

2 400 40 MADE IN SPAIN

94
3
~~20-4601~~

3
~~23-106~~

110

Biblioteca de S. P. I. Augustin de Toledo R. 3428

SCRVTINIVM SCRIPTVRARVM.

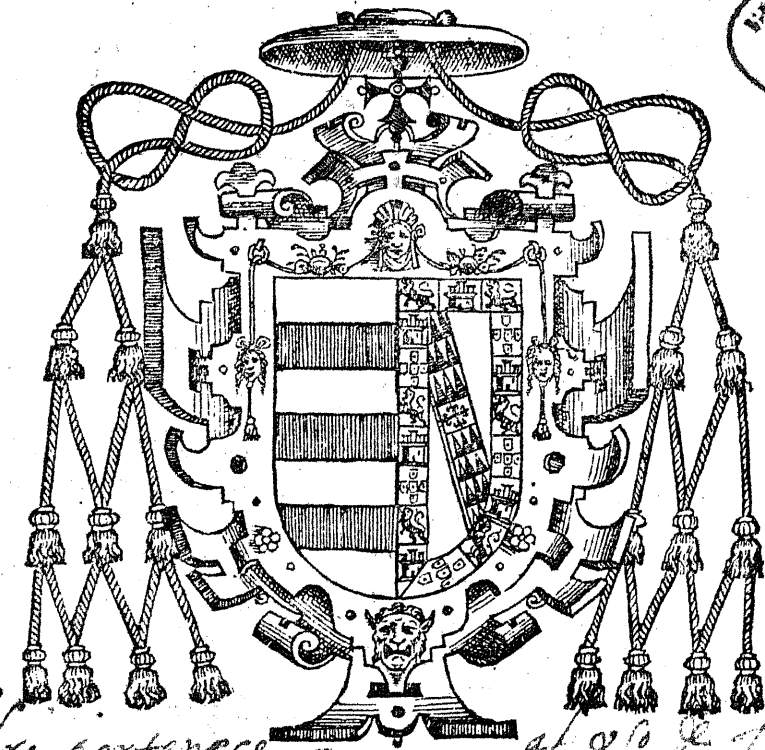
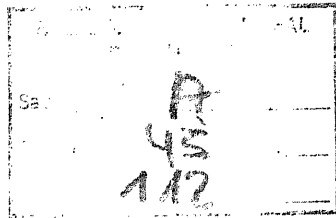
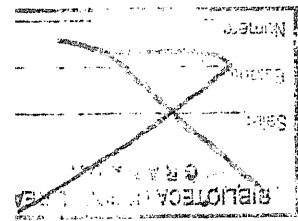
Per Reuerendissimum D. D. Paulum de Sancta Maria, quon-
dam Episcopum Burgensem, atque Regni Ar-
chicancellarium.

*Recognitum ac restitutum per Magistrum F. Christophorum
Sanctotisum, Augustinianum Burgensem.*

Cui addita est ipsius D. D. Pauli vita præclara, hæctenus
typis non data.

*Insuper præludium operis, seu opusculum, de vera hereticorum origine agnoscenda:
omnia ab eodem Magistro F. Christophoro Sanctotisio lucubrata.*

Ad D. D. Christophorum Vella & Acuña, Archiepiscopum Bur-
gensem, terdignissimum.

Pro Libro portense *al uso de*
CVM PRIVILEGIO.

BVRGIS.

Apud Philippum Iuntam.

1591.

Errata sic corrigito.

Pag.	Col.	Linea.	Vbi habetur.	Dicito.	Pag.	Col.	Linea.	Vbi habetur.	Dicito.
1	1	7	retun	retu	212	1	19	murda	munda
4	1	1	obfi	obfe	214	2	margi.	quam	quis
16	2	22	predic	pradi	227	1	36	vt fed	fed vt
16	2	36	conuina	coniun	234	1	margi.	Ecclesia sine	Ecclesia
17	1	7	tercen	trecente	250	2	42	inte	ante
18	1	21	Maria	Marina	255	1	26	distictio	distincto
18	1	39	exal	exul	271	1	14	non	nos
20	2	18	ipse erit	ipfi erunt	302	1	margi.	ori	erra
24	2	13	defuf	defif	309	2	38	ven	ben
25	1	7	bore	bore	318	2	3	fufi	fufe
25	1	21	dios	dus	325	2	26	quo	quod
27	1	5	gencij	geniei	332	2	margi.	principio	principium
27	1	16	viad	vide	336	1	29	fit	non fit
27	2	2	rece	reci	349	1	14	altare	altare
27	2	27	ffent	ffet	349	2	margi.	vacan	vacan
42	2	31	audci	audie	379	2	40	nos	non
52	1	16	bile	bilem	380	2	margi.	Iudai	recipiunt Iudei
52	2	42	geffimum	geffimū nonū	401	1	13	depo	dispo
59	2	3	fefta	fefti	404	1	margi.	Christus	Charitas
75	2	7	viscera	visce	408	1	13	nec quod	quod nec
75	2	12	culum	colum	408	1	29	nec quod	quod nec
77	2	23	roborem	robur	408	1	32	poris	pores
92	0	27	eti	eti	408	2	10	ac fi	ar fi
95	0	15	euin	eui	410	2	margi.	miraculi	miracula
95	0	34	Traia	Troia	415	2	15	meui	mento
98	0	23	diuinifi	dignifi	460	2	28	dici	duci
107	2	24	mi	mih	468	2	31	mnen	men
114	2	25	habere	habe	475	1	4	eo	ea
121	1	17	car	car	476	2	25	atem	autem
121	1	margi.	Christi	Christum	477	2	14	gere	geret
123	2	margi.	Ifa. 5.	Ifa 65	489	2	3	eram	erant
130	2	35	tionem	tionem	495	1	margi.	quia	qui
139	1	23	fuma	fume	495	1	margi.	maior	maiori
147	1	41	&	vt	503	1	33	audiui	audi
148	2	21	egi	egip	524	1	margi.	vera no	vexatio
152	2	42	reli	dereli	532	2	29	Damañij	Damañ
154	2	margi.	ipfus	ipfus	516	1	10	hoc	hze
208	2	37	scrutate	scrutanti					

Pintia. Prid. Non. Septemb. Anni M. D. XCI. Doctor Alphonsus Vaca de Santiago.

TASSA.

YO Alonso de Vallejo escriuano de camara de su Magestad, de los que residen en el su Consejo, doy fee, que auiendo se visto por los señores del, vn libro intitulado *Scrutinium scripturarum*, que escriuio Pablo de Santa Maria Maestro en santa Theologia, Obispo que fue de Burgos: notado y añadido muchas cosas conuenientes a la religion Christiana, por el Maestro fray Christoual de Santotis, de la Orden de san Augustin, tassaron cada pliego del dicho libro a quatro marauedis, y dieron licencia para que a este precio se pueda vender. Y mandaron que esta tasa se ponga al principio del dicho libro, y no se pueda vender sin ella: y para que dello conste di la presente. Fecha en Madrid a nueue dias del mes de Octubre, de mil y quinientos y nouenta y vn años.

Alonso de Vallejo.

Tiene este libro ciento y cinquenta y dos pliegos, que a razon de la tasa montan seyscientos y ocho marauedis.

*Christoual
Santotis*

EL REY.

OR quanto por parte de vos el maestro fray Christoual de Santotis, de la Orden de señor sant Augustin, nos fue fecha relacion, que con mucho trabajo auia des notado y añadido muchas cosas conuenientes a la religion Christiana, en vn libro intitulado *Scrutinio de las escripturas sagradas*, que auia escripto Pablo de Santa Maria, Maestro en santa Theologia, Obispo que auia sido de Burgos: en el qual auia des añadido vn quaderno. Y porque era muy necessario, que el dicho libro y todo lo demas por vos fecho y añadido se imprimiesse, por ser muy prouechoso para la Christiandad, nos suplicastes, os diessemos licencia y priuilegio por tiempo de veynte años para lo poder imprimir, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los del nuestro Consejo. Por quanto en el dicho libro se hizo la diligencia que la pragmatica por nos vltimamente fecha dispone sobre ello. Fue acordado que deuiamos mandar dar esta nuestra cedula en la dicha razon, y nos tuuimoslo por bien. Por la qual os damos licencia y facultad, para que por tiempo y espacio de seys años cumplidos, primeros siguientes, que corran y se cuenten desde el dia de la fecha desta nuestra cedula en adelante, vos o la persona que para ello vuestro poder huuiere, y no otra persona alguna, podays imprimir y vender el dicho libro, que de suyo se haze mención. Y por la presente damos licencia y facultad a qualquier impressor de estos nros Reynos, que vos nóbraredes, para q por esta vez le pueda imprimir, con que despues de impresso, antes que se venda lo trayga al nuestro Consejo, juntamente con el original que en el fue visto, que va rubricada cada plana, y firmado al fin del de Lucas de Camargo, nro escriuano de Camara, y vno de los q en el nro Consejo reside, para q se vea si la dicha impressio esta cõforme a el, o traygays fee en publica forma en como por corrector por nos nóbrado, se vio y corrigio la dicha impressio por el original, y se corrigio cõforme a el: y q quedã así mesmo impressas las erratas por el apõtadas, para cada vn libro de los q así fuerẽ impressos, y se os tasse el precio q por cada volumẽ huuieredes de auer. Y mãdamos q durante el dicho tiempo persona alguna, sin vuestra licencia, no lo pueda imprimir y vender, sopena que el que lo imprimiere, o vendiere, aya perdido y pierda qualesquier libros, moldes y aparejos que del tuuiere: y mas incurra en pena de cinquenta mil marauedis por cada vez que lo contrario hiziere: la qual dicha pena sea la tercia parte para el juez que lo sentẽciare, y la otra tercia parte para nuestra Camara, y la otra para el denunciador. Y mandamos a los del nuestro Consejo Presidente y Oidores de las nuestras audiencias, Alcaldes, Alguaziles de la nuestra casa y Corte y chancilleria, y a todos los Corregidores, Assistente, Governadores, Alcaldes mayores y ordinarios, y otros juezes y justicias qualesquier, de todas las ciudades, villas y lugares de los nuestros Reynos y señorios, ansia los que agora son, como a los que seran de aqui adelante, que vos guardẽ y cõplã esta nuestra cedula y merced que así vos hazemos: y contra el tenor y forma della, ni de lo en ella contenido, no vayan ni passen, ni consentan yr ni passar en manera alguna, sopena de la nuestra merced y de diez mil marauedis para la nuestra Camara. Fecha en san Lorenzo, a veynte y siete dias del mes de Septiembre, de mil y quinientos y ochenta y nueue años.

YO EL REY. Por mandado del Rey nuestro señor.

Iuan Vazquez.

Aprouacion.

IX Iussu supremi senatus vidi librum, inscriptū Scrutinium Scripturarum, per Reuerendissimum D. D. Paulum de Sancta Maria, quondam Episcopū Burgensem, atque Regni Archichancellarium: recognitum, ac restitutum, per Magistrum F. Christophorum Sanctotisiū Augustinianum Burgensem: opus præclarum, et magna diligentia illustratum, & scrutantibus scripturam perutile. Cui adiungitur epistola cuiusdam Iudæi Rabbi Samuelis, eidem argumento deserviens, ab eodem similiter repurgata & marginibus locupletata. Legi insuper vitam D. D. Pauli Burgenfis, hæcenus non tam copiosè in lucem aditam, cum epistola nuncupatoria, et prologo seu opere de vera hereticorum origine agnoscenda, ab eodem Magistro F. Christophoro Sanctotisiō compositis: in quibus nihil non eruditè dictum inueni: quæ omnia cum nihil habeant nostræ Catholice fidei, aut optimis moribus, quo quomodo dissentaneū, sed potius utilitatis plurimum, digna censui, quæ in lucem prodèat. *Matriti in Collegio Societatis Iesu. Anno Domini 1589. 17. mensis Septembris.*

Aegydius Martinez.

REVERENDISSIMO

PATRI MAGISTRO GREGORIO

Elparenfi, totius Ordinis diui Augustini
Generali dignissimo.

F. Christophorus Sanctotisius. S.

QV M Sacræ religionis nostræ statuta caueant, ne quis in lucem aliquid emittere audeat, quim prius à Patribus pietate atque doctrina præstantibus examinatum, approbatumq; sit. Ego qui lucubrationes nonnullas in vsum eorum, qui Ecclesiæ Catholice inferuire student, longo tempore paravi, ad Reuerendis. P. V. omnia illa qualia qualia sunt adfero: eiq; me ipsum omnesq; literarios meos labores offero, supplex orans, vt sua auctoritate (quæ summa in vniuersum Augustinianum ordinem est) viros pietate atq; eruditione insignes, quibus ex tuæ Toletanæ committæ referta sunt, assignare non grauetur, qui sua æqua censura lucubrationes sequentes corrigant: quas si dignas inuenerint, sua approbatione exornent.

In primis Scripturæ sacræ scrutinium à D. D. Paulo Antistiti Burgenfi, iam pridem æditum, & vetustate quodammodo deperditum, per me vero à mendis, quibus scatebat repurgatum, & in pristinum nitorem restitutum. Cui post vitam auctoris, opusculum de vera hereticorum origine agnoscenda præfiximus: in quo manifestè ostendimus hæreticos ferme omnes, vel Iudaizantes esse, vel à Iudæorum stirpe originem traxisse.

Item in D. Mattheum, expositionem, quam multo labore fecimus, in lucem emittere si Reuerendissimæ P. V. placeat decreuimus.

Theatrum tandem sanctorum Patrum in vniuersa Dominicanū Euangelia in lucem dare paramus. Quæ omnia si à Patribus per Reuerendissimam P. V. assignandis approbata fuerint, sub tua tutela protectione ac facultate, in obsequium Ecclesiæ, ac in studiosorum subsidium in lucem dare, Diuino numine afflante, parati sumus. Deus Opt. Max. Reuerendissimam P. V. diu feruet vni-

uerso ordini incolumen. Vale. Toleti prima

Decembris Anni 1588.

Licentia patris Generalis.

N O S Frater Gregorius Elporensis, Prior generalis totius Ordinis Eremitarum sancti Augustini, visa supra scripta supplicatione, & cōtentis in ea matura consideratione perpensis, non tantum dicti supplicantis voto assensum prestamus, verū etiam harum vi literarum, & nostri officij autoritate eidē in meritū salutaris obediētiae precipimus, ut lucubrationes istas, postquam à venerabili patre Magistro fratre Alphonso de Mendoga, nostri sacri ordinis professo, & sacerdote, sacraeq; Theologia professore, & in Academia Salamanticensi Scoti Cathedram publicè moderante (cuius correctioni eas subiicimus, fuerint approbata) typis mandet: obtenta prius tamē ab illis, quorum interest, facultate. Quibus peractis mandamus omnibus nostris inferioribus in virtute sanctae obediētiae, & sub rebellionis nostrae, & excommunicationis latae sententiae poena, ut dicto supplicanti nullo pacto impedimento aliquo esse audeant. In quorum fidem, & c. Datum in conuentu nostro Toletano, die prima Decembris 1588.

F. Gregorius Generalis indignus.

Nostri officij sub sigillo.

Registratę lib. 2. Viatorij.

APPROVACION.

N T Autem iuxta præscriptum Reuerendissimi Patris Generalis mandatum, meum ego hac in parte liberè iudicium feram. Certe prædictos libros, qui meae fidei examinandi concrediti sunt, videlicet annotationes marginales, & scholia, seu glossulas Scrutinio Pauli Burgenfis, appositas: & de vera hæreticorum nostri temporis ex Iudæis origine commentariū: & de vita eiusdem Burgenfis historiam, rem esse, quæ & eius auctori plurimū honoris, & omnibus studiosis, quamplurimū utilitatis allatura sit. Nec est in prædictis libris, quidquā quod fidei, aut moribus, quoquo pacto dissentaneū sit, sed totū eis consonum esse reperietur. Vnde præterquam, quod in Cōcilio Tridentino horum operum autoriam suae pietatis & doctrinae atq; iudicij specimen dedit longè clarissimū, sanè in iis libris, quos nunc euulgare parat, tam clara suae eruditionis & prudentiae, ac virtutis testimonia splendent, ut nullus sit tam acer & seuerus rerum iudex, qui de eo nō ita sentiat, sicut de homine religiosissimo, eruditissimo & prudentissimo sentire par est. Dat. Toleti in hoc nostro Augustiniano cœnobio, die 12. mensis Decēbr. Anno 1588.

F. Alphonfus Mendoga.

21

D. D. CHRISTOPHORO
VELA ET ACVNA, ARCHIEPISCOPO
Burgensi, terdignissimo. Frater Christophorus San-
ctotifius, Augustinianus, sacrae Theologiae
professor, Salutem.

V M ipse (licet omnium indignissi-
mus) ad œcumenicam Tridentinam
synodum, Archipræful amplissimè,
vocatus fuissèm, vbi tanquam in lo-
co prælio destinato, grauisimi inter
Ecclesiæ hostes & eius milites, para-
bantur conflictus: ego licet alias in Bel-
gio, vnde veneram, hostium grauisimos ictus, Dei
gratia, retuderam, vehementer tamen contra fidei ho-
stes, ante grauisimum illum tantorum patrum confes-
sum, in aciem prodire exhorrebam, ni prius securissi-
ma arma, quibus me ipsum, aduersus tot hostium cu-
neos munirem, parata haberem. Sicut enim ad opta-
tam victoriam de hoste reportandam, non parum con-
ducere solet, ipsius aduersarij arma præuisa & explo-
rata habere: ita quoque summe necessum est militi pro-
pugnanti, arma fortiora parare, quibus hostem victū,
prostratum, & extinctum cum gloria dedat. Noueram
iam pridem hos omnes sectarios, aduersus quos muni-
tos nosse oportebat, in castra Iudæorum descendis-
se, ac ab ipsis suarum opinionum arma mutuatos, qui-
bus Ecclesiam Dei se se expugnaturos confidebant.
At verò Ecclesia vniuersalis, in Spiritu sancto legiti-
mè congregata, cum terribilis sit, & velut castrorum
acies ordinata, sic suos omnes milites per ordinem
composuerat, & armis Ecclesiæ munierat, vt vnus-
quisque suo ordine in aciem cōtra hostes armatus pro-
dire possit. Deus bone, quam pulchrū erat videre Eccle-

Cant. 6.

▲

siæ cuneos

si cuneos dispositos: ab vna parte videres Ecclesie principes, Cardinales amplissimos, sedis Apostolicæ legatos dignissimos: ab alia Imperatoris Cæsaris inuictissimi, Regumq; Catholicorum, Principum, ac potestatum omnium Oratores clarissimos. Tunc Patriarchas, Archiepiscopos & Episcopos, mira sanctitate, vna cum grauissima doctrina coniuncta præditos: Et tandem sequebantur Theologiæ Doctores, viri doctrina, pietateq; insignes, omnes ij aduersus hereticorum phalanges muniti, & ad huiusmodi bella exercenda paratissimi. Videres hinc inde hos omnes milites, verbi Dei gladios micantissimos vibrantes, vnusquisq; eorum arma, sibi commodiora parabat. Ego verò (licet minimus omnium fuerim) aliquoties egrediebar in aciem, & contra euangelicos Iudaizantes, arma selectissima, ex Scrutinio scripturæ sacræ D. Pauli de sancta Maria munitus, intrepidus accedebam. Mirabantur certè grauissimi, ac doctissimi viri, cum me audirent contra sectarios manifestè probare, eos maiori ex parte, ad tenebrosa Iudæorum antra descendisse, atque vna cum Iudæis in Ecclesiæ perniciem coniurasse: indeq; eos ad lucem veritatis extrahere, & grauissimis argumentis, primaria nostræ Sacrosanctæ fidei mysteria Ecclesiæq; sanctissima dogmata, manifestè ipsis ostendere. Rogabant à me multi præclarissimi viri, inter quos vnuserat Amplissimus Cardinalis Seripadus, dignissimus sacri Concilij Legatus, Augustinianæ familiæ, decus & splendor, & quondam Generalis Illustris, æterna memoria dignus: à quo eiusmodi argumenta, quæ validissima videbatur peterem. Ego verò, ne quid præter studiū & diligentiam mihi arrogarem, candide fatebar, Dominum Paulum Burgensem, cuius studium, cum cæteris grauissimis patribus coniungebam, in hæreticos Iudaizantes, & instabiliæ fidei dogmata, potiora & digniora mihi argumenta, ab eode subministrasse. Qui pro sua autoritate, quæ

summa

summa in omnes erat, à me petiit, vt librum hunc tantopere à multis doctissimis viris commendatum, à se verò nunquam lectum, ad ipsum deferrem: id quod libens feci, quem cum ipse perlustrasset, & doctrinam, ac eruditionem mirabilem vidisset, ad me tandem remisit, grauissimè præcipiendo, ne vnquam paterer, eiusmodi sapientiæ thesauros, absconditos mihi soli seruare, sed in Ecclesiæ vniuersalis vtilitatem recudi curarè. Quod me facturum dum per tēpus liceret, bona fide pollicitus sum: id ipsum quoque à me multi ardenti animo postularunt, quibus libenter concessi. Nam voluntati eorum non satisfacere, mihi vehementer inhumanum videbatur, iussis non parere nephas. Verum enim vero, & si statim à sacri Concilij absoluteione, operi manum adhibere, quam maximè voluissem, id mihi non licuit ob grauissima negotia, quæ me in Belgio ex mandato maiorum, nec non sanctissimi D. D. Pij V. felicis recordationis, decem integris annis occuparunt. In Hispaniam omnibus expeditis reuersus, animum priuatis studiis applicare cœpi, & mecum sæpe hæsitauit, an post tam longam moram consultum foret, promissis stare. At viri grauissimi, qui hanc meam pollicitationem intellexerant instetere, ne vlla occasione prætermitterem, quum opus hoc vtilissimum, in omnium beneficium prodiret. Sic tandem omni pigritia, ac negligentia excusa, librum accepi, & qua potui diligentia, à quam plurimismèdis & erroribus, librarij incuria sparsis, fideliter vindicaui, & in pristinum veritatis nitorem restitui.

Cui autem opus hoc consecrarem, aut sub cuius tutela, aut patrocinio comitterem, nunquam dubitauit, sciens ad te iure hæreditario Archiepiscopatus ratione vnicè pertinere: nec non ob raram tuam, eruditionem, qua Apostolicam imitaris pietatem, zelumq; maiorum, iure deberi. Nam cum tu Dei gratia, qua ab ineunte ætate, omnium

A 2

virtutum

virtutum ac diuinarum scientiarum, præclarum specimen cunctis exhibuisses, magno cum omnium aplausu, primùm Canariense Episcopatu fœliciter functo: deinde quo magis insignis illa tua pietas, cum generosa nobilitate cõiuncta, omnibus innotesceret: ad hanc inclitam Burgenfium ecclesiam, quæ tot grauissimis viris, singularis eruditionis, pietateq; insignes floret, quo Archiepiscopatus munere, dignissime fungereris, ascitus fuisses, decreui tanquã singulare mei erga te amoris Symbolum, hoc insigne Scripturę sacrę scrutiniũ a D. D. Paulo de Sãcta Maria, quondã huius tuę ecclesię Episcopo meritisimo, editũ, & ob temporis iniuriã, seu potius diabolica arte obscuratũ, & iam penè mundo ignotum, in lucem reuocare, & tibi integrũ, & pristino nitore restitutum tradere. Ad te quidẽ legitimo hæreditatis iure spectat, bona quæ a tuis prædecessoribus in vtilitatem non modo huius tuę, sed vniuersalis etiam Ecclesię, relicta sunt, fideliter asseruare: & tanquã pretiosissimum thesaurum, sub tua fidei custodia ad custodiendũ traditũ reseruare. Talibus enim armorum thesauris ditatur Ecclesia, quæ nõ tam auro, aut gemis, quàm perfectæ fidei ac charitatis, vnã cum præclaris patrum doctrinis, fulgere solita est. Hinc est, Archipresul amplissime, quod cum Ecclesię propriissimum suum ornatũ Spiritus sanctus exprimere volet, dicebat: Turris Dauid cum propugnaculis, mille clypei pendunt ex ea, omnis armatura fortium. Quid obsecro sanctissimi illi patres, Irenæus, Tertullianus, Basilius, Cyrillus, Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, Gregorius, Bernardus, ceteri tandem Ecclesię patres, non modo superioris & antiquæ clasıs, verum etiam iuniores, tãquam ex clarissima illa profapia descendentes, suis vberrimæ doctrinæ scriptis efficere voluerunt, quàm turrim illam sanctissimæ Ecclesię, vnicum ac singulare ad eam confugentiũ

Oct. 4. b. 4

assyllum

assyllum, suis validissimis fortissimisq; doctrinis tanquã armis munire? Vnius cuiusque scripta, qua Ecclesię fides tutatur, ac defenditur: quid aliud obsecro est, quam clypeus fortissimus, quo hostium validissimos ictus intrepidè retũdere possimus? Et dogmata sanctissima Ecclesię, varia sanctorum patrũ autoritate firmata, ac roborata, quid aliud esse censes, quàm omnis armatura fortium in Ecclesię arce appensa? ad quæ capienda nõ tam superbè, quàm humiliter accedere licet: & armis ab hac Ecclesię arce mutuatis muniti, aduersus Ecclesię hostes validissimè decertare. Inter hæc Ecclesię inuictissima arma. D. D. Paulus de Sancta Maria, sua fortissima, magnoq; cum studio parata, aduersus Iudæorum impetũ atque furorem, qui maximus tunc tẽporis in Hispaniis erat, appenderat arma. Quæ cum validissima fuissent; diaboli singulari studio, ac arte, iam penè rubigine obducta erant. Ego verò tanquam minimus huius arcis clientulus, totus in hoc fui, vt dæmonis arte explorata, vires omnes meas, quantumuis exilles expendèrim, in expurgandis, puliendis, ac in nitorem pristinum restituendis illis armis, non modo aduersus Iudæos validissimis, verũ etiam aduersus huius nostri seculi hostes potentissimis, quatenus si à me dignè à rubigine vindicata iudicaueris, denuo in Ecclesię Arce, tua autoritate reponantur.

Et quod id in Ecclesię vtilitatem esses effecturus, me maximè persuasit, tuus ille feruentissimus zelus; quo tam indefesso labore in Ecclesię Dei promouenda pietate inuigilas. Mirantur certe multi vnã mecum, ardentissimum hunc, quem in aggrediendis & promouendis Ecclesię rebus, zelum ostendis. Ego verò mirari iam desino, cum ex maiorum tuorum fidelissimis historiis intelligam, hunc fidei, & Ecclesię augendæ zelum à maioribus tuis, veluti hereditario iure deriuatum,

A 3

vt pro

vt pro pietate tuēda, aut Ecclesia amplianda, nullos vnquam recusaueris, quantumlibet duos, & imensos subire labores. A generoso D. D. Blasco Nuño Vela parenti tuo, perpetua memoria dignissimo, hunc, cum sanguine præclaro zelum imbibisti. Nā cum inuictissimi Imperatoris, Charoli V. studium inde fessum esset, omnes Ecclesiæ hostes debellare, quod testantur expeditiones varię, quas propria persona, pro defensione Christianæ fidei expediuit: nam Turcam ferocissimū Christiani nominis hostem, apud Viam Austriae gloriosè fugauit, & è manibus Barbarosæ potentissimi tyranni, potenti virtute liberauit, aliasq; multas de Turcis & Sarcenis terra ac mari insignes obtinuit victorias. Quāta autem aduersus hæreticos pugnādo, vt eos ad resipiscētiā alliceret, aut cogeret, perpesus fuerit, testetur ipsa Germania vniuersa, quæ tot ab ipso Clades per pessa est. Cū his ergo grauissimis expeditionibus pro Dei gloria, & Ecclesiæ defensione, fuisset Cæsar omnino detentus: vidissetq; in nouo illo orbe tyrannos in eum coniurasse, ac Regni Piru Prouincias, magno cum suæ autoritatis, tum conuersionis Indorum detrimento: id quod per se ipsum facere non licuit, ad talem tantamq; expeditionē, tantæ autoritatis, fidei, ac fortitudinis, virum mittere decreuit, à quo speraret certò se experiri posse animum virilem, robustum, constantem ac fidelem, qui tyrannos omnes debellare posset, & ditiones suas omnes suo submittere imperio, Indorumque conuersionem foeliciter promouere. Hinc factum est vt rebus bene perspectis, inter omnes præclaros viros, quorū Hispania feracissima est, insignem D. D. Blascum Nuñum Vela, tuum progenitorem, præ cunctis eligeret, ac Proregis glorioso titulo decorauit, qui grauissimum hoc munus obiret. Is Cæsaris mandato accepto, tempore quo tyrannicus furor in Cæsarem magis ac magis, ac in ipsius

ministros

ministros crudeli furore seuiebat, tempore quo imperatorię leges, à tyrannis vilipendio habebantur, tēpore quo cuncta inuerso ordine regebantur, adeò vt Cæsare abnegato, vnusquisque suam Regni partē occupare, per summum scelus, auderet, generosus tuus parēs, Cæsaris mandato, constanti animo parens, quo amissum ferme Regnum, è hostium manibus eriperet, Cæsariq; recuperato restitueret, per mare, per terras, per tot discrimina rerum, imensos subire labores non recusauit. At cum iam Regnū magna cum autoritate occupare cœpisset, impetu tyrannorū in eū facto, copiis vndiq; fortissimis in eū collectis, quibus tandē efficerent, ne Cæsaris ædicta exequutioni mādaret, imo potius cum ipsis contra Cæsarem coniuraret, quod summū periculum erat, generosus ac zelosissimus Prorex optione data, vt vel illud faceret, vel certissimam mortem ab eis speraret, maluit gloriosa morte vitam finire, quā fidem Cæsaris datam, vel in minimo infringere. Sic tandem tyrannorum impetu facto, quem superare tunc impossibile erat, generoso ac constantissimo animo, ceruicem gladio intrepidus obtulit, vnā cum sibi charissimo fratre, malens vitam cum morte gloriosa commutare, quā fidem semel Cæsari datam, cum ignominia violare. Prætulit vitam à cunctis summe dilectam perdere, quā vt Cæsari, vel minimum patriæ, sua culpa periret. O vtinam clarissimorum gestorum ipsius, parem scriptorem haberet, qui digna factis illius referre valeret, & illius gloriā posteris decantaret. Tu Archipresul generose, incliti sanguinis impio tyrannoq; gladio fussi, generosa progenies, quā licet natura è longa progenie deducta, tibi tribuerat, è cælo iam illustrior, paterno sanguine parta, generosiorque nobilitas, magnis cum accessionibus tibi cōcessa est, qua præ ceteris gloriari merito potes, quā etiam tuis virtutibus confirmare nō cesas.

A 4

Tuis

Tuis quoque indefessis laboribus zelum immitaris paternum, qui mille mortes potius subire males, quam ut Ecclesiæ, cui militas, aliquid à sua integritate perire patiaris. Huc omnino tendunt frequentissimæ ille tuæ ad populum, magno cum animarum fœnore cōciones, instituto & more vitæ, in nullo certè absimiles, quibus zelum verè Apostolicū vitamq; immitaris. Hic me tuus indefessus zelus adexit, ut hunc pretiosum Ecclesiæ thesaurum, omni doctrina ac pietate Christiana refertum, tuæ fidei commendarem. Habes in hoc illustri scriptore, selectissima Ecclesiæ dogmata è Sacre scripturæ floribus, tanquā ex amenissimo prato selecta, quæ quasi semina quædam pretiosorum aromatum, per vniuersam Ecclesiam flagrantia spirant. Legas obsecro pede in offenso: nō hīc verborum corticem spectes, sed medullā: non carnem, sed spiritum: non verborum duriciem ac incōcinnitatē, sed materię ac rei maiestatem. Nam ut in nummo non spectatur elegātia sculpturæ, sed pondus ac materia, ita non refert, quam elegans sit oratio, sed quā grauis & utilis. Indulgendum est ætati illi, quæ non nimis elegantes habuit scriptores, imo gratiæ ei habendę, quę fecit quod potuit. Indulgendum etiam Ecclesię stylo, qui, ut in Epistola ad Leandrum Episcopum. D. Gregorius ait, restringi nō vult sub regulis Donati. Tuum erit, Archipręsul amplissime, huius tui clientis intueri voluntatem, candidam atque sinceram: qua vnā cum hoc opere lucubratiunculas, quibus euincimus hereticos ferme omnes, in Iudeorum castra descendisse, præfactionis loco tibi offero, vnā cum autoris clarissima vita, eaq; omnia, meq; ipsum, ea animi alacritate cōplectere, qua semper pios omnes de Ecclesia benemeritos fouere soles. Vale ex nostro Augustiniano museo

15. Ianua. Anni 1591.

R E V E.

R E V E R E N D I S S I M I D. D.
P A V L I D E S A N C T A M A R I A,
Episcopi Burgenfis, mirabilis ad fidem conuersio, & sanctæ vitæ ipsius gesta fœliciter incipiunt.

Paulus de
Sæcta Ma-
ria ad e-
xëplar D.
Pauli con-
uersus.

N O V A M & pietate plenā (piarū rerū amator, candidè lector) texere aggredior historiam Clarissimillius viri D. D. Pauli de Sancta Maria, inclita ciuitatis Burgenfis quondam Antistitis. In cuius mirabili conuersione, sanctaq; vitæ progressu, alterum diuum Paulū ex infidelitate ad Christi fidem mirabiliter conuersum reperies. In doctrina verò, qua tempore suo claruit, zelum Dei feruentissimum, & Euangely promotionem tanto cū pietatis studio exercuit, ut etiam diuum Paulū electionis vas, in ipso redinium dices. Nemo hætenus scriptorum eius præclaram vitam à principio ad finem usque deduxit, licet varia historiographi Hispani, in ipsius vitæ encomium, & laudem, ordine confuso suis scriptis inseruerint. Ego verò, diuino numine afflante, tanti viri vitam, suorumq; natorum præclara gesta, tam ex nūnimentis ipsius p̄ viri Pauli, quàm ex verissimis historiis, necnon ex fideli ac grauisima maiorum traditione, texere fideliter adnitar. Tu verò si omnia aqua pietatis trutina appenderis, inter clarissimorum historias, interq; mirabiles illas conuersiones, quas in maximam Ecclesiæ suæ utilitatem Deus misericorditer operari solet, hanc meritisimè collocabis. Lege obsecro animo candido, & capiendi fructus pietatis avido, hinc enim multa, quæ te ad pietatem magis, magisque accendere possint, elicere potes.

A 5 DOMINVS

Paulus de
Sancta Ma-
ria ex tribu
Leui origi-
nem duxit.

Epistola ad
Alfonsum
filium.

Deut. 10.

Malac. 3.

Duplici ra-
tione de sua
gloriatu-
r origine.
Prima glo-
riandi ratio

DOMINVS D. Paulus de Sancta Maria, ex antiquissima Hebræorum natione, atque ex nobilissima eorum Leui tribu originem traxit: id quod ipsemet candidè fatetur in epistola ad postillā sacre Bibliæ Alfonso de Sancta Maria eius filio, Compostellæ tūc Decano præfixa, dicens: Vnum est, quod silentio committere non possum, nobis ex Leuitico sanguine descendentibus, aliquantulū demonstratum fuisse, quod ante tot secula scriptum est, tribui Leui non fuisse datam possessionem, quia Dñs est possessio eius. Deus (inquit) est possessio nostra, Christus hæreditas nostra, qui purgaturus venit filios Leui, vt sacrificia Domino in iustitia offerrent. Voce Prophetica antiquitus prædicatos, his iam diebus manibus nostris se sacrificium verum tractari permittit, vt sic acceptans, sicut & tollerans. Hęc de se ipso dicens, ab omni se iactantia purgat. Nam duplici (nec immeritò) his verbis gloriatur nomine. Primo ex maxima dignitate, quam ex Leuitica gente originem trahens sibi usurpare poterat. Tanti enim Deus gentem illam Leuitici generis fecit, vt nollet eam cæteris tribubus in ratione præmiorum exequare, sed lōgo diuitiarum cumulo eas omnes superare. Cæterarum siquidem tribuum

possessio terrenorum, breuiq; periturorum bonorū erat, quæ mille litibus, milleq; erumnis, totidemq; cladibus perpetuò subiecta manent. At verò generosa Leuitica tribus, cū Deo proximior ex Dei gratuita electione sit facta, & diuina quadam animi nobilitate, tanquam futurorum bonorum prælagiū ac præludium decorata, maiori præ cæteris tribubus est hæreditate donata. Nam nullam aliā præter ipsum Deum Opt. Max. hæreditatem in terris sortita est, ideoq; ad ipsius Dei possessionem habendam peculiariter electi, Deiq; possessores effecti, ampliorem, dignitatem & gloriam hoc maxime nomine sortiti sunt. Altera gloriandi iustissima ratio inde sumenda est, quod illa excellentissima Dei possessio, quam tandiū conferre distulerat ipsemet Deus, iam Leuitica tribus præ cæteris, à tempore quo Christus venit, in legitimam possessionem cū Iudaica, vindicata est. Duplici & hoc quidem titulo. Primo, quia Christus est (inquit) hæreditas nostra, legitimo siquidem hæreditatis iure, Leuitica tribus Deum ipsum incarnatum possidet, eo quod ex Leuitica tribu carnem desumere, quo eam nobiliorem redderet, dedignatus non est Deus. Secundo, quia ex Leuitica gente Sacerdotium tunc instituire volebat, qui purgare vene-

Secunda gloriandi ratio

Duplici nobilitatem, Prophete in Christo futuram prædicabant.

Tribus Leui, & Iuda, apud Hebræos præ cæteris florabant.

Lib. 7. de Ciuitate Dei. c. 21

rat filios Leui, & auro puriores, nobiliores, præstantioresq; cæteris facere, quatenus in lege gratiæ purgati, vnusquisque eorum purum ac mundum sacrificium Deo offerens, ipsummet Deum, excellentiori quadam ratione, incomprehensibiles illas diuitias possideret, ac manibus contrectaret: cæterisq; tanquam hæreditatem propriam filiis legantes, impartirētur. Hinc fit, vt summa generis dignitas, atque clara nobilitas, quæ apud Israëlitas erat, Leuitica tribus haberet. Ideoque Christus ex tribu Leui, originem trahere decreuit: nam duplicem illam nobilitatem, quam prophetice literæ in Christo desiderabant, nempe vt Rex simul & Sacerdos nasceretur habuit. Iam verò vt hac vtraque nobilitate Christus insigniretur, illam habere matrē debuit, quæ & germana Habrahæ filia, & ex tribu Iuda stirpeq; Dauidis Regia prognata esse cōtaret, & quæ præterea cum tribu Leui cognationem haberet. Quæ duæ tribus Iuda, & Leui, apud Iudæos præcipue florebant, adeò vt aliæ præ illis obscuræ viderentur. At Leuitica quidem tribus, quæ sacerdotalis est, Dei (cui seruire vere regnare est) non Regnorum erat seruitio mancipata, vt D. Augustinus docet. Et hæc tertidecima numerabatur: quæ multo magis, quam tribus aliæ ad Re-

gnum Hierosolymitanum pertinebat. Hęc eò dicta sunt, vt intelligamus nostrum Paulum de Sancta Maria, meritò se posse gloriari de Iudæorum illustriori prosapia genitum, nempe de Leuitica, quæ ad Sacerdotes præcipue pertinebat: eaque supramodum maior dignitas est, quam Regia, ad quam tribus Iuda à Deo dicata erat. Nec enim summam originis dignitatem, matri dedisset filius, nisi ex vtraque tribu eam sanguinem duxisset, Euangelico testimonio testaretur. Satis manifestum erat nostro Paulo, quam præclarum nobilitatis titulum sibi vendicasset, suam progeniem à Leuitica tribu deducendo. Et vt se ab omnia & antia genere purgaret, hæc (sue pietatis insignia) verba contexit. Nec volo ista me putes superuacue iactanteriue inseruisse, vitamque meam frustra annunciaſſe tibi, cum non superuacuum, quinimo necessarium reor Omnipotentis Beneficia cognoscere: & arrogantia tribuendum non est, infirmitatis propriæ, aperta & inficta confessio: præsertim cum tibi loquar, à cuius memoria hæc excidere nullo vnquam tempore vellem. Nec enim puto me factis gratum tantorum beneficiorum receptorem agere, si cum vita mea illorū cognitio quiescat. Hęc ille. Quibus sanè verbis duplicia sibi à Deo collata fuisse

Dei para-
Virgo ex Le-
ui & Iudæa
tribu origi-
nem traxit.
Matth. 1.
Luc. 1. & 2.

In epistola
ad Alfonso
sum filium.

fuisse beneficia gloriatur. Alterū à natura, quod nobili fuerit profapia ortus. Alterum verò à gratia, quod à Iudæorum errore fuisset in lucem vindicatus. De primo nunc agimus. De secundo latius postea dicturi, tanquam de primario gratiæ dono.

Noster itaq; Paulus, ex nobiliori Hebræorum genere originem traxit, vt omnium historiæ communi cōsensu vnà cum ipso fatentur. Quo vero nomine, seu cognomine, ante baptismi sacramentum compelleretur, hætenus nō vidi, neque aliquis eorum, qui præclara ipsius gesta memoriæ mandarūt, scripsit. At in hoc nostro Scrutinio, Saulum nomine dubitantiem proponit. Verum hoc non satis euincere potest, vt id ei nomen, ante ipsius ad fidem cōuersionem inditum fuisset. Voluit tamē, si bene perpēdimus, sub huius nominis ethimologia nobis declarare, quis ipse in Iudaismo agens fuerit, nempè alter Saulus, Ecclesiæ deuator insignis, Christianorum truculentus hostis, spirans minarū & cædis in discipulos Domini: ne mo suo tempore tam magnos progressus in Iudaismo fecerat, ac ipse. Proficiebat in Iudaismo, super omnes ipsius coetaneos, abundantius æmulator existens, paternarum suarum traditionum. Mente recolebat se quondam persecutū

Quare Paulus vocatus.

Quis fuerit Paulus ante baptismum.

fuisse Ecclesiam Dei, quo magis ac magis Iudæorum synagoga statueret, & in summum honoris gradū promoueret: ideo se Saulum, potius re, quam nomine vocandum iudicauit. Paulus tamen appellatus fuit, quo gratiam diuinā, quam in matris suæ penetralia agnouerat, quaq; supra quam verbis expiari poterat, illustratus fuerat, nomine Pauli sibi imposito declararet. Et qui Sauli in obstinata animi cecitate atque durtia, imitator insignis fuerat: iā Pauli vestigia sequutus, multo magis conualesceret, & vires acquireret, Euangelicam veritatem prædicando, & vniuersos Iudæos suis argumētis validissimis euincendo. Hinc est illud, quod multi de ipso testantur, nempè, quod dum ad sacrū baptismi fontem peruenisset, de more rogatus, quo nouo, veteri iam eum homine posthabito, ac relicto, nomine, compellari veller, hæc eū verba dixisse testantur: Paulus me ad fidem conuertit, Pauli mihi indelebile nomen, vnà cum caractere assignari depono: ideo Pauli nomē accipiens, diui Pauli fuit imitator eximius, inde fessusq; vitæ sectator.

De cognomine verò ipsius, videlicet, de Sācta Maria, communis ac vniuersalis omnium sententia est, quam ab ipso nostro Paulo maiores nostri acceperunt, eum Sanctæ Mariæ cognomen,

Acto. 9.

Col. 3.

Paulus Paulum conuertit.

Paulus Pauli imitator.

Sancta Maria cognomen accepit, eo quod ex eius stirpe originem traxerit.

Hispania mos est familiaria nomen à generatione in generatione seruare. Lib. de principis rebus Hispania.

Deipara Virgo Paulo de Sācta Maria miraculose apparuit.

gnomē, sibi vēdicasse: eo quod non solum ex eadem Virginis Deiparæ tribu, sed ex eius etiā præclara stirpe originē traxisset: id quod certè sepissimè vltu venit, in nobilioribus Hispaniæ familiis, nempè, vt ij qui ex antiqua Romanorū & Gothorum nobilitate originem duxerunt, honoris ac dignitatis nomina, ac stemmata, quæ ab ipsis mutuati sunt, perpetuis futuris temporibus suis consecrent familiis: vt Guzmanij, Velascij, Mendocij, Henricij, Manricij, aliiq; quamplurimi, vt Damianus à Goes Lusitanus præclare notauit: qui cum Gothico sanguine cognomina quoque perpetuo, magna cum gloria seruant. Pari quoque ratione noster Paulus, ex progenitorum Deiparæ Virginis stirpe originem ducens, cognationemq; trahens, sanctæ Mariæ cognomen, stemma certè gloriosum, sibi à sua conuersione vindicauit: nec immerito tali gloriatur cognomine, acceptum ferens magna ex parte ipsi Virgini, suæ præclare conuersionis donum. A multis enim mihi relatū fuisse testor, se ex antiqua maiorū traditione ab ipsomet nostro Paulo andiuisse seniores, singularem quādam ac miraculosam gratiam, quam ab ipsa Deipara Virgine, dum inter suæ conuersionis crepuscula, menti ipsius Deus illustrasset, nempè ipsam sacrosanctam Virgine, tanquā

suo contribuli, patrociniū singulare gerens, ei clarissima luce apparuisse, ac verbis significasse, Dei erga se singularem pietatem, ac incomparabilem misericordiam, si modo eam puri cordis affectu accipere non detrectaret. Quā mirifica visione intimè tactus, ac diuino feruore accēsus, velut alter Paulus, qui Christi vocem sibi dicentē audiebat: Saule, Saule quid me persequeris? Durum est tibi cōtra stimulum calcitrare. Et continuo clamantis voci obtemperans, ait: Domine quid me vis facere. Ita quoque noster Paulus, post reuelationem illam mirificam, à Deipara Virgine sibi factam, tremens ac stupens dixit: Sancta Maria, quid me vis facere, quo possim tanto frui beneficio? Ab hac miraculosa visione, sibi à Diua Virgine ostēsa, noster Paulus suæ conuersionis initia accepit, ac foelicissimos progressus, beatissimæ Virginis interuētū singularem, sortitus est. Hinc fit, vt nonnulli, qui hęc Virginis miraculosa visio innotuit, firmiter contestentur, nostrū Paulum Sanctæ Mariæ nomē sibi vendicasse, ob hanc sibi factam visionem. Verum omnium sententia fert, hoc Sanctæ Mariæ cognomen, ratione stirpis ipsius Virginis, à qua recta linea descēdebat, sibi adscripsisse, atq; floris lilij (stēma singulare) sibi vendicasse. Nec sibi soli nomen ter gloriosum Sanctæ

Acto. 9.

D. Paulus ab stirpe Deipara Virginis, originem traxit.

Sanctæ Mariæ desumpsit, sed omnes quoque ipsius fratres, patris pietatis, ac gloriæ non inanis studio, simul atque sorores, Sanctæ Mariæ cognomen fortisunt. Sic Alvarus Garfia insignis pietatis vir, ac Petrus Suarez, ipsius D.D. Pauli germani fratres, vnâ cum quatuor sororibus, Sanctæ Mariæ cognomē, omnes sibi vindicasse certissimum est. Testimonio fidelissimo, omnes cum Domino Paulo testantes, se ex stirpe illa generosa Sanctæ Mariæ originem, recta linea traxisse, atque ad illam vsque ætatem conseruasse.

Quis verò nostri Pauli, ac fratrum, & sororum ipsius, pater extiterit, ab omnibus, qui sinceram historiam vitæ ipsius texuere ignoratur. Dicunt tamen nonnulli patrem Domini Pauli ex Regno Aragoniæ, vnde originem traxit, vel ex Nauarræ Regno, vt aliqui ferunt, ad Burgensem Castellæ ciuitatem, vnâ cum vxore ac filiis venisse, qui haut dubiè ibi, habitacionis sedem collocauit, ciuiliq; effectus vitam finiuit. Quare verò nominis, seu cognominis ipsius, memoria nulla iâ habeatur, inde id factum sanè putarem, quod cum Deus æquè iustus ac misericors sit retributor, voluit gratiæ suæ diuitias magnis cū accessionibus in filio, nempè D.D. Paulo ab æterno sibi dilecto ostendere. Et iustitiæ tremendæ ipsius, specta-

culum in patre declarare. Est quidem in potestate figuli teste Paulo, ex eadē massa aliud vas in honorem, aliud in contumeliam facere. Quod si Deus, volens ostendere iram, & notā facere potentiam suam, substituit in multa patientia, patrem ipsius D.D. Pauli tanquam vas iræ, in interitum aptū, & eo in illa perditionis Iudaicæ impietatis massa derelicto, vt ostenderet diuitias gloriæ suæ, in filio D.D. Paulo, ac si misericordiæ diuinæ vas præparatum in gloriam Dei fuisset, misericordissimè electus. Quis nō miretur, & Dei misericordiam, vnâ cum ipsius iustitia suscipiat, & timeat? Non itaq; mirum videri debet, si patre in Iudaica cæcitate, vita functo, nomen ac memoria ipsius perpetuò obliuioni tradatur, & filij nempè D.D. Pauli memoria, æterna memoria nullo seculo interitura maneat.

Verum enimvero, cū inscrutabilis diuinæ prædestinationis abyssus, in ipsis mirabilibus Dei operibus declaretur, & exprimitur, in hoc sanè mirabili electionis opere, in matre nostri Pauli facta, maximè videre licet. Ex vno namq; eodēq; cōiugalilecto, vnus ad Dei omnipotentis gloriam assumitur, alter ad ipsius diuinæ iustitiæ declarationē, miserè deseritur. Mari to itaq; à Deo derelicto, & vita iâ miserè functo, ipsius vxor, nostri Pauli charissima mater, à Dei

Pauli pater ignotus.

Pauli pater ex Aragoniæ Regno, au Nauarræ ad Burgensem ciuitatem venit.

Pauli pater non fuit ad fidem conuersus.

Rom. 9.

Pauli mater ex qua stirpe fuerit.

Pauli mater Maria fuit vocata.

à Dei misericordia præuissa, atq; singulariter electa, ad Christianam religionē vocata fuit, eiq; Mariæ nomen impositū. Vnde hæc, & à quibus parentibus orta fuerit, historiarū scriptores, non recensent: credimus tamē illam ex Leuitica, seu Iudaica tribu descendisse. Quæ quondam à parentibus, probis instituta moribus, honestissimeq; educata, viro suo matrimonio honorificè iuncta fuit. Hæc septem prolium mater extitit, tres filij, quatuor quoque filiæ ei fuerunt.

Quo verò ante Baptismi Sacramentum vocati fuerint nomine, penitus ignoramus, sed post susceptum baptismū. Primus Paulus cuius gesta narrauerimus. Secundus Alvarus Garfia, qui religionis zelo feruens, vt sancti Ioannis cœnobium, instituti sancti Benedicti, ad Regularem obseruantiam reduceret, maiorem suorum bonorū partem ipsis donatione, ac testamento reliquit. Ismet Alvarus Garfia dum Regius Chronista esset nobilitatis priuilegium pro se se in Regno Castellæ obtinuerat Anno 1410. quod sanè priuilegium adhuc hodie seruetur in prædicto sancti Ioannis, religiosissimo cœnobio: vbi honorificè sepultus in primaria capella cum vxore sua iacet. Tertius Petrus Suarez: omnes de Sancta Maria cognomento sunt compellati.

D.D. Maria septem proles habuit.

1410.

Filiarum uerò nomina, planè ignoramus, præter vnus maioris earum natu, quæ Maria nuncupata est, eaq; nobilissimo viro matrimonio iuncta, quæ infra maternum sepulchrū ad latus ipsius, sub marmoreo lapide (optime sculpto) iacet. Cæterarum trium nomina suppressa sunt, quæ perpetuam virginitatem seruantes, vitam tandem foeliciter in Domino finierunt, & in celebri sancti Pauli cœnobio, instituti sancti Dominici, honorificè sepultæ manent, in capitulo, à nostro Paulo egregie structo, ibiq; sub lapideis sepulchris, ad sinistrum matris latus, diem extremum expectantes iacent.

Primus igitur filiorum D. D. Mariæ, Dominus Paulus de Sancta Maria fuit, qui anno Domini, millesimo trecentesimo quinquagesimo natus est, & ab ineunte ætate in ea in qua natus fuit professione, optime à suis fuit educatus parentibus, in tenera quidem ætate, tam auidè primaria rudimēta addiscebatur, vt cæteros omnes suæ ætatis pueros, ad inuidiam prouocaret. Inter iuuenes illum senem iudicares, tanta enim cum maturitate ac prudentia inter omnes versabatur, vt omnes mirarentur. Summa diligentia legis Rabbinos, intimo addiscendi affectu audiebat, quemadmodum ad Alfonso-

Tres Pauli sorores virgines fuerunt.

1350.

sum

In Epistola ad Alphonsum filium.

sum de Sācta Maria eius filium testatur, sic dicens: Cū ab ineunte ætate veritatem non recepissem, sed sub Iudaicæ cæcitat̄ perfidia natus, sacras literas, non à sacris Doct̄oribus dedicissem, ab erroneis magistris, erroneos sensus trahebam: literam rectam, non rectis cauillationibus (vt cæteri illius perfidie duces) temerariè inuolueratagens. Hęc ille. Vnde manifestè constat, se se toto affectu, Sacras literas addidicisse, & pessimo lacte nutritus, Iudæorum errores imbibisse, ob magistrorum deprauatum intellectum, pariter & affectum. Adeo apprimè fuit institutus in sua iuuentute, vt nemo in lege versatior, nemoq; in Philosophicis studiis foelicius institutus fuerit, ita vt omnes mirarentur ipsius ingenij acumen, suadendiq; admirabilem vim atq; efficaciam, qua omnes non modo coætaneos, sed & seniores etiam, ac grauiores in lege peritos, & in Philosophicis versatissimos, lōgo interuallo superaret. Inde que prælagium futurorum, de eo quamplurimi faciebant, vaticinantes eum, vel murum fortissimum Synagoga futurum (tanta enim sciētia, ac dicendi facundia erat ornatus) vel in magnam suæ professionis perniciem, in hanc lucē prodisse: id quod rerum euentus, euidentissime declarauit. Erat moribus omnino compo-

Paulus in lege apprimè institutus.

Vaticinium de Paulo à suis factum.

fitus, summa modestia ornatus, amicus, comes, verecundus, omnibus affabilis, modestia, ac grauirate seruata: adeoque omnibus erat amabilis, vt omnium animos ad se se alliceret, ac secum in maximum amorem cōciliaret. Virtutes omnes ita excoluit, vt qui eum contemplantur in stuporem rapti, in omnium virtutum exemplar, cūctis eius seculi ipsum natum testarentur. Constantiam, longanimitatem, māsuetudinem, prudentiam, temperantiam, atque in aduersis, equè ac in prosperis, equanimitatem ostendebat. His ornatus virtutibus, singularique Scripturæ sacræ scientia præditus, ac nimio etiam legis, quam profitebatur zelo munitus: eo tandem peruenit, vt inter legis Rabbinos Paulus sectæ Pharisaicæ suo tempore primas haberetur. Hinc factum fuit, vt ab omnibus primariis, in matrimonium filiarū auidissimè spectaretur: his accedebat post eius animi dotes, & singularem, quam diuinæ legis imbiberat scientiam, clara illa generis nobilitas, cum maximo legis, quam tunc profitebatur, zelo coniuncta. Habet enim meritam suam laudem nobilitas, & duplex ornamentum adfert, quæ generis claritate simul & virtutis splendore consistat: id, quod in D. D. Paulo cumulatisimè reperire licet. Ob idque Deo sic disponente, factum

Paulus moribus fuit omnino compositus.

Paulus septem Rabbinos insignis.

Quæ vna nobilitas. Duplex splendor in Paulo, scilicet nobilitatis, et virtutis.

factum est, vt inter multas nobiles puellas, nobilesq; virgines, sibi conubio oblatas, dum adhuc in viriliam esset ætate, nempe circa vigesimum sextum annū, à quo natus est, currēte anno Domini millesimo trecentesimo septuagesimo sexto, Dominam D. Ioannam vnicam vitæ sociam, sibi in coniugem elegisset, cuius cognomen inuenire non potuimus, aut qui eius fuerint parentes, ignoramus. Hoc vnum certissima ratione euincere possumus, & testimoniis comprobare, videlicet eam ex nobilissima Leui, seu ex Iudæ tribu originē duxisse. Nam cum noster Paulus de Sancta Maria vir eius, legis obseruatissimus fuisset, nullo pacto legem grauitè prohibentē, ne quis alterius tribus vxorē duceret, prætermisisset. Sic enim lege cautum fuisse scimus, vt coniugium Israëlitarum, omnisque affinitas, intra vnus tribus homines, limitesq; contineretur. Ideoq; fit, vt iustissima ratione credamus D. D. Ioannam, Dñi Pauli legitimam vxorem, ex eadem Leui inclita tribu originem traxisse. Potuisset tamen fieri, vt non ex suamet tribu vxorē, noster Paulus duxisset, sed ex præclara Iudæ tribu. Nam his duabus tribus, nempe Iudæ & Leui, teste Epiphano, peculiare est, vt vtrunque coniugia sepe permisceantur. Sic enim ait. Hæ duæ tribus solè inter se se cōiungebantur, Regia Sacerdotali, & Sacerdotalis Regiæ. Beda

1376.

Paulus matrimonio iunctus est cum D. Ioanna, & quo tempore.

Num. 36.

Epiphanius, contra Antidicomarian.

Hiere. 78. Beda.

quoque quæstionem de Beata Virgine mouēs, inquit. Quomodo beatæ Mariæ cognatam Lucas dicat Elisabeth, cum hæc de domo David, illa de filiabus Aaron originē duxerit? animaduertat proavos earum, liberis inuicem nuptum traditis, vtrāq; tribum potuisse cōiungere. Hęc itaq; modo, nos intra legis limites continentes, rectè testari possumus, nostrum Paulum in vxorem duxisse Dominā Ioannam, eo quod ex eius tribu nempe Leui, seu Iudæ fuerit. Verū enim uero, id quod de duabus tribubus Regiæ, & Sacerdotali, seu Leuitica concedit Epiphanius, etiam ad alias referunt eruditi, ac probabiliter docent, ex Israëlitis cuiuscunque tribus, coniugia cum hac Leuitica cōtrahi potuisse, modo hæreditates impermixtæ manerent, & sua cuiq; tribui iura, & bona, integra conseruarietur. Sit itaq; Domina D. Ioanna, ex tribu, qua volēs, matrimonio tandē cum D. D. Paulo de Sācta Maria iuncta fuit, ex quo. Quinque proles, foelicissimis quidem auspiciis, eis natæ fuerunt. Primus filiorū fuit Dñs D. Gundisalvus de Sācta Maria, qui ad Dei gloriam animarumq; salutem, anno 1379. fuit ortus: & multis, & clarissimis virtutibus, vnā cum vtriusque iuris insigni eruditione ornatus, Placētine, deinde Ecclesiæ Segūtine, Episcopus creatus fuit. Qui ipsas diu, summo cum vitæ exēplo gubernās Ecclesias, anno tandem

Luc. 2.

Beata Virgo Maria ex vtraque tribu, nempe Iudæ, & Leui originem traxit.

Leuiticis tribus viri ex quacunque alia tribu, uxores ducere poterant.

Quinque proles Paulus habuit.

Gundisalvus primus.

1379.

1448. 1448. vitā cū morte foelicissimē cōmutauit, ætatis suæ annū 69. agens, indeq; allatus Burgis: in primario Sacello cœnobij Sãcti Pauli, ab alio latere paterni sepulchri sepultus iacet. Secundus filiorum Dominus Alphōsus de Carthagera designatur, qui anno 1384. natus, Burgensium tandem Episcopus fuit factus, de quo multa æterna laude digna nobis aliquādo dicendū erit. Tertius filiorum Petrus de Carthagera, qui in hanc lucem prodiit anno 1387. de quo iā quoq; silendū est, quia nō pauca nobis suo tēpore dicēda parauit. Quartus filiorū Aluarus sanctius fuit, qui quo tēpore ortus fuerit, historiæ nobis nō referūt. Sicut nec de quinta prole, quæ Maria appellata fuit, natalis diē scire possumus: credimus tamen eam post Gundifaluum natam, quæ nobilissimo viri matrimonio iuncta fuit: & tandem post conubium laudabile, cum viro in religiosissimo monialiū cœnobio sancti Ildephonsi Burgis, in earū choro honorificè sepulta quiescit. Aluarus Sãctius minimus omnium erat, qui ante conuersionem patris sex, qui anno natus fuit. Hic ille est, quem pater in suo testamento non modo non nominat, sed potius illum ab hereditate omnino arcet, ob crimē nescio quale, ratione cuius à Regis gratia, ac à Regno exalabat, licet postea in gratiā redierit ipsius Regis, de quo nulla hætenus in historiis fuit facta mentio.

Alphōsus filiorum secundus.

1384.

Petrus filiorum tertius.

1387.

Aluarus Sãctius quartus filius.

Dña Maria quinta proles.

Omnes hi à tempore, quo D. D. Paulus de Sancta Maria Carthaginensis Episcopus fuit creatus, Carthagenæ cognomē sibi vendicarunt, Sanctæ Mariæ cognomine, nescio qua occasione, prætermisso, ob nominis forsam reuerentiam, aut quod viderent homines gregarios, quibus, nec ratione originēs, neque deuotionis ergō, sed potius emulatione quadā honoris permoti, Sanctæ Mariæ cognomē passim vsurpare: à Carthagera itaq; vniuersa Pauli nostri originis propago, nuncupata est, non modo, vt gloriam patris, ob Carthaginensium Episcopatum meritissemē concessum, perpetua memoria, apud posteros relinquunt: verum etiam, vt potius cum nomine Carthaginensium gloriam suis præclaris, ac fortissimis actionibus referāt, & cuncta eorū inclita facta totis viribus in se exprimāt. Id quod quā plurima, ac penē innumerabilia animosa facta, & immortalia gesta, in Regū & Regni Hispaniarū obsequiū facta, clarissimis testimoniis cōprobarunt. Adeò, vt Carthaginensium gloriā iam pridē sepultā, & obliuioni, quodāmodo traditā, in hac nobilissima, ac inclita D.D. Pauli progenie in vitam reuocatā, & in gloriā pristinam restitutā diceres, ita tandem, vt non iam Carthaginenses, Hispanos, sed Carthaginenses Africanos, suis strenuis, ac nobilissimis gestis eos iudicare possis. De quibus nōnulla suo loco licet nō pro-

Quare Carthaginenses compellati fuerint.

pro dignitate eorū dicere adnitar. Ad rem igitur reuertamur. Post matrimonium honorificè contractum, post foelicē prolium susceptionem, dum in earum educationem post aliquot annos summo studio vacaret, Deus omnipotēs, qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua Paulum hunc nostrum complexatus est, dum in integra iam fuisset ætate, nempe quadragesimum annū agens, Deus illum conuertit, vt in suo testamento contestatum reliquit: testamenti autem, verba cum spiritum planē diuinum spirēt, hīc apponere visum fuit, quo animum ipsius à Deo mirabiliter excitatū videas. Sic enim ait. Cogitans dies antiquos, & annos præteritos in mente habens, tot & tanta inuenio erga me beneficia diuina, quod temerarium reputo eorum memoriā explicare. Quis enim loquēdo, aut scribēdo valeret exprimere, quod non sufficit cogitare? Singularibus enim omiſſis, quæ sub narratione non cadunt, etiā generalia multiplicata sunt super numerum. Vnum tamen inter cætera, potissimum propter laudem diuini nominis non tacebo, videlicet, quod Diuina clemētia tam magnificata est erga me, vt postquam in Hebraica civitate natus, & sub eadem nutritus, & in literis sacris, non sacro modo, sed sacrilego imbutus, vsque ad quadragesimum circiter annū ætatis meæ, supra coæ-

Mirabilis nostri Pauli ad fidem conuersio.

Ephes. 2. a.

Paulo in suo testamento. Psal. 76.

Psal. 39.

Psal. 40.

taneos meos blasphemus fui. Et quantum in me erat Pharisæicæ doctrinæ vestigia sequēs, saluberrima sacratissimæ fidei catholicæ documenta, à meo, & proximorum corde, supra modum excludere satagebam. In hoc igitur lacu miseræ, & luto fecis, vltra modum submersus, missit Deus de summo & accepit me, & estatuit supra petram apostolicæ fidei pedes meos, quod incomprehensibile beneficium omnino extitit. Hec ille. Quibus sanē verbis, alterū se se Saulum ostēdit, Ecclesiam Dei atrocissimē expugnantem, & diuina atque immensa gratia, ex Saulo Paulum se se effectum testatur. O præclara nostri Pauli conuersio. Ipse enim Deus, de tenebris illum vocauit in admirabile lumen suum. Misericordiæ enim oculis ipsum aspicerē dignatus est, & sæpē diuina illa, ac potentissima gratia, qua ab æterno sibi electos excitare solet, ipsum misericorditer præueniebat. Quis elegantius diuinos illos impulsos, quibus mens illa nostri Pauli, tanquam calcariibus acutissimis stimulabatur à Deo, quam ismet Paulus, qui intimo corde sentiebat, effari poterit? Sic enim de se ipso, grauissimis quidem verbis testatur dicens: Cum verò placuit illi cuius misericordia mensuram non habet, me à tenebris ad lucem, à caliginoso turbine, ad serenū aërem euocare, ceciderūt quod-

Gal. 1. c. 14.

Psal. 39.

Ibidem.

1. Pet. 2.

Paulus distina gratia excitatus & præuentus.

In Epistola ad Alphonsum filium.

Acto. 9.

Quando studiosius scripturas facras Paulus relegerat.

mentis meę, & cœpi Scripturam sacram aliquāto studiosius relegere, & iam non perfide, sed humiliter veritatem inquirere. Et ingenij mei viribus nō confidēs, toto corde à Domino postulare, vt quod salubrius animę meę esset, cordi meo infigere dignaretur, nocte die que eius auxiliū præstolabar. Sic que factū est, vt Catholicę fidei desideriū, in mēte mea, de die in diē fortius incādesceret: quoad ipsam fidem, quā corde gerebā, publicē profiterer. En habes quā doctē, quā sanctē, quā que elegāter, in se ipso noster Paulus depingat modum, quo à gratia diuina fuerit præuētus, qualiter que ab ipsa ad nouam vitam comparandā, veteremq; expellendā fuerit adductus. Cū placuit (inquit) illi cuius misericordia mēsuram nō habet. Nō Philosophicis sciētiis, aut Scripturę sacrę, quibus eximiē erat imbutus, non prudētis suę, qua cūctas eius actiones dirigebat, nō virtutibus moralibus, quibus supra quam dici potest abundabat, mirabilis ipsius cōuersionis beneficium tribuebat: sed hoc totū gratiæ Diuinę cor ipsius præuenienti, acceptū merito ferebat. Nō enim est volentis (vt primarius ille vas electionis Paulus ait) nec currētis, sed Dei miserentis. Quis dicere queat inspirationes & impulsus, quibus à Deo vehementissimē fuit stimulatus? Alta mēte retinebat, vt erat doctissimus, promissiones illas, quibus Deus po-

D. Paulus à gratia Diuina præueni.

Rom 9. d. 16

Monebatur Paulus, ex cognitione Diuinarum promissionū

pulo Israël pollicitus fuerat, nēpe se daturū aliam legē in cordibus illorū. Per Hieremiā dicēs: Hierem. 31. f. 31. Ecce dies veniunt, dicit Dñs, & cōfirmabo super domū Israël testamentum nouum, non secūdum testamentum, quod feci Patribus eorū in die qua apprehendi manum eorum, vt educerē eos de terra Aegypti, quia ipsi non perseuerauerūt in testamēto meo, & ego neglexi eos, dicit Dominus, quia hoc est testamentum, quod ordinabo domui Israël. Post illos dies, dicit Dñs: Dabo legem meam in cor illorum, & in mente eorū scribam eam, & ero eis in Deum, & ipse erit mihi in populum, &c.

Hęc diuersarū legum collatio, & nouę legis supra veterē excellentiam, cōsiderans noster Paulus, dicebat: Quid hoc? Vetus lex, sub qua omnes nos miserē militamus, nō est lex mandatorū, qua foris docemur, quid à nobis requirat ipse Deus? Nonne hęc in tabulis lapideis scripta, per Moysen populo Israëlítico data est, quę quid faciēdū, quid uē cauēdum sit docet, sed vim atque virtutē faciēdi, vel omit-tendi, ea quę præcepit, quando vnquam nobis ipsa lex subministravit? Lex quidē ipsa strictissimē præcipit nobis, Deū ex toto corde, ex tota anima, ex tota mēte, ex tota que virtute diligere, aded, vt sub maledictionis Diuinę pœna mulctandus veniat, qui nō permanserit in omnibus, quę sunt scripta in lege. At quis huic manda-

Collatio veteris & nouę legis, quę Paulum ad fidem stimulat.

Exo. 24. e. 12

Deut. 6. 4. 5.

Deut. 27. d. 26.

Veteris & nouę legis collatio.

2. Cor. 3.

Leges Moysaice conditiones.

In affectum nouę legis accenditur Dñs Paulus.

Exo. 8. c. 19

Col. 3. b. 9.

S. Thoma quęstio de legum differentia, multum cōtulit Paulo ad fidei conuersionem.

Paulus sanctum Thomā summo in honore habuit.

mādato, fecit vnquā satis? Quis iā non fateatur se sub legis maledicto concludi, & à Dei benedictione longe arceri? Quis nō dicet legē iustē ministratiōne mortis, & dānationis appellari? Vnde obsecro hęc nobis mala contingunt, nisi ob proteruiā, ac cecitatem nostrā, quibus hanc legē, literę & non spiritus, factorū & nō virtutis, timoris & nō amoris, carnis & non animę, cęco cōplectimur amore? O vtinam legem illā nouam, legem illam spiritus, legem charitatis & gratię, qua anima viuit, ac vires ad operandū acquirat, Deus per Spiritū sanctū, qui Dei digitus appellatur, in corde meo (dicebat hic noster Paulus) inscriberet, ac mētem & voluntatē illuminaret, immutaret, ac viuificaret. Tūc veterilegi iam vltimū vale libētissimē dixissem, & nouam amplexatus, nouū induerē hominem illum in me, qui secundum Deū creatus est iniustitia, sanctitate veritatis. Hęc & alia quam plurima circa legis veteris, ac nouę differentiam, mēte noster Paulus voluebat. Et cum sancti Thomę quęstiones, de hac legū differentia studiosē perlegeret, mirum in modum (vt ipse testatus est) animo fuit permotus, quo, lege Iudaica, quam instātissimē profitebatur, demissa, ad Euāgēlicam, vitam in se continentem, mentis, & affectus alas peruolaret. Hinc factum est, vt angelicū hūc doctorem Thomā, summo in honore haberet, maxima que

deuotione perpetuō coleret, at que etiā sanctissimę doctrinæ ipsius, accerrim⁹ defensor factus, verbo & scriptis eam profitebatur, & tutabatur semper. Tanta erga sanctum Thomā fuit deuotione accēsus, vt in primaria Ecclesia ciuitatis Burgenfis, cuius Episcopatum gerebat, sacellum præclarum, vbi sepelli de creuerat, sub inuocatione sancti Thomę Aquinatis, magnis expensis ornarat, atq; amplissimis redditibus dotarat, multa que ibi perpetuā sacra dicenda, magna pietate instituerat: licet postea circa sepulturam animū mutarit. Hoc etiam nomine erga sacrā sancti Dominici religionem, intimum amorem, corde perpetuō gestabat, quē multis sanē beneficiis, tā li viro dignis (vt latius inferius dicturi sumus) contestatus est.

Excitatus itaque fuit ab ipso met Deo, vt euigilaret à somno, quo in lege Iudaica dormiebat. Et vocatione sancta sua expergefactus, subsequēte misericordissimi Dei gratia, de tenebris, ad lucē (vt ipse fatetur ingenuē) de caliginoso turbine, ad serenū aërem fuit euocatus, & singulari Dei Opt. Max. concursu potētissime adiuctus, & clara Deipare Virginis visione permotus, de qua iam diximus, Diuinę vocationi acquiescens, statim (inquit) quasi squām ex oculis mētismę cecidere, & cœpi Scripturam sacrā, aliquāto studiosius relegere. Iam ipse Deus potentissimo suę claritatis lumine,

In Ecclesiā primaria Burgenfi in honore sancti Thomę sacellum instituit ad suam sepulturam.

Ordinē sancti Dominici affectum singularem Paulus semper habuit.

2. T. c. 9.

A 20. 9.

Paulus intēris potētissime à Deo illuminatus.

interiora mentis ipsius vehemē-
tius penetrare cœpit, quo nouū
Scripturę sacrę Scrutinium face-
ret, & mente legem auidē, discē
de veritatis studio peruolueret,
ibiq; meridiana luce clarius ma-
nifestē videret Messia, promif-
sum Christum, ipsumq; vnicum
Dei filium, mediatorem Dei &
hominum, iam pridē in propria
venisse, & sui eum recipere de-
tractasse: id quod innumerabili-
bus veteris legis testimoniis
evidentissimē cōtestatum repe-
riēbat. Et ne posteris, tātę lumi-
nis gratia, qua ipse noster Pau-
lus in sua mirabili cōuersione il-
lustrabatur, lateret, voluit (vt
piē credendum est) Scrutinium
hoc Scripturę sacrę, quod in sua
conuersione, à Deo mirabiliter
didicerat, in salutem eorum, qui
in Iudaicę cæcitatē tenebris in-
uoluti erant, sub vitę finem tan-
quam in testamento, merito cū-
ctis diuitiis pręferēdo, relinque-
re, quo ipsismet diuitiis, quibus
à Deo ipse mens ditata fuerat,
cuncti eius gentis, legis Mosay-
cę sectatores, si volent ditaren-
tur. Ipsi itaq; sacrę Scripturę
irrefragabilibus testimoniis, tan-
quam pharmaca doctissimo viro,
ad suę mentis egritudines sanan-
das à Deo parata, cœpit Diuinis
reuelationibus, sibi per Scriptu-
ram sacram contestatis, liberam
fidem adhibere, firmiter credēs
illam vitę doctrinam à Deo no-
bis reuelatam esse, cui soli sum-
ma adhibenda fides est, qua me-
diatorem ipsum Christū intimo

1. Timot. 2.
b. 5.

Ioan. 1.

Scripturę
sacrę scruti-
nium in sua
conuersione
à Deo didi-
cerat.

mentis affectu accipiens crede-
bat, & firmissima testabatur fide.
Nullum esse aliud nomen sub cę
lo, in quo sibi vitam comparare
posset, quàm Christi Iesu, per
cuius gratiam, ac per copiosam
ipsius redemptionem, iustifica-
tionē cōsequi efficacissimē spe-
rabat, in cuiusque vitę promif-
sione, ineffabiliq; misericordia
tota eius fiducia pendebat, atq;
vnica ipsius consolatio, & tota
eius spei ratio, in ipso Deo, tan-
quam in vltimo sui desiderij fine
collocabat. Id quod verba ip-
sius, in testamento, quod legauit
ostendunt, vbi sic loquitur
dicens: Sola & vnica spes mea,
in Christi passione consistit: qui
non solum Chananeam & Publi-
canum ad vitam vocauit, sed &
ipsum latronem, qui etiam cū
Cruci affigeretur nequam erat,
ibidem tamen modica temporis
morula succedente, Diuina mi-
sericordia oppitulante, cum bre-
ui & vera confessione, ac deu-
ota oratione, indulgentiam in tan-
tum consequutus est, quod non
solum à culpa, sed etiam à pœna
fuit penitus liberatus. In hac
igitur immensa pietate cōfido,
qui mundū de immundo, conce-
ptū semine non de dignatur effi-
cere, & defectus humanę fragi-
litas merito suę benedictę pas-
sionis supplet. Ex hac quidē fide,
quā in corde firmissimam habe-
bat, cū spe, quam tanquā ancho-
rā in Deo fixam ponebat, Dei il-
le dulcissimus amoris feruor sur-
gebat: sic enim à natura cōpara-
tum

Act. 4. b. 12

D. Paulus in
suo testamē-
to.

Matth. 15. 1
Luc. 18. c. 13
Luc. 23. c. 39

Iob. 14. a. 4

Heb. 6. d. 19

tum est, vt spes dilectionē gene-
ret, & eos impensissimē diliga-
mus, quos in nos benignos fore
confidimus. Pari quoq; ratione
foelix hic noster Paulus, eo quod
talem ac tātā de summa ipsius
Dei misericordia, spem cōcepe-
rat, illū tanquam omnis iustitię
fontem diligebat, ac in eius amo-
rē, magis magisq; crescebat, inri-
meq; dolebat, quod tam sero ad
tantū boni clarā notitiā, ad bra-
uiūq; supernę vocationis de-
uenisset. Lachrymis tādē per-
fusus gemēs deplorabat, quod
tandiu in tam cōfussis tenebris,
miserē versatus, tandiu in capti-
uitate plusquā Babylonica detē-
tus, tādē in laqueis Sathanę cōstri-
ctus, tandiu pondere peccatorū
grauissimo, in limo profundi infi-
xus fuisset. Dolebat se tandiu
Euangelicā veritatē oppugnasse,
& se hacten⁹ errorū magistrū
fuisse, ad eō vt circūierit mare &
aridā, vt faceret vnum profely-
tū longē, si fieri potuisset: in Euā-
gelij detestationem, ne quiorem
se. Et quid tandē effecerat, quā
gehennę filium procreare? ani-
mo peruoluebat, & ad memoriā
reuocabat, centena, ne dixerim
multa virorum millia, quos suis
erroribus dementarat: pro qui-
bus condignam satisfactionem
facere non poterat aliam, quā
vt is, qui antea magister errorū
fuerat, discipulus veritatis iam
factus, eam quam didicerat ve-
ritatem, per vniuersum mūdum
prædicaret. Dolebat tandem
totius Iudaicę nationis vices,

Spes amorē
generat.

Vera Pauli
contritio.

Phil. 3. c. 14.

2. Timot. 2.
d. 15.

Psal. 68. a. 3

Matth. 23.

quod eam in qua iactabantur, &
inuoluti erant miseriam, non ag-
noscerent. Et præ cæteris in suā
stirpis ramos oculos deflectēs,
tenerrimē compatiebatur, vi-
dēs numerosam sobolē, matris,
vxoris, fratrum, sororūque: nec
non filiorum ac filiarū & sangui-
ne coniunctorum, omniumque
eorum longam posteritatem, ab
ipso pēdere, itā vt per ipsum, aut
ad vitam foelicem, Diuina fau-
ente gratia reuocandos, & in bonā
Christi oliuam inferendos, aut
velut in fructiferā vitis in ignē, &
in perpetuę damnationis, & mor-
tis baratrum miseros conicien-
dos. Quæ omnia prudentissimē
meditatus, & intentissimis præci-
bus noctu diuq; cum Deo agēs,
ad tantam rem, quam agredi tē-
tabat fauorem Diuinum præsto-
lando. Eo tandem diuino numi-
ne afflante ventū est, vt Catholi-
cæ fidei desiderium, quod illi in
mentem Deus suggererat, & in-
stillarat, & de die in diē altiores
radices egerat, ad maturitatis
fructum tandem perueniret. Fa-
ctum ergo est, vt fidem, quā cor-
de gerebat, publicē magno cum
gaudio totius orbis Christiani,
totiusque orbis cælestis profi-
teretur.

Nec tamen, id quod iam sum-
mis exoptauerat votis, ad effe-
ctum perducere valebat, ob va-
rias, quas Sathanę arte asturias,
vafraque stratagemata, quæ præ-
oculis offerebat. Videbat nāq;
grauissimam ipsius matrem, in
ea cæcitate Iudaica, in qua apa-
rentibus

Roma. 11.
c. 24.

Ezec. 15. a. 2

Sathan mal-
is variisq;
artibus Pau-
lum à san-
cto propo-
sito deserre-
bat.

rentibus educata fuerat, perflentem, & quam ab eis acceperat fidem, firmiter tenentem, ac Pharaicae sectae Doctrinam, quam eius filius tanto cum Synagogae applausu professus fuerat, suggebat, locoque lactis proprii, quo quondam filium lactauerat, lacte perfidae doctrinae lactabatur ab ipso. Verebatur quoque grauísimos, quos ab vniuersa gente Iudaica passurus erat impulsus. Verum haec omnia flocipedere paratus erat, & omnes Sathanæ laqueos Dei gratia disrumpere, atque sicut tunc, matre, vxore, fratribusque ac vniuersis cognatis, sanguineque coniunctis conculcatis, per medias eorum acies ad salutis fontem sitibundus properare, constanti animo statuerat. Imò potius æstuante mente, illam videre horam magnopere desiderabat, qua in synagogam eorum irruptionem facere posset, & affirmato animo Iesum ipsis prædicare, ac efficacissimis suae legis argumentis comprobare, quoniam Iesus est filius Dei.

At hoc vnum super omnia mentem ipsius anxiam, nimisque dolentem tenebat, nempe vxoris ipsius durissimum obstinatissimumque animum, quem contra Euangelicam legem induerat, quam per sepe multis grauísimisque argumentis flectere, & ad fidei veritatem inclinare totis nitebatur viribus. Verum enimvero omnibus perque sitis mediis, quibus eius animum

emolliri posset adhibitis, instar incudis ferri effecta, inuicta permansit. Sic tandem noster Paulus, velut alter mitissimus Iob, qui cunctis iam Sathanæ tentationibus potenter superatis & victis, vxoris tentationes ipsius Sathanæ grauiiores vix superare valebat: pari quoque modo nostri Pauli vxor, miris eum tentare pergebat modis, quatenus pia, atque Euangelicam, quam instituerat vitam profiteri, desisteret, & velut canis ad vomitum rediret. Hinc factum est, ut grauíssimorum consiliis noster Paulus acquiescens, matrimonium, quod antea sibi charissimum fuerat, dissoluere maluerit, quam Christum, quem solū corde gestabat, amittere, & cum ipsius creatoris contumelia vxorem sibi retinere, quo expeditius posset verbi Dei prædicatione Catholicae Ecclesiae prodesse. Sic tandem vxore renitente ad Baptismi Sacramentum properauit. Anno itaque à partu Virgineo, millesimo trecentesimo nonagesimo, die verò vigesima prima mensis Iulij, ipso die Diue Praxedi virgini sacramento, quo tempore Henricus III. cognomento valetudinarius, Castellae & Legionis Regna possidere coepit. In Augusta & cathedrali Ecclesia, inclitae ciuitatis Burgensis, in sacello ad honorem ipsiusmet sanctae Praxedis virginis structo, vbi baptismalis Ecclesiae fons collocatus manet. Cum iam noster Paulus ætatis

suae

Iob. 2. c. 9.

2. Pet. 2. d. 12.

Pauli baptismus.

1390.

suae quadragesimum ageret, annum, magno cum totius Ecclesiae, totiusque ciuitatis, necnon totius Hispaniae gaudio, ingentisque Regis laetitiae applausu, baptismi Sacramentum, ineffabili deuotionis feruores (vniuerso populo ad miraculosum spectaculum concurrente) suscepit. Gratulabantur iam omnes Christiani fideles se à truculento suae religionis hoste non modo liberatos, verum in maximum eorum commodum ad veram fidei vitam ipsum reparatum. Praecedebant totius ciuitatis Burgensis nobiles, & exteri, qui non pauci ad solenne spectaculum vocati aderant, pompa solenni nostrum Paulum comitantes: qui inter patrilios medios incedebat, licet acceptoribus, & qui pro eo fidem protestarentur opus non haberet. Ad solennitatem verò tantitrophei, magni momenti viros elegit, qui vnà cum ipso triumphum contra Sathanæ imperium, contra Principes & rectores Iudaicarum tenebrarum solenni pompa celebrarent. In hac celeberrima solennitate, baptismi Sacramenti minister fuit quidam nobilis sacerdos D.D. Garfi Alfonso à Couarrubias nuncupatus. Sanctae Ecclesiae Burgensis Thesaurarius, ac eiusdem oppidi de Couarrubias Ecclesiae Collegiatae meritissimus Abbas: qui doctrinae clarus & pietate insignis fuit, cuius honorificam memoriam in codicillo facit. Is ex stirpe Reuerendissimi D.D. Fer-

dinandi de Couarrubias, almae Ecclesiae Burgensis Episcopi descendit, qui Regem Sanctium cognomēto el Brauo Regia corona sacrauit, anno 1284. Et ut tanti beneficii animi gratitudinem pius noster Paulus erga nobilissimum Abbatem exhiberet, ipsiusmet D. D. Garfi Alfonso de Couarrubias stemmata sibi, suisque posteris perpetuo seruanda accepit. Quae lilijs flos argenteus in viridi planitie positus, ad hunc usque diem habere constat. Atque haec quidem stemmata à ducentis, & eo plures annos ante D. Pauli conuersionem nobiles de Couarrubias, quae antiquissima & nobilis familia est, ut ex antiquissimis eiusdem familiae sepulchris constat habuerunt. Hic etiam D. D. Garfi Alfonso de Couarrubias Thesaurarius D. D. Pauli de Sancta Maria postea fuit, dum Antistes Burgensis esset, ut ex codicillo ipsius Antistitis constat. Haec de D. Pauli Baptismo inuenire potuimus.

Patres sequebantur & filij, suis comitati patrilis, quos vocant, è fonte susceptores: ut quos mūdo genuerat, & sub Sathanæ potestate eo usque tempore collocarat, in libertatē vnā secū vindicaret, & tanquā strenuus Dux praecedens pater, filios tanquam milites in Ecclesiae militantis obsequium adscriberet. At licet ex historiis, quo tempore filij, baptismi Sacramentum acceperint constat, non possit, ex epistola tamē, quae ad Alfonso filium dedit colligere

B 5 licet.

D. Ferdinā
dus à Couar
rubias Epif
copus Burgē
sis Regē Sā
ctium coro
nauit.

1284.

Paulus stem
mata mini
stri baptizā
tis suscepit.

Filij Patrē
sequebantur
ad baptizā
tum.

Epistola ad
postillan sa
cra Bibliā.

Paulus om
nibus supe
ratis ad Ba
ptismū pro
perat.

A. d. 9. d. 20

Pauli vxor
durissima
fuit.

Omnium fi
delium lati
tia ex Pauli
conuersione.

Quis Paulū
baptizauit.

licet. Ea ferè ætate (inquit) qua tu nunc es (Alfonso filio loquitur) Baptismi sacramentum in huius Ecclesiæ sacro fonte suscepi, Pauli nomen assumens, te tunc infantia innocentia gaudente. Qui post me in ætate illa tenera, sacro lauacro ab originali culpa mundatus es, ante quã actuali inquinari valuisses, nomen Alfonso suscipiens, priusquam literas nominare nouisses. Hæc ille. Qui si ad Gūdifalum maiorem filium, seu ad Petrum de Carthagina, siue ad Aluarum scripsisset, ad illorum quemlibet, haud dubie illa verba dixisset, nēpè, post me in ætate illa tenera, sacro lauacro ab originali culpa mundatus es: verba itaque illa de quolibet filiorum intelligenda veniunt. Patrem igitur ad fontem sequebatur Gundifalvus filiorum primus, qui ad vndecimum iam attigerat annum. Natus enim fuerat anno salutis nostræ 1379. Secundus verò filiorum, qui patrem ad baptismum comitabatur, Alfonso erat, sextum iam agēs annum, nam is natus fuerat, anno à partu Virginis 1384. Tertius autē filius, qui vnà cum patre, baptisate suscepto ab originali fuit ablutus, Petrus fuit, qui tertium agebat annum. Hic in hã lucē venit anno 1387. Aluarus quartus fuit, qui anno sequēti fuit natus. Filia verò Maria inter tempus, quod à natiuitate Gundifalvi & Alfonso intercesit, fuit orta, quo verò anno præcisse ignoramus. Hi omnes

nostri Pauli filij; Dei gratia à Sathanæ faucibus erepti, in Ecclesiæ gremium per baptismi Sacramentum sunt, coaptati.

Quo autē tempore D.D. Maria, nostri Pauli honestissima mater, baptismi gratiam acceperit, hæc tamen non inueni, pie tamen credere licet, eã post breue tempus, à filio optimè cathèchizata, beneq; ad tã pteclarū opus exequendum disposita, ad baptismi fontē peruenisse. A tēpore itaq; suę mirabilis cōuersionis, totus in eo pius noster Paulus erat, vt Deo per Euangelium, filios procrearet, ita vt cunctis suæ sanctæ doctrinæ participes, merito cū D. Paulo, pius Paulus dicere posset. Per Euangeliū ego vos genui: ad eò vt matri serio dicere iã potuisset, si corpore mater es, tuus tamen pater Dei gratia iam sum effectus: si me huic mundo genuisti, ego Euāgelicę veritatis doctrina, te Deo iã genuisse, merito gloriari possum.

Fratres quoque suos omnes atque sorores, sanctissima ipsius doctrina instructi, Iudaicos abnegantes errores, fidei veritatē tota sunt mēte amplexati. Omnesq; tandem illos, per ipsum in Ecclesiæ gremiū sunt coadunati: ita vt cū diuo Paulo, cuius exacte sequebatur vestigia, gloriari iam possit, dicens: Gratia Dei sum, id quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit, sed gratia ei⁹ semper in me manet. Quis exprimere valeat exuberantē illā animi letitiam, quam pius hic noster

D. Maria Pauli mater quando sui Baptismum ablut.

Paulus post suam cōuersionem alios ad fidē pertrahere nititur.

1. Corin. 4. c. 15.

Fratres ad fidem Paulus cōuertit.

1. Corin. 15. b. 10.

ster Paulus mente conceperat, ob maximum hoc beneficium sibi, & filiis; matri, fratribusq; ac sororibus, vniuersæque tandem progeniej, statim per ipsum in primo cōgressu suæ prædicationis concessum? Quis enarrare poterit, quot quantisq; pietatis studiis, gratitudinem illam, quã mente conceperat, operibus testabatur? Iam vberem messim ex propria domo, propriaq; familia, ac ex vniuersa, & propria stirpe, in sanctæ Ecclesię horreis reponēdam collegerat. Equis non viedat in ipsius admiranda conuersione, mutationem dexterę Excelsi, in eo clarè lucere? Mox sanè nouus homo factus, veteri iam cum pristinis actibus exuto, nouam, Christianam, atq; perfectam, imò potius angelicā cœpit instituere vitam, omnesque ad eam suæ sanctissimæ vitæ exēplo, suaq; ardentissima exortatione, Spiritus sancti igne feruēti, prouocabat. Verum enim uero cum in hac mortali vita, nihil ex omni parte beatum reperiri possit, nullumque sit gaudiū, sic omnibus suis numeris absolutum, atque cōplectum, quim aliquo merore sit mixtum atque respersum. Sic re vera pio nostro Paulo euenit: vt inter hæc gaudia, grauissimi doloris causæ, quę spiritum anxium nimis tenebant, non defuere. Nēpè vxoris illa obstinatissima, efferaque cordis duricia, qua piæ sanctæque mariti exortationes, quibus vt ad Ecclesię gremium, tã-

quam ad vnicum vitę assylum se se receperit hortabatur: idq; frequenter, & non sine lachrymis postulabat, nullum tamē ex adamantino illo pectore, verbū veræ confessionis, & pristina vitæ doloris elicere tandem potuit. Accedebat interdum grauissima mailla Maria mariti mater: accedebant & cognati, quos charissimos habere solebat: accedebant, & tenerrimi filij, chara pignora matris, quorū maternus amor vnice flectere poterat, omnes instantissimè orātes, sumisq; præcibus efflagitantes, vt ad sanam iam redderet mentem, & venenum, quod cum ipso suggerat lacte, tandē euomeret. Ad quorum omnium præces, sicut aspi-

Psal. 57. 1. 2.

Quis post conuersionē Paulus fuerit.

Psal. 76.

Col. 3.

Pauli vxoris duritia ante conuersionem ad fidem.

diuinis

diuinis clamoribus ianuā, voluntatis suę, libere apperire decerneret. Et piis foelicissimi Pauli votis aspirans ipse Deus decreuit, vt matrimonij voto recisso, ad maioris perfectionis vota, ne pe ad Sacerdotale munus, quo in statu vberimos fructus, Ecclesię Dei ferendos ipsi parauerat, toto affectu absque mora prope- raret. Sic factum est, vt omnia iu- ridico ordine cum vxore trans- acta, ad sacros ordines suscipien- dos, animum affectuosissimē ap- plicaret, & susciperet, sicut adem Sacerdotali ordine cōsecratus, matrimonium omnino dissolu- tum est.

Iugotandē matrimoniali so- lutus, & sacris initiatus ordini- bus, in eo se se totū destinavit, vt omnistudio, omniq. diligen- tia, Ecclesię Dei vtilitati inserui- ret. Idq. vt commodius maiori cum fructu pręstaret, licet ante conuersionē, ipse inter doctos, doctissimus habebatur, & sua ad- mirabilis scientia, dicendiq. fa- cundia, nō mediocriter prodes- se potuisset, voluit tamē, quę an- te destruxerat, excellētius con- struere, & ad Ecclesię gloriā, ma- ximis cū incrementis restaurare. Qua propter denuo noua men- te, nouoq. efflāte spiritu, Sacras literas (vt ipse testatur) euoluē- re decreuit. Sic enim ait. Proce- dente verò tēpore, Sacrarū lite- rarum studio insitēs, vtriusque testamenti lectio operā dedi, & interdū à magistris viuētibus audiendo, sepe sanctorū Docto-

rum, aliorumq. insignium viro- rum, qui ab hac vita transfierunt operare legendo, Diuina donā- te clementia, qui prius fuerā ma- gister erroris, factus sum discipu- lus veritatis. Vides piū animum, ac sanctissimum studiū humilita- te plenū, quo Ecclesię Dei pro- desse parabat? Vides etiam ar- ma, quibus aduersus Ecclesię hostes munitus, in aciem prodire volebat? vt autē doctrinę suę, maiorē autoritatem cōciliaret, & à Catholicis omni suspicione careret, & ab aduersariis fidei, magis timeretur: propriis reli- ctis filiis, in edibus matris ipsius D. Pauli, ac fideli ipsius institu- tionē cōmissis, vniuersaq. relicta familia, quo sacris studiis expeditiorē nauaret operā, peregrina- tione, quo Deus ipsum voca- uerat suscepta, ad celeberrimā illam Parisiensium vniuersitatē, omnium scientiarū feracissimā, se cōtulit. Vbi sua studia, seu po- tius Euāgelium, velut alter Pau- lus, cum fratribus Ecclesię con- ferret. Dicit non potest, quanta cū animi lætitia, ab ipsis fuerit ex- ceptus. Mirabantur omnes vbe- rem illam dicendi facundiam, claritatemq. ingenij, qua sa- cras interpretabatur literas, & difficillimas sacre Theologię quęstiones, mira facilitate dissol- uebat, omnes ad vnum Theolo- gię candidati, scientiæ palmam illi libentissimē cōcedebant, fa- tebaturq. nō more humano, sacrarū scripturarum cognitio- nem imbibisse, sed Spiritus sancti

Paulus ad Vniuersita- tem Parisi- sim se conu- lit.

Gal. 2. a. 2.

cti

cti afflatu cuncta differere. Hinc factum est, vt summi illi Theolo- gię facultatis moderatores, cō- munibus votis exoptaret, eum, ad totius Vniuersitatis decorē & ornamentū singulare, in magi- strorum gremiū cōscribere. At verò pius noster Paulus, nō tur- gidus magisterij honores ambiens, maluit interim veritatis discipulus fieri, quā per saltū ad magisterij gradū conscende- re. Qua propter aliquandiu mo- rā Parisi strahens, omnibus sus- ceptis de more gradibus, Magi- sterij tandē insignia, eo quod vi- deret, id sibi ad Ecclesię Dei vti- litatē expedire, magno cum to- tius vniuersitatis applausu ingē- tiq. lætitia suscepit: vt qui antea erroris magister fuerat, verita- tis Magisteriū exercens, multos ab erroribus reducens, in puris- simę veritatis cognitionem ven- dicaret. Cū igitur in animatū salutem, suam omnem curam nō ster pius Paulus cōsecrasset, nō minori cura, ac vigilātia angius erat, pro salutē vnica suę quon- dam vxoris, quam in Iudaica cæ- citate, dū propriam domū, pro- priamq. patriam, matrem, ac filios amantissimos reliquisset, obstinatissimā reliquerat: dies quidem non præteribat, absque intima recordatione ipsius, cum lachrymis apud Diuinam clemē- tiam instantissimē orans, quoad sanam mentem ipsam reducere dignaretur. Intercessores aduo- catosq. Diuinam Virginem, à qua vehemētissimum auxilium

in sua mirabili cōuersione ad fi- dem senserat: Sanctorumq. certū vnā cū ipsa inuocabat: omnesq. religiosos, piosq. viros, quos Deo acceptos credebat, secum in præcibus coniungebat. Nec interim exortationes instantissi- mę efficacissimęque deerāt per- literas frequentes, quas ad illam spiritu flagrantes mittebat. In- stabat quoque, & nō perfunctori- e, Domina D. Maria focus ip- sius, filij quoque, quos mater- no prosequabatur amorē, præci- bus tandem omnes cum illa age- bāt, lōgē verò magis apud Deū omnes solliciti erāt, quo illis ma- trē, patri pietate parem, cōcede- re dignaretur. Tot tandē præci- bus inclinatus iam Deus, sua cle- mentia ineffabili, suaq. prouide- tia, qua cuncta suauiter dispo- nit & ordinat, decreuit. D. Ioan- nē animū sic emolire, vt iam ve- ro corde suū tādē agnosceret errorē, & à Iudaica infidelitate fugiens, ad Baptismi sacramentū prōptissimē cōuolarēt. Pristinis illis pij D. Pauli exortationibus instructa, ac frequentissimis eius literis, quibus errores ipsius cō- uincebat, cathetizata, fide iā il- lius benē perspecta, ad sacrum Ba- ptismi fontē, vbi maritus, soci, filij, maritiq. fratres, aqua bap- tismali fuerāt abluti, ipsa Diuina gratia peruenit: ubiq. nō vulgari catholicorum lætitia solenni cum pōpa baptizata tandem est. Quod cum breui tēporis spatio, Pius noster Paulus per literas accepisset, tātō perfusus est gau- dio,

Paulum ad ma- iora præ- parabat ip- se Deus.

Matrimo- nium inter Paulum & uxorem dis- solutum est.

Omnes gra- dus Parisiis Paulus acce- pit.

D. Ioanna vxoris Dñi Pauli ad fi- dem conuer- sio.

D. Ioanna Dñi Pauli vxor ab ipso cathetizata.

Baptizata D. Ioanna Pauli vxor.

In epistola ad Alfon- sum eius fi- lium.

*Genes. 36.
d. 29.*

dio, intimaq; lætitia: ac magnus ille Patriarcha Iacob, cū audiret filium suū, quem iam pridē mortuū & à fera pessima deuoratum credebat, scēlici in Aegypto vita fungi, dominiūq; per vniuersam Aegypti terram exercere, certior fuit factus, & ingēti lætitia affectus. Pari, immo potius ratione lōge maiori, noster Paulus gauisus fuit, cū audisset vxorē, quam tanquā omnino mortuā, & in tenebroso cecitatis Iudaicę sepulchro, sub durissimi cordis lapide conclusam iā pridem reliquerat, ad gratiæ diuinæ tādē vitam, diuina clementia reuocata. Qua propter ingenti gaudio, supra quā dici potest, perusus, gratulatorias illi statim literas destinauit. Quibus gaudium in explicabile, mēte conceptū, ob singulare gratiæ diuinę donū ipsi concessum, quoad poterat exprimebat. Indicabat in literis se se iam inter cęther eos illos angelorum choros, lætitię hymnos cęlesti melodia, præ gaudio conuersionis ipsius concinentē. Duplicem iam chorum, alterum angelicum, alterū verò humanū, festiuū eius diem, concordī concentum modulantem, se iā audire putabat: inter quos gratulatoria carmina, Deo tanti beneficij autori concinebat: gratulabatur quoq; & ipsimet Deo, quod ouis erratica, quæ tandiu perierat, & tartari faucibus exposita fuerat, misericordia Domininō fuerit cōsumpta, sed potius summo amore quęsita, & supergra-

*Lætitia D.
Pauli, in
vxoris con-
uersione.*

*Epistolæ
D. Pauli
ad vxorem
mittebat
gratulatio-
ne plenas.*

Luc. 15. c. 10

1. Petri. 9. c. 12

tiæ diuinæ humeros, ad caulas vitę cū gaudio reportata. Quod è limo profundissimo errorum, in quo cōfixa iacebat, Deus eā, manum suam potentem de alto mittens, extraxerit, & in vitam vindicauerit. Hęc & multa alia notatu dignissima, per varias scripsit epistolas, quas omnes recensere operosum esset. Hortabatur quoque ipsam dilectam D. D. Ioannam, vt indissolubile cū ipso amantissimo sponso Deo conubio se iungeret, nulla enim terrena æterno nodo ligari poterant, cum Deo vero coniūcta, æternitatem perennem seruare valebant. Ideoq; æternum & inuolabile conubium cum ipso Deo contrahere iam corpore & animo poterat & debebat, cuius matrimoniu purissimū erat, cuiusq; mūdissimis amplexibus vnice delectari poterat, ipsius dulcissima oscula ardentem amare, eiusq; thalamū absq; rubore introire, & amore inebriari. Debatq; frequēter mēte recollere, qualis ante ea fuisset, quātis inuoluta errorum tenebris, quātisq; peccatorum sordibus inspersa, in quam profundam malorū lernam, sub Sathanæ tyrannide, iam diu occlusa iacuerat. Hortabaturque illam, vt pro Paulo humano, Paulum diuinum acciperet, eiusque instituta perpetuo corde gestaret, operibusque protestaretur: ipsumque intimo affectu audiret, & tanquā tuba ad aures eius insonaret vox illa, quæ dixit: Eratis enim aliquando

Luc. 15. c. 10.

Psal. 68. a. 3.

*Exortatio
D. Pauli ad
vxorē post
conuersionē.*

Ephes. 5. b. 6 aliquando tenebrę: nunc autem lux in Domino, vt filij lucis ambulate (fructus enim lucis est in omnibonitate, & iustitia, & veritate) Probantes, quid sit beneplacitum Deo: & nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite. Quæ enim in occulto fiūt, ab ipsis, turpe est dicere: omnia autem quæ arguuntur, à lumine manifestatur: omne enim, quod manifestatur lumē est: propter quod dicit: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Quæ omnia consilia veluti vnice sibi conuenientia intimo corde seruabat, tāquam vtriusque Pauli consilia, ab Spiritu Sancto, sibi data: & Paulum, quem antea in maritum acceperat, iam tanquam verum patrem venerabatur & colebat, & Deū sibi in mariti locum præferendū putabat. Filios etiam, quos mundo, diaboloque genuerat, secū Deo nutriendos, ipsisq; fidelia matris officia præstando, ac Deo fideliter tradendos, à socio cui ante commissi erant amantissimē recepit. Totius itaq; eius vitæ decursus, ab eo tempore ita miraprietate ac sanctitate trāsegit, vt cunctis eius vita, miraculum planē videretur, & esset.

*Paulus Aui-
gnionē, vbi
sedem fixe-
rat summus
Pontifex ve-
nit, ibiq; ad
uersus In-
dros prædi-
cavit.*

Ad Paulum nostrum reuertamur, qui quocūque eum sanctus ducebat spiritus, ipsum libentissimē sequebatur. Gradu itaque Magistrali Parisiis insignitus, quo doctrinæ suæ maiore ad huc autoritatem conciliaret, inde in

Auignionem, vbi Sedes Pōtifficia residebat, inspiratione Diuina se ipsum contulit. Vbi verbi Dei ministerium, tanta cum auctoritate, tantaq; cum spiritus vehementia exercuit, vt vniuersa Curia Pontifficia, vniuersaq; ciuitas, ac circumiacētia oppida, ad ipsius conciones cateruatim confluerent. Dicit vix potest, quātis fuerit à Deo donis in animarum salutem cummulatus: in naturalibus omnino exornatus: nimis enim facundus erat, & dulci quadam blandiloquentia audientiu animos penetrabat: grauitatem concionatore dignā, in suis omnibus proclamationibus magno cum decore seruabat. In quibus omnem fucum & inanē verborū profluentiam fugiebat: qui cum haberet magnam Scripturæ sacrę notitiā, & nocturna, pariterq; diurna manu, doctores omnes sanctos euolueret, vitæ integerrimę exemplo doctrinā, quam ex sacris fontibus hauriebat, in seipso tanquam in micati speculo ostēdebat. Accedebat ad hęc venustissima ratio dicēdi, gestusque decori, quos natiuos habuisse, omnes qui eū agnouerant, testati successoribus sunt. Spiritus verò dona tanta affluētia in eo ostēdebantur, vt ex ipsius pectore Spiritus sancti igne inflammato, verba ignea, corda omnium conflagrantia prodire restabantur. Mirabile dictu, breui temporis spatio tantos in doctrina salutis fructus fecit, vt gentem propè innumeram, à peccatis

*Paulus mā-
ximis donis
à Deo fuit
ornatus.*

*Quos in cō-
cionibus D.
Paulus ser-
uabat mo-
res.
Notent hæc
concionato-
res verbū
Dei.*

*Paulus sua
predicatio-
ne multos
peccatores
ad Deū con-
uertit.*

*Multa mil-
lia Iudaorū
ad Christi
fidem Pau-
las conuer-
tit.
Hic. 23. f. 29
Iſa. 53. d. 11.*

tis eximēs, Deo lucratus fuerit. Ex Iudæorum, quoque cæcitate multa millia, quæ tunc temporis, tam in Galia, quàm in Italia scatebant, ad Christi fidem, mirabili eius doctrina conuertit. Verba enim ipsius, quæ quasi ignis, & quasi maleus conterens petras, emittebat, vacua non ibant vnquam, sed tanto cū fructu prosperabantur, vt omnē frigiditatē expellerent, omnēq; Iudaicam duritiam, intra cordiū penetralia latentia comminuerint. Eniam vides diuinæ vocationis præclarum exitū, vberimumque fructum ab ipso reportatū: à quo longè maiora, in dies præclara facinora, in Ecclesiæ utilitatem, quæ vniuersum orbē in extremam admirationem rapiēbant, vndiq; declarabantur. Hinc factum est, vt cū eius prædicationis fama, vndiq; volaret Summus Pontifex inde commotus, illum suspicere, & in magno pretio habere cœpit: ita vt non contemnēda beneficia, quibus vitæ necessaria commodè prouideri possit, statim concessit. Nō enim erat illi, ad eò tunc amplā supellex, nam à tempore suæ cōuersionis, ad illud vsq; suis propriis stipēdiis, Deo semper militat. Ideo necessitate urgente, Archidiaconatū Triuiniensem, à Pontifice Maximo primū accepit: quæ quidem dignitas, inter dignitates sanctæ Ecclesiæ Burgenſis, sedem honorificam habet. Succedente verò tempore inclitæ Ecclesiæ Hispalensis, Ca-

*Paulus in
magno præ-
tio à Pontifi-
ce fuit habi-
tus.*

*Paulus sua
fermè om-
nia expēde-
rat, in stu-
diis & præ-
dicatione.*

*Paulus Ar-
chidiaconus
Triuinien-
sis factus.*

*Paulus Ca-
nonicus His-
palensis.*

nonicus ab ipso Pontifice, fuit secūdò creatus: in qua Ecclesia per triennium fermè agens, magna cum omniū laudē, prædicationis etiam munus exercuit: & omnis virtutis, ac probitatis exemplar existens, concionibus suis, quibus indefesso labore insistebat, infatuatum planè populum, & variis implicatum peccatis, ad sanam mentem, ad perfectamq; virtutis normā redire cogebat. Ideo tam à ciuibus, quàm ab vniuersa Ecclesia, merito amabatur. Et memor pius noster Paulus beneficiorū, quæ ab ipsa acceperat Ecclesia, in eius recollectionis testimonium, in testamento, quod sub vitæ finem confecit, sic ait. Rogo venerabiles fratres, Decanum, & Capitulū, Ecclesiæ Hispalensis, in qua quōdam sui per triennium ferè canonicus, vt post obitum meum faciant celebrari in altari Sanctæ Mariæ maioris dictæ ciuitatis, vnam Missam de Requiem solennem, pro anima mea, & aliorum defunctorum: & dētur prædicto Capitulo, quinque millia marabitini, distribuendi inter eos, quibus beneficiatis ipsius Ecclesiæ, iuxta morem in aliis distributionibus, in eadem Ecclesia obseruatum.

Vt ergo ad institutum reuertamur, tanta nostri Pij Pauli sanctitatis, atque doctrinæ claritas per orbem micauit, vt cuncti (ni fides aliud doceret) Apostolū Paulum rediuiuum iudicarent: quam ob rem in summo honore,

ac

*Ex testam-
to D. Pauli.*

*Paulus Car-
thaginensiu
Episcopus
effectus.*

*Grave fue-
rat Paulo
onus Episco-
pali digni-
tatis.*

*Paulus ab
Henrico III.
magno habi-
tus.*

*Rex Henri-
cus III. vi-
ros insignes
ad dignita-
tes promoue-
bat.*

*Rex Henri-
cus III. in
dignoscendis
viris præsta-
tissimis insi-
gnis fuit.*

1402.

ac reuerētia meritò habebatur ab omnibus, maximè ab inclito Henrico Rege, huius nominis tertio, qui ad summos honores ac dignitates viros doctrina ac pietate præstantes, vt pium Regem decet, promouere solitus erat. In dignoscendis & eligendis viris, qui scientia, prudentia, atque consilio, præstantiores erāt vnicus inter vniuersos Reges habitus fuit. Cognita itaq; ab eo Pij nostri Pauli vitæ sanctitas, cū eximia eruditione, ac nobilitate coniuncta, ipsumq; graui consilio polere, Carthaginensium, sede Episcopali vacante, neminē illi Ecclesiæ magis expedire, rebus bene perspectis, iudicauit, quàm nostrum Paulum de Sancta Maria, cuius fama per vniuersam Galliam, Italiam, atque Hispaniam, iam pridem peruolarat, & in dies ob vberimum fructū, quem integritate ipsius vitæ, pariter & doctrinæ Deo reportabat, magis ac magis crescebat. Anno igitur à partu Virginis millesimo quadringentesimo secundo, ætatis verò suæ anno quinquagesimo secūdo, insignis Carthaginensis Ecclesiæ Episcopus, magno cum omnium applausu creatus fuit. Qui non sine grauissimo cordis mœrore, pōderosum animarum onus accipiens, totum se se Deo committebat, à quo vires, tanto oneri ferendo necessarias, humillimis precibus, lachrymarumq; profluentia, quotidie efflagitabat: intelligebat sanè quātam rerum mollem, suis

imponeret humeris. Episcopi enim muneris esse cernebat, animas sic regere, atque dirigere, integerrimæ vitæ exemplo, nec non & doctrinæ purissimæ pastu, vt eas omnes per beatas, quantum in se fuerit efficere tentatur. Idque Deo præstante pro viribus exhibere paratissimus erat, vt tandem pastorem illum pastorum principem vestigia sequens, ouium sibi commissarum exactam rationem redderet: ideo nihil sibi potius habebat, quàm vt ad æternæ felicitatis pastum oues illas, sibi commissas induceret. Mente quoque recollebat, ob id solum tanta sibi esse munera à Deo donata, nempe diuinorum oraculorum (quæ felicitatis viam cōmostrant) interpretatōne singularē datam: Sacramentorū celestiumq; omnium numerum, quæ ægrotis mētibus medicinam facere, ac Dei nobis amorem (in quo est felicitatis summa) conciliare possent, procuratōne creditā. Ad coercēda denique vitia, pietatisque semina spargenda, potestatem cælitus sibi datam esse. Quare tāto muneri imparem se ipsum iudicabat. Diuino tamen fauore, non tam in externis rebus augēdis & ampliādis, quàm in animis charitatis luminibus exornādis, Diuinisque virtutibus informandis, operam suam omnem nauare studebat. Cū ergo integerrimus hic noster Pontifex videret, dignitatem illam suam, non tam humano Regioque cōsilio,

*Vari & p̄r
felli Pasto-
ris, vera offi-
cij ratio.*

1. Pet. 5. b. 4.

*Episcopis
quanta sine
à Deo dona-
cōmissa ad
populi gu-
bernationē.*

C

quam

*D. Paulus
in Episcopa
li functione
Apostolicus
fuit.*

quam Diuisa prouidentia colla-
tam sibi fuisse, omnes ingenij vi-
res in eo collocavit, vt verā Apo-
stolici Antistitis rationem tene-
ret. Huc omnes animi sui cogita-
tiones contulit, in hanc curā diu-
tissime incubuit; vt disciplinam
colapsam restitueret, Ecclesie ni-
torem repararet, homines in of-
ficio contineret, vitioforum ho-
minum licentiam comprimeret.
Quæ omnia in Antistitis integri-
tate, innocentia, vigilātia, cura,
atque moderatōne posita esse
viderat. Tanto cū studio omnia
Prælatimunia executus est, vt
breui temporis spatio, aliūm re-
rum ordinem, aliamq; Ecclesie
faciem agnosceres. Sicq; factum
est, vt omnes paterni amoris ig-
ne accenso, ardoreque pietatis
ipsius inflammati, ad ipsum tan-
quam ad vnicū assyllum, in suis
necessitatibus accurrerent. Ne-
mo quidem ad ipsum in suis cala-
mitatibus confugiebat, qui non
maximum leuamē sentiret. Om-
nibus se amabilem præbebat, nō
austeritate, turgidaque potētia
imperabat, aut in clerum domi-
nium exercebat, sed gregis for-
ma factus, cuncta facillimo nego-
cio in ordinem redigebat: in ci-
bo ac poru frugalis erat, mensæ
tamē decore in hospitem gratiā
seruato, in elemosynis verō im-
partiēdis, admodū liberalis fuit
semper.

*Paulus qua-
lem visita-
tionem in
Episcopatu
fecerit.*

Rebus tandem in propria Car-
thaginensiu ciuitate optimē iam
dispositis, per vniuersa suę ditio-
nis oppida, visitationē instituere

decreuit, in qua omnē suam glo-
riā & amplitudinē non in magno
virorū comitatu, nō in corraden-
dis pecuniis & coaceruādis opi-
bus, non in equorū insignium co-
pia, nō in famulorum splendore,
apparatuq; Regio ostentando,
sed in omniū humanarum rerū
despicientia, & maximarū virtu-
tū coaceruatione collocabat, at
que in illis quibus præerat, sum-
mam curā atq; diligentiam in sa-
lute eorū procuranda ponebat:
per vniuersa oppida pauperes
inquirebat, quos omnes sua libe-
ralitate recreabat, viduarū opti-
mus ac benignus cōsolator, or-
phanorumq; tutor erat. Eccle-
sias, ne populus plus equo gra-
uaretur, suis reparabat expēsis,
calices, vestesque sacras, vbi ne-
cessitas exoptulabat, hilariter
tribuebat. Omnes itaq; subditos
in suis penitus infixos habebat
visceribus, eorumq; salutē pro-
priis suis cōmodis anteferebat.
Sic tandē vniuersam illā Cartha-
ginensiu prouinciam, tanto cha-
ritatis feruore visitauit, vt om-
nium corda in Dei & ipsius amo-
rem conflagraret.

Cū ergo ad propriam Cartha-
ginensiu sedem è visitatione re-
uersus fuisset, & in summa pace,
ac tranquillitate Episcopatu, per
quatuor annos administrasset.
Inclitus Rex Héricus pię memo-
rię, magno tenebatur desiderio,
ex facie, & priuato colloquio ag-
noscēdi virū, de quo tanta tamq;
præclara, sancto viro digna fere-
batur, cuius fama iam orbem re-
pleuerat.

*Optima ra-
tio visitan-
di Ecclesias*

*Regis Hen-
rici pruden-
cia in agnos-
cēdis subdi-
tis.*

*Reperit Hen-
ricus III.
præstantissi-
mi viri fue-
re in Regno.*

*Héricus cō-
mitia Regni
Toletani cele-
brat.*

1406.

*Paulus ad
cōmitia vo-
catus à Re-
ge Regni &
arma sue
in gona cum
ipse cōmiserit.*

*Rex Henri-
cus III Paul-
um ex facie
agnoscere
cupiebat.*

pleuerat. Inter præclaras animi
dotes, quibus hic inuicissimus
Rex fuerat exornatus, vt om-
nes referunt historię, quæ de ip-
so laudabilem memoriā faciunt,
hæc vna erat, nempe summa pru-
dētia, qua in eligēdis viris, quos
ad regni optimam gubernatio-
nem necessarios iudicabat, vt
batur: quę sanē virtus in Rege, si-
cut necessaria, ita prima esse de-
bet. Hinc factū est, vt Regnū suo
tempore, præstantissimos habe-
ret viros in omni scientia doctis-
simos, in omni pietatis genere
sanctissimos, in rebus bellicis for-
tissimos, ex quibus insigniores
secū ad cōsilia vocabat, ad hono-
res promouebat, totius Regni
robur atque præstantiam in ip-
sos collocabat. Inter quos Pau-
lū Carthaginensium Antistitem,
non in infimo gradu, ex aliorum
relatu, ponendū iudicabat. An-
no itaq; currēte, millesimo qua-
dringentesimo sexto, totius Re-
gni comitia generalia, in insigni
illa ciuitate Toletana, ad expe-
ditionē, quam in Regni Grana-
tensis expugnationē facere de-
creuerat, coëgit. Sic factū est, vt
inter nobilem insignes, pieta-
te graues, cōsilio præcellētes vi-
ros, quos ad comitia vocaret,
Paulū, nobilem, piū, ac sanctū,
consilioque præstantem cōpella-
ret. Cum quo sæpe sæpius gra-
uissima tum Regni, tum etiā ani-
mæ suæ contulit negotia: quem
unicē sapientem, prudentem, ac
grauem, omniq; honore dignis-
simum expertus est: ita ut eius

fama lōgè minor esset, quam ho-
minis præstantia, quę in omnibus
rebus agnoscebatur postula-
bat. Eo autem tempore cōtigit,
vt Henricus Rex, qui iam pridē
valetudine aduersa laborarat,
morbo ingrauescente, cogitarit
omnia media necessaria, quæ tã
ad Regni statum in trāquilitate,
& pace relinquendū expedire
videbantur, quā vt filiū D. D.
Ioannē, quē vnicū hæredē habe-
bat, tenerrimę tunc ætatis nēpe
viginti duorū mēsiū, sub opti-
mo pedagogo, ac magistro col-
locaret, quem loco patris habe-
ret, cui institutione omnia, quæ
ad optimū Regem, Regnūque
foeliciter regendum, expedire
viderētur addisceret, & cum la-
te suggereret. Neminem ad tan-
tam rerum mollem aptiorem iu-
dicauit, quam præfatū D. D. Pau-
lum Carthaginensium dignis-
simum Antistitem, cuius consilio
ad rectam animæ suæ dispositio-
nem, atque testamenti, & vltimę
ipsius voluntatis ordinationem,
singulariter vsus est. Tantā iam
de nostro Pontifice Paulo fide-
litate, ac integritate conce-
perat, vt testamenti exequutio-
nem, filij quoq; sui institutionē,
illi vni inter omnes Hispanię Prę-
sules committeret. Hinc factum
fuit, vt statim, quo maiori cū au-
toritate principē institueret, in-
rer Regni Cancellarios prima-
rium vt locum teneret cōcessit.
Factus itaque est primarius Prin-
cipis D. D. Ioānis Cancellarius,
& officio fungii cœpit, à morte

*Pauli cōsilio
testamentum
instituit
Rex.*

*Paulo com-
missa fuit
Regis Ioan-
nis institutio.*

*Paulus Regi
ni Cancellario
primarius
factus.*

Petri Lopez de Ayala, qui è viuis excessit eodemmet anno: quæ quidem dignitas tantæ auctoritatis & nignitatis est, vt ea merito iam gloriatur Illustrissimus Archipræsul Toletanus Hispaniarum primas, cui dignitati Regni Cancellaria coniuncta nunc est. Fuerat quoque antea, nam anno 1245. Dominus Rodericus Archiepiscopus Toletanus, sibi, suisq; successoribus, titulum primarij Cancellariatus Regni acquisiuit. At verò tempore incliti Regis Ioannis, Petrus Lupus de Ayala, Regni Cancellariatû possidebat. Iam denuo Toletanæ Ecclesiæ Archipastores, in pristinâ Cancellariatus dignitatem sunt restituti.

Regni igitur Cancellarius supremus factus, ab inclito Rege Henrico, vt omnia, quæ ad rectâ Regni gubernationem post obitum eius pertinebant, optimè exequeretur, sicut erant per testamentum iam disposita, quo vim & robur suum fortireretur, in eadem Toletana ciuitate, die vigesimo quarto Decēbris, eiusdem anni 1406. Ante Ioannem Martinez Secreti sigilli eiusdem Regis Cancellarium, confirmauit. D.D. Paulo Carthaginensium Antistite, & principis primario Cancellario teste, vnâ cum cæteris egregiis viris, ad id nuncupatis. Quæ omnia iam facta, postquam Ecclesiæ Sacramenta, summa cum deuotione Rex suscepisset, intimo deuotionis seruore, præces ad Deum

fundebat, quibus Regni statum, vxorem dilectissimam, ac Principem Regni successorem, filiasq; charissimas, cû vniuerso sanguine Regio Deo Opt. Max. commendabat. Qui cum in mortis agone esset, & vitam vnâ cû Regno foeliciorem spectaret, vigesimo quinto mensis Decembris, ipso Natiuitatis Christi die, inter primam & tertiam diei horâ, anno 1407. iam incepto, pius ac prudentissimus Rex Henricus, spiritum illum suum, quem Deo toto pectoris ardore, ac feruentissima deuotione obtulerat, ipsi omnipotenti Deo foeliciter tradidit, vitamque cum morte commutauit, magno cum totius Regni mœrore ac tristitia. Quibus omnibus D.D. Paulus Episcopus, ac Regni Cancellarius, à Rege vnice electus interfuit, qui summa cum deuotione, præces ad ipsum Deum instâtissimè fundebat, vt foelicem vitæ exitû Regi cõcederet, simulq; ipsum Regem, ab hac mortali vita, ad immortalem & foelicem, cum iam transiret, æquo animo mortem susciperet, ad idque eû grauissimis sententiis, indefesoq; labore hortabatur, donec spiritum Deo emitteret.

Incliti Regis Henrici mors, vniuersis Principibus, Prælatibus, procuratoribusq; totius Regni, necnō nobilibus ad cõmitia illa generalia conuenientibus, manifestata fuit. Tûc Regis mortem cum dolore accipientes omnes, Princeps D.D. Ioannes, eiusdē Regis

Henrici Regis mors cõmentatione dignissima. 1407.

Paulus Henrici Regis mortis interfuit.

Ioannes II. Regnare cepit. Anno 1407. etatis sua viginti duorum mēsum.

D. Catharina Regis mater, & D. Ferdinandus & Henrici fratres Regis tuores fuerunt.

Testamentum Regis Henrici, Regina deferretur.

In arca ferrea quatuor clausurismunita testamentum deferretur.

In historia Regis Ioannis II. scripta per Aluarum Garziam de Sã. Etã Maria. c. 16.

Nomine Prælatorum, prima clauis, Episcopo Segutino data fuit.

Regis Hērici legitimus vnicusque filius, qui in cunabulis tunc erat, etatis viginti duorum mensium, Regni successor in cõmitiis illis Toletanis à cūctis est declaratus. Ferdinandus Castellæ Infans, Regis Hērici germanus frater, qui vnâ cû inclita D. D. Catharina Regina iã vidua, Hērici Regis vita functi vxore, & Regis Ioannis secundi mater, tutor eius institutus fuerat à Rege, decreuit, vt Regiû testamentû, quod in duabus mēbranæ foliis, vnâ cû alteramēbranę parte, quę glutinio vnite, inscriptû fuerat, & Regis Secreto sigillo cõmunitû, sericisq; cordis appesum, ad Reginã Ioannis Regis matrē fideliter defferretur: quatenus in eius presentia, necnō testamētariorû, ad quos executio pertinere videbatur, manifestè legeretur: id quod, quo fidelius prestatetur, prædictus inclitus Ferdinandus Regis tutor, præcepit, arculã ferreã, quatuor ferreis clausuris cõmunitam, statim aduci, & tribus legatariis, necnō etiam Regni primariis, qui ad cõmitia illa generalia conueniant præsentibus, Regis testamētum inclusit in arca, & prædictis quatuor feris cõmuniuit, clauiu verò distributionē, quo fidelius ad Reginę manus deueniret, in hūc modū fecisse cõstat. Primam clauem D.D. Ioanni Siguntinensiu Episcopo, qui Toletanam regebat Ecclesiã per obitû D.D. Petri Thenorij, nomine Archipræsulis Toletanæ Ecclesiæ, nomi-

neque, ac vice omnium prælatorum Regni, seruãdam tradidit.

Secundã vero clauem, D. Petro Suarez de Sancta Maria, ciuitatis Burgēsis vni ex rectoribus, qui ad illa cõmitia procurator fupremus, nomine totius ciuitatis aduenerat, qui & frater germanus D.D. Pauli Episcopi Carthaginēsis erat, cõcessit: quã suo, ac nomine & vice, omniû procuratorum Regni, seruare præcepit.

Tertiã quoque clauē D.D. Paulo Carthaginensiu Antistiti, suo omniumq; legatariorû nomine, seruandã tradidit. Quartã autem inclitus Regni infans D.D. Ferdinandus, sibi seruabit dicēs,

hanc clauē, ego meo ac Reginæ inclitæ viduæ nomine accipio, quã ambo seruare fideliter tenemur, tanquã rectores, gubernatoresq; Regnorû D.D. Ioannis secundi instituti à Rege defuncto. Verû cum oporteret D.D. Ferdinandum Infantē, Toleti ob

cõmitia incepta manere, Ioanni Gundifaluo, Reginę æconomus, clauē quã sibi acceperat, tradidit: qua suo tempore ipso etiam absente omnes simul regalis testamēti arcam aperire possent. Arcã itaque sic obseratã, ac fideliter munitam, prædicto sigilli Secreti Cancellario Ioanni Martinez tradidit, in ciuitatē Segouiensem, vbi Regina vnâ cû Rege manebat, deferendam, vt ibi Reginæ tradita arca, & aperta Regiû testamentum publicè legeretur: & executioni mādaretur. Et ne quid præter decorē fieret.

Nomine procuratorum Regni, secunda Petro Suarez de Sancta Maria fuit concessa.

Nomine Legatariorû. Tertia D. Paulo fuit tradita.

Quartum Ferdinandus infans, sibi seruauit suo & Regina nomine.

ret, decreuit tandē Inclitus infans D. Ferdināus (licet secus antea disposuerat) vnā cū multis nobilibus Regni primariis, qui profectioi parati erant, & ipse quoq; vnā proficisci, ac testamētum cōmitari, Segouia q; venire, gratia salutādi Reginā, Regē q; videndi, & vt ea tandē, quę in testamēto legata erāt, executioni fideli mādarentur: qđ & libētissimē fecit: sicut à multis primariis fuit rogatus vt faceret, vt & suā clauē retineret, secū q; referret. Prima deniq; die mēsis Ianu. anni 1407. è Toletō Segouia profectus est. Cū ergo Ferdinandus 7. Iunuarij propē illā ciuitatem peruenisset, Regina vidua, verita, ne filij educationē ab ea vi subtrahere tēraffent, Ionanes à Velasco, primarius Regis camerarius, & Didacus Lopez de Stūniga, iustitię p̄fectus: quos iā intellexerat à Rege defuncto, vnā cū D. D. Paulo Carthaginensiu Antistite ad filij educationē testamēto deputatos, fores ciuitatis occludi p̄cepit, vigilantiq; custodia castrū vbi ipsa cū Rege manebat, custodiri. Volebat quē Regina, vt sibi, ac Ferdinādo Regni gubernatoribus à Rege designatis, vnā cū D. D. Paulo educationis Regis quē cura, ceteris duobus Dñis p̄termisissis, in totū relinqueretur. Instabāt verò Ioannes de Velasco, & Didacus Lopez de Stūniga, ne Regis voluntatē testamento cōfirmatam, quoquo pacto violare tētarent, ostendētes, ad ipsos omnino per-

tinere, quod Regina sibi vsurpare tētabat. Testamenti verba fideliter trāslata hęc sunt. Statuo, atq; p̄cipio, vt Didacus Lopez de Stūniga iustitię p̄fectus, & Ioānes de Velasco, primarius noster camerarius, Principem meū filiū habeāt, ac volo & p̄cipio, vt illi, vnā cū Episcopo Carthaginensi, quē instituo ad dicti principis educationē & institutionem, curā regendi, ac gubernandi ipsius Principis mei filij personam habeāt, donec 14. etatis annū expleat. Necnō etiā regendi eius domū, ipsis curā cōmitto, dū modo, ad ea quę ad tutelam ipsius pertinent, se se intramittere nō audeāt. In hac clausula testamenti, redditus annuos, quos pro cura habenda Regis, ipsis cōmissa ambo vnā cū Episcopo Carthaginensi recipere deberēt, legauit. Ob id q; Ioānes de Velasco, & Didacus Lopez de Stūniga instabāt, Regis curā, ac educationem ad ipsos pertinere. At verò Ferdinandus, ita rem inter Reginā & Ioannem de Velasco, & Didacū Lopez de Stūniga composuit, vt Regina ipsis duodecim millia aureorū florenorū statim solueret, ea tamen lege, vt omni semota quęstione ac litē, Regis educatione ad ipsam vnā cū Ferdinādo, ac Episcopo Paulo in totū pertineret, sic itaq; factū est, vt Regina apud se regem filiū seruās, ipsa educatione ipsius intenderet: Episcopus verò Carthaginēsis D. D. Paulus, vnā cū Regina & Ferdinādo infante educa-

*Testamenti
Regis Hen-
rici clausu-
la.*

*Ioannes de
Velasco, &
Didacus Lo-
pez de Stū-
niga à cura
Regis Ioā-
nis habēda
p̄prio seruo
uentur.*

*Catharina
Regis ma-
ter, verita si-
lio priuari,
fores Segoi-
ensis ciui-
tatis occludi
fecit.*

*Regis Ioan-
nis educatio
ad Reginam
matrem, ad
Ferdinan-
dum infan-
tem, & ad
D. D. Paulū
pertinere
certant.*

rent, Regē q; instituērēt, atq; eū cū sua domo regerent. Duobus illis Dominis à testamēti cura circa regis æducationem semotis, Paulus Antistes magna cū gratia Regine ac Ferdinandi in p̄dicta sua dignitate permāsit. Vides cādide lector, quāti fecerint, Inclitus infans Ferdināus, vnā cū ipsa Regina, nostrū D. Paulum, quem secū, dimissis Ioāne à Velasco, & Didaco Lopez de Stūniga, in insignē Regis educationem & gubernationē seruarūt? Rebus tandē sic cōpositis, ciuitatē ingressi sunt omnes, & Regina, Regi q; ac Ferdinando, obedientię iuramentū, postquam testamentū Regis, ex arca eduxissent, & legissent, vnanimis p̄stitērūt, Legatarij, seu testamenti executōres, ab ipso Rege Hērico designati fuerūt D. Ruylopus Daualos, Castellę comestabilis D. Paulus Carthaginensis Episcopus, primarius Regni Cācellarius. Frater Ioānes Henriquez, ordinis sancti Frācis Pro uincialis minister, & frater Ferdinandus de Illiescas, qui à secretis cōfessionibus Regi erāt. Qui omnes summo cōsensu, testamētum Regis foelcismemorie exequuti sunt. P̄ceperat quoque Rex in suo testamento, vt si quę dubia circa eius legata sub orirēt, ad Episcopū Carthaginensem, vnā cū p̄dictis duobus patribus declaratio eorū pertineret: quę quā primum facta fuisset inuiolabiliter seruari, & custodiri, p̄cipiebat, dū modo, ea quę

ad filij tutelam, ab ipso decreta erāt, nihil ex equo res innouērēt, id quod omnes fideliter p̄stitērūt: circa dubia verò exorta, eorū omniū vota, in D. D. Paulū cuncta, magna cū pietate dirigētem, reponēbāt, & ad ipsius nutum cuncta regebantur: comitia itaq; illa, quę Hērico viuēte Toleti incepta fuerūt, circa Regni Granatēsis expugnationē, à Regina inclita, & Ferdinando Infante, quibus Regni gubernatio incūbebat, in ciuitate Segouensi profequuta sunt: quibus D. D. Paulus Carthaginēsis Episcopus semper adfuit, eius quę grauissimis votis, sua q; magna autoritate, comitia decorabat. Quā in re, atq; etiā in testamenti Regis executione, integrū annū, Ferdinādo Infante, ipsius Regis tutore absente, perseuerauit, donec p̄dicto Infante reuerso, sub finem anni 1407. Regis exequiæ finales de more, p̄pāque regali, Toleti celebratę fuerūt. Anno vero 1408. ne quid officio suo Pastoralis de esse videretur noster D. Paulus, Carthaginem reuersus est, vbi pietate, ac sanctitate solita, suum munus profequutus est. Ecclesia primarię Carthaginensiu, multa varia quę tā serica, quā aurea magni valoris, ac elegātissimē ac laborata, ornāmēta cōcessit, quibus Ecclesia non parū decorata est, ipsiq; tandē post varia collata munera, in symbolū singularis amoris, atq; intimę amicitię, quā erga omnes capitulares habebat, pedū,

*Paulus ad
suam Car-
thaginēsem
Ecclesiā re-
uertitur, ei q;
varia dona
concessit.*

1408.

*Regina, ac
Infans Fer-
dinandus
Paulum so-
lum in Re-
gis educatio-
nē admisse-
runt.*

*Testamenti
Regis Hen-
rici, qui fue-
runt execu-
tores.*

*Testamenti
Regis dubio-
rum inter-
pres fuit D.
Paulus.*

seu pastorale baculum argenteum magni valoris cōcessit, vt ex testamento ipsius D.D. Pauli cōstat. Instituta tādē per vniuersam dioecesim visitatione, tā fuit erga omnes Ecclesias liberalis, vt omnes mirarētur: nihil prēter victū necessariū, sibi suāq; familiarē ex suis omnibus redditibus seruabat, sic factū est, vt nō in diuitiis coaceruādis, sed in virtutibus augēdis ditissimus fuerit. In visitatione pergēs, spargēdo varia dona, ad ciuitatem Murciae, à qua Regnū nomen accepit, perueniens, vidensq; Sanctæ Mariæ Maioris Ecclesiā collegialē, minus decentē pro Ecclesię dignitate, summi Altaris retabulū habere, suis magnis expensis nouū & præclarū fieri fecit, Ecclesięq; donauit, munus certē liberalissimū, tantoq; pōtifice dignissimū. Interim silentio nō inuoluā quā plurima, quæ in animarū salutē, magna cū pietate gessit, tam in Mauros, ac Iudeos, ad fidem eos conuertendo, quā in vitiis, quibus dioecesis scatebat stirpādis, quæ si per singula narrare vellē, tempus me sanē deficeret. Miraculo tribuendū putabāt omnes, quotquot statū dioecesis nouerant, eā sic reformatam, & ad tātam vitę sanctitatē redactā. Hæc cū summus Pōtifex Benedictus XIII. sedem pontificiā in Gallia occupās audiret, & à longo iam tēpore grauissimā nostri D. Pauli prudētiam, cū magna dextertate in rebus agendis coniunctā, perspectā haberet. Cū grauissi-

Paulus dioecesim visitatione munerat que confert.

Paulus non in aggregandis diuitiis, sed virtutibus studio sus.

Paulus Sanctæ Mariæ Ecclesiā collegialē, ciuitatis Murciae, dirissimō retabulo exornauit.

Paulus multos Iudeos ac Mauros ad fidem conuertit.

ma negotia in Hispaniarū regnis suo nomine & autoritate peragēda essent, neminem ad tantā rerū mollē idioniorē inuenire potuit, quā Reuerendissimū nostrū D.D. Paulū Carthaginensū Antistitem: quē per vniuersam Hispaniā Legatum à latere cū plena potestate instituit, quā dignitatē quatuor fermē annos habuit, vt ex ipsius testamēto D.D. Pauli cōstat, in quibus magna cū autoritate & prudentia munus, & officiū exercuit. Vt autem cū maiori totius Regni commoditate, munus sibi iniunctū exerceret. Vallisoletū vbi Regis curia, aderat, venire coactus fuit. Id quod libētissimē fecit, ob munus sibi à Rege Henrico etiam iniunctū, videlicet æducationem filij Ioannis II. ad quem Regnū deuolutū erat: qui iam quartū ferme annum attigerat. Cū ergo videret in sumā Regni utilitatē cedere, principē optimis institutis educare, ac pietatē cū laete suggerere, decreuit Episcopatū, superiorum ministrorū tutela relinquere, ne Regine eius aduētum efflagitanti deesse videretur. Vallisoletū, vbi Rex vnā cū Regina aderat ueniens, lætissimo ab ipsius vultu, ac verbis amantissimis receptus fuit: vbi Regē, quem summo studio apud se Regina seruabat, ne à Regni primariis (ipsa inuita) subriperetur, sollicitē instituire cœpit: in ipsis in primis Christianę religionis rudimentis, in eaque tenerrima ætate ita Christianā pietatem imbibeat,

Paulus, legatus à latere per vniuersam Hispaniam à Pontifice declaratur.

Paulus legatus Pontificis Vallisoletum venit.

Regem Ioannem Paulus optime instituit.

Optimam Principis institutionem docet Paulus.

Nulla recta gubernatio, sublato timore, atque amore Diuino.

In historiis anticorū debent Reges esse versati.

Esther. 5.

vt sanctum potius Regem, quā belicosum ipsum futurum vaticinarentur omnes: in præcibus ad Deū fundendis frequentissimus erat puer: quibus Regni sibi commissi, rectam iustamq; gubernationem, & scientiam atque prudentiam à Deo humiliter, vnā cū suo institutore D. D. Paulo indies postulabat, timore, amoreque diuino Regiū cor magis magisq; indies inflammare totis viribus nitebatur: ostendens nullam rectam gubernationem consistare posse, Diuino amore, timoreq; sublato: & quo vehemētius in hac firmissima veritate nitetur, quam primū alphabetarius destitit esse Rex, variarum historiarum libros, quibus & lectionē addisceret, & maiorum præclara gesta ab ipso immitanda depicta videret, peruoluebat. In amorē eorū, qui in virtute & præstantia rerum gestarū eminentiores euaserant, Regis animum inflama bat. In odium verò eorū, qui facinorosis gestis, & præter decorem & dignitatem Regiam, suū statum deturpabant, mirū in modum excitabat. Quo sic tandem & virtutē amare, & præmiis afficere, vitiaque summo persequi odio, & pœna delictis cōdigna, punire sciret. Adeo dexterrimē pium Regem, & annalium historiarum, peruoluere, & ab eis fructū carpere docuit, vt alter Assuerus videretur, qui historias & annales priorum temporum studiosè rimabatur, ex quibus Mar dochæo supremum honorem,

Aman verò patibulum tribuendum iudicauit. Literis quoque Latinis diligenti cura Regem instituebat, quibus in studiis breui tēporis spatio tantum profecerat, vt in priuatis colloquiis, Latino sermone eleganter (habita temporis ratione) vti potuisset, literas quoque dictare, orationesq; ac diuersa alia prohibitu faciliè componere valeret: & quod adhuc maioris momenti in hac facultate est, præstare faciliè poterat: nempè carmina suis numeris, ac mensuris constantia, quæ sæpissimē cōponebat: in quibus condendis, tam Hispanica, quā Latina lingua, ita versatus erat, vt si quid vitij in carminibus alienis offenderat, statim notabat, & corrigebat, tam erat in hac facultate peritus, vt nemo nisi elaborata, ac perpolita, ante Regis oculos adferre ausus fuisset. In musica arte, qua maximè delectabatur, apprimē institutus fuit, adeo vt in tenera illa ætate, firmissimē suam sequeretur, quā semel acceperat vocē, illamq; seruando, errantes dirigebat, & in concentum reducebat. In ludendis quoque variis, ac diuersis musicis instrumentis, peritissimus fuit, adeo vt insignes in illa scientia supra modum mirarentur, Regem in ea ætate tantū potuisse præstare. Verū ingenij ipsius subtilitas longè maiora præstare poterat, ex cuius fecunditate oriebatur, vt scomatadictaq; ingeniosè scripta, seu verbo prolata, sicut libenter au-

Rex Ioānes II. in Latino sermone versatus: & in condendis carminibus elegans.

Rex Ioānes in arte musicæ peritissimus, tam in voce, quā in instrumentis.

diebat, ita quoq. & ipse lepide referebat, dicebatq;. Cū igitur D. D. Paulus Carthaginensium Episcopus, prouectioris ætatis Regē videret, assiduis cōsiliis ipsum ad optimā Regni gubernationē hortabatur, idq. nō modo suauissimis verbis, sed variis etiā exēplis clarissimorū principū ostēsis, normā & modū rectē pieq. gubernādi regnū cōmostrabat.

Dū ergo in hac sancta Regis institutione Reuerēdissim⁹ D. D. Paulus magno cū applausu Inclitę Regine Catharinę matris ipsius, necnō Excellētissimi Infantis D. D. Ferdinādi abunculi quoque ipsius, sumā cū gratulatione vniuersū Regni persisteret. Cōtingit, vt præclarus infans D. D. Ferdinandus, Aragoniæ legitimus Regni successor, per obitū Regis Martini, anno 1412. magno omniū electorū consensu declaratus fuerit. Cū ergo Infans Aragoniæ Regnum ad se de iure deuolutū intellexisset, ne quid circa Regni Castellę, & Legionis, gubernationē, quā ex testamento Hērici Regis pię memorię fratris ipsius, in defesso labore exercebat, per illius iustā absentia deesse videretur: maturo adhibito cōsilio, ne Inclitō Regi Ioāni, sub tutoribus adhuc agente, aliquid ex integritate eius Regni deperiret, Regni gubernatores quatuor suo loco substituere decreuit: nēpē Reuerēdissimū D. D. Ioānnem Antistitē Seguntinū, Reuerēdissimūq. D. D. Paulū Carthagiñ. præsulē,

ac D. D. Henricū Manuelem, Comitē Montis lēti, necnon etiā D. D. Perafanū à Ribera, præfectū seu Beticę prouincię executorē primariū. Quibus omnib⁹ Regni curā gubernationēq. ipsius, vnā cum Inclita Regina demādauit. Rebus itaq. bene dispositis Ferdinādu Aragonię Rex in suum profectus est Regnū, Regis tutela relicta, nō sine magno Regis, ac Regni detrimento, vt rerū euentus tandē demonstrauit. Octauū iam Inclitus Rex attigerat annū, cum D. D. Paulus Carthoginensiu Antistes, Regni gubernator, vnā cū ceteris ornatissimis dominis declaratus est, in qua gubernatione foelicissimē se gessit, Regis ac Regni cōmoda suis præferens, nec vel in minimo inter mittebat Regis optimā educationem inceptam, imō potius in Regni gubernatione, sic se gerebat D. D. Paulus, vt in ipso, tanquā in lucidissimo speculo, optimā Regnorum gubernationem cōspicere Rex facillē poterat. Supplices libellos, ac supplicātes Rege præsepte frequenter audebat, quo facilius Rex inter oratores discernere sciret, & hominū ingenia agnoscere. Hinc factū est, vt facillē Rex homines prudentes, iudicio, ac ratione valentes, dignosceret, & in illis diiudicandis expertissimus esset, quos ipse Rex digno favore prosequeretur. Dum in tanta rerū molle D. Paulus versaretur, & curis variis tum circa Episcopatus gubernationē, quę

D. D. Paulus gubernator Regnorum.

D. D. Paulus in Regnorum gubernatione foeliciter se gessit.

Rex optimā gubernationē ex D. D. Paulo addiscebatur.

Infans D. D. Ferdinādu Aragoniæ Rex declaratur. 1412.

Ferdinādu Aragoniæ Rex quatuor gubernatores Regnorum Castellę & Legionis suo loco substituit.

eo magis vrgebāt, quo lōgius distabat, tum etiā, circa Regis educationem, quę integrū, & omnibus numeris absolutum requirebat virū, necnon etiā circa Regnorū gubernationem, quę suis maxima ex parte humeris incubebat, eo quod Regi, ac Regine familiarior erat, quorū cōsiliis semper aderat, discrucietur. Maxima illi curā erat, animę suę statum, disponere & ordinare, quo circa, animo proposuerat nō palatia edesq.ue magnificas sibi, suisq; filiis, cōstruere, sed sepulchrū, vbi corpus perpetuam in terris habitationē haberet, tāta pietate constructū, vt animę suę perpetuas cęli fedes promereri posset. Ideoq; ob singularē, quę erga insignē pietate, religione, atq; doctrina ordinem sancti Dominici amorē gestabat, maximē erga sanctū Thomam, cuius doctrinā singularem profitebatur, & cū sanctum Paulū etiā suę conuersionis patronum haberet, stauit in sancti Pauli cœnobio, extra muros ciuitatis Burgensis, instituti sancti Dominici sacellū cōstruere: & licet Carthaginensiu esset Antistes, vbi cor defixū habebat, ossa tamen in ciuitate Burgensi, vbi se se religioni Christianę sacrauerat, cōmittere in animo erat. Quare ex Vallisoletō viros insignes, ad cœnobiū sancti Pauli, nēpē D. Aluarū Garfiā de Sācta Maria, Regiū Chronographū, ac D. Petrū Suarez de Sācta Maria Burgensis ciuitatis rectorem, ambo ipsius Reue-

D. Paulus de morte potius, quā de dignitatibus cogitat.

Paulus capellam ad sepulturam parari iubet Burgis in ambitu monastērii sancti Pauli.

rēdissimi D. Pauli Episcopi Carthaginensiu germani fratres, necnō doctorē D. Gundifalū Garfiā de Sācta Maria, Archidiaconū oppidi de Virbiefca, in Ecclesia Burgēsi, ac Sacri palatij Apostolici auditorem, ipsius D. Pauli maiorē filiū, mittere decreuit, qui cū venerando priore, patribusq; dicti cœnobij, circa sacellū de nouo erigendū ibi tractarēt. Consensu cōmuni statuerūt omnes, vt Reuerēdissimus D. Paulus capellā in ambitu propē sacriū, quod nūc est, sibi, matri, vxori, filiisq;. atq; omnibus suis posteris sepelliēdis ædificaret, certis quibusdā conditionibus, in scriptura inter ipsos transacta, anno 1413. cōtentis. Sacellum tandem præclara structura, se cōquadroque lapide, erectum fuit, quale nūc videri potest, quod nūc cœnobij capitulū à patribus nūcupatur. Opus certē tāto viro dignū. Qui autē in ipso sepulti fuerint, quasūe memorias reliquerint, inferius suo loco Deo dāte dicem⁹.

Interim Reuerēdissimus D. Paulus in Regis institutione Regniq; moderatione omnem nauabat operā, magnaq; tū Regis, ac Reginæ, tum etiā vniuersi Regni gratia, officia sibi iniūcta exercebat. Anno verò sequenti nēpē 1414. Episcopalis sedes Burgen. per obitū Reuerēdissimi D. D. Alphōsi cognomētō de Illiescas vacauit. Ad quā Rex sua liberali indole, Reginaq; & omnes Regni gubernatores, cōmuni omnium consensu, Reuerēdissimum

1413.

Vacat Episcopatus Burgensis.

1414.

rédissimum D. D. Paulum Episcopum Carthaginensem ad Ecclesiam Burgensem promouere decreuerunt, ob præclara ipsius merita, tot tantisque argumentis iam pridem perspecta, nunc demum in studiosa regis institutione, & iusta Regni gubernatione cunctis manifesta: & ut etiam Ecclesiam sibi viciniorē haberet, quam, licet in functionibus, sibi commissis apud Regem, Reginamque impediretur, facilius (si per tempus liceret) posset visitare. At verò cum ab omni & ambitione & avaritia, semper fuisset alienus, eminentiorem sedem contemnens, amplioresque redditus nihil faciēs, temporis inducias ad deliberandum sibi concedi postulauit, quo liberius à Deo, quem omnium suarum rerum singularem directorem habebat, humillimis precibus efflagitaret, an suæ animæ salutem expediret, hanc promotionem acceptare, vel non: id quod illi concessum fuit. Interim Regina, ceterique gubernatores, seorsum exortationibus instabant, ut Ecclesiam Burgensem ubi fidei suæ professionem fecerat, ubique matrem superstitem habebat, & uxorem quondam dilectam, prolesque susceperat, ubi etiam iam sibi suisque honorandum sepulchrum, sacellumque sumptuosum parauerat, suam sanctam operam non denegaret. Ille verò senio se iam cōfectum agnoscens, sexagesimum enim quartum expleuerat annum. Preoculis habebat, sponsam suam Ec-

D. D. Paulus lo. Ecclesiam Burgensem offerunt.

D. D. Paulus tempus ad deliberandum circa Ecclesiam mutationem postulabat.

Paulus Ecclesiam Burgensem accipere recusat.

clesiam Carthaginensem, cui suam fidelem operam duodecim annis impenderat, ex qua numerosissimam prolem Deo traddiderat, quamque vnicè dilectam habebat, ea relicta, alteram sibi iam laboribus exhaustus in sponsam accipere, piaculum iudicabat. Euaristi decretum sanctissimum cap. Sicut vir. 7. q. 1. preoculis habens. Oculos quoque suos in Regem defixos habebat, quem tanquam verum nutritium, intimo cordis amore, purissimæ suæ doctrinæ institutis educauerat, ab ipsoque dimoueri, grauius, quam si eius cor discinderetur in partes, intimè sentiebat: his multisque aliis iustis rationibus permotus, Episcopatum assumere detrectabat. At Regina grauius, apud Ferdinandum Aragoniæ Regem, quem vnicè D. Paulus ob insignem pietatem, singularemque prudentiam, cum magna animi constantia coniunctam suspiciebat, instare non cessabat, quatenus ad ipsum Carthaginensem Episcopum literas destinaret, quibus ad onus Episcopatus Burgensium obiectum ipsum inclinaret: maximè cum animaduertisset Episcopum singulari vitæ candore, miramque pietatem, cum cæteris animi dotibus, quibus cumulatus erat, cui hæcenus à morte Regis Henrici mariti ipsius, pie memorie, nihil, ob graues, quos subierat labores, tam in Regis institutione, quam in testamenti paterni executione, nec non in Regni gubernatione, fuisset ipsi collatum, nec ille postulauerat unquam. Rex

7. q. 1. cap. Sicut vir.

itaque

itaque Aragoniæ Ferdinandus, literis hortatoriis grauissimis ad Antistitem Carthaginensem missis, tantum potuit apud eum efficere, ut Regis atque Reginae, eiusque mandatis cum cæteris Regni gubernatoribus pareret, & Burgensem Pontificatum tandem acciperet. Vacauerat iam sedes illa per annum: & toto illo tempore D. D. Paulus dignitatem illam accipere recusabat, ob causas, quas iam superius explicauimus.

Paulus Burgensem sedem, vniuersis precibus motus accepit.

1415. Episcopatum Burgensem accepit, anno aetatis suæ sexagesimo quinto.

Gaudium vniuersale ex Episcopi promotione ad Ecclesiam Burgensem.

Gaudium matris & uxoris.

acceptum ferebat, quod D. D. Paulum, quem tanquam conciliabilem habuerunt, iam eis in Presule habere sit concessum, eo quod natiuum patrie, quem semel imbiberat amorem, cum ætate creuisset, certo certius sibi persuasum haberent. Gratulabatur sicut pramodum sibi omnis status Ecclesiasticus, quod nacti fuissent Antistitem eum, quem intra Ecclesie ipsorum fores Deo primū ipsi genuerant, à quo longè maiora expectare poterant beneficia, quam unquam Carthaginenses acceperant. Et merito tenebatur Pontifex sanctam illam Ecclesiam præ cæteris amare, nam vnde initium acceperat spiritualis vitæ, ibi perfectionem & consummationem sortiri, non vulgaris fauoris & gratie Diuine argumentum erat: & ubi filius Ecclesie factus fuerat, ad paternam, atque supremam eius Ecclesie dignitatem iam conscendisse, merito cum tota Ecclesia gaudere poterat.

Gaudium vniuersale.

Gaudium Ecclesiasticum ordinis.

Pauli ingressus ad ecclesiam.

Anno itaque 1415. Reuerendissimus D. D. Paulus de Sancta Maria Carthaginensium Antistes, primarius Regni Cancellarius Castellæ & Legionis, vna cum Rege, Reginaque, & cæteris tribus nobilibus Regni moderatoribus, è Carthaginensi, ad nobilissimam Burgensem ciuitatem, & sedem magna cum totius Regni lætitia translatus fuit, ætatis suæ anno sexagesimo quinto. Quis verbis explicare poterit, extremam animi lætiam, quam D. D. Maria iam senio cōfecta, ter dignissimi Antistitis pietissima mater, vna cum D. D. Ioanna, eius quodam charissima vxor, atque filiorum clara propago, intimo corde acceperunt, videntes D. Paulum ad talem dignitatem euectum? qui licet longè maiori dignus esset honore, iudicabant tamen omnes, dignitatem illam ipsi longè magis expedire, ob eius presentiam, qua familiarius frui iam poterant: loco etiam singularis beneficii vniuersa ciuitas

Aula tandem Regia, ubi tandem cum inclito Rege Vallisoleti, in eius sancta institutione moram traxit, relicta, valeque iam Regi Reginaque dicto, nobilissimis comitatus viris, Burgensem ciuitatem peruenit: ubi incredibili lætitia, pompaque solennissima, tam à ciuitatis nobilissimis gubernatoribus, quam ab vniuerso Ecclesiastici ordinis spectabili cætu, cunctis obuiam euntibus, fuit receptus, & ad suam Ecclesiam primū deductus: que canti-

bus

bus musicis, instrumentisq; dulci melodiaperfonantibus, Antistitis exoptatum aduentum cuncti gratulabantur. Inde oratione iā facta, & cætera, quæ de more fieri solent expedita, fuit ad Episcopales eedes deductus, ubi grauissima mater, iam senio confecta, vxorq; quōdam, nobilissima D. D. Ioanna, eius expectatum aduentū prestolabatur, quæ ipsum, profusis ex intima læticia lachrymis, verbis sanctissimis Diuinū spiratibus amorē, sunt amplexati. Vicissimque sanctus Antistes Paulus, pias ipsas matronas grauissimis, sanctissimisq; verbis resalutabat: hortabaturq; eas grauissimè, vt iam vnà secū omnes postquam baratri foueas Dei misericordia euassent, ad æternæ felicitatis patriam viam sternere studiosè curarent. Nō diu pia mater ipsius in viuis extitit, cuius laudes nemo facile dicet: Egregiā præ se ferebat indolē ac grauitatem: erat enim moribus grauissimis, & virtutibus sic ornata, vt cūctis sceminis singulare esset exemplū. Vniuersa Burgensiu ciuitas eam tanquam omnium singularem matrē colebat, nam ipsa vndiq; pauperes pio colligebat affectu, quos liberalissimis donis & amplissimis, onustos demittebat. Infirmos quoque tanto cum pietatis feruore visitabat, vt etiā manu propria vlcera læforum tractare nō perhorresceret. Pauperes itē puellas & non paucas, matrimonio propriis sumptibus collocabat.

Salutatio
matris &
vxoris D.
D. Pauli.

Resalutatio
Pauli ad ip-
sas.

Matris D.
D. Pauli
mors, et com-
mendatio ip-
sæ.

Hinc factum est, vt vniuersa ciuitas foelicem se existimaret, eo quod Antistitis matrē in veram omnium ciuium matrē, sicut & filiū etiam in partem haberent. Verum enim uero, cū vniuersa huius vitæ bona diuturna esse nō possint, tanta ciuiū foelicitas inuida parca scidit, & è medio populi (prohdolor) substulit: nā pia Antistitis mater, sequēti anno ab inauguratione filij in Ecclesiam Burgensem, nēpe anno 1416. vitam cum morte magna cum omnū tristitia cōmutauit: si ramentum mori dici potest, quæ tātis tamq; præclaris virtutibus, æternam sibi vitam comparauit. Videres vniuersam ciuitatem funus ingenti lachrymarū profluuio cōmitantem, ac si vnusquisque ciuiū propriæ ac charissimæ matris obitum, tristi lamento lugeret. Pompa funebri magna cū solennitate à patre clarissimo, à clero vniuerso, ab vniuersa denique ciuitate absoluta: in insigni capella sancti Pauli, quam iam pridem filius in propriam sibi sepulturam delegerat, recondita fuit, ad sinistrum altaris latus: dextrum namq; tūc temporis filius sibi adseruare decreuerat. Et in lapide ibi erecto hæc verba Hispano licet sermone scripta videbis. Hic Domina D. Maria, mater Dñi Pauli Episcopi Burgensis, & Aluari Garsix, Regis Chronistæ iacet: obiit anno Domini, millesimo quadringentesimo, decimo sexto: quo autem die sepulta fuerit epitaphium

1416.

Epitaphii
sepultura
D. Mariæ

1416.

taphium

epitaphiū nō indicat. Iam ad nostrū Antistitem Paulū reuertamur. Antistitis munus, ita foeliciter exercebat, vt tanquā in lucidissimo speculo vniuersi Pontifices in eo contemplantes, suarum omnium actionum normam componere, & imperfectissimā Episcopalis dignitatis functionem, reformare facile possent. Erat enim innocētia, ac sanctitate vitæ insignis. Cū enim sese in altioreminētioremq; gradum conspiceret, non tantum in proprium animæ commodum, sed in omnium subditorum salutem, vitam moresq; suos ita cōpositos habebat, vt habitu, gestu, incessu, sermone, aliisq; rebus omnibus, nihil nisi graue, moderatū, ac religione & sanctitate plenu in eo conspiceres, adeo vt eum Apostoli Pauli verissimam effigiem esse diceres.

D. Paulus
Episcopi
speculum.

D. D. Pauli
prudentia.

D. D. Pauli
solicitudo.

Diligentia
prudentia
iungēda est.

quid præstantissima prudentiæ virtus valere poterit, si diligentia non adhibeas ad ea exequenda, quæ prudentia suis decretis sancit? Ideo prudentissimus D. Paulus, summa sollicitudine ordinationes grauissimas, quas pro animarum salute, in sua diocesi statuerat, seruari statim faciebat. Longè maiorem vigilantiam erga gregem sibi à Deo commissum habebat, quam olim ille pastor ouium vigilantissimus Iacob, qui socero suo laborem, ac vigilantiam proponebat, dicens: Die noctuque, æstu videbar & gelu, fugiebatque somnus ab oculis meis: si quid furto perierat, à me exigebas, ego damnū omne reddebam: considerabat, quidem animam propriam, pro cuiusuis ouis anima spopodisse, ab eoq; exactam rationem earū omnium expectēdam à Deo. Habebat quoque inuidiosissimus. D. Paulus, aduersus omnes Ecclesie hostes, maximè aduersus Iudæos, ipsi infensissimos, fortitudinem mirabilem, adeo vt id quod Ezechieli dictum fuerat, de ipso quoq; dictum affirmare posses. Ecce dedi (ait Dñs) frontē tuam valentiorē frontibus eorū, vt adamantem & filicem dedi faciē tuam. Vide mecum quæso, quāta fuerat armatus fortitudine, qui omnium Iudæorum potentissima argumenta, tā facile suis scriptis retūdebat, & veritatis armis prostrabat, atq; in nihilū redigebat. Erant sanè Iudæi, eo tēpore, quo ipse claruit, & à tēporibus antea in sua

D. Pauli vti-
gilantia er-
ga oues, sibi
commissas.

Gen. 31
f. 40.

Prouerb. 6
a. i.

D. Paulus à
fortitudine
commendatur.

D. D. Pauli
fortitudo at
que constan-
tia qualis.
Ezec. 3. b. 8

Fortissimus
fuit D. D.
Paulus in Iu-
dæos.

in sua

in sua adhuc perfidia, obstinatissimo animo perseverantes, & potentia diuitiarum potius quam virtutibus, aut animorum prestantia, totam ferme Hispaniam dominantes, adeo ut primaria ciuitatum officia exercerent, id quod tam iniquo D. Paulus ferebat animo, ut non modo scriptis, sed vi etiam, atque autoritate sua, que in Regno maxima erat, eos omnes a suis sedibus & potentia, animosè propulsauerit. Hinc est, quod in hoc suo libro Scripturae sacrae Scrutinio, haec quae sequuntur verba in testimonium feruentissimi animi, quem in eos habebat, scripta reliquerit.

Dist. 6. c. 10.

Iudeorum potentia in Hispania.

Scire debes, quod in Hispania, specialiter in Regnis & dominiis Serenissimi Domini Regis Castellae & Legionis, a magnis temporibus, suadente antiquo hoste, Iudaei magnos habebant status, in tantum quod fidelibus in multis praerant, & officia magna & publica exercebant inter Christianos, & fidelibus in multis praeficiebantur. Obtinebant enim in domibus Regum & etiam magnatum, officia magna: perque omnes subditi, etiam fideles, eos in magna habebant reuerentia & timore, quod non in modicum scandalum, seu periculum animarum cedebat fidelium simplicium. De facile enim tales consueuerunt, ad errores eorum, qui eis praesunt moueri. In fideles Iudaei, etiam ex hoc occasione persistendi in suis erroribus sumebant, dicentes, & in suis codici-

bus nonnulli eorum scribentes, quod propheta Iacob Patriarchae, in qua dicitur: Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux, &c. verificabatur in hoc, quod Iudaei in Hispania sceptrum dominij, seu regiminis obtinebant, modo supra dicto. Vides quam sancte, quamque prudenter Iudeorum potentiam, quam in Hispania exercebant, ab omni dignissima iudicabat, dum antiquissimo hostis studio id factum fuisse testatur, tum etiam id in maximum detrimentum, & ipsorum Iudeorum, & Catholicorum cedere euincit, Iudaei enim insolentiores magis ac magis efficiebantur, adeo ut sceptrum & Regnum a Deo Messiae promissum, ipsi collatum minimè fuisse testentur, sed adhuc ipsos in possessione sceptri manere, ex Scriptura sacra testari, & comprobare non verebatur. Catholicis quoque maximum scandalum pepererat, dum ad eorum obedientiam cogebantur, qui in Iudaicam caecitatem persistebant, unde in eorum errorem facile prolabi poterant. At verò Diuina gratia in Ecclesiae utilitatem sic ordinat, ut Reges caetiores facti, non solum gladij potentia, sed legibus etiam aduersus Iudeos ordinatis, totam Hispaniam ab hac Iudaica foete (ut latè in ipso met capite Reuerentissimus D. D. Paulus ostendit) repurgarint.

Qua in re sanctissima, tempore quo ipsemet pius Paulus floruit, suam omnem nauauit operam, vt ex

Gen. 49. b. 10.

Iudeorum patientiam abominatur D. Paulus.

Iudeorum interpretati in eorum Catholicorum praedictum cedit.

D. D. Paulus strenuè nauauit operam, vt Iudaica impietas extirparetur.

vt ex ipsius verbis ibi sequentibus facile colligi potest, quo Iudaica impietas extirparetur omnino, sic enim ait. Post Henricum III. sanctae recordationis, successit serenissimus Rex Ioannes filius eius, qui hodie regnat, & in longaeuistemporibus feliciter regnabit. Iste coepit regnare in cunabulis, cum esset, in secundo anno aetatis suae: & sic fuit sub tutoribus, vsque ad tempus praefinitum a patre. In cuius tempore, tam durante tutela quam post, cum iam regimen suorum Regnorum accepisset, multa fuerunt instituta contra Iudaicam impietatem, quae in suis curiis & Regnis, pro maiori parte obseruabantur, sub quo, diuino auxilio opitulante, fideliter spectatur, quod infidelitas tam Iudaica, quam Saracenicæ suppressetur. Haec nos tester pius Paulus. Cum igitur Rex Ioannes a suo institutore fidelissimo D. D. Paulo, non modo in puerili aetate, sed etiam in maiori, probe fuisset institutus, nemo non facile intelligere potest, leges illas omnes, contra Iudeorum proteruiam, tam durante tutela, quam post, ipso D. D. Paulo gubernatore cum caeteris agente, sancitas & dispositas, eiusque ordinatione, instigatione, & impulsu latas fuisse, in sanctae Iudaicae deuastationem, & Christianae religionis augmentum, cui totis viribus erat intentus. Hinc est, quod

Dist. 6. c. 10.

Gal. 4.

Leges, quas aduersus Iudeos Rex Ioannes instituit, D. D. Pauli ordinatione fecit.

historiographus ille insignis, nostri seculi facile Princeps, cognomento Zamalloa, quem honoris gratia nomino, dum in suis historiis nostri pij ac sancti Pauli mentionem honorificam fecisset, hoc vno nomine eum inter omnia commendat, quod Regem Henricum instantissime hortabatur, ne viros, qui ex Iudaica propagine originem traxissent, aut ex Iudaismo conuersi fuissent, ad dignitatem aliquam quoquo pacto in Regnis admitteret. Verum si scripta, mentemque D. Pauli scrutatus fuisset, non ultra limites, salua viri pace dixerim, progressus fuisset. Nam D. D. Paulus de illis tantum, qui in errore Iudaico persistebant, nec ad sanam mentem reddere volebant, imo potius in caecitate Iudaica, obstinato animo persistentes, de suis blandiebantur honoribus ac dignitatibus, quas Regum gratia, ac fauore poterant, dixit: de illis itaque tantum sanè loquutus fuit. Alioquin peculiare capitulum, in quo latè tractat manifestumque relinquit, nullum praedictum fidelibus, ex Israelitica stirpe descenditibus generari posse, ex execratione Iudaici populi, minime gentium in dicto libro posuisset. Vbi etiam probat execrationis opprobrium in Iudeis, in honorem eorum cedere debere, qui a Deo illuminari fuerint: id quod multis comprobatur argumentis & Scripturae sacrae locis,

Zamalloa lib. 1. c. 48.

Zamalloa refutatur.

2ª Dist. 6. c. 13.et ipse dicitur in 4^a ab ipse tangit hanc materiam

Ex execrationis opprobrium in Iudeis, in laudem cadit eorum, quod conuertuntur.

D nam

Isaia. 17.

nam ex illis, licet paucissimi vere conuerſi ſint: in ſummum dignitatis honorẽ meritò collocari debere dicit. De his (inquit) intelligitur illud Iſaiæ: Et relinquetur in eo ſicut racemus, & ſicut excuſio oliuæ duarum, aut trium oliuarum, in ſummitate rami, ſiue quatuor, aut quinque in cacuminibus eius, fructus eius, dicit Dñs Deus Iſraël. Quæ verba ſic ab eodẽ ſancto viro D. D. Paulo interpretantur. Poſtquam enim deſcendẽtes à Iacob ſecũdum carnẽ, per eorum infidelitatem ſunt excuſſi, & ſeparati à radice oliuæ, in qua fuerũt antiquitus radicati, adhuc erũt in eis relicta, quaſi duæ, aut tres oliuæ, ſcilicet pauci numero, qui in viriditate ſuæ radicis, radicati relinquentur. Quod videmus implementum in iſto medio tempore, in quo aliqui pauciſſimi eorũ, in fide Chriſti ſunt radicati, quod non ſolum intelligẽdum eſt de ſimplicibus, ſeu illiteratis eorum, ſed etiam de viris notabilibus, qui ſcèliciter Eccleſiarũ gubernacula poſſederunt, & opuscula fideliffima in honorẽ fidei & Chriſtianę religionis cõpoſuerunt. Vnde notanter dixit Propheta: In ſummitate rami: quaſi diceret de illis paucis remanentibus, nonnulli erãt in ſummitate rami. Id eſt in apicibus magnis, ſeu ſummis Eccleſiæ honoribus. Vnde ſecũdum hiftoriam Damafij: prout To-

lominus de Luca narrat. Quidam ſummus Põtifex, de genere Iſraëlitico, nomine Quariſtus in Cathedra Petri ſedit, anno Domini 112. & fuit ſeptimus à beato Petro, & per decem annos ſeptem menſes & duodecim dies, vniuerſalem Eccleſiã laudabiliter rexit, & vitam ſuã glorioſo finiuit martyrio. Plura ac pulchra noſter ſanctus Paulus Burgẽſium Antifites, in eodẽ capite proſequitur: quibus oſtẽdit, omnes illos, qui in fidei radice firmiffimẽ permãferunt, & omnes Iudæorum validiffimos iſtus cõſtanti animo ſuperarunt, merito ad ſummos honores deuehẽdos fore. Hęc dictare decreui, vt Dñs Garibay Zamalloa intelligat, quos ex Iudæorum natione, pius ac ſanctus noſter Paulus intimo proſequebatur odio, & quos digno proſequebatur honore. Tanto Chriſtianę fidei zelo erat accenſus, vt ſemper in ore haberet, Iudæo etiam ſuo habitu, vniuerſam inſicere Hiſpaniam, ideo eſt limitibus eius merito eſſe ablegandos. Id quod licet efficere tunc non valuit, tantum cõſilio ſuo efficere potuit, vt Iudæos omnes à Catholicis ſeparatos faceret, & vt in locum vnum per ſingulas ciuitates redigerentur, quẽ Iudæriam vocabant. Et tandem Catholici Reges Ferdinandus & Elifabeth, alta memoria retinentes noſtri pij Pauli ſententiam,

Tolominus de Luca. Euarifſtus Pontifex. licet Graecis dicatur, filius tamen fuiſſe Hebræis cuiuſdam nomine Iudæ, ex patria Bethleemica ortus.

Iudæi ſuo habitu Hiſpaniam inſicere totũ dicebat D. D. Paulus.

Iudæi fuerunt à Chriſtianis ſeparati in ſingulis ciuitatibus cõſilio D. D. Pauli.

Iudæi ab Hiſpaniæ legatis anno 1492.

tiam, quam à Sereniſſimo eius patre Inclito Rege Ioanne II. Paulum dixiſſe referebat, nempe Hiſpanica Regna in maximo discrimine verſari, quandiu Iudæorum lues intra Regnorum ſep̄ta contineretur. Ideo anno 1492. ſanctiffimẽ ſtuerunt, inuiolabiliq̄ue lege ſanxerunt, ne tota inſiceretur Hiſpania, vt Iudæi, qui ad Chriſti puriffimam fidem venire detrectarent, intra quatuor menſũ ſpaciũ, iſtis addeliberandũ, vel ad ſua diſtrahenda bona conceſſum, extra Hiſpaniæ limites, ſub extremi ſupplicij poena, omnino exularent. Vides quam fortis, & aduerſus ſuẽmet nationis gẽtes inuictus extitit, vt tandem ſuo cõſilio in cæcitate Iudaica perſeuerantes, e medio populi Chriſtiani, tanrorũ malorum lernam propelleret, & ab eius limitibus exterminaret: id quod etiam aduerſus vniuerſa populi vitia, quæ pios, ac ſanctos mores ſubditorum labefactare poterãt, virtute, ac inuictiffimi animi robore, fortiter quo ad fieri potuit propulſauit. Sed de ipſius noſtri incliti Pauli ſapiẽtia, quid opus eſt multa referre, cũ ipſius ſcripta tanta omni genere eruditionis profunditate per vniuerſum orbẽ ſint diuulgata, vt omniũ ſapientium iudicio, à Deo potius mirabiliter inſuſam, quã humano labore, ac ſtudio, eius ſapientiam partã fuiſſe libere fateãtur. Vi-

Pauli ſapiẽtia mirabilis.

deas, quẽ in ſacra Biblia compoſuit, & doctiffimo Alfonſo eius filio dicauit, quanta ibi (ſi attentamente, ac pura peruolueris) recõdita myſteria, à nemine vnquam excogitata in lucem emanariſſe videbis: illa quẽ omnia pietate, ac ſanctitate, ſumma cũ ſcientia omnium rerum coniuncta, ſunt reſperſa. Sed & Scripturæ ſacrę Scrutinium, ſi euolueris, neminem contra Iudaicã impietate ipſo ſcèlicius vnquã ſcripſiſſe fateberis. Vbi nulla à Iudæis quantumuis doctiffima argumenta, vel ex ſacris literis petita, vel à ſua deprauata malitia de prõpta fuerũt vnquam, quæ non facillimo negotio ſoluatur, deſtruat, & in veritatis cognitione reuincat, & tandem fidei primaria myſteria, luce ipſa clariũ eſt Scripturæ ſacrę fonte hauriat, & demõſtret. Plura quoq; ſapientię ipſius edidit teſtimonia, quẽ nõ ſine magna doctorum virorũ iactura, e medio ſublata dolemus. Opusculũ plane aureum, de coena Domini, quod ab ipſo editũ fuerat, licet vndiq; etiam in Bibliothecis, rariffimis autoribus refertis perqueſierim, reperire nõ potui. Sicut nec libellũ illum, vbi circa primũ Matthæi capitulũ, genealogias illas omnes, quas Euangelifta deſcribit, mirabili eruditione, & indefeſſo labore, in ſcrutãdis Iudæorũ archiuis, quo magis ac magis origines omnium à ſua prima deduceret

Biblia poſtilla Pauli quanta conſineant myſteria.

Scrutinium contra Iudæos ſupradictum doctiffimum.

D. Paulus de coena Domini opusculum adidit.

D. Paulus in primũ cap. Matth. ſerũpſit.

propagine, scrutatus est, inuenire vnquā potui, licet summa diligentia inquisuerim, vt vnā cū ipsius Scrutinio in lucem mādare potuissem. Verū nostris hisce rēporibus studio ac diligētia doctissimi ac clarissimi viri D. D. Petri Pōtij de Leō, Episcopi Placentini, qui scriptis Illustriū virorum, librisq; rarissimis omni studio, ac diligentia magnis sumptibus vndiq; collectis, suā ditauerat Bibliothecā, alterū ex iis D. D. Pauli libris, manu scriptum cū n̄ haberet, Philippo Hispaniarū Regi nostro, testamento vnā cū nōnullis aliis, quos rarissimos iudicauit, sub vitæ finē reliquit, in famosissima illa sancti Laurentij cognomento Scorialis Bibliotheca, loco thesauri ditissimi collocandos. Nec mirum est, si ea omnia doctissimē scripserit, nā vnica ipsius delectatio erat legis Diuinę assidua meditatio. Sicut ipse in Epistola, quam ad Alfonso eius filium scribit, testatur, sic dicens: Et vt verū tibi fatear, inter p̄suras seculi, & curię nostrę curas, quibus quandoq; ventillatus sum, hæc fuit, p̄cipua delectatio mea, hoc singulare solatium meum, æternū & immutabilē Deū, eiusq; mirabilia opera, in sanctę & immaculatrę legis suę lectione cōtemplari. Hęc ille. Hinc fit, vt nihil in omni veteri, aut nouo testamēto reliquerit, quod nō fuerit ab ipso studiosissimē per-

Quanti sunt
habenda
D. D. Pauli
scripta.

D. Pauli
ca delecta-
tio erat legis
diuinae me-
ditatio.

In Epistola
ad Alfonso
filium

lectum, intelligentiaque mirabili declaratum. Nouerat pius Antistes, ad ipsum Diuinarum legum studium, & officij, & sustinere, nam ipsemet Deus Leuitas olim à cętera populi turba separauit, eo quod & ad ministeriū templi, & ad Diuinarum legum studiū, relictis omnibus humanę vitę negotiis essent destinati, quo rudi populo legis statuta sancta traderent, traditaque studiosē seruaret. Iosaphat ille pietate insignis Rex tales populo suo ministros adhibebat, talesque Sacerdotes & Leuitas per omnes Regni sui ciuitates collocabat, qui librum legis in manibus tenentes, homines instituerēt, & ad Diuina p̄cepta informaret. Quod exemplum populo Christiano summe necessarium, foeliciter imitati sunt Reges Catholici, inter quos his nostris temporibus inuictissimus noster Rex Philippus, cui Deus Nestoreos cōcedat annos, summo pietatis studio inuigilare nō cessat, vt quos doctrina ac morum pietate, in suis Regnis nouit insignes, ad Ecclesiarum dignitates promoveat, quo virtus cū pietate coniuncta, dignis remuneretur honoribus, cęteri que ad scientiarū, atque virtutum studia, vehementius stimulentur. Regnaq; tandem virorū excellentia clareant, & magna gloria fulgeāt. Hoc sanē Iosaphat Regis quoque

Num. 8.

2. Paral. 19.

Rex Philippi
pus nisi ai-
gnos & vir-
tute, ac scien-
tia insignes,
ad dignitates
Ecclesiarum
stricas pro-
mouet.

Quanti ho-
noribus cla-
ruit D. D.
Paulus.

Ferdinādu-
Perez de
Guzman, in
historia Re-
gis Ioannis
II cap. 15.
Idem e. 145.
fol. 38.
D. Paulus à
Deo, à Pon-
tificē, à Re-
gibus, et à Re-
gno honoris-
bus fuit de-
coratus.

D. D. Pau-
lus Anno
1429.
Post illa ad
sacra Btblia
composuit.

Epistola ad
Alfonsum.

que permotus exēplo, Serenissimus Rex Hēricus III. foelicis memorię, nostrū sapientissimū, ac pietate parem D. D. Paulū tanta diligentia quęsui, vt ad Carthaginēsem Ecclesiā illum promoueret, quem & testamēti sui executorē, dilectissimique sui filij Ioānis II. eius successoris institutorē, Regniq; supremum Cancellarium constitueret, & Regnorū Gubernator factus, Legatusq; à latere sanctissimi Benedicti XIII. cōstitutus, Ecclesię tandē Burgenfis Episcopus, à Rege Serenissimo Ioāne designatus fuit: quo sciētię ac virtutū cummulum, tot p̄miis à Deo, à Pontifice, atque à Regibus & Regno fuisset meritō decoratus. Cū ergo pius sanctus hic noster D. Paulus, Septuagesimū ageret annū nempē anno 1429. à patri Virgineo, mirabiles, quos iā pridē conceperat sciētię foetus, parturire & in lucem prodire fecit, videlicet Additiones illas insignes ad postillā Nicolai de Lira, quas paterno motus amore, filio suo D. Alfonso Cōpostellano tunc Decano, hæreditatis paternę loco donauit: sic enim ipse testatur in Epistola iā sępe citata. Hoc est ergo filii mei testamentum meum, ij sunt codicilli mei, hoc ex illis p̄legatum agnosce, vt in lege Dñi sit volūtas tua, & in lege eius mediteris die ac nocte. Meditationē verò tuā, hæc

& similia relegendo puriorem profectō & suauiore efficiēs. Gratāter igitur, donum hoc tui parentis accepta, paterna affectione, & lata manu donatum. Hęc ille. Postquā has ædiderat additiones grauissimo senio nō parcens, quo Ecclesię vtilitati studeret, vidēs vniuersam Hispaniā, nō omnino à foce Iudæica repurgatam, lucubrationes doctissimas suas, quas aduersus Iudæorum obcæcatam perfidiam, contra eorū argumēta collegerat, in vnum redegit volumen, quod tanquam symbolū sui intimi amoris, quem erga suam sponsam Ecclesiam habebat, ipsi in vltima etate testamēti loco reliquit. Quid de thesauris sciētię, quibus noster Paulus abūdauit, doctissimi scriptores sentiāt, passim eorū scripta testantur, quę suo loco cum ad annū in quo Scrutinium composuit vētum fuerit dicemus. Hęc de profundissima D. D. Pauli sapientia dicta nunc sufficiant, ad reliqua calamum dirigamus.

Virtutes omnes, quas ipse cumulatissimas in se se habebat, si narrare per singula vellem, tēpus sanē & cartā deficeret, verū licet illas omnes animi doctes & virtutes silentio inuoluam, vna tamen, quę Episcopū dignissimum facit inter omnes silentio; p̄teriri non debet, nempē liberalis beneficiorum, & eleemosynarū largitio, quę se & animarum & corporū pa-

D. D. Paulus, quamō-
beralis fuo-
rit in eleo-
mosynis im-
partienda.

Nihil magis populi gratiam erga Pastorem conciliat, quam eleemosynarum distributio.

storem, erga omnes pauperes exhibuit. Nihil est, mihi crede, quod magis populi gratiam erga pastorem conciliet, quam liberalis eleemosynarum largitio, id quod adeo verum est, ut nec Evangelizandi officium, neque exempla virtutum, nec ipsa etiam opera miraculorum: si adsint, ita amabilem & commendabilem Episcopum faciat, ut eleemosynarum liberalitas. Hinc vulgata illa Philosophi sententia prodit. Amabile bonum, unicuique autem proprium. Vnde manavit & illa: Qui beneficia inuenit, compedes inuenit, imo aliquid compedibus strictius. Vincula enim hanc pedes tantum ligatos habent, beneficia vero non modo corpus, sed etiam mentem, animum, atque precordia ipsa nexibus charitatis arctissime constringunt. Cum ergo Episcopi munus sit, subditorum animas Deo, & sibi copulare, huic tanto negotio noster pius Dominus Paulus liberalissima eleemosynarum largitate, intentissimus erat, adeo ut pauperes omnes, viduæque ægestate præesse, omniaque pauperum fratrum, monialiumque cœnobiaz, liberalissimum illum erga se agnoscerent. Pauperes ad pietatem eum excitantes, non expectabat, sed ipsos sua liberalitate præueniebat, & amore cordis ostento, in symbolum eius eleemosynas effundebat. Virgines Deo dicandas, in cœnobiis liberali dote locabat:

Optima ratio liberalitatis in D. Paulo, que in multis de fideratur Episcopis.

nubiles vero pauperes, matrimonio coniungebat, unicuique secundum statum quem habebat, dotem ad vitæ subuentionem assignando, id quod non modo intra ciuitatem præstitit, verum etiam in vniuersa diœcesi exhibuit.

Inter largissimas, quas noster pius Dominus Paulus eleemosynas pauperibus disperfit, vna illaque insignem Regia liberalitate dignissimam, narrare non omittam.

Cum erga insignem sancti Domini religionem intimo amore flagraret, ob ordinis pietatem & religionem, cum grauissima eruditione coniunctis, & propter singularem quoque, quem erga Angelicum Doctorem sanctum Thomam gerebat amorem, sicut antea notauimus. Videns Ecclesiam sancti Pauli Burgensis ciuitatis, instituti sancti Domini, splendidissimis & amplissimis structurae fundamentis edificari inceptam, quam absolueret, & ad perfectionem desideratam: ita ut vltima primis responderent, impossibile plane videbatur, propter grauissimos, & penè innumeros sumptus, quos tanta ædificij machina postulabat. Ideo nemo etiam ditissimorum principum ausus fuit, structuram iam ante centum quadraginta & plures annos inceptam, adiutrices manus porrigere, quominus absolueret, timentes magnam thesauri summam, ad tam arduum opus promouendum

S. Domini religioni ardentem amabat.

Amorem singularem erga S. Thomam habebat.

Liberalissima eleemosyna et amplissima. Ecclesiam sancti Pauli Burgis edificando amore erga eos singularem ostendit D. Paulus.

minimam esse, quamuis ex parte aliqua, foeliciter processerat structura. At vero noster D. D. Paulus sanctissimi Pauli templum, pietate longe magis, quam pecunia ditatus, promouere generoso decernens animo, nullis parcens expensis, manu operi admouere coepit, quam minime subtraxit toto vitæ suæ decursu, donec vltimam manum operi, non modo ipsis religiosis, sed vniuersæ etiam ciuitati necessarissimo imponeret: in quo dici facile non potest, quantum pecuniarum summam liberalissimè expenderit, tanta cum pietate, ut omnem arrogantiam, mundi que vanitatem, & seculi fastum posthabens, stemmata sua licet ex parte possuerit: in multis tamè ordinis S. Domini insignia in medio posita fuere, propria vero in marginibus, in modum orlæ (quam vocant) apponi mandauit: & qui tanto pietatis affectu Ecclesiam instrui lapidibus fecerat, non minori ad sacra necessaria ornamenta cõtulisse fatendum est. Dedit enim pulchra paramenta, auro argenteoque elaborata, quam plurima: calices quoque non paucos, argenteos aureo contextos, & omnia argentea vasa, quæ ad Diuinum cultum super altare summum magno cum decore & ornamento in solèrioribus diebus apponi solent, vna cum pontificali proprio liberalissimè concessit.

At oblatrare poterunt ij, qui

viri pietatem minus sploratum habent, dicentes: Quid mirum si Ecclesiam vbi tandem sepeliendus erat, tantis sumptibus sibi, suisque parasset posteris? tot paramentis, argenteis vasis, & aureis, decorasset? in suum potius honorem & vsum, quam in piis eleemosynis tantum æs effudit. Verum si perspectam sancti viri pietatem habueris, oblatrare desines. Nihil, mihi crede, fuit quod sancti viri animum permouere posset, quam sanctissima pietas, qua erga vniuersam ciuitatem sibi commissam, atque religiosorum patrum penuriam stimulabatur. Viderat enim cœnobium religionem, doctrinamque præstantissimum, & à cunctis ciuibus merito maximo amore prosequutum, à quibus quotidie frequentabatur Ecclesia, ob raras & eruditas, atque pietate plenas cõciones, quas ibi populus frequenter audiebat. Cum ergo pius Antistes Paulus animaduertisset, illa omnia non satis mouere populum, ad tantam ædificij molè aggrediendam, suo exemplo, ut vniuersam stimularet ciuitatem, opus à tam longo tempore intermissum excitare, & foelicissimis auspiciis, tanquam de nouo inchoare fecit, nihil minus eo tempore cogitans, quam ibi sepulchrum sibi, suisque posteris fabricare. Nam ut scripturæ publicæ inter ipsum Reuerendissimum D. Antistitem, & Ecclesie Cathedralis Capitulum

Obiectio contra D. D. Pauli eleemosynam liberalem.

Obiectioni sit satis.

Laudes omnino nobis sancti Pauli ciuitatis Burgensis.

Sacra paramenta Ecclesie, per se instruita D. T. Paulus donauit.

Omnia que argentea vasa Ecclesie concessit, vna cum pontificali.

Licet Ecclesiam S. Pauli D. D. Paulus edificabat, non tamen ibi sepulchrum sibi erigere cogitabat.

lum transactæ luculentissimè te-
stantur, datæ anno 1416. nem-
pè anno sequenti ab inaugura-
tione sui Episcopatus, sub ini-
tium eiusdem anni, capellam
cum pleno Decani & capituli
consensu elegit, in prædicta pri-
maria Ecclesia, quam supra mo-
dum diligebat: idque multis ra-
tionibus adductus. In primis
cōsiderans, æquum esse, vt vbi
vitæ spiritualis exordium acce-
perat, ibi vitæ carnalis finem fa-
ceret, & qui aqua baptismali,
ibi consepultus fuerat cū Chri-
sto, terra sacra ibi sepelliretur
in Domino: quare facellum, seu
capellam tertiam computando
à capella vbi fons baptismalis
existit inclusiuè, suæ sepulturæ
locum designauit. Et ob singu-
larem deuotionem, quam erga
Angelicum Doctorem sanctum
Thomam habebat, sub nomine
& inuocatione dicti sancti no-
minari decreuit. Qua in re præ-
dicti Domini capitulares, pro
se suisque successoribus perpe-
tuò concesserūt, ordinaruntque
& statuerunt, quod nullum cor-
pus alicuius defuncti præter
corpus Reuerendissimi Domini
Episcopi, in dicta capella san-
cti Thomæ sepelliretur, nisi ali-
ter idem Reuerendissimus Do-
minus duxisset ordinandum.
En habes, quā erat animo alie-
nus, sepelliendi se alibi, quā
in propria Ecclesia, vt scriptu-
ræ de hoc transactæ manifestè
testantur. Sunt præterea argu-

1416.
Capellā in
propria Ec-
clesiā D.D.
Paulus ele-
xit, quā san-
cto Thomæ
dicitur.

Rom. 6. a. 4.

Celos. 2. b. 12

Nemo ibi
erat sepelli-
endus præter
D.D. Paulū.

menta efficacissima, quæ nos
credere conuincūt, nihil minus
sanctum Antistitem cogitasse,
quā splendidissimum ibi, sibi
sepulchrum preparare: nam dū
Ecclesiæ S. Pauli opus cresce-
ret, multas pietate & religione
plenas, in sua metropolitana
Ecclesia Burgenſi memorias,
perpetuo tempore seruandas,
in animæ suæ subsidiū, institui-
se constat: ex quibus nonnulla,
quæ autenticis scripturis inue-
nire potuimus, quo magis san-
cti viri pietas cunctis innotef-
cat assignabimus.

Cū erga diuam Virginē eius
contribulem intima deuotione
flagraret, videretque sub eius
nominis inuocatione Ecclesiā
primariam Burgenſem specia-
liter esse fundatā, cū in eiusedē
Deiparæ Virginis laudibus fi-
lius collaudetur, in suffragiū &
remediū animæ ipsius Antisti-
tis, de consensu dominorū De-
cani & Capituli communi con-
cordia & consensu, nemine dif-
crepante ordinauit ea quæ se-
quuntur perpetuò obseruāda,
nēpè. Quod in qualibet die Sab-
bathi totius anni, præterquā in
eo in quo Christi Natiuas in die
Sabbathi occurrerit, & in ipso
Sabbatho sancto. Post Primam
in choro dictā, statim celebrēt
solenniter cum duobus canto-
ribus in capis albis missam Bea-
tæ Virginis, cui interesse tenen-
tur omnes in dignitate consti-
tuti, atque Canonici, portiona-

D.D. Pau-
lus multas
memorias
in propria
Ecclesia si-
ri ordina-
uit.

Missam so-
lennem Dei-
paræ Virgi-
nis singulis
diebus Sab-
bathi in pro-
pria Eccle-
sia D. D.
Paulus fun-
dauit.

rij, ac

rij, ac semiportionarij, dictæ
Ecclesiæ, qui omnes solenni ab-
soluto sacro, ad sepulchrum ip-
sius in capella S. Thomæ desi-
gnatum, processionaliter, psal-
mū ibi designatū cantantes, ire
tenētur ex choro, & respōsum
pro anima dicti Antistitis canta-
re: ob id quidē amplissimos se-
cundū temporis rationē reddi-
tus, optime assignatos, reliquit
inter essentibus distribuendos.
Quæ omnia latius, in scripturis
transactis, inter Reuerendissi-
mū Episcopū, & capitulum ma-
nifestantur. Acta hæc fuerunt,
anno 1416. quarta Septembris.
Eodē die & anno conuentū est
inter Reuerendissimū D. Epif-
copū & dños Capitulares pro
se suisque successoribus, vt per-
petuis futuris temporibus, qua-
tuor singulis annis memorias
celebrent pro dicto Reueren-
dissimo Dño Episcopo, in qua-
tuor anni tēporibus, in diebus
ferialibus. Si verò in prædictis
quatuor tēporibus festiuitates
impedientes occurrerint, dictæ
memoriæ in diebus ferialibus
proximioribus fiant. Ita tamē,
quòd dicto Reuerēdissimo D.
Episcopo viuentē, dicatur pro
eodē in singulis memoriis Spi-
ritus sancti Missa: & post ipsius
obitum, missa de Requiem, cū
Collectis, Psalmis, & præcibus
in scriptura circa missam Sabba-
thi transacta, designatis, quas
quidē quatuor memorias, ho-
nestè dotauit.

1416.
Quatuor
singulis an-
nis funda-
uit solennes
memorias
D Paulus in
quatuor tē-
porib⁹ anni.

Cū idem Reuerendissimus
D. D. Paulus totus in eo esset,
vt speciales in subsidiū animæ
suæ diuitias cūmularer, eodem
ipso anno, quinta die mensis
Octobris, cum prædictis domi-
nis Decano & vniuerso capitu-
lo conuenit, vt singulis diebus
Veneris perpetuis futuris tem-
poribus à semiportionariis præ-
dictæ sanctæ Ecclesiæ, sacrū san-
ctissimæ Crucis, vt memoria san-
ctissimæ passionis Christi fre-
quentius in mentibus fidelium,
ad animarum salutē infigatur,
solenniter decantetur, exce-
ptis diebus Veneris Sancti, &
diebus, quibus Christi Natiui-
tas ipso die Veneris celebrari
contingat, cum orationibus &
psalmis ibi designatis, idque to-
tū fiat, in capella dicti S. Docto-
ris Thomæ de Aquino, vbi cō-
muni consensu Dominorū De-
cani, & Capituli, suam delege-
rat sepulturam.

Ordinauit præterea eo ipso
die, mense, & anno, vt singulis
diebus (Veneris tamen diebus
duntaxat exceptis) missam se-
miportionatorū vnus celebret,
cū collectis, ac orationibus in
supradictis missis præscriptis,
perpetuis futuris temporibus
in suo sancti Thomæ sacello.
Pro quibus omnibus, redditus
perpetuos amplissimos, secun-
dum tēporis exigentiam capi-
tulo designauit. Statutū præter
ea reliquit, vt in supradicta san-
cti Thomæ capella, vnus pres-

1416.

Missam per-
petuam solē-
nem singulis
diebus Vene-
ris in sua
Ecclesia D.
Paulus fun-
dauit.

Missam per-
petuam sin-
gulis diebus
in suo sancti
Thomæ sac-
cello diebus
Veneris ex-
ceptis, fun-
dauit.

Sacrista in capella Sancti Thomae instituit.

byter, sit sacrista, qui singularē curam gerere teneatur, asseruandi & custodiendi mundè ac decenter, omnia vasa, ornamenta, libros, omniaq; alia, ad ministerium altaris & dictæ capellæ necessaria: cui etiam commodum stipendiū designauit. Quæ omnia atq; singula omnes prædicti, iuramento solenniter facto, id quod successores intrans præstare quoque tenentur, polliciti sunt fideliter perpetuò seruare. Tanta, tamque intima deuotione, erga beneficia sibi à Deo misericorditer exhibita feruebat, vt nunquā faceret cōsideratione alta meditare altitudinem consilij Diuini, circa ipsius conuersionem declaratam: & vt tãti beneficij gratitudinis symbolum Christi fidelibus exhiberet. Et quomagis ac magis ipsi in donorum celestium amorem in ardescerēt Reuerendissimus ac pius Antistes D. Paulus, cum capellanis, quos de numero appellant, cōuenit, quatenus præsentis capellani, & qui pro tempore fuerint, singulis diebus Iouis, perpetuis temporibus, die Iouis sanctæ hebdomadæ, ac Natalis Christi dies, si ipso die occurrere contingat, duntaxat exceptis, missam solennem de Spiritu sancto, in sacello sanctæ Praxedis virginis, vbi fons baptismalis existit, cantaretur: memoria æterna cōsecrare volēs, eximium Dei beneficium ibi,

Missam solennem perpetuam singulis diebus Iouis, de Spiritu sancto, in capella sanctæ Praxedis fundauit.

sibi impensum, in eo enim loco saluum illum fecit Deus, per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, quod in ipso effuderat abundè, per Iesum Christum. Ideò sicut alter ille Patriarcha Iacob, qui in memoriam Dei, sibi a parentis, in eodemmet loco lapidè erexit, oleo que liniuit, in testimonium beneficij accepti. Ita quoque pientissimus ac sanctus noster Antistes Paulus, memoriã in loco illo sacro, vbi Deo prius nomen dederat, ipsi que abundantissima sua gratia, in filium regeneratum iam fuisse admissum, baptismi symbolum dedit, erigere decreuit, verum oleū, nempe Spiritus sancti gratiam, in corde infusam, eiusdem Spiritus sancti sacrum celebrando contestans. Sacro itaque absolute, capellani processionaliter ad sacellum sancti Thomæ Aquinatis, vbi sepelliri decreuerat, post ipsius obitum, accedere tenentur, Psalmum cantantes, & defunctorum respōsum, vt latè patet in scriptura inter Reuerendissimum Antistitem & Ecclesiæ capellanos trãfacta, vigesima prima die mensis Iulij, anni 1421. Pontificatus sanctissimi Domini Martini V. anno quarto.

Et ne vllotempore, tanti beneficij à Deo accepti, memoria periret, nō modo locū, vbi à Deo fuerat in nouum virū mutatus, sacro Spiritu sancti perpetuò,

Ad Tit. b. 5.

Gen. 12. b. 7.

1421.

Ipsodie sue conuersionis in festo sanctæ Praxedis. Missam solennem perpetuis temporibus, in ipso sacello, fundabit.

petuò, diebus Iouis celebrãdo exornauit, sed & diè illum felicissimū, sanctissimę virginis Praxedis, quo Deo fuerat baptisate cōsecratus, Missa perpetua prædictę virgini, ipso eodē die, quo ab Ecclesia celebratur, ab eisdē capellanis decantãda solēniter colluit, & veneratus est. Sic enim in sua ordinatione ipsomet diè, mense & anno, superius assignato inter ipsum & prædictos capellanos trãfacta, ait. Itē prædicti capellani in quolibet anno in festo sanctę Praxedis, in qua die, Diuina miseratione opitulante, sacrosanctū Sacramentū Baptismi, in ætate iam adulta, in supradicto fonte suscepimus, missam altã prædictę Virginis celebrent, cū duabus orationibus, secunda pro nobis, tertia verò de Spiritu sancto. Quã memoriã, vnã cum supradicta missa de Spiritu sancto, singulis diebus Iouis perpetuò celebrãda, honestissimè perpetuis redditibus fundauit, vt ex authenticis scripturis, circa hæc firmatis omnibus constare poterit. Nec satis deuotioni, ac pietati sancti Antistis factum esse putauit, nisi adhuc plura & perpetua sacra, in subsidium & salutē animę suæ, benedotata ante obitum reliquisset. Ideo cū venerabilibus choricapellanis, pius Antistes trãsegit, vt singulis hebdomadibus perpetuis futuris temporibus duo sacra solenniter decantarent in

capella sancti Thomæ Aquinatis, quã ad suam sepulturã iam pridem elegerat. Alterū singulis dominicis diebus, in honorē & laudem sanctissimæ & indiuiduæ Trinitatis. Alterum verò, ne quod gratitudinis genus, erga bene sibi meritos intermitteret, de Requiem decantare præcepit, singulis diebus Mercurij, in subsidium animarum fidelium defunctorū, & specialiter pro salute animæ Domini Regis Henrici III. foelicis memoriæ. Cui (inquit) ex beneficiis nobis ab ipso impēsis multipliciter obligamur. Similiter & pro salutē animę D. D. Mariæ matris ipsius, bonę recordationis sacrificium offerri præcepit, cum collectis & orationibus in instrumento contentis, trãfacto in monasterio Diui Petri de Cardena nuncupato, die vigesima mensis Iunij 1422. anno quinto Pontificatus sanctissimi D. D. Martini V. Hæc quidem prædicta duo sacra, optime fundata, temporis ratione habitafuerunt, nam octingentos Aragoniæ florenos, quibus possessiones emerēt capellani prædicti, ipsis prompta pecunia dedit, vt ex eiusmodi possessionibus, annuos redditus, ad distributiones faciendas sibi compararent, nec non domus & prædia, ipsis designauit, quo distributionibus amplioribus prædicti capellani gauderent.

Tot solēnia ab ipso D. Paulo foelici-

Duo sacra solennia singulis hebdomadibus D. Paulus fundauit.

Alterū diebus Dominicis de sanctissima Trinitate.

Alteram vero diebus Mercurij de Requie pro anima Regis Henrici et D. Mariæ.

1422.

foeliciter instituta iā sacra fue-
re perpetuò celebrāda, eo ip-
so tempore quo sumptuosa illa
Ecclesiæ sancti Pauli fabrica,
magnis construebatur expēsis,
nihil minus, quā de solenni ibi
sepulchro sibi parādo cogitās,
sed animū intentissimū pietate
plenū, ad cultum Diuinum suæ
Ecclesiæ magis magisque pro-
mouendū habens, sacris orna-
mentis, quibus ab ipso instituta
sacra solenniter vterentur, Ec-
clesiā decorauit. Ad donatio-
ne perpetua ditauit, vti manife-
stius cōstare poterit in scriptu-
ra donationis trāfacta inter Re-
uerendissimū D. Antistitem &
capitulū, anno 1417. die verò
secūda mensis Februarij. Quo
die Diuę Virgini sacro, vt solē-
nius eius festiuitas à tota Eccle-
sia colleretur, protulit è thesau-
ris suis quatuor tecas, sacris pa-
ramentis mire acu elaboratis
refertas, quæ diu antea magnis
sumptibus parare fecerat, qua-
rum prima Pontificis & mini-
strorum ornamenta Pontifice
dignissima continebat, ad vsum
Episcoporum pro tēpore exi-
stentium deputata : quæ vt in
eo pretio & honore, quo di-
gna erant haberentur, strictè in
virtute sanctæ obedientiæ, sub
excommunicationis pœna præ-
cepit prædictus Reuerendissi-
mus D. Antistes, vt nullus eius-
modi ornāmētis vteretur, qui
non Episcopali præfulgeret di-
gnitate, nisi per ipsum aut suc-

1417.

*Quatuor te-
cas distri-
mōrum or-
namentorū,
sua Ecclesia
dono dedit.
Prima teca
Pontificis et
ministerorū
paramenta
continebat.*

cessores hac in re dispensatum
fiet. In secunda verò teca plu-
uialia, seu capas, quas vocāt, ad
numerū dignitatum eius almæ
Ecclesię necessarias cōtinebat,
ita vt vnusquisque in dignitate
constitutus, suum haberet pro-
prium ornamentum, quo solē-
nes condecoraret processio-
nes. In tertia item teca omniū
canonicorum pluualia, quibus
ornarentur ad eundē vsum ad-
feruabātur. In quarta teca por-
tionariorum omnium ornāmē-
ta includebātur. Quę omnia cū
tanti mōmēti paramēta essent,
& magnam pecuniarū sumā in
ipsis cōficiendis expēdisset, no-
uis illis, & preciosis ornāmētis,
quibus ante illa tēpora nunquā
vsa fuerat Ecclesia, nec ab vllō
prædecessorum vnquam fuere
donata, nouum & præciosum sa-
crariū, seu sacristiam super anti-
quā suis sumptibus erexit, con-
struxit, & edificauit, & sub fide-
licū custodia ibi adseruanda ordi-
navit. Quis non huius nostri
Antistitis indefessum studiū cu-
ramq; solertem in suæ Ecclesię
autoritatem, amplitudinem &
pietate promouendam videat,
laudet & encomiis extollat?
Quis non ardentissimū eius pe-
ctus Diuini amoris igne succen-
sum cōsideret? Nō diuitias, stu-
dio ditandi proles, quas in legi-
timo matrimonio susceperat
cūmulabat, nō primogeniturā
fundare, & ex Ecclesię thesau-
ris diuitem & opulentū habere
filium

*Secunda in
ea capas om-
nes necessa-
rias ad nu-
merum om-
nium digni-
tatum habi-
bas.*

*Tertia teca
capas ad so-
lennes pro-
cessiones de-
curandas pro
omnium Ca-
nonicorum
numero cōti-
nebas.*

*Quarta por-
tionariorū
capas pro
numero ei-
rū seruabat.*

*Nouum sa-
crariū Eccle-
sia construxit
D. D. Paulus vbi
nona reperi-
erentur pa-
ramenta.*

*Pontificis stu-
dium nō in
proliabus,
sed in Ecclē-
sias ditandis
collatum
fuit.*

filium satagebat, sed potius ad
cultum Dei Ecclesias præclaris
structuris erigere, propriis ac
domesticis sumptibus parcen-
do, quas magnis redditibus, &
variis auri, & argenti ditissimis
iocalibus, atque etiā ecclesiasti-
cis paramētis a fabre factis, ex-
ornare summa diligētia satage-
bat, ad eò vt quidquid tā ex of-
ficiis Regni, ac etiā dignitati-
bus, & functionibus, quibus Re-
gia, ac Pontificia gratia & auto-
ritate, in Regnis Hispaniarum
fungebatur, quā ex mensa sua
Episcopali colligere poterat,
id ferme totū in pauperū Ecclē-
siarum vsibus, non sine magno
filiorum ac propinquorū mur-
mure, exponere non cessabat.
Discat iam Antistites huius no-
stri seculi, à pio nostro D. Pau-
lo, qualiter prouētus Ecclesia-
rum exponere teneantur. De-
finant obsecro, definant familias
pauperū nepotum & cognato-
rū, qui vtinam non male educa-
ti sint, vltra quam par est extol-
lere, & structuras ædium magni-
ficētissimas, Ecclesiarū prouen-
tibus (quę verè pauperum eius
diocesis sunt) engere, & pri-
mogenituras amplissimorū red-
dituum, ex Christi sanguine, ip-
sis post obitum relinquere. In
hoc præclaro Antistite veram
prælati effigiem contēplentur,
ac serio immitētur, in quo quid-
tam in spiritualium, quā in
temporalium rerum directio-
nē, agere teneantur, viuide ex

*Episcopi,
Episcopum
amittatur.*

pressum & effigiatū inuenient.
Ecce cum Ecclesia Dei tunc op-
timè instructa, ac instituta dici
possit, si dupliet & pietatis &
doctrinæ fulcro sustentetur, quæ
tanquam duabus firmissimis co-
lumnis fulta ac stabilita, perpe-
tuò maneat oportet. Id quod
bene perpendens pius noster
D. Paulus, post omnes illas san-
ctas missarum institutiones, ma-
gno cū feruore charitatis, per-
petuò fundatas, post edificium
illud supra sacrarium elegāter
& a fabre factū, post ditissimam
illam sacrorū paramentorū do-
nationē, Ecclesię suę liberalissi-
mè factam, à nemine vnquā ta-
ris exornata donis, in quibus
certè omnibus, in summa pieta-
te, ac intima deuotione erga
Deū ipsum, suā instituerē nite-
batur Ecclesiam, tanquā super
robustissimā pietatis columnā.
Ne igitur altera scientię præcla-
ræ, & doctrinæ selectissimæ, illi
colūna firmissima de esset, nō si-
bi factum satis esse putabit, nisi
frequētissimis suis doctrinis &
eruditissimis concionibus pu-
blicis atque priuatis Ecclesiā
suam verbo instituisset. Verūm
vt scientiam, quā à Deo sine fi-
ctione didicerat, ipse abundā-
tius cōmunicaret: lucubratio-
nes omnes suas & annotatio-
nes, quas super vniuersa sacræ
Biblię volumina, à Deo ipso mi-
rabiler illustratus, propria cō-
scripserat manu, vnā cū glossa,
quā ordinariā vocāt, liberalissi-
mè,

*Ecclesia suā
per duas pie-
tatis vdeli-
cet, & do-
ctrinæ colū-
na fulcrēda
est.*

*Paulus piē-
tate et do-
ctrina insti-
tuebat Ecclē-
siam.*

Sapi. 7. 18

*Lucubrati-
ones super sa-
cræ scriptu-
ram & glos-
sam ordina-
riā, aliōsq;
libros Ecclē-
sia donauit*

mè, adhuc dum in viuis ageret, vñ cū multis suæ Bibliothecæ libris, ipsi Ecclesiæ concessit: prout videre licet in donationis scriptura, per ipsum transacta ante duos notarios, nempe Ioannem Ferdinandū de Aguilar, & Petrū Gundisalū de Toledo, die duodecima mēsis Nouembris, anni 1431. Pōtificatus sanctissimi Dñi Eugenij III. anno primo, ibiq; statutū ordinavit Reuerēdissimus D. Episcopus, cū expresso consensu Dominorū Capitulariū. pro tutiori eorundem librorū custodia, ne quis sub excomunicationis pœna extraheret, aut extrahere faceret, prædicta volumina, aut aliquid eorundem ex prædicta Bibliotheca: sicut tandem factū est, vt hætenus Ecclesia Burgenfis, tanquā vnicū ac singulare thesaurū, in munimētum singularis amoris, quē D. Paulus erga ipsam habebat, illa seruarit, & in maximo precio habuerit.

Et licet tot tantisq; muneribus, suam exornare non cessaret pius Antistes D. Paulus Ecclesiam, non tamen ob id manū liberalissimam suam cōtinebat à mirabili illa Ecclesiæ S. Pauli structura, quæ tantę magnitudinis & amplitudinis erat, vt cathedralē Ecclesiam, non monachalē esse iudicares. Tot duatorū millia, ibi fuerunt expēsa, vt qui rationes expensarum eotempore habuerant, meritō iudicarent omnibus cōputatis,

Regis Hispaniæ redditibus eotempore, vix posse tot satisfacere sumptibus. Diuine tamen prouidentię, ac liberalitati tribuendum fore meritō credebant. Deus enim, qui cētuplum eroganti pauperibus promisserat, in nostro pio Antistite impleuisse constat, cui pro sua erga egentes pietate, magnū diuitiarum cumulū cōcessit; quopientissimi sui animi amplitudinem explere posset, & votis satisfacere suis. Hinc factum est, vt religiosi in ipso S. Pauli cœnobio agentes, vt pote tantis beneficiis nō ingrati, secū cogitare cœperint, quibus officiis & obsequiis, tot tantisq; beneficiis erga se exhibitis, tā in quotidiana subuentione expēsarū, quā in ædificiis, quæ splendidissime ipsis fabricabat, ex parte, vel minima ostendere possent gratitudinem, ne eiusmodi liberalissimis muneribus, ingrati non modo ipsi D. Paulo, verū & vniuerso orbi, in cuius conspectu cuncta in eorum gratiam faciebat, viderentur. Habita itaq; inter prædictos religiosos, & pietate & scientia ornatissimos, diligēti deliberatione, maturoque cōsilio, omnes vnanimis, vnaq; mēte & corde agnoscētes, oreq; vno fatētes, purissimā atq; beneuolā erga ipsos intentionē, atq; deuotam affectionē, quā noster pius, ac sanctus Antistes Paulus, hætenus habuit, & cōstantissime tūc

habebat,

Quia Paulus erga pauperes liberalis fuit, Deo illi tantaque bonae cęstis.

Gratitudo religiosorum cœnobij sancti Pauli, erga Antistitem Paulum.

habebat, habuitque ardentius indies dum vixit erga Prædicatorum sanctissimum ordinem, quā in diuersis clarissimis actibus, variisq; locis, & temporibus, publicè lucidissimè declarauit: (verbis vtor scripturæ donationis sepulturæ, transactę inter præditos patres cœnobij S. Pauli, & Reuerēdissimi Antistitis D.D. Pauli, vicesima secunda die mensis Augusti, anni 1430. sic enim prosequuntur in sua narratione.) Et specialiter ad hoc monasterium, cui non solum eleemosynis ad fratrum sustentationem, & in ornamentis ad Dei cultū pertinentibus gratum & liberalem multipliciter se ostendit: sed etiam olim cū esset Carthaginensium Episcopus, hanc solennem capellam, in qua capitulariter cōgregamur, propriis sumptibus notabiliter ædificari fecit. Nunc autem maiora bona prioribus cummulando, considerans, quòd Ecclesia nostra antiqua, non erat, vt Diuino cultui, & nostri ordinis decori decebat, fabricata, sed abiectè constructa, iugiter in ruinam tendebat, nec etiam erat tantę capacitatis, vt ad populi numerosam multitudinem, ibidem certis temporibus confluētem, sufficere possit. Prædicta affectione deuota agitatus, conatus est dictā ecclesiā, notabiliter ampliari, & antiquam reedificare, opere la pideo valdè sumptuoso atq; de

coro, taliter, quòd non solum pro Ecclesia religiosorum fratrum, sed etiam pro cathedrali sufficere videretur: & licet tunc temporis perfectum & cōsummatum nō erat opus, summa tamē cum diligentia prosequabatur, nullis parcendo sumptibus, dū in viuis ageret, nec post mortem imperfectum manere voluit, sed omnino suis expēsis absolui, in testamento legauit, donec vltimam operi manum artifices imponerēt. Et quia re gratiari oportebat, liberalissimo largitori: post longam cum D. Paulo collationem habitā, sequentia, quæ ipsi grata videbantur ordinatione perpetua statuerunt. Imprimis, quòd in pauimēto Ecclesię principalis, videlicet Altaris maioris & cruciarij, nemo vnquā sepelliatur, nisi in plano, sine aliquatumuli, seu sepulchri, eleuatione, demptis nobilibus dominis Ioanni Nuñez, ac patri, auisq; ipsius scelicis memoriæ, qui Domini Laræ, ac Vizcaïæ, quondam fuerunt, ob generis claritatem & personarū excellētiam, coram altari nouo maiori super pauimētum, in suis tumulis, eodem planè modo, quo ante antiquū altare fuerāt, transponerētur. Eo quod ibi honorificentius recondirentur, quā in loco vbi primitus collocabantur. Item, quòd arcus ille, qui in dextera parte parietis maioris capellæ cōstructus est, D. Antistiti Paulo

pro

Ordinationes factę circa templum S. Pauli.

Ecclesia sancti Pauli Burgenfis excellentia.

1431.

1430.

Structura Ecclesię sancti Pauli a-nimose prosequitur.

pro eius solius sepultura perpetua maneat. Arcus verò, qui ad sinistrum latus eiusdem maioris capellæ fabricatus est, pro sepultura Reuerendi patris ac D.D. Gundisalui Episcopi Placentini, legitimus eiusdem D. Pauli Antistitis Burgensis filius, dedicatus est, vbi, si modo ei placeat, sepelli liberum erit, id quod etiam cæteris filiis legitimis Domini Pauli concessere prædicti patres, vnà cum suis vxoribus, si modo illas contingat habere, necnon descendentes linea recta ab ipsis, eadem lege, vt descendentes huiusmodi, Prælati, aut Milites, seu Doctores sint, cæteri verò cuiusvis conditionis fuerint, ab eiusmodi sepultura arcentur. Nonnulla alia in præfacta scriptura ex ordinatione non modo patrum cœnobij, sed etiam præclari Antistitis Domini Pauli continentur, quâ scripturam in ciuitate Palentina congregato ibi Prouinciali Capitulo prouinciæ, patres nempe Prouincialis, ac Definitores confirmarunt, decima sexta die mensis Septembris, anni 1432. Vide mecum amatissime Lector, & mirare, quàm intimo cordis affectu sancti Dominici Ordinem, prosequeretur D. Paulus. Nam post electam sibi S. Thomæ capellam, in Ecclesia sua primaria ad sepulturam, post tot ibi sacra solenniter instituta, post tot tantaq; præclara do-

1432.

na, liberalissimè ipsi concessa, omnibus tandem relictis ad sancti Pauli cœnobium confugiens, vbi cor fixum habebat viuens, ibi ossa moriens libētissimè perpetuo relinquere non dubitauit. Perpetuò gloriari poterūt patres & meritò, sibi talem ac tantum patronum nactum.

Nā genorosa nostri pij Pauli animi nobilitas, tanta erat circa augmentum Ecclesiarū promouendū, vt non in viuis agēs tantum, sed etiam moriens, tantam pecuniarum summam, in sancti Pauli operis consumatione, testamento legauit, quā tū expedire videbatur, ad perfectionem operis, atque ita factum fuit, vt vita functus, charitas illa, quæ in ipso prosperis auspiciis incepta fuerat, finem non haberet, donec omnia absoluta manerent.

Id quod etiā erga cœnobium sancti Ioānis de Vrteca diocesis Burgensis luculentissimis testimoniiis cōprobauit: nō enim in vnus cœnobij erectione tantum, vitam & bona occupabat, sed charitas ipsius, quæ ad multa se se dilactare nouerat, effecit, vt prædictum cœnobium, quod iā prope colapsum erat, & à magnis diuitiis, in curia (ne dixerim de lapidatione) quorundam Regularium Canoniorum, irregularē ibi vitā agentes, ad strēmam iam paupertatem redactum fuerat, adeo vt vix ibi vnus Canonicus remansisset:

Testamentum legatum, in fauore strutura sancti Pauli factum

Legatum quod Pontifex Paulus fecit cœnobio S. Ioannis de Vrteca, et historia fundationis et reparationis ipsius conuuentus.

Canonici Regulares in cœnobio sancti Ioannis de Vrteca habitare solebant.

fisset: & ne huius rei veritas ignoretur, scire oportet, quod ante quadringentos, & septuaginta annos, sanctissimus hic vir Ioannes de Vrteca, pietate plenus cœnobium, quod eius nomen hactenus seruauit (ante ipsum enim eremitorium erat, quod sancti Nicolai nomē habuit) propriis laboribus & expensis, amplū satis erexerat, & multis Regum Castellæ fauoribus, & priuilegiis, in sancti viri gratiam concessis, adauxerat: prædia amplissima, nemoraque vastissima, ac prata vberissima ad pecorū pacua latissima concessit, ita vt Canoniorū cætus opulentissimus haberetur & esset. Verum enim uero diuitiæ, quæ religiones interdum labefactare solent, ni diuina gratia tanquam colūna fulciantur efecere, vt instituta sancta pij viri in lasciuia & luxū omnino cōuerterentur: vnde factū est, vt colapsa religione, & pia instituta posthabita, breui vniversa cōuentus bona à malefertiis Canonici delapidata fuerint. Et cum iam pridē, nempe 270. annis, in cœnobio pace gudentes habitassent: discordia inter eos exorta, cum vnusquisq; suā in glubiem suamq; effrenem libidinem intra monasterij septa ex plere non potuisset, corradetes ex communibus cœnobij bonis, quantum quisq; poterat, cœnobio relicto, omnes infugam se se verterunt, demptis duobus, aut tribus, qui in ameno Villalguaræ pago, qui eius conuentus do-

Diuitiæ religiones corrumpere solent.

mus nunc est se se receperunt.

Quod videns sanctus Antistes Paulus, grauiter dolens, sancti Ioannis de Vrteca conuentū, sic miserè desertū à Canonicis, Diuino efflagitato fauore, modum reparandi, ac restituendi domū, in pristinum sanctitatis & tēporalium rerum abūdantia statum, cogitare cœpit. Et ne iterū perditę frugis viri, qui tanta cū infamia, domus iacturam fecerant, redditum tentarent, autoritate Apostolica, qua fungebatur (erat enim eo tempore summi Pontificis Legatus à latere cum plena potestate, in vniversis Castellæ & Legionis Regnis) eiusdem summi Pōtificis cameram, domum illam fecit, cuius autoritate, conuentus bona, quæ Regis consensu distracta fuerant, colligere cœpit: & vt religionis pietas, quæ primo loco habenda est, in pristinū restituere statum, aut ad maiorem forsam religionis gradum promoueret, vocatis è religiosissimo Sanctæ Mariæ de Fres del Val, instituti sancti Hieronymi fratribus, qui religione ac pietate insignes, conuentum sanctissimis suis moribus & vitæ institutis erigerent, & in meliorem sanctitatis gradum restituerent, Sanctus Antistes propriis expensis domum ipsis reparauit, & omnia vitę necessaria affatim suppeditauit, necnon ad culturam prædiorum, agrorum, atque montium, quidquid opus erat, larga prouidebat manu. Religiosi verò, qui summo studio

D. Paulus S. Ioannis de Vrteca cœnobium reparat & religioni sancti Hieronymi cōcedit.

Fratres monasterij sanctæ Mariæ de Fres del Val, primi fuerunt, qui S. Ioannis de Vrteca conuentum in pristinum religionis statum restituerunt.

E studio

studio in collenda religione restituendisq; diructis, omnem nauarant operam, breui magna cū laude cūcta in pristinum statum redigerūt, & restituerūt. Quod cū pius Antistes cum ingenti gaudio videret, lōge adhuc maiora à tam sanctæ religionis patribus sibi pollicendo, ad eius ordinis generale capitulum literas destinavit, quibus pietatē cum solerti diligentia, in restituenda sancti Ioannis de Vrteca domo, qua religiosi illi patres vsi fuerant, testatus est, obnixè postulando à patribus, vt duodecim religiosos pietate insignes, vnā cum prælatis, ad domus gubernationē (ipsis beneuisis) eò destinare nō grauarentur, quibus omnia vitæ necessaria, se daturū pollicitus est. Patres autem capituli ex animo gratulabantur se se talem tātumq; Mœcenatem, sibi acquisitum, & omnia ex pio sanctoq; Antistitis voto se facturos pollicentur: ideoq; statim, missis prælatis ordinis vna cum duodecim eiusdem voti religiosi viris, conuentum è nouo, felicissimis sancti Antistitis auspiciis erexerunt, quibus statim omnia, quæ vitæ vsibus necessaria erant, a fatim ex proprio erario subministrari præcepit, è vestigio sacras vestes, quamplurimas, variis auri, & argenti, laboribus ac mirè elaboratis, Ecclesiæ, vnā cum multis ditissimis argenti vasis, pulcherrimè deauratis (donum certe tanto Pontifice dignissimum) concessit: &

Ordinis sancti Hieronymi religiosi viros, in conuentum S. Ioannis de Vrteca præficiendos, à Generali capitulo postulat D. Paulus.

Multa dona religiosa patribus sancti Ioannis de Vrteca D. Paulus concessit.

qui incredibili pietatis studio circa templi sancti Pauli erectionem ingentem profuderat thesaurum, nō certè minori cura erga sancti Ioannis de Vrteca Ecclesiam, & domum struendā fuit occupatus, adeò vt quod viuēs, magnifice satis incoeperat, post mortē ex propriis bonis absolui testamēto legauit. Id quod successior Antistes D. D. Alfonso de Sācta Maria, paterna insignis charitatis vestigia sequutus, liberali quidē animo prosequendo perfecit, & amplissimis donis ter sanctum cœnobium, omni fauore dignissimum, ditauit: inter quæ Bibliotheca splendidissima, multis manu scriptis, & imaginibus preciosis, depictis libris, cōuētum in singularis amoris symbolum exornauit. Inter quæ Biblia sacra, propria manu, propriisq; Anotationibus scripta, donauit. At verò posteri hac nostra tempestate, nescio qua fraude decepti, magna ex parte Bibliothecam distraxerūt. Verū pietas & religio hætenus integra & perfecta magna cū totius Regni deuotione, ob sancti Ioannis de Vrteca corpus ibi reconditum, perseuerat.

Quis iam verbis poterit satis explicare ardentissimum illum charitatis rogam, quo omnium statuum homines in Dei & in sui ipsius amorem D. Paulus conflagrabat? Religiones omnes sacras, virosq; Ecclesiasticos, pietatem sectantes, ex corde fouebat, & alebat, cunctaque ipsis necessaria

Alfonso Sācta Maria cœnobium perfecit.

Dono quod D. Alfonso fratribus Ioannis Vrteca concessit.

D. Paulus landes m. vulgari.

necessaria, affatim supeditabat. Virgines sacras Deo dicatas, si quas viderat aliqua laborare egestate, tanquam verus pater alebat, pauperes puellas honestè educatas, dotibus pro earū qualitate donatis, connubio sancto iugebat. Egentiū domos quā plurimas, per vniuersam eius diocēsim largissimis elemosynis sustentabat: ita vt per talem, actam sanctum Antistitem, temporā illa prisca Ecclesiæ primitiua, de qua scriptum inuenimus: Nemo egens erat inter illos, rediuiua iudicares. Nam multorū testimonio à maioribus contestato accepimus (id quod miraculo tribuendum puto) nempe, quod dum piissimus Antistes in viuīs ageret, vix vnus in vniuersa Burgenfis ciuitate pauper reperiebatur, in diocēsi verò paucissimi. Notarios Curie suæ ex propriis bonis alebat, ita vt litigantes, nullis expensis factis, aut certe per paucissimis, iustitiam absque vlla mora, veritate causæ explorata, consequi poterant.

Viri pij ingenium tale erat, vt quo magis etas senile corpus grauabat, eo magis singularis eius pietas animum, ac vires ad Antistitis munia fungēda, addebat. Cum igitur pius vir iam se senio confectum agnosceret, vltimam voluntatem suam contestatam relinquere volens die Lunæ vigesima nona mēsis Octobris anni 1431. Ante Petrum Gundisaluum publicum autoritate Apo-

stolica & Regia notarium, cum plenam facultatem sanctissimoorum Benedicti XIII. & Martini V. testandi iam pridem obtinisset, ad summam tamen decē millium florinorum auri de Aragonia: testamentum pietate, ac deuotione intima refertum sapientissimè ordinauit. In quo inter varia, quæ tam circa sepulturam & exequias celebrādas, quā circa largissimas elemosynas impartendas ordinauit, multa inuenire licet, quæ in perpetuum omnium Prælatorum exemplum esse deberent, quoad eius normam, vitæ exitum parare adiscerent. Illud mihi in primis cum legem, in maximam admirationem rapuit, rapietq; cūctos, qui huius nostri seculi rerum statum colit, in quo præ oculis videmus, vndique amplissimas & edes, oppida, prædiaque ditissima, vnā cū numerosissimis redditibus annuis, Episcoporum studio, ex ipsarum Ecclesiarum prouentibus corrasis, suis cognatis ac sanguine iunctis, iure hereditario (proh dolor) reliquisse. At verò noster pius Antistes Paulus, licet numerosam prole legitimo matrimonio suscepisset, hoc ipsis tantum ex propriis reliquit bonis, quot iure negare non potuit, bonorum siquidē omnium diuisionem fecit, è quibus vnā è quatuor partibus tantum legitimis filiis reliquit. Sic enim in suo testamento, ait. Verū, quia inter cetera temporalia beneficia, quæ à diuinæ cle-

Exemplum testandi prælatis dat D. Paulus.

D. Paulus hoc tantum filiis reliquit quot iure negare non potuit.

D. Paulus in ipso testamento.

Acto. 4. 834. D. Paulus suis elemosynis effecit, vt in ciuitate vix vnus pauper esset, in diocēsi paucissimi.

Notarios suæ curie suis expensis alebat.

Testamentum ordinat D. Antistes Paulus, anno 1431.

mentia largitate suscepi, hoc quoque, quod rarissime euenit, mihi concessum est: ut postquam filios de legitimo matrimonio suscepissem, dicto matrimonio soluto, ad Sacerdotium promotus, & Pontificalem simul dignitatem adeptus, quorum primogenitus Pontificali est etiam dignitate predictus Dominus, scilicet, Gundifalvus Episcopus Placentinensis. Secundus vero Decanus Compostellanus, Dominus, scilicet, Alphonsus. Tertius autem Miles & Decurio, scilicet, Predictus Petrus de Carthagera. Et Paulo inferius, sic ait. Effetque iniustum & contra sanctorum patrum decreta, si filij mei successione legitima, in his quae intuitu personae meae acquisita sunt, priuarentur. Haec ille. Ut autem constaret, quae propriae personae intuitu bona possidebat, talem facit declarationem, in eodem testamenti articulo. Indubie extimo, quod quarta pars, & plus, omnium, quae mihi obuenerunt, ab eo tempore, quo beneficiis Ecclesiasticis sustentari incepti, fuerunt intuitu personae meae acquisita, quae quidem acquisitio fuit, sine aliquo onere expensarum. Nam residens in Ecclesia mea a multo tempore citra, sicut & refideo: similiter, & in Curia Domini Benedicti olim Summi Pontificis, & de eius speciali mandato, pro negotiis uniuersalis Ecclesiae, per quatuor annos circiter moram trahens, & nihil ex

Filios ad hereditatem nominat D. Paulus.

Quae fuerint bona intuitu propriae personae acquisita declarat.

Quartam partem bonorum numerat in propriis bonis tantum.

pendendo, & in obsequium Regis, ex sola Regia gratia praediti redditus integre mihi praestiti fuerunt. Haec tibi: & in eodem articulo latius adhuc id ipsum indicat, sic dicendo: Et licet ex successione paterna nihil vel modicum mihi obuenerit, nec bona aliqua immobilia, ex aliquo alio titulo habeam, nec habere curauim, habui tamen intuitu personae meae, quam plures redditus, & pecuniarum summas, tam ratione Cancellariatus officij, quod a Serenissimo Rege nostro obtineo, cuius officij annui redditus, & emolumenta, & iura, ab annis retro actis usque nunc, ad magnam summam ascendunt, quam etiam ex aliis largitionibus, a praefatis Dominis Regibus intuitu personae mihi factis: et paulo inferius: Quae propter cum de redditibus Ecclesiae cui seruius & praedito modo seruiui debeam sustentari, ea quae supersunt, potius videntur attribuenda acquisitis, intuitu personae, quam intuitu Ecclesiae, quia tamen etiam ex redditibus Ecclesiasticis, aliqua interdum filiis, & aliis consanguineis donauim, quae non sic dedissem, nisi aliunde intuitu personae, ut dictum est, mihi bona alia prouenissent: videtur mihi satis aequum, ut de omnibus bonis mobilibus (nam immobilia, ut dictum est nulla possideo) quae tempore obitus mei remanserint, fiant quatuor partes aequales, quodque una quarta pars, detur haeredibus meis

Parum, nihil ex successione paterna habuit.

Quatuor partes ex uniuersis bonis facit.

Primam concessit haeredibus.

Tres ceteras partes ordinat pro executione testamenti & remanentia Episcopo successori ordentur.

meis legitimis supradictis: quae quidem quarta parte volo eos esse contentos, pro omnibus, quae ex successione mea, ratione eorum, quae intuitu personae acquisiui, & ad eos, quomolibet poterat pertinere. De aliis vero tribus partibus, quas intuitu Ecclesiae acquisitas reputari volo, primo recipiantur decem millia florenorum, pro executione meae ultimae voluntatis, prout ex concessione Apostolica mihi concessum extitit. Si quid vero ultra praedicta decem millia florenorum in praedictis tribus partibus remanserit, referuetur successori meo in Episcopatu, prout de iure referuari debuerit: ita tamen quod omnia, quae usque ad diem obitus mei mihi deberi contigerit, tam ex redditibus, seu iuribus Ecclesiasticis, quam ratione praedicti Cancellariatus officij, seu alias quomolibet, omnia veniant in collatione, seu diuisione praedicta. Ita quod quartam partem omnium praedictorum habeant haeredes mei, de aliis vero tribus partibus fiat, ut supra praemissum est. Haec tamen Dominus Paulus. Perpetue mecum, candide lector, quam longe aberat noster Antistes, ab eorum studio, qui ex Ecclesiae bonis Christi sanguine dilectissime suae sponsae partis, ex propriis inquam pauperum Christi bonis, suos cognatos impleret: sed reprimam me, considerans, iis nostris temporibus Dei gratia, & Regis nostri Philippi secus fieri, nam Christianissimum Re-

gis studium in eligendis viris virtute, doctrina, & pietate selectis, quibus nunc abundat Hispania, effecit, ut Episcoporum bonis, pauperes ditentur, potius quam cognati. Hos Domini Pauli sectatores, unam cum ceteris, qui eius sequuntur vestigia, ter quaterque foelices voco, & ut perpetuo imitentur eius exemplum praelati oro, atque per Christi viscera obtestor. Is enim non solum Paulus cum Pontifex Carthaginensis, deinde Burgenfis, & Regni Cancellarius, & Regis institutor: & magister, Regni gubernator, & Pontificis summi Legatus fuisset: ex quibus omnibus magnum potuisset conflare thesaurum, & tuta conscientia, ex iis maximè, quae ratione officiorum, propriae personae intuitu in acquisitis bonis habuit, filios, saltem secularem Dominum Petrum de Carthagera, amplissimis diuitiis ditare potuisset, (omissos facio Reuerendissimos Dominos Gundifaluum, & Alphonsum de Carthagera, quos in Episcopali dignitate ante mortem collocatos vidit, quibus a Deo factis bene perspectum fuerat) verum quo nobilissimum animoque generosissimum virum Petrum de Carthagera, qui imperio dignus ob praecleara ipsius gesta ab omnibus iudicabatur, qui amplissimam familiam stipendiis largissimis liberalissime alebat, qui propriis stipendiis, in Regis gratiam & Dei obsequium haec tamen militarat: quid obsecro ipsi tanta

D. Pauli officia.

Quare Petro de Carthagera tam paruum reliquit haereditatem?

tillabonorum hereditas, ad tãta onera obeunda, ad statũ conferuandũ (de paritate enim cũ Regni primatibus meritò certabat) cõducere poterat? At verò pius Antistes, rē sanctè considerãdo, maluit, vt filius, qui militiæ nomen dederat, & decurionis officio fungebatur, gladio & hasta propriisq; viribus, ad status ipsius dignitatẽ promouendam & ampliandã concertaret, quã vt Ecclesię bonis ditatus torpesceret: ideo tantũ ex bonis propriis filiis hereditate demãdauit, quãtum cõscientię securitati studēs, viderat ad ipsos pertinere.

Nec verba illa, quibus bona immobilia se se habere negat, celerĩ calamo prætereũda cẽsem⁹. Sic enim ait: Et licet ex successione paterna nihil, vel modicũ mihi obuenerit, nec bona aliqua immobilia, ex aliquo alio titulo habeã, nec habere curauĩ, &c. Quibus sanè verbis candidè fatetur, se non solũ ex tenui fortuna, ad magnũ honoris, & diuitiarũ gradum emerfisse, sed etiã (id quod magnificere oportet) animũ sic semper virtute ornatũ habuisse, vt omne auaritię genus (quod omniũ malorum lerna esse solet) animo fugarit. Nõ amplas hereditates, & villas, & prædia amena, nõ splendida palatia, nec iura Regalia, filiis emere curauit: nõ enim bona aliqua immobilia habuit, nec habere voluit: nec tantorũ filiorũ amore inescatus erat, vt vel semel generosam domũ, Petro de Carthageña relin-

quere cogitarit. Hinc factum est vt prædictus Petrus, qui ditissimus esse poterat, & cũ magnis & opimiis regni familiis merito cõcertare, non tantũ dignitate diuitiis & gloria paterna, quã propria magnorũ gestorũ præclara gloria, quib⁹ honores sibi, suisq; posteris cõparauit, verũ maioris vestigia sequutus, expugnare castra, & Regna, in Regũ obsequiũ & vtilitatẽ maluit, quã multas sibi diuitias cõparare: clarissimorum gestorũ gloriam, quam multis nominibus acquisiuit cunctis diuitiis merito præfererat.

Testamento iã quasi breui moriturus peracto, tẽpore quo magis etas eius senilis, ociũ ab omni laborũ genere exoptulabat, vires Spiritus sancti afflatu resumēs, studiis se se denuo occupabat, quibus & mentẽ reficiebat, & orbẽ vniuersum lumine suę doctrine illustrabat. Cũ ergo octuagesimũ quartũ etatis suę ageret annũ, nẽpe anno millesimo quadragentesimo trigesimo quarto Scripturæ sacræ Scrutiniũ (opus certe non præmaturũ, sed omnino digestũ, & ad perfectã maturitatẽ deductum) edidit, quo Iudaicã perfidiam proprio mucrone, velut alter Dauid, qui Goliã proprio confodit gladio, opus certe pietate & eruditione refertum, in quo duas cõpletitur partes. Altera Iudẽũ in obstinatissima eius cecitate persistentẽ, sic suę ipsius legis & Prophetarũ lumine illustrat, vt velut alter

Petrus de Carthageña maluit castra expugnare, quam diuitias cõparare.

Scrutiniĩ sacri opus, plane Diuinum.

Ioannes Trithemius de scriptorib⁹ Ecclesiasticis.

Scribebat Scrutiniũ anno 1432. at vero anno 1434. eiusdẽ scripturæ sacræ Scrutiniũ in lucẽ mandauit cũ 84. annum agerẽt.

1. Reg. 17: 85.

Sacri Scrutiniĩ diuisio

Acto. 9.

squamis

squamis lumen veritatis amplectatur, & sequatur: quod pius noster Paulus significare volens, Iudæum Saulum, docentem verò Paulum compellat. Altera autẽ pars, Iudæum virũ ad fidẽ conuersum in sacræ fidei mysteriis institui cupidissimum, ita docet, vt circa primaria fidei nostræ capita, atque circa nonnulla Ecclesiæ Sacramenta, necnon Deiparæ Virginis mysteria, ipsum omnino doctum efficiat. Quod vt maiorẽ cum virtute faciat, cõuersum non iam Saulum Iudæũ, sed discipulum appellat, instituentẽ verò magistrũ. Nemo hætenus in sacris literis versatus, qui librum hunc euolueret, fuit, qui non Diuinum potius, quam humanũ opus hoc iudicaret. Ioannes Trithemius Spanhemensis Abbas, vir insignis, & doctrina, & iudicio valens, in suo Ecclesiasticorum scriptorum decalogo, de nostro Paulo sic ait. Paulus de sancta Maria, genere Iudæus, fide Christianus, primo Episcopus Carthaginẽsis, ac postea Burgenfis, in Hispania Antistes. Archicancellarius Regis Castellæ & Legionis, vir in diuinis scripturis studiosissimus, & valdè eruditus, & magister sacrę Theologiæ fuit. In virili etate sua, cõuersus ad fidem Catholicam, vita & doctrina in tantum profecit, vt inter omnes Hispaniæ doctores, similem suo tẽpore habuerit neminẽ. Scripsit ad filium suum Alphõsum, Decanũ Compostellanum, legũ Doctorem, in Postilla Nicolai de Lira

super Biblia additiones, quam plurimas, nonnulla quoque alia compilauit opera, præter Scrutiniũ scripturarum, quod cõpleuit sub Sigismundo Imperatore, & Eugenio Papa III. quorum tẽporibus claruit, anno Domini cę salutis millesimo quadringentesimo trigesimo quarto, etatis verò suę octuagesimo primo. Hęc Ioannes Trithemius. Et licet prædictus Abbas dicat D. Paulũ Scrutiniũ absoluisse etatis suę anno 81. id fieri non potest, nisi anno 84. nã natus fuit anno 1350. baptizatus verò anno 1390. scripsit Scrutiniũ, vt ipse Abbas testatur tẽpore Sigismũdi Imperatoris, & Eugenij III. anno 1434. omnibus bene computatis oportet, vt D. Paulum dicamus 84. annorũ esse, quando Scrutiniũ in lucẽ emisit. Et Franciscus Tilmanus, ordinis diui Frãcisii decus, sacrarũ literarũ doctissimus interpres, in secũda expositione Psalmi septuagesimi primi, de præclaro nostro Paulo testimonium redēs, sic ait. Paulus Burgensis Episcopus, ex Hebraismo conuersus, populo Christiano egregius, non aduena Prolitus, sed domesticus & cõciuis, sanctæq; fidei Christianæ fidelis alũus. Quem virum loco quodam citans dotus ille Capnion, venerabilem magistrũ appellat, sacrarumq; literarum sua sententia expositorem literatissimum, doctissimumq; doctorem. Quæ sanè nomenclatura, à tanto viro illi tributa, non est parui reputanda. Hætenus Tilmanus. Multi

Tilmanus in Psal. 71.

Capnion.

quoque doctores varia in commendationē nostrī D. Pauli scripsere, quæ omnia recensere operosum esset, & plus æquo opus dilatare.

Et licet D. & pius Antistes Paulus, loco summe recreationis haberet, in lege Dñi die ac nocte meditari, & sanctas lucubrationes scriptis mādare: nō tamen officij pastoratus immemor, nullum prætermittebat diē, ne dixerim horā, in qua ab episcopali cura & labore cessaret. Sequenti iā estate anni currentis nēpē 1435. post quā quadragesimales labores, orationibus feruentissimis, frequentissimis ieiuniis, elemosynis liberalissimis, & verbi Dei prædicatione instātissima exanthlaturat, in qua vix dici potest, quantum utilitatis vniuersi ciues reportarint, ad totius dicecesis visitationem se se acingere decreuit, quo comodius ipsis omnibus vltimū vale dicere potuisset. Hoc ipso tempore dū in hac visitatione occuparetur, cū pius noster Antistes Paulus, se se prægrabatū senio videret, & sentiens functionis Episcopalis onera grauiora iā esse, quam vt possit illis omnibus in tā senili ætate satisficere, summis precibus, apud Inclitū Regem Ioannem & sumū Pōtificem Eugeniū IIII. instabat, vt ab Episcopali cura ipsum exonerare dignaretur, id quod in gratiā sancti senis ambo cōcessere libenter: qui de Episcopatus Burgensis Ecclesię prouisione literis inter se agentes, neminem aptiorem iudicarūt, quā Alphō-

Visitationē vltimā per vniuersam dicecesim fecit. Anno 1435.

A cura pontificali se exonerari postulauit.

sum de Carthagenā D. Pauli filiū, Regni cōsiliariū, Cōpostelle atq; Segouiensis Ecclesiarū Decanū, quem in Basiliensi cōcilio occupatū, cum magno Ecclesię vniuersalis scēnore detinebant. Huic Episcopalis Burgēsis dignitas meritissimē statim concessa fuit. Et quia tātus ac tantis nominibus cōmendandus noster Antistes Paulus, tāq; generosis titulis toto suę vitę decursu ornatus fuerat, ne absq; vilo decederet gradu, Patriarchatus Aquilegiēsis dignitate, vt par erat, vltro ab ipsomet Pōtifice statim fuit decoratus, vt testatur historia. At ipse D. Paulus nihil minus, quā de titulis & dignitatibus cōquirēdis cogitabat: verū Deus, qui suos in hac vita, honoribus præuenire solet D. Paulū, honorandū decreuit. Dū ergo Ecclesias pagorū, atq; vilarū visitare non destitisset, quantumuis senio grauatus noster iā Patriarcha Paulus, ad opidulū satis exiguū, fossa S. Clemētis nuncupatū, quinque à ciuitate Burgēsi miliaribus distantem, peruenit: vbi morbo graui correptus, dū stremitū instare cognosceret diē, omnibus sibi familiaribus cōuocatis, necnō vnicū, quem tūc tēporis filiū secū habebat Burgis, nēpē Petrū de Carthagenā, eū ad se venire iussit (nā D. Gūdisaluus Episcopus Placentinus, & D. Alfonso, qui iā Antistes Burgensis electus & cōfirmatus erat, vt paternā sedē Burgēsem, qua dignissimus erat occuparet, in Basiliensi concilio, quod tunc tēporis celebrabatur

D. Alfonso de Carthagenā ad Episcopatum Burgensem eligitur.

Historiæ Regis Iohannis cap. 224

In fossa sancti Clemētis extremo morbo D. Paulus fuit oppressus.

sedes dignissimas occupabāt) dū itaq; Patriarchę dignissimo morbus ingrauesceret, testamenti iā pridem facti nō pœnitēs, sed potius multo maiora pauperibus beneficia parans, 23. die mensis Augusti 1435. ante Petrū Gūdisaluū de Toledo, publicum notariū, apud quem testamentū cōdiderat, codicillum ordinauit. In quo cœnobiiis religiosorū, & pauperibus, necnō pro captiuis fidelibus redimēdis, magnā iterū pecuniarū summā legauit. Vestes quoq; superiores suas & elegantiores, quibus pius ac sanctus Antistes vti solebat, suis legare volens, omnium earum inter capellę suę facellanos diuisionem facere præcepit. Hinc, amantissime lector, facile discere potes, quā etiā in vestibus hic grauiissimus Patriarcha vsus fuerit modestia, quātaq; decentia, quādo primarias, & ditiores vestes, capellanis ad gestandū (quos non in vestibus delicatis & molibus in palatio suo enutrierat) concessit. Multa sanctē ordinauit, quæ electo & cōfirmato Antistiti eius filio, exequenda reliquit, tā circa ministros, quos fideles & cōmendatione dignos inuenerat, quā circa liberales elemosynas, quas ipsi impartiedas relinquebat. Quæ omnia verbo dilecto Petro de Carthagenā eius filio, corā explicarat. At verò codicillum apertum reliquit, in quo amplā ipsi potestate cōcessit, vt ex ipsius Patriarchę bonis, ad summā vsq; decem milliū florenorū auri, inter pauperes, & cognatos,

Anno 1435. die verò 23. Augusti codicillum ordinauit.

Compendiū eorū, quæ in codicillo ordinauit.

Matt. II. a. 8

Decem millia florenorum pauperibus distribuendos, Petro de Carthagenā reliquit ultra legata.

atq; ministros, fideliter ad libitū distribuere. Quæ omnia sanctę ordinatā, fideliter per obsequētissimū filium exequuta fuere, licet subscripta paternā nō fuissent manu, neq; sigillo cōsignata, nam morbi grauitas id facere tunc denegarat.

Grauiterebat amplissimus Patriarcha, nō quidē de hoc mūdo exire, nā longe maiorē expectabat repromissionē, sed quod suos, quos tā opere diligebat filios, nempē D. D. Gūdisaluū & D. D. Alfonso de Carthagenā Episcopos, absentes haberet, in Basiliensi cōcilio: quos velut alter Patriarcha Iacob moriēs, cupiebat amplissimis benedictionibus replere, suisq; sanctis exornationibus in sancta Episcopalis dignitatis functione instituere. Verū cū id corā facere nō licuisset, benedictione paternā ipsis corde impartita, ipsa eadē hora, qua spiritum Creatori dare parabat, id quod verbis ipsis declarare non potuit, literis, quas ad eos destinauit explicuit. Epistolarū verba, quæ moriēs dictabat, & ad filios Basileam mittebat, quia sanctitate & amore plena sunt hęc apponere fideliter libuit de verbo ad verbum.

Domini & filij mei charissimi & desideratissimi. Ingrediens viā vniuersę carnis, desiderio desideravi hunc transitum sustinere vobis presentibus & orantibus. Sed quoniā conditor noster, spiritū meū in absentia vestra suscipere dignatur, iuxta beneplacitū suę inuestigabilis volūtatis, eidē

Gen. 49

Exemplar literarum, quas Patriarcha Paulus ad filios iā mortui propinquos scripsit.

quod suum est cum omni voluntate restituens, vobis antequam transeam, iis literulis duo affectuose velim commendare. Sciēs, quod obediētia vestra, & filialis amor corporū supplebūt absentia. Quorū primū est, vt per me legata cum omni diligentia conemini, quem admodum spirituales filij patrem suum etiam post mortem amantes. Animam meam orationum suffragiis, atque eleemosynarum auxiliis, beneuolēti animo prosequamini. Secundum est, vt cum per me legata in aliquali copia excessiffe videantur, sic quod hereditas ad multos diuisa, minor in singulis videretur: memor diuinę largitatis per quam voluit de heredis scientiā suā vnicique vestrum tam copiose diffundere: fiducialiter vos, & quemlibet vestrum exoro, vt ea bona, quę, votis meis impletis, restauerint, patri vestro Petro, ac orphanis alterius defuncti fratris liberaliter mei amore relinquatis, quę admodum ipsi Petro mentem meam latius super hoc apperui. Qui verbis hęc & alia ad se ceterosq; consanguineos cōcernentia, de voluntate nostra vero sermone, opitulāte domino referabit. Scio humanitatem vestram quam ad me & dictos fratres vestros, signis quam plurimis ostēdistis: & ideo ea vos rogare decreui, atque satis inclinatos cognoui, quasi hac schedula trahe rem, volētem trahi, & rogarem, cupientē mandari, vt non tantū humanitas vestra, sed obediētia

Legata adimpleri postulat.

Cetera Petro de Carthagena, & filiis alterius fratris defuncti dari postulat. Iam erat vita finitus filius ille quem in testamento in nominatum reliquit.

mea vobis cōferant incrementum virtutis. Per ceteros autem consanguineos, domesticos, & familiares, nō est calamitatis mei pro nūc discurre, quia iā sum transire paratus, vestrę autē prudentiā erit, omnium reminisci, precipue illorū quorum est parentela propinqua, & clientela antiquior, & familiaritas graciosior. Mihi viuenti astiterunt multi, & etiam adfuerunt morienti, inter quos transire silentio nō potui, Gūdisaluum, & Aluarū, quorum obsequia, secūdum vniuscuiusq; modum vos ipsi nostis, & ideo non expedit prolixiori epistola eos cōmendare. Frater autē illorū Ioānes, vester est, & ideo speciali cōmendatione opus nō habet, cū antiqua familiaritas & noua eius necessitas, liberalitati vestrę faciāt cōmendatum. Nostrę autē domus œconomus & dispensator Gasia, vobis inter ceteros consanguineos & domesticos, specialiter sit acceptus, cuius fidelitas & diligētia in sibi cōmissis, compendiosiore faciūt recommendationem nostram, cum opera sua eum satis cōmendabile reddant. Tu autem electe Burgesis, qui vtinam electus sis Dei omnipotentis, oues nūc tibi, mihi ante commissas, sic diligenter attende, vt defectus, & negligentias meas, circa earū gubernationē & pastum, virtus animi tui, cum omni conatu suppleat. Ipso largiente, qui est pastorum princeps, Christus Iesus Dñs noster, qui vobis & nobis huius vitę falentis decursum, vitam cōcedat æternam.

Pro consanguineis domesticis & familiaribus rogat.

Tres fratres filios in gnatione in illis, D. Patriarcha Paulus in hac Epistola commendat, quorum cognomina non patent. Œconomus, qui Gasia vocabatur cognomen nescitur.

D. Alfonso Episcopo Burgesi, vigilatiam erga oues, sibi commissas postulat.

æternam. Amen. Scriptis in fosa sancti Clementis, vigesima octaua Augusti, sub nostro signeto secreto, quia propriū nomē, fragilitas nos scriuere nō permittit. Post harum literarū demissionem, grauiissimis animi deliquis ac intimis doloribus, summa cū patiētia perpeis, lecto affixus parū superuixit. Mirabile dictu, toto illo tēpore vltimę egritudinis, ac si Deiparā virginē cū filio, atq; S. Thomā Aquinatē, quos extremo amore, ac intima deuotione semper fuit prosequutus, presentes oculis cōspiceret, nūc cū Virgine, nūc cū Filio, nunc cū S. Thoma, colloquia omni me dulciora conferebat. At Virginē sanctissimā se se oculis vertēs dicebat: Eia virgo clarissima, tēde leuam, & eum quem de tenebris errorū singulari tuo patrociniō, & interuentu extraxisti, quē tot tantisque fauoribus in toto vitę decursu, mirabili virtute fouisti, quem lacte tui dulcissimi amoris enutristi, quem sub tuū semper patrociniū suscepisti, quē toties apud tuū clemētissimum filium in gratiā restituiti, extrahere nūc è luto & foecā miseriarū. Eia inquam sacratissima Virgo, tēpus adest, vt opus per te miraculose inceptū, ad exoptatum finem perducas, hora iam est laboriosi certaminis, hostes tua potēte virtute disperge, ne vnquam dominētur nobis inimici nostri: ne quādo Sathan insultans iactāter dicat: Præualui aduersus eū. Cūctis iam fugatis hostibus, me

Colloquium quod cum Virgine habuit Paulus, iam mortis.

Psal. 39. a. 3.

Psal. 12. b. 5.

tuo amantissimo filio præsenta, per te iam ille pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui me agonizantem intimesolatur, suscipiat, is inquam, qui è cælo veniens, humanam intratuarum viscerarū penetralia, carnem suscepit, vt me miserum ad Regna reuocaret cælestia. Ad filium autem se se vertēs dicebat: Quis mihi iā dabit poenas sicut culūba, & volabo ad te, & in te solo requiescam? Educ de carcere animam meam, ad confitēdum nomini tuo. Iam ex seculi laboribus, quibus fueram irretitus, maior ex parte liberatus, cum meo Antesigniano Paulo agonem meum ante matrem & filium pronūcio: cupiens omnino dissolui & esse cum Christo. Quando veniam, quando inquā veniam, & aparebo antefaciem Dei? Iis multisq; aliis verbis, intima deuotione è pectoris profundo hauisti, Deiparam Virginem & filium a loquebatur, cunctis domesticis astātibus, qui omnes certissimē credebant, & testabantur ingenuę, fieri nō posse, quin sacratissimam Virginem cum filio, ad ipsum de cælo venientē cōspexisset: Bis teruē sanctū Patriarcham è lecto ad eū eleuatum testabantur vidisse domesticos, altissima contēplatione absortum, vt quasi in aërem rapi videretur. Multa quoq; & varia cū sibi amantissimo sancto Thoma habuisse colloquia maiores testantur, nunc ipsum lumē oculorum suorum compellando, nunc suarum

2. Corint. 4. 4.

Colloquium quod cum Christo habuit. Psal. 54. a. 7.

Psal. 141. a. 8.

Ad Phil. 1. 23.

Psal. 41. a. 3.

Virginē cū filio præsentes vidisse D. Paulum suspicabantur multi.

Colloquium quod cum S. Thoma D. Paulus habuit.

suarum antiquarum tenebrarū vnicum expulsores, nūc etiam Angelicum doctorē, qui vnā cū Angelis versans, cælestes illas doctrinas, Angelicis mētibus infusas accepisset: quē tāquā Mœcenatē singularem, apud ipsum clemētissimum Deū inuocabat: à colloquiis diuinis, & orationibus, lecto affixus tanquā è magistrali cathedra suos instituere nō cessans, cunctos docebat. Singulis diebus sacroperactō, quod è lecto deuotissimè audiebat, sacram cōmunionem, incredibili affectu accipiebat: & tādē extremæ vnctōnis sacramēto, magna cū deuotione munitus, sanctorū litanias affectuosè legēs, ac si Angelorū & sanctorum cuneos ad animæ ipsius susceptiōnem inuitasset. Anima iam exire gestiēs, Patriarchalem illam, ac sanctam benedictionem cunctis tam absentibus, quam corāstantibus imparties, omnes genibus flexis cum ingenti lachrymarū profluuiō deuotissimè illā susceperunt: animam itaq; quam præclaris virtutibus toto vitæ decursu Dei gratia ornauerat, hilari vultu Deo omnipotenti cōcessit, die vigesima nona mēsis Augusti, anni 1435.

Quanta tristitia huius generosi Patriarchæ mors, vniuersam occupauerat, non modo diocesim, sed & vniuersam Hispaniā, quis verbis exprimere valeat? Lachrymabatur vniuersa familia, longè maiori exulatu, quā si vnusquisq; eorum proprio fuisset

orbatus parente: lamētabantur pauperes, quod vnicū eius, ac singulare subsidium è medio fuisset sublatū: viduæ lachrymis ora fundebāt, ob patris vnici singulare refugiū amissum. Vniuersa ciuitas vnā cū clero veste lugubri induri, animi tristitiam obtanti Patriarchæ mortē testabantur, magna Regni pars nobiliū, tum quia cognationis, & affinitatis obligatione tēcebantur, iū etiā, quia de eo omnes benemeriti fuerant, tristitię singularis signa maxima ædiderunt, ad eō vt ad solū vsq; Regis Incliti Ioannis, tristitia magna peruenerit: eo quod Magistro, Cancellario, Regni, & ex parte gubernatore atque expertissimo consiliario, quē loco parentis abineūte atate susceperat, orbatus fuisset.

Generosi ac sancti Patriarchæ cadauer solennissima pompa in ciuitatē Burgensem, & ibi ad proprias Episcopales ædes deferretur postridie, indeq; die sequenti, comitante capitulo primario eius Ecclesię, cū vniuerso clero, vniuersarūq; ordinū prelati, vnā cum suo religiosorum cœtu: gubernatores quoq; ciuitatis vnā cum nobilibus vniuersæ ciuitatis, & populo, omnes inenarrabili tristitia lugentes, ex Episcopali palatio ad cœnobium pietate insignem sancti Pauli, quod ipse met Patriarcha Paulus, maiori ex parte cōstruxerat, atque ibi in sepulchro, quod sibi viuēs pararat, reconditum solenniter fuit. Dum autem corpus terræ manda-

Patriarchæ cadauer ad sepeliendum deferretur ex fossa sancti Clementis, ad cœnobiū sancti Pauli

Odor ex corpare mirus dum sepelliretur efflavit.

mandaretur, mirus & flagrantissimus odor, vt fertur, ex ipso spirans, omnium nares tanta suauitate repleuerat, vt ad inuicem mirarentur omnes, & ex illo tanquam è cœlesti oraculo eximiam viri sanctitatem colligerent, vniuersi, ij maximè qui ante veritatem repertam, aromata in Ecclesia respersa fuisse putabant, ne cadaveris triduo iam mortui fetor nares offenderet. At verò explorata veritate vnde fetor verebatur, inde suauissimus odor procedebat: sed longe maior per vniuersum orbem efflabat, ex rarissimarum virtutum collectione, quas ator ipse Deus in ipso, tanquam in selecto sibi viridiario seminarat. Corpus itaque ipsius (vt Salamonis vtar verbis, quibus iustorum encomium facit) in pace sepultū est, & nomen eius viuet in generatione & generationem: sapientiam ipsius narrent populi, & laudem eius nunciet Ecclesia.

Eccles. 4. 4. b. 13.

Parentū pietas quantum ad filiorum educationē conducat.

In hoc præstantissimo pio ac sancto Patriarcha Paulo ad oculum videre licet quantum parentum pietas, ad claram filiorum educationem cōducat, non modo hic noster Patriarcha suis clarissimis virtutibus dignitates insignes promeruit, quales omnes simul nemo ante ipsum habuit, nec post inter homines forsam habiturus sit, verum perpetuam gloriam, honorem & præclaram existimationem per vniuersum orbē apud posteros acquisiuit. Et quod adhuc pluris

fieri debet, quod insignis hic Patriarcha Paulus, cum legitimos filios haberet, tales (haud dubie suis sanctissimis precibus) oculis vidit, vt doctrina pietate, & claritate morum tanti parentis vestigia secuti, duos maiores, Gundisaluum nempe & Alfonso, id quod raro visum est, in summo Episcopalis dignitatis gradu, collocatos reliquerit, & hūc ipso viuentē in propria Episcopali sede, illum verò in Placentina, & Petrum de Carthago, quē virum militarem vocarat, in tanta dignitate & amplitudine apud Inclitum Regem Ioannem constitutū, vt inter Regni generosos non inferiorem locum haberet. Ad eō vt Regalis corporis archicustos, ob ingenuam fidelitatem & constantiam, ac animi, corporisq; roborem, fuerit designatus. Merito sanè de tribus hīs Patriarchæ filiis dici potest, id quod sapientissimus Salomō ait. Qui de illo nati sunt reliquerunt nomen narrandi laudes eorum. Nō modo ceterum sibi nomen pater comparauit, verū ipse filij, nō tam iam paterna gloria, quā propria, nomen æternum apud posteros reliquerūt, ita vt eorum vnusquisque latissimum campum, amplissimamq; materiam laudis eius enarrandi mihi minimo inter posteros oblata sit: aliqua tamē ex multis, quæ perpetua memoria digna gessere, celeri calamo quantum in me fuerit, oportunitate oblata percurram.

Eccles. 4. 4. b. 8.

Hoc

Exemplum singulare morientibus exhibet Paulus.

Benedictione cunctis data animam creatori tradidit. 29. Augusti anni 1435.

Tristitia ex morte Pauli quæ omnes occupabat.

78 Vita D.D. Pauli Episcopi Burgē.

Hoc vnum perpetua memoria dignissimum iudico, videlicet, neminem eorum, qui ab hac generosa stirpe originē traxerant, ab eo tempore, quo hic noster Patriarcha Paulus ad sacrum baptismatis fontem peruenit, fuit, quinon scripturis sacris, & ar-

mis Ecclesie Catholice religionem & fidem, ac Regum Regnorumque statum accerrimè fideliterque defenderit. Id quod sanctissimis D. Pauli orationibus tribuendum esse certo certius credimus.

Explicit vita perpetua memoria dignissima D.D. Pauli de Sancta Maria Episcopi Burgensis, & tandem Patriarchæ Aquilegensis. Per Magistrum F. Christophorum Sanctotifium, Augustinianum Burgensem, fideliter ex vetustissimis historiis, ac scriptis ipsiusmet Patriarchæ collecta, & ad Dei laudem nunc primum in lucem edita.

79
P R A E L V D I V M O P E R I S
M A G I S T R I F. C H R I S T O P H O R I
Sanctotifij ad Lectorem

De vera hæreticorum origine agnoscenda.

In quo ratio redditur huius operis denuo in lucem adendi, nempe quia omnes hæretici, vel Iudaizantes sint, vel à Iudaorum stirpe originem traxerint.

MIRABITVR forsam quisquis me nouerit, candidissime lector, vt homo, qui maiorem ætatis meæ partem in variis cōcertationibus publicis, atque priuatis, in inferiori Germania aduersus varias hæreticorum factiones, pestilentissimaq; sectas passim ibi grassantes triuerim, studiorum meorum genere iam mutato, ad Iudaicę prauitatis falsas infelicesq; opiniones euertēdas, in Hispaniæ natiua ora rediens, libros indefesso labore, hac in mea grauissima ætate peruoluam, ac si quid latētis mali Iudaicę pestis, in hac nostra Hispania (ab omni sectarū infectione Dei gratia purgatissima) subolsederim. Mirari tamē desinet, quamprimū rationes, quę me ad ea obeunda studia impulerint intellexerit. Prima omnium ea est, quòd hæreticorum monstra, quę varia ac diuersissima in illis partibus sunt (propè nonaginta, si rectè dominus Reuerēdissimus Lindanus, Ruremundensis Episcopus, inuictissimus hæreticorum propugnator suputauit) illi omnes sub Euāgelij larua falsitate cōtecta, tanquam grex ille porcorum Capharnaitarum à demone agitatus, impetu quodā rapidissimo, in fœtidissimum Iudaicę impietatis stagnū immerguntur, & in Machometicā, deinde & Atheisticam lernam peruoluuntur. Hoc ita sese habere non sine animi dolore, haut difficile erit ostendere. Verum enim uero antequam in hunc malorum profundum demergerentur, quantam suis peruersissimis dogmatibus cladem vniuerso intulerint orbi, quis non videt? Omnes quidem (proh dolor) tanquam illius Sansonis vulpes linguis, quasi caudis spurcissimis colligatis, sathanæ igne accensis, flamę efferè in modum, omnes regiones, omniaq;

Nonaginta hæreticorū diuersa dogmata sunt. Lindanus in præfatione sui dubitantij. Matth. 8. d. 32.

Quantum hæretici cladem intulerint orbi. Iud. 15. Hæreticos Sansonis vulpibus figuratos. Aug. doctor. in Psal. 61. & 80.

omniaq; Ecclesiæ sanctissimæ vberima fata incendere conflagrareq; videas, vicina, proxima, & quod posteris videbitur incredibile, remotissima quæq; in suum pabulum allectant, arripiunt & conuertunt: adeo vt nec illi quibus & vita cōtrario ex dogmate cōsistit salua, huius incēdij scintillas vix effugere valeāt. Quod seculum (obsecro) fuit vnquam tot malis refertū? Quod vastissimum desertum tot ferocissimis monstris vnquam exuberātor? Quando tot apris, vineam dilectissimam Domini Sabaoth deuantibus, ea fuit magis repleta? Quando tot draconibus, non solum proxima, verū etiam remotissima quæq;, venenatissimo prauorum dogmatum halitu inficientibus, magis Ecclesia Dei referta & aglomerata? Quādo tot leonibus & lupis gregē Christi laniantibus magis inualuit crudelitas? Omnia tādē hęc pestilentissima monstra, sub Euangelij larua, quo facilius incautos capiant, & in suam perditionis nassam secum abducant, prodire videas. Profert suam sententiam Lutherus, & quo facilius imperitis imponat, aliquot Scripturę sacrę verbis, in prauum sensum de tortis, eam astruere conatur, Euangelij larua contacta, quam è vestigio Dei verbum, & Euangelium esse proclamat. Profert suam ad eundem modū Zuinglius, aut Calvinus, & sub Euangelij prætextu eam totis viribus defendere connatur dicendo, Euangelium & verbū Dei purū esse. Profert similiter sua somnia Balthasarus Pedemontanus, aut quicumque tandem alius de grege Anabaptistarum, & è vestigio larua Euangelij ostensa, purum ac putum Euangelium esse testatur. Eo tandē audacię omnes dogmatū inuentores, omnesq; ipsorum sectatores deuenere, vt eorum vnusquisq;, suum dogma pro vero ac puro Euangelio venditet, & tanquam sub auctioris precio distrahat, quāuis omnino inter se se differant. Videas illum pestilentissimum Lutherum foetidissimo ore debacchantem, se se primū Euāgelium in lucem produxisse. Charolus Stadius quoq; impudētissimē se id ipsum præstitisse gloriatur. Tot sunt tandem Euangelia in lucē emissa, quot sectarum Archimagistri in lucē prodierūt. O præclari Ecclesiæ architecti, & ô præclara Ecclesia, quæ nonaginta diuersissima Euangelia profitetur & credit. Cū ergo vnus sit Deus, vna fides, vnum baptisma: quis poterit, tot alienis diis, no- uis ac recentibus, quos non coluerunt patres nostri, tot Euāgeliiis

*Ecclesia
quot malis
sit referta,
vel impetit*

*Sub Euan-
gelij larua
heretici om-
nes decipe-
re nituntur.*

*In Episto-
quadam ad
Saxonia du-
cem.
D. Lauren-
tius Surinus
in Epistola
ad Episco-
pū Leodiē.
Fredericus
Staphilus
in Theolo-
gia Lutherana.*

non ex Siō, nec ex Hierusalem, sed ex caupona quadam foetidissima commentatis, tot baptismi generibus extra Ecclesiā inuentis, vna eademq; Catholica fides constare? Omnes itaq; hæretici scripturarum testimoniis, ad errores suos cōfirmādos, vsi sunt. Nulla enim est, Teste Euse. Emif. ad falēdum via facilior, quam vt vbi nefarij erroris subinducitur fraudulentia, ibi Diuinorum verborū prætendatur autoritas. Ij sanē nefarij hæretici omnino similes sunt illis, qui mortiferos herbarū temperant succos in cōdito, aut in aliquo mellito poculo: nescientibus sibi propinari, gustum quidē ementita suauitate decipiunt, virus tamen intra viscerum penetralia infundunt, fraude dulcedinis contegunt, quod veneni vis apperit, prouocat prius boni poculi odor, sed perfocat infusus sapor in venis: mel est, quod ascendit in labiis, fel tamē est quod descendit in viscera. Sic isti sub specioso Scripturæ & Euāgelij titulo, suum legentibus virus & fel propinant. Mel est quod ascendit in labia, videlicet scripturæ & Euangelij nomen, fel & virus pestilens est, quod in viscera descendit. Hęc ille. Nam scripturæ prauus intellectus, quid aliud est, quam mentis & animi pestilentissimum venenum, quo vniuersam ferme Germaniam infectam, magno cum Ecclesiæ dolore, videmus? At si incauti illi miserrimē per summum & nefandum in Deum scelus decepti sunt, nos alieno malo cautiore facti, dū gratiæ Diuinæ, qua veritatē ipsam agnoscere possumus, luce perfusi sumus, serpentina saltem prudentia vtentes, surda aure voces incantantiū, quantum vis secundum carnis prudentiam sapienter, prætereamus. Et si adhuc ipsissimam veritatem ardenti animo indagare percupimus, audacter accedamus aduersus omnium hostiū phalanges, aduersus vniuersa Ecclesiæ monstra, cacodemonis venena spumantia. Non enim est nobis colluctatio aduersus carnē & sanguinem, teste Paulo, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum. De iis sanē principibus hæreticorum, de iis qui maximam Euangelij potestatem sibi per summum scelus vendicant, de iis qui cū cæci omnino sint, & plusquam Cymeriis tenebris inuoluti, cæcorū ductores, strenuiq; eorum rectores, se se gloriari non verentur, Paulus loquebatur, quo nos ad ipsorum plusquam ferinam audaciam superādam armaret. Propterea (inquit) accipite armaturam Dei,

Deuter. 32.
c. 17.

Euse. Emif.
Homi. 3. de
Epipha.

Similitudo.

Venenū est
prauus Sa-
cræ scriptu-
ræ intelle-
ctus.

Hæreticorū
voces non
sunt audien-
dæ.
Psal. 57. a. 6.

Epe. 6. b. 12.

Paulus de
hæreticis lo-
quitur.

vt in die malo, hoc nostro nempè turbulētissimo seculo animo-
so impetu resistere possimus, & perfectissima virtute aduersus
potētissimos hostes stare. Lorica iustitię induti, nempè Dei cha-
ritate armati, fidei scutum à Deo nobis datum audater sumētes,
pedes ad currendum in Euangelij pacis defensionem velocissi-
mos habentes, hostes aggrediamur, & totis viribus connemur
illam Euangelij laruam, qua se tanquam suę salutis galea muni-
tissimos esse credunt, confertis manibus, è capitibus eorum veri-
tatis viribus expoliamus. Sic tandem fiet, vt fortissima eorum ar-
ma, in quibus confidentes, omnem ipsorum virtutem ac fiducia
collocabant, è manibus ipsorum fortiter extrahentes, nobis ea, tā
quam legitimis possessoribus, vendicemus. Quid obsecro, per
Deum immortalem fuco ac larua Euangelij ipsis subtracta vi-
debis, quam faciē plane Iudaicam sub facie Euangelij ementitā?
Quid hoc (dices) hēreticos ne omnes Iudaizātes compellare au-
des? Audeo quidem (lector amantissime) & luce ipsa meridiana
clarius ostendere adnitar, omnes quotquot hēreticorum dogma-
ta sunt amplexati, ipso grauissimo sceleris pondere in profun-
dissima malorum baratra, velocissimo impetu corruisse. Qui-
dam, in præcipitium quidem, Iudaici chaos immerfi iacent: qui-
dam verò, in Mahometicam cœcitatē detrusi, quo se se vertāt
non habent. Ceteri tandem in extrema malorum lerna nēpe in
Atheismo prolapsi, Deum omnino non esse (proh nefas) testari
non verentur. Deus bone, tantę ne animis cęlestibus ire, tantis ne
malis humanas mentes Diuinę rationis participes inuoluis? Ita
sanè, nec immerito: nam qui diabolo semel viam in corde appe-
ruit, quo pergere infelix valet, nisi ad ducentis voluntatem? Im-
missiones (inquit David) per angelos malos. Quid inde sequi-
tur? Viam fecit semitę ire suę. Cor quippe prioribus demeritis
aggrauatum, iustè permittit Deus etiā subsequentibus maligno-
rum spirituum persuasionibus falli: quod eū digne in culpa tra-
hitur, reatus eius in pœna cūmulatur. Vnde & irę suę Dominus
viā de semita fecisse perhibetur. Latior enim est via quā semita.
Ex semita verò irę suę viā facere est, ire causas districtè iudicādo
dilatare: vt qui illuminati agere recte noluerunt, iustè ex cæcati
adhuc faciāt, vnde amplius puniri mereantur. Libet hoc, exēplo
vnius Lutheri, vt ab vno discas omnes, videre? Aspice ipsum Lu-
therum

Eph. 6. e. 14
Euangelij
larua, quo-
modo ad ha-
reticos sit a-
mouenda.
Luc. 11. c. 22

Hæretici fa-
ciē vera Iu-
daicam, sub
Euangelij
larua conte-
gunt.

Hæretici in
Iudaismū,
Mahometi-
simum, &
Atheismum
prolabuntur,
iusto Dei iu-
dicio.

Psal. 77.

Qualiter
Deus ex se-
mitis, viam
faciat irę
suę.

Lutherus
quomodo ex
semita erro-
ris, qua se-
mel fuit in-
gressus viā
irę Diuinę
aperuit.

therum monstrum horrēdum effectum: quomodo? Deus enim
ex prima Lutheri semita viam irę suę fecit, magis in dies ac ma-
gis latam, donec ad perditionis & impietatis baratrum delapsus
est. Cū Lutherus omnem indulgētiarum etiam rectum &
pium vsū initio damnasset, quo tempore nō alios ferè, quam
sui seculi doctores contemnebat. Ex hac semita postea facta est
via. Cum scholasticos Doctores omnes pilli non fecit. Et qua-
dringentis totis annis ignotum fuisse Christum, orbi Christia-
no vulgò persuadere conatus est. Hęc via latior est facta, cū
ab ipsis Gregorij temporibus idololatriam in Ecclesia Dei ver-
satam, & ignorata fuisse Christi beneficia mille totis annis, do-
cuit. Inde scelus, sceleribus cūmulando progressus est, cū sacrifi-
cium & Sacerdotium simul abrogare, sacramentorū etiam nu-
mero, dignitatiq; detrahare conaretur. Et fuerunt hęc sicut Da-
uid testatur, immisiones, per angelos malos. Nam fatetur hoc
ipse, quod angelus malus diabolus immiserit in cor eius, vt con-
tra Misę sacrificium & Sacerdotium scriberet, ac illud abolere
pro virili sua niteretur. Hęc via, quam primus muniuit Luthe-
rus, multo latior est facta, per Zuvinglium & Calvinum, quan-
do Christi corporis præsentiam in Eucharistia negarunt: donec
ventum est ad sanctissimam vsque Trinitatem, vix iam, vt quid-
quam, quod ad illius latitudinem addi queat, super esse videatur,
quim potius ad locum iam destinatum peruenisse videntur. Ita
iustitia Diuina exigente, Davidis sententiam in eos exequutam
esse videamus. Appone (inquit) iniquitatem super iniquitatem
eorum, vt non intrent in iustitiam tuam. Hoc enim experien-
tia compertissimum habemus, nempè, quòd secundum D. Gre-
gorij sententiam, peccata, quę per pœnitentiam non statim di-
luuntur, mox pondere suo ad grauiora trahunt. Docet hoc etiā
D. Paulus. Cū in infidelibus erroris semen fuisse testaretur. Qui
cum cognouissent (inquit) Deum, non sicut Deum gloriaue-
runt, sed euauerunt in cogitationibus suis. Hoc sanè fuit semen
erroris. Quid autem inde pullulauit? Obscuratum est, inquit, in-
sapiens cor eorum. Ac paucis interiectis: propter quod (inquit)
traddidit illos Deus, in desyderia cordis eorum, in immunditiā.
Et iterum, propterea traddidit illos Deus, in passionē ignomi-
nię. Et iterum post pauca. Sicut non probauerūt habere Deum

Lutherus
diaboli ma-
gisterio est
vsus.

Zuuinglius
& Calvinus
grauius er-
rarunt, quā
Lutherus.

Eodē Psal.

D. Gregor.

Rom. 1. c. 21
Peccatum &
causam &
pœnam pec-
cati esse Pau-
li testimo-
nio ostendi-
tur.

in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conueniunt. Quia cognoscentes Deum (inquit Gregorius) peccatum superbiæ intelligendo commiserunt, cæcantur etiam, ne intelligant quod committunt. Et qui intelligentiam suam sequi volunt in peccato, causa peccati, & ipsum lumē intelligentiæ perdunt in peccato, &c. Hoc quippe agitur, ut culpæ culpis feriantur, quatenus supplicia fiant peccatorum ipsorum incrementa vitiorum. Hinc Apostolus dicit, ut impleant peccata sua semper. Hinc voce Angelica Ioanni dicitur: Qui in fordibus est, sordescat adhuc. Ad extrema itaque malorum deueniunt, qui in initiis obistere contempserunt. Meritò ergo Dauid beatum illum prædicat, qui Babylonis paruulos ad petram allidit. Hoc est, qui tanta sagacitate erga sensus suos Babylonicos inuigilat, ut eos crescere nequaquam permittat, sed cum in initiis sint, eos ad pœnitentiæ durissimæ petram allidit, tunc facile perimuntur: si verò creuerint, & vires acquisuerint eundo, quis contra eorum giganteam potentiam præualere poterit? Hæc eò dicta sunt, quo facilius institutum nostrum prosequamur. Si enim ex paruis malorum initiis grauissima mala suboriri solent, quid de hæresi grauissimum omnium malorum, cuius initia minima esse non possunt, censendum est? Non sanè mirum tibi (lector candidissime) videri debet, si hæretici in horrendam Iudaicæ impietatis lernam prolabantur. At ne videar ipsis imponere falsum, te æquissimum iudicem cōpello, ut veritatem ipsam, quam probandam suscipio, æqua trutina libes, & veritatem diiudices.

An Iudaizantes turpiter negabis Trinitarios, quos iam in medium adduxeram, qui personarum Diuinarum Trinitatem, distinctionemq; earum ore nefario negant, dicentes: Deum trinū & vnum esse non posse, nec Trinitatis, nec essentiæ, nec personæ nomen esse ferendum, quādoquidem in scripturis nusquam reperitur. Hoc fundamento ex Lutheri dogmatibus desumpto, Zuuinglius & Calvinus eò dementiæ venerunt, ut Trinitatis sanctissimum mysterium nihilifacerent. Hinc est ut Symmistes quidam hæreticus, in Cracouia Regni Poloniæ ciuitate, hanc hæresim typis excudendam curauit, qui Lutherum Zuuinglium & Calvinum se præceptores & magistros habuisseliberè testatur.

Greg. lib. 15
Mora. c. 1.
12. & 13. hoc
tractat.

culpa culpis
puniantur.
1. The. 2.
d. 16.

Apoc. 22.
c. 11.

Psal. 136.
b. 9.

Quomodo
paruuli Ba-
bylonici
sunt ad pe-
tram allidendi.

Hæresis gra-
uissimū ma-
lum.

Hæretici
Trinitarij
nosiri teo-
poris, Iudaizantes sunt.
Trinitarij,
ex Lutheri
dogmatib⁹,
fundamen-
tum sui erro-
ris accepe-
runt.

Zuuinglius
& Calvinus
Trinitarij.
Symmistes
Trinitarius

testatur. Quod late prosequitur, & doctissimè inuehitur contra hanc pestilentissimam sectam, præclarus & insignis pietatis vir D. Cardinalis Stanislaus Hosius Episcopus Vermiensis in libro priuato, quem edidit contra Trinitarios. Cuius titulus est. Catholica censura de adoranda Trinitate. Nitebantur enim perfidi isti hæretici è medio tollere Ecclesiæ verba: Sancta Trinitas vnus Deus, miserere nobis. Nec aliud de hoc summo Trinitatis mysterio magis quam Iudæi fateri volunt, qui vnum Deū absque personarum clara distinctione agnoscebāt: licet multis mysterium hoc speciali gratia fuerit reuellatū. Hinc est, quod Calvinus testimonia de personarum Trinitate & Christi Diuinitate ab omnibus Christianis interpretibus, secundum veram Ecclesiæ interpretationem intellecta, veluti Iudæorum patronum agens, mirabiliter extenuat: id quod eleganter notauit. Heshusius vir doctrina insignis, qui contra Calvinum scripsit.

Trinitatis quoque vox Caluino maxime offendebāt, eo quod Ciceroni esset insuetā. Optima sanè ratio, ac si Trinitatis mysteria, & voces, à Cicerone petenda essent. Hinc factum est, ut Calvinus ex hæretico Iudæus iam factus, è Athanasij simbolo tollere per summum scelus niteretur, versiculum illum. Alia est persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti, eo quod Græcè est, Hypostasis, quæ personam (inquebat) non significat. Symbolum Athanasij, merito debere symbolum Sathanasij appellari dicūt. Sunt quoque Seruitiani, qui sanctissimā Trinitatē tricipitē cerberum (proh blasphemia in audita) vocāt. Sunt etiā in Vngaria, qui baptizantes, filij nomē penitus omittant. In Regno Poloniæ Georgius Brandata, & Petrus Statorius grauissimi apud eos cōcionatores docere ausi sunt: nō vnum, sed tres esse deos, qui equè à se sint diuersis essentiis diuisi, ac tres separati homines. Itaque non vnā esse Diuinitatis essentiam, sed tres essentias, tres discretas actiones, tres voluntates: filiumque esse patre minorem. En vides quo pacto sacrosanctum Trinitatis mysterium, ore blasphemio hæretici isti demētissimi, violare præsumāt, qui nec effigiem ipsius ferentes, illam non modo impudentissimè irrident, verum infernalem cerberum eam esse mentiuntur. Frederico Staphilo teste. Idem docuit Seruetus.

His de hæreticis Iudaizatibus, circa Trinitatis mysteriū, fideliter

Hosius con-
tra Trinita-
rios peculiā
rem librum
a didit.

Calvinus In-
dæorum pa-
tronus est.

Heshusius
de erroribus
Caluini in
sua con-
fessionis de
Eucharistia

Trinitatis
vox Calui-
no exosa,
quia Cicero
niana nō est.

Calvinus è
Symbolo
Athanasij
substituit:
Alia est per-
sona Patris.

Trinitatis
effigie Cer-
berum infer-
ni hæretici
vocant.

Frede. Sta-
ph. in epist.
ad Episco-
pum Eystē-
sem.

Staphilus
in Apologia
cōtra Luth.
Seruet⁹ li. 3.
de Trinitate.

liter ostensis: ulterius aduersus eos procedentes, videamus oportet, quam turpiter etiam erga vnigeniti filij Dei Diuinitate, humanitatemq; probantur, Iudæorum errores, iam pridē in tartara demersos, in lucem prodire facientes, quo tādē nihil ipsis Iudaicæ impietatis deesse possit. Quid ergo de Diuinitate Christi sentiant accipe.

Quid Euāgelici Iudæi zantes de Christi Diuinitate sentiant.

Petrus Charol. in epist. ad Cardinalem Lotharingiæ.

Calvinus Nizenum Symbolum negat, eo quod de Trinitate tractet.

Staphilus in libro de Sectis.

Christus an alia persona sit à Patre.

Staphilus de Cōcordia

Illiricus cōdemnatus à Vuirtenurgensi academiā.

Quid de Christi humanitate Euangelici cum Iudæis sentiant.

Negat Christum esse Messiam.

Christum Dei filium non esse verum & natura Deū, sicut Iudæi excœcati testantur, ita quoque sectarij isti Euangelici, si Diis placet, mordicus defendunt. Calvinus in primis, qui Iudæorū pater & dicitur & est, accerrimè negat, in Synodo sua Lausanensi (teste Petro Charolo) Christum esse Deum de Deo: audacterq; negat filium ex substantia Patris esse, imo à se ipso semper habuisse vt esset, docet. Illum igitur Symboli versiculū Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum, de Deo vero, impudenti deridens cachino, ridiculam appellat batologiam: ob hoc Symbolum Nizenum negabat, eo quod nonnulla ex aliis conciliis cōiuncta illi essent. Quem secuti sunt Seruetus, Suenpheldius & alij Euangelici blaterones, non recte de Christi Diuinitate sentientes, teste Staphilo. Hinc est, quod vnā cum Iudæis, ne quid ipsis ex cœcitate eorum desit, negant Christum esse aliam personam à Patre, quod & Flacus Illiricus, & Seruetus, constanter cum Caluino affirmant. Vnde Logon verbum apud Ioannem Euangelistam, negant significare personā aliam à Patre, vt Staphilus ait. Ea; de causa Matthiam Illiricum fuisse condemnatum ab academia Vuirtenurgensi compertissimum est. Vides iam, candide lector, Calvinum Seruetum, Suenfeldium, Adam etiam Pastorem & quamplures alios ex illis, qui Euangelici generosum titulum sibi adscribunt, qualiter nō pudeat eos, nō modo Arrianismum profiteri, sed vna cum ipsis Iudæis, choreas infidelitatis & Iudaismi ducere. Quid verò de Christi humanitate sentiant videamus.

Nō minus hac in parte, Iudæorum nephandos errores amplexantur, quā in cæteris, imo magis circa Christi humanitate eos Iudaizare euincemus. Sicut enim Iudæi suæ impietatis fundamentum habent, negantes Christū Iesum, verum illum Messiam, illumq; Emmanuelem, ipsis à Deo promissum esse: ita quoque perfidi isti Iudaizantes, Christum verum Messiam non esse,

totis

totis viribus astruere conantur. Hinc est quod vniuersa Dauidicorum (sic vocantur) secta, contra vniuersam Ecclesiam, contra ipsumq; Christū surrexit, à Dauide Georgij sic nuncupato edocti, vt Christum negarent, ipsumq; Dauidem Georgium eius loco reciperent. Dicebat enim, idq; in initiis secreto, deinde publicè docebat, se esse verum Dauidem, verumq; Messiam: id quod in primis, ne ab hæreticorum tritissima via discederet, mulierculis aliquot peccatis onustis persuasit, quæ se se beatissimas putabant, si relictis maritis, ex promisso ipsius, quod nugabatur, femine conciperent: eoq; impietatis progressus est, palām vt negaret, filium Dei, Verbū illud æternum, corpus ex Virgine assumptum, atque Diuinam humanamq; naturam coniunxisse, vt in eadem persona Deus & homo simul inesset. Qui præterea, vt erat post hominum memoriam superbissimus, de se ipso prædicauit, quod ipse, non ex carne, sed Spiritu sancto natus, quodq; Iesu Christi spiritu, ac multo quidem pleniore Diuinitate cumulatū esset, perfectamq; cælestem nunc primum doctrinam adferret, vt pote Diuinitus ad domum Israël instaurandam excitatus atque missus. Dilectissimum se Dei filiū esse, qui peccata vere condonare poterat, aut reseruare, qui denique iudicaturus omnes, nouissimo illo die sit, blaterabat. O blasphemias diaboli mācipio dignissimas, quod ita sua fanatica impietate, tā multos per Hollandiam & Frisiam dementauit, tanta cum versutia, vt misero vulgo persuaderet, Dei oracula cælitus se se audire. Quæ omnia in actis publicis ciuitatis Delphensis in Hollandia, comprobata fuerunt, & à multis visa. Ideo iustissimè impostor iste nephāus, Dei & hominum iudicio condemnatus, cuius exhumatum cadauer, & ossa eruta, flammis vlticibus Basileæ, vt tali Christo sanè dignum erat, absumerentur. Post exustum eius à Basiliensibus cadauer, sectatores eius se fuisse à verò seductos agnouisse, ac grauiter poenituisse certissimum est. Hæc ad nostrum institutū non parum referunt, vt ostendamus hunc peruersissimum hæreticum, vna cum à seclis suis, verum Messiam à Deo promissum, vna cum ipsis Iudæis negasse, & Iudaicam sectā professos fuisse.

Sed impiissimas Dauid Georgij, vna cum suis, blasphemias omittentes, videamus an alij ex istis nouellis Euangelicis, Iudaicā cum ipsis sectam amplexati fuerint. Buzerus quidē, ita Iudaicā professus

Secta Dauidis Georgij Christum negasse cum Iudæis negat.

Mulierculas fascinare nititur.

Vide Bulletin. l. 2. c. 14 & Canis. lib. 3. de Dei para Virgine. c. 14.

Quanta de se se Dauid Georgius in elabat.

Dauid Georgij ossa Basileæ cōburnata.

Buzerus Iudaicā sectā professor.

professus est hæresim, vt Messiam adhuc non venisse impudentissimè testetur, suum Antichristum vna cum ipsis expectas, qui vsq; ad vltimū vitæ halitum in Iudaico hoc nefandissimo errore obstinatissimus persistit: adeo vt iam iam moriturus, quo suā nobis insanam contestatam relinqueret fidem, in hæc verba prorupit, dicens: Iesum Nazarenum, non illū Saluatorem esse, quem Deus patribus promissit Multi sunt clarissimi viri, qui testantur à suis discipulis in Anglia se audiuisse, eum sub mortem hæc nefanda verba dixisse: quibus merito fidē adhibet D. Lindanus Remundensis Episcopus, qui hunc Buzeri testamentū infelicissimū, sepe in suo Dubitatio describit: Proh Euangeliū Synagogi cū & Iudaicis impietatibus refertum. Quid obstinatissimi Iudæi gratius audient, quā Christū non venisse, idq; sub mortis articulo ab eo contestatū, cuius dogmata Euangeliū esse sui testabatur. Vterius progrediamur, quo magis magisq; Euangelicos istos neotericos Iudaizates euincamus. Scripturarum Canonē habent Iudæi, à Christianis valdè diuersum. Ita quoque noui isti sectarij, ne vel in minimo à Iudæorū secta discedāt, Ecclesia contēpta, libros Machabeorū, & Ecclesiastem Salomonis vnā cū ipsis è canone reiciunt & expūgunt. Atq; ita fit vt Lutherus, vna cū suis in Ecclesiā confœderatis, eos libros abnegātes, malunt sic audire Synagogā Iudæorum (teste Augustino) quā Christianam sequi Ecclesiā: postquā in libris sacris suscipiēdis Iudæos immitātur. Duos enim posteriores libros Esdra, Bulingerus cōtendit esse Canonicos, cōtra Catholicę Christi Ecclesię decreta. Rursus scripturarū loca malunt Euangelici isti nouelli, cū Iudæis, cōtra Christum cōtraq; eius Ecclesiā sanctissimam, ac cōtra omniū sanctorū patrū interpretationē fœdissimè deprauare, quā cum vniuersali Ecclesia vera sentire. Vti Oecolāpius locū Isa. 7. Ecce virgo cōcipiet trāsfert: Ecce adolescētula illa pręgnās & pariens filiū. Castelliō vero: Ecce puella pręgnās filium pariet. Vtraq; interpretatio cōmuni nomini corruptā, æque ac incorruptam fœminā cōprehendit. Tum Calvinus vltro Iudæis largitur quod postulāt, nimirum vt nomen Alma, vel Haalmah, de puella viro cognita intelligatur. Accedit porrò Erasmus, & oleū quod aiunt, camino additurus, suis in Matthæū annotationibus, hæc inserit. Apud Hebręos vox est anceps, vt quę tūm puellā significet, tū absconditā. Ac rursus.

Si cum

Dē vera hæret. origine agnoscenda. 89

Si cū contentiosis agatur, quantumuis constet, Alma significare Virginē, non tamen euincemus ex his verbis, Virginē fuisse quæ cōceperit. Adeo multū sibi, ac Iudæis, noui Iesu Euangelici tribuūt, (ignoscat Erasmus, qui hac in parte cū Iudæorū interpretationē cōiurat) quorū in præsentī loco vertēdo, vel interpretādo, studiū eò ferè tēdit, nomen vt Virginis supprimant aboleantq;, ne tantū honoris deferāt Messię matri, & Catholicę veritati. Noui tamen Euangelij patroni audiēdi nō sunt, cū viri Apostolici seculi & spiritus, aliter ab eis sentiāt. Irineus: Non vera est (inquit) quorūdam interpretatio, qui ita audent interpretari scripturā. Ecce adolescētula habebit in vtero & pariet filiū. Nec solum Iræneus, sed & Tertullianus & Cyprianus, & Lactātius & reliqui demū Latini patres omnes cōstanter eandē lectionem, Ecce virgo, retinuerūt: sed & Gręci patres vt Iustinus, Eusebius, Basilus, Chrysostomus, Cyrillus nō discedunt ab interpretatione septuaginta, eamq; cōtra Iudæos fortiter hoc loco tuentur. Videas audacissimos hos, cōtra omnē impetum tam Latinorū, quam Græcorū, aggredi velle, quo tandē in Iudaicum mare prouoluantur? Sed vt magis eos cōfundamus, videant quid Ionathas, Vilielis filius Paraphraustes Chaldeus, vir apud Hebręos summi nominis, ita locū quoq; reddidit. Ecce virgo, sicut nūc legit Ecclesia. Cōsentit insuper Matthæi Euangeliū Syriacè scriptū: nec lingua Punica discrepat. Alma propriè Virginē vocans. Sed quo me vertit horū infania, ac si contra eorū impudentissimum errorē, contra Christū, cōtra ipsius purissimam matrē, contra vniuersam Ecclesiam militante, arma nūc sumere decreuissem. Hoc eatenus dixi, nam cū sit primariū fundamentum, quo Iudæi Messię aduentū negare audent, videāt isti nostri nouatores, rē ne pudendam ac pœnitendam faciant, quū siue prudētes & scientes, siue imprudētes & ignorātes, nō modo Iudæis præsentibus, sed & dānatis iā olim hæreticis suo studio faueant, ac patrocinētur. Sed quid moror in istis, tēpus mihi planè deficiet, si vellē omnia Scripturę sacrę loca recensere, in quibus mēdacissimi isti Euangelici, vna cū Iudæis, in perniciem Christianę religionis cōiurarunt.

Populi præterea Iudaici primaria capita Scribę & Pharisei extitere, qui totis viribus nitebantur, verum & germanum legis intellectum, falsis ipsorum & ex proprio cerebro haustis interpre-

ratio-

Buzeri testamētum.

Sicut Iudæi Canonē scripturę sacrę habēt ab Ecclesiā diuersos: ita quoque Euāgelizantes.

August. de ciuitat. Dei lib. 18. c. 36.

Euangelici nouelli præsentem Isa. c. 7. locū Iudaico modo interpretantur. Verū sensum scripturę corrupte nuntiant.

Erasmus in 1. Matth. c.

Veterum patrum de hac Isa. autoritate expositio.

Irineus.

Ionathas Chaldeus Paraphraustes, vt nos vertit Isa. locum.

Alma idem est quod virgo lingua Punica.

Hæretici Phariseos immutantur qui falsis interpretationibus legem corrumpunt.

tationibus obscurare, & omnino inuertere: id quod adeo compertissimum est, ut etiam, qui à limine Scripturas sacras salutarit passim inueniat. Et quid aliud, per Deum immortalem, noui isti Euangelici nituntur facere, quam sibi Scribarum & Phariseorum in populo auctoritatem conciliare, qua vniuersæ Scripturæ sacræ dogmata, quæ ad salutem necessaria sunt, obscurare & suis mendacissimis interpretationibus destruere, & omnino tandem abolere, quo nihil ipsis Iudaicæ impietatis desit. Quid non Lutherus in Sacram Scripturam fecit, ut ea quæ suis dogmatibus contraria planè erant violaret, deprauaret, ac omnino expungeret? Quia ex D. Iacobi sententia fidelissima, opera bona ad salutem necessaria esse testabatur, sine quibus fides infirma, & tandè mortua cesebatur. Cū hoc videret omnino dogmati proprio, quo omnia opera Christiano viro digna, peccata dicebat esse, D. Iacobi epistolam audacter reiecit, ceu Canone indignam, & contumeliosissimè quoque eam appellauit, præ aliis vere stramineam, quod nihil ipsius iudicio haberet Euangelicæ (ait) indolis. Simili etiam auctoritate, ne dixerim rabie D. Pauli epistolam ad Hebræos, D. quoque Ioannis tertiæ, nec non & secundam D. Petri: & Apocalypsim D. Ioannis Apostoli reprobare est ausus. Vides, lector optime, sacrilega Lutheri ausa, in amputando ex Sacrarum scripturarum Canone tot libros, tanto cū Ecclesiæ dispendio? Et quid iam dicam de adulteratis, ac peruersis ab eo locis, cū multi planè libri à diuersis autoribus æditi, de eiusmodi argumento in lucem prodierint? Hieronymus Emiserus vir doctissimus, & de Catholica religione benemeritus, ac Fredericus Staphilus, qui in castris hereticorum quondam militauit, & istorum Euangelicorum fraudibus multos per annos à via veritatis seductus, Diuina tandem gratia ad Catholicam reuersus Ecclesiam, tanquam fur domesticus, varia eorum stratagemata, quibus ad sacræ Scripturam maximè peruertendam utebantur, nobis patefecit. Georgius Vuicelius quoque hæc grauissima sacrilegia Lutheri exprobrauit, & alij non pauci, quorum sententiæ si recedende essent, volumen integrum, non prælium operis dictarè, Fredericus Staphilus, sic ait: Multa locorum centena in nouo testamento reperias, ubi textum ipsum, miserandum in modum corruptit, alibi addes, alibi demens, Scripturasque Diuinas hunc in modum vel trucauit, vel assuendo quædam addidit, quæ abominandas suas hæreses inductis pul-

Lutherus, que suis dogmatibus contraria erant à Scriptura deleuit.

Lutherus in epistolam D. Iacobi impie debeat.

Hieronymus Emiserus.

Fredericus Staphilus.

Georgius Vuicelius.

Apolog. par. 2.

chris coloribus fucaret. Imo profitetur diserte Hieronymus Emiserus, hunc pseudo prophetam omnibus ferè libris, singulisque propè capitibus Biblia falsasse, ac ferè mille quadringentos errores hereticos, mendaciaque occultauisse ac immiscuisse. Cū tantos errorum nephandissimos acerbos cummulauerit Lutherus, quis non videat eum, vna cum suis, plusquam Pharisaico supercilio legem sacram violare ac corrumpere magis voluisse, quam omnes simul Scribæ & Pharisei, vnquam sua inueterata malitia tetarunt. Optimè quidè veteres illi Patres, qui ad sacra concilia vocabantur, frequenter in ore habebant, Iudeorum pestem in nouam semper insaniam recrudescere. Vnde fit ut si nostra recte se habeant, Iudaica male se habeant oportet. Contra verò si Iudaica prosperatur, nostra omnino perire necesse est. Adeo enim nostra Biblia sacra labefactant isti, ut vix locum certum & firmum inuenias in ea, quo Iudeos & hereticos posses confutare. Idem quidem studium Iudeis & hereticis fuit, quo Dei veritatem sacra Scriptura contestatam, in perniciosissimum mendacium conuerteret. Iudæi namque hæc vnicam inuenere viam (teste Origine) qua nostra omnino euerteret, nepe si prophetarum predictiones, quibus Christi mysteria sunt præsignificata, aut manuvitiaret, aut falsa interpretatione peruerteret. Id ipsum quoque heretici Iudaizantes hoc tempore faciunt, qui punctis deprauate positae additione, aut ablatione partium, noua Biblia conficiant: & si quid integrum manet nouis inauditisque ante hæc secula, interpretationibus peruertant. Sabbathizantes etiam hodie Iudæos videmus, quos Euangelici multi, quo manifestius suum Iudaismum protestentur, imitantur, & vna cum ipsis Iudæis sabbatha colunt. Staphilo teste in sua Apologia. Charolstadius quoque nullum festum præter sabbatum colendum volebat: quod testatur Erasmus Albertus vir doctissimus contra Charolstadium. Qui ut testaretur Iudaicam sectam se se libenter fuisse amplexatum, die ipso Natalis Domini, omnes Charolstodiani per Germaniam prophanis suis manibus operibus manuariis publice intenti, ex ipso præceptoris mandato diligenter exercebantur. Cæterum quantum cupiat Lutherus. Diem Dominicum Paschæ immutatum, docet lib. de Conciliis. In quo, Principibus persuadere conatur, festum Paschæ, esse inter imobilia festa computandum, ita ut in quemuis diem incidere queat, sicuti dies Natalis, Purificationis, & Apo-

In præfatione annotationum noui testamenti. Luther.

Euangelicorum Iudæis Sabbathizant. Staphilus in Apol. par. 2.

Charolstadius nullum præter sabbatum festum agnoscebat.

Lutherus diem Dominicum Paschæ immutare cupit.

stolorum, Iudaizare enim & nimis superstitiose agere Ecclesiam & PP. Niceni concilii, ait iste Iudæorum fautor Lutherus, quod post pleniluniū Martij diem Paschatis, in diem Solis collocarūt. Quod si ex Lutheri sentētia fiat, iā Apostolica perierit traditio, qua post sabbathū Dominicam voluere collendā Resurrectionē. Ab hac Iudaica prophanatione nō abludit, quod protestantium quidam, carniū inopia aducti, aliquot dies cogūtur à carnibus abstinere, quod Catholicorum odio malunt die Dominico, quam alia quavis hebdomadis feria à carnibus abstinere.

Protestantes aliquot Catholicorum odio. Diebus Dominici piscibus vescuntur.

Hæretici imagines nō ferunt.

Imagines Iudæi nō ferūt, & ne ipsi ab similes videantur Evangelistæ mēdacissimi, omnes impetu quodā ferino in sacras ædes & imagines insurgūt. Zuuingliani, Calviniani, Anabaptistę, Suuēfeldiani, omnes à Luthero edocti: qui cū innouādæ religionis dēt operā, infensis animis aduersus Catholicā Ecclesiam hostiliter belligerātur. Etenim novos Vvaldēses nobis referūt, qui ante annos ferè quingētos, hoc est, sub Frederico primo Cæsare, pestiferū sparsere dogma, imagines siue Christi, siue sanctorū, ab Ecclesia tolli oportere, quas alioquin qui admitterēt, eos idololatrias esse cēsēndos affirmabāt. Sic enim istis libuit veterē Iconomachorū, qui Xenaię hēresim (de qua Nicephorus mentionē facit) amplectūtur, imo & Manicheorū & Iudæorum errorē stolidū renouare, nullūq; sacris imaginibus in Ecclesia locū relinquere, ne parū scilicet, cū impiis sepe damnatis insanirēt. Est id sanè verissimū, multisq; modis cōprobatum, crudelē impietatem, & impiam crudelitātē, in Iconomachis tūm veteribus, tūm recētioribus elucere. Illi enim cū suis Leonibus maximas in Ecclesia Imperioq; turbas quōdam dederunt, cēsis multis etiam piorū millibus, ac iisdē vel præcipuam præbuere causam, cur Oriētale Imperiū ab Occidētali auulsum, paulatim interciderit. Hi verò, quorū etate nostra princeps, Andræas Charolstadius fuit, adeo se feros ac rabiosos declarant, vt ad seditiones in populis, ad profanationes in tēplis, ad clades & cēdes calamitatesq; in prouinciis excitandas, nati esse videātur. Quis ore exprimere posset, id quod ipse meis hiscē oculis in Velgio vidi, crudelitātē immanissimam, quā in imagines, et desq; sacras, in vniuersumq; ordinē ecclesiasticū exercuerūt: sepe videres tēpla (horreo referre) Sacerdotū sanguine madere, quod si ex equo iudicare volum⁹, omnē Turcarū feritatē, ac Barbarorū

Vide Nicephor. lib. 16. c. 27.

Veteres & noui Iconomachi valde crudelēs & impij.

Quam crudelēs fuerint noui Iconomachi in Catholicis.

seuitiam, superare credemus. Proinde nullā Christi Dñi Crucē, nullā Deiparę Virginis imaginē, nullā cuiusquam sancti effigiē illic apparere sustinent, magnaq; religione cauēt, ne vllū veteris religionis & pietatis vestigiū in suis Synagogis reliquū habeant, sed pro Christianis templis, abominationē desolationis facere, ac retinere, sibi gloriosum etiā arbitrantur. Quod enim iam pridem optabat, hoc tandē assequutus est Sathan, vt nouū suum in Europa Regnū, quod ex mera sectarū hæreticorum & Iudæorū colluie conflatum validē corroborauit, Barbarica imaginum ædiumq; sacrarū demollitione: tanquā illustri nota, insigniatur, atq; ab omnibus dignoscatur. Hæc de imaginibus dicta sufficiāt, vt videas hos novos Euangelistas, non modo Iudaizare, verum etiam Turcarum feritatem excedere, vt Iudaismum quam profitentur defendant, stabilemque faciant.

Ad matrimoniū secundum Iudæorum leges, sepe ab ipsis celebratū veniamus. Matrimonium secundū Mosaycas leges in affinitatibus Iudæi colūt, quos Melanchthon pertinaci sequitur animo, docēs Moyfi leges omnino seruandas, tanquā iustissimas iustaq; ratione à Deo datas: nō tamen Ecclesiæ Canones, quos tanquā spurias leges contēnit, agnoscit. At hoc nostro lugubri seculo, eo impudētię Euangelici venerūt, vt legitimi matrimonij legibus contēptis, scorta potius quā matrimonia sequātur. O quā pulchre D. Hieronymus dixit: Difficile est (inquit) hæreticum reperire, qui diligit castitatem. Hinc est quod præcipui sectarij ex monachis se maritos facere voluerūt. Vt Zuuinglius, Pelicanus, Buzerus, Lutherus, quibus Oecolampadiū, Ioannem Spangeuergiū. Petrum martyrem, Bernardinū Ochinū, fas est numerare, tales etate nostra fuisse eos constat, qui è Sacerdotibus & monachis apostatę facti, sacrum cælibatum, cui se perpetua religione obstrinxerāt, cū sacrilegis nuptiis cōmutarint. Prima fide Deo solēniter data, per summū scelus violata: quas leges ipsos secū seruare speramus? quasue leges nuptiarū rudi vulgo proponent? Pudet profectò dicere, quod Hetzeum facere nō puduit, qui cū insignis esset Anabaptista, vt summā impudicitia orbi declararet, tredecim simul duxit vxores. Et quē docet Bernardinus Ochin⁹ libellos tali autore dignos edidit, quibus polygamiam inter suos docere veritus non est. Placuit & Buzero studiū commendandę polygamie

Hæreticorū multi matrimonium secundū leges Mosaycas in affinitatibus, cū Iudæis celebrabant.

Hierony. in cap. 7. & 9. Osee. Hæretici multi ex monachis se maritos fecerunt.

Hetzeus Anabaptista tredecim simul habuit vxores. Bernardin⁹ Ochin⁹ & Buzerus Polygamia docuerunt.

Matrimonium posse dissolui leui- bus de cau- sis Calvinus docet.

Canis. li. 2. de Deipara Virg. c. 13.

Hæreticorū insatiabilis libido.

Hæretici cū Iudæis pro- pter adulte- rium matri- monium dis- solvunt.

Melanch- thon in locis cōmunibus, & in exami- ne ordinā. Leges Moy- si iudiciales cū Iudæis seruandas multi hære- tici docent.

Melanch. in Apolo. Augustana artic. 16.

Idem lib. Chron. 3.

Molinæus cū Bucero licitas fa- ciat vsuras.

Molinæus cū Bucero licitas fa- ciat vsuras.

polygamia, vt quorundam nobilium in rescindendis coniugiis audacia, vel indulgeret, vel satifaceret. Calvinianis verò est familiare, modicis, leuibusq; de causis sacrum matrimonij vincu- lū soluere, sicut in Lutheranis etiā Ecclesiis fieri sepe solet, vt ma- ritus vnus, duas simul vxores habeat, ex Magistratuū autoritate. Paucis ab hinc annis Sebastianus Fläschius Mansfeldiensis è Lu- therano concionatore Catholicus factus, vt D. Canisius testatur, qui certo & crebro se comperisse affirmat, Magistros Euangeli- cos (vt vocant) inter quos bonam vitæ partem ipse trālegit, adeò suis vxoribus non contentos esse, vt ad insatiabilē libidinem suā explendam, iuxta Lutheri magistri doctrinam frequenter ab- utatur ancillis, ac aliorum etiam vxoribus vim inferant, nec ra- ro, quod in Euāgelicæ doctrinæ professoribus multo est foedi- us, illos mutuo suas inter se cōiuges perinde ac merces, videlicet per- mutare scribit. Videas quale Euangelium venditent isti, non fe- mi Iudæi, sed duplo ipsis Iudæis ipsisq; Paganis & Turcis peiores, qui tam effreni carnis libidine absorti, nullis non modo Diuinis sed nec humanis legibus pareant? Et quid de matrimonij indif- solubilitate dicam? Propter adulterium dissoluunt Iudæi matri- monium, ita vt liceat aliam ducere. Pari quoque modo Euange- lici isti indissolubilitatem non agnoscētes, eademq; ratione dis- soluendum docent, ita vt personę innocenti liceat alteri nubere. Sic docet Melanchthon. Vnde & factum legimus vt hac de cau- sa quidam intra semiannum tres duxerit vxores Geneuæ. Vlte- rius, maiori qua possum breuitate procedere oportet, vt Euange- licos istos falsarios, Iudæos potius quā Euāgelicos dicamus. Leges iudiciales & forenses secundū Moysen Iudæi inuolabiliter ser- uant, id ipsum & Charolstadius à suis faciēdum grauitè docet, nempè vt iudicialibus legibus Mosaycis cuncti pareant: vt Me- lanchthon affirmat, licet ipse nō volebat omnino abolitas leges manifestè, sed cōtendebat oportere, iudicia publica exerceri iux- ta forenses leges Moyfi.

Itē de vsuris quid Euangelici sentiant videamus. Vsuras esse li- citas Iudæi, non solū sentiunt, sed tota ipsorum vita, quam ex eis comparare assueuerant, supra totius vniuersi nationes, loquitur: quibus omnes ferè mūdi nationes exhauriunt. Has etiā noui sui Euangelij prætextu licitas docet Bucerus, Molineus quoque qui ipsorum

ipsorum sequitur partes. C. de eo quod interest: imo Lutheri mā- dato se se vsuras exercere, dicitur quidam Pastor ad Hierquādū, & in quærela Lutheri iam pridem in lucem edita.

Porro ne quid Iudæis saluum relinquunt Euangelici, inter eos etiam reperire est, qui circumcisionem carnis reuocent: vnde & circumcisos quosdam narrat Cardinalis Hosius, qui mores ipso- rum probè nouit, cuius testimonio fidē adhibere possumus. His nō absimiles sunt, qui manna in cœna Dominica se se edere ad- firmant, ne quid à Iudæis varient. Plura atq; horrenda ea, narrare potuissim, lector amatissime, quibus sordidissimi isti hæretici Iu- daizantes, sub prætextu Euangelij ac verbi Dei, Ecclesiā inuade- re nituntur, ni iustè timerem purissimas tuas aures offendere: fa- tis mihi factum esse puto, si ex iis quę à me hætenus probata & luce clarius ostensa fuerunt, eos in Iudaismi auernum prolapsos epincero. Atq; ita tandem ex vno eodemq; inferni antro, ex vna eademq; Sathanę stirpe, eos in sua obstinata errorū nequitia ge- nitos esse agnosces. Hæretici quidem ab antiquis Patribus Iudæo- rum dicuntur esse fratres: quos non facile dignosces vtrum hære- tici Iudæi sint, an Iudæi hæresum mōstra pepererint. Vtè eos prolabi ostendamus. ¶ Ad Mahometismū quoq; ex ipsorū Euan- gelica dogmata pari quoq; impietate eos currere graue nō esset ostendere. Verū si omnia recensere velē, in quibus miseri homi- nes, sub specioso Euangelij sermone cū Turcis coniurarunt in Ecclesię perniciē, nullum planè inuenirē terminum, quo institu- to meo finem facerē, aliqua tamen, ne ieiuna percurrat oratio, ad notare libet. Historici, ij qui de initio rerū Turcarū scripserunt, vnanimè affirmāt Mahometanę fidei doctrinā, quę in Alcorā- no cōscripta est, cōflatā esse à quodam Sergio & Ioanne, quorū hic Nestorij, ille Arrij hæresim sectabatur, & à quodā Iudæo Tal- mudista: Ex hac triplici infectione, quid obsecro aliud, quā Ma- hometanē tōficū decoqui poterat? Hæreses autē, quę hoc secu- lo nostro tanquā ex equo Traiano cateruatim, adeoq; frequētes eruperunt, vt ante hac nunquā: si quis tamen earū præcipuas, quę nūc potissimè grafsantur cōsideret, in Mahometismū, pro maio- ri parte eos coniurasse reperies: vt optime Fredericus Staphylus probat in Epistola ad Episcopum Eystetensem.

Multa enim sunt in quibus inter vtramq; partem Mahometa- nos

Circumcisi- nē reuocant Sectarij. Hosius in cōse. Polon.

Manna in cœna esse ali- cui Sectarij tenent.

In Maho- metismū prolapsus hæretici.

In quibus Mahometa- ni cum Euan- gelicis con- ueniunt.

nos, atque sectarios, haud male conueniunt: nisi quod in quibusdam hi certe illos superare videantur. Vtrinque hominem libero arbitrio exuunt, noue legis proprium sacrificiū è medio tollunt, pleraque sacramenta reiiciunt, sacros ordines aspernantur, Mariæ & sanctorum cultum, ac ferias abrogant, pias imagines ex hominum aspectu submouent, aliaque demum veteris Ecclesiæ & Catholicæ religionis probata instituta, præ se superbè despiciunt, subsanant, exterminantque. In quibus tamen furor hæreticus, Mahometanam crudelitatem frequenter excellit Turcis quidem suam cuique religionem integram permittentibus, nec prohibentibus Christiana sacra in suis regionibus publicè celebrari, sectariis verò sic nouam suam religionem inuehentibus, vt veterem aboleant, omnesque eius cæremonias in tēplis mutant, abiiciantque, commune est. Si singula hæc per ordinē, quæ clarissima sunt probare pergerem longior fieret oratio quàm par esset: dicta ergo iam sufficiant.

*Hæretici
Mahometani
peiores.*

*Ex Euangelistis
Atheistis
sæcularibus.*

Quod autem in Atheismi baratrum Euangelici isti prolabantur, haud difficile erit ostendere. Eò impietatis multi deuenere, vt nec Christū, nec Deum, nec denique diabolū, nec cælum, nec infernū esse mordacissimè profiteantur. Conqueritur Hedio in episto. ad Melanth. de suis Euangelicis, quod & Catholici passim per Germanias, Galiasque; perdolēter in ipsis videmus: ex Catholicis fieri Lutheranos, ex Lutheranis Zuuinglianos, ex Zuuinglianis Suuencfeldianos, tū mox Atheos, siue Epicureos. Esse certe inter illos Atheorū plurimos, varij scriptores fide dignissimi commemorat. Testatur Petrus Viretus esse quosdam Ludimagistros ex illo Epicuri de grege porcos, qui in scholis soleant suis sæpè scholasticis occinere, illū vere beatū, qui vti est apud Virgilium.

*Petrus Viretus
lib. 2.
de Mini-
stris.
Ludimagi-
stri, quā plu-
rimi Athei-
stæ.*

Metus omnis est in exorabile fatum

Subiecit pedibus strepitumque Acharontis auari.

Hoc nomine, quā male apud suos audierit Theodorus Beza, testatur eius cōmilitones Parisienses & Aurelianenses, quibus huius professionis, haud obscura nō infrequēs edebat paradigma. Hoc eius cantillant Epigramata. Hoc loquuntur & facinora, ita vt dictis factisque ipsum Atheō agnoscas. Istiusmodi cōplures esse Geneuæ in Ecclesia, quam dicunt Italica. Vnū illud satis superque arguit: nam cum Calvinistæ isti, de abolendo semel Pontificatu Romano,

*Geneua in
Ecclesia Ita-
lica multo
Atheistæ.*

mano, purgatorio extinguendo, aliisque; Catholicæ Dei Ecclesiæ dogmatibus delendis, inter se consultarent, vnus præ cæteris sui magisterij fastum spirans, prodigens ampulas & sexquipedalia verba, sic orsus affatur. Dicamus omnes animam, vnā cum corpore extingui, sic purgatorium cum Missa, & Romano Pontifice semel aboleuerimus. Sed quia propter voluptatis commodam virtutis speciem colendam ducit Epicurus, itemque; cum intelligeret Sathanas Magistratum mutari posse, tolli non posse: maluit hos ipsos Epicurij greges, ad Imperium Mahometanæ perfidiæ traducere, certa spe voti sui, quam incerta eos sub Catholicæ Ecclesiæ tectis relinquere. Eamque; ob causam has istas de religione omnes contentiones, eò direxit, eò conuertit, vt tandem in Alcorani fidem transformentur vniuersæ hæreses. Nihil certe pensi habent Euangelici isti, Sathanæ ipsissima membra, quid doceant, faciantque, modo suo Deo ventri accommodent, aut saltem suæ perfidiæ hostibus incommodent, aut tandem veritatē, in quam oppugnandam coniurarunt, si non aboleant, saltem aliqua ex parte obscurant.

*Egregia, scilicet, Caluini-
starū sententia.*

Nec mireris, Christiane Lector, si hæreticorum cuneos, in Iudaicæ cæcitatibus baratrum demersos videas, nam hæretici ipsi, nō modo Iudeorum fratres sunt, vt antiquorum patrū concors sententia fert, verum etiam si eorum maximè, qui hæreticorum capita esse gloriantur & sunt, origines studiose præscrutati fuerimus, facile deprehendemus eos, vel à Iudeorum stirpe progenitos, vel maiores eorum Iudeorum hæresim professos fuisse. Diuina certe inspiratione factum fuisse non dubito, vt Incliti Reges Catholici Ferdināus & Elisabet, antequam sanctæ Inquisitionis officium in suis Regnis foeliciter fundassent & stabilissent subolfecerint hæreses, quæ suo tempore in suis Regnis, magna cum eorum iactura pullulabant, ex Iudeorū foetidissima sentina emanare. Vnde factum fuisse constat, teste pio viro historiarum fidei scriptore Illiescas, quod licet varia à Regibus adhibita fuerint remedia, ne à Iudæis Catholici infici possint, & vt confortium Iudeorum facilius Catholici vitarent, sanctissima lege ab ipsis promulgata, statuerunt, vt in singulis ciuitatibus loca separata Iudeorum habitationi cōuenientia magistratus fecernerēt: vbi reclusi Iudei, sua peragerent negotia, à Christianorū com-
cio

*Illiescas in
cepit. de Iu-
deorum exi-
tu.*

cio separati. Id quod antea tempore Regis Ioannis I. cōsilio D. Pauli Antistitis Burgenfis inceptum fuerat, exequutioni mandari, vt in Patriarche Pauli vita notauimus. At vafra, qua femper soliti fuerunt caliditate vtentes, lege posthabita, cum ipsis Catholicis colloquia conferre non cessabant, ipsosq; quoad poterant inficiebant, sicq; vel in Iudeorum nassam, vel in perniciosam aliquam heresim eos pertrahere conabantur. Id quod manifestissimis efficacissimisq; testimoniis. Amplissimus ille Cardinalis F. Ioanes à Turrecremata, qui in minoribus sub sancti Dominici clarissima religione agens, primus, ob insignem viri pietatem & religionem, cum eximia eruditione coniunctis, hereticæ prauitatis Inquisitor fuit factus, Catholicis Regibus euidenter demonstrauit. Qui zelo pietatis incensi, vt tantis his malis, extremum adhiberent remedium, cum in villa de Sancta Fe nuncupata agerent, vltima die mensis Martij, anni 1492. pragmatica & vniuersali lege sanctè sanxerunt, vt Iudei vniuersi, qui ad Christi fidem conuerti recusarent, intra quatuor mensium terminum è limitibus Hispaniæ sub extremi supplicij pœna exterminarentur. Sic tadem Hispania ab hac Iudeorum colubie maiori ex parte libera fuit. Nec tamen adeò expurgata, quin aliquid eiusmodi infectionis latenter remanserit, quam summo pietatis studio, hereticæ prauitatis Inquisitores erradicare studēt. Qua in restudium eorum commendatione diuinissimum est, ipsi enim, quo efficaciora remedia adhibeant, summa diligentia nituntur, origines eorum, quos in heresim prolapsos vident, à prima stirpe deducere, ipsosq; maiori ex parte ex Iudeorum profapia originem trahere, reperire solent. Quod si pari pietatis studio ac diligentia, qua hereticæ prauitatis Inquisitores in Regnis Hispaniarum, Diuino quodam impulsu ac literis sacris edocti, hereticorum origines à suo stirpe Germani superiores ac inferiores vna cum Galis deduxissent, facile hereticos maxima ex parte à Iudeorum propagine eos origines suas traduxisse, euincere potuissent, ac ex obstinatissima Iudeorum cecitate suos pestilentissimos errores hauisissent, facile cognouissent. Fateor me sanè quorundam hereticorum origines curiosè inuestigasse, quondam in Germania, & à Iudæis parentibus eos fuisse progenitos inuenisse, è qua putidissima stirpe suos foetidissimos errores facile haurire potuerunt.

En habes

En habes, candide Lector, primariam causam, quæ me maxime impulit, vt ea quæ contra Iudæos scripta inuenire poteram, studio indefesso peruoluerem: sciens neminem cum fructu disputationes aduersus Sectarios instituere posse, ni prius latebras omnes, quibus sese tutari posse cōfidunt perlustrarit. Hereses enim, teste D. Hieronymo, ad suam originem reuocare, refutare est. In orcum & obstrutissimam Iudæorum Iernam illos penè omnes fuisse demersos, vt vt potui tibi non sine cordis dolore, eorū certe misertus, ostendi: vt tu quoque pro pietate, quæ in te est, mœrore affectus compatiaris. Verum enim uero morbi grauitatem infirmo extremè laboranti ostendere, & medicam ipsi manum non adhibere, quid est, quam in extremam desperationem miserum conuicere? Morbum omnium grauissimum, viscera interiora penetrantem, hereticos habere cognoscimus: & ad extremum malorum, nempe ad Iudaismum & ad Mahometismum, ac etiam ad Atheismum vsque peruenisse certo scimus. Qua (obsecro) commodiori ipsis poterimus subuenire medella, quæ vt pharmaca iam pridem ab expertissimis medicis, contra eiusmodi venena parata, ipsis propinemus? Quæ nulibi melius securiusq; inueniri posse mihi validissimè persuasi, quàm in præclaro ac doctissimo viro D. D. Paulo de Sancta Maria, Inclitæ Burgenfis Ecclesiæ Episcopo dignissimo, qui è grauissimo Iudeorū morbo feliciter emerfus, pharmaca è celo, non sine miraculo sibi à Deo propinata, è variis & vberimis salutiferisq; Scripturæ sacre succis expressa, sibi felicissimè veritatis lucem, vitamq; cōparauit. Ea; in Ecclesiæ Dei apoteca perpetuò seruanda, atque cunctis Iudæicæ pestis morbo laborantibus, tãquam summum & præstantissimum remedium, Christiana pietate reliquit, qua omnes Iudæico veneno infecti, salutem & vitam vna cum ipso sibi vindicare possint.

¶ Præludij finis.

Aduersus hereticos omnes latebras perquirenda.

Hierony.

Quomodo hereticorū morbus sit curandus.

D. D. Paulus de Sancta Maria, quo pharmaco à Iudæico morbo fuerit curatus.

Cardin. F. Ioannes à Turrecremata primus Inquisitor fuit.

Iudei ab Hispania omnino expulsi. 1492.

Iosue 7. Vbi genealogia sacri legi Achan, qui iussit de anathemate, & ob grauissimū hoc peccatum lapidibus iure obrutus fuit, inuenies: id quod etiam in variis Scripturæ sacre locis fieri solet, vt sicut genitorum benedictur, ita prauorum generatio maledicatur.

INCIPIT DIALOGVS,
QVI VOCATVR SCRVTINIVM
SCRIPTVRARVM,

Compositus per Reuerendum Patrem Dominum Paulum de Sancta Maria,
Magistrum in Theologia, Episcopum Burgensem, Archicancellarium
Serenissimi Principis D. Ioannis Regis Castellæ & Legionis.

Quem composuit post Additiones per eum compositas ad Po-
stillam Nicolai de Lira, Anno Dñi M. CCCC. XXXIII.
Anno verò ætatis suæ LXXXIII.

SCRVTAMINI SCRIPTURAS, Ioan. 5.
8. 39.
in quibus putatis vitam æternam habere, & illa sunt
quæ testimonium perhibent de me.

CH R I S T V S
volens Iudæos in-
struere circa ipsius
cognitionē, in qua
vita æterna confi-
nit, iuxta illud Ioan. 17. Hæc est
vita æterna, vt cognoscant te
Deū, & quem misisti filiū tuum.
Quæ quidem cognitio per sacra-
rum Scripturarum Scrutiniū ha-
betur, de quo Psalmus: Beati qui
scrutantur testimonia eius, &c.
eos de huiusmodi scrutinio fa-
ciendo exhortabatur, dicens:
Scrutamini scripturas, &c. In
quibus verbis tria notantur, quæ
ad cognitionem Christi per in-
telligentiam diuinarum scriptu-
rarum requiruntur. Vnum est,
quod mysteria Christi in sacra
Scriptura tradita, non sunt quæ-
renda solū superficialiter & per-
functoriè, sed diligenter & per
modum scrutantis. Vt verus sen-
sus literæ clarius, seu verius re-
periatur, ad modum illius, qui re-

latentem per obscuritatem, seu
confusionem in aliqua domo per
diligens scrutinium vult reperi-
re. Vnde Sopho. 1. Deus inten-
dens cogitationem in Hierusalē
occultè perpetrata reuelare, di-
cebat: In illo tempore scrutabor
Hierusalē in lucernis. Per lucer-
nas enim consueuerunt abscon-
ditæ in latibulis, seu obscuritati-
bus reperiri. Quod quidē scru-
tinium scripturarum in primiti-
ua Ecclesia audiētes Apostolo-
rum doctrinam, cōtinuò exerce-
bāt. De quibus Acto. 17. Quoti-
die scrutantes scripturas, si hæc
ita se haberent. Secundum verò,
quod in prædicto verbo notatur
est, quod non solum ex scriptu-
ris sacri Canonis, scilicet, vete-
ris testamenti sunt accipiēda te-
stimonia Christi, sed etiā ab aliis
scripturis apud ipsos Hebræos
autenticis: et ideo dixit: In qui-
bus putatis vitam habere: quasi
dicat: Nō solum scrutemini scri-

Soph. 1. c. 12

Acto. 17.
c. 11.

Secundum,
quod non so-
lum ex scri-
pturis, sed
ex glossis au-
tentis He-
bræorum.

G pturas,

Ioā. 17. a. 3.

Psal. 118. a. 2.

Tria ad
Christi co-
gnitionē re-
quiruntur.

Primum quod
non per fun-
ctoriè, sed
diligenter
queratur &
scrutetur.

pturas, in quibus vere vitā æternam habetis, quæ in sacro Canone veteris testamenti continentur, sed etiam illas, in quibus putatis vitam habere, scilicet, quæ apud vos sunt authenticæ, licet in se auctoritatem nō habeant. Quæ quidē scripturæ sunt glossæ, seu auctoritates Talmudicæ, & alia scripta, apud ipsos autentica. Ex talibus enim possunt summi efficacia argumenta contra eos: tum quia in nōnullis ministeriis Diuinis, quantū ad aliqua, quandoq; prophetabant nescientes, vt legitur de Caipha Ioā. 11. Tum quia in iudicialibus, & in disputationibus Dialecticis, confessio aduersarij pro sufficienti habetur probatione. Si autem cōtra hæc dicatur, quod scriptura Talmudica, & huiusmodi, nōdum erant tempore Christi scripta. Dicendum, quod verū est quantum ad modum, quo nunc sunt in voluminibus totaliter cōpilata, seu ordinata, sed erant scripta per longum tempus ante, per partes, & quasi per modum apocripharium, & postea fuerunt compilata, seu coniuncta, & in libris publicis redacta: sicut Gratianus inter nos compilauit decreta & dicta sanctorum, quæ antea à magnis temporibus fuerunt ædita. Et quod sic fit de Talmudica compilatione, seu constructione, habetur expresse à Ra. Moyse in suo Deuterio. quod est liber magnæ auctoritatis inter eos, in parte propheticæ: vbi principaliter agitur

Ex Talmudicæ efficaciam argumentum sumitur contra Iudæos.

Ioan. 11. 3. 51

Obiectio.

Solutio.

Rab. Moys.

de Talmudica auctoritate, de tempore quo compilatum, siue constructum fuit. Tertium, quod in prædicto verbo notatur est, quod per scrutinium scripturarum contra Iudæos non est querendus sensus mysticus, sed solum literalis, à quo enim solo, secundum Augustinū contra Donatistas, & in aliis locis efficax sumitur argumentum, & ideo subdit: Illæ sunt quæ testimoniū perhibent de me. Testimoniū enim probationem dicit manifestam, quæ ex solo sensu literalis, vt dictum est habetur. Si autem contra hoc dicatur, quod sensus literalis, qui ex primariis significatis per vocem accipitur, non indiget scrutinio, cum talis sensus se offert intellectui, & ideo de tali sensu improprie diceretur: Scrutamini scripturas. Sufficeret enim dicere, legite, seu intelligite scripturas. Dicendū, quod licet sensus literalis Sacræ scripturæ ex significatis primariè per vocem accipiatur: non tamen ex hoc sequitur, quod scrutinio non indigeat, ad verum literæ intellectum reperiendum. Sunt in sacra Scriptura multe dictiones æquiuocæ, significantes diuersa, quæ ad hoc, vt sciatur, sub quo sensu accipi debeant, requiritur rationis scrutinium. Similiter sunt in scripturis, aliqua parabolicè tradita, in quibus aliquid proprie, aut aliquid significatiuè traditur. Vnde ad sciendum quomodo debeant accipi, requiritur scrutinium. Similiter

Tertium ex solo sensu literalis efficaciam contra Iudæos argumentum sumitur.

Augustinus contra Donatistas.

Obiectio.

Solutio.

Quomodo ex sensu literalis scrutanda scriptura.

cum

cum veritas alicuius scripturæ literaliter intellecta veritati alterius repugnare videtur: quod sæpe contingit in sacris scripturis, ad literam intellectis, oportet recurrere ad rationis indaginem: vt repugnantia inter sacras tollatur auctoritates: quæ & multa similia occurrunt contra Iudaicam cœcitatē disputando, vt infra patebit. Quorum respectu & similiarum ratione Christus dicit: Scrutamini scripturas. Vnde Chrysostomus super hoc verbum ita dicit. Non autem ad lectionem simplicem scripturarum, sed ad scrutinyonem exquisitam eos mittebat: quia ea, quæ de eo dicebantur in scripturis, de super obumbrabatur, nec in superficie exprimebantur, sed velut quidam thesaurus recōdebatur. Hęc ille. Quæ quidem obumbrationes per æquiuationes & apparentes contradictiones & huiusmodi, in ministeriis Christi, præsertim in antiquo testamento traditis, sæpè occurrunt, propterea quæ proprie Christus eis præcipiebat: Scrutamini scripturas. Sed attendendum est, quod quia ipsi Iudæi, specialiter Pharisei, non ex toto corde exquirebant Christum, vt eum veraciter agnoscerent, sed potius vt occasionem eum repellendi inuenirer: ideo in scrutinio scripturarum non de eis verificatur verbum prædictum: Beati qui scrutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum. Non enim ex to-

Chrysost.

Pharisei non ad cognoscendum Christum, sed ad repellendum, eum querebant.

Psal. 118. a. 2

to corde exquirebant eum, sed potius de eis circa hæc proprie dicitur illud Psalmi: Scrutati sunt iniquitates. Taliter enim scrutati sunt scripturas, vt ex eis niterentur negare Christum esse verum Messiam: & sic de iis verificatur illud, quod sequitur: Defecerunt scrutantes scrutinyo.

Psal. 63. a. 7. Scripturas quomodo mali scrutantur.

Intentio huius tractatus.

PRIMO discurre per errores Iudæorum, præsertim principales, quibus impediuntur, seu retrahuntur à cognitione veri Messiae, ostendendo per verum scrutinyonem scripturarum, quod ipse est verus Christus, & quod ipsi iniquè scrutantes defecerunt scrutinyo.

Intentio auctoris est. Primo ostendit per scripturas, Christum esse verum Messiam.

Secundo, quia nōnulli etiam veram fidem habentes, de quibusdam in sacris scripturis contentis, vel quæ ab Ecclesia, seu à Doctoribus sanctis traduntur, quorum rationem ignorant, sæpè mirantur, sic vt ex quadam deuotione talium rationem scire appetentes, illa scrutantur: iuxta illud Psalmi: Mirabilia testimonia tua Domine, ideo scrutata est ea anima mea. Idcirco ad talium deuotionem excitandam, eorum admirationem rationabiliter soluendo, secundo loco procedetur. Vnde primus tractatus induas partes diuiditur. Quarum prima in forma Dialogi cōposita est, vt per vnus aduersantium inquisitionem, & alterius discussionem, veritas clarius elu-

Secundo, in fide iam firmatis ostendit per scripturas, illa que ab Ecclesia sunt nobis data.

Psal. 118. & 129.

Primi libri divisio in duas partes.

cescat. In qua quidem alterca-
tione, nomine Sauli, Iudæi, seu
Pharisæum nominavi, eo quod
tunc inter persecutores doctri-
næ Christi, Saulus fuit præcipuus:
de ipso enim legitur: Saulus
enim adhuc spirans minarum, &
cædis in discipulos Domini, &c.
Actorū. 9. Catholicus verò sub
nomine Pauli cognominatur, de
quo legitur in Actibus capitulo
prædicto: Paulus autem magis
conualescebat & confundebat
Iudæos, qui habitabant Damas-
ci, affirmans, quoniam hic est
Christus.

Secūda verò pars modo pro-
cedit didascalico, in qua fidelis
post fidem susceptam, discipu-
lus, vt talis, de quibusdam in fa-
cris testimoniis scripturarum cō-
tentis, scrutando miratur, & à
magistro iam in Catholica do-
ctrina erudito, horum declara-
tionem, seu intellectum deuotè
petit: à quo horum declaratio-
nem recipiens, deuotior reddi-
tur. Et quia ad vtrunque scru-
tinium prædictorum rectè agen-
dum, auxilium requiritur Diui-
num: ideo præcor cū Psalmista:
Da mihi intellectū, & scrutabor
legem tuam, seu mandata tua: vt
sic ad mandatorum Diuinorum
meritoriam custodiam attinge-
re merear: de qua subdit: Et cu-
stodiam illā in toto corde meo.
Per quam custodiam ad summā
retributionem deuenitur: iuxta

Quare Saulus
inquire-
tem & Pau-
lum respon-
dentē posue-
rit.

Actor. 9.
a. 1.

Psal. 118. &
34.

illud: In custodiendis illis retri-
butio multa. Quam nobis conce-
dat Christus Dei filius.

Psal. 118. d. 11

P R A E S E N S A V-
tem tractatus diuiditur per
distinctiones, distinctiones
verò per capitula modo
infra scripto.

Distinctio prima, de Scrutinio scri-
pturarum, quæ loquitur de his,
qui saluandi, seu redimendi erant per
Christum in lege promissum. Et conti-
net quatuor capitula.

In capitulo primo ostenditur, quòd
non solum Iudæi, seu Israelitæ, qui de
genere Iacob descenderunt secundum
carnem saluandi erant, seu redimendi
per Christum, sed etiam de aliis natio-
nibus erant saluandi, & quòd non om-
nes Israelitæ saluandi erant, sed valde
pauci eorum.

In secundo capitulo continentur ob-
iectiones contra prædicta cum eorum so-
lutionibus.

In capitulo tertio, ostenditur, quòd
per Messiam erant ruendi, & scanda-
lizandi principales, seu maiores, & etiā
populares populi Israelitici.

In capitulo quarto, ostenditur quo-
modo diuersis significationibus horum
terminorum Israel, & Iudæa, & Iacob,
& huiusmodi utendum sit, in
expositione sacrarum au-
toritatum.

C A P I-

C A P I T V L V M I.
In quo ostenditur, quòd non so-
lum Iudæi, seu Israelitæ, qui de
genere Iacob descenderunt se-
cundum carnem, saluandi erant,
seu redimendi per Christum,
sed etiam de aliis nationibus
erant saluandi: & quòd non om-
nes Israelitæ saluandi
erant, sed valde pau-
ci eorum.

S A V L V S A D P A V L V M.

P A V L E, audi-
ui, quòd magister
tuus, dum viueret,
dicebat magistris
nostris: Scrutami-

Saulus ar-
guit, quòd
Iudæi tantū
erant saluā-
di per Chri-
stum.

Ioan. 5.
8. 39.

Isa. 4. a. 2.

Isa. 45. d. 25

Isa. 60. a. 2.

ni scripturas, in quibus putatis
vitam æternam habere, ipse sunt
quæ testimonium perhibent de
me. Sed scrutando scripturas ma-
nifestè reperio, quòd solus po-
pulus Israeliticus, qui propriè di-
citur ille, qui à Iacob secundum
carnem descendit, per Messiam
promissum erat saluandus: legi-
tur enim Isa. 4. In die illa, scilicet
tempore Messiae, vt communi-
ter exponitur, erit germen Do-
mini in magnificentia, & gloria,
& fructus terræ sublimis, & exul-
tatio his, qui saluandi fuerint de
Israel. Et quòd hoc se extendat
ad omnes Israeliticos habetur
Isa. 45. vbi dicit: In Domino iusti-
ficabitur & laudabitur omne se-
men Israel. Et quòd hæc salus nō
se extēdat ad alios populos, ha-
betur expresse in Isa. 60. vbi di-

cit: Ecce tenebræ operiēt terrā,
& caligo populos, super te autē
orietur Dominus, & gloria eius
in te videbitur. Quæ quidē Pro-
phetiæ communiter exponun-
tur de salute per Christum fiē-
da. Ex quibus & multis aliis ma-
nifestè patet, quòd saluandi per
Messiam promissum, debent es-
se solum de filiis Israel, seu Ia-
cob, quorum patribus facta est
promissio, & quòd omnes Israe-
litici tales saluādi sunt per eum.
Cum ergo Nazarenus, quem tu
prædicas, hæc non fecerit: multi
enim de populo Israelitico, imo
maior pars eorum, nec fuerunt,
nec sunt per ipsum saluati, vt est
notum: & sic patet, quòd ille nō
fuit Messias in lege promissus.
Et hæc potissimam rationem in-
ducit ille famosus magister in le-
ge Mosaica, & Philosophus pe-
ritissimus, scilicet, Rabbi Moy-
Egyptius in suo Deutero. in li-
bro de iudicibus, titulo de Re-
gibus, & bellis eorum, capitu. 11.
vbi sic dicit: Iesus Nazarenus
imaginatus est esse Messias. Et
fuit interfectus per iudicium. et
infra volens concludere Naza-
renum non fuisse Messiam, ait
sic: Nam omnes Prophetæ locu-
ti sunt, quòd Messias est Redem-
ptor Israel, & Saluator eorum,
& congregator eorum. Et iste
dedit occasionem ad perdendū
Israel gladio, & dispergendū re-
liquias eorum, & ad supprimen-
dum eos, &c. Hæc ille. Et sic vi-
des, quòd per scrutinium scri-
pturarum in hac materia loquē-

Confirmat
autoritate
Rabbi Mo-
yses Egyptius
Misnah.

tium testimonium reperitur, nō pro te, sed contra te.

PAVLVS ADSAVLV M.

O Saule, ad autoritates Sacre scripturę quas allegas, & recipere teneor, respondebo tibi primo, & deinde aliquid dicam ad dicta Rab. Moyf. licet ex talibus non vales contra me sumere argumentum, cum sint de professione tua, sicut nec ego ex dictis doctorum nostrorum possum efficaciter cōtra te arguere, nisi forte ex rationibus in illis contentis. Primo ergo ad autoritates sacras, quas scrutatus fuisti contra me, tibi respondeo, quod defecisti in hoc scrutinio. Multa enim sacra eloquia omisit: ex quibus oppositum illius, quod intēdis haberi potest. Sunt enim autoritates quamplurimę manifeste testantes, quod non solum populus, quem dicit Israeliticum, sed etiā alię nationes per mundum dispersę saluandę erant per Christum. Vnde & Iacob Patriarcha, qui primus prophetauit de Christo venturo, Gen. 49. dicit: Donec veniat, qui mittendus est: statim subdit. Qui est expectatio gentium. & in Isa. 11. legitur de ipso: Radix Iesse, quę stat in signum populorum, ipsum gentes spectabunt, alias requirent. & Ezech. 2. Et congregabuntur gentes multę in die illa, & erunt mihi in populum. quod ad literam secundum omnes intelligitur de tempore Messię. Quę quidem extensio

Respondit ad autoritates sacras, adducitque alias, quib' probat alios a Iudais per Christū saluandos.

Gen. 49. b. 10.

Isa. 11. b. 10.

Ezech. 2.

saluandorum per Christum clarius traditur in Isa. 49. vbi de Deo ad suum Christum loquente, sic legitur: Parū est, vt sis mihi feruus ad sustinēdas tribus Iacob, & fœces Israel conuertendas. Dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terrę. Quę quidem autoritas manifeste ostendit, quod saluatio fienda per Christum, non erat restringenda solum ad populum ex Israel descendente secundum carnem, sed potius extendēda ad cęteras nationes gentium, & ad cęteras regiones terrę, cuius extensionis rationē assignāt Rabbi tui antiqui, si bene dicta eorum scrutatus fueris.

Isa. 49. b.

SAVLVS. Dic mihi primo, vnde habes istam extensionem, ex dictis magistrorum nostrorū antiquorum: et deinde contradicam tibi in aliis in tua responsione contentis.

PAVLVS. In glossa illa magna super Genesim: quę glossa apud vos dicitur Berescith Rab. in capitulo 41. talis quęstio mouetur, scilicet: An poterit dici de Deo, seu de Messia, quod sit acceptor personarū. Et respondetur tibi: Absit, sed omnes confitentes ei corde, ore & opere, saluabuntur: scriptū est enim in Hier. 33. In diebus illis saluabitur Iuda, scilicet, confitentes, & hoc est, quod dicitur Isa. Dedit te in lucem gentiū, vt sis salus mea, vsque ad extremum terrę. Hęc in glossa: Ex qua glossa manifeste habes duo. Vnum est, quod

Berescith Rabbi c. 41. Messiam erat acceptor personarum probat ex Hebræis

Hier. 33. c. 3.

Isa. 49. b. 6.

lex Christi, seu eius salus erat extendenda non solum vsq; ad Hierusalem, & Iudęam, seu ad Iudęos, & Israeliticos, sed etiā, vsque ad extremū terrę, & alias nationes. Aliud est etiam, quod Deus esset acceptor personarū: si confitentes ei corde, ore, & operibus (etiam si non essent Israelitici secundum carnem) non essent saluandi per Christum. Et sic habes extensionem prædictam, & eius rationem per tuos magistros.

Nitiur probare omnes Christi contemporaneos Iudęos per ipsum saluandos.

SAVLVS. Posito, quod Deus saluaturus esset per Messiam omnes recte credentes, & bene operantes, etiam si ex aliis nationibus descenderent, prout tu asseris: ex hoc non tollitur, quin omnes Israelitici à Iacob secundum carnem descendentes, saltem ipsi Messię contemporanei, & eorum successores, nemine excepto, per ipsum Messiam deberent saluari. Legitur enim Micheę 2. Congregatione congregabo Iacob totum te: in vnum conducam reliquias Israel, pariter ponam illum quasi gregem in ouile. & infra: Transibit Rex eorum corā eis, & Dominus in capite eorum: quod ad literā intelligitur de Christo totum Iacob cōgregaturo, seu redēpturo: ideo Isa. 45. ait: In Domino iustificabitur, & laudabitur omne semen Israel: prout supra tibi allegauit, qui loquitur de vltima redemptione secundum omnes. Ex quibus habes, quod totum Iacob, & omnes ex femi-

Micheę. 2. d. 12.

Isa. 45. d. 25

ne Israel descendentes erant iustificandi & saluandi per Christum. Ex his igitur, & multis similibus habetur manifeste: quod Christus tuus nō fuit ille de quo loquuntur prophetę, cum multi imo, maior pars de semine Israel non solum non sunt redempti, seu congregati per ipsum, sed potius interfecti & dispersi, & quasi consumpti per eum, prout vt Rabbi Moyf. prædictus dicit vt supra.

Solutio quęstionis.

PAVLVS. Defecisti Saule in hoc scrutinio, sicut & in præcedenti. Si enim bene scrutatus fuisses scripturas manifeste reperisses, quod non omnes Israelitici secundum carnem descendentes ab Israel erant per Christum redimendi, seu saluandi, sed valde pauci ex eis respectu remanentium.

SAVLVS. Indica mi autoritates sacras hęc dicentes.

PAVLVS. Legitur enim Hieremię 3. Conuertimini filij reuertentes, ait Dñs: quia ego vir vester, & assumam vos vnū de ciuitate, & duos de cognatione, & introducam vos in Sion: & dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascent vos scientia & doctrina. Quę quidem verba intelligenda sunt de vltima redemptione, quę per Messiam erat explenda, non autem de redemptione à captiuitate Babylonica: prout quidam false estimauerunt. Legitur enim in eodem contextu: In illo tempore vocabunt Hierusalem solū Do-

Hier. 3. d. 14

mini, & congregabuntur ad eam omnes gentes in nomine Domini. Et ideo Rab. Salo. vester exponens in libro qui dicitur Kanderim, in cap. Helech verba predicta, scilicet: Assumam vos unum de ciuitate, & duos de cognatione. exponit de vltima redemptione per eos spectata. Dicit enim super verbum predictum. Hier. sic: Eligam iustos, & introducam eos in Sion. Ex quo patet, quod in redemptione per Messiam fienda, non omnes Israelitici erant saluandi, sed solum iusti, qui erant pauci, respectu iniustorum: qui remanebunt sine redemptione. et ideo dicit: Vnum de ciuitate, & duos de cognatione, quasi dicat: Valde pauci eligentur ex multis. Item in eodem contextu, cap. Helech, quidam de antiquis Talmudicorum dicit, quod sicut de sexcentis millibus, qui egressi sunt de Aegypto non intrauerunt terram promissionis, nisi tantum duo, scilicet, Chaleb, & Iosue: sic erit in tempore Messiae. Nam scriptum est Osee 2. Et canet tibi iuxta dies iuuentutis tuae, & iuxta dies ascensionis eius de terra Aegypti. Hae ille. Patet ergo ex dictis istorum, quod tempore Messiae promissi, valde pauci erant redimendi de populo Israelitico, respectu non redemptorum, quod est propositum.

CAPITVLVM II.

De obiectionibus contra predicta
& earum solutionibus.

S A V L V S.

EGO ostendi tibi per sacras auctoritates, quod solus populus Israeliticus erat per Messiam redimendus: & quod omnes illius populi, redemptionem per ipsum erant consecuturi. Ut patet per auctoritates per me allegatas. Si tu ergo mihi proponis alias, quae videntur sonare oppositum. Dic ergo mihi, quomodo possit ex istis auctoritatibus contrarietas tolli: manifestum est enim, quod non possunt duae veritates ad inuicem contrariari.

P A V L V S. Ad contrarietatem tollendam a sacris eloquiis tam circa predicta, quam etiam circa multa alia, oportet praesupponere: quod ad scrutandum verum intellectum in sacris eloquiis contentum: requiritur scrutari significata verborum, seu nominum, & aliarum dictionum in eisdem contentarum, scilicet, an sint vniuoca: sicut hoc nomen lignum, vniuoce dicitur de qualibet re, de qua non solum nomen ligni, sed etiam ratio eius verificatur: vel sint merè equiuoca: sicut hoc nomen canis, qui de aliquo fidere, & de aliquo animali dicitur: quibus non ratio per nomen significata, sed solum nomen est commune. An scilicet sint non merè equiuoca, sed a consilio, seu per translationem: ut cum hoc nomen equus, dicitur de equo vero, qui est quoddam animal, & etiam de equo, in pariete picto: in quibus licet

Significati-
onem ver-
borum ad
contrarietatem tollendam oportet inquire in sacris eloquiis.

licet ratio substantiae sit diuersa, est tamen inter eos aliqua similitudo, scilicet, figuralis. Et ideo talia nomina non dicuntur merè equiuoca, sed accommodata, seu translata: & quia in sacris eloquiis inueniuntur multae, & diuersae equiuocationes. Idcirco oportet inquirere significationes dictionum ad veritatem, sine contrarietate extrahendam, quod etiam doctores tui videntur sentire.

S A V L V S. Allega mihi doctores nostros hoc sentientes.

P A V L V S. Ille tuus magnus magister, scilicet, Rabbi Moyf. Aegyptius, in prima parte sui libri de Directione perplexorum, in prohaemio, vbi agit de intentione sui operis, vbi sic ait: In libris prophetarum inueniuntur nomina merè equiuoca, quae intelliguntur a simplicibus, seu ignaris de primariis significatis per talia nomina. Sunt etiam nomina accommodata, scilicet, equiuoca, seu a consilio translata: quae intelliguntur a predictis de re prima, a qua fuerunt translata, seu accommodata. Hae ille. Quae quidem distinctio nominum, licet plenius & clarius a nostris doctoribus tradatur: allego tamen tibi predictum Rab. Moy. quia scio, quod eum recipies potius, quam doctores nostros.

S A V L V S. Applica ista ad propositum, scilicet, ad tollendum contrarietatem predictarum autoritatum, quarum quaedam per me. Aliae verò per te sunt allegatae.

Rab. Moy.
Nebochim.

Nomina
quaedam me-
re equiuoca
& quaedam
accommodata.

P A V L V S. Si diligenter scripturas scrutatus sacras fueris, reperies, quod si iatio in eisdem scripturis, non vniuoce accipitur, sed equiuoce, seu accommodatè, vel translata a consilio. Quandoque enim accipitur filiatione secundum generalem generationem. Gen. 5. de Adam, & Seth, & aliis legitur: Genuit filios & filias, & sic in pluribus aliis locis. Quandoque verò filiatione accipitur pro filiatione spirituali. Et hoc dupliciter, quia aut in bono, ut cum dicitur: Filij prophetarum se debant coram eo: quod intelligitur de filiatione disciplinae, seu doctrinae, secundum quam illi, qui sequebantur doctrinam, seu disciplinam prophetarum, dicebantur eorum filij, propter patrum imitationem, seu similitudinem: licet non essent, ab eis generati carnaliter. In malo verò, cum dicitur in Iob 41. Ipse est Rex super omnes filios superbiae. Quae quidem filiationem, manifestum est non esse intelligendam secundum carnalem propagationem: tali enim modo superbia non generat. Vnde intelligenda est haec filiatione secundum sequellam. Superbi enim sequuntur passionem, seu motum superbiae, sicut filij naturales, ut in plurimum sequuntur mores patrum. Secundum, quam distinctionem filij Israel, quandoque intelliguntur in scriptura, illi tantum, qui de Iacob descenderunt secundum carnem. Ut cum dicitur in Exodo 1. Hae sunt nomina filiorum Israel, qui ingressi sunt Aegyptum cum Iacob:

Filiatio
quo: modis
capiatur.

Gen. 5.

4. Reg. 4.
f. 18.

Iob. 41.
d. 25.

Filij Israel
dupliciter
dicuntur.
Primo, secundum
carnem.

Exod. 1. an.

Rab. Salo.

Solum iusti
per Messiam
saluandi.

Talmudic.

Osee 2. c. 15.

cob: quod intelligitur solum de filiis Israel secundum carnalem generationem: prout declaratur cum in litera subdit: Omnes animæ, quæ egressæ sunt de fœmore Iacob. Quandoque verò per Israel, seu filios Israel, vel semen Israel intelliguntur illi, qui sequuntur verum cultum Dei Israel: etiam si non sint ab Israel, seu Iacob carnaliter descendentes. Vnde in Isa. 44. ubi agitur ad literam de multiplicatione populi Israel, per vocationem gentium ad fidem Dei, quæ per effusionem Spiritus sancti facta est, de quo dicit: Effundam spiritum meum super semen tuum, &c. Et germinabunt inter herbas, quasi falices iuxta aquas fluentes. In eodem contextu ostedit, quod hæc multiplicatio seminis Israel, seu Iacob non est intelligenda secundum carnalem propagationem tantum. vnde ibidem subdit: Iste dicit: Domini ego sum, & ille vocabit in nomine Iacob: & hic scribet in manu sua Domino, & in nomine Israel assimilabitur. In quibus verbis dictio prædicta declaratur diligenter scrutati. Nam per hoc quod ait: Iste dicit: Domini ego sum, intelligitur de Israelita secundum carnem: talis enim potest dicere Domini ego sum: iuxta illud Deuteronomio 32. Pars Domini populus eius, & Israel funiculus hereditatis eius. Vnde & de isto secundum primariam significationem dicitur: & ille vocabitur in nomine Iacob. cum autem subdit: Et

hic scribet in manu sua Domino: intelligitur ille, qui per imitationem operis dicitur Israeliticus esse, seu de Iacob: etiam si non per carnalem generationem. Per manus enim in scripturis sacris operationes intelliguntur, vt in Psalmo. Innocens manibus, &c. vnde cum dicitur: Et hic scribet in manu sua Domino: intelligendum est, quasi dicat: iste est, si non potest dicere Domini ego sum, nec etiam vocari nomine Iacob, eo modo, quo alius supradictus, qui Israeliticus est secundum carnem, scribit tamen in sua manu Domino, scilicet, adhærendo ei per operationem, & vt ostendat, quod talis potest nominari Israeliticus, statim subdit: Et in nomine Israel assimilabitur: & in Hebræo habetur cognominabitur, quasi dicat. Iste qui per operationem debet dici esse Deum, etiam nomen Israel meretur, per quandam assimilationem, seu cognominationem. Ex quo habes, quod sub nomine Israel non potest intelligi in scripturis tantum ille, qui per carnis propagationem descendit, sed etiam ille, qui per simulationem operationis, & sic intellexerunt istum passum magistri tui.

S A V L V S. Ostende mihi obsecro, vnde magistrinostri intellexerunt istum passum illo modo, quem tu dicis.

P A V L V S. Quere Rab. Salo. doctorè & magistrum tuum, qui in glossa sua super Isaiam, ad literam

Per manus in scripturis operationes intelliguntur. Psal. 23. b.

Sub nomine Israel intelliguntur non tantum, qui carnaliter descendunt ab illo, sed qui per imitationem Israelis opera faciunt.

Rabb. Salo.

Qui nominantur filij Israel secundum Hebræos

literam super illud verbum: Et in nomine Domini assimilabitur, sic dicit: Isti sunt, qui conuertuntur de Gentilitate conuersi ad fidem in nomine Israel nominandi sunt, vt dictum est: prout patet ex autoritate Isaiæ allegata, & glossa Rab. Salo. qui apud te Doctor authenticus est: de quibus intelligenda sunt verba Prophetarum per te allegata, per quæ dicuntur omnes filij Iacob, seu Israel saluandi per Messiam, per istos enim intelligendi sunt illi, qui secundum fidem & operationem descendunt de Israel & Iacob cuiuscunque nationis sint, non autem illi, qui solum secundum carnem ab Israel & Iacob descendunt: tales enim non sunt verè, seu simpliciter dicendi Israelitici, nec de Iacob descendentes, nisi secundum quid, scilicet, secundum nomen tantum.

Qui Abrahamæ fidem & opera imitantur filij Israel sunt, qui secundum carnem descendunt, secundum quid filij dicuntur.

Optime argumentatur per similitudinem filiorum carnalium.

Responsio. Vera filia non non secundum carnalia sed secundum spiritualia attendi debet.

Filij Prophetarum dicuntur, quia in Prophetia succedunt.

Filij Israel dicuntur, qui succedunt in bonis spiritualibus.

cedebat prophetis, sed in bonis spiritualibus, scilicet, in dono prophetiæ: & ideo proprie loquedo nominatio Israelis, seu Iacob, quæ est secundum imitationem fidei & operis: prior est, & verior nominatio, quantum ad spiritualia, quam nominatio Israel, quæ est secundum carnis propagationem. Vnde tales filij verè, & simpliciter dicuntur filij Israel in spiritualibus. Filij verò, qui tantum secundum carnalem generationem descendunt non sunt simpliciter dicendi filij Israel, nisi tantum secundum quid, scilicet, secundum carnem, seu nominationem tantum: prout iam dictum est.

S A V L V S. Nunquid habes aliquam autoritatem, in qua hæc dicta tua fundentur.

P A V L V S. In Isaiæ 48. legitur: Audite hæc domus Iacob, qui vocamini nomine Israel, & de aquis Iuda existis: qui iuratis in nomine Domini, & in Deo Israel, recordamini non in veritate, nec in iustitia. Ex quo patet, quod illi qui iurabant in nomine Domini, non in veritate, nec in iustitia: non erant proprie dicendi Israel, sed solum nomine.

Tales enim, scilicet, qui iurant in nomine Domini, non in veritate nec in iustitia irreuerenter se habent ad Deum. Vnde talibus propheta dicebat: Audite nunc domus Iacob, qui vocamini nomine Israel, quasi dicat: Licet estis de domo Iacob, secundum stirpem generationis, non tamè estis

Filij Israel nomine, & non se, quæ non faciunt opera fidei.

Secundo, secundum imitationem

Isa. 44. a. 3.

Cõcordantia autoritatis.

Deut. 32. b. 9.

Isa. 48. a. 7.

estis veri Israelitici, licet voca-
mini nomine tali: quia nō re, sed
solum nomine estis Israelitici. et
talibus etiam dicitur Osee 1. Vo-
ca nomen eius nō populus meus
in quo ostenditur, quod illi qui à
Deo recedunt secundum opera-
tionem & fidem, nō sunt propriè
dicendi populus eius, licet à pa-
tribus Deum colentibus descen-
dant: sicut ibidem filius, qui se-
cūdam carnem à Propheta def-
cendebat vocabatur non popu-
lus meus.

CAPITVLVM III.

In quo ostenditur, quod per Messiam
erant ruendi & scandalizandi princi-
pales & maiores, & etiam popu-
lares populi Israelitici.

S A V L V S.

LICET filiatio secundum
fidem, & operationem, pro-
ut tu dicis, sit potior & dignior,
quam filiatio secundum carnalē
generationē, saltem in spiritua-
libus: nihilominus tamen filiatio
illa, quæ secundum carnem est,
non est in tantum eiiciēda, quod
totaliter amittat bona paterna,
saltem temporalia. Et ideo ra-
tio Rabbi Moyf. quam tibi alle-
gabam superius, in suo vigore
manet: dicit enim, quod occasio
ne illius, quem tu dicis Messiam,
Israel est dispersus per orbem,
& destructus, & omnino deie-
ctus, quod est signum manifestū
ipsum Nazarenum nō fuisse ve-
rum Messiam, in Prophetis pro-
missum: cū nullus Propheta
videatur dicere, quod per ve-

Osee. 1. c. 9

Arguit
Christum
Messiam nō
fuisse, eo
quod fuerit
causa ruine
Iudaorum.

Rab. Moy.

rum Messiam talia mala contin-
gerent in populo Israelitico,
qualitercunque Israel intelli-
gatur.

P A V L V S. Licet, vt dixi
tibi, dicta magistrorum tuorum,
non sunt à me accipienda, tan-
quam habentia auctoritatē cō-
tra me: cōcedo tamen magistro
tuo prædicto, quod occasione
veri Messia, quem ego prædico,
populus tuus est dispersus per
orbem, & destructus, & omnino
eiectus: sed hoc non est signum
ipsum Dominum Iesum Nazare-
num non fuisse verum Messiam,
in Prophetis promissum, sed po-
tius est verum signum scrutan-
tibus scripturas concludens op-
positum, scilicet, quod ipse fuit,
& est verus Christus in Prophe-
tis promissus, quia causa disper-
sionis, destructionis, seu deie-
ctionis Iudaorum, præcipua fuit
occisio Christi, quam perpetra-
uerūt nequissimè: prout potest
haberi ex auctoritatibus, seu hi-
storiis autenticis. Si enim Na-
zarenus in Christum recepif-
sent, & in poenam huius rece-
ptionis, destructionē, & alia ma-
la paterentur, tunc videretur ha-
bere locū ratio magistri tui. Sed
quia oppositum contingit, scili-
cet, quod postquam eum contē-
pserunt, eiecerunt & occiderūt,
prædicta mala deueniunt eis.
Idcirco ratio tua magis facit cō-
tra te, si bene consideras.

S A V L V S. Indica mihi, ob-
secro, vnde habes, quod per
peccatum mortis Nazarenū Iu-
dæi

Occasione
veri Messia
Iudæi sunt
dispersi: &
hoc maxi-
mè probat
Christum
fuisse Mes-
siam.

Messias fu-
turus erat in
scandalum
Israel, tam
superiorib⁹,
quàm popu-
laribus.

Isa. 8. c. 14.

Occisio
Christi dis-
persit popu-
lum Iuda-
icum causa fuit

Messias offe-
cium erat,
premia bo-
nis donare,
malis vero
punitio: cetera

dæi fuerunt destructi & dispersi.

P A V L V S. De hoc quod
per occasionē Christi Iudæi me-
ruerūt destructionē, & deiectionē,
& cætera prædicta, habendus
est sermo inter me, & te se-
paratim Domino concedente:
quia hoc requirit singulare scru-
tinium scripturarum, sed ad præ-
sens sufficit mihi, vt tibi osten-
dam, quod si bene sacras scriptu-
ras scrutatus fueris, manifeste
reperies, quod ipse Messias fu-
turus erat in scandalum, & la-
queum Israelis, & Hierusalem:
& hoc quantum ad præcipuos
eorum, scilicet, ad status supe-
riores, & etiam quantum ad po-
pulares, seu vulgares: de ipso
enim legitur Isa. 8. Et erit vo-
bis in sanctificationem, & in lapi-
dem offensionis, & petram scan-
dali duabus domibus Israel, &
in laqueum, & in ruinam habitan-
tibus in Hierusalem. Ex quo ha-
bes, quod ille Messias, qui futu-
rus erat in sanctificationem, con-
firmando eos in bono, qui adhe-
rent ei, ipsemet futurus erat in
laqueum, & lapidem offensio-
nis, &c. duabus domibus Israel,
scilicet, Regali, & Sacerdotali,
qui sunt principales status in Is-
rael, sicut in qualibet natione:
quas duas domus Israel propter
suam incredulitatem iusto iudi-
cio fecit ruere: similiter futu-
rus erat ille in laqueum, & in rui-
nam habitantibus in Hierusalē,
scilicet, communi & vulgari po-
pulo, quia in ciuitate Hierusalē,
vbi Christus passus est, omnes

tales ferè ruerunt per infidelita-
tem, licet non omnes: vnde sta-
tim sequitur ibidem: Et offen-
dētur ex eis plurimi, quasi dicat,
non omnes: ex qua auctoritate
manifeste habes, quod Messias
expectatus & promissus debe-
bat esse occasio offensionis, &
scandali duobus statibus præci-
pui Israeliticis, & etiā in ruinā
plurimis vulgaribus populis, de
habitantibus in Hierusalē modo
prædicto.

S A V L V S. Hęc auctoritas
allegata per te, non concludit
tuum propositum propter duo.
Primum, quia hęc non loquitur
de Messia, sed de Deo. Imme-
diate enim ante illa verba dice-
bat Propheta: Dominum exer-
citiuum ipsum sanctificare: ipse
pauor vester, & ipse terror ve-
ster: & statim subdit: Et erit in
sanctificationem, scilicet, ille
Deus, quem sanctificabitis, de
quo loquor. Ex quo patet, quod
de Deo non de Messia loquitur.
Secundo, quia ille duæ domus,
de quibus loquitur Isaias, fue-
runt domus Phasceæ filii ROME-
LIÆ Regis Israel, quas fecit Deus
ruere per Ozeæ filium Hela, &
domus Ozeæ filij Hela, quam cū
toto Regno Israel fecit Deus
ruere per Salmanassar Regē As-
syrriorum. 4. Regum 18. Vnde si
bene consideres auctoritas præ-
dicta non facit pro te.

P A V L V S. Ad primum,
quod obiicis tibi respondeo,
quod Deus & Christus, seu
Messias secundum veram fidem
quam

Isa. ibidem

Replicatur
Primo.

Isa. 8. c. 13.

Secundo.

4. Reg. 18.
c. 25.

4. Reg. 18.
b. 9.

Responso ad
primum.

Messias
Deus & ho-
mo.

quam prædico, non sunt duo, sed vnus, & idem Deus & homo: & ideo loquedo propheta de Deo dicit: Dominum exercituum ipsum sanctificate, & subiungedo. Et erit in sanctificationem, &c. de Christo potest plane intelligi, qui idem est cum Deo. Quia tamen scio, quod hoc erit tibi durum ad credendum pronunc: & est tantę arduitas, quod requirit singulare & diligens scrutinium scripturarum: ideo placet, vt superfedeamus ad præsens de ista inquisitione, sicut de alia supradicta, scilicet, de occisione Christi, donec habeamus colloquium speciale circa Deitatem Christi, vbi Diuina gratia inspirante, intendo tibi persuadere ratione, & ostendere autoritatibus sacris, quod secundum veritatem Christus, seu Messias est verus Deus, & verus homo.

S A V L V S. Licet firmiter credo, quod nõ persuadebis mihi, nec etiã ostendes, quod promittis, cum sit contra totam rationem, & sacras auctoritates: tamen placet superfedere ad præsens de hoc, vt per se fiat de eo inter me & te altercatio sufficiens, vnde responde mihi ad secundum.

Responso
ad secundũ.

P A V L V S. Ad secundũ respondeo tibi, quod dicere, quod istę duę domus, de quibus Propheta loquitur, intelliguntur de domibus Phasce filio Romelię, & de Osea filio Hela, qui fuerunt Reges Israel, nõ est conueniẽter dictum, tum quia sicut in Re-

gno Iuda, licet fuerint multi Reges Israel successiue, non tamen dicuntur propter hoc multę domus Regiæ, sed tantum dicuntur vna domus, scilicet, domus Dauid. Vnde in capitulo præcedenti Propheta loquens Achaz Regi, qui a magnis tēporibus post Dauid Regē successerat, dicit ei: Audite nunc domus Dauid: præsupponens, quod domus Regiæ eadem erat a tempore Dauid & citra, & similiter habetur in aliis locis: sic in proposito dicendum est de Regibus Israel, scilicet, quod licet præfatus filius Romeliæ, & Oseas filius Hela fuerint duo Reges in Israel successiue, non tamen dici debent duę domus Regiæ, cum eadem sit domus Regiæ Regni Israel: tum quia licet præfatus filius Romeliæ vnã cum Rasin Rege Syriæ ascenderint in Hierusalẽ contra Achaz Regem Iudę, vt habetur 4. Reg. 16. de qua contro-

Licet in
daa multi
fuerint Re-
ges omnia
men vnã
mus dici-
tur: Sim-
liter domus
Israel.

Domus
Regiæ eadem
erat a tēp-
ore Dauid
citra.

4. Reg. 16.
a. 5.
Ila. c. 7. 22.

tibus priores, scilicet, Regia,

Regia, & Sacerdotali, modo prædicto intelligendos, quibus idem Deus, seu Christus, qui de bebat esse in sanctificationem, scilicet, iustis fidelibus, idem ipse habebat esse in lapidem offensionis & petram scandali, &c. nõ credentibus. Vnde ex prædictis diligenter consideratis possent tolli contrarietates, quę apparent in autoritatibus sacris, de Israel & Iacob, & huiusmodi loquētibus in materia redemptionis, seu saluationis Israelis, seu Iudę, & huiusmodi attribuendo singula singulis, secundum diuersitatem significationum supradictarum, iuxta exigentiam materiæ.

C A P I T V L V M IIII.

In quo ostenditur in speciali, quomodo diuersis significationibus horum terminorum Israel, Iuda, & Iacob, & huiusmodi vtendum sit in expositione sacrarum auctoritatum.

S A V L V S.

D V M multiplicitas sensuũ, seu significationum in vna scriptura, seu dictione parit ambiguitatem, seu deceptionem, & argumentandi tollit firmitatem, secundum quod aliquę fallacię in Dialecticis assignantur, debet ergo dari circa diuersa significata prædictorũ terminorũ aliqua regula, seu mēsurā, secundum quam possint intelligi qualiter singula significata singulis casibus, seu materiis debeant

applicari, quod videtur valde difficile. Vnde distinctiones tuę non videntur sufficere ad tollendam contrarietatem absque omni fallacia, seu ambiguitate, a sacris autoritatibus de prædicta materialoquentibus.

P A V L V S. Imo recte scrutanti scripturas non est difficile regulam, seu rationē dare, quę talis ambiguitas, seu contrarietas tollatur.

S A V L V S. Indica mihi quę dicis, sufficienter ea declarādo.

P A V L V S. Si circa hoc recte sacras scrutatus fueris autoritates, reperies, quod in Scripturis sacris, de hac materia loquentibus, variis diuersisq; modis, Israel & Iacob, seu Iuda sunt intel-

Israel, Iacob, & Iuda
quinque mo-
dis capiuntur.
Primo.

ligendi, saltem quinque modis. Primus, quando scripturæ loquuntur de redemptione Israel, ostendēdo ipsius redemptoris, scilicet ipsius Messię originem, & in talibus oportet, quod Israel intelligatur proprie secundum generationem carnalem, vt cū dicitur de Christo venturo. Isa.

Ila. 65. b. 9.

65. Educam de Iacob semen, & de Iuda possidentem montes meos, & Isai. 11. Egredietur virga de radice Iessæ, & sic de similibus. Est etiam secundus modus, scilicet, quando scripturæ loquuntur de his, qui fuerunt primi & principales cooperatores in mysterio Redemptionis cum ipso Messia, seu Christo in diuulgando eius fidem & doctrinā. Et in talibus intelligendũ est quod Israel, seu Iacob, vtroque modo simul

Idem 11. a. 1

Secundus
modus.

quod

simul

simulsumitur, scilicet, secundum carnem & secundum spiritum: vt cum dicitur: Qui egrediuntur impetu à Iacob implebunt totum orbem femine Isa. 27. Tertius modus quando scripturæ loquuntur de suscipiētibus redemptionem, seu saluationem effectualiter, vt cum dicitur: Israël saluatus est in Domino salute æterna Isa. 45. & Mich. 2. Cōgregatione gregabo Iacob totum te, id est coram te: & sic de similibus. Et in his oportet quod intelligatur Israel secundum spiritum propriè, siue talis Israel sit secundum carnalem generationem, siue non. Est quartus modus, quando scripturæ loquuntur de his, qui propter sua peccata non fuerunt participes redemptionis. Et in talibus oportet intelligere Israel secundum carnalem generationem: non autem secundum spiritualem, vt cū dicitur Ose. 9. de populo Israelitico: Propter malitiam operum suorum, de domo mea expellam eos, non addam diligere eos, omnes principes eorum deuiantes: quæ quidem verba & similia intelligenda sunt de Israël, qui non secundum spiritum, sed tantum secundum carnem à patribus descendunt. Potest etiam esse quintus modus, quando, scilicet, scripturæ de Israel loquuntur mixtim: vt cum dicitur Isa. 1. Nisi Dominus reliquisset nobis, scilicet, Israel & Iudæ, semen: quasi Sodoma fuisset, &c. vbi oportet intelligere Israel vtroque modo,

quia secundum carnem quantum ad eos, à quibus fuerunt relictī, secundum spiritum verò quantum ad semen relictum. Sunt forte etiam alij modi loquendi in scripturis sacris de hac materia, qui secundum modos prædictos ad eos reduci possunt.

S A V L V S. Nūquid habes auctoritates, seu rationes, ad hæc, quæ per te dicta sunt, fundanda?

P A V L V S. Ad primū modū loquendi fundandum, seu firmādum sunt, ostēdentes, quod Messias promissus in Prophetis debet esse ex femine Abraham, vt Gene. 26. Et benedicetur in femine tuo omnes gentes terræ: pro vt plenius ibidem in quadā additione fuit expositum. Similiter habetur ex auctoritate scripturæ, quod prædictus Messias debet esse de tribu Iuda, vt Gene. 49. Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus est, &c. quod loquitur de Messia etiam secundū doctores tuos. Debet etiam esse Messias de fructu ventris David, cui dicitur in Psalm. 131. De fructu ventris tui, ponam super sedem tuā. Cū ergo origo saluatoris denuntietur esse de femine Abraham, & de femore Iudæ, & de fructu ventris David, quæ omnia pertinent ad carnalem generationem, manifestum est, quod Messias promissus secundum carnem debet descendere à patribus prædictis.

S A V L V S. Nunquid Messias

fiat non debet descendere à prædictis, etiam secundum spiritualem generationem, cū sit sanctus sanctorum, maximus imitator patrum in sanctitate? cur ergo non attribuis sibi generationem secundum vtrumque modū, scilicet carnalem & spiritualem?

P A V L V S. Secundum verā fidem quam prædico, Messias descendit à patribus carnalibus qui in sua genealogia ponuntur secundum carnem tantum. Nam secundum spiritualem generationem, à solo Deo patre nascitur, seu natus est. Et quia hoc mysterium, vt dixi tibi, requirit scrutiniū singulare: ideo ad præsens supersedeamus de hac inquisitione, sed sufficit tibi, quod Messias debuit descendere secundū carnem à patribus, quod non dubito te concedere. Ad secundum modum loquendi fundandum, satis videtur sufficere euidētia facti. Est enim manifestū, quod fides Christi & eius disciplina diuulgata fuit in orbe terrarum per Apostolos seu discipulos suos, qui pro maiori parte fuerunt de Israel secundum carnem: & secundum spiritum, præsupposita nostra veritate, quod tu etiā potes concedere de Messia per te spectato, sine præiudicio tuæ opinionis. Ad tertium verò modum fundandum, recta ratio persuadet. Omnis enim qui in Domino saluatus est, salute æterna, oportet quod sit de Israel secundū spiritum, vnde cunq; sit ille, secundū carnalem

generationem: aliās enim Deus esset acceptor personarum, vt supra tibi dixerā. Quartus etiā modus pari ratione fundatur: nam illi qui per peccata sua à salute expelluntur, nō descendunt secundum spiritum à patribus. Quintus verò modus fundatur ex quarto & tertio: ex quibus mixtus est seu compositus. Ex quibus diligenter consideratis, & debite applicatis, possent tolli contrarietates absque ambiguitate seu fallacia, à sacris auctoritatibus de Israel seu Iacob: & huiusmodi in prædicta materia loquentibus.

Distinctio secunda, de scrutinio scripturarum, circa uocationē gentium ad Israeliticam dignitatem, & continet quatuor capitula.

In primo capitulo ostenditur, quod gentes vocandæ erant ad Israeliticam dignitatem.

In secundo ostenditur, quod uocatio gentium incipienda erat, postquam Christus principaliter fuisset in Hierusalem: & ibi euangelizaret, nec ibi inuenisset viros iustos & huiusmodi.

In tertio ostenditur, quod fideles Christi non nomine Israel seu Iuda, sed alio nomine erant vocandi.

In quarto ostenditur, quod licet nomen Israel seu Iuda, post passionē Christi fuit reprobatum, seu in execrationē dimissum: fideles tamen Christi ex Israël & Iacob, id est, secundum carnem descendentes, non minus Christianam dignitatem, seu Ecclesiasticam

sortiti sunt, quàm alij Gentiles.

Isa. 27. b. 6.
Tertius mo
dus.

Isa. 45. c. 17
Mich. 2.
d. 12.

CEVAM me

Quartus
modus.

Osee. 9.
d. 15.

Quintus mo
dus.

Isa. 1. c. 9.

Autoritas
Ad primū

Gen. 26.

Gen. 49.
b. 10.

Messias
bet esse
Abraham
mine de
bu Iuda
de fructu
David.

Psalm. 131.

Christus so-
lum secundum
carnalem genera-
tionem à Pa-
tribus descē-
dit, & secundum
spiritualem à
solo
Deo.

Ad secundum.

Ad tertium.

Ad quartū.

Ad quintū.

CAPITVLVM I.

In quo ostenditur: quod Gentes vocandæ erant ad Israeliticam dignitatem.

S A V L V S.

BICET ex dictis tuis possit haberi, quod etiam Gentiles ad cultum diuinum venientes possunt nomine Israel seu Iacob cognominari, vt in tertio modo supradicto, ex tuis colligitur dictis: non tamen ex hoc habetur quod tales scilicet aduenæ gentiles Israeliticam dignitatē consequantur. Scrutās enim scripturas reperio quod huiusmodi aduenæ licet in consortium Israelitarum recipiantur, & sub eorum nomine cognominentur, non tamen ad similem seu æqualem dignitatem assumuntur. Vnde quia secundum doctrinam tuā seu magistri tui, tales aduenæ, scilicet, de gentilitate cōuersi ad eandem, seu ad omnimodā similitudinem Israeliticæ dignitatis recipiuntur: sequitur quod Christus tuus non est Messias in prophetis promissus: quia talia per se & discipulos suos dogmatizauit cōtra sacrarum determinationem scripturarum.

P A V L V S. Indica mihi, vbi in sacris eloquiis ea quæ dicis continentur.

Isai. 14. a. 1.

S A V L V S. Legitur Isai. 14. Miserebitur enim Dominus Iacob, & eliget adhuc de Israel, & requiescere eos faciet in humū suam, & adiungetur aduenā ad

eos, & adherent domui Iacob. Et infra sub eodem cōtextu: Et possidebit eos domus Israel super terram suā, & erāt captiues eos qui se cōperant. ex qua autoritate manifestè habes, quod cum Deus miserebitur Iacob, &c. scilicet tempore Messie, & adiungetur aduenā ad eos, scilicet, per vnus Dei cultum, quod tunc tales aduenæ erunt serui seu subditi Israelitarum, non autem eis in conditione seu æqualitate æquales.

P A V L V S. Autoritas hæc loquitur de statu populi Israelitici, cum fuerunt liberati à captiuitate Babylonica, nō autem de tempore Messie: dicitur enim ibi immediatè ante: Prope est vt veniat tempus eius, scilicet liberationis Iudæorum de Babylone, quæ facta est in principio Regni Cyri Regis Persarum: vt habetur Esdræ. 1. quod tempus nō erat multum longum à tempore Isaiæ. Ideo subditur, & dies eius non elongabuntur: secus est si de liberatione quæ per Messiam erat fienda: quæ nō erat ita prope, sed ducentos annos & ultra à tempore Isaiæ, secundum veritatem nostram. Secundum autē opinionem tuam qui adhuc illā expectas liberationem, post tempus prophetiæ prædictæ iam fluxerunt duo millia annorum & ultra, & adhuc non apparet finis: de quo tempore tam lōgissimo. & interminato, nullo potest modo dici: Prope est vt veniat tempus eius, & dies eius non elongabuntur.

Ibidem.

Concordia autorum. Isai. 13. d. 1.

Esdræ. 1. b. 3.

Isai. 13. d. 1.

Zacha. 2. c. 10.

Non est distinctio Iudæi & Græci, sed sicut vnus Deus, ita vnus populus.

Replicat.

Deut. 23. a. 3.

Non omnes recipiebantur ad dignitates Israeliticas. Isai. 56. b. 6.

Distinct. II.

buntur. In tēpore autem Messie non reperies quod conuersi de gentilitate sint serui seu subditi Israelitarū, sed potius de vtraque natione, scilicet, ex Israelitica & gentili debebat fieri vnus & idem populus Dei. Vnde Zacha. 2. Lauda & lætare filia Sion, quia ecce venio & habitabo in medio tui, dicit Dominus: quod intelligitur de tempore Messie quādo habitauit Deus in nobis, & sequitur. Et applicabuntur gentes multæ ad Dominū in illa die, scilicet, per conuersionem gentiū ad fidem, & erunt mihi in populū. Ex quo patet, quod inter eos non erit diuisio nationum, scilicet, Iudæi & Græci, seu alterius nationis, sed vnus populus tantum, sicut vnus Deus.

S A V L V S. Ex illa autoritate quā allegas licet potest cōcludi, quod gentiles conuersi ad Iudaismū recipiantur ad legis obseruantiam æqualiter cū aliis, in tantū quod possent dici vnus populus cū eis, nō tamē ex hoc habetur quod tales alienigenæ admitterentur ad ea quæ erāt honorū. Nam vt habetur Deute. 23. Aliqui gentiles in tertia generatione, aliqui in decima, aliqui nunquam admittebantur ad honores, seu dignitates Israeliticas.

P A V L V S. Isai. 56. de hac materia legitur: Et filios aduenæ qui adherent Domino, vt colant eum & diligant nomen eius, &c. Et sequitur: Adducā eos in montem sanctum meū, & lætificabo eos in domo orationis meæ: ho-

Capit. 2. 119

locusta eorū & victimæ eorum placebūt mihi super altari meo. Ex quo habes quod etiam gentiles cultui diuino adherentes, æqualiter se debebant habere in omnibus ad dignitatē Israeliticam pertinentibus.

S A V L V S. Nō habes ex ista autoritate intentū, sicut nec ex prima, nā adduci in sanctuario, nec etiā lætari in domo orationis, vel etiam animalia ibi offerre, vt ex eis sacerdotes offerant holocausta & sacrificia in altari commune est popularibus fidelibus, secus est de aliis præeminentiis & dignitatibus, ad quas non debebant admitti huiusmodi aduenæ, vt iam dictum est, & per me allegatum.

P A V L V S. Nulla dignitas in lege magis exigebat certā tribum seu profapiā quam sacerdotū, ad quod nulli erat licitum accedere, nisi esset de semine Aaron, vt habetur Numer. 18. & in multis aliis locis. Et tamen legitur quod tempore Messie de gentibus ad fidem conuersis erant assumendi sacerdotes & Leuitæ. Legitur enim Isai. vlt. Vbi de Messia & eius discipulis, qui ab eo missi fuerūt ad prædicandum, agitur, cum dicit: Mittā ex eis qui euasi fuerint, scilicet, à persecutione fienda tempore Messie, ad gentes, scilicet, cōuertendas. Et sequitur in eodē contextu: Et assumā ex eis, id est gentibus conuersis, in sacerdotes & Leuitas, dicit Dñs. Ex quo habes manifestè, quod etiam ex gentibus

Nulla dignitas magis exigebat profapiam, quam sacerdotium.

Numer. 18. c. 20. Quod tempore Messie ex gentibus essent assumenda sacerdotes & Leuitæ. Isai. vlt. f. 19.

tibus poterant fieri sacerdotes & Leuitę. Et sequitur quod tales ad dignitatem Israeliticam debebāt assumi : quod quidem etiam tui doctores senserunt.

SAVLVS. Allega doctores nostros qui hoc videtur sentire.

PAVLVS. Super illud Exodi. 12. Hęc est religio Phasę. sequitur in litera in eodem cōtextu: Eadem lex erit indigenę & colono, qui peregrinātur apud vos, vbi glosa. Ra. Hunai sic ait, futurum est, scilicet, tempore Messię, quod conuersi de gentibus sint sacerdotes Domino ministrantes. Hoc ille.

CAPITVLVM II.

In quo ostenditur, quod vocatio gentiū erat incipienda, postquam Christus presentialiter fuisset in Hierusalē, & ibi etiā Euangelizaret. Nec ibi inuenisset viros iustos & huiusmodi.

SAVLVS.

Assumere Sacerdotes & Leuitas, nō solū de alienigenis, sed etiam de aliis tribubus, pręterquam de tribu Leui: manifestum est quod esset transgressio legis Mosaycę, quod est directē contra doctrinā magistri tui & discipulorum eius: cum tamē ipse fateatur quod nō venit soluere legem. Matthęi. 5. Sed quia de hoc intendo cōtra te singulariter certamē habere, tanquā de re notissima, & doctrinę tuę inimica, ideo ad pręsens superfedeo de hoc: sed prosequēdo materiam de qua agimus, scilicet, de vocatione gentiū. Quę-

roā te, si gentes indifferentē erant vocādę ad fidē tui Messię seu Christi, ex quibus cum Israelitica natione erat vnus populū cōstituendus. Quomodo ergo ipse dicit. Matth. 15. Non sum missus nisi ad oues quę perierūt domus Israel. Non enim vales dicere quod ibi loquebatur de Israel secundum spiritum, vt sic cōprehendantur etiam alij credentes de ceteris nationibus, vt supra in euasionibus tuis dicebas: nam hęc non habent locum hęc. Loquebatur enim Messias tuus cuidā Chananeę de partibus Thyri & Sidonis egressę, cui, petenti ab ipso beneficiū curationis, respōdit: Nō sum missus, &c. Ex quo patet quod ibi cum dixerat ad oues quę perierunt domus Israel: intelligēdum est secundū generationē carnalē, de qua Chananea nō descēdebat: aliās responsum ipsius ad eā nullam cōtinebat rationem. Si igitur ipse nō fuit missus nisi ad domum Israel secundum carnē, sequitur quod alię oues non erant de tali domo Israel, nec pertinebant ad ipsum: & sic vocatio gētium ad suam fidem est manifestē cōtra commissiōnem quam dicitis sibi à Deo factam.

PAVLVS. Placet mihi quod allegas dicta Euangelij nostri: licet vt credis sit contra me, vt videas quod eloquia Christi nostri sunt examinata, & nullo modo repugnāt alicui veritati. Vnde ad declarationē verborū Christi per te allegatorum tibi respon-

Matth. 15. c. 24.

Matth. 15. c. 24.

Ad Ro. 15. Dico enim Christi Iesum ministrum fuisse circumcisionis.

Sensus verborum Euangelij. Non sum missus ad gentes.

Distinct. II.

respondeo quod licet Christus missus fuit ad totū genus humanum redimēdum, vt patuit per autoritatē Isai. supra per me allegatā. 49. cap. vbi dicitur: Parū est vt sis mihi seruus, ad suscitandas tribus Iacob, & fœces Israel cōuertendas: Dedit in lucem gētium, &c. In quā manifestē patet, quod salus per ipsum facta seu fienda se. extēdebat ad omnes nationes, & vsq; ad extrema terrę: tamē eius doctrina seu prædicatio & miraculorū operatio: primò & principaliter & per se ipsum erat exercēda in populo Israelitico secundum carnē: eo quod antiquis patribus Iudęorum fuerat facta promissio. Et propter hoc dicit: Nō sum missus nisi ad oues, &c. scilicet, vt in persona meā eis prædicem, & inter eos miracula faciā: nō sic autem ad ceteras nationes, quia tamen pro maiori parte Iudęi fidem Christi repulerunt, nisi valde pauci, vt dictum est, & gētiles in magno numero eam susceperūt. Ideo cōsequenter discipuli Christi, Iudęis reprobatis, ad prædicandū gentibus se extēderunt: prout Apostolus noster ad Ro. 15. hoc eleganter declarat, cuius autoritatē non tibi allego quod non recipies eā, sed si scrutatus fueris scripturas sacras per te recipiēdas, hęc poteris bene recipere, scilicet quod Christus primo ad populū Israeliticum erat venturus, & ibi erat primo euangelizādum verbum Dei: consequenter autem pro-

Capit. 2.

pter defectū Iudęorum ad alias nationes, erat hoc trāsferendū.

SAVLVS. Allega mihi vbi sint autoritates hęc afferentes, quas ego recipere teneor.

PAVLVS. Lege in Isaiā. 41. vbi habetur sic. Primus ad Sion dicet: Ecce ad sunt, & Hierusalē Euangelistam dabo: & sequitur: Vidi, & non erat vir nec ex istis quisquā vt iniret cōsiliū, & interrogatus respōderet verbum: Ecce omnes iniusti & yana operariorum, &c. Et sequitur statim in principio sequētis capituli Ecce seruus meus suscipiam eum, electus meus complacuit sibi in illo anima mea, dedi spiritū meū super eum, & iudicium gentibus proferet. Quę quidem verba & multa sequentia in hoc capitulo loquuntur de Christo ad literā. Vnde Ra. Sa. in hoc loco expressē dicit: Totum illud loquitur de Rege Messia & redemptione vltima. Hęc ille: Idem habetur in translatione Caldaica ipsius Ionathę, quę æquiualeat textui apud vos. Ex quibus habes, quod ille Rex Messias primus ad Sion dicet: Ecce ad sunt, per præsentiam suā ibi manifestā, & Hierusalem Euangelistam dabo: annuntiando ibidem verbum salutis per suā prædicationē. Sed quia ibi non inuenit in illa natione virtuosos seu iustos, qui vellet recipere doctrinam suam, sed potius pro maiori parte oppositum: ideo dicit: Et vidi, & ecce non erat ex istis quisquam vt iniret cōsiliū, &c. Ecce omnes iniusti,

Isa. 41. g. 27.

In Hebræo non legitur: Ecce ad sunt, sed ecce ipse. Ecce ipsi. et in vtraque vulgata, ecce ad sunt. Probat Messias prius ad Syon venisse, & postea ad gentes, nō credentibus Iudęis.

Isa. 42. a. 1.

Rab. Sa. Sa.

Chald. trāslatio. Ionathę.

in Apostoli 2. g. ord.

Exo. 12. g. 49.

Ra. Hunai. glosa.

Arguit quod nō solū de alienigenis, sed de alijs tribubus à Leui assumere ad sacerdotiū, esset contra legem.

Matth. 5. c. 17

iniusti, & vana opera eorū, &c. Idcirco de Messia: qui seruus Dei secundum naturam assumptam, & eius electus, in quo placuit Deo, &c. statim subdit: iudicium gentibus proferet is, quia iudicia sua legem & doctrinā in defunctū Iudæorū gentibus protulit. Et ut ostēderetur quod hæc iudicia per māsuetudinē & humilitatem erant promulgāda, nō in tu multu seu strēpitu, sicut in datione legis veteris, quæ cum terroribus maximis data fuit, vt Exo. 19. & 20. Ideo subdit: Non clamabit, nec accipiet personam, calamum quassatū non cōteret, &c. Et sequitur: Donec ponat in terra iudicium, & legem eius in insula spectabūt, quod totum de lege Christi verificatur: quæ in insula maris fuit diuulgata per discipulos, post quā præsentialiter Christus fuit in Hierusalem, & ibi euāgelizaret, vt dictum est, nec ibi inuenisset viros iustos, nisi paucos, quod in modico, & quasi pro nihilo reputatur

CAPITVLVM III.

In quo ostenditur: quod fideles Christi non nomine Israelis vel Iuda, seu Iacob, sed alio nomine erāt vocādi.

S A V L V S.

EX quo tu asseris quod gētiles erant vocandi, non solū ad fidem Christi, sed etiam ad Israeliticam dignitatem, & quod tales potius sunt dicendi Israelitæ quā antiqui, eo quod descendunt de Israel secundum filiationem spiritualem. Quæro igitur, quæ est ratio qua tales cōmuni-

ter non nominātur Israel seu Iacob & huiusmodi, sed aliis nominibus: nominationes enim à digniori consueuerunt fieri.

PAVLVS. Quod populus Christi, promissi nō deberet nomine Israelis, sed alio nomine vocari, potest haberi auctoritate & ratione.

S A V L V S. Indica mihi primo auctoritatem sacre Scripturæ, hoc dicentem, quæ in rebus diuinis efficacior est quā ratio humana, & deinde redde rationes, si quæ sunt.

PAVLVS. Isaię 65. vbi loquitur de Messia, qui de Iacob erat descensurus, & de Iuda dicens: Educā de Iacob semen & de Iuda possidentem mōtes meos, & hæreditabunt eam electi mei, & serui mei habitabūt ibi: quod intelligitur ad literam, de Christo & suis sequacibus. Et infra de his qui ab eo recessuri erant, dicit: Ecce serui mei comedent, & vos esurietis: serui mei lætabuntur, & vos erubescetis, &c. In quibus & aliis ibi interpositis ponit differentias inter seruos Dei, scilicet, adherentes Christo prædicto, & ei cōtradicentes ibidē, vt ostendat, quod huiusmodi serui Dei non nominabuntur sicut prius, scilicet Israel, sed alio nomine: & quod nomē Israel quodā modo quasi execrabile manebit. Subdit in eodē contextu, alloquēs perfidis à Christo recedentibus: Et dimittetis nomē vestrū in iuramentum electis meis, & interficiet te Dñs: & seruos suos

Lex Messia in humanitate & in auctoritate fuit data, nō sicut lex Moysi.

Exod. 19. & 20.

Isai. 65. b. p.

Autoritas probat Christianos in vocandis se Israel, &c.

Ibidem.

suos vocabit nomine alio. Ex qua auctoritate manifestè habes, quod Israelitici secundū carnē à Christo recedentes, habebant dimittere nomē suum, scilicet, Israel in iuramentum, scilicet execrationis electis meis, id est Christianis, qui aliquando iurāt execratoriè: Si hoc feci moriat sicut Iudæus. & sic nomē Israelis remanet post Christū in iuramento execratorio, sicut Numer. 5. Vxor de zelotipia accusata dicitur à sacerdote: Det te Dñs in maledictionē & exēplum in populo, &c. & sic manet nomē Israelis post Christū in maledictionem execratoriā. Et sequitur in prædicta auctoritate Isaię: Interficiet te Dominus, quod secundū quosdam fuit impletum per Romanos destruētēs templum & gentes: sed non bene consonat præcedētibus: semper enim loquitur hīc in plurali numero cū illis à Christo deuiantibus, & ideo hoc quod dicit: Interficiet te Dñs. referēdum est ad nomē Israelis, de quo immediate dixerat: Et dimittetis nomē vestrū in iuramentum, cui nomini Propheta alloquēs dicit: Interficiet te Dñs nomē enim alicuius sicut dicitur viuere per bonam & gloriosam famam, sic & dicitur mori per infamiam seu ignominiam, sicut dicitur in Psal. Quando morietur & peribit nomē eius. Et postquam Propheta ostēdit, opprobrium nominis Israelitici modo prædicto: statim dicit, quod serui Domini, scilicet fide-

Nomen Israel manet Christianis in iuramento execrationis & maledictionis.

Numer. 5. c. 21

Isai. 65. c. 15.

Nomen viuere per bonam famam, moritur autem per malam famam. Psal. 40. a.

les, iam non nomine Israelis, sed alio nomine erant vocandi. Vnde subdit: Et seruos suos, scilicet, fideles, vocabit nomine alio: quia vocati sunt fideles in primitiua Ecclesia discipuli Christi: iuxta illud Isai. 54. Vniuersos filios tuos doctos à Deo, quia omnes illi fuerunt ab ipso Christo Deo immediate docti: non sicut in veteri lege, in qua fideles docebantur à Deo mediante Moyse seu Prophetis: Postea verò iam defunctis pro maiori parte primitiuis Ecclesie, qui à Deo, vt dictū est, immediate fuerūt docti, vocati sunt fideles nomine Christiani à Christo seu chrismatē, quod vocationem gratiæ designat, quæ propriè diuiditur populus Dei à non populo Dei.

S A V L V S. Hęc auctoritas per te allegata nō adaptatur tuo proposito. Illi enim qui reprobātur in hoc loco à Propheta erāt idolatræ, alloquēs enim eis dicit: Et vos qui dereliquistis Dominum & oblitistis nomē sanctū meū, qui ponitis Fortunę mensam & libatis super eā, numerabo vos in gladio, &c. Cōstat autē quod in templo secundo præsertim in tempore quo tuus Messias venit, Iudæi nō erāt idolatræ: ideo cū hīc dicit, Qui ponitis Fortunę mensam: quod intelligitur non de Deo sed de ipsa Fortuna quod pertinet ad idolatriā, hoc nō potest intelligi de Iudæis contemporaneis Christo tuo, sed oportet quod intelligatur de Iudæis in tē-

Isai. 54. c. 13. In primitiua Ecclesia Christiani discipuli Christi vocati sunt, nunc autem Christiani, & nota canon. sam.

Obiectio cōtra prædicta.

Isai. 65. b. 11.

plo primo existētibus, qui pro magna parte fuerūt idolatra, vt habetur 4. Reg. & quia illi non perdidērunt nomen Israelis, vt patet de multis sanctis viris, qui postea fuerūt, vt Zacharias, Malachias, Esdras, Daniel, & huiusmodi: idcirco tua expositio non vere consonat veritati.

P A V L V S. Si diligēter consideras literā huius capituli, propriē adaptatur proposito meo, quod singula cōtenta in hoc capitulo hoc manifestant, quę singulariter tangere omitto causa breuitatis: sed tantū declarabo tibi exordiū huius prophetię, & deinde respōdebo ad obiectionē tuam. Circa primū in exordio huius altercationis Propheta, sic dicit: Hęc dicit Dñs: Quomodo si inueniatur granū, scilicet, vinū, in botro, scilicet, post tēpe statē: quod quidē granū est modicum respectu eius quod perditū est in tempestate, & dicatur, scilicet, volēti dirūpere: ne dissipes illud, quoniā benedictio est in eo, id est, benedictio Dei, quod remāsit ibi reliquis pereūtibus, sic faciam propter seruos meos, id est, Patriarchas & Prophetas antiquos, vt non disperdat totū, scilicet, populū Iudaicū. & vt ostendat quomodo ista fiēt, subdit: Et educā de Iacob semē. & exponatur vt supra dictū est, quod manifestē adaptatur proposito meo. Ad id autem quod obiicis de eo quod dicitur. Qui ponitis Fortunę mēsam, &c. Respōdebo tibi dupliciter, vno modo

quod loquitur de idolatria pro ut tu opinaris, & licet hoc peccatū, non fuit in tēplo secūdo, fuit tamen frequenter in primo. Et quia in hoc capitulo Propheta nō solū impropert eos de peccatis occurrētibus tēpore Christi, sed etiā de peccatis antiquorum Patrum: dicit enim immediate ante exordiū prædictū. Et iniquitates vestras & patrū vestrorum simul qui sacrificant super montes, &c. Ex quo patet quod de iniquitate patrum antiquorū simul cum iniquitate cōtēporāneorum eos arguit, & sic referendum est verbum prædictū, scilicet: Qui ponitis Fortunę mēsam, &c. ad idolatriam, in qua patres peccauerunt: de quibus simul eos arguit, & cū præsentibus. Alio modo potest intelligi hoc verbum: Qui ponitis Fortunę mēsam, &c. nō de idolatria, sed de supersticioso cultu ceremoniarum: qui quidem cultus licet in veteri lege erat licitus & meritorius, tamē post passionem Christi & suę fidei diuulgationē est perniciosus, in quo cultu communiter ponūt Iudei mēsam, & libāt super eam in festo azimorum, & aliis festiuitatibus, quę omnia sunt veritati fidei contraria: cum per ea protestātur futura, quę iam sunt præterita. Et quia hoc peccatū fuit in templo secūdo, cuius destructio per 42. annos post passionē Christi fuit consumata, in quo tempore iā erat diuulgata fides Christi. Idcirco eis imponit istud

Non solum peccata cōtemporaneorum Christi impropert Propheta, sed etiā antiquorum.

Isai. 65. b. 7.

Alia expositio prædicti est auctoritas.

Cultus ceremoniarum vt te. leg. mortis Christi est sauis.

Conueniens fuit Christianos alio nomine vocari. Primo ad ponendam differentiā inter fideles Christi, & cum negantes.

istud peccatum in quo Christū negabant, sicut & hodie perfidiorū negant, non solum verbis, sed etiā factis, scilicet vt edo falsis protestationibus ceremoniarum: ideo de pœna eorū subdit: Et numerabo vos in gladio, &c. quod impletum fuit manifestē per Romanos, & consequenter per Prophetam continuatur materia, ostendendo differentiā inter seruos Dei, scilicet, fideles Christi, & alios eum derelinquentes, vsque ibi: Et dimittetis nomen vestrum in iuramentum, & seruos suos vocabit nomine alio, quod fuit impletum, prout supra declaratum est.

S A V L V S. Audio auctoritates tuas, quę aliquantulum vidētur sonare propositū tuū, & volo scire si habes aliquas rationes propositum tuum suadētes vt dixisti.

P A V L V S. Multę rationes possūt assignari ad hoc quod nomina fidelium Christū recipientium debuerūt esse alia à nominibus fidelium, qui fuerunt ante eius aduentum. Sed ad præsens sufficientiant duę. Vna est quod hoc fuit ad denotandā differentiā inter fideles Christi & eum negantes, sub breuitate. Si enim vtrique cōmuniter denominarentur hoc nomine Israel, denominādo fideles, oportebat addere secundū spiritualem generationē: & oppositū de oppositis, quod esset fastidiosum, nominādo autem quosdā discipulos seu Christianos, & alios Iudeos seu Hebręos, breuius discernūtur. Alia ratio

& fortior est, quia denominatioes cōsueuerūt fieri à digniori: quod patet tā in rebus naturalibus, quā artificialibus. In naturalibus enim cōposita denominantur à formis, quę sunt materia digniores: vt homo animal & huiusmodi. Similiter in artificialibus vt domus, mēsa, & huiusmodi, in quibus denominatio fit à forma. Motus etiā denominatur à termino ad quē, vt in 6. Physico. qui habet rationē finis & boni, nō autem à termino à quo: idē autem in proposito. Nā hæc nomina Israel, Iuda & Iacob, & huiusmodi sumuntur à Patriarchis à quibus descenderunt eorum successores, seu imitatores. Christiani autē dicuntur à Christo tāquam à digniori dicitur.

H 5 & huius-

Secundo quia denominatio debet fieri à digniori.

6. Physico

Christiani à Christo tāquam à digniori dicitur.

Christus precellit in dignitate omnes Patriarchas etiā secundū Hebręos. Isai. 52. d. 13

4. Reg. 16. & 17.

Declaratio prædictæ Prophetiæ.

Isai. 65. b. 8.

Respōsio ad secundam.

& huiusmodi, & sic habes rationem verbi, per me supra allegati, scilicet. Et seruos suos vocabit nomine alio.

CAPITVLVM IIII.

In quo ostenditur, quod licet nomen Israel seu Iuda. post passionem Christi fuit reprobatum, seu in execrationem dimissum: fideles tamen Christi ex Israel & Iacob, secundum carnem descendentes, non minus dignitatem Christianam seu ecclesiasticam sortiti sunt, quam alij gentiles.

S A V L V S.

EX tuis assertionibus supra dictis videtur sequi quod Israelitici secundum carnem sunt a Deo intantum reprobat, quod etiam eorum nomen execrabile remanet. Ex quo videtur quod tales etiam si fidem Christi tui recipiant, non tamen perfectionem seu dignitatem gentium eius fide recipientium attingant: sicut & in lege veteri aliqui gentiles non admittebantur ad honores, seu Israeliticas dignitates, etiam si obseruantiam legis recepissent, vt habetur Deut. 23. quod videtur esse contra multas sacras auctoritates. Ex quibus habetur, quod quantumcumque Israelitae fuerint eorum peccatis deiecti, non tamen repelluntur seu relinquuntur a Deo. Dicitur enim in Psal. Quia non repellet Dominus plebem suam, & hereditatem suam non derelinquet. & idem in multis aliis locis.

P A V L V S. Absit a me asserere, quod Israelite secundum carnem a Iacob seu Iuda descendentes, si fidem Christi recipiant,

dignitatem Christianam seu ecclesiasticam non attingant. Hoc enim & si dicamus, quod non esset contra dignitatem Christi, qui ab illis patribus secundum carnem descendit propter eius excellentiam & sanctitatem, & maxime propter unionem ad Deum, quod est singulare in ipso, esset tamen manifeste contra dignitatem, non solum Apostolorum, sed etiam Baptistae, & quod plus est contra dignitatem Beatae Virginis, de qua cantamus quod ex femine Abrahae est orta, & de tribu Iuda, clara stirpe David.

S A V L V S. De illis quos valde sanctos reputatis, & qui fide vestram diuulgauerunt & huiusmodi, non est mirum si praedictus defectus natalium non eis noceat: & ideo de eis non est trahenda consequentia ad alios, praesertim ad vulgares & simplices.

P A V L V S. Si cupis veritatem in hac materia ad plenum cognoscere, vide doctorem nostrum egregium, scilicet Apostolum gentium, qui in quadam Epistola sua ad Romanos missa hoc discutit: & finaliter determinat, quid in hoc sentiendum sit, cui sententiae, omnes fideles Christi obtemperare habent.

S A V L V S. Nosti, quod non debes allegare in altercationibus nostris tuos doctores, sicut nec ego allego auctoritates nostrorum doctorum contra te.

P A V L V S. Concedo tibi, quod doctores nostri non sunt allegandi contra te, sed bene pro te. Vnde quia in hac materia sententia

tentia Pauli magis est tibi fauorabilis quam contraria, ideo tibi eum allegavi.

S A V L V S. Ex quo sic est: Dic mihi quid sentis in hac materia Apostolus tuus.

P A V L V S. Noueris quod sicut inter populum Israeliticum tempore David, qui figura Messiae seu Christi erat, fuit magna controuersia inter viros Iudae & viros Israel, qui ad inuicem conuertabant de hoc, scilicet, qui eorum plus habebant in ipso Rege, vt habetur 2. Reg. 19. Dicebant enim viri Iudae, ad viros Israel: Mihi prior est Rex, quia scilicet, erat de eadem tribu. Viri autem Israel dicebant ad viros Iudae: Decem partibus ego maior sum apud Regem magis quam tu, ideo ad me pertinet, quia scilicet, de Israel erant decem tribus, & de Iuda duae tantum: sic suo modo in primitiua Ecclesia sub Christo nostro contigit magna concertatio inter fideles Christi, scilicet, Iudaeos & Gentiles, quorum vna pars minor erat numero, illa scilicet de natione Iudeorum. Alia vero pars erat maior numero scilicet gentium, & vtraque pars praesumebat se habere excellentiam apud Christum, plusquam alia, ex certis rationibus per eos allegatis: quam concertationem Apostolus ammonuit reprehendens vtramque partem, & determinans quod non est distinctio Iudaei, & Graeci, pro vt ad Rom. 10. Et ad rationes contra Iudaeos natione, per gentiles factas in cap. 10.

Olim fuit controuersia inter viros Iudae & viros Israel.

2. Reg. 19. b. 2.

Est argumentum Epistolae ad Romanos. Vbi de concertatione gentium, & Iudeorum in fidem, & vtrum alterum alterum inuentionem inueniat.

Doctores nostri licet contra Iudaeos non debent allegari bene tamen pro eis.

Rom. 10. c. 12

Idem 10. & 11.

& II. dicte Epistolae Apostolus efficaciter respondit. Vnde quia gentiles ex incredulitate Iudeorum Christum negantium, etiam conuersos de Iudaismo increpabant: ideo de hoc gentiles reprimunt multis rationibus. Quarum prima est, quod incredulitas Iudeorum non fuit vniuersalis: quia multi ex eis crediderunt, & de hoc dicit: Nunquid Deus reputat populum suum? scilicet Iudaicum generaliter eum repellens. & respondit: Absit. Vnde non dixit Apostolus: Nunquid Dominus repellit Iudaeos seu Israelitas, sed populum suum, quasi dicat: Nunquid totum populum repellit? quia multi ex eis Christo adhererunt. Sed quia forte diceretur per gentiles, quod illi qui fuerant conuersi de Iudaismo, erant modicae reputationis seu auctoritatis in Ecclesia Dei: Vnde de talibus non erat fienda mentio, ideo statim subdit. Nam & ego Israelita sum, qui tamen non solum vocatus sum ad fidem Christi, sed etiam ad Apostolatum: Et si forte diceretur a gentilibus contra Iudaeos, quod erant valde pauci numero, & sic quod modicum est, pro nihilo reputatur, secundum Philosophum. ideo reprimat eos exemplo Heliae, qui putabat quod totum Israel corruerat, omnes Prophetas occidendo, & altaria Dei destruendo, sic vt nullus nisi ipse solus Helias remaneret: vnde & Deo dicebat: Ego relictus sum solus, & quaerunt animam meam quod

Apostolus in Epistola ad Romanos. Iudaeos & gentiles reprehendit, & vtrinque soluit rationes.

Rom. 11. a. 1.

Deut. 23.

Psa. 93. c. 14

3. Reg. 19. b. 10.

Ro. II. a. 4.

4 qui

Acto. 13. g. 46. & 15. a. b. c. d.

Augusti.

quod totum habetur. 3. Reg. 19. ubi sciendum, quia Deus, quem nihil latet, sciebat quod non erat solus Helias relictus, sicut ipse estimabat, sed multi plures alij Deum colentes. Ideo subdit Apostolus: Sed quid dicit illi divinum responsum, ad tollendam estimationem suam: Reliqui mihi septem millia virorum quorum genua non curauerunt Baal: & sic in proposito non solus Apostolus remansit de Iudaismo adherentia Christi, sicut nec Helias in cultu Dei. Unde concludit Apostolus ex huiusmodi exemplo: Si ergo in hoc tempore, scilicet nouae legis, reliquiae secundum electionem Dei saluae factae sunt: & ut Apostolus magis reprimeret gentiles de hoc, quod Iudeos conuersos irrationabiliter refutabant: addit secundam rationem, in qua ostendit, quod etiam incredulitas ipsa Iudeorum fuerat valde utilis ipsis gentilibus conuersis ad fidem: eo quod Apostoli relinquentes Iudeam incredulam, transferunt ad conuertendum gentiles, ut habetur Act. 13. Et de hoc dicit Apostolus: Nunquid sic offenderunt, scilicet, Iudei ut caderent, scilicet, tantum: ita quod nihil utilitatis inde sequeretur nisi casus Iudeorum, & respondit: Absit, sed illorum delictum salus est gentilibus, quia occasionaliter modo praedicto ex incredulitate Iudeorum secuta est salus gentium. Deus enim adeo est bonus, secundum Augustinum, quod non permittit mala fieri, nisi ex eis

elicerentur maiora bona. Et ex ista ratione secunda Apostolus infert tertiam, quasi a fortiori arguendo, dicat: Si enim amissio eorum, scilicet, per incredulitatem reconciliatio est mundi, (quod intelligitur occasionaliter modo praedicto), quae assumptio eorum nisi vita ex mortuis, quia ut dicunt expositores Iudei, scientes scripturas conuersi ad fidem magis poterant proficere circa informationem simplicium quam alij, ut patet de Paulo Apostolo, & pluribus aliis. Consequenter quarto Apostolus probat intentum, per duo exempla naturalia. Primum est cum dicit, quod deliberatio est sancta & massa: quod intelligendum est de Apostolis qui fuerunt quasi quedam deliberatio de massa Iudaica assumpta. Secundum exemplum est cum dicit quod si radix sancta & rami Patriarchae, enim fuerunt quasi radices totius populi Israelitici. Ex quibus exemplis intendit Apostolus concludere, quod cassus Iudeorum non erat irreparabilis, eo quod erant abiles ad bonum, ut peccatum de radicatione & deliberatione. Consequenter Apostolus inducit alias rationes, praedictum propositum confirmantes, quas ad praesens omitto causa breuitatis. Et cum misericors Deus te perduxerit ad hoc, ut sis abilis ad recipiendas sanctorum autoritates, ista & alia poteris in illis plenius videre. Ad praesens autem sufficiat tibi quod secundum doctrinam catholicam, Israelitici

Deus non permittit mala nisi ut ex eis maiora bona alicuius tuerentur. Ro. II. c. 16.

Rom. II. c. 16.

Rom. II. c. 16.

4 qui

Israelitici generis Christi fide corde amplexantes dignitates populi Christiani habere poterunt, Roma. 10. c. 18.

Zach. 8. c. 13.

Nomen Iudeorum quomodo dicitur execrabile.

Israelitici secundum carnem, si fidem Christi recipiant, dignitatem Christianam seu ecclesiasticam sicut ceteri gentiles attingere possunt. Non enim est distinctio Iudei & Graeci, ut per Apostolum determinatum est. Unde ex hoc quod Iudei cum essent in sua infidelitate obstinati, nomen eorum fuit dimissum in iuramento execrationis, ut dictum est, non tollitur, quin post eorum conversionem ad fidem Christi sint cum ceteris in benedictione, prout etiam auctoritates apud te recipiendae testantur.

S A V L V S. Ostende mihi auctoritates illas a me recipiendas, hoc testantes.

P A V L V S. Multae sunt auctoritates hoc testantes, sed ad praesens sufficiat illud, Zach. 8. ubi dicitur: Et erit sicut eratis maledictio in gentibus domus Iuda & domus Israel, sic saluabo vos, & eritis benedictio: Ex quo patet quod illi Iudei quorum nomen prius erat in execratione: quia cum aliquis maledicebat alicui, dicebat: Sis talis sicut Iudeus: sic postquam fuerit in statu salutis, qui vult alicui benedicere, dicit: Fiat tibi sicut Israelitis, seu Iudaeis.

S A V L V S. Auctoritas illa secundum vos applicatur statui nostro hodierno secundum eius primam partem, qui ad praesens sumus in maledictione gentibus, prout tu exponis, sed tempore Messiae quem expectamus, implebitur in nobis secunda pars auctoritatis praedictae, scilicet, &

eritis benedictio. In quo tempore expectamus quod caeterae nationes in nobis benedicantur modo per te expositio.

Distinctio tertia de Scrutinio scripturarum circa tempus aduentus Christi: an sit praeteritum vel futurum. Et habet quatuor capitula.

In primo capitulo ostenditur, quod aduentus Christi generalis duplex est.

In secundo capitulo ostenditur, quod tempus primi aduentus Christi est praeteritum, secundum prophetiam Iacob Patriarchae.

In tertio capitulo ostenditur, quod Messias iam diu est, quod venit per reuelationem factam Danieli de 70. Hebdomadibus.

In quarto capitulo ostenditur, quod secundum omnes magistros seu expositores famosos Iudeorum, qui tempore primi aduentus Christi determinate locuti sunt, tempus primi aduentus Christi iam transit in praeteritum.

C A P I T V L V M. I. In quo ostenditur, quod aduentus Christi generalis duplex est.

P A V L V S. Expectatione tua, si scrutaris scripturas manifeste reperies esse inane cum tempus aduentus Messiae ad saluandas gentes, in Prophetis promissi, iam diu est quod in praeteritum transiit, ut potest manifeste comprobari, tam per sacras auctoritates, quam per alias auctoritates a te recipiendas.

S A V L V S. Doce quod asseris: in hoc enim consistit magna pars nostrae controuersiae.

P A V L V S. Antequam ad hoc disci-

Ad saluandas gentes tempus Messiae est praeteritum.

discutiendum accedamus, ne inæquiuocum inter nos procedatur: oportet animaduertere quòd aduentus Christi seu Messie in mundum potest ex sacris Scripturis comprobari duplex. Est vnus, scilicet, ad saluandam seu redimendum genus humanum: qui quidem aduentus pronuntiatur à Prophetis fore in forma pauperis humilima. Secundus verò aduentus ad iudicandum mundum: qui quidem pronuntiatur in scripturis, fore in maxima potestate & maiestate. Vnde si diligenter scripturas & veras historias scrutatus fueris, primus aduentus iam diu est quod transit in præteritum, secundus verò nò: & ideo de primo aduentu intendo ad præsens tecum agere.

PAVLVS. Primò ostende mihi, vnde habes quòd aduentus Messie in mundum sit duplex. Reperio enim quòd Prophetæ, loquentes de aduentu Messie, semper loquuntur de futuro, nò distinguentes futurum tempus secundum remotum & propinquum, vt applicetur tempus magis propinquum primo aduentui & longinquum secundo, prout tu videris intendere.

PAVLVS. Licet Prophetæ nò distinguant ita expresse aduentum Messie per remotum & propinquum tempus futurum, eomodo, quo tu dicis: tamen cum de aduentu Messie simpliciter loquuntur, attribuere suo aduentui diuersas seu còtrarias dispositiones, oportet inde concludere, q

sint duo aduentus, vt alteri eorū applicetur aliqua, & alteri alia. **SAVLVS.** Oportet te illa declarare, quæ dicis allegando auctoritates sacras ad hoc si quas habes.

PAVLVS. Zachariæ 9. manifestè reperies, quòd Rex Messias vèturus erit in forma hominis pauperis ad saluandum per iustitiã populū suū. Legitur enim ibi: Exulta satis filia Sion, iubilare filia Hierusalē: ecce Rex tuus venit tibi iustus & Saluator, & pauper, & ascendens super asinā & pullū, &c. Super què locū Rab. Sa. magister tuus dicit expressè: scriptura ista non potest intelligi nisi de Rege Messia. Hæc ille. Habes ergo ex hoc loco, quòd Rex Messias venturus erat in ciuitatē Hierusalē in forma pauperis & equitatura pauperissima: & quòd veniebat ad saluandum per iustitiam. Vnde & vocat eum saluatorem & iustū, quæ omnia ad eius aduentum pertinent, scilicet, qui est ad saluandum per iustitiam. Ibidem enim legitur: Tu autē in sanguine testamenti tui misisti vinctos tuos de lacu, &c. De alio verò aduentu eius habetur Dani. 7. vbi, tractans de generali iudicio, dicit: Iudiciū sedet & libri aperti sunt, post pauca subdit. Aspiciebam ergo in visionem noctis, & ecce cum nubibus cæli quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit, & in còspectu eius obtulerūt eum: & dedit ei potestatem & honorē & regna: & omnes populi, tribus, ac

linguæ

linguæ ipsi seruiēt. Potestas eius potestas æterna quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur. In quo passu idē magister tuus Rab. Salo. dicit: Et iste est rex Messias. Cū igitur in aduentu à Zacharia prænuntiato exprimitur: quòd rex Messias in forma pauperissima erat venturus. Et in Prophetia Danie. legitur, ipsum vèturum esse in maxima potestate & maiestate. Oportet ergo cōcludere, duplicem eius aduentum fuisse à Prophetis denuntiatum. In quorū primo Messias veniens ad saluandum, venturus erat in pauperissima forma humana: in secūdo verò, ipse met Messias veniens ad iudicandum, venturus prænuntiatur in potestate magna & maiestate. Vnde de primo eius aduentu vt dicebam, inter me & te est agendum pro nunc scilicet scrutando scripturas, an sit præteritus vel futurus. De secūdo verò aduentu, scilicet ad iudiciū, ad præsens omitto, quia de ipso nulla est disceptatio inter me & te, quantum ad hoc: omnes enim cōcordes sumus quòd sit vèturus.

CAPITVLVM II.

Vbi ostenditur quòd tempus primi aduentus Christi est præteritum secundum prophetiam Iacob Patriarchæ.

SAVLVS.

Quid sit de secūdo aduentu ostende si vales, quòd Messias promissus ad saluandum iam venit.

PAVLVS. Inter Prophetas qui locuti sunt de aduentu Messie, præsertim designando tempus huiusmodi aduentus, primus fuit Patriarcha Iacob: qui volēs filiis suis quædam prædicere, quæ futura erant eis. Gene. 49. inter alia de tribu Iuda, de qua secundum omnes, Messias erat descendurus, dixit hæc verba secundum translationem nostrā. Non auferetur sceptrū de Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est, qui est expectatio gentium, ex quo habetur intentum. Nam cum sceptrum de Iuda à magnis temporibus est ablatum, nec etiam est dux de femore eius: constat manifestè, quòd venit ille qui mittendus erat, &c. scilicet, Messias promissus, quòd est propositū.

SAVLVS. In multis deficit hæc argumētatio tua. Et primò in vera translatione. Non enim sic se habet veritas Hebraica in hoc loco sicut translatio tua quæ allegas, & specialiter in hoc quòd dicit: Donec veniat qui mittendus est, &c. In Hebraica enim veritate in hoc loco dicitur, donec veniat Sylo: quòd est nomē proprium cuiusdam loci, vbi aliquando fuit tabernaculū Domini & arca testamenti: vt habetur i. Reg. Vnde sensus huius auctoritatis quam allegas secundum veritatem literæ Hebraicæ, talis potest esse, scilicet, quòd nò auferetur Dominium seu præsentia vel primatus, quæ fuerant in tribu Iuda tempore Iosue & iudicium

De materia huius cap. Vide Nicol. de Lira in Gen. sup. cap. 49. & Martilium Phiscinum. lib. de religione Christiana. c. 27. Et in fontalicio fidei. lib. 1. Thesau. 1. circa medium.

Genes. 49. b. 10.

Loco eius verbi qui mittendus est ponitur Hebraica Sylo: ex quo mala arguit Iudæus.

i. Regi 10. a. 1.

Prima expositio.

Duplex est aduentus Christi, videlicet ad saluandum & ad iudicandum.

Zach. 9. Primus aduentus Messie fuit in forma hominis pauperis.

Rab. Salo.

Rab. Salo.

Zach. 9. c. 1. Secundus aduentus ad iudicium erit in maxima potestate & maiestate. Dan. 7. b. 7.

cū, vsq; dum veniret Sylo, scilicet, quando Saul fuit vnctus, tēpore quo tabernaculū Dei fuit in Sylo: & per cōsequēs erat ibi vnctio, qua Reges vngi debebāt. Et quia Saul erat de tribu Bēiamin, ideo in Sylo erat trāslatū sceptrum de Iuda ad aliā tribum scilicet, Benjamin. Et ille videtur sensus planus huius autoritatis, qui nihil facit pro te, nihil enim hīc agitur de Messia, de quo ad prēsens loquimur.

Contra ex-
sorptionem
prædicta au-
toritatis,

P A V L V S. Hæc tua expositio est manifestè extorta & incōsona literę, tum quia tēpore quo Saul fuit vnctus, arca Domini iā erat amota de Sylo in Cariathia rim. vt 1. Reg. 7. Tum quia parū post vnctionem Saul vnctus fuit David in Regem, qui quidē David fuit primus Rex de tribu Iuda, & extunc reges de illa tribu successerunt. Non ergo potest dici sceptrum auferri de Iuda, quando incepit esse in propinqua dispositione ad regnum perfectum: tū quia de Saul nullo modo potest verificari hoc quod immediate subditur in litera: Qui est expectatio gētium, seu congregatio gentium, cum ad Saul nihil horum peruenit: vnde prædicta tua expositio nullū habet locum in hoc passu.

Alia expositio
prædicta
auctoritatis.

S A V L V S. Et si verba Patriarchę non intelligentur de Saul, vt tu dicis, possunt tamen intelligi de aliis, vt Hieroboam, qui fuit Rex Israel de tribu Efraim, per quem tribus decem ablatę sunt à Regno Iuda, & adheferūt Hieroboam.

roboam. vt 3. Reg. 12. Et sic est sensus: Non auferetur sceptrum de Iuda, scilicet, sceptrum regni, quod fuit datum David & successoribus suis, donec veniret Hieroboam, qui coronadus erat in Sylo. Et secundum talem expositionem, quę satis est applicabilis literę, nulla mētio est de Messia, de quo hīc agimus, & per cōsequēs, nec per illā habes intentū.

3. Reg. 12. c. 19.

P A V L V S. Hæc tua expositio manifestè est nulla, sicut & alia: tū quia per Hieroboam non fuit ablatum regnum à domo Iuda, sed potius stetit firmum per successionem hereditariam in ciuitate Hierusalem, quę est metropolis, vbi erat templum & arca Domini, & vnctio sacra, quę propria erāt & essentialia in regno Israelitico seu Hebraico: tū quia congregatio illa facta per Hieroboam non fuit in Sylo, sed in Sichem, vt in 3. Reg. allegato.

Cōpropheti
populi in
Sichem, quando
Regnum
fuit diuisum.

S A V L V S. Volo stare in expositione huius passus, prout translatio tua ponit, scilicet, cū dicit: Donec veniat qui mittendus est. Licet enim non sit propria cum litera Hebraica, tamē est aliquāter ei consona. Sylo enim interpretatur missio, seu missus: secundum quam translationem Prophetia fuit manifestè adimpleta per Nabuchodonosor Regem Babylonie, qui fuit missus à Deo, propter peccata populi, ad destruendam terram Iudæ, & auferendum Regē Iudæorū, prout dicitur 4. Reg. vltimo. & sic est sensus. Non auferetur

4. Reg. vlt.

feretur regnum de Iuda, &c. do nec veniat, qui mittendus est, scilicet, Nabuchodonosor, qui à Deo fuit missus, & abstulit totam potestatem Regiā, seu sceptrum de Iuda: cui Nabuchodonosor fuerunt gentes aggregate, quia eius imperium fuit valde dilatatum: vt habet Hier. 25. & in aliis multis locis. Vnde prædicta verba patriarchę secundū tuam translationē acceptā propriè exponūtur de Nabuchodonosor, nulla mentione facta de Messia de quo agimus.

Alia expositio
de Nabuchodonosor.

Hier. 25. b. 6

Sylo dictio
obscura est.

Varia expositio
huius
dictionis
Sylo.

Caldaica
translatio.

Prima.

Rabbi Salo.
Rabbi Moyses
Egyp.
Secunda.

Sylo enim
interpretatur
missus.

Tertia.

P A V L V S. Quia hæc dictio Sylo, prout in hoc loco ponitur, est aliquāter obscura: tui expositores eam variè & multipliciter exposuerunt, vt possent euadere à manifesta impugnatione huius autoritatis: ideo recurrendū est in hoc loco ad translationem Caldaicam, factam per Aquilā, quę translatio apud vos tres habet excellentias. Prima, scilicet, vt nullus est ausus ei contradicere: vt patet per Rab. Sal. in multis locis: & per Rab. Moy. Aegyptium in suo libro de Directione, & per alios. Secunda est, quod in scholis puerorū vbi cun que legitur Pentateucus, legitur eis hæc translatio post textū. Tertia, quia etiam in synagogis in diebus sabbathanis leguntur aliquę lectiones ipsius Pentateuci, quę ad maiorem solennitatem reperiuntur translate: tales translationes sumuntur vbiq; terrarum à prædicta translatione Aquilę. Constat autē, quod ipsa

translatio in hoc loco sic habet: Non auferetur habens potestatem de domo Iuda, nec scriba de filiis filiorum eius, vsque in seculum, donec veniat Messias cuius est Regnū, & ipsi congregabuntur gētes, seu populi. Hæc in prædicta translatione: ex qua habes manifeste, quod hīc loquitur Patriarcha de Messia, de quo hīc agimus. Idem habes per Rabbi Salo. magistrum tuum, qui hanc sequitur translationem in hoc loco: idem etiam per alios.

Translatio per
Aquilam facta

Varabls i hūc
locū referēs hęc
vba et scriba
de filiis filiorum eius
Et hęc trāsl.
dicitur: In hanc
sententia trāsl.
dicitur Pharaon.

Rab. Salo.

S A V L V S. Qui sunt illi doctores nostri, quos dicis sequentes translationem Caldaicam in hoc loco.

Gen. 49.
b. 10.

P A V L V S. Super illud verbum Gen. 49. Congregamini filij Iacob, vt annuntiem, quę ventura sunt vobis in nouissimis diebus. Quę quidem verba præposuit Iacob filiis suis ante prophetiam, seu benedictionem suam, in qua prophetia verba præallegata continuantur, scilicet, non auferetur, &c. Rab. Moys. Gerundinensis in sua expositione, sic dicit: Nouissimi dies sunt dies Messie, quoniam Iacob significabat illa tempora in verbis suis, cū dixit: Donec veniat Sylo, & ipsi congregabuntur populi, nouissimi enim dies, dies Messie sunt. Hęc ille. Idem ille magnus Rab. Sahadias in sua translatione Arabica, quę communiter legitur in partibus Affricę. Idē Rab. Kimhi in libro suo, qui dicitur Sarafim, vbi agit de dictionū significatione: dicit expressè, quod per lite-

Rab. Moys.
Gerundin.

Nouissimi
dies sunt
dies Messie.

Rab. Sahadias.

Rab. Kimhi
in li. Sarafim.

rā Sylo, quod habetur in illa auctoritate: Donec veniat Sylo, significatur filius eius: et est propheta de Messia. Sunt etiam alij plurimi hoc sentiētes, quos causa breuitatis omitto. Sufficiunt enim prędicti: quia in ore duotū vel triū stat omne verbū. Habes ergo ex hac auctoritate, quod Messias de tribu Iuda promissus iā venit à tempore, quo ablata fuit potestas, seu sceptrū de Iuda, quod fuit per me propositū.

S A V L V S. Et si hoc, quod dicitur in auctoritate prędicta: Donec veniat Sylo intelligatur de vero Messia, vt videtur velle doctores per te allegati, adhuc ex dicta auctoritate nō habes propositum. Nam sceptrum nondū ablatū est de Iuda: adhuc enim ei remanet potestas, seu dominium iudicandi causas, & determinandi apud capita transmigrationū, quę sunt in Babylonia, quę locum Regis tenent super totū populum Israeliticū: vt habetur à Rab. Moy. Aegypto, in lib. de Iudicibus, in determinationibus suis de Sanhedrin cap. 4. vbi sic dicit: Capita transmigrationis, quę sunt in Babylonia, locum Regis tenent, & possunt dominare in Israel, & vbiq; terrarum, & iudicare super eos, siue velint, siue nolint, sicut scriptū est. Non auferetur sceptrum de Iuda: per hoc enim sceptrum intelliguntur capita transmigrationū, quę sunt in Babylonia. Hęc ille. Et sic prędicta auctoritas non facit pro te. Non enim ex vi prędictę auto-

ritatis est necessarium cōcedere, quod iam venit Messias, cum nondum sceptrum sit ablatum de Iuda.

P A V L V S. Hęc responsio, seu euasio tua non solum est manifeste falsa secundum euidētiam facti, sed etiam est notoriē ficta, seu mendosa, & insuper cōtra propheticā veritatem. Primum patet ex hoc. Nā Babylonia, in qua tu asseris esse capita transmigrationum, habētia tales potestates & dominia super totum populum Iudaicum, manifestissimum est, quod iam à magnis temporibus citra est destructa, & inhabitabilis redacta, & hoc fuit de ea prophetatū Isa. 13. vbi sic dicit: Et erit Babylō illa gloriosa in Regnis inclita in superbia Caldeorum: sicut subuertit Deus Sodomam & Gomorrhā, nō habitabitur vsq; in finem, & non fundabitur vsque in generationē & generationem. Constat autem quod in terra inhabitabiliter destituta nullus cōmoratur, & multo minus credibile est, quod sint ibi talia capita. Est etiam notoriū inter vos, quod à magnis temporibus retroactis: nunquam in partibus Babylonicis, nec aliquod iudicium, nec aliqua determinatio, nec solū rumor aliquis de illis partibus ad istas partes Europę ^{veniret}. Vnde notorium est secundum euidētiam facti, quod non sunt ibi Iudei dominantes super totum Israel, vt tu asseris. Secundum autē, quod euasio, videlicet tua sit ficta, seu mendosa:

Deut. 19. n. 15.

Alia extorta expositio.

Vide de hoc in fortalio fidei, libr. 4. argum. 8.

Rab. Moy. Aegypti.

Sanhedrin. 5. 4.

Primum Prędicta euasio est facta cum Babylonia sit destructa, & inhabitabilis.

Isai. 13. d. 19.

Venerit

Secundum contra eandem euasione.

mendosa, patet ex hoc. Nam secundum tuum Rab. Moy. prędictum, & communiter omnes doctores tuos, extra terrā promissionis non potest, nec licet, nec aliquando licuit, alicui Iudeo iudicare iudicia criminalia: de quibus, scilicet, est occisio, seu mutilatio membri humani. Cōstat autem, quod qui non habet iurisdictionem in talibus: non potest iudicare, neq; capitaliter iudicare blasphemum, seu idolatrā, homicidā, vel adulterum, nec aliquē quemcunq; incurrentem similia crimina, quę grauissima sunt secundum legem Moyfi. Et sic exceptis istis, & similibus cętera sunt leuia. Ex quo sequitur, quod illa capita transmigrationum, quę tu dicis esse in Babylonia, non possunt iudicare de grauibus, seu capitalibus criminibus, cū sint extra terrā promissionis, sed tantum de leuibus & paruis causis, quarū respectu nō possunt dici habere sceptrū, neque potestatem regalem, prout tu dicis. Vnde de eis etiā si pronunc essent, nō potest dici, quod tenerent locū, seu sceptrum Regis, sed tales essent sicut iudices inferiores, habentes modicā potestātē. Vides ergo, quod Rab. Moy. & alij Rabbini tui, qui asserunt, quod in Babylonia sint capita transmigrationum, habentia potestatem Regiā super totum populum Iudaicū manifestē mentiuntur, cū illud asserūt, quod est contra mētem suā. Omnes enim concorditer tenent, quod extra

Rab. Moy. Extra terrā promissionis nō licet iudicium ferre.

Rab. Moy.

Iudei mendaces.

terrā promissionis nulli Iudeorum pertinet talis potestas. Tertia euasio tua est contra propheticā veritatem. Legitur enim Osee. 3. sic: Dies multos sedebūt filij Israel sine Rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari. Quę quidē auctoritas, tā secundum tuos expositores, quam nōstros intelligitur de statu Iudeorū in captiuitate hodierna. Et sic patet, quod asserere Iudeos habere in Babylonia, vel alibi, tempore huius captiuitatis principē vel Regē, seu aliquid huiusmodi non solum est contra ipsam euidētiam rei, vt dictū est, sed etiam contra propheticā veritatem.

S A V L V S. Si hęc dicta patriarchę, quę pro te allegas propriē cōsonarent proposito tuo; oporteret, quod Messias tuus veniret ante tempus Machabeorū, per quos fuit sceptrum de Iuda ablatū: Machabej enim vt manifestum est, non erant de tribu Iuda, sed de tribu Leui: erant enim sacerdotes, & illi totū populum gubernabāt in templo secundo per centum annos, & ultra ante aduentū Christi tui: vt patet in historiis Iosephi, & aliis. Cū ergo Messias tuus natus est tempore Herodis Regis, qui Machabeis successit in Regno Iudeorū: constat, quod non venit in tempore pręnuntiato per Patriarchā. Nam longe ante tempus Herodis in quo tempore Christus natus est, iam erat ablatum sceptrum de Iuda, vt dictum est, &

Tertium contra euasione.

Osee. 3. b. 4.

Alia obiectio, qua nititur probare ex propheta Iacob Messiam venisse ante tempus Machabeorū.

Machabej de tribu Leui Sacerdotes erant.

Iosephus in historia.

transiuerat in Machabæos, qui erant alterius tribus.

PAVLVS. Quâuis secundū aliquos expositores nostros Machabæi, licet sacerdotes fuerunt, & per cōsequens de tribu Leui, erant tamen de tribu Iuda secundū lineā maternā: & ideo per gubernationem eorum non erat ablatū sceptrum de Iuda: tamen quia non potest hoc clarè probari: ideo ad obiectionē tuā, secundum alios plenius respondetur. Ad quod sciendum, quòd vt habetur Num. 11. tēpore Moy si, de mādato Dei fuerūt congregati 70. seniores populi Israel, vt essent coadiutores in regimine populi cū ipso Moyse. Et ex tunc, secundum omnes doctores tuos, semper fuit in Iudaismo collegium, seu consistoriū seniorū, quod dicebatur Sanhedrin: ad quod omnes difficultates, seu dubia fidei & legis etiam perueniebant. Similiter etiā omnia magna & summa iudicia, seu cōtrouersiæ: de quibus cōmuniter intelligitur illud Deut. 17. Si difficile & ambiguū apud te iudiciū perspexeris inter sanguinē & sanguinem, causam & causam, &c. & infra: Surge & ascende ad locū, quem elegerit Dñs Deus tuus. & infra: Et facies quæcunque dixerint, qui præsent loco, quē elegerit Dñs: & sequeris sententiā eorum, nec declinabis ad dexteram, nec sinistram. Qui quidem Sanhedrin à tempore Dauid, & citra residebant principaliter, sub Regibus & ducibus Iudæ in

Machabæi erant de tribu Iuda, secundum lineam maternam.

Num. 11. 70. seniores populi erant, quibus commissum erat regimen Iudaeorum.

Sanhedrin collegium seniorum.

Deut. 17. b. 8

Sanhedrin fuit tempore Dauid, & in Babylonica captiui 2. 116.

Hierusalem. Et post ea in Babylonica captiuitate dū ibi essent Reges & duces de Iuda. Consequēter autem in reditu prædictæ captiuitatis residebāt apud Hierusalē, sub ducibus de tribu Iuda, dū essent, & durabat potestas eorum, etiam non existente Rege, seu duce de Iuda: prout potestas alicuius capituli vacante sede durat: & sic autoritas & potestas Sanhedrin durauit etiā tempore Machabæorū, & vsq; ad 40. annos ante destructionem templi secundū: in quo tempore cessauit ex toto eorū potestas, seu iurisdicatio: eo quòd tūc temporis Herodes interfecit omnes Rabbinos, seu magistrōs illius collegij: prout habetur in libro Sāhedrin Hierosolymitano, in ca. de iud. pecuniarū. Idē habetur in libro Abodazara ca. 1. Vnde pro tunc propriè fuit ablatū non solū sceptrū de Iuda, sed etiā scriba de filiis eius, quod quidem tempus concurrat cū tempore passionis Christi nostri, qui secundum omnes per 42. annos ante destructionem templi fuit passus, sicut & Regnū Herodis, qui alienigena erat. In cuius tēpore titulus Regius à toto genere Iudæorū fuit ablatus, quod fuit valdè propinquū tempori natiuitatis Christi. Ex quibus patet, quòd tēpore Machabæorū non fuit ablatū sceptrū de Iuda, sed tēpore Herodis, vt dictum est: in quo tempore verus Messias fuit natus, quod manifestè concordat cum prophetia Patriarchæ prædictæ.

Sanhedrin fuit in tēpore Machabæorum.

Herodes interfecit omnes Rabbinos collegij Sanhedrin in capitulo de iud. lib. Abodazara

Christus passus 42. annis ante destructionem templi.

Quando fuit ablatū sceptrū de Iuda.

Obicit duo tempora assignari ad ablationem sceptri Iudaici.

SAVLVS. Secundū tuam narrationem duorū tēpora assignas circa expositionem verborū patriarchæ. Vnū, scilicet, quādo fuit ablatum sceptrū de Iuda Herodæ regnante, qui alienigena erat. Aliud verò tēpus assignas quādo fuit ablatus dux, seu scriba de filiis eius, & hoc dicit implerum, quādo Herodes occidit Rabbinos, seu magistrōs legis, qui dicebantur Sanhedrin. Quæ quidem narratio tua nō videtur fundari in aliqua autoritate autētica: nec etiā videtur cōsona verbis Patriarchæ supradictis. Non enim assignauit duo tēpora, sed tātum vnū, dicens: Donec veniat, qui mittendus est, scilicet, Messias secundum te & translationem Caldaicam.

Talmudica doctrina.

Duo ablata de tribu Iuda diuersis temporibus, scilicet, sceptrum, & Sāhedrin, quos omnes occidit Herodes.

Deut. 17. c. 15.

fione ablatū fuit sceptrū de Iuda, præsertim secundū extimationē populi cōmunem, & ipse Herodis, qui credebatur nullū de stirpe Regia in Iudæa remāsisse: sed sceptro ablato modo prædicto, adhuc remanebāt Sāhedrin, qui dicuntur doctores, seu scribæ, qui residebāt sub Herode, sicut aliās residebāt sub Regibus, seu ducibus Israeliticis; sed postea fuerūt ab Herodæ interfecti Sanhedrin omnes, & tunc propriè fuit ablatus scriba de filiis Iuda, quæ omnia supradicta historialiter, in libro qui dicitur Bauabathra cap. 1. & in libro Sanhedrin Hierosolymitano, & in lib. Abodazara, supra allegatis, habentur. Patriarcha ergo spiritu Dei ista præcognoscens propriè prædixit. Nō auferetur sceptrū, &c. in hoc præsignans primā ablationē prædictā ad titulum Regiū pertinentem. Consequenter dixit, & scriba de filiis eius, in hoc præsignans secundā ablationē Sanhedrin prædictā. Quæ quidem duæ in diuersis tēporibus cōtigerunt sub Herodæ, seu Herodianis. Et attendendum est, quòd licet de prima ablatione sumus certificati per historias Talmudicas præallegatas, nō tamen de tēpore, quo contigit per eas certificamur: per historias autē nostras, scilicet, Euangelistas certificamur: nō solum de occisione; sed etiā de ipsius tēpore. Tradunt enim, Herodæ occidisse quoscūque potuit inuenire in Bethleē Iudæ Abimatu: & infra, & hoc

Bauabathra c. 1. Sanhedrin Hierosolymitano. Abodazara

Sceptrum fuit prima ablatio. Sanhedrin secunda.

Euangelii duas ablationes ostendit tempore quo natus est Christus sceptrū Iudaicū ablatū est occasione infantium.

Matth. 2.
Quo tempo
re Sath-
drin fuerit
occisi.

Quo tempo
re Christus
fuit passus.

cum natus esset Saluator noster in Bethleē Iudę Matth. 2. De secunda verò occasione Sathdrin, & de tempore quo cōtigit summus certificati per historiastuas in libris præallegatis, quod fuit per 40. annos ferè ante destructionem templi secūdi. Constat autem secundū omnes historiographos, quod passio Christi nostri fuit per 42. annos ante destructionē tēpli secūdi: & sic habes ex prædictis, quod nō fuit ablatū sceptrum de Iuda per Herodē, nec dux, nec scriba de filiis eius modo prædicto, donec venit Messias, vt dictum est, quod fuit propositū: ante enim venit Messias in mundum per suam natiuitatem, quā fuisse ablatū sceptrū de Iuda, vt dictum est. Similiter ante fuerūt ei, scilicet, Messia gētes aggregatę per suā passionē, quam scriba de filiis eius aufere retur, vt supra secundum tuas historias est ostensum.

SAVLVS. Nō video quomodo posses asserere, quod per passionem Christi tui fuerunt gētes ei cōgregatę, totū enim oppositum patet per euidentiā facti: quia per mortem Christi tui non solum gentes non fuerunt ei congregatę, sed etiam discipuli proprii dimisso illo dispersi per orbem fugierunt.

PAVLVS. De hac cōgregatione gentiū ad Christum nostrū per suā passionem: oportet nos habere finito isto articulo singulare certamen: & ideo pronunc differatur, & cōtinuemus,

quod incēpimus, scilicet, scrutinium scripturarum circa aduentum Christi, an sit præteritū, vel futurum.

CAPITVLVM III.

In quo ostenditur, quod Messias iam diu est, quod venit per reuelationem factam Danieli de 70. hebdomadibus.

SAVLVS.

AD propositum nostrū pro-
ut vis reuertendū est, & si propheta prædicti Patriarchę Iacob secundum translationem nostram Caldaicā, quodammodo pro te faciat, adhuc vellem aliam auctoritatem ad hoc, quod tempus aduentus Messię sit præteritum, si quam habes.

PAVLVS. Multas habeo auctoritates hoc satis ostendētes illis, præsertim, qui veritatem scire desiderāt sine affectione minus recta, sed tantū vnā allegabo tibi, quę est de vltimis prophetarū de hoc loquentium, sicut propheta præallegata patriarchę fuit de primis prophetiis tractantibus de tēpore aduentus Messię.

SAVLVS. Allega illā auctoritatem quā dicis, vt videas si facit pro te.

PAVLVS. Daniel, qui fuit de vltimis prophetarum veteris testamenti de hac materia, scilicet, de aduentu Messię inter ceteros pertractauit, qui vt habetur Dan. 9. cū orationibus, precibus & ieiuniis & sacco & cinere orās Deū tēpore Babylonicę captiuitatis pro illuminatione, seu reparatione

Reuelatio
Danieli facta
de aduentu
Messię,
per 70. hebdomadas
si quis
Dan. 9. 24

Danielis
prophetia
processit o-
rasso, ieiunium
& peccata
nitente ope-
ra, a quo cō-
cionatores
discere pos-
sunt.
Ieiunantes
vesperino
tēpore ma-
gis eleuatur.
Danieli
Angelus
reddidit aue-
num.

Psal. 71. b. 7.
Hier. 23. a. 6

Messias in-
finitus & iusti-
tiæ per ex-
cellentiam vo-
catur in scri-
ptura.

tione sanctuarij ciuitatis, & populi Israelitici, cū instanter orasset, & peccata propria, & populi cōfiteretur, Angelus Gabriel ei apparuit tempore sacrificij vesperini: quando ieiunantiū mentes magis eleuantur, & deuotius orāt. Qui quidem Gabriel postquā reddidit Daniele attentū propter arduitatem dicendorū, dicendo ei hæc verba: Ab exordio præcūtuarū egressus est sermo Dñi: ego autem veni, vt indicarem tibi, quia vir desideriorū es: tu autē animaduerte sermonem, & intellige visionem. Consequēter reuelauit ei tēpus aduentus Messię: dicēdo ei hæc verba secundū translationem tuam. 70. hebdomades abbreviatę sunt, alias decissę sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuā, vt consumatur præuaricatio & finem accipiat peccatū, & deleatur iniquitas & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio, & propheta, & vngatur sanctus sanctorū. In quibus verbis Angelicis manifestè patet, quod infra terminū 70. hebdomadarū, à Deo per Angelum Danieli reuelatū: iustitia sempiterna erat adducenda, scilicet, Messias promissus, de quo in Psal. Orietur in diebus eius iustitia. & Hier. 23. Hoc est nomen quod vocabunt eum: Dñs iustus noster. Et sic in aliis locis, iustus, seu iustitia per excellentiam de Messia dicitur: Cū ergo tempus prædictarū hebdomadarum iam diu est, quod transiit, vt posset

euidenter probari, nō solum per rationes, sed etiam per auctoritates à te recipiendas, sequitur, quod iustitia sempiterna, quę est ipse Messias, iam diu est quod venit: quod est intentum meū in hac nostra altercatione.

SAVLVS. Auctoritas per te allegata nō concludit intentum tuū, nisi prius probes aliqua, quę non credo, te probare posse. Et specialiter tria, quę tibi per ordinem tēgam. Primum, quod tibi incūbit probare est, quod per hoc quod dicitur iustitia sempiterna in hoc loco intelligatur Messias promissus. Iustitia enim sempiterna propriè Deus est, qui cum sit iustus, prout in scripturis sepe nominatur, sequitur quod sit iustitia. Illa enim, quę de Deo dicitur in concreto, oportet verificari de eo in abstracto, propter eius summā simplicitatem. Et cū ipse sit sempiternus, sequitur quod eius iustitia, quę est sua essentia, sit sempiterna. Vnde proprius sensus huius dicti Angelici, scilicet: Et adducatur iustitia sempiterna, est, vt adducatur Deus, qui est iustitia sempiterna propriè vt dictum est. Deus autē dicitur venire, seu adduci metaphorice secundum suos effectus: quando, scilicet, effectus misericordię suę, seu prouidentię, vel iustitię suę venit, seu ducitur ad miserendū, seu prouidendum suis creaturis. Vnde si bene cōsideras in hoc loco sic debet intelligi illud dictū, scilicet: Et adducatur iustitia sempiterna. Nō

Tria qua-
rit.

Primum.
An nomine
iustitię sempiternę in-
telligatur
Messias.

Que in con-
creto de Deo
dicuntur ve-
rificatur in
abstracto.
Proprius
sensus dicti
Angelici
est Deū esse
iustitiā sem-
piternam.

*Secundo.
An Daniel
in sua ora-
tione inten-
derat Mes-
siam petere.*

enim Daniel in suis orationibus, quæ in illo capitulo, quod tu allegas continentur, petiuit Messiam adduci, nec aliquid huiusmodi: sed solum reparationem tēpli, & ciuitatis, quæ erant destructæ, & etiã amotionem oprobrij populi sui: prout verba sua manifestè sonant, in quibus nulla mētio de Messia reperitur. Vnde, quia infra terminum prædictarum hebdomadarū Deus venit miserādo populo suo, reducēdo eos de captiuitate Babylonica, & reedificādo templū & ciuitatem, & vindicādo eos de inimicis, scilicet, Caldæis, qui infra istud tēpus fuerūt destructi per Medos. Idcirco horum respectu satis propriè potest intelligi adductio iustitię sempiternę correspondēter adorationes Danielis, quib⁹ ista petebat.

*Ad primū
ostēdit præ-
dictam reue-
lationem de
Messia pro-
misso, esse fa-
ctam.*

PAVLVS. Vtiq; cōcedo tibi, quòd Deus est iustus, & per consequens iustitia sempiterna: eo modo quo tu dicis, & etiam quòd in hoc loco per hoc, quod dicitur Iustitia sempiterna intelligatur ipse Deus: sed per hoc nō concluditur, quin verba ista de Messia seu Christo intelligātur. Nā prout iā dixi tibi verus Messias, iuxta veritatē fidei nostræ, Deus verus est, de cuius diuinitate tractaturus sum tecū in articulo certo per se: sed ad præsens ostendā tibi magistros tuos, qui verba prædicta Angeli exponūt de Messia promisso. In libro enim Gederholā, id est de ordine mūdī, Rabbi Barachia exponēs illud Isa. 56. vbi dicitur: Proxima est

*In lib. Ge-
derholan.
Rabbi Bara-
chia.
Isa. 56. a. 1.*

salus mea ad veniendū, & iustitia mea ad reuelandū. dicit expres- sè, quòd per illud quod dicitur: Et iustitia mea. intelligitur Messias, de quo scriptum est in Dan. Vt adducatur iustitia sempiterna. Hęc ille. Similiter Rab. Moy. Gerundensis, exponens prædicta verba Angeli in loco suo super Danielē, sic dicit: Iustitia sempiterna, & sanctuarium sanctuariorū, vel sanctus sanctorū, nō nisi ipse Messias est sanctificatus de filiis David. Hęc ille. Et sic habes manifestè secundū doctrinā antiquorum Talmudistarū & modernorū, etiã magistrorum, quòd per iustitiā sempiternā, & sanctum sanctorum, quę in verbis Angeli supradicti continētur, intelligitur Messias. Illud autē quod obiicis, dicens, quòd Daniel in suis orationibus in prædicto cap. contentis, non petiuit Messiam adduci, sed solum reparationem templi, &c. nō facit contra propositū meum: tamē quia Deus ex abundantia suę bonitatis, nō solum merita supplicū excedit, sed etiã orationū vota: sæpe enim plus dat, quā ab eo petatur. Vnde Gen. 17. Abrahā nō petenti, quòd daretur sibi filius de Sara, sed solū cōseruationem Ismaelis, dicens: Vtinam Ismael viuat corā te, Deus respōdit: Sara vxor tua pariet tibi filiū, &c. & infra: Et pro Ismael exaudiui te, &c. Ex quo patet, quòd nō solū quod petebat, sed amplius ei cōcessit, & sic in proposito. Tamen, quia licet Daniel non peti-

*Rab. Moyse
Gerund.*

*Messias est
iustitia sem-
piterna, &
sanctus san-
ctorum, secū-
dū Talmud.*

*Ad secundū.
Deus plus
dare solet,
ex abundā-
tia pietatis
sue, quā ab
eo petatur.*

*Gen. 17.
c. 18.*

uisset aliquid de Messia, sed ex cōsideratione verborum Hieremix orasset pro liberatione populi Israel de Babylonica captiuitate & reedificatione tēpli, & huiusmodi. Deus tamē cui nihil latet futurū, præsciens quòd illa liberatio populi, & illa reedificatio tēpli, & huiusmodi non erant stabiles, seu perpetuæ, nec per se intentę: ideo reuelauit sibi verā consolationem populi & perpetuā edificationem tēpli Dei, per aduentum iustitię sempiternę, & sancti sanctorum, scilicet, Messix fiendas. Sicut si quis seruus dño suo gratus, seu acceptus, peteret à suo dño aliquam gratiā modici valoris, & dñs ei responderet, bene dabo tibi illā, sed est modicę reputationis: quia cito corrūpetur, sed dabo tibi aliā incomparabiliter maiorem, sicut 1. Reg. 9. Samuel dicebat Sauli, quē sciebat Regem futurum: De afinis, quas nudiuster tuis perdideras, ne sollicitus sis, quia inuentę sunt, & cuius erunt optima Israel, nōne tibi? & sic in proposito. Deus enim sciens quod appropinquabat tempus Messix, in quo redimendus erat populus Dei, & ciuitas sancta, scilicet, Hierusalē spiritualis perpetuo reparāda, Danieli petēti de temporali liberatione & reedificatione ciuitatis, seu tēpli quodāmodo momentanea: respōdit quòd illa reedificatio, quā petebat fieret. & hoc cū dicit: Et rursum reedificabitur platea & muri: sed cōsequenter ostendit ei,

Similitudo.

*1. Reg. 9.
c. 20.*

quòd huiusmodi reedificatio nō erat durabilis: & hoc cum dicit: Et ciuitatē & sanctuarium dissipabit populus cum duce vëturo, & finis eius vastitas: veruntamē, vt eū vere consolaretur, reuelauit sibi liberationē populi spirituale, quę fiēda erat, scilicet, per cōsumationem præuaricationis, & peccati & deletionē iniquitatis, quę per adductionē iustitię sempiternę, & vnctiōnē sancti sanctorū implenda erāt infra tēpus 70. hebdomadarum à Deo decissarum, prout plane litera sonat.

SAVLVS. Quidquid sit de intellectu harū dictionū, scilicet iustitia sempiterna, & sanctus sanctorū. Adhuc nō habes intentū tuū ex hac autoritate Danielis: & hoc ex duobus, quę tibi, vt dicebā incumbunt probare. Primo, quia nō cōstat hęc hebdomadę cuius sint quātitatis, scilicet, an dierū, annorū, cētenariorum seu millenariorū. Hebdomada enim nihil aliud dicit, nisi septenariū, dicūtur enim hebdomadę dierū & annorū, & simili modo, seu ratione possunt dici hebdomadę iubileorū, & cētenariorū, & huiusmodi. Et quia hoc est incertū ex dictis Angeli: idcirco tēpus contentū in prædictis hebdomadibus incertū remanet nobis. Secūdo, quia dato quòd essemus certificati de quantitate hebdomadarum, adhuc ignoramus earū initiū. Non enim habetur earū initiū in litera, nec per cōsequens earū finis. Vnde dato, quòd infra tēpus hebdomada-

*Quarit pri-
mū de quan-
titate hebdo-
madarum.*

*Quarit se-
cundū de ini-
tū hebdo-
madarum.*

rū prædictarū Messias esset vêturus, & quòd ille hebdomadē sint annorū, adhuc nescitur, an illud tēpus sit præteritū, vel futurū: cū harum hebdomadarū initium, vt dictum est, nesciatur, & sic patet quòd argumētatio tua in hoc loco nō concludit tuum intētum.

Ad primū ostendit, quòd hebdomada Danielis sunt annorum, quod probat per scripturas, & per Talmudistas.

Leui. 23. a. 3.

Leui. 25. a. 8.

In lib. Gederholam.

Rab. Salo.

Rab. Moyf. Gerund.

P A V L V S. Ad primū, quod obiicis de quantitate temporis hebdomadarum tibi respōdeo, quod contentæ hebdomadæ in hac reuelatione facta Danieli, manifestū est, quòd sunt intelligēdæ annorū. Tum quia in tota sacra scriptura nō inuenitur aliqua hebdomada dici, nisi vel dierū. vt Leuit. 23. vbi de festo hebdomadarū agitur, vel annorū, vt ibidē 25. vbi de iubileo agitur, & ideo fingere hebdomadā iubileorū, & huiusmodi non cōsonat Sacre scripturæ, nec vsui cōmuniter loquentiū: tū quia tui expositores, tā Talmudici antiqui, quā etiam moderni nunquā has hebdomadas intellexerunt, nisi annorū: vt patet in libro qui dicitur Gederholā, scilicet, de ordine mundi. Et in expositione Rabbi Salo. super hūc passum. Similiter & Rab. Moyf. Gerundensis, & sic de aliis, qui omnes licet in expositione aliorum contentorum in hac reuelatione deuiāt à veritate nostra, & etiā inter se sunt diuersi. In hoc enim, scilicet, quòd huiusmodi hebdomadæ intelligātur annorum nullus eorū discordat: tum quia cū sit manifestum, quòd ciuitas Hierusalē per Romanos à magnis tēporibus

fit destructa, & ex tunc sacrificiū Iudaicum fuisse ablatum, quod iuxta planum sensum literæ in vltima prædictarum hebdomadarum hoc pronosticatur fore, vel saltem post 62. hebdomadas. Legitur enim ibi sic. Et post hebdomadas 62. occidetur Christus, & non erit. & ciuitatem & sanctuarium dissipabit populus cū duce vêturo, & finis huius vastitatis, sequitur, quòd à magnis tēporibus retroactis tēpus prædictarū hebdomadarum sit finitū. Et quia cōstat ex prædictis, quòd infra tempus prædictarum hebdomadarum adduci debebat iustitia sempiterna, scilicet, Messias, sequitur quòd à magnis tēporibus citra, scilicet, à tempore quo finitæ sunt 70. hebdomadæ sæpe dictæ secundum prophetiā Danielis, Christus, seu Messias debuit venire. Et sic eius primus aduentus de quo agimus, secundum reuelationem Angelicā factam Danieli, iam diu est, quòd transit in præteritum, quod fuit à me intentum.

Jan. 1. 1.

+ Non vult ei populus qd exponatur rursus est.

S A V L V S. Licet verū est, quòd expositores nostri, & specialiter magistri antiqui Talmudistarū per 70. hebdomadas prædictas intelligunt hebdomadas annorū, vt tu dicis: tamen illi nō cōcedunt tēpus aduentus Messia iam præteritum: exponunt enim literam. huius reuelationis per alios modos: ita quòd per hoc non possunt cogi, vt cōcedant Messiam iam venisse. Et ideo ex dictis eorū tu nō posses concludere quod intendis, cū sit manifestè contra mentē eorū.

concludere quod intendis, cū sit manifestè contra mentē eorū.

Iudei extorserunt prophetias de Messia loquentes.

P A V L V S. Scio utiq; quòd magistri tui conātur sic extortē exponere literā huius reuelationis, vt subterfugiāt à veritate ibi contenta: sed ex hoc nō tollitur, quin ex dictis, & ab eis concessis possim cōtra te agere. In Dialecticis enim quidquid alter disputantiū habet ex cōcessione alterius, probatū reputatur, & cōclusam inter eos, licet ille cōcedens plura alia diuersa, seu contraria proponat. Similiter in altercationibus iuridicis semper creditur homini cōtra se, licet nō profese, nisi de cōsensu sui aduersarij. Vnde & in proposito expositiones magistrorū tuorum ego nō cogor admittere, nisi tantum in his, quæ pro me faciūt. Qua propter, quia ipsi vnanimiter cōcedunt, huiusmodi hebdomadas intelligendas esse annorum: ideo hoc propono tibi, tanquā à te necessario concedendū & recipiendum. De aliis verò expositionibus suis, si quæ sunt cōtra me, nō cogor eas recipere, nisi forte ratio, vel autoritas sacre Scripturæ eas suaderet. Et eodē modo debet esse inter me & te: quia si ex autoritatibus noui testamenti, vel sanctorū nostrorum aliquid adinuentū fuerit contra me, potes illud allegare, & oportebit, quòd ego concedā illud: de his autē, quæ cōtra te fuerint in prædictis, nō eris obligat⁹ cōcedere.

S A V L V S. Habe mentem tuā circa primū, quod obiiciebā:

dic ergo ad secundū, scilicet, de initio huiusmodi hebdomadarū quod in litera nō est expressum.

Ad secundū probat initium hebdomadarum fuisse ab exitu sermonis.

P A V L V S. Si bene literam cōsideras, initium huiusmodi hebdomadarū Angelus ostendit Danieli, vbi postquā proposuit sibi 70. hebdomadē decisē sunt super populū tuum, & c. vsq; ibi: Et vngatur sanctus sanctorum, statim subdit: Scito ergo & animaduerte ab exitu sermonis, vt iterum edificetur Hierusalem, vsque ad Christū ducem hebdomadas 7. & hebdomadē 62. erunt. Vnde secundū planum intellectu literæ in hoc quod dicit: Ab exitu sermonis, vt iterum edificetur Hierusalē, ostenditur initium harum hebdomadarū esse ab exitu sermonis reedificationis Hierusalē. Sed quomodo intelligatur illud: Ab exitu sermonis: diuersi diuersimodē exposuerūt. Aliqui verò exposuerunt de exitu sermonis Dei ad Gabrielē Angelū, de quo dixerat: Ab initio præcūptuarum egressus est sermo. Alij verò à vicesimo anno Regni Artaxerxis, quando idē Rex præcepit, vt reedificaretur Hierusalē, vt habetur Nehe. 4. Alij verò, vt magister Raymūdus Marcus, & alij sequaces exponūt hoc initium fuisse quarto anno Sedechiæ Regis, in quo anno, vt sufficiēter probāt exiuit sermo Dei ad Hieremiā dicēs: Cū cœperint impleri in Babylonia 70. anni, visitabo vos, & suscitabo super vos verbum bonum, & reducā vos ad locum istum. In quo verbo sermo Dei primo

Ab exitu sermonis, quomodo intelligatur: & variè exponitur. Aliqui dicunt intelligi de tempore, quo Gabriel loquutus fuit.

Jan. 9. 2.

n. 23.

cap. 2. Nehe. c. 4. Alij intelligunt secundum Regem Artaxerxis. Raymūdus, & alij à 4. anno Regis Sedechiæ. Hier. 29. b. 10.

primo exiit de reditu populi in Hierusalé, & per cōsequens reedificandum ibi templū Dei, & habitacula populi & ministrorū, licet adhuc nō esset data licētia reedificandi. Vnde iste fuit primus exitus sermonis Dei de reductione captiuitatis Babylonice, ad quē refertur propriē verbum Angeli dicentis Daniel: Sci to ergo & animaduerte ab exitu sermonis, vt reedificetur Hierusalem. Cōsonat autem huic sentētē, quōd Daniel in suis orationibus & ieiuniis supradictis sumpsit exordium ab illa prophetia Hierē. Dicitur enim ibi in principio illius capit. Dani. 9. Ego Daniel intellexi in libris numerū annorum: de quo factus est sermo Dñi ad Hieremiā prophetam, vt cōplerentur dies desolationis Hierusalé 70. anni, & possui faciē meā ad orandum Deum, &c. Ex quo patet, quōd Danieli cōsideranti in verbis Hierē. prædictis, ab illis verbis sumpsit sibi initium Angelus dicens, ab exitu sermonis, vt reedificetur Hierusalem. Vnde ab isto initio procedendo in cōputatione 70. hebdomadarū: rectē secundū veriores historias, & planiorē sensum literę deuenitur ad vltimā hebdomadā, in qua passio Christi fuit celebrata, per quā secundū veritatē fidei nostrę cōsumata fuit præuaricatio, & finē accepit peccatum.

S A V L V S. Ostēde ergo mihi processum huius cōputationis, scilicet, 70. hebdomadarū, vt videā quomodo ab illo exitu

sermonis, scilicet, Dei ad Hierē. vsq; ad tempus passionis, quōd dicitur fuerunt implete 70. hebdomadæ supradictæ.

P A V L V S. Nō est necesse vt tibi ad præsens ostendā illum processum quem petis: tū quia potes eū habere plenē in illo libro notabili, qui dicitur Pugio Iudæorū, in secūda parte cap. 3. vbi hæc computatio est perfectē tradita. Similiter illam inuenies paucismutatis in postilla magistri Nicolai super hoc c. Dan. 9. & in additionibus, quas in illo c. edidimus: in quibus omnibus prædicta computatio vera & exacta cū reprobatione expositionis Rab. Sal. magistri tui propriē & perfectē traditur. Ibi etiā inuenies planū sensum, & rationem omnīū, quæ in illo capitulo cōtinentur, tam de diuisione tripartita hebdomadarū, scilicet, per 7. & 62. & vnam similiter, de quo intelligitur vsq; ad Christū ducē: & occidetur Christus, & sic de aliis, ibidē cōtētis: & ideo remitto te ad prædicta. Tū, quia hīc non agimus de hoc, vt inueniamus tempus aduentus Christi distinctē & pūctualiter, sed solū scrutamur scripturas, ad inueniēdum scripturas secundū reuelationē prædictarū hebdomadarū Danieli factā: an iste aduentus sit adhuc in futuro spectandus, an iam trāsit in præteritū. Et quia secundū expositores non solum nostros, sed etiam tuos: totum tempus harum hebdomadarū, infra quōd iustitia sempiterna,

scilicet Christus erat adducēdus iam diu est, quōd trāsit in præteritū, vt patet ex prædictis: ideo hoc sufficit ad probandū intentū meum ad præsens, sine eo quōd intremus ad calculandū processum cōputationis ab initio hebdomadarū vsq; ad finem: præsertim cū ille processus ex varietate historiarū, & aliorū occurrentium sit valdē lōgus, & transcenderet compendiositatem huius tractatus.

S A V L V S. Allega mihi doctores nostros, secundū quos totū tempus prædictarū hebdomadarum iam trāsit in præteritū.

P A V L V S. In illo libro Talmud, qui dicitur Abodazara cap. 1. habetur determinatē, quōd 70. hebdomadæ Danielis incipiunt à destructione primi tēpli, & determinantur in destructione templi secūdi: inter quas quidē duas destructiones fluxerūt 490 anni, qui faciūt 70. hebdomadas annorum: quorū quidē annorum primi 70. anni fluxerunt durante destructione templi, quæ facta fuit per Nabuchodonosor 400. verō anni, & 20. fluxerūt à principio reedificationis tēpli secūdi, vsq; ad destructionē eius per Romanos. Idem etiā habetur in libro, qui intitulatur de ordine mūdi, qui Hebraicę dicitur Gederholā, quas quidē autoritates Rab. Salo. sequitur in hoc passu tanquam inuolabiliter tenēdas apud Hebræos: apud quos illa, quę in Talmud determinata habentur, seu diffinita, sine con-

traditione circa sacra doctrinae expositionem: non licet eis qualitercūq; ab eisdem recedere, sed tenēdas sunt tanquā in textu sacrae scripturae contenta: prout in multis locis ab eis traditur & à Rabbi Moyse in principio sui Deute. tanquam pro fundamento totius sui operis præsupponitur, autoritas enim Talmudica in huiusmodi determinationibus apud Iudæos est in eodē gradu, sicut autoritas vniuersalis Ecclesie apud nos. Cōstat autē, quod à destructione tēpli secūdi per Titū, in quo tempore fuit finis 70. hebdomadarum secundum tuos doctores, vsq; ad præsentem annū, scilicet, à natiuitate Dñi 1432. fluxerunt anni 1364. & sic habes manifestē, quōd vltimus terminus hebdomadarū secundū cōputationem doctorū tuorū iam à magnis temporibus retroactis trāsit in præteritū, & per cōsequens tēpus aduentus Messie, de quo agimus, qui infra easdē hebdomadas prophetice, seu Angelice pronūtiatur fore.

S A V L V S. Licet illi magistri, seu doctores, quos allegas sic computassent hebdomadas, fuerunt tamen alij doctores nostri aliter sentientes: & ideo ex prædictis solum non potes contra me formare efficacem rationem, nisi prius discurratur per alios expositores.

P A V L V S. Licet bene credo tibi, quod multi Hebræorum attendentes, quod ex prædicta cōputatione hebdomadarum per

Primus exitus sermonis Dei fuit de reductione captiuitatis Babylonice

Dan. 9. a. 2.

Hier. 25. c. 12 & 29. c. 10.

de solat.

Vltima hebdomada passio Christi fuit celebrata.

Iudæorum Pugio 2. parte cap. 3.

Postilla Nicolai de Li. ra. Autor in additionibus ad 9. c. Dan.

Talmud Abodazara cap. 1.

70. hebdomada incipiunt à destructione primi tēpli, & terminantur in destructione secūdi templi.

Gederholā.

Rab. Salo.

Rab. Moys.

Tātiualetā pud Iudæos Talmudica autoritas quāti apud Catholicos autoritas Ecclesie.

Hoc opus scripsit autor. Anno 1432.

& in lucem emissit anno 1364.

videant hoc qui statim suas lucubrationes typis mandant.

Iudæi per vias obli. quas veritatem fugiunt.

per suos magistros determinata, concludebatur Christum iam venisse, inuenerunt circa hoc quaedam varias, seu confusas expositiones, vel saltem per vias obliquas & extortas, ut veritate luce clariore subterfugerent, prout de eis vaticinatur. Ezech. 13. Sicut vulpes in deserto sunt prophetae tui, id est, doctores tui Israel. Vulpes enim querentes subterfugere venatorem vel canem, multas & varias vias, & cauernas atque tortuosas sequuntur: & in hoc loco maxime contingit tuis expositoribus, de quibus omnibus non est scrutinium faciendum. Nam ut ait Philosophus in Ethic. Omnes quidem perscrutari opiniones inane fortasse est: sufficiens autem maxime, quae superficie tenus appareant, vel aestimentur habere aliquam rationem. Hec ille. Cum autem praedicta expositio doctorum tuorum, quam supra allegavi sit a doctoribus Talmudistarum, nemine eorum contradicente, determinate tradita, & postea a tam magno expositore tuo, scilicet, Rab. Salo. repetita tanquam conclusa in suo glo. non oportet prout Philosophus dicit, ad alias singulares expositiones, seu opinionones diuertere. De vno tamen te certifico, quod fuerunt multi doctores tui, qui de termino aduentus Messie non per hebdomadas praedictas, sed per alias autoritates discurrentes tractauerunt, quorum quilibet assignauit certum tempus huiusmodi aduentus.

Eze. 13. a. 4.

Phil. 1. Eth.

Talmudista.

Rab. Salo.

Quae quidem tempora licet variasint, & ex diuersis motiuis per quolibet eorum assignata, omnia tamen iam transiuerunt in praeteritum: & sic iuxta testimoniū cuiuslibet eorum, tempus aduentus Christi iam transiit in praeteritum, quod est intentum: omnia enim vera secundum Philosoph. 1. Eth. consonant vero.

CAPITVLVM III.

In quo ostenditur, quod secundum omnes magistros, seu expositores famulos Iudeorum, qui de tempore primi aduentus Christi determinate locuti sunt: tempus aduentus Christi iam transiit in praeteritum.

S A V L V S.

Narra mihi, qui sunt illi doctores nostri, qui tempora diuersa assignauerunt ad huiusmodi aduentum, & quomodo illa tempora iam transiuerunt.

P A V L V S. Inter tuos doctores fuerunt multi, quasi primi tui, & alij moderni, quasi vltimi, & alij medij: & in quolibet istorum ordinum fuit non modica temporis latitudo, in qua fuerunt plures & varij Rabbinij, seu expositores famosi, qui de hac materia tractauerunt.

S A V L V S. Indica mihi de quolibet istorum graduum, seu ordinum vnum vel duos, si forte habes, tuam opinionem in hoc afferentes.

P A V L V S. De turba primorum Talmudistarum fuerunt aliqui, ut nosti, qui vocantur Thannaim: quorum autoritas inter vos est

Phil. 1. Eth.

Rabbinij sunt triplin differencia.

Thannaim fuit apud deos tanta autoritatis, ut post Prophetas ponantur.

est maxima post prophetas, & de istis fuerunt tres de hac materia loquentes: quorum vnus dicitur Rab. Iosae, qui in libro Sederholam, id est de ordine mundi, exposuit terminum 70. hebdomadarum modo supra dicto: secundum, quem iam transiit tempus aduentus Messie, ut dictum est. Fuit etiam alius de maximis illorum, qui dicitur Thannaim, qui vocatur Rabbi Achiba, qui sequutus est istam computationem hebdomadarum, & sic credebatur quod Messias erat venturus tempore destructionis templi secundi. Ideo sequutus est quendam fatuum nomine Vetoza, qui illo tempore dixit se esse Messiam: quem fatuum sequuta est maxima multitudo Iudeorum, post 48. annos a destructione Hierusalem per Romanos, & congregati sunt in quadam ciuitate nomine Biter, & rebellauerunt cum praedicto falso Messia aduersus Imperium Romanum, qua ratione Adrianus Caesar transfretauit & obsedit eos cum suo falso Messia antedicto, & capti ciuitate omnes interfecit cum suo falso Messia, prout omnia ista traduntur prolixius in quodam libro, qui dicitur Demai in diff. quae incipit Biflosa per aquin. & in glof. Tren. Hieron. super illud verbum Tren. 2. Dissipauit Dominus, & non est misericors omnia speciosa Iacob. De quo quidem falso Messia, & suis sequacibus intelligitur illud Dan. 11. Filij quoque praeariarum populi tui extollentur, & impleant visionem, & corruent. Fuit

Rab. Iose in lib. Sederholam.

Rab. Achiba.

Vetoza fatuus tempore Adrianus dixit se esse Messiam, quem multi Iudei sunt sequuti, & omnes interfecit.

Lib. Demai in diff. quae incipit Biflosa.

Hieronimus in glof. Tren. 2.

Dan. 11. c. 14.

alius, ut ibidem habetur, qui dicitur fuisse de domo Heliae Prophetae, qui possuit ibidem expressè, scilicet, in libro de ordine mundi, quod per sex millia annorum debebat mundus durare. Qui quidem anni per tres partes erat diuidendi isto modo. Quia per duo millia annorum prima, mundus erat quasi sub vacuo, per hoc designans tempus ante legis dationem: quod vocatur vacuum, quia non erat populus sub lege diuina. Duo millia vero annorum sequentia vocatur tempus legis: afferens quod tot tempus debebat fluere a datione legis usque ad Messiam. Duo vero millia tertia, seu vltima asserit esse sub Messia, quia secundum eum ab aduentu Messie usque ad finem mundi debebant fluere duo millia annorum. Constat autem, quod iuxta computationem Hebraeorum, quae in his regionibus Hispaniae, & vbique terrarum communiter tenetur a creatione mundi usque ad praesentem annum Domini 1432. fluxerunt quinque millia & centum, & nonaginta & duo anni. Vnde secundum praedictum doctorem tempus aduentus Christi à 1192. annis transiit in praeteritum. Et sic habes tres principales de numero eorum, qui dicuntur Thannaim. Post praedictos fuerunt alij non tantae autoritatis, sed quasi sub eis. Et isti dicuntur Amoraim, de quibus fuit vnus de maioribus, qui vocatur Rabbi, qui determinauit in li. Sanhedrin in di. Heleh, quod omnes termini assignati

Iudaeus quidam de domo Heliae dixit mundum duraturum sex mille annos, videlicet, duo millia ante legem, duo millia sub lege, duo millia sub Messia. Mundum duraturum sex millia annorum, quidam asserunt.

1432.

Amoraim.

Rab. in Sanhedrin.

assignati de aduentu Messiae iam transuerant in praeteritum, & quod non pendeat redemptio nisi in ipsa poenitentia. Hae ille. Quae quidem determinatio verissima est, si sane intelligatur. Nam terminus assignatus in prophetis iam transiit, ut dictum est. In quo termino Christus iam venit, & non pedit redemptio, nisi in ipsa poenitentia: quia quicumque eorum poenitentiam ageret statim haberent Messiam, quod habemus per rei euentiam. Sed licet iste Rabbi non ista ratione intellexit verba per seipsum prolata: tamen ex eis habemus, quod omnes termini assignati de aduentu Messiae iam transiuerant, quod est intentum. Fuit & alius contemporaneus sibi, qui considerans, quod omnes termini de aduentu Messiae iam transiuerant: prout iam dixerat socius suus, voluit pracludere viam inuestigandi huiusmodi terminos, ne per hoc aliqui causarerentur de veritate: & ideo dixit. Vt animabus computantium terminos, scilicet, aduentus Messiae, per hoc volens designare, quod esset peccatum inquirere, seu inuestigare de huiusmodi termino, non reddens, ad hoc aliquam rationem, nec auctoritatem, cuius malitia manifesta est. Nam nullus fuit famosus scriptor, seu glossator inter eos, qui de hoc solenniter non inquireret, prout iam patebit. Post praedictos, qui dicuntur Amoraim fuerunt alij, qui dicuntur Geonim, de quorum numero fuit, quidam in

Redemptio ex poenitentia pender.

Amoraim Talmudistae minores dicunt Messiae tempus iam praeterisse.

Testimoniū alteri? Anoraim, de aduentu praeterito Messiae

Geonim.

Asia nomine Rab. Sahadias, qui scripsit super Talmud, & super Bibliam: & composuit vnum librum, quem vocauit liber de Creditis, in quo conatus est ex dictis prophetarum probare, quod Messias nondum venerat, & exquirit cum magna diligentia, de termino aduentus Messiae: & concludit secundum suam diligentem inquisitionem certum terminum praedicti aduentus, qui iam transiit in praeteritum per 340. annos, & ultra, ut habetur in eodem libro. Post praedictos Geonim surrexit Rab. Moy. Egyptius, qui tantae auctoritatis fuit inter eos, ut a maiori parte Iudaeorum dicitur prouerbialiter, quod a Moyse legiflatore, vsque ad Moysen Aegyptium maior non surrexit, sicut iste Moyses. Iste vero licet in suo Deut. in li. de Iudi. tit. de Regi. vbi tractat de Messia determinat, quod nullus debet computare terminos aduentus Messiae, sequens opinionem supra dicti, dicens: Vt animabus computantium terminos: tamen ipsemet in quadam epistola, quam misit Iudeis, qui erant in Africa scripsit, quod habebat ex certissima traditione antiquorum, quod propheta venturus erat in Israel, & quod Messias debebat venire, & redimere Israel, anno a creatione mundi 4474. quod etiam conatus est fundare, in quadam auctoritate Balaam 23. Num. Et cum iam dictum est secundum computationem Iudeorum praesens annus, scilicet 1432. est 5192. a creatione

Rab. Sahadias in lib. de creditis conclusit, Messiae tempus iam praeterisse.

Rab. Moy. Egyptius, qui alter Moyses habebatur, quid de aduentu Messiae senserit.

In epistola ad Iudeos Africanos.

4474.

Num. 23. a. 7.

Anno 1432. Anno 5192.

tione

tione mundi secundum eos, sequitur, quod terminus ab eo assignatus transiit iam in praeteritum, per 218. annos. Quae quidem computationem fundauit in dicta auctoritate Balaam Num. 23. vbi dicitur in translatione nostra: In temporibus suis dicitur Iacob, & Israel, quid operatus sit Deus, quod verbum ex traditione antiquorum suorum sic exponit, quod quantum fluxerat tempus a creatione mundi, secundum Hebraeorum computationem, vsque ad tempus, in quo Balaam ista verba dixit, tantum tempus praecisè fluere habebat a tempore ipsius dicti, scilicet Balaam, vsque ad tempus, in quo prophetia futura erat in Israel per Messiam: quid tamen sit de ista probatione, de qua non est curandum, sufficit ad praesens, quod per ipsum Rab. Moy. concluditur terminus aduentus Messiae modo supra dicto. Fuit postea alius magnae auctoritatis, qui dicitur Rab. Moy. Gerundensis, qui scripsit super Talmud quoddam opus, quod vocauit Nouellas: exposuit etiam Pentateucum, in cuius expositionis parte prohaemiali determinauit cum magna solennitate, quod Messias erat venturus certissimè in anno a creatione mundi 5118. Item alius de Prouincia Prouinciae nomine Rabbi Leui Bèguerson, vulgariter magister Leo de Bannolas nuncupatus, qui scripsit super aliquos libros Biblicae, in expositione sua super Dani. reddens Deo gratias, qui

Scrutinium hunc dicitur, sed anno 1434. in lucem mandauit.

Rab. Moy. Egypti concludit Messiam venisse.

Rab. Moy. Gerund. fuit magne auctoritatis apud Iudeos.

Quod Messias venturus erat, anno 5118. a creatione mundi. Rabbi Leui Bèguerson concordat eum praedictae opinionem.

sibi reuelauerat terminum aduentus Messiae: assignauit huiusmodi terminum in anno supra dicto, scilicet, 5118. secundum Hebraeorum computationem concordans cum Rab. Moy. Gerund. supra dicto: quorum, scilicet, amborum terminus iam transiit in praeteritum per 74. annos. De Rab. Salo. verò iam dictum est supra, quod secundum eum finis 70. hebdomadarum fuit finitus tempore destructionis templi secundi. Ex quibus omnibus bene consideratis habes, quod aduentus Messiae, de quo agimus non solum secundum scrutinium Sacrarum scripturarum, quas tibi supra allegavi, sed etiam secundum alias auctoritates, in quibus putas vitam aeternam habere, scilicet, Talmudistarum, & aliorum doctorum seu Magistrorum, vel expositorum tuorum in variis temporibus & regionibus constitutorum, tempus aduentus Messiae iam transiit in praeteritum.

Tempus aduentus Messiae etiam secundum omnes Talmudistas est praeteritum.

SAVLVS. Quod doctores nostri varie scripserunt, & etiam fallibiliter de huiusmodi termino, seu tempore contigit eis ex hoc, quod huiusmodi tempus est clausum a Deo & signatum: ita quod non possit cognosci a quocumque, vsque dum veniat ipsum tempus: testate Dani. cap. vlt. vbi de hac materia loquens, sic ait: Vade Daniel, quia clausi, signati que sunt sermones, vsque ad tempus praefinitum. Vnde ex illis non habes intentum ratione praedicta.

Dani. 12. c. 9.

PAVLVS. Si bene consideras

Iudeis malis clausis est cognitio incarnationis Christi bonis vero manifesta.

Dan. 2. c. 10.

deras autoritatem Danielis per te allegatā, non reperies, quòd tēpus istud sit clausum seu signatum omnibus, sed tantū prauis & impiis, qui malitia sua excēcati, ea quę sunt lucē clariora non possunt videre: sed doctis, scilicet, iustis huiusmodi tempus nō denuntiatur esse clausum. Legitur enim Dani. vltim. statim post verba tua allegata sic. Eligentur & dealbabuntur, & quasi ignis probabūtur multi & impie agēt, nec intelligēt omnes impij, porro docti intelligent. habes ergo ex dictis Dani. quòd tēpus illud p̄finitū solum impiis debebat esse clausum & signatum, non autem doctis. Cū autem tu non potes concedere omnes magistros tuos, sub quorum doctrina viūt omnes Iudei fuisse impios, sed potius iustos, & doctos eos credis seu reputas, sequitur quòd per eorū impietatem non potes eos excusare à cognitione tēporis aduentus Messię p̄finiti, cū apud te nō reputētur impij, sed iusti & docti.

Distinctio quarta, de Scrutinio scripturarum loquentium de congregatione Iudeorum per Christum seu Messiam: & cōtinet quatuor capitula.

In primo capitulo ostēditur, quòd cōgregatio Israelitarū dupliciter est intelligenda, scilicet, corporalis & spiritualis.

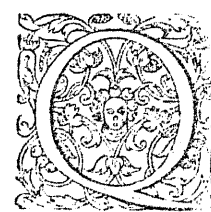
In secūdo capitulo ostēditur, quòd cōgregatio spiritualis est dignior & potior quā corporalis.

In tertio capitulo ostēditur, quòd per terram Israel, & Hierusalem, & tem-

plum Dei, vbi Propheta dicunt congregandos fore omnes Israelitas, intelligendū est de celesti beatitudine, in qua sancti spiritualiter congregantur.

In quarto capitulo ostēditur, quòd reedificatio templi Ezechielis reuelata, non est expectanda materialiter in futuro impleri, neque ex iis sumitur argumentum contra illud, quòd probatū est Christum iam venisse.

C A P I T V L V M I.
In quo ostēditur quòd congregatio Israelitarum dupliciter est intelligenda, scilicet, corporalis & spiritualis.

Quantumcūq; probasses per autoritates, quòd tēpus aduentus Messię transiit in prateritū, vt intendis, adhuc non posses euadere alias autoritates, quibus multa dicuntur fore implenda per Messiam promissum, quę tamen secundū notissimā rei euidentiā constat nōdum fuisse implēta. Ex quibus necessario sequitur, Messiam nondū venisse.

P A V L V S. Propone, quę sunt illa nondū implēta, quę secundum autoritates sacras per Messiam pronuntiātur impleri, & hęc per singula vt melius discutiantur.

S A V L V S. Inter cetera propono tibi vnū, scilicet, cōgregationem Iudeorū seu Israelitarū per Christū faciendā, de qua cōgregatione, vt nosti, quā plurimi Prophetę loquūtur expressē. & tamen hodie, vt euidēter pater, sunt

De congregatione Iudeorum per Messiam faciendā.

sunt ita dispersi per orbem, sicut nunquam fuerunt. Ex quo patet quòd Messias promissus, qui eos debebat congregare, nondum venit.

P A V L V S. Allega illas autoritates, quas credis pro te facere in hoc loco, vt, eas diligenter scrutando, veritas pateat.

S A V L V S. De congregatione dispersionis Israelis futura, inter multas propheticas autoritates, quę hoc dicunt, occurrit mihi illa Ezech. 39. vbi sic dicit: Hęc dicit Dñs Deus: Nunc reducam captiuitatem Iacob, & miserabor totius domus Israel, & zelabo nomini sancto meo. & infra: Et congregabo eos de terris inimicorum suorum, sanctificabor in eis in oculis gentium multarū: & sciēt, quia ego Dñs Deus eorum. & infra: Cū congregauero eos in terram suam, & non reliquerim quemquam ex eis, & non abscondā vltra faciē meam ab eis. Ex qua autoritate manifestē habes, quòd Deus congregaturus erat populum suum Israel de terris inimicorum, & deduce re eos super terram suam, quòd patet manifestē, vsq; hodie non esse implētū per Messiam tuū. Ex quo sequitur, quòd est implēdū per Messiam quē expectamus.

Rab. Moys.

P A V L V S. Circa hanc cōgregationē, ante omnia debes scire, quòd sicut supra tibi ostenderam per autoritatem Rabbi Moy. magistri tui, aliquę dictiones in sacris scripturis contentę sunt equiuocę merē, vel à confi-

lio, quę quādo in scripturis veniunt, oportet diligētē inquire re, in quo sensu sumātur, sicut dictū fuit de his dictionibus Iacob, Iacob, & Iuda, in prima distinctione: et sic cōgregatio, de qua hęc propheta loquitur, equiuoca est: quādoq; enim significat cōgregationē corporalē, in aliquo loco, quādoq; verò significat cōgregationem spiritualē, scilicet, animorum in aliquo credibili seu opinabili, vel desiderabili, & huiusmodi. Sicut enim corpora in eodem loco posita dicūtur cōgregata localiter, & ab inuicē remota dicūtur dispersa, sic animi in eodē conceptu intellectus seu voluntatis existentes, vni dicūtur seu vniti, & à fortiori possunt dici cōgregati. Vnde autoritas per te allegata dupliciter potest intelligi: quia secundū quosdā de congregatione corporali intelligitur, quòd fuit impletum in redditu de captiuitate Babylonica, quādo omnis populus Israeliticus, qui voluerūt ascendere ad terrā promissionis habuerūt licentiā seu potestatem hoc faciēdi, vt dicitur 2. Paralip. vlt. & Esdrę 1. Et huic sentētię cōsonat principiū huius prophetię, in qua dicit Dñs Propheta. Nunc conuertā cōuersionē Iacob, & c. quod esset manifestē falsum, si hoc esset adhuc futurū, cū ab illo tempore, in quo dictū fuit: Nūc conuertā. vsq; ad istud tēpu strāsierūt plusquā mille sexcēti anni. Sed quia tēpore Ezech. quando hoc dictū fuit per prophetā, iam

Cap. 4. Cōgregatio Iudeorum, dupliciter intelligēda est.

Optima similitudo.

Cōgregatio corporalis Iudeorum quomodo fuit facta & quando.

2. Paral. vlt. d. 23. Esdrę 1. b. 3.

Ezech. 39. f. 25.

tempus prædictæ congregatio-
nis imminebat: ideo propriè dici-
tur in hac prophetia: Nunc redu-
cā captiuitatem, &c. Et cōgrega-
bo eos de terris inimicorum suo-
rū, &c. Et isto modo intelligitur
illud Ezech. II. Et congregabo
vos de populis, & adunabo vos
de terris, in quibus dispersi estis:
& dabo vobis humum Israel.
Quæ quidem prophetiæ, & plu-
res aliæ similes fuerunt impletæ
in redditu captiuitatis Babyloni-
cæ per congregationem corpo-
ralem Israelitarū, quæ tunc fuit
facta. Secundū verò alios, cōgre-
gatio in hac autoritate contenta
intelligitur secūdo modo cōgre-
gationis supradictæ, scilicet, ani-
morum, quod impletum fuit per
Messiam seu Christum nostrum,
sub quo totus Israel, scilicet, fi-
deles Christi, qui veri Israel di-
cuntur, prout in prima dif. est con-
gregatus seu vnitus in fide Chri-
sti, secundū quam animi fidelium
vniuntur seu congregantur. Nec
obstat secundū istos, quod dicitur:
Nunc conuertam. tum quia
nō tantum distat tempus, in quo
hæc prophetia fuit dicta à tem-
pore aduentus Christi, sicut ad
tempus præsens, vt est manife-
stum: tum quia respectu diuinæ
æternitatis tēporalia omnia re-
putantur vt nunc. Ex quibus pa-
tet, quod secūdum vtramq; præ-
dictarum expositionē, prophe-
tia ista iā est impleta: & sic hæc au-
toritas nihil facit pro te.

SAVLVS. Si bene confide-
ras neutra prædictarum exposi-

tionū potest stare cū vero sensu
literali huius autoritatis, quod
volo tibi ostēdere. Primo de pri-
ma expositione, secūdo de secū-
da. Prima enim expositio, quæ di-
cit, quod prophecia prædicta fuit
impleta tēpore redditus de ca-
ptiuitate Babylonica, est manife-
stè falsa, propter duo, quæ in ea-
dem prophetia continentur, quæ
nunquā fuerūt tempore templi
secundi impleta. Primū est illud,
quod dicitur ibi. Et non dereli-
quā quemquam ex eis, quod est
manifestum nō fuisse impletum
tempore redditus de illa capti-
uitate Babylonica: in quo reddi-
tu nondū decem tribus, quæ ibi
nō interfuerunt, sed etiā de aliis
duabus multi relictī sunt. Secun-
dum est illud, quod dicitur ibi in
prædicta autoritate. Non abscon-
dam vltra faciem meam ab eis.
quod nullo modo potest dici
fuisse impletum in illo tempore,
cū à destructione templi secū-
di vsque nunc manifestum est,
Deū abscondere faciem suā à no-
bis plusquā antea, relinquendo
nos in tā diuturna, & tā acerba
captiuitate, vt est manifestum.

PAVLVS. Prima obiectio
tua contra primam expositionē
non valet propter duo. Primū
est, quia tēpore redditus de ca-
ptiuitate Babylonica omnes ha-
buerūt licentiā à Cyro vniuersa-
liter redeūdi in Hierusalem libe-
rè, vt patet per ea quæ supra alle-
gantur, scilicet, 2. Paral. vlt. & Es-
dræ I. & sic verificatur illud: Et
non reliquerim, quemquam ex
eis,

Ezech. 39.
g. 28.

Ibid.

Ad primā
obiectioni
responsio.

Cyro dedit
facultatem,
is qui in ca-
ptiuitate Ba-
bylonica
erant redē-
di in Hieru-
salē liberè.
2. Paral. vlt.
d. 23.
Esdræ I. b. j.

eis: quia nullus fuit derelictus
quin posset reddere, si vellet, su-
blato iugo captiuitatis, & licet ia
concessa generali. Secundū est,
quia Esdræ in fine secūdi cap. &
principio tertij, post redditū ca-
ptiuitatis Babylonicæ hæc verba
leguntur. Et habitauerunt Sacer-
dotes, & Leuitæ, & de populo, &
cantores, & ianitores, & Nathi-
nai, in ciuitatibus suis, & omnis
Israel, & peruenit mensis septi-
mus, & filij Israel in ciuitatibus
suis, cōgregatusq; est populus,
quasi vir vnus in Hierusalem.
Ex qua autoritate patet manife-
stè, quod omnis Israel fuit in red-
ditu captiuitatis Babylonicæ in
Hierusalē, quod concordat ma-
nifestè cū prima expositione.

PAVLVS. De decem tribu-
bus non debuit hic fieri mentio,
quia iā fuerunt præcissi nō solum
à regno David, quod erat à Deo
institutum super totū Israel, sed
etiam à cultu diuino, qui erat in
Hierusalē, vt habetur 4. Reg. 17
Et si fortè de duabus tribubus
aliqui remanserunt, qui nō ascen-
derunt in Hierusalem in redditu

captiuitatis prædictæ, necesse est
dicere ad saluandum autoritatē
Esdræ supradictæ, quod fuerunt
tam pauci, quod quasi nulli repu-
tantur. Nā secundū Philosophū
5. Ethic. Quod modicū est, quasi
nihilum reputatur. Vnde & simi-
liter, quod dicitur in autoritate
Ezech. per te allegata: Et nō de-
reliquerim quemquā ex eis. isto
modo intelligēdum est, scilicet,
quod de paucis vel modicis, si
forte remanserunt, nō facit men-
tionē propheta, sicut nec Esdras
cū dixit: Omnis Israel. in prædi-
cta autoritate per me allegata.

SAVLVS. Adhuc restat il-
lud verbū in prædicta autoritate
Ezech. per quod nullo modo illa
autoritas potest verificari de tē-
pore redditus captiuitatis Baby-
lonicæ, scilicet, cū dicitur: Et non
abscondam vltra faciem meā ab
eis. Cōstat autem, quod post il-
lud tempus maximè abscondit
Deus faciem suam ab Israel, præ-
sertim in hac captiuitate à Ro-
manis incepta, & vsque hodie
per totum orbem continuata.

PAVLVS. Bene cōcedo
tibi, quod Deus abscondit faciem
suam à Iudæis in hac captiuitate
existentibus plusquā ante. Vnde
de eis verificatur illud Deut. 31.
Et abscondam faciem meam ab
eis, & erunt in deuorationē. de
quo fortè inter me & te, in se-
quentibus erit aliquod collo-
quiū, cū de vindicta mortis Chri-
sti loquemur: sed ex hoc non se-
quitur, quod Deus abscondit faciē
suam ab Israel, scilicet, à veris fi-
delibus,

In redditu
captiuitatis
Babylonicæ,
aliqui ibi re-
manserunt.

Arist. 5. Ethic.

Ezech. 39.
f. 25.

Ibid. g. 29.

Deut. 31.
d. 17.

Ezech. II.
c. 17.

Cōgregatio
spiritualis
Iudaorum.

Solutio.

Obiectio ad
prædicta, &
primo de
corporali
cōgregatio-
ne.

Esdras in
fine secun-
di, & in prin-
cipio tertij
cap.

Esdr. 7. a. 7

Decem tri-
bus fuerunt
præcissi, non
modo à Re-
gno, sed etiā
à cultu Diui-
no.

4. Reg. 17.
b. 7. & dein-
de.

Deus abscondit faciem suam malis, & nunquam bonis, qui Israel dicuntur & sunt.

Ioelis c. 3. per totum cap.

delibus, qui Israel dicuntur secundum spiritum, ut habetur supra. Ab istis enim nunquam Deus abscondit faciem suam: postquam effudit spiritum suum super eos in die Pentecostes: Et ideo proprie dicitur per Prophetam. Et non abscondam faciem meam ultra ab eis, cum effudero spiritum meum super domum Israel, dicit Dominus. De qua effusione largissime prophetatum fuit Ioelis 3.

SAVLVS. Quomodo potest verificari, quod Deus nunquam abscondit faciem suam ab illis, quos dicis fideles discipulos Christi tui: cum constat quod post illud tempus Pentecostes, in quo dicis Spiritum sanctum fuisse infusum in eis, omnes discipuli illi, & omnes ferè illorum sequaces fuerunt occisi per Gentiles, & vagi atque profugi super terram dispersi: maximasque tribulationes, & opprobria, & iniurias passi, ut tuæ historiæ testantur. Quæ quidem persecutio fuit maxima, & duravit per totum orbem, usque ad tempus cuiusdam imperatoris, qui nescio, quo spiritu ductus prædictam persecutionem mandavit cessari: falsum est ergo dicere, quod Deus nunquam abscondit faciem suam à fidelibus Christi tui, post illud tempus Pentecostes à te assignatum: cum per 400. annos ferè duravit illa persecutio prima, quam passi sunt Christiani, & postea in processu temporis multæ aliæ persecutiones in variis temporibus contra eos insurrexerunt, & etiã quotidie

Persecutio prima Christianis facta, circa quadringentos annos duravit.

insurgunt: ut est manifestum, & historiæ tuæ, ac etiam rei euidentiæ testantur.

PAVLVS. Cōcedo tibi, quod discipuli Christi, & omnes eius fideles maximas persecutiones, tribulationes, atque opprobria fuerunt passi, post passionem Christi nostri, ac quod persecutiones illæ durauerunt per magnum tempus, & etiã in diuersis mundi partibus durant: sed ex hoc non sequitur, quod Deus abscondit faciem suam à fidelibus Christi. Per faciem enim Dei proprie intelligitur gratia sua, per quam homines saluantur, iuxta illud Psalmi. Ostende faciem tuam, & salui erimus. Quam quidem gratiam in tanta abundantia Deus infudit in Christi fideles in die illa Pentecostes: quando abundanter spiritum suum effudit super eos, prout fuit, per Ioel dictum & prophetatum, & etiã postea in diuersis temporibus, præsertim in primitiua Ecclesia, ut fideles illuminati per illam gratiam ad nihilum reputabant aduersa mundi pro fide & amore Christi sustinere: per quam tolerantiam maximarum persecutionum, nomen Christi fuit per orbem exaltatum, & eius fides diulgata. Vnde ex hoc non sequitur Deum abscondisse faciem suam à fidelibus Christi, sed potius faciem suam misericorditer eis ostendere: iuxta illud Numeri. 6. Ostendat Dominus faciem suam tibi, & miseretur tui: maxima enim Dei misericordia relucet in illo, qui propter nulla aduersa mundi à re

Facies Dei est ipsa gratia, qui nunquam abscondit fidelibus suis. Psal. 79. a. 4. Abundantior gratia in primitiua Ecclesia, qua se in martyribus ostendebat.

Num. 6. d. 25.

etudine, seu iustitia cordis, & verè fidei confessione non recedit: de quibus in Psalmi. Quoniam propter te mortificamur tota die, &c. Et ideo dicitur à quodam de nostris. Hæc est victoria, quæ vincit mundum fides nostra: prout in sequentibus, Domino cōcedente, cum inter nos fiet sermo de victoria Christi, amplius declarabitur.

Psal. 43. d. 21. Rom. 8. g. 36. 1. Io. 5. a. 4.

CAPITVLVM II.

In quo ostenditur, quod congregatio spiritualis est dignior, seu potior quam corporalis.

SAVLVS.

Placet mihi ad præsens super sedere à discussione de victoria Christi tui, ut inde fiat singularis inter me & te de hoc disputatio: sed ad propositum nostrum redeundo, contra secundam expositionem autoritatis Ezech. per me supra allegatæ, in qua expositione dicebas, quod congregatio in illa autoritate contenta intelligitur spiritualis, scilicet, animorum, & sic asseris, quod totus Israel fuit, & est congregatus in fide Christi tui, cui vnus obiicio, scilicet, quod congregatio spiritualis non inuenitur in sacra Scriptura, sed vbiq; dicitur congregatio, intelligitur corporum. Vnde illa expositio non habet in Scriptura sacra fundamentum.

De congregatione spirituali Israel replent.

Psal. 40. a. 7.

PAVLVS. Cōgregatio spiritualis legitur in scriptura. Dicitur enim in Psalmi. Cor eius congregauit iniquitatem sibi. Cōstat autem quod congregatio iniquitatum in

corde fit per multarum cogitationum iniquarum congregationem, quæ non est congregatio corporum sed conceptum cordis. Legitur etiã Eze. 37. quod Propheta iussu diuino accepit duo ligna, quorum vnum scripsit tribui Iudæ & sociis eius, & aliud tribui Efraim & sociis eius: quæ quidem ligna de Dei mandato vnum ad alterum adiunxit, per quam adiunctionem, ut ibidem legitur, præfigurabatur à Deo vnio Israelis ad inuicem, sic quod ultra non diuiderentur in duas gentes, seu duo regna. Ex quo patet quod per coniunctionem corporalem figuratur coniunctio spiritualis in scriptura, & per consequens patet, quod coniunctio spiritualis est potior seu dignior quam corporalis, sicut figuratum potius seu dignius est quam figura. Vnde expositio illa, quæ dicit congregatio, de qua loquitur Ezechiel in autoritate allegata per te, intelligendam esse de congregatione spirituali, rationabilis est, & multis locis Scripturæ sacre consona.

Ezech. 37. d. 16.

Coniunctio corporalis figura fuit spiritualis coniunctio nis.

Coniunctio spiritualis est corporali potior.

Contra prædicta tria opponit.

SAVLVS. Multa præsupponis, quæ non probas, quorum vnum est, quod figuratum potius seu dignius est quam figura. Secundum est, quod exponis congregationem hominum, quæ simpliciter in scriptura traditur per congregationem spirituale, est rationabile. Tertium est, quod talis expositio non est sacre Scripturæ consona, & quia nullum istorum trium in ratione, nec autoritate fundas: ideo eadem facilitate possunt negari sicut concedi.

Figuratum dignius est ipsa figura.

P A V L V S. Quod figuratum dignius sit quā figura, satis est notum in artificialibus, quæ per humanam artem inveniuntur: nā huiusmodi figura est propter figuratum: ad hoc enim fit figura, ut figuratū repræsentet, ut imago Cæsaris Cæsarem, & huiusmodi. Constat autem secū dum Philosophū, quod propter vnumquodque tale, & illud magis. Similiter, & in figuratiuis loquutionibus, quibus sæpe prophete vtūtur, figura est propter figuratū. Prophete enim, sicut & poete pulchritudinem humanam per rosam figurant, & fortitudinem per leonē, & huiusmodi. Constat autem, quod pulchritudo humana perfectior est, quā pulchritudo rosæ, cum sit perfectioris subiecti secundum naturam. Similiter & fortitudo humana, quæ est habitus virtutis animæ rationalis, perfectior est quam leonina, & sic de similibus: & sic probatur primum, ex quo sequitur secundum. Nam manifestum est, quod congregatio hominū spiritualis in aliquo bono spiritali, ut putā, in fide vera, seu in caritate perfectior est, quam congregatio eorum in aliquo bono corporali: & ideo exponere aliquod bonum minus perfectum in scriptura contentū per aliquod bonū magis perfectum, rationale est, præsertim in promissionibus ad Christum pertinentibus. Quæ quidē promissiones de maximis bonis intelligendæ sunt. Tertium etiā

Cōgregatio spiritalis in bono perfectior est corporali.

Promissiones sunt de maximis bonis.

patet nam sacra scriptura sæpe consuevit tradere sub corporaliū figura notitiam spiritaliū, ut diuina per humana, & huiusmodi. Vnde tria præsupposita mea supradicta satis probantur.

Scriptura sacra sub corporali figura consuevit tradere spiritaliū notitia.

C A P I T V L V M III.
In quo ostenditur, quod per terram Israel, & Hierusalem, & templum Dei, ubi prophete dicunt congregandos fore omnes Israelitas, intelligendum est de celesti beatitudine, in qua sancti spiritualiter congregantur.

S A V L V S.

Præsupponis quod promissiones ad Christum pertinentes de maximis bonis intelligendæ sunt, quod tamen nō probas: sed quia circa congregationem Israeliticā, de qua nunc agimus, adhuc est vltterius altercandum: idcirco pro nūc superlede o de prædicto præsupposito, ut de eo fiat singularis sermo: & ad propositū redeundo, volo tibi ostendere: quod tam Ezechiel in autoritate per me allegata, quā alij de congregatione Israelitica loquentes, intendunt dicere congregationem corporalē: expriment enim locum, vbi talis congregatio Israelitarum est faciēda. Vnde Moyses loquens de hodierna captiuitate nostra, in qua sumus per orbem dispersi: similiter & de nostra reuersione, seu cōuersione ad Deum Deut. 30. sic dicit: Reducetq; Dominus Deus tuus captiuitatem tuā, & miseribur tui: & rursus inde cōgregabit

Replicat contra prædicta, vult ostendere, quod prædicta autoritates intelligendæ sunt de cōgregatione corporali. Et similiter de locali.

Deut. 30. 2.

gregabit te. & infra: Si ad cardines cæli fueris dissipatus, inde te congregabit Dominus Deus tuus, & inde assumet te, atq; introducet in terram, quam possederunt patres tui, & obtinebis eā, &c. Ex quo patet manifestè, quod illa congregatio deberet fieri à diuersis partibus terræ ad terram promissionis, quod necesse est intelligi de congregatione locali. Item Hier. 3. vbi de redemptione seu congregatione nostra à captiuitate hodierna ad literam agitur, dicit: In illo tempore vocabunt Hierusalem folium Domini, & congregabuntur ad eam omnes gētes in nomine Domini in Hierusalem: vbi manifestè habetur, quod congregatio illa per Messiam expectata, non solum ad terram promissionis, sed ad ciuitatem Hierusalem est intelligēda: & sic patet, quod loquitur de locali congregatione. Itē Ezech. 40. & in aliis tribus, seu quatuor sequētibus cap. agitur de mensuratione templi reedificandi per extensum: quæ quidem reedificatio hæcenus non fuit impleta, nec tempore Esdræ, nec Machabæorū, seu Herodianorum, ut patet intuenti illa capitula, & historias de templo secundo loquentes. Vnde necesse est ad veritatem prophetiæ saluandam, quod reedificatio illa impleatur tempore nostræ congregationis expectatæ per Messiam. Vnde ex prædictis autoritatibus manifestè habes, quod cōgregatio Israelitica debet fieri

De congregatione locali intelligit autoritas sem.

Hier. 3. e. 17.

Ezech. 40.

ri in terra sancta, ut in prima autoritate, & etiam in ciuitate sancta, scilicet Hierusalem, ut in autoritate secunda. Similiter quidem templum Hierosolymitanum est reedificandum modo & forma per Ezechielem prophetam expressis. Ex quibus manifestè habetur, quod congregatio, de qua prophete loquuntur est corporalis.

P A V L V S. Ut proposui tibi in prima dis. & per tuū Rab. Moy. probavi, quod qui scripturas sacras rectè intelligere vult: oportet quod significationes dictionū æquiuocarum discernat. Constat autem rectè scripturas sacras scrutanti, quod hæc dicitio terra in sacra Scriptura æquiuoce dicitur: nam quandoque accipitur pro ista terra corporea, & sensibili, in qua homines cōmuniter habitant, quandoq; verò pro spiritali, in qua solū sancti habitāt. Vnde in psalmo: Credo videre bona Domini in terra viuētium. Vnde autoritas illa, quā allegas Deut. 30. in qua dicit: Si ad cardines cæli, fueris dissipatus inde congregabit te Dñs Deus tuus: si intelligatur de hodierna captiuitate vestra, prout tu exponis, tunc cōgregatio, de qua loquitur, intelligēda est spiritaliter, similiter & terra contenta in illa autoritate intelligēda est non terra sensibilis, in qua patres habitauerunt corporaliter pro certo tempore, & postea mortui sunt, sed terra viuētium in quam, quicumq; reuersus fue-

Rab. Moy.

Terra in sacra Scriptura æquiuoce dicitur pro sensibili & spiritali.

Psa. 26. d. 23.

Deut. 30. 2. 4.

rit ad Deum per veram poenitentiam, quæ fidem Dei & caritatē præsupponit, introducitur, & æternaliter manet. Vnde ex illa autoritate non habes aliquid cõtra me.

Replica.

S A V L V S. Et si terra aliquãdo in scripturis accipiat̃ur pro æterna mansione, hoc est, cū additione huius dictionis viuentiũ & huiusmodi, sed terra simpliciter sumpta sine aliqua addiçione, non credo, quod accipiat̃ur in scripturis nisi pro hac terra sensibili.

Terra sine additione, etiam pro terra spiritali capiuntur.

P A V L V S. Imo terra simpliciter sumpta, sine aliqua additione, quandoq; accipitur in scripturis pro terra spiritali, in qua sancti habitant. Dicitur enim in Psal. Iusti autem hæreditabunt terram, & habitabunt in seculum seculi super eam. Cõstat autem quod nulla est terra sensibilis, in qua iusti in seculum seculi habitent: cū omnes iusti in hac vita existētes sint mortales. Et sic patet, quod terra, de qua loquitur Psal. non est ista terra sensibilis, in qua habitamus mortales homines temporaliter, sed illa terra cęlestis, in qua iusti habitant in seculum seculi, scilicet, æternaliter: & ista est propria terra viuentium, & sic patet, quod vocat Psalmista terram simpliciter, sine additione illam terram cęlestem, quam sancti inhabitant: quam quidem significationem etiam doctores tui sentiunt.

Psa. 36. d. 29

S A V L V S. Indica mihi, quod doctores nostri intelligunt ter-

ram simpliciter sumptam in scripturis, quãdoq; significare terram viuentium.

P A V L V S. Super illud Isa. 60. Populus tuus omnes iusti in perpetuum habitabunt terrã. Doctores antiqui tui in libro Sanhedrin, cap. Helech, dicunt sic. Omnis Israelita habet sortem in seculo futuro. Scriptum est enim: Populus tuus omnes iusti, &c. Hæc illi. Quam autoritatem tenent omnes posteriores & moderni sine contradictione. Ex qua patet, quod terra simpliciter in verbis Isaia dicta, scilicet, cum dicit hæreditabunt terram, accipitur pro terra illa cęlesti: & eodem modo intelligenda est in autoritate Deute. per te allegata. Vnde ex illa non habes aliquid contra me.

Testimonium Talmudicũ, Isa. 60. d. 20.

S A V L V S. Video excusationem tuã circa significationem, aliã expositionem huius dictionis terra: sed adhuc hæc tua euasio non sufficit ad autoritatem Hierem. supra per me allegatam: secundum quam patet, quod non solum in terra promissionis congregandi sunt redimendi per Christum, seu Messia, sed etiam ad ciuitatem secundã Hierusalem cõgregandi: dicit enim: In tempore illo vocabunt Hierusalem solium Domini, & congregabuntur ad eam omnes gentes Hie. 3. Vnde licet terra quãdoq; accipiat̃ur pro terra cęlesti: vt videntur dicere autoritates per te allegatæ. Ista dicitio tamen Hierusalem semper accipitur

Hier. 3. c. 17.

pitur pro illa ciuitate sancta Hierusalem, in qua templũ Salomonis fuit fundatum: vbi secundũ legem antiquam cultus diuinus celebrabatur. Vnde ad illam præcipuè pertinet congregatio corporalis seu localis, de qua agimus.

Hierusalem inferior dirigitur ad superiorem Hierusalem.

Psa. 121. a. 3.

P A V L V S. De hac dictione Hierusalem idem est dicendũ sicut de hac dictione terra, scilicet, quod equiuocè saltim à cõfilio accipitur in scripturis: super illud enim Psal. Hierusalem, quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum. doctores tui tradunt, quod Hierusalem inferior dirigitur ad Hierusalem superiorem. Hæc illi. Ex quo patet manifestè, quod intelligunt illud, quod dicitur in Psal. Hierusalem, quæ ædificatur, pro Hierusalẽ inferiori, & illud quod sequitur, vt ciuitas cuius participatio eius in idipsum. pro Hierusalem superiori, quæ quidem expositio est satis congrua: quia illa inferior Hierusalem ad illã superiorẽ dirigitur seu ordinatur: patet ergo ex dictis tuorũ, quod Hierusalem, quãdoq; accipitur in scripturis sacris pro illa cęlesti: & sic debes eam intelligere in autoritate Hieremias per te allegata, in qua dicitur, quod cõgregabuntur ad Hierusalem omnes gentes in nomine Domini. Et scias, quod etiam secundũ doctores tuos, nõ solum beatitudo cęlestis vocatur Hierusalem in scripturis: sed etiam mons Dei, & locus sanctus Dei, & sanctua-

Beatitudo Hierusalem mons Dei dicitur in scripturis & locus sanctus, &c.

rium, & atria Domini, & templũ Domini, & huiusmodi. Et ideo cum dicitur: Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius, & alibi: Et cõcupiuit anima mea in atria Domini, & multa similia intelligi debent secundũ tuos doctores de cęlesti beatitudine.

Psal. 23. a. 3.

Psal. 83. a. 3.

S A V L V S. Ostende mihi, qui sunt doctores nostri hoc dicentes.

P A V L V S. Inter duos doctores, qui de beatitudine futura loquuntur quodammodo rationabiliter ille fuit principalis, vt nosti, scilicet, Rabbi Moyse Aegyptius, qui de hoc tractauit in suo Deut. in titulo de poenitentia, capit. 8. in quo & in particula septima, loquens de præmio eterno, sic dicit: Hoc est præmiũ, quo nullũ superius eo; & hoc est bonum, post quod nullum aliud bonum: & hoc desiderauerunt omnes Prophetę: quod bonum etiã multis vocauerunt nominibus, vt mons Dei, & locus sanctus eius, & locus sanctuarij, & via sancta, atria Domini, templum Domini, domus Domini, & porta Domini. Hæc ille. Ex qua autoritate patet, quod tibi circa hoc dixeram.

Rab. Moys. Aegypt. lib. Deu. tit. de Poenitentia c. 8.

CAPITVLVM III.

In quo ostenditur, quod reedificatio templi Ezechielii reuelata, non est expectanda materialiter in futuro impleri, neque ex ipsa sumitur argumentum contra illud, quod probatum est Christum iam venisse.

S A V L V S.

*De materia
li reedifica-
tione iēplis
arguis.*

Licet concedatur tibi, quod hæc dictiones terra, Hierusalem, templum Dei, & huiusmodi quandoq; accipiuntur in scripturis pro cælesti beatitudine: illa tamen autoritas Ezech. 40. & in aliis capitulis sequentibus cōtēta, vbi agitur de reedificatione templi non tolerat hanc expositionem: declarat enim ibi Propheta numerum & mensurā omnium cellularum templi, similiter & fenestrarum & picturarū, sub exquisicione mirabili particulari. Quæ quidem reedificatio sic narrata, oportet intelligi de materiali ædificatione. Constat autem, quod talis reedificatio, qualis ibi continetur nō fuit post prædictum Prophetam, nec etiam ante. Vnde necesse est, quod tempore Messiaē nostri impleatur.

*Respondit
autor, & con-
tra præsup-
posita ar-*

P A V L V S. Duo præsupponis in hac tua argumētatione, quorum oppositū per tuos proprios doctores potest probari. Primū enim præsupponis, quod ista visio Ezech. de qua loqueris, oportet intelligi de materiali ædificatione. Secundū etiā præsupponis, quod hæc visio materialiter intellecta: nunquā fuit impleta post prædictam prophetiam. Sed oppositum primi expressè habetur determinatum in lib. Sāhedrin cap. Helech. vbi super illud verbum Ezech. ult. Per circuitum 18. millia, & nomē ciuitatis ex illa die Dominus ibi dē, habetur sic: Dicit Ra. Abba.

*Sanhedrin.
Ezech. ult.
d. 35.*

Rab. Abba.

Domus, quæ est coram sancto & benedictio, scilicet, Deo 18. millia leucarū continetur, sicut scriptū est per circuitū 18. millia, &c. supra quam autoritatem Rabbi Salo. dicit sic de Hierusalem cælesti intelliguntur ij textus, scilicet, Ezech. Hæc ille. Ex quibus manifestè habes, quod illud verbum vltimum Ezechie. quod est quasi conclusiuum totius materiæ huius reedificationis, & per consequens tota illa reedificatio intelligenda est de illa cælesti Hierusalem. Hoc idem etiam potest haberi per autoritatem Rab. Moy. Aegyptij supra per me allegatam, in qua dicit, quod mons Dei, & locus sanctus eius, & atria Domini, & templum Domini, & domus Domini, & porta Domini, & huiusmodi, quādoq; intelliguntur in scripturis de præmio æterno. Vnde patet secundum eū, quod illa quæ in visione Ezech. de templo Dei, & domo Dei, & porta Domini, & multa huiusmodi traduntur, intelligi posse de præmio æterno, quod in cælesti Hierusalem potissimè habetur, & sic patet, quod secundum tuos doctores reedificatio per Ezech. narrata, non est necessarium, quod intelligatur de materiali reedificatione, prout tu præsupponis. Contra præsuppositum tuum secundum, in quo dicis constare, quod talis reedificatio, qualis in prophetia Ezech. continetur, nunquam fuit hætenus materialiter impleta. Sunt quamplurimi doctores

Rab. Salo.

*Quod visio
Ezechielis
intelligatur
de cælesti
Hierusalā.*

*Rab. Moy.
Aegypt.*

*Contra scilicet
dū præsuppo-
situm.*

seu

seu historiographi tui afferētes, quod licet talis ædificatio, sicut per Ezechie. prænotificatur, non fuit completa tempore Zorobabelis Nehēm. seu Esdræ: fuit tamen postea impleta in templo secundo, in quo tēpore plures Reges Persarū ex aliqua deuotione addiderunt multa ad ædificia templi. Similiter & Machabæi, qui faciem templi ornauerunt coronis aureis, & multo magis, vt dicit Iosephus in libr. 15. antiquitatum, Herodes Ascalonita Rex Iudææ magna ædificia fecit, & sumptuosa ad fortificationem ciuitatis & decorem templi. Vnde secundum istos, licet in scripturis nō tradatur particulariter, quomodo fuerunt omnia illa impleta, quæ in visione Ezechie. continentur: possibile tamen est seu præsumptibile, quod in processu temporis su prædictis, scilicet, Persis Machabæis, & Herodianis fuissent impleta.

*Templum
diuersis fuit
multipliciter
ornatū.*

*Ioseph. li. 5.
Antiquit.*

*Arguit con-
tra prædi-
ctas opinio-
nes.*

S A V L V S. Opinio prima Talmudistarum seu Rab. Salo. nō videtur posse stare, propter quā plurima particularia, quæ in illa prophetia continentur, quæ impossibile, vel valdè difficile esset applicare ad cælestia. Secūda verò opinio etiā videtur esse inconsona rationi: nā si tale ædificium materiale fuisset factum in templo secundo, sicut prænūtiatum fuerat per Ezech. fuisset de hoc aliqua scriptura autentica inter nos, quod tamen non apparet.

P A V L V S. Ad illud, quod obiicis contra primā expositionem, tibi respōdeo, quod in beatitudine cælesti multi & diuersi sunt gradus seu ordines beatorū Angelorum, scilicet, & hominū, de quibus non possumus in hac vita existentes exquisitam notitiam habere, licet in Propheticiis reuelationibus innuātur. De beatitudine enim cælesti legitur Isa. 64. Quod oculus non vidit, &c. Vnde talia non cadunt sub expressa seu explicita narratione nostra, licet quodāmodo cadant sub propheticiis insinuationibus. Potest etiam exponi prædicta reuelatio Ezech. spiritualiter de Ecclesia sanctorū in hac vita commorantium, & de regimine eorum, in quo multa & varia spiritualiter ordinata consistunt, sicut in edificio Ezech. reuelato. Et isto modo exponitur à multis de nostris satis cōgruè: quas expositiones propter earum prolixitatē ad præsens omitto, remitto tamen te ad illas cum eas volueris audire. Et nota, quod Ezech. inter cæteros prophetas pluribus vititur parabolis, vt patet in principio suæ prophetiæ de visione rotarum & animalium, & in ca. 2. & 3. de rotulo libri, & in ca. 4. de latere, in quo ædificata erat Hierusalem, & de farragine, & sic de multis aliis, vt patet in processu suæ prophetiæ, in qua quamplurimas metaphoras inducit. Vnde ipse de seipso Deo dicebat Ezechie. 20. A, a, a Domine Deus ipsi dicūt de me, nunquid

*Dat ratio-
nem ad præ-
dicta de si-
gnificatione
spirituali tē-
pli.*

Isa. 64. a. 4.

*Reuelatio
Ezechie. po-
test exponi
de Ecclesia
sanctorum.*

*Ezechiel in-
ter cæteros
prophetas
pluribus vitur
parabolis.*

*Ezech. 20.
8. 49.*

nunquid per parabolas loquitur iste? quasi dicant: Omnes sermo nes illius prophetae sunt parabolici. Ex qua consideratione apparet, quod istae visiones aedificationum, quas Ezech. tradit non immerito sunt metaphoricè intelligendae, & sic in eis: & similibus sensus literalis est, non illae, qui per literam significatur, sed illae, qui per res ipsas, quas litera significat intelligitur: prout patet verè scrutanti varios sacrae Scripturae sensus. Et hoc facit manifestè pro ista expositione, secundum quam haec reedificatio Ezech. est intelligenda parabolicè. De hoc autem, quod obiicis contra secundam expositionem tibi respondeo, quod de gestis in templo secundo post primos eius aedificatores, parum seu modicum habetur, eo quod prophetae in templo secundo iam deficiebant seu languebant: & ideo huiusmodi aedificium non inuenitur sic completè narratū, praesertim cum in magno processu temporis, & sub variis, & diuersis aedificatoribus fuit constructum, vt dictum est. Et nota, quod istae Propheta proponebat per modum praeccepti, quae tamen non debent intelligi, vt praeccepta, scilicet, vt imponant necessitatè obseruandi, sed quasi consilia, quae non habent vim obligandi ad poenam, si non seruentur: vnde supra cap. 45. dicitur: Haec dicit Dominus Deus: In primo mensae, vna mensis sumes vitulum de armento immacula-

Sensus literalis est, non ille qui per literam significatur, sed ille qui per res ipsas intelligitur.

Prophetis in secundo templo iam deficiebant.

Ezechiel per modum praeccepti ponit aliqua, quae tamen sunt sumenda per modum consilij.

tum, & expiabis sanctuariū, &c. Et similiter ponit aliqua circa sacerdotes, & circa principes in sacrificiis, & ornamentis, & ingressu templi & aliis: quae si intellexerentur vt praeccepta, esset manifestè cōtra illud, quod legitur Deuter. 4. Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, neque auferetis ex eo. Vnde in veteri testamento, sicut nullus potuit auferre aliquod praecceptum deus, quae Deus praecipiebat per Moysen, ita nullus poterat addere aliquod praecceptum ultra illa, & similiter potest dici de aedificatione templi, & ciuitatis hinc proposita, scilicet, quod non significabat reedificationem templi, aliquando necessario fiendam, sed aedificationem, quae de consilio prophetico fieri debebat: & sic praedicta aedificatio potest intelligi materialiter sicut sonat, non prophetizando, quod fieret, sed quod quasi de consilio ad maiorem perfectionem fieri deberet. Et secundum hoc per secundam expositionem non excluditur prima expositio. Nam propheta illud aedificium consulebat fieri materialiter propter significationem spirituale illius, quam propheta principaliter intendebat. Ex quibus patet, quod ex ista reuelatione Ezech. non habetur, quod Christus nondum venit, cum secundum vtramque expositionem haec prophetia transit in praeteritum.

Ezech. 45. f. 18.

Deuter. 4. 2.

Templi aedificium, quod Ezechiel corporaliter depingit ad spiritualem intelligentiam dicitur.

Distin-

Distinctio quinta, de Scrutinio scripturarum loquentium de redemptione, & de modo redemptionis Israel per Christum seu Messiam: & continet vndecim capitula.

In primo capitulo ostenditur, quod duplex est redemptio, scilicet, corporalis & spiritualis, & quod redemptio spiritualis est dignior & perfectior quàm corporalis.

In secundo capitulo ostenditur, quod abundantia temporalium bonorum, & libertas à subiectione humana non requiruntur ad redemptionem spiritualem per Messiam promissam, similiter quod Messias non in potestate bellica armorum erat victurus gentes, & quod talium bonorum abundantia de communi cursu homines distrahunt à diuina cognitione, qui quidem cursus non erat mutandus in tempore Messiae.

In capitulo tertio ostenditur, quod in sacra scriptura, quandoque agitur de victoria spirituali: & quod victoria spiritualis est dignior seu virtuosior quàm victoria corporalis.

In capitulo quarto ostenditur, quod verus Messias, de quo loquitur in scriptura, excellentior & perfectior in Prophetis praenoscitur, non solum ceteris hominibus sed etiam Angelis Dei. Similiter, quod redemptio in Prophetis per Messiam promissa, ceteris redemptionibus, de quibus in scriptura fit mentio, est perfectior: & per consequens, quod huic redemptori, scilicet Messiae victoriae competit perfectior ceteris victoriis, scilicet, victoria spiritualis.

In quinto capitulo ostenditur, quod illa quae in Prophetis praenunciationibus traduntur, sonantia bella seu victorias corporales, non sunt applicanda primo

aduentu Messiae sed secundo.

In capitulo sexto ostenditur, quod modus redemptionis populi Dei per Messiam per Scrutinium scripturarum primo fundari oportet. Consequenter verò eius congruitas seu conuenientia per rationem, quantum fragilitas humana permittit inuestiganda est.

In capitulo septimo ostenditur, quod ille seruus Dei, de quo loquitur Isa. in ca. 53. per totū, & in fine praecedētis capituli, est verus Messias: non autē populus Iudaeorum, sicut Rab. Salo. falsè finxit. Et quod ex illo capitulo cum fine praecedētis habentur 12. conclusiones planè traditae, quae proprie Messiae nostro applicantur, qui non per potentiam armorum alios vincendo, sed potius patiendo, & moriendo suos redemit à seruitute peccati, non autem à seruitute corporali humana.

In octauo capitulo ostenditur, quod licet Deus potuisset hominem redimere à peccatis, sine passione & morte Christi, non tamen ex hoc dicendum est, quod frustra hominem per Christi passionem sic redemit.

In nono capitulo ostenditur, quod modus liberationis populi Dei à peccato per passionem & mortem Christi fuit conuenientior ex parte Dei liberantis, quàm si per solam diuinam misericordiam populum liberasset.

In capitulo decimo ostenditur, quod modus liberationis populi Dei à peccato per passionem & mortem Christi fuit conuenientior ex parte Christi, per quem facta fuit redemptio, seu liberatio, quàm si per solam diuinam misericordiam populus fuisset liberatus.

In capitulo vndecimo ostenditur, quod modus liberationis populi Dei à peccato

à peccato per passionem & mortē Christi fuit conuentior ex parte populi liberati, quā si per solam diuinam misericordiam populus fuisset liberatus.

CAPITVLVM I. In quo ostenditur, quod duplex est redemptio, corporalis & spiritualis, & quod redemptio spiritualis est dignior, seu potior, quā redemptio corporalis.

SAVLVS. **M** ABE O mentem meam circa cōgregationem Israelis, quæ per Messiam seu Christum præ-

nostficatur fienda. Sed volo, ut mihi dicas, quid sentis de redemptione, quam prophetæ frequenter promittunt populo Israelitico per Messiam, vt cum dicitur Isa. 59. Veniet ad Sion redēptor, & eis qui redeunt ab iniquitate Iacob, dicit Dominus. & 48. Auditum facite hoc, vsq; ad extremum terræ, dicite: Redemit Dominus seruum suū Iacob. & multa similia, quæ in propheticis promissionibus continentur, quod non potest dici iam impletum, cum Iudæi, seu populus Israeliticus non est redemptus à seruitute, sed per oppositum: nec etiā fideles Christi tui, quos dicis esse veros Israelitas, fuerunt per Christum tuum redempti à persecutionibus seu afflictionibus mundi, vt patet in historiis primitiuorū tuorum: neq; etiam hodie sunt redēpti ab huiusmodi aduersitatibus in diuersis par-

tibus orbis. Ex quo patet, quod Christus tuus non fuit verus redēptor populi, & per consequēs neque verus Messias.

PAVLVS. Circa istā dictionem redimere, seu redemptio, & huiusmodi similiter est dicendū sicut supra de cōgregatione, Est enim duplex redemptio, scilicet, corporalis, vt cum dicitur Exod. 6. Redimā vos in brachio extento. Et Exo. 15. Dux fuisti in misericordia populo, quē redemisti. quod intelligitur de redēptione à seruitute Egyptiaca, quæ corporalis erat, & sic de multis aliis. Est etiā alia redemptio spiritualis, scilicet, cū anima redimitur à seruitute peccati, de qua Psal. Ex vsuris & iniquitate redimet animas eorū. & alibi. Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus suis. & sic de multis similibus. Vnde redēptio per Messiam in prophetis promissa, intelligenda est non de prima redemptione, scilicet, corporali, sicut redemptio Egyptiaca & Babylonica, sed de spirituali, scilicet, à seruitute peccati, sicut de cōgregatione dictum est supra. Talis enim redēptio, scilicet, spiritualis, valdè dignior est, quā redemptio corporalis: & sic magis pertinet ad bona, quæ per verū redemptorē Messiam promittuntur.

SAVLVS. Duo præsupponis, quæ tibi incumbunt probanda ad tuum habendum intentū, quorum vnū est, quod spiritualis redēptio est dignior, quā corporalis, cuius oppositum tenetur commu-

Duplex redēptio corporalis & spiritualis.

Exo. 6. a. 6. Idem 15. b. 13.

Psal. 71. c. 14. Psal. 129. d. 7.

Christi redēptio à seruitute peccati fuit.

Redemptio spiritualis dignior est corporali.

Duo insupponat.

communiter: vulgariter enim dicitur: Nō benè pro toto libertas venditur auro. quod communiter intelligūt homines de libertate à seruitute humana. Præsupponis etiā secūdo, quod maiora bona magis pertinet ad promissionem Messiae, quā minora. Videamus ergo de primo, deinde procedem⁹ ad secundū.

PAVLVS. Ad primum tibi respondeo sic, quod redēptio spiritualis, scilicet, à seruitute peccati, sit dignior seu maior quā redemptio corporalis, scilicet, à seruitute humana, satis videtur notum. Si enim infideles seu Pagani, luce fidei carentes, concedunt bona animæ potiora esse quā bona corporis, vt patet non solum per Stoicos, qui bona exteriora non iudicant esse bona hominis: sed etiam per Peripatheticos, qui dicunt bona exteriora esse bona hominis, licet minima. Vtrique enim tenebant bona animæ digniora esse & maiora quā bona corporis, cuius ratio patet. Nam cum corpus sit propter animam, sicut materia propter formam, constat quod bonum animæ potius est quā bonum corporis: Finis enim habet rationem optimi secūdum Philosophum. Hoc autem quod allegas de libertate corporali, quod nō benè pro toto libertas venditur auro, prout vulgariter dicitur, verū est: nam aurum seu diuitiæ, & huiusmodi sunt de bonis exterioribus hominis, quæ sunt minora

Probat redēptionē spirituales digniorē esse corporali.

Per Stoicos & Peripatheticos, probat bona animæ esse potiora.

Finis habet rationē optimi.

bona, quā libertas corporalis, quæ est de bonis corporis. Quæ quidem bona corporis secundū sententiam Philosophi, sunt media inter bona animæ, quæ sunt maiora, & bona exteriora, quæ sunt minora: & ideo non bene venditur libertas corporis, quæ est de mediis bonis, pro toto auro, quod est de bonis minimis, & eadē ratione, immo etiam a fortiori libertas animæ nō bene venditur non solum pro toto auro, sed etiam pro libertate corporis: cum bona animæ excedant in dignitate cætera bona hominis, tam corporis quā exteriora ratione prædicta. Vnde & Psalm. cum dixit: Apud Dominū misericordia & copiosa apud eum redemptio. vt ostenderet quæ esset illa redemptio copiosa, statim subdit: Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius, quasi diceret: Illa est magna seu copiosa redemptio, in qua redimitur Israel ab iniquitate: redemptio enim à subiectione hominum, licet sit bona: non tamen magna est seu copiosa.

Bona corporis sunt media inter bona animæ, & bona exteriora.

Psal. 129. d. 7.

CAPITVLVM II. In quo ostenditur, quod abundantia temporalium bonorum, & libertas à subiectione humana, non requiruntur ad redemptionem spiritualem per Messiam promissam. vt supra.

SAVLVS. **Q** Vicquid sit de comparatione harum redemptionū, adinuicem concedo tibi, quod tempore

Quærit de redemptio- ne per Mes- siam, facta.

Isa. 59. d. 20 & 48. d. 20.

pore Messia redimendi sunt Israelita spiritualiter, scilicet, ab iniquitatibus. Legitur enim Hier. 50. In tempore illo quæretur iniquitas Israel, & non erit, & peccatum Iuda, & non inuenietur: quoniam propitius ero eis quos reliquero. Et si forte hæc verba, intelligantur de redemptione à captiuitate Babylonica, multo à fortiori intelligenda sunt de redemptioe à captiuitate hodierna, ad quam requiritur, penitentia redimendorum, vt habetur Deuter. 30. vbi sic dicitur: Conuerteris ad Dominum Deum tuum, & audies vocem eius. & infra: Et conuertet Dominus captiuitatem tuam, & miserebitur tui, &c. quæ ad literam de captiuitate hodierna intelliguntur: & sic non est dubitandum, quod ad redemptionem hodiernam requiritur vera poenitentia in ipsis redimendis: sed ex hoc non concluditur, quod redemptio corporalis, scilicet, à seruitute humana non requiratur in redemptione Messia. Nã ad hoc quod ipsa redemptio spiritualis sit perfecta & integra, requiritur redemptio corporalis, quæ expectatur per hoc quod aliquis Rex de genere Dauid vincat potenter ceteras nationes mundi, taliter quod totus Israel deducatur à subiectione gentium, & remaneant in mera libertate sub dominio Dei, & sui Messia seu Christi, vt habetur expressè Ezech. 34. vbi, de hac redemptione loquens, dicit: Et sciet Israel, scilicet,

Hiere. 50. d. 20.

Deu. 30. a. 3.

Ezech. 34. f. 27.

quia ego Dominus, cum cõtriuero catenas iugi eorum, & eruero eos de manu imperantiũ sibi. & ibidem paulo ante dicitur: Ego autem Dominus ero eis in Deum, & seruus meus Dauid princeps in medio eorũ. De hac etiã victoria generali ipsius Messia legitur. Nume. 24. Orietur stella ex Iacob, & consurget virga de Israel, & percutiet duces Moab, & vastabit omnes filios Seth. Et erit Idumæa possessio eius, &c. Ex quibus & aliis ibidem contentis manifestũ est, quod de Israel debet surgere aliquis potens, qui omnes filios Seth, scilicet, totum mundũ, qui de Seth descendit, liberet. Nam Noë à quo totum humanum genus hodie descēdit: de Seth descendere dinoscitur, vt habetur Gen. 5. Et sic per talem victoriã erunt Israel liberi à subiectione gentium: quæ quidem libertas est quodammodo necessaria ad libertatem à peccato habendã, per quam vita futura acquiritur: prout ille magnus magister Rab. Moy. Egyptius in suo Deuter. in titu. de poenitentia cap. 9. sufficienter ostendit, sic dicens: Propter hoc desiderauit Israel & Prophetæ eorum, & sapientes eorum dies Messia, vt quiescant à subiectione Regnorum nequam, quæ non dimittunt Israel ad laborandum in lege & præceptis prout debent, & vt inueniatur eis requies, & multiplicent scientiam & iustitiã, per quam mereantur vitam futuri sæculi.

ibi. f. 20.

Nume. 24. c. 17.

Gen. 5. a. 6.

Rab. Moy. Egyp. Titu. de poenitentia. c. 9.

sæculi. Hæc ille, & idem in Titu. de Regibus & bellis eorũ cap. ultimo. Loquens de tempore Messia sic ait: In illo tempore, non erit fames, neque bellum, neque zelus, siue cõtentio: quia bona erunt valde affluentia, & omnia mineralia inuenientur sicut terra, & non erit cura hominum, nisi vt cognoscant Deum tantummodo. Hæc ille: Vides ergo secundum veram doctrinã istius doctoris, quod libertas à subiectione humana est necessaria in tempore Messia, ad habendam veram libertatem seu perfectam: & ideo non oportet exponere redemptionem promissam in Prophetis pro tempore Messia, per redemptionem spiritualem tantum, sed etiam per corporalem: quæ tamen libertas scilicet, corporalis, non fuit hactenus per Messiam tuum generaliter, vt dictum est, habitata, unde & expectanda est homini per verum Redemptorem, scilicet, Messiam à nobis spectatum.

Idem Titu. de Regibus & bellis eorũ, cap. ult.

Rab. Moy. Egyp. deficiit in duobus.

PAVLVS. Si benè consideras, magister tuus Ra. Moy. defecit in scrutinio scripturarum de, vero Messia loquentium, in multis & specialiter in duobus; quæ ad propositum pertinent. Primò enim defecit in hoc quod asserit abundantiam bonorum temporalium, vtpote libertatem corporalem à subiectione humana, similiter & pacem temporalem & magnam copiam diuitiarum huius mundi fuisse necessariam ad hoc, vt homines co-

gnoscant Deũ, & in diuinis operibus exercitètur seu proficiant. Secundo defecit, asserens quod Messias promissus habebat vincere omnes nationes mundi potenter, & sic educere populum Israeliticum à subiectione gentium. Primus enim defectus patet, si enim scrutatus fuisset scripturas manifestè inuenisset, quod abundantia temporalium bonorũ est potissima causa, seu occasio obliuiscendi Deum, & idola colendi. Legitur enim Deuter. 8. Ne postquam comederis & satiatus fueris, & domos pulchas ædificaueris, & habitaueris in eis, habuerisque armenta & ouium greges, argenti & auricũtarumque rerum copiam, eleuetur cor tuum, & non reminiscaris Domini Dei tui, qui eduxi te de terra Aegypti. & infra: Si oblitus fueris Domini Dei tui, ambulabis post Deos alienos, &c. Habes ergo ex testimonio eximij Prophetarum, scilicet, Moyfi, quod copia temporalium bonorum occasione præbet nõ cognoscendi Deum, sed obliuiscendi. Idem habes per testimonium illius sapientissimi, scilicet, Salomonis, qui in Prou. 30. à Deo instanter petebat. Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi, sed tantum victui meo tribue necessaria, ne forte saturatus illiciar ad negandum, & dicam: Quis est Dominus? Honores etiam huius mundi impediunt cognitionem intellectuam: testante Dauid: Homo cum in honore

Abundantia bonorum temporalium est causa obliuiscendi Deum.

Deu. 8. c. 12.

Ibid. 19.

Pro. 30. b. 8.

Honores mundi impediunt cognitionem.

Psal. 83. d. 21. nore esset non intellexit. Si ergo tuus magister scrutatus fuisset, huiusmodi & similes scripturas, non asseruisset quod copia bonorum temporalium requirebatur de directo ad cognitionem Dei. Secundus verò defectus tui magistri dicentis: quod Messias promissus debeat cum potentia armorum corporali vincere totum vniuersum, patet manifestè: Isaiæ. enim 42. vbi de Messia ad literam tractatur, sic legitur: Ecce seruus meus suscipiam eum, electus meus complacuit sibi in illo anima mea, dedi spiritum meum super eum iudicium gentibus proferet, non clamabit nec accipiet personam, nec audietur foris vox eius: calamum quassatum non conteret, & lignum fumigans non extinguet: in veritate educet iudicium, non erit tristis nec turbulentus, donec ponat in terra iudicium, & legem eius in sulco expectabunt. Ex quo patet quod Messias promissus cum summa humilitate & mansuetudine docturus est gentes, & daturus legem suam, non in tumultu seu elatione: quæ pertinet ad exercitium corporalis vi-

Secundus de defectu in hoc quod dicit, Messiam cum potentia de bere vincere mundum, cum secundum prophetas in maxima humilitate venturus erat. Isai. 42. a. 1. 2-3-4.

Zach. 9. b. 9

de Hierusalem, & dissipabitur arcus belli & loquetur pacem gentibus, & potestas eius à mari vsque ad mare, & à fluminibus vsq; ad fines terræ. Ex quo habes quod Messias promissus in paupertate & magna deiectione venturus erat, & non cum quadrigis seu equis nec in bellicis armis: sed pacem loquendo, suum dominium erat extendendum per orbem. quas auctoritates magister tuus Rab. Moy. si considerasset, certè non dixisset, in lib. & cap. per te allegatis: Quod sicut Dauid vicit Moabit, scilicet, per vim armorum, sic Messias victurus erat totum vniuersum, quod non est verum, nam victoria Christi mere spiritualis intelligenda est, ut patet, sicut & sua redemptio.

SAVLVS. Rabi Moyf. potest respondere ad tuas obiectiones, & primo ad primam sic: Licet enim verum sit quod de communi cursu hominum abundantia seu affluentia temporalium bonorum impediatur à cognitione diuina, & etiam à notitia veritatis: tamen speciali seu singulari dono diuino potest homo cum huiusmodi affluentia non impediri à talium bonorum spiritualium consecutione. Legitur enim de Abraham Genes. 13. quod erat multum oneratus in pecudibus argento & auro, non tamen à notitia veritatis recessit: de ipso enim legitur ibidem. 17. Ambula coram me, & esto perfectus. Ex quo patet, quod

Christum non vicit hostis sicut Dauid.

Victoria Christi mere spiritualis, sicut & redemptio. Eius ad predicationem oblationem, & primo quoad abundantiam bonorum, quæ non impediunt à cognitione diuina ut patet in Abraham.

Gen. 13. a. 1. Ibid. 17. a. 1.

quod affluentia bonorum temporalium non necessario impedit perfectionem humanam: & sic videtur intelligendum in tempore Messia, scilicet, quod homines ex dono Dei speciali per huiusmodi affluentiam bonorum temporalium non impediuntur à diuina cognitione & amore, sed potius in eo proficiunt.

PAVLVS. Concedo tibi, quod illi, qui sunt in magna perfectione constituti, non distrahantur per abundantiam bonorum temporalium à diuina cognitione & amore: sed hoc pertinet solum ad magnos & perfectos, sicut Abraham: sed ad communem & vulgarem populum auctoritates prædictæ testantur oppositum, scilicet, quod huiusmodi abundantia non adiuuat sed distrahit. Cum autem Messias debet communem doctrinam exercere omnibus populis, per quæ Deum cognoscant, & ei adhaereant, oportet, quod non eos alliciat seu attrahat per bona temporalia, quæ de communi cursu homines ad hoc distrahant.

SAVLVS. Et si de communi cursu verum sit, quod abundantia temporalium bonorum homines distrahat à diuina cognitione & huiusmodi, sicut auctoritates per te allegatæ videntur dicere: in tempore autem Messia hoc erit nouum, scilicet, quod huiusmodi abundantia temporalium non solum non distrahat, sed omnes adiuuent homines ad diuina cognoscenda, & bona ope-

Perfecti abundantia temporalium, non à Dei cognitione & amore aueruntur. Imperfecti vero abundantia distrahantur.

Doctrina Christi communis.

ra exercenda, sicut enim de eodem mundi cursu naturæ est, quod lupus agnum rapiat, & pardus edum, & huiusmodi: & tamen de tempore Messia legitur Isaiæ. 11. Habitat lupus cum agno, & pardus cum edo accubabit, vitulus & leo & ovis simul morabuntur, &c. Pari igitur modo istud nouum fore tempore Messia debet credi, scilicet, quod homines bonis temporalibus repleti, non impediantur ex hoc à diuina cognitione, sed potius per ea adiuuentur & proficiant. Deo hæc de nouo operante in hominibus, sicut inter bruta animalia supradicta societatem insuetam facturus est dicto modo.

PAVLVS. In hac responsione seu cauillatione tua manifestè contradicis doctrinæ magistri tui Rabi Moy. supradicti: dicit enim in lib. de Iudiciis. titulus allegato, cap. 12. Non ascendat super cor, quod in tempore Messia cesset aliquid de consuetudine mundi, aut sit aliquid nouum in his quæ facta sunt à principio, sed mundus secundum consuetudinem suam incedet: hoc enim quod dicitur in Isai. Habitat lupus cum agno, &c. parabolicum est & enigmaticum, & significat quod Israel habitabit confidenter cum impiis seculi, qui figurantur ut lupus & pardus in scripturis. Hæc ille. Ex quo habes manifestè, quod secundum magistrum tuum non est dicendum, quod consuetudo naturalis seculi mutetur tempore Messia: sed auctoritates

Isai. 11. b. 6.

Responsio. Rab. Moy. Eyp. lib. de Iudici. c. 12.

Expositio. Isai. 11. b. 6.

Consuetudo naturalis non erat mutanda tempore Messia.

ritates hoc sonantes sunt exponendę tanquā parabolicę. Vnde patet quod dicere, quod in tempore Messię homines, qui cōmuniter per affluentiam temporalium bonorum aliās distrahebantur à cognitione spiritualium, tunc per nouum donū Dei, per talia temporalia non distraherentur, sed potius in diuinis proficiant, est manifestè contra doctrinam expressam tui magistri.

CAPITVLVM III.

In quo ostenditur, quod in sacra Scriptura, quandoque agitur de victoria spirituali, & quod victoria spiritualis est dignior seu virtuosior quā victoria corporalis.

S A V L V S.

Circa secundum quod obiecihas contra Rabi Moysi dicentem, quod Messias victurus erat vniuersam vi armorū, quod dicis esse falsum. Afferis enim quod victoria Christi tui habuit esse merè spiritualis: tibi respondeo: quod hæc assertio tua est manifestè contra communem cursum loquendi scripturaru: est enim in consona omnibus victoriis, quę in gestis sacre Scripturę reperiuntur. Victoria enim, quam Abraham habuit de quinque regibus, temporalis fuit, per quā à Melchisedech Sacerdote Dei excelsi benedictionem recepit, eo quod Deo protegente hostes in manu, seu in potestate sua habuit, vt habetur Genes. 14. Aegyptiis etiā in mari virtute diuina corporali-

Arguit contra secundum, scilicet, quod victoria Christi fuit spiritualis, probans debere vincere temporaliter admodum victoriae an- tiquarum.

Gen. 14. d. 19.

ter submersis victoria diuina laudatur cantantibus à Moysi & filiis Israel: *Dextera tua Domine confregit inimicum, &c.* Exo. 15. Idem de victoriis Iosue & de multis aliis, quę temporibus iudicum in Israel contigerunt, vsque in tempora Dauid, qui secundum te figura fuit Christi tui. Item etiā Dauid, qui praelia Domini multipliciter praeliauit, vt Psalmus, gratiarum actiones de tot victoriis agens ipsi Deo psallens, dicebat: Qui docet manus meas ad praeliū, & digitos meos ad bellum. quod intelligitur de corporali victoria: non ergo reperio per sacras scripturas discurrendo, hanc victoriam spirituales, quam tuo Messię attribuis, cuius rationis sit: inconuenienter ergo improbas Rabi Moysi, qui illud verbum: *Vastabit omnes filios Seth.* quod intelligitur de Messia de victoria corporali exposuit, sicut & alia omnia in sacra Scriptura contenta, quę de victoria loquuntur, de victoria corporali intelliguntur.

PAVLVS. Victoria spiritualis non solum reperitur in sacra Scriptura bona esse, sed etiā affirmatur ipsam esse meliorem quā victoria corporalis. Legitur enim in Prouerb. 16. *Melior est patiens viro forti, & qui dominatur animo suo expugnatore urbium.* Ratio autem, quare patiens virtuosè melior est viro forti, assignatur, communiter ab expositoribus sic. Nam patien-

Exo. 15. d. 6

Psal. 14. d. 4

Pro. 16. d. 32

Ex scriptura sacra ostendit illam victoriam spirituales, meliorem corporali, quod etiam ratio nibus ostendit.

patientia, quę est virtus, propriè consistit in fortitudine animę, per quam æquanimiter tollerantur aduersa: & ideo quanto anima melior est corpore, tanto fortitudo animę est melior, quā fortitudo corporalis. Ratio autem secundi, scilicet, cū dicit: *Qui dominatur animo suo, melior est expugnator urbium.* talis est. Nam appetitus sensitiuus pro maiori parte in hominibus dominatur appetitui intellectiuo, licet contra ordinem rationis, sed ille cuius ratio dominatur suo appetitui sensitiuo, per consequens dominatur dominiis ceterorum hominum: & sic tale dominium seu victoria, maior est seu virtuosior, quā victoria corporalis. Vnde Diogenes Philosophus, de Alexandro Magno, qui plurimas vrbes expugnauerat, audacter dicebat, quod Alexander erat seruus serui sui. Nam Diogenes per rationem dominabatur suo sensitiuo appetitui, cui scilicet sensui, Alexander diligenter seruebat: mouebatur enim Alexander sollicitè per ambitionem & concupiscentiam, quibus tamen Diogenes per rationem eas subiiciens dominabatur. Habes ergo per auctoritatem sacram & rationem, quod est dare victoriam spirituales, & quod talis victoria est melior, quā victoria corporalis.

Diogenis sententia, quę ostendebat Alexandrū Magnum esse seruum serui sui, nēpe appetituum.

CAPITVLVM IIII.

In quo ostenditur, quod Messias verus de quo loquitur scriptura, excellentior & perfectior in Prophetis prænoscitur, non solum ceteris hominibus, sed etiam Angelis Dei. Similiter quod redemptio in Prophetis per, &c.

S A V L V S.

Ad id illa, quę dicis de victoria spirituali, & de eius comparatione ad corporale victoriam: sed vt ista ad propositum tuum applicentur, oportet te duo probare, quorum vnum est quod huiusmodi victoria spiritualis pertineat ad verum Messiam. Aliud verò quod per tale victoriam, quam dicis spirituales, Messias tuus redemit populum Israeliticū seu fideles suos.

PAVLVS. Concedo tibi, quod hæc sunt per me probanda. Et ideo prius probabo primum, deinde secundum. Ad probationem ergo primi præsuppono tibi duo. Vnum est, quod Messias de quo loquimur, excellentior & perfectior prænoscitur in Prophetis, esse ceteris quibuscunq; hominibus. Aliud est quod redemptio in Prophetis per Messiam promissa ceteris redemptionibus, de quibus in scriptura fit mentio est perfectior. Primum patet. Nam licet in veteri testamento multi sancti fuerunt & perfecti viri, vt Patriarchę, inter quos principalis fuit Abraham, cui facta est promissio futurę beatitudinis Ge-

Quæritur Primum quomodo victoria spiritualis pertineat ad Messiam. Secundum quomodo per eam populum redemit.

Sicut Messias perfectior fuit ceteris hominibus, ita quę eius redemptio fuit perfectior.

Inter Patriarchas Abraham perfectior, & inter Prophetas Moyses.

Gen. 22. d. 18. nef. 22. Similiter & fuerunt Prophetæ, de quibus fuit Moyses principalis in legislatione & in Dei cognitione, & in miraculorum operatione: prout de eo testatur scriptura Deute. ultimo. Et non surrexit ultra Propheta in Israel, sicut Moyses, quæ nosset Dominus facie ad faciem in omnibus signis atque portentis, &c. Similiter fuerunt alij, qui eo quod populum Israel saluauerunt ab hostibus, dicuntur saluatores: vt legitur de Aod, 3. Iudic. 3. b. 15. Iudic. 13. a. 5. Ipse saluabit Israel de manibus Philistinorum. & sic de multis alijs, tamen inter omnes illos nullus fuit tante perfectionis, quod de eo dicatur tam magna & sublimia, sicut dicuntur de Messia promisso. Ex quo patet, propositum quod Messias promissus inter cæteros Patriarchas & Prophetas, seu saluatores fuit excelsior.

SAVLVS. Allega illa magna & sublimia, quæ de Messia dicuntur in Prophetis: sic quod de nullo alio similia dicuntur.

PAVLVS. Isaïæ. 52. cum de redemptione seu saluatione vltima, quæ per Messiam erat fienda loqueretur dicens: Quæ pulchri super montes pedes annuntiantis & prædicantis pacem, annuntiantis bonum, prædican-

tis salutem, dicentis: Sion regnabit Deus tuus, &c. Et infra: Parauit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium, & videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri, &c. Et infra: Præcedet enim vos Dominus, & congregabit vos Deus Israel, quæ & multa alia quæ in illo contextu continentur de redemptione, quæ per verum Messiam erat fienda, secundum omnes expositores, tam nostros quàm tuos intelliguntur. Et vt ibidem declarat Propheta maximam dignitatē huiusmodi redemptoris, in eodem contextu nullo alio interposito subdit: Ecce intelliget seruus meus, exaltabitur, & eleuabitur, & sublimis erit valdè. quis autē sit iste seruus de quo loquitur Propheta. translatio Chaldaica ostendit, dicens in hoc loco: Ecce intelliget seruus meus Messias. Quid autem significant verba Prophetæ in hac trina replicatione excellentissima, cum dicit: Exaltabitur, & eleuabitur, & sublimis erit valdè, Talmudici expositores in hoc loco declarant, dicentes super his verbis sic: Exaltabitur plusquam Abraham, & eleuabitur plusquam Moyses, & sublimis erit valde plusquam Angeli ministri, scilicet Deo ministrantes. Ex quibus verbis prophetis simul cū Talmudicis expositionibus, satis habes, quod nulli patrum, nec Prophetarum tanta dignitas competit sicut Messia, qui non

Rom. 10. c. 15. Naum. 1. d. 15.

Chaldaica translatio.

Nota quod Talmudice Messia, super omnes homines & Angelos excelsior.

Singularia quæ de Messia dicuntur, non nisi a te vi conuenientia.

Isaïæ. 52. b. 7.

non solum maior quàm Abraham pater fidei, & quàm Moyses in tota domo Dei fidelissimus, Numeri. 12. sed etiam sublimior, quàm Angeli Dei denotatur. Vnde primū præsuppositum manifestum est. Secundum vero præsuppositum, scilicet, quod redemptio, quæ per Messiam erat futura, est excellentior cæteris: quæ in præteritis temporibus fuerunt: probatur per illud Isaï. 45. Israel saluatus est in Domino, salute æterna, non confundemini & non erubescetis vsque in seculum seculi. Ex quo patet, quod salus ista est perpetua, nullum habet finem, quod non potest dici de aliqua saluatione, quam in præteritis temporibus filij Israel habuerunt: omnes enim fuerunt limitatæ in tempore, quia solum certis temporibus durauerunt, vt patet de Aegyptiaca & Babylonica & alijs particularibus.

Numeri. 12. b. 3.

Isaï. 45. c. 17. Messia redemptio cū istis perfectior, eo quod sit perpetua.

Arguit Prophetiam de Christo non intelligi.

SAVLVS. Verba huius auctoritatis quam vltimo allegas, videntur loqui de præterita saluatione. Dicit enim: Israel saluatus est in Domino, quod est de præterito, non enim dicit saluabitur. Ex quo patet quod tempore Isaïæ illa saluatio, de qua loquitur, iam transierat in præteritum, sed ista de qua agimus futura erat tempore istius prophetiæ: & ideo non videtur, quod de ipsa Propheta loquatur.

PAVLVS. Tua cauillatio nullum habet hinc locum, tum

quia manifestum est, quod Prophetæ sepius loquuntur de futuris per modum præteriti, & hoc propter certitudinem Prophetiæ. Illa enim quæ a Deo sibi reuelantur, ita iudicant esse certa ac si essent præterita, licet nondum inchoata, quod patet in quam plurimis locis, & in hoc capite per me allegato ubi dicitur: Consolatus est Dominus populum suum redemit Hierusalem: Viderunt omnes termini terræ, salutare Dei nostri: quæ omnia pro tunc erant futura, & adhuc per te expectantur, & tamen loquitur per modum præteriti, tū quia tempore huius prophetiæ manifestum est, quod nulla fuit facta saluatio seu redemptio perpetua seu æterna, etiam secundū te. Et ideo necesse est, vt intelligantur verba Prophetiæ de futuro, quorum veritas saluatur ratione iam dicta. Prædictis ergo duobus præsuppositis, iam facilliter ex eis concluditur primum per me probandum, scilicet, quod victoria spiritualis principaliter pertineat ad verū Messiam. Sicut enim naturaliter actiua proportionantur suis passiuis. Similiter & formæ substantiales suis materijs, vt ex documentis Philosophicis habetur, sic vt perfectiores formæ debeantur perfectioribus materijs, & huiusmodi. Sic in proposito, perfectiori redemptori similiter perfectiori redemptio similiter perfectiori victoria debetur. Cū autem ex prædictis patet,

Prophetae Mos est loqui de futuris per præteritum, propter Prophetiæ certitudinem.

Perf. dicitur redemptori perfectiori victoria debetur.

ret, quod perfectior redemptor inter ceteros, de quibus loquitur Prophetę verus Messias est: similiter & inter redemptiones alias, redemptio perpetua est perfectior: sequitur quod per victoriam spiritualem quę perfectior est corporali, vt dictum est, redemptor perfectus redemptionem perfectam suis redēptis acquirat, quod fuit probandum primò:

CAPITVLVM. V.

In quo ostenditur, quod illa, quę in Prophetis prænuntiationibus traduntur, sonantia bella seu victorias corporales, non sunt applicanda primo aduentui Messie sed secundo.

SAVLVS.

DE hoc quod modo probas, non est magna controuersia inter me & te. Sicut enim faciliter tibi concederē, quod Messias promissus perfectior est inter ceteros homines, qui dicuntur saluatores seu redemptores, similiter & quod redēptio per ipsum expectata perfectior atque validior, seu diuturnior sit ceteris. Similiter & tibi concedo, quod victoria sua potentior sit atque validior ceteris. Alię enim victorię non extenderunt se ad omnes filios Seth, scilicet, ad vniuersum totum, sed tantum ad aliquas gentes & certa climata: & hoc cum modica duratione. Victoria autem Messie totum vniuersum ad se subiugabit. Vnde in istis

faciliter concordarem: sed maior pars totius nostrę controuersię in hac parte consistit in hoc quod tu asseris verum Messiam victurum esse patiēdo, nō autē corporaliter vincendo seu supprimendo, quod est manifestē contra auctoritates sacrę Scripturę. Legitur enim Zachar. vltimo. de quodam bello Hierosolymitano, in quo omnes gentes debent congregari & erit ciuitas capta & postea liberata: Egredietur Dominus, & preliabitur contra gentes illas, sicut preliatus est in die certaminis. Et post multa quę ibidem prædicuntur, quę pertinet ad victoriam corporalem illius belli, concluditur: Et erit Dominus Rex super omnem terram, in die illa erit Dominus vnus & nomen eius vnum. Ex qua propheta habes manifestē, quod per victoriam corporalem erit Deus Rex super omnem terram, similiter & nomen eius vnum, quia non nominabitur diuersis nominibus seu cultibus, sicut in presentitempore, sed omnes gētes sub vna fide & vno ritu Deum colent. quę quidem cōcordia finalis per victoriam Messie supra dictam, quę corporalis est expectatur. Similiter quod dicitur Sophon. 3. Tunc reddam populis labiū electum, vt vocent omnes in nomine Domini, & seruiāt ei humero vno, quod vsque hodie non est impletū, implendū tamē erit in futuro, postquā Deus effuderit iram suam super gētes & Regna,

Replicat ostendens Messiam non posse vincere patiēdo, sed bellicis actibus. portebat ei vincere. Zachar. vlt. a. 3.

Ezec. 38. & 39.

& regna, prout ibidem habetur: quę tamen effusio irę per corporalem submersionem intelligenda est. Item quod habetur, Ezechie. 38. & 39. de prelio Gog & Magog: quod quidem præliū manifestē prænuntiatur corporale, & bellicis armis exercitatum. In qua propheta multa & varia ponuntur, quę nullo modo possunt exponi, nisi de actibus bellicis & huiusmodi. In cuius sine redemptio populi Israelitici ponitur, cū ibidē dicitur concludendo: Nunc conuertam captiuitatem Iacob & miserebor domui Israel, &c. Ex quibus manifestē habetur, quod per bella fortissima corporea, & per victoriam corporalem redimendus est Israel, per Messiam virtute diuina: & hoc subiugando seu supprimendo gentes aduersas, non autē patiēdo, vt tu videris sentire.

PAVLVS. Si benè attendis ea quę dicta sunt supra, duo sunt aduentus generales Messie seu Christi, de quibus sacra Scriptura mentionem facit, non simul, sed quandoque de vno, quandoque de alio. In quibus duobus aduentibus licet idem sit Christus, seu Messias veniēs, non tamē sub eadem forma, sed sub diuersa seu opposita: nec ad eūdem effectum proximo producendum, sed ad diuersos, pro vt ex sacris auctoritatibus posset probari. In primo enim aduentu Messias prænuntiatur, venturus in forma maximē man-

De duplici aduentu Messie primi in forma humili.

Soph. 3. b. 9

sueta & humili. De qua Isai. 42. Calamum quasatum non conteret, & lignum fumigans non extinguet. & Zachar. 9. Ecce Rex tuus venit pauper, & equitans super asinam. Ex quibus & consimilibus manifestē ostendunt Prophetę, quendam aduentum Christi fore in forma maxime humilitatis, & sine aliquo tumultu bellico. De tempore autem principali & effectu proximo huius primi aduentus, habes per Danielem cū dicitur, Dani. 9. Septuaginta hebdomades abreuiate sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, & consumetur prauaricatio, & finem accipiet peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, &c. Ex quibus habes manifestē, quod Messias, iuxta prænosticationes propheticas, venturus erat in forma mansuetissima, & humili ad præuaricationes & peccata atque iniquitates tollēdas, & hoc in tempore. Danieli reuelato. Est autem secundus aduentus Messie, de quo Prophetę aliter loquuntur, tam circa formam, in qua venturus est, quàm circa effectum principalem sui aduentus: de quo secundo aduentu Daniel. 7. Aspiciebam & quasi filius hominis veniebat, & vsq; ad antiquum dierum peruenit, & in conspectu eius obtulerunt eum, & dedit ei potestatem, & honorem & regnum, & omnes populi tribus & lingue seruient ipsi, & potestas eius potestas

Isai. 42. a. 3.

Zach. 9. b. 9

Dani. 9. f. 24.

De tempore primi aduentus.

Secundus aduentus Messie futurus in maiestate.

Dan. 7. d. 13.

Cetera victoria non se extendebant ad omnes, victoria autem Christi fuit ad vniuersum.

testas æterna, quæ non aufertur, & regnū eius, quod non corrumpetur. Qui quidem filius hominis, de quo Propheta in hoc loco intelligitur etiam secundū expositores tuos, est ipse Messias. Effectus autem huius aduentus declaratur à Daniele in eodem cap. cum dicit: Iudicium sedet, & libri aperti sunt. Habes ergo manifestè autoritate Danielis, quod Christus vēturus est, aliquando non in forma mansuetæ seu humili, sed sub forma maxime maiestatis & potestatis. Habes etiam, quod effectus huius aduentus non est ad delendas iniquitates, parcendo peccatoribus sicut in primò aduentu, seu saluando, sed ad iudicandum seu puniendum iniquos seu peccatores, & huiusmodi, per suū rectum iudicium. Et de hoc secundo aduentu, scilicet, ad iudicium, etiam loquuntur Propheta in multis locis, ut cum dicitur Isai. 3. Dominus ad iudiciū veniet, cū senioribus populi sui & principibus eius, &c. De tempore autem huiusmodi secundi aduentus non habentur reuelationes propheticæ, sicut de primo. Si ergo vis ô Saule, non deficere in Scrutinio scripturarum de utroque aduentu Christi loquentium à vero sensu per eas intèto: distingue huiusmodi duo tempora, & duos aduentus. Et illa quæ videris in Prophetis locutionibus pertinentia ad remissionem peccatorum, & deletionem iniquitatum & huiusmo-

di applica primo aduentui, in quo ista per Messiam, teste Daniele debuerūt, impleri, ad quæ non requiritur tumultus seu strepitus armorum: non enim vincendo homines per potentiam vēturus erat Christus, ad remittendum peccata, & saluandos homines: sed potius per humilitatem & patientiam ab eis durissima & acerba patiendū: In remittendo enim peccata & delendo iniquitates, non requiruntur bella corporea, quæ sunt extra animam, ut est manifestum. Illa autē quæ videris in scripturis, quæ de aduentu Dei seu Christi loquuntur, pertinentia ad prælia & concertationes corporeas, ut illa quæ allegas de Gog, Ezech. 39. & de prælio Hierosolymitano, Zach. 9. Similiter de effusione furoris Dei super gentes. Sopho. 3. applicare debes secundo aduentui, in quo Christus vēturus est, non ut passurus ab iniquis, sed potius ut iudex potentissimus, ad puniendum omnes sibi rebelles cum antichristo duce eorū, & sic per distinctionem huiusmodi temporum & aduentuum concordabis scripturas.

CAPITVLVM VI.

In quo ostenditur, quod modus redemptionis populi Dei, per Messiam, per Scrutinium scripturarum primò fundari oportet, consequenter verò eius congruitas seu conuenientia, per rationem quantum fragilitas humana permittit inuestiganda est.

SAV-

Adio distinctionem tuam, quam etiā aliàs mihi proposuisti de duobus aduentibus Christi: sed loquendo de primo aduentu Messie, de quo nūc agimus, in quo dicis ipsum fuisse vēturum ad parcendū peccatis & delendas iniquitates & huiusmodi: in quo actu non requiritur potestas armorū, sed potius humilitas & patientia, ut sic ab hominibus durissima seu acerbissima Christus seu Messias patiendū, daret finē peccato & deleret iniquitates, &c. Ad quod non video te allegare rationem nec autoritatem, cum tamen sit valde remotum à credulitate humana: cum Deus ad quæ solum pertinet, delere iniquitates & tollere peccata: non indigeat aliqua causa media ad hoc faciendum, sed sola sua liberalitate & maxima misericordia hoc facere potest: de ipso enim legitur Exod. 34. quod est misericors & clemens, patiens & multę miserationis, & verax: qui custodit misericordiam in militia: qui aufert iniquitatem & scelera atque peccata. Per illas enim vias Domini ab ipso Domino Deo Moyse reuelatas consuevit Deus peccata delere, sine hoc quod aliquis iustus pro acquirenda tali remissione patiatur. Vnde & Numeri. 14. quo modo Deus propter peccata populi ipsum Deum maxime irritantis volebat populum Israelicum delere, seu percutere in peste: Moyse pro eis interpel-

lans ad Deum, sibi repræsentabat huiusmodi vias misericordię suæ, quas aliàs sibi reuelauerat, sic dicens: Domine, longanimis & multæ misericordię, auferens iniquitates & scelera. Et infra: Dimitte obsecro peccata populi huius, secundum magnitudinem misericordię tuæ. Et subdit infra: Dixitque Dominus: Dimissi secundum verbum tuum. Ex quo patet quod ad dimissionem peccatorum seu scelerum per Deum, non requiritur nisi sola misericordia diuina: Non ergo requirebatur Messiam venisse ad patiendum durā seu aspera, ut Deus dimitteret scelera seu peccata, sed solū suffecisset oratio ipsius Messie pro populo, sicut & Moyse in historia prædicta legitur fecisse.

PAVLVS. Verum est in dubiè, quod hoc mysterium de quo agimus, scilicet de modo redemptionis humanæ per Christum, est valde remotum à nostro naturali ingenio seu intellectu, cum sit omnino supra naturam: & ideo autoritate sacræ Scripturę fundari oportet illud, quod fidei nostræ veritas in hoc tenet. Ea enim quæ ex sola voluntate diuina prouenerunt supra omne debitum creaturæ: sicut mysterium redemptionis de quo agimus, nobis innotescere non possunt nisi quatenus in sacra Scriptura tradantur, per quam diuina voluntas nobis innotescit. Idcirco in primis recurrendum est, in hoc ad Scri-

pturarum;

Effectus secundus aduentus.
Dan. 7. c. 10.

Isai. 3. c. 14.

Propheta reuelationes non habet de secundo aduentu, sicut habet de primo.

Ad primū aduentum, pertinet remissio, ad secundum vero puniō.

Ad parcendum non requiritur arma, sed potius humilitas.

Quæ ad prælia pertinent in scripturis ad secundū aduentum pertinent. Eze. 39. a. 2. Zach. 9. a. 3. Soph. 3. a. 5.

Exo. 34. a. 6.

Numeri. 14. c. 13.

Ad dimissionem peccatorum sola misericordia Dei requiritur, non quod Messias iustus patiatur durā.

Mysterium humane redemptionis supra naturam est, &c.

Redemptio nis mysterium non potest nobis innotescere, nisi per scripturas.

PAVLVS.

pturarum scrutinium loquentium de redemptione, seu modo redemptionis populi Dei per Messiam: quod cum in scripturis inuenerimus, inuestigandae sunt rationes quae pro humana fragilitate reperiri possint, ad congruitatem seu conuenientiam modi redemptionis pertinentes, ut sic rationes humanae sint consonae Scripturarum testimoniis.

Rationes humanae debent Scripturae sacrae conuenire.

Placet ordinem seruare ut primo per Scripturas, secundo per rationes ostendatur.

SAVLVS. Placet mihi, ut istum ordinem teneas in hac materia, scilicet, ut primo ostendas per sacras autoritates, si tamen potes istum modum redemptionis, quem praesupponis, videlicet quod Messias promissus redempturus erat populum a peccato, patiando ab hominibus dura & acerba, non autem vincendo corporaliter aduersarios. Hoc enim reputo tam remotum a ratione naturali humana, quod nullus omnino autoritate clara & expressa debet a prudenti viro dignum fide existimari. Si autem hoc poteris ex sacris eloquiis ostendere, quod tamen non credo, tunc poterimus ad rationes congruitatis seu conuenientiae procedere.

CAPITVLVM VII.

In quo ostenditur, quod ille seruus Dei, de quo loquitur Isai. 53. cap. per totum, et in fine praecedentis capituli, est verus Messias, non autem populus Iudaeorum, sicut Rab. Sal. falsè finxit, et quod ex, &c. ut prius.

Quod Messias redempturus erat populum a peccato, non vincendo corporaliter aduersarios, sed potius patiando ab eis crudelia & acerba usque ad mortem inclusiue, satis declaratur ab illo Euangelico Propheta. Isai. 53. In quo loquutus de hac materia, quae ut tu asseris & est verum, est valde remota a naturali ratione humana, sic dicere incipit: Quis credit auditui nostro? quod vix vel raro credibile est hominibus praesertim lucis fidei carentibus, illa quae dicturus sum de Messia praedicto: quod impletum fuit praesertim in Iudaeis, qui pro maiori parte non crediderunt mysterium passionis, de quo hic agit Propheta, nec hodie ut vides credunt. Vnde recte Propheta in exordio annuntiationis huius mysterij incipit. Quis credit auditui nostro? fides enim est ex auditu. Vnde vestri doctores sepe dicunt de his, quae per traditiones antiquorum recipiunt, quod ex ore auditus didicerunt. Quae autem sint illa tam difficilia ad credendum declarat plene, in hoc loco, & principaliter illa quae de Messia, de quo agit, sunt in proposito nostro attendenda.

Isai. 53. a. r. Vix creditur possunt mysteria passionis Christi, nisi fideliter ostendatur.

Ad Ro. 10. cap. 17.

Arguit Isaiam non de Messia loqui, sed de populo Iudaeorum.

SAVLVS. Ex illo cap. Isai. 53. non potes fundare intentum tuum. Non enim ibi loquitur Propheta de Messia, prout tu praesupponis: sed potius loquitur ad literam de populo Iudaeorum, quasi de vno homine, sicut

Exod. 4. e. 22. Rab. Salo. cut Exodo. 4. dicitur: Filius meus primogenitus Israel. Sic enim exponit Rab. Salo. expositor noster, applicando omnia quae in hoc cap. continentur, scilicet, languores, plagas, despectus, ignominias & huiusmodi populo Iudaeorum, in captiuitate hodierna existentium, non autem ad Messiam, & ideo frustra de hoc capit. sumis contra me argumentum.

Isai. 53. a. r. Vera huius loci expositio.

Chaldaica translatio Ionathae.

Chaldaica translatio fuit tradita ab Ageo, Zacharia, & Malachia, secundum Talmudistas, idcirco magna auctoritas est.

PAVLVS. Quod capitulum supradictum, scilicet, Isai. 53. intelligatur de captiuitate Iudaeorum, in hodierna captiuitate existentium, non solum littera non patitur, sed etiam est inconsonum tuorum antiquorum expositionibus: Tuus enim Rab. Sal. & alij, minus bene intelligentes, hanc falsam finxerunt expositionem, ut mysterium passionis saluatoris nostri, quod in hoc cap. plane traditur occultare seu offuscare possint. Quod autem non consonet praedicta falsa expositio tuorum antiquorum veris assertionibus, patet ex iam dictis. Nam ut supra tibi dixi, in translatione Chaldaica Ionathae, quae ut nosti aequalis est auctoritatis textui, eo quod Talmudici antiqui communiter tenent illam translationem fuisse traditam, ab Ageo, Zacharia & Malachia Prophetis: oppositum manifestè continetur: nam super illud verbum: Ecce intelliget seruus meus. quod est in fine praecedentis capituli, & continuatur cum capitulo supradicto, 53. transla-

tio supradicta habet: Ecce intelliget seruus meus Messias. Unde manifestum est secundum praedictam translationem, quod capitulum illud de Messia loquitur, non autem de populo Iudaeorum. Item patet per Talmudicos expositores, qui de excellentia illius serui Dei, de quo dicitur: Exaltabitur & eleuabitur, & sublimis erit valde, dicunt quod ille seruus Dei, scilicet, Messias, de quo in hoc cap. Propheta loquitur, erit exaltatus & eleuatus & valde sublimis plusquam Abraham & Moyse, & plusquam Angeli Dei, qui Deo ministrant, ut largius tibi supra, cum de excellentia Redemptoris ageretur, proposui: quod, ut manifestè vides, nullo modo posset verificari de populo Iudaeorum. Vnde expositio Rab. Salo. manifestè est inconsona dictis antiquorum tuorum, & per consequens debes eam repudiare & reputare falsam & ficticiam ratione praedicta.

Euasio tua dei qui auctoritate Rab. Sal. se defendere nititur.

SAVLVS. Licet translator Chaldaicus, & etiam alij Talmudici antiqui exponant, hoc cap. Isai. 53. de Messia intelligi, verum tamen contra hoc habeo doctorem, scilicet, Rab. Salo. afferentem oppositum, quod satis sufficit mihi ad euacuandum rationem tuam contra me, ex hoc capit. adhereo enim in huiusmodi expositione dictis Rabi Salomonis.

PAVLVS. Euasio tua nullo modo habet hic locum, tum quia

quia dicta Rab. Salo. nullo modo habent æqualem autoritatem, sicut translatio Caldaica, quæ secundum omnes tuos à tribus Prophetis fuit tradita, ut dictum est. Nec etiam sicut antiqui Talmudici, quorū vnus de expositoribus fuit tuus Ra. Sal. prout manifestum est & notoriū in omnibus scholis Iudæorū. Vnde aliqui magis moderni quàm Rab. Sal. dimissa sua falsa expositione in hoc loco, secuti sunt translationem Caldaicam, & expositionem suorum antiquorū, tum quia verba capituli supradicti nullo modo tollerant huiusmodi falsam seu fictam Rab. Sal. expositionem.

SAVLVS. Volo audire à te prius, qui sunt illi moderni expositores nostri, qui dimissa expositione Rab. Salo. sequuntur Caldaicam translationem & antiquorum expositionem. Et consequenter ostēde mihi quæ sunt verba in prædicto cap. contenta quæ expositionem Rab. Sal. nullo modo possent tollerare, vt afferis.

PAVLVS. Rab. Moy. Gerūden. in sua glo. super Gen. 29. dicit sic: Rex Messias habet dare cor suum ad petendum miserationes pro Israel, & ad ieiunandum & humiliandum se pro eis, sicut scriptum est Isaïæ. 54. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra. Hęc ille: Ex quo manifestè habes quod hoc capit. secundum ipsum do-

Rab. Moy. Gerūden. Messias cor suum dedit ad petendam misericordiam, & ad ieiunandum & humiliandum se pro populo Israel. Isaï. 53. b. 5. Verba Christo tanquam pertinent.

ctorem loquitur de Christo ad literam, sicut & translator Caldaicus, & alij expositores exposuerunt, non autem de populo Iudæorum, vt Rabi Salo. fingere voluit.

SAVLVS. Declara ergo mihi, quæ sunt verba in capitulo prædicto contēta, quæ nullo modo possunt tollerare, quod capitulum illud intelligatur de toto populo Iudæorum, prout Ra. Salo. exponit.

PAVLVS. Omisissis aliis que ad hoc faciunt, eo quod fortè non de necessitate concludant: tria tamen continentur in prædicto cap. quæ nullo modo applicari possunt populo Iudæorum, licet sit multipliciter vulneratus & attritus in hac captiuitate existente, quorum vnum est, quia populus Iudæorum, licet sit multipliciter vulneratus & attritus in hac captiuitate, nō tamen hoc patitur propter iniquitates gētium seu scelera eorum, ita vt gentes recipiant à Deo salutem seu veniam propter merita Iudæorum talia patientium: hoc enim non solum manifestè est falsum, cum sit contra diuinam iustitiam, secundum quam Deus reddit vnicuique iuxta opera sua, sed etiam est contra mentem omnium expositorum tuorum: ipsi enim communiter, nemine discrepante, credunt, quod gētes quæ modo suppressunt seu affligunt populum Iudaicū in hac captiuitate finaliter sunt propter hoc puniendi per

Tria continentur in cap. 53. Isaï. quæ nullo modo populo Iudæorum applicari possunt. Primum quia Iudæi non passi sunt propter iniquitates gentium.

per Deum, de quo intelligunt id Ioelis vlt. Congregabo omnes gētes, & educam illas in vallem Iosaphat, & disceptabo cum eis ibi super populo meo, & hereditate mea Israel, quos disperferunt in nationibus, & terram meam diuiserunt, & super populum meum miserunt sortem. Cū ergo propheta testatur de seruo Dei, de quo hīc loquitur, quod Liure suo alij sunt sanati, & quod Deus possit in eum iniquitatem, scilicet poenam omnium aliorum, scilicet hominū, sequitur, quod nō loquitur Propheta hic de populo Iudæorum, per cuius poenas alij nō saluantur, sed potius puniuntur. Itē secundo de isto seruo Dei testatur Propheta, quod iniquitatem nō fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, quod non solum de Iudæis manifestè est falsum, vt patet per euidētiā rei, eo quod omnes pro maiori parte sint pleni vsuris & iniquitate & dolo, sed etiam per autoritatem sacre scripturæ habetur manifestè, quod in hac captiuitate sunt propter propria peccata eorum: & quod si de peccatis suis poeniterent & cōuerterentur ad Dñm, statim essent redempti, vt habetur expressè Deut. 30. etiā secundum expositionem tuorū. Hoc etiā est contra mentē doctorum tuorū, qui presupponētes, quod in hac captiuitate sunt propter magnū peccatū seu magna peccata, inter se inquirūt, quod sit illud peccatū, vel quæ sint illa pec-

Ioel. vlt. a. 2

Secundo. Quia de Iudæis dici nō potest, quod iniquitatem nō fecerint, &c.

Deut. 30. a. 3

Que fuerit illa peccata pro quibus Iudæi captiuitatem patiuntur.

cata. Vnde aliqui dicūt sicut Ra. Salo. licet irrationabiliter, scilicet, quod propter peccatū vituli in deserto fabricati, de quo habetur Exo. 33. Alij verò dicunt, quod propter varia peccata singulorū. Alij dicūt & fortè verius si rectè intellexissent, vt infra Deo dāte dicam, quod peccatū propter quod sunt in hac captiuitate nō est eis notum seu reuelatū sed occultū. Sed quidquid sit de istis manifestū est, in quo omnes concordāt, quod populus Iudæorum in hac captiuitate nō est sine peccato seu iniquitate, nec propter aliarū gētium peccata, sed propter sua propria: & sic habetur quod seruis Dei, de quo loquitur Isa. Qui sine peccato est, non potest intelligi de populo Iudæorū, sed de aliquo seruo Dei, qui omnino est immunis à peccato. Item tertio de isto seruo Dei Propheta in fine huius cap. dicit, quod pro transgressoribus exorauit: quod nō potest intelligi de populo Iudaico, qui nō solū non orat pro gentilibus, immo quotidie orat pro destructione Romani imperij, & præfertim pro destructione Ecclesie Christi, & discipulorū eius: vt patet per quandā orationē, quæ quotidie ab eis dicitur in suis synagogis, in qua inter quædā alia expressè dicitur: Omnes heretici subito pereāt, quæ verba Ra. Sa. & Ra. Moy. & ceteri sic exponūt. Isti heretici sunt discipuli Nazareni. Quomodo ergo de talibus potest verificari, pro transgressoribus

Rab. Salo. dicit, quod propter adorationem vituli in deserto. Exod. 34.

Propter occulta peccata, captiui ducti sunt.

Tertio. Quia de Iudæis non intelligitur. Pro transgressoribus exorauit.

Oratio Iudæorū, quæ quotidie in synagogis faciunt. Rab. Salo. Rab. Moyf.

foribus exorauit? Ex quo habes manifestè, quod seruus Dei, de quo loquitur Propheta in prædicto cap. nō est populus Iudeorū, nec aliquis iustus, quo alius iustus creatus sit maior, sed aliquis Dei seruus, qui Angelos & ceteros seruos Dei in dignitate præcellit. Vnde de Christo prædixit. Exaltabitur & eleuabitur & sublimis erit valde. prout supra allegatum est iuxta expositionem tuorum doctorum, qui hæc verba exponunt sic. Exaltabitur super Abraham, & eleuabitur super Moysen, & sublimis erit valde supra Angelos Deo ministrantes. qui quidem seruus Dei per vulnera & afflictiones in mortem, quas passurus erat, ceteros à peccato & à pœnis peccati erat redempturus, vt testatur manifestè Propheta in hoc cap. dicēs: Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Item vulneratus est propter peccata nostra attritus est propter scelera nostra, disciplina pacis nostræ super eū, & liuore eius sanati sumus, & sic de alijs. Ex cōtentis ergo in hoc cap. cum fine precedentis capituli, inter alia ad materiam nostram pertinentia manifestè habes xij. conclusiones. Prima quod istæ redemptor seruus Dei excellentior est ceteris sanctis, tam in cælo, quam in terra existentibus, de quo dicit: Exaltabitur & eleuabitur, prout per tuos doctores expositum est. Secunda, quod ipse fuit in suo exordio paruulus & humi-

lem ortum habēs, de quo dicit: Ascēdit sicut virgultum, & sicut radix de terra sitienti. Tertia, quod in suo progressu fuit defectus, & quasi ad nihilum reputatus, de quo dicit, despectū & nouissimum virorum vnde, nec reputauimus eū. Quarta, quod fuit vulneratus propter iniquitates nostras, scilicet, tollēdas. Vnde dicit. Et liuore eius sanati sumus. & infra: Iustificabit ipse iustus seruos meos multos, & iniquitates eorum ipse portabit. Quinta, quod omnes iusti præter ipsum de lege cōmuni errauerūt à via salutis, & ipse omnium iniquitates portauit, scilicet, quoad pœnas, de quo dicit: Omnes nos quasi oues errauimus, & Deus posuit in eū iniquitates omnium nostrum. Sexta, quod has pœnas seu dolores, vsq; ad mortē inclusiuè voluntariè & patienter sustinuit, de quo dicit: Oblatus est, quia ipse voluit, & sicut ouis ad occisionē ducetur, & quasi agnus corā tondēte, &c. Septima, quod totū hoc fuit propter scelus populi, ipse tamē immunis erat à peccato, vnde dicit: Propter scelus populi mei percussus eū. & infra. Qui peccatū nō fecit, nec inuētus est dolus in ore ei⁹. Octaua, quod ipse seruus Dei debebat habere victoriā, & fortium spolia diuidere, eo quod tradiderit in mortē animam suam, de quo dicit: Ideo dispartiam ei plurimos, & fortium diuidet spolia, pro eo quod tradidit morti animam suam. Nona, quod ipse

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima.

Octaua.

Nona.

erat

erat reputandus malefactor, seu sceleratus, de quo dicit: Et cum sceleratis reputatus est. Decima, quod iste seruus Dei per mortem, & alia quæ tollerauit licet omnium peccata sufficiēter sustinuit, nō tamen omnium effectiuè, sed multorum: vnde dicit: Et ipse peccata multorum tulit. Vndecima, quod tanta fuit charitas huius serui Dei, quod etiā pro suis aduersariis, & ipsum affligentibus & occidentibus Deū orauit: de quo subdit: Pro trāsgressorib⁹ orauit. Duodecima, quod ista quæ in hoc cap. traduntur sunt valde remota à naturali ingenio humano: de quo dicit: Quis credit auditui nostro? vt supra expositū est, quæ quidem omnia & singula propriè applicatur vero Messia nostro, si diligētē fueris scrutatus gesta sua, tam in vita, quā in morte. Habes ergo ex cōtentis in prædictis capitulis, quæ tibi dixerā, scilicet, quod verus Messias nō per potentiam armorū alios vincendo & superando, sed patiendo & moriendo suos erat redempturus, & hoc à seruitute peccati, non autem à subiectione seu seruitute humana.

CAPITVLVM VIII.
In quo ostenditur, quod licet Deus potuisset hominem redimere à peccatis, sine passione & morte Christi, non tamē ex hoc dicendum est, quod frustra sic hominem redemit.

S. A. V. L. V. S.

V Ideo intentū tuum fundari in dictis Isa. ca. supradictis:

quæ quidem capitula si de vero Messia intelligatur, propositum tuū aliquo modo videtur fundari in autoritate. Sed quia in supradictis dixisti, quod postquā per scripturarū scrutinium de redēptione seu redēptionis modo populi per Messia loquentiū inuenissemus autoritatem sufficentem, quod cōsequenter erant inuestigandæ rationes, quæ pro humana fragilitate reperiri possēt, ad cōgruitatē seu conuenientiā modi redēptionis in scripturis inuenti pertinētes, vt sic rationes humanæ scripturarū testimoniis cōsonarent. Idcirco ad præsens procedendum videtur ad rationes. Circa quod audeo tibi dicere, quod prædictus modus redēptionis, quem tu vis appropriare ad verū Messia, scilicet, quod patiendo & moriendo suos esset redēpturus à peccatis, est nō solum non cōsonus, sed omnino repugnans naturali humanæ rationis dictamini, quod patet multiplici ratione: & primo per considerationē diuinæ omnipotentie. Cōstat enim, quod Deus per suā omnipotentiam omnia potest sine medio facere, quod cū alio medio facit: dicitur enim in Psalm. Omnia quæcūq; voluit Deus fecit. Cū ergo potuit redimere populum suum à peccatis, sine hoc quod seruus Dei tā exaltatus & sublimis pateretur, frustra ergo per mortē Messie eos saluauit, cū sine hoc eos saluare potuisset. In naturalibus enim operibus, quæ diuina sunt, tāquā à Deo creatas,

Quærit rationes de modo redēptionis nostræ.

Arguit quod talis modus redimendi repugnet naturali rationi.

Prima ratio

Psalm. 13. a. 5.

M 2 mota

Ex Isa. 53. b. 5. & præcedenti cap. ponit 12. conclusiones solum Christo conuenientes remotæ à naturali ingenio.

Prima.

Secunda.

mota & regulata, frustra dicitur fieri per plura, quod potest fieri per pauciora: iuxta sententiam Philosoph. & similiter in huiusmodi diuinis operibus est dicendum.

PAVLVS. Concedo tibi, quod Deus potuit saluare populum suum à peccatis, sine hoc quod Christus mortē pateretur, potestati enim diuinę cūcta subiacēt. Isa. 59. Ecce nō est abreuiata man⁹ Dñi, vt saluare ne queat: sed hoc intelligendū est simpliciter & absolutē nulla suppositione facta: sed ex aliqua suppositione proposita aliter est dicendum. Si enim supponatur, quod secundū Dei præscientiam seu dispositionem, quæ cassari non potest, Deus erat saluaturus populum per mortem Christi, hac suppositione facta, nō erat simul possibile Christū non pati, & hominem alio modo quā per eius passionē liberari. Volūtas enim diuina seu eius consilium in sui dispositione nō fallitur, teste Psal. Cōsiliū autē Dñi in eternū manet. Cū autem in scripturis diuinis, per quas volūtas Dei nobis innotescit, prænunciatū est, quod Deus per mortē Messię seu Christi suū populū erat saluaturus, vt supra ostensum est, per cōsequens impossibile est, quod aliter eum saluaret: impossibile dico non simpliciter, sed ex præsuppositione prædicta.

S A V L V S. Licet verū est, quod prouidentia diuina, in se ipsa cōsiderata, nō fallitur: cū hoc tamē stat, quod diuina prouidentia

nō omnibus rebus necessitatem imponit: quædā enim res nō necessario, sed contingenter eueniūt: et ideo in talibus scriptura reddit rationē de aliquibus mediis, quibus aliquos effectus Deus producit, cum posset tales effectus sine talibus mediis producere: legitur enim Exo. 13. Cū dimisisset Pharao populum, non eos duxit Deus per viam terræ Philistiim, quæ vicina est, reputās ne fortē poeniteret populus, si vidisset aduersum se bella cōsurgere, & reuenteret in Aegyptū. Circa quod attēde, quod nō dixit scriptura: Nō eos duxit Deus per viā terræ Philistiim, quia sic fuerat à Deo dispositū, sed reddit rationē, dicens: Ne forte poeniteret populus. Ex quo patet, quod in huiusmodi effectibus procedētibus à diuina volūate, cōtingentia manet in rebus, ratione cuius quærēda est ratio de mediis, quibus Deus producit effectus: & non sufficit dicere, quod taliter fuerat à Deo dispositū: poterat enim Deus de talibus aliter ab æterno disponere. Vnde in proposito, licet ab æterno fuisset à Deo dispositū, quod per mortē Messię populū saluaret, vt tu asseris: adhuc restat quærēdū de ratione huius dispositionis, cū sine hoc saluare potuisset, vt dictum est. Ab æterno enim disponere potuit Deus, quod sine morte Messię populus à peccatis reddimeretur, & sic videtur, quod frustra mortuus fuisset Messias propter salutem

Exod. 13. c. 27. Quare Deus non duxit populum Israhel per terram Philistiinorum.

In effectibus à diuina voluntate procedentibus, contingētia manet in rebus.

Quæritur rationem diuinæ dispositionis.

lutē populi. In naturalibus enim operibus, quæ à Deo sunt ordinata, communiter dicitur, quod frustra fit per plura, quod potest fieri per pauciora.

PAVLVS. In naturalibus operibus tunc verum est, quod frustra fit per plura, quod potest fieri per pauciora, quando aliquid æque bene fieret per pauciora, sicut fit per plura: sed tamen cōtingit, quod aliquid conuenientius seu perfectius fiat per plura, quā per pauciora fieret, tūc facit sæpē natura per plura, quod per pauciora potuisset fieri, sicut duo oculi in animali ad videndum secundum naturā formātur, cū tamen tantū per vnū oculū posset videre, & sic in aliis operibus naturalibus. Vnde illa regula seu dictum regulare, in quo dicitur, frustra fit per plura, quod potest fieri per pauciora, intelligendū est, si ita cōueniēter per pauciora fieret, sicut per plura, nō tamē cōueniēter fit per plura, quā per pauciora. Et ideo in proposito nostro, quia mors Christi cōuenientior modus fuit ad liberandū hominē à peccato, quā si Deus sola sua volūate liberasset hominē. Idcirco nō est dicendū, quod frustra per mortē Christi Deus hominē liberauit.

C A P I T V L V M I X. In quo ostenditur, quod modus liberationis populi Dei à peccato per passionē & mortem Christi fuit conuenientior ex parte Dei liberantis, quā si per solam diuinam misericordiā hominem liberasset.

Natura facit aliquā per plura, quæ per pauciora poterat fieri, & quando.

Mors Christi fuit conuenientior modus ad redemptionem.

S A V L V S.

Ostendemmi quomodo ista modus liberationis populi, scilicet, per mortē Messię fit cōuenientior, quā si Deus solū sua propria misericordia hominē liberasset.

PAVLVS. Quod iste modus liberandi populum à peccato per mortē Christi sit cōuenientior, quā si Deus sola sua volūate populū liberasset, patet tribus rationibus: quarum prima sumitur ex parte Dei liberantis: secunda sumitur ex parte Christi seu Messię, per quem facta est liberatio seu redemptio: tertia verò ex parte hominis liberati seu redempti. Ex parte enim Dei attēdere debes, quod Deus, cuius opera sunt perfecta, in omnibus suis operibus, præsertim in his, quæ sunt circa gubernationē generis humani, relucēt simul sua misericordia & iustitia. Vnde Psal. Vniuersę vię Dñi misericordia & veritas. id est iustitia. Ratio autē huius apud nostros doctores ad plenū deducitur: sed quia auctoritates eorū nō reciperes, allegabo tibi tuos. Tui enim doctores antiqui cōmuniter tenēt, quod Deus per duas mensuras seu proprietates, quas vocāt Middoth, mundū gubernat, scilicet, per mensuram seu proprietatē iustitię, siue iudicij, quā dicūt significari in sacra Scriptura vbicunq; ponitur hoc nomē Heloim, & per mensurā seu proprietatē misericordię, quā dicunt significari vbi ponitur Adonai, quo præsupposito

Tribus rationibus probat modum liberandi populū per mortē Christi, conuenientiorē fuisse, quā si Deus sua misericordia cum liberasset.

Primario ex parte Dei liberantis.

Psal. 24. b. 10

Deus secundum Iudæos per duas mensuras gubernat mundū.

Middoth.

Philoso.

Solutio prædictæ rationis.

Isa. 59. a. 1.

Necessariū fuit Christū pati ex suppositione.

Psal. 32. c. 11.

Gen. 3. d. 23. super illud verbum Gen. 3. Emisit eum, scilicet, Adam Dominus Deus de horto voluptatis ad excolendum terram, dicit Rab. Iosua: Cū Middah, scilicet, cū mensura seu proprietate iustitiæ & misericordiæ creavit Deus Adā, & cum proprietate iustitiæ & misericordiæ dedit ei præceptum. Similiter cū proprietate iustitiæ & misericordiæ eiecit eum. Hac illę. Cuius ratio fundatur in hoc, quod tā in creatione ipsius Adę, quā in præcipiendo ei, quā etiam in deiectione ipsius ponuntur hæc duo nomina Diuina, scilicet, Adonai, quod significat mensurā seu proprietatē misericordiæ, & Heloim quod significat mensurā seu proprietatem iustitiæ. In creatione enim Adę legitur. Formauit Dñs Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ. Gen. 2. c. 16 Gen. 2. In præcipiendo etiam ei dicitur. Præcepitq; Dñs Deus ei ex omniligno paradisi comedere, &c. Et in eius eiectione dicitur Gen. 3. Emisit eū Dominus Deus de horto voluptatis. Ex quo patet, quod cum mensura seu proprietate iustitiæ & misericordiæ Deus creavit Adā. Similiter cū eisdem ei præcepit, & cū eisdem eū eiecit de paradiso. Idē ergo dicendū est de ipsius Adę, & totius generis humani recōciliatione, quæ per Christum seu Messia erat fienda, scilicet, quod non per solā misericordiā, vt puta per solā diuinam voluntatem, parcendo seu remittēdo pecca-

Nota proprietates horum nominum Adonai & Heloim,

ta, erat fiēda recōciliatio, sed cū hoc per mēsurā seu proprietatē iustitiæ, scilicet satisfaciēdo pro offensa in Deū cōmissa: quę quidē satisfactio facta fuit per mortem & passionem Christi, prout Isa. declarat in cap. allegato, dicens in persona generis humani. Omnes nos sicut oues errauimus, & Deus possuit in eo iniquitates omnium nostrum. & sic patet, quod hic modus liberādi hominem per misericordiā & iustitiam cōformior fuit, & per consequens cōuenientior est diuinę gubernationi ex parte Dei liberantis, qui totum mundū, & præfertim genus humanū per mēsurā seu proprietatē iustitię & misericordię gubernat, vt dictū est. SAVL. Multa hīc inuoluis, quorū quādā indigent vltiori declaratione, quādā vero sunt, vt credo indeclarabilia, quia nullam videntur continere rationē. PAVLVS. Ostēde mihi primo, quę sunt illa, quæ indigēt vltiori declaratione: & deinde procedemus ad illa, quę dicis esse indeclarabilia, vt nō cōfusse, sed distincte procedamus. SAVLVS. Manifestē requirit declarationem illud dictū doctoris nostri dicentis, quod cum mensura seu proprietate iustitię & misericordiæ Deus creavit Adā. Similiter cū eisdē proprietatibus dedit ei præceptum, & cū eisdem proprietatibus eū de paradiso eiecit. Creatio enim primi hominis nullo modo videtur ad iustitiam pertinere, sed ad so-

Isa. 53. b. Modus liberandi mundum per misericordiam & iustitiam cōuenientior fuit.

Querit declarationē prædictorū & primo quomodo creatio hominis pertineat ad iustitiam.

lam misericordiā, cū nulla merita ipsius Adę præcesserint ante sui creationem, quibus Deus ex debito iustitiæ debuisset eum creare. In præcepto etiam Dei dato nō videntur apparere istæ proprietates. In eiectione autē de paradiso non videtur aliqua ratio misericordię apparere, sed solius iustitiæ, cū illa eiectio fuit poenalis, & de iustitia procedēs, non autem de misericordiā, vt patet. PAVLVS. Dicta doctoris tui præallagata, veritatem tenent, etiam in quolibet opere diuino. In quolibet enim tali inuenitur misericordia & iustitia: prout patet in autoritate Psal. Præallagata: sed restringendo nos ad prædicta tria, de quibus doctor tuus loquitur, scilicet, de creatione Adę, & de præcepto ei dato, & de eiectione eius de paradiso, manifestē reperies in quolibet eorum prædicta duo inueniri. In creatione enim primi hominis sicut & in creatione cuiuscunque rei, licet non præsupponatur aliquod meritum in creatura, præsupponitur tamen aliquid in Dei cognitione, in qua omnia æternaliter præexistunt, & secundum hoc saluatur ibi ratio iustitiæ in quantum res in esse producuntur, secundum quod conuenit diuinę sapientię & bonitati. Saluatur etiam quodammodo ratio misericordię, in quantum res sine meritis præcedētibus de nō esse in esse producuntur. In præcepto autē dato Adę

Misericordia & iustitia, in quocunque Dei opere inueniuntur.

In creatione Adę misericordia & iustitia inueniuntur.

ratio misericordię satis apparet: in quātū fuit data sibi licētia edēdi de omniligno paradisi. Ratio autē iustitię apparet in prohibēdo eū sub comminatione poenæ mortis de esu ligni scientiæ boni & mali. In eiectione autem de paradiso licet nō appareret misericordia Dei totaliter, relaxās peccatū, apparet tamen misericordia alleuians, dū citra condignū punit. Peccatum enim Adę ex parte obiecti, scilicet, Dei in quē offensam cōmissit, cuius excellentia est infinita quodammodo est infinitū: secundum, quod infinitā quodammodo poenam meruerat. Vnde solū eiciendo eum de paradiso misericorditer eum puniuit, scilicet, citra condignū. Ex quibus patet, quod modus liberādi hominem a peccato per iustitiā & misericordiā conuenientior modus est ex parte Dei liberantis, quā si per solā misericordiam liberasset eū: sicinquā iste modus conformior est cæteris modis, quibus Deus mundū gubernat, & etiā quibus primū hominem gubernauit, vt supra dictum est. Est etiā iste modus, scilicet, liberādi hominem nō per solā misericordiam, sed per misericordiā & iustitiā conuenientior ex parte Dei liberātis, ad quem pertinet nullū malum relinquere impunitū. Vnde Deut. 32. Dei perfecta sunt opera, & omnes vię eius iudicia, De⁹ fidelis, absq; vlla iniquitate rectus & iustus est. Ex quo patet, quod ad perfectionē diuinorū operū pertinet,

In præcepto Adę dato misericordia & iustitia rationes inueniuntur.

Similiter in eiectione paradisi.

Punit Deus citra condignum.

Nullum malum impunitum manet.

Deut. 32. a. 4

vt iustitia exerceatur absq; vlla iniquitate, quod nō fieret si peccatum hominis, sine satisfactio-
ne iustitiæ totaliter relaxaret.

S A V L V S. Video declarationem tuam satis congruam, seu conuenientem ad dicta doctoris nostri, scilicet, in hoc quod per mensurā, seu proprietatem iustitiæ, & misericordiæ Deus hominē gubernat. Ex quo satis videtur sequi, quod redemptio, seu liberatio populi à peccato conuenientior est per iustitiam & misericordiam, quā per solam misericordiam, vt iam deduxisti. Sed adhuc restat tibi, vt declares illud quod præsupponis, quod meo iudicio est indeclarabile, scilicet, quomodo per mortem Christi, seu Messię fuit facta satisfactio pro offensa in Deū commissa à toto populo. Hoc enim manifestè videtur inconsonum dictamini cuiuscunq; naturalis rationis propter tria. **Primo**, nam nulli satisfit per maiorem offensam sibi illatam: verbi gratia. Si aliquem Regem, vel principem suus subditus offendit furando, seu rapiendo bona sua, manifestum est, quod nō satisfacit sibi de tali offensa per hoc, quod postea committit in eum, seu in suos iniuriam, percutiendo seu occidendo aliquē de magnatibus suis. Hoc enim magis addit in prima offensa, quā de ea minuat. Cū igitur occidere Christum, seu Messiam, qui excellentior est in dignitate & sanctitate, nō solum hominibus

Querit quo modo per mortē Messie fuerit facta satisfactio.

Tria inconuenientia adducit.

Primum.

sed etiam Angelis, vt supra dictū est: est grauissimum peccatū, in quo Deus maximè offenditur: sequitur, quod per eius mortē sic perniciosè, & sceleriter perpetrata, non potuit Deo satisfieri pro peccatis populi. Item secundū in satisfactioe requiritur æqualitas quædam ad culpam commissam, cū sit actus iustitiæ: sed passio siue mors Christi non videtur esse æqualis omnibus culpis delinquentiū, cū sint quasi infinitæ, vel saltem innumerabiles: non ergo per passionē Christi seu Messię satisfieri potuit Deo de omnibus peccatis aliorum hominū. Itē tertio, in partibus pœnitentiæ requiritur identitas inter peccantem & pœnitentem: eiusdem enim est conteri, cuius est peccare. Non enim valet cōtritio vnus ad delendum peccatum alterius. Similiter videtur dicendum de confessione & satisfactioe, scilicet, quod eiusdem est peccare, & satisficere, & confiteri. Cū igitur Christus seu Messias non peccauit, vt patet per autoritatē Isa. 53. per te allegatam, sequitur quod ad ipsum non pertinuit satisfacere pro peccatis, sed potius ad ipsos peccantes. Ex quibus, bene cōsideratis, videtur manifestè, quod per mortem seu passionē Messię, seu Christi non fuit facta satisfactio secundum iustitiā pro peccatis populi redempti, seu redimendi. Et sic iste modus nō fuit conueniens, vt tu asseris ad redimendum humanum genus à peccatis

Secundum.

Tertium.

Isa. 53. a. 4.

à peccatis, sed potius incōsonus omnino.

P A V L V S. Ad primum respondeo tibi, quod passio, seu mors Christi, seu Messię dupliciter potest considerari. Vno modo ex parte occidentium, & sic concedo tibi, quod fuit grauissimum peccatum, prout tu dicis. Alio verò modo ex parte Christi patientis seu sustinentis, in quā tum ex maxima charitate & obedientia passionem & mortem sustinuit: et isto modo passio illa fuit maximè meritoria. Vnde cū dicitur, quod Deo fuit satisfactū de peccatis populi, seu totius humani generis per passionem & mortem Christi, passio ibi intelligenda est ex parte patientis, secundum quam fuit maximè meritoria & satisfactoria, nō autem ex parte inferentiū, seu occidentium, secundum quam fuit grauissimum peccatū. Vnde circa hoc, si bene consideras, potest attendi maxima misericordia diuina, quæ tātē bonitatis est, vt ex passione & morte maximè facinorosa & demeritoria ex parte committentium, ex ipsa eadem eliceret tam maximum meritum ex parte patientis, vt esset satisfactio etiam pro peccatis crucifigentium ipsum. Et sic in eadem passione relucet non solum diuina iustitia, in quantum per eam fuit punitum sufficienter peccatum totius generis humani, sed etiam misericordia diuina, in quantum per eam fuit sublatum seu dimissum peccatum humani

Responso ad primum.

Mors Christi dupliciter potest considerari, scilicet, ex parte occidentium, & ex parte occisi.

Ex parte Christi fuit maximè meritoria.

Ex morte facinorosa Christi elicit Deus maxima misericordia: ita vt esset satisfactio pro crucifigentibus ipsum.

In Christi passione relucet diuina iustitia & misericordia.

generis. Ad secundum verò, quod obicitis de æqualitate, quæ requiritur inter satisfactioe & culpam, tibi respondeo: quod passio Christi ex parte patientis considerata fuit maioris meriti, quā exigeret recompensatio totius offensæ humani generis: tum propter magnitudinē charitatis, ex qua patiebatur: in charitate enim consistit radix totius meriti. Vnde quia maior fuit charitas in Christo patiente, quā odium in omnibus offendētibus Deum: idcirco non solum æqualiter, sed etiam superabundanter pro omnibus satisfecit. Tū propter dignitatem vitæ suæ, quam satisfaciendo ponebat. Quæ quidem dignitas excellit omnes dignitates humanæ vitæ, prout supra tactum est, & amplius fortè declarabitur. Vnde passio Christi non solum sufficiens, sed superabundans satisfactio fuit pro totius generis humani peccato. Et in hoc etiam, si bene cōsideras, relucet diuina misericordia simul cum eius iustitia. Quæ quidem diuina misericordia, simul cum eius iustitia, tantam charitatem in animam Christi, seu Messię infudit, & tantam excellentissimam dignitatem ei contulit, vt eius passio superabundanter pro omnibus satisficeret, & omnium dolores portaret: iuxta illud Isai. 53. Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Diuina autē iustitia relucet in hoc, in quantum non solum satisfactioem æqui-

Responso ad secundū.

Passio Christi fuit maioris meriti, quā exigeret offensa compensatio.

Primo propter Charitatem.

Secundo propter dignitatem.

Passio Christi fuit superabundans.

Isa. 53. a. 4.

ualentem, sed etiam superabundantem pro omnibus humani generis peccatis accepit. Ad tertium verò, quod obiicis de identitate, quæ requiritur inter peccantem & poenitentem, respondeo, quòd non est similis ratio de contritione & satisfactione. Contritio enim consistit in actu interiori ipsius voluntatis, ad què non possunt sumi instrumenta exteriora. Satisfactio verò consistit in actu exteriori, ad quem possunt assumi instrumenta, inter quæ etiam computantur amici: vnde & vnus pro alio satisfacere potest. Et in hoc etiã, si bene cõsideras, relucet manifestè diuina misericordia, simul cum eius iustitia. Diuina enim misericordia relucet in hoc, quod peccata hominũ per solius Christi, seu Messiaë satisfactionem relaxauit: iuxta illud Isa. cap. allegato: Et liuore eius sanati sumus. quasi diceret misericorditer se habuit Deus nobiscum: quia non proprio liuore nostro, sed liuore eius, scilicet, Christi sanati sumus. Relucet enim diuina iustitia in quantum non reliquit peccata impunita, sed in ipso Christo fuerunt poenaliter inflicta: iuxta illud Isa. cap. allegato: Attritus est propter scelera nostra.

Ad tertium responsio.

Nota differentiam inter contritionem & satisfactionem, licet vnus pro alio nõ possit contriti, potest tamen satisfacere.

Isa. 53. b. 5.

Obiicit, quod redemptio tantum iustitiæ aliquid tribuitur, aliquid vero misericordiam.

S A V L V S. Video te conari ad ostendendum, seu suadendum, quòd per passionè seu mortem Messiaë populus Dei erat liberandus secundum diuinam iustitiam & eius misericordiam simul, quod non videtur consona

re dictis prophetarum, qui liberationè seu redemptionem istã, quandoq; attribuunt iustitiæ tantum, vt dicitur Isa. 1. Sion in iudicio redimetur & reducet eam in iustitia. In qua autoritate tantũ iustitiæ diuinæ attribuitur redemptio, quod non concordat dictis tuis, in quibus asseris, quòd per misericordiam & iustitiam simul erat fienda redemptio.

Isa. 1. g. 27.

P A V L V S. Autoritates quas allegas non sunt intelligendæ exclusiue, quia si sic ad inuicè essent oppositæ, si enim cum dicitur: Sion in iustitia reddimetur, intelligeretur Sion tantum in iustitia reddimetur, sic esset cõtra hoc quod dicitur infra: In misericordia sempiterna misertus sum tui. Vnde manifestum est, quòd non exclusiue sunt intelligenda ista dicta, sicut nec ibi ponitur aliqua dictio exclusionem sonans: & ideo ex ambabus autoritatibus simul iunctis intentũ meum infertur. Et si scrutatus fueris scripturas reperies expressè, quòd simul in misericordia & iustitia erat futura redemptio.

Respondit concordanti autoritatis Prophetarum.

S A V L V S. Ostendemihic obsecro aliquam autoritatè attribuentem redemptionem tũc futuram iustitiæ & misericordie simul.

P A V L V S. Oseas in 2. c. loquens de Deo, per similitudinem sponsi, & de populo ei iuncto per modum sponsæ, dicit: Erit in die illa, dicit Dominus, vocauit me vir meus, &c. Infra decla-

Ose. 2. c. 16. Ex Osea probat quòd habet redemptio esse ex Dei misericordia & iustitia simul.

declaras quomodo esset ista cõiunctio inter Deum sponsum, & ecclesiã suam siue populũ suum. sponsam, sic dicit: Sponsa bote in iustitia, & iudicio, & in misericordia, & in miserationibus. Ex quo habes manifestè, quod cõiunctio populi Dei ad Deum, in qua consistit vera redemptio, & reconciliatio totius generis humani ad Deum, futura erat per iustitiam & misericordiã simul, non autem per misericordiam solam, nec per iustitiam solam, vt dictum est.

C A P I T V L V M X. In quo ostenditur, quòd modus liberationis populi Dei à peccato per passionem & mortem Christi fuit conuenientior ex parte Christi, per quem fuit facta redemptio seu liberatio, quàm si per solam diuinam misericordiam populum liberasset.

S A V L V S.

H A B E O mentem tuã circa hoc, quod modus liberandi populum à peccato per mortem seu passionem Messiaë, sit conuenientior ex parte Dei liberantis, quàm si Deus sola sua voluntate populum liberasset. Sed quia dixisti, quòd prædictus modus etiam erat conuenientior ex parte Christi seu Messiaë, per quem facta est liberatio seu redemptio. Idcirco volo, quòd hæc mihi ostendas per autoritates seu rationes, si quas habes.

P A V L V S. Quòd iste modus liberationis seu redemptionis generis humani, scilicet, per

Querit quomodo ex parte Messiaë sit conuenientior modus per passionem, quàm per voluntatem Dei liberantis populum.

Ex duobus probat quòd ex parte Christi fuit conuenientior modus satisfaciendi per passionem ipsius.

passionem & mortem Messiaë, siue Christi sit conuenientior modus ex parte ipsius Christi, per quem facta est redemptio, quàm si solũ per Dei misericordiã absq; passione Christi hoc fecisset, satis patet ex duobus. Primò ex dignitate redemptionis actiue ipsi Christo homini per mortè & passionem suam attributa. Constat enim, quòd Christus in scriptura dicitur redemptor, vt cũ dicitur Isa. 59. Veniet ad Sion redemptor, &c. quod cõmuniter etiam exponitur ab expositoribus tuis de Christo seu Messia, qui redemptor simpliciter, seu generaliter nuncupatur, quod ad magnam excellentiam seu dignitatè ipsius Christi pertinet. Si enim per solam diuinam misericordiam Deus genus humanũ redemisset, nulla interueniente passione seu morte Christi, nulla ratio diceret, quòd Christus in quãtum homo redemptor diceretur, nec ei dignitas huiusmodi redemptionis attribueretur. Vnde ex parte Christi manifestè patet, quòd hic modus redemptionis, scilicet, per suã passionem, conuenientior sit, quàm si fieret redemptio sine ea, in quãtum per ipsam Christo homini attribuitur causalitas redemptionis generalis, quæ excellentissima est.

Primo ex parte dignitatis patientis.

Isa. 59. d. 20.

Christo homini attribuitur causalitas redemptionis.

S A V L V S. Redemptor totius generis, seu populi Dei nullus est nisi Deus. Legitur enim Isa. 43. Ego sum Dominus & non est absq; me saluator. & infra.

Isa. 43. b. 11.

Psal. 30. a. 6.

& infra. Hæc dicit Dominus redemptor noster Israel. Psalmista etiam alloquens Deū, dicebat: Redemisti me Domine Deus veritatis. Constat autem, quod esse Deum veritatis pertinet soli Deo, nō autem Messia: & ideo dignitas redemptionis generalis solius Dei est.

Deus redemptor est omnium, tanquam prima causa.

Christus vero homo tanquam proxima causa.

P A V L V S. Cōcedo tibi, quod Deus sit redemptor omnium fidelium, tanquam prima causa omnium, quæ fiunt in vniuerso. Sed ad Christum hominem propriè pertinet esse redemptorē immediatè, & tanquam proxima causa, sicut etiā in naturalibus, homo qui generat hominem dicitur propriè genitor eius, & tamen cum hoc Deus est genitor, tanquam causa prima & remota omnium. Et ideo si passio Christi non fuisset operata redemptionem, nullo modo Christus redemptor diceretur in quantum homo: sicut nec de Moyse dicitur, quod fuit redemptor populi Israelitici de Aegyptiaca captiuitate, licet fuerit Dei minister in ipsa redemptione.

Moyse redemptor Israelitarum, non dicitur, licet fuerit minister Dei.

S A V L V S. Habeo mentē tuā in hoc: sed quia dixisti, quod ex duobus patebat conuenientia redemptionis ex parte Christi, per quem facta est redemptio: postquam dixisti primum, restat vt dicas mihi secundum.

Omnia veteris legis sacrificia per sanguinis effusionē fiebant, in qua Christi passio figurata erat.

P A V L V S. Secundū, per quod habetur, quod conuenientior modus fuit ex parte Christi per suam passionem reddimere humanum genus, quā si per so-

lam misericordiam Dei redimeretur, patet sic. Scrutando enim scripturas, reperies, quod modus, quo sancti consueuerūt placare Deum, vel ab eo maximas gratias impetrare, vel à plaga ab hostibus inferenda populū eruere, vel in obseruatione legis diuinæ populū cum Deo cōfœderare, vel ab omnibus peccatis semel in anno populū mundare, semper fuit per oblationē sacrificiorum præcipuè cum sanguinis effusione. De primo enim legitur Gen. 8. quod Noë post diluuiū edificauit altare Domino, in quo holocausta obtulit: per quā quidem oblationem holocaustorū Deus fuit placatus, & concessit, vt vltra diluuium in mundo non veniret, sequitur enim statim ibidem: Odoratusque est Dominus odorem suauitatis. Et ait Dominus ad eū: Nequaquam vltra maledicam terræ propter hominem. De secundo autem legitur Gen. 22. quod Abraham postquam obtulit filium suum, quē ex mandato Dei volebat in holocaustū offerre, à quo fuit prohibitus per Angelum, & deinde arietē pro eo obtulit in holocaustum: post huiusmodi holocausti oblationē, fuit sibi facta repromissio per iuramentum, quod in semine suo benedicerentur omnes gētes, quæ fuit summa gratia concessa femini Abrahæ, & toti generi humano. Quæ quidem duo sacrificia tam solennissima & fructuosa, manifestum est, quod non sine sanguinis

De prima. Gen. 8. d. 20. Noë placatus Dei per sacrificium.

De secundo. Gen. 22. c. 15. Per holocaustum fuit Abraham facta repromissio benedicti seminis.

De tertio. Exod. 12. d. 22. Libertatem habuit populus per asperionē sanguinis agni.

De quarto. Exod. 24. b. 8. Confederationem fecit Moyses inter Deum & populū per asperionē sanguinis in populū.

De quinto. Leu. 16. f. 30. Ex institutione Diuina populus mundabatur per asperionem sanguinis.

Leu. 17. c. 11

nis effusione fuerunt facta. De tertio etiā legitur Exo. 12. quod per asperionem sanguinis agni Paschalis per postes & limina domorum liberabatur populus Dei à plaga seu peste in Aegyptios inflicta seu inferenda: dicitur enim ibi. Videbo sanguinē, & transibo vos, nec erit in vobis plaga disperdens, &c. De quarto etiam legitur Exod. 24. quod post dationem legis in eius confirmatione Moyses disperfit sanguinem holocaustorū super populū, vt confederatio inter Deum & populū per legem acceptā confirmaretur: dicitur enim ibi sic: Ille verò, scilicet Moyses, sumptū sanguinem resperfit in populū, & ait: Hic est sanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus iis. De quinto etiā legitur Leu. 16. quod in die expiationis, de quo dicitur ibidē: In hac die expiatio erit vestra, atque mundatio ab omnibus peccatis vestris, coram Domino mundabimini. Summus sacerdos intrans, scilicet, sancta sanctorum semel in anno distillabat de sanguine sacrificiorū super propitiatoriu & coram propitiatorio. Ex quo patet, quod per sanguinis effusionem seu asperionem populus ex institutione diuina mundabatur. Ratio autem huius institutionis declaratur in capitulo sequenti, scilicet 17. vbi sic dicitur: Quia anima carnis in sanguine est, & ego illum, scilicet, sanguinem dedi vobis, vt super alta-

ri meo expietis pro animabus vestris, quia sanguis pro animæ piaculo sit. Cū igitur in redemptione populi per Christum seu Messiam omnia prædicta, vel ipsis maiora concurrere debuerunt secundum omnes. Conuenientior ergo modus fuit, vt per asperionis præciosissimi sanguinis Christi sacrificium humanū genus redimeretur. Quæ quidem asperio per singulas asperiones supradictas, tanquam perfectum per imperfectum fuit figurata, quā si per solā Dei misericordiam genus humanū redimeretur, secundum quod nulla esset conformitas correspondens ad præterita sacrificia.

Asperiones sanguinis supradicta Christi sanguinem figurabans.

S A V L V S. Contra hoc, quod concludis, quod conuenientior modus fuit, quod per sacrificium asperionis sanguinis Christi humanum genus redimeretur, quā per solam Dei misericordiam, quæ dā possunt rationabiliter obici, & primo habeo expressam auctoritatem, dicentem oppositum. Legitur enim Osee 6. in persona Dei. Misericordiam volo, & nō sacrificium, quod de directo opponitur tuæ conclusioni. Misericordia enim, prout Propheta testatur, acceptabilior est Deo, quā sacrificium. Ex quo patet, quod humanum genus redimi per solā misericordiam Dei acceptabilius esset, quā per sacrificium.

Osee 6. c. 6. Obicit, quod personam misericordiam humanum genus redimere, erat Deo magis acceptum.

P A V L V S. Auctoritas tua non facit contra me. Conclusio enim mea loquitur de misericordia

Misericordia humana sola, sine sacrificio accepta est Deo, sacrificium verò solum, sine misericordia Dei non placet.

dia diuina: Propheta autē loquitur de misericordia humana, cōparando eam sacrificio per hominem Deo oblato: quæ cōparatio intelligi debet. Vnde sensus huius autoritatis est, quod misericordia humana sola sine sacrificio accepta est Deo. Sacrificiū verò solū sine misericordia non est Deo acceptum. Nā cū misericordia sit effectus charitatis, sequitur, quod sola misericordia semper sit acceptabilis Deo. Sacrificium autem prout est actus exterior, cū sit sine misericordia est sine charitate, & per consequens non est Deo acceptum, quod est manifestè verū, & hoc nullo modo repugnat cōclusioni meæ. Hoc enim sacrificium, de quo agimus, cum maxima misericordia & charitate fuit oblatum, vnde & Deo acceptissimum.

S A V L V S. Secundū dicta tua, passio seu mors Christi tui operata fuit salutem humani generis per modum sacrificij, sicut alia sacrificia, quæ allegasti in veteri testamento operata fuerūt aliqua bona, sed hoc videtur falsum. Nam qui offert sacrificiū, aliquod sacrū facit, prout ipsum nomē sacrificij sonat. Illi autem, qui Christum occiderunt, magnam perpetraverunt malitiam secundum te. Non ergo fecerūt aliquod sacrum: & ideo potius debuit dici maleficium, quàm sacrificium.

P A V L V S. Sacrificium passionis Christi ipse Christus se

obtulit ex maximā charitate, nō autem illi sacrificium illud obtulerunt, qui eum occiderunt, ex quorum parte passio fuit maximum maleficium.

S A V L V S. Conformitas seu correspondentia, quam asseris esse inter passionem Christi, quam dicis esse sacrificium ad præterita sacrificia veteris testamenti, quæ dicis præfigurasse hanc passionē, videtur esse nulla. In sacrificiis enim veteris legis nunquam offerebatur caro humana, quinimo talia sacrificia nephanda erāt. Dicitur enim in Psalm. Effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorū suorum & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaan. Ex quo patet, quod passio seu mors Christi, non habet rationem sacrificij secundum conformitatē ad sacrificia antiqua.

P A V L V S. Licet in sacrificiis veteris testamenti non offerebatur caro humana, ex hoc non sequitur, quod non præfiguraret sacrificium passionis Christi, veritas enim oportet, quod excedat figuram, nec requiritur quod veritas & eius figura sint eiusdem speciei, nec etiam eiusdem generis. Homo enim verus excedit suam figuram in pariete depictam, in tantum quod homo verus est animal rationale & est in genere substantiæ, & eius figura depicta est quoddā accidens in genere quallitatis. Et sic in proposito, licet caro animalium non sit eiusdem rationis cum

Arguit passionē Christi non habere rationem sacrificij secundum conformitatē ad vetera sacrificia.

Pla. 105. f. 38

Pla. 105. f. 38

Quare erat nephandum humanas carnes sacrificare.

Veritas oportet, ut figuram excedat.

Gen. 22. c. 16.

carne Christi, sed ab ea distans: sufficiens tamen est ad Christi carnem figurandam: nec erat cōueniens, quod tanta multitudo hominum occideretur, ad præfigurandum mortem Christi, sicut animalia, quæ sacrificabantur. Eset enim cōtra misericordiam ipsius Dei, qui solum Christum voluit immolari pro salute totius mundi. Vnde non decebat diuinæ clemētiae, quod multi homines immolarentur, solum ad figurandum immolationē Christi, ad quam figurandam suffiebat immolatio animalium ratione prædicta. Ad hoc autē quod dicis, quod sacrificare carnē humanam nephandum erat: iuxta illud Psalm. Effuderūt sanguinem innocentem, &c. Respondeo, quod illa sacrificia erant nephanda, in quantū fiebant contra mādatum diuinum in honorem idolorum: vnde ibidem subditur. Quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaan. Si autem aliqua caro humana ex mandato Dei, & per eius obedientiā sacrificata fuisset, hoc esset Deo acceptū, vt patet in immolatione Isaac Gen. 22. quæ Deo fuit valde accepta & meritoria, vt ibi habetur. S A V L V S. Licet Abraham voluit immolare filium suum ex mandato Dei, non tamen eum immolauit, vt ibidem habetur. Vnde ex illa immolatione nō potest sumi argumentum, quod immolare carnem humanam de mandato Dei esset Deo acceptum, neque meritorium.

P A V L V S. Si voluntas Abraham circa immolationem filij ex obedientia Dei fuit meritoria, vt est manifestū, oportet dicere, quod si ipse Abraham nō fuisset prohibitus per secūdam Dei mādatum ab immolatione, sed ex primo mandato Dei immolasset filium, quod illa immolatio esset valde meritoria. Radix enim & fundamentum meriti in voluntate consistit. Dicunt enim doctores tui frequenter, quod Dominus cor vult seu acceptat. Et intelligunt per cor voluntatem hominis, in qua radix meriti præcipuè consistit, vt dictum est.

Radix meriti in voluntate consistit, vt patet in Abraham volente filiū sacrificare.

S A V L V S. Licet aliquantulum ostendisti, quod per mortē seu passionem Messiae populus redimeretur à peccato, vt videtur aliquantulum dicere verba Isa. 53. hoc tamē intelligitur per modum satisfactionis, vt iam supra dixeris, sic quod ille per suam passionem pro aliis satisficeret, nunquam tamen legitur, quod passio sua per modum sacrificij alios liberaret.

Isa. 53. a. 4.

Quare autem Christi passio per modum sacrificij alios liberet.

P A V L V S. In prophetia Zachariae vbi ad literam agitur de primo aduentu Messie, etiam secundū tuos doctores in cap. 9. vbi dicitur: Ecce rex tuus venit tibi iustus & saluator, &c. postquam dixerat, & disperdā quadrigam ex Efraini, ad ostendendum, quod nō habebat Christus triumphare vi armorum, sed miraculorū virtute & doctrina pacem

Zach. 9. b. 9

pacem gentibus, &c. In eodem contextu subditur. Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu ubi non erat aqua. quæ quidem verba ad literam diriguntur ipsi Regi Messia, de quo ibidem agitur. Cui quidem Messia Propheta alloquens dicit: Tu autem in sanguine testamenti tui, scilicet in sanguine tuo, qui effusus est, emisisti vinctos tuos, id est eduxisti antiquos patres in limbo inferni detentos, qui dicitur lacus propter eius profunditatem, in quo non est aqua, sicut nec ignis inferni, sed erant ibi detenti, usque ad aduentum redemptoris. Ex qua autoritate manifestè habes, quod Messias per sanguinè suum, qui dicitur sanguis testamenti redempturus erat, seu educturus detentos in lacu supradicto: qui quidem sanguis testamenti manifestè pertinet ad sacrificium, quod communiter in veteri lege per sanguinis effusionè perficiebatur, prout supra deductum est.

S A V L V S. Duo præsupponis in hac allegatione, quæ non sufficienter probata sunt. Primum præsupponis, quia cum dicitur: In sanguine testamenti tui, intelligitur sanguis Christi, quod non consonat literæ: debuisset enim dicere secundum mentem tuam, in sanguine tuo, non autem in sanguine testamenti tui. Secundo præsupponis patres fuisse in limbo detentos ante aduentum Messia, quod non

probas, & ut credo non posses probare per authenticas scripturas.

P A V L V S. Ad primū respondēdo, quod sanguis Christi, de quo hinc loquitur dicitur sanguis testamenti, in quantum per ipsum sanguinem fuit confirmatum novum testamentum, sicut per aspersionè sanguinis holocaustorum factam per Moysen, confederatus fuit populus cum Deo in confirmatione legis veteris. Exo. 24. Secundum verò, quod obijcis, scilicet de patribus ante aduentum Christi in limbo existentibus, requirit singulare scrutinium scripturarū, de quo ad præfens supersedendū est, ut de eo fiat inter me & te, Deo duce, singularis discussio.

S A V L V S. Placet mihi, ut fiat singularis discussio de hoc, quod asseruisti, scilicet, quod patres antiqui debebāt esse in limbo ante aduentum Messia, sed responsio tua ad primum meum obiectum, in qua tu dicis, quod sanguis Christi tui dicitur sanguis testamenti, in quantum per ipsum sanguinè novum testamentum confirmatum fuit, non consonat dictis tuis. Dixisti enim supra, quod sanguis Christi fuit sacrificiū, quo expiatur seu redimebatur populus à peccato. Nunc autem asseris, quod sanguis Christi tui fuit confirmatiuus novi testamenti, & de hoc dicis intelligi illud Prophetæ. Tu autem in sanguine testamenti tui: sed ista non videntur stare simul. Aliud

Sanguis Christi est testamenti sanguis, quia per ipsum novum testamentum fuit confirmatum.

Exo. 24. b. 8

Replica.

Messias per sanguinem suum eduxit vinctos, cuius sanguinis effusio sacrificiū est.

Replicans contra prædicta, duo querit.

Aliud est enim confirmare testamentum, & aliud est expiare peccatum, ut de se patet.

P A V L V S. Passio Christi, in qua sanguis eius effusus fuit, plures habet effectus ad invicem compatibles: ex quibus potest habere diuersas nominationes. Nam sicut in rebus naturalibus unam & eandem rem videmus habere diuersos effectus, ex quibus diuersimode posset denominari. Sol enim illuminat, calefacit & exsiccatur: ex quibus effectibus denominari posset calefactiuus illuminatiuus, & exsiccatiuus. Sic dicendum est de passione Christi seu eius sanguine, quæ multos effectus salutiferos circa humanum genus habet, ex quibus sanguis Christi & etiam ipse Christus denominatur. Nam in quantum consideratur illa passio, in carne Christi, sic habet effectum satisfactionis seu redemptionis in quantum per eam seu per ipsum sanguinem Christi liberamur à seruitute peccati, secundum quam considerationem Christus dicitur redemptor, ut dictum est: In quantum verò per ipsam passionem seu sanguinem Christi, genus humanum Deo reconciliatur: sic habet effectum sacrificij, & sic dicitur sanguis testamenti: secundum quam considerationem Christus dicitur sacerdos, secundum illud Psalm. Tu es Sacerdos in æternum, quod de Christo intelligitur ad literam. Habes igitur ex supradictis quod iste modus liberan-

Christi passio diuersos effectus habet.

Similitudo.

Passio Christi habet effectum satisfactionis.

Habet effectum sacrificij, ideo Christus est Sacerdos.

Psalm. 109. b. 4.

di à peccato, per mortem seu passionem Christi sic ut fuit conuenientior ex parte Dei liberantis, quam si Deus sola sua voluntate populum liberasset, ut supra fuit deductum. Sic ex parte Christi, seu Messia, per quem facta est liberatio, seu redemptio, prædictus modus conuenientior fuit. Nam si per solam Dei misericordiam genus humanum liberatum fuisset absque Christi passione, tunc Christus homo, non diceretur redemptor humani generis: nec etiā Sacerdos in æternum, ut iam ostensum est.

CAPITVLVM XI.

In quo ostenditur, quod modus liberationis populi Dei à peccato per passionem & mortem Christi fuit conuenientior ex parte populi liberati, quam si per solam misericordiam diuinam, populus liberatus fuisset.

S A V L V S.

H ABE omētem tuam in duabus conuenientis supradictis: quarum vna sumitur ex parte Dei liberantis, alia verò ex parte Messia, per quæ facta est liberatio seu redemptio. Restat ergo ut ostendas mihi tertium quod præsuposui, scilicet quod ex parte hominis liberati seu redempti, conuenientior modus fuit hominem liberari per mortem & passionem Christi, quam per solam Dei misericordiam.

P A V L V S. Multæ enim rationes sunt hoc quod queris ostendentes secundum auctores nostrorum doctorum seu sanctorum,

Corralariū ex omnibus iam dictis.

Querit rationem ex parte populi liberati.

N etorum,

etorum: sed scio te illas non recipere: ideo vnam tantum allegabo, quam credo esse consonam dictis Prophetarum: quae quidem ratio talis est. Si genus humanum per solam Dei misericordiam fuisset a peccato liberatum, passione Christi, non interueniente: ex tali liberatione homo non haberet exempla tam salutifera, & ad humanam salutem necessaria, sicut in passione seu morte Christi perfecte habuit. In passione enim Christi nobis fuit ostensum, maximum exemplum obedientiae, quae in sacris eloquiis sacrificiis praepositur, ut habetur 1. Regum. 15. Nulla autem obedientia maior vel similis legitur: quam quod Christus seu Messias Deo Patri obediret, se voluntarie offerendo crudelissimae morti. In passione Christi etiam exemplum humilitatis perfectae nobis proponitur: per quam quidem virtutem, scilicet, humilitatis, gratia Dei, quae maximum donum est, nobis datur: iuxta illud Prouerb. 3. Mansuetus Deus gratiam dabit. Neque enim maior, nec tanta mansuetudo legitur, quam quod Christus sanctus sanctorum & excellentior Angelis factus, ut supra ostensum est: impiorum potestati seu tyrannidi semetipsum humiliaret. Quae quidem virtutes & multae aliae in passione seu Cruce Christi exemplariter ad salutem nostram sunt ostensae. Ex quo patet, quod ex parte hominis liberati conuenientior modus fuit, ut homo

per passionem Christi, in qua tot exempla salutifera nobis proponuntur liberaretur, quam si per solam Dei misericordiam sine talibus salutiferis exemplis fuisset liberatus.

S A V L V S. Indica mihi, si habes aliquam auctoritatem sacrae Scripturae, hoc quod dicis ostendentem.

P A V L V S. Habeo vnam auctoritatem breuissimam, in qua hoc quod dixeram compendiosè demonstratur. Ille enim Prophetam magnus, scilicet Isaias, qui passionem Christi & eius salutiferos effectus, expressius, quam alij Prophetarum in cap. 53. supra saepe allegato, praenosticauit cum dixisset: Liore eius, scilicet Christi passi, sanati sumus, ibidem immediate ante praedixit: Disciplina pacis nostrae super eum. quod meum propositum compendiosissimè concludit. Disciplina enim pacis nostrae non est alia, quam illa doctrina, per quam pacem spirituale consequimur: in qua quidem pace salus consistit, sed haec disciplina pacis nostrae est super eum: in quantum ipse illam doctrinam pacis nostrae verbo & exemplo docuit, ut supra dictum est: & ideo: Liore eius sanati sumus. non solum effectiue & meritorie, sed etiam doctrinaliter. Quam quidem doctrinam salutiferam sic exemplariter homo non habuisset, si absque passione & morte Christi per solam Dei misericordiam fuisset a peccato liberatus, ut dictum est.

Isai 53. ai. si
Omnia praedicta ab auctoritate confirmat.

Salus in pace consistit.

Liore Christi sanati sumus non solum effectiue & meritorie, sed etiam doctrinaliter.

Distin-

Distinctio sexta, de Scrutinio scripturarum, circa extensionem redemptionis, seu salutis per Christum factae, an illa, scilicet comprehendat tantum contemporaneos sibi & posteros, vel etiam se extendat ad Patres & alios fideles, qui ab antiquo praecesserunt. Et continet sex capitula.

In capitulo primo, ponuntur aliquae rationes seu auctoritates, quibus ostenditur, quod sancti antiqui, qui fuerunt ante aduentum Christi, non fuerunt in Limbo detenti, vsque huc, quod fuissent per Christum redempti.

In secundo capitulo praesupponitur, oppositum, scilicet, quod peccatum primi parentis in posteros transiit: & quod sancti supra dicti propter hoc peccatum detenti fuerunt in Limbo, vsque ad passionem Christi: quod quidem praesuppositum per auctoritatem Isaiæ probatur, & contra probationem arguitur: & finaliter soluitur, concludendo ex dicta auctoritate tria huic proposito pertinentia.

In tertio capitulo, vltterius altercatur super ista auctoritate Isaiæ: ostendendo ex ea statum antiquorum patrum, post mortem ante aduentum Messiae: ad cuius confirmationem inducuntur aliae auctoritates apud Hebræos aethice.

In quarto capitulo, inducuntur aliae auctoritates, ex quibus comprobatur, quod sancti antiqui testamenti post mortem non ibant ad paradysum, vbi est locus beatorum, nec etiã ad gehennam, sed ad quendam locum, qui à doctores Hebræorum suburbium paradisi vocatur: non obstante quod praedicti sancti decessissent ab hac vita mundi, non solum a peccato actuali, sed etiam originali.

In capitulo quinto datur ratio, quare quaedam poenalia, quae fuerunt imposita

humano generi per peccatum Adae, non fuerunt ammota per passionem Christi, per quam fuit indultum peccatum originale. In sexto capitulo, arguitur diuersimode, contra ea quae dicta sunt de peccato originali, & soluantur argumenta.

CAPITVLVM I.

In quo ponuntur aliquae rationes seu auctoritates, quibus ostenditur, quod sancti antiqui, qui fuerunt ante aduentum Christi, non fuerunt in Limbo detenti, vsque huc quod fuissent per Christum redempti.

S A V L V S.

Video quod sentis circa conuenientiam modi redemptionis populi per passionem Christi tui:

sed quia inter dicta tua supra allegasti, illud dictum Zach. 9. Tu autem in sanguine testamenti emisisti vincos tuos de lacu, in quo non est aqua. quod quidem dictum exposuisti de antiquis Patribus, quos dicebas fuisse in Limbo inferni detentos vsque adhuc quod sanguis Christi tui fuit effusus in eorum redemptionem. Quae quidem assertio tua est mihi valde incredibilis, tanquam repugnans auctoritatibus sacris, & rationi naturali inconsona. Idcirco de hoc volo, ut fiat inter nos singularis discussio.

P A V L V S. Placet mihi ut haec discussio fiat: sed allega in primis quomodo praedicta assertio repugnet sacris auctoritatibus, & deinde procedemus ad rationes.

Arguit patres non fuisse ante aduentum Messiae in Limbo.

Zach. 9. c. 11

Christus in passione sua maximum dedit, obedientiae & humilitatis exemplum. 1. Reg. 15. c. 22.

Proti. 3. a. 3. Maximum quoque patientia exemplum in Christi passione.

SAVLVS. In processu sacrarum scripturarum reperio, quod multi sancti & iusti præceserunt in tempore tempus aduentus Christi tui, & eius passionem, ut patet de primis Patriarchis, de quorum numero fuit Abraham Patriarcha, qui tãtã iustitię fuit corã Deo, ut ipse Deus de ipso Abraham defuncto, talia testaretur: Eo quod obediērit Abraham voci meę & custodierit præcepta & mandata mea, & cęrimonias legesque seruauerit. Genes. 26. Cui quidem Abraham in vita sua fuit à Deo dictum: Tu autem ibis ad Patres tuos in pace sepultus in senectute bona. Genes. 15. Dic mihi obsecro, quomodo posset dici de tanto Patriarcha, quod per tanta tempora post mortem fuerit detētus in limbo inferni.

Vbi ergo est iustitia diuina, ad quam pertinet nullum bonum irremuneratum relinquere? si Abraham qui omnia præcepta diuina, cęrimonias & leges custodierat, ut ex testimonio diuino supradicto approbatur, nõ statim post mortem assumere- tur ad gloriam suam, quę est propria merces iustorum, sed potius eum quasi in carcere detentum, per tanta annorum curricula relinqueret? Vbi est etiam veritas diuina, quę Abraham prædixit: Ibis ad patres tuos in pace sepultus in senectute bona? Si enim ipse Abraham non ad diuinam visionem in qua est vera pax, fuit assumptus tẽpore mor-

ris suę: sed in limbo fuit inferni reclusus: sic non in vera pace iuisset ad patres, sed nec in senectute bona sepultus, ut est manifestum. Idem dicendum est de aliis sanctis, ut de Moyse & Aaron & Samuel testatur Psalmus. Custodiebant testimonia eius, & præcepta eius: quę dedit illis. Si ergo isti post hanc vitam non statim ad gloriosam vitam volauerunt, sed per quam plurimos annos vsque ad aduentum Christi tui fuerunt in limbo inferni detenti, oportet te alterum duorum concedere, aut quod Deus non est iustus, cum nõ reddat vnique secundum opera sua, aut quod prædicti, non fuerunt iusti nec sancti coram Deo, quorum vtrumque sacre scripturę testimoniis manifestè repugnat.

CAPITVLVM II.

In quo præsupponitur oppositum, scilicet, quod peccatum primi parentis in posterum transiit: & quod sancti supradicti, propter hoc peccatum detenti fuerunt in limbo, vsque ad, &c.

PAVLVS.

AD hoc quod assertio mea quam dicis esse incredibilem, & autoritatibus sacris repugnantem, & rationi naturali inconsonam, tanquam vera & nulli veritati cõtraria seu inconsona solidetur seu fundetur: oportebit vt tibi vnum præsupponã, quod secundum veritatem fidei catholice firmiter est tenendũ: & etiam

& etiam per sacras scripturas & doctores tuos esse verum comprobatur. Quod quidem præsuppositum tale est, quod primum peccatum primi hominis, de quo legitur Genes. 3. originaliter transit in posteros. Ex quo sequitur quod Abraham & Moyses, & alij quicunque Patriarchę seu Prophetę, quantumcunque sancti non fuerunt immunes ab huiusmodi peccato, sed illud contraxerunt per originem, & ideo iustitia diuina in eis saluatur, etiam si eos non assumeret post mortem statim ad gloriam, sed eos in limbo detentos relinqueret, vsque quo illud peccatum primi parentis, & impedimentum introitus regni cęlestis inde proueniens sufficienter fuisset per sanguinem Christi sublatum, iuxta illud Zach. 9. Tu autem in sanguine testamenti tui, emisisti vinctos tuos de lacu. prout supra fuit allegatum.

SAVLVS. Hęc responsio tua nõ videtur sufficere ad mea soluendum obiecta, sed potius alia superaddere inconuenientia, quod patet primo sic. Nam illud quod præsupponis, quod peccatum primi hominis originaliter transit in posteros, non fundas nisi in autoritate tuę catholicę fidei, quam vt nosti non recipio, nec recipere teneor: sed quia dicis, quod etiam per scripturas à me recipiendas, illud præsuppositũ cõprobatur esse verum: ideo illud debuisses

michi primo allegare tanquam à me recipiendum, non autem catholicam fidem, quam nunquã recepi: & sic præsuppositum tuũ ad præsens nullius momenti est, quoad me nec solum præsuppositum tuum, non probatur per sacre scripturę autoritates, sed etiam manifestè sacre scripturę contradicis. Dicere enim quod peccatum primi parentis traducitur ad posteros per originem, est manifestè contra sacre scripturę autoritatẽ. Dicitur enim Ezech. 18. Filius nõ portabit iniquitatem patris, quod esset manifestè falsum, si iniquitatem primi parentis posterius sui ab eo, vt asseris contraherent.

PAVLVS. Ad primum tibi respondeo, quod quia doctores nostri clarius, tradunt istam materiam quam tui: idcirco nõ tibi allegavi primo autoritates à te recipiendas. Nunc autem volo tibi ostendere quod illud principale quod sentiunt doctores nostri circa peccatum originale concordat multis autoritatibus à te recipiendis, circa quod tibi allego primo illũ Prophetam euangelicum Isaiam, quide omnibus ad Christũ pertinentibus multa tradidit documenta. Ipse enim Propheta in 43. cap. hoc de quo agimus expresse tradidit populo Israelitico dicens: Pater tuus primus peccauit, & interpretes tui preuaricati sunt in me: & cõtaminaui alias, prophanauit principes sanctos, & dedi ad internitionem Iacob

Nititur bñ sedere peccatum originale transire in posteros esse contra scripturam sacram.

Ezech. 18. d. 20.

Responsio ad obiectiones & probat per Isaiam originale peccatũ transire ad posteros.

Isa. 43. c. 27.

Gen. 3. a. 6.

Originale peccatum cũ transcat in omnes, nõ solum sanctorũ Patrum fuit ab eo liberatum.

Psa. 98. a. 7.

Zach. 9. c. 11.

Responsio ad obiectiones factas.

Gen. 26. b. 5.

Gen. 15. c. 15.

Arguit contra iustitiã diuinam esse, quod sancti Patres detinerentur in limbo, quę ad aduentũ Christi.

Arguit etiã esse contra diuinam veritatem: illos tandiu in limbo detinere.

& Israel in blasphemiam. Hęc ille. Quę quidem verba, si eorum verum sensum literalem rectę scrutatus fueris, propositum meum manifestę ostędunt. Adā enim, qui fuit primus pater, simpliciter manifestę peccauit, primum pręceptum diuinum sibi datum transgrediendo. Gen. 3. Propter quod quidem peccatū principes sancti, scilicet Patriarchę & alij iusti ab eo descendentes fuerunt contaminati, eo quod fuerunt separati a Deo, diuina visione carentes, sicut contaminati a templo separabatur.

SAVLVS. Ex hac autoritate non habes propositum tuū propter duo. Primō, quia hoc quod dicitur: Pater tuus primus. secundū doctores nostros non intelligitur de Adam, sed de Abraham, qui vocatus fuit a Deo pater multarum gentium. Genes. 17. & pręcipue primus pater fidelium. Vnde communiter dicitur, pater fidei, eo quod fuit primus in publicatione diuini nominis: vt habetur Gen. 17. Qui quidem pater Abraham peccauit, dubitans de diuino promisso quando dixit: Domine Deus, quomodo possum scire quod possessurus sum eam. Genes. 15. Secundo quia hęc expositio tua non cōcordat cum hoc quod sequitur. Et interpretes tui pręuaricati sunt in me, quod intelligitur de Aaron, & Moyses, qui pręuaricati sunt ad aquā contradictionis. Nume. 20. Quę quidem pręuaricatio non trans-

iuuit in posteros, sicut nec peccatum Abraham, & ideo benę consonant ad inuicem ista duo peccata prędicta, nō autem peccatum Adę, quod vt asseris ad posteros transiuit.

PAVLVS. Primum quod dicis Abraham peccasse dubitando de diuino promisso, & quod de eo intelligitur illud Isa. Pater tuus primus peccauit. nō potest stare: tum quia Abraham nunquam legitur fuisse improbatu de aliquo peccato, & multo minus de infidelitate seu dubitatione in fide, sed potius in hac visione Genes. 15. eius fides commendatur cum ibidem pręmittitur: Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei adiutitiam. Tum quia in hoc quod dicit Domine Deus quomodo scire possum, quod possessurus sum eam, etiam secundum doctores tuos non querebat dubitando de diuino promisso, sed querebat a Deo, vt te uelaretur sibi per quem cultum diuinum conseruaretur illa terra promissionis in femine suo. Vnde & ibidem fuerunt sibi reuelatę species animalium, ex quibus sacrificia in futuro erant fienda in templo. Subditur enim tibi: Accipe tibi vitulum, per quę quidem sacrificia debito modo Deo oblata conseruanda erat possessio terrę promissionis. Tum in illa reuelatione Abraham facta Deus firmavit pactum cum Abraham, vt habetur ibidem, concedens ei quod iret ad Patres suos in

pace.

Respondit primo obiectiōi & o. Et dicit Isaię dicitur, non posse de Abraham intelligi, primo quia creditur.

Gen. 15. bē

Secundo quia querebat a Deo per quę cultum diuinum possit conseruare terram promissionis, in femine suo.

Tertio quia Deus firmavit pactum cum Abraham.

pace. Vnde nullo modo dicendum est de Abraham, quod peccauit peccato supradicto. Restat igitur quod cum dicitur: Pater tuus primus peccauit. intelligitur de primo patre simpliciter, scilicet de Adam, cuius peccatum non solum expressę traditur in litera. Genes. 3. vt dictū est, sed etiam quod pœna illius peccati in sua posteritate transiuit. Omnia enim pœnalia, quę in prędicto capit, Genes. 3. continentur, quę fuerunt a Deo definita propter peccatum Adę. Vnde cum dicitur: Maledicta terra in opere tuo, &c. In labore comedes. similiter quod dictum est mulieri: In dolore paries filios, &c. omnia transierunt in posteros, vt habemus per rei euentiam, & per consequens peccatum ipsius Adę transiuit in posteritatem, quoad culpam aliās esset dare pœnam sine culpa, quod est inconueniens. Similiter quod dicis secundo, quod hoc quod dicitur: Interpretes tui pręuaricati sunt in me, intelligitur de Aaron & Moyses, qui peccauerunt ad aquam contradictionis, Numer. 20. nullo modo consonat rationi, licet quidam ex nostris hoc videant sentire. Tum quia Moyses & Aaron nunquam leguntur interpretes dici in scriptura sacra: sicut de Esdra legitur Nee. 8. qui legem Domini populo exponerebat, sed potius dicuntur Prophetę Domini. Constat autem quod gratia prophetandi distinguitur a

Isai. intelligitur de Adę peccato.

Gen. 3. c. 17

Si pœnalia peccati transierunt ad posteros, manifestum est peccatū transire quoad culpam, aliās pœna sine culpa daretur.

Ad secundum responsum ostendit quod qui fuerint interpretes, qui pręuaricati sunt.

Nehe. 8. Prophetę dicitur gratia distinguitur a gratia interpretandi.

gratia interpretandi. Multi enim interpretantur scripturas sacras, quinon prophetant, & e contra. Tum quia pręuaricari addit super rationem peccandi: importat enim transgressionem legis prę aliis, vt habetur per auctoritatem catholicis, quod nō potest dici de Aaron & Moyses, quorum peccatum ad aquam contradictionis non fuit ita graue, vt pręuaricatio debeat dici, vt patet benę consideranti illud capitulum. Nume. 20. vbi de hac materia agitur: Tum quia eorum peccatum non fuit commissum, circa legis interpretationem, vt litera hęc videtur sonare. Cum enim hęc dicitur: Interpretes tui pręuaricati sunt. videtur intelligendum quod in ipsa interpretatione fuerunt pręuaricati.

SAVLVS. Si hoc quod dicitur: Interpretes tui pręuaricati sunt in me. non intelligitur de Aaron & Moyses, vt dicebam: Dic ergo tu de quibus intelligendum est, & vt litera conuenientius intelligatur, oportet, quod assignes mihi aliquod peccatum correspondens peccato Adę, in hoc quod trāseat ad posteros, hoc enim sonat litera, cū quasi pro pœna, vtriusque peccati subdit: Et contaminaui principes sanctos.

PAVLVS. Verum dicis in hoc, quod Propheta in dicto capit. facit mentionem de duobus peccatis, quę ad posteros transierunt, similiter & de pœnis illis peccatis correspondentibus.

Pręuaricari plus est quam peccare.

Vera interpretatio loci. Isai. 43. vbi de duobus peccatis loquitur Propheta.

De peccato Adę quomodo transierit in posteros.

Sicut peccato contaminati a templo separabatur in lege, ita originali peccato, consuminanti separatur a diuina visione.

Pater tuus primus, an de Adę, vel de Abraham intelligatur

Gen. 17. a. 5

Abraham peccatū dubitationis de diuina promissione

Genes. 15. b. 18.

Interpretes tui Moyses & Aaron, fuerunt qui pręuaricati sunt ad aquas contradictionis. Num. 20. b. 12.

Primum de peccato Adæ.

Primum enim peccatum fuit, peccatum Adæ, quod transit ad posteros per originem, ut iam dixi, de cuius peccati pœna eidem correspondenti, dicit Propheta: & cõtaminaui principes sanctos. Et est sensus, quod propter peccatum de quo dixerat: Pater tuus primus peccavit. principes sancti, scilicet, Patriarchæ & alij iusti ab Adam descendentes, qui de diuino confortio gaudere debuissent, fuerunt à Deo prophanati, diuina visione carentes tanquam

Secundum peccatū fuit Phariseorū qui fuerunt doctrina Talmudica inuentores, quorum peccatum usque hodie ad suos transit sicut peccatum Adæ.

prophani. Secundum verò est peccatum Phariseorum, qui fuerunt doctrinæ Talmudicæ inuentores, per quam quidem doctrinam legem diuinam interpretati sunt peruersè: & ideo propriè dicuntur interpretes, & præuaricatores. Interpretes quidem quia non legem dederunt, nec suam doctrinam tradunt ut Prophetæ, sed ut legis expositores seu interpretes. Et ij quidem propriè dicuntur præuaricati in Deum, quia præ aliis transgressionem legis cõmiserunt per falsam legis interpretationē, quam in suis posteris vsq; in hodiernum diem trasportarunt, de quorum falsa & peruersa doctrina plura scripsi in additionibus Isaia. cap. 34. & Zachar. 5. vide ibi, & Domino dirigente fortè inter me & te, erit de hoc singulare colloquium. De cuius peccati pœna Propheta subdit: Et dedi ad interitionem Iacob, quod fuit

Autor citat se ipsum in additionibus in cap. 34. Isaie, & Zachar. 5.

impletum per Romanos, qui illam nationē Pharisæicam, quæ Iacob solum nomine dicitur, cum templo & suis caeremoniis ad interemptionem dederunt, & principes eorum in blasphemiam, quia sunt condemnati per totum orbem tanquam blasphemii, quod totum fuit in vindictā sanguinis Christi, qui per falsas interpretationes Phariseorum effusus fuit: de qua vindicta sanguinis Christi, Domino concedente, plenius loquemur. Et sic habes hæc duo peccata denuntiata per Prophetam, quæ in posteros transierunt, licet diuersimode: quia primum per originem, secundum verò per imitationem: habes etiam ibidem pœnas eis correspondentes, similiter in eodē cõtextu reperies, si recte scrutatus fueris, principalia remedia, vtriusque peccati supra dicti.

Corollarium ex dictis.

SAVLVS. Placet mihi, vt de doctrina Pharisæica & Talmudica, quam reputo sanctam & veram, seorsum loquamur, similiter & de vindicta Christi, quam dicis esse factam per Romanos, quia ista nõ propriè spectat ad præsens colloquium, vbi principaliter agimus de peccato originali: sed quia in hoc capit. Isaia, non fit mentio de passione Christi, vt dicis, nec etiam de remediis horum peccatorū, prout tu videris asserere: idcirco volo quod mihi ista amplius declares.

PAVLVS. Si bene scrutatus

Propheta in persona Dei conquiri. vt de pœnis quas propter peccata hominum patitur.

Seruire Dei quid sit?

Remedia peccatorum ponit Isai. 64.

tus fueris hoc capit. propriè ibidem inuenies hæc duo quæ petis. In hoc enim capit. ommissis multis causa breuitatis quæ ibi traduntur, manifestè reperies, quod ibi Propheta in persona Dei seu Christi conquiritur de tribulationibus seu pœnis, quas pro eorum peccatis passus fuit. Dicitur enim ibi populo in per-

sona Dei sic: Verumtamen seruire me fecisti in peccatis tuis. quia Deus pro peccatis populi expiandis formam serui accepit, quod nullo modo de Deo, talis seruitus posset verificari secundum deitatem, vt sequitur ultra: Præbui tibi laborem in iniquitatibus tuis. quia peccata humani generis fuerunt occasio, vt laborem passionis Christus sustineret: vt in cap. 33. aliàs allegato. Et sic habes quod in hoc capit. fit mentio de Passione Christi. De remediis autem horum peccatorum in principio sequentis capituli, scilicet 44. Propheta manifestè ait, dicens: Noli timere serue meus Iacob, &c. quasi dicat, licet peccata, supra dicta grauiasint, nec per purum hominem possent remediari, sed per verum Deum, de quo statim supra dixerat: Ego sum qui deleo peccata tua, &c. Tamen per aquam baptismalem & effusionem Spiritus sancti, ista sunt remedianda, de quo dicit: Effundam aquam super sitientem, &c. & ultra: Effundam spiritum meum super seminum, & benedictionem meam super stirpem tuam.

meam super stirpem tuam. Quæ quidem omnia consonant proposito meo, eo modo quo Philosophus dicit: Omnia consonant vero. i. Ethicorū. Sed quia per singula contenta in hoc capit. discurrere esset valde tediosum, & fortè minus vtile: ideo ex omnibus in his capit. contentis sufficit mihi tria colligere. Vnum est quod per peccatum primi parentis, principes sancti fuerunt contaminati, id est, prophanati, de quo dicit: Pater tuus primus peccavit & contaminauit principes sanctos. Secundum est quod pro populi peccatis, Deus seu Christus fuit seruus, similiter & passus. De quo dicit: Seruum me fecisti in peccatis tuis, & tribuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis. Tertium est quod peccata fuerunt remedianda, per effusionem aquæ & spiritus. De quo dicit: Effundam aquam super sitientem, & effundam spiritum meum super seminum, & benedictionem meam super stirpem tuam.

meam super stirpem tuam. Quæ quidem omnia consonant proposito meo, eo modo quo Philosophus dicit: Omnia consonant vero. i. Ethicorū. Sed quia per singula contenta in hoc capit. discurrere esset valde tediosum, & fortè minus vtile: ideo ex omnibus in his capit. contentis sufficit mihi tria colligere. Vnum est quod per peccatum primi parentis, principes sancti fuerunt contaminati, id est, prophanati, de quo dicit: Pater tuus primus peccavit & contaminauit principes sanctos. Secundum est quod pro populi peccatis, Deus seu Christus fuit seruus, similiter & passus. De quo dicit: Seruum me fecisti in peccatis tuis, & tribuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis. Tertium est quod peccata fuerunt remedianda, per effusionem aquæ & spiritus. De quo dicit: Effundam aquam super sitientem, & effundam spiritum meum super seminum, & benedictionem meam super stirpem tuam.

Phil. 1. Et ibi.

Tria colligit ex c. 43. d. 27. Isa. & 44.

Primum quod per peccatū omnes fuerunt profanati.

Secundum quod pro peccatis Christus factus est seruus.

Tertium, quod peccata per effusionem aquæ & spiritus remedianda debent habere.

CAPITVLVM III.

In quo, vltius altercatur super prædicta in Isaiæ autoritatem, ostendendo ex ea statum antiquorum patrum post mortem ante aduentum Messie: ad viuis confirmationem inducuntur alie autoritates apud Hebræos authenticæ.

SAVLVS.

Habeo mentem tuam de cõtētis in hoc cap. Isai. sed dimissis

Iterum arguit & ostēdere nititur quod principes sancti non dicantur Patriarcha & Propheta.

missis aliis que non sunt pronūc inter me & te agenda, scilicet de Pharisaica doctrina, & huiusmodi in hoc de quo agimus, scilicet, de peccato primi parentis: video manifestè contra te illud verbum quod hīc dicitur: Et contaminavi principes sanctos. quod exponis de peccato primi parentis in eos deriuato, quod non consonat rationi: nam principes sancti, scilicet, Patriarchæ & Prophetæ: per hoc peccatum non remanserunt contaminati, cum de eorum sanctitate & iustitia, post eorum mortem pluries scriptura testetur: vnde non posset de eis verificari illud verbum: Et contaminavi principes sanctos. ille enim qui est contaminatus, non verè dicitur de eo quod est sanctus.

Hinc sumit vim argumēti

Isaia verbum scilicet Contaminavi, significat potius prophanationē quam contaminationē.

Prophanum multipliciter dicitur.

PAVLVS. Si bene consideras verbum quod tibi ponitur in Hebraico, vbi nos habemus. Et contaminavi non significat propriè contaminationem, sed significat prophanationē. Prophanum autem quandoque significat idem quod contaminatum: quandoque verò significat aliquid non sanctum, licet nō sit inmundum: sicut homines laici dicuntur prophani, eo quod non sunt in sacris constituti, non tamen ex hoc sunt immundi. Vnde prophanare quod in hoc loco dicitur à Propheta secundū Hebraicam veritatem, nō est intelligendum primo modo, sed secūdo modo tantum, quod be-

Quomodo sancti dicantur prophani.

ne verificatur de Patriarchis & aliis iustis antiqui testamenti: quilibet non fuerunt immundi, ex deriuatione peccati originalis in eis, eo quod fuerunt ab eo mundati per sacramētum circuncisionis, & sacrificiis, & huiusmodi, fuerunt tamē prophani, in quantum fuerunt à diuina visione in alia vita separati, vt dictum est.

SAVLVS. In hoc quod modo dicis, præsupponis duō. Vnū est, quod Patriarchæ & alij sancti seu iusti antiqui testamenti fuerunt mundati per sacramētum circuncisionis à peccato originali. Aliud est quod asseris, prædictos sanctos à diuina visione in alia vita fuisse separatos. Quæ quidem duo videntur adinuicem contrariari. Nulla enim ratio est propter quam sancti à diuina visione post hanc vitam debuissent separari, nisi propter maculam originalis peccati, quam dicis ipsos contraxisse. Sed si ab illa macula per sacramētum circuncisionis sunt mūdātī, restat quod huiusmodi sancti post mortem essent absq; macula alicuius peccati, & per consequens quod statim debuissent diuina visione frui, & per consequens post hanc vitam non debent dici prophanati.

Quærit quomodo sancti fuerunt per circuncisionem mundati, non tamen diuinam visionem habuerunt.

PAVLVS. Vtrumque prædictorū, quæ præsuposui, habeo per autoritates à te recipiēdas. Primū enim habeo per autoritates totius Synagogæ tuæ, quæ vt nosti habēt orationes seu benedictio-

Synagoga benedictiones proprias habebat pro quolibet præcepto, quæ dabant implenti.

ditiones proprias à magno tempore ante destructionem templi ordinatas, pro quolibet præcepto diuino: sic quod quando aliquod præceptum impletur, dicitur propria benedictio correspondens illi præcepto, vt habetur valde large in libro Talmudico, quid dicitur Baraith, in capit. quod incipit Haroem. vnde cum sacramētum circuncisionis circa aliquem in die octauo à sua natiuitate, prout Deus Abrahæ præceperat. Genes. 17. cap. impletur, tunc dicitur publicè in præsentia omnium circumstantium à circuncidente, quædam benedictio sub hac forma: Benedictus Dominus Deus noster, qui sanctificauit dilectum ex vtero, & præceptum in carne sua posuit, & posteritatem suam signauit in signo fœderis sancti: idcirco merito huiusmodi Deus viuus, pars nostra & fortitudo nostra, mandauit erui dilectum semē sanctum consanguinitatem nostram ab inferno, propter fœdus suum, quod in carne nostra posuit: Benedictus Dominus iniens pactū seu fœdus. hoc in prædicta oratione. Ex qua habes manifestè quod merito circūcisionis Deus mandauit, erui ab inferno circuncisum, quod non potest intelligi, nisi per hoc quod per huiusmodi fœdus seu pactum, scilicet, circuncisionis debebāt, erui circuncisi à peccato originali. Pueri enim octo dierum non poterant esse obnoxij ali-

Talmud Baraith, in c. Haroem.

Genes. 17. b. 20.

Benedictio que datur in circūcisione.

quo peccato actuali, sed solum originali. SAVLVS. Verū est, quod orationes statutæ pro præceptis sunt autenticæ apud nos, tanquam à senioribus antiquis & Prophetis ordinatæ, sed ex hac oratione non potest fundare intentum tuum, tum quia in ea ponuntur verba obscura, quæ non benè declarantur, vt cum dicitur: Sanctificauit dilectum ex vtero, &c. quæ verba indigent vltiori declaratione, ad hoc vt inde possit sumi argumentatio. Tū quia in prædicta oratione habetur, quod circūcisi eruntur ab inferno, non autem quod à Deo sint separati post hanc vitam, vt tu dicis.

PAVLVS. Verba prædictæ orationis satis sunt clara, historiam quæ exordium circūcisionis narrat cōsiderati. Deus enim dedit sacramētum circūcisionis Abrahæ, antequam Isaac nasceretur, vt habetur, Genes. 17. & in eodem contextu, prænuuntiauit ei natiuitatem Isaac futuram, & statim post præceptum supradictum Abraham quasi centenarius circūcudit se, circūcudit etiam Ismael filium suum, qui tunc erat 13. annorum, & totam familiam: Isaac autem non fuit tūc circūciscus, cum nōdum fuerat natus, sed in octaua die post natiuitatem suā, quod erat tempus propriū à Deo præsignatum circūciscus fuit: ex hoc Isaac dicitur, ex vtero sanctificatus, quia Abraham

Nota exordium diuinæ circūcisionis.

Genes. 17. c. 19.

Tempore quo Deus circūciscionem instituit, Isaac nondum erat natus.

Quomodo
Isaac ex utero
dicitur
sanctificatus

ham iam erat circumciscus antequam Isaac genuisset, quod non potest dici de Abraham & Isaac. Vnde cum dicitur: Deus sanctificavit dilectum ex utero, & preceptum in carne sua posuit. comuniter intelligitur de Isaac ratione predicta. Alia vero contenta in predicta oratione clara sunt ex se & vera. Ad illud vero quod dicitur quod ex predicta oratione non habetur quod iusti essent separati a diuina visione post mortem, sed solum quod eruerentur per circumcisionem ab inferno: Concedo tibi, nec ego illam orationem induxi ad hoc probandum, sed solum ad primum, scilicet, quod pueri qui adhuc sunt innocentes, cum sint in octaua die natiuitatis sue, eruantur ab inferno per sacramentum circumcisionis. Quod autem iusti quantumcumque sancti ante aduentum Messie fuerunt a diuina visione separati: ex aliis auctoritatibus posses habere.

Responso ad
replicam fratrum.

CAPITVLVM. IIII.

In quo inducuntur alie auctoritates ex quibus comprobatur, quod sancti antequam testamenti post mortem non ibant ad paradysum, vbi est locus beatorum, nec etiam ad gehennam, sed ad quendam locum, qui a doctoribus Hebræorum suburbium Paradisi vocatur: non obstante quod predicti sancti decessissent ab hac vita mundi, non solum a peccato actuali, sed etiam originali.

SAVLVS. Allegamihil las rogo.

PAVLVS. In glos. super Genes. quæ dicitur Beresith Rabba, super illud verbum: Hæc sunt generationes cæli & terræ cum crearentur. Genes. 2. Quidam ex antiquis doctoribus dicit, quod res in primordio fuerunt create a Deo, secundum plenitudinem seu perfectionem suam: & quando peccauit Adam diminuta sunt & corrupta naturalia eius & ulterius non erunt reuertentes ad decentem statum, donec veniat filius Phares, de quo fit mentio Ruth ultimo. cum dicitur: Iste sunt generationes Phares. per filium autem Phares intelligit Messiam, qui de Phares descendit. Qui quidem Rabbi seu doctor fundat ibidem intentionem suam in quadam orthographia literali sic. Nam ista dictio Tholdoth, in Hebraico significat, idem quod generationes in Latino. Quæ quidem dictio sicut et multæ aliæ, consueuerunt in Hebraico scribi dupliciter. Vno modo plenè, & hoc cum interponuntur in dictione literæ vocales, quæ ad hoc comuniter requiruntur. Alio modo scribuntur dictiones diminutæ, & hoc cum non interponuntur vocales comuniter requiruntur. Quo posito, scrutante sacras scripturas Hebraicas, manifestè patet, quod hæc dictio Tholdoth scribitur plenariè solum in duobus locis, quorum vnus locus est cum dicit: Hæc sunt generatio-

Beresith Rabba.

Gen. 2. a. 4.

Ruth. vlt. d. 18.

Per filium Phares intelligit Rabbi antiquus doctor Messiam

Tholdoth, significat generationem que dicitur in duobus locis plenariè scribitur, in ceteris vero diminute.

nes cæli & terræ. Genes. 2. quod fuit dictum ante peccatum Adæ. Secundus verò est cum dicitur: Hæc sunt generationes Phares, Ruth. ultimo. Iste dicitur Tholdoth seu generationes solum scribuntur plenariè, cum omnibus vocalibus requisitis. Aliæ verò Tholdoth vbicunque scribuntur: scribuntur diminutæ, quia in qualibet deficit vna litera vocalis, quæ requirebatur ad hoc vt esset plenè scripta, vt cum dicitur: Hic est liber generationis Adam. Genes. 5. Et hæc generationes sunt Noe. Genes. 6. Et hæc sunt generationes filiorum Noë. Genes. 10. Hæc sunt generationes Sem. Gene. 11. Et hæc sunt generationes Isaac. Genes. 25. Et sic de cæteris, quæ omnes scribuntur diminutæ, præterquam predictæ duæ. Ex quo concludit doctor predictus, quod dictum est, scilicet, quod res humanæ, id est, homo in sui creatione fuit in sua perfectione creatus, & post peccatum diminutus, & sic fuit vsque ad filium Phares, id est, Messiam.

Gen. 5. a. 1.

Gen. 6. b. 9.

Gen. 10. a. 1.

Gene. 11. b. 10.

Gen. 25. c. 19.

SAVLVS. Hæc conclusio non sequitur ex illis præmissis. Licet enim quandoque hæc dictio scribatur plenè, quandoque diminutè in scripturis, non tamen ex hoc de necessitate sequitur, id quod concludis.

PAVLVS. Hæc conclusio non videtur sequi de necessitate literæ, vt tu dicitis: nihilominus tenenda est auctoritate doctoris, eam concludentis præfer-

tim cum tui antiqui doctores illa quæ fuerunt eis tradita a Prophetis, applicabant quibusdam mutationibus seu signis in sacris eloquiis contentis, prout tu nosti frequenter faciunt. Fuerunt etiam & alij Rabbi seu doctores huic sententiæ conformes, qui dicunt, quod omnes patres fuerunt in suburbii paradisi, ante aduentum filij Phares.

Antiqui Patres fuerunt in suburbii paradisi, ante aduentum filij Phares.

SAVLVS. Dic mihi, qui sunt alij doctores nostri hoc sentientes. Vt ex multorum testimonio intentio tua firmius fundetur.

PAVLVS. Quidam doctores tui de hac materia loquentes asserunt, quod Prophetæ & sancti Patres antiqui testamenti descendebant in infernum post hanc vitam, quod probant per hoc: nam Abraham fuit dictum a Deo, Genes. 15. Tu ibis ad Patres tuos: ex quo arguit Rabbi Rahamon: quod quia patres Abraham fuerunt idolatræ, vt patet Iosue. 24. Sequitur quod Abraham qui ad illos patres iuit post mortem descendit ad infernum, vbi patres sui erant. Idem dicit de Isaac, de quo dicitur Genes. 35. Defunctus est Isaac & mortuus, & additus est ad populos suos. Idem de Iacob, Genes. ultimo. Idem de Dauid. 3. Regum. 2. & dormiuit Dauid cum patribus suis. Ex quibus factis probatur quod Patres sancti antiqui testamenti post mortem non ibant ad paradysum, vbi

Gen. 15. c. 15.

Et certe dicitur: Tu ibis ad Patres tuos. Rab Rahamon dicit, quod quia patres Abraham fuerunt idolatræ, vt patet Iosue. 24. Sequitur quod Abraham qui ad illos patres iuit post mortem descendit ad infernum, vbi patres sui erant.

Iosue. 24. ad

Patres Abraham idolatræ fuerunt.

Gen. 35. d. 29.

Gen. 49. d. 33. 3. Reg. 2. b. 10.

vbi Deus beatificè videtur à san-
ctis, sed patribus suis congrega-
bantur, quorum multi de
primis fuerunt idolatræ, vt di-
ctum est.

*Arguit
quod Abra-
ham fuisse
damnatus si
inisset ad pa-
tres, scilicet,
Thare qui
fuit idola-
tra.*

S A V L V S. Iste doctor què
allegas crudelissimè se habet
contra sanctos nostros antiqui
testamenti: condemnat enim
Abraham ad infernum, asserens
quod iuit ad patres suos post
mortem, scilicet ad Thare, qui
fuit idolatra, & sic ex dicto istius,
si sic intelligatur vt tu dicis, se-
quitur quod pater Abraham
& sancti Patriarchæ ab eo des-
cendentes, post mortem non
solum fuerunt separati à diuina
visione, sed etiam fuerunt in in-
ferno, vbi nulla est redemptio,
vbi fuit Thare & alij idolatræ
prædecessores eorum: quod est
omnino absurdum, nec credo
quod sit consentaneum doctri-
næ tuæ catholicæ.

P A V L V S. Absit quod se-
cundum veram doctrinam ca-
tholicā, Abraham nec prædicti
sancti Patriarchæ in infernum
descendissent post mortem si-
cut Thare & alij similes, qui
fuerunt patres Abraham secundū
carnē, sed si benè scripturas de
hoc loquentes scrutatus fueris,
reperiēs quod Abraham & Pa-
triarchæ, licet post mortem nō
fuerint in inferno vbi est locus
damnatorum, non tamen ascen-
derunt in cælum, vbi est locus
beatorum: sed fuerunt in infer-
no, non in loco pœnali sicut dā-
nati, sed in loco in quo quamuis

*In quo loco
sancti Pa-
tres fuerunt
ante mortē
Christi.*

diuina visione carebant, nullam
tamen gehennalem sentiebāt
pœnam: erant etiam ibi securi
de visione diuina beatificè ha-
benda: qui quidem locus apud
tuos doctores vocatur subur-
biū paradisi, vt dictum est, apud
nostros vero limbus, quæ nomi-
naliter diuersa sint idem signi-
ficant vt dictum est.

*Limbus vo-
cāt Hebrai
suburbū pa-
radisi.*

S A V L V S. Indica mihi,
quomodo scripturas scrutan-
do, hoc quod dicis reperiatur.

P A V L V S. Quod autem
Abraham, qui fuit primus in pu-
blicatione veræ fidei, vt dictum
est, non iuit ad locum beato-
rum statim post mortem, satis
patet per illud verbum supra
allegatum, cum à Deo fuit sibi
dictum: Tu ibis, seu ingredieris
ad patres tuos. Constat autem,
vt iam dictum est, quod patres
ipsius Abraham Deos alienos
coluerunt, vt supra allegatum
est, & sic ex hoc quod dicitur:
Ingredieris ad patres tuos. ma-
nifestè habetur: quod Abra-
ham post mortem non erat itu-
rus ad locum beatorum: non
enim ibi erāt patres eius, sed in
hoc quod statim subditur, in
pace: habetur manifestè quod
Abraham non erat iturus ad lo-
cum damnatorum, vbi nulla est
redemptio, nec per consequēs
pax: Si enim impiis in hac vita
existentibus non est pax, vt ha-
betur Isaia. 48. In persona
peccatorum David etiam dice-
bat: Non est pax ossibus meis à
facie peccatorum meorū. quan-
to magis

*Abraham
iuit ad locū
paci, nō in-
men in locū
beatorum.*

*Non iuit ad
eos patres
sicut patres
sunt, sed
boni vt
ad Noë.*

*Isa. 48. d. 22
Psal. 37. a. 4.*

ro magis impiis, qui post hęc vi-
tam iam in termino damnatio-
nis existūt, nulla possit esse pax:
nihil enim habent nec spectant
habere, quod suum appetitum
quietet. Vnde ex hoc, quod
fuit dictum Abraham quod iturus
seu ingressurus erat in pace, ne-
cessè est dicere quod Abraham
post mortem, quamuis non sta-
tim iuit ad locum beatorum, nō
tamen ad locum damnatorum,
post mortem erat iturus, sed po-
tius ad locum pacificum, vt di-
ctum est. Et sic ex ista prænun-
tiatione Abraham facta sanè intel-
lecta, manifestè habes quod
Abraham post mortem non iuit
ad infernum inferiorem, prout
significat locum damnatorum,
de quo Psalmus: Eruiisti animā
meam de inferno inferiori. sed
ad locum à pœna immunem, &
securum de beatitudine habenda,
quia in pace, de qua pace
Isaia. 57. Veniet pax & resquies
cet ei in cubili suo, qui ambu-
lat in directione. pax enim non
habetur, nisi vbi appetitus quie-
tatur. Idē dicendum est de aliis
Patriarchis.

Pla. 85. c. 13.

Isa. 57. c. 2.

*Abraham
iuit ad locū
paci, nō in-
men in locū
beatorum.*

*Non iuit ad
eos patres
sicut patres
sunt, sed
boni vt
ad Noë.*

*Isa. 48. d. 22
Psal. 37. a. 4.*

S A V L V S. Licet Abraham
fuit dictum quod esset iturus in
pace post mortem: non tamen
aliis Patriarchis legitur hoc di-
ctum fuisse: & sic ex prædicta au-
toritate non potest concludi,
quod de aliis sanctis sit idem di-
cendum in hac materia sicut de
Abraham.

P A V L V S. Licet de Isaac
non fuit dictum, quod esset itu-

rus in pace, tamen de ipso de-
functo legitur: Et additus est ad
populos suos. Genes. 35. quod
intelligitur de Abraham & aliis,
qui in suo sinu seu receptaculo
erant, qui erant in pace cum
Abraham, vt dictum est. Vnde
nō oportebat repetere in quo-
libet successore, quod erat itu-
rus in pace, sed sufficiebat dice-
re, quod iret ad populum suum
vel cū patribus suis additus se-
tr aggregatus est: ex quo iam erat
ibi Abraham collocatus tanquā
pater fidelium, cui ex præse-
rat dictum: Ibis in pace: vt di-
ctum est.

*Gene. 35. d.
29. Solutio pro
aliis sanctis
Patribus.*

S A V L V S. Licet Abraham
fuisse vnus de sanctis Patriar-
chis, non tamen fuit primus eo-
rum. Prior enim fuit Adam &
Noë, & alij sancti qui præcesse-
runt Abraham: ideo non vide-
tur ratio quare Abraham solo fuis-
set dictum: Ibis in pace. & nulli
aliorum præcedentium.

*Replicat &
inquires
quare potius
Abrahe
quā alij spa-
tribus sit di-
ctum quod
iret in pace.*

P A V L V S. Quamuis alij
sancti præcesserunt Abraham in
tempore, tamen inter omnes
sanctos Abraham fuit primus, in
separando se à cetu infidelium,
vt habetur Genes. 12. Simili-
ter in publicando nomen Do-
mi, vt ibidem etiam fuit primus
in recipiendo signaculum fidei
in circuncisione. Genes. 17. Fuit
etiam primus in recipiendo à
Deo promissionē de Messia ven-
turo. Genes. 22. Similiter fuit
primus in habendo sepultu-
ram separatam ab infidelibus.
Genes. 23. Vnde non in merito
Abrahe

*Licet alij
sancti præ-
cesserint A-
braham ta-
men ipse pri-
mus dicitur
quia fuit se-
paratus.*

*Gen. 12. a. 1
Et in recipi-
piendo si-
gram.*

Gene. 17. b. 2

*10. Et in pro-
missione de
Messia.*

*Gen. 22. d.
18.*

*Et in separa-
tione se-
pultura.*

Gen. 23. b. 9.

Quare Lim
bis dicatur
Sinas 2.
b. ala.

Abrahæ fuit expressè denuntiata pax post mortem: vt ex illa aliis ei adherentibus intelligeretur concedi. Et ideo secundum doctrinam sanctam summi magistri nostri, sanctorum requies finis Abrahæ dicitur eo quod sibi pax fuit post mortem denuntiata, in qua fideles olim quiescebant, vt dictum est.

S A V L V S. Cum enim Abraham & alij patres iusti, qui præcesserunt aduentum tui Messias, ab hac vita migrauerunt in statu iustitiæ, vt ex testimoniis scripturarum patet, nec etiam fuit in eis macula originalis peccati: cum per circumcisionem ab eo muudabantur, vt tu asseris: non videtur ergo ratio, quare huiusmodi sancti non statim intrarent regnum celeste post mortem: sed in suburbio paradisi detinerentur, vt supra dicis. Legitur Prou. II. Seminanti iustitiam merces fidelis. Quæ quidem merces iustitiæ habetur in introitu regni celestis, non ergo patribus iustitiæ seminantibus detinenda esset, seu retardanda eorum merces.

P A V L V S. Ab ingressu regni celestis non solum impediabat peccatum singulorum, sed etiam peccatum commune totius nature humanæ: quod est peccatum primi parentis. Legitur enim Genes. 3. quod post peccatum primi parentis collocavit Deus, Cherubim & flammeum gladium, atque versatile ad custodiendum viam ligni vitæ. Et quia licet quilibet sanctus

Confessio hanc
doctrinam cum ea
de Jertichone in
theol. d. 2. tom. 1. inuenit

Arguit &
probare ni-
tuitur, quod
patres in ira
re debebant
in paradisi
sum beato-
rum.

Prouer. II.
c. 13.

Ab ingressu
regni cele-
stis impedi-
bat peccatū
commune to-
tius nature,
quod per
Christi pas-
sionem fuit
deletum.
Gen. 3. d. 24.

per opera iustitiæ purgabatur à peccato, quantum ad emundationem propriæ personæ, non tamē alicuius fides vel iustitia sufficiebat ad remouendum impedimentum, quod erat reatus totius humanæ nature. Qui quidē reatus per passionē Christi vniuersaliter remotus est. Vnde Isai. supra 53. Deus imposuit in eum peccatum omnium nostrorum. Idcirco sancti vsq; ad eius passionem fuerunt impediti ab ingressu celestis gloriæ. Et hoc est quod doctores tui asserunt dicentes, quod sancti erant in suburbio paradisi, vsque ad aduentum filij Phares, vt supra allegatum est.

Isai. 53. b. 6

C A P I T V L V M V.

In quo datur ratio quare quedam pœnalia, quæ fuerunt imposta humano generi per peccatum Adæ, non fuerunt amota per Passionem Christi, per quam fuit indultum peccatum originale.

S A V L V S.

Sita est vt tu asseris quod per passionē Christi tui seu Messias remotum fuit peccatum originale quantum ad culpam seu reatum: quod quidem peccatum vt dicis pertinet ad totā naturam humanam, sequeretur quod peccatum prædictum per eandem passionem esset remotum, etiam quoad pœnam, cum pœna non datur iustè, nisi pro culpa. Constat autem quod pœnalia, quæ à Deo fuerunt diffinita contra humanum genus propter

Quærit
cum pecca-
tum sit re-
motum per
passionem
Christi quæ
ad culpam
quare non
quo ad pœ-
nam.

pter Adæ peccatum, adhuc remanent post passionē Christi tui sicut antea. Remanet enim illud pœnale quod dicitur: In sudore vultus, &c. Similiter cū dicitur mulieri: In dolore paries filios, &c. Remanet etiam clausura paradisi terrestris, quam supra allegasti, quæ omnia habetur Gen. 3. Ex quibus manifestè patet, quod peccatū originale non fuit ablatum per passionē Christi tui quantum ad pœnam, & per consequens, nec quantum ad culpam.

Gen. 3.
d. 24.

Redemptio
per Messiam
facta in te. li-
genda est
spirituali-
ter.

P A V L V S. Si bene attendisti ea, quæ supra tibi dixeram, cum de modo redemptionis per Messiam factæ ageremus, faciliter posses ad hoc quod nunc obicis respondere: ostēdi enim tibi, quod redemptio per Christum promissa in prophetis erat intelligenda spiritualis, quæ est potior & perfectior, quam temporalis. Vnde victoria sua in redimendo nō debet intelligi per vim armorum, sed sua victoria intelligenda est prout vitia per virtutes vincuntur. Similiter & abundantia, seu affluentia bonorum, similiter & libertas, quæ in suo aduentu leguntur promitti intelligendæ sunt, de abundantia bonorum spiritualium, scilicet virtutum. Similiter & libertas intelligitur de libertate à peccato, non autem à subiectione humana. Illa enim intelligenda sunt fuisse promissa per Christum, quæ requiruntur ad consequutionem veræ redemptionis,

Similiter
victoriæ li-
bertas, & af-
fluentia be-
norum, &c.

quæ in vltima beatitudine consistit, non autem illa, quæ indifferenter se habent ad hoc, & multo minus, quæ quandoq; impediunt, sicut est bonorum temporalium affluentia & huiusmodi, prout supra est ostensum. Vnde in proposito dicendum est, quod per passionem Christi & eius verā fidem remotū fuit peccatum originale quantum ad culpā, quæ impedit consequutionē vltimi finis, scilicet, beatitudinis. Illa autē pœnalia, de quibus arguis, scilicet: In sudore vultus tui, &c. & In dolore paries filios, &c. & huiusmodi in differētia sunt ad consequutionē vltimi finis, siue enim homo laborando comedat, siue non laborando, potest consequi vltimum finem, si in cognitione Dei, & aliis ad hoc pertinentibus se habeat vt debet. Et ideo ista nō fuerunt amota in redēptione spirituali per Christum facta.

Quare pœ-
nalia nō fue-
runt amota
per Christi
passionē.

S A V L V S. In pœna peccati Adæ positus fuit gladius versatilis, ad custodiendū viā ligni vitæ, vt tu allegasti Gen. 3. hoc autem est spirituale vt videtur, & tamē remanet post passionē. Nullus enim legitur paradysum terrestrē intrasse post passionē Christi tui, sicut nec antea, nisi forte, quod dicitur de Enoch & Helia, qui fuerūt ante passionē Christi tui.

Gen. 3.
d. 24.
Replicat cō-
tra prædictū
de clausio-
ne paradisi
terrestris.

P A V L V S. Intrare paradysum terrestrē nō requiritur ad bonū spirituale. Ita enim potest homo ibidem existens peccare, sicut extra existens. Adam enim ibi peccauit, & ideo amouere

Nota.
Quare pœ-
nalia ter-
restris ma-
neant clausus

istam clausuram non requiritur necessariò ad ultimam beatitudinem consequendam: secus autè de clausura cælestis paradisi, cuius ingressus requiritur ad veram beatitudinem consequendam. Vnde & apertio em ianue cælestis paradisi operata est passio Christi, non autem ammotio clausuræ paradisi terrestris.

CAPITVLVM VI.

In quo arguit diuersimodè contra ea que dicta sunt de peccato originali, & soluuntur argumenta.

S A V L V S.

AVdio quomodo intendis fundare in autoritatibus, quòd peccatum primi hominis originaliter trāsīuit in posteros, sed adhuc remanet, vt respondeas mihi ad hoc quod legitur Ezech. 18. Filius nō portabit iniquitatē patris. Si enim peccatū primi parentis posterius sui ab eo per originem traxerunt, prædicta verba Prophetæ essent manifestè falsa.

P A V L V S. Quod dicitur à Propheta: Filius non portabit iniquitatē patris. verū est. Non enim punitur filius spiritualiter pro peccato patris, nisi sit particeps peccati eius, sicut est in proposito. Deriuatur enim primū peccatū patris per originem in filiū, sicut & peccatum actuale deriuatur à patre in filiū per imitationem.

S A V L V S. Ex hac tuar espōsione sequeretur, quòd anima

humana, quæ est subiectū culpe, traduceretur per originē, quod est contra textum sacre Scripturæ. Legitur enim Gen. 2. vbi de creatione hominis agitur: Spirauit in faciem suam spiraculum vitæ. per quod verbum secundum omnes intelligitur, quòd anima humana per creationem in corpore humano à Deo immediatè infunditur, & per cōsequens nō traducitur per originem. consequentia patet ex hoc, nam si culpa, quæ est quodam accidens in anima per originem traduceretur, oporteret quòd eius subiectum, scilicet anima per originē trāsīret: accidēs enim nō migrat de subiecto in subiectū, secundū sententiam philosophorum.

P A V L V S. Licet erroneū est dicere, quòd anima rationalis traducatur cū semine à parente in prolem: tamen quia corpus humanum est proportionatū animæ, defectus animæ redundat in corpus, & è conuerso. Vnde interdū ex fatuis fatui generantur. Et ideo nō est necessariū dicere, quòd si peccatum primi parētis per originē trāsīt in prole, quòd anima rationalis per originē traducatur à patre in filium.

S A V L V S. Posito, vt tu asseris, quòd aliquid defectus etiam animæ à parēte transeunt in prolem per originē, talis deriuatio, seu transitus excludit rationem culpe, de cuius ratione est, quòd sit voluntariū. Dicit enim Philo. in 3. Ethic. quòd nullus increpat cecum natum, sed magis miseretur.

Gen. 2. b. 7.

Prima respōsio. Aliquo dicitur peccatū non voluntariū.

Secunda respōsio. Aliquo dicitur peccatū non voluntariū.

Defectus animæ redundat in corpore, & è conuerso.

Replicatō. Tra prædicta, quòd peccatū originale non est imputandum, &c.

Phil. 3. Ethic.

bitur. Si igitur posterius ab Adam aliquam turpitudinem traherēt per originem, tunc talis turpitudinis, cum esset per naturam contracta non esset voluntaria, & per consequens, nec increpabilis, nec etiam esset peccatum, de cuius ratione est, quòd sit voluntarium.

P A V L V S. Hec consequentia, quam ultimo inferens dicens, quòd si turpitudinis contracta ab Adam per originem non esset in eius posterius voluntaria, quia tūc non esset peccatum: si bene consideras: inualida est, in actibus enim non voluntariis, sed merè naturalibus, licet nō sit culpa increpabilis, cōtigit tamen ibi esse peccatum. Peccatum enim secundum rationem rectitudinis, vel deuiationis in ordine ad finem debitum consideratur. Vnde actus naturalis, qui nō habet rectitudinem secundum ordinē ad debitum finem, peccatum dicitur, licet non sit voluntarium. Et ideo in proposito peccatum originale, quod non est peccatū personæ sed nature, licet non habeat rationem increpabilis, eo quod non est in potestate voluntatis ipsius prolis nascentis, habet tamen rationem peccati in quantum deuiat à rectitudine finis. Et præter hoc potest ad tuam obiectionē aliter respōderi, scilicet quòd huiusmodi peccatū habet rationē voluntarij, quod sic patet. Licet enim inordinatio, quæ est in homine ex Adā generata, nō est voluntaria ex volūta

te ipsius hominis generati, est tamen voluntaria ex parte ipsius Adæ, qui mouet motionem generationis, omnes qui ex eius origine generantur, sicut voluntas animæ mouet omnia membra ad actum. Vnde sicut actus vnus membri, vt puta manus, non est voluntarius volūrate ipsius manus, sed volūrate animæ, quæ primo mouet membra, sic istud peccatū originale non est peccatum huius personæ, nisi in quantum hoc persona recepit naturā à primo parēte, in quo hoc peccatum fuit voluntarium.

S A V L V S. Si à primo parēte peccatū per originem contrahimus, in quantum ab ipso recepimus naturam humanam, eadem ratione peccata quoruncunque parentū proximorū contrahemus. Constat autē, quòd fuimus in proximis parētibus, tanquā in quibusdā nostræ nature principis, ex quo sequeretur, quòd innumerabilia peccata essēt in homine quolibet, à suis parentibus tam proximis, quā remotis contracta, quod est valde inconueniens, nec credo, quòd tui doctores hoc concederent.

P A V L V S. Secundum doctorum nostrorum veram doctrinam nulla peccata proximorum parentum, nec etiā primi parentis, præter primum per originē traducitur. Cuius ratio est, nam homo in specie idem sibi simile generat, non autem secundum indiuiduum. Et ideo, ea quæ directè pertinent ad indiuiduum,

Replicat item de omnibus peccatis parentū quod contraheremus ea.

Quare non contrahimus alia peccata præter originale.

Secunda respōsio ad obiectionē.

Ezech. 18. d. 20.

Expositio illius autoritatis: Filius non portabit iniquitatem patris.

Arguit ex dictis, quòd anima traducitur per originem.

ficut personales actus, & quæ ad eos pertinent non traducuntur à parentibus in filios. Non enim grammaticus tradit in filium grammaticæ scientiam, quam nõ per solam naturam, sed proprio studio acquisiuit, ea tamen quæ pertinet ad naturam speciei traducuntur à parentibus in filios, nisi sit defectus naturæ, occulatus enim, nisi natura deficiat, generat occulatum, illa autem, quæ sunt pure personalia, vt actualia peccata, vt dictum est nullo modo traducuntur à parentibus in filios.

Replicat ad idem, quia peccatū primum Adæ fuit personale.

S A V L V S. Primum peccatum Adæ manifestū est, quod est personale, non tamen hoc habuit ex natura sua specifica, sed ex proprio actu sui liberi arbitrij. Vnde primum peccatū Adæ non potuit traduci per originē, etiam secundum te, sicut nec alia peccata personalia sua, vel aliorum parentum.

P A V L V S. Sicut ad personam pertinet aliquid secundū se ipsam, & aliud ex dono gratiæ. Ita etiam ad naturam potest aliquid pertinere secundū se ipsam, scilicet, quod causatur ex principiis eius, & aliud ex dono gratiæ supernaturali: & hoc modo iustitia originalis, quàm nõ habuit natura humana ex suis principiis, habuit tamen per quodam donum gratiæ toti humanæ naturæ diuinitus collatum in primo parente, quod quidem donum primum homo per primum peccatū amisit. Vnde sicut illa originalis

iustitia traducta fuisset in posteros simul cū natura, si Adam non peccasset: ita & inordinatio opposita cum natura traducitur: vnde istud peccatū non est personale, sed naturæ. Alia verò peccata primi parentis, vel aliorum non corrumpunt naturam, quantum ad illud, quod naturæ est, sed solum quantum ad id quod personæ est, & ideo talia peccata non traducuntur.

Sicut Adæ iustitia originalis traducta fuisset in posteros, si Adæ non peccasset, ita & inordinatio cum natura traducitur.

S A V L V S. Licet homo nõ generat idem sibi secundum indiuiduum, generat tamen sibi simile secundum speciem. Iracundus enim generat iracundum, velocitas etiam corporis & bonitas ingenij deriuantur sæpe à parentibus in filios, specialiter cum natura parentum sit fortis. Et sic patet etiam, quod indiuidua transeunt à parentibus in filios. Et idem videtur dicendum de aliis peccatis Adæ & aliorum parentum, etiam præter primum peccatum Adæ.

Arguit iterum, quod indiuidua transeunt in filios.

P A V L V S. Peccata parentum præter primū sunt purè personalia. Et ideo traducibilia non sunt. Alia tamen accidentia, vt iracundia, velocitas & huiusmodi, licet sint accidentia indiuidua: propagantur tamē quandoq; in filios in quantum sunt pertinentia ad dispositionem naturæ. Et ideo non est similis ratio de talibus accidentibus indiuidualibus, & de personalibus peccatis.

Ratio quare aliqua accidentia pertinent ad dispositionem naturæ, quæ quandoque traducuntur.

Distin-

Distinctio septima, de Scrutinio scripturarum, circa regnum Christi. An, scilicet sit illud, de quo reuelatū fuit Danieli, quod esset excellentius quatuor regnis precedentibus, & quod illa quatuor regna destrueret. An non. Et habet 13. capitula.

In cap. primo ostenditur, quod per visionem Danielis de statua in secundo capitulo contenta intelligitur, quod per Christum erat extirpanda idolatria de regnis principalibus mundi.

In secundo capitulo ostenditur, quod licet idolatria adhuc remaneat in aliquibus parvissimis regionibus apud homines bestiales seu brutales, tamen cum in maiori parte seu principaliori totius orbis est per diuulgationē fidei Christi ablatā, & quando ante aduentum Christi idolatria Chaldaeorum, & aliorum regnorum remanebat apud Romanos, etiā destructis regnis illis.

In capitulo tertio ostenditur, quod visio statuæ applicatur primo aduentui Christi: visio autem de bestiis Dan. 7. applicatur secundo.

In capitulo quarto ostenditur, quod licet cultus idolorum post passionē Christi, in quibusdam partibus mundi remansit, tamen totus simul intelligitur amoueri per percussionem lapidis sine manibus abscissi.

In cap. quinto ostenditur, quomodo intelligatur illud Dan. 2. Lapis, qui percussit statuā factus est in montē magnū.

In capitulo sexto ostenditur, quomodo exponendum est regnum ferreum, scilicet Romanū habebat partē pedum & digitorum teste figuli & partē ferream vt habetur Dan. 2.

In cap. septimo ostenditur, quod regnum Christi, seu ipsius Ecclesiæ non est,

idem cū regno Romanorū, prout doctores falsi, scilicet pharisæi fingunt.

In cap. octauo ostenditur, quod summus Pōtifex, in quo principaliter residet Ecclesiastica potestas, licet quandoque vtatur mundana & tēporali potestate, scilicet armorum potentia & huiusmodi, non tamen talis potestas est essentialis in Ecclesia, sed accidentalis.

In cap. nono ostenditur, quod Ecclesia habuit suū esse perfectum, scilicet spirituale tempore Apostolorum, & aliorū discipulorū, antequam potestatem tēporalem à Cæsare accepisset.

In cap. decimo ostenditur, quod Christus docuit verbo & exemplo, quod beatitudo humana consistit in contemptu terrenorū & adhesionē ad cælestia, quā doctrinam eius veri discipuli sequuti sunt & quod in primitiua Ecclesia, quando nullam potestatem mundanam fideles habebant perfectiores viri vt plurimū inueniebantur in Ecclesia, quā nūc quādo potestatibus & regnis mundanis Ecclesia abundat. Ex quibus cōcluditur, quod regnū Romanorū & regnū Christi, seu Ecclesiæ nullo modo sunt idē sed diuersa.

In cap. vndecimo ostenditur, quod per cornu paruulū affixum quartæ bestię nõ intelligitur Christus noster, prout Iudæi false exponunt.

In cap. duodecimo ostenditur, quod per cornu paruulū supradictum intelligitur Antichristus secundum veram catholicorum expositionem.

In cap. tredecimo ostenditur, quod hoc quod dicitur de cornu paruulo, quod loquitur cōtra excelsū, & putabit mutare tēpora & legē, quæ verba false Iudæi applicant ad verū Christū, sumitur ordo ad tractandā de quibusdam, quæ sunt magnæ arduitatis in hoc opusculo.

218 Prima pars Scrutin. Scriptur.

CAPITVLVM I.

In quo ostenditur, quod per visionem Danielis in 2. & 3. cap. de statua intelligitur, quod per Christum erat extirpanda Idolatria de regnis principalibus mundi.

S A V L V S.

PRÆDICTIS ad præsens omis- sis, reuertamur ad alia, quæ pertinent ad examinationem

Christi tui, scilicet ad scrutandum per scripturas. Vtrum ille fuit Messias in prophetis promissus, annon. Ad quod occurrit mihi validum argumentum contra te, quod sumitur ex reuelationibus Danieli factis: in quibus Deus ostendit illi excellentiam regni, quod daturus erat Christo suo: quamquidem excellentiam nunquam habuit Christus tuus. Ex quo habetur manifestè, quod non fuit ille Christus à Deo promissus.

P A V L V S. Proponemihillud argumentum clarè, ut sciam quantæ virtutis sit.

S A V L V S. Scrutatus sum Daniele in 2. cap. vbi expressè reperio, quod regnum Christi habebat coterere, seu diminuere regnum Chaldæorum & alia tria regna sibi succedentia: legitur enim ibi, quod lapis abscissus sine manibus, qui est Christus, de quo ibidem dicitur: Suscitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non corrumpetur, & tale habebat comminuerè, seu coterere-

re ferrum, testam, es, argentum & aurum. quæ secundum omnes expositores significat regnum Chaldæorum, & tria alia regna sibi succedentia. Sed constat, quod regnum Christi tui non comminuit prædicta tria regna præsertim regnum Chaldæorum, Medorum & Græcorum, cum iam per magna tempora ante sui aduentum fuerunt destructa: ergo regnum Christi tui non est illud regnum, de quo dicitur ibidem, quod esset à Deo suscitandum, & quod in æternum non corrumpetur.

P A V L V S. Si visionem Danielis, quam allegas sic superficialiter intelligis, argumentum tuum pari modo & fortè amplius militat contra te. Si enim per lapidem abscissum sine manibus Messiam quæ tu expectas intelligis, quem credis Deum cæli suscitaturum, & quod eius regnum in æternum non corrumpetur, &c. quomodo de ipso potest expectare, quod ipse conterat, seu comminuat regnum Chaldæorum, Medorum & Græcorum, quæ iam à maximis temporibus ante tempus præsens fuerunt destructa, immo quorum memoria ferè iam non est, nisi fortè in historiis antiquis. Vnde si verus Messias, quæ colo & adoro, non potuit coterere secundum te regnum Chaldæorum & alia tria regna, eo quod iam fuissent per magnum tempus ante sui aduentum destructa, quâto magis Messias, quem spectas, cuius esse in rerum natura per 1435. annos post aduentum Christi

Ratis expositionis prædictæ autoritatis vera retorquenda in Saulum.

Distinct. VII.

Cap. i.

Christi nostri adhuc non apparet, non potest prædicta regna conterere, quæ iam à longioribus & valde remotioribus temporum curriculis sunt annullata & ferè obliuioni tradita. Vnde si de vero Messia, scilicet Christo meo non potest verificari, quod contriuit regna Chaldæorum, Medorum, & huiusmodi propter eorum antiquam, & præteritam destructionem, à fortiori de tuo Messia non posset hoc verificari cuius tempus valdè remotius esset à tempore destructionis prædictorum regnorum. Sed si diligenter scrutatus fueris verum sensum visionis per te allegatæ, manifestè reperiens, quod propriè applicatur vero Christo meo: pro cuius declaratione scire debes, quod in Regno Christi & Ecclesiæ suæ debuit idolatria ab vniuerso vel à maiori & principaliori parte eius extirpari, quod fuit singularissimum in primo aduentu Christi. Nam hætenus tempore Moyse, & aliorum prophetarum, licet magnalia virtute Dei fiebant, non tamen hoc vitium, scilicet idolatriæ potuit extirpari, nedum à gentilibus, sed etià ab ipso populo Israelitico, in cuius præsentia Deus fecit magnalia in Aegypto, terribilia in mari rubro, & in deserto panem cæli non sine magnis miraculis dedit eis, quibus non obstantibus in eodem loco vbi legem à Deo susceperant, & verba eius de medio ignis audierant, quibus eis præcipiebat. Non habebis deos alienos præter

Idolatria in Regno Christi ab vniuerso, vel maiori & principaliori parte eius extirpata fuit, sed quod prius nunquam fuit factum.

me Exo. 20. Ibi, scilicet in Oreb vitulum fecerunt conflatile, & adorauerunt sicut patet Exo. 32. Similiter in temporibus Iudicum & Regum in Regno Israel, & etià Iudæ non cessabant immolare & sacrificare diis alienis, Prophetis proclamantibus, & monentibus, & signa & prodigia contra eos mouentibus frequenter, ut in historiis sacris patet euidenter. Sed postquam Christus noster venit in mundum, & eius fides per orbem diuisa fuit, & sequentibus signis per suos discipulos & martyres confirmata, exclusa est idolatria simpliciter à tota republica mundi, vel ab eius maiori parte, prout fuit prophetatum in diuersis locis, & specialiter Isa. 2. vbi loquens de tempore Messie, cum dicit: Et erit in nouissimis diebus præparatus mos domus Domini in vertice montium, &c. Et infra loquens Propheta de doctrina Christi per gentes suscipienda, dicit: Ibunt populi multi, & dicent: Ascendamus ad montem Domini, et docebit nos vias suas, &c. & infra ibidem Propheta ostendens, quod tempore sui aduentus tota terra erat repleta idolis, dicens: Et repleta est terra eius idolis, opus manuum eius adorauerunt, opus quod fecerunt digiti eorum. Et idem infra prænosticans, quod huiusmodi idola per ipsum, & suos sequaces essent proicienda, subdit: In die illa proiciet homo idola argenti sui, & simulachra auri sui, quæ fecerat sibi, ut

Exo. 20. a. 3.

Exo. 32. a. 4.

Isa. 2. a. 2.

Querit de regno Christi.

Dan. 2. 344.

Mouet dubium quomodo Christus contineat regna, qua diu antea fuerunt destructa.

ea adoraret. Ex quibus patet intentum, scilicet, quod in nouissimis diebus, per quod dies Messia intelliguntur etiam secundum tuos magistros, erat Idola proicienda, quibus antea vniuersum erat plenum. De hac igitur materia agitur in hac visione Danielis quam tu allegas. In qua visione quatuor Regna præcedentia Regnum Christi, scilicet, Chaldæorum, Medorum, Græcorum & Romanorum figurantur per vnam statuam quadripartitam. Nam statua communiter designat Idolatriam. Simulachra enim dæmonum communiter per idolatricas statuas colebatur. Quod etiam patet Dan. 3. de statua quam fecit Nabuchodonosor: et quia omnia Regna mundi ante aduentum Christi, licet inter se essent multum differentia, & etiam aduersantia. In hoc tamen conueniebant omnes, vt cultum Deo debitum creaturis impenderet: iuxta illud Psalm. Omnes dii gentium dæmonia. Idcirco proprie designabatur omnia regna principalia in vnica statua, quæ Idolatriam designat propter ipsorum consuetudinem in cultu Idolorum: sed quia ipsa regna erant inter se diuersa in ritibus & aliis proprietatibus & modis viuendi, idcirco particularia membra huius statuæ erant de diuersis materiis, vt pote de auro & argento, & testa, & huiusmodi: similiter & differebant in formis, quia aliqua pars statuæ erat caput, alia brachia, & huiusmodi, ad designan-

Quatuor regna præcedentia regnum Christi verum sensum visionis Dan ostendit exposito.

Statua communiter designat idolatriam.

Psal. 95. b. 5.

dum varietatem inter huiusmodi regna. Vnde ad propositum tui argumenti applicando, licet regnum Christi seu Ecclesiæ non comminuit Regnum Chaldæorum, seu Persarum & huiusmodi, quantum ad ipsorum mundanam potestatem, quæ iam transierat, comminuit tamen ea quantum ad cultum Idolorum, in quantum diuulgata fide Christi in orbem per eius discipulos & eorum successores euacuata est cultura dæmonum à toto ferè mundo, scilicet, à maiori & principaliori parte eius, vt dictum est, quod rectè præsignatur à Daniele per percussionem lapidis sine manibus: nam absque humana potentia lapis, qui est Christus, statuam, id est Idolatriam diminuit, tam antiquam, scilicet Chaldæorum, quæ alias succedentes, vt dictum est.

Offendit, quod licet ad mundanam potestatem Christi non comminuerit regna comminuit quantum ad idolatriam.

Lapis sine manibus, id est absque aliqua humana potentia.

C A P I T V L V M II.

In quo ostenditur, quod licet Idolatria adhuc remaneat in aliquibus paruissimis regnis apud homines bestiales, seu brutales, tamè pro maiori parte & principaliori totius orbis, est per diuulgationem fidei Christi ablata, & quod ante aduentum Christi Idolatria Chaldæorum, & aliorum regnorum remanebat apud Romanos etiam destruetis regnis illis.

S A V L V S.

Quædam interponis in hac tua responsione, quæ non videntur continere veritatem, vel saltem aliquam requirunt probationem. Primum est quod dicit Idolatriam hodie esse exclusam

Arguit contra ista. Primum, quia non est ablata idolatria in toto orbe.

sam à toto orbe: quod credo esse falsum. Nam non est dubium, quod hodie sint aliqui etiam inter Christianos & Sarracenos, qui hoc vitio abutuntur, scilicet idolatria, saltem in latebris & secretis, sicut etiam multi sunt, phitones, diuinatores, & huiusmodi, quæ ad superstitionem Idolatriæ pertinent, & vt à quibusdam narratur in aliquibus extremis terræ hoc vitium adhuc publicè manet. Secundum est, quia dicit quod per diuulgationem fidei Christi tui hoc vitium fuit amotum sine humano brachio, quod tamen non probas. Tertium, quia dicit, quod Idolatria, qua vtebatur Chaldæi adhuc remanebat tempore Christi tui, quod non videtur rationi consonum. Nam communiter cum aliquis populus destruebatur, simul cum eo destruebantur & dii eius. Vnde Isa. 36. ex parte Regis Assiriorum se iactantis de victoria quarundam gentium dicebat. Vbi est Deus Emath & Arphad? vbi est Deus Sapharnaim? &c. quasi dicat: Sicut deuastauit gentes illas, sic & eorum deos.

Secundum, quia dicit, quod per fidem Evangelij sine humano brachio.

Tertium, quia idolatria Chaldæorum non erat remota tempore Christi.

Isa. 36. d. 19

Mala secreta iudicio Dei reserua.

Deut. 29. d. 32. Cum sit paucitas locorum de illis non est habenda ratio.

autè quæ dicit, quod in extremis terræ publicè sunt, dicendum, quod illa sunt valde modica respectu terrarum & regionum, vbi nulla Idolatria viget. Nam terra, quæ à veris Christianis, & etiam scismaticis possidetur, similiter à Sarracenis, Turcis & Tartaris occupatur, maximam partem terræ obtinet, in tantum quod illud, quod remanet est valde modicum respectu, & vbi viuunt homines bestiales, & quasi semibruti, de quibus non est facienda mentio: quia quod modicum est secundum Philosophum pro nihilo reputatur, & etiam in illis partibus extremis non compelluntur homines ad Idolatrandum, sicut tempore Chaldæorum hoc fiebat, vt patet Dan. 3. Similiter tempore succedentium Romanorum regnum, vt patet de Romanis, qui multipliciter persequebantur fideles Christi, vt suis diis, seu demonibus immolarent. In partibus igitur mundi extremis, vbi idolatria adhuc manet, prout refertur à fide dignis, non compelluntur homines ad hoc sicut nec puniuntur Idolatrolentes, sed vniuersique ad suum arbitrium ad hoc relinquuntur. Ad secundum autem in quo petis à me probationes de hoc, quod per diuulgationem fidei Christi Idolatria fuit amota, sine humana potentia, &c. tibi respondeo sic, quod per sacras auctoritates & historias alias autenticas est manifestum, quod tempore illorum quatuor regnorum vni-

Philoso.

Dan. 3. a. 4.

Homines nunc non compelluntur ad idolatriam sicut tempore antiquo.

Ad secundum

ZZZ Prima pars Scrutin. scriptur.

uersalium, quorum regnum Romanorum est quartum, idolatria per totum orbem extēdebat. Constat etiam per fidelissimam & publicam famam & historiarū communem narrationem, quòd per magnum tempus ante quam facta Sarracenorū inciperet cessauit idolatria modo prædicto, sed nulla potestas humana fuit intermedia inter Romanos & Sarracenos, quæ hoc vitium ammoueret, vt est manifestum. Restat autem, quòd per potestatem Christi, & suorum discipulorum prædicationem, & martyria testificatiā veritatem hoc fuit iuxta prophetarum vaticinia conclusum. Ad tertium verò, quòd dicis nō esse verisimile, quòd idolatria Chaldæorum remansisset post eorum destructionem, &c. tibi respōdeo, quòd de Regno Romanorum, quòd fuit vltimū prædictorum quatuor regnorū, legitur in historiis autenticis, quòd omnia simulachra gentiū colebat, de cuius memoria adhuc remanet Romæ templum Pantheon, in quo alias communiter omnia idola colebantur, & postea hodie festum omniū sanctorum ibidem celebratur: & sic patet, quòd statua, de qua Daniel loquitur, scilicet idolatria in sua erat integritate cum percussa fuit per lapidem abscissum sine manibus, scilicet Christum: hoc testatur litera Danielis sanè intellecta, cum ipse Daniel quatuor partes prænucciavit in prædicta statua, forma & materia di-

Sine humana potentia per potestatem Christi amota fuit idolatria.

Ad tertium

Roma omnia simulachra gentiū colebat, quòd Pantheon testatur.

stinctas, quæ quatuor regna supradicta figurabant, quæ tamen partes adinuicem per successiōnem continuabantur, in destructionem tamen illius statuæ, totam simul designauit destructā, seu destruendam. Non enim dixit, quòd antea fuerat caput destructum, & postea brachia, & sic de aliis, sed simul ad lapidis percussionem tota statua fuit destructa, quòd prædictam veritatem testatur.

Statua Danielicæ. tota simul fuit destructa ad iolum lapidis.

CAPITVLVM III.

In quo ostenditur, quòd visio statuæ applicatur primo aduentui Christi, visio autem de bestiis Danielis 7. applicatur secundo aduentui.

S A V L V S.

IN alia visione Danielis, scilicet, quatuor bestiarum, quæ in cap. 7. continentur: quæ quidē visio de eadem materia loquitur, de qua & supradicta visio, scilicet statuæ. In vtraq; enim visione agitur, de quatuor regnis supradictis adinuicem succedētib; & de regno Messie seu Christi omnia regna illa superante, & tamē in istis duabus visionibus, quæ de eadem re loquuntur videntur, quædā de essentialibus variari. Primo enim in prima visione, prout tu dicis omnia quatuor regna, quæ per statuam designantur ad lapidis percussionem simul fuerunt destructa. In secunda verò visione in qua quatuor regna per quatuor bestias designantur, non simul, sed successiue vidētur quatuor

Dan. 7. 6. 16

Differentia inter illas Danielis visiones.

Distinct. VII.

tuor prædicta regna destrui, scilicet, vnum post aliud: vnde dicitur de prima bestia ante ortū secundæ, legitur: Aspiciēbā donec euulsæ sunt alæ eius & sublata est de terra. ex quo patet, quòd ante fuit sublata prima bestia quā secunda surgeret: idem videtur intelligendum de aliis. Item in prima visione per lapidis percussionem fuerunt quatuor regna destructa. In secunda verò visione per filiū hominis venientem in nubibus cæli fuerunt omnia deuicta, vt patet in capit. 7. Dic ergo rogo, quomodo tollis cōtrarietates ex istis visionibus, quæ de eadem re loquuntur, & tamen quædam contraria videntur interponere, vt dictum est.

Licet Messia regnum vnum sit, dupliciter tamen loquimur secundum duplicem aduentum.

Zach. vlti. b. 9.

Sopho. 3. b. 9.

Cap. 3. ZZ3

Tunc reddam populis labiū electum, vt inuocent omnes in nomine Domini, & seruiant ei humero vno. In quibus, & in aliis Prophetis loquutionibus prænosticationibusq; tota potestas humana publica erat auferēda, & subiiciēda diuinæ potestati, intelligitur hoc impleri in secundo aduentu Messie. In hac igitur secunda visione Prophetæ agit de aduentu Christi secundo, & de huiusmodi effectu suo circa mūdānam potestatem pœnitens auferendam. In qua quidem visione prædicta quatuor regna præcurrentia secundum Christi aduentū conuenienter figurantur, non per statuam, quæ idolatriam signat, cum iam idolatria ammota erat per primū aduentum, vt dictum est, sed figuratur per varias bestias & feroces, per quas designantur variæ ferocitates & tyrannica dominia diuersa ipsorum regnorum, prout expositores communiter tradunt: & quia potestas mundana quatuor regnorū prædictorū nō simul, sed successiue fuit ammota, prius enim perdidērunt monarchiam Chaldæi, quā Perse, & sic de aliis. Ideo in secunda visione, vbi agitur de potestate mundana, non simul, sed successiue quatuor bestia fuerūt destructa. Sed in prima visione simul statua fuit diminuta: quia per primū aduentum, fide Christi diuulgata per orbē, tota idolatria tam præteritorum, quā præsentium fuit destructa modo prædicto.

in 99

Expositio secunde visionis, in qua Daniel agit de secundo aduentu Messie.

Nota

Secundum.

to. Ad secundum verò, quod queris quare in prima visione regnum Christi figuratur per lapidem abscissum sine manibus: in secunda verò visione figuratur Christus per filium hominis venientē in nubibus, satis patet responsum ex prædictis. In prima enim visione loquitur de primo aduentu, in quo Christus propriè figuratur per lapidem sine manibus abscissum: tū quia eius conceptio & natiuitas secundum carnem, non ex virili semine producta fuit, prout veritas fidei nostræ tradidit: tum quia nō per potētiam corporalem statuam, scilicet idolatriā destruxit, sed per diuinam. In secunda verò visione, quæ aduentum secundum signat, vt dictum est, propriè designatur per filium hominis venientem in nubibus cæli, quia in magna potestate & maiestate vterus est ad iudicium.

CAPITVLVM IIII.

In quo ostenditur, quòd licet cultus idolorum post passionem Christi in quibusdam partibus mundi remansit, tamen totus intelligitur simul ammoueri per percussionem lapidis sine manibus abscissi.

S A V L V S.

Sicut potestas mundana quatuor regnorum prædictorū nō fuit similiter ammota sed successiuè, sicut tu asseris & bene, sic idolatria nō fuit simul ammota, sed successiuè, quia post aduentum Christi tui per magnum tēpus durauit idolatria in diuersis

Causa quare in prima visione Moyses per lapidem, in secunda per filiū hominis significatur.

Arguit idolatriam māfisse tempore regis Cæsaris, qui fuit post Christum.

& magnis mundi partibus, vnde etiam in tēpore Cæsaris regis Persarum, qui per magnum tēpus fuit post aduentum Christi tui, idolatria adhuc vigeat, vt etiam historiæ tuæ testantur, quæ non concordant expositioni tuæ supradictæ, in qua dicis, quòd simul destructa fuit idolatria à toto orbe, seu à maiori parte totius orbis, seu principaliori ammota.

P A V L V S. Licet verum est, quòd cultus idolorum per aliquod tēpus etiā post passionem Christi, in quibusdam partibus mundi notabilibus remansit: tamē idolatria dicitur simul ammoueri à mūdo, eo quod per virtutem passionis Christi principalis autoritas idolatriæ, scilicet, diabolica fuit ammota, seu valde debilitata. Vnde passione imminente, ipse dixit: Nunc princeps huius mūdi eiicietur foras Ioan. 12. quod intelligitur de diabolo, cuius potestate & versutia homines in idolatriā incidebāt: & quia ab huiusmodi diaboli potestate per passionē Christi, quæ semel celebrata est homo fuit liberatus. Idcirco per solam percussionem lapidis, sine manibus abscissi idolatria dicitur simul esse ammota. Posset etiam intelligi percussio huius lapidis fuisse impleta tempore Constantini, quando Christus, qui lapis abscissus sine manibus dicitur, vt iā dictum est, percussit Cæsarem impera, per cuius percussionem & miraculosam sanationem tota

Per mortem Christi idolatria fuit destructa, quando diaboli potestas fuit ablata.

Ioan. 12. e. 31

Lapidis percussio fuit facta tempore passionis. Vel dicitur percussio lapidis, quam statuam eō fregit tempore Constantini fuerit impleta.

statua idolatriæ fuit dirupta, Cæsare præcipiente, vt omnia phana idolorum per orbem destruerentur, vt plenius ista continentur in sua historia. Secus est de potestate mundana prædictorū regnorum, quæ fuit ammota successiuè tam ante aduentum Christi quàm post. Quæ quidem successiuè destructio durabit vsque ad tempus Antichristi, quando Christus secundo veniēs totam destruet mūdanam potestatem, vt iam dictum est.

S A V L V S. Miror cū mihi allegas autoritatem Euangelij tui, quas, vt scis, nō teneor recipere, præsertim cū sint contra me, sicut nec tu autoritates nostrorum doctorū reciperes contra te.

P A V L V S. Quia tu contra expositionem meā de visione statuæ obiicis: in quo actu procedis vt arguens, conuenienter ego possum, vt respondens allegare autoritatem summi magistri mei: non enim per meā responsionem te intēdo obligare, sicut nec mihi in respōdendo necessitas incumbit te obligādi ad tenendū responsionem meā. Vnde solum prædictam autoritatē allego ad meam saluandam expositionē, quod sufficit per hoc quod autoritatibus apud me autenticis mea expositio est cōsona. In aliis verò altercationibus nostris, vbi procederem vt arguens contra te, tibi concedo, quòd non debeo allegare autoritates doctorum nostrorum, si-

cut nec hætenus feci, nec facere intendo.

S A V L V S. Contra autoritatem magistri tui per te allegatam reperio experiētiā contrariā. Diabolus enim adhuc hodie potestatem suam in hominibus exercet animas tentādo, & corpora ledendo, vt est manifestum, quod nō credo te negare, & etiam in actibus idolatricis in multis partibus mundi illudēdo, quod est contrarium illius dicti per te allegati, scilicet: Princeps huius mundi eiicietur foras.

P A V L V S. Licet nūc diabolus potest Deo permittente homines tentare quantū ad animam, & vexare quantum ad corpus etiam per idolatriam illudere, est tamen huiusmodi nūc præparatum remedium per passionem Christi, in qua homo se potest tueri contra hostis impugnationes, ne deducatur in interitū æternæ mortis: & quicumque ante passionem Christi diabolo resistiterunt per fidē passionis Christi fiendē hoc facere potuerunt. Nullus tamen tunc potuit diaboli manus euadere, vt scilicet nō descenderet in infernum, iuxta illud Psal. Quis est homo, qui viuet, & non videbit mortem & liberabit animam suam de manu inferni. Sed post passionē Christi possunt homines ab hoc virtute passionis tueri.

Arguit probans adhuc diabolum magnam habere potestatem

Remedium præsentissimū ad diaboli virescō fringendas est Christi passio.

Psal. 88. 8. 49.

zz6 Prima pars Scrutin. Scriptur.

CAPITVLVM V.

In quo ostenditur, quomodo intelligatur illud Dan. 2. Lapis, qui percussit statuam, factus est in montem magnum.

SAVLVS.

DECLARA mihi secundum expositionem tuam, quid est illud quod dicitur in prima visione, quod lapis, qui percussit statuam factus est in montem magnum, quod non videtur proprie respondere ad destructionem idolatrie secundum tuam expositionem, proprius enim dixisset, factus est in templum, seu sanctuarium, vel in aliud sonans fide, seu sacramentum. Passio enim Christi tui per quam dicis, quod homines possunt tueri a diabolica potestate non operatur talem tuitionem per modum montis magni, sed potius per modum adhesionis ad fidem veram, & vitae rectitudinem, prout credo, quod tu etiam concedis.

PAVLVS. Verum dicis in hoc, quod passio Christi liberat homines a diabolica potestate in quantum adherent vere fidei crucifixi & eius vestigia sequuntur, & proprie illud intelligitur per illud, quod legitur in visione Danielis supradicta, cum dicitur, quod lapis qui percussit statuam factus est in montem magnum. In his enim verbis alludit Daniel huic, quod dicitur Isa. 2. Erit in nouissimis diebus prae paratus mons domus Domini in vertice montium & eleuabitur

Dan. 2. g. 4. Quomodo intelligatur Prophetia, quod lapis factus sit mons magnus.

Isa. 2. a. 2. Concordat Danieli cum Isaia.

super colles & fluat ad eum omnes gentes. quasi dicat Daniel: Ille lapis statuam percussit factus est ille mons magnus & eleuatus, de quo loquitur Isa. In quo monte ascendentes docentur de viis Domini & de semitis eius, ut ibidem habetur: inter quas vias Domini, & eius semitas, una de principalioribus est idolatriam respuere & abiicere, unde ibidem legitur: Et idola penitus coterentur. & infra: In die illa percutiet homo idola argenti sui. prout supra fuit allegatum proprie igitur ad denotandum eiectionem idolatrie, quae per destructionem statuę designatur, Daniel praedixit, quod lapis, qui percussit statuam factus est in montem magnum, scilicet in illum montem ab Isaia iam ante per magni tempus Prophetatum, de quo etiam monte multa sub eisdem verbis sicut Isaia per Miche. 4. Mich. 4. a. 2. fuit prophetatum.

CAPITVLVM VI.

In quo ostenditur, quomodo exponendum est, quod regnum ferreum, scilicet Romanorum habebat partem pedum & digitorum testae figuli & partem ferream, ut habetur Dan. 2.

SAVLVS.

SECUNDUM istam expositionem tuam volo scire, quomodo intelligas, quod regnum quartum, scilicet ferreum, per quod tu intelligis regnum Romanum, habebat partem pedum & digitorum testae figuli & partem ferream

Partis expositione illius, quo scilicet regnum ferreum, id est Romanorum erat destrutum.

Distinct. VII.

Capit. 7. 227

ream, & caetera quae ad hoc pertinent.

PAVLVS. Circa hoc, quod petis diuersimode se habent expositores, sed in hoc volo ad praesens sequi expositores tuos, quibus in hoc satis consonat expositio mea. Dicunt enim, quod regnantibus Romanis tempore Machabaeorum fuerunt confederati ad inuicem Romani & Iudei, quod etiam Iosephus historiographus tuus largè tradit, quam quidem confederationem Daniel vocat regnum diuissum, eo quod erant difformes in ritibus & cultibus diuinis, ut est manifestum non tamè in partes equales in fortitudine & robore, quia pars Romana erat fortissima: & ideo eam vocat ferream, Iudeorum verò debilissima, quam testeam vocat: & quia istae duae nationes ad inuicem voluerunt matrimonio commisceri tempore Herodis Aescalonitae, qui voluit habere in uxorem quandam de genere Machabaeorum, quod tamen matrimonium non habuit effectum, ut ex historiis Iosephi patet: idcirco de iis duabus partibus diuisionis, & earum commixtione, dicit: Quia autem vidisti ferrum mixtum testae, commiscetur quidem humano semine, ut sed non adhærebunt sibi, sic ferrum non potest misceri testae. Et quia in illis temporibus, scilicet Romanorum, Iudeorum & Herodianorum, qui fuerunt regna corruptibilia, suscitauit Deus regnum Christi incorruptibile,

Iosephus. Romani & Iudei tempore Machabaeorum fuerunt confederati.

Herodes Aescalonita voluit habere uxorem de genere Machabaeorum.

qui quidem Christus natus est in Bethleem Iudae tempore Herodis regis, in quo tempore Caesar imperabat: idcirco immediatè subdit: In diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus caeli regnum, quod in æternum non dissipabitur, &c.

Matth. 2. a. 1

CAPITVLVM VII.

In quo ostenditur, quod regnum Christi, seu ipsius Ecclesiae non est idem cum regno Romanorum, prout doctores falsi, scilicet Pharisei fingunt.

SAVLVS.

SECUNDUM doctores nostros regnum Christi tui, seu eius Ecclesiae unum, & idem est cum regno Romanorum: et ideo cum regnum Romanorum destrueretur erat secundum visionem Danielis per regnum caeli incorruptibile a Deo suscitandum, scilicet per regnum Messiae, eadem ratione & regnum Christi tui, quod est idem cum regno Romanorum destruendum est per Messiam. Quod autem regnum Ecclesiae tuae sit idem cum regno Romanorum, prout doctores nostri dicunt, satis patet ex hoc: nam regnum Ecclesiae Christi tui principaliter sumpsit potestatem atque initium dominij a Romano Imperio, scilicet a Constantino secundum omnes historias. Qui quidem Constantinus imperialem potestatem & autoritatem tribuit Siluestro summo Pontifici, & eius successoribus, qui hodie eadem autoritate urbem obtinent

Arguit regnum Messiae seu Ecclesiae idem esse cum Romano regno, ideo eternum esse non potest.

continent Romanā. Qui quidē Cōstātinus, vt quidā referūt, compulit, seu coegit plurima regna, vt acciperent fidē Ecclesie Christi tui. Et sic patet, quōd idē est regnū Ecclesie & regnū Romanū, per quartā bestiā in visione Danielis designatum, & per consequens per verū Messiam sicut expectamus destruendum.

PAVLVS. Verū est, quod doctores tui Pharisei finxerunt, quōd regnum Romanorū & regnum Ecclesie Christi est vnum & idem regnum, quam quidem fictionē sic disseminauerunt per totā plebem tuā, quōd omnes hoc tenēt, vocantes regnū Christi nostri regnum Romanorū nequam. Quā quidem fictio ab eis fuit fabricata, vt euaderēt impugnationem efficacem, quæ contra eos militat ex hac visione Danielis de qua agimus sumptā. Per hanc enim visionem cōstat, quōd bestia quarta, per quā secundū omnes designatur Romanū imperium, seu regnum, destruēda erat per regnum à Deo cæli suscitandū, scilicet regnum Messie. Ex quo sequitur, quōd si regnū Ecclesie & regnū Romanorū essent duo regna distincta, quōd regnū Ecclesie succedens regno Romanorū esset regnum veri Messie, quōd manifestē opponitur pertinaciæ tuæ secundū quā credis, quod regnū Ecclesie nō est regnum Christi. Sed falsitas huius fictionis manifesta est ex hoc. Nam regnū Ecclesie seu regnum Christi non est regnum

Probat Ecclesia regnū non esse idē cum regno Romanorū.

Regnum Ecclesie nō est mundanum sed spirituale & celeste.

mundanum, seu terrenum, sicut regnum Romanum, vel aliud de cæteris regnis huius mundi. Vnde & Christus noster expressē dicit Ioā. 18. Regnū meū non est de hoc mundo. Quæ quidem autoritas sola sufficit ad cogendum fideles, vt ponant differentia substantialem inter regnū Ecclesie & cætera regna supra dicta in hoc, scilicet, quōd cætera regna sunt terrena, seu mundana, vel temporalia, regnū vero Christi & Ecclesie suæ nō est mundanum sed cælestē, vel spirituale seu diuinum, vnde & communiter in sacris literis nostris vocatur regnū cælōrū, & regnū Dei & huiusmodi. Sed quia tu & infideles tui similes, has sacras autoritates nō recipitis, Idcirco per euidentiam rationis oportet vos de hoc conuincere. Ex multis enim saltē ex duobus euidēt patet essentialis differentia inter regna mundana, seu temporalia & regnū Christi seu Ecclesie, quorū vnum summitur ex potestate tradita summo principi Ecclesie, scilicet summo Pontifici. Ordinatio enim populi, secundū sententiā Phil. in 3. Polit. præcipuē pēdet ex maximo principatu. Cōstat autem, quōd maximus principatus Ecclesie in potestate consistit summi pontificis. Quæ quidem potestas est ligandi animas atq; soluendi: secundum, quam summus Pontifex & Ecclesia creditur à fidelibus habere claves Regni cælōrum, vt habetur Matthai 16. Sed

Ioā. 18. f. 36.

Quare Ecclesia regnū cælōrum dicitur.

Ex duobus ostēditur inter diuersitas inter regna mundana & regnū Ecclesie.

Phil. 3. Polit.

Matthai 16. c. 19.

Sed constat, quōd talis potestas non est mundana seu temporalis, neque similis potestati Imperij Romani, vel aliorum Regnorū, sed omnino ab eadem separata, sicut res corporalis à spirituali.

S A V L V S. Licet in tuo euāgelio, hæc potestas ligandi atq; absoluēdi animas asseratur tuo Summo Pontifici tradi, non tamen hoc à me creditur, nec à doctoribus meis, & ideo frustra cōtra me, talē autoritatē allegas.

P A V L V S. Bene credo quōd tu & tui similes non credunt, prædictam potestatem clauium fuisse datā Ecclesie Christi, seu Summo Pontifici, licet forte hoc posses reperire per diligēs scripturarum scrutinium. Legitur enim Isaia. 22. Dabo clauem domus David super humerū eius, & aperiet & non erit qui claudat: & claudet & non erit qui aperiat. Quæ verba recte intelligētī ad hoc adaptantur, sed siue ea sic intelligas siue nō nō curo ad præsens. Sufficit enim mihi ad assignandam differentiam essentialē inter regnum Romanorum & regnum Ecclesie: quia regnum Romanorū in virtute armorum & secularium legū dominabatur orbi, vt in suis historiis est manifestum: Regnum autem Ecclesie Christi, per potestatem Pontificalem supra dictam suos regit subditos, & hoc sufficit ad ponendam distinctionem inter potentiā Romani Cæsaris & Summi Pontifi-

Isai. 22. f. 22.

Romanorū Regnum in potestate armorum fundatum est, Regnum vero Ecclesie per potestatem pontificalem.

cis potestatem, in tantum quōd non possunt dici vnum & idem Regnum, sicut nec in rebus naturalibus illa quæ propriæ & per se habent diuersas potētiās, nō possunt dici vna & eadem res.

CAPITVLVM. VIII.

In quo ostenditur, quōd Summus Pontifex in quo principaliter residet Ecclesiastica potestas, licet quandoque vtiatur mundana seu temporalis potestate, scilicet armorum potentia & huiusmodi, non tamen talis potestas est essentialis sed accidentalis.

S A V L V S.

L icet verum sit quōd Summus Pontifex tuus dicatur, vt potestate ligandi & soluendi animas, quam quidem potestatem secundum te veraciter habet, secundum me autem iactat se habere quod nō habet: quomodo cumque tamē rei veritas in hoc se habeat manifestum est, quōd ipse summus Pontifex tuus etiā vitur armorum potestate & legum suarum, quæ humanæ sunt, institutiones. Ex quo manifestū est, quōd eius potestas est mundana sicut potestas Cæsaris, à quo scilicet, Cæsare talē potestatem mundanam accepit, sicut & imperialē autoritatē. Vnde & idē regnum dici debet, sicut eadem potestas est quæ per successionem gratuitę donationis processit à Constantino in Siluestrum, & eius successores cum potestate ipsius donantis.

Obiectū quod summus Pontifex eo quod vtiatur armorum potestate sit eius potestas mundana.

PAVLVS. Licet verum
P est

Potestas Sui Pontificis essentialis nec non est temporalis, licet accidentaliter quandoque utatur armis. Duplex potestas essentialis & accidentalis.

est quod summus Pontifex utatur quandoque armorum potestate: ex hoc non sequitur quod eius potestas essentialis sit mundana vel temporalis. Nam sicut in rebus naturalibus frequenter videmus vnam & eandem rem habere duas potestates: quarum vnam habet ex forma sua specifica, & illa est proprie essentialis potestas sua, aliam vero habet accidentaliter ex aliquo extrinseco superuenienti suae essentiae, & illud tale non est proprium rei nec principale in ipsa, quia potest adesse vel abesse praeter ipsius rei corruptionem, sicut sunt accidentia. Sic pari modo considerandum est circa Ecclesiae Christi potestates: nam illa potestas pontificalis Ecclesiae, scilicet, ligandi & soluendi animas, est potestas eius essentialis & propria. Aliam vero potestatem quam exercet in vi armorum & huiusmodi non est potestas Ecclesiae essentialis, sed accidentalis, unde ex hoc quod huiusmodi potestate accidentaliter utatur, scilicet mundana, non potest dici vnum & idem Regnum cum Regno Romanorum. Nam potestas mundana in Caesare erat essentialis & propria, per solam enim illam dominabatur & regabat subditos suos. Secus est in Ecclesia Christi, in qua talis potestas mundana est merè accidentalis & non essentialis, ut dictum est.

Potestas Ecclesiae ligandi & soluendi est essentialis & propria Ecclesiae.

CAPITVLVM. IX.

In quo ostenditur, quod Ecclesia habuit suum esse perfectum, scilicet spirituale tempore Apostolorum, & aliorum discipulorum, antequam potestatem temporalem à Caesare accepisset.

S A V L V S.

EX quo tunc concedis, quod vtraque potestate praedicta utitur Ecclesia tua, scilicet, mundana & pontificali: vnde posses mihi ostendere quod haec potestas Pontificalis sit essentialis sibi, & quod potestas mundana sit sibi accidentalis: oportet enim quod hoc mihi ostendas clarè, vt possis tuum intentum fundare.

PA V L V S. Quod potestas temporalis seu mundana sit in Ecclesia accidentalis manifestè patet, ex hoc: nam quicquid aduenit rei post suum esse perfectum, est ei accidentale: omne enim tale potest adesse & abesse praeter sui corruptionem, vt est manifestum, sed potestas mundana & temporalis aduenit Ecclesiae post suum esse perfectum seu completum, ergo, &c. Assumptum patet ex hoc, quod Ecclesia Christi habuit suum esse perfectum à tempore passionis ipsius Christi, quando solam potestatem pontificalem habebat, in quo statu duravit per magnū tempus, vsque ad Constantinum, & tunc mundanam seu temporalem potestatem à Caesare habuit prout tu dicis. Ex quo

Ecclesia habuit suum esse perfectum à tempore passionis Christi, quando potestatem Pontificalem habuit.

est

Mundana potestate à Constantino accepit Ecclesia.

est manifestum, quod potestas illa temporalis seu mundana accidentalis est in Ecclesia, cum post suum esse perfectum habuit illam.

Arguit probando quod suus Ecclesia vsque ad Constantinum erat abiectus.

SA V L V S. Quomodo potes asserere quod Ecclesia tua habuit suum esse perfectum tempore Apostolorum & aliorum discipulorum tui Christi, antequam potestatem mundanā seu temporalem à Caesare accepisset: hoc enim est manifestè falsum, tāquam inconsonum omnibus historiis de hoc loquentibus. Constat enim etiam per tuos historiographos, quod à tempore passionis Christi tui, usque ad tempus Constantini Imperatoris inclusue, omnes isti, super quos nomē Christi tui inuocabatur viuebant abiectè, & sub magnis persecutionibus tā Iudaeorum quam Gentilium, intantum quod nomen Christi tui & suorum erat apud omnes execrabile, & omnes sui fideles à cæteris nationibus affligebantur vsque ad mortem: ita quod non solum dominio carebant, sed etiam erant deterioris conditionis quam alii serui. Serui enim a dominis suis tuebātur ne occiderentur ab aliis, sed Christiani pro tempore supradicto existentes, etiam à dominis suis torquebantur, & vsque ad mortem per varia tormenta occidebantur. Vnde ridiculum videtur dicere, quod Ecclesia Christi tui habuit suum esse perfectum tempore Apostolorum &

aliorum discipulorum prout tu dicis. Sufficeret enim tibi dicere quod Ecclesia tui Christi in illis temporibus incipiebat, quasi non habens totius sui esse perfectionem: sed tunc incepit habere suum esse perfectum cum potestatem temporalem seu mundanam à Caesare accepit. Vnde illa potestas à Caesare accepta proprie dicitur essentialis in tua Ecclesia: per illam enim suū perfectum esse habuit, sicut etiam hodie per illam habet suam perfectam dignitatem, prout est notum rectè veritatem confidentibus. Vnde patet, quod Regnum Ecclesiae Christi tui, & Regnum Romanorum cuius potestatem temporalem accepit, per quam nomen regni accipere, successione gratuita habuit, est vnum & idem Regnum vt dicebam.

PA V L V S. Concedo tibi, quod Apostoli & alij discipuli Christi, à tempore passionis suae vsque ad tempus Siluestri Papae, quod quidem tempus durauit per 400. annos & ultra, in toto illo tempore valde abiectè viuebant, & in magnis periculis & tormentis, vsque ad sanguinis effusionem vitam suam consumabant, nullum dominium temporale habentes, sed durissimā patientes seruitutem. Sed ex hoc non sequitur quod concludere intendis, scilicet quod Ecclesia Christi non habuit suum esse perfectum esse, seu suam dignitatem perfectam, vsque ad hoc

Ecclesia per quatuorcentos annos vsque ad tempora Siluestri, fuit maxime afflictata ex hoc in me non habetur quod eam reat sua perfectione.

Ex eo quod fuerit Ecclesia afflictata, non sequitur illam non habere suum esse perfectum.

quod temporalem potestatem à Cæsare accepit. Nam ut tibi superius, si memor es, dixeram, bona per Christum promissa, spiritualia sunt tantum, non temporalia, quæ quidem bona, scilicet spiritualia, excedunt in dignitate & vera utilitate omnia temporalia bona. Vnde quia potestates seu regna humana, mere temporalia sunt: idcirco, ut iam tibi dixeram, Christus faterur non pertinere ad ipsum in suo primo aduentu regnum mundanum. Vnde Ioan. 18. Regnum meum non est de hoc mundo. & de hoc expressius loquens discipulis suis, de maiestate contendentibus. Lucæ. 22. sic dicit: Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent, benefici vocantur: vos autem non sic, sed qui maior est in vobis, sit sicut qui ministrat, &c. Ex quo patet, quod dignitas Ecclesiastica, proprie loquendo non in maiestate temporali consistit: nec solum in hoc, sed in adversitatibus mundi pro nomine Christi patienter tollerandis, dignitas Ecclesiastica proprie prosperatur. Vnde quidam doctor de nostris antiquis dicebat: Hoc proprium habet Ecclesia, ut dum persecutionem patitur floret, dum opprimitur crescit, dum contemnitur proficit, dum leditur vincit, dum arguitur intelligit, tunc stat dum superari videtur. Hec illi.

Ioan. 18. f. 36.

Lucæ. 22. c. 25.

Hilar. lib. 8. de Trini. Ecclesia floruit in persecutionibus.

CAPITVLVM X.

In quo ostenditur, quod Christus docuit verbo & exemplo, quod beatitudo humana consistit in contemptu terrenorum, & adhesionem ad caelestia: quam doctrinam eius veri discipuli sequuti sunt: & quod in primitiva Ecclesia, quando nullam potestatem mundanam fideles habebant, perfectiores viri ut plurimum inueniebantur in Ecclesia, quam nunc, quando regnis & potestatibus mundanis Ecclesia abundat. Ex quibus concluditur, quod regnum Romanorum & regnum Christi, seu Ecclesie nullo modo sunt idem sed diuersa.

SAVLVS.

NON alleges mihi rogo doctores tuos, quia scis nullam habent autoritatem apud me, nisi forte in quantum rationem continent.

PAVLVS. Scire debes, quod in Dialecticis disputationibus, vel in iudicialibus altercationibus contenciosis semper creditur homini contra se, licet non credatur ei pro se: & ideo cum Christus noster & sui discipuli concedant ad ipsos non pertinere regna nec dominia temporalia, sed potius persecutiones & maximas tribulationes sustinere, manifestum est quod in hoc sit credendum sibi, cum sit contra eos, praesertim quia quod de hac materia verbo dixerunt, operis testimonio comprobauerunt.

SAVLVS. Declara mihi ista quæ dicis, scilicet, quod magister tuus & eius discipuli verbo docuerunt & facto ostenderunt.

PAVLVS.

Homini contra se dicitur si semper creditur in iudicio fore si non tamen pro se.

PAVLVS. Quod autem magister meus Christus docuit, clarè & publicè quod beatitudo quæ est vltimum à rationabili creatura desiderabile, non solum non consistebat in bonis temporalibus, sed potius in temporalia bona amittendo seu odiendo: & persecutionem usque ad mortem pro suo nomine sustinendo, manifestè patet ex hoc. Nam in suo principali sermone quem in monte ore proprio discipulis & multitudini populorum prædicauit apertè dixit: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum: Beati qui lugent: Beati mites, &c. & infra: Beati eritis cum persecuti vos fuerint homines, & cum separauerint vos, &c. in quibus & multis aliis manifestè docuit, quod beatitudo, quod est vltimum desiderabile, non in bonis terrenis, sed in caelestibus consistit: & per consequens discipulos suos in quibus Ecclesie fundamenta consistunt, ad hanc beatitudinem spiritualem dirigebat, quæ in contemptu terrenorum pro amore caelestium consistit. Quam quidem doctrinam ipse Christus, exemplo manifestè per vitam suam, & mortem confirmavit sacratissimam: quod in processu primitiue Ecclesie, scilicet, à tempore Apostolorum, usque ad tempus Siluestri Pape maximè claruit, quando nulla potestas mundana erat apud fideles, & tamen tunc Ecclesia maximè prosperabatur in spiritualibus.

Verbo & opere docuit Christus beatitudinem, non in bonis temporalibus, sed in eorum contemptu, & in persecutionibus patienter pro Christo tolerandi consistere.

Matt. 5. a.

Ecclesia, in spiritualibus maximè dilatatur quoad ea temporalia desiderant.

libus bonis. Florebat enim in frequentibus & triumphalibus martyriis, cum pro fide Christi sustinenda omnes summi Pontifices, qui fuerunt à Petro, usque ad Siluestrum, qui fuerunt 350 numero ferè, & multitudo magna prælatorum & religiosorum, & etiam simplicium vtriusque sexus, pro Christi nomine tormenta, & tyrannorum rabiem usque ad acerbissimam mortem gaudenter sustinebant. Ex quibus manifestabatur quod virtus fidei & charitatis, quæ sunt vera & maxima bona spiritualia in Ecclesia Christi in eodem tempore maximè abundabant, & sic patet quod Ecclesia Christi plus prosperabatur in bonis spiritualibus tempore illarum persecutionum, quando temporalem potestatem non habebat, quam cum postea fideles Christi magnas potestates sæculares & mundana dominia obtinuerunt. Nunc enim & si virtutes per misericordiam diuinam nunquam ex toto deficiunt in Ecclesia, non tamen sub eodem feruore & gradu communiter reperiuntur, sicut in primitiua Ecclesia quando humiliter absque temporalibus dominis cursum huiusmodi vite finiebant. Ex quo patet manifestè quod tibi dicebam, scilicet, quod Ecclesia Christi iam in suo esse perfecto & completo erat, quando sibi aduenit temporalis potestas, & fictalis potestas in Ecclesia non propria seu essentialis, sed accidentalis est, ut ex

Ecclesia martyribus florebat.

A Petro usque ad Siluestrum triginta quinque Pontifices fuerunt omnes martyres.

Virtutes fidei & charitatis proficiebat Ecclesia.

Virtutes licet nunc in Ecclesia sint, non tamen cum tanto charitatis feruore.

De donatio
ne Constanti-
ni, gravissi-
ma quæstio
versatur,
quæ adhuc
sub iudici-
bus est.

dictis patet. Et nota quod, secū-
dum opinionem quorundam iu-
risperitorum, Constantinus nō
potuit transferre dominium tē-
porale seu imperiale summo Pō-
tifici: secūdam alios vero licet
hoc potuerit, nō tamen debuit:
sed quicquid sit de hoc, si Eccle-
sia Christi, scilicet summus Pon-
tifex cum suo sacro Colegio, &
sancta Synodo vniuersali appro-
bante, dimitterēt seu renūtiarēt
libere dominia seu potestates
seculares, similiter & possessio-
nes & omnia quæ Ecclesia olim
habuit à Cōstantino Cæsare, sic
quod Ecclesia remaneret omni-
no ab huiusmodi temporalibus,
sicut tempore Apostolorū
expedita, nō credo quod alicui
vero catholico esset dubium,
quin Ecclesia Christi esset tantę
dignitatis & verę perfectionis
sicut nunc est. Ex quibus patet,
quod huiusmodi mūdāna domi-
nia possunt adesse & abesse, Ec-
clesię Christi sine ipsius corrup-
tione, & sic sunt ei accidētalia.
Secus est de Regno seu Impe-
rio Romanorum, à quo si pote-
state temporales remoueren-
tur, Regnum remaneret peni-
tus destructū: & ideo manifestū
est, quod Regnum Romanorū
& Regnū Christi seu Ecclesię
nullo modo sunt idē, sed diuer-
sa prout tibi proposui.

Ecclesia
sine tempo-
ralibus re-
lictis esset
in dignita-
tis sicut nūc
est, nō tamē
esset tantę
potentia ad
cohercēdos
rebelles
(quod ma-
ximē expe-
dit) ut nunc
est.

CAPITVLVM. XI.

In quo ostenditur, quod per cornu par-
uulum affixum quartę bestię non in-
telligitur Christus noster, prout
Iudei falsē exponunt.

S A V L V S.

Licet verum sit, quod Regnū
Romanorum & Regnū Ec-
clesię Christi tui, non sint omni-
no idem sed diuersa, Regnum
tamen Christi tui seu Ecclesię
sue habet quādam dependentiā
cum Imperio Romano, quod
proprie in reuelatione facta Da-
nieli. 7. de quatuor bestiis signi-
ficātibz quatuor Regna supra-
dicta significatur. In ipsa enim
visione per quartam bestiam se-
cundū omnes intelligitur Re-
gnū Romanorum. In qua quidē
quarta bestia cornu paruulū ap-
paruit, quod viderur proprie fi-
gurare Regnū Christi tui seu Ec-
clesię sue, vt patet ex multis.
Primō quia Regnū Ecclesię tui
Christi habuit initiū infimū, seu
humile: quod patet de Christo
tuo, qui vitam pauperē gessit. Si-
militer de Ecclesia tua primitiua,
eius vestigia sequente, prout tu
supra affirmasti, quæ quidē pau-
peritas seu humilitas figuratur
in prædicto cornu, cū dicitur de
eo quod est paruulum. Ex quo
patet quod illud cornu non erat
ita magnum sicut alia cornua be-
stię, sicut nec tua Ecclesia ha-
buit, tam magnum initium in po-
testate, sicut alia quatuor Re-
gna. Secundō, quia cornu istud
paruulum erat fixum in quarta
bestia, in quo manifestē figura-
tur Ecclesię tuę colligatio cum
Imperio Romano: quæ quarta
bestia est & eius deriuatio ab
eo, vt factum est in Constantino
& Siluestro. Tertiō quod maius
& for-

Dan. 7. 6. 6

Nititur pro-
bare cornu
paruulum,
quarta be-
stię affixū,
regni Chri-
sti figurare
quod pre-
bit.

Primo.

Secundo.

Tertio.

Distinct. VII.

& fortius est, quia Christus tuus
manifestē docuit multa denotā-
da pluralitatem in diuinis, expri-
mendo tres personas distinctas,
realiter esse in diuinis: quod est
manifestē non solū contra vnita-
tem diuinam, quę etiam à Pro-
phetis demonstratur vel saltem
conceditur, sed etiam contra au-
toritatem diuinę scripturę ex-
pressam. Deuter. 6. Audi Israel
Dominus Deus tuus vnus est. Si-
militer edocuit identitatē Dei
& hominis, intātum quod ipse
Christus tuus, qui verus homo
erat, etiam secundum te fateba-
tur, se verum esse Deum, quod
tu concedis & prædicas: quod
est contra summam simplicitatē
diuinam quæ etiam ratione natu-
rali à Philosophis demonstrā-
tur. Ideo proprie figuratur per
prædictum cornu, de quo dicitur
in prædicta reuelatione Da-
nielis: Et sermones contra Ex-
celsum loquitur. quid enim per
Excelsum intelligi debet in hoc
loco, nisi ipse Deus, de quo Psal-
mus: Excelsus super omnes geni-
tes Dominus. Quid magis con-
tra Deum quis loquitur, quam
qui contra suam summam simpli-
cissimam vnitatem pluralitatē
rerum distinctarum ei attribuit.
Similiter & corporalitatem, seu
humanitatem creatam in Deum
creatorem assumi, & hominem
verum Deum asseruit: & sic pa-
tet manifestē quod Christus tuus
sermiones contra Excelsum lo-
quutus est. Similiter multa do-
cuit contra legem Mosaycam, &

Deut. 6. 4

Dan. 7. 5. 25

Psal. 46. 3.

Arguit Chri-
stus legis Mo-
saię, fuisse
præterforā.

Capit. II. 235

contra eius doctores, qui quidē
erant Pharisei ipsam legem Mo-
saicam docentes, & ad literam
obseruātes, vt patet per proces-
sum Euangelij tui, & potius con-
stat per euidētiā facti. Nā tu
& fideles qui Christi tui vestigia
sequimini totam legem Mosai-
cam frangitis, negligēdo præce-
pta in eadem contenta lege, tā
affirmatiua quā negatiua, vt dis-
currendo per singula patet, &
sic de magistro tuo prænuntia-
tur in Daniele: Putabit quod
possit mutare tempora & legē.
Vnde notanter dicit, putabit
quod possit mutare, quia secun-
dū rei veritatē folius Dei est mu-
tare legē quā ipse condidit. Vn-
de licet hoc putauit non tamen
pōtuit hoc facere eo modo quo
dicitur: Illud possumus quod de
iure possumus. Dicitur autem
quod putauit, quod possit muta-
re tempora. Nam Christus tuus
asseruit quod tempus aduentus
Saluatoris impletū erat tempo-
re suo, quod tamē non est verū,
quia saluator noster nondum ve-
nit: & sic vides manifestē quod
Christus tuus est ille qui sermo-
nes contra Excelsum loquitur,
& putabit quod possit mutare
tempora & legem, & per conse-
quens illę est proprie figuratus
per cornu paruulum, quod ap-
paruit in quarta bestia, quod de-
struendum est simul cum eadem
bestia quarta, scilicet Romano
Imperio, per Regnum Messię
venturi quę firmiter spectro, vt
in eodem cap. Danie. habetur.

Dei solū est
mutare le-
ges, quas ip-
se tulit.

PAVLVS. Sibene confideras verum sensum verborum Danielis, quæ allegas, non rectè ea exponis sed extortè. Constat enim in iis quæ sunt dicta supra quod hæc visio Danielis de quarta bestia, in 7. cap. contenta, in qua quarta bestia ex toto destruenda prænuntiatur, & filius hominis prophetatur veniens in nubibus cæli, &c. totum hoc intelligitur implendum in aduentu Christi secundo, in quo venturus est in maiestate sua & potestate magna ad iudicium: non autem de primo aduentu, in quo humiliter non potestate mundana, sed tanquam lapis abscissus sine manibus denuntiat venturus. Vnde non potest Christo secundum primum suum aduentum applicari, quod figuratur in cornu paruulo affixo, in quarta bestia. Item de hoc cornu paruulo legitur in eodem capit. quod faciebat bellum cum sanctis, seu contra sanctos & præualebat eis, quod nullo modo potest verificari de Christo, de quo nusquam legitur fecisse bellum, præsertim contra sanctos.

PAVLVS. Quod Christus tuus fecerit bellum contra sanctos, exponitur secundum doctores nostros, eo quod fecit bellum contra Iudeos, quibus præualuit, quia occasione sua, vt supra dicebatur, dispersi & abiecti & quasi destructi sunt.

PAVLVS. Licet verum sit quod Iudæi sunt dispersi &

quasi destructi, occasione Christi nostri, eo quod non receperunt eum, sed potius repulerunt & occiderunt: ex hoc tamen non sequitur quod Christus fecerit bellum contra eos: bellum enim non dicitur nisi vbi sit pugnantiter partes adinuicem dimicantes, quod hætenus non legitur factum inter Christum seu suos fideles & Iudæos.

SAVLVS. Expositio mea de isto cornu paruulo principaliter fundatur in hoc, quod de eo dicitur: Sermones contra Excelsum loquatur, & putabit mutare tempora & legem, &c. quod rectè applicatur Christo tuo, modo supradicto, in quantum loquutus est contra unitatem Dei, & contra eius summam simplicitatem. Similiter putauit mutare legem Mosaicam, & tempora præfinita ad aduentum Messie. Vnde de istis volo, quod satisfacias mihi, si potes aliis dimissis: in istis enim pendet ea que sunt principalia in tota controuersia nostra.

PAVLVS. Verum dicis in hoc quod in his quæ obiciuntur contra Christum nostrum principaliter pendet nostra controuersia: & ideo de istis est diligenter agendum. Vnde expediri de hac distinctione in qua sumus, placeat mihi quod discutiamus de singulis supradictis.

CAPIT.

Danielis visio de quarta bestia in 7. cap. contenta intelligenda est de aduentu Christi ad iudicium.

Replicat & dicit, quod bellum contra sanctos, est bellum Iudæis indice.

Bellum est inter partes adinuicem dimicantes.

Flammæ verum delectationem mittit autem ad distinctionem sequentem.

In quo ostenditur, quod per cornu paruulum supradictum intelligitur Antichristus, secundum veram catholicorum expositionem.

SAVLVS.

HOC quidem opto, sed volo vt prius dicas, quomodo exponitur illud de cornu paruulo, secundum doctores tuos, & sic expediti de huiusmodi reuelatione Danielis ad supradicta, quæ in hac materia magne arduitatis sunt Deo disponente accedamus.

PAVLVS. Ad declarationem huius quod petis, duo sunt præsupponenda. Primum est in visione in 7. cap. Danielis, contenta de aduentu Christi secundo, & de eius effectu, circa mundanâ potestatem poenitus auferendam, de quo ibidem agitur, vt supra ostensum est in 3. capit. huius distinctionis. Secundum est, quod per quatuor bestias in hac visione contentas designantur omnes potestates tyrannicæ famosæ, quæ fuerunt & erunt à principio mundi, vsque ad finem. Prima enim bestia in secunda ætate incepit à Nembroth qui fuit primus oppressor hominum, & qui primo regnavit in Babylonia & Chaldaea, vt habetur Genes. 10. Que quidem potestas tyrannica continuata est per Assyrios & alios, vsque ad Nabuch. Per quartam vero bestiam designatur tota potestas tyrannica & mundana, incipiendo à Regno Romanorum, vsque ad finem mundi, seu vsque

vide sup. pag. 222.

Per quatuor bestias Danielis, quatuor tyrannicæ potestates designantur.

Prima bestia Nembroth, qui primus regnavit in Babylonia & Chaldaea. Gen. 10. 10.

Potestas tyrannica Nembroth continuata fuit per Assyrios, vsque ad N. abns.

ad Antichristum inclusive.

SAVLVS. Circa illa quæ primo præsupponis, replicare non intendo, quia supra de hoc habuimus colloquium, in capitulo per te allegato, sed ad præsuppositum tuum secundum aliqua videntur dicenda, & specialiter contra illud quod dicis significari per primam bestiam. Nam secundum planum sensum literæ Danielis, prima bestia non videtur incipere nisi à Nabuch. sicut & in visione statuæ, prima pars illius statuæ, scilicet caput, quæ correspondet primæ bestie à Nabuch. incepit, cui Daniel dicebat: Tu es caput aureum, &c. Dan. 2. Similiter ergo videtur dicendum de prima bestia, quod, scilicet incepit à Nabuch. non autem à Nembroth, de quo non fit mentio in istis reuelationibus Danielis. Item de hoc quod dicis quod potestas tyrannica per Nembroth incepta, continuata est per Assyrios & alios vsque ad Nabuch. non allegas aliquam auctoritatem seu rationem in quibus hoc fundes. Et ideo præsuppositum tuum in hoc manet sine fundamento. Item in hoc agimus, ad habendam veram expositionem de cornu paruulo fixo in quarta bestia, ad quod nihil refert an prima bestia incipiat à Nembroth, prout tu dicis, vel à Nabuchdo. prout litera videtur sonare. Superfluum videtur ergo hoc introducere de extensione significati per primam

Arguit contra secundam suppositum.

Dan. 2. 38.

mam bestiam, quod nihil facit ad propositum.

PAVLVS. Inter expositores nostros quidam sunt, qui per primam bestiam Regnum Chaldeorum significatum dicunt incipere a Nabuch. sicut tu dicis. Secundum alios vero incipit a Nembroth, ut dixi: que quidem expositio, scilicet secunda, magis placeat mihi, eo quod Nembroth fuit primus Rex in Babylonia & Chaldaea, ubi postea regnavit Nabuch. De quo quidem Nembroth singulariter & primo legitur, quod fuit oppressor hominum. Que quidem oppressio tantae ferocitatis fuit, quod utebatur in Prouerbiis, ut habetur Gen. 10.

Et quia ista quatuor regna, de quibus hic fit mentio conueniunt in hoc quod quodlibet fuit affligens iustos seu fideles cum quadam ferocitate. Idcirco rationale videtur, quod cum de Chaldaeis ageretur in quantum fuerunt oppressores iustorum seu fidelium, quod in tali narratione non premitteretur Nembroth, qui fuit primus Rex Chaldaeorum, & de cuius tyrannica potestate prius facta fuit in diuinis scripturis mentio. Nec est simile quantum ad hoc de visione statuæ, quia ibi, ut dictum fuit, supra agebatur de hiis quatuor Regnis in quantum conueniebant in cultu idolorum, in quo Nabuch. fuit principaliter excedens, voluit enim sibi usurpare honorem diuinum, in tantum quod fecit sibi statuam auream magnam, in qua adorare-

tur ab vniuersis populis mundi, Danielis 3. cuius simile non legitur factum ante ipsum Nabuch, Et ideo rationale fuit ut ab ipso tanquam a capite inciperet figuratio idolatrarum. In hac autem visione de quatuor bestiis in qua non agitur de idolatria sed de tyrannica potestate & ferocitate quatuor Regnorum predictorum non immerito initium sumi debet a Nembroth Rege Babyloniae, de cuius tyrannica ferocitate, primo facit diuina Scriptura mentionem, ut dictum est. Ad aliud vero quod obiicis dicens quod non probo potestatem tyrannicam per Nembroth incepram continuatam fuisse per Assyrios & alios usque ad Nabuch. Dicendum quod satis legitur de Sennacherib Rege Assyriorum: qui quidem Assyrii exiuerunt de terra Sanaar, scilicet, Chaldaea, ut legitur Genes. 10. quod inuasit multas regiones, & transtulit nationes de suis propriis patriis ad alienos, ut habetur Isaia. 18. & 19. Vnde praesumendum est, quod etiam alij de illis partibus Orientalibus succederent imitatores huiusmodi tyrannice ferocitatis, licet scriptura de his non faciat mentionem, eo quod non essent tantae potestatis sicut Nembroth, & Nabuch. qui in hoc multum excedebant: propter hoc enim Regna ista figurantur per bestias monstruosas, ut puta in Leena cum alis, quod non est in rerum natura, adde-

Dan. 3. a. 1.

Probat tyrannicam potestatem per Nembroth incepram, & continuatam per Assyrios usque ad Nabuch.

Continuata fuit per Sennacherib. Assyrii exiuerunt de terra Sanaar, scilicet Chaldaea. Gen. 10. Isa. 18. & 19.

ad denotandum quod eorum ferocitas erat singularis tanquam monstruosa. De aliis vero intermediis oppressoribus seu tyrannis, qui non ad tantum ferocitatis gradum attingebant, non fuit facta mentio, sed praesumendum est, quod non defuerunt oppressores, hominum in illis partibus ex quibus non fuerunt principales oppressores deuicti vel superati per alios. Talia enim vitia ex quibus incipiunt non consueuerunt cessare, nisi fortiter eis resistatur: quod non legitur factum fuisse circa Chaldaeos, usque ad tempus Persarum, seu Medorum. Ad illud quod tu dicis quod ad expositionem de cornu paruulo nihil refert, an prima bestia incipiat a Nembroth, vel Nabuch, &c. Respondeo quod licet hoc non facit ad istud propositum de necessitate, facit tamen de congruitate. Nam si per primam bestiam significantur omnes tyrannicae potestates a principio mundi usque ad Nabuch. inclusiue: congruum est ut per quartam bestiam designentur omnes tyrannicae potestates, incipiendo a Regno Romanorum usque ad Antichristum inclusiue. Qui quidem Antichristus erit versus finem mundi. Congruum enim est, ut fines sermonum proportionentur suis principiis, seu initiis.

SAVLVS. Dic ergo mihi, quomodo exponis hanc reuelationem circa quartam bestiam, cuius significationem dicis esse duraturam usque ad finem mundi.

PAVLVS. Per quartam bestiam communiter secundum omnes intelligitur Regnum Romanorum. Quae quidem bestia quarta non nominatur proprio nomine sicut aliae praecedentes, ut puta Leena vel Pardus, & huiusmodi, eo quod ferocitas eius esset valde deformis propter magnam durationem temporis huius bestiae. In qua quidem duratione varie & varie ferocitates contingerunt, & in futuro contingent: & ideo non bene possent per proprium nomen alicuius bestiae designari. De fuitia autem huius bestiae contra fideles dicit, quod est terribilis & mirabilis & fortis nimis. Dicit enim de ea, quod dissimilis erat caeteris bestiis, eo quod ferocitates praecedentium Regnorum excedebat, quod satis patuit in persecutione fidelium tam Apostolorum quam Martyrum. Quae quidem persecutio a Nerone usque ad Constantinum non cessauit, sed continuata est per quadringentos annos. Dicitur etiam de hac bestia quod habebat cornua decem, per quae communiter intelliguntur, decem Reges, in quos Reges secundum quosdam Romanum Regnum diuidetur ante mundi finem, sic ut simul erunt decem Reges circa mundi finem. Potest etiam intelligi hoc de multitudinem potestatum, quae in processu temporis successiue fuerunt, & erunt in hoc imperio: & sumitur hic numerus determinatus, pro indeterminato sicut Zachar. 8.

Quarta bestia non nominatur proprio nomine, vide causam.

Romani ferocitate caetera regna superabant.

Romanorum persecutio durans a Nerone usque ad Constantinum, nempe quadringentos annos.

Appre-

Regnum per primam bestiam significatum a Nembroth inceprum, qui fuit primus Rex in Babylonia & Chaldaea.

Gen. 10. b. 10.

Chaldaeis oppressores iustorum fuerunt & Nembroth primus eorum oppressor.

pag. 223. column. 2.

Nabuchodonosor voluit sibi diuinum honorem usurpare.

Apprehendent decem homines de omnibus linguis gentium, per quod intelligitur multitudo hominum. Vnde per hæc decem cornua intelliguntur varia & diuersa Regna, quæ ab exordio Regni Romanorum vsque ad finem mundi in vniuerso erant regnatura, siue simul, siue successiuè: inter quæ posset intelligi regnum Mahometi, quod magnam partem occupat vniuersi. Inter quæ quidem cornua diligenter considerabat Daniel illud cornu paruulum, quod ortum est de medio eorum, per quod intelligitur Antichristus qui dicitur paruulus, quia erit de genere Iudæorum, qui iam à magnis temporibus, scilicet, à passione Christi & citra sunt in maxima deiectione & vilitate. Et iste Antichristus descensurus est ab eis, non à nobilibus eorum, vt puta de tribu Iuda, vel de tribu Sacerdotali, sed de tribu Dan, de qua nunquam fuerunt Reges nec Sacerdotes seu doctores vel principes. Et ideo figuratur à Patriarcha Iacob. Genes. 49. In colubrem vel ceraspæ quæ sunt animalia venenosa & pestifera, quod quidem ceraspæ dicitur esse animal venenosum, habes cornu in capite. Et sic verba Danie. in hoc loco possunt alludere verbis Patriarchæ supradictis. De ipso etiã cornu dicitur: Et ecce oculi quasi hominis erant in cornu isto. quod dupliciter potest exponi. Vno modo ad excludendam ab eo diuinitatem,

Per decem cornua decem Reges designantur, vel per decem multitudine potestatum intelligitur numerus determinatus, proinde terminato. Zac. 8. d. 23. Mahometi vnum ex decem cornibus.

Antichristus cornu paruulum, quia vilis.

Antichristus de tribu Dan.

Genes. 49. c. 17. Ceraspæ cornu habes in capite.

Concordat duas Prophetias, scilicet, Iacob, & Danielis.

quasi dicat, licet antichristus faciet tanta mirabilia vt ab aliquibus credatur Deus, tamen erit homo purus. Alio modo potest exponi hoc quod dicitur, quasi hominis, ad excludendum ab eo rectam seu virtuosam humanitatem, quasi dicat: iste Antichristus, tanta diabolica fraude est imbutus, quod non debeat dici homo, sed quasi homo. Dicit etiam de eo, & os loquens magnalia, quia iactando se de his quæ non potest facere, tam promittendo quàm minando magnalia loquatur. De isto cornu etiam dicit, quod loquatur contra Excelsum, quia tota eius doctrina nephanda erit ad blasphemandum de Christo, qui est excelsus super omnes. Vnde & proprium nomen suum est Antichristus, id est, contra Christum. Dicitur etiã de eo quod putabit mutare tempora & leges. Nam tempus quod fuit assignatum ad aduentum Christi, primò per 70. hebdomadas Danielis, quod iam transit in præteritum, vt dictum est, putabit mutare in futurum, vt ipse Antichristus credatur venire in tempore assignato per Prophetas, vt sic habeatur pro vero Christo, quod est falsissimum. Similiter putabit mutare legem gratiæ, scilicet Euangelicam, in cærimonias legales, quæ post passionem Christi & sui Euangelij diuulgationem sunt mortiferæ: illas putabit mutare, id est, viuificare: quod quidem cornu similiter cū quarta bestia in qua

Antichristus quare quasi homo dicatur.

Antichristi doctrina.

Distinct. VII.

qua est affixum interibit: quod significat totam potestatem tyrannicam per verum Christum, ad iudicium venientem destruendam & tradendam ad comburendum igni, scilicet infernali, & tunc iudicium sedit, & libri aperti sunt. Ista & plurima alia quæ ad expositionem huius visionis Danielis, specialiter circa quartam bestiam pertinent traduntur à doctoribus nostris, quæ licet propriè consonent literæ & veritati, non tamè allego ea contra te vt arguens. Scio enim quod posses negare multa de his quæ dicta sunt, sed vt scias quomodo expositores nostri istam exponunt prophetiam. Vnum tamen ex dictis accipio quod facit contra te, quod nullo modo negare posses, scilicet, quod hoc cornu paruulum de quo dicitur: quod loquetur contra excelsum & putabit mutare tempora & leges, erit circa diem iudicij & finem mundi, vt manifestè litera testatur. Vnde nullo modo posset hoc intelligi de Christo nostro, pro ut tu intendebas, à cuius tempore natiuitatis transiuerunt. 1432. anni, à natiuitate sua, & nondum statim finis.

CAPITVLVM XIII.

In quo ostenditur, quod ex hoc quod dicitur de cornu paruulo, quod loquatur contra excelsum, & putabit mutare tempora & legem. Quæ verba falsè Iudæi applicant ad verum Christum, sumitur ordo ad tractandum de quibusdam, quæ sunt magnæ arduitate in hoc opusculo.

S A V L V S.

QVICQVID sit de tempore aduentus seu apparitionis istius cornu paruuli, ad huc video quod illa quæ de ipso cornu dicuntur propriè adaptantur Christo tuo, specialiter illud quod dicitur de eo, quod loquatur contra excelsum, & putabit mutare tempora & legem. Christus enim tuus contra vnitatem Dei & sumam eius simplicitatem loquutus est. Similiter & putabit mutare legem Mosaycam, &c. Et ideo si vales responde mihi ad ista, quæ sunt maioris arduitate, quam quæcumque alia inter me & te tractanda.

Arguit Christum mutasse tempora & legem.

P A V L V S. Verum est vt dicis, quod ista sunt diligenter inter me & te discutienda. Et ideo conuenit, quod de singulis eorum per se inter nos tractetur, & detur ordo tractandi, scilicet, de quo primo, & de quo secundo, & sic de aliis: quem quidem ordinem ad tuum beneplacitum committo.

Ex argumēti propositione elicitur ordinem dandorum, in sequenti distinctione.

S A V L V S. Quia nostra cognitio communiter procedit à magis notis ad minus nota. Ideo ordo tractandi seu discutiendi prædicta, quem mihi committis videtur talem esse debere, scilicet, vt prius de mutatione legis Mosaycæ, quam tuus Christus putauit mutare agamus: deinde de pluralitate quæ docuit esse in diuinis: consequenter de incarnatione seu incorporatione Dei: quæ omnia sunt

Amazis notis ad minus nota.

sunt manifestè cōtra scripturas diuinas.

PAVLVS. Placet mihi, quod iste ordo teneatur. Et ideo dic de primo.

Distinctio octaua de Scrutinio scripturarum, circa inuolutionem diuine legis tempore Messie. Et continet sexdecim capitula.

In capitulo primo ostenditur, quod legi Mosaycæ posset aliquid addi vel diminui, licet per aliquas auctoritates Iudei, nituntur oppositum probare.

In capitulo secundo ostenditur, quod Deus promisit dare populo Israeliticam nouam legem, aliam à lege Mosaycæ.

In capitulo tertio ostenditur, quod lex noua, scilicet lex Messie, est excellentior respectu legis Mosaycæ, & quod lex Mosaycæ dicitur, esse uana respectu legis Messie, nec ex hoc tollit, quod lex Mosaycæ nō sit sancta & à Deo data.

In capitulo quarto ostenditur, quod Deus suscitaturus erat de medio Israel alium Prophetam legislatorem præter Moysen.

In capitulo quinto ostenditur, quod licet in aliquibus præceptis Mosaycæ legis uideatur dici, quod sunt in perpetuum obseruanda: tamen secundum Hebraicam ueritatem hoc non est intelligendum de perpetuitate absoluta, sed tantummodo limitata secundum durationem debitam Mosaycæ legis.

In capitulo sexto ostenditur, quod terminus durationis legis Mosaycæ est lex noua, quæ data est per Christum, & quod lex Mosaycæ non obligat ultra illum terminum, quantum ad ea quæ in ipsa lege Mosaycæ continentur,

quæ non sunt de lege naturæ, & quod ex hoc non sequitur, quod lex Mosaycæ non fuerit à Deo data.

In capitulo septimo ostenditur, quod licet lex Mosaycæ quo ad plurima præcepta in eadem contenta, non obligat tempore legis nouæ, est tamen perutilis ad multa, quia omnia in eadem contenta ad nostram doctrinam scripta sunt.

In capitulo octauo ostenditur, quod in duobus præceptis de dilectione tota lex pendet & Prophetæ, secundum sententiam Saluatoris.

In capitulo nono ostenditur, quod secundum quosdam doctores Talmudicos, multitudo præceptorum Mosaycæ legis in paucis, uel etiam in unum consistunt, quod etiam concordat cum dicto saluatoris supradicto.

In capitulo decimo declaratur, de quibus mādatis Mosaycæ legis intelligendum est uerbum Christi dicentis: Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Matth. 19. cap.

In capitulo undecimo ostenditur, quæ sint illa præcepta Mosaycæ legis, quæ dicuntur moralia, quorum duratio est perpetua in hac uita, & quæ sint iudicialia seu ceremonialia, quorum duratio in lege noua terminatur,

In capitulo duodecimo ostenditur, quod ceremonialia & iudicialia præcepta, sunt quædam determinationes moralium præceptorum, & quod illa licet sint instituta à Deo tamen sunt mutabilia auctoritate diuina sine præiudicio immutabilitatis ipsius Dei. Quæ quidem mutatio ceremonialium & iudicialium habetur etiam per doctores Talmudicos.

In capitulo decimotertio ostenditur, quod

quod fideles Christi non sunt redarguendi de transgressione præcepti de idolatria, eo quod adorant sculptilia & imagines, contra Iudeos qui eos communiter Idolatras esse existimant.

In capitulo decimoquarto ostenditur, quod fideles Christi non sunt transgressores præcepti de obseruatione Sabbati, prout Hebræi falsè existimant, & quod dies Dominica successit Sabbato in hac obseruatione.

In capitulo decimoquinto ostenditur, quod præceptum de circumcissione corporali non obligat fideles Christi, sicut Iudei falsè existimant, sed cessat cum aliis ceremonialibus ueteris legis.

In capitulo decimosexto ostenditur, quomodo intelligendum sit illud uerbum Malach. ultimo: Mementote legem Moysi serui mei.

CAPITVLVM I.

In quo ostenditur, quod legi Mosaycæ posset aliquid addi vel diminui, licet per aliquas auctoritates Iudei nituntur oppositum probare.

SAVLVS.

Scrutando scripturas reperio quod lex diuina quæ data fuit per Moysen, non erat innouanda, nec mutanda, cum præceptis eius non esset aliquid addendum seu diminuendum. Legitur enim Deutero. 4. Et nunc Israel audi præcepta & iudicia quæ ego doceo te, ut faciens ea uiuas & ingrediens possideas terram, quam Dominus Deus Patrum

Arguit in lege Moysi non esse aliquid innouandi addendo seu minuendo.

Deut. 4. c. 1.

uestrorum daturus est uobis. Non addetis ad uerbum quod uobis loquor, neque auferetis ex eo. Ex qua auctoritate & aliis similibus manifestè habetur quod dictum est, scilicet, quod lex Mosaycæ non erat aliquo modo innouanda nec addendum ei erat aliquid in præceptis eius seu diminuendum. Constat autem quod magister tuus uel saltem eius discipuli, eius auctoritate totum oppositum fecerunt, quod patet discurrendo per præcepta diuina prædictæ Mosaycæ legis tantum affirmatiua quàm negatiua, quæ pro maiori parte à tuis fidelibus non seruatur: quem quidem discursum, per particularia ad præsens omitto, sed solum uolo à te querere in generali, quomodo potestis asserere, quod lex noua tradita per magistrum uestrum sit à Deo data, cum principaliter lex Mosaycæ consistit, in præceptis in eadem contentis, quibus non est addendum nec minuendum ut dictum est.

Quomodo lex noua tradita fuit à Deo?

PAVLVS. Ad hoc quod obicitis, omisis ad præsens quibusdam aliis quibus ratio tua euacuari potest, uolo tibi breuiter respondere sic. Si bene attendis per auctoritatem quam allegas, solum prohibentur subditi, ne addant nec diminuant propria auctoritate ad præcepta diuina in lege Mosaycæ contenta. Sed per hoc non tollitur quin Deus uel etiam aliquis Prophetas, habens diuinam potestatem ad hoc faciendum, posset addere vel

Exponit auctoritatem prædictam quomodo legi Mosaycæ potest addi & quomodo erat innouanda.

244 Prima pars Scrutin. scriptur.

vel diminueret ad præcepta per Moysen data, hoc enim proprie intelligitur per verba autoritatis à te allegata. Dicit enim: Nō addetis ad verbum quod vobis loquor, neque auferetis ex eo. Quæ quidem verba ad populū Israeliticum diriguntur, vt patet in litera. Vnde illis prohibet addere vel auferre, quibus illa verba diriguntur, non autem ad Deum, cui non loquitur, nec ad aliquem Prophetam ad hoc diuinam auctoritatem habentē. Non enim dixit: Non addatur ad verbum, neque auferatur ex eo, sed dixit: Non addetis neque auferetis ex eo, scilicet, vos Israelitici quibus loquor: secus est de Deo qui semper est liber, & potest semper addere ad verbum per ipsum datum, vel ex eo auferre. Idem dicendum est de Propheta, qui ad hoc haberet diuinam potestatem.

S A V L V S. Licet concedendum sit, quod Deus potest addere vel diminueret ad verbū seu præceptum per ipsum datum, cum eius potestas non est limitata, sed est infinita: nullus tamē Propheta hoc facere posset, nec credendum est quod aliquis habeat ad hoc diuinam auctoritatem: non enim in toto processu veteris testamenti reperitur, quod Deus promitteret se alicui daturum talem auctoritatē, scilicet, immutandi Mosaycam legem, vel aliquid addendi, seu diminuendi ex eius præceptis, neque etiam de Messia promissum

so vt credo hoc legitur. Et ideo magister tuus vel eius discipuli qui præcepta Mosaycæ legis minime obseruāt, dici debent hoc facere potius temeraria præsumptione, quam diuina auctoritate.

C A P I T V L V M II.

In quo ostenditur, quod Deus promissit dare populo Israelitico, nouam legem aliam à lege Mosayca.

P A V L V S.

D ICERE quod nullus Prophe- ta potest habere diuinam auctoritatem ad hoc quod possit addere ad verbum seu præceptum per ipsum datum, vel ex eo diminueret: si bene cōsideras derogatorium est diuinæ omnipotentis, quæ potest libere dare seu concedere suam auctoritatem cui voluerit ad dispensandū seu innouandū in suis præceptis. Sed quia dicis, quod licet Deus hoc posset facere, nunquam tamen fecit nec promissit se facturum. Ideo volo tibi ostēdere oppositum, scilicet, quod Deus promissit dare populo Israelitico nouam legem aliam ab illa quam dedit eis: cum exirent de Aegypto, quæ est lex Mosayca: similiter quod Deus promissit suscitare Prophetam de medio Israel, qui esset legislator sicut Moyses.

S A V L V S. Ostende mihi hoc quod dicis per sacras auctoritates.

P A V L V S. Quod autē promissit Deus dare populo legem nouam

Distinct. VIII.

Cap. 2. 245

nouam aliam à lege Mosayca clare habetur Hier. 31. vbi sic dicit: Ecce dies venient, dicit Dñs, & feriam domui Israel & domui Iuda foedus nouum, non secundum pactum, quod pepigi cum patribus eorū, in die qua apprehendi manum eorum, vt educerem eos de terra Aegypti: pactum, quod irritum fecerunt, & ego dominatus sum eorū, dicit Dominus: sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus: Dabo legem meā in visceribus eorum, & in corde eorum scribā eam: & ero eis in Deum. Ex qua auctoritate duo expressè habentur. Vnum est, quod Deus daturus erat legem nouam aliam ab illa, quam dederat patribus eorum cum educeret eos de terra Aegypti. Aliud est, quod hæc lex noua alio modo erat danda, quam antiqua. Nam erat scribēda in cordibus, sicut antiqua fuit scripta in tabulis lapideis, ad denotandum firmitatem seu stabilitatem secundæ legis, scilicet nouæ, & infirmitatem seu instabilitatem antiquam, de qua dixerat, pactum quod irritum fecerunt.

S A V L V S. Vnde habes, quod per pactum nouum, quod hic dicitur, intelligatur lex noua: dictio enim, quæ hic ponitur in Hebraico, vbi tu habes pactū, est Berith, quod non signat legē solum, sed etiam testamentum, & foedus seu pactum.

P A V L V S. Licet verum

est, quod Berith in Hebraico, quandoque significat pactum vel foedus, frequenter tamen significat legem, quæ est quodammodo foedus seu pactum inter Deum legem instituērem, & hominem recipientem legem, præsertim vbi dicitur de illo Berith scribi sicut hic dicitur: Et in cordibus eorum scribam eam. in talibus enim semper Berith significat legem. Exod. enim 34. de Moysē, quādo decem mandata legis, quæ data fuerunt in monte Sina, in quibus principaliter lex Mosayca consistit, dicitur in persona ipsius Moyse: Et scripsi super tabulas verba Berith. decem scilicet verba. In quo loco habes manifestè, quod Berith accipitur pro lege in tabulis scripta. Similiter Deut. 29. vbi dicitur: Hæc sunt verba Berith, quæ mandauit Dominus Moyse scandere cum filiis Israel in terra Moab, præter illud Berith, quod scidit cum eis in Oreb. Berith enim ibi significat legem. Vnde & in libro, qui dicitur Mequilda, super istis & similibus concluditur non est Berith, nisi lex. Vnde & in datione legis, quando Deus Moyse præcipiebat monere populum ad legem suscipiendam in monte Sinay. Exod. 19. sic legitur: Dic domui Iacob: Vos vidistis, quæ fecerim in Aegypto, &c. subdit: Et nunc si audieritis vocem meam, & custodieritis Berith meum, id est legem, eritis mihi in peculiū, &c. Vnde manifestum est, quod in hoc

Berith licet pactum significet frequenter tamen significat legem.

Exod. 34. d. 28.

Deut. 29. a. 11.

Exod. 19. a. 4.

Replicat contra prædicationem respōsionem.

Hier. 31. f. 31

De noua lege per Moysen data.

Duo in prædicta auctoritate ponuntur.

Primum.

Secundum.

Deo promissit dare populo suo aliam legem à lege Moyse.

*Berith no-
uum lex no-
ua, quæ secū
dū Talmu-
dicos excel-
lentior est
Mosaica.*

hoc loco, ubi Hieremias in per-
sona Dei dicit: Feriam Berith
nouum: & postea subdit de hoc
Berith: Dabo legem meam in
visceribus eorum, & in cordi-
bus eorum scribameam. quod
per hoc Berith nouum, lex noua
intelligatur quod fuit intētum.
Vnde & magistri tui, scilicet do-
ctores Talmudici, manifestè di-
cunt, quod lex danda per Mes-
siam debebat esse excellentior,
quàm lex Mosaica.

CAPITVLVM III.

*In quo ostenditur, quod lex noua, scili-
cet lex Messia, tam excellentior est res-
pectu legis Mosaica, quod lex Mosaica
dicitur esse vana respectu legis Messia:
nec ex hoc tollitur, quod lex Mo-
saica sit sancta & à Deo
data.*

S A V L V S.

Alega doctores Talmudi-
cos, hoc dicentes.

P A V L V S. In glossa Ec-
clesiast. 2. super illud verbum:
Vade quæso, &c. Et sequitur:
Ecce ipsum vanitas. Rabbi Hi-
sin, quia dicit omnis lex, quam tu
addiscis in seculo isto habet,
id est vanitas est respectu legis
seculi venturi: per quam legem
seculi venturi, intelligitur lex
Messia. Vnde infra Ecclesiast. II.
super illud: Si annis multis vix-
erit homo, & in omnibus eis læ-
tetur. glossa in lætitia, scilicet le-
gis, quicquid præcessit erit ha-
bel, id est vanitas. Gloss. omnis
lex quam homo addiscit in hoc
seculo habet, id est vanitas est,

*Eccles. c. 2.
Glossa Rab-
bi Hysin.
Lex Messia
est tãto ex-
cellentior,
quod lex
Moysi dica-
tur vana.*

Ecc. II. c. 8.

respectu legis Messia. Habes
ergo ex istis manifestè duo: vnū
est, quod lex Messia est alia à le-
ge Mosaica: non enim compara-
rentur istæ leges adinuicem si
essent tantum vna lex. Secun-
dum est, quod lex Messia tam ex-
cellentior est lege Mosaica, quod
ipsa lex Mosaica, quasi vanitas
est respectu legis Messia, vt au-
toritates supradictæ manifestè
sonant.

S A V L V S. Miror quomo-
do posses dicere de lege Mosai-
ca, quod sit vana, cum quamplu-
rimæ autoritates sacra Scriptu-
ræ testantur, ipsam legem esse
sanctam, & à Deo datam, quod
etiam, vt credo, tu & tui con-
ceditis.

P A V L V S. Nullus nega-
re debet, quod lex Mosaica est
sancta, quia fuit à Deo data, po-
test tamen dici vana, in quātum
per eam homines nō conseque-
bātur finem ad quē fuerunt crea-
ti, scilicet ad vitam æternam &
gloriosam. Omnis enim medici-
na quantuncunque bene ordi-
nata, si tamen homo eam sumēs
non consequitur per eam sani-
tatem intentam, vana dicitur:
Quod autem per legem Mosai-
cam homines non consequeban-
tur finem ad quē creati fuerunt,
scilicet vitam gloriosam, satis pa-
tet ex iam dictis in dist. 6. capit. 2
& aliis sequentibus: & ideo dici-
tur vana respectu legis Messia,
per quam homines prædictum
finem consequuntur. Et notan-
ter doctores tui dicunt, legem
Mosaicam

*Lex Mosai-
ca sancta, &
à Deo data
tamen dici-
tur vana, &
vota con-
sam.*

Mosaicam esse vanam respectu
legis Messia, quia respectu alia-
rum legum mundi non debet
dici vana, in quantum lex Mo-
saica disponit ad legem Messia,
per quam finis humanæ vitæ ha-
betur.

CAPITVLVM IIII.

*In quo ostenditur, quod Deus suscitatu-
rus erat de medio Israel alium Pro-
phetam legislatorem præter
Moysen.*

S A V L V S.

Habeo mentem tuam circa
hoc quod Deus daturus
erat legem nouam aliam à lege
Mosaica: sed quia dixisti ampli-
us, quod Deus promissit susci-
tare Prophetam de medio Israel,
qui esset legislator sicut Moy-
ses. Ideo volo, vt mihi ostendas
vnde hoc habeas.

P A V L V S. Hoc quod pe-
tis habetur satis manifestè Deu-
ter. 18. vbilegitur: Prophetam
suscitabo eis de medio fratrum
suorum similem tui, & ponā ver-
ba mea in ore eius, loqueturq;
ad eos omnia, quæ præcepero
illi: qui autem verba eius, quæ lo-
quetur in nomine meo audire
noluerit ego vltor existam. Ex
quibus patet propositum, scili-
cet, quod suscitaturus erat Deus
aliquem Prophetam cui tenebā-
tur credere omnia, quæ eis ex
parte Dei erat dicturus seu præ-
cepturus sicut & Moysi, vn-
de tali Prophetæ ex parte Dei
credendum erat, & obedi-
endum legi per eum datæ, sicut &

*Deut. 8.
c. 18.
De medio
Israel erat
Deus susci-
taturus alium
prophetam
sicut Moysi
similem.*

Moysi obedierunt & legi eius:
& sic talis propheta suscitandus
debebat esse legislator sicut
Moyses.

S A V L V S. Si bene fuisses
scrutatus hanc autoritatem cum
predecessoribus adiunctam, non
inde intentum tuum conclude-
res. In hoc enim loco non agi-
tur de Propheta, qui esset legis-
lator, sed de Propheta futura de-
nuntiante, quod patet manife-
ste ex continuatione literæ ad
immediatè præcedentia: vole-
bat enim Deus excludere à po-
pulo Israelitico diuinationes su-
persticiosas, quibus Chananei
communitè utebantur. Vnde
dicebat eis: Gentes istæ quarum
possidebis terram, augures, &
diuinos audiunt: tu autem à Do-
mino Deo tuo aliter institutus
es. & immediatè ostendebat eis
qualiter institutum erat à Deo,
quod populus Israeliticus habe-
ret notitiam futurorum sibi ad
salutem & ad bonum statum po-
puli oportunam, seu congruam,
scilicet per prophetam à Deo
suscitandum: et ideo subdit sta-
tim, prophetam de gente tua, &
de fratribus tuis, sicut me susci-
tabit tibi Dominus Deus tuus,
ipsum audies. quasi dicat: non
oportet te querere cognitio-
nem futurorum tibi pertinen-
tium ab auguribus, seu diuina-
toribus, quia Deus suscitabit ti-
bi Prophetam de fratribus tuis,
à quo ista posses scire licitè,
quod fuit impletum in processu
temporis per diuersos Prophe-

*Replicatō.
ira prædi-
ctā.*

*Deut. 8.
c. 14.*

tas Dei, ut patet in historiis sacrae Scripturae. Vnde in ista auctoritate nulla fit mentio de legislatore, seu de legis datione, prout tu vis, sed solum de Propheta futura denuntiante, & sic non habes ex hoc loco propositum tuum.

P A V L V S. Bene arguis in hoc, quod ex continuatione verbi per me allegati ad praecedentia sumi debet sensus huius verbi. Vnde & apud doctores nostros, intelligentia dictorum ex causis est summenda dicendi, & hanc rationem recolo me vidisse in quadam epistola tui magistri Rabbi Moyses, ad Iudaeos Africanos, qui de mora aduentus sui Messiae, & de aliis in lege contentis murmurabant seu dubitabant, & inter alia ex hoc loco intendebant concludere, quod aliquis Propheta erat à Deo suscitandus ad dandam legem, quos ipse confutabat dicens eis, quod hic non agitur de Propheta legislatore, sed de Propheta futura denuntiante, ad quod allegabat praedictam rationem tuam. Sed re vera, tam tu quam magister tuus supradictus in hoc loco defecistis scrutinio, quod sic patet. Nam in capitulo praedicti allegati agitur de Propheta suscitando, primo cum dicit. Prophetam de gente tua & de fratribus tuis, sicut me suscitabit tibi Dominus Deus tuus ipsum audies: & in hoc loco indubiè agitur de Propheta futura denuntiante, quod patet

Intelligentia dictorum ex causis dicenda est summenda.

Rab. Moyses in Epistola ad Iudaeos Africanos.

In dicto capitulo agitur de Propheta suscitando.

ex continuatione ad immediatè praecedentia, scilicet, ubi dicitur: Gentes istae quarum possidebistis terram augures, & diuinos audiunt, tu autem, &c. Ex quo manifestè patet, quod talis Propheta dicitur esse suscitandus ad supplendum defectum diuinorum & huiusmodi, prout tu allegasti, & bene quantum in hoc loco. Sed in hoc eodem capitulo legitur. Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui, &c. In quo loco, scilicet secundo, loquitur de Propheta legislatore, quod manifestè patet ex continuatione immediatè praecedente, ubi expressè loquitur de legislatione. Dicitur enim statim ante sic: Ut petisti à Domino Deo tuo in Oreb, quando contra congregata est, atque dixisti: Ultra non audiam vocem Domini Dei mei, & ignem hunc maximum amplius non videbo, ne moriar, & ait Dominus mihi bene omnia sunt loquuti, Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui, & ponam verba mea in ore eius, loqueturque ad eos omnia, quae praeceperò illi, qui autem verba, quae loquetur audire noluerit, ego ultor existam. Patet igitur ex huiusmodi continuationis serie, quod quia in datione legis in Oreb populus fuit territus ex igne maximo, & aliis terribilibus ibi occurrentibus, in tantum, quod à Deo petiuit, quod amplius non loqueretur eis per illum modum, ne

Deut. 18. c. 15.

Ostendit de veri intelligenti auctoritate de Prophetas legislatore.

more-

Exod. 20. c. 19. Deut. 5. c. 15.

morerentur. Ut patet Exod. 20. & Deut. 5. Idcirco dicit hic quod Deus concedit sibi, ut iam non cum talibus terroribus legè eis daret, sed per Prophetam, verum hominem sicut Moyses, in cuius ore poneret sua praecepta, & Deus esset ultor cuiuscumque inobedientis: & iste est sensus planus literae correspondens immediatè praecedenti, ut patet rectè consideranti: vnde ratio mea non accipitur ex primo loco, ubi dicitur: Prophetam suscitabo, quia ibi de Propheta futura denuntiante agitur, prout tu vis, sed ratio mea fundatur in hoc quod dicitur secundo: Prophetam suscitabo eis. quod loquitur de Propheta legislatore, prout est manifestum ex dictis.

C A P I T V L V M V.

In quo ostenditur, quod licet in aliquibus praeceptis Mosaicae legis videatur dici, quod sunt imperpetuum observanda, tamen secundum Hebraicam veritatem, hoc non est intelligendum de perpetuitate absoluta, sed tantummodo limitatam secundum durationem debitam Mosaicae legi.

S A V L V S.

Asertio tua de inuolutione seu mutatione legis Mosaicae, similiter, & Propheta legislatore suscitando, quatenuscunque videantur facere pro te, sunt tamen auctoritates sacrae manifestè testantes de multis praeceptis Mosaicae legis, quae duratura erant in aeternum seu imperpetuum: quae

Arguit per penitiam praeceptorum veter. legis.

quidè praecepta à tuis fidelibus minimè obseruatur, ut patet de sabbatho, de quo Exod. 31. Et custodiēt filij Israel sabbatum ad faciendum sabbatum in generationibus suis pacto sempiterno. Idem de Paschate Exod. 12. Erit dies ista vobis ad memoriale, & solennizabitur ipsam lege sempiterna. Idem de solennitate Pethocostes, & de festo tabernaculorum, & de die expiationis. Leuit. 23. & 24. idem de sacrificiis in praedictis solennitatibus faciendis, & de pane propositionis in singulis sabbathis coram Domino proponendo. In quibus & in quampluribus aliis caerimonialibus & etiam iudicialibus consimiles dictiones ponuntur, quibus manifestè ostenditur, quod in aeternum seu sempiternum erant illa praecepta obseruanda. Vnde licet concedatur tibi, quod alia lex noua à lege Mosaica erat danda, & quod alius legislator praeter Moysen erat suscitandus, non tamen ex hoc sequitur, quod alia lex esset danda, quae esset contraria legi Mosaicae, praecipiendo vel permittendo fieri quod lex Mosaica prohibuit, nec etiam quod aliquis legislator suscitandus erat à Deo, qui legi Mosaicae modo praedicto contradiceret, hoc enim esset de directo contra sacras auctoritates praedictas testantes de praedictis praeceptis & aliis similibus, quod in perpetuum, seu sempiternum erant duratura.

Exod. 31. c. 13 & 16.

Exod. 12. c. 14.

Leuit. 23. a. 3 & 24. b. 8.

Quod lex contraria legi Moysi danda non erat.

Duplex est durationis perpetuitas, quaedam absoluta, quaedam verò limitata.

P A V L V S. Adhanc tuam obiectionē sufficienter euacuan- dam oportet primo scrutari di- ctiones, quę in lingua Hebraica perpetuitatē durationis sonant, quę sunt in duplici differentia: nam quędam earum significant perpetuitatem durationis abso- lutam, scilicet sine fine, quędam verò perpetuitatem durationis significant nō semper absolutā, sed quādoq; periodicam, seu li- mitatam ad aliquem ambitum tē- poris determinatum. Secundo discurrendum est per præcepta supradicta per te allegata & simi- lia, ad videndum, quę illarum di- ctionum in eis ponuntur perpe- tuitatem durationis significan- tium, scilicet an sit de illis primo modo dictis, scilicet, quę perpe- tuitatem absolutam significant. Vel de illis secūdo modo dictis, quę perpetuitatē significant nō solū absolutā sed periodicā, vel limitatam. Quantum ad primum attendendum, quòd secundum Rab. Necach. libr. Sarafmy. qui quidem liber apud Hebręos ha- betur, sicut Catholicō apud nos, dictiones perpetuitatem signifi- cantes absolutam sunt plures, quarū vna est Sela: vnde in Psal. vbi dicitur: In secula seculorum laudabunt te. vbi nos habemus in secula seculorū, in Hebræo ha- betur Sela. Alia dictio signans perpetuitatem absolutā est Ne- cali. Vnde in Psal. vbi dicitur: Vi- uet adhuc in æternū. vbi nos ha- bemus in æternum, in Hebraico habetur Necali. Dictio verò si-

Rab. Ne- cach in lib. Sarafmy. Perpetuita- tem absolu- tam multe dictiones o- stendunt. Sela perpe- tuitatem ab- solutam no- tat.

Necali, quo- que perpe- tuitatem ab- solutam no- tat. Psal. 83.

gnās perpetuitatem durationis limitatam, seu periodicā, est hæc dictio Helā, quę propriè signat in Hebræo sicut hæc dictio secu- lum in latino: seculum enim, non semper importat duratio- nis perpetuitatem absolutā, sed quādoq; limitatam seu perio- dicā, prout pertinet ad tempo- ris ambitum illius rei cui coniu- gitur. Vnde cū coniungitur alicui dictioni signanti rem, cuius duratio limitatur per vitam hominis, tunc tale helam seu se- culum significat totum ambitum durationis vitæ ipsius hominis. Si autem coniungatur alicui di- ctioni signanti rem, cuius dura- tio est secundum statum vnus gentis, tunc helam significat to- tum seculum seu totam duratio- nem illius gentis. Exemplum primi: Deutero. 15. de seruo em- ptitio, de quo legitur: Et acci- pies subulam & dabis eam in au- re eius & in portam, & erit tibi seruus helam. idest in seculum. Quod quidem seculum impor- rat totam vitam suam, non enim potest seruus ei ultra illum ter- minum seruire. Vel potest in- telligi per totam vitam serui, nō enim potest seruus, postquam mortuus est seruire. Et sic ma- nifestum est, quòd non significat perpetuitatem durationis abso- lutam, sed durationem vitę illius domini, quòd est ipse seculū, uel etiam illius serui. Similiter 1. Regum. 1. Anna dicebat de Sa- muele filio suo: Et adducā eū, & apparebit in te faciem Domini, & habi-

Helam in Hebræo se- culum signi- ficat, quòd aliquando durationem perpetuā no- tat aliquan- do verò limi- tatam.

Deut. 15. c. 17.

1. Reg. 1. b. 11.

Rabb. Salo.

Numer. 8. d. 24. Leuit. 25. teno- bantur serui in templo à 25. anno vsq; ad quin- quagesimū.

Hic. 2. d. 20

Autoritates Sacre Scri- pturæ, quæ dicunt legē Mosaicam perpetuā du- ratione nō po- nunt dictio- nem perpe- tuitatem no- tantem.

Replicat probans he- lam in sacra Scriptura si- gnificare per- petuitatem non limita- tam.

& habitabit tibi ad helam, idest in seculum, quod exponit Rabbi Salo. vsque in seculum leuitarū, scilicet, vsque ad quinquagesi- mum annum. Legitur Numer. 8. quòd Leuitę tenebantur serui- re in templo, seu in tabernaculo a 25. anno suæ ætatis vsq; ad 50. & hoc est quod dicebat Anna de Samuele, quòd stare in taberna- culo, vsque in seculum, scilicet Leuitarum prædictum. Nō enim potest dici, quòd in æternū, vel in perpetuum ibi debebat stare. Exemplū secūdi Hier. 2. vbi dici- tur: Ab helā, scilicet à seculo, cō- fregisti iugum, &c. In quo loco seculum intelligitur de tempo- re durationis illius gentis, nō au- tem de duratione seculi absolu- ta, & hoc quantum ad primum. Quantū verò ad secundū mani- festè reperies, quòd in prædictis autoritatibus per te allegatis, ad probandū perpetuitatē duratio- nis Mosaicę legis, vel præcepto- rū eius, nunquam ponitur dictio aliqua signans perpetuitatē ab- solutam, scilicet Necali, vel Sela & huiusmodi, sed solū in eis po- nitur hæc dictio helam, quę quā- doq; significat perpetuitatem periodicam, seu limitatam, sicut hæc dictio seculum, & est sensus, quòd illa præcepta duratura erant per totum spacium dura- tionis Mosaicę legis, non autem ultra. SAVLVS. Hęc dictio helā multoties significat in scriptu- ra æternitatem durationis, cū enim dicitur in Psal. In æternum

Domine permanet verbū tuū. in Hebraico dicitur in helā per- manet verbum tuum. Similiter cum dicitur: Et veritas Domini manet in æternum. vbi dicitur in æternum, in Hebræo ponitur in helam. Manifestum est autem, quòd verbum Dei similiter, & eius veritas non habent dura- tionem limitatam, sed absolu- tam, quod est cōtra superius per te dicta.

P A V L V S. Si bene ver- ba mea considerasti, hoc quod nunc dicis non facit contra me. Dixi enim, quòd seculum seu he- lam non semper importat dura- tionem absolutam, sed quādo- que limitatā, prout pertinet ad temporis ambitum illius rei cui coniungitur. Vnde cū hæc di- ctio helam coniungitur rei habē- ti certum temporis ambitū, tunc talis dictio significat perpetuitatem ad talem ambitum pertinen- tem, sicut de seruo emptitio dici- tur Deuter. 15. & de aliis supra- dictis. Cū autem hæc dictio helam coniungitur rei cui per- tinet duratio æterna, tunc im- portat æternitatis durationem. Vnde sicut seculum, seu helam leuitarū terminatur in quinquagesimo anno, & seculum serui emptitij terminatur in vita sua, vel domini sui, & seculum gen- tis Israeliticę terminatur in du- ratione status illius gentis, sic seculū diuinū, quod est intermi- nabile cōmensuratur æternitati. Vnde cū dicitur de Deo in Psal. à seculo tu es Deus, intelligitur ab

Psal. 118.

Psa. 116. a. 2.

Deuter. 15. c. 17. Quādo hæc dictio Helā coniungitur rei cui perti- net duratio æterna tunc æternitatem dicit.

Seculum di- uinum æter- nitati com- mēsuratur.

eterno, eo quod duratio ad Deum pertinens est æterna. Et ideo in autoritatibus per te allegatis, ubi habetur quod aliqua lex Mosaica, ut puta lex de sabbatho obseruanda, & de Paschate, & huiusmodi erat duratura in helam, intelligendum est in seculo legis Mosaicæ pertinenti, non autem vlti.

S A V L V S. In autoritatibus per me allegatis contra te hæc dictio helam interpretanda est in sempiternum, sic enim interpretati sunt trãslatores tui, ut patet per translationem communem apud te & tuos autenticam: vnde non decet te aliter in prædictis locis eam interpretati.

P A V L V S. Licet verum sit, quod trãslatores nostri interpretati sunt hanc dictionem helam per æternum, seu sempiternum in autoritatibus, quæ loquuntur de obseruatione sabbathi, & quorundam legalium præceptorum, non tamen cum eis tenendum est, sed potius standum est cum veritate Hebraicæ literæ, probatum est enim supra, quod hæc dictio helam non semper significat spatium seu durationem æternam, sed durationem rei, cui coniungitur congruentem. Et ideo in hoc loco non est tenendum cum translatione nostra communi, cum stare non possit cum Hebraica veritate, nec cum catholicorum determinatione.

S A V L V S. Quomodo ergo posses saluare interpretatores tuos, præsertim Hierony-

mus, qui tantæ autoritatis est apud te.

P A V L V S. Beatus Hieronymus loquitur in hoc loco more communi seu vulgari, quo dicitur perpetua illa, quæ complent terminum sibi possibilem, seu debitum, ut cum dicitur communiter in instrumentis publicis ad perpetuam rei memoriam. Similiter in collationibus beneficiorum consuevit dici canonicè, & in perpetuum. Quæ quidem perpetuitas non est absoluta, sed ad suum debitum, sed possibilem terminum limitata, & isto modo translatione Hiero. est intelligenda in hoc loco, cum enim dicit de obseruatione sabbathi, quod esset æterna seu perpetua, & sic de aliis intelligendum est de perpetuitate durationis legi Mosaicæ pertinente.

C A P I T V L V M V I.

In quo ostenditur, quod terminus durationis legis Mosaicæ est lex noua, quæ data est per Christum, & quod lex Mosaica non obligat vltra illum terminum quantum ad ea, quæ in ipsa lege Mosaica continentur, quæ non sunt de lege naturæ, & quod ex hoc non sequitur, quod lex Mosaica non fuerit à Deo data.

S A V L V S.

N Vllus terminus durationis legitur assignatus fuisse Mosaicæ legi, ut ad illum terminum referri possit helam seu seculum, sicut fuit terminus assignatus lauitis ad seruiendum in templo, seu in tabernaculo, ut dictum est.

Similiter

Perpetua dicitur, quæ complet terminum sibi possibilem.

Queritur terminum legis Mosaicæ.

Similiter in seruo emptitio ad seruiendum domino facta: & ideo hæc dictio helam, quæ ponitur in obseruatione sabbathi, seu circumcisionis, & huiusmodi, interpretanda est secundum durationem totius seculi præsentis, scilicet vsque ad finem mundi, prout communiter intelligitur apud nos.

P A V L V S. Verum est, quod tu & tui non creditis aliquem terminum fuisse positum in hac vita durationi Mosaicæ legis. Vnde per hanc dictionem helam, in obseruatione præceptorum legalium positam, intelligitis durationem perpetuam absolutè. Quæ quidem errorem nonnulli eorum, qui fidem Christi receperunt sunt sequuti, ut patet in primitiua Ecclesia, quando quamplurimi, rite baptizati, legalia obseruabant, contra quos Apostolus noster Paulus in suis efficaciter scripsit epistolis. Qui quidem morbus pestiferus antiquus, adhuc inter hæreticos pullulat modernos, cuius tamen falsitas manifesta est. Nam lex Mosaica ex Dei ordinatione non erat obligatoria ad semper, sed tantum ad terminum à Deo præfixum, scilicet vsque ad legem Messie promissam. Quod sic patet: nam ut ex supradictis habetur, Deus promissit se daturum populo Israelico legem nouam aliam à lege Mosaica, prout habetur Hier. 31.

In primitiua Ecclesia quidam decepti legalia obseruabant.

Lex Mosaica non erat obligatoria post legem Messie.

Hier. 31. f. 33. In multis lex noua auertentiam excelsit. Primo in modo dandi legem.

bulis lapideis, lex verò noua erat in cordibus scribenda, ut habetur ex autoritate Hiero. præ allegata, per quod designatur legis nouæ maior stabilitas, in quo quodammodo assimilatur legi naturæ, quæ indelebiter in cordibus imprimitur. Secundo, quia lex Mosaica quantum ad illa quæ in ea continentur, quæ non sunt de lege naturæ, non obligabat ad eius obseruantiam nisi solam gentem Israeliticam, cui soli data fuit.

Lex noua legi naturæ assimilatur in hoc, quod indelebiter in cordibus imprimitur.

Secundo, quia lex illa Israelitis tantum obligabat.

Psa. 147. a. 19.

Isa. 42. a. 4.

Tertio, quia lex illa obligabat tantum in terra promissionis.

Deut. 4. a. 5.

Deut. 5. d. 31.

Vnde in Psalm. de Deo dicitur: Annuntiās verbum suum Iacob, iustitias & iudicia sua Israel, non fecit taliter omni nationi, &c. sed lex noua quæ est lex Christi, sicut & lex naturæ omnes nationes obligat. Vnde Isai. 42. de Christo & eius lege dicitur: Donec ponam in terra iudicium, & legem eius insulæ spectabunt. Tertio, quia lex Mosaica, quantum ad supradicta, scilicet quæ non sunt de lege naturæ, non obligabat subditos suos vbi que, sed solum in terra promissionis. Vnde Deut. 4. Scitis, quod docuerim vos præcepta atque iustitias sicut mandauit mihi Dominus Deus meus, ut faciatis ea in terra quam possessuri estis, & obseruabitis & implebitis opere. & infra eodem cap. Mihi quoque mandauit eodem tempore, ut docerem vos cæremonias, & iudicia, quæ facere deberetis in terra quam possessuri estis. Similiter & Deut. 5. postquam Moises repetiuit præcepta decalogi, & ea quæ conigerunt tempore dationis legis,

Q 5 subdit.

subdit. Tu verò hinc sta mecum & loquar tibi omnia mandata & carimonias atque iudicia, quæ docebis eos, vt faciant ea in terra, quam dabo eis in possessionem. Ex quibus & multis similibus manifestū est, quòd lex Mosaica, quantum ad ea, quæ in ea continebantur, quæ non essent de lege nature, non obligabant ad omnem locum, sed solum in terra promissionis. Lex verò noua, scilicet Christi, sicut & lex nature obligabat vbique, de qua Malach. i. postquam dicit de reprobatione sacrificiorum veteris legis, dicit: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra. statim subdit: Ab ortu enim solis vsq; ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda, Ex quo patet manifestè quòd sacrificia Deo oblata, quæ nullo modo erant in veteri lege accepta, nisi in tēplo, vel tabernaculo, quæ in terra promissionis erant sita, postea debebant Deo esse accepta, vbique, scilicet ab ortu solis vsq; ad occasum. Quarto, quia lex Mosaica tēporalia bona promittebat in præmiū suæ obseruantie, & poenas tēporales in poenā transgressionis eius, quòd patet Leuit. 26. & 28. & in multis aliis locis. Lex verò noua, vt patet per eius discursum, spiritualia bona promittit, scilicet regnum cælorum, & poenas, spirituales comminatur,

Mala. i. c. 10

Quarto, quia lex Mosaica tēporalia bona promittebat. Leuit. 26. & 28.

vt est gehenna ignis. Constat autem etiam apud Philosophos, quòd bona spiritualia incomparabiliter excedunt temporalia, & è contra de malis oppositis. Ratio autem huius diuersitatis est, quia lex Mosaica dabatur populo rudi adhuc imperfecto in comparatione ad perfectionē, quæ futura erat in tempore noue legis. Vnde Rab. Moy. Aegyptius, in sua expositione, super librum Sāhedrin cap. Helech. ponit exemplum ad huiusmodi remunerationes temporales promissas intelligendum de puero, qui prouocatur ad discendum literas per aliqua parua munuscula, quæ sunt in eius affectu: consequenter cum attingit etatem, in qua ad honores afficitur, prouocatur ad discendū per hoc, quòd promittitur sibi gradus magistris, vel doctoratus. Consequenter verò, cum attingit ad cognitionē, quòd per virtutem scientiæ anima magis perficitur, tendit ad discendum amore ipsius scientiæ seu perfectionis, & sic in proposito. Nam populus Israeliticus, cui lex fuit data, rudis erat, & non erat in eius affectu, nisi cupiditas terrenorū, & ideo per bona terrena seu temporalia inducebatur ad obseruationē præceptorum legis. Sed tempore Messie, quando diuinorum cognitio magis debebat esse in mūdo. De quo tempore Isa. ii. Repleta est terra scientia Domini, sicut aque maris cooperientes, tunc lex noua per ipsum danda non

Ratio diuersitatis illarum legum.

Rab. Moy. Aegyptius super li. Sāhedrin cap. Helech. Exemplum notandum.

Isa. ii. b. 9.

non habebat inducere ad sui obseruantiam per bona temporalia, quæ minima sunt, & quasi nulla respectu bonorum spiritualium. Quapropter magistri tui dixerūt, quòd omnis lex, quam tu addiscis in hoc seculo, scilicet in seculo veteris legis, vana est respectu legis Messie, vt supra fuit allegatum. Ex quo patet, quòd tempus durationis veteris legis dicitur seculū per se, & vocabatur seculum, scilicet helam prius respectu seculi Messie, quòd dicitur futurū. Vnde Rab. Moif. in suo Deut. libro de Iudicibus, titu. de Regibus capit. 12. dicit: Non est inter helam, id est seculum istud & tempus Messie, nisi subiectio Regnorū. Ex quo patet manifestè, quòd secundum ipsum tempus veteris legis vocatur helam, seu seculum per se distinctum à diebus Messie. Vnde in illo seculo tantum à diebus Messie distinctio lex Mosaica obligabat. Et sic intelligenda est hæc dictio helam in obseruatione præceptorum legalium posita, lex autem noua, scilicet Christi, obligat ad semper, sicut & lex nature. Ex quibus habes, quòd legi Mosaicæ fuit terminus præfixus suæ durationis, scilicet lex noua, in quam terminatur, & ad quam disponit, & in quam ordinatur, sicut imperfectum ad perfectum.

Rab. Moif. lib. de Iudicibus tit. de Regib' c. 12.

Lex noua obligat ad semper, sicut lex nature.

S A V L V S. Video quòd circa legem Mosaicam quædam concedis, quæ non possunt simul stare: concedis enim ipsam fuisse

se datam à Deo, & tamen dicis quòd est imperfecta. Quæ quidem duo non possunt simul stare: testatur enim scriptura Deut. 32. quòd Dei perfecta sunt opera. Item asseris, quòd lex Mosaica non obligabat ad semper, sed solum in seculo terminato seu limitato, quòd non pertinet ad opus Dei. Legitur enim Eccl. 3. quòd omnia opera, quæ fecit Deus per seuerant in æternū, & sic ista duo incompatibilia sunt, scilicet, quòd illa lex sit à Deo, & tamen, quòd non perseueret in æternum.

Deut. 32. Arguit legē Moysi esse perfectā, & semper durare.

Eccles. 3. c. 14.

P A V L V S. Ad primū respondeo tibi, quòd perfectum potest dici dupliciter. Vno modo illud, quòd est perfectum simpliciter, prout pertinet ad speciē, seu naturam suam. Alio modo dicitur perfectum non simpliciter, sed secundum temporis conditionem. Primo modo dicitur homo esse perfectus illæ, qui attingit ad perfectionē humanæ speciēi iā in ætate perfecta. Secundo modo dicitur perfectus puer, qui secundum temporis conditionem attingit perfectionē humanæ speciēi non autem simpliciter: & isto modo certa præcepta, quæ pueris dantur sunt quidem perfecta secundum conditionem eorū, quibus dantur, & sic non fuit perfecta simpliciter: & talia fuerunt præcepta legis, scilicet perfecta secundum conditionem populi rudis, cui dabatur. Ad secundum respondeo, quòd in illa auctoritate Ecclesi. quæ dicit: Omnia quæ fecit Deus perfe-

Perfectū dupliciter dicitur.

Optima similitudo.

Expositio auctoritatis Eccl. 3. c. 14.

perseuerant in æternum. Vbi in trāssatione nostra dicitur in æternum, in Hebræo habetur in helā, idest in seculum, quod non significat durationem æternam, seu perpetuam, sed periodicam & limitaram, vt dictum est, quod verificatur de quolibet ente: vnūquodq; enim durat, seu perseuerat in seculo suæ durationis à Deo terminato, & iste est verus sensus & planus illius autoritatis, falsum enim esset dicere, de quolibet ente à Deo facto, quod perseuerat in æternum. Vnde & de lege Mosaica verum est dicere, quod perseuerat in helam, idest in seculo suo, prout iam supra fuit ostensum.

CAPITVLVM VII.
*In quo ostēditur, quod licet lex Mosai-
ca, quoad plurima præcepta in eadem
contenta non obligat tempore legis no-
uæ, est tamen perutilis ad multa, quia
omnia in eadem contenta ad no-
stram doctrinam scripta
sunt.*

S A V L V S.

*Inferi legē
Mosaicam
inutile esse.*

SI lex Mosaica nō perseuerat, nisi in seculo suo, quod quidē seculum secundum te in legē nouam terminatur, sequitur quod lex Mosaica, secū dum te, qui credis legem nouam iam venisse, iam non perseuerat, & sic est iā omnino inutilis, nec obligat ad aliquid faciendum, neque vitandum, quod est inconueniens manifestē. Nam secundum hoc lex Mosaica, ad quid occuparet membranas vestras, & quare in Biblio-

tecæ volumine includeretur, cū ad nihilum valeret vltra, illud enim cuius seculum iam præterit definit esse, & in nihilum redigitur.

P A V L V S. Absit à mente fidelium credere, quod lex Mosai- ca est inutilis, etiam post aduē- tum legis nouæ, nec etiam asse- rere licet, quod lex Mosai- ca etiam tempore gratiæ non obli- gat ad aliquid faciendum, neque vitandum: ista enim sunt à veri- tate catholica omnino aliena. Primum patet sic: dicere enim, quod lex Mosai- ca, vel etiā alia, quæ in canonicis libris veteris testamenti continentur, sunt inu- tilia post legem nouam, est de di- recto contra Apostolum nostrū, quem in Doctorem gentium ha- bemus, qui vniuersaliter dicit: Quæcunque scripta sunt ad no- strā doctrinam scripta sunt. Illa enim, quæ ad nostram doctrinā scripta sunt, manifestē sunt no- bis vtilia, quod etiam discurren- do hoc potest haberi, discurren- do dico, nō per singula generū, quia esset valdē difficile, sed per genera singulorum, vel eorum plurima. Constat enim, quod ea quæ in sacra Scriptura antiqui te- stamenti continētur sunt in qua- druplici differentia. Quia sunt vel historialia, vt ea quæ narrant gesta, quæ antiquis temporibus contigerunt, vel sunt propheti- ca, & hoc diuersimodē, quia aut de præterito, vt cū Moyse pro- phetauit de creatione mundi Genes. 1. cuius notitiam non po- tuit

*Lex Mosai-
ca in cononi-
cis libris co-
tenta post le-
gē nouā est
utilis, & ad
nostram do-
ctrinā scri-
pta.*

*Scripta in
veteri testa-
mento sunt,
in quadru-
plici differē-
tia. Primo histo-
rialia. Secūdo pro-
phetica. Genes. 1.*

tuit habere, nisi per diuinam re- uelationem. Aut de futuro, vt cū Prophetæ prophetant de aduentu Messie, & etiam de mul- tis aliis quorum aliqua pro tunc erant futura nunc autem imple- ta, alia verò adhuc sunt imple- da in futuro. Vel sunt sapientia- lia, vt ea quæ pro maiori parte in libris Salomonis continentur. Vel sunt legalia, vt præcepta af- firmatiua vel negatiua, quæ præ- cipuè in pentatheuco continen- tur. Historialia autem, quæ nar- rātur in sacris scripturis, magnā nobis præstant vtilitatem: sicut ex historia diluuij, quæ narratur Genes. 7. informamur de prou- idencia diuina, & eius iustitia, per quam Deus omnia animata puni- uit, & Noe iustum cum sua poste- ritate reseruauit. Similiter ex hi- storia Sodomorum iustitiam di- uinam per malorum punitionem percipimus, & eius misericordiā per euasione[m] Loth, præcibus seu meritis Patriarchæ Abrahæ cognoscimus. Idem de submer- sione Aegyptiorū, & liberatione filiorum Israel ab eorum ser- uitate, & de multis aliis iustitiis Dei, quibus iniusti puniuntur, ius- ti verò remunerantur, plenē co- gnoscitur: & de talibus in scriptu- ris sacris contentis intelligi po- test illud Psal. Iustitiæ Domini re- ctē lætificantes corda, tales enim historiæ rectē narratæ iustorum corda lætificant. Iuxta illud Psal. Memor fui iudiciorum tuorum à seculo Dñe, & consolatus sum. Ex Prophetis autē in sacris scri-

*Tertio sa-
pientialia.*

*Quarto le-
galia.*

*Vtilitas hi-
storiarum
sacra Scri-
ptura.*

Psal. 118. c. 9.

Psal. 118. 52.

*Prophetia
utilitas.*

pturis veteris testamenti multa nobis ad doctrinam nostram ac- comoda accipimus. De creatio- ne enim mundi, quam Moyse prophetizauit, habemus veram fidem de hoc, quod mundus nō fuit ab æterno, nec à seipso, nec ab alio, nisi tantū à Deo de ni- hilo productus, in quo nonnulli Philosophorum errauerūt, op- positum asserentes. Similiter, & de aduentu Saluatoris tunc futu- ro, quam multa nostræ saluti ac- comoda per prophetica vati- cinia percipimus. Vnde & de ta- libus potest verificari illud Psal. quod de sacra Scriptura dicit: Testimonium Domini fidele sa- pientiam præstans paruulis. Ta- lia enim prophetica testimonia sapientiam præstant paruulis, sci- licet hominibus, quorum cogni- tion naturalis communiter ad ta- lia cognoscenda non nisi reuela- tione diuina attingit. Sapientia- lia verò in sacris scripturis con- tenta magnam nobis conferunt vtilitatē, quādoq; in cognitione diuinorū, quandoq; vero in cō- mendatione morum, & vitiorū extirpatione, vt patet ipsa dili- genter intuenti: de quibus po- test dici illud Psal. Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis. Præce- pta verò legalia, scilicet Mosai- cæ legis etiam tempore legis no- uæ maximē nobis conferūt, quo- rum quædam sunt maxima, tan- quam communia & prima præce- pta legis naturæ, scilicet: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde

Psal. 118. b. 8.

*Sapientialia
magnam cō-
ferunt vtili-
tatem, &c.*

Psal. 118. 130

*Legalia etiā
nunc maxi-
ma nobis cō-
ferunt.*

Deut. 6. a. 5.

corde tuo. Deut. 6. & Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Leuit. 19. quæ sunt per se nota rationi humanæ, vel per naturam, vel per fidem. Quæ quidem præcepta licet sint duo propter diuersitatem obiectorum, sunt tamen vnum ex vnitatis finis: quia Deus diligendus est propter se, & proximus propter Deum. Ad quod quidem præceptum de dilectione præcepta decalogi referuntur, sicut conclusiones ad principia communia: & ideo de isto præcepto, scilicet dilectionis propriè intelligitur illud Psalm. Præceptum Domini lucidum illuminans oculos. Sicut enim per lumen corporale visibilia cognoscuntur corporalia, sic per istud præceptum alia supradicta cognoscuntur esse iusta. Quæ quidem præcepta, scilicet tam prima, quæ per se sunt rationi humanæ nota per naturam vel per fidem, vt dictum est, quàm alia, scilicet præcepta decalogi, quæ ex principiis communibus manifesta consideratione cognosci possunt in lege noua, omnino sunt obseruanda. Vnde & magister & saluator noster de primis duobus dicit Matt. 22. In his duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ. De præceptis verò decalogi dicit Matt. 19. Si vis ad vitam ingredi serua mandata Dei. Nullus igitur sanæ mentis asserere posset, quòd lex vetus, in qua huiusmodi præcepta salutis humanæ necessaria à Deo fuerunt data, inutilis sit tempore legis nouæ,

Leuit. 19. d. 13.

Præcepta de dilectione licet duo sint, scilicet dilectio Dei & proximi vnum tamen est ex vnitatis finis.

Psalm. 18. c. 9.

Matth. 22. d. 40.

Matth. 19. c. 17.

Quomodo lex Moysi, quantum ad aliqua obligat tempore gratiæ.

nec etiam dici potest, quòd præcepta legis Mosaicæ de quorum numero prædicta præcepta sunt non obligent tempore gratiæ.

CAPITVLVM VIII.

In quo ostenditur, quòd in duobus præceptis de dilectione tota lex pendet & Prophetæ secundum sententiam saluatoris.

S A V L V S.

DICTA magistri tui per te nunc allegata videntur rationaliter impugnanda, & primò primum, secundò secundum. Primum enim manifestè discordat cù toto processu præceptorum in lege & in prophetis contentorū: in quo quidem processu non ponitur aliqua pendètia vnus præcepti ad alterum, sed quodlibet illorum ponitur tanquam à Deo præceptum per se, sine aliqua pendètia ad alterum. Dicere ergo quòd in duobus præceptis de dilectione, scilicet Dei & proximi, tota lex pèdeat & prophetæ est, omnino sacrae Scripturæ in consonum. Item istud præceptum de dilectione nō ponitur inter præcepta decalogi, nec de eo videtur in decalogo facta fuisse mentio: similiter, nec legitur fuisse datum ante dationem legis. Dicere ergo, quòd præcepta decalogi referuntur ad præceptū de dilectione, quod nō fuit datum ante quam decalogus daretur, & quòd decalogus se haberet ad præceptum de dilectione, sicut conclusiones ad principia communia, nullam videtur continere

Queritur quomodo ex duobus charitatis præceptis tota lex pendeat. cū vnum præceptum nō pèdeat ex alio.

Præceptū de dilectione non est in decalogo.

tinere rationem, & sic illud dictum magistri tui, in quo dicit, quòd in illis duobus præceptis de dilectione Dei & proximi tota lex pendet & Prophetæ, remanet vacuum & inane.

P A V L V S. Ad primum, quod obiicit contra doctrinam magistri mei, dicens, quòd in duobus præceptis, scilicet de dilectione Dei & proximi, tota seu vniuersa lex pendet & Prophetæ, tibi respondeo, quòd hoc dictum est verissimum, sicut & cætera alia quæ in mei magistri & saluatoris doctrina habentur. Nā in duobus præceptis de dilectione supradictis cætera præcepta diuina pendent dupliciter: vno modo ex veritate, sicut conclusiones in suis principiis. Nam sicut in speculatiuis veritas conclusionum dependet ex veritate suorum principiorum, sic & in practicis ratio particulariū agendorum pendet ex ratione suorum principiorum. Ex hoc enim quod Deus est super omnia diligendus, sequitur quòd non est alius Deus colendus, nec eius nomen in vanum sumendum, & sic de aliis præceptis in Deum ordinantibus: & sic patet, quòd præcepta in Deum ordinantia manifestè pendent ex præcepto de dilectione Dei modo prædicto. Idem est dicendum de præceptis ordinantibus in proximum, vt cū dicitur: Nō occides: Nō mœchaberis, &c. scilicet, quòd omnia illa dependent ex ratione istius præcepti: Diliges proximum

Dupliciter pendet cætera diuina legis præcepta à dilectione. Primo ex veritate.

Ex hoc quod Deus sit super omnia diligendus, sequitur quòd non sit alius Deus colendus, & sic de reliquis mandatis.

Præcepta, quæ ordinant ad proximum pendet à dilectione proximi.

tuum sicut te ipsum. sicut ratio conclusionum pendet ex ratione suorum principiorū. Alio modo præcepta diuina in sacris eloquiis contenta pendent ex ratione suorum principiorum, in duobus præceptis de dilectione supradictis, scilicet in præmio debito facientibus illa præcepta: nullum enim præmium debetur custodientibus diuina præcepta, nisi in dilectione Dei fundetur, seu radice: quod patet sic. Nam Exod. 20. in prohibitione idolatriæ Deus promittens poenas transgressoribus, & præmia obseruantibus subdit: Ego sum Dominus Deus tuus fortis zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem eorum, qui oderunt me, & facies misericordiam in millia, his qui diligunt me & custodiunt præcepta mea. Ex quo patet manifestè, quòd Deus præmiat per suam misericordiam custodientes sua præcepta, si tamen diligunt eum, & oppositū de transgressoribus. Et sic habes, quòd præmia debita custodientibus præcepta diuina pendent ex dilectione Dei, quam qui non habet per custodiam aliorum præceptorum nullum præmium cōsequetur: & sic tota lex quantum ad rationem præmij & per consequens meriti dependet in duobus præceptis de dilectione supradictis. Et per hoc patet responsio ad secundū obiectum tuū, in quo dicit, quòd præcepta decalogi non referuntur ad præceptum de dilectione, eo quod

Secundo modo. Observatio mandatorū sine dilectione non fiat præmij non meretur.

Exod. 20. a. 5.

Corolariū responsiū ad primum argumentū.

Responsio ad secundū.

eo quod nō fuit datum antequā decalogus daretur, nec in decalogo fit mēzio de huiusmodi praecepto. Nam manifestum est per auctoritatem prae dictam, quōd in decalogo fit mentio de huiusmodi praeceptis, scilicet de dilectione Dei, quae requiritur ad consequendam Dei misericordiam in custodientibus praecepta diuina. Vnde dicit: Facies misericordiam cum iis, qui diligunt me & custodiunt praecepta mea. & sic habetur expressa mentio de dilectione Dei necessaria ad praemia consequenda: non tamē ponitur dilectio Dei per modum praecepti hinc in decalogo, sed praesupponitur, tanquam per se notū per naturam, vel per fidē, vt dictū est, ponitur tamen dilectio Dei per modū praecepti. Deut. 6. vbi hoc praeceptum explicitē & perfectē traditur. Similiter & praeceptum de dilectione proximi Leuit. expressius ponitur.

S A V L V S. Sicut dilectio Dei requiritur ad consequendam Dei misericordiam in custodientibus praecepta diuina, vt in auctoritate per te allegata videtur cōtineri, sic custodia praeceptorū diuinorū requiritur in diligētibus Deū ad consequendam Dei misericordiam, vt patet per auctoritatē per te allegatam, in qua dicitur: Facies misericordiam his, qui diligunt me; & custodiunt praecepta mea. Vnde nō magis pendet custodia praeceptorū in dilectione Dei ad eius misericordiam consequendam, quā dilectio Dei in cu-

stodia praeceptorū eius. Vnde secūda ratio tua, in qua dicis, quōd praecepta diuina pēdent in duobus praeceptis de dilectione Dei quantum ad prēmium non videtur valere ratione praedicta.

P A V L V S. Praeceptū de dilectione Dei prout explicitē & perfectē traditur Deut. 6. Omnium praeceptorū diuinorum custodiam includit. In hoc enim quod dicitur: Ex todo corde, praecipitur, quōd tota nostra intentio feratur in Deum. Ex hoc autem, quod dicitur: Ex tota mēte, & infra, praecipitur, quōd intellectus noster subdatur Deo incredēdis quae est tota mēte Deū diligere, & Deum diligere debemus sine obliuione. In hoc autem, quod dicitur: Ex tota anima, praecipitur quōd appetitus noster obediatur Deo. Et sic patet, quōd ad impletionem huius praecepti requiritur custodia ceterorū mandatorum Dei: sed in custodia mandatorum Dei seorsum scripta nō includitur dilectio Dei: potest enim homo custodire mandata Dei, vt puta: Non sint tibi dij alieni: Honora patrem, &c. sine hoc quod diligit Deū, vel quod hoc faciat ex dilectione seu charitate Dei, & ista faciens non dicitur transgressor praeceptorum illorum, quae sic obseruat, quamuis non habeat habitum charitatis, siue dilectionis Dei, neq; hoc faciat ex amore Dei. Ex quibus patet, quōd custodia mandatorum Dei includitur in praecepto de dilectione Dei, & nō ē cōtra-

& sic

Praeceptū de dilectione Dei non ponitur explicitē in decalogo quia praesupponitur.

Deut. 6. a. 5.

Leuit. 19. d. 18.

Deut. 6. a. 5. Nota explicitio.

Praeceptum de dilectione Dei, prout traditur Deut. 6. omnium praeceptorum includit custodiam.

& sic tota lex, scilicet praecepta legis, pendent in praecepto de dilectione Dei, & proximo modo praedicto. Vnde si benē seruatus fueris dicta doctorum tuorum reperies, quōd nōnulli eorum afferunt multitudinem praeceptorum Mosaicę legis in paucis, vel etiam in vno tantum subsistere, quod satis consonat praedictis.

C A P I T V L V M IX.

In quo ostenditur, quōd secūdum quosdā doctores Talmudicos, multitudo praeceptorum Mosaicę legis in paucis, vel etiam in vnum consistunt, quod etiā concordat cum dicto Saluatoris supra dicto.

S A V L V S.

A llega mihi obsecro doctorum nostros, hoc quod dicis afferentes.

P A V L V S. In libro qui dicitur Matoth. di. quae incipit: Isti sunt qui flagellantur, quidā doctor Talmudic⁹ nomine Rabbi Caniblai dicit, quōd praecepta Mosaicae legis sunt 613. quorū affirmatiua sunt 248. negatiua verō sunt numero. 365. & quōd venit Dauid & constituit praedicta, 613. praecepta in 11. vt habetur in Psalmo: Domine quis habitabit, &c. vbi dicit de illo: Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam, &c. Qui facit haec non commouebitur in aeternum. Ex quo infert quōd in illis 11. praeceptis affirmatiuis & negatiuis, quae in illo Psalmo continentur, consistit vis omnium

Correlatiū responsum.

Lib. Matoth. di. quae incipit: Isti sunt qui flagellantur. Rab Caniblai.

Praecepta legis Mosaicae sunt sexcenta & tredecim.

Psal. 14.

Affirmatiua sunt 248. & negatiua 365.

Dauid constituit in 11.

praeceptorum Mosaicae legis, quantum ad prēmium aeternum: nam secūdum ipsum Dauid, qui facit illa. 11. tantum securus est de hoc quōd nō commoueat in aeternum. Sequitur in eadem auctoritate: Venit Isaias & constituit ea super sex. Isai. 33. Ambulans in iustitiis & loquens veritatem, &c. Sequitur: Ipse in excelsis habitabit. In qua auctoritate Isai. ponuntur sex opera meritoria, super quibus concludit, quōd faciens talia excelsa habitabit, scilicet in praemio aeterno: Et sequitur ultra in praedicta auctoritate: Venit Michaeas & constituit ea super tribus. Mich. 6. Annuntiaui tibi homo quid est bonum, & quid Dominus petit à te, vtique facere iudicium & diligere pietatē, & humiliter ambulare cum Deo tuo. Vnde in istis tribus tantum secūdū Michaeam omnia praecepta Mosaicae legis consistūt: cum dicit, quod Deus nihil aliud petit ab homine, nisi ista tria. Et sequitur vltimo in eadem auctoritate: Venit Abacuc, & constituit ea super vnum tantum. Vnde Abac. 2. Iustus in fide sua viuit. Habes igitur auctoritatē praedicti doctoris tui, quōd tota multitudo praeceptorū Mosaicae legis in solo vno consistit. Vnde non mireris de verbis Saluatoris nostri dicentis, quōd in duobus praeceptis de dilectione tota lex pendet & Prophetæ.

S A V L V S. Multum discordat haec auctoritas per te allegata
R ab auto-

Isai. 33. c. 13. vclufi in 6.

Constituit ea per tribus. Mich. 6. 6. b. 8.

Abac. 2. d. 4. posuit super vnum.

Arguit & probare nititur, quod autoritas Christi sit contraria autoritati Abacuc.

ab autoritate magistri tui : ipse enim dicebat, quod in duobus preceptis de dilectione supradictis tota lex consistit. Abacuc autem dicit in vno: ite illud vnu preceptum assignatum ab Abacuc est de fide, illud autem magistri tui est de dilectione, quae sunt diuersa precepta.

PAVLVS. Licet autoritas doctoris tui in praedictis, quae tu allegas, videatur deuiare a veritate magistri mei, eo quod magister meus in duobus preceptis dicit pedere totam legem, & doctor tuus dicit in vno tantum. Similiter in hoc quod magister meus declarat illud preceptum in quo lex pendet, esse preceptum de dilectione & doctor tuus dicit ipsum esse de fide, adhuc sufficeret tibi quod secundum doctores tuos multitudo preceptorum Mosaicae legis reducit ad pauca vel ad vnum tantum, quod erat intentum meum. Sed adhuc si bene consideras ad eundem intellectum reduci possunt verba Evangelica magistri mei cum verbis Prophetis Abacuc. Nam fides meritoria, de qua agimus, supra intelligenda est cum dilectione Dei, sine qua nullus actus posset esse meritorius, vt patet per autoritatem Exod. supra allegatam vbi dicitur: Faciens misericordiam diligentibus me. Et ideo fides in qua homo viuit vita spiritali intelligenda est quod sit formata in charitate seu dilectione Dei. Duo etiam precepta

Concordat verba Abacuc, cu verbis Christi.

Fides de qua agit Abacuch est illa fides que per dilectionem operatur.

de dilectione vnum sunt, vt dictum est supra: quia in vno & eodem finem referuntur, & ideo verba Abacuc dicentis, quod iustus in fide sua viuit, intelligenda sunt de fide formata in charitate. Cuius charitatis duo sunt precepta, quae ad vnum reducuntur, vt dictum est. Et sic patet, quod prima dicta mei magistri dicentis, quod in illis duobus preceptis de charitate tota lex pendet & Propheta, stant in suo vigore, tanquam verissimum, impugnationibus tuis non obstantibus.

CAPITVLVM. X.

In quo declaratur, de quibus mandatis Mosaice legis intelligendum est verbum Christi dicentis: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.

Matth. 19.

S A V L V S.

AVdio quod sentis circa dictum magistri tui de preceptis de dilectione Dei, sed circa secundum dictum suum quod dicit: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Matth. 19. amplius insistere nos oportet. Videtur enim ex hoc dicto quod ad habendam vitam aeternam oportet seruare mandata legis Mosaicae de qua intendit, licet enim ibi exemplificet de preceptis decalogi, non tamen ex hoc intelligi debet, quod alia mandata excludere intendat, praesertim cum alibi vniuersaliter loquens dicit: Non veni soluere legem, sed adimplere. Ex quo manifeste patet, quod mandata Mosaicae legis non erant

Duo precepta de dilectione vni sunt postquam ad vnu sunt diriguntur.

Matth. 19. c. 17.

Matth. 5. c. 17.

erat soluenda per ipsum, sed implenda: cuius oppositum per te & alios discipulos suos vbique docetur, etiam impletur opere, cum omnia ferè mandata diuinae legis, quae per Moysen data fuerunt, penitus euacuauit opere & sermone, docendo, ea non esse obseruanda, quod non solum est contra doctrinam Propheticae, in cuius fine per Malachiam dicitur: Memento te legis Moysi serui mei, cui mandavi in Oreb caerimonia & iudicia. sed etiam est contra doctrinam Evangelij tui, vt ex dictis patet.

PAVLVS. Si es memor illorum quae fuerunt ibi ostensa in capitulis praecedentibus huius distinctionis, faciliter habere posses tuorum obiectorum solutionem. Habes enim ex dictis superius, quod precepta Mosaicae legis, praesertim ea quae non sunt de lege naturae, non erant perpetuo obseruanda, & quod terminus durationis Mosaicae legis, ultra quam lex Mosaica non obligat in praedictis, est lex noua, quae data est per Christum. Ex quibus sequitur, quod dictum Christi dicentis: Si vis ad vitam ingredi serua mandata. si intelligatur de omnibus mandatis Mosaicae legis, oportet illud restringere ad tempus durationis Mosaicae legis, in quo lex Mosaica obligabat ad omnia precepta in eadem contenta, infra quod tempus necesse erat ad habendam vitam aeternam, omnia mandata seruare, & in eodem tempore Christus locutus fuit illa verba: si au-

Quomodo & quando obligabant precepta legis Mosaicae.

tem cum dicitur serua mandata, intelligatur de mandatis decalogi vel de aliis moralibus in lege Mosaica contentis. Quae quidem moralia mandata, cum pertineant ad legem naturae imperpetuum durant, tunc intelligendum est dictum Saluatoris se extendere ad omne tempus. In omni enim tempore huius vitae seruanda sunt mandata decalogi, & alia moralia in lege Mosaica contenta.

CAPITVLVM. XI.

In quo ostenditur, quae sint illa precepta Mosaicae legis quae dicuntur moralia, quorum duratio est perpetua in hac vita, & quae sint iudicialia seu caerimonialia, quorum duratio in lege noua terminatur.

S A V L V S.

Mandata legis Mosaicae indistincte datur seu indifferenter: non enim circa ea distinguitur quod eorum sit preceptum morale seu pertinens ad legem naturae, vel quod eorum ad haec non pertineat & ideo haec distinctio, quam ponis circa preceptorum diuinae legis durationem, non videtur esse certa sed potius ambigua. Vnde precepta Mosaicae legis videtur esse omnia perpetua vel nulla. Dicere enim quod quaedam eorum sunt perpetuo duratura, & quaedam non, non videtur habere rationem nec autoritatem.

PAVLVS. Mandata Mosaicae legis non fuerunt data indifferenter, vt tu dicis: nam quaedam eorum, vt sunt precepta decalogi, fuerunt data, soleniori modo

Mandata moralia in perpetuum durant.

Decalogi precepta soleniori modo, data fuerunt quam alia legis precepta, & quare.

quã alia. Et primo in hoc quod illa tantũ fuerunt à Deo data toti populo. Alia verò præcepta fuerunt data Moyſi, qui poſtea ea dedit populo, vt habetur expreſſè Deu. 5. vbi facta repetitio ne præceptorũ decalogi ſtatim ſubdit: Hæc verba, loquutus eſt Dominus ad omnẽ multitudinẽ veſtrã, in môte de medio ignis, infrã in eodẽ cap. de aliis præceptis dicit ſic: Tu verò hĩc iſta mecum, & loquar tibi omnia mandata & cõrimonia atque iudicia quẽ docebis eos. Item præcepta decalogi fuerunt ſcripta à Deo in tabulis lapideis, vt patet Exo. 31. Alia verò præcepta non ſic ſed in rotulo a Moyſe fuerunt ſcripta. Item præcepta decalogi fuerunt poſita in arca teſtamẽti, quẽ fuit collocata in Sãcta ſanctorum, vt habetur 3. Reg. 8. vbi ſic dicit: Non erat aliquid in arca, niſi tantum duẽ tabulã lapideã, quas poſuit ibi Moyſes feruus Dei in Oreb. Ex quibus manifeſtè habetur maxima excellẽtia præceptorum decalogi, cum præcepto de dilectione Dei in eis incluſo: vt ſupradictum eſt, reſpectu aliorum præceptorũ Moſaycæ legis. Vnde & illa præcepta, ſcilicet decalogi ſunt omnino indiſpenſabilia, & per cõſequẽs perpetuo duratura. Cætera verò diſpenſabilia & nõ perpetua, niſi ſint de lege nature vt moralia præcepta.

S A V L V S. Præter præcepta decalogi quorũ excellentia patet ex dictis ſunt multa alia

præcepta in Moſayca lege, de quibus non habetur certitudo neque regula ad hoc vt ſciatur an ſint de lege nature, vel non.

P A V L V S. Præcepta quẽ ſunt de lege nature ſunt illa quẽ ex dictamine naturalis rationis habentur, quorum aliqua ſunt quod ſtatim poſt modicam conſiderationem poſſunt approbãri, vel reprobari, per communia principia naturaliter omnibus cognita vel per fidẽ, vt ſunt præcepta decalogi ſupradicta. Quẽdam verò ſunt ad quorum iudicium requiritur conſideratio diuerſarum circumſtantiarũ, quas conſiderare diligenter nõ eſt cuiuſlibet ſed ſapientum, ſicut cum dicitur: Coram cãno capite cõſurge. & huiuſmodi: cuius ſimile contingit in ſpeculatiuis, ſcilicet, quod cõſiderare particulares conſiſiones ſcientiarũ quẽ ex primis principiis ſpeculatiuis deducuntur, non pertinet ad omnes ſed ad ſolos Philoſophos, & ideo in talibus ſẽpe cõtinentur errores in ſpeculatiuis, inducẽdo à primis principiis ad conſiſiones præſertim longinquas, & ſimiliter cõtinentur in operabilibus. Nã vt ait Philoſophus in 1. Ethicorum: Bona autẽ & iuſta de quibus ciuilibus intendit tantã habent differentiam & errorẽ, vt videãtur lege ſola eſſe, natura autem non. Vnde conſiderandũ eſt diligenter ſingula præcepta, an, ſcilicet, deducãtur rectè ex primis principiis iuris naturalis, an non, & ſic poteſt cognofci

Præcepta naturalia quã ſunt.

Ariſtot. Ethic.

Modus diſcernẽdi quã ſunt præcepta naturalia, moralia & iudicialia, &c.

gnofci, quã illorum ſint præcepta moralia ad ius naturale pertinentia, & quã non poſſunt etiam cognofci præcepta, quẽ nõ ſunt de lege nature in hoc, quod ante legis dationẽ indifferẽs erat, an ſic vel aliter fieri deberẽt, & tũc talia manifeſtum eſt non eſſe de iure nature, vt quod quis habeat duas ſorores coniunctas ſibi matrimonialiter, prout Iacob legitur habuiſſe. Gene. 29. quod tamen prohibitũ fuit in lege Moſaica, vt habetur in Leui. Habes ergo ex prædictis, quod præcepta moralia in lege Moſaica contenta, quorum præcepta præcipua ſunt decalogi, cum præcepta de dilectione in eis conſiſa ſunt perpetuo duratura, eũm pertineãt ad legem nature quẽ perpetua eſt: cætera verò præcepta vt cõrimonia & iudicialia non ſunt perpetua, ſed eorum duratio fuit tantum in ſeculo Moſaicę legis, de quo ſupra fuit dictum.

C A P I T V L V M XII. In quo oſtenditur, quod cõrimonia & iudicialia præcepta ſunt quẽdam determinationes moralium præceptorum, quod illa licet ſint inſtituta à Deo, tamẽ ſunt mutabilia autoritate diuina, ſine præiudicio mutabilitatis ipſius Dei. Quẽ quidem mutatio cõrimonialium & iudicialium habetur etiã per doctores Talmudicos.

S A V L V S.

D I C mihiquã ſunt illa quã dicuntur cõrimonia, & quã iudicialia, & conſequenter vn-

de habes, quod illa non fuerunt perpetuo duratura.

P A V L V S. Præcepta cõrimonia ſunt illa quã determinant præcepta moralia ad Deũ, ſicut præcepta ſacrificiorum & ſacerdotum, de quibus dantur multa præcepta in Leui. in pluribus capitulis. Similiter & præcepta quã dabantur de abſtinentia ciborum. Leui. 11. & de abſtinentendo ab aliquibus veſtimẽtis. 19. Similiter quod præcipitur de ſimbriis faciendis per angulos palliorum. Nume. 15. quẽ & multa alia ſimilia ordinãtur ad Deũ, per cultum debitum ſecundum ſtatũ illius populi, ſub lege exiſtentis. Iudicialia verò dicuntur illa præcepta quẽ ſunt determinationes moralium præceptorũ in his quẽ pertinent ad ordinationem hominum ad inuicem, de quibus agitur Exo. 21. & in aliis locis: quẽ quidẽ præcepta, non habẽt vim obligandi, ex ſola ratione, ſed ex inſtitutione, & ſub quolibet iſtorum generum, ſcilicet præceptorum cõrimonialium & iudicialium, ſunt multa præcepta differentia numero & etiam ſpecie, de quibus magiſter tuus Rab. Moyſ. largè tractat in tertia parte ſui libri, de diſtinctione perplexorum reddẽs rationem literalem de ſingulis. Sed noſtri doctores magis propriè eã tradunt reddendo rationem ſingulorum, non ſolum literalem ſed etiam figuralem.

S A V L V S. Dic mihiergo, cum præcepta prædicta, tam cõrimonia

Præcepta cõrimonia, ſunt illa quã determinant moralia ad Deũ.

Leui. 11. & 19. d. 19.

Nume. 15. d. 38.

Iudicialia præcepta, de terminant moralia, quã ad ordinationem hominum ad inuicem, Exo. 21.

Rab. Moyſ.

Deut. 5. c. 22

Primò.

Secundò.

Exod. 31. d. 18.

Tertiò.

3. Reg. 8. d. 9.

Ex omnibus infer quod præcepta decalogi ſunt in diſpenſabilia, & aeterna.

monialia quam iudicialia distinguuntur a moralibus preceptis, ut per te est assertum: quare dicuntur ista precepta ceremonialia seu iudicialia determinationes preceptorum.

P A V L V S. Hoc quod petis tibi ostendam exemplificando, per aliqua precepta particularia, ut ex iis possis de aliis iudicare, & primo de ceremonialibus, de quorum numero sunt sacrificia. Constat, quod de iure naturae est sacrificare Deo, prout Philosophi etiam tradunt. Nam in qualibet gente & ritu sacrificatur Deo vero vel putativo: & sic patet, quod sit de iure naturae, quod omnibus est commune, sed determinare circa sacrificia certo modo facta, in certo loco, & cum certis circumstantiis & ministris, hoc non est de iure naturae, quia ista diuersimode fiunt in diuersis locis & gentibus. Vnde certa determinatio talium non pertinet, ad ius naturae, nec per consequens ad moralem doctrinam. Ideo tales determinationes dicuntur ceremonialia, non morales. Similiter in iudicialibus, quod latro restituat ablatum, est de iure communi omnibus, & ideo hoc est morale. Sed quod aliquod furtum restituatur in duplum, aliud verò in quadruplum & huiusmodi, ut Exo. 22. hoc non est de iure naturae, sed ex institutione, & ideo non dicitur preceptum morale sed iudiciale: & sic est intelligendum de aliis determinationibus

Ius natura est Deo sacrificare.

Cerimonialia ius est determinare in sacrificij modum, locum & circumstantias.

Ius commune est restituere ablatum, restituere in duplum, est iudiciale.

Exo. 22. a. 4

nibus iuris naturalis, quae non sunt seruanda in lege noua, sicut nec sunt de iure naturae, sed ex institutione.

S A V L V S. Licet ista precepta tam ceremonialia quam iudicialia non sint de iure naturali, sunt tamen ex institutione diuina, non autem humana: institutiones autem diuinae immutabiles debent esse, quia ut legitur Nume. 23. Non est Deus, ut filius hominis ut mutetur. & ideo doctores nostri dicunt ea esse perpetuo duratura. Vnde Rab. Moys. in lib. de Iudicibus, tit. de Regibus, in cap. 11. ubi loquitur de Messia, sicut dicit: Lex ista, scilicet Mosaica, ceremonialia eius, & iudicialia eius, non sunt mutabilia in seculo, nec in seculum seculi, nec est addendum super ea, nec diminuendum: & quicumque addit vel diminit, vel extrahit verba preceptorum, a sensu suo literali, indubie est impius & periurus. Hae ille.

P A V L V S. Leges a Deo institutae mutari possunt sine mutatione ipsius Dei instituentis. In prima enim aetate ex institutione diuina non erat hominibus licitum edere, nisi de terra nascentibus, ut habetur Genes. 1. & tamen in secunda aetate, post diluuium fuit eis licitum comedere animalia, ut habetur Gen. 9. Ex quo patet, quod Deus immutabilis manens statuta sua prout diuersis congruit temporibus mutat. Ex dictis autem magistrum tui Rab. Moys. non potest sumi contra me efficax argumentum, ut saepe

Arguitur a Deo in firmas, immutabilia esse.

Nume. 23. c. 19.

Rab. Moys. lib. de Iudicibus, tit. de Regibus, c. 11.

Leges quas Deus instituit, mutare potest, sine ipsius mutatione.

Gen. 1. d. 19

Gen. 9. a. 3

saepe est dictum supra, praefertim cum in primo cap. huius distinctionis fuit ostensum, quod legi Mosaicae posset aliquid addi, vel diminui, & etiam prout in cap. 5. ostensum est: licet in aliquibus preceptis Mosaicae legis videatur dici, quod sint perpetuo obseruanda, non tamen intelligendum est, de perpetuitate absoluta, sed tantummodo limitata, secundum durationem Mosaicae legis praetaxatam. Sunt etiam aliqui doctores tui antiquiores, quam Rab. Moys. qui dicunt expressè de quibusdam preceptis ceremonialibus legis veteris quod non erant duratura in perpetuum, & similiter est dicendum de aliis.

S A V L V S. Allega mihi rogo illos doctores nostros, hoc sentientes.

P A V L V S. In lib. Beresith. Rabba. Gen. 41. exponendo illud Psal. Dominus soluit copeditos. sic dicitur: Omnis bestia quae immunda reputata est in seculo isto, scilicet tempore legis, Deus sanctus & benedictus faciet eam mundam in futuro: quemadmodum fuerant munda primitus filiis Noe, quibus dictum est. Gen. 9. Sicut olus herbae dedi vobis omnia, quemadmodum olus fuit mundum omnibus, sic etiam omne animal, & bestiae fuerunt munda de eis, scilicet filiis Noe, ita quoque in futuro tempore Deus erit absoluturus, quicquid prohibuit. Hae ille. Ex quibus patet, quod secundum doctores

Aliqui Hebraei, dixerunt ceremonialia non esse perpetua.

In Lib. Beresith.

Gen. 9. a. 3

Sicut animalia fuerunt munda filiis Noe, ita in futuro tempore erit scilicet tempore Messiae.

tuos, omnia prohibita in veteri lege, quod ab eis vocatur seculum, id est seculum legis Mosaicae, erant soluenda tempore futuro, scilicet Messiae, & idem dicendum est de aliis ceremonialibus, quae non habent maiorem rationem manendi quam illa.

CAPITVLVM. XIII. In quo ostenditur, quod fideles Christi non possunt esse redarguedi, de transgressionem precepti de idolatria, eo quod adorant sculptilia & imagines contra Iudeos, qui eos communiter idolatras esse existimant.

S A V L V S. ET si dimittamus loqui de ceremonialibus, seu iudicialibus, de quibus posses aliquantulum subterfugere, quomodo tamen posses euadere manifestam transgressionem vestram circa quaedam precepta decalogi, quae temerarie inter vos non obseruantur, immo violantur & non obseruantur a tuis fidelibus. Decalogus autem fuit datus solenniter a Deo, ut supra per te fuit allegatum, & eius precepta perpetuo sunt obseruanda, non enim data fuerunt cum aliqua limitatione tacita vel expressa, ut patet, Exo. 20. ubi eorum datio primo, narratur secundo, Deut. 5. ubi ipsa datio decalogi a Moyse repetitur.

P A V L V S. Ostende quomodo aliqua precepta decalogi a fidelibus violantur, seu non obseruantur.

S A V L V S. Duo precepta de principalioribus decalogi, in prima tabula continentis, scilicet pre-

Exo. 20. a. 3

Deut. 5. a. 6

præceptū de prohibitione idolatriæ, quod apud vos est primū præceptum, apud nos verò secūdum. Similiter & præceptum de obseruatione sabbathi, apud vos tertiu, apud nos verò quartū, manifestū est quòd tui fideles neutru eorū seruāt, sed ea cōmuniter, & publicè transgrediūtur.

PAVLVS. Ostende mihi quod dicis, primo de præcepto idolatriæ, & cōsequenter procedem⁹ ad præceptū de sabbatho.

SAVLVS. In præcepto de prohibitione idolatriæ supradictō, tria legūtur esse prohibita. Vnum est quòd nullus accipiat in Deū, nisi solus Deus, ille, scilicet qui eduxit populū Israeliticū de Aegypto, quod patet sic: nā cum dixisset: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti. & statim subdit: Non sint tibi alij dij corā me.

Secundū est quòd nullus faciat sculptile, nec imaginem eorum qui in cælo sunt, nec in terra, &c. quod patet, cū dicitur: Nō facias tibi sculptile, &c.

Tertium est, quod nihil talium sculptilium, seu imaginum adoretur quod patet cū sequitur: Non adorabis ea neq; coles.

quodlibet autem istorum trium transgrediūtur fideles tui manifestè, habent enim in Deum Christum tuum, qui quidē licet concedatur quòd fuit Messias, non tamē est ille Deus, qui eduxit populū Israeliticū de Aegypto. Vnde manifestum est, quòd recipiēdo illum Messiam in Deū, estis trans-

gressores illius prohibitionis in qua dicitur: Non sint tibi alieni dij coram me. Item ecclesiæ & oratoria vestra plena sūt sculptilibus & simulachris, atque hominū imaginibus, quod est manifestè contra prohibitionem secundam, in qua dicitur: Non facias tibi sculptile. Item prædicta sculptilia, seu simulachra adoratis & colitis, & sic manifestè transgredimini tertiam prohibitionem in qua dicitur: Non adorabis, nec coles ea, &c.

PAVLVS. Præceptum de prohibitionē idolatriæ, in decalogo contentum, obseruatur à fidelibus prout decet, obiectiōnibus tuis non obstantibus. Nā habendo Christum nostrum in Deū, non transgredimur prohibitionem diuinā, in qua dicitur: Non sint tibi dij alieni corā me. Ipse enim Christus secundū veritatem catholicæ fidei, est verus Deus, sicut & verus homo: & ideo ipse est, qui eduxit populū Israeliticū de terra Aegypti, similiter creauit cælum & terram, & legem dedit Moyfi in monte Sinai: & ideo secundum deitatem ipsius, secundum quā omnia prædicta ei competunt, ipsum habemus in Deū, nec habemus secundum hoc nisi vnū Deum, & sic non transgredimur prædictam prohibitionem.

SAVLVS. Audio verba tua, quæ tamen non comprehenduntur ab intellectu humano, quomodo enim posset non solū verificari, sed etiam intelligi seu ima-

Secundum.

Tertium.

Responsio prima obi. Etiani, in qua Christi diuinitatem offendit.

Christus verus Deus & homo, qui eduxit populū.

imaginari quòd vna & eadē res sit creator & creatura, finitum & infinitum, & multa alia in cōpossibilia, quæ in prædicta tua assertione includuntur.

PAVLVS. Certū est, quòd ista quæ ad deitatem Christi pertinent tibi vidētur impossibilia: sed quia vt supra dixit tibi, quia de hoc mysterio, quod singularem difficultatem in credendis importat maximè apud te, quia nondum lumine fidei es illustratus, infra est tractandum, vbi inter me & te est agendū de deitate Christi. Ideo ad præsens de hoc super sedeamus, vsque ad proprium locum. Sed de secundo in quo dicis, nos transgressores esse secundæ prohibitionis, in qua dicitur: Non facias tibi sculptile, &c. Ex hoc, quòd in oratoriis & ecclesiis nostris sunt simulachra sculptilia, & hominum imagines, & huiusmodi: respondeo tibi, quòd illa prohibitio secunda de non faciendo simulachra & imagines ordinatur, in sequentem prohibitionē, scilicet tertiam in qua dicitur: Non adorabis ea neque coles.

Facere enim imagines vel simulachra non ad adorandum ea, seu colendum, sed ad representandum aliquam veritatem vtilem ad contemplandum de diuinis mysteriis, seu miraculis, & de aliis similibus, quæ non inducunt errores, sed ad mores proficiūt, non intelligitur esse prohibitū in hoc præcepto de prohibitionē idolatriæ.

Quare imagines possunt in templis.

SAVLVS. Litera simpliciter prohibet facere huiusmodi sculptilia, etiam si non adorētur neque colantur: non enim dicit, non facies sculptilæ ad adorandum, sed præcise prohibet: Nō facies sculptile. Vnde responsio tua non habet locum.

PAVLVS. Si bene consideras, necesse est vt prohibitio de faciēdo simulachra, & imagines intelligatur modo prædicto, scilicet, quòd talia non fiant vt adorētur seu colantur. Cōstat enim, in fabricatione tabernaculi. Exodi. 25. quòd duo Cherubim erāt supra propitiatorium, cum alis extensis, qui quidem erant in forma humana, & mutuo se respiciebant, & ista erant in Sancta-sanctorū in loco sanctiori ceteris, vbi dabātur diuina respōsa.

Vnde Num. 7. dicitur, quòd cū ingressus esset Moyses in tabernaculū fœderis, audiebat vocē loquētem sibi de medio duorū Cherubim. Aduerte igitur, si imagines humanæ ponebātur in loco tam sanctissimo vbi sedes Dei repræsentabatur, quomodo posses dicere, quòd fieri imagines simpliciter prohibentur in decalogo. Vnde oportet te concedere, quòd dixeram, scilicet quòd solum prohibētur fieri vt adorentur seu colantur vt Deus, nō autē si alia ratione accommodata seu vtili fiant.

SAVLVS. Responsio tua non valet, quia nō probas quòd Cherubim essent imagines humanæ. Secundo quia nō ostēdis

R 5. quòd

Exo. 25. b. 18. Cherubim duo erāt in templo. formam humanam habentes.

Num. 7. 8. 89.

Imagines facere, non est prohibitum.

In præcepto contra idolatriā tria prohibētur. Primum.

Secundum.

Tertium.

Tria obicit cōtra catholicos. Primum.

quod tales imagines, scilicet humane, in illo loco, aliquid utile spiritualiter representarent.

PAVLVS. Quod autem imagines illorum, Cherubim essent humane, habentes alas extensas in Sancta sanctorum satis declaratur. 3. Reg. 7. ubi in fabricatione templi legitur: Sculptis quoque in tabulatis illis quae erant Cherubim, & leones, & palmas, quasi in similitudinem hominis stantis.

Et idem, 2. Paralip. 4. Ex quibus manifeste patet, quod Cherubim erant imagines humane, & in translatione Chaldaica dicuntur iuvenes, & sic habes primum quod querebas. Ad secundum vero quod quæris, ut ostendat tibi quid tales imagines spiritualiter representarent: Respondeo quod propitiatorium representabat sedem Dei, & Deus erat tibi, quasi loquens Moysi, ut dictum est: idcirco Cherubim circumstantes representabant angelos, qui assidue assistunt Deo. Vnde Isa. 6. cum dicitur: Vidi Dominum sedentem super thronum, &c. sequitur Seraphim stabant super eum sex aequali, & sex alae alteri. Similiter & Danie. 7. de Deo dicitur: Millia millium assistebant ei, scilicet angelorum. Vnde ad hoc, quod Moyses vel summus sacerdos, intrans Sancta sanctorum eleuaret mentem suam in diuinorum contemplationem, conueniens erat ut esset tibi representatio diuinæ maiestatis in propitiatorio, quasi super thronum sedentem, cum assistentia angelorum,

3. Reg. 7. d. 29.

2. Para. 4. d. 10.

Chaldaica translatio habet, quod Cherubim erat iuuenes.

Propitiatorium referebat sedem Dei Cherubim representabant angelos.

Isai. 6. a. 2.

Danie. 7. d. 10.

Ponebantur imagines in propitiatorio, ut summus sacerdos eleuaret mentem in diuinorum contemplationem

qui frequenter in imagine humana consueuerunt apparere, ut designetur eorum intelligentia, similiter & cum alis, ut designetur eorum promptitudo & acceleratio ad exequendum diuina mandata, ut patet Danie. 7. & in Psalmo, dicitur: Et ascendit super Cherubim & volauit. Imagines autem leonum intra Sancta sanctorum ponebantur, ut summus Sacerdos illuc intrans adorandum: haberet memoriam de Regno Iudae, quod erat principale in Israel. Illa enim tribus portabat in vexillo suo leonem. Vnde de Iuda dicitur, Genes. 49. Catulus leonis Iuda. & inter orationes quas summi Sacerdotes intrantes Sancta sanctorum faciebant, vna de principalioribus est. Non auferetur sceptrum de Iuda, &c. ut habetur in libro Ionathae. In qua oratione pro perseverantia Regni Iudae orabat, & etiam pro aduentu Messiae. Ibi enim dicitur: Donec veniat qui mittendus est. & de illo verificatur: Surgit leo de tribu Iuda. & sic habes quod imagines ponebantur, in veterilege in loco sanctiori, & etiam rationes quas petisti.

PAVLVS. Si in sculptilibus seu simulachris non prohibetur factio, sed sola adoratio, sufficisset hoc solum prohibere, dicendo, non adores sculptilia neque coles ea, superfluum ergo fuit dicere: Non facias tibi sculptile. si factio sola sculptilium non esset prohibita.

PAV.

Danie. 7. c. 10. Psal. 17. b. 11.

Leonum imagines in templo positae referebantur in daicum populum.

Tribus Iudae in vexillo leonem referebat. Gen. 49. b. 9.

Sacerdos orabat pro perseverantia Regni Iudae, & pro aduentu Messiae. Ionathas.

PAVLVS. Non est superflua illa prohibitio de factione sculptilium, quia qui facit sculptile & illud adorat est transgressor duorum preceptorum. Si autem adorat sculptilia iam facta, quae ipse non fecit, est transgressor vnus precepti tantum: qui autem facit & non adorat, nec cum intentione adorandi hoc facit, non est transgressor alicuius precepti: & sic habes planum sensum harum prohibitionum, ex quo non potes nos arguere de earum transgressione. Simulachra enim & imagines, quae communiter fiunt in oratoriis nostris, non adorantur neque coluntur ut Deus, sed fiunt principaliter ad hoc ut hominibus praesertim simplicibus ad memoriam reducatur, gesta & facta sanctorum virtuosa seu meritoria, ut inde excitetur ad laudem Dei, & ad eorum imitationem: hoc enim est perutile communiter desiderantibus iuste vivere. Vnde Isai. 51. Audite me, qui sequimini iustitiam & querentes Dominum, intuemini Abrahamam patrem vestrum, &c. Si igitur considerare seu intueri Abrahamam cum immolatione Isaac perutile est ad reducendum memoriam virtutem ipsius Abrahamae, & eius obedientiam ad Deum. Ex visis enim secundum Philosophum mouetur animus. Vnde ad istum finem imagines sanctorum, in Ecclesiis nostris ponuntur, scilicet ut eorum

Imagines non adorantur ut Deus sed ad memoriam per eas venimus sanctorum gesta, ut illa intuemur.

Phil. 1. c. 2.

Philos.

operavirtuosa memoriam reducatur, ut per hoc prouocentur homines ad sanctorum imitationem, non autem ponuntur imagines praedictae ad hoc quod adoretur ut Deus.

PAVLVS. Et si non imagines ponantur in oratoriis vestris, prout tu asseris, ad hoc quod adorentur, adorantur tamen de facto, ut est manifestum: & sic estis transgressores praedictae prohibitionis diuinæ, in decalogo contentae, communiter & frequenter.

PAVLVS. Non omnis adoratio facta, creaturis est prohibita, sed solus adoratio illa quae soli Deo debetur, quae apud nos vocatur patrie. Si enim nulla adoratio possit, licite creaturis fieri, Abrahamam amicum Dei non adorasset filios Heth, quod tamen legitur fecisse. Gen. 23. Neque David, qui fuit sanctus adorasset Saul, quod tamen fecit: ut habetur 1. Reg. 24. & sic de aliis multis. Ex quibus constat, quod aliqua adoratio possit fieri creaturis, & talis adoratio apud vos vocatur, adoratio dulcis: adoratio tamen patrie soli Deo est exhibenda, non autem creaturis in quantum sunt creaturae, & ideo adoratio, quam nos exhibemus sanctorum imaginibus non est intelligenda adoratio patrie, sed dulcia, quae creaturis excellentibus potest sine peccato exhiberi, ut patet exemplis praedictis.

PAVLVS. Video quod indifferenter adoratis Deum & sanctorum vestrorum imagines, & quod durius est quod crucem & imaginem cruci.

Imagines in Ecclesia ponuntur ut virtuosorum opera videamus, & imitemur.

Argute quod adoratur imaginis.

Adorare creaturas, non est prohibitum sed patrie eas adorare.

Gen. 23. b. 7.

1. Reg. 24. c. 10.

Adoratio dulcia hominibus fit. Adoratio patrie, solum Deo.

crucifixi vestri summa adoratione adoratis, vt est manifestum.

P A V L V S. Vt clarius ista intelligatur scire debes, quod adoratio patrie principaliter consistit in corde, scilicet cum hominibus cordialiter se subiicit Deo, adherendo ei tanquam primae veritati in credendis. & tradendo se suis obsequiis seu preceptis in agendis. Quod quidem verum fit cum homo timore Dei filialem seu sanctum in corde habet. De qua adoratione dicit Psalmus:

Adoratio patrie quid sit, & quomodo fieri debeat.

Psal. 3. b. 8.

Adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo. Talis enim adoratio mentalis cum timore Dei sancto, qui permanet in seculum seculi fit, & in hoc principaliter consistit vera adoratio: & quia naturale est, hominum significare conceptus suos interiores per aliqua signa exteriora. Vnde Philosophus in I. Periarmentias: Voces sunt earum quae sunt in anima passionum nota. Ideo oportuit vt adoratio mentalis, quae principalis est, per aliqua signa exteriora manifestaretur, vt puta per inclinationes corporales vel genuflexiones & huiusmodi. Quae quidem signa exteriora non eadem sunt apud omnes, nec vbi que & semper, sed diuersa secundum diuersitatem temporum & regionum, voces enim seu loquutiones diuersae, secundum diuersitates linguarum in diuersis temporibus seu regionibus idem conceptus seu similes significant, & sic est de adorationibus exterioribus, scilicet, quod licet adoratio mentalis supradicta eadem sit seu eiusdem rationis apud omnes, adoratio tamen exterior, quae interiori significat adorationem, non est eadem, sed diuersa secundum diuersitatem temporum & regionum. Constat enim, quod reuerentia, quae exhibenda erat locis sacris tempore antiquo, significabatur, per animationem calciamentorum, vt habetur. Exo. 3. & Iosue. 5. sed a magnis iam temporibus talis reuerentia exterior non exhibetur locis sacris. Ratio huius diuersitatis est quod signa exteriora non naturaliter sed ad placitum significant conceptus interiores, & ideo talia signa exteriora frequenter variantur. Vnde in proposito inclinationes corporales seu genuflexiones, quae forte aliquando significabant adorationem patrie interiori, iam a magnis temporibus non proprie hoc significant, sed communiter adorationem communem tam patrie quam dulci. Et ideo licite possunt fieri tales adorationes exteriores creaturis excellentibus, vt sanctis etiam potentibus, salua tamen rectitudine intentionis in conceptu interiori, secundum quam nunquam adoratio patrie supradicta debet fieri nisi ad solum Deum: & hoc obseruatur seu semper debet obseruari apud catholicos, & sic non debent notari de transgressione prohibitionis praedictae, scilicet, Non adorabis ea, &c.

Philoso.

Adoratio vera per signa exteriora ostenditur.

Licet adoratio mentalis sit eadem apud omnes, non tamen adoratio exterior.

Reuerentia tempore antiquo, exhibebatur locis sacris calciamenta soluendo. Exod. 3. b. 5. Iosue. 5. d. 15.

Ratio diuersitatis exterioris ad rationem.

Genus. xii. nes, tam latram, quam dulcissimam rationem notant.

S A V.

S A V L V S. Quod dicis de adoratione Crucis & Crucifixi, quae, vt audiui a doctoribus tuae gentis, adorantur adoratione patriae, & tamen constat quod non sunt dii, ergo per talem adorationem manifestè transgredimini prohibitionem decalogi dicentis: Non adorabis ea.

De adoratione Crucis inquiris.

In qualibet imagine duo considerantur. Primo quid sit in se, secundo quid representet. Primo modo non sunt adoranda, sed secundo.

Animus eodem modo in representate & representato.

P A V L V S. In qualibet imagine possunt duo considerari. Vnum est, quid est illa imago secundum se. Aliud verò quid representet talis imago. Primo modo crux vel crucifixus ligneus seu metallinus, & huiusmodi non adorantur nec debent adorari, cum secundum se non sunt aliud nisi res elementales & corruptibiles. Secundo modo sunt adoranda adoratione patrie, representant enim Deum crucifixum, de cuius deitate, tractandum est inter me & te vt dictum fuit supra in multis locis. Vnde praesupposito quod crucifixus ille quem representat est verus Deus: manifestum est quod illa imago ipsum representans in quantum talis, est adoranda, vt ipse Deus, eodem enim motu mouetur animus in representate & representato, in quantum secundo modo supradicto consideratur.

CAPITVLVM XIII.

In quo ostenditur, quod fideles Christi non sunt transgressores praeccepti de obseruatione sabbathi, prout Hebraei falsè existimant, & quod dies Dominica succedit sabbatho in hac obseruatione.

S A V L V S.

DVrsimum est quod praesupponis, scilicet, quod Deus verus fuit crucifixus: sed quia de hac deitate tui Messiae te offeri tractatur placet mihi tollerare donec illud inter me & te tractetur, sed ad praesens & si de fabricatione & adoratione imaginum aliquo modo posses euadere, nulla tamen tergiversatione celare potes, quod estis manifestè transgressores praeccepti de sabbatho, quod est quartum praecceptum decalogi apud nos, tertium verò apud vos: apud omnes tamen vltimum praecceptum est primae tabulae, in qua praeccepta ordinata ad Deum ponuntur. Constat tamen quod omnia opera seruilia, tam mechanica quam alia in die sabbathi operamini, nulla mentione facta de sanctitate illius diei, tam sollemniter in decalogo data & multipliciter in Pentateuco & aliis libris Prophetalibus repetita.

P A V L V S. Obseruationi sabbathi succedit apud nos obseruatio Dominicae diei, in qua nullum opus seruile licitum est facere, nec mechanica opera seu laboriosa operari, sed est dies assignata ad vacandum Deo, omissis sollicitudinibus mundanis in aliis diebus consuetis, & sic non sumus huius praeccepti transgressores, sed potius praecceptum illud adimpletur, praesertim per deuotos fideles, qui in festis seu diuinis solennitatibus non in vanitatibus seu theatris

Sabbatho succedit Dominica dies, & quomodo obseruari debeat.

occu-

occupatur, sed diuinis laudibus atq; sermonibus vacant. Illi autem qui per oppositum in huiusmodi diuinis festis se habent, non sunt dicendi sabbathorum obseruatores apud te, nec etiam apud nos.

SAVLVS. Obseruatio Dominici diei, quae apud vos consuevit, fieri non posset de iure diuino succedere ordinationi sabbathi in decalogo contentae propter duo. Primum quia dies sabbathi precipitur fieri in die septima, ut expresse habetur. Exo. di. 20. & Deut. 5. & in multis aliis locis, Dominica autem dies est octaua, & sic deficit manifeste in obseruatione huius praecipii quantum ad obseruationis tempus. Secundum quod in obseruatione sabbathi prohibentur, multa expresse in litera, a quibus vos in Dominicis diebus non abstinete, ut decoctio ciborum & itineratio, quae prohibetur expresse in sabbatho, ut habetur Exo. 16. Similiter & incendere ignem quae prohibetur in sabbatho. Exo. 35. Vnde, dato quod obseruatio Domini diei succederet obseruationi diei sabbathi, adhuc deficit in eius obseruatione, facientes illa quae expresse prohibentur fieri in sabbatho.

PAVLVS. Circa praecipium de obseruatione sabbathi considerare debes, quod hoc praecipium ad literam intellectum non totum est morale, ut sic semper obliget secundum se totum, sed partim est morale, & sic obligat etiam in noua lege sicut & cetera pra-

cepta legis moralis: partim uero caerimoniale, & sic non obligat in lege noua, sicut nec alia caerimonialia, quorum obligatio ut supra dictum est terminatur secundum durationem Moisaicae legis. Illud enim est morale in hoc praecipio, scilicet quod homo deputet aliquod tempus rationale ad spirituale refectio-nem, quamens hominis in Deo reficitur, sicut deputatur aliquod tempus ad corporalem refectio-nem, vel ad alia humano corpori necessaria, & hoc manet tempore nouae legis in obseruatione diei Dominicae. Quae quidem dies deputata est ad hoc ut homo vacet ab omni opere seruilis, ut in Deo spiritualiter reficiatur: & hoc sufficit ad moralitatem huiusmodi praecipii obseruandi. Cerimoniale autem in hoc praecipio est determinatio temporis in diem septimam, & quantum ad hoc non obligat hoc praecipium in lege noua sicut nec alia caerimonialia Moisaicae legis, ut supra dictum est. Et ideo ad vacationem ab operibus seruilibus & refectio-nem mentis in Deum deputata fuit dies Dominica ex institutione Ecclesiae & consuetudine populi Christiani: quae quidem dies secundum statum nouae legis fuit tempus congruum ad huiusmodi obseruationem magis quam dies septima.

SAVLVS. Quod alia dies praeter septimam instituta sit seu deputata ad Dei obsequium in loco sabbathi, sic ut dies sabbathi red-

In sabbatho quid sit morale.

Quid cerimoniale in sabbatho.

reddatur prophana & non sancta prout tu asseris, nullo modo fieri potest propter duo. Primum quia Deus ipse benedixit & sanctificauit diem septimam, scilicet, diem sabbathi. Genes. 2. & haec fuit prima consecratio seu sanctificatio a Deo facta, licet enim Deus in operibus sex dierum legatur aliquas creaturas benedixisse ut animalia & hominem, non tamen legitur aliquam benedixisse & sanctificasse nisi diem septimam, scilicet sabbathi. Sanctificatio autem cuiuscumque rei consistit in eius deputatione & applicatione ad diuina obsequia. Vnde Nume. 16. de Deo dicitur: Et sanctum applicabit sibi. nullus autem posset amouere hanc sanctificationem quam Deus ipse sanctificauit, ut patet de se. Secundum quia ratio huius sanctificationis a Deo assignata, adhuc manet in eodem vigore sicut tunc, quae quidem ratio exprimitur ibidem, scilicet Genes. 2. ubi sic dicit: Et benedixit Deus diei septimo & sanctificauit illum, quia in ipso cessauerat ab omni opere suo quod creauit: quae quidem ratio huius sanctificationis eiusdem efficaciae est etiam post aduentum Messiae sicut prius, & ideo manere debet eius effectus.

PAVLVS. Ad primum respondeo, quod non est inconueniens, quod aliqua res a Deo sanctificata reddatur prophana, & eis succedant in sanctitate aliae res. Primogenita enim fue-

Genes. 2. a. 3.

Licet sex diebus benedixerit Deus animalia & hominem, non tamen aliquam creaturam sanctificauit praeter sabbatum.

Nume. 16. a. 5.

Non est inconueniens, quod res sanctificata reddatur alia, & loco eorum alia succedat.

runt a Deo sanctificata, ut habetur Exo. 13. & loco eorum fuerunt sanctificati Leuitae. Vnde Nume. 3. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Ego tuli Leuitas a filiis Israel, pro omni primogenito in filiis Israel, eruntque leuitae mei, &c. Et sic patet, quod sanctificatio primogenitorum per Deum facta translata fuit in Leuitas, & similiter intelligendum est de translatione sabbathi.

SAVLVS. Quod sanctificatio a Deo facta transeat de vno in aliud, sic quod una res succedat alteri in sanctificatione, non est inconueniens, si utrumque fiat per dispensationem diuinam sicut est de primogenitis & Leuitis per te allegatis. Ipse enim Deus, qui sanctificauit primogenita transtulit eorum sanctificationem ad Leuitas, prout patet per autoritates per te allegatas. Sed non sic est de sabbatho quod Deus legitur per se sanctificasse, & nusquam legitur sanctitatem suam, deinde transtulisse in diem Dominicam: quod autem dicis hanc translationem fuisse factam ex institutione Ecclesiae tuae & consuetudine populi Christiani, manifestum est non valere. Institutiones autem humanae seu consuetudines non possunt diuinam legem seu sanctificationem tollere ut est manifestum.

PAVLVS. Praecipium de sanctificatione sabbathi quantum ad eius moralitatem, non obligat obseruationem certi diei plusquam alterius, sed solum aliquam diem,

Exo. 13. a. 2.

Leuita fuerunt sanctificati loco primogenitorum. Nume. 3. g. 45.

Obscruatio sabbathi quoad morale non obligat ad obseruationem certi diei.

Exo. 16. b. 10.

Deut. 5. b. 13.

Exo. 16. c. 13 & 35. a. 3.

Præcipium de obseruatione sabbathi, partim est morale partim caerimoniale.

diem , & ideo instituta aliqua die ad huiusmodi sanctificationem preceptum impletur prout est morale. Vnde Ecclesia non amouit sanctitatem à die Sabbathi: sed hec sanctitas in quantum fuit ceremonialis quo ad determinationem certi temporis fuit amota sicut & alia ceremonialia. Institutio autem di ei Dominicæ per Ecclesiam & consuetudinē Christianam obligat ad Dominici diei obseruationē, & in hoc Ecclesia nō tollit diuinam legē: quod patet per tale exemplū: Deus enim mandauit decimas dari de animalibus nascentibus quod quidem preceptum obligat ad hoc, quod homo det de decem agnis vnum, scilicet istū vel illum: non tamen obligat ad aliquem eorum determinatum: si autē homo vnum eorum determinatum assignet & separet pro decima, tunc ille agnus ex tali assignationē humana est sanctificatus tanquam decimatus Deo, non tamen ex vi precepti, quia ex solo precepto nullus agnus determinatus erat dādus in decima, & sic in proposito.

SAVLVS. Exemplum tuū non applicatur proposito: nam Deus certā diem sanctificauit, scilicet, illā septimam, in qua requieuit ab operibus suis: & ideo talis sanctificatio nō potest amoueri ab eadē die per humanā institutionem: in decimis autē non determinatur à Deo quē sit illa pars quē in decimam est assignanda, sed hoc relinquitur hu-

manę assignationi, & ideo proprius accipitur exemplum ad sanctificationē Sabbathi de sanctificatione primogenitorum, in qua De⁹ determinauit quod primo aperiens vuluā esset sanctificatum, & illud non possit in aliud mutari: & sic intelligi oportet in Sabbatho in quo De⁹ certam diem assignauit, quē nullo modo in institutione humana mutari debet.

PAVLVS. Si bene consideras, diem illam quā Deus sanctificauit fuit primum sabbathū in quo primo cessauit Deus ab operibus, & illa nō potest mutari seu amota fuisse. Alia verō sabbatha sequētia non sic fuerūt à Deo propriē sanctificata secundum se ipsa, sed in signum prioris sabbathi à Deo sanctificati: vnde cum dixisset Exod. 31. Custodiāt filij Israel sabbathū, &c. subdit: Pactum est sempiternum inter me & filios Israel signum quē; perpetuū: sex enim diebus Dominus fecit cælum & terram, & in septimo ab opere cessauit. Ex quo patet, quod sabbatha, quæ fuerūt post primum sabbathum, non fuerūt sanctificata nisi in signum prioris sabbathi: quod quidem signum perficitur per hoc, quod vna certa dies determinata post sex dies, assignetur in signum primi sabbathi, in quo Deus requieuit, ad quod quidem signū satis sufficit dies Dominica assignata per Ecclesiam, ad vacādum Deo post sex dies ad labores humanos deputatos.

Primum sabbatum fuit dies quam Domin⁹ sanctificauit & alia sequentia non sic fuerunt sanctificata, sed in signū primi sabbathi

Nota similitudinem.

Arguit contra similitudinem.

ratos. Vnde primum sabbathū, quod legitur in deserto, celebratum, fuit septimus dies à descensu manna: qui quidem descensus non legitur fuisse in prima die hebdomadæ.

SAVLVS. Nō sufficit ad hoc signum dies Dominica per tuam Ecclesiam assignata. Hæc enim dies est octaua à prima die, in qua Deus incepit opus creationis, non autem septima: Deus tamē septimam sanctificauit, cui quidem diei sanctificatę correspondent omnia sabbatha sequētia successiuē, omnes enim sunt septimæ computādo ab exordio mundi.

PAVLVS. Si bene consideras primum sabbathū, quod legitur in deserto celebratū, nō fuit septima dies correspondens primo sabbatho, quod fuit in mundi exordio prout tu dicis, sed fuit septima dies à descensu manna, qui quidem descensus non legitur incepisse in prima die hebdomadæ. Vnde sic septima dies computata à prima die descensus manna concurrat cum die sabbathi in primo exordio sanctificati: immo probabilius posset dici, quod dies prima, in qua manna descendit non fuit prima dies hebdomadæ, quæ dicitur vna sabbathorum: nam in primis vespers illius diei descendit coturnix & saturati sunt carnibus, vt habetur Exod. 16. Constat autē, quod si illa vespera esset vespera secunda diei sabbathi non esset eis licitum occidere cotur-

Primum sabbatum in deserto celebratum fuit septimus dies à descensu manna: non legitur autem in prima die fuisse.

Prima descensu manna non fuit primo sabbathi.

Exod. 16. 13.

nices & parare eas. Ex quo patet, quod dies immediatē præcedens descensum manna non fuit dies sabbathi, & per consequens prima dies, in qua manna descendit nō fuit vna sabbathorum. Ex quo patet, quod primum sabbathū in deserto celebratū nō fuit correspondens primo sabbatho, quod à Deo fuit sanctificatum. Ex quo sequitur, quod in obseruatione præcepti de sabbatho, sufficit obseruare septimā diem post sex dies laboris, etiam si nō correspondent ad primū sabbathū mundi, quod etiā patet in sabbatho terrę. De quo Leu. 25. Sabbathizet terra sabbathum Dño, sex annis seres agrū tuū, &c. Septimo autem anno sabbathū erit terrę requiectionis Dñi. Idem de sabbatho remissionis Deut. 15. In quibus manifestū est, quod talia sabbatha non correspondent primo sabbatho mundi, quod à Deo fuit sanctificatū. Non enim Deus in sex annis creauit mundū, & in septimo requieuit, correspondent tamen in ratione septenarij, scilicet in memoriam creationis mundi habendā, in quo Deus post sex dies operationis requieuit in septimo, & sic post sex annos culture, est septimū requieui terrę vel remissionis debitū, & hoc sufficit obseruari ad memoriā creationis mundi habendā, sine hoc quod sabbatha correspondēant primo sabbatho sanctificato, pro vt tu existimas.

SAVLVS. Secundū te sufficeret ad obseruatiā sabbathi

Primum sabbatum in deserto celebratum non fuit septima dies correspondens primo sabbatho mundi.

Leui. 25. 2.

Sabbatum terra fuit sabbathū remissionis. Deut. 15. per totū ca.

computare sex dies, incipientes à quacunque feria, siue esset prima, siue secunda, siue tertia, & huiusmodi, & seruare septimam diē tanquam sabbathum, quod est absurdum, quia sic vnus celebraret sabbathum in die lunæ, alius in die martis, & sic de aliis.

PAVLVS. Sic cōtingeret, quòd aliquis homo existens in partibus valde remotis, vel ex aliqua alia causa nesciret, neque posset scire, quæ dies esset in qua tota cōmunitas celebraret diē sabbathi, teneretur post sex dies laboris qualitercunque cōputatos celebrare septimū diē, vt sabbathum, & sic determinatur à doctoribus tuis, prout Rabbi Moy. in 3. lib. sui Deut. titu. de sabbatho ponit: sed sciētibus cōputationem communem totius plebis non licet aliam sibi facere seorsum, sed seruare sabbathum ab omnibus celebratum. Aliter enim esset magna cōfusio & dissensio in celebratione sabbathi.

SAVLVS. Quare ergo fideles tui fecerunt sibi nouā cōputationem incipiendo computare sex dies operatiuos à secunda feria, vt sic sabbathum celebrarent in die Dominica: cū tamen tempore tui Messie computabatur ij sex dies à die Dominica, quæ dicitur prima sabbathorum, vt in multis locis patet tui Euangelij. Vnde igitur processit talis nouitas in hac cōputatione, cū ipsi sciebant cōputationem hebdomadę communem totius plebis, & sic non licebat eis

facere aliam nouam, sed sabbatum seruare ab omnibus celebratum: ex hac enim nouitate sequitur magna confusio & dissensio, vt tu dicis in huiusmodi obseruatione.

PAVLVS. Ratio autē huius quare dies Dominica successit in obseruatione sabbathi talis est. Nam obseruatio sabbathi non solum fuit in memoriā creationis mundi, prout Exod. 20. dicitur, sed etiam in memoriā educationis de seruitute Aegyptiaca, prout habetur in decalogo repetito Deuter. 5. vbi sic dicit: Memento, quòd & ipse fueris in Aegypto, & eduxerit te inde Dñs Deus tuus in manu forti & brachio extēso: idcirco precepit tibi, vt obseruares diē sabbathi. Sed cōstat, quòd in diebus Messie nō erat faciēda memoriā de educatione Aegypti propter reuerentiam maioris liberationis, quę per Messiam erat faciēda. Vnde Hiere. 16. Ecce dies venient, dicit Dñs, & non dicetur ultra viuūt Dñs, qui eduxit filios Israel de terra Aquilonis, &c. Quę quidē prophetia nō potest verificari de tēpore liberationis à captiuitate Babylonica, prout quidā erroneè putauerunt, nam in templo secundo celebratur agnus Paschalis in memoriā educationis ab Aegypto, vt patet in lib. Talmudico, qui dicitur Petahim, vbi tractatur de agno Paschali, sed intelligēda est necessaria dē tēpore Messie, in quo Israel erat liberandus à multo maiori seruitute

Ratio obseruationis: Dominica die, pro Sabbatho.

Exod. 20. b. 8.

Deut. 5. b. 12.

Hiere. 16. c. 15.

Lib. Talmud. Petahim.

*Post sex dies laboris re-
nentur, qui
diem igro-
ras celebra-
re sabbathū*

*Rab. Moys.
in 3. li. Deu-
ter. titulo de
sabbatho.*

*Populi mo-
res sequi re-
nentur om-
nes.*

*Quare cau-
sam muta-
tionis sabbathi
in diem
Dominicā,
quæ est pri-
ma dies mū-
di.*

seruitute, quā à seruitute Aegyptiaca, in tantum quod iā redemptio Aegyptiaca nō erat memoranda. Vnde quia sabbathum primū, scilicet antiquę legis in memoriā educationis de Aegypto in parte erat celebratū, quę quidem memoria erat cassanda tēpore Messie, vt dictum est, idcirco translatum fuit de die illa septimā ad sequentem diē, & hoc conuenienter. Nam prima sabbathi est dies octaua computando à primo dierum omnium: sex autē dies operatiui significāt secundum omnes præsens seculū, in quo nos oportet laborare. Quod quidem seculū diuiditur in sex ætates huius mundi, prout Rab. Moys. Gerundensis ponit in prohemio Genes. Sabbathū verò significat septimam ætatē, quæ est seculum futurum, in quo anime beatorū in Deo requiescunt, quod doctores tui Talmudici vocāt seculum, quod totum est sabbathū. Octaua verò dies, Dominica significat octauā ætatē, scilicet resurgentium, quæ quidem resurrectio incepit à nostro Messia in vna sabbathorum, quæ est dies Dominica, & ideo propriē & rationabiliter celebrati sabbathi successit celebrietas Dominicæ diei ex institutione Ecclesię, & consuetudine populi Christiani: in hoc enim celebratur memoriā creationis mundi, nā in qualibet septimana vna tantū dies Dominica celebratur, & sic memoriā creationis mundi, in qua in sex diebus Deus fecit

omnia, & in septimo requieuit manifestē protestatur. Et iterū, quia dies Dominica est octaua à primo dierum omnium, & in ipsa resurrectio incepit, vnde dictū est, & sic in eadē resurrectio celebratur, in qua est vltima & perfecta requies.

SAVLVS. Quicquid sit de ista successione vnus sabbathi ad aliud, quid potes dicere in modo obseruationis, in quo dies Dominica debuisset succedere secundum te, & tamen non sic fit. Nam opera, quæ expressē prohibebantur in sabbatho, vt habetur Exo. 16. & in aliis locis tanquam licita non veremini facere in die Dominica, quam succedere aßeritis sabbatho.

PAVLVS. Opera, quę prohibentur in lege fieri in sabbatho, vt decoctio ciborum, & egressio de loco, & huiusmodi, manifestē pertinēt ad cerimonialia, quæ in lege noua non obligant, vt dictū est supra. Illud autē est morale in obseruatione sabbathi, scilicet cessare ab operibus seruilibus, quę quidem opera seruilia propriē intelliguntur opera peccati. Nā vt ostensum est supra, subiectio spiritualis, per quam homo subditur peccato maior est, quā seruitus corporalis. Vnde facere opera peccati in die Dñica grauius est quā in die prophana. Dicuntur etiā opera seruilia, quib⁹ vnus homo seruit alteri, & hæc sunt opera corporalia, quę si sunt talia, vt impediāt applicationē hominis ad diuina, nō sunt licita

Octaua dicitur significat octauam aetatem, scilicet resurrectionem, qua incepit à Christo.

Arguit de operibus, quæ sunt die Dominica.

Exod. 16. d. 29.

In sabbatho que opera seruilia non prohibentur, nota.

Ad cerimonialia pertinebant decoctio ciborum, &c.

Morale est cessare ab operibus seruilibus, & præcipue à peccato cessare.

Conuenienter sabbathū mutatur in diem Dominicā.

Vide causam.

Rab. Moys. Gerundensis in prohemio Genes.

Sæx hebdomada dies significant præsens seculum, in quo nos oportet laborare.

Sabbathum verò seculi futurum, in quo anime beatorum requiescunt.

Gratius est in festo peccare, quam aliis dieb.

Opera serui lia sunt, quibus vnus homo seruit a terri.

in lege noua, quia contrariantur obseruationi sabbathi, quæ proprie consistit in vacando Deo. Opera autem corporalia, quæ defseruiunt hominum necessitatibus communibus, & non contrariantur prædictæ obseruantie, vt decoctio ciborum & huiusmodi, non intelliguntur prohibita, nisi ceremonialiter, & ideo in lege noua, non obligant, quia talium duratio non transit vltra seculum Moisaicæ legis, vt iam dictum est.

CAPITVLVM XV.

In quo ostenditur, quod præceptum de circuncisione corporali non obligat fideles Christi sicut Iudæi falsè existimant, sed cessat cum aliis ceremonialibus veteris legis.

S A V L V S.

Circuncisio, quæ fuit data Abrahæ, & semini eius non subiaceret seculo Moisaicæ legis in duratione. Nam Abrahæ data fuit per magnum tēpus ante dationem legis Gen. 17. nec debet computari cum ceremonialibus Moisaicæ legis in duratione, sed eius duratio manere debet durante fide Abrahæ, cui data fuit in signum foederis. Quæ quidem fides, scilicet Abrahæ, adhuc durat etiam secundum te: & ideo manifestum est, quod fideles tui præcepti de circuncisione sunt transgressores: præsertim cum magister tuus circuncisus est: & etiam Apostolus tuus post passionem tuam Messie circuncidit quendam suum discipulum. Ex quo manifestè patet, quod circunci-

Genes. 17. b. 10. Arguit de perpetuitate circuncisionis, eo quod fuerit Abrahæ data.

sio durare debet etiam post tuam legem nouam.

P A V L V S. Verū est, quod circuncisio data fuit Abrahæ, & semini eius in signum foederis, non in iustificationem. Non enim Abraham per circuncisionem iustificatus est, nec etiam per circuncisionem est Deo confoederatus: nam ante circuncisionem fuit per fidem iustificatus. Vnde habetur Genes. 15. vbi dicitur de eo: Credidit Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. & de eo sic iustificato legitur ibidem: In die illa pepigit Dominus cum Abrahâ foedus, &c. Ex quo patet, quod dictum est. Abrahæ autem iam sic iustificato & confoederato cum Deo, data fuit circuncisio in signum huius foederis, & hoc est, quod dicitur Genes. 17. Circuncideris carnem præputij vestri, & erit signum foederis inter me & vos. Vnde non est inconueniens, vt manente fide Abrahæ, eius signum cesset, si causa subsit rationabilis. Non enim in signo prædicto iustitia Abrahæ & feminis eius consistit, sed in fide ipsius.

Circuncisio Abrahæ fuit data in signum foederis, non in iustificationem, quia fuit ante iustificationem.

Genes. 15. b. 6.

Genes. 17. b. 10.

S A V L V S. Non video, quæ vel qualis esset ratio, qua signum per ipsum Deum Abrahæ datum cessare debeat, manente re principali cuius signum est, scilicet fides.

P A V L V S. Eadem causa, qua ceremonialia Moisaicæ legis debuerunt cessare post aduentum Messie, vt dictum fuit supra, per eandem debuit circuncisio cessare. Nam præceptum de circuncisione

Præceptum de circuncisione non est morale, quia non erat ex dicto. Immo: ratio, quod homo circuncidat se in signum fidei: circuncisio inter ceremonialia reputatur in lege.

Leuit. 12. a. 3.

quod sicut dictum est supra quod bona promissa per Christum sunt spiritualia, sic circuncisio in lege Christi non cessauit ex toto, sed loco circuncisionis corporalis, quæ solum ceremonialis est, nullam habens vtilitatem spiritualem, nisi in quantum procedebat ex obedientia Dei, successit circuncisio spiritualis, quæ accommodata est, & valde perutilis, & in scripturis magis commendata.

Licet carnalis circuncisio cesset, quia ceremonialis, non tamen cessat spiritualis.

Leuit. 12. a. 3.

S A V L V S. Dic, quæ sit illa circuncisio spiritualis, quæ magis commendatur in scriptura, quam circuncisio corporalis. P A V L V S. In scripturis sacris leguntur diuersæ circuncisiones, quarum quedam sunt corporales & quedam spirituales. Corporalium enim vna est, de qua agimus, scilicet circuncisio membri virilis, de qua Gen. 17. Masculus cuius præputij caro circuncisafacta non fuerit delebitur anima illa de populo suo. Est etiam secunda corporalis, scilicet circuncisio labiorum, per quam impeditur a reâta & aperta loquutione, de qua Moyses dicebat Exod. 6. Quomodo audiet me. Pharaoh cum circumciscus labiis. Est etiã tertia circuncisio & est spiritualis, per quam homo impeditur a susceptione auditus fidei seu discipline, & ista dicitur circuncisio auris, de qua Hier. 6. Cui loquitur & contestabor, vt audiat, ecce circumciscus aure eorum, & audire non possunt. Est etiam quarta circuncisio & est spiritualis, & ista dicitur incircuncisio cordis.

Diuerse circuncisiones in scriptura sacra leguntur.

Corporalis vna sola.

Gen. 17. b. 10.

In membro virili. Secunda in circuncisio labiorum.

Exo. 6. b. 11.

Tertia in circuncisio auris.

Hier. 6. b. 10.

Quarta in circuncisio cordis.

Matt. 5. c. 17.

Quid Paulus poterat Timotheum circumcidere post Christi mortem, & quare id præcipit.

Quare Timotheum non circumcidit Paulus.

12. vbi hoc præceptum ponitur inter quedam legalia, quæ circa puerum natum debebant fieri. Vnde idem est iudicium de omnibus illis quantum ad eorum durationem, scilicet, quod non debet excedere durationem Moisaicæ legis supra dictæ: Christus tamen custodiuit hoc præceptum sicut & cetera, quia non venit soluere legem, sed adimplere Mat. 5. Similiter & Paulus circumcidit Timotheum discipulum suum post passionem Christi, & ante diuulgationem Euangelij, quia in illo tempore intermedio ceremonialia legis potuerunt obseruari fine peccato mortali, præsertim, vbi imminabat periculum de non obseruando, sicut erat in discipulo illo, eo quod esset filius Iudææ, quæ adhuc non erat informata de cessatione legalium, sicut & multi alij, qui tunc erant ad fidem conuersi. Paulus tamen non circumcidit Titum, quia ex utroque parente gentilis erat, & ideo non imminerat scandalum in eo de omissione circuncisionis. Et circa hoc aduertere debes,

Deut. 30.
b. 6.*In circuncisionibus spirituales deteriores corporalibus sunt.*Hierem. 9.
g. 26.

dis, per quam homo per iniquas cogitationes cordis impeditur à dilectione Dei: contra quam in circuncisionem legitur Deut. 30. Circuncidet Dominus cor tuū, & cor feminis tui, ut diligas Dominum ex toto corde. Constat autē, quod ex istis incircuncisionibus spirituales sunt deteriores. Deterius enim est, quod homo non suscipiat fidem Dei vel eius disciplinam, seu quod retrahatur ab eius dilectione, quam quod habeat labia impedita à recta loquutione, vel membri virilis incircuncisione. Vnde Hieremias Propheta, increpans populum Israeliticum, eis dicebat: Omnes gentes sunt incircuncise, & omnis domus Israelitica incircuncisi corde, quasi dicat: Israel deterioris conditionis factus est, quantum ad incircuncisionē quam gētilēs. Nā gentiles sunt incircuncisi corporaliter, scilicet in membro virili, sed domus Israel sunt incircuncisi spiritualiter, scilicet in corde, per quam impediuntur à diuina dilectione & custodia mādatorum Dei. Ex quibus habes, quod in noua lege, licet cessauit circuncisio corporalis, quæ nō erat in aliquo bona, nisi in quantum præcepta, successit tamen circuncisio spiritualis, quæ longè vtilior est, scilicet circuncisio cordis. Et nota, quod administratio circuncisionis corporalis, quæ in tua gente remansit post Christum administratur, sicuturpiter per doctrinam Pharisæicā, quæ est valdè ignominio-

sa, & præter mentem literæ veteris testamenti, in qua præcipitur circuncisio, prout Raymundus Rabbi tuus, in suo Pugione, largè declarat, quod hęc causa breuitatis prætermittitur.

Iudaei turpiter circuncisionem exercent Raymundus.

CAPITVLVM XVI.

*In quo ostenditur, quomodo intelligendum sit illud verbum Malach. vlt.**Mementote legis Moyfi serui mei, &c.*

S A V L V S.

Tota ratio tua ad excusationem circuncisionis corporalis fiendæ in noua lege fundatur principaliter in hoc, quod præcepta Mosaicę legis, scilicet cærimonialia & iudicialia non obligabant in noua lege, sed hoc est falsum manifestè: nā Malachias, qui fuit vltimus prophetarū veteris testamenti in vlt. capit. suæ prophetiæ, vbi agit de aduentu Messię, dicit: Ecce ego mitto angelum meum, &c. subdit versus finem illius cap. Mementote legis Moyfi serui mei, quam mādaui ei in Oreb ad omnem Israel præcepta, cærimonialia & iudicialia. Ex quo patet, quod præcepta iudicialia remanebant adueniente Messia, & per consequēs cærimonialia. Idem enim est iudicium de vtriusq; quantū ad hoc etiam secundum te.

Malach. vlt. a. 4.

P A V L V S. Ad istam autoritatem respōdetur tibi, quod aliud est dicere Seruate: seu custodite legē Moyfi serui mei, & aliud est dicere: Memētote legis Moyfi serui mei. Primū enim di-

Expositio autoritatis Malachia, in qua notat, quod dicit: Memētote, & non dicit custodite.

ctum importat custodiam præceptorū legis, ad quā requiritur facere ea quæ in lege præcipiuntur, & vitare ea quæ in lege prohibentur. Secundum verò dictum importat memoriam legis habendam, ad quā non requiritur prædicta obseruantia seu custodia præceptorum, sed sufficit habere memoriam de lege in mēte, ad eius spiritualem intelligentiā percipiendam: vnde in hoc loco Propheta ad spiritualem intelligentiam legis per eius memoriā inuitat, non autē exhortatur ad eius obseruantiam. Si enim Propheta ad obseruantiam legalium perpetuè exortaretur, vtiq; dixisset: Seruate, seu custodite legē Moyfi, quod nō dixit, sed: Mementote legis Moyfi. in quo intelligitur quod dictum est. Et nota, quod hæc differentia inter custodiā præceptorum, & memoriam eorum habere ponit Rabbi Moyfes Gerūdēnsis in expositione sua super Penthateucum super illud verbū Exod. 20. Memento, vt diem sabbathi sanctifices. Et illud verbum Deut. 5. Obserua diē sabbathi. dicens, quod primum præceptum est verbum affirmatiuū, quod solum importat memoriam sabbathi habendam: & secundum verbum est præceptum negatiuum de abstinendis ab omnibus, à quibus abstinendum est in sabbatho. Et sic prædicta autoritas Malachiæ magis facit cōtra te. Innuitur enim in ea, quod memoria iudicialiū legum & huiusmodi sufficit post

*Rab. Moyf. Gerūdēns.**Exod. 20.
b. 8.**Deut. 5.
b. 12.**Differentia inter custodiā præceptorū & memoriam eorum.*

aduentum Messię sine eorū custodia. Potest etiam aliter respōderi ad tuam obiectionem. Nam cū Malachias, licet fuisset vltimus prophetarum veteris testamenti, fuit tamen in primo tempore templi secundi, à quo tempore vsque ad Christum fluxerunt plusquā 400. anni, in quibus obseruanda erat lex Mosaica. Vnde etiam si dixisset: Obseruate legem Moyfi, &c. hæc verba intelligerentur implenda, in toto tempore illo 400. annorū, quod tempus restabat futurum, vsque ad tempus Messię, & in illo tempore indubiè lex Mosaica erat seruanda, quantum ad omnia in eadem contenta, sicut fuerat ante tempus dationis ipsius legis.

Alia responso ad prædictam autoritatem.

Distinctio nona de Scrutinio scripturarum, circa sacrum mysteriū sanctæ Trinitatis, & continet 17. capit.

In capitulo primo ostenditur, quod vnitatis Dei credenda est apud Catholicos, prout testimonia scripturarum testantur, licet Iudaei aliter existimant de fidelibus.

In capitulo secundo ostenditur, quod in diuinis, secundum Scrutinium scripturarum veteris testamenti, credendū est esse aliquam pluralitatem realiter distinctam, simul cum vnitatem essentie.

In capitulo tertio ostenditur, quod autoritates veteris testamenti, per quas pluralitatem distinctam in Deo esse simul cum vnitatem essentie testantur, non sunt exponenda prout Iudaei hoc falsè existimant, vt veritatem Catholicæ fidei negare possint.

In capitulo quarto ostenditur, quod

ex autoritatibus sacris veteris testamēti nō tantum pluralitas, sine alicuius numeri determinatione Deo attribuitur, sed etiam in Deo ostenditur pluralitas sub trino numero.

In capitulo quinto ostenditur, quod etiam à doctoribus antiquis Hebræorū hoc mysteriū traditur, licet nō ita expresse seu perfecte sicut à nostris doctoribus.

In capitulo sexto ostenditur, quod nō repugnat naturali rationi, quod vna & eadem res sit trina & vna.

In capitulo septimo ostenditur, quod generatio seu paternitas & filiatio, quæ in diuinis esse dicuntur, non sunt intelligenda secundum modum infimarū creaturarum, sed secundum similitudinem supernarum, scilicet intellectualium, à quibus etiam similitudo accepta, deficit à representatione perfecta diuinorum.

In capitulo octauo ostenditur, quod primo in his procedendū est, vt per Scrutinium scripturarum cognoscamus an in diuinis sit generatio, & deinde an hæc veritas in sacra Scriptura reperta possit per rationes humanas impugnari, quod quidem scrutinium cum magna diligentia & deuotione agendum est.

In capitulo nono ostenditur, quod in diuinis est Filius genitus, & Pater generans, & hoc per autoritatem Psal. dicētis: Dominus dixit ad me filius meus es tu ego hodie genui te. non obstantibus Iudeorum cauillationibus.

In capitulo decimo ostenditur, quod generatio in diuinis credenda est æterna ex autoritate Psal. dicētis de filio Dei: Erit nomen eius in secula, & ante solem permanet nomen eius. non obstantibus Hebræorum cauillationibus.

In capitulo undecimo ostenditur, quod Deus, qui creauit, seu formauit

vniuersa habet filium, autoritate Proverb. 30. vbi dicitur, quod est nomen eius, & quod nomen filij eius si nosti, nō obstantibus cauillationibus Hebræorū.

In capitulo duodecimo ostenditur, quod Spiritus sanctus est alia persona in diuinis præter personam Patris & Filij ex autoritate Psal. dicētis: Verbo Domini celi firmati sunt, &c. non obstantibus Hebræorum cauillationibus.

In capitulo tredecimo ostenditur, quod in diuinis est tertia persona, scilicet Spiritus sanctus, autoritate Isa. 48. vbi dicitur: Et nunc Dominus misit me & spiritus eius. quibusdam Hebræorum cauillationibus non obstantibus.

In capitulo decimoquarto exponitur autoritas Isaie supradicta extensè, vt ex illa sanè intellecta intentum probeatur supradictum.

In capitulo decimoquinto ostenditur per alias autoritates, quod Spiritus sanctus est Deus contra Hebræos, qui Spiritum sanctum in scripturis contentum dicunt esse creaturā: & specialiter exponitur ibi illud verbum Genes. 1. Spiritus Domini ferebatur super aquas.

In capitulo decimosexto ostenditur, quod per hoc quod dicitur. In principio creauit Deus. intelligendū est sapientia à Deo concepta, per quam Deus mundum creauit.

In capitulo decimosextimo ponuntur quedam obiectiones Iudeorum contra veritatem generationis, quam fides catholica profitetur esse in diuinis: quæ quidem obiectiones soluuntur. In cuius fine declaratur, quod in presenti tractatu, vbi solum agitur de Scrutinio scripturarum, non est tractandū de omnibus difficultatibus, quæ ad hoc mysterium pertinent.

CAPITULVM I.

In quo ostenditur, quod vnitas Dei credenda est apud Catholicos, prout testimonia scripturarum testatur, licet Iudei aliter existiment de fidelibus.

SAVLV S.

VIDEO quid sentis circa inuentionem diuinæ legis: & quia supra inter nos fuit ordinatum, quod consequenter de his, quæ Christus tuus fuerat loquutus cōtra Excelsum tractaremus, scilicet contra vnitatem Dei, prout fuerat prophetatum de cornu paruulo Dan. 7. quod adaptatur Christo tuo, vt supra dictum est distin. 7. cap. vltimo. Idcirco conuenit, quod de hoc ad præsens discutiamus.

Dani. 7. c. 8.

PAVLVS. Dic mihi vbi inuenisti, quod magister meus Christus cōtra Deum excelsum fuisset loquutus, quod tamen nō credo quod reperire posses.

Arguit Iudeus contra Trinitatem personarū.

SAVLV S. Immo ipsum, & suos discipulos per suam doctrinā seductos manifestè reperio, loquentes cōtra Deum excelsum, & primo sic. Constat enim per Scrutinium scripturarū, quod verus Deus, qui cælum & terram creauit, & populū suū de Aegypto eduxit, & legem in mōte Sinaï dedit, quem omnes sancti & Patriarchæ & Prophetæ coluerunt, vnum esse, non multos seu plures. Vnde Moyses hanc fidem volens populum Israeliti

Primo ex autoritatibus scripturæ.

cum firmiter docere cum esset in vltima ætate vite sue. Deut. 6. Deut. 6. a. 4

Audi Israel, Dominus Deus vnus est. hanc veritatem etiam testantur omnia sacra eloquia, in quibus omnia diuina nomina tam substantiua, quàm adiectiua seu appellatiua semper sunt singularis numeri, vt cū dicitur: Dominus Deus omnipotēs.

In diuinis omnia nomina tā substantiua, quàm adiectiua, seu appellatiua sunt singularia.

& huiusmodi, proprium autē nomen Dei est, scilicet Tetragramathō. De quo Exod. 3. Hoc est nomen meum in æternum, quod non solum est singularis numeri, sed in tali forma positum est in Hebræo, quod non posset multiplicari, vt patet cuicumq; in illa lingua perito: hoc etiā patet de verbis, quibus sacra scriptura

Arguit ex nomine Tetragramathon. Exod. 3. c. 15

vtitur in diuinis: Vt cū Deus loquitur, tanquam in prima persona, vel cū de Deo aliquis loquitur, tanquā de secunda persona,

Verba, quibus scriptura loquitur de diuinis.

tanquam de Deo quis loquitur, tanquam de tertia persona. In singulis prædictis semper tales loquutiones fiunt per verba singularis numeri. Exemplum primi: vt cū dicitur Exod. 20. Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxite de terra Aegypti. Et

Exo. 20. a. 2

Deu. 32. Videte, quod ego sum, & nullus alius præter me. Exemplum secundi, vt cū Adam alloquēs Deo. Genes. 3. dicebat: Vocem tuam Domine audiui in paradiso. Exemplum tertij. In principio creauit Deus cælum & terram. In quibus loquutionibus & in cæteris omnibus nunquam in

Deut 32. l. 39.

Gen. 3. b. 10

Gen. 1. a. 1.

sacra Scriptura Deus alicui lo-

quens, vel ipsi Deo loquens aliquis, vel de eo loquitur quis nisi per verba singularis numeri. Ex quo manifestè insinuat unitas seu singularitas ipsius Dei. Hæc etiam veritatem non solum ex sacrae Scripturæ testimoniis, sed etiam ex ratione naturali Philosophicognouerunt, cum ex solo dictamine naturalis rationis primam causam, quæ non nisi Deus est, vnam esse asseruerunt & simplicissimam. Ille ergo, qui Deum siue primam causam totius entis trinum esse fatetur siue trinam, indubiè contra Excelsum loquitur. Et ideo tibi supra dicebam, quod illud cornu paruulum, de quo legitur Dan. 7. quod loquitur verba contra Excelsum, vere & propriè intelligi debet de Christo tuo, qui contra unitatē Dei in scripturis apertè tradidit & per dictamen naturalis rationis inuētam expressè loquutus est modo prædicto.

P A V L V S. Non te oportebat laborare ad probandum mihi unitatē dei. Veritas enim Catholicæ fidei omnes fideles Christi obligat ad credendum unitatem Dei. Primus enim articulus nostræ fidei hoc testatur, dicimus enim in symbolo nostro. Credo in vnū Deum. Vnde quicumque unitatem Dei negasset, tanquam hæreticus à consortio fidelium esset eiiciendus: & ideo de hoc non oportet te mecum disputare.

S A V L V S. Et si ore quodq; confiteamini Dei unitatē,

cum hoc tamē dicis, quod Deus sit trinus, ita quod tres asseris esse diuinas personas distinctas, quod est manifestè contra diuinam unitatē. Impossibile enim est aliquid esse vnum & trinum, & ideo confessio vestra de unitate Dei est vana, cum simul cum hoc trinitatem in Deo asseritis.

C A P I T V L V M II.

In quo ostenditur, quod in diuinis secundum Scrutinium scripturarum veteris testamenti credendum est esse aliquam pluralitatem distinctam, similiter & unitatem essentia.

P A V L V S.

Non est inconueniens, quod aliquid sit vnum secundum aliquid, ut puta secundum essentiam, & tamen sint plures in personis, & hoc oportet confiteri de Deo secundum testimonia scripturarum. Si enim diligenter circa hoc sacra eloquia scrutatus fueris, manifestè reperies, quod sicut in Deo unitas est confitenda, sic etiam attribuenda est in diuinis pluralitas, quod manifestè patet sacra testimonia scrutanti.

S A V L V S. Indica mihi rogo testimonia sacra, in quibus hoc quod asseris reperitur: oppositum enim huius inuenio, prout iam tibi dixi.

P A V L V S. Per illa quibus tu conatus es mihi ostendere unitatem Dei per ipsam et posses intelligere pluralitatem in Deo esse confitentiam, quod patet primo in no-

Arguit contra trinitatē personarū, quia quod vnum est, trinum esse non potest.

Unitas Dei credenda est cum pluralitate personarum.

Scriptura sacra tam in nominibus substantiuis, quàm appellatiuis, pluralitatem Deo attribuit.

Arguit ex ratione naturali, ex qua Philosophi Deū vnum esse cognouerunt.

Vnum esse Deum fide credimus.

in nominibus substantiuis, quæ de Deo dicuntur, in quibus sacra Scriptura pluralitatem Deo attribuit, ut manifestè patet de hoc nomine Heloim, quod est nomen plurale istius nominis Heloah. Constat enim vniciq; linguam Hebraicam sciēti, quod hoc nomen Heloah significat singulariter Deum, sicut hoc nomen Deus significat in lingua nostra. Similiter, quod hoc nomen Heloim significat idem quod Dij in nostra lingua: manifestum est autē, quod sacra Scriptura loquendo de Deo eum multoties vocat Heloim, ut cum dicitur: In principio creauit Deus celum & terram. Ibi enim ubi nos habemus Deus, in Hebraico habetur Heloim, quod significat Dij, & sub isto nomine Heloim, quod est plurale huius nominis Heloah, nominatur Deus in toto opere sex dierum, & in quamplurimis locis Scripturæ sacrae. Ex quo patet, quod per nomina substantiua significatur Deus in scriptura sub nomine plurali. Idem inuenitur in nominibus appellatiuis, ut est hoc nomen sanctū, & hoc nomen viuus vel viuens, quæ quidem nomina de Deo leguntur in Scripturis sacris in plurali numero dicta. Vnde Iosue ult. Prophetaloquens de Deo dicebat populo: Non potest seruire Domino, quoniam Heloim sancti est, non enim dixit Heloim sanctus, sed Heloim sancti, quod idem sonat apud nos sicut Dij sancti. Itē Hierem. 10. de Deo dicitur: Ipsi

enim Heloim viui & Rex sempiternus. quod idem est, ac si dicat Dij viui, eo quod Heloim, ut dixi significat idem, sicut Dij in lingua nostra, & licet in translatione nostra ista nomina ponantur in singulari, scilicet Deus sanctus, & Deus viuus, in Hebraica tamē veritate, ut nosti, in plurali numero ponuntur, ut dictum est. Ex quibus habes manifestè, quod in sacra Scriptura Deus nominatur sub nominibus pluralis numeri, tam in substantiuis nominibus quàm appellatiuis.

S A V L V S. Ex his, quæ allegas non habes intentum. Nā in qualibet autoritate de iis per te allegatis reperies; quod illa nomina diuina, tam substantiua, quàm appellatiua reguntur per verba singularis numeri, in quo manifestè euacuatur tua probatio. Nam si in textio sacrae Scripturæ fuisset pluralitatem Deo attribueres, sic nominibus diuinis pluralitatem significantibus coniunxisset verba pluralis numeri, prout congruit loquutionis requirit, quod tamē non fecit. Nā cum dicitur: In principio creauit Deus celum, licet li Deus ponatur in plurali, ut tu dicis, tamē hoc verbum creauit singularis numeri est, non enim dixit creauerunt sed creauit, in quo denotatur, quod licet Heloim significet idem quod Dij, tamen non est tibi pluralitas ponenda, non enim dixit creauerunt sed creauit. Similiter in illa autoritate, quam allegas de Iosue dicente de Deo:

Licet in nostra versio. ne hæc nomina ponantur in singulari, scilicet Deus sanctus, Deus viuus, in Hebraeo sunt in plurali.

Arguit Indeus, quod in pronomi nibus de Deo semper ponitur verbum singularis numeri.

Heloim est plurale à nomine Heloah, & significat Deū. Heloim in Hebraeo idē quod Dij in latinis.

Genes. 1. In principio creauit Heloim, id est Dij.

Idem est in appellatiuis quod in substantiuis, quæ de Deo loquuntur.

Iosue ult. c. 19. Heloim sancti, id est Dij sancti.

Hierem. 10. d. 10.

de Deo: *Heloim* sancti est, manifestum est, quod hoc verbum est singularis numeri. Non enim dixit *Heloim* sancti sunt, sed *Heloim* sancti est, & sic euacuatur tua probatio. Idem dicendum de illa autoritate Hierem. vbi dicitur: Ipse est *Heloim* viui, non enim dicitur: *Ipsi* sunt *Heloim* viui, sed ipse est: in quo manifeste demonstratur, quod non est ibi pluralitas, sed sola vnitatem per verbum singulare significata.

P A V L V S. Si recte consideras, haec euasio tua non euacuat meam rationem, sed eam etiam fortificat: nam fides nostra catholica non sic confitetur pluralitatem in diuinis, quod vnitatem essentialem excludat, ut iam tibi dixeram, sed cum vnitatem in essentia pluralitatem in personis proficitur, quam veritatem auctoritates per me allegatae testantur, quae in nominibus pluralitatem designat, & in verbo vnitatem: & sic manifeste cum veritate nostrae fidei concordat, & hoc patet in prima autoritate totius sacrae Scripturae, quam tibi allegavi, scilicet: In principio creauit Deus caelum, &c. In hoc enim, quod Deus sub plurali numero, scilicet *Heloim* denominatur, ostenditur pluralitas in diuinis. In hoc autem, quod singulare appositum cum subiungitur: Creauit, manifeste ostenditur vnitatem essentiae, praefertim cum hoc verbum creauit includit verbum essentiali, scilicet est, vel fuit creans, & sic manifeste denotatur essentialis vni-

tas in pluralitate, quod omnino consonat veritati fidei nostrae.

S A V L V S. Antiqui nostri saepe fuerunt impugnati ab haereticis sibi contemporaneis, volentes vnitatem Dei subvertere per istas nominationes diuinas, quae sub plurali numero quandoque in Scripturis sacris reperiuntur, sed nostri conuincebant eos ex singularitate intellecta in verbis, quae talibus nominibus adiungebantur. Unde ratione huius dicti: In principio creauit *Heloim* caelum & terram. vbi *Heloim* ponitur, quod significat Deum in plurali, interrogauerunt haeretici, ut legitur, in quadam glossa antiqua super Gen. à quodam doctore antiquo nomine Rabbi Calai, quot *Dij* creauerunt mundum, quibus respondit: Ego & vos quaeramus in lege: in principio creauerunt *Dij* caelum & terram non est scriptum, sed in principio creauit *Dij*, &c. & sic tacuit haeticus. Hec ille. Ex quo patet, quod ex singularitate istius verbi creauit conuictus fuit haeticus, volens impugnare vnitatem Dei, per hoc quod nominatur *Heloim*, id est *Dij*, & isto modo inueniuntur quamplurima dicta in gestis doctorum nostrorum, quae causa breuitatis ommitto.

P A V L V S. Licet ex dictis magistrorum tuorum non posses aliquid contra me concludere, ut saepe dictum est, tamen in hoc volo tibi ostendere, quod ea quae dicuntur hic per tuos magistros, non faciunt contra me, sed

potius

Multifuerunt haeretici articulum Trinitatis impugnantes.

Haeretici nonauerunt ponere pluralitatem deorum.

Rab. Calai.

potius pro me. Ad quod attendere debes, quod multifuerunt haeretici, qui credebant plures deos esse in mundo distinctos secundum naturam vel essentiam, quod est omnino falsum, etiam secundum veros Philosophos fide carentes, & isti tales haeretici volebant ex hoc nomine *Heloim*, per quod frequenter Deus nominatur in scripturis errorem suum concludere, scilicet quod essent multi *dij* distincti secundum essentiam. Unde contra hunc errorem sufficienter respondebant magistri tui ostendentes, quod cum talibus nominibus pluralis numeri dictis frequenter de Deo, communiter semper adiungebantur verba singularis numeri, manifeste ostendebatur, quod non erant multi *dij* natura differentes, quia sic oportet verba pluralis numeri adiungere talibus nominibus in plurali significantibus, si enim pluralitas essentialis seu substantialis esset in diuinis: ita proprie verba pluralis numeri de Deo dicerentur sicut & nomina pluraliter significantia, sicut cum aliquis loquens de Socrate, vel Platone simul aliquid facientes per verba pluralitatem significantia loqui debet dicendo, *ij* homines sunt tales, vel talia operantur: quod tamen sacra Scriptura maxime euitat de Deo loquendo. Nam sicut nominat Deum pluraliter in nominibus ad designandum aliquam esse in Deo pluralitatem, non tamen adiungit verba pluralia sed tantum verbum sin-

gularis numeri, ad denotandum singularitatem seu vnitatem diuinae essentiae. Et deo si bene attendis responsio magistrorum tuorum, sicut vere euacuat errorem haereticorum, multitudinem deorum ponentium, sic vere fortificat, vel probat fidem catholicam veritatem, quae quidem fides verissima, ut iam tibi dixeram, non multitudinem seu pluralitatem deorum ponit. Absit, sed veram vnitatem Dei fatetur, & tamen aliquam pluralitatem in diuinis asserit conformiter ad allegatas auctoritates, in quibus verba singularis numeri coniunguntur nominibus pluralitatem significantibus.

S A V L V S. Auctoritates praedictae, quas pro te allegas non confirmantur tuae fidei. Fides enim tua, ut saepe audiui à doctoribus & magistris tuis, licet pluralitatem Deo attribuat, non tamen confitetur, quod sint plures *dij*, sed tantum vnus Deus. Per auctoritates autem supradictas plures *dij* dicuntur. Cum enim dixit: In principio creauit *Heloim*. idem est ac si diceret: In principio creauit *dij*, ut dictum est per te, quod est manifeste contra fidem tuam secundum quod negas quod sint plures *dij*.

P A V L V S. Verum dicis in hoc quod secundum veritatem catholicam non est concedendum, quod in diuinis sint plures *dij*, & hoc cum verbo substantiuo pluralis numeri, sed bene conceditur pluralitas in diuinis cum verbo singula-

Nunquam Iudaei crediderunt plures esse Deos sed tantum vnus.

Pluralitas in diuinis cum verbo singularis numeri saepe inuenitur in scriptura.

Fides ita confitetur in diuinis pluralitatem, ut vnitatem non excludat.

Causa quare cum nomine plurali ponitur verbum singulare numeri.

Gen. I. a. I.

Essentialis vnitatem Dei in pluralitate ostenditur.

singularis numeri, vt cũ dicitur, quòd Deus est trinus; nam per singularitatem verbi essentialis vnitas essentia saluatur, & sic est in omnibus autoritatibus per me allegatis, in quibus omnibus verbum essentiale singularis numeri ponitur, vel aliud verbum includens verbum essentiale.

CAPITVLVM III.

In quo ostenditur, quòd autoritates veteris testamenti, per quas pluralitatem distinctam in Deo esse simul cum vnitate essentia testantur, non sunt exponenda, prout Iudei hoc falsè estimant, vt veritatem catholicae fidei negare possint.

S A V L V S.

QVomodo possunt ista à ratione naturali comprehendì, vel quid magis naturalirationi contrariari possent, quàm quòd vna, & eadè res simplicissima, vna tantum res sit & plures, certe & si hoc scriptura sacra manifestè traderet, potius esset exponenda quàm credenda, cũ duæ veritates ad inuicem cõtrariari non possint.

PAVL. Licet possè cõcedere tibi, quòd hoc mysteriũ, scilicet sanctæ Trinitatis & vnitatis à ratione naturali cõprehendi nõ possent, cũ hoc excedat naturalem hominis rationem, nullo tamen modo concedendum est, quòd prædictum mysterium cõtrariatur naturali rationi humanæ. Licet enim vna & eadem res secundum idem non possent esse tatum vna & plures, hoc autem

intelligendum est cũ vna, & eadem res secundum idem dicatur esse vna & plures, non autem cũ non secundum idem dicatur vna & plures. Vnde homo est quodã vnum secundum suppositũ, non tamen secundum partes integras seu essentielles: & licet hoc exemplum de diuinis ex toto non competat, vbi nulla pars est alicuius totius, est tamen sufficiens ad excludendam rationem tuã, in qua dicis, quòd cõtrariatur rationi naturali humanæ eadem res esse vnã & plures, cum etiã hoc inuenitur in ipsis creaturis. In hoc autem, quòd dicis, quòd etiam si Scriptura sacra manifestè traderet, quòd Deus est vnus, & quòd est pluralitas in Deo, quòd hoc non est credendum, sed potius exponendum, quero à te quomodo hoc posses exponere sine hoc, quòd sacra Scripturæ manifestè cõtradicat.

S A V L V S. Hoc possum exponere, prout antiqui nostri exposuerunt quasdam autoritates, quæ videbantur asserere aliquã pluralitatem in diuinis, prout habetur in libro qui dicitur Sanhedrin, & etiam in Beresith Raba, & in aliis locis, vbi dicitur, quòd omnilocus, in quo dicitur Heloim, scilicet Deus, quia significat aliquam pluralitatem intelligitur ipse Deus & domus iudicij sui, & sic exposuerunt illud, quòd dicitur Osæ. i. Et domui Iudæ miserebor, & saluabo eos in Domino Deo suo. In qua autoritate, quia non dicitur: Et domui

Sanhedrin Beresith Rab. Hebraorũ expositiones denominib' diuinis pluralitatè aliquam imperantibus.

Osæ. i. c. 7.

domui Iudæ miserebor, & saluabo eos in me. apparet quòd sit alius ille qui miseretur, & alius ille qui saluat. Similiter cũ dicit Zach. 2. Ego venies, & habitabo in medio tui, dicit Dñs, & applicabuntur gentes multæ ad Dominum, &c. In qua autoritate cũ dicit: Ego veniens, & habitabo in medio tui. debuisset dicere, & applicabuntur gentes multæ ad me, sed quia dicit ad Dominum apparet, quòd sit alius ille Deus veniens ad habitandam in medio Hierusalem, & alius ille, ad quem applicabuntur gentes, & sic videtur esse pluralitas in Deo, & sunt quamplurimæ autoritates isto modo loquentes in sacra Scriptura. Ad cuius inconuenientiam tollendam exposuerunt, quòd Deus in similibus locis sacrae Scripturæ intelligitur non solus Deus, sed ipse, & domus iudicij sui, & sic intelligitur, quòd illa pluralitas non est attribuenda Deo, ad quem pertinet summa vnitas & simplicitas, sed ad domum iudicij sui, qui sunt summi angeli beati, qui semper assistunt Deo, & isto modo, sequendo vestigia antiquorũ nostrorũ possum respondere ad autoritates per te allegatas ad ostendam pluralitatem in Deo, scilicet, quòd pluralitas in autoritatibus illis intellecta non est attribuenda ipsi Deo soli, sed Deo & domui iudicij eius, qui sunt plures, vt dictum est.

PAVLVS. Si bene scrutaris scripturas nullo modo posses

subterfugere ab autoritatibus per me allegatis per illã expositionẽ. Si enim cũ dicitur: In principio creauit Heloim cælum & terram, &c. pluralitas intellecta per illam dictionem Heloim exponas domũ iudicij ipsius Dei, sequeretur, quòd Deus & domus iudicij sui mundum creauerunt: & sic non solus Deus esset creator mundi, sed Deus & domus iudicij eius, quòd est hæreticum etiam apud te. Et similiter si illud quòd dicitur Hier. 10. Ipse est Heloim viui & rex sempiternus. exponas de Deo, & de domo iudicij eius, sequeretur, quòd domus iudicij ipsius Dei est Rex sempiternus totius mundi, quòd etiam est contra fidem tuam, testate scriptura Deut. 4. Scito ergo hodie, & cogita in corde tuo, quòd Dñs ipse est Deus in celo sursum, & in terra deorsum, & non sit alius. Vnde autoritates per me allegatæ, quæ pluralitatem Deo attribuunt nõ possunt intelligi nisi de Deo tantum, non autem de domo iudicij eius, seu angelis eius, vt prædictum est, nisi fortè per domũ iudicij Dei intelligantur personæ diuinæ, quæ sunt ipse Deus secundum veritatem fidei nostræ, & sic de eis, prout sunt vnus Deus propriè verificatur. In principio creauit Deus, &c. Vnde si sic exponis cessat contentio inter me & te, quantum ad hoc. Si autem per domum iudicij aliquid extrinsecum Deo intelligis, tunc nullo modo posset saluari autoritas

Inconuenientiam adducit cõtra falsam expositionem Iudeorum. Gen. i. a. i.

Hiere. 10. b. 10.

Deut. 4. f. 39.

Per domum iudicij Dei intelligitur persona diuina.

Trinitatis mysterium, licet ratione naturali cõprehendi non possit non tamen rationi naturali cõtrariatur.

toritas prædicta, vt dictum est.

S A V L V S. Scriptura sacra sepe loquitur de Deo more humano, & ideo quandoq; attribuit Deo ea quæ propriè Deo non competunt, vt cum dicitur Gen. 11. a. 5. Genes. 11. Descendit autem Dominus, vt videret ciuitatem & turrim, &c. & Genes. 18. Deus dicebat Abraham: Descendam nunc & videbo clamorem, &c. In quibus manifestum fit, quod Deo non competit descensus, sicut nec motus localis oportet hoc intelligere secundum morem humanum: homines enim volentes de aliquibus dubiis certificari condescendunt ad particularitates rerum discutiendas seu inuestigandas, quod Deo non competit propriè, sed similitudinariè tantum. Vnde in proposito, licet Deus solus mundum creauit, ponitur tamen in creatione mundi hoc nomè Heloim, quod significat pluralitatem in Deo, vt intelligatur, quod Deus creauit mundum cum consilio domus iudicij eius, sicut in humanis illa, quæ cum consilio magnorum fiunt creduntur sapientius seu prudentius fieri. Vnde ex hac pluralitate non concluditur nisi illud quod dicitur Prou. 3. Dominus sapientia fundauit terram, stabilis cælos prudentia, sapientia illius erumpunt abissi, &c. hoc est dicere, quod creatio mundi fuit facta cum magna prudentia seu sapientia Dei, sic vt illud quod cum magno consilio & deliberatione

Gen. 11. a. 5.

Gen. 18. c. 21.

More humano de Deo sepe scriptura loquitur.

Quomodo exponenda sunt auctoritates veteris test. ponentes pluralitatem cum vnitatis, &c.

Prou. 3. c. 19

fit, dicitur esse prudentissimè factum.

P A V L V S. Licet verum est, quod quandoque Scriptura sacra loquatur de Deo more humano, hoc tamen fit semper ad tollendos aliquos errores de Deo, in quibus multi fuerunt seducti, non autem ad dandam occasionem extendendi errores circa Deum. Vnde, quia circa prouidentiam diuinam erga gubernationem humani generis multi errauerunt antiqui, & etiam hodie errant, existimantes, quod Deus non habet curam de regimine humani generis secundum iustitiam, prout quidam dicebant. Vnde dicitur Iob. 22. Super cardines cæli ambulat, & non stram non considerat. idcirco ad ammouendos huiusmodi errores scriptura loquitur de Deo, sicut de homine, qui diligenter sollicitus est ad inquirendam veritatem alicuius facti, & ideo dicit: Descendam & videbo, & huiusmodi. Similiter, vt ostendat, quod Deo displicent hominum peccata, & cum zelo iustitiæ procedit ad eorum punitiōnem, attribuit Deo iram seu furorē metaphoricè dicendo: Ignis succensus est in furore meo. & sic de similibus: sed ad hoc quia Deus mundum creasset sapienter & prudenter, non expe diebat dicere, quod cum consilio domus iudicij extrinseci mundum creauerit, hoc enim præberet scandalum erroris in cordibus audientium, qui ex hoc estimarēt Deum

Scriptura sacra, quare loquitur de Deo more humano.

Iob. 22. b. 14

Distinct. IX.

Cap. 4.

293

Deum indignuisse aliorum consilio. Satis enim sufficebat dicere, quod Deus sapientia fundauit terram, prout in prouerbiis: & non attribuerè Deo defectum indigentiam consiliariorum, quia vt ait Philosophus in 3. Ethico. Consiliamur in magnis, quasi de nobis p̄s diffidentes, quod de Deo asserere esset maximum inconueniens: & sic responsio tua non sufficit ad saluandam pluralitatem attributam Deo in creatione mundi. Item ad aliam auctoritatem Hierem. 10. nihil facit responsio tua: nulla enim bona doctrina sequitur, ex hoc quod domus iudicij Dei, si sit aliquod extrinsecum a Deo dicatur. Ipse est Deus viuus, & Rex sempiternus.

C A P I T V L V M IIII.
In quo ostēditur, quod ex auctoritatibus sacris veteris testamenti non tantum pluralitas, sine alicuius numeri determinatione Deo attribuitur, sed etiam ostēditur in Deo esse pluralitas sub trino numero.

S A V L V S.

Ad huc in prædictis non respondes mihi, ad illam auctoritatem, Deut. 6. contentam, scilicet: Audi Israel, Dominus Deus tuus Deus vnus est. In qua auctoritate sola, vnitas Dei ostēditur & docetur, quod est contra modum probationis tuæ superioris dictum.

P A V L V S. Imo in hac eadem auctoritate Trinitas cum vnitate inuitur: tria enim nomina significantia Deum cum vni-

tate ipsius, in hac auctoritate continentur. Non enim dixit: Audi Israel, Dominus Deus tuus vnus est, nec dixit: Audi Israel Deus vnus est, sed dixit: Audi Israel Dominus Deus vester, Deus vnus est: hæc dixit, quolibet enim istorum modorum, loquēdi poterat vnitatem significare, magis conformiter ad opinionem tuam, sed hoc non fecit: nam ter Deum nominauit cum vnitate, & sic illa auctoritas quam allegas pro te, magis facit pro me.

S A V L V S. Replicatio illorum trium nominum Deum significantium in prædicta auctoritate intelligenda est, ad maiorem confirmationem sententiæ. Sæpe enim in scripturis sacris, fit vnus & eiusdem repetitio ad maiorem firmitatem sententiæ, & ideo in hoc loco sic intelligi debet replicatio diuinorum nominum cum vnitate, quasi dicat, firmiter & firmus, & firmissimè te, quod Deus est vnus.

P A V L V S. Periculum ponendi pluralitatem in Deo est apud te maximum, sicut etiam apud nos asserere multitudinem deorum ne phandissimum est, & ideo secundum te nullo modo debuisset scriptura, occasione dare ad attribuendam pluralitatem Deo, quod tamen fecit terminando in vnitate: ad confirmandum autem sententiam vnitatis sufficisset replicatio firmitatis sententiæ, sicut in aliis locis, & ex hoc non præberet occasionem credendi Trinitatem in

T vnitate

Arist. 3. Ethic.

Hierem. 10. b. 10.

Deut. 6. a. 4

Trinitas cum vnitate in veteri testamento inuitur.

vnitate quod apud te nephas est. Sed ad rei veritatem autoritas prædicta ter nominando Deum, tria supposita diuina demonstrat, & includendo vnus est, vnitatem diuinæ essentia ostendit, quod ad propositum meum facit, non autem pro te, & in aliis locis sacrae Scripturae similiter reperies, scilicet repetitionem trinam, ter nominando Deum, vbi sola vna nominatio sufficisset, & hoc ad innuendum sanctæ Trinitatis mysteriū.

S A V L V S. Declarami illa loca sacrae Scripturae, vbi talis repetitio trina diuini nominis reperitur vbi sola vna nominatio Dei sufficisset.

P A V L V S. Omissis multis causa breuitatis quæ ad hoc faciunt, tria tantum loca ostendam tibi, in quibus solenniter fit repetitio trina diuini nominis, vbi tantum vna sufficisset, Primo Numer. 6. vbi Deus præcepit sacerdotibus, vt sub certa forma benedicerent populum, inuocando nomē diuinum super eos, & dicitur in prædicto capitulo, in principio illius præcepti: Sic benedicetis filiis Israel. & in fine dicitur. Et inuocabunt, scilicet sacerdotes, nomen meum, super filios Israel, ego autem benedicam eos. Ex quo patet, quod illa benedictio sacerdotalis solennis consistebat in inuocando nomē diuinum super populum, quæ quidem positio seu inuocatio nominis diuini, prout in eodem cap. declaratur, præ-

cipiebatur fieri, per trinam repetitionem diuini nominis, sub hac forma, scilicet Benedicat tibi Dominus & custodiat te, ostendat Dominus faciem suam tibi, & misereatur tui, conuertat Dominus vultum suum ad te, & det tibi pacem, inuocabunt nomen meum, &c. Circa quod attende, o Saule quod in ista benedictione solum sufficisset vna inuocatio diuini nominis, dicendo: Benedicat tibi Dominus, & custodiat te, ostendat faciem suam tibi, & misereatur tui, conuertat vultum suum ad te & det tibi pacem. Sic enim dicendo manifestū est, quod omnes particule huius benedictionis referuntur ad Dominum primo nominatum: & sic videtur quod secunda & tertia repetitio diuini nominis erat superflua, quod est inconueniens dicere in forma tam solennis benedictionis à Deo ordinata. In operibus enim nature, quæ à Deo ordinantur, nihil superfluum inuenitur, diligenter inuestigati rationem eorum, multo magis in eis quæ à Deo ordinantur in immediatē. Vnde trina repetitio in hoc loco referenda est ad Trinitatem diuinarum personarum, quarū quælibet est Deus & Dominus, & sic forma prædictæ benedictionis fuit perfectè ordinata, vt nomen diuinum perfectè inuocaretur super filios Israel, per trinam repetitionem ipsius nominis.

S A V L V S. Trina repetitio diuini

Forma benedictionis Sacerdotis ver. leg.

diuini nominis in benedictione sacerdotali contenta proprie referri potest ad pluralitatem benedictionum, quæ ibi continentur: non enim ibi solum est vna benedictio sed plures: dicitur enim ibi: Benedicat tibi Dominus, & custodiat te, ostendat faciem suam tibi & misereatur tui, &c. Vnde quia plures benedictiones dabantur, non est inconueniens, quod pluries nomē diuinum repeteretur.

P A V L V S. Si repetitio iterata nominis diuini in prædicta benedictione contenta deberet referri ad particulares ipsius benedictionis pluralitates, tunc non sufficeret trina repetitio diuini nominis, plures enim sunt particule huius benedictionis quàm tres, vt patet in litera supra allegata. Sed quia non iuxta numerum particularum benedictionis supradictæ facta est repetitio nominis diuini, sed trina tantum concludendo in fine, ponant seu inuocent nomē meum super filios Israel. In quo ostenditur quod nomen diuinum per trinam repetitionem exprimitur: manifestum est quod trina repetitio non respicit numerum particularum benedictionis, cui numerus non adæquatur, sed potius respicit pluralitatem trinam, quæ est in diuinis cum vnitate essentia, quam significat vnitas nominis, & hoc cum dicit, imponat nomē meū. Non enim dicit nomina mea, vt ostendat essentia vnitatem,

In benedictione sacerdotali plures sunt benedictiones

vnū enim nomē vni rei cōpetit. S A V L V S. Licet prædicta autoritas non est omnino efficaç ad probandū intentum tuū, tamen dic mihi, si habes aliam similem huic in qua ter diuinum nomē repetatur, vbi vnū tantum sufficisset.

P A V L V S. Isaiæ 6. vbi de illa solenni visione Isaiæ agitur cum dicitur: Vidi Dominum sedentē super solium excelsum, &c. Propheta referens, quod Seraphim stabant super Deum cum certo numero alarum & huiusmodi. In quibus demonstratur illius visionis magna solennitas de illis Seraphim, qui summum gradum tenent inter agmina angelorū, testatur Propheta quod clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dñs Deus Sabaoth. &c. In qua autoritate attendenda est illa trina repetitio huius nominis sanctus, quod totum Deū denominat, & nihil aliud magis proprie in hac trina repetitione potest intelligi, quàm trinus numerus personarum, in quo nulla est inæqualitas, sicut inter significata vnus nominis sanctus ad aliud: & tamen de omnibus tribus dicit: Dominus Deus Sabaoth, ac si dicat ij tres vnū tantum sunt, nec dicendum est, quod hæc trina repetitio huius dictionis sanctus sit ad maiorem firmitatem sententiæ, quia, vt prius tibi dixi, si nulla pluralitas esset in Deo, talis repetitio esset valdè periculosa. Item Psalmi-

Isai. 6. a. 1.

In trina repetitione Angelorū, trinus numerus personarum declaratur.

Ter Deum nominanda tria supposita diuina demonstrat.

Confirmat quod dixit tribus scripturae sacrae autoritatibus.

Nume. 6. d. 23.

Sacerdotalis benedictio fiebat per trinam repetitionem diuini nominis.

Psal. 66. 2-7.

sta in Psalmo : Deus misereatur nostri. ter inuocat nomen Dei, ad eundem effectum: dicit enim: Benedicat nos Deus Deus noster, & benedicat nos Deus. In quo loco sufficisset manifeste vnainuocatio diuini nominis: repetitur tamen ter nomen diuinum ad predictum mysterium inuendum, sicut in aliis supradictis: & sic habes tres auctoritates conformes ad hoc, quarum prima sumitur ex Lege, secunda vero ex Prophetis, tertia ex Agiographis: quae sunt tres partes integrales totius vete. testam.

SAVLVS. Ex predictis auctoritatibus non sumitur efficax argumentum: nam si haec pluralitas trina in Deo esset ponenda, sicut tu vis, expressius debuisset hoc tradere scriptura sacra, cum hoc sit de principalius fundamentis fidei, eo quod agit de veritate Dei in seipsa.

Fidei fundamenta occulte traduntur in scripturis.

PAVLVS. Verum est quod hoc mysterium de principalioribus fidei fundamentis est. sed vt magno doctores tui dicunt, illa quae ad fundamenta fidei pertinent, sunt occulte tradita in scripturis, nec erat licitum praedicare ea nec etiam docere, nisi tantum vni vel duobus idoneis ad hoc, prout habetur in libro Talmuth qui dicitur Haguiga. in cap. quod incipit Eudorsim, quod significat non praedictum, &c, quod colligitur a Rabbi Moyse in suo Deute. in 1. lib. titu. de fundamentis legis, cap. 4. Rationem autem, quare ista non expressè

Talmuth.

sed occulte fuerunt tradita, habebis Deo duce in sequenti distinctione, vbi de diuinitate Christi est agendum, quae etiam secreta & occulte sunt tradita in scripturis. vete. testam. vnde ibi habebis de vtraque occultatione sufficientem rationem.

CAPITVLVM. V.

In quo ostenditur, quod etiam a doctoribus antiquis Hebraeorum hoc mysterium traditur licet non ita expressè seu perfecte sicut à nostris doctoribus.

SAVLVS.

Quomodo potest esse, quod de tali pluralitate, si in scripturis sacris qualitercunque esset contenta, quod nullus antiquorum nostrorum, aliquid saltem de hoc scripsisset.

PAVLVS. Multi doctores tuorum antiquorum de hac Trinitate scripserunt, licet non ita perfecte & proprie sicut nostri, qui hanc veritatem à magistro Christo nostro didicerunt.

SAVLVS. Allega mihi aliquos eorum, vt videam si concordant tecum.

PAVLVS. Multi fuerunt qui de hoc aliquid senserunt: sed allegabo tibi aliquos eorum, ommissis ceteris causa breuitatis, & primo occurrit mihi quod super illud Psalmi: Deus deorum Dominus loquitur est & vocauit terram. in glossa quae dicitur Me dras tillim, scilicet glossa Psalterij, sic queritur, quae est ratio, qua

Multi autem qui Hebraei de Trinitate scripserunt

Psal. 49. 25.

Testimonium Trinitatis per T. a. n. dicos.

Psal.

Testimonium Trinitatis per Rabbimos.

Psalmista nomen Dei sancti & benedicti, tribus vicibus commemorauit, dicens: Deus Deorum Dominus locutus est, &c. ad quod responderetur ibi sic, hoc est vt doceret te, quod cum istis tribus nominibus creauit Deus seculum suum, iuxta tres Midoch, id est, proprietates quibus creatus est mundus, & istae sunt, sapientia, scientia, & prudentia, sicut dictum est in Prouerb. scilicet, 3. Dominus in sapientia fundauit terram, ordinauit caelos in prudentia, in scientia sua abiissi erupunt. Et isto modo dicitur in Exod. scilicet 20. Quoniam ego sum Dominus Deus tuus, Deus zelator. ecce tria nomina diuina, iuxta tres midoch, quibus creatus est mundus. Similiter filij Gad, & filij Ruben, dicebant in libro Iosue, scilicet 22. fortissimus Deus Dominus ipse scit. vbi nominauerunt Deum tribus vicibus, haec in predicta glossa. Et idem habetur in Beresith rabbam, id est, in gloss. magna super Genes. super illud verbum: In principio creauit Deus caelum & terram. Ex quibus habes quod doctores tui per trinam iterationem diuini nominis, quae sepe fit in scripturis exponunt, quod est intelligenda Trinitas in diuinis secundum tres midoch, scilicet proprietates, quas Deo attribuunt.

Sapientia, scientia & prudentia sunt tres proprietates Dei. Prou. 3. c. 19.

Exod. 20. 2.

Iosue. 22. c. 22.

SAVLVS. Ex predictis & similibus non habes intentum tuum, tum quia midoch quod est nomen plurale istius nominis

midda, significat mensuram in Hebraico, quae non conuenit Trinitati personarum, quam tu dicis esse in diuinis, vt ex se patet: tum quia sapientia, prudentia, & scientia, quae in Deo ponuntur, secundum quas dicunt predicti doctores intelligendam esse pluralitatem personarum, quam tu dicis esse in diuinis, vt de se patet, cum pluralitates in diuinis, non sint nisi vnare tantum realiter indistincta, tu autem aliter asseris de Trinitate personarum, quas dicis esse realiter distinctas; & ideo ex predictis auctoritatibus non concludis quod intendis.

PAVLVS. Ad primum quod obicitis contra probationem meam, de ista dictione midda, seu midoch, tibi sic respondeo: quod verum est, quod haec dicitio significat mensuram, & midoch, quae est ipsius pluralis significat mensuram in plurali, & hoc est quando haec dictiones dicuntur de rebus corporalibus: sed quando de spiritualibus agitur: transfumitur haec dicitio midda, ad designandum modum proprium Rei, seu eius proprietatem. Ratio autem huius transfumptionis est, quia sicut se habet mensura quantitativa in corporibus, in quantum mensura adaequatur rei mensuratae, sic se habet proprietas in spiritualibus, in quantum proprietas adaequatur rei, cuius est propria. Vnde cum de diuinis dicitur midda, nullo modo intelligendum est, quod significet mensuram quantitativam,

Midoch, & Midda. sunt de rebus corporalibus dicuntur significati mensuram. Sed de spiritualibus proprietate rei notat causam.

tiuam, quæ in Deo nullum habet locum. Sed intelligendum est per midda, proprietatem diuinam qua Deus mensuratur. Licet enim Deus sit inensus & infinitus, tamen quædam ita propriè pertinet Deo, quod nulli alteri, ut patet in effectibus soli Deo pertinentibus, ut est creatio, unde talia dicuntur propria Deo, quia ipsi quodammodo adæquantur, & nulli alteri competunt, & ista dicuntur midda, seu midoch Dei in lingua tua. Nā ut nostri in Talmudicis scripturis cum de differentia diuinorum ad humana agitur, semper utuntur hoc modo loquendi, scilicet non est midda Dei sancti, sicut midda carnis & sanguinis, scilicet hominis. Ex quo patet quod per hanc dictionem midda intelligunt proprium modum, seu proprietatem diuinam. Ad secundam vero objectionem in qua dicis, quod antiqui tui in illis tribus midoch, seu proprietatibus, quas Deo attribuere proprietates realiter distinctas, nam sapientia, & prudentia, & scientia, in Deo non sunt nisi vna & eadem res. Ad hoc tibi respondeo sic: quia licet verum est, quod sapientia, prudentia, & scientia, & huiusmodi cum de Deo dicuntur, vnam & eandem rem significant indistinctam realiter, sed solum ratione. Ipsi tamen doctores tui distinctionem realem inter illam esse putabāt. Si enim

prædictam solam distinctionem rationis esse estimassent, alia interposuissent, quibus Deus creauit mundum, scilicet potentiam, & voluntatem, non enim mundus fuisset creatus, nisi Deus eum potuisset creare, & etiā voluisset creare eum, sed restrinxerunt se ad numerum ternarium in Deo ponendum, quia trina iteratio diuini nominis eos cogit, ad ponendam Trinitatem distinctam realiter in Deo, non autem in maiori numero, quam in ternario. Et circa hoc est attendendum, quod sicut inter Philosophos, qui per inquisitionem rationis rerum naturas seu veritates inuestigabant, multi antiqui fuerunt ante Aristotelem, opinantes circa principia rerum naturalium quædam à veritate deuia, qui tamē in se veritatem aliquam continebāt, ut in I. Ethicorum. sic contingit in iis quæ sunt fidei, quæ obscure in veter. testatraduntur, circa quæ quidam de tuis expositoribus aliquid veritatis sentiebant, licet deficiebāt à tota cognitione veritatis. Unde in proposito doctores tui in quantum ex trina iteratione diuini nominis in prædicto verbo Psalmi contenta, aliquā Trinitatem, in Deo intelligebant, aliquid

Ad secundam.

In diuinis non est distinctio realis, sed solum rationis excepta personali.

i. Ethic.

aliquid sapiebant veritatis, licet in quantum Trinitatem distinctam, solum ratione ponebant, deficiebant à veritate: fuerunt tamē aliqui de doctoribus tuis, qui de hoc mysterio Trinitatis, proprius & expressius videntur loqui.

SAVLVS. Allega mihi rogo doctores illos, quos dicis hoc asseruisse.

Berefith Rab. c. 42.

Pla. 2. a. 6.

PAVLVS. In glos. magna super Genes. quæ dicitur Berefith Rabba, cap. 42. sic habetur. Rabbi Elirzar dicit: Nō est creatus mundus nisi per verbum, vel cum verbo Dei sancti & benedicti, sicut dicitur in Psalmo: Verbo Domini celi firmati sunt: & sequitur ibidem Rabbi Simeon dicit: Inspirauit vel sufflauit Deus Spiritum sanctum, & creatus est mundus, sicut dicitur in Psalmo: Spiritus oris eius, omnis virtus eorum. Licet in prædicta glos. in qua manifestè ponitur distinctio realis in creatione mundi, qui est Deus, manifestum est, quod verbum distinguitur realiter à proferente, & spiritus ab inspirante, & tamen ij tres vnum sunt, de quibus statim Propheta subdit: Congregans sicut in virem aquas maris. loquendo in singulari. Sunt etiam multa alia in dictis eorum, quæ hoc mysterium innuunt, quæ causa breuitatis sunt omnittenda.

In quo ostenditur, quod non repugnat naturali rationi, quod vna & eadem res, sit trina & vna.

SAVLVS.

Dixi tibi supra, quod nullo modo ratio naturaliter tolleratur, quod vna & eadem res, sit tres res realiter distinctæ, ad quod mihi dedisti talē respōsiōnē, scilicet quod hoc esset verū, si vna & eadē res secundū idem esset vna & trina, quod tamen in proposito asseris non sic esse: dicis enim quod Deus non secundum idem est trinus & vnus: nā dicis quod est vnus secundum essentiam & trinus secundum personas, seu supposita, quæ quidē respōsiō modicum valet in hoc loco. Nam non credo quod mihi negabis, quod in diuinis totū est idem: aliās oporteret te concedere, quod est tibi aliquid diuersum, quod esset manifestè contra diuinam simplicitatem & vnitatem. Si igitur totum est idē in diuinis, necesse est te concedere, quod Deus est trinus & vnus secundum idem, quod est manifestè contra totam rationē naturalem, ut etiam tu cōcedis.

PAVLVS. Ex quo ego ostēdi tibi auctoritates sacras testantes in Deo, esse pluralitatem & vnitatem, non est nec essariū ad rationes tuas respondere. Hic tamen agimus de Scrutinio scripturarum, in quibus multa traduntur, quæ per rationem humanam attingi non possunt: nihilo-

Arguit iterum quod vna res non potest esse tres res.

Non repu- gnat natura de rationi quod una eademque res sit trinus & una.

minus tibi respondeo ad hoc quod modo obiicis, ne fortè in superbiam incidas, si nō inuenis res responsum. Circa quod debes attendere, quod prout veritas nostræ fidei tradit in pluralitate, quæ in diuinis creditur, est Deus pater generans & Deus filius genitus, similiter Pater & Filius sunt vnum inspirate spiritu: & Spiritus sanctus inspiratus, & quia impossibile est omnino quod aliquares generet seipsam, nec aliquares inspiret seipsam, ideo oportet distinctionē esse realem inter Patrem generantem, & filium generatum, & inter inspirantem & inspiratum. Ideo in hoc quod præsupponis, quod in diuinis totum est idem, addendum est hoc, scilicet nisi obuiet relationis oppositio, vt obuiat in proposito, & quod necesse est concedere, quod Pater non est Filius in diuinis, nec Pater & Filius est Spiritus sanctus: & ideo cum assumis in ratione tua quod in diuinis totum est idem. Respondetur tibi quod hoc est verū modo supradicto, & sic nullum inconueniens est concedere, quod Deus trinus est secundum personas ad inuicem relatas, vnus autem secundum essentiam, & hoc non est contrarationem naturalē, quia non secundum idē vnitas & pluralitas de Deo dicuntur, vnus enim dicitur Deus, secundum essentiam, quod est aliquid, trinus vero secundum relationem quæ est ad aliquid.

Quomodo tri. diu. n. s. co. unum est idē.

CAPITVLVM VII.

In quo ostēditur, quod generatio seu paternitas & filiatio, quæ in diuinis esse dicuntur, non sunt intelligenda secundum modum infirmarum creaturarum, sed secundum similitudinem supernarum, scilicet intellectualium, à quibus etiam similitudo accepta, deficit à representatione perfecta diuinorum.

S A V L V S.

IN hac responsione tua conaristollere vnum inconueniēs per aliud inconueniētius. Nam vt inconuenientiam pluralitatis ab ipso Deo amoueas, attribuis ei generationem, quod nō minus est inconueniens quàm pluralitas, sed adhuc maius: quod patet sic. Nam generatio nihil aliud est proprie loquendo, nisi mutatio de non esse ad esse, cui cōtrariatur corruptio, mutationis autem subiectū est materia. Insanius igitur est asserere in Deo esse generationem quæ mutationem importat, & etiam materiam præsupponit, quam pluralitatem, quæ licet etiam sit inconueniens Deo attribuire, propter eius summam vnitatem, nō autem tot inconueniētias implicat sicut generatio.

Impugnatio generationi in diuinis.

PAVLVS. Cū Deus sit super omnia, quæ de Deo dicuntur, non sunt intelligenda secundum modum infirmarum creaturarū quæ sunt corpora, sed secundum similitudinē supernarum creaturarum, quæ sunt intellectuales substantiæ, in quibus etiam similitudo

Generatio in diuinis quomodo sit sumenda.

militudo accepta deficit à representatione perfecta diuinorum. Vnde Isai. 40. Cui ergo similem fecistis Deum, &c. Non est ergo accipienda processio seu generatio in diuinis secundum quod est incorporalibus, vel per motum localem, vel per actionem alicuius cause in exteriorem effectum, vt calor à calefaciente in calefactum, sed secundum emanationem intelligibilem, vt puta verbi intelligibilis à dicente, quod quidem verbum manet in ipso, & sic fides catholica ponit processionem seu generationem in Diuinis, non autem secundum processionē seu generationē corporalem, quæ nullo modo Deo competunt.

Isai. 40. d. 18

CAPITVLVM VIII.

In quo ostēditur, quod primo in his procedendū est, vt per Scrutinium scripturarum cognoscamus an in diuinis sit generatio, & deinde an hæc veritas in sacra Scriptura reperta possit per rationes humanas impugnari, quod quidem scrutinium cum magna deuotione & diligentia agendum est.

PAVLVS.

ET attende o Saule, quod si tibi dixerā, hæc agimus de Scrutinio scripturarum, circa ea quæ in eisdem traduntur, quæ de Deo credenda sunt, vel ab eo amouenda. Vnde prius circa hoc insistendum est, vt scilicet cognoscamus, an per verū & sanum intellectum sacrarum scripturarum in diuinis, sit pater

Modus inquirendus procedendi in diuinis personis.

nititas & filiatio, & cōsequenter procedemus ad rationes, quibus veritas reperta in sacris Scripturis videtur impugnari, & iste ordo tenendus est inter me & te, in hoc tractatu, & specialiter in hoc mysterio.

PAVLVS. Placet mihi quod iste ordo teneatur, & sic oportet, quod primò ostendas mihi, vnde habeas ex Scripturis sacris quod in diuinis, sit paternitas & filiatio, quod non credo in eisdem posse ostendi, & deinde procedemus ad rationes, per quas indubitanter credo, hanc tuam assertionem impugnari.

PAVLVS. Ad inquirendū hoc mysterium, per testimonia scripturarū oportet sacras auctoritates, quæ de hoc loquuntur cum magna diligentia & deuotione, scrutari propter duo. Primum, quia talia mysteria in scripturis sacris, non superficie tenus traduntur: sed in eisdem quasi absconditi thesauri latent: vnde de tali, Prouerb. 2. legitur. Si quesieris eam, tanquam pecuniam & quasi thesauros effoderis eam, tunc intelliges, &c. Secundum quia hoc mysterium summum gradum tenet, inter alia quæ in Scripturis sacris de Deo loquentibus traduntur. Agitur enim hæc de Deo nō per respectum ad creaturas seu suos effectus ad extra, sed de proprietatibus diuinis in se consideratis seu relatis ad inuicem: & ideo si in hoc contigerit aliquis error, quod absit, in scrutinio periculosior

Sacra Scriptura prima magna cum diligentia & deuotione scrutanda, propter duo. Primum.

Quia est thesaurum absconditum. Prou. 2. a. 4.

Secundum.

Quia Trinitatis mysterium est summum inter omnia.

Periculosus oritur in hoc mysterio.

riculosior esset quam in aliis, sicut si aliquid verum ex altitudine niretur, scrutinio fructuosius esset quam in aliis, cum hoc principaliter dirigat ad cognitionem Dei & Christi sui, in qua cognitione vita aeterna consistit. Vnde in prologo seu exordio huius tractatus tactum fuit.

SAVLVS. Concedo tibi, quod in hoc scrutinio de quo agimus procedendum sit eo modo quo tu dicis. Vnde allegata autoritates quas habes, ut attentè & diligenter eas scrutemur.

CAPITVLVM. IX.

In quo ostenditur, quod in diuinis est filius genitus & pater generans, & hoc per autoritatem Psalmistae dicentis: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. non obstantibus Iudaeorum cavillationibus.

Psal. 2. b. 7.

PAVLVS.

Occurrit mihi primo autoritas Psalmistae, qui in secundo Psalmo Psalterij, in quo loquitur de Deo & de Christo suo, cum dicit: Astiterunt Reges terrae, & principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. infra in persona Christi supradicti dicit: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. quae verba, si diligenter scrutentur, non possunt verificari nisi de filio Dei, quem naturaliter, & aeternaliter genuit, & sic huius autoritatis testimonio concedendum est, quod in diuinis

In diuinis est filius genitus, & per consequens pater generans.

est filius, & per consequens Pater, similiter & generans & genitus, quae tamen intelligenda sunt sine aliquo praedidio Deitatis.

SAVLVS. Quod enim asseris praedictam autoritatem non posse verificari nisi de filio Dei, quae aeternaliter Deus genuit, est manifestè falsum. Nam haec autoritas secundum quosdam planè exponitur de Dauid, qui fuit Christus Dei, ut habetur, 2. Regum. 23. Aduersus quem Reges & principes Philistinorum fremuerunt & insurrexerunt, ut habetur, 2. Reg. in multis locis, de quo, scilicet Dauid verificari posset fuisse filium Dei in quantum iustus & sanctus, non enim solum Angeli dicuntur filij Dei. Job. 1. sed etiam iusti & notabiles viri, iuxta illud Psalmi: Filij Excelsum omnes vos. & etiam omnis Israel, vocatur communiter filius Dei. Legitur enim Exod. 4. Deum dixisse de Israel Pharaoni: Mittite filium meum ut seruiat mihi. Secundum alios verò exponitur de Messia venturo, qui purus homo fore creditur secundum nos, qui tamè filius Dei posset dici modo supradicto, sine hoc quod de ipso neque de Dauid verificetur, generari, aeternaliter, seu naturaliter à Deo.

PAVLVS. Expositores tui qui praedictam autoritatem de aliquo puro homine exposuerunt, non diligenter scrutati sunt verba in praedicta autoritate

Falsa calumnia contra praedictam autoritatem, scilicet quod Dauid, sit filius Dei, quia iustus.

2. Reg. 23. a. 1.

2. Reg.

Job. 1. b. 6.

Psal. 81. a. 6.

Exo. 4. b. 12.

Alia expositio praedicti Psal. de Messia.

Filij Dei multipliciter dicuntur.

ritate contenta, sed superficialiter. Pro cuius declaratione attendere debes, quod in Scripturis sacris aliqui dicuntur filij eorum à quibus non sunt geniti naturaliter, ut filij Prophetarum, 4. Regum. 30. Quidam etiam dicuntur generari ab aliquo, cuius non sunt filij, sicut dicitur Job, 38. Quis genuit stillam roris. & etiam apud omnes communiter loquētes, ipsi vermes vel pilli dicuntur ab animalibus generari, quorum tamen nec sunt, neque dicuntur eorum filij. Vnde illi tantum filij simul & geniti dicuntur illius, de cuius substantia secundum similitudinē filiationis producti sunt, ut cum Genes. 5. de Seth, & de aliis succedētibus dicitur, quod genuerunt filios & filias. Et ideo in Scripturis ubi filiatio cū generatione coniungitur, semper talis filiatio intelligitur naturalis, quae tantum illa est quae procedit de substantia Patris, quapropter Angeli licet à Deo procedant per creationem, & ei praeter ceteris creaturis assimilantur, per hoc quod sunt substantiae intellectuales, & quamplurima alia bona diuina participent, in tantum quod dicuntur filij Dei, non tamen dicuntur geniti à Deo, eo quod non procedunt ex substantia Dei, sicut filij qui per generationem à Patre procedunt. Idem dicendum est de iustis, & sanctis in cōmuni. Vnde si scrutatus fueris totam sacram Scripturam nun-

4. Reg. 30. c. 35.

Job. 38. c. 28.

Filij veri sunt qui de substantia Patris secundum similitudinē sunt geniti. Genes. 5. c. 22.

Angeli licet dicantur filij Dei non tamen sunt de sua substantia, creantur.

quam reperies, quod de aliquo Angelo nec sancto quocumque dicatur, quod sit filius Dei, & ab ipso Deo genitus, & tamen in praedicta autoritate legitur: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Ex quo patet, quod ex praedicta autoritate habemus manifestè intentū, scilicet quod ille de quo Psalmista ibidem loquitur est filius Dei, ab ipso Deo genitus, quod necessarium est intelligere de generatione naturali, ut dictum est, & sic necesse est cōcedere, quod in diuinis est Pater generans Filium, & Filius genitus à Patre: quae quidē generatio in Deo non posset, poni nisi aeterna, nihil enim est in Deo quod non sit aeternum.

SAVLVS. Opositum in sacris eloquiis reperio eorum quae tu dicis. Nam de populo Israelitico legitur, quod est filius Dei, non solum in singulari, ut in autoritate per te allegata Exo. 4. Dimittite filium meum ut seruiat mihi, sed etiam in plurali, ut Deutero. 14. Filij estis Domini Dei vestri. De illo etiam populo legitur, quod est genitus à Deo ut cum dicitur Deut. 32. Deum qui te genuit dereliquisti. Ex quibus & similibus manifestè habetur, quod etiam de puris creaturis scriptura consuevit dicere, quod sunt filij Dei, id est ab ipso Deo geniti, quod manifestè contradicit tuae assertioni.

PAVLVS. Adhuc deficiis in scrutinio, veri & proprii sensus pra-

Operes in Deo potest esse.

Exo. 4. f. 22.

Deut. 14. a. 2.

Deut. 32. c. 18.

Filij Dei multi dicuntur in plurali, nunquam tamen in singulari quis vocatur filius Dei. Psal. 28. a. 1.

prædictorum verborum. Circa quod attendere debes, quod licet in sacra Scriptura pluries reperitur, quod Deus vocat aliquos in plurali filios, vt cum dicitur de Angelis quod sint filij Dei, vt in Psalmo: Afferte Domino filij Dei. & in aliis locis, similiter, & de populo suo cultui deputato in communi dicitur: Filius meus est Israel. vel: Filij Dei estis. & huiusmodi: nunquam tamen reperies in scripturis, quod in singulari aliquis vocetur filius Dei nisi in hoc loco, & in aliis sibi correspondentibus, in quibus de filiatione Dei coæterni patris agitur. Ratio autem huius differentie est, quia vocando aliquam puram creaturam in singulari Dei filium, posset contingere error, ne forte quis existimet talem personam esse filium Dei secundum generationem, quæ est de substantia Patris, quod non conuenit nisi soli filio Dei Patri coæterno. Vnde de nullo sanctorum Patriarcharum vel Prophetarum in eorum vita, vel etiam post mortem legitur, quod sit seu fuerit filius Dei. De Moyse enim, qui tantæ excellentiæ fuit, vt de eo diceretur post mortem: Non surrexit in Israel ultra Prophetam sicut Moyse. Deute. vltimos. cum tamen Deus ipsius Moyse excellentiam narrasset. Numer. 12. de eo dicitur: Seruus meus Moyse in domo mea fidelissimus est. & similiter de Dauid, vt in plurimis locis sacre scri-

Nota eam iam.

Deut. vlt. d. 10.

Numer. 12. b. 7.

pturæ, & de aliis sanctis qui ferui Dei ab ipso Deo dicuntur, quandoque in singulari, quandoque in plurali: nunquam tamen aliquis eorum in singulari, filius Dei denominatur. Idem etiam de Angelis, vt dictum est. In hoc autem loco Psalmi prædicti in singulari dicitur. Filius meus est tu. & super hoc etiam additur: Ego hodie genuite. In quo exprimitur modus filiationis, qui est secundum veram generationem: & ideo autoritates tuæ quæ in plurali vocant Israellem genitum à Deo vel filios Dei nihil contra intentum meum faciunt.

Ad idus generationis in diuinis.

SAVLVS. Contra te reperio illud, 2. Regum. 7. vbi legitur: Ego ero illi in patre & ipse erit mihi in filium. quod communiter ad literam intelligitur de Salomone: & sic habetur manifestè, quod de aliqua pura creatura in singulari verificatur secundum testimonium scripturarum, quod sit filius Dei, quod est manifestè contrate.

Sumis argumentum contra prædicta de Salomone. 2. Reg. 7. b. 13.

PAVLVS. Verum est, quod illa autoritas per te allegata intelligitur ad literam de Salomone, & ideo non dicitur: Ipse erit meus filius, & ego eius pater. sed dicit: Erit mihi in filium, & ego ero ei in patrem. quod manifestè denotat filiationem adoptiuam. Adoptio enim est acceptio extraneæ personæ in filium, quod non conuenit filiationi naturali, in qua filius est de substantia patris, vnde tua autoritas bene intellecta

Nota expositione quare dicitur mihi in filium. & non dicitur erit filius meus.

Adoptio filiorum quid sit.

intellecta potius facit pro me.

SAVLVS. De Dauid legitur in Psalmo: Ipse inuocauit me, pater meus est tu, &c. Ex quo sequitur, quod de Dauid dicitur, quod sit filius Dei in singulari, ex quo Deus dicitur in singulari eius pater.

Psal. 88. d. 27.

PAVLVS. Autoritas illa licet figuratè possit de Dauid exponi, proprius tamen & verius intelligitur de Christo à Dauid descendente, qui est verus filius Dei secundum æternam generationem. Vnde de ipso dicitur in eodem Psalmo: Thronus eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum, & testis in celo fidelis. quæ non possunt de Dauid verè intelligi, sed intelliguntur verè de Christo, de quo legitur verbum supradictum, scilicet: Dominus dixit ad me, filius meus es tu. Vnde idem est iudicium de vtroque.

Ibidem.

Verba Psal. de Christo proprie dicuntur.

SAVLVS. Hæc generatio quam tu conaris in diuinis ponere, oportet quod sit æterna, non autem temporalis, & hoc etiam supra asseruisti: generatio autem contenta in prædicta autoritate demonstratur esse temporalis, dicit enim: Ego hodie genuite. Cuius generatio significat præteritum tempus, si hodie significat præsens tempus, oportet igitur quod generatio illa de qua loquitur Psalmus intelligatur fuisse præterita, si referatur ad significationem verbi, vel præsens, si referatur ad si-

Arguit generationem esse temporalem, ratio ne aduerbii hodie.

gnificationem aduerbii, & vtrūque est temporale, vt manifestum est, & per consequens ex prædicta autoritate non habes intentum tuum.

PAVLVS. Considerare debes, quod cum de diuinis agimus non possumus, loqui tam proprie sicut in seipsis existunt, sed oportet nos loqui more humano, prout etiam doctores tui in multis locis hoc dicunt. Vnde in proposito quia cognitio nostra subiacet tempori, ideo cum de Deo loquimur, oportet nos loqui cum verbis & aduerbiis cum tempore significantibus, inuendo tamen quantum possibile est, quod diuina non subiacent tempori, sed sunt supra tempus: quod etiam Psalmista in hoc loco notabiliter insinuat, posuit enim verbum præteriti temporis in hoc cum dicit genui, ad denotandum quod generatio filij in diuinis intelligenda est esse perfecta, hoc enim verbum genui est præteriti perfecti temporis, sed vt insinuat, quod generatio illa perfecta, non tamen transit, in præteritum ideo apposuit aduerbium presentis temporis: in æternitate enim nihil transit in præteritum, nec spectatur futurum, sed totum est vt præsens, & ideo ad designandum generationem æternam, quæ cum fragilitas nostræ cognitionis & loquutionis permittit, conuenienter fuit hæc appositum aduerbium presentis temporis, verbo præteriti perfe-

Cum de Deo loquimur oportet nos loqui in tempore, & cum verbis & aduerbiis significantibus tempus licet non sit in se ipso.

In æternitate totum est præsens.

perfecti, & sic si bene consideras, quod tu obiicis in hoc loco magis facit pro me.

CAPITVLVM. X.

In quo ostenditur, quod generatio in diuinis credenda est eterna, ex autoritate Psalmiste dicentis de filio Dei: Erit nomen eius in secula, & ante solem permanet nomen eius. non obstante

Hebraeorum cavillationibus.

S A V L V S.

Ad designandum aeternitatis generationis, seu filiationis, quam tu conaris ponere in diuinis, proprius insinuare etur per aliquas dictiones significantes, quod haec generatio est ante tempus, seu supra tempus, quam per verba vel aduerbia, cum tempore significantia. Vnde responsio tua supradicta in hoc loco manifeste non sufficit.

PAVLVS. Est alia autoritas Psalmiste, in qua filiatio in diuinis ostenditur esse ante omne tempus, sicut tu petis. Vnde in Psalmo qui incipit: Deus iudicium tuum Regi da. vbi manifeste agitur de filio Dei, de eodem filio Dei dicitur: Erit nomen eius in secula, & ante solem permanet nomen eius. Ex quo patet, quod filius Dei fuit ante tempus. Luminaria enim caelestia, quorum praecipuum est sol, facta fuerunt in signa temporum, dierum & annorum, vt habetur Gen. I. Et ideo ad designandum quod generatio filij Dei est supra temporum commensurationem pro-

prie dixit Psalmista: Ante solem est nomen. quasi diceret, absque temporum commensuratione.

SAVLVS. Ad hoc quod autoritas quam nunc allegas aliquid faciat pro te, oportet te prius probare, quod Psalmus iste intelligatur de filio Dei in diuinis, cuius oppositum est manifestum. Exponitur enim communiter iste Psalmus apud expositores nostros de Salomone, qui fuit in toto Israel primus Rex, & filius Regis similiter: Saul enim qui primo regnavit in Israel, licet fuit Rex, non tamen fuit filius Regis. Similiter nec Dauid. Alij vero Reges qui post Salomonem fuerunt, nunquam regnauerunt in toto populo Israel, vt patet ex decursu libri Regum: & ideo cum in primo versu huius Psalmi dicitur: Deus iudicium tuum Regi da, & iustitiam tuam filio Regis, hoc proprie de Salomone habet intelligi ratione praedicta. Confirmatur etiam haec expositio ex duobus. Primo quia de Salomone legitur, 3. Regum. 3. quod Deo dicente sibi: Postula quid vis vt dem tibi Salomon. respondit: Dabis ergo seruo tuo cor docile, vt possit iudicare populum tuum, &c. quod prauidens Dauid in spiritu, fecit hunc Psalmum pro filio suo Salomone, in quo Prophetice pro eo orat illud quod Deus daturus erat sibi, scilicet iustitiam & iudicium, ad iudicandum populum. Et idem in secundo versu dicit:

Argui quod Psalmus intelligatur de Saulo.

Praedictam expositionem confirmat ex duobus. 3. Reg. 3. b. 9. Primo.

dicit: Iudicabit populum tuum in iustitia, & pauperes tuos in iudicio. quod proprie correspondet supradictis. Secundo, quia in titulo huius Psalmi nihil praepositur, nisi haec dictio Salomone, vel pro Salomone, prout in translatione tui Hieronymi ponitur, quod manifeste demonstrat, istum Psalmum compositum fuisse pro Salomone. Tituli enim Psalmorum communiter designant materiam, de qua principaliter tractatur in Psalmis, vt patet discurrenti titulos Psalmorum, & materias de quibus tractant.

PAVLVS. Expositores tui, qui hunc Psalmum exponunt de Salomone, manifeste deuiant a veritate literae, sicut in quamplurimis aliis locis sacrae Scripturae facere consueuerunt: praesertim vbi aliquod testimonium catholicae veritatis insurgit, sicut in hoc Psalmo: falsitas autem expositionis tuorum in hoc loco satis patet: tum quia in multis passibus huius Psalmi testatur litera, quod ille Rex & filius Regis, de quo agitur, & bona quae ad ipsum pertinent sunt ante quodlibet tempus, quod solum pertinet ad aeterna seu perpetua. Dicitur enim tibi: Permanebit cum Sole & ante Lunam, in generatione & generationem. Constat autem vt dictum est, quod talia sunt supra tempus, seu ante tempus, similiter de bonis quae per ipsum Regem & filium Regis debebant oriri dicit: Ori-

Secundo.

Falsitas expositionis ex multis patet.

Alia autoritas Psalmi. Ita, ad probandum generationem esse aeternam.

Psal. 71. a. 1.

Filij Dei generatio est supra temporum commensurationem.

Gen. I. b. 14

tur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec auferatur luna. quod significat perpetuitatem durationis pacis, saltem a parte post per ipsum filium Regis oriundae. Constat autem quod nihil istorum competit Salomoni, cuius permanentia nec abundantia pacis nullo modo fuit ante lunam, nec post eius ortum fuit perpetua, sed statim post mortem suam pax in Regno suo cessauit, vt habetur, 3. Reg. cum ex ipsis filiis Regis quidam fuerunt priuati dominio, de quo multa dicit, quae nullo modo Salomoni competunt, cum dicitur: Adorabunt eum omnes Reges, omnes gentes seruient ei. quod nullo modo competit Salomoni qui non fuit monarcha, vt patet in eius historia: Ad hoc autem quod allegas de titulo huius Psalmi, considerare debes, quod hoc nomen Salomon interpretatur pacificus, & per hoc nomen in Scripturis saepe intelligitur, etiam ad literam ipse Deus, qui proprie est Rex pacis. Vnde doctores tui expresse dicunt, quod vbiunque dicitur Salomon in Cantico canticorum, semper intelligendum est, Rex summus pacis, qui est ipse Deus. Et ideo prout Rabbi Moy. dicit in suo Deut. Sicut ille qui delet nomen Dei Tetragramathon, in quocumque loco sacrae Scripturae contento, reus est poenae, propter reuerentiam diuini nominis. pari ratione qui delet nomen Salomonis in praedictis locis,

Filius Dei saepe intelligitur, & significatur per nomen Salomonis, qui pacificus interpretatur.

Rab. Moys.

locis, reus est poene tāquam delens nomē diuinum. Hæc ille. Et ideo in hoc loco, titulus huius Psalmi, in quo dicitur Salomon, seu pro Salomone intelligendū est de ipso Deo, quia consonat veritati meæ expositionis.

Replicatō-
tra prædi-
cōta.

SAVLVS. Et si plura contētā in hoc Psalmo non possunt cōpetere Salomoni rationibus per te dictis, possunt tamen benè adaptari Messia per nos spectato, per quem spectamus abūdantiam pacis perpetuam, & quōd illum omnes Reges adorabunt, & ei omnes gentes seruiant, prout multæ prophetiæ testantur. Verificatur etiam de illo titulus Psalmi, scilicet Salomon, qui interpretatur pacificus. De ipso enim Prophetatur Isai. 9. quōd est princeps pacis. Et secundum istam expositionē Psalmus iste non agit de filio Dei in diuinis, prout tu vis, sed de filio Dei puro homine, qui excellentior erit cæteris filiis, vt supra fuit etiam per te deductum.

Isa. 9. b. 6.

PAVLVS. Præambula tua in hoc loco verissima sunt, scilicet quōd Psalmus iste de vero Messia loquitur, cui omnia & singula in hoc Psalmo contenta propriè adaptantur, sed etiam in hoc quod postea vis inferre, scilicet quod Psalmus iste non agit de filio Dei in diuinis, sed de filio Dei puro homine: manifestè erras nā sicut aliās tibi dixeram: verus Messias promissus in Prophetis, non est purus ho-

mo, sed homo Deus, prout in distinctione immediatè sequenti, Deo duce largius ostendetur, quæ quidem veritas in hoc Psalmo satis ostenditur.

Messias ve-
rus non est
purus homo,
sed homo
Deus.

SAVLVS. Ostendem mihi, quomodo in hoc Psalmo ostenditur, quōd Messias illæ promissus non sit purus homo, sed sit filius Dei in diuinis.

PAVLVS. Ad hoc quōd filius Regis, de quo in hoc Psalmo agitur, sit filius Dei æternus in diuinis, omisssis quibusdam aliis in hoc Psalmo contentis quæ ad hoc faciunt, vnum verbum tantum tibi allegabo, cuius verbi veram significationem si rectè fueris scrutatus hoc planè reperiēs.

SAVLVS. Assigna mihi illud verbum cum sua clara & vera expositione.

PAVLVS. In hoc Psalmo de filio Regis supradicto dicitur versus finem: Erit nomen eius in seculum, & ante solem permanet nomen eius. quia vbi translatio nostra habet permanet. in Hebræo vt nosti habetur Ynnon. Quod quidem verbum,

Ynnon ver-
bū Hebræū,
non habet
sibi simile
in vet. testā.
in forma
verbi.

non habet simile in toto veteri testamento in forma verbi, & expositores tui, qui inter cæteros potiores fuerunt in Grammatica Hebraicæ loquutionis, dixerunt, quōd Ynnon est verbū deriuatum ab hac dictione nin, quæ quidem dicitio significat filium, & nullam aliam habet significationem in sacra Scriptura, & sic Ynnon significat aliquid seu aliquam

Filiati-
torna.

aliquam rem filiatam, & sic est sensus quōd ante solē, id est, ante tempus nomē huius Regis, qui est filius Regis, est filiatum, hoc est à filiatione deriuatum, & sic vides manifestè quōd filiatio, de qua hīc loquitur Psalmista, est æterna, quia ante tempus.

SAVLVS. Verū est, quōd vbi in translatione tua dicitur permanet in Hebraica veritate habetur Ynnon: sed hæc dicitio Ynnon, quia non habet simile in nostris libris canonicis vnde posset sciri eius vera significatio: idcirco multi ex nostris dicunt, quōd Ynnon est nomen proprium, quo nomine Messias debet vocari, tanquam nomine proprio: hoc autē quod tu asseris, quōd Ynnon est verbum deriuatum à filiatione non me recolo vidisse per aliquos doctores nostros. Vnde tu, qui hoc allegas debes probare ea quæ dicis.

Ynnon no-
mi propriū
Messia esse
Rabbinī te-
statur.

PAVLVS. Verū est, quōd quidam de doctoribus tuis dicunt, quōd Messias vocabitur Ynnon, vt habetur in glo. Veresith. Rabba, super illud Gen. 16. Et vocabis nomen eius Ismael.

Beresith
Rab.
Gen. 16. c. 11

vbi prædicta glossa dicit, quōd aliqui fuerunt vocati nominibus propriis antequam nascerentur, sicut Ismael & Isaac & alij, inter quos numerant Messiam, cuius nomen fuit vocatum antequam nasceretur: ad quod probādum inducunt illud. Ante solem Ynnon nomē eius. et ibidem quæritur, quare Messias vocabitur hoc nomine. Ad hoc respon-

Multi fue-
rant vocati
nominibus
propriis, an-
tequam nas-
cerentur in-
ter quos fuit
Messias.

detur ibidem, quia futurum est, vt ipse filiet, vel nasci faciat dormientes de humo, vel de puluere terræ. Hæc in glossa prædicta. Ex qua glossa doctorum tuorum habes manifestè tria. Vnum est, quōd Psalmus iste loquitur ad literam de Messia. Secundum est, quōd hoc nomen Ynnon est nomen Messia. Tertium, quōd hoc nomen competit ei, eo quod filiet, vel nasci faciat dormientes de humo, vel de puluere terræ, quod pertinet ad resurrectionem futuram, quæ non nisi à Deo spectanda est. Alij verò doctores tui magis moderni exponunt hanc dictionem Ynnon, prout pertinet ad propositum meum. Nam ille Rabbi Abraham Aben hazara, qui totam Bibliam exposuit declarando significata, & deriuationes dictionum in expositione huius Psalmi super hunc versum, sic dicit: Hæc dicitio Ynnon est verbum passiuum, quod deriuatur ab hoc nomine Nin, quod propriè significat filium. Hæc ille. Item Rabba David, qui fecit illum librum, qui dicitur Sarasin, in quo dictiones Hebraicas, & earum significata, & deriuationes ordine alphabetico exposuit, exponendo hanc dictionem Nin, sic dicit: Nin significat idem, quōd hæc dicitio Ven, quæ significat propriè filium, & participium deriuatum ab eo est Ynnon, vt dicitur in Psalmo: Ante solem Ynnon nomen eius, scilicet filiatum.

Trianota-
da in Psal-
mum.

Secundum;

Tertium.

Alia expo-
sitiō Ynnon.

Rab. Abra-
ham Aben-
hazara.

Rab. David
in lib. Sara-
sin.

Hæcille. Et sic habes à doctõribus tuis, quod tibi in hoc propo fueram.

*Quærit ex-
positionem.
huius Ante
Solem.*

SAVLVS. In iis allegationibus tuis præsupponis vnũ, quod nõ probas, scilicet, quod ex hoc quod dicitur: Ante solem intelligitur ante tempus omne, & per consequens æternum seu æternaliter, quod nõ videtur necessarium. Sol enim creatus fuit in quarta die, & sic creationem solis præcesserunt tres dies in exordio mundi, & per consequens possibile est, quod aliquid esset formatum in illis tribus diebus primis, & sic illud esset ante solem, non autẽ ante omne tẽpus.

*Luminaria
Solis & Lu-
na fuerunt
facta, ut
dies & anni
commensu-
rarentur.*

PAVLVS. Luminaria fuerunt creata, ut essent in signa & tempora & dies & annos. Gen. i. inter quæ sol & luna sunt præcipua, ut habetur ibidem. Ex quibus duobus luminaribus sol est principalis, per cuius motum dies & anni & aliæ temporũ differentiæ commensurantur. Et ideo in scripturis sacris, vbi de duratione alicuius rei temporalis, agitur de sole fit mentio, tanquam de primo & præcipuo signotẽporis. Et ideo sæpe in Ecclesiastes inuenitur talis modus loquendi, ut cum dicitur Ecclesiastes i. Quid amplius habet homo de vniuerso labore suo, quo laborat sub sole? quod intelligitur de vniuersa mundi duratione temporali. Similiter ibidem cũ dicitur: Vidi cuncta, quæ sũt sub sole, & ecce vniuersa vanitas. & sic de multis aliis ibidem con-

Eccle. i. a. 3.

tentis: & ideo doctores tui, qui asserunt, quod aliqua fuerunt ante creationem totius mundi, ut habetur in glossa quæ dicitur Medras Tillini super illud verbum: Parata sedes tua ex tunc. quorum vnum asserunt esse nomen Messie, hoc probant ex isto verbo, scilicet: Ante solẽ Ynnon nomen eius. in quo manifestẽ præsupponunt, quod dicendo ante solẽ, intelligitur ante creationem mundi, & per consequens ante omne tempus. Vnde in hoc Psalmo Psalmista vtitur isto modo loquendi ad designandam æternitatem istius Regis, & filij Regis, de quo agit, & hoc à parte ante. Vnde cum dicitur: Ante solem Ynnon nomen eius, & ante lunam in generatione & generationem. & à parte post, ut cum dicitur: Et abundantia pacis, donec auferatur luna, & à parte media inter verunq; cum dicitur: Permanebit cum sole. & hoc ad designandum, quod æternitas assistit omni temporũ differentiæ, & sic ex prædicta autoritate Psalmistæ habes, quod in diuinis est filius æternus, & per consequens coeternus Patri. In aliis etiam locis testatur sacra Scriptura, quod Deus, qui creauit seu formauit vniuersa, habet filium, quod est con forme supra dictis.

*Glossa. Me-
dras Tillini*

*Ante solem
id est etiam
secundũ He-
braeos. Ante
creationem
mundi.*

*Æternitas
à parte ante
& à parte
post & à par-
te media.*

C A P I

In quo ostenditur, quod Deus qui creauit seu formauit vniuersa, habet filium ex autoritate Prouerb. 30. vbi dicitur: Quod est nomen eius, & quod nomen filij eius si nosti. non obstantibus Iudæorum cauillationibus.

SAVLVS.

Allega mihi autoritatẽ hoc dicentem, quod Deus, qui creauit seu formauit vniuersa habet filium.

Prou. 30. a. 3

PAVLVS. Prouerb. 30. vbi de quodã dicitur: Et noui sanctorum scientiam. sequitur statim: Quis ascendit in celum atq; descendit, quis cõtinuit spiritum in manibus suis, quis colligauit aquas, quasi in vestimento, quis suscitauit omnes terminos terræ, quod nomen est eius, & nomen filij eius si nosti? Ex ista autoritate habes, quod Deus habuit filium, de nullo enim, nisi de Deo verificantur illa, quæ in hac autoritate dicuntur.

*Dens vniuer-
sorum crea-
tor filij ha-
bet, quod
probat præ-
dicta auto-
ritate.*

*Variis scri-
ptura autem
ritibus pro-
bat debet
autoritas
Prouerb. 30.
intelligi de
Moysse.*

Exo. 19. a. 3.

Ibidem.

*Exod. 14.
c. 2.*

SAVLVS. Ex ista autoritate non habes intentum, tota enim exponitur à doctõribus nostris de Moise: Moises enim ascendit in celum sidereũ, & inde descendit ad populum, ut habetur Exod. 19. vbi dicitur: Moises autem ascendit ad Deum: Moises autem cineres ardentes de camino accepit in manibus eius. Exodi 19. meritũ etiam ipsius Moysi fecit, ut aquæ maris rubri essent filiis Israel pro muro à dextris & à sinistris Exodo 14. & sic

colligauit aquas quasi in vestimento. Moises etiam in erectionem tabernaculi immisit terrẽ in omnibus finibus terrẽ promissionis, ut Deuter. 2. dicitur: Hodie incipiam mittere terrorem & formidinem tuam in populis, &c. & quia nullus Propheeta fuit similis Moisi in prædictis, ideo dicit: Quod est nomẽ eius. quasi dicat, si dicatur, quod alius à Moise fecit ista, dicatur ei: Quod est nomen eius? quasi dicat: Quis fuit ille? & quod est nomen filij eius? id est quæ generatio remansit ab eo, ex qua possit haberi notitia aliqua de ipso, quod tamen non remanet, sequitur quod non fuit aliquis sibi in prædictis similis. Vnde ex hac autoritate nihil aliud habes, nisi quod non fuit alius Propheeta similis Moisi in supradictis, non enim prædicta autoritas loquitur de Deo, sed de Moise, ut dictum est.

Deut. 2. c. 25

PAVLVS. Si bene consideras, prædicta autoritas de Deo loquitur non de Moise: de Moise enim nunquam legitur, quod ad celum ascendisset. Cũ enim dicitur Moises ascendit ad Deum Exodo 19. ibidem ostenditur, quod sua ascensio erat, vsque ad montem Sinai, vbi gloria Dei repræsentabatur per ostensionem suorũ miraculorũ, & non vltra: vnde statim subdit ibidem: Vocauit eum Dñs de monte. Similiter cum Moises descendit de Deo ad populũ, non intelligitur, nisi de monte,

*Prædicta au-
toritas nulla
modo de
Moysse po-
test intelli-
gi propter
multa.*

Exo. 19. a. 3.

*Moyses as-
cendit ad
Deum, quo-
modo intel-
ligi debeat.*

ubi Deus erat modo prædicto, ut satis plane patet intuenti prædictum capitulū. Similiter quod dicitur: Quis continuit spiritum in manibus eius, nō potest intelligi de acceptatione cinerum in camino, de quo agitur Exod. 19. prout tu dicis: tum quia cineres nō sunt spiritus, tum quia etiam Aarō accepit cineres sicut Moy ses, ut habetur ibidem, & sic non posset de Moyse singulariter dici: Quis cōtinuit spiritum. Similiter quod dicitur: Quis colligavit aquas quasi in vestimento. non potest intelligi de Moyse in mari rubro. Tum quia illud miraculum soli Deo attribuit. Vnde Exod. 15. de hoc dicitur: Spiritu oris tui congregatæ sunt aquæ. quia aquæ in mari rubro non steterunt, quasi colligatæ, sed cū essent fluentes, prout habent ex natura sua, virtute tamē diuina steterūt, ideo dicitur: Stetit vnda fluens. Similiter quod dicitur: Quis suscitavit omnes terminos terrę. non posset intelligi de erectione tabernaculi per Moysem facta: in illa enim erectione non fuerunt suscitati omnes termini terrę, ut patet de se. Quod autem dicis, quod in erectione tabernaculi per Moysem facta immisit terrorē in omnibus finibus terrę promissionis, est manifestè falsum. Tabernaculum enim fuit erectū in prima die mensis secundi anni ab exitu de Aegypto, ut habetur Exod. 40. Deus autē incepit mittere terrorem, & formidinem in popu-

Pro. 30. a. 4.

Exod. 19.

Tabernaculum, quando fuit erectū.

Exod. 40. b. 17.

lis propter populum Israëliticum, quod fuit post 38. annum à prædicto exitu, ut patet intuenti secundum capit. Deute. quod tu allegas. Vnde in erectione tabernaculi, quæ ante per magnū tempus fuit facta, ut dictum est, nihil legitur de immisione terro- ris seu formidinis, nec de alio miraculo quod ibi fuisset factū. Vnde prædicta autoritas nō potest de Moyse, nec de aliquo alio nisi solum de Deo, cui omnia illa propriè adaptantur; verificari, & sic de illo tantum intelligi debet illud quod sequitur, scilicet Quod est nomen eius, & quod nomē filij eius si nosti. ut iam tibi proposueram.

S A V L V S. Dic ergo, quomodo de Deo illa verificari pos- sunt, quæ in prædicta autoritate continentur, præsertim illud pri- mum, ubi dicitur: Quis ascendit in cælum & descendit. cū sit ma- nifestum, quod Deo non cōpetit ascendere, nec descendere, sicut nec aliquo modo moveri.

P A V L V S. Tu scis, quod doctores tui frequenter dicunt, quod scriptura loquitur de di- uinis more humano, in quo ve- rum dicunt, & concordant cum veris Catholicis Doctoribus. Nam sicut cognitio nostra acci- pitur à sensibilibus, sic & nos- tra loquutio ex his confurgit: sic enim loquimur de rebus, pro- ut sunt in nostra cognitione. Vnde ad intelligendum aliquid de Deo, oportet nos ut loquu- tionibus corporeis, quamuis ipse

De solo Deo verificatur prædicta au- toritas.

Ascendit in cælum Deus, ut intelligamus, quod eius potētia superat pote- states cælorum. Deut. pen. d. 6. Hæc intelligatur, quod prouidentia di- uina attingat à fine vsque in finē. Gen. 11. a. 5.

Rab. Moys. Egypt. de direct. per- p. c. 9. p. 1.

Ascendere & descende- re equiuoca à consilio.

De Deo intelligitur prædicta au- toritas Pro- uerb.

ipse Deus sit summè simplex & incorporeus. Dicitur ergo Deum ascendere in cælum, ut intelligatur, quod potentia di- uina superat potestates cælorū. Vnde Deuter. penult. dicitur de Deo, quod est ascensor cæli in adiutorium populi sui. Similiter, ut ostendatur, quod prouiden- tia diuina attingit vsque ad infi- ma, & ea cognoscit & iudicat: di- citur Genes. 11. Descendit Deus, ut videret ciuitatem & turrim, &c. & sic de multis similibus, & ideo ille doctor tuus magnus Rabbi Moyses Aegyptius, in suo libro de directione perple- xorum parte prima capit. 9. de- clarans ista verba, scilicet ascen- dere & descendere, dixit, quod sunt equiuoca à cōsilio, & quod quandoq; intelliguntur de ascē- su & descensu corporali, qui si- ne motu locali fieri nō possunt, quandoque verò de ascensu & descensu spirituali, qui sine mo- tu possunt fieri, prout large in capitulo prædicto tractat, & ibidem concludit, quomodo de Deo possunt verificari ista ver- ba ascēdit & descendit, vide ibi, si vis. Ad propositum autem cū dicitur: Quis ascendit in cælum & descendit, intelligendum est de Deo, qui cælos cælorum ascendit, trāscendens eorum po- testatem, & in terram descendit, omnium inferiorum cognitionē habens, & omnia tam inferiora, quam superiora disponens: & sic nullo modo est inconueniens ta- lia attribueri Deo, ut de immen-

fitate & infinitate suæ sapientiæ, & potentiæ aliquid saltē possi- mus intelligere, semper tamen præsupponendo veritatem de immobilitate sua: testatur enim scriptura Malac. 3. Ego enim Do- minus, & non mutor.

Malach. 3. b. 6.

Expositio- nem querit r. fidus auto- ritatis.

S A V L V S. Vellē scire quo- modo exponis istā autoritatem Prouerb. continuādo ea, quæ in ea continētur ad illud verbum quod allegas scilicet, quod est nomen eius, & quod nomen filij eius, quia ut supra dicebas & ve- rum est intelligētia verborū ex- causis est sumenda dicendi, & sic videbitur si expositio tua cōso- nat cum hoc quod intendis, ex autoritate istā concludere.

P A V L V S. Placet mihi ex- ponere tibi hanc autoritatem in- cipiēdo à primo verbo, à quo incipit in litera, cōtinuādo vsq; ad finem, ubi tota sententia hu- ius autoritatis finitur: & licet hoc erit aliquāter prolixum, ta- men tolleranda est prolixitas, ut veritas magis elucescat. Incipit enim hæc autoritas in libro Pro- uerbiorum capit. supradictō sic: Verba congregātis filij vomen- tis: Visio quam loquutus est vir cū quo est Deus, & qui Deo secū- morāte confortatus ait: Stultif- simus sum virorum, &c. Ad cuius declarationē sciendū, quod Salomon in hoc loco intendit vi- lipendere scientiā humanā, que per inquisitionē humanæ ratio- nis procedit in respectu ad sciē- tiam diuinam, quæ per sacrā scri- pturā, vel per Dei reuelationē

Nota ex- positio.

Prou. 30. a. 1

Salomō scē- tiam acqui- sitam in- fusam ha- buit.

acquiritur: & quia ipse Salomon utramque scientiam habuit, scilicet infusam, ut habetur 3. Reg. 3. similiter & scientiam acquisitam, ut habetur Ecclesiast. 1. ubi dicitur: Ego Ecclesiastes fui rex Israel in Hierusalem, & proposui in animo meo, querere & inuestigare sapienter de omnibus, quæ fiunt sub sole. Ideo in hoc loco vult ostendere, quod scientia acquisita per humanam inquisitionem, præcipuè de diuinis, quasi abiecta est, respectu scientiæ à Deo infusæ seu reuelatæ: vnde dicit: Verba congregatis. id est Salomonis, qui congregauit scientiam per acquisitionem humanam, quæ est quædam congregatio, eo quod particulariter acquiritur: & sequitur: Filij vomentis id est, Salomonis, qui prædictam scientiam, sic congregatam, tanquam abiectam vomuit, sicut homines solent fastidiosa & inutilia vomere. Vnde Ecclesiast. 1. ubi supra, cum dixisset: Et proposui in animo meo querere & inuestigare sapienter, &c. statim subdit: Hanc occupationem pessimam dedit Deus filiis hominum, ut occupentur in ea. Ex quo habetur, quod occupationem, quam habuit in huiusmodi scientiæ acquisitione, reputabat pessimam, & sic merito erat vomenda: & ideo respectu huius dicitur filij vomentis. Postquam igitur ostendit abiectioem scientiæ humanitus per congregationem acquisitæ, specialiter quantum ad diuina, cõsequenter sub-

dit, quæ est illa scientia secundum, quam ipse loquitur de diuinis, de quo dicit: Visio quam loquutus est vir cum quo est Deus, & qui Deo secum morante confortatus ait, &c. quasi dicat: Non loquor autoritate cõgregatæ scientiæ, quam iam euomui, sed loquor autoritate diuinæ reuelationis: ideo dicit: Visio quam loquutus est cum quo est Deus, & quia ille bene loquitur de diuinis cum quo Deus est, non solum in intellectu, sed etiam in affectu: ideo postquam dixit: Cũ quo est Deus, scilicet in intellectu, subdit: Et qui Deo secum morante cõfortatus, quod intelligitur de illo, qui non solum secundum intellectum, sed etiam secundum affectum habet Deum morantem per gratiam: secundum quã homo confortatur in bonis: sequitur in litera: Stultissimus sum virorum, & sapientia hominum nõ est mecum. quod intelligitur de Salomone postquam euomuit sapientiã mundanam, quasi dicat: Nihil remansit in me de sapientia illa, quam à me eieci modo prædicto: & ideo remansi tanquam stultissimus virorum, &c. & sequitur: Et non didici scientiam. Hoc dicit, quia Salomon non habuit scientiam acquisitam humanitus, addiscendo ab alio, sed potius per se inuestigando, ut habetur ex autoritate Ecclesiastes supra dicta, quia tamen per reuelationem habuit de diuinis scientiam altiore & alteriori modo habitam: ideo subdit:

3. Reg. 3.
b. 12.

Eccles. 1. c. 12.

Quare Salomon dicitur congregans.

Salomon quare de se dicit filij vomentis.

De diuinis bene loquitur is, qui Deum in se habet.

Salomõ quare dicit se omnium hominum stultissimũ esse.

Arist. 2.
Metheoro.

Psalm. 134. b. 7

dit: Et noui scientiam sanctorum: sanctorum enim scientia de diuinis perfectior est quam humana. Primo, quia altiore notitiã de Deo habet. Secundò, quia habet eam altiori modo, scilicet per diuinam reuelationem. De primo autem consequenter dicit sic: Quis ascendit in cælum & descendit? quasi dicat per scientiam humanã non cognoscitur, quod de Deo posset dici, quod ascendat vel descendat, cum solum de Deo cognoscitur, quod sit immobilis, per reuelationem tamen diuinam cognoscitur, quod Deus ascendit ad cælum & descendit per diuinam prouidentiam, quæ se extendit non solum ad cognoscendas & regendas res summas, sed etiam ad cognoscendum & regendum res infimas, usque ad minima, & ideo in multis locis sacre Scripturæ de Deo dicitur, quod ascendit & descendit. Cõsequenter dicit: Quis continuit spiritum. id est ventum in manibus suis. Philosophi enim per humanam scientiam, tantum de naturalibus loquẽtes, imperfectè loquuti sunt de ventorum flatu, ut patet in 2. Metheo. ubi de causis ventorum agitur, sed per reuelationem diuinam (quæ in sacra Scriptura traditur) habetur, quod Deus retinet eos, & facit eos flare secundum voluntatis suæ beneplacitum: iuxta illud Psalmi: Producit ventos de thesauris suis. Cõsequenter patet, quia per scientiam philosophicã secundum quã elementum aquæ

tanquam minus graue quã terra deberet eam vndiq; circũdare, non cognoscitur qua ratione aliqua pars terræ sit discooperata, ideo dicit: Quis colligauit aquas quasi in vestimẽto. hoc enim fit diuina virtute solum, ut habetur Genes. 1. Dixit Deus: Congregentur aquæ, &c. Et quia ex ista colligatione seu congregatione aquarum sequutũ est, quod termini terræ fuerunt super eminentes quam aquæ ut essent habitatio animalium. ideo subdit: Quis suscitauit omnes terminos terræ. quasi dicat hoc nõ potest cognosci per humanam inquisitionem, nisi per reuelationem diuinam, de qua dicitur Genes. 1. Et appareat arida: & quia autor omnium prædictorũ est Deus, cuius notitiã Philosophi non habent nisi ex creaturis, quæ in infinitum distant à perfectione diuina, ideo dicit: Quod est nomen eius? Philosophi enim non possunt bene nominare Deum. Vnde dicitur in libro de causis, quod causa prima est super omne nomen, quod nominatur de ipsa. Et ideo dicit, quod est nomen eius? id est, õ Philosophi quomodo posses nominare Deũ secundum tuã scientiam: per reuelationem tamen diuinam Deus nominatur, ut patet Exod. 3. ubi Moysi interrogati de nomine diuino fuit responsum à Deo, diuinum nomen Deo proprium, scilicet Thetragramathõ, quod est incommunicabile creaturis, prout etiam doctores tui tenent.

Gen. 1. a. 9.

Gen. 1. a. 9.

Philosophi Deum bene nominare non possunt.

Exod. 3. b. 6

Exo. 3. b. 6.

Et quia per reuelationem diuinam non solum cognoscitur nomen Dei essentiali, vt in capitu allegato Exod. 3. sed etiam distinctio Patris & Filij in diuinis, quæ nullo modo per humanam sapiẽtiam cognosci posset: ideo subdit: Quod nomẽ filij eius, si nosti? quasi dicat hoc nullo modo cognoscitur per humanam sapientiam, nisi solum per reuelationẽ diuinam, & quia diuina reuelantur per sacrã scripturam à Deo traditam: ideo subdit: Omnis sermo Dei ignitus. id est sacra Scriptura, quæ ex sermone Dei habetur, est ita purificata ab omni falsitate, sicut metalla, quæ in igne purificantur. Vnde Psalmista: Eloquia Domini igne examinata. et sequitur: Clypeus est sperantibus in se. quia licet contra veritatem fidei multę impugnationes insurgant, tam ex parte interiori, & hoc cum homines difficultantur in credẽdo ea quę super rationem sunt naturalem, quàm ex parte exteriori, scilicet à rationibus hæreticorum, & tyrannorum persecutionibus, tamen sperantibus in Deũ per veram fidem charitate formatam Deus est defensor: & ideo dicitur: Clypeus, &c. & sequitur: Ne addas quicquã verbis illius. scilicet de his, quæ diuinis verbis contrariantur seu cõtradicunt. Et arguaris inueniarisq; mendax: quia quicquid contradicit diuinis autoritatibus, quæ ab ipsa summa veritate, quæ Deus est reuelantur, mendosum est seu

Sermo Dei ignitus dicitur, quia purificatur ab omni falsitate.

Psal. 11. b. 7.

Clypeus est Deus sperantibus in se. in quo telluram quæ est terra animam ex parte hæreticorum quæ quæ contra corpus ex parte tyrannorum defensor est.

falsum. Vsq; huc prædicta autoritas, per quam sic exposita reuẽtè continuantur verba eius adinuicem & intentum meum, circa intellectu huius dicti: Quod est nomen eius, & quod est nomen filij eius comprobantur.

CAPITVLVM XII.

In quo ostẽditur, quod Spiritus sanctus est alia persona in diuinis, præterquam personam Patris & Filij ex autoritate Psalmistæ dicentis: Verbo Domini celi firmati sunt. non obstantibus Iudeorum cavillationibus.

S A V L V S.

Habeo mentem tuam circa filiatiõẽ, quam in diuinis asseris. Sed adhuc video, quod addis alium Deum, quem Spiritum sanctum vocas: in quo manifestè transgredieris præceptum sapiẽtis per te supra allegati, in quo dicit: Ne addas quicquam verbis illius ne inueniaris mendax. Constat enim per prædictã autoritatem per te allegatam, prout tu eã exposuisti, quod in diuinis est Pater & Filius & non alius Deus. Dicit enim, quod est nomen eius, & quod nomen Filij eius, nõ autem dicit quod est nomen spiritus eius. Ex quo patet, quod tu addendo aliam personam in diuinis, quã dicis esse Deũ, manifestè addis verbis illius, & sic inuenieris mendax.

Arguit de Spiritu sancto dicens, quod nõ est deus.

P A V L V S. In hoc quod dicitur: Ne addas quicquam verbis illius, intelliguntur prohiberi illa, quæ diuinis verbis contrariantur

Sacra scriptura addere, vel non addere, quæ sunt illa quæ prohibentur.

riantur seu contradicunt, prout tibi dixi exponendo illud verbũ: Ne addas quicquam, &c. nõ autem prohibetur illa, quæ diuinis verbis non contradicunt, nec cõtrariantur: aliàs enim omnia alia essent prohibita, quæ non essent contenta in prædicta autoritate, quod est falsum, quia in sacris Scripturis multa cõtinentur præter illa, quæ in prædicta autoritate explicantur. Vnde in proposito, quia in verbis supradictis nõ excluditur, quin sit in diuinis alia persona præter personam Patris & personam Filij, quæ ibi exprimuntur, & quia per scrutinium scripturarum non solum necessarium est cõcedere in diuinis esse Patrem & filiũ, sed etiam Spiritum sanctum: Idcirco hoc asserendo nõ est addere quicquam verbis diuinis eis contrariando, sed potius est cõfiteri, ea quę in sacris eloquiis adduntur.

S A V L V S. Allega mihi, si habes aliquam autoritatem, per quam necessarium sit cõcedere quod in diuinis est Spiritus sanctus alius à Patre & Filio, prout tu asseris.

Autoritate Psal. probatur Spiritus sanctus alius à Patre & Filio.

Psal. 32. a. 6.

P A V L V S. Quod in diuinis sit Spiritus sanctus, qui est Deus alia persona à persona Patris & Filij, satis habetur ex autoritate Psalmistæ per me supra allegata, in qua dicitur: Verbo Dñi celi firmati sunt & spiritu oris eius omnis virtus eorũ seu omnis exercitus eorum. Cõstat enim, quod Psal. in hoc loco loquitur de creatione mundi, quæ

Creatio mudi à solo Deo.

fuit à Deo solo facta, nullo interueniente adiutorio seu ministro extrinseco, hoc enim est vnũ de fundamentis fidei, non solum apud nos, sed etiam apud tuos. Tuus enim magister Rabbi Moyse Aegyptius in suo Deut. in tit. 1. lib. cap. 1. hoc dicit esse primum fundamentũ omnium fundamentorum Mosaicæ legis, & hoc est commune apud tuos, vbicũque de hac materia loquuntur, scilicet quod solus Deus cælum creauit & terrã, & omnia quę in eis sunt, nullo exteriori adiucto cooperante, scilicet alicuius creaturæ. Vnde & Talmudici tui dicunt, quod Deus nõ creauit Angelos in prima die, ne fortè crederetur, quod Angelifuisent cooperatores seu coadiutores Dei in creatione mundi, sed Psalmista in prædicta autoritate testatur, quod verbo Dei celi facti sunt vbi enim translatio nostra dicit, firmati sunt, Hebraica litera dicit, facti sunt, & sic sequitur, quod Deus per verbũ cælus fecit. Similiter & testatur, quod Deus per spiritum oris sui fecit seu creauit omnes virtutes seu exercitus cælorum. Ex quo sequitur, quod Deus per spiritum suum hoc fecit, cum autem de ratione verbi est, quod distinguatur à dicente seu proferente. Similiter de ratione spiritus oris est, vt distinguatur ab inspirate, sequitur quod spiritus per quẽ virtutes cælorum factæ fuerunt est Deus alius ab inspirate, & sic in hac autoritate Trinitas, quam

Rab. Moyse Aegyptius. Deut. tit. 1. lib. cap. 1.

Talmudici dicunt Angelos non fuisse creatos primo die, ne putarentur cooperatores esse Dei.

Trinitas in prædicta autoritate exprimitur.

prædicamus exprimitur, quæ est vnus Deus creator mûdi. In qua quidem trinitate spiritus est tertius in ordine trium personarû, & sic habes, quod in asserendo Spiritum sanctû esse Deum aliû à Patre & Filio, nõ fit aliqua additio, quæ contrariatur seu contradicat eloquiis diuinis, immo eis manifestè conformatur.

S A V L V S. Nimis stricte intelligis hoc dictû: Verbo Domini. similiter: Et spiritu oris eius. Intelligis enim verbum, similiter & spiritum, vt aliquid existens in Deo, & à Deo realiter distinctum: cum tamen nõ sit necessarium sic ista intelligere, per verbum enim Dei & spiritum eius, quæ in hoc loco cõtinentur, sufficit intelligere mandatum Dei seu eius præceptum, prout ipsemet Psalmista in hoc eodẽ Psalmo declarat dicens: In hac propria materia, scilicet creationis mûdi: Ipse dixit & facta sunt, ipse mādauit & creata sunt. Vnde nõ aliud intelligendum est de hoc, quod dicitur: Verbo Domini cæli facti sunt, &c. nisi quod creaturæ fuerunt factæ per mandatum Dei, vel eius imperium seu eius voluntatem.

P A V L V S. Circa hoc quod dicitur verbo Domini, quod secundum veritatem significat filium Dei non est ad præsens insistendum, quia iam de hoc quod sit in diuinis filius supra est ostensum, sed manifestû est, quod in hoc quod dicitur: Et spiritu oris eius intelligitur aliquid intrinse-

cum Deo & ab eo procedens, quod non potest esse nisi Deus, & à Deo procedens, sufficisset enim dicere, & spiritu oris eius omnis exercitus eorû, ad denotandû, quod de mādato Dei facti fuerunt cæli & huiusmodi, sed apponendo spiritu oris eius, manifestè ostēditur, quod spiritus de quo loquitur est intrinsecus Deo, & à Deo inspirante distinctus, & sic intellexerunt Rabbi- ni tui istam autoritatem.

S A V L V S. Vbi quæso inuenisti Rabbinos nostros sic exposuisse.

P A V L V S. Supra in cap. 5. huius distinctionis allegauit tibi quandam autoritatem, quæ in in glossa magna super Gen. quæ dicitur Beresith Rabba. cap. 40. habetur, vbi sic Rabbi Simeon dicit: Inspirauit seu sufflauit Deus spiritum suum & creatus est mû- dus. Sicut in Psalmo dicitur: Spiritu oris eius omnis exercitus eorum, hæc in glos. prædicta. Ex quo patet, quod hoc quod dicitur: Spiritu oris eius intelligendum est per modum inspirationis seu sufflationis, quæ in rebus creatis, à quibus cum loquimur de diuinis, necesse est accipere aliquam similitudinem, non nisi ab intrinseco proceditur, & sic oportet, quod illa res inspirata sit Deus, cû nihil est in Deo quin sit Deus. Similiter necesse est, quod sit alius ab inspirate ex necessitate oppositionis relatiuè, & hoc manifestè cõsonat expositioni meæ.

S A V.

Rab. Simeon.

S A V L V S. Licet Rab. Simeon, quem allegas fuit de magnis & antiquis doctoribus nostris, est tamen vnus singularis, cuius dictum non sufficit ad concludendum in tanta materia, & ideo si alias autoritates habes ad probandû, quod Spiritus sanctus sit Deus allega.

C A P I T V L V M XIII.

In quo ostenditur, quod in diuinis est tertia persona, scilicet Spiritus sanctus, ex autoritate Isai. 48. vbi dicitur: Et nunc Dominus misit me, & Spiritus eius. quibusdam Hebræorum cauillationibus non obstantibus.

P A V L V S.

Rab. Simeon.

Licet verum est, quod Rabbi Simeon ille quem tibi allegauit est tantum vnus doctor, tamen dicta sua habent autoritatẽ à cæteris doctoribus tuis, in quantum sua expositio in hoc loco nõ fuit reprobata, seu condēnata, nec etiam legitur contradicam esse ab aliis, sed collocata fuit in illo libro antiquo supra allegato, tanquam vera & non repugnans veritati fidei, nihilo minus tamen, ex quo vis aliam autoritatem, allegabo tibi vnã quæ tibi debet sufficere. Quæ quidem autoritas est illius Prophetæ Euangelici Isaia, qui de mysteriis fidei nostræ quam plurima & magna Prophetauit. Dicit enim in cap. 48. sic: Accedite ad me, audite hæc non à principio, in abscondito loquutus sum, ex tempore ante quam fieret

Isa. 48. c. 16

Testimoniũ Isai. De Spiritu sancto, quod sit tertia persona in Diuinis.

ibi eram, & nũc Dominus Deus misit me & spiritus eius. Hęc ille. Ex qua autoritate habes, quod ille qui à principio non in abscondito loquutus fuit, scilicet ipse Deus, qui à principio cum populum Israelem ad se applicasset eis dādo legem in Sinay, non in abscondito loquutus est, sed palam, & publicè cunctis audientibus legem dedit, vt habetur Exo. 20. Qui quidem Deus in eodem tempore, scilicet dationis legis ibi erat, & quia ipse Deus qui locutus est palam in datione legis, postea fuit missus in mundum per assumptionẽ carnis ad redimendum genus humanum. De qua assumptione in distinct. sequenti Deo duce est agendum. Ideo dicit: Et nunc Deus misit me, & spiritus eius. In qua autoritate manifestè exprimitur tres personæ diuine, de quarû qualibet necesse est dicere quod est Deus, qui loquutus est palam: exprimitur enim ibi Deus missus, qui statim ante de se prædixerat: Non à principio in abscondito loquutus sum, &c. Similiter exprimitur ibi Deus mittens, cum dicit: Dominus misit me. Similiter exprimitur ibi, spiritus Dei mittens, cum subdit: Et spiritus eius, scilicet misit me. Deus enim nullo modo intelligi debet missus nisi à Deo, & sic ex ista autoritate planè & sanè intellecta habetur, distinctio trium personarum in diuinis, quarum tertia persona est Spiritus sanctus, qui est verus Deus, in quan-

Vide expositionẽ Isai. in hoc & sequenti cap. notabilem.

Exo. 20. per totum.

Tres personæ Diuinae exprimitur in verbis Isai.

in quantum dicitur, quod spiritus Dei Deum mittit, est tamen distinctus à Deo missio: de quo dicitur: Dominus misit me. quia inter mittentē & missum necessaria est distinctio personalis.

Replicat & probare nititur contra auctoritatem duo: primū de Isaiā à Deo missio debere intel ligi.

S A V L V S. Duo præsupponis in expositione huius auctoritatis Isaiæ, quæ nō probas, nec etiam sunt cōsonaliteræ, & ideo ex illa auctoritate non habes intentum. Primo enim præsupponis quod ille, de quo dicitur, quod fuit missus à Deo, est verus Deus, qui legem dedit genti nostræ Israeliticæ, quod non est verum. Magistri enim nostri cōmuniter exponunt illud quod hīc dicitur: Et nunc Dñs misit me, de Isaiā, qui fuit à Deo missus, vt habetur Isa. 6. vbi cū dicitur à Deo, quem mittam, aut quis ibit pro nobis. respondit Isaias: Ecce ego, mitte me. Cui Deus dixit: Vade & dic populo huic, &c. Vnde de ista missione in hoc loco loquitur Propheta, nec valet contra hoc dicere, quod missus iste à Deo dicit de se, statim supra, à tempore quo fuerant ibi eram, quod intelligitur à tempore dationis legis, in quo tempore Isaias nō dum erat natus, vt est manifestū, hoc enim non obstat prædictæ expositioni: quia vt magistri nostri dicunt: sicut in monte Sinai Moyses recepit legem à Deo, sic eodem tempore & loco omnes Prophetæ fuerunt ibi quantum ad animas, & ibidem recepit vnusquisque prophetiam suam, quam postea

Isa. 6. c. 8.

Probat licet male animas omnium prophetarū cum Moysse esse tempore dationis legis, eoq̄ tempore omnes suas prophetias accepisse.

quilibet eorum tempore suo prophetauit, & hanc sententiam tenent omnes magistri antiqui nostri ferè, qui hunc passum exposuerunt. Vnde de hac auctoritate secundum hanc suam veram expositionem, nō concluditur, nisi esse vnus Deus, qui Isaiam misit. Spiritus enim Dei, de quo hīc dicitur, quod misit Isaiam nō est verus Deus, sed est spiritus propheticus creatus, quem habuit Isaias à Deo, & per quē Isaias prophetauit. Vnde si recte hanc auctoritatem intelligis, nihil facit pro te ratione prædicta. Secundo præsupponis in tua expositione, quod verus Deus fuit missus à Deo per assumptionem carnis, quod nō probas nec probare valebis. Item sunt quædam in litera præcedentia & sequentia hanc auctoritatem, quæ nullo modo consonant tuæ expositioni, sed quia dicta sufficiunt pronunc ad tuam expositionē euacuandam, ideo illa omitto ad præsens.

Secūdo probare nititur quod missus non est Deus.

P A V L V S. Expositio magistrorum tuorum, in qua dicūt, quod Isaias est illæ, de quo hīc dicitur: Nunc autem misit me, &c. est manifestè falsa, tanquam fundata in fundamento falso & erroneo: fundatur enim in hoc, quod anima Isaiæ & animæ aliorum prophetarum fuerūt in monte Sinai tempore dationis legis antequā ipsi nascerentur, & ibi dē receperunt prophetias suas, prout tu nomine eorum recitas: & verum est, quod tui magistri

Paulus ostēdit efficacissimè expositionem Isai. de ipso Isai. non posse intelligi.

hoc

hoc asserunt in prædicta expositione: sed hoc est manifestè falsum, nam secundum naturalis rationis dictamē anima rationalis tunc incipit esse cū in corpore humano, sibi coaptato infunditur: anima enim, secundum verā sui diffinitionem à Philosophis traditam, est perfectio corporis Physici & organici, vt habetur in 2. de anima. Constat autem, quod illud quod est perfectio alicuius corporis nō habet esse ante formationē illius, & sic patet, quod prædictum fundamentum est falsum, quod autem sit erroneum patet: nam hoc est contra sacra Scripturæ testimoniū. Legitur enim Zach. 12. Ego Dominus formans spiritum hominis in medio eius, quod verbum exponitur à Rab. Cahadia & à Rab. Quimhi conformiter ad prædictam diffinitionem animæ: dicunt enim. quod per hoc quod dicitur: Formans spiritum hominis in medio eius. intelligitur, quod creator creat animam cum perfectione figuræ corporis humani, & est cōmunis expositio prædicti verbi. Hoc etiā cōsonat huic quod dicitur Gen. 2. Formauit igitur Deus hominē de limo terre, & inspirauit in faciem eius spiraculū vitæ, & factus est homo in animam viuentem. Ex quo patet, quod anima creatur & infunditur in corpore humano formato, & sic patet, quod nullo modo de Isaiā potest intelligi illud, quod dicitur: A tempore quo fuerant, sibi erā. quod in-

Anima est corporis in habitantis perfectio. Arist. 2. de anima.

Item probat erronea esse expositionē

Zach. 12. a. 1

Rab. Cahadia. Rab. Quimhi.

Gen. 2. a. 7.

Anima creatur & infunditur in corpore humano iam formato.

telligitur à tempore dationis legis secundum omnes: nec etiam, quod ibi legitur immediatè ante, scilicet: Nō à principio in abscondito loquutus sum. potest de Isaiā intelligi, nec de aliquo homine puro, nisi solum de Deo legis datore. Doctores enim tui in libro qui dicitur Mequilea Exodo 19. Venerunt in deserto Sinai & castrametati sunt in deserto, & expressè dicunt, quod hoc quod dicitur per Isaiam: Non à principio in abscondito loquutus sum. intelligitur de datione legis, quæ publicè fuit data, & est sententia communis omnium expositorū tuorū. Ex quo sequitur manifestè, quod illud quod immediatè in eodem contextu dicitur, scilicet: Nūc Dominus misit me & spiritus eius. intelligatur de illo, qui non à principio in abscondito loquutus est, &c. quod nō nisi de vero Deo intelligi potest. Ad hoc autem quod dicis me præsupponere quod nō probō, scilicet, quod verus Deus missus est per assumptionē carnis, &c. verum dicis, quod hoc non tibi probaui, vsque nūc, sed hoc per Dei gratiā probaturus sum in sequenti dist. vbi de diuinitate Christi est agendum. Ad tertium verò quod dicis, quod sunt quædam in prædicta auctoritate præcedentia & sequentia, quæ nullo modo consonant meæ expositioni, exprime illa, & Deo duce sufficienter respondebo tibi.

Lib. Mequilea. Exo. 19. a. 2

Ap secundū

Ad tertium

S A V L V S. Antequam de aliis

*Replicās, ni
tūm proba-
re ex pradi-
ctis à Paulo
quatuor esse
personas di-
vinas.*

aliis præcedentibus & sequenti-
bus contra te obiiciam, volo tibi
ostendere, quòd hæc verba, quæ
allegas secundum te exposita, fa-
ciunt manifestè contra te. Vis
enim existis verbis, scilicet: Nūc
Dominus Deus misit me, & spi-
ritus eius. inferre, quòd in diui-
nis sunt tres personæ distinctæ,
scilicet Deus mittēs, & Spiritus
sanctus mittēs, & Filius Dei mis-
sus. Sed si bene attendis, ex iis
verbis sequeretur, quòd qua-
tuor sunt personæ in diuinis,
quod vt credo tu etiam non ad-
mitteres. Primum assumptū pa-
tet, nam in prædictis verbis bis
primo nominatur Deus: non
enim dixit, & nūc Dominus mis-
sit me: sed, & nunc Dñs Deus
misit me. Ecce duo. Dicis etiam
quòd ille missus est Deus, & sic
sunt tres personæ: dicis etiam,
quòd in hoc quod sequitur, &
spiritus eius, exprimitur alia per-
sona diuina mittēs, quam etiam
asseris Deum mittentem, & sic
secundum te sunt quatuor per-
sonæ diuinæ, quod tu vt credo
nullo modo admitteres.

*Responso
ad prædicta
notanda.*

PAVLVS. Dixi tibi, quòd
cum de hoc mysterio sanctæ Tri-
nitatis ageretur oporteret dili-
genter scrutari sacra eloquia, nō
autem superficie tenus. Vnde in
proposito debes attendere for-
mam, in qua illa duo nomina po-
nūtur, scilicet illa pro quibus in
translatione nostra habetur, Do-
minus Deus, primū enim nomen
quod ponitur ibi est Adonai scri-
ptum cum iis literis. a. d. n. y. Cu-

*Adonay,
hoc est Do-
minus Deus.*

ius quidem nominis propria si-
gnificatio est Dominus Deus.
Secundum nomen quod ibi po-
nitur est nomē Domini Thetra-
gramathon, quod est nomē Dei
propriū incōmunicabile crea-
turis, quod quidem nomen scri-
bitur cum aliis literis à prædictis,
scilicet, y. h. u. h. Vnde si propriè
transferantur hæc nomina secun-
dum veritatem Hebraicæ lingue
dicentur sic, & nunc Dñs meus.
y. h. u. h. misit me, & sic illa duo
nomina, quorum vnum est pro-
priū diuinum, & aliud est nomē
adiectiuum nullo modo signifi-
cant duo supposita, sed tantum
vnum, sicut cū dicitur Dominus
meus Rex, non significant duo
supposita sed vnum tantum: &
ideo ratio tua non facit contra
me: ex illis duobus nominibus
primis habemus vnum supposi-
tum, scilicet personam patris in
hoc quod dicitur: Dñs Deus. &
in hoc quod dicit: Misit me. ha-
bemus secundum suppositū, sci-
licet personam filij missi, in hoc
quod dicitur: Et spiritus eius. ha-
bemus tertium suppositum, sci-
licet personam Spiritus sancti.
Vnde in hac autoritate non so-
lum tres personæ diuinæ exprimi-
mūtur distinctæ, sed etiam ordō
earum ostenditur: & ideo si ha-
bes alias obiectiones literales
contra meam expositionem
propone eas, vt videa-
mus cuius valo-
ris sint.

*Thetra-
gramathōn, no-
mē propriū
Dei.*

*Duo nomi-
na sunt vni
suppositum.*

*Ordo perso-
narum ex
Isa. ostendi-
tur.*

*In quo exponitur autoritas Isaie su-
pradieta extensè, vt ex illa sanè in-
tellecta, intentum probetur*

supradictum.

S A V L V S.

SI bene scrutentur præceden-
tia & sequentia hanc autori-
tatem quam allegas. manifestè
patet, quòd Propheta nō loqui-
tur hīc de Messia seu Christo vē-
turo, sed de Cyro, qui populum
Israel redemit de Babylonica ca-
ptiuitate. Legitur enim statim
ante prædicta verba, quæ alle-
gas. Dominus, dilexit eū, faciet
voluntatem suam in Babylone,
& brachium suum in Chaldæis,
ego loquutus sum, & vocaui eū,
adduxi eū, & directa est via eius.
Quæ quidem verba secundum
omnes expositores tam catho-
licos, quam Hebræos exponun-
tur de Cyro, quem Deus direxit
ad faciendum voluntatem suam
in Babylone educēdo populum
suū de illa captiuitate, ad quòd
vocatus fuit à Deo, vt habetur
Isai. 45. Et prosperatus est in via
sua. vt habetur Esdræ 1. & sequi-
tur statim: Accedite ad me, &c.
quæ est autoritas per te allega-
ta. Post autem dictam autorita-
tem cum quibusdam, quæ sequū-
tur ad illam pertinentibus, sequi-
tur in litera: Egredimini de Ba-
bylone, fugite à Chaldæis, in vo-
ce exultationis annuntiate, au-
ditum facite hoc, efferte illud,
vsque ad extremum terræ, & di-
cite: Redemit Dominus populū

*Ex tortē in-
terpretatur
Isa. de Rege
Cyro.*

Isa. 48. c. 14

Esdræ. 1.

Isa. 48. d. 20

suum Iacob. Quæ quidem ver-
ba ab omnibus exponuntur ad
literam de redemptione à Baby-
lonica captiuitate, non autem
de redemptione per Messiam
spectata. Vnde inconsonum est
veritati literæ, quòd autoritas
tua, quæ inter præcedentia & se-
quentia ponitur, exponatur de
Messia, & de redemptione sua,
prout tu intendis: sed magis con-
uenienter exponenda est de ea-
dem redemptione Babylonica,
ad quam annuntiandam Isaias
ibidem dicitur missus à Deo,
cum dicitur: Dominus misit
me, &c. quæ quidem annuntia-
tio fiebat à Propheta per spiri-
tum prophetiū Dei, ex quo di-
cit: Et spiritus eius. & sic patet,
quòd hæc expositio est magis
consona literæ cum conuenien-
tius continuatur cum præceden-
tibus & sequentibus modo præ-
dicto, quam expositio tua.

PAVLVS. Vt veritas expo-
sitionis meæ magis elucescat vo-
lo tibi exponere prædictam au-
toritatem per me allegatam cū
præcedentibus & sequentibus
seriose ad literam. Ad cuius de-
clarationem præmittendum est,
quòd in sacris eloquiis, præfer-
tim prophetis sæpe fit trāsitus
seu translatio de vna materia ad
aliam sibi similem, & specialiter
cū vna sit figura alterius, vel
habet cum ea aliquam corres-
pondentiam, sicut membra ad
caput & e contra. Vnde Isai. 14.
cum Propheta loqueretur de
principe Babylonis, qui in ty-
rannica

*In sacris li-
teris maxi-
mè prophe-
ticis, sæpe fit
trāsitus de
vna mate-
ria in altā.*

Isa. 14. a. 4.

rannica & superba potestate & casu horribili quodammodo assimilatur Lucifero, scilicet primo Angelo de celo cadenti, in tantum quod celsus erat membrum eius, & ipsius figura: idcirco in eodem contextu Propheta de vno transit ad alium, ut patet in capitulo supradicto. Vnde in proposito Isaias, Prophetado de redemptione populi Israelitici a captivitate Babylonica per Cyrum ab ipso Deo ad hoc vocatum, transit ad prophetandum de alia redemptione longe digniori, & remotiori in tempore, que tunc fienda erat per Messiam seu Christum. Quae quidem duae redemptiones licet in hoc conveniebant, quod utraque fienda erat per Dei potentiam, quae hostes populi sui opprimebat. Similiter per Dei misericordiam, qua populo suo miserebatur, propter quae de vna transit Propheta ad aliam. In multis tamen haec redemptiones inter se differebant, & specialiter in hoc, scilicet, quod redemptio Babylonica facta fuit virtute divina per Cyrum suum ministrum absque miraculorum operatione, sed mundo suo cursu naturali incedente. Redemptio vero secunda, que per Christum erat fienda cum miraculis a Deo supernaturaliter factis implenda erat per totum. Quibus praemissis, littera sic videtur exponenda ab illo loco, in quo dicitur: Audi me Iacob, &c. Ibi enim est quedam distinctio capicularis in Hebreo, ubi Pro-

Isaias Prophetado de redemptione Israel a captivitate Babylonica, transit ad redemptionem, quam Christus erat factururus.

Differentia praedictarum redemptionum.

pheta loquutus de praedictis duabus redemptionibus, quae in aliquo conveniunt, & tamen in multo magis differunt praemittit. Audi me Iacob, &c. ut ad attentionem excitet audientes, & sequitur: Ego ipse, ubi in Hebreo habetur. Ego sum ad denotandum, quod ipse Deus esse, seu essentia per se consistit, & nullo modo ab alia dependet, & sequitur: Ego primus & ego novissimus. ad denotandum ipsius eternitatem; quae omnem durationem temporis excedit, & sequitur: Manus quoque mea fundavit terram, & dextera mea mensa est caelos. ad ostendendum, quod mundus est creatus ab ipso Deo, & a nullo alio, & mundi partes ad invicem ab ipso Deo sunt proportionatae, & sequitur: Ego vocabo eos. in Hebreo habetur: Ego voco eos, & stabunt simul. ad denotandum, quod gubernatio mundi creati per ipsum Deum, est ab ipso Deo creatore suo. Quae quidem omnia supradicta Propheta praemittit ad hoc ut ostendat, quod liberatio populi Dei a Babylonica captivitate, de qua statim erat loquutus, futura erat secundum divinam ordinationem, qua ipse Deus creavit mundum, & cum gubernat, nullo interveniente miraculo supernaturaliter facto. Quod autem ista liberatio sit a Deo praedeterminata, probat seu persuadet per hoc quod Deus liberationem per Cyrum futuram, ante per Prophetam praedixit, & nullus

& nullus alius. Ex quo patet, quod sicut illa liberatio in sola Dei praescientia existebat, sic in sola eius potentia. Vnde subdit: Congregamini omnes vos. id est gentes omnes, quae diversis idolorum cultibus subiacebant. Et sequitur: Audite quis de eis, annuntiavit haec, quasi dicat, hoc nullus annuntiavit antequam fieret nisi solus Deus, cuius potentia & ordinatione factum fuit, & sequitur: Dominus dilexit eum, scilicet Cyrum, quem ad dignitatem monarchiae promovit, ut populum suum liberaret a captivitate Chaldaica. Vnde sequitur: Faciet voluntatem suam, scilicet Dei in Babylone, puniendo Chaldaeos, & Iudaeos inde liberando: & sequitur: Ego loquutus sum & vocavi eum, & adduxi eum, directa est via eius. ad ostendendum quod tota prosperitas Cyri fuit a Deo praevisa & intenta, ut liberationem populi per ipsum iuxta divinam ordinationem impleret, & hoc contra idolatras, qui huiusmodi prosperitatem attribuerunt idolis suis: unde dicitur supra eodem cap. Antequam veniret indicaui tibi, ne forte diceret: Idola mea fecerunt haec, sculptilia mea & conflabilia mandauerunt ista quae audisti. sequitur: Accedite ad me, &c. Circa quod attendendum est, quod postquam Propheta annuntiavit liberationem populi a Chaldaeis, per Cyrum divina virtute fienda, sine miraculorum operatione, nunc ab ea transit ad libe-

Cyri prosperitas omnisa Deo, & non ab idolis.

Transit ex liberatione per Cyrum facta, ad liberationem per Messiam verum Deum & hominem faciendam.

rationem, quae tunc futura erat per Christum verum Deum & hominem. Quae quidem liberatio, scilicet secunda facta fuit per ipsum Deum Redemptorem, per maxima miracula a Deo facta supernaturaliter. Et ideo sicut Isaias loquutus de prima redemptione, quae non supra cursu naturalem facta est, praemisit magalia quae Deus fecit in mundi creatione & gubernatione, quae non supernaturaliter sed cursu naturali per potentiam Dei infinitam factam fuerunt. Sic Propheta loquutus de secunda redemptione, quae per miracula supernaturaliter facta effecta est, praemittit de illis quae a Deo supernaturaliter facta fuerunt, & specialiter circa gubernationem populi Dei: de quorum miraculorum numero fuit datio legis in Sinay, in qua Deus est loquutus tantae multitudini publice & palam, quo in maximum reputatur miraculum. Vnde Deute. 4. de hac materia sic legitur: Interroga de diebus antiquis qui fuerunt ante te, ex die quo creavit Deus hominem super terram, a summo caeli usque ad summum eius. Si facta est aliqua huiusmodi res, aut unquam cognitum est, ut audiret populus vocem Domini loquentis de medio ignis, sicut tu audisti, & de hoc dicit Propheta: Accedite ad me audite haec. quasi dicat, ea quae loquutus sum maxima, & a Deo supernaturaliter facta sunt. Vnde requirunt, maiorem

Deute. 4. c. 32.

rem attentionem, sicut illa quae homo audit à propinquo attentius intelligit: Nō à principio in abscondito loquutus sum. quod communiter exponitur tam à doctoribus nostris quam tuis de datione legis in monte Sinay, in qua totus populus audiebat vocem Domini loquentis, vt habetur Exod. 20. Et dicitur hæc datio legis fieri à principio, quia in illa incepit populus Israeliticus Deo applicari in peculiarem populū recipiendo obedienter mandata sua, vt habetur Exo. 19. Quæ quidem verba nō possunt verificari de Isaia, nec de aliquo puro homine, sed de ipso Deo, qui legem dedit, & sic intelligunt etiam doctores tui, & sequitur: Ex tempore antequam fierent ibi eram. vbi in Hebræo habetur: A tempore quo fiebat ego ibi. quod intelligitur de ipso Deo, qui loquendo populo modo prædicto ibi erat, quod non potest intelligi de Isaia, qui nō dum erat natus nec anima eius creata, vt iam ostensum est. Et sequitur in eodē contextu & versu nulla differentia interposita: Et nūc misit me Dominus & spiritus eius. quod nō potest intelligi planè, nisi de quo cōtinuè & immediate Propheta loquitur, scilicet de Deo: Et sic habetur, quod Deus qui legem dedit in Sinay loquendo populo non in abscondito, postea missus est à Deo, & spiritu eius, quod erat intentum: & vt magis ostēdat Propheta, quod

verba prædicta sunt verba Dei à Deo missi, inmediate subdit: Hæc dicit Dominus Redemptor tuus, scilicet Deus ille qui missus est à Deo & spiritu eius ad tuam redemptionem & sanctificationem, de quo dicit sanctus Israel: Ego Dominus Deus tuus docens te vtilia. quod intelligitur sic. Nam Redemptor noster non solum dedit præcepta, quæ sunt necessaria ad consequendam beatitudinē, sed etiam consilia, quæ ad hoc non sunt necessaria, sed tamen vtilia, in quantum per ea melius & expeditius homo possit consequi prædictā beatitudinē: Gubernas te in Hebræo habetur: Ducens te in via qua ambulas. quia gesta ipsius redemptoris ducatum præstant homini ad hoc, vt in hac vita quæ est via dirigatur ad terminū beatitudinis, & sequitur: Vtinā attēdisse mandata mea, & facta fuisset sicut flumen pax tua. quod intelligitur dupliciter: vno modo referendo hæc verba ad id quod dixerat statim ante: Docens te vtilia. quasi dicat, & si docui te vtilia, scilicet consilia quæ non important necessitatem, sed vtilitatem in consequendo expeditius beatitudinē, tamen vtinam attendisses mandata mea, scilicet præcepta quæ necessitatem important, quia hoc suffecisset tibi ad salutem, per quam pax perennis habetur atque perpetua, de qua dicit: Facta fuisset sicut flumen pax tua, &c. Alio modo pos-

Non solum Christus præcepta dedit sed consilia vtilia.

Dupliciter hæc verba expliuntur.

Exo. 20. c. 18.

Exo. 19. b. 8

Hæc de Isaia verificari non possunt sed de Messia.

Deus qui legem dedit in Sinay, missus est à Deo & spiritu eius.

do possunt exponi prædicta verba, scilicet: Vtinā attēdisse mandata mea. referendo ea specialius ad Phariseos, quibus Christus dedit duo mandata, quæ si seruassent, habuissent pacem temporalem & etiam spiritualem. Christus enim interrogatus à Phariseis seu Herodianis, si liceret tributum dare Cæsari. Respondit non consulendo, sed potius præcipiendo: Quæ sunt Cæsaris date Cæsari, & quæ sunt Dei date Deo. Quæ quidem mandata non seruauerunt, sed vtrumque transgressi sunt. Rebellaerunt enim Romano Imperio, & sic non dederunt quæ erant Cæsaris Cæsari, per quod amiserunt pacem temporalem, quia uenerunt Romani & destruxerunt locum & gentem, vt patet in historia Iosephi de destructione Hierusalē & populi Iudaici, per Titum & Vespasianum. Fuerunt etiam transgressi secundum mandatum, scilicet quæ sunt Dei date Deo, recedendo à Christo tā in credendis quam in agendis, & sic amiserunt pacem internam & supernam. Vnde de prima parte subdit. Facta fuisset sicut flumen pax tua. quia pax temporalis est transitoria sicut flumen. De secunda autem dicit: Et iustitia tua sicut gurgites maris. Iustitia enim, quæ est per fidem Christi, est iustitia superabundans sicut gurgites maris, & etiam perpetua sicut gurgites maris non deficiunt. Habes igitur ex prædictis expositionem literalem

Christus Phariseis duo mandata dedit quæ ambo transgressi sunt.

Matt. 22. c. 21.

Primum mandatum. Luc. 20. d. 15.

Iosephus de bello Iud.

Secundum mandatum.

Pax duplicem amiserunt Pharisei.

prædictæ autoritatis quam tibi allegavi, scilicet: Dominus misit me, &c. in qua Trinitas in diuinis exprimitur cum expressione tertiæ personæ, scilicet Spiritus sancti: quæ quidē expositio consona est præcedentibus & sequentibus, vt dictum est.

SAVLVS. Audio expositionem tuam circa prædictam autoritatem Isaia: sed video quod expositio tua facit contra te. Dicis enim quod lex nostra, quæ data fuit in Sinay, fuit data à filio Dei quem tu Deum vocas. Vnde dicis, quod de illo solo verificatur: Nō à principio in abscondito loquutus sum. Ex quo sequitur quod non fuit illa lex data à tota Trinitate, quam tu asseris esse in diuinis: & per consequens non fuit data à Deo, qui creauit cælum & terram, & qui eduxit Israelē de Aegypto: nō enim dubito te concedere quod tota Trinitas creauit mundum, & eduxit Israelē de Aegypto: & sic si benè consideras, expositio tua tibi ipsi contradicit.

PAVLVS. Indubiè concedo tibi, quod sancta Trinitas, quæ est vnus Deus, creauit mundum, similiter & eduxit Israelē de Aegypto, & etiam legem dedit Moyfi. Nam secundum verā fidem Catholicam opera sanctæ Trinitatis indiuisa sunt ab ætate. Distinctio enim personarū in diuinis solum est secundū relationes originales: quæ ab intrantur modo sunt, cū hoc tamē stat, quod in sacra Scriptura ope-

Correlatiue de Trinitate personarum.

Replicat & probare nititur legem Moyfi non fuisse datā à tota Trinitate.

Opera Trinitati indiuisa sunt ab ætate.

Appropriata diuina quomodo dicuntur.

Legis datio filio. Deo tribuitur, quia pertinet ad sapientiam.

ra diuina appropriantur certis personis, sicut illa quę pertinet ad potetiam appropriatur Deo Patri, & illa quę ad sapientiam appropriantur filio, similiter quę ad bonitatem, appropriatur Spiritui sancto: & quia datio legis pertinet ad sapientiam, ideo appropriatur Filio, non intelligendo quod sit proprium Filij, sic, quod non sit commune toti Trinitati. Differentia enim est in hac materia inter appropriationem & proprium: sed de istis ad presens non est curandum circa re, donec aliquo modo sis illuminatus in fide.

CAPITVLVM. XV.

In quo ostenditur per aliquas auctoritates, quod Spiritus sanctus est Deus, contra Hebræos, qui Spiritum sanctum in Scripturis contentum dicunt esse creaturam, & specialiter exponitur illud verbum Gen. 1. Spiritus Domini ferebatur super aquas.

S A V L V S.

Arguit Spiritum sanctum creaturam esse & non Deum.

Psalm. 50. c. 13

2. Reg. 23. 2.

ADhuc non plenè probas mihi, quod Spiritus sanctus sit Deus: nos enim benè credimus Spiritum sanctum esse aliquid à Deo creatum, quod est quid sanctissimū, de quo Psalm. Spiritum sanctum tuum ne auferas à me: qui quidē Spiritus sanctus loquitur in Prophetis. Iuxta illud 2. Reg. 23. Spiritus Dei loquutus est in me, sed quod ille Spiritus sanctus sit verus Deus minime credimus, nec auctoritates per te allegatę hoc plenè ostendunt.

P A V L V S. Ex quo Spiritum sanctum credis esse, quem etiā credis fuisse loquutum in Prophetis, prout auctoritates per te allegatę testantur, ex cōsequenti debuisses ipsum credere Deū verū esse, vel aliquam substantiam intellectuāle creatam corpore separatam: sed non est dicendum, quod sit aliqua substantia intellectualis creata separata à corpore, quia sic esset angelus, vel anima alicuius beati separata, sed non primum, quia secundum Philosophorum inquisitionē, nec etiam secundum testimonia sacrarum Scripturarū habetur, quod sit aliqua substantia intellectualis creata, separata à corpore, nisi solum angeli, nec secundū tu etiam concederes: & sic remanet quod Spiritus sanctus de quo Scriptura loquitur sit Deus, prout etiam auctoritates predictę per me allegatę satis ostendunt: sed ad maiore abundantiam adhuc ostendam tibi auctoritates, quibus concedere cogeris quod Spiritus sanctus est Deus, per quas auctoritates planè ad literā Spiritui sancto attribuitur illud quod solius Dei est. Manifestum est enim apud doctores nostros, & etiam tuos quod solius Dei est esse vbi-que, per essentiam, presentiam, & potetiam: nam hoc pertinet ad infinitatem essentię & potentię diuine, quę nulli creature cōpetit: cū quęlibet creatura sit finita. Psalmista tamē esse vbi-que attribuit Spiritui Dei, qui est Spi-

Spiritus sanctus dicitur Deum esse probat, & argumeto conuincit, cum non possit dici quod sit aliqua intellectualis substantia creata.

Dei solius est vbi-que esse per essentiam, presentiam, & potentiam.

Spiritus sanctus vbi-que est.

Psalm. 138. a. 2.

Iob. 33. a. 4.

Beresith Rabba.

Talmudistarum testimonio Spiritus sanctus est Deus.

Isai. 11. a. 2.

Gen. 42.

Rabbi Simeon.

Psalm. 32. b. 6.

Spiritus sanctus, vnde in Psalmo, qui incipit: Domine probasti me & cognouisti me, &c. dicitur: Quo ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam, si ascendero in cælum, tu illic es, &c. ex quo patet, quod Spiritus Dei est vbi-que; tanquam ipse Deus. Similiter Iob. 33. legitur: Spiritus Dei fecit me, & spiraculū Omnipotentis viuificauit me. Cōstat autem quod facere hominem, & viuificare eum solius Dei est: Doctores etiam tui antiqui de Spiritu sancto quādoque loquētes attribuunt ei ea, quę ad solum Deum pertinent.

S A V L V S. Allega illos Doctores nostros hoc dicentes.

P A V L V S. In libro illo qui dicitur Beresith Rabba, quę est glos. magna super Genes. illud verbum: Spiritus Domini ferebatur super aquas. quæritur: Quis est ille Spiritus Dei, de quo dicitur: Et Spiritus ferebatur super aquas. & respōdetur: Hic est Spiritus Messię. de quo in Isaiā legitur: Et requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientię & intellectus, &c. Isai. 11. Hęc in glos. prædicta, tā maiori quā minori. Itē in prædicta glos. Gen. 42. legitur Rabbi Simeon dicit: Quid est illud quod dicitur in Psalmo: Spiritus oris eius, omnis virtus eorum. hoc est, inspirauit Deus sanctus & benedictus spiritum oris sui, & creatus est mūdus. Ex quib⁹ & multis similib⁹ patet propositū.

S A V L V S. Illa glo. quam

allegas super illud verbū: Spiritus Dñi ferebatur super aquas. modicum facit pro te: possum enim respōdere, quod Spiritus Messię est anima ei⁹. Sepe enim in scripturis anima humana dicitur spiritus. Vnde Zach. 12. Ego Dominus formās spiritum hominis in medio eius, quod intelligitur de anima. Constat autem, quod etiam secundum te anima Christi seu Messię nō est Deus, nec etiā illud quod dicitur: Spiritus Domini ferebatur super aquas. intelligēdum est de ipso Deo: tum quia cū Deus sit omnino immobilis, non potest verificari de ipso quod ferebatur, quia hoc importat motū: tū quia si per hoc quod dicitur hic: Spiritus Dei. intelligatur ipse Deus. quę dicis esse tertiam personā in diuinis: inconueniens esset, quod in creatione mundi fieret mentio de Spiritu sancto, quę dicis esse tertiam personā, & nō de Filio, quem dicis esse secundam. Ad auctoritatē secundā quā allegas ipsius Rab. Simeon. nihil aliud occurrit dicendum nisi illud quod supra cōtra eā dixi, ad quā per te fuit respōsum.

P A V L V S. Concedo tibi, quod anima Christi nō est Deus, sed est anima humana, quę creata fuit in eodē instanti, quo infusa fuit in corpore Christi humano: sicut dictum est, & ostensum supra de aliis animalibus humanis, & non antea. Et ideo de ipsa non potest dici: quod ferebatur super aquas in exordio crea-

Replicat, sed se interpretando auctoritatē Gen.

Zach. 12. a. 2

Respondit obiectioni. Prima responsio.

tionis mundi, cum protunc nõ-
dũ fuisset in esse producta. Ad
aliud verò quod obiicit dicens,
quòd hoc dictum Ferebatur. nõ
potest dici de Deo, ad quem nul-
lo modo pertinet moueri: pos-
sem tibi respondere, vnò modò
quòd licet verũ est, quòd Deus
sit omnino immobilis, tamen se-
pe in scripturis de Deo dicuntur
aliqua verba, quorũ propria si-
gnificata nõ possunt esse sine mo-
tu, vt cũ dicitur: Descendit Deus
super mõtem Sinay. Exo. 19. Et
in Psalmo: Ascendit Deus in iu-
bilo. & in multis aliis locis. Quę
quidem verba, scilicet ascende-
re & descendere, cũ de Deo
dicuntur intelliguntur non pro-
priè sed metaphoricè dicta. Vn-
de in proposito cũ dicitur: Spi-
ritus Dei ferebatur. non debet
intelligi, quòd ferebatur per
motum localem, sed metapho-
ricè, scilicet quòd Spiritus Dei,
id est Spiritus sanctus, cui boni-
tas & amor appropriatur, afficie-
batur ad perficiendã perfectio-
nem aquarum, scilicet omnium
entiũ productorum. Aquę enim
iuxta seriem literę illius capituli,
omnia entia corporalia in pri-
mordio producta continebant.
Et licet prædictorum verborũ,
sententia hoc modo posset ha-
beri, tamen aliter & magis pro-
priè iuxta veritatem Hebraicã
exponi possunt. Circa quòd at-
tendendũ quòd vbi nostra trã-
latio dicit: Spiritus Domini fe-
rebatur. in Hebræo habetur,
quędam dictio quę sonat Mera-

phet, quòd in lingua nostrã
idem significat quòd incubare
in similitudinem volucris, oua
suo calore animantis. Idẽ enim
verbum ponitur Deut. penult.
vbi dicitur: Sicut aquila prouo-
cans ad volãdum pullos suos, &
super eos volitans. ibi in Hebrai-
co habetur, super eos Yerabeff,
ibi in Hebræo habetur, super eos
Israel, id est, incubans. Vnde in
proposito, quia Spiritus san-
ctus. viuificator omnium à prin-
cipio dicitur, de quo in Psal-
mo: Emitte Spiritum tuum, &
creabuntur. Idcirco in rerum
exordio, sicut Deo Patri attri-
buitur productio rerum, de non
esse ad esse per creationem, sic
Spiritus sancto attribuitur viui-
ficatio rerum: quę quidem viui-
ficatio potest intelligi secundũ
motum primi mobilis. Nam mo-
tus secundũ Philosophũ 3. Phi-
sificorum, est vita rerum natura-
lium: motus autem primi mobi-
lis est primus & præcipuus, à
quo omnes motus regulãtur &
mensurantur, tanquam à prima
omnium motuum mensura: qui
quidem motus rerum viuifica-
rius naturalium, est à Deo tan-
quam à primo mouente princi-
paliter creatus. Vnde in primor-
dio creationis rerum naturalium
de hoc primo motu, tanquam
de vita rerum naturalium fit
mentio: attribuendo ipsum mo-
tum Deo, in persona Spiritus
sancti, cui appropriatum est vi-
uificare vt dictum est: & ex ista
expositione tollitur, quãdam
admira-

Deut. 32

Yerabeff, id
est incubare

Psal. 103
v. 30.

Spiritus san-
cto attribui-
tur viuifica-
tio rerũ, si-
cut patri
creatio.
Arist. 3. Phi-
sic. creatio.

Respondit
tacite obie-
ctioni.

Multa de
Deo dicun-
tur in Scri-
ptura, quę
sine motu fi-
ri non pos-
sunt.

Exo. 19.
b. 11.
Psa. 46. a. 6.

Ascendere
& descende-
re de Deo
metaphori-
cè dicitur.
Ferebatur
super aquas
Spiritus san-
ctus, id est af-
ficiebatur
ad perficien-
dum res, ex
aquis crean-
das.

Aqua in
primordio
rerum conti-
nebant om-
nia creata.

Alia expo-
sio illi Spi-
ritus Domi-
ni ferebatur
Metapho-
phet, hoc est
incubare.

Respondit
tacite obie-
ctioni.

In primario
in creatione
prius fuit fa-
cta mentio,
de tempore
quã de mo-
tu, etiam si
motus sit
prior tempo-
re naturali-
ter.

Respondet
ex superioribus
distis.

In creatio-
ne quare de
Spiritu san-
cto fit men-
tio, non de
Patre qui
est prima
persona, nec
de Filio qui
est secunda
persona.

Trinitatis
perfecta fit
mentio in
prima verũ
creatione.

Causa om-
nium rerum
creationis
tribuitur Pa-
tri per mo-

admiratio quę animum non mo-
dicum pulsat, scilicet quomo-
do inter primo creata fit mētio
de tempore, cũ dicitur: Factum
est vespere & mane dies vnus,
& de motu nulla videtur fieri
mētio: motus tamẽ est prior tē-
pore naturaliter, quę quidẽ ad-
miratio tollitur per prædictam
expositionem, nã secundũ eam
prius fit mētio de motu quã de
tempore, vt dictũ est. Ad secun-
dum verò quòd obiicitur con-
tra expositionẽ super illud ver-
bũ: Spiritus Domini ferebatur.
dicens quòd incõueniens esset
dicere, quòd in creatione mun-
di fieret mentio de Spiritu san-
cto, qui est tertia persona in diui-
nis. Ad hoc tibi respõdeo quòd
verũ dicis in hoc, scilicet quòd
inconueniens est dicere, quòd
in creatione mundi, quę est pri-
mus & principalis effectus Diui-
nitatis, nõ fieret sufficiens men-
tio tacita vel expressa de distin-
ctione diuinarũ personarũ: sed si
rectè scrutatus fueris sensum
prædictorũ verborum, scilicet:
In principio creauit Deus, &c.
vsq; ibi: Spiritus Dñi ferebatur
super aquas. inuenies quòd fit
mentio sufficiens de tribus per-
sonis diuinis, ipsas inueniendo, sal-
tẽ sacras scripturas rectè & dili-
genter scrutanti. Ad cuius decla-
rationem præsupponere debes,
quòd secundũ veritatẽ fidei nõ
solum nostrã sed etiã tuę: Deus
est causa omniũ rerũ creatarum
per suũ intellectũ & voluntatẽ,
sicut artifex est causa artificiatio-

rum inuentorũ per ipsum. Dicit
enim scriptura: Omnia quę cun-
que voluit Deus fecit. velle au-
tẽ præsupponit cognoscere. Stat
autẽ quòd artifex per artẽ quã
habet in suo intellectu concep-
tã, & per amorem suę volũtatis
relatũ seu applicatum ad suum
opus producẽdũ, operatur. Ex
quo vltèrius considerandũ est,
quòd Deus Pater operatus est,
omnem creaturã per suum ver-
bũ seu sapientiam conceptam,
quòd est Filius, & per suũ amo-
rẽ, quòd est Spiritus sanctus: ita
tamen quòd non intelligatur,
quòd creare sit propriũ alicuius
personę diuinę tantũ. Om-
nia enim opera Trinitatis ab ex-
tra sunt indiuisa, vt supra dictũ
est: sed sic intelligẽdo quòd cau-
salitas creationis attribuitur
personę Patris, per modũ effi-
cientis, & personę Filij attribui-
tur per modũ causę exẽplaris,
Spiritus verò sancto, huiusmodi
causalitas attribuitur per modũ
amoris seu effectus ad res crea-
tas producendas: & ideo sacra
Scriptura rectè innuit personã
Patris, cui causalitas creationis
attribuitur per modũ efficiẽtis,
cũ dicitur: Creauit Deus cælum
& terrã. Innuit etiã personã Fi-
lij cui causalitas creationis attri-
buitur per modũ exemplaris, cũ
dicitur: In principio. quòd idẽ
est ac si dicat in verbo seu in sa-
pientia, prout alibi in sacra Scri-
ptura inuenitur: & etiã quidam
de magnis Doctoribus tuis, hoc
sentiunt. Innuit etiã in sacra

dñi causa effi-
cientis, Filio
per modum
exemplaris
Spiritus san-
cto, per mo-
dum amoris
ad res crea-
tas.

Pater effi-
cientis, Filius
exemplaris,
Spiritus san-
ctus effectus
amoris ad
res producẽ-
das.

Creauit
Deus, Pa-
ter, in prin-
cipio, Filius
intelligitur.

Spiritus sanctus per modum amoris dum fertur super aquas

Essentialia attributa diuinis personis, nempe potentia Patri, sapientia Filio, voluntas Spiritui sancto.

Scriptura personam Spiritus sancti, cui attribuitur causalitas creationis per modum amoris seu voluntatis, per hoc quod dicitur: Spiritus Domini ferebatur super aquas. ut supra expositum est. Ex quibus recte consideratis reperies, quod supra processiones personarum in diuinis rationes productionis rerum creaturarum aliqui addunt, in quantum includunt essentialia attributa diuina, scilicet potentiam, quae appropriatur Patri, scientiam quae appropriatur Filio, & voluntatem quae appropriatur Spiritui sancto, ut per Doctores nostros ista plenius elucidantur.

CAPITULUM XVI.

In quo ostenditur, quod per hoc quod dicitur: In principio creauit Deus. intelligendum est, in sapientia a Deo concepta, per quam Deus mundum creauit.

SAVLVS.

Arguit quomodo in hac verbo: In principio intelligatur Filius.

Ostende mihi, unde habes ex sacra Scriptura, vel a Doctoribus nostris, quod in hoc quod dicitur: In principio creauit Deus. intelligatur in Filio, vel in verbo, seu in sapientia a Deo concepta: mirabile enim est in oculis meis, si posses hoc reperire.

Rab. Moy. Gerun.

PAVLVS. Hoc quod queris habes expressè in glossa Rab. Moy. Gerudensis, qui inter ceteros expositores tuos dicitur inter vos magis esse eruditus in secretis diuinæ legis: qui quidem Rab. Moy. super illud verbum: In principio creauit Deus cælum.

discipulo seu adiutorio suo, sic alloquitur: Si merueris intelligere secretum huius dictionis Berefith, scilicet in principio. cognosces, quod secundum viam veritatis scriptura loquens de inferioribus innuit in sublimibus. Dicitio enim Berefith, id est, in principio, innuit in sapientia, quae est principium principiorum, & ideo in translatione Hierosolymitana in loco ubi dicitur Berefith, seu in principio, habetur in sapientia. Hæc ille. Ex qua auctoritate habes intentum meum super dictum.

In Berefith secretum maximum, quod dum de inferioribus agit ad sublimitatem ascendit Berefith, id est sapientia principiorum principiorum.

SAVLVS. Adhuc ex illa glossa Rab. Moy. non habetur quod illa sapientia, quae signatur cum dicitur Berefith, seu in principio, sit a Deo concepta, sic ut distinguatur realiter ab ipso Deo concipiente, hoc enim requiritur ad hoc quod talis sapientia dicatur, verbum conceptum, seu Filius genitus, prout tu ostendere presumis.

PAVLVS. Ille sapientissimus Salomon volens de sapientia a Deo genita aliquid loqui, ad excitandam audientium de tantare attentionem, in persona ipsius sapientiae sic praemittit in 8. Prouer. Audite, quia de rebus magnis loquutura sum. quasi dicat: ista quae dictura sum, maxima sunt & auditu digna. Ad Rom. 10. Fides enim est ex auditu. Doctores enim tui cum loquuntur de aliqua re, quae a Deo fuit eis vel patribus reuelata, semper consueuerunt dicere: Hoc habetur

Prou. 8. a. 6.

Rom. 10. c. 17.

tur ex auditu, seu ex ore auditus. unde & sapiens proprie dicebat: Audite: quasi dicat, ex auditu ista habentur, non ex inquisitione, & sequitur: De rebus magnis loquutura sum. & secundum aliam translationem dicitur: Audite, quia principalia loquar. Principia enim cuiuslibet scientiae, quae sunt principalia in ipsa, praesupponuntur tanquam vera, ex traditione seu ex auditu altioris scientiae, ut Philosophus in posterioribus dicit. Et ideo principia seu principalia doctrinae diuinae oportet, quod praesupponantur tanquam vera & probata, ex auditu altioris scientiae: quae quidem scientia est scientia diuina, per cuius reuelationem talia principia habentur. Consequenter infra eodem cap. sapientia praedicta, quibusdam interpositis, quae pertinent ad commendationem ipsius, docet quae & qualia sunt haec principalia seu magnae res, de quibus loquutura erat sit dicens: Deus possedit me in Berefith, id est, in initio viarum suarum antequam quicquam faceret a principio, ab aeterno ordinata sum, & ex antiquis ante quam terra fieret, nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram: nec dum fontes aquarum eruperant, nec dum montes graui mole constiterant, ante colles ego parturiebat, adhuc terram non fecerat, & flumina, & cardiens orbis terrae: quando praeparabat caelos aderam, quando certa lege & giro vallabat abyssos, &c. vsq; ibi:

Aristo. in Post.

Principia doctrine diuinae sunt praesupponenda tanquam vera & probata & illa sunt quae per reuelationem habentur.

cum illo eram cuncta componens. Ex quibus, diligenter consideratis habes manifestè, quod aliqua sapientia erat cum Deo ante mundi constitutionem, quae quidem sapientia erat concepta a Deo, non creata seu facta, & erat cum Deo cuncta componens, scilicet omnia quae in primordio rerum fuerunt a Deo creata, quae omnia ferè in praedicta auctoritate tanguntur: quae quidem sapientia ante mundi constitutionem erat semper cum Deo, & a Deo concepta, & per quam Deus fuit cuncta componens, non potest esse nisi Deus, alioquin sequeretur quod non solus Deus esset creator mundi, sed Deus & illa sapientia per quam mundum creauit: & sic essent duo creatores mundi, quod nephas est, apud te sicut & apud nos.

Sapientia quae erat cum Deo ante mundi constitutionem, erat non creata, nec facta sed a Deo concepta, & cum ipso omnia componens.

Si sapientia non esset Deus, essent duo creatores mundi.

SAVLVS. Antequam aliquid dicam contra hoc quod asseris de sapientia a Deo concepta, volo tibi ostendere quod translator tuus non verè transfudit quandam dictionem in praedicta auctoritate contentam: in qua quidem dictione magna vis tuae rationis consistit: ubi enim dicit translator tuus, Cum illo eram cuncta componens. in veritate Hebraica dicitur: Cum illo seu apud illum eram Amon. hæc autem dicitio Amon, licet habeat multas interpretationes, in nulla tamen signat: Cuncta componens. unde ex veritate literæ non habes ex praedicta auctoritate, quod

Arguit veritatem nostram interpretis esse falsam.

sapientia illa quam dicis à Deo esse conceptam, sit cum Deo vel apud Deum cuncta componens: & sic dicendum est quòd illa sapientia, de qua sapiens loquitur, non est Deus, quod tu tamè ex hac autoritate principaliter probare præsumebas.

P A V L V S. Verum dicis, quòd ista dictio Amō in Hebraico habet multas interpretationes: sed Doctores tui in hoc loco istam dictionem interpretati sunt conformiter ad translationem nostram. Vnde in glos. super Gen. quæ dicitur Beresith Rabba, super illud verbum: In principio creauit Deus. volentes exponere istam dictionem in principio, quod in Hebraico dicitur in Beresith, concordantes istam dictionem Beresith, cū illa alia dictione omnino simili, quæ ponitur cum prædicta autoritate Prouer. per me allegata, vbi dicitur: Dñs possedit me in Beresith, id est, in principio viarū suarum. in eodē loco allegant verbum supradictum, scilicet eram apud eum Amon: & ibidem istā dictionem Amon, multipliciter interpretantes. Finaliter sic dicunt: Amō est artifex: lex enim Dei dicebat: Ego fui instrumentum artis Dei sancti & benedicti, in via seculi. Artifex enim carnalis ædificans pallaria, non ædificat ea, nisi habeat exemplaria & descriptiones, vt sciat quomodo facturus est cameras & cubricula seu celaria: sic etiā Deus sanctus & benedictus respiciens,

in lege creauit seculum: vnde & lex dicit: Beresith, id est, in principio creauit Deus. non est autē Beresith, scilicet principium nisi lex vt dictum est Prouer. 8. Dñs possedit me Beresith, id est principium viæ suæ. Hæc in glos. Ex qua habes manifestè, quòd Amō significat artificem, seu artificium artis vel artē. Et hoc manifestè cōcordat cū translatione nostra quæ dicit: Cum illo eram cuncta componens. per artem enim artifex cuncta componit: hoc etiā explicauerūt per exemplum de artifice ædificante, vt in sua expositione prædicta continetur: & sic est manifestum quòd secundū Doctores tuos sapientia prædicta, à Deo concepta ante mundi constitutionē, est illa per quā mundum Deus creauit, sicut per artem artifex suum artificium producit.

S A V L V S. Verum est quòd sic nostri Doctores exponunt, sed hanc sapientiam dicunt esse legē Dei, quod debet intelligi de lege Mosaica, non autem de sapientia, quā tu dicis esse Deū.

P A V L V S. In disputationibus dialecticis seu in iudiciis cōtentiosis alter disputantium seu contendentium, potest accipere ex dictis sui aduersarij, illud quod profecit, relicto alio quod non facit pro se, præsertim cum illud relictum sit manifestè falsum. Vnde in proposito ex autoritate prædicta tibi ostēdo, quòd secundum Doctores tuos verū est, quòd Amō in hoc

in hoc loco, significat artem seu artificium, quod facit pro me & pro translatione nostra, sed quod vltius dicunt, quòd illa ars seu artificium est lex, scilicet Mosaica, vt tu asseris, hoc est nō solum falsum sed ridiculosum & fortè absurdum dicere: Tū quia lex Mosaica nunquam legitur esse antequā fuisset data in monte Sinay, nec etiam tempore Patriarcharum, tum quia superfluum etiam esset illam esse ante mundi constitutionem, quando nullus homo erat, qui eam intelligeret seu obseruaret. De pluvia enim legitur Gen. 2. Non enim pluerat Dominus Deus super terram, eo quòd homo non erat qui operaretur terram. Vnde à simili seu fortiori nullo modo est credendum, quòd lex fuisset producta, quando homo nōdum erat in mundo. Tum etiam quia si lex illa, per quam Deus fecit mundum, fuisset aliquid extra Deum existens, sequeretur quòd Deus minus perfectè produceret mundum, quàm aliquis artifex producit suum artificiatum: quod est non solum falsum sed absurdum, consequētia patet ex hoc, quia artifex producit suum artificiatum per artem sibi intrinsecam: Deus vero secundum tuam positionem produxisset mundum per artē sibi extrinsecam, quod derogat perfectioni creationis rerum à Deo factæ, quia Deus secundū hoc indignisset adiutorio exteriori ad creationem mundi.

CAPITVLVM. XVII.
In quo ponuntur quedam obiectiones Iudeorum contra veritatem generationis, quam fides Catholica profitetur esse in diuinis, quæ quidem obiectiones soluntur: in cuius fine declaratur quòd in presenti tractatu, vbi solū agitur de Scrutinio scripturarum, non est tractandum de omnibus difficultatibus, quæ ad hoc mysterium pertinent.

S A V L V S.

EXpositio tua circa prædictā autoritatem, Prouer. 8. nullo modo cōsonat rationi, quòd enim sapientia diuina, per quam Deus fecit mundum sit à Deo genita, sic vt à Deo generante realiter distinguatur: nullo modo potest à ratione tollerari, quamuis enim prout tu supra dixisti, in 7. cap. ea quæ de Deo dicuntur, non sunt intelligenda secundum modum infimarū creaturarū quæ sunt corpora, sed secundum similitudinē supernarū creaturarū, quæ sunt intellectuales substantiæ: & sic quòd generatio in diuinis intelligenda est secundum emanationem intelligibile, prout verbum intelligibile à proferente, seu à dicente distinguitur: quæ quidē emanatio nō transit in materiam exteriorē sed intra manet. Adhuc secundum istam tuam declarationem nullo modo dicendum est, quòd in diuinis sit generatio, nec per cōsequens generans & genitū, seu Pater & Filius. In homine enim & in angelo, in quibus est aliqua

Amon esse non potest lex Mosayca.

Hebraicæ translatio cū nostra conuenit.

Primò. Quia lex non fuit antequam daretur in monte.

Secundò. Quia Amō id est, lex esset ante mundi constitutionem.

Gen. 2. 5.

Tertio quia sequeretur quòd Deus faceret mundum minus perfectè quàm vis artifex suū artificiatum.

Arguit quòd sapientia sit lex Mosayca.

Beresith Rabba.

Amō est artifex.

Arguit quòd in diuinis nō est generatio sed emanatio.

aliqua emanatio intelligibilis, secundum quam est in eis intell...

PAVLVS. Verum est prout tibi dixi, quod generatio in diu...

mus ad diuinam perfectionem quæ est infinita, oportet quod...

Nulla res creata tantum Deo assimilatur...

Isai. 40. d. 18

Nota causam.

Nullum autem deus competit Deo...

bis procedens, secundum intelligibilem operationem non est eius...

Intelligere diuinum est ipsa substantia...

Ad secundum.

Non omne acceptum est receptum...

Quomodo dicitur...

ni, unde filius in diuinis, in quantum procedit ab alio...

Distinctio decima de Scrutinio Scripturarum...

In capitulo primo proponitur, quod ex hoc

ex hoc quod fides catholica profitetur, Christum esse verum Deum & verum hominem, non derogatur diuinae perfectioni.

In capitulo secundo ostenditur, per auctoritatem Psalm. in Psalmo: Quare fremuerunt, &c. quod Christus est Deus & homo.

In capitulo tertio ostenditur idem per auctoritatem Psalm. in Psalmo: Deus iudicium tuum regi da.

In capitulo quarto ostenditur idem per auctoritatem Psalm. in Psalmo: Eructavit cor meum verbum bonum.

In capitulo quinto ostenditur idem per auctoritatem Isaie 9. cap.

In capitulo sexto ostenditur idem per auctoritatem Hierem. 23. cap.

In capitulo septimo ostenditur idem per visionem factam Ezechiel in 1. cap. sue prophetiae, & per visionem factam Danieli in 7. cap.

In capitulo octavo ostenditur idem per auctoritates Prophetarum Mich. 5. cap. & Zacha. 12.

In capitulo nono ostenditur idem per dicta antiquorum Talmudistarum, & in eodem imponitur finis primae parti huius tractatus.

CAPITVLVM I.

In quo proponitur, quod ex hoc quod fides catholica profitetur, Christum esse verum Deum & verum hominem, non derogatur diuinae perfectioni.

SAVLVS.

VIC QUID sit de praemis, adhuc video quod Christus tuus manifeste fuit loquutus contra Excelsum. Docuit enim

Arguit Christum & discipulos docuisse contra diuinam perfectionem.

per se vel per suos discipulos contra diuinam simplicitatem, & quasi contra omnem diuinam perfectionem, & ideo proprie de ipso debet intelligi illud. Dan. 7. de cornu paruulo, qui loquutus erat contra Excelsum, prout tibi supra dixi.

PAVLVS. Dic mihi obsecro, vbi inuenisti, quod magister meus Christus, vel ipse discipuli, talia contra Deum excelsum fuissent loquuti, non enim credo quod talia posses reperire in doctrina sua vel suorum.

SAVLVS. Manifestum est nec tu vt credo negabis, quod magister tuus vel eius discipuli ipsi nomine docuerunt, & publice atque continue praedicant, quod ipse tuus Messias est verus Deus & verus homo, & consequenter de ipso Deo etiam asserunt quod fuit temporaliter natus ex muliere, cum tamen Deus esse nunquam incepit: testante Psal. A seculo & vsque in seculum tu es Deus. & in multis aliis locis. Afferunt etiam ipsum Deum fuisse crucifixum, mortuum & sepultum, & huiusmodi, quid ergo magis contra Deum excelsum dici posset, quam quod sit vel fuit passibilis, cum tamen Deus sit omnino immortalis & immutabilis, dicente Scriptura: Ego Deus & non mutor. Malach. 3. quo modo enim pati posset, qui mutari non posset. Quid enim absurdius contra Deum excelsum dici posset, quam quod fuit mortuus, de quo Scriptura dicit: Vivo ego in eternum. certe & si scri-

Quid confiteantur Catholicus de Christo. Quod sit verus Deus & verus homo. Quod Deus sit temporaliter natus, &c. de Christo qua in Symbolo fidei sum.

Malach. 3. b. 3.

Quae omnia contra diuinam simplicitatem esse arguit. Philosophi fatentur Deum incorporatum & immutabilem esse.

si scripturae de iis tacuissent ipsi Philosophi pagani maxime contra hoc insurgerent, qui ex solo rationis dictamine probant verum Deum, quem cognoscunt esse primam causam mundi omnino esse incorporeum & immutabilem, & summe simplicem, secundum quos omnia praedicta per te & tuos assera ludibria reputaret seu deliramenta.

PAVLVS. Concedo tibi, quod secundum veritatem fidei nostrae Christus in Prophetis promissus, de quo hic agimus est verus Deus, & verus homo, quam veritatem ex testimoniis sacrae Scripturae cogimur concedere. Similiter secundum eandem veritatem conceditur quod Christus fuit natus de muliere, passus mortuus & sepultus: quae quidem omnia de Deo concedimus fuisse vera, non tamen in quantum Deus seu secundum naturam diuinam, sed secundum naturam assumptam, scilicet humanam, sic tamen praedicta de Deo dicuntur secundum veram fidem, vt in nullo derogetur diuinae perfectioni apud eum qui sacra testimonia recte scrutatur & sanam habet rationem.

Christus licet natus & passus, si non tamen derogat diuinae perfectioni.

SAVLVS. Duo hic dicis, quae nullo modo posses probare, quorum primum est quod Christus in Prophetis promissus est, seu debet esse verus Deus: cuius oppositum sacra Scriptura testatur, quae in multis locis asserit, eum futurum esse de genere Dauid: quod non credo te ne-

gare, secundum quod de Deo posset verificari, quod fuit natus de muliere, passus mortuus & sepultus, &c. sine hoc quod derogetur diuinae perfectioni, hoc enim manifeste videtur implicare contradictionem, vt supra dixi. Dicere enim quod Deus aeternus, & immutabilis, fuit natus temporaliter & mortuus & cetera huiusmodi, manifeste implicat contradictionem, non obstantibus cauillationibus per te allegatis, scilicet cum dicis quod hoc est secundum naturam humanam, non autem secundum naturam diuinam: talis enim cauillatio non videtur valere, cum Deus nullam habet naturam nisi sola diuinam, sed quia dixisti quod ex testimoniis sacrae Scripturae cogis concedere, quod Christus in Prophetis promissus futurus erat verus Deus & verus homo, rogo vt doceas me vbi habes talia testimonia, & deinde procedemus ad discutiendum de secundo.

CAPITVLVM II.

In quo ostenditur, per auctoritatem Psalm. in Psalmo: Quare fremuerunt gentes, &c. Quod Christus est Deus & homo.

Psal. 2. a. 7.

PAVLVS.

Placet mihi recurrere ad testimonia sacrae scripturae, quibus manifeste habetur, quod Christus in Prophetis promissus futurus erat verus Deus & homo. Ad quod primo in teste adduco ipsum egregium Psalmistam Israel, scilicet Dauid, qui

Christus futurus erat verus Deus & homo, quod probat ex Psal. 2. a. 2.

qui propriè posset dici citharedus Christi, Ipse enim in secundo Psalmo sui Psalterij, qui primus Psalmus est secundum quosdam, ubi loquitur de Deo & de Christo suo, ad litteram cum dicit: Astiterunt Reges terræ aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Infra in persona Christi supradicti dicit: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. quæ quidè verba diligenter fuerunt altercata inter me & te, in 9. cap. præcedentis distinctionis, & ibidem ostensum est, quòd verba prædicta non possunt propriè verificari, nisi de filio Dei, què Deus æternaliter genuit. Et sic patet manifestè, quòd Christus in prædicto Psalmo, prophetatur Filius Dei à Deo æternaliter genitus, & per consequens Deo connaturalis & coæternus: nihil enim est in Deo, quin sit æternum, & eiusdem naturæ cum ipso Deo: quam quidem autoritatem tibi induxi, in prædicto cap. ad probandum generationem naturalem & æternam esse in diuinis: contra quod multipliciter arguisti ibidem, tam contradicendo meæ expositioni, quam etiam introducendo alias doctorum tuorum expositiones, ad quæ omnia fuit tibi in prædicto cap. sufficienter responsum, & sic non oportet vt hic replicemus ea quæ ibi dicta fuerunt, talis enim iteratio esset fastidiosa, potius quam fructuosa, vnde remitto te ad illud capitulum, vbi ex testimonio

Psalm. 2. a. 2.

Infra Dist. 9. cap. 9.

Christus prophetatur Filius Dei, à Deo æternaliter genitus.

nio Psalmistæ habetur Christum esse Filium Dei æternum, & sic verus Deus: quòd autè ipse sit verus homo, non credo te negare, & ideo ex ista autoritate nunc per me allegata, & supra in prædicto cap. per me propriè & verè exposita, vnà cum tua concessione de humanitate Christi habeo intentum.

S A V L V S. Bene recolo quod ista autoritas Psalmistæ fuit per te allegata, in præcedentibus, vbi etiam circa eius expositionem fuit inter me & te altercatum: sed adhuc ex ista non habes propositum tuum: nam licet verum est, quod ego concedo Christum fore hominem, nullo tamen modo concederè, quòd esset Deus & homo. In prædicta autem autoritate solum contraris, probare quòd est Deus, seu Filius Dei æternus, non autem quòd sit homo.

P A V L V S. In prædicto Psalmo Deus alloquens ipsi Christo filio suo, sic dicit: Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, &c. Constat autem quòd si Christus de quo ibidem agitur, esset purus Deus & non homo, nullo modo conueniret ei postulare aliquid à Deo, cum secundum hoc est omnino equalis Patri habens ipsam eandem potentiam, quæ est ipsa Dei essentia, vnde necesse est quòd ista verba, scilicet Postula à me, &c. intelligantur secundum naturam humanam, secundum quam ipse Christus est verus homo,

Christus verus Deus, & verus homo.

Christus in quantum Deus, nihil postulat à Patre, sed in quantum homo.

cui competit quandoq; à Deo petere aliquid, quod non habet: & sic ex prædicta autoritate habeo intentum.

C A P I T V L V M III.

In quo ostenditur idem per autoritatem Psalm. in Psalmo: Deus iudicium tuum Regi da, &c.

S A V L V S.

Video quid sentis circa prædictam autoritatem: sed volo, quòd ostendas mihi aliam autoritatem si habes, ad propositum tuum fundandum.

Alia autoritas Psalmistæ ad idem probandū. Psalm. 71. a. 1.

P A V L V S. Habeo aliam autoritatem eiusdem Psalm. in Psalmo, qui incipit: Deus iudicium tuum Regi da. vbi manifestè agitur de Christo, qui ibidem denūciatur Saluator populi, præsertim humilium & pauperum, de quo dicit: Saluos faciet filios pauperum, &c. Et animas pauperum saluas faciet, & huiusmodi: de quo quidem Christo Salvatore ibidem dicitur: Sit nomen eius in secula, & ante solem permanet nomen eius. quam autoritatem tibi supra allegaui in decimo capitulo prædictæ distinctionis, ad probandum generationem æternam esse in diuinis: circa quod largè altercauimus, & finaliter in prædicto capitulo fuit tibi ostensum, quòd ex prædicta autoritate præsertim secundum Hebraicam veritatem sumpta, ostenditur manifestè, quòd filius Dei, de quo in illo Psalmo agitur, fuit ante secula, & manet in æternum non obstantibus mul-

Dist. 9. c. 10.

tiplicibus tuis cauillationibus ibidem contentis, & sic ex eodem Psalmo habetur, quòd Saluator ille promissus, de quo ibi agitur, qui verus homo & filius hominis est, est verus Deus & filius Dei æternus, quod est intentum: nec hinc oportet replicare illa, quæ fuerunt inter nos altercata circa expositionem illius Psalmi in prædicto capitulo 10. ne fiat repetitio vnus, & eiusdem, quæ fastidiosa est: & ideo remitto te ibi, vbi prædicta plenè inuenies.

S A V L V S. Habeo mentem tuam circa expositionem prædicti Psalmi, circa quam nolo amplius replicare, quia satis fuit in prædicto cap. inter nos discussum, sed si aliam habes autoritatem, indica mihi.

C A P I T V L V M IIII.

In quo ostenditur idem per autoritatem Psalm. in Psalmo: Eructauit cor meum.

P A V L V S.

IN Psalmo, qui incipit: Eructa uit cor meum verbum bonum. Psalmista loquitur ad litteram de Christo, qui inter cæteros vnctos à Deo, qui ratione vnctionis Christi vocari possunt, excellentior est, & ideo de ipso dicit: Vnxit te Deus Deus tuus oleo letitiæ præ confortibus tuis. vbi Psalmista paulo ante alloquens ipsi Christo, sic dicit: Sedes tua Deus in seculum seculi, virga directionis virga regni tui. quæ quidè verba de nullo verificari possunt

Psalm. 44. a. 1.

Y possunt

Verba Psal. de nullo verificari possunt, nisi de vero Deo.

possunt nisi de vero Deo, vt est manifestum: nullus enim habet sedem diuinam in seculum seculi nisi ipse Deus, & sic per illa verba. Psal. testatur, quod ille Christus cui alloquitur est verus Deus, cui etiam dicit: Sedes tua Deus in seculum seculi. vbi ex hac auctoritate habes veritatem à me intentam.

Talmudista exponunt Psa. de aliis regibus.

S A V L V S. Iste Psalmus exponitur à doctoribus nostris multipliciter, scilicet de diuersis regibus, sub quorum quolibet filij Israel fuerunt in prospero statu: vt cum fuerunt sub Salomone valde prosperè viuentes, vt habetur 3. Regum, vel de Assuero, in cuius tempore Mardocheus & alij Iudæi fuerunt honorati, vel etiam de Rege David, in cuius tempore David debellauit multas gentes conpicias terræ promissionis, vt habetur 2. Regum. Vnde ipse propriè dicebat Psalmista: Accingere gladio tuo super fœmur tuum, potentissimè, intende, prospere procede & regna. & ideo Psalmus iste non necessario exponitur de Christo, de quo agimus, de quolibet enim prædictorum regum potest dici: & ideo in primo versu dicitur: Dico ego opera mea regi. in definite loquendo, scilicet non appropriando alicui prædictorum regum, vel fortè alicui aliorum, qui prosperè egerunt.

Rex anthonomatice cauitur.

P A V L V S. Licet in primo versu Psalmista loquatur in definite cum dicit: Dico ego opera mea regi. tamen intelligendum

est anthonomatice, scilicet per excellentiam respectu cæterorum regum, quod patet ex hoc quod subdit verba, quæ de nullo cæterorum regum, nec de aliquo alio puro homine dici possunt, vt iam tibi prædixi, eidem enim regi, de quo loquitur dicit: Sedes tua Deus in seculum seculi. quod nullo modo posset verificari de Dauid, nec de Salomone nec de Assuero, nec de aliquo alio puro homine: vnde virtute illorum verborum oportet restringere materiam principalè istius Psalmi ad Christum, qui verus Deus est, habès sedem Dei in seculum seculi, & verus homo, quia vnctus oleo leuiticæ præ confortibus, vt dictum est. Item translatio Chaldaica, scilicet Ionathæ, quæ apud vos æquiualeat textui illud verbum Psalmistæ: Speciosus forma præ filiis hominum. sic transtulit: Pulchritudo tua rex Messia maior est, quàm filiorum hominum. & sic patet, quod Psalmus iste de Messia loquitur, de quo testatur, quod est verus Deus & verus homo modo prædicto.

Translatio Chaldaica exponit de Messia. Rabbi Ionathæ.

S A V L V S. Quædã continetur in hoc Psalmo, quæ non possunt applicari Messie tuo: dicitur enim ibi: Astitit regina à dextris tuis. similiter: Audi filia & vide & inclina aurè tuã, &c. & in fine Psalmi concludit: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnè terram. Constat autè, quod nihil horum potest verificari de Messia tuo, qui nullam habuit reginam ad

Arguit alio qua continet in prædicto Psalmo. que Messia conuenire non possunt.

ad dexteram suam assistentem, similiter nec filiam disciplinam audientem, nec etiam habuit filios, quos principes constituisset. Vnde expositio tua nullo modo tolleratur à litera.

Canticorum liber exponitur ab Hebreis de Synagoga sponsa Dei, sed verius de Ecclesia Dei.

Cant. 4. b. 7

P A V L V S. Tu nosti, quod doctores tui communiter tenent, quod Sinagoga Israelis dicitur esse Dei sponsa: vnde liber Canticorum apud eos exponitur de Deo sponso, & Sinagoga sponsa, & de ea exponunt illud Canticorum 4. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. quod licet de Sinagoga patrum antiquorum aliquid contineat veritatis, de Ecclesia tamè Christi, quæ vna est vnitate fidei, potius hoc verificatur: & quia ista Ecclesia vera sponsa Christi est, & ei coniuncta, & cū eo regnās seu regnatura in æternum: ideo potest dici regina, & de illa verificari illud: Astitit regina à dextris tuis. quia in bonis potioribus astitit Christo, scilicet in presenti in bonis gratiæ, & in futuro in bonis gloriæ. Et quia sicut ista Ecclesia, eo quod est coniuncta Christo, sicut sponsa sponso, dicitur regina, siceo quod recepit eius legem seu disciplinam Euangelicam dicitur esse filia: & ideo de ea dicitur: Audi filia, & vide & inclina aurè tuã, & quia ista Ecclesia succedit Sinagoga antiquæ in fide, quia eadem est fides patrum & fides discipulorum Christi, licet in credendo de præterito, vel de futuro quandoque varietur. In cæ-

Ecclesia dicitur Regina, quia Regi Christo coniuncta sit sponsa sponso.

Ecclesia succedit Synagoga, quia eadem est fides patrum & Apostolorum.

rimonialibus autem legis antiquæ, quæ iam cessant post Christum omnino sunt diuersæ, vt supra dictum est: ideo dicit: Obliscere populum tuum. scilicet Iudaicum, & domum patris tui: scilicet templum antiquum, in quo sacrificia offerebantur, quæ post Christum cessauerunt, vt dictum est, & sequitur: Et concupiscet Rex decorem tuum, seu speciem tuam, quia cultus Ecclesiæ pulchrior est, & delectabilior Christo cultu Sinagoga. Hoc autem, quod dicitur in fine Psalmi: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. similiter intelligendum est de Christo, cui loco patrum suorum secundum humanam naturam, scilicet Patriarcharum & Prophetarum, nati sunt tibi filij spirituales, scilicet Apostoli & alij discipuli, qui Patriarchis & Prophetis successerunt, qui constituti sunt principes super omnè terram in spiritualibus, qui quidem filij Christi principes constituti, reduxerunt ad memoriam facta Regis Christi in generationibus sibi succedentibus, vsque in finem mundi: ideo subditur: Memores erunt nominis tui Domine in generatione & generatione, propterea populi confitebuntur tibi in æternum, &c. propterea populi, scilicet fidelium confitebuntur tibi in æternum, & in seculum seculi. Ista enim laus, quæ procedit ex memoria seu cognitione Christi, non cessabit in hoc seculo, nec in futuro, vbi potior erit, vnde omnia contenta in

Apostoli, qui patriarchis & prophetis successerunt filij spirituales fuerunt.

hoc Psalmo non discrepant à proposito meo, sed potius adaptantur : & iste tres autoritates prædictæ debent tibi sufficere, quoad Psalterium, licet ibi sint multa alia.

CAPITVLVM V.

In quo ostenditur idem per autoritatem Isaia in 9. cap.

SAVLVS.

Habeo mentem tuam circa autoritates per te allegatas, de Psalterio sumptas: sed allega mihi autoritatem alterius Prophetæ, si habes ad intentum tuum probandum.

PAVLVS. Ille Prophetæ Euāgelicus, scilicet Isaia, misterium diuinitatis & humanitatis Christi non prætermisit, sed ipsum clarè prophetauit. Vnde Isaia 9. agens de Messia seu de Christo, sic dicit: Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, cuius imperium super humerū eius, & vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri seculi, seu sempiternus, princeps pacis. Ex qua autoritate manifestè habes quòd Christus, de quo loquitur, est verus homo temporaliter natus, & hoc cum dicit: Puer natus est nobis. habes etiā ex eadem autoritate, quòd sit verus Deus, & hoc cum dicit: Deus fortis, pater futuri seculi, seu sempiternus, princeps pacis. prædicta enim nomina non possunt verificari, nisi de vero Deo,

Isaia autoritas ad idem c. 9. b. 6.

& sic per istam autoritatē ostenditur meum propositum.

SAVLVS. Hæc autoritas per te allegata exponitur propriè à doctoribus nostris de Ezechia Rege, in cuius tempore dedit Deus pacem in Hierusalem & Iudæa, deuicto Sennacherib, vt habetur 4. Regum, qua ratione vocatur à Deo princeps pacis, eo quod fuit princeps, in cuius tempore pax miraculosè viguit. Vnde secundum istam veram expositionem doctorum nostrorum, nomina quæ ponuntur in hac autoritate ad solum Deū pertinentia, non sunt nomina ipsius pueri nati, sed Dei vocantis ipsum puerum principem pacis: sic enim exponenda est litera prædictæ autoritatis: Puer natus est nobis & filius datus est nobis. scilicet Ezechias, cuius imperium super humerum eius, in quātum fuit Rex imperans: quem quidem puerum Deus admirabilis & fortis, & pater futuri seculi, seu sempiternum vocauit principem pacis, & sic nomina ad deitatem solum pertinentia, quæ in hac autoritate ponuntur referenda sunt ad Deum vocantem. Istud solum, quod dicitur principem pacis, est nomen pueri nati, scilicet Ezechia, & hic est sensus planus huius autoritatis, secundum quem nihil facit ad propositum tuum.

PAVLVS. Beneficio, quòd hæc expositio tua est Rab. Sal. & quorundā modernorū expositorum tuorū, qui semper intendūt offuscare

Isaia autoritas malitiosè prælatæ de Rege Ezechia 4. Reg.

Quodlibet nomen illius pueri significat aliquod nobile in ipso.

Rab. Sal. 6

offuscare sacras scripturas, quæ de Christo vera testimonia tradunt. Vnde si bene scrutatus fueris sententiam huius autoritatis, manifeste reperies, quòd hæc tua expositio est omnino inualida, tum quia irrationabilis, tum quia in consona literæ, tum quia contra mentem antiquorū tuorum, qui fuerunt maioris autoritatis, quàm ipse Rabbi Salo. quem tu allegas. Primū patet, nam nulla ratio est, quare Deus tot nominibus vocaretur in vocatione vnius pueri nati: fuerūt enim multi alij, qui ante suam natiuitatem fuerūt vocati suis propriis nominibus à Deo, seu ab Angelo, vt Ismael, Isaac & Iosias: nunquam tamen in eorū vocatione Deus vocatur pluribus & variis nominibus, suffecisset enim dicere: Vocauit eū Dominus principem pacis. Vnde nulla apparet ratio quare alia nomina ad Deum pertinentia ibi adiūgerentur.

SAVLVS. Hæc ratio tua similiter facit contra tuam expositionē: non enim videtur esse aliqua ratio, qua tot nominibus ille puer natus vocaretur, suffecisset enim dicere secundum tuū propositum: Puer natus est nobis, & vocabitur nomē eius Deo. Vnde multiplicatio nominū illius pueri nati, superflua videtur etiam secundum tuam expositionem.

PAVLVS. Secundum meā expositionem quodlibet nomē illius pueri significat aliquod no-

Ante suam natiuitatem multi fuerūt vocati à Deo suis propriis nominibus.

Judai moderni semper intendūt offuscare scripturas sacras de Christo loquētes.

tabile in ipso. In hoc enim quod dicitur: Puer natus est nobis. designatur ipsius magna humilitas in natura humana, sicut paruulus humilior est quàm ceteri maioris ætatis. In hoc autem quod dicitur: Et filius datus est nobis. designatur in ipso puero nato esse aliam naturam, secundum quam non fuit natus temporaliter, sed datus nobis. In hoc autem quod sequitur: Et factus est principatus super humerū eius. ostenditur, quòd ille puer natus accepit supra se iugum legis obseruandæ, licet non esset ad hoc obligatus. Vnde in translatione Chaldaica ista verba: Et factus est principatus super humerū eius. transferuntur sic: Et recepit supra se legem obseruandā. In hoc quod sequitur: Et vocabitur nomen eius admirabilis. designatur quòd sua natiuitas, de qua prædixerat: Puer natus est nobis. fuit maximè miraculosa, quia ex virgine sine semine virili. In hoc autem quod dicitur: Et consiliarius. designatur, quòd ipse puer natus erat daturus consilia salutifera super addita præceptis decalogi. In hoc autem quod dicitur: Deus. exprimitur eius deitas. In hoc autem quod dicitur: Fortis, declaratur eius fortitudo, quæ in sua passione fuit abscondita. In hoc autem quod dicitur: pater futuri seculi. designat quòd ipse habebat inducere omnes electos ad celestē gloriā, quæ est in futuro seculo. In hoc autem quod dicitur: Princeps pacis. designatur,

Puer dicitur Christus ad ostendendā magnā eius humilitatē.

Christus dicitur nobis datus ad significandā aliam naturam, secundum quā natus, sed datus est nobis.

Imperium Christi fuit legis iugum.

Puer admirabilis propter natiuitatem miraculosam.

Fortitudo Dei in passione abscondita.

Internapax cum peccato esse non potest.

signatur, quòd ipse daturus erat suis fidelibus veram pacem, scilicet internam, quæ non posset esse cum peccato mortali: iuxta illud Psalm. Non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum. Similiter & pacem supernam, quæ superat omnem sensum. Et sic vides, quòd omnia quæ in hac vocatione continentur sunt propria, & notabilia, & nõ superflua in vocatione illius pueri nati. Quædam enim pertinent ei proprie ex duplici sui natura, quædam verò ex effectibus eius, & aliis quæ pertinent ad redemptionem nostram per ipsum factam. Vnde multiplex nominatio prædicta propria, & notabilis est in puero nato, de quo agitur, & sic patet irrationabilitas tuæ expositionis. Quòd autem expositio tua sit incõsona literæ patet ex hoc: nõ post prædicta verba præallegata sequitur statim in litera: Multiplicabitur eius imperiũ, & pacis eius non erit finis. quæ verba nullo modo possunt verificari de Ezechia, cuius pax habuit finem in brevi tempore, vt patet in sua historia. 4. Reg. 19. & 2. Paralip. 32. Similiter quod sequitur statim: Super foliũ Dauid, & super regnum eius sedebit, vt confirmet illud, & corroboret, vsq; in seculum. ridiculũ est hoc exponere de Ezechia, cuius imperiũ & Regnum & pax fuit breuissimum, vt notum est. De Christo autem meo omnia ista verificantur cuius Ecclesia, in qua fedet & regnat, nõ solum cælestis, sed

Psalm. 37. 25.

Ezechia nõ potest conuenire Isa. autoritas.

4. Reg. 19. per totum. 2. Paralip. 32.

etiam terrena confirmata est à Christo vsque in æternum.

S A V L V S. Habeo mentem tuam circa hoc. Sed quia dixisti, quòd doctores nostri antiqui prædicta verba Isa. non exponebant de Ezechia, sed de Messia, volo vt mihi ostendas, qui sint illi doctores:

P A V L V S. Trãslatio Chaldaica, scilicet Ionathæ, quæ fuit ordinata ex ore Rabbi Heliezar, & Rabbi Iosua, qui fuerunt per magnum tempus ante destructionem templi, prædictam autoritatem expressè transtulit de Messia. Trãslatio verò 70. interpretum similiter intelligit prædicta verba dicta de Messia: sed loco istarum dictionum: Admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. hoc solum posuerunt Magni consilij angelus.

S A V L V S. Trãslatio 70. interpretum facit contra te: prætermisit enim nominationes exprimentes diuinitatem, & sic de mente sua patet, quòd licet illa verba intelligantur de Messia non tamen debet credi, quòd ipse sit Deus.

P A V L V S. Ratio, quare 70. interpretes subtraxerunt nominationes exprimentes Deitatem Christi in hac autoritate talis est: nam ipsi transtulerunt sacram scripturam veteris testamenti Ptholomeo Regi, qui erat Gentilis, & licet vnum Deũ credebatur, sicut veri Philosophi, nõdum credebatur mysteria Christi,

Chaldaica trãslatio, scilicet Ionathæ. Rabbi Heliezar. Rabbi Iosua.

Trãslatio 70. interpretum. Omnes de Messia exponunt dictum locum Isa.

Quare 70. interpretes subtraxerunt nomina diuinitatem exprimentia in prædicta Isaia autoritate.

fi, sicut nec illi: & ideo vbicunq; fiebat mētio de diuinitate Christi, sicut in hoc passu, prætermiserunt, & quandoq; aliter trãstulerunt, ne forte Ptholomeus crederet eos dicere, quòd Christus secūdu quod homo, esset Deus, & vt secreta fidei non aperirent gentili, qui nondum erat lumine fidei illuminatus. Et scias, quod Rab. Moy. Aegyptius, qui fuit maximus inter doctores tuos modernos, cõsiderans seriem literarũ, & etiã Ionathæ trãslationem supradictam, quæ equiualeat textui apud vos, in quadam epistola sua ad Iudæos Affricanos commẽdans Messiam ab eis spectatum, allegat prædictam autoritatẽ Isa. vbi dicitur: Et vocabitur nomẽ eius admirabilis consiliarius, &c. dicit hæc sex sunt nomina pueri nati. Hæc ille. Et sic habes propositum meum ex doctoribus tuis magis authenticis.

CAPITVLVM VI.

In quo ostenditur idem per autoritatem Hieremias 23.

S A V L V S.

Habeo mentem tuam, circa prædictam autoritatẽ Isaia, sed si habes aliquam autoritatẽ alterius Prophetæ ostendentem diuinitatẽ Messia, prout tu opinaris indica mihi.

P A V L V S. Habeo autoritatẽ Hieremias, qui Messiam tũc venturum fore testatur verum Deum. Hieremias enim 23. vbi ad literam agitur de Messia, sic legitur: Ecce dies veniẽt, dicit Do-

minus, & suscitabo Dauid germanum iustum, & regnabit Rex, & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiam in terra, in diebus eius saluabitur Iuda & Israel habitabit confidenter, & hoc est nomẽ quod vocabunt eum Dominus iustus noster. Hæc ille. Circa quod attẽdere debes, quòd vbi nos habemus in hac autoritate: Dominus iustus noster, in Hebraico habetur nomen quatuor literarũ, scilicet Thetragramathon, quod quidem nomen solius Dei est propriũ, vt habetur Exo. 3. quod quidem nomen, vt nosti in tanta reuerentia habetur apud Hebræos, quòd non est licitum, vt ore proferatur per easdem literas quibus scribitur, sed loco talis nominis proferatur aliud nomen compositum ex aliis literis à quatuor prædictis, quæ consonant Adonai, scilicet Dñs: & ideo soli Sacerdotes sacrificia in tẽplo ministrãtes illud nomen proferebãt, prout iacet in litera, & hoc tempore sacrificiorum, & in templo, & nõ alibi. Vnde ij honores & reuerentiæ illi nomini debebãtur, eo quod inter nomina diuina solum istud significat infinitatem sui esse, seu suæ essentiæ, absq; aliquo respectu ad aliquam creaturam, seu aliquem effectum. Vnde communiter tenetur, quòd illud nomen incommunicabile est alicui creaturæ, & ideo antiqui tui super illud verbum Exodo 3. Hoc est nomen meum in æternum. dicunt hoc est nomen meũ,

Probatur enim Diuinitatẽ cum humanitate coniunctam in Christo.

Tetragramathon nomẽ. eo quod infinitatem diuine essentia significat. in tanto honore fuit apud Hebræos, vt soli sacerdotibus & tempore sacrificij. & in templo nominare possent.

Exo. 3. d. 15.

348 Prima pars Scrut. scriptur.

scilicet mihi soli proprium, & nulli alteri attribuendum, de cuius nominis maxima solennitate & indiuiduitate & incommunicabilitate Rabbi Moyses in libro de directione, prout patet cap. 61. & 62. large tractat. Ex quibus sequitur, quod cum Messias, teste Hieremia, vocandus erat huiusmodi nomine thetragramathō, cōsequens est, quod ipse Messias esset verus Deus, cū illud nomen nulli creature puræ sit cōmunicabile, vt dictū est.

Rab. Moys. lib. de directione c. 61. & 62.

Arguit quod nomē thetragramathō applicetur etiam creaturis.

Gen. 22. c. 14.

Exod. 17. d. 15.

Iudi. 6. c. 24.

Ezech. vlt. in fine cap.

S A V L V S. Licet verū est, quod dicis de solennitate prædicti nominis, eo quod est nomen proprium folius Dei, ex hoc tamen non tollitur quin approprietur quandoque aliquibus puris creaturis. Legitur enim Gen. 22. quod Abraham vocauit nomen loci illius, scilicet, in quo immolare intendebat Isaac filium suū. Dominus videt, vel Dominus videbit, & vbi translatio tua habet in hoc loco Dominus, in Hebræo habetur nomen Dei thetragramathō. Item Exod. 17. Aedificauit Moyses altare, & vocauit nomē eius Dominus signum meū. In quo loco vbi dicitur Dominus. in Hebræo habetur nomē su prædictum. Item Iudic. 6. Et aedificauit ibi Gedēon altare Domino, & vocauit eum Adonai pax, ibi etiam ponitur prædictum nomen. Item Ezech. vlt. de ciuitate Hierusalē legitur: Nomen ciuitatis, ex illa die Dominus ibidem. in quo loco ponitur nomē supradictum. Ex quibus manife-

stè habes, quod prædictū nomen licet sanctissimum, & solius Dei propriū tamen quandoq; , quasi per modum appropriationis de puris creaturis dicitur, vt patet in quatuor passibus supradictis.

P A V L V S. Ex istis allegationibus tuis nō habes, quod aliqua creatura pura vocetur proprio nomine diuino, scilicet thetragramathon licet in prædictis nominationibus includatur illud nomē. Circa quod attendere debes, quod à nomine proprio cuius rei quandoq; denominatur aliæ res, quæ non sunt eiusdē naturæ cum re, à cuius nomine acceperūt denominationes, sed referuntur ad eam certo modo, verbi gratia: Sanitas corporis animalis propriè dicitur habitus seu dispositio, per quem opera corporis animalis procedunt salubriter, sed ex hoc nomine dicitur aliquid sanum, quod conseruat, vel efficit sanitatē prædictā, vt cū dicitur cibus sanus, vel medicina sana: similiter dicitur aliquid sanum, quod significat prædictam sanitatem, vt cū dicitur color sanus, vel vrina sana. Constat autem, quod cibus, neq; medicina, vel color, & huiusmodi non sunt sanitates, sed referuntur ad sanitatē prædictis modis. Vnde in proposito ex hoc quod ille locus fuit vocatus ab Abraham. Gen. 22. Dominus videt, vel videbit. non sequitur, quod ille locus videt sit Dominus, sed quod in illo loco Deus videret meritū ipsius Abraham in immolatione filij,

Thetragramathon nō potest ad quam creaturā referri.

Similitudo.

Applicatio similitudinis.

Gen. 22. c. 14.

Distinct. X.

Capit. 6. 349

filij, vt cōmuniter tui expositores dicunt. Similiter cum dicitur Ezech. vlt. quod nomē ciuitatis est Dominus ibidem, nō ex hoc sequitur, quod nomen ciuitatis sit Dominus, sed quod Deus habitaret tibi, vt in suo tēplo. Similiter ex hoc, quod dicitur Exo. 17. de altari aedificato à Moysē: Et vocauit nomē eius Dominus signum meum, nō sequitur quod illud altare esset Dominus, seu vocaretur Dominus, sed quod illud altare esset in memoria illius signi, quod Deus fecerat in victoria Amalechitarum. Similiter ex hoc quod dicitur Iudic. 6. quod Gedēon vocauit nomē illius altaris, Dominus pax, non sequitur, quod illud altare esset Dominus, vel vocaretur nomine proprio ipsius Dñi, sed quod illud altare esset in memoria quod Deus dederat sibi pacē ab hostibus. Possunt etiam aliter intelligi ista duo proximè prædicta secundum translationē Chaldaicam, quæ apud te est authentica. Transtulit enim Aquilō illud verbum Exod. 17. Et vocauit eū Dominus signum meū, sic & coluit tibi Dominum, qui fecerat signum. Similiter transtulit illud Iudic. 6. Et vocauit eū Dominus pax. sic & coluit tibi Dominū, qui dederat ei pacem. Et sic patet, quod secundum istam translationem, illa nomina diuina non sunt nomina altariū prædictorū, sed sunt ipsius Dei, qui in illis colebatur. Ex quibus patet, quod ex prædictis allegationibus tuis

Ezech. vlt.

Exod. 17. d. 15.

Iudi. 6. c. 24.

Alia expositio prædictarum autoritatum secundum Chaldaicā translationem. Aquilon. Exod. 17. d. 15.

Iudi. 6. c. 24.

non habes aliquid contra me. **S A V L V S.** Sicut tu exponis autoritates per me allegatas sic, vt ille res non nominentur nomine diuino, sic ego possum exponere autoritatem per te allegatam taliter, vt Messias non nominetur nomine diuino, prout tu intēdis. Vnde illud quod dicitur Hier. 23. de Messia. Hoc est nomen, quo vocabunt eum Dñs iustus noster, exponatur sic, quod Dominus ipse vocauit Messiam iustus noster, eo quod erit iustus per excellentiam, vel quia per eum Dominus nos iustificabit, non enim est aliqua ratio, quare autoritates per me allegatæ deducantur ad alium sensum præter illum, quē prima litera sonat, magis sit exponibilis quam autoritas tua.

Hier. 23. a. 6. Autoritas male interpretatur à Saulo.

P A V L V S. Licet possent assignari rationes veræ, quibus autoritas per me allegata nō est exponibilis sic, vt Messias nō nominetur proprio nomine diuino, sicut tu vis: ommissis tamen huiusmodi rationibus causa breuitatis, per tuos doctores possum tibi respondere, quod ex ista autoritate Hierem. concluderunt, quod Messias vocandus erat proprio nomine diuino, scilicet thetragramathon, sine alia expositione seu interpretatione, quod tibi debet sufficere ad intentum meum concludendum.

Messias secundum Hebraeos doctores vacandus erat nomine proprio diuino.

S A V L V S. Ostende mihi rogo, si est aliquis de nostris, qui hoc quod tu vis sentiat.

P A V L V S. Inglo. super librum

Glossa super lib. Tre. c. 1. f. 16.

brum Tren. cap. i. queritur, quo nomine vocandus esset Messias, vbi aliqui dicunt, quod vocandus esset consolator, seu Paraclitus, ad quod allegat dictum Tren. i. Quia elongavit a me Manahen, id est consolator em, vel Paraclitum, qui convertit animam mea. Et sequitur ibidem Rabbi Alba dicit: Adonai est nomen eius ex primedo, vbi dicitur Adonai nomen Domini Tetragramatho, cum suis quatuor propriis literis, ad quod allegat predictus doctor tuus illud Hierem. Et hoc est nomen, quo vocabunt eum Dominus iustus noster. Ex quo patet manifeste, quod antiqui tui intellexerunt autoritate per me allegatam eo modo, quo supra tibi dixeram: autoritates vero per te allegatae exponuntur a tuis, prout tibi dixi, ut patet ex dictis.

SAVLVS. Licet ille doctor Rab. Alba, quem tu allegas videatur intelligere illam autoritatem Hierem. sicut tu, non tamen omnes in hoc concordant, quia in eodem loco ponuntur alia nomina ipsius Messiae, vt Manahen, vel Paraclitum seu Ynnon, per illud: Ante solem Ynnon nomen eius, & huiusmodi. Vnde ex illo doctore singulari non habes intentum.

PAVLVS. Verum est, quod diuersa nomina imponuntur per tuos doctores ipsi Messiae, sed si bene aduertis illa nomina non sunt incompatibilia, seu sibi inuicem contraria, seu contradicen-

tia. Nam sicut de Deo multa nomina dicuntur in scripturis, vt cum dicitur Dominus, creator, pius, misericors, & huiusmodi, sic etiam Messias multis nominibus denominatur diuersis respectibus. Vnde ex hoc, quod ille alius doctor dixit: Manahen est nomen eius, id est consolator. non tollitur, quin sit verus Deus, cum vera consolatio non, nisi per Deum fit: iuxta illud Isa. 51. Ego ipse consolabor vos. Similiter ex hoc, quod dicitur: Ynnon est nomen eius, id est filius, vel filiatione, vt supra tibi ostendi, non tollitur quin sit verus Deus. Ipse enim Messias verus est Deus, & verus filius Dei, vt ibidem ostensum fuit: & ideo ex diuersitate nominum Messiae per tuos doctores inuenta, seu allegata non tollitur, quod autoritas Hieremiae supra dicta exponatur eo modo, quo Rabbi Alba supra dictus exposuit, secundum quam expositionem habetur, quod Messias vocandus est nomine diuino, scilicet Tetragramatho, quod nulli creaturae purae conuenit, vt supra dictum est.

CAPITVLVM VII.

In quo idem ostenditur per visionem factam Etiam Ezechieli in 1. cap. suae Prophetiae, & per visionem factam Danieli in cap. 7.

SAVLVS.

Nunquid habes autoritatem alterius Prophetiae ad tuum propositum fundandum?

PAVLVS. Ezechielis 1. cap. suae

Hebraeorum testimonium, quod Messias sit Deus.

Rab. Alba.

Messias multis nominibus diuersis respectibus nominatur ab Hebraeis.

Manahen, id est Consolator.

Isa. 51. d. n.

Hec Ezechielis visio deo sublimis tractat, ut apud Hebraeos non sit licitum ea exponere in publicum.

Talmud Haguga. c. 1. Rab. Moys. Egypt.

Ezechielis visionem exponunt aliqui de monarchiis mundi.

Alij & melius de Messia.

Per hominem super thronum, omnes intelligunt Deum praesidentem toti creaturae.

suae prophetiae, vbi ponitur illa reuelatio magna de rotis, & de animalibus, & de throno Dei super fedentis: quod quidem cap. prout communiter tradunt doctores tui continet magna seu maxima de mysteriis diuinis in tantum, quod erat illicitum apud eos exponere illud cap. in publicum, seu pluribus hominibus, sed tantum vni discipulo intelligenti & discreto, prout habetur in illo libro Talmudico, qui dicitur Haguga 1. cap. quod Rabbi Moys. Aegyptius largè tractat in suo libro de directione, prout patet capit. 61. & 62. in cuius capituli expositione varij varia senserunt, specialiter circa animalia & rotas, quidam enim exposuerunt illa secundum monarchias principales mundi, de quibus sacra scriptura facit mentionem, scilicet Chaldaeorum, Medorum, Grecorum & Romanorum. Alij vero & melius exposuerunt predictam visionem correspondere ad mysteria Christi seu Messiae, qui tunc erat futurus: sed quidquid sit de varietate istarum expositionum, de qua ad praesens non est tractandum, tamen secundum omnes illud quod dicit Propheta in fine visionis, quod super capita animalium viderat similitudinem throni saphirini, & super similitudinem throni, quasi aspectum hominis desuper, per istum hominem omnes intelligunt Deum praesidentem toti creaturae. Ex quo patet, quod ille ad cuius nutum animalia illa mouebantur,

& quiescebant ibant & reuertebantur, quod non nisi de Deo potest verificari: apparebat tamen Propheta in forma hominis, in quo designatur, quod Deus summus, qui toti creaturae praesidet erat humanandus, seu in forma humana videndus, in quo propositum meum comprobatur.

SAVLVS. Ex illa visione Ezechielis quam allegas non habes propositum tuum propter multa. Primum, quia vt tu dicis, & verum est, illa reuelatio est tam occulta & mysteriosa, quod nulli licuit eam exponere publice, seu palam, sed eius expositio trahebatur a sapientibus antiquis singulariter, scilicet ab vno magistro ad vnum tantum discipulum idoneum, & ad intelligendum diuinam bene dispositum, & in hoc concordant omnes doctores nostri tam antiqui quam moderni. Costat igitur, quod ex tali visione tu non posses sumere argumentum ad tuum propositum probandum, cum illa quae per predictam visionem significantur sunt nobis maxime abscondita & ignota. Vnde si ex illa autoritate tua propositum, quod ignotum est nobis probare intenderes, manifestè procederes ad probandum ignotum per ignotius, vel saltè per aliud similiter ignotum. Secundo, quia per illum habentem aspectum hominis, & super thronum sedentem, de quo in visione predicta fit mentio, non est necesse vt intelligatur ipse Deus, potest enim per illum intelligi aliquis

Contradictio sententiae propter multa.

Primo, quia fuit occulta visio.

Secundo, quia homo ille qui super thronum sedebat, non necessario intelligitur quod sit Deus.

Ezechielis

quis angelus, qui ex ordinatione diuina haberet præsidere illis animalibus & rotis, & etiam toti mundo. Angeli enim frequenter in scripturis leguntur apparuisse in forma humana, vt patet Genes. 18. & Iudi. 13. Tertio, quia dato, quod per illum hominem sedentem super thronum significaretur aliquis verus homo, vel etiam ipse Messias, non tamẽ ex hoc sequeretur, quod ille homo esset verus Deus, prout tu vis, sed sufficeret, vt per ipsum intelligeretur aliquis homo excellentissimus cæteris hominibus, & etiam omnibus angelis: nõ tamen ex hoc sequitur quod sit Deus. Quarto, quia in visione illa non legitur, quod aliquis homo federet super illum thronum, sed similitudo, quasi aspectus hominis, & sic ille præsidens nõ designatur esse verus homo, sed similitudo hominis. Cũ autem Messias, de quo agimus etiã secundum te est verus homo, sequitur, quod nõ loquitur de illo Propheta: magna enim differentia est inter similitudinem hominis, & verum hominem.

P A V L V S. Licet verum est, quod illa visio in 1. cap. Ezechielis contenta apud tuos doctores reputetur valde occulta, & etiam eius expositio publicari prohibeatur, hoc tamen intelligitur quantum ad eius integrã seu completam expositionẽ, nõ autem quantum ad aliquid sui, vt puta quantum ad Prophetã cui visio fuit facta, qui est, scilicet Eze-

chiel Sacerdos, hoc enim expressẽ traditur in litera. Similiter quantum ad rēpus, in quo facta fuit visio, quia expressẽ traditur, quod fuit in tricesimo anno ætatis ipsius Prophetę, & in quinto transmigrations, & in quarto mense, & in quinta die mensis, & huiusmodi. Similiter & de loco, quia fuit in transmigratione supra flumen Cobar: ista enim nõ sunt occulta, sed expressẽ tradita. Similiter apud antiquos tuos habetur pro expresso, non tacito, nec secreto, quod per illum hominem sedentem super thronum intelligitur ipse Deus; prout supra dixi. Vnde quantumcunque cætera, quæ continentur in hac visione, vt de animalibus, & rotis, & figuris, & motibus eorum, & alia huiusmodi sint secreta seu occulta, non tamen sunt occulta alia supradicta, de quorũ numero est, quod per hominem sedentem in throno intelligatur ipse Deus, quod verbum solũ allego ad præsens in ostensionẽ propositi mei, vt iam dictum est.

S A V L V S. Nescio vnde habes, quod secundum doctores nostros per hominẽ illum intelligatur verus Deus.

P A V L V S. Doctores tui in expositione huius visionis, super illud verbum in eadem visione contentum, vbi dicitur sic: Et manus hominis sub pennis eorum, scilicet animalium. quærunt cuius sint istæ manus? ad quod respondet quod sunt manus Dei sancti & benedicti, quæ extenduntur

Quantũ ad secundũ probat per antiquos, quod homo ille sedens erat Deus.

Respondit ad veritatem. Manus hominis sub pennis sunt Dei manus, quæ extenduntur ad recipiendos penitentes.

Distinct. X.

tur sub pennis animalium ad recipiendos penitentes. Hæc ille. Ex quo habes manifestẽ, quod homo, de quo loquitur Prophetã in illa visione est verus Deus: & ex hoc patet responsio ad secundũ, similiter ad tertium. Ad quartum verò dicendum, quod prophetia Ezechielis in 1. capit. cõtenta, facta fuit per quandam imaginariam visionem, cuius significationem Ezechiel intellexit, aliã nõ esset prophetia, nec ipse Ezechiel ex hoc diceretur Propheta: Intelligentia enim opus est in visione Danie. capit. 10. Constat autem, quod illud apprehensum imaginaria visione, non est ipsa res per visionem significata, sed est aliquid eam representans seu significans: & ideo in hac visione communiter vtitur Propheta dictionibus similitudinem significãtibus, vt cum dicitur: Et ex medio eorũ similitudo quatuor animalium nõ enim dicit, quod viderat quatuor animalia, quia in imaginaria visione nõ erant illa quatuor animalia realiter existentia, sed eorum similitudines, & sic cũ dicitur, quod viderat super thronum similitudinem hominis, hoc refertur ad suam imaginariam visionem, in qua non erat aliquis verus homo, sed aliquid verum hominem representans, qui quidem homo erat ipse Deus, vt dictum est etiam secundum doctores tuos, & huic sententię cõcordat Daniel in 7. cap.

S A V L V S. Doce quomo-

Capit. 7.

do Daniel concordat huic sententię tuæ.

P A V L V S. Daniel in predicto cap. scilicet 7. narrat quãdam visionem valde notabilem, quam habuit de quatuor bestiis terribilibus, quæ apud omnes significant quatuor monarchias regnorum huius mundi supradictas, & ibidem dicit: Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit, &c. quæ verba apud omnes intelliguntur de Deo Patre. Et infra de Messia subdit: Et ecce in nubibus cæli, quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit, & dedit potestatem & honorem & regnum, & omnes populi, tribus & linguæ seruient ei, potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnũ eius, quod nõ corrumpetur. quæ quidem verba omnes expositores tui communiter exponunt de Rege Messia. Et sic patet, quod sicut Ezechiel in sua visione supradicta designauit, quasi hominem præidentem toti creaturę, sic & Daniel in sua visione prædicta designauit filiũ hominis cui datum erat regnum æternum & incorruptibile. Constat autem secundum tuos doctores, prout iam exposui, quod homo visus ab Ezechiele designabat verum Deũ, similiter & filius hominis, à Daniele visus, secundũ eos designat Regẽ Messiam: & sic patet, quod omnia cõsonant huic veritati, scilicet quod Rex Messias secundum supradictos prophetas

Dan. 7. a. 3. Testimoniũ Danielis, in quo probat Messiam verum Deum, verumq; hominem esse.

Gen. 18. a. 2.

Iudi. 13. b. 9. Tertio, quia dato, quod esset verus homo nõ inde sequitur quod sit verus Deus.

Quarto, quia dicit, quod erat similitudo hominis, & nõ verus Deus homo.

Respondit ad primum, quod licet visio fuerit occulta non tamẽ quoad omnia.

Ad quartũ. Intelligentia prophetia de ratione ipsius prophetia & propheta est.

Vtitur Prophetã dictionibus similitudinem significãtibus quod refertur ad imaginariam visionem, in qua licet nõ erat verus homo, qui se debet significabat Deum.

tas est verus Deus, & verus homo, quod est intentum. In aliis etiam locis hoc idem testatur scriptura.

S A V L V S. Allega etiam alias scripturas, si habes hoc testantes.

P A V L V S. De libro duodecim Prophetarum allegabo tibi duas auctoritates tantum, licet possem tibi allegare plures, & hoc causa breuitatis. Micheas enim 5. cap. loquens de Christo tunc venturo, sic dicit: Et tu Bethleem terra Effrata, nequaquam minima es in principibus Iuda, ex te enim egredietur, qui sit dominator in Israel, & egressus eius ab antiquo a diebus æternitatis. Hæc ille. In hoc etiam quod dicit de Messia, quod de Bethleë egressurus erat, denotatur humanitas Christi, secundum quam ex certo tempore, & loco egressurus erat. Ex hoc autem quod subdit: Et egressus eius ab antiquo a diebus æternitatis, denotatur ipsius natiuitas æterna, que non a tempore, nec in loco incæpit: & sic habes intentum meum ex prædicta auctoritate.

S A V L V S. Non constat, quod ista auctoritas loquatur de Messia, vnde quidam exposuerunt eam de Ezechia.

P A V L V S. Rab. Salo. tuus expressè exponit eam de Messia, & manifestum est, quod nullo modo possit exponi de homine puro, qui tantum in tempore nascitur, sed de homine Christo, qui natus est temporaliter & æter-

naliter: quæ quidem natiuitates seu emanationes in prædicta auctoritate exprimuntur modo prædicto.

S A V L V S. Allega mihi secundam auctoritatem, quam dicis te habere de duodecim Prophetis.

C A P I T V L V M VIII.

In quo ostenditur idem per auctoritates Prophetarum Mich. 5.

& Zacha. 12.

P A V L V S.

Zach. 12. de Deo saluate Hierusalem legitur: Effundam super domum David, & super habitatores Hierusalem spiritum gratiæ & præcium, & aspicient in me, quem confixerunt, & plangent super eum, &c. Constat autem, quod ad nullum pertinet in fundere spiritum gratiæ, nisi ad solum Deum. Ait enim Psalm. Gratiam & gloriam dabit Dominus: Et ideo quod dicitur: Effundam super Domum David, & super habitatores Hierusalem spiritum gratiæ, intelligendum est esse dictum in persona Dei. vnde cum immediatè in eadem serie subditur: Et aspicient in me, quæ confixerunt. oportet quod intelligatur de ipso Deo, in quæ aspicient Iudei, & quem confixerunt, scilicet in sua passione. Et sic patet, quod illa verba non possunt, simul saluari, nisi de aliquo infundente gratiam, scilicet Deo, qui etiam fuit lancea confixus, quod de nullo alio potest intelligi, nisi de nostro Salvatore, qui in

Zac. 12. c. 10. Hoc testimo- nio probatur diuinitatem & humanitatem Messia.

Psal. 83. dicitur diuinitas infundens gratiam.

Humanitatis patiendæ.

in quantum Deus infundit gratiam, & in quantum homo confixus est. Et sic ex illa auctoritate habes intentum, scilicet de diuinitate Christi & etiam de eius humanitate & passione.

S A V L V S. Doctores nostri exponunt istam auctoritatem Zachar. aliter & verius. Dicunt enim quod duo Messie sunt venturi, vnus, scilicet de tribu Effraim, qui fuit filius Ioseph, & iste vocabitur Messias filius Ioseph, & prout dicunt interficiendus est in persecutione Gog & Magog. Secundus verò Messias est de tribu Iuda, & iste dicitur filius David, qui quidè filius David saluaturus est populum Israel perpetua saluatione. Vnde de primo Messia, scilicet filio Ioseph verificatur verba prædicta, scilicet: Aspicient in eum, quem confixerunt. non enim dicitur in eum: & ideo ex prædicta auctoritate non habes intentum.

P A V L V S. Quod præsupponunt doctores tui de duobus Messis falsissimum est & fictitiu, non enim in tota sacra Scriptura habes fundamentum, sed oppositum: nam quotiescunque de genere, seu stirpe Messie agitur in scriptura, semper dicitur esse de David seu Iuda, nunquam autem de Effraim seu de Ioseph, & tuus Rab. Moyf. Aegyptius in libro Iudicum, titulo de Messia, vbi epilogat dicta omnium antiquorum apud te autentica in hac materia, expressè dicit, quod

Messias venturus, credendus est fore de genere David, nullam faciendi mentionem de alio Messia, sed hoc finxerunt tantum, vt euaderent a prædicta auctoritate, quæ euidenter testatur Deum esse confixum. Item quod dicis, in litera non legitur: Aspicient in me, sed aspicient in eum, est manifestè falsum. In omnibus enim Bibliis antiquis & correctis legitur: Et aspicient in me. & etiam in translatione Chaldaica, scilicet Ionathæ, quæ æquiualeat textui, sic legitur: vnde caulationes tuæ nihil tibi proficiunt in hoc passu.

S A V L V S. Post illa verba, quæ allegas immediatè, sequitur: Et plangent super eum, quasi planctum vnigeniti, quod facit contra te. Non enim dixit: Plangent super me, sed super eum. Ex quo patet, quod ille qui infundit gratiam non est ille qui est confixus, prout tu intendis deducere.

P A V L V S. Licet ille qui gratiam infundit, scilicet Deus, est ipsemet in persona, qui confixus est, scilicet homo Christus, prout verba per me allegata testantur: non enim secundum vnā naturam ista duo ei conueniunt: quia infundere gratiam conuenit ei secundum diuinam naturam, quam habet ab æterno, & esse confixum seu passum, conuenit ei secundum humanam naturam, quæ ex tempore assumpsit: & ideo ad inueniendum istud misterium, scilicet de duplici natura in

Aspicient in me, legitur Bibliis correctis. Et translatio Chaldaica.

Messias conuenit in quā tum Deus confert gratiam, in quā tum homo confixus esse.

Mich. 5. a. 2.

Probat ex prophetia Michee, quod Messias sit verus Deus & verus homo.

Humanitatem Christi notat dicendo, quod ex te egredietur, diuinitas verò notatur cum dicit egressus eius a diebus æternitatis.

Quidam falsè exposuerunt de Ezechia.

Rab. Salo. Non potest interpretari, nisi de Christo, qui natus est temporaliter & æternaliter.

Hebræi docent duos Messias, vnus filius de tribu Effraim, qui futurus est filius Ioseph. Alter de tribu Iuda, qui dicitur filius David.

Commentum est falsissimum de duobus Messis, quod finxerunt, vt euaderent auctoritatem hanc testantem Deum esse confixum.

Rab. Moyf. Aegyptius in libro Iudicum tit. de Messia.

rain ipso Messia, notanter Propheta cum dixisset: Aspicient in me, que confixerunt. statim subdit: Et plangēt super eum, vt designet aliam naturam esse secundum quam confixus est à natura, secundum quam gratiam infundit.

CAPITVLVM IX.

In quo ostenditur idem per dicta antiquorum Talmudistarum: & in eodem imponitur primæ parti huius tractatus finis.

S A V L V S.

Quarta te-
femora an-
tiquorum He-
breorum, cir-
ca diuinita-
tem Messie

V Ideo omnia per te allegata ex dictis Prophetarum ad tuum intentum, scilicet de diuinitate Messie, fundadum: & vellem scire, si forte habes aliquam autoritatem antiquorum nostrorum hoc testantē. Ipsi enim post Prophetas scripserūt, & ea quæ ipsi Prophetæ obscurè tradunt, quandoque clarius interpretati sunt: & ideo oportet, vt de illis aliquid alleges, vt mihi de hoc magis satisfacias.

P A V L V S. Si dicta antiquorum tuorum bene scrutatus fueris, multa reperies prædictā veritatem, scilicet de diuinitate Christi, testantia, licet nō ita explicitè, sicut doctores nostri tradunt, eo quod antiquis patribus mysteria diuina non ita lucidè tradebantur: & quia longum esset narrare omnia, quæ de hoc tradunt antiqui, allegabo tibi duas vel tres autoritates, quæ debent tibi sufficere. Primam re-

peries in glossa super Psalterio, quæ dicitur Medras Tillini, super illud verbum Psalmi: Quia apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. vbi sic dicit Rab. Ioannam. Quidā homo ambulans in nocte tenebrosa, incendebat lucernam, & cum per eam per aliquam moram temporis aqualiter illuminaretur, extinguebatur lucerna, & sic iterum incendebat, & iterum extinguebatur. Dixit ergo ille homo: Vsque quo laborabo, incendiendo lucernas, quæ modicæ durationis sunt, melius est, vt spectē ortum solis, vt possim ire ad lumen eius. Et sequitur: Sic contingit Israel, qui captiuatus in Aegypto, & per Moysen & Aaron redēpti, vt habetur in Exodo: sed postea subiugati sunt sub Syfara Chananeo, à cuius iugo liberati sunt per Barath & Delboram. Iudicum 4. Postea subiugati sunt sub Madianitis, à qua subiectione liberati sunt per Gedeon. Iudicum 7. Consequēter per alias nationes conuicinas à quibus liberantur, & à Deo per Iudices: iuxta illud Iudicū 2. Suscitauitq; Dominus Iudices, qui liberarēt eos à deuastrationibus manibus. Postea transmigrati sunt in Babylochia, & redempti sunt per Esdrā, & Neemiam. Rursus subiugati sunt per Romanos. Dixit ergo Israel. Vsque quo laborabimus in huiusmodi redemptionibus & subiectionibus successiuis, ammodo non quærimus illuminari, nisi per ipsum in sua persona: &

Glossa Psal-
terij Me-
dras Tilli-
ni.
Psal. 35. a. 10

Rab. Ioann.
Nota simili-
tudinem.

Exo. 3. d. 4

Iudicum 4.
Per totum.

Iudi. 7. d. 4

Iudi. 2. d. 18

Psalm. 117.
d. 16.

Differentia
inter vltimā
redemptio-
nem, ab aliis
preteritis.
Alia facta
fuerunt per
homines: vlti-
ma prædica-
uit per Deum.

Alij redem-
ptores virtu-
te diuina re-
dimerunt,
qui erāt pu-
ri homines.

Vltima re-
demptio fa-
cta est per
ipsum Deū
in persona.

hoc est quod dicitur: Benedictus qui venit in nomine Domini Deus Dominus, & illuxit nobis. Hęc in glo. Attende igitur, o Saule, quod iste doctor voluit ponere differentiā inter vltimā redemptionem ab Israel spectatā ad redemptiones præteritas, in hoc quod redēptiones præcedentes fuerūt factæ per Prophetas seu homines virtuosos, & redēptio vltima spectanda erat per ipsum met Deū. Cum autem ista redēptio vltima ab omnibus spectatur esse per Messiam, sequitur, quod ex mēte istius doctoris est, quod ille Messias est verus Deus, de quo exponitur illud dictum: Deus Dominus & illuxit nobis.

S A V L V S. Nō bene probatur ex dictis illius doctoris, quod Messias sit Deus, sed sufficit, quod redimat virtute diuina.

P A V L V S. Scrutare bene rationem illius doctoris, & meū propositum clarè reperies. Si enim redemptio per Messiam facta, vel secundum te fienda esset redemptio per purū hominē facta, sed tantū virtute diuina, nulla ratio esset, quare hæc redemptio vltima diceretur esse facta per ipsum Deum plusquam alię. Moyses enim & alij iudices seu redēptores non nisi virtute diuina hæc operati sunt, vt est manifestum. Vnde nulla esset differentia inter eos, nisi forte secundū magis & minus, quod secundū Philosophū non diuersificat speciē: & ideo manifestū est secundum prædictū doctorē, quod re-

dēptiones præcedētes factæ sunt per puros homines, licet virtute diuina. Sed vltima redēptio credenda est fieri per ipsum Deū in persona, de quo exponit: In lumine tuo videbimus lumen. & in hoc etiam concordat hic doctor cum aliis.

S A V L V S. Allega mihi alium concordantem.

P A V L V S. In glo. magna super Genesi, quæ dicitur Beresith Rabba Alba querit. Quid est verbū Dani. scilicet 2. c. vbi de Deo dicitur: Ipse reuelat profunda & abscondita, & nouit in tenebris constituta, & lux cū eo est? & respondit: Hęc lux est lux regis Messie. de qua in Psa. In lumine tuo videbim⁹ lumē. Hęc ille. Ex quo habes satis manifestè, quod lumē diuinū, quod semper cū Deo est, immo & verius lumē quod Deus est, est lux Messie. Et tibi sufficiāt ista ex multis, quæ in scripturis antiquorum tuorum continentur.

S A V L V S. Allega mihi rogo tertiam autoritatem alicuius antiqui doctoris nostri, quia vt nosti: In ore duorum vel triū stat omne verbum.

P A V L V S. In quodam antiquo libro, qui intitulatur ab illo antiquo & famosissimo doctore nomine Rab. Nehuma, filio Alchana, qui quidē liber nominatur Vahir, quod interpretatur lucidum seu lucidariū, super illud verbum. Prou. 10. Iustus est fundamentum sempiternū. sic queritur: Quid est, quod dicitur: Iustus est fundamentū sempiternū.

In glossa Be-
resith Rab-
Alba.

Dan. 2. e. 28

Rab. Nehm.

Prou. 10. d. 30

Ad quod respódetur: Quédam iustum habet seu habebit Deus sanctus & benedictus in seculo suo, qui est sibi dilectus valde, eo quod sustinet mundú vniuersum, & est fundamentum eius, & gubernat mundum, & facit mundum germinare, & cætera multa similia, de quo iusto concludit. Et ipse est fundamentum omniú animarum. Et hoc est, quod dicitur: Iustus est fundamentum semper eternum. Hæc ille. Attende igitur Saule, quòd de nullo homine puro, quantumcunque iusto prædicta possent verificari, nisi cum hoc sit verus Deus: & ideo habes quòd etiam per scrutiniú scripturarum doctorum vestrorum antiquorum, in quibus putatis habere vitam æternam, reperiuntur testimonia deitatis Christi nostri seu Messie, sicut & in dictis Prophetarum reperitur, vt supra dictum est.

S A V L V S. Recogitasti testimonia tua, quæ in supradictis per te dicta sunt, & mihi proposita, dicere possum illud Psal. Testimonia tua credibilia facta sunt nimis. omnia enim consonant vero seu veritati fidei Catholicæ, quam prædicas. Et ideo dico cû Iob. 39. Qui leuiter loquutus sum, quid respódere possum, ma num enim meam pono super os meum. Veruntamen, quia iuxta illud Psalm. Mirabilia sunt testimonia tua, sunt enim altissima &

De nullo nisi de Christo, qui verus Deus & homo est dici potest, quòd sit fundamentum animarum.

Psal. 92. a. 5.

Iob. 39. d. 37

Saulus à Iudaismo conuersus discipulus efficiatur Christiana veritatis

profunda: ideo restat. vt scrutetur ea anima mea, nò iam Dialogicè còcertando, vt prius: sed quærèdo de quibusdam ampliorum informationem seu declarationem, vt sic ex tali scrutinio declaratio sermonum tuorú sequatur, quæ me illuminet, & intellectum det paruulis, scilicet meis similibus. Vnde sicut prima pars fuit dialoga, quasi inter duos disputatiuè acta, sic ista secunda sit didascalica, quasi inter magistrú & discipulum, ad ipsius discipuli eruditionem tractata, & sic de cætero nò Saulus sed discipulus vocabor, sic & tu doctor seu magister in sequentibus vocari debes.

P A V L V S. Ille solus laudetur, qui docet hominem scientiam, ad quem fidei pertinet donum dare: in quo còfidens pete frater quidquid volueris, & respondebo se cûdum gratiam, quã mihi Deus ministrabit. Vnum tamen oportet præsupponere, quòd in sequentibus autoritates noui testamèti accipias, sicut & antiquas accipiebas, vtrumque enim non est à Deo datú seu reuelatú. Similiter & autoritates sanctorum nostrorum, quorum eloquia sunt igne charitatis examinata, recipias, qui primo Talmudica dicta, quæ in multis igne infernali succensa, vt fortè in sequentibus apparebit, temerariè recipiebas. Et sic ad vota tua implenda Deo duce procedemus.

Continuatio dictorú sequentia.

Autoritates noui testamèti, & sanctorum nostrorú sunt afferenda in sequentibus.

Talmudica dicta igne infernali succensa.

Explicit prima pars Scrutinij scripturarum Domini Pauli Burgenfis contra perfidiam Iudeorum.

INCIPIT

359 INCIPIT SECUNDA PARS TRACTATVS DE SCRVTINIO SCRIPTVRARVM.

Et est Didascalica cuius prima pars, quæ quasi continuatiua est eorum, quæ dicta sunt ad dicenda.

In qua sex sunt distinctiones, cuius in prima distinctione sex continet capitula.

In capitulo primo ponuntur à discipulo argumentationes contra ea quæ dicta sunt de Deitate Christi. Et petit discipulus earum solutiones, ad infidelium maiorem confutationem.

In capitulo secundo ostenditur, quòd difficilia fidei, prout est incarnatio verbi, non pertinet vsquequaque scrutari ad eos, qui nouiter ad fidem veniunt.

In capitulo tertio soluuntur argumentationes prædictæ.

In capitulo quarto ostenditur, quòd per Scrutinium scripturarum communicatio idiomatum Dei & hominis in Christo sufficienter comprobatur.

In capitulo quinto ostenditur, quòd non licebat Iudæis docere plures homines, nec prædicare de certis capitulis veteris testamenti, in quibus mysterium sanctæ Trinitatis & incarnationis verbi continentur.

In capitulo sexto redditur ratio, quare antiquis prædicta mysteria non explicitè, sed implicitè tradebantur, & ibidem ponitur à discipulo quoddam exordium, ad ea quæ sunt in hac parte vltèrius tractanda.

C A P I T V L V M I. In quo ponuntur à discipulo quædam argumentationes, contra ea quæ dicta sunt de Deitate Christi, & petit discipulus earum solutiones ad infidelium confutationem.

DISCIPVLVS.

FIRMITER credens, ea quæ per te mihi tradita sunt, circa Deitatem Christi seu Messie, prout scripturarum testimonia per te iam allegata manifestè testantur. Adhuc vellem informari, de quodam quod est mihi mirabile, & de quo infide-

les olim socios meos audiui murmurare, qui etiam hodie de hoc murmurat, scilicet posito etiam, prout verissimum est, licet ipsi oppositum credant, quòd Christus in lege promissus nò purus homo sed verus Deus & verus homo est, adhuc illi, de quibusdam loquutionibus, quæ à veris catholicis conceduntur & prædicantur, de quarú veritate nò dubito. Ipsi tamen de iis scandalizantur & contra eas sæpe obloquuntur, sic dicentes, quomodo illa, quæ de ipso Christo dicuntur, quæ nullo modo ad Deitatem pertinent, sed solùm ad humanitatem, attribuuntur Deo, vt putat tem-

Multis modis arguit probans attributa, quæ Christo homini competunt nullo modo Deo posse conuenire.

Z 2 poraliter

Primum argumentum de diuersitate subiecti & prædicati.

poraliter nasci, & pati, & mori, &c. huiusmodi. Cōtra quam veritatem magistri eorum multipliciter consueuerunt argue- re. Vno modo sic. Dicunt enim quòd sicut nulla propositio est verior, quàm illa in qua idem prædicatur de seipso, vt cum dicitur: Homo est homo. Ita nulla propositio est à veritate remotior, quàm illa in qua idem negatur de seipso, vel illud quod est maximè distans & diuersum prædicatur de subiecto, à quo maximè distat & diuersificatur. Sed in ista propositione: Deus est homo. prædicatum significat rem corruptibilem & temporalem & corpoream, quæ maxime distat ab hoc quod significatur per istum terminum Deus, ergo ista propositio: Deus est homo. est maxime à veritate remotior. Præterea dicunt, quòd fides nostra asserit quædam, quæ sibi inuicem contraria sunt, non solum maxima admiratione digna, sed etiã sunt talia, quæ nullo modo ab aliquo sensato sunt, simul concessibilia, quod sic declarant. Dicunt enim, quòd in diuinitate, vbi est tantum vnica natura indiuidua & simplicissima, cum hoc tamen à fidelibus nostris non conceditur, quod vna persona diuina prædicetur de alia, vt dicendo: Pater est Filius, & è contra, & tamen in Christo, in quo sunt nature sumè distantes & diuersæ, scilicet humana & diuina, permittitur immo & conceditur, quòd humana na-

Secundū argumentum. Sumuntur, quia si in diuinis, vbi est vnica natura, non cōceditur, quòd vna persona prædicetur de alia, quare in Christo, in quo sunt dua diuersissima natura.

tura possit prædicari de Deo saltem in concreto, sic vt dicatur, quòd Deus est homo. Item dicitur quòd propositio: Homo est Deus. repugnat manifestè veritati sacre Scripturæ, secundum quam nomen diuinum, & specialiter illud quatuor literarū, quod dicitur Thetragrammation, de nulla creatura posset verificari, iuxta illud Exod. 3. Hoc est nomen meum in æternum. vbi etiã nostri doctores dicunt, quòd illud nomen sic est proprium nomen diuinum, quod est omnino incommunicabile alteri. Per istā autem propositionem: Homo est Deus. manifestè communicatur nomen Dei alteri, scilicet homini, & sic hæc propositio: Deus est homo. videtur repugnare sacre Scripturæ. Item vt dicunt hæc propositio: Deus est homo. videtur repugnare aliis scripturis sacris, in quibus manifestè ostenditur, quòd Deus est ab æterno, & nullo modo eius esse à tēpore incepit. Dicitur enim in Psalmo: A seculo & vsque in seculum tu es Deus. Et ibidem in alio loco, non erit in te Deus recens. Si igitur ista est vera: De⁹ est homo. sequeretur, quòd Deus incepit esse à tempore, sicut homo, qui de Deo prædicatur, quod videtur esse falsum, tanquā repugnans sacrarū Scripturarū veritati. Per ista & multa alia similia, infideles prædictā veritatē nituntur impugnare: vnde sumè desidero à te informari, quomodo possē ab istis & similibus

Tertium argumentum. Quia nomen diuinum de nulla creatura potest verificari.

Exo. 3. 14.

Quartū argumentum. Quia repugnat veritatibus scripturæ.

Psal. 89. 1. Psal. 80. 10.

libus rationibus euadere, quod quidem desiderium reputo esse bonum. Iuxta illud Psalm. Et respondebo exprobrantibus mihi verbum.

Mal. 2. 4.

CAPITVLVM II.
In quo ostenditur, quòd difficilia fidei, prout est incarnatio verbi, non pertinent scrutari ad eos, qui nouiter ad fidem veniunt.

MAGISTER.

Licet desiderare informationem veram de iis quæ sunt fidei, ad hæreticorum seu infidelium responsionem sit bonū simpliciter, tamen secundum quid talis informatio non est bona, scilicet illis qui ad hoc ex sua temeritate non sunt idonei. Illi enim qui nouiter ad fidem veniunt per baptismum regenerati, & de articulis fidei summarie eruditi, non debent ad difficilia & ardua fidei festinanter accedere, non enim essent ab eis prout decet susceptibilia. Nam sicut pueris non debent dari cibaria difficilis digestionis, ad quæ vires sue in sua teneritate nō sufficerēt digerere, sic nouiter ad fidem accedentibus difficilia fidei non sunt proponenda. Quam doctrinam habemus à principe Apostolorū, scilicet Petro, qui in prima sua Epistola; quæ canonica dicitur, in 2. capitulo. nouiter ad fidem conuersis sic alloquitur. Quasi modo geniti infantes lac concupiscite. scilicet eruditionem facilioris doctrinæ. In-

Nouiter ad fidem conuersi non debent ardua fidei scrutari.

Optima similitudo.

1. Pet. 2. 2.

ter omnia cibaria, quibus animalia vtuntur lac est facilioris digestionis: & ideo natura, quæ à Deo instituta est, lac disponit ad nutriendum nouiter generatos: & eadem ratio est de generatione spiritali, & cibo spiritali ei cōpctenti, scilicet, quòd nouiter geniti non debent vtī cibariis solidis & duris, quantumcunque sint bona, sed tamen leuius & de facili in nutrimentum conuertilibus vt est lac. Hanc etiam doctrinam habemus à Doctore gentium, scilicet Paulo, qui huiusmodi in fide nouitiis. 1. Corinth. 3. sic dicebat: Tanquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi non escam. Perfectis autem, & iam sensus exercitatos in his, quæ fidei sunt habentibus, pertinent ardua & difficilia fidei, iuxta posse quærere, & de his spiritaliter nutriri. De quibus ad Hebræos 5. Perfectorum autem est solidus cibus. Antiqui etiam magistri Hebræorum, vt credo nosti, hac ratione prohibebant, ne certi passus seu capitula sacre Scripturæ ab eis designati, in quibus magna mysteria fidei etiam secundum eos continentur, pluribus exponeretur, nec publicè prædicaretur. Vnde in proposito, quia argumentationes tuæ proprie respiciūt ad modum benedictæ vnionis verbi diuini cum natura humana in Christo, quæ summa & ineffabilis est, idcirco ad te non pertinent ad præsens secundū statum tui nouitiatus

1. Cor. 3. 2.

Heb. 5. d. 14.

Hebræis statutum erat, ne aliquod capitulum sacre piane sacre publicè explicarent.

riatus de iis tractare. Poteris tamen cum Deus ampliore gratia tibi concesserit de iis informari audiendo a peritis magistris. Tertius sententiarum, ubi de iis tractatur sufficienter, & doctores sibi multa magna & subtilia tradunt, ex quibus posset responderi ad tua argumenta, & ad multo fortiora plenè & perfectè.

DISCIPVLVS. Video quòd tuum consilium sit sanum, & tutum quantum ad me & mihi similes, scilet de non procedendo festinanter ad querendum de altis & profundis in iis quæ fidei sunt, præsertim cum hoc sit de doctrina sanctorum Apostolorum, quos allegasti, & forte de hoc intelligitur illud Isa. 28. ubi dicitur: Ecce ego ponam in Sion fundamentum, &c. quòd intelligitur ad literam de Christo. Et sequitur ibidem: Qui credit non festinet. scilicet non festinet ad alta & profunda accedere, sed paulatim in hoc procedat. Et licet in aliquibus Bibliis latinis habetur. Qui crediderit nõ confundetur, in Hebraicis tamen Bibliis correctis habetur: Qui crediderit nõ festinet. Nihilominus si placet saltem aliqua principia vellem a te audire, ex quibus prædictæ murmuraciones solui possèt seu euacuari. Quæ quidem principia, cum a te audiuerim, & si non possem ex fragilitate, mea illa plenè intelligere, absque dubio tamen illa credã: paratus enim sum supra sensum & intellectum

credere illa, quæ a sanctis doctoribus traduntur.

C A P I T V L V M III.

In quo soluantur argumentationes prædictæ.

M A G I S T E R.

PLacet mihi condescendere ad eã quæ petis, præsertim quia dicis, quòd paratus es credere ea quæ traduntur a sanctis, etiam si illa pronunc ad plenum non intelligas. Hoc enim est sanum consilium, a beato Augusti-
Auguf.
no traditum, qui cuidam dixit: Noli intelligere, vt credas, sed crede vt intelligas. Ad euiden-
Ad primũ argumentũ. Primũ præsuppositum nature dicitur.
tiam autem eorum, quæ dicenda sunt pronunc ad ea quæ arguis soluenda, præsupponenda sunt aliqua. Quorum primum est, quòd persona vel suppositum alicuius rei aliud significat quàm natura seu essentia ipsius rei. Natura enim significat essentia speciei seu quiditatem, quàm significat diffinitio. Persona verò seu suppositum significat aliquid, quasi subsistens, in quo includitur ipsa natura seu essentia, cuius est suppositum seu persona, & quãdoque etiam includuntur in persona vel suppositio quædam alia, quæ sunt præter ratione speciei. Vnde suppositum significatur, vt totum habens naturam, sicut partem formalem & perfectiuã sui, & hoc intelligendum est in rebus subsistentibus, in quibus inueniri posset aliquid, quòd non pertinet ad rationem speciei,

ciei, vt puta accidentia vel principia indiuiduantia naturam, sicut manifestè apparet in iis quæ sunt ex materia & forma cõposita, in quibus secundum re differunt natura & suppositum. Vnde in eis natura non prædicatur de supposito, non enim dicimus, quòd album sit albedo, nec etiam, quòd homo sit humanitas. In iis autem in quibus nihil aliud adiunctum inueniri possit, quòd sit præter rationem nature, nulla necessitas est, distingendi naturam a supposito ipsius nature, quòd quidem suppositum est indiuiduum subsistens in illa natura, vnde in Deo non est aliud secundum rem persona seu suppositum & natura, sed solum secundum rationem intelligendi: quia natura dicitur secundum quòd est esse quoddam, persona verò dicitur secundum quòd est quoddam subsistens. Veritas autem huius præsuppositi ex vera intelligentia terminorum patet intelligenti. Secundo præsupponitur, quòd omne illud quòd inest seu vnitur alicui personæ seu supposito, siue pertineat ad naturam eius siue non, vnitur ei in persona. Quòd quidem præsuppositum patet ex eo: nam suppositum seu persona, vt dictum est, significatur vt quoddam totum habens naturam, sicut partem perfectiuam, & alia quæ ei insunt seu vniuntur, vt quoddam adiacentia venientia ab extrinseco. Tertio præsupponitur, quòd vnio verbi diuini incarnati non est facta in natura, quòd quidem

præsuppositum doctores euidenter probant inducendo ad impossibile si daretur oppositum. Vnio autem prædicta facta est in persona: quòd probatur euidenter a doctoribus nostris, quam quidè probationem ad præsens ommitto. Ex quibus præsupposita veritate fidei, sequitur quòd vnio verbi diuini incarnati est facta in persona, sic quòd vna & eadem persona, quæ subsistit in natura diuina, æternaliter, subsistit etiam per ipsam vnionem in natura humana a verbo assumpta: secundum quam licet in Christo sint duæ nature distantes & diuersæ, non tamen in Christo est, nisi vna persona, & vnum suppositum diuinum in vtraque natura subsistens. Cõsequencia patet. Nam si humana natura verbo diuino non vnitur in persona, nullo modo ei vnitur, cum iam præsuppositum est, quòd in natura non est vnio facta, & sic fides incarnationis periret, quòd esset contra omnia testimonia scripturarum, quæ supra sunt allegata, ex quibus diuinitas Christi comprobata est. Quibus præsuppositis ad tua argumenta sic dicendum est. Ad primum enim dicendum, quòd quando duæ formæ seu nature quatumcunq; sint distantes & diuersæ, possunt tamen in vno supposito conuenire, non est inconueniens vnum prædicare de alio, sed talis prædicatio potest esse cõtingens vel naturalis, sicut cum dico, album est musicum. Vnde quamuis

Licet in Christo sint duæ nature distantes & diuersæ, nõ tamen est, nisi vna persona, & vnum suppositum diuinum in vtraque natura subsistens.

Ad primũ argumentum respondet.

Ad primũ argumentum. Primũ præsuppositum nature dicitur.

Secundum præsuppositum.

Tertium præsuppositum. Vnio verbi diuini incarnati non est facta in natura sed in persona.

Tertius sententiarum.

Isa. 28. d. 26

Rom. 10. b. 11.

natura humana & diuina sint maximè distàtia: per incarnationis tamen mysterium cōueniunt in vno supposito, vt dictum est, cui neutra illarum naturarū est per accidens, sed secū dum se. Vnde hæc propositio: Deus est homo, non est in materia remota seu cōtingenti, sed in materia naturali: prædicatur enim homo de Deo per se, sicut de sua hypostasi, nō tamen ratione naturæ significatæ per hoc nomen Deus, sed ratione suppositi, quod est suppositum humanæ naturæ. Ad secundum autem dicendum, quod in mysterio Trinitatis personæ diuinæ conueniunt in natura, distinguuntur tamē in personis seu suppositis: & ideo non prædicantur de se inuicem. In mysterio autem Incarnationis est oppositum: nam naturæ sunt diuersæ, persona seu hypostasis est vnica. Et ideo naturæ, quæ distinctæ sunt, non prædicantur de se inuicem, prout significantur in abstracto. Non enim est verum dicere, quod natura diuina est humana, sed quia hæc duæ naturæ conueniunt in supposito, prædicantur de se inuicem in cōcreto tantum: & sic verum est, quod Deus est homo. Ad tertium dicendum, quod in hoc quod nomen Dei incommunicabile attribuimus Christo, nō attribuimus nomen Deitatis homini secundū humanam naturā, hoc enim esset derogatorium Deitati, sed attribuimus nomen diuinū. Christo homini secundum suppositū

Hæc propositio Deus est, homo est in materia naturali nō in remota, aut contingenti.

Ad secundū argumentū. Differentia in mysterio Trinitatis, & in mysterio Incarnationis.

Ad tertium. Quomodo nomen diuinū attribuitur Messia homini.

æternum, quod per vnionē verbi est etiam suppositum humanæ naturæ, vt dictum est. Ad quartū dicendum, quod licet humana natura in Christo sit quoddā recens, suppositum autem humanæ naturæ in ipso Christo nō est recens, sed æternum: & quia hoc nomen Deus non prædicatur de homine ratione humanæ naturæ, sed ratione suppositi æterni: ideo non sequitur, quod in hoc habeamus seu cōcedamus Deū recentem. Et attende in iis, & similibus, quod ex vnione verbi cum natura humana in supposito diuino facta, sequitur, quod ea quæ de Deo propriè dicuntur possunt dici de homine illo, cuius natura humana assumpta est in vnitate suppositi. Similiter, & illa quæ dicuntur de illo supposito ratione naturæ assumptæ, possunt etiam dici de Deo: quia ex vnione verbi modo supradicto facta, communicantur idiomata vtriusque naturæ in eodē supposito.

Ad quartū argumentū. Humana natura suppositū æternum in Christo.

Idiomata vtriusque naturæ communicantur in eodē supposito.

C A P I T V L V M IIII.

In quo ostenditur, quod per Scrutinium scripturarum communicatio idiomatum Dei & hominis in Christo sufficienter comprobatur.

D I S C I P V L V S.

OMnia per te dicta credo esse fidelissima & vera: licet ad præsens non me sentio tā idoneum, quod illa plenè intelligā, desidero tamē habere aliquā sacram autoritatem, per quā communica-

municatio idiomatum per te dicta approbetur, quod solum desidero ad infidelium confutationem.

MAGISTER. Hoc quod quæris habes euidenter in proxima distinctione præcedenti, in qua de scrutinio scripturarū circa Deitatem Christi tractatur. Fuit enim ibi per plures auctoritates ostensum, quod sacra scriptura de vno & eodē affirmat quædam, quæ soli Deo pertinet, & quædam alia quæ pertinent ad hominem: ex quibus auctoritatibus manifestè habes communicationem idiomatum supradictā in Christo seu Messia promisso.

DISCIPVLVS. Repete mihi rogo aliquas ex dictis auctoritatibus, quia ex arduitate seu magnitudine mysterij, de quo tractatur, tam intellectus, quam memoria mea conturbantur. Legitur enim Dan. 10. quod ex visione Angelica Danieli facta dicebat: Vidi visionem grandem, & nō remansit in me fortitudo, sed & spes mea mutata est in me, & emarcui, nec habui quicquā virium. Vnde non mirum si non habeam in memoria omnia, quæ mihi tradidisti. Et ideo peto, vt saltem duas vel tres auctoritates de prædictis memoriæ meæ reducas, in quibus supradicta cōmunicatio idiomatum ostendatur.

MAGISTER. In Psalmo illo, qui incipit: Eruit aurum cor meum verbum bonū vbi agitur de Christo, prout supra dictū est, Psalmista dirigens verba sua

Dan. 10. b. 8

Auctoritates communicatiōnis idiomatum.

Psal. 44. b. 8

ad ipsum Christum, dicit: Sedes tua Deus in seculū seculi, quod est idioma pertinens soli Deo. Cui Christo in eodem contextu dicit: Vixit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ confortibus tuis, quod est idioma pertinēs homini. Vnde ex ista auctoritate habes idiomatum communicationem per me dictā. Item Hier. 23. loquēs de ipso Christo, Prophetā in persona Dei dicit: Suscitabo David germen iustum, quod proprium est humanitatis. Et ibi dem de eodē sequitur. Hoc est nomen, quō vocabunt eum Dominus iustus noster. In quo loco vbi habemus Dominus, habetur in Hebraico nomen Domini Thetragramathon, quod solius Dei est propriū: & sic ex hac auctoritate habes prædictam cōmunicationem. Item Zach. 12. dicitur in persona Dei: Effundam super domum Iuda spiritū gratiæ, quod ad solū Deum pertinet. Et ibi dem de se ipso ipse Deus effundens gratiam dicit: Aspicient in me, quem confixerunt, quod solū pertinet ad humanam naturam, & sic habes intentum. Similiter ex aliis auctoritatibus supra allegatis ad probandum diuinitatem Christi, si eas diligenter scrutatus fueris, hoc reperies manifestè: & ista tibi debent sufficere ad præsens.

Hier. 23. a. 5.

Zac. 12. c. 10.

CAPITVLVM V.
*In quo ostēditur, quod non licebat in di-
 uinis docere plures homines, nec prædi-
 care de certis capitulis veteris testa-
 menti, in quibus mysterium san-
 ctæ Trinitatis & incarnationis
 uerbi con-
 tinetur.*

DISCIPVLVS.

Sufficiunt mihi prædicta in hoc proposito: sed quia audiuerā à te supra, quod Iudæi pro occultatione mysterij sanctæ trinitatis & incarnationis uerbi diuini, prohibebant aliqua loca secreta seu capitula sacrę scripturę publicè docere, vel de eis prædicare: idcirco peto, ut hæc mihi amplius declares.

MAGISTER. Duo sunt capitula in veteri testamento, quorum prædicatio publica omnino prohibebatur in doctrinis Talmudicis, nec solum hoc, sed etiam dicere ea quę in eis continentur, pluribus discipulis erat inter eos prohibitū, ita quod non erat eis licitum docere de secretis illorum capitulorum, nisi uni magistro vnum discipulum discretum & idoneum vel duos tantum. Quorum quidem capitulorum vnum est Genes. 1. aliud est Ezech. 1. quę quidem prohibitio habetur in Talmuth libro qui dicitur Haguiga, in cap. quod incipit Endorfin, quod significat non docebunt. Quam quidē doctrinam sequuntur omnes posterores, ut patet per Rab. Moyf. in primo sui Deut. in titu. de fun-

damentis legis cap. 2. particula vltima. Idem de eodem in libro de directione perplexorū, parte 1. patet præterea in multis capitulis. Ratio autem quare ista occultabant assignatur ab omnibus generaliter talis, scilicet quia in illis capitulis continebantur alta & magna mysteria fidei, quę & qualia sint illa nullus plenè declarabat, nec cōcorditer in iis se habebant, sed sub velamine & obscurè ea tradebant: sicut præfiguratum est per Moysem, qui velamine posito ante faciem suam populo apparebat. Tempore autem gratię quando reuelata facie magister noster Christus veritatem fidei ad salutem necessariam Discipulos docuit, quam ipsi etiam in populis prædicauerunt prædicta, quę antiquitus occultabātur, in lucem veritatis palām prodixerunt. Circa quod scire debes, quod in cap. 1. Genes. mysterium sanctę Trinitatis cōtinetur: cū enim dicitur: In principio creauit Deus, &c. vsq; ibi: Et spiritus Domini ferebatur super aquas. tres personę diuinę designātur, prout supra distinctione nona dictū fuit, & in eodem circa finem habetur idem, dicitur enim ibi: Faciamus hominem ad imaginē & similitudinem nostram. vbi pluralitas in diuinis manifestè ostēditur, non enim dixit: Faciam hominem, sed faciamus. Similiter in hoc quod dicit: Ad imaginem nostrā. manifestè habetur, quod in homine est imago Dei creata, quę

Ratio prædicta prohibitionis.

Gen. 1. 1. Mysterium Trinitatis. Supra dist. 9.

quę summam Trinitatē per modum imaginis repræsentat. Vnde quia istud mysterium in hoc cap. inclusum non erat antiquis explicitè declarandum, idcirco prohibebatur eius declaratio, ut dictum est. In cap. autem 1. Ezechielis mysterium incarnationis continetur specialiter in hoc quod dicit, quod quasi similitudo hominis erat supra thronum positum super animalia & rotas. In quo designatur, quod homo habebat præsidere toti vniuerso tanquam Deus, prout iā supra fuit dictū dist. 10. Quod quidem mysterium non erat tradendum explicitè antiquis, sicut nec primum: & ideo præcipiebatur, ne de hoc capitulo prædicarent seu docerent multitudinē.

Ezech. 1. b. 5. In quo mysterium continetur incarnationis.

Sup. dist. 10.

CAPITVLVM VI.

In quo redditur ratio, quare antiquis prædicta mysteria non explicitè, sed implicitè tradebantur, & ibidem ponitur à discipulo quoddam exordium ad ea quę sunt in hac parte vltimus tractanda.

DISCIPVLVS.

Licet verum est, & sic credo, quod ista duo mysteria in prædictis capitulis continētur, tamen vellem habere rationem occultationis: cū enim ista explicitè credenda sunt de necessitate salutis, mirū est quare non ista antiquis explicitè tradebantur: non enim videtur dicendum, quod hoc fiebat propter duritiā cordis eorum, ne fortè propter altitudinem mysteriorum ea nō

Quare prædicta mysteria fuerint occulta antiquis.

crederent: quia legitur, quod Deus expræsè mandabat annūtiari veritatem, etiam eis qui nō erant dispositi ad credendū. Legitur enim Ezech. 3. Et dices ad eos: Hęc dicit Dominus Deus, qui audit audiat, & qui quiescit quiescat, quia domus exasperans est. vbi in hoc quod dicitur, qui quiescit quiescat, intelligitur secundum Hebraicam veritatem, ac si diceret: Qui noluerit credere non credat. Vnde scire desidero, quare nō sic fuit factū in iis quę sunt fidei de necessitate credenda, scilicet, ut proponerentur explicitè populo antiquo, licet ex duricia cordis eorum multi non crederent.

Ezech. 3. g. 27.

MAGISTER. Hęc mysteria rationabiliter prohibebātur dici explicitè antiquis præsertim vulgaribus. Populus enim ille pronus erat ad credendum multitudinem deorum: & ideo Deute. 4. monebat eos Moyf. dicens: Scias quoniam Dominus ipse est Deus, & nō est alius præter eum. & infra: Scito ergo hodie, & cogita in corde tuo, quia Dominus ipse est in cęlo sursum, & in terra deorsum, & non sit alius, quod sepe eis ista dicebat, ut auerteret eos, ne declinarent ad credendum multitudinē deorum, ad quod erant proni: similiter proni erāt ex sua ruditate & intellectus imbecillitate ad credendum corporeitatem esse in Deo. Rudes enim & intellectu imbecilles non percipiunt entitatem esse nisi in rebus corporali-

Populus Hebræorū pronus erat ad credendam multitudinē deorum, & corporitatem esse in Deo.

Deut. 4. f. 35.

Quare duo capitula prohibita in doctrinis Talmudicis publicè lege & docere.

Gen. 1. Ezech. 1.

Talmuth. lib. Haguiga. cap. Endorfin.

Rab. Moyf.

bus, qua ratione populus ille sumpta modica occasione ex morositate Moyfi in monte, fecerunt vitulū in Oreb, quē adorauerunt, & ei sacrificauerūt dicentes: Ij sunt dij tui Israel, qui te ascendere fecerunt de terra Aegypti. Exod. 32. Ideo eos monēbat Moyfes ca. supradictō, dicens: Custodite sollicitē animas vestras, quoniam non vidistis omnem similitudinem, in die qua loquutus est vobis Dominus in Oreb de medio ignis, ne fortē decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, &c. Vnde si tali populo explicitē traditū fuisset mysterium sanctæ Trinitatis, faciliter laberetur in errorem credēdi multos esse deos, qui esset error valdē periculosus. Similiter si eis fuisset traditum mysterium incarnationis verbi, faciliter fuissent lapsi in errorem ponendi in diuinitate corporeitatem, quod nephas est. Vnde patet ratio, quare ista mysteria fuerint eis tradita implicitē, vt docti eorū, qui sanē intelligebant scripturas, possent ea habere plenē quātum eos decebat, simplices autem & rudes haberent de eis solū implicitam cognitionem; quæ sufficiebat eis ad salutem, secundum quam non laberentur in errores supradictos.

DISCIPVLVS. Sufficit mihi ratio prædicta ad hoc quod quærebam: de cætero autē vellē vt me illuminares de quibusdā, quæ in corde meo quasi problemata quandoq; versantur: quæ li

cet dubitationem in me non causant circa ea quæ fidei sunt. Absit. Tamen inducūt desiderium sciendi rationem eorum. iuxta illud Psalm. Mirabilia testimonia tua Domine, ideo scrutata est ea anima mea. Ex quo scrutinio. Psalm. desiderabat declarationem & intellectum paruulis competentem: vnde subdit: Declaratio sermonum tuorum illuminat & intellectum dat paruulis. Eo enim, quod testimonia fidei sunt credibilia nimis, vt alibi dicit, & etiā sunt mirabilia, quia de multis, quæ ad ea pertinent, nescit homo simplex, & quasi nouitius reddere rationem. Idcirco fidelis scrutatur multa circa rationem eorum, quæ ad fidem pertinent, non vt dubitet. Absit, sed vt deuotius atque tenatius fidem teneat. In quibus problematibus per me tibi proponendis non intēdo seruare aliquem ordinem artificialem, sed tātum ea proponere, prout in corde meo versantur, vt ex declarationibus tuis ascensionem deuote in corde meo Deo auxiliante producantur seu concreuant.

Distinctio secunda de Scrutinio scripturarum, circa quadam quæ pertinent ad excellentiam Virginis gloriosæ, & continet duodecim capitula.

In capitulo primo proponuntur à discipulo tres admirationes, circa ea quæ de Virgine gloriosa in scripturis sacris videntur omitti ad ipsius excellentiā pertinentia.

In capitulo secundo magister præmittit

mittit quædam præambula ad prædictas admirationes tollendas, & ibi declarat, quod virtutes beatæ Virginis specialiter ipsius humilitas cōsideranda est summa, scilicet heroica.

In capitulo tertio discipulus arguit contra quadam quæ in præcedenti capitulo à magistro fuerunt tradita, ad quæ in eodem magister respondet, & tollit primam admirationem.

In capitulo quarto discipulus repetit secundam suam admirationē, ad quam magister in eodem respondet eam soluens. In quo capitulo declaratur quædam pertinentia ad genealogiā Christi Matthe. 1. contentam.

In capitulo quinto discipulus repetit suam tertiam admirationem, ad quam magister ibi respondet.

In capitulo sexto discipulus replicat contra responsionem magistri, ad quod magister sufficienter respondet, concludens ex supradictis, quod magnam deuotionem oportet, vt habeant fideles circa Virginem gloriosam.

In capitulo septimo discipulus ponit quadam aliam admirationem, quæ sibi videtur, circa hoc quod non legitur ipsam visitasse sepulchrum Christi, sicut de mulieribus & quibusdam discipulis legitur, ad quod ibidem à magistro respondetur.

In capitulo octauo proponitur à discipulo alia admiratio specialiter circa hoc, quod non legitur Christum ipsi Virgini gloriosæ misisse angelos ad annunciandū suam resurrectionem, sicut misit mulieribus & discipulis, ad quod respondetur à magistro ibidem, declarando aliqua quæ pertinent ad excellentiam fidei Virginis beatæ.

In capitulo nono ponitur à discipulo

alia admiratio de hoc quod non legitur Christum apparuisse in sua resurrectione Virgini gloriosæ, cum tamen de apparitione ad mulieres & discipulos fiat pluries mētio, ad quod in eodem à magistro respondetur.

In capitulo decimo ostenditur, quod tam perfectio fidei Virginis gloriosæ, circa resurrectionem Christi, quam etiam imperfectio fidei Apostolorum circa idē conueniens fuit ad Ecclesiæ vtilitatem.

In capitulo undecimo ostenduntur quædam, quæ ad ordinem manifestationis, circa resurrectionem Christi pertinent. Ex quibus concluditur, quod ad beatam Virginem non perinebat mitti ad resurrectionem annunciandam propter excellentiam suę dignitatis.

In capitulo duodecimo ostenditur, quod deuotio cuiuscunque fidelis excitari debet ad Virginem gloriosam super omnes sanctos citra Christum, qui sanctus sanctorum est.

CAPITVLVM I.

In quo proponuntur à discipulo tres admirationes, circa ea quæ de Virgine gloriosa in scripturis sacris videntur omitti, ad ipsius excellentiam pertinentia.

MAGISTER.

RACET mihi quod ea quæ in corde tuo versantur, vt problemata, de quibus miraris, eo quod effectū cognoscis, causas tamen ignoras, mihi proponas, vt tibi respōdeam prout potero, auxilio opitulante diuino.

DISCI-

DISCIPVLVS. Quia vt nosti secundum Philosophum in 2. Methaphisicę. Philosophari incipit ab admirari: idcirco ego tanquam incipiens ab Altissimo peto cū Psalm. Reuela oculos meos & considerabo mirabilia de lege tua. Per quę quidem mirabilia, à me considerata, anima mea ad ea scrutandum inducatur: iuxta illud, quod supra dicebā: Mirabilia testimonia tua Domine, ideo scrutata est ea anima mea. Per quod scrutinium declarationem sermonum Dei, & illuminationem intellectus mei, & paruulorum mei similiū, Domino dirigente, spectro. Subdit enim Psalm. Declaratio sermonum tuorum illuminat & intellectum dat paruullis. Circa quod primo occurrit mihi considerandum de scrutinio scripturarum, de quibusdam, quę ad beatam pertinent Virginem, vt sicut ab illa beatissima salus nostra exordium sumpsit, sic ab eadem pars ista tractatus nostri initiūumat. Circa quod occurrit mihi quędam non modica admiratio, quę talis est. Quomodo sacra scriptura, quę consueuit sanctos excellentissimos commendare, & eorum gesta & virtutes narrare, vt patet de Abraham Gen. 18. & 26. & de Moyse Nume. 12. Et sic de quibusdā aliis excellentibus sanctis: de beata tamen Virgine, quę excellentior cæteris fuit, non leguntur in nouo testamēto aliqua commédationes similes, nec narrantur eius virtutes seu

aliqua propria gesta, quas quidem virtutes credendū est fuisse maximas, quę in nouo testamento præcipuè videntur debuisse narrari. In Euāgelio enim legimus conceptionem Ioannis Baptiste, & eius natiuitatem, similiter, & de eius vita virtuosa & morte: de beata verò Virgine, quę excellentior Ioanne fuit, nihil horū in Euāgelio legitur; nec in Epistolis, nec in Actibus Apostolorum. In quorum tamē tempore ipsis Apostolis præsentibus, prout in Ecclesia legitur assumpta est. Non ergo modica admiratione dignum videtur, quòd in toto nouo testamēto de prædictis gestis beatę Virginis, scilicet conceptione, natiuitate & assumptione, nulla mētio fiat, sed omnia prætermittantur, cū tamen de Baptista singula prædicta expressè in Euāgelio narrantur. Ex qua prætermissione contingit, quòd in officio assumptionis suę, quę est potissima ipsius festiuitas, legitur communiter in Ecclesia Euāgelium illud: Intrauit Iesus in quoddā castellum, &c. In quo Euāgelio nihil agitur de ipsa Virgine gloriosa, vt est manifestū. Historialia etiā, quę in ista festiuitate leguntur omnia sunt Apochripha extra Canonem Biblię contenta, vel non sibi propria, vt cū legitur illud Ecclesiast. 24. In omnibus requiem quæsiui, &c. quę propriè intelligitur de ipsa sapiētia increata, non autē de beata Virgine. Vnde talia, licet non sibi propria,

Ioannes de
pista com
médatur in
Euange.

Luc. 1. c. 26.
Secunda
admiratio.

Quare Euā
gelium non
explicet Dei
param fuisse
de Regia
stirpe Da
uid, sed so
lum Ioseph.

Luc. 10.
c. 38.
Euāgelium,
quod in fe
sto Assum
ptionis legi
tur ad Vir
ginem non
pertinet.

Ecclesiast.
24.
a. II.

Cum Christi
us ex Ioseph
no descendat,
sed de Maria.
Cur Euā
gelium faci
ent de Ioseph
mentio
ne dicit cū
esse de do
mo Dauid,
de Virgine
nulla mētio
ne facta, de
qua domo
esset.

propria, in suis festiuitatibus legantur, eo quod in ipso Canone talia de vita sua nec de ipsius miraculis & gestis non continentur, quod apud me vertitur in magnam admirationem. Præterea cū Lucas narrat missionem Angeli ad ipsam, dicens: Missus est Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem, &c. testatur Euāgelista de Ioseph, qui erat de genere Dauid, dicens: Missus est Gabriel à Deo, &c. Ad Virginē desponsatā viro, cui nomen Ioseph de domo Dauid, & nomen Virginis Maria. Vnde ex contextu prædicto habemus, quòd Ioseph erat de genere Dauid, non tamē ex litera Euāgelij habetur, quòd Maria esset de genere Dauid. Quę quidem narratio duplicem in me causat admirationē, quarū vna est. Cū enim esset de domo Dauid, dicat aliquid pertinens ad excellentiam, cū domus Dauid est domus regia, à Deo singulariter inter omnes regias dignitates approbata, & in scripturis valde commédata. De qua domo secundum veritatē fidei ipsa Virgo gloriosa fuit: quare ergo Euāgelista non expressit de Maria, quòd esset de domo Dauid, & tamen hoc dixit de Ioseph. Secunda verò admiratio, quę in hoc loco mihi occurrit & primam confirmat est talis. Nam quòd Ioseph esset de domo Dauid vel non, hoc nihil facit ad genealogiā Christi. Non enim Christus descendit de Ioseph. Absit. Sed de Maria virgi-

ne. Cur ergo Euāgelista fecit mentionē expressam de Ioseph, in hoc quod descenderet secundum originem à Dauid, & tamē nullam fecit mentionem, de qua domo esset beata Virgo, in quo consistebat fundamentum totius genealogiæ Christi à Dauid descendenti. Præterea inter præcepta decalogi præceptū de honoratione parentū est primum & præcipuum in secūda tabula; in qua datur præcepta, quę ordinant hominem ad proximum: Christus autem, qui totam legē impleuit, non legitur honorasse matrem specialiter in suis colloquiis. Nusquam enim legitur eā vocasse matrem, quòd est nomē maximē dignitatis ad fceminam pertinentis, specialiter respectu tanti filij, scilicet Christi, cū tamen verè sic potuisset eam vocare, sed solum legitur eam vocasse mulierem, quòd est nomē commune ad totum sexum fcemineum humani generis. Legitur enim Ioann. 2. Quid mihi & tibi est mulier. Et Ioan. 19. Mulier ecce filius tuus. Ex quibus patet, quòd dignitatē maternitatis Christi, quę est summa dignitas, quę ad mulieres posset pertinere Christus subticuit, & matri alloquens solum eam mulierem tantummodo vocabat. Quid ergo magis mirandum, quā Christus, qui verissimè Virginem gloriosam matrem vocādo sumē honorasset, hanc singularem excellentiam subticendo, tantummodo mulierem eam vocat;

Quare Christi
us non honorauit matrem in colloquiis.

Ioan. 2. a. 4.
Ioan. 19. e. 26

Christus nū
quam Virgī
nem honorauit matrem eam vocando.

Aristote. 2.
Methaphi.

Psal. 118.

Ibidem.

Ibidem.

Quare in nouo testamento Maria virginis commendatio non fiat. Gen. 18. & 26. Num. 12.

cat, quod nomen non solum bonis mulieribus convenit, sed etiam aliis quibuscunque. Quid ergo dicendum, nunquid Christus aliquid omisit de pertinentibus ad parentum honorem. Absit. Unde circa predicta illa illuminationem & intellectum paruulis competentem desidero.

CAPITULUM II.

In quo magister prae-mittit quaedam praeambula, ad predictas admirationes tollendas. Et ibi declarat, quod virtutes beatae Virginis specialiter ipsius humilitas consideranda est summa, scilicet heroica.

MAGISTER.

Gaudeo valde, quod in tuis problematibus a beata Virgine tuum scrutinium initiu sumpsit: de cuius misericordia confido, quod ipsa intercedete, in tua illuminatione & deotione proficies. De ipsa enim potest intelligi illud Prouerb. 2. Si quaesieris eam tanquam pecuniam, & tanquam thesauros eam scrutatus fueris, tunc intelliges timorem Domini, &c. Ad declarationem autem eorum, de quibus admiraris, quaedam sunt praemittenda.

Quorum vnum est, quod humilitas licet non videatur numerari a Philosophis inter virtutes morales nec intellectuales: in sacra Scriptura tamen, & in dictis sanctorum doctorum humilitas, tanquam magna virtus commendatur, in tantum quod dicitur esse fundamentum omnium virtutu.

Humilitas licet a Philo-sopho non ponatur inter virtutes morales, tamen in sacra scriptura est omnium virtutum fundamentum.

Prou. 2. a. 4.

Unde August. in libro de verbis Domini, dicit: Si cogitas magnam fabricam construere celsitudinis, de fundamento prius cogita humilitatis. Constat autem, quod fundamentum est de primis & principalioribus partibus aedificij corporalis. Et sic pater, quod humilitas debet censerari de principalibus aedificij spiritualis, scilicet virtutum partibus. Et inde est, quod sicut natura secundum Boetium in libro de Consolatione sumit initium a perfectis, sic sentiendum est de gratia, quae naturam perficit. Scrutando enim sacram scripturam reperimus, quod in viris, in quibus aliqua excellencia sanctitatis sumit exordium, in eis specialiter fit mentio de eorum magna humilitate. De Abraham enim, qui primus in publicatione fidei legitur fuisse, similiter in susceptione signaculi fidei, ut habetur Gen. 12. & 17. legitur de seipso, Deo dixisse: Cum sim pulvis & cinis. quae verba magnam insinuant humilitatem, non enim se assimilauit animalibus brutis nec plantis, sed pulueri & cineri, quae sunt vilissima in rerum natura. Similiter & de Moyse, qui solus fuit legislator in veteri testamento legitur: Erat enim vir mitissimus super omnes homines, qui morabatur in terra. Num. 12. in quo eius mititas seu humilitas praefertur humilitati aliorum quoruncunque in seculo illo existentium. De David etiam, qui primus Rex a Deo approbatus fuit, cui etiam fuit

August. de verb. Domi.

1. Reg. 7. cap. 8.

Humilitas inter virtutes sanctorum primas tenet.

Gen. 12. & 17.

Abraham humilitas.

Moyse vere mitis & humilis.

Num. 12. a. 3.

David humilitas.

facta repromissio Christi de semine suo veteri, legitur Deo dixisse: Quis ego sum Domine Deus meus, aut quae domus mea, quia adduxisti me hucusque. 2. Reg. 7. In quibus verbis notatur magna humilitas ipsius David, qui etiam postquam accepisset a Deo regnum, quod iam pacifice possidebat, & per multa & magna bella, & de omnibus aduersariis & vicinis regibus triumphum habuisset. Cum iis tamen & aliis magnis prosperitatibus non solum seipsum, sed etiam totam domum suam vilificabat, dicendo: Quis ego sum, & quae domus mea, &c. quasi dicat, nihil sum & domus mea, quod ad magnam humilitatem pertinet. Nam ut ait Bernardus: Non est magnum esse humilem in abiectione, magna profusus & rara virtus est humilitas honorata. In nouo autem testamento redemptor & magister noster Christus, a quo omnis gratia & virtus deriuatur, suis discipulis dicebat: Discite a me, quia mitis sum & humilis corde. Matth. 11. Rationabile igitur est, quod in beata Virgine, quae Christum plenum gratia & veritate concipere meruit virtus humilitatis precipue, viginisset. Et ideo in Catico proprio dicebat: Quia respexit humilitatem ancillae suae. Circa quod notandum, quod solum de humilitate sua fecit mentionem, quae est fundamentum virtutum, ut dictum est, non autem de virtutibus aliis aedificatis super huiusmodi fundamentum.

1. Reg. 7. cap. 8.

Humilitas inter virtutes sanctorum primas tenet.

Bernardus.

Christi humilitas.

Matth. 11. cap. 9.

Luc. 1. e. 48.

Beata Virgines omnes virtutes habuisse de humilitate goriatur.

tu, licet omnes plene habuisset, quae gratia plena per Angelum testatur fuisse. Ratio autem, quare de aliis virtutibus non fecit mentionem, nisi de sola humilitate talis est. Nam ad virtutem humilitatis proprie pertinet non magna de seipso sentire, sed credere & pronunciare se omnibus vilior, prout in gradibus humilitatis in regula beati Benedicti contentis habetur. Unde de hoc quod beata Virgo profitebatur se habere humilitatem, non sequitur, quod haberet virtutes, sed solum fundamentum virtutum, quasi dicat, solam capacitatem habeo ad virtutes superaedificandas, etiam si superiora aedificia virtutum in me non assint. Et notandum, quod virtutes beatae Virginis considerade sunt esse heroice, scilicet, quasi diuinae, de quibus Philosophus tractat in 7. Ethicorum. Ad cuius declarationem attende, quod secudum August. de moribus Ecclesiae, cui sententiae antiqui Philosophi concordant: virtutes quadrupliciter considerantur. Vno modo, prout sunt politicae, & sic pertinent ad homines, in quantum recte se habent in rebus humanis gerendis, & de istis virtutibus Philosophi comuniter tractant. Alio vero modo considerandae sunt virtutes, ut exemplares, & sic pertinent ad Deum, in quo praexistunt omnium rerum perfectiones, & per consequens perfectiones virtutum, & de istis exemplaribus virtutibus

Benedictus in regula.

Beatae virginis virtutes sunt heroicae, nempe quasi diuinae.

Aristot. 7. Ethic. August. de moribus Ecclesiae.

Virtutes quadrupliciter considerantur. Primo modo politicae in hominibus.

intelligendæ sunt omnes virtutes, quæ in sacris scripturis Deo attribuantur, vt misericordia & iustitia, & huiusmodi. Inter quas virtutes, scilicet politicas & exemplares, quæ sunt quasi in extremis positæ, quædam mediæ interponuntur, quarû quædam dicuntur virtutes purgatoriar, quæ pertinent ad illos, qui virtutes politicas transcendentes, in similitudinem diuinarum virtutum conantur tendere. Alio etiam modo numerantur virtutes, quæ dicuntur purgati animi, & pertinent ad illos, qui iam diuinam similitudinem, in huiusmodi virtutibus quodammodo assequuntur, quantum in hac vita possibile est: & ideo à Philosophis vocantur virtutes heroicæ, scilicet diuinæ. De qua distinctione virtutum quadruplici, ad plenum habebis in 1.2. quæst. 61. Quod autem virtutes beatæ Virginis considerandæ sint esse heroicæ, patet ex sua prima responsione ad Angelum salutantem, in qua dixit: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco. Si enim sensum horum verborum diligenter scrutatus fueris, manifestè reperiens, quod eius virginitas heroica consideranda est, & non politica seu purgatoria. Nō enim dixit: Quomodo fiet istud, quoniam virginitatem voui. nec dixit: Virginitatis propositum firmiter habui vel habeo. sed dixit: Quoniam virū non cognosco, quod non includit votum, nec propositum vir-

Secūdo modo sunt exemplares, in Deo.

Tertio virtutes purgatoriar.

Quarto modo virtutes purgati animi, quæ vocantur heroica.

S. Tho. 1.2. q. 61. Virginitas virtutes heroicæ.

Luc. 1. d. 34.

Quomodo intelligatur Virum non cognosco.

Virginitas in Deipara Heroica.

ginitatis: sunt enim multæ virgines, quæ nunquam cognouerūt virum, & tamen non vouerunt virginitatem, nec habent eam in proposito. Similiter licet verissimum est, quod nūquam virum cognouit, tamen prædicta verba non sunt intelligenda, prout primo modo sonant, scilicet, quod beata virgo solum testabatur de se, quod nunquam virum cognouerat, quia sic responsio sua in nullo satisfaceret Angelo, nec proposito responderet. Sunt enim multæ virgines, quæ nunquam virum cognouerunt, & tamen nec tales postea concipiunt & pariunt. Vnde vt prædicta verba proposito respondeant seu aliquam vim habeant responsionis, oportet vt sic intelligantur, scilicet virum non cognoui, id est concupiscentias carnales nedum non habeo seu propono, vel voui non habere, nec etiā passiones reprimo, seu terrena despicio, quod pertinet ad virtutem purgatoriam, sed etiā eas penitus nescio, & totaliter ignoro, quæ est altior & perfectior virginitas, quàm virginitatis propositum habere, seu virginitatem vouere: propriè enim, hoc pertinet ad virginitatem purgati animi, scilicet heroicam, nō autem ad politicam seu purgatoriam. Quibus prenotatis, ad tollendas tuas admirationes procedendum est. Et primo ad primam dicendum, quod gesta & facta beatæ virginis, quæ indubiè maxima fuerunt, in nouo tamen testamento

Notanda expositio.

Heroica B. Mariæ virginitas.

Respondit ad primam admirationem.

stamento penitus subtrahuntur, nisi ea tantum, quæ sunt à nobis necessario credenda explicitè, sicut eius virginitas & maternitas Christi, ista exprimentur in Euangelio, & in symbolis fidei nobis proponuntur, tanquam necessario explicitè credenda. Similiter & eius humilitas exprimitur cum dicitur: Respexit humilitatem ancillæ suæ. Vnde ex hoc possumus rationem sumere de iis quæ admiraris, scilicet quomodo cætera gesta virtuosissima, & facta beatæ virginis in scripturis Canonicis subtrahuntur. Nam hoc fuit ratione suæ humilitatis: humilitas enim summa & heroica, ad quam soli perfectissimi attingunt, quæ ipsa beata virgo cōsequuta est, nō patitur suas laudes audire, nec in eis delectatur, sed potius compungitur, eo quod nō credit de se magna, quod patet per rationem sumptam ab opposito. Nā sicut arrogans intimo cordis sui affectu credit se omnibus sanctiorem, vt habetur in Euangelio Lucæ 18. de Phariseo ascendente in templum, qui se arroganter commendans cæteros spernebat. Sic eius oppositum dicendum est de verò humili, scilicet, quod opinetur se omnibus viliorem. Humilis autem heroicus supra hoc transcendit vsque ad hoc, quod in fugam laudantiū tendat, quasi tædium habeat audiendo commendationes proprias: & ideo in sacris scripturis noui testamenti non leguntur commendatio-

Maternitas cum virginitate exprimitur in nouo testamento, de Maria ceteris virtutibus omisis. Luc. 1. c. 48.

Virginitas facta subtrahitur ratione eius humilitatis.

Ratio in contrarium de arrogante.

Lucæ 18. d. 10.

Vere humilium tædium habet cum proprias commendationes audiat.

nes beatæ Virginis, nisi tantum supradictæ, quæ à nobis de necessitate credendæ sunt, humilitas eius etiam exprimitur, vt ex ea possumus sumere rationem, quare laudes eius in scripturis sacris subtrahuntur, vt dictum est. Vnde cōceptio vel natiuitas seu mors ipsius, in quibus magna miracula contigisse pie credi debet, nō narratur in scripturis canonicis, ne ex tali narratione ipsi virgini gloriosæ, quæ tunc in humanis viuebat, & ea quæ in sacris eloquiis scribebantur, eam non latebant, fastidium seu tædium generarent ratione prædicta. Cōceptio tamen & natiuitas Baptiste, & huiusmodi narrantur in Euangelio, eo quod in Prophetis scripturis antiqui testamenti de præcurfore Christi expressè agitur, vt Isa. 40. & Malach. 3. & in aliis locis, & sic oportebat, quod scripturarum impletionem de ipsis Euangelista testaretur: nec etiā de Ioāne, licet sanctissimo, est necessario credendum, quod ad gradum humilitatis heroicæ, sicut beata virgo attingisset.

Humilitas virginis, quare magis exprimitur quàm alie virtutes.

Cōceptio & natiuitas Baptiste, quare magis narrantur, quàm virginis.

Isa. 40. a. 3. Mala. 3. a. 1.

CAPITVLVM III.

In quo discipulus arguit cōtra quadam quæ in præcedenti capitulo a magistro fuerunt tradita, ad quæ in eodem magister respondet, & tollit primam admirationem.

DISCIPVLVS.

Licet dulcia faucibus meis sint Leloquia tua, adhuc tamè desidero amplius informari de iis, quæ

quæ circa admirationem meam proposuisti. Dixisti enim, quod humilitas heroica non patitur sine fastidio seu tædio laudæ suam audire, quod a quod me est mirabile. Deus enim, cuius virtutes excedunt heroicas, sunt enim exemplares, ut tu doces: vidimus tamen per sacras scripturas debere laudari. Dicit enim Psal. Sacrificium laudis honorificabit me. & alibi. Semper laus eius in ore meo. Idem enim Psal. ista etiam semper hortatur homines ad Dei laudem, cum dicit: Laudate Dominum omnes gentes. Laudate pueri Dominum; & huiusmodi. Quomodo ergo Deum laudamus debite & merito, cuius humilitas est summa & exemplaris, qui cum esset Deus infinitus & immortalis, humiliavit tamen semetipsum formam serui accipiens in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo. ad Philip. 2. Si enim Deo cuius humilitas est immensa, & ineffabilis, laus tamen vocalis ei placet, qui etiam corda hominis scrutatur, in quibus vera & potissima laus consistit, & qui ex suis laudibus ab hominibus prolatis non potest ad meliora prouocari, cum sit immutabilis & optimus, quo non est dare melius, neque æquale: quomodo ergo de beata Virgine non fuerunt laudes in sacris scripturis proferendæ, cuius perfectiones seu virtutes quantumcunque magnæ, & inter puras creaturas maximæ,

Psal. 49. d. 23.

Psal. 33. a. r.

Psa. 116. a. r.

Psal. 112. a. r.

Cum Christi humilitas omnibus excellentior sit, quare laudari vult, et Virginis laudes silentio proferri voluit in sacra scriptura.

Philip. 2. a. 7

semper tamē citra perfectiones Christi sunt stimandæ. Item ipsa Virgo gloriosa seipsam legitur commendasse: ipsa enim dicit de seipsa: Respexit humilitatem ancillæ suæ. quod ad magnam laudem pertinet, cum humilitas, prout tu dixisti, sit fundamentum omnium virtutum. Itē dicitis, quod oportebat, quædam gesta Baptistæ in Euangelio narrari, ut impletio eorum, quæ in Prophetis scripturis de præcurfore Christi prænunciata fuerunt, testaretur impletio, quod dictū mirabile est in oculis meis. Nunquid dicendum est de beata Virgine, quod nihil fuit prænotificatū in Prophetis eloquiis, sicut de Baptista? Absit. De ipsa enim legitur Isa. 7. Ecce Virgo concipiet. Et egredietur virga de radice Iesse. Isaie II. & quam plurima, quæ in libro Canticorum de sponsa dicuntur præcipua, de ipsa præcipuè intelliguntur: & ideo pari ratione & fortiori impletio eorum, quæ de ipsa benedicta prænunciata fuerant antiquitus, in nouo testamento testari debuissent, fuisse impleta ea ratione qua de Baptista per te supradictum est, placeat ergo de istis me amplius illuminare.

Ipsa virgo se ipsam ab humilitate commendat.

Prophetie de Virgine. Isa. 7. c. 14.

Isa. 11. a. r.

MAGISTER. Circa hoc quod obiicis de laude Dei, quæ vocaliter facta in scripturis commendatur, scire debes, quod licet Deus, quātum ad eius essentiam, quæ incomprehensibilis est à nobis & ineffabilis, maior est enim

enim omni laude, ut Ecclesi. 43. Similiter & laudum nostrarum, sicut nec bonorum nostrorum non indiget, ut in Psalmo, nec per ipsas laudes ipsi aliquid de nouo innotescat, nec acrescere possit: Omnia enim nuda & aperta sunt ante oculos eius. Hebræo. 4. Laus tamen eius etiam vocalis est per vtilis nobis ad multa, cum ut nosmet ipsos, similiter & alios audientes, ad eius reuerentiā inducamus nostros affectus, & etiam audientium in Deum excitantes. Vnde cum dixisset Psal. Semper laus eius in ore meo. Subdit: Audiant māsueti & letentur, tum ad retrahendum affectus nostros & audientium ab iis quæ sunt contra Deum. Vnde Isa. 48. Laude mea refrenabo te, ne intereas. Et sic de laude Dei nullum inconueniens sequitur, sed cōmoda spiritalia, ut prædicta & multa alia quæ inde sequuntur: secus est de laude hominis puri etiam perfectissimi, qui summam humilitatem heroicam consequutus est, qui dum in hac vita existit, & fragilitatem humanam perfecte cognoscit, & perfectionem diuinam quātum possibile est in hac vita apprehendit, laudes proprias audire non patitur, ut de beata Virgine supra dictum est. Ad secundū. Humilitas sine alia virtute non est commendanda.

Ad secundū. Humilitas sine alia virtute non est commendanda.

Ecclesi. 43. d. 33.

Psal. 15. 8. 2.

Heb. 4. d. 13. Diuina laus nobis multū vtilis, cōmoda adfert, secus est de laude puri hominis.

Isa. 48. b. 9.

humilitas absque alia virtute non est commendanda seu laudanda ut integra virtus. Sicut enim fundamentum in ædificio corporali parum vel nihil valet, nisi addatur aliquid super ædificatum: sic sentiendum est de humilitate, quæ fundamentum est virtutum, ut dictum est supra, quam nisi alia virtutes super ædificentur, humilitas sola modica, seu nulla laude est digna: & ideo beata Virgo, in qua erat plenitudo gratiæ & per consequens virtutum, solam humilitatem testatur se habere, non autem alias virtutes super ædificatas, quas indubiè habuit, cum plena gratiæ fuit. Et circa prædictum verbum vltius notandū est, quod humilitatem illam, quam beata Virgo se fatetur habere inuit esse remunerandam non ex condignitate seu congruentia ipsius humilitatis, sed solum ex acceptatione diuina. Dixit enim: Respexit humilitatē ancillæ suæ. quasi dicat, humilitas mea non ex se ipsa digna fuit remuneratione, sed quia Deus eam respexit, id est acceptauit, eo modo quo dicitur Genes. 4. Respexit Dominus ad Abel & ad munus suum: & ideo in prædictis verbis bene intellectis beata Virgo potius commēdat acceptationem diuinam, quàm humilitatē suam. Ad tertium verò, quod obiicis, dicens, quod de beata Virgine debuisset testari in nouo testamento fuisse impleta, ea quæ antiquitus fuerunt prænunciata:

Quomodo beata Virgo humilitatē suam commendat.

Luc. 1. e. 43.

Gen. 4. 4.

Ad tertium. Quare omnia, quæ de Virgine ab antiquis fuerunt propheta ab Apostolis non recitantur.

pari ratione & fortiori, sicut de Ioanne Baptista fuerunt in Euangelio tradita ea, quæ de eo præ-nunciata fuerunt. Dicendum, quod illa, quæ in veteri testa-mento expressè de beata Virgi-ne fuerunt tradita, vt est Virgi-nitas cû cõceptu & partu, Isa. 7. Similiter, & quod esset de radi-ce Iesse, & de stirpe Dauid, vt Isa. 11. Ista similiter traduntur ex-pressè in nouo testamento, vbi eius Virginitas & maternitas Christi & descensus Christi de genere Dauid expressè tradun-tur. Cætera verò virtuosissima, quæ in veteri testamento nõ ex-pressè, sed figuratiuè, seu enig-maticè traduntur de pertinenti-bus ad ipsam, vt in Canticis can-ticorum & similibus, subicen-tur seu prætermittuntur in no-uo testameto, eo quod Aposto-li & Euangelistæ fuerunt ei con-temporanei, & cognoscebant, quod summa humilitas sua de talibus attædiaretur narrationi-bus, vt dictum est. Postremi ve-rò, qui post Apostolos & alios contemporaneos scripserunt, quam plurima gloriosa & mirifi-ca tradiderunt de ea, puta quod iam in cælo est assumpta, & si-milia, quæ ad laudem Dei & exemplû salutiferum alio-rum narrantur grata & acceptabilia sunt.

Isa. 7. c. 14.

Isa. 11. c. 1.

CAPITVLVM IIII.

In quo discipulus repetit secundam suam admirationem, ad quam magister respondet in eodem eam soluens. In quo ca-pitulo, quadam declarantur perti-nentia ad genealogiam Chri-sti Matth. 1. con-tertam.

DISCIPVLVS.

Sufficiunt mihi prædicta ad mei primam admirationem tollendam: sed peto vt procedas ad secundam, sub qua dupli-cem admirationem tibi propo-sui, quarû vna fuit de hoc, quod Ioseph in Euangelio exprimitur fuisse de domo Dauid, de beata tamen Virgine non exprimitur sic. Ad quam admirationem tol-lendam sufficiunt mihi supradic-ta. Nam eam esse de domo Da-uid est quoddam excellēs, quod humilitas summa seu heroica, quam beata Virgo in hac vita at-tigit non patiebatur audire. Id-circo fuit in Euangelio non ex-pressè traditum, licet tacitè in-telligatur. In hoc enim, quod di-citur Matt. 1. Ex qua scilicet Ma-ria natus est Iesus, qui vocatur Christus. Et in principio huius capitu. cû legitur de Christo, quod est filius Dauid, necesse se-quitur, quod Maria, per quam Christus secundum carnem im-mediatè descendit sit de domo Dauid, præsupposito, quod Ma-ria concepit non ex virili semine sed ex virtute Spiritus sancti, prout expressè traditur à Matt. eodem capit. vbi dicitur: Quod enim

De secunda admiratione, qua duplex est peti-t discipulus in forma ri.

Satis intelli-gitur Mariam esse de domo Dauid, licet non exprimitur.

Matth. 1. c. 16.

Matth. 1. d. 20.

Distinct. II.

enim in ea natum est, ex Spiritu sancto est. sed hoc intelligitur ar-gumentatiuè nõ expressè, ratio ne supradicta: & licet de hac ad-miratione sim satisfactus, adhuc remanet mihi secunda in hoc lo-co, scilicet, cur Matthæus Euan-gelista genealogizauit Ioseph, de quo Christus nullo modo des-cendit, neque eius genealogia facit ad genealogiam Christi, & tamen prætermisit genealogiã Virginis, in qua fundamentû to-tius genealogiæ Christi à Dauid descendente consistit, & de hoc peto à te plane doceri.

Secunda ad-miratio.

Quare po-nitur Ioseph, genealogia & non Virginis.

Glossa.

MAGISTER. Admira-tio enim tua rationabilis est: in glossa enim nostra super hunc lo-cum sic dicitur: Quid ad Christû generatio ex Dauid deducta ad Ioseph, cû Christus non ex se-mine Ioseph sit. & licet huic que-rtioni seu admirationi in eadem glossa responderetur, quod nõ est consuetudo scripturarum, vt or-do mulierum in generationibus texatur, hoc tamen non videtur valere, eius enim cõtrarium in-uenitur in scripturis. Nam 1. Pa-ralip. 2. in genealogia Iesse in-terponuntur mulieres, scilicet Saruia & Abigail, à quibus con-sequenter ipsa genealogia texi-tur, vt ibidem patet: qua ratione & aliis quibusdam, quæ hic cau-sa breuitatis omittuntur, solu-tio prædictæ glossæ, quam multi expositores sequuntur, ad tuam admirationem tollendã non suf-ficit, sed super hoc videtur vlt-erius aliquid dicendum. Ad cu-

1. Paralip. 2. b. 16. Quomodo aliqua mu-lieris in ge-nealogiis po-nuntur con-tra Glossam

ius euentiam præsupponendû est, quod filius prout in paternis bonis succedit, multipliciter pos-set dici, & quantum ad propo-situm spectat dupliciter. Primo modo. Dicitur enim filius secun-dum veram generationem natu-ralem, secundum quam de sub-stantia patris filius generatur: qui quidem filius isto modo ge-nitus plerunq; succedit patri tã in bonis naturalibus corporis, vt in bona habituine seu cõple-xione, vt de gigantibus legitur Gen. 6. quã etiã in bonis animæ, plerunq; enim secundum natu-rale inclinationem, quæ prout aliquod corpus indiuiduum est tali animæ proportionatum, se-quantur aliq; virtutes natura-liter secundum inclinationem, & aptitudinem, prout in 1. 2. qua-estio. 63. & in talibus filij naturales sæpe succedunt parentibus. Vnde Cassiodorus in quadam epi-stola. Laudabilis vena, suam ser-uat originem. Secundo modo di-citur filius alicuius etiam ille, quem nõ genuit naturaliter mo-do prædicto, sed tantum secun-dum formam publicam & com-munem populi existimatione di-citur talis patris filius, quod con-tingit cû vxor parit filium, quẽ latèter nõ ex marito habuit, sed sed ex alio viro, reputatur tamẽ in populo sine cõtradictione sui mariti filius, qui quidẽ filius pu-tatiuus, licet in bonis naturali-bus nos habeat naturaliter suc-cedere tali patri ficto, succedit tamen sibi ciuilitè, non solum

Filius dupli-citer dicitur prout in pa-ternis bonis succedit.

Primo mo-do.

Gen. 6. a. 4. Filius natu-ralis patri similis ple-runq; in me-ribus.

1. 2. q. 63.

Cassiodorus.

Quomodo filius putati-uus succedit patri nec dicitur in diuiniis sed in nobilitate, &c.

in bonis fortunæ, quæ sunt mino-
ra vt in diuitiis, sed etiam in no-
bilitate seu generis claritudine,
quæ magna & desiderabilia bona
sunt apud magnanimos quàm di-
uitiæ, vt in 1.2. quæst. 2. articu. 2.
quæ quidē successio patet per
iura ciuilia seu communem gen-
tium consuetudinem. Quibus
præsuppositis sit tibi in propo-
sito. Prima conclusio, quod per
scrutinium scripturarum, de ge-
nealogia Christi loquentium, pa-
tet, quod Christus habuit esse fi-
lius Dauid & Abraham secundū
veram generationem naturalē
primo modo dictam. Legitur
enim Gen. 22. Abrahæ fuisse di-
ctum: Et benedicetur in semine
tuo omnes gentes terræ. quod
ad Galat. 3. exponitur de Chri-
sto. Similiter & de Dauid dicitur
in Psalmo: De fructu ventris tui
ponam super sedem tuam. Vtra-
que enim prædicta verba nō ve-
rè dicerentur de filio putatio,
scilicet, qui tantum secundum pu-
blicam famā erat alicuius filius:
talis enim non diceretur de se-
mine eius nec de fructu ventris
sui, vt est manifestum. Secunda
verò conclusio sit ista, quod des-
census Christi ab Abrahā & Da-
uid secundum naturalem gene-
rationem sufficienter traditur,
quantum ad fideles Euāgelium
firmiter recipientes per intelle-
ctum in primo titulo sui Euange-
lij, dicentem: Liber generatio-
nis Iesu Christi filij Dauid, filij
Abraham. Etiam si Matth. de ge-
nealogia Christi nihil amplius

seu extensus tradidisset, quod
sic patet. Nam ex solis istis ver-
bis manifestè testatur Euangeli-
sta Iesum Christū à Dauid & ab
Abraham per veram generatio-
nem naturalē descendisse, quod
est sufficiens testimonium apud
fideles, veritatem Euangelij in-
dubiè recipiētes. Licet etiam fi-
lius dicatur ille, qui tantum secū-
dum famā publicam est filius, vt
dicitur in secundo præsupposito
supradicto, generari tamen seu
generatio nunquam dicitur nisi
de filio naturaliter generato. Vn-
de cum dicit: Liber generationis
Iesu Christi, manifestū est, quod
loquitur de genealogia, quæ est
per viam generationis, non au-
tem de illa genealogia, quæ se-
cundum famam tantum est. Si au-
tem cōtra hoc dicas, quod licet
apud fideles prædictus titulus
sufficiat, apud infideles tamen,
Euangeliū non recipientes, non
solū titulus Matth. sed etiā tota
genealogia Christi per Matth. cō-
sequenter tradita non sufficit ad
probandū eis, quod Christus à
Dauid & ab Abraham descendit.
Tales enim, cū sint à fide Euāge-
liorū alieni, totam illā lineam ne-
gant, nisi fortè Hebræi, qui nō
autoritate Euangelij, sed auto-
ritate veteris testamenti, aliquā
partem genealogiæ Matthæi ha-
bent recipere, scilicet vsque ad
Zorobabel, & huiusmodi, & non
vltra: nam apud eos de cæteris
autentica historia non habetur.
Vnde sicut apud infideles non
sufficit illa narratio extensa, quæ
in

*Parti gene-
logiæ, quam
scribitur re-
pōit Matth.
Iudæi, &c.
apud quos
tēpore Zo-
robabel hi-
storia au-
tentica non
habetur.*

in Euāgelio de genealogia Chri-
sti traditur ad verā genealogiā
eius naturalem ostēdendam, sic
apud fideles sola verba tituli
Matth. sufficiunt ad hoc fundan-
dum. Vnde Augu. cōtra Faustū,
Christum non esse filium Dauid
asserentē, eo quod nō ex Ioseph
cōceptus est, ad quē seriē genea-
logiæ Matth. producit, sic ait: Sic
ergo nos credimus etiam Mariā
fuisse in cognatione Dauid, quia
in scripturis credimus, quæ vtrū-
que dicūt, scilicet Christū ex se-
mine Dauid esse secundū carnē,
& eius matrem Mariā virginem
esse. Hæc Aug. Tertia cōclusio,
quod conueniēs fuit vt Christus
etiā secundum publicā famam, se-
cundum quā filius Ioseph puta-
batur, à Dauid descendere crede-
retur, & vt talis descensus, licet
putatiuus in Euāgelis tradere-
tur: quod sic probatur. Nā hoc
fuit cōueniens ad fidelium, in com-
muni Christū suo tempore reci-
pientiū, ordinatam instructionē.
Nā cognitio fidei cōmuniter in
hominibus oportuit, vt ab im-
perfecto ad perfectum procede-
ret, vt in 2.2. q. 1. artic. 7. Et ideo
Christus primò fuit cognitus
etiā apud electos sub ratione ho-
minis saluatoris in cōmuni, quā
cognosceretur esse Deus & ho-
mo. In prima enim vocatione
Apostolorū Ioā. 1. Andreas dice-
bat: Inuenim⁹ Messīā, id est Chri-
stū, quod est nomē cōmune aliis
multis. Vnde in Psal. Nolite tan-
gere Christos meos. sed postea
Matth. 16. Christo interrogante

*August. con-
tra Faustū.*

*Tertia con-
clusio.
Christus
primus cogni-
tus sub ratio-
ne Saluato-
ris, quā co-
gnosceretur
esse Deus.*

*S. Tho. 2.2.
q. 1. art. 7.*

Ioan. 1. f. 41.

Psal. 104. b. 15

Matth. 16. c. 15

suos discipulos: Vos quē me esse
dicitis. Petrus respondit: Tu es
Christus filius Dei viui. Ex quo
patet, quod prius sequebatur ip-
sum tanquā Christum, antequā
cognosceret eius deitatem, vltē-
rius etiā Apostolis, tanquam mi-
nus plenè informatis de idē tate
diuinitatis in patre & filio eis-
dē dicebat. Ioā. 14. Tanto tēpo-
rē vobiscū sum, & non cognoui-
stis me? qui videt me videt & pa-
trem meū, &c. Similiter & pari-
ratione Christus prius fuit cog-
nitus, quasi esset filius Ioseph,
quā cognosceretur esse, sine pa-
tre in terris, vnde non solū apud
emulos, qui Christum spernen-
tes dicebant: Nonne filius fabri
est? Matth. 13. sed etiam apud dis-
cipulos simplices & cognatos
communiter filius Ioseph puta-
batur, antequā mysterium virgi-
nitatis Mariæ esset apud eos co-
gnitum. Euangelista enim in per-
sona talium dicebat. Luc. 2. Non
cognouerunt parentes eius, nec
solū hoc, sed etiā Nathanael,
qui secundum glos. peritissimus
scripturarum erat cū audiuit à
Philippo Ioan. 1. Quem scripsit
Moyses in lege & Prophetis, in-
uenimus Iesum filium Ioseph à
Nazareth. non fuit admiratus
de hoc quod Christus esset fi-
lius Ioseph, sed de hoc quod à
Nazareth esset. Dixit enim ibi:
A Nazareth potest aliquid boni
esse? nō enim dixit, nō potest esse
filius Ioseph, cū adhuc de ita-
tē Christi non cognoscebat, sed
de loco Nazareth admirabatur.

Ioā. 14. a. 91

Matth. 13. g. 55

Luc. 2. f. 43

Ioan. 1. g. 45

*Messias
prius cogni-
tus est filius
Ioseph, quā
cognoscere
mur esse sine
patre in ter-
ris.*

*S. Tho. 1.2.
art. 2. q. 2.*

*Prima con-
clusio.*

*Gene. 22.
d. 18.*

Gala. 3. b. 8.

Psal. 131. c. 11

*Secunda cō-
clusio.*

Matth. 1. a. 1

De Bethleē enim apud eos spectabatur Messias, secundum illud Mich. 5. Et tu Bethleem terra Iuda. Et quod amplius est, ipsa eadem beata Virgo, huius mysterij diuini super omnes conscia, istum modum loquendi obseruabat, dicens: Ego & pater tuus dolētes quārebamuste. Luc. 2. Ex quibus habetur, quod ad instructionem fidelium in communi, qui Christum in mundo uenientem receperunt conueniēs modus fuit ut eis præsenteretur Christus prius sub ratione Messia filij David, sine reuelatione mysterij deitatis suae & uirginitatis matris, quā quod eis à principio omnia ista archana reuelarentur. Sic enim processerunt ab imperfecto ad perfectū, qui est modus hominibus in communi connaturalis. Fuit etiam iste modus conueniens ad refutandos infideles, praecipue Hebraeos, qui ex stirpe David tantum saluatorem expectabant. Si enim tales rationabiliter ignorassent Christum à David descendisse, praesertim cum communis fama & populij estimatio testaretur oppositum, tunc tales redderentur excusabiles. Non enim ipsi tenebantur cognoscere ueram generationem naturalem Christi, secundum quam à David descendit, talis enim generatio, à longissimo tempore descendens, non est cognoscibilis, nisi per diuinam reuelationem. Conueniēs igitur modus fuit, ut Christus secundum publicam famam

Mich. 5. a. 2.

Luc. 2. g. 48

Conueniens fuit Messia prius mundo presentari sub ratione Messia in communi, quā in principio omnia mysteria suae incarnationis manifestari. Nota causam.

à David descendisse in Euangelio traderetur, ut sic ipsum recipere refutantes, saltē sub ratione saluatoris in cōmuni inexcusabiles essent, Christus enim intēdebat inobedientes in excusabiles reddere, ut habetur Ioā. 9. Et ista sufficiant tibi ad praesens pro tua admiratione tollenda. Si tamen vis de praedictis, & de alia genealogia Christi, quae traditur Lucā 3. quae non est naturalis neque putatiua, sed adoptiua, vide in quadam additione supra capitulū Matth. praedictum, ubi de his plenē poteris informari.

Ioā. 9. g. 40

Luc. 3. g. 23

Vide additionem Bar gen. super Mat. c. 1.

CAPITVLVM V.

In quo discipulus repetit suam tertiam admirationem, ad quam magister ibidem respondet.

DISCIPVLVS.

Sufficiūt mihi ad praesens ista, quae circa genealogiam Christi à Matthæo traditam declarasti, & licet de genealogia à Luca tradita, quae ualde diuersa est ab illa, quam Matthæus tradit, quia tamen me remittis ad additionem tuam, ad praesens omitto ulterius de hoc quaerere, proponens ad illam additionem recurrere. Peto tamen à te ut ad tertiam meam admirationem procedas tollēdam, ualde enim animum meū pulsas: scilicet quomodo Christus, qui non ad legē soluendam, sed ad implendā uenit, ut Mat. 5. sanctissimā matrē suam quā summē honorasset, uocādo eam matrem, hoc tamen praetermittens solummodo mulierem

Tertia admiratio.

Mat. 5. b. 17.

eam legitur uocasse, ut supra in capitulo per me allegatis patet. Mulier autem est nomen commune pertinens ad mulierem quantumcunque etiam peccatricem. Vnde Lucā 7. Ecce mulier, quae erat in ciuitate peccatrix.

Nusquam legitur Christum uocasse uirginem Mariā matrem.

Luc. 7. f. 37.

Præcipue de honorandis parentibus obseruauit Christus.

Luc. 2. g. 51.

Deut. 21. g. 18.

Quare Christus non uocauit Deum suam matrem.

Aristes 8. Ethic.

Nomen paternitatis, et maternitatis tantum quomodo important excellentiam.

MAGISTER. Quod autem Christus obseruasset preceptum de honoratione parentum, non solum erga matrem, quae erat uera & sancta parens, sed etiam erga Ioseph, qui erat parens secundum publicam famam tantum, manifestum est. Legitur enim Lucā 2. de Christo: Et erat subditus illis. in tali enim subiectione principaliter consistit honor parentum. Vnde Deute. 21. de filio contumace & proteruo legitur, quod non audiuit uocē patris nec matris. Vnde per locum ab oppositis: filius ille uerē honorat parentes, qui est omnino subditus illis. Ratio autem, quare non uocabat suam beatam matrem, nisi nomine mulieris tantum, potest assignari conformiter ad praedicta. Nam secundum Philosophum in 8. Ethicorum, homines qui uolunt honorari, testificationem suae excellentiae quaerunt, ad humilitatem autem beatae uirginis heroicā, de qua supra diximus, non pertinebat quaerere testimonium suae excellentiae praesertim respectu Christi. Nomen enim paternitatis, uel maternitatis non importat excellentiam, nisi respectu filij illius patris seu matris: manifestum est

autem, quod humilitati uirginis gloriose nullo modo placeat, quod uocaretur tali nomine quod ipsius excellentiam sonaret respectu filij sui, scilicet ueritatis Dei, sed potius uocari tali nomine, quod magnam excellentiam filij respectu ipsius matris designaret. Vnde & ipsa angelo salutanti & praenuncianti ei, quod erat paritura filium, cuius regni non esset finis, respondit: Ecce ancilla Domini. Ancilla enim est nomen non sonans excellentiam, sed potius defectum respectu Domini. Vnde Christus ista totaliter sciens, ut purē & plenē matri obediret uocabat eam illo nomine, quod magis sibi placere sciebat.

Luc. 1. d. 38. Ancilla nomen quid importet.

CAPITVLVM VI.

In quo discipulus replicat contra responsionem magistri, ad quod magister sufficienter respondet: concludens ex supra dictis, quod magnam deuotionem oportet, ut habeant fideles circa uirginem gloriosam.

DISCIPVLVS.

Satis essem contentus de responsione tua supra dicta, nisi propter unum, quod uidetur mihi tuae responsioni obuiare, manifestum est enim, quod de beata uirgine iam in caelo assumpta totus orbis terrarum in suis excellentiis & laudibus frequenter clamat: in tantum, quod de ea possumus simpliciter dicere, quod laudis eius plena est terra: non

In fideles beatam Virginem summe laudant. Alchoranus ubi lex Mahometica continetur.

nō enim solum honoratur & laudatur apud fideles, sed etiam apud infideles de singulari sanctitate commendatur. In illo enim libro qui dicitur Alchoranus, in quo prophana lex Mahometica continetur, memini me legisse, quod in omnibus hominibus habuit aliquam potestatem Sathan, præterquam in Iesu & in matre eius. Ex quo constat, quod etiam apud Sarracenos beata Virgo reputari dicitur sancta. In quodam etiã libello apocripho apud Hebræos, qui intitulatur: Liber generationis Iesu Nazareni, non tamen secundum Matthæum: in illo enim libello multa falsissima & absurda continentur cōtra Christum & eius discipulos, de beata tamen Virgine matre eius, quam falsissimè dicunt concipere ex adulterio, eo quod cū esset desponsata Ioseph, ex quodam adulterio conceperat, ibidem continetur, quod hoc factum fuerat ipsa omnino nesciente, quia erat mulier sancta, & in adulterium nunquam consensisset: & sic de ipsa verificatur, quod ipsa prædixit in suo Cantico: Beatam me dicent omnes generationes: non solum enim generatio rectorum, scilicet fidelium, eam dicunt & prædicant beatissimam, sed etiam generatio prava & exasperans, scilicet Iudæorum & Sarracenorum, ipsam dicunt verè esse sanctam, ut dictum est. Quæro igitur à te, ut mihi indices quomodo humi-

Sarraceni beatam Virginem sanctam prædicant.

Liber generationis Iesu Nazareni.

Luc. i. c. 48.

Quare Virgo non patitur laudari? quia in vita honor sibi displicebat.

tas beatæ Virginis patitur, quod totus mundus in suis laudibus prorūpat, & ipsam super omnes creaturas glorificet, cū in vita sua, ut dixerat omnia talia sibi displicebant, non enim videtur mihi, quod tanta varietas circa beneplacitum beatæ Virginis possit contingere, nisi quia aut ignorat illa, quæ in hoc seculo ad suum honorem & laudem frequentantur seu celebrantur, aut quia humilitatem, quam in hac vita habebat, quæ erat magna seu maxima virtus, ut per te dictum est, iã in illa vita, licet perfectiori non habet, aut quia honorationes istæ, quæ pro sua reverentia fiunt, ipsi Virgini gloriosæ non placent, sicut nec aliis placebant, quodlibet autem istorum videtur mihi valdè inconueniens: et ideo peto, ut aliquid circa hoc ulterius mihi declares.

MAGISTER. Nullo modo sentiendū est, quod beata Virgo, iam in celis assumpta & glorificata, ignoret ea quæ hîc fiunt in honore suo, nec quod ei talia displiceant. In illo enim statu Deus erit omnia in omnibus 1. Corinth. 15. Vnde quilibet beatus omnia videt in Deo, præferunt, quæ ad suam beatitudinem, vel ad humanam salutem pertinent. Similiter in eodem statu, scilicet gloriæ, omnes beati cōformabunt voluntatem suam Deo, non solum materialiter, sed etiam formaliter, ut in 1. 2. quæstione 19. Sed an virtutes mora-

Responsio ad prædilla notanda.

1. Cor. 15. d. 19.

S. Tho. 1. 2. q. 19.

An virtutes morales manent in patria.

Aristot. 4. Ethic.

Prima opi-

Mat. 22. c. 31

Opinio Catholicorum.

August. 14. de Trinit.

morales, de quibus est humilitas, manent post hanc vitã, circa hoc diuersi diuersa senserunt. Quidam enim Philosophorū antiquorum posuerunt, quod virtutes morales, post hanc vitam non manent. Vnde & Philosophus in 4. Ethico. dicit, quod ridiculum est ponere in Angelis virtutes morales: homines autem beati assimilantur Angelis, ut habetur Matth. 22. Doctores tamen nostri de veritate magis illuminati tenent, quod huiusmodi virtutes, quo ad aliquid manent, quo ad aliquid non, ut August. in 14. de Trinitate: manent enim quo ad ordinem rationis & vim appetitiuam, quæ erunt rectissimæ in iis, quæ ad illum statum pertinet, non autem manent quantum ad illud quod est in eis materiale, scilicet ad concupiscentias & delectationes ciborum, & huiusmodi refrenandas, nec etiam timores, nec audaciæ, circa pericula mortis, nec etiam distributiones, & communicationes rerum, quæ veniunt in usum præsentis vitæ, in vita beata sunt: manet enim quãtum ad id quod est in eis formale, ut in 1. 2. quæst. 67. Ex quibus in proposito circa humilitatem dicendum est, quod humilitas in beata Virgine non manet post hanc vitam, quantum ad istum actum, qui est vilescere se ipsam, quod pertinet ad humilitatem huius vitæ, ut supra dictum est: quilibet enim beatus, videns se diuinæ gloriæ participem, nul-

S. Tho. 1. 2. q. 67.

Humilitas Virgini, quomodo dicitur manere in patria.

lo modo potest se vilescere, quanto magis Virgo beata, quæ super omnes sanctos hac participatione gaudet: sed quantum ad hoc, quod est de ratione humilitatis, scilicet imis adhærere, prout Isidorus in libro ethimologiarum dicit, aliquid manet in patria, sicut enim Deus, ut in Psalm. licet in altis habitet, humilia tamen respicit. Sic & sancti, licet sint in gradu beatitudinis excelsi, sunt tamen humiles, imis in hac vita existentibus adhærendo, & pro eis Deum deprecantur. Vnde de beata Virgine sentiendum est, quod sicut in hac vita cognoscens defectum naturæ humanæ, maximam humilitatem habuit, se ipsam vilificando, & ancillam (cum esset maxima Regina) se reputando: sic in statu gloriæ maximam humilitatem habet inter cæteros beatos circa Christum, in adhærendo imis, scilicet peccatoribus in hac vita contritis, & de suis præcibus deuotè confidentibus: & ideo tenendum est, quod sibi placet orationes humilium, pro quibus etiam continuè Deum interpellat. Ex quibus bene consideratis excitari debet magna deuotio in quolibet fidelis erga venerationem & obsequium Virginis gloriôsæ: prudentes viri tali Domino consueuerunt prompta mente obsequia præstare, quem estimant seu credunt esse promptius paratum ad eorū petitiones audiendas, & eis subueniēdo in suis necessitatibus: simi-

Isidor. libr. 1. Ethimo.

Psalm. 138.

Maxima humilitas Virginis, ad que etiã sanctorum erga peccatores, pro eis intercedendo.

Peccatorum maxima erga Virgine fiducia.

similiter hoc est credendum esse in ipsa Virgine gloriosa ratione suæ humilitatis beatæ: quoniam quotidie in Ecclesia experitur, quod respicit orationes humilium, & non spernit preces eorum. Vnde te exhortor discipule, quod ad eam recurras, laudē eius semper habens in ore tuo, & eā fideliter in necessitatibus inuocando: nunquam enim, ut ait Bernardus in quodam sermone ipsam fideliter inuocatam reperies defuisse.

Bernardus.

CAPITVLVM VII.

In quo discipulus ponit quandam aliam admirationem, quæ videtur sibi circa hoc quod non legitur ipsam visitaſſe sepulchrum Christi, sicut de mulieribus, & de quibusdam Apostolis legitur, ad quod ibidem a magistro respondetur.

DISCIPVLVS.

Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, & quia à mandatis tuis dulcissimis intellexi, ut meam deuotionem ad Virginem gloriosam dirigam, tota mente, Deo dante, hoc sequi intendo. Sed adhuc volo à te de quibusdam ad ipsam Virginem gloriosam pertinentibus illuminari, & specialiter, circa ea quæ tempore resurrectionis Christi gesta sunt. Circa quæ primo in corde meo versatur quædam admiratio, quæ talis est. Existimo enim, quod nullus sanæ mentis, qui fidem Catholicam corde & ore profitemur, dubitare habet,

Quare beata virgo non visitauit sepulchrum cum cæteris deuotis mulieribus.

quod Virgo gloriosa filio suo Christo, quem concepit, & suis sacris visceribus portauit, & cuius vbera suxit, deuotior fuit, quàm cæteri sancti quicumque sint. Sed video quod signa suæ deuotionis erga Christum hoc non ostendunt, præsertim post passionem suam & tempore suæ resurrectionis. Legimus enim, quod mulieres quæ Christum sequebatur, & specialiter Magdalena, post passionem monumentum Christi visitare frequentabat, & ei obsequia sibi possibilia offerebat: discipuli etiã, licet nondum ita firmiter credentes mysteria passionis & resurrectionis, sibi aliàs à Christo prænotificata, auisati tamē aliquantulum de Christi resurrectione, tunc ipsi cum magno feruore ad ipsum sepulchrum pergebant, ut patet de Petro & Ioãne Ioã. 20. De beata tamen Virgine non legimus, quod Christum post passionem, neque eius monumentum aliquando visitasset: quod magna admiratione dignum puto ratione iam dicta.

Ioã. 20. 14.

MAGISTER. Nullo modo dubitandum est, quod beata Virgo deuotior fuit ipsi Christo quàm alius quicumque sit. Tum quia eius charitas, in qua radix totius meriti consistit, indubiè excedit aliorum charitatem, sicut & præmium eius aliorum præmia excedit, cantat enim Ecclesia: Exaltata est Maria super choros Angelorū, charitas seu dilectio est causa proxima deuotionis & im-

Beata virgo erga Christum deuotior cunctis fuit.

immediata, ut in 2. 2. quæst. 82. Tum quia eius meditatio assidua erat & frequens, circa mysteria redemptionis humanæ, in quibus diuina beneficia circa genus humanum maximè considerantur. Legitur enim de ea Lucæ 2. Maria autem, conseruabat omnia verba hæc conferens in corde suo. Tales autem meditationes ignem diuinæ charitatis accendunt, iuxta illud Psal. In meditatione mea exardescet ignis. Tum quia maternalem dilectionem erga filium, tenendum est in ea non defecisse. Vnde Isa. 49. Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum: quinimo credendum, quod maternalis dilectio, quæ est à natura, in eadem ex plenitudine gratiæ, reddita sit perfectior, gratia enim perficit naturam. Ex quibus patet deuotionem beatæ Mariæ Virginis, maiorem esse seu perfectiorem ad Christum, quàm aliorum sanctorum. Nec obstat illud, de quo miraris, scilicet, quod tantam deuotionem per signa exteriora tempore resurrectionis non ostendit, sicut sanctæ mulieres & discipuli, & huiusmodi: & hoc propter duo. Primum, quia ut Dionysius dicit: Amor diuinus extasim facit: quod intelligitur de amore diuino perfecto, sicut creditur fuisse in beata Virgine, quantum in statu viæ possibile fuit, non autē de quibuscunq; diligentibus Deū seu in charitate existētib; per extasim autem homo est per ex-

8. Tho. 2. 2. q. 82.

Luc. 2. 5. 52.

Psal. 38. a. 4.

Isa. 49. d. 15.

Responso ad admiratio- nem propter duo.

Virgo Maria post resurrectionem non ostendit extasim suam deuotionem.

In lib. de diuinitate nominis c. 4. lectione 10.

Extasim quid sit.

cessum mentis extra statum suū. Et ideo beata Virgo tempore resurrectionis præsumendū est fuisse tan incensa in amore diuino, quod esset in extasi posita, & quasi à corporalibus quodam modo alienata: & ideo de istis exercitiis corporalibus, ad quæ mulieres sanctæ & discipuli, ex deuotione concurrebant non curabat, occupata vehementius in intrinseca deuotione & diuino amore. Secundum, quia ad virginalem pudicitiam pertinet secreta diuina non ore pronunciare, sed corde custodire, & in eo de eis conferre. Vnde super illud verbum Euangelij supra dictum. Maria autem conseruabat, &c. Beda sic dicit in Homelia. Virginalis pudicitia secreta Christi, quæ nouerat nemini divulgare volebat, sed conferebat in corde suo, non ore promēs sed clausa seruans in corde. Hęc ille. Ex quo patet, quod ad modestiam pudicitie virginalis status, non pertinebat deuotionem suam erga Christū per signa exteriora ostendere, sed potius in corde suo clausa seruare.

Beda.

CAPITVLVM VIII.

In quo proponitur à discipulo alia admiratio, specialiter circa hoc quod non legitur, Christum ipsi virgini gloriose misisse Angelos ad annunciandum suam resurrectionem, sicut misit mulieribus & discipulis: ad quod respondetur à magistro ibidem, declarando aliqua, quæ pertinent ad excellentiam fidei virginis gloriose.

DISCI-

DISCIPVLVS.

Vfficiunt mihi prædicta ad prædictam meam admirationem sed ad am: sed adhuc animum meum pulsat vnum aliud. Video enim Christum resurgentem, suis discipulis & sanctis mulieribus resurrectionem suam per Angelos denūciasse. Vnde Marci .16. Dicite discipulis eius & Petro, quia præcedet vos, &c. & Matth. 28. Ite annunciate fratribus meis, vt eant in Galilæam, ibi me videbūt, & huiusmodi, quod videtur mihi maxima admiratione dignum: nunquid resurrectio Christi potius spectabatur à fratribus quàm à matre? Fratribus enim nunciare mittebat suam resurrectionem, non autem matri, quam credendum est intensius, & ardentius suam resurrectionem spectare quàm ceteros, rationibus iam dictis.

MAGISTER. Si bene consideras Virgo gloriosa, & discipuli Christi differenter expectabant resurrectionem Christi post eius passionem. Ad quod attendere debes, quod sicut in moralibus virtutibus humilitas habetur, vt fundamentum, vt ex supradictis ex sententia Augustini patet, sic in theologicis virtutibus fides est propriè earum fundamentum, vt habetur 2. 2. quæst. 4. artic. 7. De quibus duobus fundamentis beata Virgo commendata est in scripturis. Vnde de illa potest dici illud Psalm. Fundamenta eius in montibus sanctis. Licet enim illa mō-

tes sanctos virtutum altius, quàm cæteræ creaturæ ascendit, de solis tamen fundamentis commendatur in scriptura, ratione supra tacta. De humilitate enim per illud verbum: Respexit humilitatem ancillæ suæ, vt iam supra expositum est. De fide autem commendatur per illud verbum Elisabet Lucæ 1. Beata quæ credidisti, quoniam perficietur in te omnia, quæ dicta sunt tibi à Dño. Ex quibus verbis (quæ Elisabet repleta Spiritu sancto protulit) ostenditur, quod fides virginis gloriose tãti meriti fuit, vt illa quæ dicta sunt ei à Dño per Angelum, vel etiam per intrinsecam reuelationem seu inspirationem in actu, perficerentur in ea, quod quidem meritum si bene consideretur, excedit meritum cuiuscunque puræ creaturæ. Includitur enim in iis quæ dicta fuerunt beatæ Virgini ab Angelo totum redemptionis humanæ mysterium, vt patet bene intuèti verba Angeli ad Mariam dicentis: Hic erit magnus & filius Altissimi vocabitur, dabit ei Dominus Deus sedem David patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Lucæ 1. Et vltra hoc, rationabiliter præsumendum est, quod etiam alia mysteriosa archana reuelata fuerunt à Deo immediatè ipsi Virgini gloriose, præter illa quæ dicta sunt ei ab Angelo. Elisabet enim non dixit perficietur in te omnia quæ dicta sunt tibi ab Angelo, sed quæ dicta

Duplex virtutum fundamentum in Mariam, per humilitatem & fidem.

Luc. 1. c. 45.

Totum redemptionis humanæ mysterium includitur in verbis Angeli ad Virgine.

Luc. 1. c. 32. Multas archana mysteria beata Virgini, immediate à Deo, reuelata fuerunt.

dicta sunt tibi à Domino. in quo satis innuitur quod dictum est: non tamen Scriptura facit mentionem expressam de iis quæ immediatè fuerunt dicta seu inspirata à Deo ipsi Virgini gloriose, sed solum de iis quæ dicta sunt ab Angelo. Nec mirum. De Paulo enim legitur, 2. Corinth. 12. quod audiuit archana verba, quæ non licet homini loqui: quod non minus sentiendum est de his, quæ reuelata sunt beatæ Virgini immediatè à Deo, quando Christum mente & ventre ineffabiliter concepit. Hoc tamen quod dictum est de merito fidei Beatæ Virgini, sanè intelligendum est sic, scilicet non quia beata Virgo per fidem meruit de condigno Deum incarnari, hoc enim est supra omne meritum, sed quia per gratiam fidei & humilitatis sibi datam meruit, vt congruè posset esse mater Dei: in quo mysterium humanæ redemptionis quodammodo includitur. Et isto modo intelligitur quod Ecclesia cætat de ipsa Virgine gloriosa, quod meruit Christum portare, scilicet de congruo tantum. Ex quibus, cum aliis ad hoc pertinentibus consideratis, reperies manifestè quod sicut fides beatæ Virgini fuit summa inter omnes fides habentes, vt patet per meritum fidei ipsius, vt supra dictum est, sic fides discipulorum Christi de eius Resurrectione ante eius Ascensionem & eorum confirmationem fuit valde modica. Legitur enim Marc. 16. de

Nota.

1. Cor. 12. 25.

Quomodo Virgo meruit esse mater Dei.

Fides Virgini summa fuit, fides vero discipulorum modica, ante Christi Ascensionem.

Marc. 16. c. 14.

Christo in die Ascensionis: Apparuit illis Iesus & exprobrauit incredulitatem illorum & duritiam cordis, quia hiis qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt. Et Luc. 24. legitur, de quibusdam discipulis eius in die Resurrectionis euntibus in Emmaus dixisse: O stulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ loquuti sunt Prophetæ. & sic patet, quod pro tunc discipuli non solum erant increduli, quoad testes, qui de Christo resurgente testabantur, sed etiam respectu scripturarum, quæ hoc antea prophetabant. Vnde & eorum spes de resurrectione Christi debilitata erat valde. Legitur enim quod prædicti duo discipuli dicebant. Luc. cap. supradicto: Nos autem sperabamus, quia ipse esset redempturus Israel. Ex quo patet, quod eorum spes non erat perfecta, sicut nec fides. Non credendum est de beata Virgine, cuius fides tanta fuit, vt per eius meritum de congruo, omnia perficeretur in ea: illa enim tam certa erat de Resurrectione Christi per suam fidem perfectam, quod non oportebat eam certiorari per angelicam Annunciationem, nec per mulierum attestationem: & ideo rationabile fuit vt ei non mitterentur Angeli & multo minus mulieres ad denunciandum seu testificandum de Christi Resurrectione. Nam vt aiunt Iuristæ: Certus certiorari non debet. secus autem de Apostolis qui etiam post atte-

Luc. 24. c. 25.

Discipulorum spes debilis.

Luc. 24. c. 25.

Beata Virgo tam erat certa de Resurrectione filij, vt non oporteret eam per Angelos certiorari.

Iuristarum axioma. certus, certiorari non debet.

Marc. 16. c. 7.

Matth. 28. b. 10.

Quare Christus non misit Angelos ad matrem, qui eius resurrectionem denuntiarent?

Fides in Theologicis virtutibus est earum fundamentum.

S. Tho. 2. 2. q. 4. art. 7.

Psal. 86.

stationes mulierum, & etiam angelicas reuelationes, & alia signa sensibilia, & scripturarum testimonia de incredulitate arguebantur, ut patet ex dictis. Vnde & de beata Virgine circa Resurrectionem Christi proprie dicitur: Beati qui me non viderunt, crediderunt. Ioan. 20. sicut de Apostolis illo tempore, quodammodo incredulis potest verificari, illud Ioannis 4. Nisi signa & prodigia videritis, non credetis.

Ioan. 20. 8. 29.

Ioann. 4. 8. 48.

CAPITVLVM. IX.

In quo ponitur a discipulo alia admiratio de hoc, quod non legitur Christum apparuisse in sua Resurrectione Virgini gloriosae, cum tamen de apparitione ad mulieres & discipulos, fiat pluries mentio: ad quod in eodem a magistro respondetur.

DISCIPVLVS.

ADHVC circa praedictare stat vnum, quod valde animi meum pulsatur, & est hoc. Posito enim quod beatae Virgini non fuisset necessaria ulterior certificatio, de Resurrectione Christi propter eius perfectam fidem, secundum quam resurrectionem Christi certissime credebat, prout docuisti, & verum est: cum hoc tamen stat quod visio Christi, praesertim in corpore glorioso fuisset, sibi maxime delectabilis spiritualiter. De ipsis enim Apostolis, quorum fides & etiam spes pro tunc tepescebat, ut supra per te est ostensum,

legitur: Gausi sunt discipuli viso Domino. Ioannis. 20. Quanto igitur fortius credendum est, gausam fuisse matrem, quae filium suum in Cruce pendentem, cum maximo dolore cor ipsius penetrante viderat, si ipsum in corpore glorioso resurgentem vidisset: non tamen in tota Euangeliorum serie legitur, Christum suae matri gloriosae post resurrectionem apparuisse, neque eam ipsum vidisse, quod non modica admiratione dignum estimo, praesertim cum praemium fidei correspondens est visio. Iuxta illud Psalmi: Sicut audiimus, scilicet per fidem, ita vidimus. Cum igitur secundum te, & verum est, fides beatae Virginis, maxima fuit inter omnes sanctos, sic etiam ad ipsam pertinet Christum vidisse tempore resurrectionis in corpore glorioso, & perfectius & altius quam ceteri: quod tamen non legitur, de quo valde est mirandum.

MAGISTER. Licet verum est, quod visio beatifica succedit fidei, sicut & apprehensio spei, & fruitio charitati, prout Doctores tradunt: hoc tamen intelligitur de beatis in statu gloriae existentibus, ubi praemia fortiuntur correspondentia ad virtutum merita. Sed in hoc casu beata Virgo, nec Apostoli nondum erant in termino vitae gloriosae, sed adhuc in via. Vnde visio Christi tempore suae resurrectionis non fuit data Apostolis & mulieribus, & huiusmodi in praemium, sed potius

Ioan. 20. c. 21.

Quare scripiura non ostendit Christum videri se matrem post resurrectionem.

Psal. 47. 9.

Visio beati sic succedit fidei, apprehensio spei, fruitio vero charitati.

potius dabatur eis ad excitandam eorum fidem, ut per eam ulterius mererentur, quae quidem visio non requirebatur isto modo, ad perfectionem Virginis gloriosae, quae fidem iam perfectam habebat, ut dictum est: Quod autem dicitur, quod talis visio licet non requiretetur ei ad fidei excitationem seu confirmationem, erant tamen oportuna ad gaudium & consolationem spirituales in eam causandam. Ad hoc dicendum, quod si talis visio, ad maiorem perfectionem Virginis gloriosae in hac vita existentis, vel etiam ad maiorem ipsius consolationem spirituales requirebatur, nihil prohibet concedere quod Christus ei apparuit tempore resurrectionis in corpore glorioso, quod etiam nonnulli asserunt, ut patet de autore libri qui Flos sanctorum nominatur, qui asserit Christum apparuisse Virgini gloriosae, tempore Resurrectionis. Ad quod aliquas rationes assignat: nec obstat, quod nihil de hoc in sacris Euangeliorum historiis continetur. Dictum est enim supra, quod multa gesta ad dignitatem Virginis gloriosae pertinentia fuerunt praetermissa, in sacris Scripturis, propter ipsius summam humilitatem, secundum quam ista non placebant publicari, ut iam dictum est. Et si bene consideras, tam perfectio fidei Virginis gloriosae, quam imperfectio fidei Apostolorum & aliorum, qui Christum

Christo Virgini apparuit in corpore glorioso.

Quare Scripiura sacra de hac apparitione nullam mentionem fecerit.

post resurrectionem viderunt, ad Ecclesiae eruditionem seu utilitatem proficiunt.

CAPITVLVM. X.

In quo ostenditur, quod tam perfectio fidei Virginis gloriosae, circa Resurrectionem Christi, quam etiam imperfectio fidei Apostolorum circa eandem, conueniens fuit ad Ecclesiae utilitatem.

DISCIPVLVS.

HOC vltimum quod dicitur, scilicet quod tam perfectio fidei Virginis gloriosae, qui resurrectionem perfecte credidit, sine hoc quod Christum videret sensibiliter, nec de hoc haberet angelicas reuelationes, quam imperfectio fidei discipulorum, qui donec Christum post resurrectionem manifeste viderunt, non crediderunt, ad Ecclesiae utilitatem proficiunt, hoc per me considerare non valeo, cum enim perfectio & imperfectio alicui rei se habeant ut opposita, si vnum est utile alicui reliquum inutile esse sibi, per locum ab oppositis iudicandum est. Vnde oportet quod ulterius mihi aperias considerationem tuam praedictam.

MAGISTER. Ad hoc quod petis ulterius declarandum, oportet te attendere, quod sicut manifestatione Spiritus sancti, per gratiarum gratis datarum diuersitates Deo in Ecclesia sua disposuit aliquas diuersitates graduum seu administrationum in hominibus ad suae Ecclesiae utilitatem, sic suo modo in ma-

Quare de utilitate quam attulit Ecclesiae perfectio fidei Virginis, & imperfectio Apostolorum fides.

Gradum diuersitas Ecclesiae Dei utilis.

nifestatione resurrectionis Christi Deus disposuit, vt uniformiter facta esset omnibus, sed diuersimode, quod totum cedit in Ecclesie vtilitatem: quod sic patet. Na de primo, scilicet de manifestatione Spiritus sancti Apostolus dicit. 1. Corint. 12. Vnicuique autem datur manifestatio spiritus ad vtilitatem, scilicet Ecclesie: alij sermo sapientie, alteri autem sermo sciencie, alteri fides, &c. Cosequenter etiam de hoc ibidem dicit: Quosdam posuit Deus, scilicet in Ecclesia, Apostolos, alios Prophetas, alios vero Doctores. & huiusmodi. Quae quidem distinctiones seu distributiones, vtiliores fuerunt in Ecclesia, quam si omnes vnus & eiusdem officij essent: sicut & in corpore animali vel humano vtile est, vt membra sint distincta, quae diuersa exerceant officia, quam si tantum vnum membrum esset: vnde Apostolus per extensum in predicto cap. docet. Si suo modo sentiendum est circa manifestationem Christi resurgentis. Ad quod attendendum, quod sicut Dionysius dicit in lib. Celest. Hier. Lex diuinitus instituta talis est, vt a Deo immediatè diuina superioribus reuelentur, quibus mediantibus deferantur ad inferiores, & loquitur de iis quae sunt supernaturalia: & quia ea quae pertinent ad futuram gloriam, naturalè hominum cognitionem excedunt: Quia quod oculus non vidit preparauit Deus diligenter,

1. Cor. 12. 2. 8.

Dionys. lib. de Celesti Hier. c. 4. a medio illi.

tibus se. Isai. 64. Ideo resurrectio Christi, non omni populo manifestata est, sed quibusdam, quorum testimonia deferuntur in aliorum notitiam: iuxta illud Acto. 10. Dedit eum, scilicet Christum, manifestum fieri, scilicet in resurrectione, non omni populo, sed testibus praordinatis a Deo. Vnde resurrectio Christi discipulis & mulieribus per angelos reuelata est, sicut & alia mysteria diuina leguntur hominibus per Angelum vt plurimum reuelari. Vnde licet de Maria Magdalena legitur Marci vlti. Resurgens Dominus mane prima Sabbathi, apparuit primo Mariae Magdalena. Ipsa tamen antea habuit reuelationem ab Angelo de Dominica resurrectione. Matth. 28. Discipuli etiam non habuerunt eodem modo cognitionem resurrectionis, vt patet de Thoma, qui plus aliis dubitauit. Ioann. 20. Beata vero Virgo non ab angelis, neque ab hominibus notitiam resurrectionis legitur habuisse, nec etiam per aliqua signa sensibilia. Et sic dicendum est, quod notitiam resurrectionis habuit immediatè a Deo per suam fidem perfectam a Deo infusam, & sic patet primum, scilicet quod manifestatio resurrectionis diuersimode facta fuit diuersis. Secundum vero patet, scilicet quod huiusmodi diuersitas manifestationis circa resurrectionem Christi facta est conuenienti modo, & etiam ad vtilitatem Ecclesie. Primum patet,

Isai. 64. a. d. Resurrectio Christi non omnibus manifestata est

Acto. 10. f. 40.

Marci vlti. b. 9.

Matth. 28. a. 2.

Ioann. 20. f. 14.

Ioann. 20.

Beata virgo immediatè a Deo habuit notitiam resurrectionis.

Grego. in Homil.

ter, scilicet, quod haec manifestatio facta fuit conuenienti modo. Na haec manifestatio, scilicet resurrectionis Christi, est conformis ad manifestationem suam in statu beatitudinis. Nam sicut ad visionem beatam communiter peruenitur per auditum fidei, ita ad visionem Christi resurgentis perueniunt homines per ea quae ab angelis prius audierunt. Tertium patet, scilicet quod manifestatio sic facta cedit in vtilitatem Ecclesie: nam Apostoli & alij discipuli fuerunt a Deo ordinati, vt essent testes resurrectionis omni populo, vt iam dictum est. Constat autem quod testes, qui leuiter & superficialiter aliquas res vident, magis possunt suspicari de leuitate testificandi, quam illi, qui diuersimode & particulariter singula scrutantur. Vnde Deut. 17. de quodam facto quod per testes erat sciendum legitur, quare solite & diligenter reueritate perspecta, &c. & in Iob. 11. de Apostolis, gesta Christi testificantibus, dicitur: Quod audiimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus ostre contraxerunt, &c. Et ideo ex incredulitate discipulorum, quam prius habuerunt testimonia eorum, postquam fuerunt confirmati efficaciora fuerunt. Vnde Grego. dicit, quod dubietas Thomae magis profecit in testificationem resurrectionis, quam credulitas Magdalena, quae cito credidit: Thomas enim dubitando vulnerum

tractatrix tetigit. Fuit etiam manifestatio sic facta ad vtilitatem Ecclesie, quia ex tarditate discipulorum in credendo sequutum fuit, quod Christus aperuit sensum scripturarum. Luca. 24. ex qua, scilicet sensum apertione, sequutum est, quod Apostoli & alij discipuli & eorum veri successores Scripturarum sacrarum mysteria, in suis doctrinis, & praedicationibus aperuerunt seu exposuerunt.

Utilitas tarditatis Apostoli ad credendum.

Luc. 24. f. 45.

CAPITVLVM XI.

In quo ostenditur quaedam, quae ad ordinem manifestationis circa resurrectionem Christi pertinent: & ex quibus concluditur quod ad beatam Virginem non pertinebat mitti, ad resurrectionem, & in annunciantiam, propter excellentiam suam digni.

DISCIPVLVS.

CIRCA ista quae dicis, amplius velle informari, eo quod prima facie dicta tua non videntur consonare iis, quae in sacra Scriptura traduntur: & primo in hoc quod dicis, quod de lege diuinitus instituta est, vt a Deo quae sunt supernaturalia immediatè superioribus reuelentur, quibus mediantibus deferantur ad inferiores, quod non videtur consonare sacris Euangelis, vt patet de manifestatione resurrectionis Christi, de qua nunc agimus. Primum enim fuit manifestata resurrectio mulieribus, & per eas postea Apostolis.

Querit causam & ordinem manifestationis resurrectionis

Alia admittere ratio.

Constat autem, quod mulieres non sunt dicende Apostolis superiores. Item beata Virgo ceteris sanctis est superior. Vnde si ei immediate a Deo fuit reuelata resurrectio Christi per suam fidem perfectam, vt tu asseris, sequeretur, quod per eam debuisset deferri, resurrectionis manifestatio ad Apostolos & ceteros, quod tamen nusquam legitur.

MAGISTER. Ad primum dicendum, quod reuelatio facta mulieribus de resurrectione Christi, non fuit ad hoc ordinata, vt de ea testimonium ferrent publice predicando, hoc enim non conuenit mulieribus: iuxta illud I. Corinth. 14. Mulieres in Ecclesia taceant. sed eis fuit manifestata resurrectio, vt de ea priuatum & domesticum Apostolos instruerent, quod factum est secundum Ambrosium: vt mulier que primo initium mortis ad homines detulit, prima etiam vitam reiuergentis Christi in gloria nunciaret, in quo adeptum est foemineum genus ignominie absolutione & maledictionis repudium. Et in hoc etiam quod mulieribus primo fuit facta manifestatio resurrectionis quam Apostolis, ostenditur quod quantum ad statum glorie pertinet, nullum detrimentum patietur sexus foemineus: sed si maiori charitate feruebunt, maiori etiam gloria ex visione diuina potentur, & ideo mulieres que Deum arctius amauerunt, in tantum vt ab eius sepulchro discipulis recedentibus

non recesserunt, primo viderunt Deum in gloria resurgentem, quam quidem gloriam etiam Apostolis annunciauerunt.

DISCIPVLVS. Hec responsio tua fortificat secundam rationem meam, in qua dicebam, quod ad beatam Virginem pertinebat ceteris resurrectionem (quam a Deo immediate per fidem perfectam habebat) annunciare, quod ex iis que modo dicis amplius ostenditur hoc ipsi pertinuisse: tum ex hoc quod ad ipsam solam pertinet maledictionem Eue datam euacuare. Cantat enim Ecclesia in Hymno beatę Virginis: Quod Eua tristis abstulit, tu reddis almo germine. tum ex feruentiori charitate, quam creditur habere super ceteros, non obstante quod ad sepulchrum non accessit, rationibus supra tactis. Vnde videtur quod rationes, quas allegas ad solutiones primi dubij, secundum videntur fortificari.

MAGISTER. Omnes tres rationes tue quibus tibi videtur, quod ad beatam Virginem pertinisset resurrectionem Dominicam annunciare Apostolis & ceteris, solui possunt per vnum medium. Ad quod scire debes, quod circa missionem angelorum a Deo ad exteriora annucianda, diuersi diuersimode opinati sunt. Fuerunt enim quidam dicentes, quod angeli superiores semper Deo assistunt, sic vt ad exteriora nuncianda nunquam mittuntur. Ad quod habent aliquas

Replicat contra responsione debet a Virgine qua ceteris debuit reuelare resurrectionem.

De missio Angelorum ad exteriora annucianda, tres sunt opiniones.

Prima opinio.

quas autoritates Scripture & sanctorum, que hoc videtur sonare. Quidam vero dicunt quod omnes Angeli, tam superiores quam inferiores. de comunilege ad exteriora nuncianda, a Deo mittuntur: ad quod etiam habent autoritates, que hoc videntur sonare. Sunt etiam alij qui videntur quasi medij inter predictos: dicunt enim quod Angeli inferiores ex officio proprio communiter & frequenter mittuntur ad huiusmodi exteriora nuncianda, sed angeli superiores non mittuntur nisi rarissime, & quasi ex dispensatione diuina, prout ista latius tractantur in 2. Sentent. distinct. 10. quibus consideratis, ad propositum dicendum, quod quia beata Virgo tam excellentioris dignitatis est, vt omnia excedat agmina angelorum, tam superiorum quam inferiorum. Idcirco non pertinet ad eam mitti ad exteriora nuncianda, esset enim quodammodo derogatorium suę maxime dignitati.

DISCIPVLVS. Non modicum miror de tua responsione predicta, in qua dicis, quod ad superiores angelos non pertinet mitti, seu frequenter mitti propter eorum magnam excellentiam, & adhuc ulterius dicis, quod esset derogatorium dignitati beatę Virginis ad exteriora nuncianda mitti, quantumcunque enim angeli superiores preemineant dignitatis excellentia, & etiam Virgo glorio-

Secunda opinio.

Tertia opinio.

2. Sent. dist. 10.

Beata Virgo ob excellentiam dignitatis non debuit nunciare resurrectionem, sed cetera mulierum.

Replicat probando quod si Christus fuit missus etiam angelis & Virgo poterat mitti.

sa, que super omnes angelos est, nunquam adaequari possunt, in excellentia Christo filio Dei, absit, videmus tamen cum hoc quod ipse filius Dei missus est in mundo a Deo: dicit enim Apostolus ad Galat. 4. At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere: & sic in aliis locis quamplurimis: quid ergo mirum est, si superiores angeli & etiam ipsa Virgo gloriosa a Deo mittatur, cum Dominus eorum legitur mitti, & ideo magis videtur tenendum cum Apostolo, qui vniuersaliter de angelis dicit: Nonne omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi. ad Hebr. 2. Vnde ex hoc non habes, quod ad Virginem gloriosam non pertinebat mitti ad resurrectionem Christi annuciandam.

MAGISTER. Hec ratio tua prima facie videtur aliquid continere veritatis, & etiam Magister in 2. distinct. supradicta rationem tuam tangere videtur. Dicit enim ibidem sic: Nec debet indignum videri si & superiores mittuntur, cum & ille qui creator est omnium ad haec inferiora descenderit. Hec ille. Si tamen differentiam inter finem missionis angelorum, & finem missionis filij Dei in sacris eloquijs scrutatus fueris, manifeste reperies, quod tua ratio non habet locum. Missio enim filij Dei ordinata est principaliter ad redemptionem totius humani generis, quod quidem opus ex-

Ad Galat. 4. 4.

Hebr. 2. 14.

Magist. Sentent. 2. sent. dist.

Filij Dei missio ad quid.

Quare mulieribus reuelata resurrectio.

I. Cor. 14. f. 34.

Ambros.

Quare mulieribus fuit prius resurrectio reuelata facta.

cedit capacitatem cuiuscunque pure creature. Nulli enim pure creature communicabilis esset redemptio aeterna humani generis, sicut nec iustificatio vnus impij singularis, quod minus est. Vnde Ecclesia in Collecta dicit: Deus qui omnipotentiam tuam parcendo maxime & misericordiam manifestas. Et ideo August. dicit super Ioanem: quod maius opus est vt ex impio iustus fiat, quam creare celum & terram. Cuius ratio est. Nam iustificatio terminatur ad bonum eternum diuine participationis, creatio vero celi & terre terminatur ad bonum nature mutabilis. Vnde non solum ad redemptionem humanam, sed etiam ad iustificationem impij, oportet mitti diuinam personam. Vnde de Apostolus cum dixisset: Misit Deus filium suum, &c. statim subiungit: Vt eos qui sub lege erant redimeret, &c. Ex quo manifeste patet, quod missio filij Dei principaliter ordinata est ad redemptionem humanam, ad quam non suffecisset missio cuiuscunque pure creature: secus est de missione quae ordinatur ad exteriora annuncianda: talis enim missio non excedit capacitatem angelicam, nec etiam humanam. Vnde ratio tua in hoc non videtur valere, nec etiam magister in verbis allegatis videtur procedere seriose, sed disputatiue tantum. Et ideo ratio mea prius dicta stat in suo valore, scilicet quod angeli superio-

August. in Ioan.

Missio ad exteriora non excedit capacitatem angelicam nec humanam

res ad exteriora annuncianda, non mittuntur nisi forte rarissime, quod consonat huic quod legitur Danie. 7. Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei. Et ideo de beata Virgine, quae excedit in dignitate omnia angelorum agmina, conuenienter dicitur, quod non debebat mitti ad annuncianda exteriora: & sic ex dictis in hac parte excitare debes deuotionem tuam ad Virginem gloriosam, supra omnes sanctos qui in caelo sunt, citra Christum qui sanctus sanctorum est.

Dan. 7. c. 10

CAPITVLVM. XII.

In quo ostenditur, quod deuotio cuiuscunque fidelis excitari debet ad Virginem gloriosam supra omnes sanctos, citra Christum, qui sanctus sanctorum est.

DISCIPVLVS.

Indica mihi, quaeso quomodo lex praedictis colligi potest, quod deuotio circa Virginem gloriosam excitanda est plusquam ad ceteros sanctos citra Christum: vniversitas enim sanctorum maximam dignitatem sanctitatis videtur includere, sicut & bonum vniversi diuinius est, quam bonum alicuius singularis, vt in 1. Ethichorum.

Alia admissio ratio.

1. Ethic.

MAGISTER. Si vniversitas sanctorum accipiatur simpliciter prout sonat, oportet quod in ipsa includatur non solum beata Virgo, sed etiam ipse Christus, qui est sanctus sanctorum: sed si vni-

Vniversitas sanctorum quid sit.

si vni-

si vniversitas sanctorum intelligatur praeter Christum & Virginem gloriosam, tenendum videtur, quod ad ipsam Virginem gloriosam deuotio fidelis proprior debet esse, quam ad alios sanctos praeter Christum, quod potest ostendi per considerationem deuotionis, quae inter homines esse consuevit. Videmus enim quod homines qui sunt sub aliquo summo rege, cui regi aliqui principes magni propinquius subsunt communiter promptiores sunt ad obsequia illius principis, quae credunt habere duas conditiones. Prima est, quod dominus ille sit magis paratus ad audiendum preces seu supplicationes subditorum, sicut patet de Absalon, qui attraxit cor totius populi ad seruendum ei: eo quod informauerat eos quod erat magis paratus ad audiendas seu exaudiendas petitiones suas: quam aliquis alius ex parte Regis. 2. Regum. 15. Secunda est, quod dominus ille credatur esse magis dignus seu aptus ad consequendum effectus predictarum supplicationum seu precum apud suum Regem praedictum quam alij, vt patet de Adonia, qui volens consequi quandam petitionem a Rege Salomone, petiuit, a matre Regis, quod hoc impetraret a Rege, dicens: Precor vt dicas Regi, neque enim tibi negare quicquam potest. 3. Reg. 2. Cõstat autem quod Virgo gloriosa, potissime habet primam conditionem ex summa

Quod ad Virginem excitanda est deuotio super omnes sanctos.

Similitudo duo in principio sunt qua inducunt populum ad obsequia eius. Primum.

2. Reg. 15. b. 6. Secunda.

3. Reg. 2. c. 7.

humilitate sua, quam supra diximus esse heroicam, scilicet diuinam, secundum quam intelligitur illud: Respexit humilitatem ancillae suae. vt supra expositum est: ideo de ipsa inter ceteros credendum est, quod promptior sit ad audiendos clamores seu preces pauperum sua intercessionem indigentium, quam ceteri sancti, eo quod eius humilitas, vt dictum est, est tanta quod magis accedit ad similitudinem diuine humilitatis: de Deo autem legitur in Psalmo: Quia non spreuit neque despexit clamorem pauperum, sed cum elamarer exaudiuit. Secundam vero conditionem credendum est, ipsam potissime habere ex sua fide perfectissima, secundum quam dictum est ei: Beata quae credidisti, &c. vt supra expositum est. Constat quod per veram fidem redditur homo dignus ad hoc vt petitiones eius, etiam si sint valde difficiles, a Deo exaudiatur. Vnde Matth. 17. Si habueritis fidem sicut granum sinapis, &c. dicetis monti huic trasui, & trasibit. Fides autem Virginis gloriosae grano sinapis propriissime comparatur. Nam sub praedictis verbis Euangelij glossa sic ait: Fides perfecta grano sinapis comparatur, quae in facie humilis est, & in pectore feruens. Hac in glossa. Constat autem ex praedictis, quod cum fides beatae Virginis perfectissima est, & coniuncte suae maxime humilitati, quod de ipsius fide proprie debet intel-

Beata Virgo proprior est ad audiendum nos quam ceteri sancti.

Psalm. 93

Per veram fidem si homo dignus exaudietur a Deo.

Matth. 17. c. 20. Fides grano sinapis comparatur.

*De Virgine
sive fide in
Magistro il-
lud Evangelii
Si habue-
ritis fidem,
&c.*

ligi illud verbum Evangelij su-
pradictum, scilicet: Si habueri-
tis fidem sicut granum sinapis.
Vnde de illa præcipue confiten-
dū est, quod valde graua & diffi-
cilia (sicut est montes transfer-
re de loco ad locum, à Deo per
fidem quam habuit perfectissi-
mam suæ maximæ humilitati cō-
iunctam) impetrare posset, præ-
sertim cum etiam supra hoc ha-
bet erga Deum maternam di-
gnitatem, propter quam præsu-
mendū est, quod sibi nō nega-
bit Christus quæcumque: vt in
autoritate allegata. 3. Reg. ha-
betur: Merito igitur mos po-
puli Christiani ad ipsam tanquā
singularem patronam & aduo-
catam recurrit. Ad hōnum au-
tem aduocatum pertinet neces-
sitates suæ partis circumspicere,
& in eis etiam non requisitus
providere. Vnde Bernardus in
quodam sermone de ipsa Virgi-
ne gloriosa dicit: Quid mirum si
inuocata est, quæ etiam non vo-
cata præsto est. Et hæc charissi-
sime discipule, tibi sufficiant cir-
ca prædicta in hac distinctione.

*Vtra fide
cum humili-
tate coniu-
tam habuit
beata Vir-
go Materna
dignitatem.*

*Mos populi
Christiani
est ad Vir-
ginem acce-
dere, cum si-
ducia. Ber-
nardus.*

Distinctio tertia de Scrutinio scri-
pturarum, circa quædam quæ
ad sacrosanctum Sacramentum alta-
ris pertinent, quibus fidelium deuotio
ad ipsius uenerationem excitari debet.
Et continet sedecim capitula.

In capitulo primo proponitur à disci-
pulo, quædam admiratio circa Sacra-
mentum altaris, in quantum est via-
ticum spirituale fidelium in hac vita
existentium, sicut olim Manna via-

ticum fuit Patribus in desertis peregrin-
antibus, ad quam respondetur per Ma-
gistrum.

In capitulo secundo discipulus quæ-
rit, quomodo intelligatur refectioem
spiritualem in hoc sacramento fieri: ad
quod respondetur à magistro, per simi-
litudinem refectioem spiritualis ad re-
fectioem corporalem.

In capitulo tertio ostenditur, quod
effectus huius refectioem spiritualis quo
ad vitam spiritualem assimilatur effe-
ctibus refectioem corporalis quantum
ad vitam corporalem.

In capitulo quarto ostenditur, quod
effectus cibi supra caelestis in spiritua-
libus assimilatur effectibus illius cibi
caelestis, scilicet Manna in corpora-
libus.

In capitulo quinto ponitur quedam
alia admiratio discipuli circa Sacramē-
tum altaris, quæ quidem admiratio ab
infidelibus, & contra fidem nostram
obloquentibus obiici solet, quam admi-
rationem ibidem magister soluit per
quandam distinctionem miraculorum,
quam ibidem ostendit.

In capitulo sexto ulterius redditur
ratio, quare circa hoc Sacramentum nō
sunt frequenter visibilia miracula, si-
cut olim fiebant circa arcam testamen-
ti, & huiusmodi.

In capitulo septimo ostenditur, quod
ex occultatione maximorum miraculo-
rum, quæ in hoc sacramento continen-
tur, dulcedo spiritualis seu deuotio in
mente debite sumentium accrescit.

In capitulo octauo ostenditur, quod
licet in hoc Sacramento memoria Passio-
nis Christi celebratur, nihilominus dul-
cedo seu delectatio spiritualis in recte
ipsum sumentem sentitur.

In ca-

In capitulo nono redditur ratio, qua
re representationes communiter sunt de-
lectabiles, & consequenter ostenditur
quod representationes in hoc sacramento
abscondite, in rite sumentem sunt maxi-
mæ delectationis seu dulcedinis.

In capitulo decimo proponitur, quæ-
dam alia admiratio à discipulo circa hoc
sacramentum, prout est sacrificium, &
ibidem soluitur à magistro.

In capitulo undecimo declaratur,
quod tripliciter intelligi debet imple-
tio legis per Christum, & quod Chri-
stus legem impleuit in institutione hu-
ius sacramenti, prout est sacrificium: &
ibidem tractatur de triplici causa sacri-
ficiorum antiquæ legis, & de errore
Rab. Moy. circa reddendam causam
sacrificiorum.

In capitulo duodecimo ostenditur,
quod Christus legem impleuit circa sa-
crificium, secundum triplicem eius cau-
sam, faciendo quod lex iubet, qui est pri-
mus modus implendi legem.

In capitulo tredecimo ostenditur,
quod Christus impleuit legem sacrificio-
rum antiquorum, supplendo quod in
eis deerat, qui est secundus modus im-
plendi legem.

In capitulo decimoquarto ostendi-
tur, quod dictum est in proximo præ-
cedenti capit. per autoritatem Psalm.
in Psalmo, qui incipit Deus Deorum
Dominus loquutus est, non obstantibus
Hebræorum cauillationibus: & finali-
ter concluditur, quod Christus insti-
tuendo, hoc sacrificium impleuit legem
sacrificiorum, supplendo quod deerat,
quod est secundus modus adimplendi
legem.

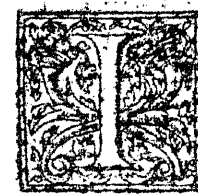
In capitulo decimoquinto ostenditur,
quod in institutione huius sacramenti

seu sacrificij Christus legem impleuit,
implendo ea quæ de hoc fuerunt in an-
tiquo testamento prænunciata, sed
præfigurata.

In capitulo decimo sexto agitur, de
multitudine nominum huius sacramen-
ti, quæ multitudinem effectuum eius
salubrium denotat, ex qua excitari
debet deuotio ipsum spiritaliter su-
mentium.

CAPITVLVM. I.

In quo proponitur à discipulo quædam
admiratio circa sacramentum altaris,
quod est viaticum spirituale fidelium,
in hac vita existentium, sicut olim Ma-
na viaticum fuit patribus in deserto pe-
regrinantibus, ad quam res-
pondetur per Magi-
strum.

DISCIPVLVS.

INVENTI sunt
sermones tui & co-
medicos, & factum
est verbum tuum
in gaudium & læti-

tiam cordis mei. Hier. em. 15. Di-
co enim sermones tuos supra-
dictos de excellentia Virginis
gloriosa, & de ipsius virtutum
perfectione me comedisse: quia
tanquam cibus suauissimus in-
teriora mea huiusmodi sermo-
nes ingressi sunt, cor meum læti-
ficantes, & deuotionem meam
quantū fragilitati mee possibile
est in ipsam Virgine gloriosam
excitarunt. Nunc autē ad quædam
alia quæ in corde meo, vt pro-
blemata versantur desiderando
à te de illis illuminari, sicut & de
supra:

Hier. 15.
c. 16.

supradictis tibi sequentem pro- pono admirationem, quæ talis est. Scrutans enim scripturas, re- perio, quod olim cum Deus po- pulo suo per desertum transeun- ti, de cibo caltrus ei prouidit, scilicet de Manna, multa & ma- gna miracula in ipso seu circa ipsum cibum verisimiliter ope- ratus est Deus, vt habetur Exo. 16. vt puta, quod vnusquisq; col- ligebat certam mensuram, quæ dicebatur Gomor, pro quolibet, sic quod licet amplius col- ligebat, nõ plus inueniebat, quã qui minus, sed solum secundum mensuram supradictam; iuxta nu- merum familie quibus suppete- bat. Item quod si ex eo pro ma- ne relinquebatur putrefiebat ni- si solum in die sexta, in qua du- plex Gomor colligebant: cu- ius medietas remanebat pro die Sabbathi, in qua nõ deice- debat Manna. Item quod præ- dicta mensura, scilicet Gomor remansit in tabernaculo in pro- pria forma sine aliqua putredi- ne per totum tempus vsque ad destructionem templi, vt patet per dictũ capitulum: vbi Deus mandauit quod reseruaretur in vase pro custodia in generatio- nibus futuris. Item quod ha- bebat plures sapes & diuer- sos, secundum beneplacitum su- mentium. Iuxta illud Sapientie 16. vbi dicitur de Manna: Omne delectamentum in se habentem. Reperio tamen quod in lege gratie Deus prouidit popu- lo suo, de cibo supra caelesti in-

Admiratio de Sacramēto Eucharistie, quod valde simile est Manna. circa quod in veteri legem. vlt. miracula contingerūt. Primum miraculum. Exo. 16. c. 19.

Secundum miraculum.

Tertium mi- raculum.

Manna m̄a sit in taber- naculo, vs- que ad de- structionē te- pli.

Quartum miraculum.

Sapient. 16. c. 20.

cōparabiliter excellentiori quã Manna, quod patet ex compara- tione rerum in vtroq; cibo con- tentarum. In Manna enim conti- nebatur res corruptibilis. In ci- bo verò supra caelesti, scilicet in sacramento altaris, res incorru- ptibilis continetur, scilicet verũ corpus Christi gloriosum deita- ti personaliter unitum. Maxima igitur admiratione dignũ vide- tur, quod in cibo corruptibili, scilicet Manna, tot miracula & tam magna & tam continua visi- biliter occurrerent, & tamen in cibo supra caelesti incorruptibili nullamiracula visibiliter appa- rent. Circa quod perõ a te illu- minari, non enim dubito, quin hæc diuersas rationem habeat in se occultam, quam credo tibi esse manifestam.

MAGISTER. Ad huius- modi admirationem tuam tollē- dam, aliqua sunt præmittenda, quorum vnum est, quod si ser- uatus fueris diligenter scriptu- ras, reperies quod sapientia Dei, quæ omnia disponit suaviter, & ad hoc disposuit diuersos homini- bus, secundum diuersas tempo- rum varietates, prout tempo- rum oportunitati secundum di- uersos hominum status cōgrue- bat, iuxta illud Psalmi: Oculi omnium in te sperant Domine, & tu das illis escam in tempore oportuno. Quod sic patet. Nã Adã primo parenti, in statu in- nocentia existenti, fructus om- niũ lignorũ paradisi, qui suaves & pulchri erant, præterquam lignum

Cōparatio Sacramen- ti ad Adã.

Quare in Manna visibiliter miracula, & non in Eucharistia.

Cibus diuer- sos disposuit Dominus ho- minibus, prout diuersis statibus con- ueniebat. Psalm. 144. c. 15.

lignum scientiæ boni & mali, de- dit in escam seu cibum, Gene. 2. Qui quidem cibus illo tempore homini competebat. Inter illa enim ligna quæ fuerunt sibi con- cessa in cibum, lignũ vitæ conti- nebatur: per cuius esum pote- rat non mori, vt habetur Gen. 3. Consequēter verò cum Adam lapsus fuit in peccatũ, per quod innocentia statum perdidit, & de paradiso fuit expulsus, aliter fuit depositum de cibo suo, sci- licet vt de terra maledicta cum labore & sudore vultus com- deret panẽ, & herbas terræ ger- minantis tribulos & spinas. Ge- nes. 3. Vnde sicut in statu innocẽ- tiæ rectissimo, in quo ratio supe- rior soli Deo obediebat: & vo- luntas cum omnibus viribus in- ferioribus solum rationis recte, sine impedimento imperium se- quabatur, cibus ei correspon- dens erat suavis, & absque vllò labore & sudore acquisitus, & mortalitatis necessitatem non habens: sic in statu lapsus, vbi ra- tio superior humana ab obedi- tia Dei recessit, & vires inferio- res imperio rationis resiste- bant, cibus laboriosus & tristis cū ne- cessitate moriendi correspo- debat. Qui quidem cibus solus hu- mano generi per totam primã ætatem, vsq; post diluuium fuit concessus. Postea verò tempo- re Noë, deficientibus peccato- ribus à terra per diluuium: ædifi- cato altari à Noë, super quod holocausta mundorum anima- lium Deo obtulit, quorũ odorẽ

Cibus arbori- bus concessus fuit Adã, in statu innocẽ- tiæ. Gen. 2. c. 17. Lignum vitæ concedo- batur ei, cuius esum pote- rat non mori. Gen. 3.

Post pecca- tum, cibus Adã fuit de terra maledicta.

Gen. 3. c. 18. Differentia inter cibos in statu innocẽ- tiæ & in statu nat- ure corrupte, & quare moriebatur cibus.

Cibus Noë concessus fuit omnibus animalia.

suauitatis Deus acceptauit, Noe & filiis eius benedicens, omnia animalia eis dedit in cibũ. Vnde quibus antea olera, & fructus terre solum licebat comedere, de cætero etiam omnia animan- tia, in cibũ habere licebat, vt ha- betur Gen. 9. Languescete enim humana natura per ipsum dilu- uiũ, oportebat ipsius cibum ali- qualiter fortificari. In exitu au- tẽ Israel de Egypto, quando se- parauit filios Adã, sic vt aliquos scilicet filios Israel, suo seruitio & legi applicaret, & eos per lō- gam solitudinem, vbi non erat semen ferenti, neque panis co- medẽti, ad terram fructiferam, & lac & mel fluentem deduce- ret: oportuit vt eis prouideret de alio cibo, quem sine labore & sudore vultus possent colligere, scilicet de Manna: ne for- tẽ deficeret in viatam sterili & prolixa, vt habetur Exo. 16. qui quidem cibus sic miraculosẽ tra- ditus, & miraculorum multitudi- ne, vt per te dictum est fulcitus, propriẽ competebat populo il- li, tum vt per euidẽtiam atque frequentiam miraculorum visi- biliter circa cibum illum contin- gentium, eorum fides, quæ val- de debilis & vertibilis erat, vt patet in diuersis locis scriptu- ræ, per hoc firmior & stabilior redderetur: tum vt per experi- mentum quotidie comprobare- tur, an recte ambulassent in lege Dñi. Legitur enim Exo. 16. vbi supra: Dixit Dñs: Ecce ego pluam vobis panes de celo, egredia-

Quibus olera tantum licebat comedere, iam animalia conceduntur. Quare. Gen. 9. 4.

Cibus filiis Israel post exitum de Egypto concessus & datus.

Exo. 16.

Quare tot miracula fie- bant circa Manna.

Exo. 16. b. 4.

Quare Deo filiis Israel. Manna quotidie dabat, non semel ut in multis duraret dies.

Tentatio Dei qualiter intelligenda.

Glossa.

Manna eius filii Israel pertinet ut in fine carnaliter crearet.

Cibus terra promissionis datus post Manna. Iosue. 5. d. 12.

Fecunditas terra sensu vilitas pendebat, ex merito populi.

Leui. 26. Deut. 28. Matth. 5. 8. 45.

egredietur populus, & colligat quae sufficiunt per singulos dies, ut tentem eum utrum ambulet in lege mea, an non. Ex quo patet causa, quare per singulos dies Deus voluit providere illi populo de pane, & non simul pro quolibet anno, vel aliquo magno tempore, fuit ut quotidie tentarentur an legem Dei feruarent, an non: quae quidem tentatio non est intelligenda sic quod Deus vellet per hoc scire aliquid quod prius ignorabat, absit, sed ut aliis patefieret, & potissimum sibi ipsis, qui videtes per experientiam debilitatem suam, adiutorium peterent diuinum. Vnde in glos. tentatio ista est ut ipsis ostendat quo humiliores fiant ad cognoscendum adiutoriū & Dei gratiam. Hac in glos. Talis enim cibus proprie pertinebat illi populo rudi & incredulo, per quem cibum infirmitate eorum conualesceret in fide, & incredulitas peruersorum patefieret. Cum autem ad terram promissionis accessissent, & de eius frugibus comederent, cessauit Manna, ut habetur Iosue 5. & ex tunc incoeperunt uti frugibus terrae Chanaan, sicut & aliae nationes mundi, fructibus terrae vescuntur. Differunt tamen quantum ad aliquid. Nam illi populo tam fecunditas terrae, quam sterilitas pendeat, ex merito populi vel demeritis: ut habetur Leuit. 26. & Deut. 28. Non autem sic contingit aliis nationibus communiter. Nam Matth. 5.

dicitur: Deus solem suum oriri facit, super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. quia ut dicitur Eccles. 9. Vniuersa equè veniunt iusto & impio: quod intelligitur quantum ad ipsam substantiam bonorum & malorum temporalium, non autem ad finem, ut in 1. 2. articulo. Vnde de populo ille, qui carnalis erat, promissis praesentibus huius vitae inhereret, & sic oportebat, ut cibus illorum secundum suorum merita & demerita, eis affuisset. Cum autem venit plenitudo temporis, in quo populus Dei non per temporalia bona promissa, quae vilia sunt & momentanea, sed per bona spiritualia duceretur ad aeterna: oportuit ut tali populo cibus daretur, supernaturalis & caelestis, per cuius manducationem spiritualem vitam spiritualem nutriretur, sic ut manducans non moreretur in aeternum, morte scilicet spirituali. Vnde Saluator conparans hunc panem alteri qui datus fuit patribus. Ioannis. 6. Non sicut manducauerunt patres vestri Manna in deserto, & mortui sunt: Qui manducat hunc panem, viuet in aeternum. Si igitur praedicta consideras sanè inuenies, quod diuina sapientia disposuit dare cibum populo suo proportionatum, prout statuum & temporum diuersitas requirebat. Non ergo in cibo supra caelesti, scilicet Eucharistia, requiruntur miracula visibilia sicut in Manna. Manna enim dabatur populo

Eccle. 9. 11.

S. Tho. 2. 2. art. 6. 11.

Cibus datus hominibus in plenitudine temporis quando homines non per temporalia, sed per spiritualia ducuntur ad aeterna, erat cibus caelestis.

Ioan. 6. 58.

Quomodo spiritualiter nutritur homo Eucharistia sacramento.

Sacramentum hoc spirituale nutrit animam nutrit.

Magist. Sct. 4. dist. 8.

populo carnali tali cibo indigenti, rationibus supradictis. Eucharistia verò populo spirituali datus est, qui tali pane proprie nutritur & roboratur.

CAPITVLVM. II.

In quo discipulus quaerit, quomodo intelligatur refectio spiritualis in hoc sacramento fieri. Ad quod responderetur à magistro, per similitudinem refectio spiritualis ad refectioem corporalem.

DISCIPVLVS.

Sic desidero, quomodo speristum panem supra caelestem homo nutritur & roboratur: non enim credo quod hoc dicas per substantiam panis & vini, quibus homines proprie nutriuntur: quae quidem substantia licet ante consecrationem sub illis speciebus erat. Facta autem consecratione nihil remanet de substantia panis & vini, sed solum eorum accidentia, quae sensibilibiter apparent.

MAGISTER. Nullo modo dubitandum est, quod sacramentum de quo agitur, non nutrit corporaliter per substantiam panis & vini, quae ante consecrationem erant in sacramento, cum consecratione facta desinat esse ibi: nutrit tamen hoc sacramentum rectè sumptum spiritualiter animam & ipsam reficit. Vnde Magister in 4. distinct. 8. de hoc sacro sacramento loquens ait: Rectè viaticum appellatur, quia in via nos reficiens, vi-

que ad patriam perducit. Assimilatur enim refectio spiritualis quam hoc sacramentum in homine fideli efficit, refectio corporali, quam cibus corporalis in corpore animali causat, tam in modo refectiois, quam in refectiois effectibus. Primum patet sic. Nam sicut secundum Philosophum, refectio corporalis perficitur per tres vires naturales, sic quodammodo secundum veritatem fidei nostrae, tres virtutes supernaturales, quodammodo praedictis correspondentes, requiruntur in refectioe spirituali, quod sic patet: nam in refectioe corporali requiruntur. Primo vis naturalis attractiua: nisi enim cibus extra corpus positus, ad interiora locare refectioi apta quadam vi naturali attraheretur, impossibile esset corpus refici, ut est manifestum. Secundò vis quae requiritur ad corporalem refectioem, est vis retentiu: nisi enim cibus per attractiuam intra corpus positus retineretur per vim retentiuam, nihil ad refectioem proficeret corporale. Tertio verò vis quae requiritur ad perfectionem corporalem, est vis digestiua, per quam nutrimentum assimilatur & vnitur nutrito: quae omnia Philosophus largius ponit in libro de animalibus. In refectioe autem spirituali de qua agimur, requiruntur tres virtutes supernaturales, quae tribus virtutibus supradictis naturalibus, quodammodo correspondent & assimi-

Quare viaticum dicitur hoc sacramentum.

Spiritualis refectio ad similitudinem corporalis.

Triplex natura virtus requiritur ad corporalem refectioem.

Primo vis attractiua.

Secundò vis retentiu.

Tertio vis nutritiua seu digestiua.

Aristo. lib. de animalibus, à simili.

*Triplex e-
siam virtus
requiritur
ad refectionem
nem spiri-
tualem.
Fidei vir-
tus attracti-
ua est.*

Heb. II. a. 2.

*Spes retenti-
ua virtus est*

Heb. 6. d. 19

*Christus est
virtus nutri-
tina, qua ex
nutritio, &
nutritio un-
efficitur.*

1. Ioan. 4.
c. 17.

Ioan. 6.
c. 57.

*Differentia
inter nutri-
tionem cor-
poralem &
spiritual-*

assimilantur. Requiritur enim in refectione spirituali, virtus fidei supernaturalis, quæ attractiva est credibiliū. Nisi enim per virtutem fidei ea quæ sunt extramentem, ad quæ, scilicet nec experientia, nec ratio naturalis attingit, ad ipsam mentem per cognitionem fidei introduceretur, nulla esset resectio, animæ spiritualis, per fidem enim in mente subsistunt ea quæ nō apparent, vt ad Hebr. II. Secunda virtus supernaturalis, quæ requiritur ad refectionem spiritualem, est spes, quæ virtus est retentiva. Ea enim quæ per fidem attrahuntur ad nostram mentem, nostræ saluti pertinētia, per virtutem spei retinentur: de qua virtute ad Hebr. 6. Confugimus ad tenēdam propositam spem, quam sicut ancoram animæ habemus tutam & firmam. Tertia verò virtus supernaturalis, quæ requiritur ad refectionem spiritualem, est virtus charitatis, per quam ex nutriente & nutrito, secundum similitudinem gratiæ vnum efficitur. Iuxta illud 1. Ioānis 4. Qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo. Cuius omnino simile legitur, de sumente hoc sacramentum. Vnde Ioan. 6. Qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinē, in me manet, & ego in illo. Considerandum tamen quod quia spiritualia non possunt sic, assimilari corporalibus, quin inter ea differentia non modica reperitur: idcirco inter nutritionē cor-

poralem & spiritualem, quarum quælibet terminatur in vnionē similitudinis nutrientis cum nutrito, est quædam lata differentia. Nam in refectione corporali hæc similitudo seu vnio perficitur per mutationem nutriti in similitudinem nutriti. In refectione autem spirituali nō sic, sed perficitur per mutationem nutriti in similitudinem nutrientis. Vnde August. in persona huius sacramenti dicit: Non ego mutabor in te, sed tu mutaberis in me. Differūt etiā istę refectiones in loco seu in subiecto refectionis: nam resectio corporalis in mēbris corporeis fit, vt puta in stomacho, epatē, vel venis. Resectio autem spiritualis nō sic, sed in mente, quæ est præcipua pars spiritualis hominis. Vnde August. loquens ad manducantem hoc sacramentum, dicit: Ad quid paras dentem & vētrē, para mentem, crede, & manducaisti. Hæc ille. Ex quibus habes quomodo resectio spiritualis, considerari habet per similitudinem ad refectionem corporalem.

CAPITVLVM III.

In quo ostenditur, quod effectus huius refectionis spiritualis, quoad vitam spiritualem assimilantur effectibus refectionis corporalis, quantum ad vitam corporalem.

DISCIPVLVS.

Habeo doctrinam tuam in prædictis, quæ pertinet ad modum refectionis spiritualis, & etiam

August.

August.

& etiam ad eius locum seu subiectum: & vellē vt mihi vltius declares similitudines vtriusq; refectionis quātum ad effectus vtriusque earū, prout prius proposueras.

MAGISTER. Ad hoc quod queris, attēdere debes, quod sicut resectio spiritualis assimilatur refectioni corporali, quātum ad modum reficiendi, sic inuenitur similitudo in effectibus, qui ex vtraque refectione sequuntur: omnem enim effectum, quē cibus & potus materialis facit, quantum ad vitam corporalem, hoc totum facit hoc sacramentum, quantum ad vitam spiritualem, vt in 3. part. quæst. 79. quod patet discurrendo per aliquos singulares effectus, ex quibus alij intelligi possunt. Est enim vnus effectus cōmuniter cuiuscunque bonę refectionis corporalis augmentum spiritus vitalis, tam in corde animali, quàm in cerebro & huiusmodi, ex quo omnes vires naturales refocillatur. Qui quidem effectus in nostro viatico spiritualiter efficitur. Est enim effectus huius sacramenti secundum Magistrum

*Quicquid
cōfert cibus
corporalis
ad corpus,
id ipsum ci-
bus spiritua-
lis ad ani-
mam.
S. Tho. 3. p.
q. 79.*

Magist. Sér.
in 4. dist. 12.

*Per virtutē
huius Sacra-
menti peccata
venialia
expelluntur,
si debite sus-
tinentur.*

mentum à resecte sumente illud, omnia venialia peccata, prout Doctores tenēt, specialiter Ambr. 4. de Sacramentis.

Ambr. 4. de Sacra.

DISCIPVLVS. Quod autem in sumptione debita huius Sacramenti venialia dimittantur, valdē rationabile est. Sanguis enim Christi, qui in hoc sacramento realiter sumitur, effusus est in remissionem peccatorum. Scire tamen vellē, cur mortalia non dimittantur in tanto sacramento, in quo Christus plenus gratia realiter continetur, cum tamen in sacramento Baptismi, in quo sola virtus Christi continetur, non tantum venialia, sed etiam originale peccatum, & omnia mortalia peccata dimittantur: videtur enim verba Christi sonare de vtroque sacramento, quod omnia peccata in eis dimittantur, sicut enim de Baptismo dixit: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Marci 16. per quod intelligitur dimissio omnium peccatorum, etiam mortalium, sine quorum dimissione nullus saluatur: sic de Sacramento Eucharistiæ dicit Ioannis 6. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. vitam autem æternam nullus habet cum peccato mortali. Vnde tam per rationem, quàm per verba Christi videtur, quod etiam peccata mortalia in Sacramento Eucharistiæ dimittentur.

*Si sanguis
Christi in
remissionē
peccatorum
effusus est, cur
mortalia in
efficaci Sa-
cramento nō
remittuntur?*

Marc. 16.
c. 16.

Ioan. 6. c. 59

MAGISTER. Si benè cōsiderasti prædicta, ex ipsis res-

Quare mortalia non reficiuntur in Sacramento 10. Euchari. stia.

Hipocrates

1. Cor. 11. g. 29.

Responso ad questionem & solutio auctoritatis.

Ioan. 6.

August.

sponsoriam habebis sufficientem. Nam sicut in refectioe corporali digestiua parte totaliter corrupta nemo reficitur, sed potius ex cibo incurrit magnam laesionem: docente Hipocrate, qui in suis Aphorismis dicit: Non pura habentes corpora quantum magis nutrietur, tanto magis ledetur. Sic etiam contingit in refectioe spiritali, quia cum existens in mortali peccato, charitate careat, quae est digestiua spiritalis, ut dictum est: tum talis necdum non reficitur spiritaliter, sed nouum incurrit graue peccatum. Vnde: Qui manducat & bibit indignè, iudiciu sibi manducat, &c. 1. Corinth. 11. Ille autem qui hoc Sacramentum debite sumit, oportet quod sit in charitate, quae non compatitur secum mortale peccatum: & sic taliter sumens Sacramentum non habet mortalia quae ei dimittantur, & ideo solum dicitur dimittere venialia. Verbum autem illud quod allegas, scilicet: Qui manducat hunc panem, viuet in aeternum. intelligitur de manducatione spiritali, de qua ut supra August. dicit: Crede & manducasti. quod intelligitur per fide charitate formatam, non autem intelligitur verbum Christi supradictum de manducatione sacramentali tantum. Quae quidem manducatio, etiam ab indignis qui iudicium sibi manducant & bibunt, fieri potest.

DISCIPVLVS. Doce ulterius me rogo de similitudine

refectionum praedictarum in aliis effectibus,

MAGISTER. Sicut in refectioe corporali hominis non solum homo reficitur, sed confortatur, & in suo robore firmatur. Vnde Psalm. Panis cor hominis confirmat. sic in hac refectioe spiritali languor, qui ex diuturna absentia diuinae visionis, in viris iustis contingere consuevit, iuxta illud Cantorum 2. Fulcite me floribus, quia amore languo. per debitum huius sacramenti usum roboratur: & ideo in figura huius sacramenti intelligitur illud. 3. Regum 19. quod de Helia legitur, scilicet: Et ambulauit in fortitudine cibi illius usque ad montem Dei. Item in refectioe corporali contingit, quod in corpore bene disposito refectioe completa, necdum quis reficitur, sed etiam impinguatur, iuxta illud Genes. penult. Asser pinguis panis eius. quod etiam contingit in refectioe spiritali per hoc sacramentum rite facta: Crescit enim in sic fumente mentis deuotio, quae pinguedo spiritalis est secundum Hugo. in quantum ariditatem animae, quae quidem in deuotio est, expellit: & ideo Psalm. cum dixisset: Parasti in conspectu meo mensam. quod bene potest intelligi de altari, in quo hoc sacramentum celebratur, quae vera mensa Domini est, statim subdit: Impinguasti in oleo caput meum, quod intelligendum est de pinguedine de-

Psalm. 103. b. 15.

Quartus effectus est, fortare.

Cant. 2. a. 1.

3. Reg. 19. b. 9.

Quintus effectus est, impinguare.

Gen. 49. c. 20.

Hugo.

Psalm. 22. a. 5.

Sextus effectus est, laetitia spiritalis generat. Psalm. 103. b. 15.

Sap. 8. d. 16.

Septimus effectus est, ebrietatem spiritualem auferat.

Cant. 5. a. 1.

Ebrietas spiritus viuis quae fit

August. de agone Christiano.

Psalm. 22. a. 6

Octauus effectus est, vitam aeternam praestare.

Ioan. 6. s. 51.

ne deuotionis. Item sicut in refectioe potus materialis, scilicet vini, cor laetificatur: iuxta illum Psalm. Et vinum laetificat cor hominis. sic huiusmodi potum supra caelestem debite sumens magnam laetitiam attingit spiritualem, iuxta illud Sap. 8. Non habet amaritudinem conuersatio illius. Item sicut potu vini fumentes ultra sobrietate, ebrietatem incurunt, sic & in hoc potu spiritali, qui primos gradus charitatis, scilicet incipientium & proficientium transcendunt, & perfectionem charitatis aliquantulum attingunt, ebrietatem quandam incurunt spiritualem. De qua Cant. 5. Bibite amici, & inebriamini carissimi. quasi dicat: Vos qui estis amici, scilicet in primis gradibus charitatis constituti, sufficit vobis biberere: sed charissimi, scilicet in charitate perfecta inebriari debetis. Quae quidem ebrietas spiritalis non est viciosa, sed valde laudabilis: nam secundum Augusti. de agone Christiano, talis ebrietas mentem non euertit, sed sensum rapit, in tantum quod omnium terrenorum obliuionem praestat. De qua quidem ebrietate intelligi potest illud Psalmi: Et calix meus inebrians, quam praecellens est. Habet etiam iste cibus caelestis quendam effectum, in quo excellit omnia refectiua corporalia: nam iste cibus bene fumentibus vitam aeternam praestat. Ioannis. 6. Si quis man-

ducauerit ex hoc pane, viuet in aeternum. in quem effectum nullum aliorum reficientium participat, etiam quo ad vitam corporalem.

DISCIPVLVS. De ligno vitae legitur, Genes. 3. quod qui comedit de eo, viuet in aeternum. Ex quo patet, quod esus ligni vitae praestare poterat vitam aeternam.

MAGISTER. Secundum August. de quaestionibus noui & veteris testamenti, esus ligni vitae corruptionem inhibebat, non tamen simpliciter praestabat immortalitatem: virtus enim praestandi vitam aeternam est quodammodo infinita, & sic pure creaturae quae finita est, non est communicabilis.

CAPITVLVM III.

In quo ostenditur, quod effectus huius cibi supra caelestis in spiritalibus assimilatur effectibus illius cibi caelestis, scilicet Manne in corporalibus.

DISCIPVLVS.

Satis habeo de similitudine effectus refectioe spiritalis, ad effectus refectioe corporalis communiter considerate: sed quia refectio corporalis per cibum illum caelestem a Deo datum, scilicet Manna excellentior consideratur, quam refectio corporalis communis. Idcirco vellem scire, si cibus iste supra caelestis in aliquibus effectibus seu proprietatibus assimilatur

Gen. 3. d. 22.

August. de quaest. noui & vet. testa.

Ligni vitae esus corruptionem vitam inhibebat.

miletur illi cibo caelesti scilicet Mannæ.

MAGISTER. Iste cibus supra caelestis non solum habet effectus spirituales, correspondentes effectibus cibi corporalis communis, ut dictum est: sed etiam habet effectus seu proprietates spirituales correspondentes effectibus seu proprietatibus Mannæ excellentiori modo. De Manna enim legitur Exo. 16. Nec quod qui plus collegerat habuit amplius: nec qui minus parauerat reperit minus: sed singuli iuxta id quod ædere poterat congregauerunt, prout tu supra allegasti: cuius simile contingit in hoc cibo supernaturali ipsum debite sumentibus: Non enim quantitas spiritualis huius refectionis ex quantitate corporis Christi sumpti accipitur, cum eadē sit quantitas corporis Christi indiuidualiter in omnibus sumentibus, ut in 3. parte. quæst. 79. Et sic miraculosus & excellentius, de hoc cibo supra caelesti dicitur: Nec quod qui plus collegerat habuit amplius, &c. Similiter sicut de Manna dicitur Sapient. 16. Quod omnes delectationes in se habebat, & omnis saporis suauitatem, sic & perfectius diuini saporis multiplices & varij à recte sumentibus in hoc sacro cibo gustantur, & licet in Manna fastidium seu nauseam, quandoque sumentes incurrebant. iuxta illud. Numer. 21. Anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo. In hoc

Sacramentum Eucharistie effectus correspondens Manna habet.

Exo. 16. c. 19.

S. Tho. 3. p. 2. 79.

Sap. 16. c. 20.

Numer. 21. b. 5.

tamen cibo supra caelesti nausea non habet locum in iis qui debite ipsum sumunt. Vnde Bernard. in quadam Epistola, notabiliter dicebat: Miror si ad gustum cibi dulcissimi nauseas, si tamen gustasti quam dulcis est Dominus, aut certe non gustasti, & nescis quid sapit Christus: & sic non appetis cum sis insperatus, ac si gustasti, & dulce non sapit, sanum non habes palatum. Hec Bernard. nec solum nauseam sui ipsius huiusmodi gustus caelestis non generat, sed potius aliorum saporum fastidium, in bene gustante procurat. Vnde Chrysost. super Matth. Sicut qui pretiosum manducauerit cibum, huic esca communis ingrata videtur, sic qui semel dulcedinem Christi gustauerit, terrenorum bonorum non multum de cætero sentiet saporum. Iuxta illud ad Hebr. 6. Impossibile est enim eos qui semel sunt illuminati, gustauerunt nihilominus bonum Dei verbum: virtutesque seculi veteri, & pro lapsi sunt reuocari rursus ad poenitentiam, rursus crucifigentes sibi metipsis Filium Dei, &c. Et hæc tibi sufficiant circa refectionem spiritualement cibi supra caelestis, subtiliora & altiora que circa hoc sacramentum dicuntur, peritioribus & magis perfectis ad presens relinquendo.

Bern. Epist.

Alias in perus.

Aliorum saporum fastidium generat.

Chrysost. in Matth.

Heb. 6. 4.

CAPIT.

CAPITVLVM V.

In quo ponitur admiratio discipuli circa Sacramentum altaris: quæ quidem admiratio ab infidelibus, & contra fidem nostram obloquentibus obiici solet: quam admirationem ibidem magister soluit.

DISCIPVLVS.

Non dubito quod de hoc Sacramento altiora & profundiora tractentur, à Doctoribus sanctis, quæ ad me non pertinent scrutari propter mei intellectus imbecillitatem: vnum tamen à te querere volo, de quo sepe audiui, tam infideles quam hæreticos obloquentes, & de veritate fidei nostræ deridentes in ipsorum pernicie, tales enim me quotidie exprobrantes dicunt: Dic nobis vbi est Deus tuus? Si enim bene scrutatus fueris scripturas, reperiēs, quod per arcam testamenti Dei olim maxima miracula nedum sensibilia, sed etiam sic publica & toti populo patentia fiebant, in tantum quod de talium miraculorum fama infideles terrebantur, videntes ad oculum diuinam potentiam in reuerentiam arcæ sui fœderis relucens. Quando enim populus Israeliticus transiit Iordanem pede sicco, sacerdotibus, tunc arcam Testamenti portantibus per Iordanem, aquæ superiores descendentes steterunt in vno loco, ad instar montis intumescens: inferiores vero vsque ad mare mortuum fluxerunt, sic ut totus populus Is-

Alia admiratio circa Eucharistia Sacramentum.

Miraculum per arcam testamenti factum. Iosue. 3. & 4.

raeliticus, quasi per aridam transiit flumē Iordanis sic existens, donec prædicti sacerdotes cum arca alueum Iordanis exiuerunt, quo facto Iordanis rediit in cursum suum. Quod quidem opus tam miraculosum & tam publicum duo facit. Vnum, scilicet quod filij Israel habuerunt in tanta reuerentia ipsum Iosue, qui hoc ex parte Dei fieri præceperat, sicut & Moysen habuerunt. Aliud verò quod Reges Amorrhæorum & Chanæorum, audientes tam magnū & publicum miraculum terrore Dei concussi, non remansit in eis spiritus: quæ quidem historia habetur ad plenum, Iosue, 3. & 4. Considera igitur, aiunt isti proterui, quod in huiusmodi arca testamenti in qua non continebatur Deus realiter, neque Christus, sed solum tabulæ lapideæ, præcepta Decalogi continentes, & secundum quosdam vna Manna, quam Deus præceperat referuari in testimonium generationibus futuris, ut habetur, Exo. 16. Similiter & virga quæ floruit in domo Leui, de qua virga habetur Numer. 17. Si igitur per arcam prædicta corpora inanimata tantummodo portatrice quantumcunque sacra essent, Deus tamen euidētia miracula & tam diuulgata & publica fecit, in ipsius reuerentiam, quid putas facere habuisset, si in tuo Sacramento verus Deus seu Christus realiter contineretur? qui super omnia in infinitum colendus

Duplex effectus huius miraculi.

Arca testamenti quid continebat.

Exo. 16. f. 32.

Numer. 17.

Hæreticorum argumentum contra Eucharistia Sacramentum.

& venerandus est: & non solum tempore Iosue supradictum miraculum Deus fecit in venerationem arcæ sui testamenti, sed etiam tempore Samuelis, cum arca Domini fuit capta per Philisteos, & in Azoth deducta: Deo fecit iudicia in Azoth & in Idolu eorum, vsq; ad hoc quod Philistæi miserunt arcam vsque ad terram Israel, & non sine magnis miraculis, quæ in qualibet mansione arce per Deum fiebant, vsq; ad hoc quod arca Domini remansit in Cariathiarim per aliquos annos, quæ historia habetur per extensum, 1. Reg. 5. & 6. Item quando Dauid fecit portare arcam Domini supradictam de domo Aminadab, quæ erat in Gaba, vsque ad domum Obeth, Edom: quia Oza extendit manum suam & tetigit arcam Domini temerariè, percussus est à Domino, sic vt illico moreretur, vt habetur 2. Regum. 6. Cum igitur Deus vt arca sui testamenti reuerenter haberetur, tam à fidelibus quam etiam ab infidelibus, tam magna miracula & euidencia atque publica olim faciebat, quid existimandum est quod Deus faceret si in sacramento tuo ipsius diuinitas incarnata contineretur, vel etiam ipse Christus Dei benedictus: cum tamen nulla talia miracula, nec etiam eis similia per ipsum sacramentum apud fideles hoc credentes, nec etiam apud infideles hoc negantes videmus fieri, sed potius oppositum. Sepe enim

Arca fœderis aliud miraculum tempore Samuel factum.

1. Reg. c. 5. & 6.

Aliud miraculum arce fœderis.

2. Reg. 6. a. 8.

contingit, quod cum Sarraceni per armorum potetiam aliquas terras Christianorum deuastari contingit, altaria cum isto sacramento dirumpunt, nihil videntes propter quod timere debeant, ne talia audeant facere. Ex quo quilibet sensatus debet credere, quod in tuo sacramento non Deus continetur, neque Christus, sicut vos Christiani asseritis, sed solum substantia panis & vini, quæ ibi sensibilibiter apparent, quæ pura creatura est: non enim abreuiata est manus Domini presentis tempore, sic vt non ostenderet hanc veritatem palam & publicè per signa atque porteta sensibilia toti vniuerso, sicut aliàs per arcam testamenti facere consuevit: Hæc & similia sepe ab infidelibus & hæreticis audiueram. Ex quibus, licet fides mea non patiat ex suis dictis detrimentum: benedictus Deus, confringuntur tamen ossa mea prædicta opprobria quæ aliàs audiui reminiscens: & factus sum sicut surdus non audiens, & non habens in ore suo redargutiones: quapropter valde desidero, vt me circa hæc, sic diuina gratia cooperante, illumines, vt respondere possim exprobrantibus mihi verbum.

Plura contra & grauiora his nostris & episcopis in Germania superioribus inferioribus adimus.

Plal. 37. c. 19.

MAGISTER. Ad tuam admirationem in hac parte tollendam, & os loquentium iniqua obstruendum, considerare debes quod miracula diuina (quæ supra cursum nature à Deo instituta, virtute diuina fiunt) se habent

Responsio.

Miracula sunt in duplici differentia.

habent quantum ad eorum proximos fines in duplici differentia. Quædam enim eorum sunt à Deo ordinata ad fidei probationem, sicut de primis signis seu miraculis, quæ Deus fecit per Moysen coram populo de conuersione virgæ in colubrem & è contra, & de manu leprosa & sana: quæ quidem miracula coram populo facta sunt ad fidem in eis causandam seu comprobendam. Vnde Exod. 4. cum dixisset: Et fecit signa, scilicet prædicta, coram populo. sequitur statim: Credidit populus. Similiter ex diuisione maris Rubri, & Aegyptiorum submersione, visa per populum Israeliticum, sequutum est quod populus credidit Domino & Moysi seruo eius. Exo. 14. Et sic de quâ plurimis miraculis veteris testamenti, quæ à Deo fuerunt ordinata, vt fides eius in cordibus populi causaretur, seu confirmaretur. Quæ quidem miracula oportuit esse manifesta toti populo. Vnde Deute. vlt. Commendatur Moyses de signis & portentis, quæ Moyses diuina autoritate fecit, coram vniuerso Israel. Quædam verò sunt diuina miracula, quæ non ad fidem causandam seu roborandam à Deo facta sunt, sed potius vt credendo talia miracula quæ occulta sunt, & omnino abscondita fideles mereantur. Vnde huiusmodi miracula, non disposuit Deus esse manifesta per sensum seu naturalem cognitionem sed oc-

Quædam ad fidei probationem.

Exo. 4. g. 3.

Exo. 14. g. 31.

Deute. vlt. d. 10.

Quædam miracula fiunt vt fideles meritum habeant.

culta, vt eorum fides meritoria esset. Quæ quidem miracula, scilicet occulta & abscondita, præcipue fuerunt in nouo testamento, In cuius tempore fides credentium communiter, validior fuit, vt est miraculū Virginei partus, & Dominicæ resurrectionis: quæ quidem miracula per fidem solum proprie cognoscuntur: & eorum occultatio à quacunque nostra cognitione naturali nostrum meritum efficit vel auget. Vnde de Resurrectione Domini legitur, Ioan. 20. Beati qui non vident & crediderunt. Et de isto modo miraculorum, scilicet occultorum, tenendum est esse sacramentum altaris, vt in 3. part. quæst. 28. Nō enim hoc sacramentum fuit institutum ad hoc, vt factum visum populus crederet, sed vt credendo veritatem huius sacramenti merito proficeret. Vnde August. vt supra allegatum est, de hoc sacramento dicit: Crede & manducaisti. Et ideo quanta miracula in hoc sacramento contēta, quæ maxima sunt, occultiora sunt, & nec ab intuitu nec ab extra visibilibus circa ipsum sacramentum nulla miracula apparent, tantum in nobis auget meritum. Vnde nullū inconueniens sequitur, nec admiratione dignum ex hoc quod publica seu visibilia miracula non fiunt communiter circa hoc sacramentum, sicut olim fieri consueuerunt circa arcam testamēti Dei, prout tu allegasti: ibi enim miracula ordinabatur ad fidelium fidem

Miracula occulta in nouo testamento.

Ioan. 20. g. 29.

Eucharistia sacramentum occultorum miraculorum maximum, quare factum. S. Tho. 3. p. q. 28.

Miracula antiquæ legis aliter ordinabantur. quam nouæ legis miracula.

confirmandam seu causandā, & quandoque ad infidelium terrorem incutiendum. Hic autem quaruntur miracula ad meritum credentium augendum: quod quidem meritū euacuaretur, vel saltem diminueretur, si talia signa visibilia apparerent.

CAPITVLVM VI.

In quo redditur ratio, quare circa hoc Sacramentum non sunt frequenter visibilia miracula, sicut olim fiebant circa arcam testamenti, & huiusmodi.

DISCIPVLVS.

AVdiui quod legitur in nonnullis historialibus antiquis libris, quod quandoque in sacramento altaris apparuit forma pueri, vel caro, vel sanguis, quæ sunt signa visibilia, quæ creduntur à Deo fieri, vt fides huius sacramenti in cordibus fidelium magis firmetur, quod videtur facere contra te.

MAGISTER. Verum est quod talia seu similia dicuntur esse facta quandoque circa sacramentum altaris, sed talia non dicuntur facta fuisse sic communiter & publice, sicut miracula quæ allegasti circa arcam testamenti: vnde non videntur talia apud Ecclesiam vniuersalem solēnizari, sed forte priuatim in aliquibus particularibus ecclesiis, quia non fiunt nisi raro quoad certas personas, quibus Deus qui vniuersas mentium cogitationes intelligit singulari modo singulis prouidet,

Miracula visibilia sunt circa sacramentum Eucharistia licet raro ob causas quas Deus sibi conuenit.

det, secundum dictamen diuinæ sapientiæ, à quibus non est trahenda consequentia in vniuersali.

DISCIPVLVS. Et si talia miracula frequenter non debeant fieri in hoc sacramento publice & communiter, ne fidelium meritum diminuat, vt dicis: congruum tamen videretur vt fierent saltem ad terrorem infidelium causandum, prout legitur in supra allegatis historiis. 1. Regum. 5. & 6. de Philistæis miracula facta, circa arcam testamenti videntibus, qui terrore diuino non modico sunt cōcussi, quod ad diuinum pertinet honorem, iuxta illud Psalm. Timebunt gentes nomen tuum Domine, & omnes reges terræ gloriam tuam.

MAGISTER. Si bene consideras finem institutionis huius sacramenti, tam proximū quam vltimum, certè reperiēs, quod quanto miracula huius sacramenti occultiora sunt, tanto magis ad vtrumque finem huius sacramenti congruunt. Primum patet sic. Nam institutio huius sacramenti ordinata est ad vitam spiritualem & æternam, ritè summentibus conferendam, iuxta illud: Qui manducat hunc panem viuet in æternum. Ioannis. 6. & iste est finis proximus istius institutionis. Cōstat autem quod ex occultatione miraculorum huius sacramenti meritum accrescit in cordibus fidelium, in quantum non ex visis miraculis in eodem supernaturaliter factis, summe veritati adherent per veram fidem,

Arguit miracula debere fieri ad terrorem infidelium.

1. Reg. 5 & 6.

Platon. c. 10.

Duplicis finis huius sacramenti, vt dicitur vna spiritualis, & Dei gloria.

Primum finis

Ioan. 6. 51.

fidē, sed nullis etiā miraculis in eo visis, ex sola diuina autoritate oppositū credunt eorum quæ videntur. Ille enim qui ex sola autoritate seu inspiratione diuina credit illud quod diuinitus reuelatur, etiam si sensibilibus appareat oppositū, maioris meriti est, quàm illi qui non ex sola autoritate diuina, seu inspiratione, sed ex quibusdam signis sensibilibus miraculosè factis credit: vnde Ioannis 20. Beati qui non viderunt & crediderunt. Secundum patet. Nam finis vltimus, tam huiusmodi sacramenti, quàm omnium quæ à Deo facta sunt ad Dei gloriam, tanquàm in vltimum finem ordinatur: iuxta illud Isaia 43. Omne quod inuocatum est nomini meo, ad meam gloriam creauit eum, formaui, atque feci. Constat autem quod sicut gloria Dei sepe in publica suorū miraculorum manifestatione omnibus innotescit, sicut patet in miraculis antiqui testamenti, & in quam plurimis miraculis noui testamenti, sic quandoque in occultatione diuinorum miraculorum ipsius Dei gloria seu honor in cordibus fidelium augetur. Legitur enim Prouerb. 25. Gloria Dei est celare verbum, & gloria regum inuestigare sermonem. Quæ quidem verba Sapientis licet à diuersis diuersimode exponantur, applicantur tamen secundum eorum planum sensum in proposito sic. Nam sicut Reges inuestigando ea, quæ sunt com-

Ioan. 20. g. 29.

Secundus finis est gloria Dei.

Isai. 43. a. 7.

Dei gloria magis innotescit in occultatione miraculorum huius sacramenti. Prou. 25. a. 2.

muniter hominibus occulta, sua ostendant sapientiā, ex quo gloria eorum accrescit: sicut patet de Salomone, qui causam occultam mulierum coram ipso ad iudicium venientium inuestigauit, de eo legitur: Audiuit itaque omnis Israel iudicium quod iudicasset, & timuerunt Regem, videntes sapientiam Dei esse in eo. 3. Regum. 3. Sic ad gloriam Dei non nunquam pertinet quod illud, quod est in se verissimum occultetur seu celatur in tantum quod nullo modo à naturali cognitione humana inuestigari posset, quod manifestè contingit in hoc sacramento; in quo per nullum sensum, nec etiam intellectum naturalem humanum cognosci possunt ea quæ miraculosè in eo continentur, nisi solū per cognitionem supernaturalem à Deo infusam, scilicet per fidem: & sic propriè de hac occultatione intelligi potest predictū verbū, scilicet: Gloria Dei est celare verbum. In hoc enim sacramento propriè celatur seu occultatur verbum incarnatum. De quo Ioannis. 1. In principio erat verbum, &c. De qua quidem occultatione expressè habetur Isaia. 45. vbi dicitur: Verè tu es Deus absconditus Deus Israel saluator. ibi enim Propheta loquitur de vocatione gentium ad cognitionem Christi tunc futuram: de qua dicit statim supra: Viri sublimes ad te transibunt & tui erunt & te adorabunt, te quæ præcabuntur. Et vt

3. Reg. 3. g. 28.

In hoc sacramento verbum incarnatum celatur. Ioan. 1. a. 2.

Isai. 45. c. 1.

Nota explicationem.

decretaret quod Gentiles sic venientes ad cognitionem Christi, negaturi erant suos deos falsos. Sequitur statim eorum confessio sic dicentium: Tantum in te est Deus, & non est absque te Deus simpliciter, ut Propheeta ostenderet, quod Gentes, ad fidem Christi venturi, non cognoscerent eum in propria specie, sed ipsum cognoscerent per fidem sub aliis speciebus absconditum, statim subdit in persona gentium: Verè tu es Deus absconditus Deus Israel Saluator, quod propriè competit proposito. Si autem circa hoc sacramentum fierent miracula publicè, manifestata etiam coram infidelibus, sicut illa quæ allegas, quæ fieri consueverunt circa arcam testamenti, impropriè dicerent Gentiles ad cognitionem Christi in hoc sacramento venientes: Verè tu es Deus absconditus sanctus Israel Saluator, non enim est absconditus Deus, cū per opera miraculosa publicè manifestatur. Vnde ex hac occultatione seu abscon- sione rectè considerata, magna dulcedo deuotionis in mentibus contemplatum, sanè huius mysteria sacramenti sentiri debet: iuxta illud Psalmi: Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timètibuste. Quod potest intelligi de magnitudine dulcissime deuotionis seu contemplationis, quam ritè hoc sacramentum spiritualiter sumentes in suo gustu spirituali sentiunt.

Circa hoc Sacramentum nec etià apud infideles operabatur, manifesta miracula fieri.

Pla. 30. c. 20

CAPITVLVM. VII.

In quo ostendit, quod ex occultatione maximorum miraculorum, quæ in hoc sacramento continentur, dulcedo spiritualis in mente debite sumentium accrescit.

DISCIPVLVS.

PETO vt mihi declares aliquid vltius de huiusmodi dulcedine deuotionis seu contemplationis, quæ hoc sacramentum ritè sumentes seu contemplantes sentiunt. Hoc enim maxime in me ipso experiri desidero, vt possim dicere: Sub vmbra illius quæ desiderabam sedi, & fructus eius dulcis est gutturi meo. Cantic. 2.

MAGISTER. Desiderium tuum in hac parte bonum est, & à solo illo spectandum est impleri, de quo legitur in Psalmo: Qui replet in bonis desiderium tuum. Verba etiam illa quæ allegas quæ in Canticis continentur, sunt verba sponsæ Christi: quæ quidem sponsa est ipsa Ecclesia, dicit enim anima fidelis deuota: quæ quidè verba ad propositum satis videtur applicabilia. Vnde glossa ibidè sic dicit: Quasi ab estu desideriorum carnalium sub vmbra illius, id est sub eius protectione, requieni, & postquam protexit me vmbra, fructu eius saturata sum, id est, cælesti dulcedine eius vel corpore suo. Hæc in glossa. Ad vltiorem autem declarationem quam à me petis, circum magnitudinem dulcedinis quæ ex occultatione seu abscon- sione veritatis rei huius sacramenti,

Cantic. 2. a. 4.

Psal. 102. a. 5.

Glossa.

Dulcedo spiritualis huius sacramenti.

Dulcedo huius sacramenti augetur, in abscon- sione.

in mentibus ritè sumentium seu contemplantium sentitur, seu spiritualiter gustatur: multa alte considerationis essent introducenda, quæ fortè huius tractatus breuitatem & incipientium capacitatem excederent: condescendo tamen ad tuæ petitionis affectum; & ad tibi aliquo modo satisfaciendum, considerare debes, quod dulcedo in spiritualibus intelligitur, quodammodo ad similitudinem dulcedinis corporalis. Vnde sicut inter sapes corporales dulcedo est suauior, sic inter sapes spirituales suauior est ille, qui de summo intelligibili seu credibili, scilicet de ipso Deo rectè accipitur: vnde Psalm. de eloquiis diuinis dicit esse dulciora super mel & fauum. Cū igitur in hoc sacramento, non solū diuina eloquia ab omnibus prolata, sed etiam ipsum verbum Dei, quod semel locutus est, realiter continetur, sequitur quod eius spiritualis perceptio seu manducatio suauissima sit, atque spiritualiter dulcissima. Et ideo Ecclesia in officio institutionis huius sacramenti legit, quod suauitatem huius sacramenti nullus exprime re sufficit, per quod spiritualis dulcedo in suo fonte gustatur. Et vltra hoc considera, quod hæc dulcedo seu delectatio spiritualis, in sumente disposito augetur ex abscon- sione seu occultatione mirabilium in eo contentorum: quod sic patet. Nam admiratio secundum Philosophum in

Dulcedo spiritualis intelligenda, est ad similitudinem corporalis dulcedinis. Psal. 8. b. 11.

1. Rhetoricorum, est delectationis causa: & propter hoc omnia mirabilia delectabilia sunt. Similiter & omnes representationes rerum etiam non delectabilium causant delectationem. Cū igitur in hoc sacramento tot mirabilia continentur, non solū super omnem naturalem facultatem, sed etiam super naturalem intellectum humanum: vt potest quod Christus Deus & homo perfectus sub modici panis specie continetur. Similiter & quod diuiso sacramenti sub qualibet diuisionis particula perseuerat totus Christus. Similiter quod accidentia quæ de sui natura non habent esse, sed solū in esse sine subiecto, tamen in eodè sacramento realiter existunt, & sic de aliis maximis mirabilibus, quæ in hoc sacramento considerari possunt: quæ quidem admiratio maxima est, cui nulla equalis fortè esse potest, ex qua admiratione merito maxima delectatio spiritualis seu dulcedo causari debet, & ideo de tali dulcedine propriè potest intelligi illud Psalmi supra allegatum, scilicet: Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti, &c. Absconditur enim in hoc sacramento multitudo mirabilium, quæ dulcedinum multitudines causant, vt dictum est.

DISCIPVLVS. Licet verum est, quod admirationes causant delectationes seu dulcedines, hoc tamen videtur verum, cū ipsa mirabilia magna videntur

Arist. 1. Rhetoricorum.

Admiratio causa delectationis.

Mirabilia huius sacramenti.

Pla. 30. c. 20

Quomodo admiratio causat delectationem, etiam rerum que creduntur & non sentiuntur.

tur

tur sensibiliter seu sentiuntur: de quibus ut credo loquitur Philosophus in sua Rhetorica. In iis autē quæ non videntur seu sentiuntur, sed solū credūtur, nō videtur habere locum, quōd admiratio sit causa delectationis: cū enim in hoc sacramēto panis consecratus talis omnino se offert sensibus post consecrationem sicut ante, nihil admiratione dignum in sacramento videtur seu sentitur, & sic non habet locum admiratio, nec per consequens delectatio, ab admiratione causata.

MAGISTER. Ille, qui habet veram fidem, primē veritati innititur in credendis, qui nullo modo falli potest: & ideo secundum hoc talis firmiter & certius adhæret iis quæ cognoscit per fidē, quā iis quæ sunt per sensum seu intellectum naturalem cognita, quæ quādoque fallibilia sunt, ut in 2. 2. quæst. 4. Et ideo verus fidelis, qui firmissimē credit absque vlla dubitatione Christum esse sub hoc Sacramento, oportet, quōd admiraretur, nō solū de hoc quōd totus Christus in eodem Sacramento continetur: sed etiam de hoc quōd totus Christus non apparet ibi sub propria specie, sed est sub alienis speciebus absconditus: quæ quidem admiratio manifestē est delectationis causativa, ut dictum est, non minus quam in illo, qui per sensum vel intellectum naturalem aliquid cognoscit, cuius causam igno-

rat. Et ultra hoc cōsidera quōd in admiratione semper est desiderium quoddam, sciendi illud de quo admiratur: & si illud est in se desiderabile ad obtinendum, sic in tali admiratione est desiderium consequendi illud de quo admiratur: quod quidē desiderium ex spe consequendi, est delectabile, ut in 1. 2. quæstio. 32. Et quia hæc admiratio habet adiunctā spem consequendi cognitionem perfectam eius quod scire desiderat, similiter & adaptionem illius, quantum sibi possibile est: ideo benē applicantur rectē sumentis hoc Sacramentum verba sponsæ per te allegata, scilicet: Sub umbra illius quem desiderabam sedi. Umbra enim solem, seu corpus lucidū obumbrat seu abscondit, sic accidentia quodammodo occultant seu obumbrāt corpus Christi in sacramento existens. Sed illud sic occultum seu obumbratum spōsa desiderat, ut dictum est: & quia fructum illius desiderati in gutture suo dulcem sentit, ideo subdit: Et fructus eius dulcis in gutture meo. Fructus enim redemptionis per Christū factæ in hoc sacramento spiritualiter sumptis sentitur, in quantum talis sumēs non nisi per fidē, per quam sensibilibus credenda incertitudine præfert: hoc facit similiter, & per verā spē, quæ beatitudinem futurā ex gratia & meritis certitudinaliter spectat. Similiter & per charitatē quæ unione mysticam inter nutritū & nutri-

S. Tho. 1. 2. q. 32.

Fructus redemptionis in hoc Sacramento sentitur, & quo modo sentitur.

S. Tho. 1. 2. q. 4.

Admiratio in Sacramento, qualis debet esse.

triētem efficit. Quæ quidem tria ad mā ducationem spiritualē requiruntur, ut supra dictū est. Cōstat autē quōd ipsa charitas inseparabilis est ab ipsa gratia gratificante, siue gratum faciente, ut in 1. 2. quæst. 110. Et ideo in mā ducatione spirituali huius sacramenti mens sumentis gratia impletur, & hic est fructus redemptionis Christi, quem debite venerans hoc sacramentum sentire habet: propterea Ecclesia in collecta orat sic dicens: Ita nos corporis & sanguinis tui sacramyteria venerari, ut redemptionis tuæ fructum in nobis iugiter sentiamus. Et ipsa est propria dulcedo spiritualis abscondita, de qua ut supra: Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti, &c.

S. Tho. 1. 2. q. 199.

Mag. c. 20.

CAPITVLVM VIII.

In quo ostenditur, quōd licet in hoc Sacramento memoria Passionis Christi celebratur, nihilominus dulcedo seu delectatio spiritualis in re ipsa sumentis causatur.

DISCIPVLVS.

PLacent mihi ea quæ dicis circa dulcedinem huius sacramenti, sed est vnum quod animū meum in contrarium mouet: & est hoc. Cōstat autem quōd hoc sacramentum institutum fuit à Christo in memoriam suæ passionis, iuxta illud Lucæ. 22. Hoc facite in meam commemorationem. Vnde & in collecta quam

Luc. 22. b. 19.

allegasti dicitur: De^o qui nobis sub Sacramento mirabili passionis tuæ memoriā reliquisti. memoria autem passionis nullo modo dicenda videtur dulcis seu delectabilis, sed potius amara. Vnde Eccle. 40. O Mors, quam amara est memoria tua. Ex quo videtur sequi, quōd in hoc Sacramento non est delectatio, seu dulcedo spiritualis, sed potius memoria passionis supradictæ, quæ est tristabilis & amara.

Si Sacramentum Eucharistia memoriale passionis Christi quomodo delectabile? Eccle. 41. a. 1.

MAGISTER. Licet tristitia secundum se communiter non sit delectabilis, posset tamen esse causa delectationis dupliciter. Vno modo secundū quod est in actu, in quantum facit memoriā rei dilectæ. De cuius absentia aliquis tristatur, & tamen de sola eius apprehensione delectatur. Vnde & in officio de corpore Christi legitur ab Ecclesia, quōd istud sacramentum fidelibus est de absentia Christi solatium singulare. Alio modo tristitia potest esse causa delectationis, secundū quod est in memoria propter subsequenti euasione. Vnde secundū quod homo apprehēdit, se ab aliquibus tristibus & dolorosis euasisse, accrescit ei gaudij materia: & ideo quia per memoriā passionis Christi fidelis credit, se euasisse ab æternis suppliciis, idcirco per hanc memoriā debet in eo accrescere maximi gaudij materia, eo quod propter triumphum Christi in sua passione liberati sumus ab æternis suppliciis.

Tristitia quomodo esse potest causa delectationis.

418 Secunda pars Scrutin. scriptur.

Augu. lib. 8. Confess.

pliciis. Vnde August. in 8. Confessionū dicit: Quōd quanto maius fuerit periculum in praelio, tāto maius erit gaudiū in triumpho. Consideratur etiam in hoc sacramento quedam representationes absconditæ, quæ sunt maxime delectabiles, & per consequens dulcissimæ.

CAPITVLVM. IX.

In quo redditur ratio, quare representationes communiter sunt delectabiles: & consequenter ostenditur, quod representationes in hoc sacramento absconditæ, in ritè sumente sunt maxime delectationis seu dulcedinis spiritualis.

DISCIPVLVS.

Quarist. dno.

Peto vt mihi declares primo representationes rerū quæ sunt delectabiles, & deinde quæ sunt illæ representationes absconditæ, quæ in hoc sacramento considerantur, quæ sunt maxime delectationis & dulcedinis, vt dicis.

Aristo. i. Rethor. eno.

MAGISTER. Secundum Philosophum in i. Rethoricæ, omnes representationes rerum sunt delectabiles, & etiam illarum rerum quæ in se non habent rationem delectationis: sicut cū aliquis homo per imitationem representat equum vel aliquod animal, est quoddam iocosum & delectabile, & sic de similibus representationibus imitativis & aliis: cuius ratio est, quia gaudet anima in collatione vnā ad alterum: conferre enim vnū alteri est proprius & naturalis actus rationis, vt Philosophus

Representationes communiter sunt delectabiles vide canon. Jan.

dicit in sua Poëtica: Vnūquodque autem in sua operatione nō impedita delectatur, vt in 7. & 10. Ethicorum.

Aristo. 7. & 10. Ethic.

DISCIPVLVS. Intellego quod dicis circa primū, scilicet quare representationes sunt delectabiles: sed peto vt secundū mihi declares, scilicet, quomodo in hoc sacramento considerantur aliquæ representationes absconditæ, quæ vt dicis sunt maxime delectationis seu dulcedinis.

MAGISTER. In hoc sacramento recolitur seu representatur memoria passionis Christi, vt dictum est: similiter & in eodem representatur seu præfiguratur beata fruitio, in qua anima beata diuina fruitione repletur: vnde & in vltima collecta officij de corpore Christi dicitur: Fac nos quesumus Domine diuinitatis tuæ sempiterna fruitione repleri, quam pretiosi corporis & sanguinis tui temporalis perceptio præfiguratur. Et sic patet quōd sicut in hoc sacramento recolitur, seu representatur per modum memoriæ præteritorum passio Christi, sic in eodem representatur per modum præfigurationis futura fruitio beata: & sic sunt ibi duæ representationes, quæ sunt causæ delectationis, & quia ista representata secundum se sunt maxime dulcedinis. In primo enim representatur summum meritū totius generis humani, scilicet passio Christi: in secundo verò representatur, seu

Ad secundā questionem respōditur.

Representationes absconditæ in hoc Sacramento.

Leuit. dicitur mirabile circa Eucharistia sacramenti nō est, cum sit sacrificiū quod vnus loquitur offerri præsertim erat, aut non de hoc sacrificiū offerri in omnibus locis.

Distinct. III.

Cap. 10. 419

seu præfiguratur summum premium, scilicet fruitio beata. Consequens est, quōd istæ representationes non solum sint delectabiles in quantum representationes, sed & maxime delectationis seu dulcedinis ex parte representatarum. Quæ quidem in quantum abscondita dulciora redduntur, iuxta illud Proverb. 9. Panis absconditus suauior est.

Proverb. 9. d. 18.

CAPITVLVM X.

In quo proponitur, quædam alia admiratio à discipulo circa hoc sacramentum, prout est sacrificium, & ibidem soluitur à magistro.

DISCIPVLVS.

PLACENT mihi rationes tuæ, per quas mihi ostendis quare miracula cōtenta in hoc sacramento, seu ea quæ in ipso sunt representata sunt abscondita, & etiam quare circa illud communiter non sunt publica miracula sicut olim circa arcam foederis vete. testamen. fieri cōsueuerunt, quas quidem rationes credo esse sufficientes ad obstruendum os loquentiū iniqua. Sed adhuc vnum est valdè mirabile in oculis meis, scilicet quōd in sacrificiis antiqui testamenti, quæ ex carnibus animalium occisorum fiebant, vt patet Leuit. i. & in pluribus locis, tamen ad eorum reuerentiam, & potius ipsius Dei cui offerbantur non erat licitum ipsa offerri, nisi tantum in templo Dei, quod erat vnicum, & non in alio

loco. Vnde Deut. 12. Caueas ne offeras holocausta tua in omni loco quæ videris, sed in eo quæ elegerit Dominus in vnā tribuū tuarum offeras hostias, &c. Cū autē hoc sacramentū vt à peritis audiui sit sacrificium, quod quidē sacrificiū, quia in infinitū seu incōparabiliter sacrificia antiqua in dignitate & excellētia excedit, videretur ad ipsius reuerentiam pertinere, vt non offeratur nisi tantum in vnicō loco, quod etiam esset magis conforme huic, quod ipse Christus cuius passionis memoria in hoc sacramento celebratur, non nisi in vno loco per suam passionē oblatuſ est. Constat enim quōd Christus venit ad implendum legem, vt habetur Matth. 5. Quæ quidem impletio & si intelligatur solum in moralibus, non autem in cærimonialibus seu iudicialibus, sicut supra in i. part. distinct. 8. est tractatum, quæ ratione sacrificia veteris legis, quæ cærimonialia erāt, tempore nouæ legis euacuata sunt: illa tamen, quæ ad sacrificiorū venerationem seu reuerentiam pertinere videntur, de dictamine naturalis rationis esse dinoscuntur, & per consequens tanquā moralia in noua lege durare debent, cuius oppositum video in Ecclesia sancta Dei exerceri, offertur enim hoc sacratissimum sacrificium in omni loco indistinctè, quod videtur esse quodammodo contra ipsius venerationem, vt dictum est.

Deute. 12. b. 14.

Matth. 5. b. 18.

i. par. dist. 8.

MAGI-

420 Secunda pars Scrutin. scriptur.

MAGISTER. In hac tua admiratione præsupponis quædam vera, vt cum dicis quod hoc sacramentum est sacrificiū, quod verum est. Nam non solū hoc Sacramentum nominatur, viaticum ratione refectiois spiritualis, vt dictum est, sed etiam nominatur sacrificiū. In eo enim representatur passio Christi, quæ summum & acceptissimū sacrificiū vespertinū fuisse dinoscitur: quod quidem sacrificium in infinitum excedit cætera sacrificia, vt dicis. Præsupponis etiā quod sacrificia antiqua non nisi in vnico loco offerri debebant, quod verum est, præsertim post ædificationem templi. Præsupponis etiam quod Christus venit ad implendum legem, quod verū est, vt ipse testatur in Euangelio, prout tu allegasti: sed ex prædictis nō cōcludis intētum, scilicet, quod hoc sacrosanctum sacrificiū non debet offerri, nisi in vnico loco. Hoc enim nō est de dictamine naturalis rationis, prout tu existimas, sed secundum quod Deus vbique est, & vbique dominatur: vbiq; potest ei sacrificium offerri. Vnde & Exo. 20. post dationem legis Decalogi, vbi primo fit mentio de sacrificiis Deo offerendis, sic legitur: Altare de terra facietis mihi, & offeretis super eo holocausta & pacifica vestra, oues vestras & boues: in omni loco, in quo memoria fuerit nominis mei, veniā ad te, & benedicā tibi. Ex quo patet, quod etiā dele-

ge diuina primo nō fuit prohibitum, quod in omni loco offerrentur sacrificia: sed hoc fuit tantum durate templo ordinatum, vt ab Idolatria prohiberentur, ve etiam existente tabernaculo in deserto, oportebat ratione prædicta, vt ad ostiū tabernaculi præsentarentur sacrificia, vt habetur Leuit. 17. Tempore autem nouæ legis, quando per orbem terrarum fides Christi diuulgata est, vbique conuenit sacrificare Deo. iuxta illud Malach. 1. Ab ortu enim solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meū in gentibus. Huius enim ratio manifesta est. Nam sicut cum lex diuina vni tantum genti dabatur, scilicet Israeliticæ, vnicum templum tantum assignabatur ad Deo sacrificandum: sic cum lex diuina ampliata est ad omnes gentes, congruum est, vt in omni loco Deo dedicato liceret ipsi Deo sacrificare: vnde de hoc admirari non debes. Sed quia in hac tua admiratione tetigisti, aliquid de impletione diuine legis per Christum: idcirco tibi ostēdam, quod in huiusmodi sacrosancti sacrificij institutione Christus excellenter legem impleuit.

CAPIT.

Quare prohibitū fuit antiquis ne alibi sacrificaret, quam in templo Hierusalem.

Leuit. 17. 45

Malach. 1. 11.

Ratio nota da.

Tribus modis Christus legem impleuit.

Mat. 5. c. 17. Glossa super Mat. 5. verba.

Mat. 21. a. 5

Distinct. III.

CAPITVLVM XI.
In quo declaratur, quod tripliciter intelligi debet impletio legis per Christū: & quod Christus legem impleuit in institutione huius sacramenti, prout est sacrificium: & ibidem tractatur de triplici causa sacrificiorum antiquæ legis, & de errore Rabbi Moyse circa reddendam causam sacrificiorum.

DISCIPVLVS.

DE hoc valde desidero informari, non enim video hoc sacrificium in aliquo conformari sacrificiis antiquæ legis. Vnde nec intelligo quomodo in eodem Christus legem impleuit.

MAGISTER. Circa hoc attendere debes, quod Christus multipliciter legem impleuit, & specialiter tribus modis, quorū duo ponuntur in glossa super illud verbum supra allegatum: Nō veni soluere legem, sed adimplere. Mat. 5. vbi glossa sic dicit: Impleuit Christus legem, faciendo quod iubet, vel suppledo quod deerat. Tertius autem modus est cum illa quæ Prophetice de Christo dicebantur futura, Christus in suo aduētū impleuit, vt cum dicitur de introitu Christi in Hierusalē, hoc totum factū est, vt adimpleretur, quod dictū est per Prophetam: Exulta satis filia Sion, &c. Mat. 21. Et ad istum modum reduci potest illud quod per varias figuras significabatur futurum in Christo, quæ omnia per ipsum seu in ipso fuerunt impleta: quæ

Capit. II. 421

quidem triplex impletio manifestè apparet in institutione huius sacramenti, quod est verum sacrificium, vt dictū est. In hoc enim impleuit Christus legem primo modo, scilicet faciendo quod iubet: nam oblatio sacrificiorum est de iure naturali, prout in 2. 2. quæstione 85. Et inde est, quod in qualibet ætate & apud quoslibet hominū nationes semper fuit aliqua sacrificiorū oblatio, quod autem est apud omnes, naturale est: huius autem ratio est, nam sicut in rebus naturalibus inferiora naturaliter suis superioribus subduntur, ita etiam naturalis ratio dicat, vt secundum inclinationem naturalem homines ei quod est supra omnes, subiectionem & honorem exhibeāt secundum modum hominum conuenientem: qui quidem modus est, vt sensibilibus signis vtatur ad exprimendum interiorem conceptū, sicut ex sensibilibus cognitionem accipit inuisibilem. Vnde ex naturali ratione procedit, quod homo sensibilibus rebus vtatur, offerens eas Deo in signum subiectionis & honoris, ad similitudinem eorum, qui dominis suis aliqua offerunt in recognitionem dominij. Ex quo patet, quod oblatio sacrificij pertinet ad ius naturale. Ex quo potest inferri, quod Rabbi Moyse ille Aegyptius, qui solennissimus doctor inter Hebræos reputatur, manifestè errauit in reddenda ratione sacrificiorum

Dd veteris

In institutione sacramenti Eucharistia tripliciter Christus legem impleuit. Primo modo.

S. Tho. 2. 2. q. 85.

De iure natura est sacrificia offere.

Error Rabbi Moyse in reddenda ratione sacrificiorum per leg.

Quare hoc Sacramentū nominatur viaticū & sacrificiū

Cum Deus sit vbique, vbique sacrificari potest.

Exod. 20. d. 24.

Rab. Moyf. lib. de Dire Etione perplexorum. c. 32. & c. 46

veteris legis in tertia parte sui libri de directione perplexorum capit. 32. & 46. Nam secundum eum in prædictis causis nulla ratio assignanda est ad sacrificiorum veteris legis oblationem, nisi solum ut populus retraheretur, ne idolis sacrificaret, quæ quidem ratio, licet in parte vera est, ut potest haberi Leuit. 17. non tamen verum est, quod ex ipsa sola ratione sacrificia Deo accepta fiebant. Noë enim cum egredieretur de arca, ubi nulla erat idolatria nec idolatre, Deo sacrificauit, quod sacrificium legitur Deo fuisse acceptum in odorem suauitatis, ut habetur Genes. 8. Similiter & munera Abel accepta Deo fuerunt, licet pro tunc nondum orta erat idolatria, ut habetur Genes. 4. Ex quo patet manifestè, quod non solum sacrificia erant offerenda Deo, ut populus ab idolatria retraheretur, ut prædictus Rabbi Moyfes estimabat, sed etiam ut populus subderetur Deo, ostendendo huiusmodi subiectionem per signa sensibilia, prout ratio naturalis dicit modo supradictis.

Replicat in defensionè erroris.

DISCIPVLVS. Scrutando veteres scripturas, quædam videntur facere pro opinionione Rabbi Moyfes, supradicta, quam peritiores Hebræorum sequuntur. Vnum est, quod non legitur Deum præcepisse populo Israel, ut sacrificarent sacrificia, nisi postquam idolatrauit in fabricatione vituli, ut patet Exod. 32. & Leuit. 1. & in

Exod. 32.

sequentibus capitulis: ex quo patet, quod sacrificia fuerunt ordinata solum ad retractionem à cultu idolorum. Si enim non solum ad hoc sacrificia fierent, sed ad ostendendam subiectionem Deo per signa sensibilia, prout tu asseris, sequeretur quod antequam populus laberetur in idolatriam debuissent præcipi, hoc idem videtur Hierem. dicere 7. cap. Non sum loquutus cum patribus vestris & non præcepi eis, in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de verbo holocaustorum & victimarum, &c. Quæ quidem verba Hieremias necessario intelliguntur dicta ante lapsum populi in idolatria, quæ & similia allegantur per ipsum Rabbi Moyfes, & eius sequaces ad suam opinionem persuadendam. Vnde peto, ut mihi illa declares conformiter ad veritatem tui propositi.

MAGISTER. Si bene scrutatus fueris, ea quæ in scripturis antiquis circa sacrificia oblata seu offerenda dicuntur, clarè reperies quod Rab. Moyf. non bene allegauit in supradictis, & huiusmodi similibus. Ad cuius declarationem scire debes, quod causa sacrificiorum, quæ in lege veteri præcipiebatur, non est vnica tantum, scilicet ut per illa homines retraherentur à sacrificiis idolorum, sicut Rab. Moyf. prædictus erroneè estimauit: sed fuerunt aliæ causæ principaliores, quarum vna est, ut per sacrificia representaretur ordinatio

Sacrificia secundum mentem Rabbi Moyf. instituta sunt propter idolatriam vituli.

Hierem. c. 7. v. 22.

Causæ plures sacrificiorum veteris. contra Rab. Moyf.

mentis in Deum, ad quam excitabatur sacrificium offerens: in hoc enim recognoscebat offerens, quod omnia sua habebat à Deo tanquam à primo principio: similiter & ea ordinabat in Deum, tanquam in vltimum finem in honorem Dei sua offerendo. Vnde & David dicebat 1. Paralip. 29. Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus de dimististi tibi. Vnde & in oblatione sacrificiorum rectè facta protestabatur homo, quod Deus esset primum principium creationis rerum & vltimus finis, ad quem essent omnia referenda: & ideo prohibebatur in lege sub anathemate offerre sacrificium nisi soli Deo, Exod. 21. tanquam in hoc peccato incurreretur crimen læsæ maiestatis: Quod autè assignatur alia ratio sacrificiorum, ex hoc quod per huiusmodi homines retraherentur à sacrificiis idolorum, licet concedatur esse partialis causa seu minus principalis, non tamen est totalis causa nec principalis. Quod sic patet, nam etiam tempore, quo idola non colebantur, nec reperiabantur in mundo, laudabiliter & meritorie Deo offerbantur munera seu oblationes & etiam sacrificia, ut patet de Abel Genes. 4. Nam secundum sanctum Thomam 2. 2. quæst. 64. in prima ætate non fuit idolatria propter retentionem memoriæ creationis mundi, ex quo adhuc vigeat cognitio in mente hominum: & licet hæc sententia non teneatur ab Hebræis, sufficit

1. Paralip. c. 29. v. 14.

Exod. 21.

Ante idola, munera Deo offerbantur meritorie. Prima ætate non fuit idolatria.

Gene. 4.

S. Tho. 2. 2. q. 64.

quod ipsemet Rabbi Moyfes, in suo Deuteronomio, lib. 1. titu. de idolatria capitu. 1. expressè dicit, quod idolatria incoepit in mundo à tempore Enos & non ante. Cõstat autem, quod Abel fuit mortuus ante quam Seth nasceretur, qui quidè Seth fuit pater ipsius Enos, quæ omnia habentur expressè in prædicto capitulo, scilicet Genes. 4. Cum ergo Abel obtulit munera Deo accepta, antequam idolatria in mundo insurgeret, ut patet ex dictis, quod etiam ipse Rabbi Moyfes concedere habet, sequitur manifestè, quod ratio sacrificiorum Deo acceptorum & oblationum non est accipienda solum ex retractione ab idolatria. Idem etiam Rabbi Moyfes dicit in suo Deuter. in lib. de Iudicibus titu. de Regibus capit. 11. quod Rex Messias habet ædificare templum, & congregare dispersiones Israel, in quo templo fierent sacrificia & iubea, eomodo quo in lege Mosayca continentur: & ipsemet in eodem capitulo, dicit, quod tempore sui Messias omnes gentes conuertentur ad legem Mosaycam, confitentes, quod mendacium hereditauerunt patres eorum, scilicet in colendo idola. Ex quo patet manifestè secundum eum, quod tempore sui Messias non erit idolatria, & tamen ipsemet asserit, quod tempore sui Messias erunt sacrificia legalia. Ex quo manifestè habetur secundum eum, quod sacrificia non solum

Rab. Moyf. Deute lib. 1. titu. de Idolatria c. 1.

Idolatria secundum Hebraeos incoepit tempore Enos.

Rab. Moyf. in Deut. lib. de Iudicibus titu. de Regibus c. 11.

precipiuntur propter retractio-
 nē ab idolatria, ut ipse erroneè
 docet. Iis dictis ad primū, quòd
 pro opinione Rab. Moyses alle-
 gas dicens, quod non legitur
 Deum præcepisse populò Israel
 ut sacrificarent, nisi postquā idò
 latrauit in fabricatione vituli:
 Dicendum quòd hoc est falsum;
 manifestū est enim, quòd quan-
 do Deus eduxit populū de
 Aegypto, præcepit eis de agno
 Paschali immolando, quod fuit
 celebratum in ipsa nocte, in qua
 de Aegypto exiuerunt: & hoc
 fuit primum præceptum, quod
 legitur datum fuisse filiis Israel
 à Deo per Moysen. Qui quidem
 agnus Paschalis victima voca-
 tur. Vnde Exod. 12. de prædicto
 agno Paschali, dicitur: Cū di-
 xerint filij vestri, quæ est ista reli-
 gio, dicetur eis victima transitus
 Domini est. Ex quo patet, quòd
 sacrificare victimam fuit præce-
 ptum populo Israel ante fabri-
 cationem vituli, quod est con-
 tra prædictum Rab. Moyses, nec
 valet quod ipse Rab. Moyses di-
 cit in prædicto cap. 42. quòd pri-
 mum præceptum datum Israeli-
 ticis non fuit de agno Paschali,
 eo quod fuit ex certa ratione da-
 tū tunc expressa, scilicet, ut erue-
 rentur à plaga primogenitorū,
 ut habetur Exod. 11. & etiā quia
 hoc præceptū fuit in terra Aegy-
 pti, non autem cū educeretur
 de terra Aegypti, ut ipse dicit:
 Nam primum est manifestè fal-
 sum, ut litera testatur: Nullum
 enim præceptum legitur datum

fuisse populo Israelitico ante
 præceptum de agno Paschali, &
 sic tenet Rab. Salo. & omnes ex-
 positores Hebraei. Itē licet per
 agnum Paschalem disponente
 Deo euaserunt à plaga primoge-
 nitorum: istud tamen præceptū
 per totum tempus legis veteris
 fuit obseruandum, prout expres-
 sè habetur Exod. cap. allegato.
 Fuit etiam hoc præceptum datū
 in terra Aegypti, & in ipsa edu-
 ctione de Aegypto obseruatū,
 & sic cauationes prædictæ sunt
 nullæ. Ad secundum verò quod
 allegas de verbo Hierem. dicen-
 tis: Quia nō sum loquutus cum
 patribus vestris, nec præcepi eis
 in die qua eduxi eos de terra
 Aegypti de verbo holocausto-
 matum & victimarum. dicendū,
 quòd hoc est verum, nam in exi-
 tu de Aegypto, quando Deus
 præcepit agnū Paschalem cele-
 brare, nō præcepit eis facere ho-
 locausta & victimam, sed solum
 victimam: Agnus enim Pascha-
 lis victima erat, ut dictum est, nō
 autem holocaustum. Postea ve-
 rò cū lapsi sunt in idolatriam,
 Deus præcepit eis holocausta &
 victimas Deo offerri à populo,
 ne talia offerrentur idolis, quæ
 est secunda ratio sacrificiorum
 minus principalis quam prima:
 nam prima ratio, quæ sumitur
 ex protestatione subiectionis
 ad Deum stat omni tempore,
 etiam cū nulla idolatria in mū-
 do fuisset vel esset. Secunda ve-
 rò ratio sacrificiorū, quæ sumitur
 ex retractione ab idolatria, non
 habet

Responso ad
 objectionē.

Primum præ-
 ceptū filiis
 Israel datū
 fuit de im-
 molatione
 agni Pascha-
 lis.

Exod. 12.
 d. 26.
 Immolatio
 agni victi-
 ma dicitur.

Exod. 11.

Ante idola-
 triam offerri
 bantur victimæ.

Post idola-
 triam veri
 holocausta
 offerri præ-
 cepit & vi-
 ctimas.

habet locum, quando nulla ido-
 latria est in mundo.

DISCIPVLVS. Vide-
 tur mihi, quòd sanctus Thomas
 in 1. 2. quæst. 102. art. 3. prædictas
 allegationes facit ad probandū,
 quòd ratio sacrificiorū sumitur
 ex retractione ab idolatria.

MAGISTER. Si bene
 scrutatus fueris verba S. Tho-
 me manifestè reperiēs, quòd nō
 assignat rationem illam de retra-
 ctione à sacrificiis idolorum, tan-
 quam sit totalis ratio & principa-
 lis ad sacrificandum Deo, sed as-
 signat eam, tãquam causam parti-
 culariter circa sacrificia, quæ qui-
 dem particularia determinata
 fuerunt post fabricationem vitu-
 li. Vnde sanctus doctor prædi-
 ctus in loco per te allegato, sic
 dicit: Et ideo de causa cerimo-
 niarum circa sacrificia potest as-
 signari ratio, alio modo ex hoc
 quod per huiusmodi homines
 retrahebantur à sacrificiis idolo-
 rum. Hęc ille. Vbi nota, quòd nō
 dixit: & ideo de causa sacrifican-
 di Deo in generali potest assignari
 alia ratio, quia sacrificari
 Deo, prout ipse ponit in 2. 2.
 quæstio. 85. est de iure naturæ,
 quod semper stat, ut dictum est:
 sed dicit notāter: De causa ceri-
 moniarum circa sacrificia potest
 assignari alia ratio, &c. Et sic ma-
 nifestè ex verbis eius habes,
 quòd retractio à sacrificiis ido-
 lorum non est causa totalis ad sa-
 crificandum Deo, sed solum par-
 tialis ad cærimonias particula-

Repleat ex
 autoritate
 S. Tho. 1. 2.
 q. 102. art. 3.

Responso ad
 S. Tho.

S. Tho. 2. 2.
 q. 85.

Sacrificare
 est de iure
 naturæ.

res, quæ circa sacrificia fiebant.
 Similiter secundum eum allega-
 tur illud verbum Hierem. ubi
 dicitur: Non præcepi eis in die,
 qua eduxi eos de terra Aegy-
 pti de verbo holocausto matum
 & victimarum. ad ostendendum,
 quòd varia sacrificia non fuerūt
 data populo Israelitico, ante la-
 psum in idolatria, per quod non
 excluditur vnum præceptum,
 scilicet de agno Paschali, quod
 datum fuit tempore educationis
 de Aegypto, ut dictum est. Et ut
 bene habeas causas sacrificio-
 rum veteris legis, prout prædi-
 ctus sanctus doctor tradit in 1. 2.
 quæstione per te allegata: sci-
 re debes, quod prædicta sacrifi-
 cia triplicem habent causam,
 duas, scilicet literales, quarum
 vna est prima & principalis, se-
 cundum quam sacrificia prote-
 stabantur, ordinationē mentis in
 Deum, ad quam sacrificium offe-
 rens excitabatur, ut dictū est: &
 ista causa semper habet locum
 in sacrificiis, siue ante legem, si-
 ue in lege, siue post legem, cū
 sit de iure naturæ, quòd indele-
 bile est, per quam redditur ra-
 tio de varietate cærimoniarum
 circa sacrificia veteris legis. Se-
 cunda est ut per ea homines re-
 traherentur ab idolorum sacri-
 ficiis, quæ quidem causa habet
 locum tantum modo in tempo-
 ribus, in quibus idolatria per
 mūdum vniuersum viguit. Ter-
 tia verò causa sacrificiorum ve-
 teris legis est figuralis, sci-
 licet, ut per illa sacrificia mul-
 ta &

Sacrificia
 triplicem ha-
 bēt causam.

Prima &
 principalis
 literalis.

Secunda ve-
 rò causa lite-
 ralis, per
 quam, &c.

Secunda cau-
 sa literalis.

Tertia cau-
 sa figuralis.

ta & varia, quæ in lege tradebantur vnum singulare & præcipuum sacrificium, scilicet illud, quo ipse Christus obtulit seipsum Deo in odorem suauitatis, vt dicitur ad Ephes. 5. figuraretur, tanquam perfectum per imperfectum. Vnde rationes sacrificiorum veter. testa. figurales sumuntur ex vero sacrificio Christi, vt in prædicta quest. plenè traditur: & ista tertia causa habuit locum à principio mundi, vsque ad passionem Christi, quæ figurata fuit per prædicta sacrificia. qua quidè passione celebrata, ratio figurandi eam cessauit. Ex quibus tribus causis Rab. Moy. solam secundam causam assignauit, tanquam totalem prædictorum sacrificiorum, in quo à veritate deuiavit, sicut in multis aliis locis.

CAPITVLVM XII.

In quo ostenditur, quòd Christus legem impleuit circa sacrificium secundum triplicem eius causam, faciendo quòd lex iubet, qui est primus modus implendi legem.

DISCIPVLVS.

EX quo ergo triplicem causam habet sacrificia, scire de fidero secundum quam illarum dici potest, quòd Christus impleuit legem, instituendo prædictum sacrificium, facièdo quòd lex iubet, qui est primus modus implendi legem, secundum glossam supra per te allegatam.

MAGISTER. Si bene

consideras Christus institutionem prædicti sacrificij, scilicet sacramenti altaris, excellenter impleuit legem, faciendo quòd lex iubet secundum omnes tres causas supradictas. Nam si homo offerens ex rebus suis Deo sacrificiū, in hoc protestabatur quòd ea, scilicet oblata, haberet à Deo tanquam à principio, & ordinaret in Deum tanquam in vltimum finè, quanto magis hoc ostendebat seu protestabatur, qui seipsum totum in honorem Dei offerebat immaculatū, prout Christus fecit in sua passione: quæ quidem passio in hoc sacrificio, cuius memoriale est representatur, vt dictum est. Secunda verò causa offerendi Deo sacrificia excellentius fuit per huiusmodi sacrificij institutionem impleta: nam post huiusmodi sacrificium, & eius diuulgationem per orbem per prædicationem Apostolorum & discipulorum Christi, homines fuerunt retracti à sacrificijs idolorum: multo magis quàm antea, quòd patet ad sensum. Nam cultu diuino in templo Dei vigente secundum caerimonias Mosaycæ legis, nedum inter gentes idola tria vbique vigeant, sed etiam in populo Israelitico publicè colebantur idola, & hoc quòd ad decem tribus semper, quòd ad tribum Iuda, & si non semper, tamen frequenter, vt habetur 4. Regum per totum. Quantum verò ad tertiam causam, scilicet figuralem manifestum est, quòd

Christus in institutione sacramenti altaris, excellenter impleuit legem secundum tres causas.

Sacramentum altaris sicem omnibus figurabilibus ponit.

4. Regum.

Christus

Distinct. III.

Christus legem sacrificiorum legalium perfectissimè impleuit, principaliter per sacrificium sue passionis: quòd quidem sacrificium tanquam perfectissimum figurabatur per omnia illa sacrificia imperfecta veteris legis, vt dictum est. Et sic sacramentum altaris, quòd prædictam passionem representat, terminum ponit & finem omnibus figurabilibus sacrificijs in lege contentis. Vnde & Ecclesia in festo corporis Christi in Hymno cātat: Dat panis cælitus figuris terminum.

CAPITVLVM XIII.

In quo ostenditur, quòd Christus impleuit legem sacrificiorum antiquorū, supplendo quòd in eis deerat, qui est secundus modus implendi legem.

DISCIPVLVS.

PLacent mihi rationes tuæ, quibus ostendis, quòd Christus impleuit legem sacrificiorum, faciendo quòd lex iubet secundum prædictas tres causas per te assignatas: & vellem vltius doceri circa hoc, scilicet, an Christus impleuit legem sacrificiorū antiquorum, suppledo quòd in eis deerat, qui est secundus modus implendi legem, secundum glossam per te allegatam.

MAGISTER. Ex hoc quòd Christus per suam passionem impleuit ea, quæ in sacrificijs veteris legis præfigurabantur, vt dictum est, cōsequens est Christum impleuisse per suam

Querit de secundo modo. An scilicet impleuit legem Christi, suppledo quòd deerant legi.

Capit. 13.

passionem, ea quæ deerant in sacrificijs antiquis. Ad hoc enim quòd res significans seu præfigurans aliquid perficiatur seu verificetur, requiritur quòd tale significatum seu figuratum, esse habeat in rerum natura, sicut cū ad veritatem propositionis aliquid significatur, requiritur quòd suum significatum in rerum natura sit. Ex quo patet, quòd Christus suppleuit, quòd in sacrificijs antiquorum deficiebat, in quantum per suam passionem, ea quæ in eis figurabatur impleuit: & idem dicendum est de institutione sacramenti altaris, in quo memoria prædictæ passionis recolitur. Sed adhuc sunt alij modi considerandi circa hoc sacramentum seu sacrificium, forte excellentiores, quibus considerari potest, quòd Christus suppleuit, ea quæ in sacrificijs antiquis deerant.

DISCIPVLVS. Rogo te vt mihi aperias illa quæ dicis, vt magis possim intelligere defectum sacrificiorū veteris legis, & perfectionem huius sacrificij, quòd ea quæ deerant in antiquis suppleuit.

MAGISTER. Si bene scrutatus fueris, ea quæ in Prophetis scripturis de sacrificijs dicuntur antiquis, manifestè reperies, quòd sacrificia antiqua non erant Deo grata, neque accepta ex parte rerum in eisdem sacrificijs oblatarum, sed solum erāt accepta ex parte offerentiū, quando sic erant dispositi, quòd

Respondet ostendendo veritatem.

Nota imperfectionem sacrificiorū vet. leg. & perfectionem sacrificij Christi.

Ephes. 5. a. 3.

Rationes sacrificiorum vet. leg. figurales sumuntur ex vero sacrificio Christi.

illa ex fide vera & obedientia Deo offerebant. Sacrificium vero Christi, in quo seipsum Deo obtulit in odorem suavitatis, non solum fuit Deo gratum ex parte offerentis, scilicet Christi, qui ex summa obedientia, & perfectissima charitate, seipsum Deo obtulit, sed etiam ex parte ipsius rei oblatae, quae fuit ipsemet Christus, quod secundum Dei potentiam ordinata, nulla res gratior esse posset, neque aequaliter grata. Et idem dicendum est de sacramento altaris, ipsum Christum passum & oblatum realiter continente.

CAPITVLVM XIII.

In quo ostenditur, quod dictum est in proximo precedenti capitulo per auctoritatem Psalmistae, in Psalmo qui incipit: Deus deorum Dominus loquutus est, non obstantibus cauillationibus Hebraeorum: & finaliter concluditur, quod Christus instituendo hoc sacrificium impleuit legem sacrificiorum suppleudo quod deerat, qui est tertius modus adimplendi legem.

DISCIPVLVS.

Scire valde desidero scripturas, quae hoc quod modo asseris testantur.

MAGISTER. In Psalmo qui incipit: Deus deorum Dominus loquutus est, &c. manifeste habetur differentia inter sacrificia veteris legis, & sacrificia nouae legis. In ipso enim Psalmo postquam Psal. loquens in

Differentia inter sacrificia veteris legis & nouae.

persona Dei reddidit populum ad dicenda attentum, dicens: Audi popule meus, & loquar, &c. consequenter ostendit eis, quod sacrificia antiqua non erant Deo accepta seu grata, scilicet secundum ipsa oblata: dicit enim: Non in sacrificiis tuis arguam te. quasi dicit, non arguam te de omissione sacrificiorum seu holocaustorum, nam ipsa non sunt mihi accepta, de quo dicit: Non accipiam de domo tua vitulos neque, &c. id est non acceptabo. & infra: Nunquid manducabo carnes taurorum, &c. quasi dicit, manifestum est, quod ista quae mihi offeruntur in sacrificiis antiquis non pertinent ad me secundum seipsa: non enim pertinet ad me manducare carnes, neque potare sanguinem, sicut idolatrae insipientes de suis falsis diis existimabant. Et ex hoc patet imperfectio sacrificiorum antiquorum ex parte ipsarum rerum oblatarum, quia ad Deum secundum se non pertinebant, ut dictum est: et sequitur statim perfectio sacrificij nouae legis, quod aliorum imperfectiorem suppleuit, & hoc cum dicit: Immola Deo sacrificium laudis. nam sacramentum altaris proprie dicitur sacrificium laudis, tum quia Christus in eodem contentus summè laudandus est, in tantum quod maior est omni laude, Ecclesi. 43. et sic dicitur: Sacrificium laudis. anthonomatice. Tu quia memoria passionis, quae in praedicto sacramento recolitur, maximè obligat hominem ad gra-

Psal. 49.

Eucharistia sacramentum proprie dicitur sacrificium laudis.

Ecclesi. 43.

ad gratiarum actiones Deo, quae ad laudes Dei pertinent, cum per ipsam passionem homo fuerit a donatione perpetua liberatus: de illis enim quibus Deus misit verbum suum & sanauit eos, legitur in Psalmo: Ut sacrificet sacrificium laudis. & sic ex auctoritate huius Psalmi habes defectum seu imperfectionem antiquorum sacrificiorum, in quibus carnes taurorum, & sanguis hircorum immolabantur, quae secundum se non erant Deo accepta, & perfectionem sacrificij laudis Deo acceptissimi. Vnde manifestum est, quod Christus instituendo hoc sacrificium laudis, quod ex se est Deo acceptissimum, & est maximè laude dignum, suppleuit defectum sacrificiorum antiquorum, in quibus ista manifestè deerant.

DISCIPVLVS. Quare sacrificia antiquae legis non essent Deo accepta secundum se oblata, nisi solum ex fide & obedientia offerentium ex multis sacris scripturae locis haberi potest. Vnde 1. Reg. 15. Nunquid vult Dominus holocausta aut victimas & non potius, ut obediatur voci Domini. Similiter Micheae 6. Quid dignum offeram Domino, &c. Nunquid offeram ei holocaustomata & vitulos anniculos? nunquid placari potest Dominus in millibus arietum? aut in multis millibus hircorum pinguium? Ex quibus auctoritatibus & similibus satis habetur, quod sacrificia antiqua non erant Deo accepta ex parte

1. Reg. 15. c. 22.

Micheae 6. a. 6.

Sacrificia veteris legis non erant Deo accepta ex parte rerum oblatarum.

rerum oblatarum. Sed quod tu ulterius addis, quod per illud quod dicitur in Psalmo: Immola Deo sacrificium laudis, intelligitur sacrificium nouae legis, solet ab Hebraeis impugnari sic. Nam dictio, quae in hoc Psalmo ponitur, ubi dicitur: Sacrificium laudis. est omnino eadem cuidam dictioni, quae ponitur Leuit. 7. ubi dicitur: Si pro gratiarum actione fuerit oblatio. in quo loco agitur de tertio genere sacrificiorum veteris legis, scilicet de hostia pacificorum. Nam primum genus est holocaustum, quod totum consumitur in altari, ut habetur Leuit. 1. Secundum vero genus est pro peccato, quod non totum in altari consumitur, ut habetur Leuit. 4. Tertium vero genus est hostia pacificorum, quae est duplex, quia vno modo offertur pro gratiarum actione de praeteritis beneficiis, & alio modo, pro voto vel sponte, pro futuris spectandis beneficiis. Et istud tertium genus vocatur in Hebraeo Todda, quae quidem dicitio secundum translationem nostrorum, quandoque signat gratiarum actionem, quandoque confessionem, quandoque vero laudem. Vnde cum dicitur in Psalmo: Immola Deo sacrificium laudis. in Hebraeo habetur. Immola Deo sacrificium Todda, quod exponitur ab Hebraeis de tertio genere sacrificiorum supradicto, quod est distinctum a primo & secundo genere sacrificiorum: non autem de sacrificio nouae legis. Et ideo

Impugnatur Eucharistiam esse sacrificium laudis.

Leuit. 7. b. 12.

In lege veteri tria erant genera sacrificiorum, primum holocaustum. Leuit. 1. Secundum pro peccato. Leuit. 4.

Tertium pacificorum, quod est duplex.

scire vellé, si hæc expositio tua, quæ ad literam videtur rationalis posset probabiliter euacuari.

Todda tribus modis transfertur.

MAGISTER. Verum est, quod hæc dictio Todda in Hebraico posita tribus modis solet transferri in latino secundum Hiero. sed omnes tres modi ad vnum quodammodo redeunt, scilicet confessionē, hoc enim propriè significat hæc dictio Todda in Hebraico: sed quia confessio hominis ad Deum, quandoq; est de beneficiis iam acceptis. Vnde cum dicitur in Psalmo: Confiteantur Domino misericordiae eius. & sequitur: Quia faciauit animam inanem, &c. & iterum in eodem Psalmo: Quia contriuit portas graes, &c. In quibus locis, & similibus confessio facta à Deo intelligitur, cum quis confitetur se recepisse à Deo aliquam misericordiam seu beneficium: & tunc talis confessio potest etiā dici gratiarum actio, eo enim ipso quod homo confitetur beneficium recepisse ab aliquo, intelligitur eidem gratiarum actionē reddere. Vnde Seneca in suis epistolis: Qui gratè beneficium recipit, primam eius pensionem soluit. Est etiam alius modus confitendi Deo, scilicet cū quis, considerata Dei summa excellentia seu bonitate, ipsum prout potest laudat, de quo dicitur in Psal. Confitemini Domino quoniam bonus, id est confitendum est Domino, quoniā est bonus, scilicet per essentiam, quæ est

Confessio Multiplex.

Seneca.

Psal. 117.

summa bonitas excedens omnē laudem. Est etiam alius modus confitendi Deo, scilicet per confessionem peccatorum, secundum quam homo confitetur Deo proprium defectum seu fragilitatē, quod etiam pertinet ad laudem Dei. Vnde Iosuae 7. Ipse Iosuae dicebat Achan, qui transgressus fuerat præceptum diuinum: Fili mi da gloriam Domino Deo Israel, & confitere atq; indica mihi quid feceris ne abscondas. Cui Achā respōdit ibidē: Verè ego peccaui Dño Deo Israel, & sic feci. Et sic patet, quod ille qui peccata sua debitè Deo confitetur, eo ipso dat ei gloriā seu laudē. In quo loco vbi dicitur: Confitere, in Hebræo habetur, da ei Todda. Qui quidē modi propriè concurrunt in sacrificio nouæ legis à Christo pro nostra salute instituto. In hoc enim sacrificio rite celebrato, homo confitetur se à Deo recepisse beneficium redemptionis, quod est summum inter cætera beneficia diuina, & sic pertinet ad gratiarum actionem. Similiter & in eodem sacrificio consideratur excellentia diuinæ potestatis, secundum quā in ipso sacrificio miracula continentur ineffabilia, de quibus potest dici illud Psal. Confitemini Dño, &c. & sequitur: Quis narrabit magnalia Domini. Similiter, & in primo sacrificio considerare debet sacrificans seu ipsum sumēs proprium defectum & fragilitatem, quod ad confessionem pertinet peccatorum.

Cum

Ios. 7. c. 19.

*In Euchari-
stia sacrificio,
quæ sunt
consideranda.*

Cum enim quis summā excellentiam diuinam & eius misericordiam, prout potest, in hoc sacramento cōsiderat, consequens est suum defectum & fragilitatē agnoscere: & quia omnia prædicta in laudem Dei maximè redūtant. Idcirco hoc sacrificiū propriè dicitur sacrificiū laudis, de quo propriè intelligi debet verbum Psal. supradictum, scilicet: Immola Deo sacrificium laudis. Ex quibus bene cōsideraris, patet quod impugnatio Hebræorum in hoc passu non habet locum, & sic eorum expositio per te dicta est omnino irrationabilis: quod sic patet. Nam Psal. reprobans sacrificia antiqua ex eorum materia dicit, quod non erant per se Deo accepta, nec per se Deo pertinentia: de quo dicit: Nunquid manducabo carnes taurorum, &c. quomodo potuit laudare tertium genus sacrificiorum per te supradictū, quod erat de eadem materia, scilicet de carnibus taurorum, & sanguinibus hircorū: nulla enim ratio est, quare tertium genus sacrificiorum legalium esset Deo acceptum, magis quam prima duo genera, cum omnia prædicta tria genera conueniebant in materia, quam Propheta dicit Deo non esse acceptā: & ideo necesse est, quod sacrificium laudis, quod Deo dicit esse immolandum, tanquam Deo acceptum non sit de eadem materia, scilicet de occisis animalibus brutis, secundum quam materiam sacri-

Contra expositionem Hebræorum.

ficia antiqua reprobauit, ut dictum est, sed oportet quod hoc sacrificiū à Propheta commēdatū, sit ex re Deo per se accepta, sicut est sacrificium nouæ legis, quod per se Deo est maximè acceptū. Vnde expositio quæ tibi proposuerā est catholica & vera, tanquam consona rationi, & etiam sequenti literæ.

DISCIPVLVS. Video quod expositio tua est rationalis: nulla enim ratio apparet quare prima duo genera sacrificiorū reprobarentur, eo quod essent de rebus corruptibilibus & non pertinentibus ad Dei obsequium secundum se, & tamen cum hoc approbaretur tertium genus sacrificiorum, quod cum primis duobus conueniebat in eadem ratione, secundum quam prima duo genera reprobantur: & vellem ut vltèrius mihi declarares, quomodo expositio tua consonat iis quæ in litera sequuntur, prout tu asseris.

MAGISTER. Continuantur hæc verba Prophetice, scilicet: Immola Deo sacrificiū laudis. secundum prædictam expositionem, quæ vera est & catholica iis quæ sequuntur sic: nā statim sequitur: Et recede Altissimo vota tua. per hæc enim vota intelligenda est bona voluntas offerentis, quæ ex ipso est per gratiam Dei, iuxta illud. Psal. In me sunt Deus vota tua. Vel per hæc vota intelligantur, ea quæ fideles vouent in baptismo, vel in religione supererogando, quia

*Expositio
Psal. 49.*

*Vota Deo
reddenda.*

quia ad hoc quod immolatio sacrificij laudis proficiat in salutē æternam, oportet quod ista vota reddantur, & sequitur: Inuocame in die tribulationis. scilicet in præsentī vita, quę dies tribulationis est: Eruam te. scilicet mitigando præssuras huius vitę per manifestā liberationem, sicut patet de tribus pueris, vel per occultam, sicut de martyribus, qui eruuntur à Deo, ne in tormentis succumbant: Et sic honorificabis me. quia sic Deo immolans sacrificium laudis, propriè Deus honoratur, vt in fine Psalmi concluditur: Et quia hoc sacrificium laudis immolantes non honorificāt Deum si sint in mortali peccato, ideo subdit: Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, &c. quasi dicat: Cur credis, quod tibi sufficiat enarratio iustitię per vocē, sine hoc quod iustē viuas: Et assumis testamentū meum per os tuum. in quo increpat sacerdotem celebrantē in peccato mortali existentem, qui in hoc nouū peccatū cōmittit, in quantū assumit testamentum Dei, assumēdo in ore suo verba cōsecrationis in persona Christi. vel assumēdo sanguinem noui testamenti, & hoc est quod dicit: Et assumis testamentum meum per os tuū. & communiter exemplificat de peccatis grauibus, in quibus homines occurrunt occultē, falsē estimātes, quod talia latēt Deo, vnde dicit: Tu verò odisti disciplinam. tale enim odium in cor-

Qui in peccato immolant Deū in honorant.

Peccata grauiora occultā.

de cōsistit, similiter: Et proiecisti sermones meos retrorsum. eos in corde tuo vilescendo. Similiter dicit de furto & adulterio & susurratione, quę quidem prædicta communiter occultē committuntur, ac si committentes existiment, quod Deus nescit occulta, sicut & homines occulta latent, vnde subdit: Existimasti iniquē, quod ero tui similis. scilicet ignorando, ea quę latent, sicut tu abscondita ignoras, quod falsum est: Nam arguam te & statuam contra faciem tuam, scilicet ostendendo tibi, quod peccata tua, licet occulta perfectē nouerim. Vnde tales exhortando subdit: Intelligite hæc, qui obliuiscimini Deū, &c. quasi dicat: Vos qui occultē peccata cōmittitis estimantes falsē, quod Deus talia ignoret obliuiscimini Deum, quod Deus ista non cōsideret: vnde conuertimini, ne quando rapiat, &c. Vnde prædicta propriè diriguntur ad offerētes sacrificiū laudis supradictū, qui non solū mundare se debent à peccatis publicis, sed etiā scrutari occulta. vnde Cor. II. Probet autem se ipsum homo, & sic de pane illo ædat, &c. In hoc enim quod dicit: Probet se. propriè intelligitur loqui de occultis, quę probatione indigent, iuxta illud: Probame Deus & scito cor meū. & sequitur: Sacrificiū laudis honorificabit me. Ad quod sciēdum, quod cum honor secūdum Philosophum in I. Ethicorum, sit exhibitio reuerentię in

1. Cor. II. f. 28.

Probare se homo debet de occultis.

Aristot. 1. Ethic.

in signū virtutis, sequitur quod quantum illa reuerētia exhibita sit maioris virtutis signum, tãto honor crescit: & ideo quia in immolatione sacrificij laudis ritē celebrata exhibetur reuerētia Deo, tanquam omnipotenti secūdum maxima miracula in eodem contenta. Similiter, & tanquam omnia scienti, in quantum occulta cordis scrutatur, vt dictum est. Similiter, & tanquam summo bono, secūdum redemptionem humani generis propriam passionem, quę in eodem recolitur: idcirco propriè dicitur: Sacrificium laudis honorificabit me. quia in hoc sacrificio summus honor diuinus, qui in hac vita ex Dei operibus percipi posset cōsideratur. Et quia in hoc sacrificio est via ad videndum Deum beatificē: in qua quidem visione salus consistit, ideo subdit: Et illic est iter, &c. id est in illo sacrificio laudis est via, per quam ostendam illi, id est sic sacrificanti, salutare Dei, id est salutem æternam. Vides ergo ex supradictis quomodo Christus instituendo hoc sacrificium impleuit legem sacrificiorum, suppleđo quod in eis deerat. In ipsis enim sacrificiis antiquis nec Deo, similis honor attribuebatur, nec in ipsis similis honor diuinus erat cōsiderabilis, nec etiā in eis erat via ad salutē Dei ostēdendam, quod fuit intentum. Et attende quod licet prædicta verba Psal. ab aliquibus sanctis doctoribus aliter exponantur, ex

Honor est exhibitio reuerentię in signum virtutis.

Eucharistia sacrificium laudis.

Hoc sacrificium est via ad videndum Deum.

In hoc sacrificio impleuit legem sacrificiorum, suppleđo quod in eis deerat.

hoc tamen non excluditur quin prædicta expositio sit vera, tanquam cōsona catholicę veritati & literę.

DISCIPVLVS. Placet mihi prædicta expositio, quia exprimit differētiā inter sacrificia antiqua & sacrificium laudis, scilicet nouę legis, in hoc quod antiqua ex opere operato non erant Deo accepta: Sacrificium verò laudis, scilicet noui testamenti, in ipso opere operato Deo est acceptissimum: & sic patet, quod Christus impleuit legem sacrificiorum non solū faciēdo quod iubet, qui est primus modus implendi, sed etiam suppleđo quod deerat, qui est secundus modus. Nūc autem vellem vt ostēdas mihi, quomodo Christus instituendo hoc sacrificium impleuit legem, faciēdo illa quę propheticē circa hoc dicebātur futura, qui est tertius modus implendi legem, prout supra proposueras.

Sacrificia veteris legis non erant Deo accepta ex opere operato. Sacrificium verò nouę legis est Deo acceptissimum ex opere operato, quia Deus est.

CAPITVLVM XV.

In quo ostenditur, quod in institutione huius sacramenti seu sacrificij Christus legem impleuit, implendo ea quę de hoc fuerunt in antiquo testamento prænunciata seu præfigurata.

MAGISTER.

DE gestis Chři quę dā fuerūt in vaticiniis ppheticis antiquitus expressē tradita, sicut est de introitu eius in Hierusalē solenni, de quo Zach. 9. Ecce Rex tuus

Christi gesta diuersimodē vaticinata fuerūt, quędam clarē, quędam perē anigmaticē.

tuus venit tibi iustus & saluator, pauper, & æquitans super asinam, &c. & sic de quibusdam similibus. Quædam verò non ita planè prophetantur, sicut est mysterium incarnationis, quod in prophetis traditur obscurè, & figuratiuè propter magnitudinè mysterij & errores vitandos, vt dictum fuit supra: & quia in hoc sacrificio mysteriū incarnationis Christi includitur, qui quidē Christus Deus & homo in eodē realiter continetur: idcirco in prophetis scripturis nō sic expressè mysterium huius sacrificij traditur, sed ænigmaticè seu figuratiuè. Vnde Genes. 14. de Melchisedech, qui sacerdos Dei altissimi erat legitur, quod cum procederet ad benedicendum Abrahæ de victoria inimicorum venienti, quod eduxit panem & vinum, in quo figuratur sacrificium Eucharistiæ, quod sub speciebus panis & vini cōficitur, & à Christo qui est sacerdos in æternum principaliter consecratur. Vnde & Psal. loquens de sacerdote Christi æterno, dicit: Iurauit Dominus, tu es sacerdos in æternū, secundum ordinem Melchisedech. quia sicut Melchisedech obtulit panem & vinum, vt dictum est, sic Christus in sacrificio Eucharistiæ sub speciebus panis & vini consecrat corpus suū & sanguinem, in quo sacrificio Christus est sacerdos principalis & hostia oblata: quod quidē mysterium sic figuratum traditū in prædictis autoritatibus Gen.

Gen. 14. d. 18. Eucharistiæ sacrificium figuratiuè in Melchisedech.

Psal. 109. b. 6

& Psalterij, licet Hebræi ex toto non intellexerunt, sicut nec alia mysteria Christi cognouerūt ad plenum: nihilominus quidam de eorū glossatoribus antiquis aliquid de hoc quasi somniando senserunt: vnde in glossa magna super Genes. quæ dicitur Beresith Rabba, super illud Genes. 14. At verò Rex Salem eduxit panem & vinum, &c. sic dicit: Hoc est ac si diceret scriptura: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Hæc ille. Ex quo patet, quod secundum eum sacerdos in æternū, qui non erat realiter ille Melchisedech, sed per eum figuratus, habebat panem & vinum in sacrificio offerre, quod propriè adaptatur proposito nostro. Item in Psalmo, qui incipit: Deus iudicium tuum regida. in quo quidem Psalmo secundum veram expositionem literalem de Christo agitur, de ipso Christo loquendo, dicit secundum translationem nostram: Erit firmamentū in terra in summis montium, in Hebraica tamē veritate sic habetur: Erit placentaseu placentula frumēti in terra. quod propriè applicatur huic sacrificio, in quo sub specie placentulæ frumenti Christus continetur, cui cōcordat translatio Chaldaica, in qua vbi dicitur in summis montium interpretatur in capitibus sacerdotum seu supra capita sacerdotum. Habes igitur manifestè ex hac autoritate cum sua Chaldaica translatione, quod ipse Christus, de quo

Hebræi aliquid de hoc mysterio senserunt.

Glossa magna super Genes. 14. Genes.

Psal. 71. a. 6

Nota expositionem

Placenta frumēti in terra Eucharistiæ sacramentum est.

Chaldaice translatio.

In summis montium, id est in capitibus sacerdotum.

dixerat

dixerat in eodē Psalmo: Et adorabunt eum omnes Reges, & omnes gentes seruiēt ei. & multa alia quæ non nisi Christo conueniūt, de eodem subdit: Et erit placentula frumenti supra capita Sacerdotum. quod quotidie impletur in eleuatione corporis in sacramento altaris. Item in supradicta glossa, scilicet Beresith Rabba, super illud Gen. 14. Melchisedech Rex Salem protulit panem & vinū. sic habetur: Magistri dixerunt, quod legē reuelauit ei, scilicet Melchisedech, qui reuelauit ipsi Abrahæ, quæ quidem lex dicit: Venite comedite panem meum, & bibite vinū quod miscui vobis. Prou. 9. Ex quo patet, quod Melchisedech reuelauit Abrahæ in illa productione secretum legis, quod includitur in illa autoritate Prouerb. Venite comedite panem meū, & bibite vinū, &c. quod propriè proposito nostro adaptatur, vt patet intuenti. Itē in hoc Psalmo qui incipit: Confitebor tibi Domine. qui immediate sequitur Psalmum illū, in quo dicitur: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. legitur: Memoriam fecit mirabiliū suorum misericors & miserator Dominus escam dedit timentibus se. quæ quidē verba ad sensum planum literalem intellecta clarè dicūt, quod Deus daturus erat escam timentibus se in memoriam mirabilium suorum. Christus enim cum hoc sacramentum institueret expres-

Glossa magna.

Prob. 9. b. 5. Melchisedech reuelauit Abrahæ secretum legis huius sacramenti.

Psal. 110. a. 4

se dixit: Hoc facite in meam cōmemorationem Matth. 26. **DISCIPVLVS.** Ista autoritas quam allegas, scilicet escam dedit timentibus se exponitur ab Hebræis de Manna, quæ fuit escadata à Deo populo suo, vt habetur Exo. 16. ad quod dicūt, quod adaptantur verba Psalm. magis quam ad nostrum sacramentum. Primo ex hoc quod non dixit Psalm. Escam dabit timentibus se, sed escam dedit timentibus se. Ex quo dicunt quod Psalm. loquebatur de præterito, non autem de futuro. Item dicūt, quod Manna fuit datum populo, eo quod Deus miseratus fuit eis, ne fame perirēt per desertū, quod non sic verificaretur de Eucharistia, de qua impropiè secundum eos diceretur: Miserator & misericors Dominus. quia nō per misericordiam hæc esca fuit data, sed in memoriam mirabilium. **MAGISTER.** Verum est, quod Hebræi hoc exponunt de Manna, sed verè intuenti illū Psalmum secundum suam expositionem literalem propriè adaptatur proposito nostro, nō obstāte eorum cauillationibus. Nā hoc quod dicunt quod Psalm. loquitur de præterito dicens: Escam dedit. non facit aliquam difficultatem, cum Prophetæ sæpissimè loquantur de futuro ad modum præteriti, propter prophetiæ certitudinem, vt patet in innumerabilibus locis sacræ Scripturæ. Hoc etiam, quod Deus prouidit populo Christiano de hoc sacramento

Matth. 26.

Hebræi verba Psal. Escam dedit. de Manna debere intelligi probant, quia dixit dedit, & nō dabit.

Propheta loquuntur de futuro ad modum præteriti ad ostendendam prophetiæ certitudinem.

mento

mento pertinet ad diuinam misericordiam, secundum quā, quia de absentia corporali Christi in Ecclesia merito contristaretur populus fidelium, nisi per singularem consolationem ipsius presentie, in hoc sacramento spirituale solatium haberet. Vnde in officio institutionis eius legitur, quod in hoc sacramento de absentia Christi habetur solatium singulare, & de hoc etiam exponitur vno modo illud verbum Christi Matth. 28. Ego autem vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consumationem seculi. ad magnam enim diuinam misericordiam pertinet, quod Christus semper principaliter adsit suae Ecclesiae. Vnde si vis expositionem praedictae auctoritatis, & totius Psalmi plenè habere, vide Postillam Nicolai de Lyra super hunc Psalmum cum additione, quae ibidem ponitur, & videbis ibi, quod ista allegatio est propria & literalis ad propositum. Idem etiam habetur in Psalmo qui incipit: Expectans expectaui Dominum. vbi de reprobatione sacrificiorum antiquae legis dicit: Sacrificium & oblationem nolui, &c. & sequitur in persona Christi: Aures autem perfecisti mihi. scilicet ad obediendum, quia Christus in passione factus est obediens usque ad mortem. Philipp. 2. Idem in aliis locis, quae causa breuitatis omittuntur.

Matth. 28. d. 20.

Postilla Nicolai de Lyra.

Psal. 39. b. 7.

Phil. 2. a. 9.

CAPITVLVM XVI.

In quo agitur de multitudine nominum huius sacramenti, quae multitudinem effectuum eius salubrium denotat, ex qua excitari debet deuotio ipsius spiritualiter sumentium.

DISCIPVLVS.

Habeo mentem tuam circa hoc sacramentum, per quam mihi ostendis, quod est sacrificium verum, & Deo acceptissimum secundum se, quod non pertinebat ad sacrificia antiqua. Ex quo habetur, quod Christus impleuit legem in hoc sacrificio, suppledo quod de erat in antiquis. Sed miror quare hoc sacrificium multis nominatur nominibus, praesertim cum sit vnum in se indiuidualiter, quantum ad rem contentam & non plura, prout in veteri lege erant plura inter se distincta, non solum secundum indiuiduum, sed etiam secundum speciem: vnde sufficebat ipsum nominari sacrificium tantum.

MAGISTER. Si bene consideras hoc sacrificium, rationabiliter diuersis nominatur nominibus secundum diuersas eius excellentes proprietates seu notabilissimos effectus, quae quidem nominationes excitatiue sunt deuotionis fidelium. Vnde hoc sacramentum Eucharistia vocatur, quod idem est quod bona gratia: nam licet in omnibus sacramentis Ecclesiae gratia conferatur, attribuitur tamen huic sacramento hoc nomen Eucharistia a thomae maticè,

Sacrificium hoc diuersis nominibus recte nominatur, secundum multiplices proprietates quas habet.

Primum nomen Eucharistia, id est bona gratia.

maticè, in quantum continet Christum plenum gratia, ex cuius plenitudine omnes gratiam accepimus, vt Ioannis 1. Item in quantum est commemoratiuum Dominicæ passionis, quæ fuit verum sacrificium, post quod nullum sacrificium Deo est acceptum nisi per ipsum. Idcirco sacrificium simpliciter nominatur. Nominatur etiam sacrificium laudis, vt cum dicitur in Psalmo: Immola Deo sacrificium laudis, & sacrificium laudis honorificabit me, rationibus supra tactis. Nominatur etiam sacrificium iustitiæ, vt cum dicitur in Psalmo: Sacrificate sacrificium iustitiæ. & alibi: Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ. in quantum deuotio per ipsum rectè sumptum accrescit, quæ quidem deuotio est actus religionis. Vt in 2. 2. quæst. 82. Religio autem est pars iustitiæ, vt in eadem quæst. 81. Item in quantum per ipsum communicamus Christo, eius carnem & sanguinem participantès, similiter & per ipsum vnimur adinuicem, nominatur sacra communio. Item in quantum nos reficit in via spiritualiter, vt in eius virtute ad fruitionem diuinam quæ est in patria perueniamus, eo modo quod de Helia figuratiuè dictum est: Et ambulauit in fortitudine cibi illius usque ad montem Dei. nominatur etiam viaticum, vt supra eadem dist. dicitur: quæ quidem fruitio per ipsum viaticum prefiguratur vt supra. Considerandum est igitur, quod magna mul-

Ioan. 1. b. 16. Secundum sacrificium.

Sacrificium laudis.

Psal. 4. a. 6.

Sacrificium iustitiæ.

Psal. 50.

S. Tho. 2. 2. q. 82. & 81.

Tertium nomen sacra communio.

Quartum nomen viaticum.

titudo dulcedinis in hoc sacramento absconditur, in quo non solum gratia sed fons totius gratiæ continetur. Similiter & in eo summum sacrificium vespertinum commemoratur: similiter & per ipsum Christum verum communicamus, & in ipso adinuicem vnimur. Similiter & per ipsum fortitudinem spirituales ad diuinam fruitionem perueniendi accipimus, per quod ritè acceptum pignus quodammodo futuræ gloriæ figuratiuè nobis datur. Et sic habes quod multitudo nominationum huius sacrosancti sacramenti multitudinè deuotæ dulcedinis in corde ipsum spiritualiter sumentis excitare debet.

Quintum nomen fons totius gratiæ.

Distinctio quarta de Scrutinio Scripturarum, circa differentiã inter modum viuendi patrum antiquorum, scilicet sanctorum Patriarcharum, & aliorum sub antiquo testamento viuentium ante aduentum Christi, & inter Patres seu sanctos, qui fuerunt post aduentum Christi. Et continet nomen capitula.

In capitulo primo cõtinuantur ea quæ dicta sunt de sacramento altaris addicenda circa differentiã inter modum viuendi sanctorum vtriusque testamēti.

In capitulo secundo, redditur alia ratio, quare antiqui Patres bonis temporalibus vt communiter videbatur adherere, & non sancti noui testamenti, qui communiter consilia Evangelica sequuti sunt.

In capitulo tertio ostenditur, quod cõsilia Evangelica, licet non sint ad salutem

Et tē

tem necessaria, sunt tamen valde utilia, & ibidem redditur ratio, quare huiusmodi consilia non fuerunt antiquis data explicitè.

In capitulo quarto ostenditur, quòd cõsiliu de desertione rerũ temporalium est utile ad Deo adherendũ, & implicite continetur in Veteri testamento.

In capitulo quinto ostenditur, continentiam esse laudabilem & opportunam, ad diuina suscipienda, quæ in vete. test. satis implicitè traditur.

In capitulo sexto ostenditur, quòd obedientia prout cadit sub voto religionis, est virtuosa & laudabilis, & etiã implicitè in antiquis documentis traditur.

In capitulo septimo ponuntur quedã obiectiões Pharisæorum contra viros iustos, seu sanctos nostrę religionis, qui per ieiunia & abstinentias frequenter se affligunt, quæ quidem obiectiões ibidem soluantur.

In capitulo octauo ostenditur, quòd autoritates in quibus Rabbini Pharisæorum fundantur ad reprobandũ abstinentias & ieiunia nostrę religionis, nihil faciunt pro eis.

In capitulo nono agitur, de differentia victorię antiquorum Patrum, ad victoriã noui testamenti.

CAPITVLVM I.

In quo continuantur ea quę dicta sunt de sacramento altaris, addicenda circa differentiam inter modum viuendi sanctorum vtriusque testamenti.

DISCIPVLVS.

Discipulo prout possum quantum fragilitas nostrę mentis sufficere valet,

quã magna multitudo dulcedinis spiritalis in sacramento altaris supradicto abscondita est: secundum quam deuotio ipsum spiritaliter sumẽtium maximè excitari habet: ex quo cogito quòd fortè huiusmodi causa viri sancti sub lege nature, seu sub antiquo testamento viuẽtes, qui huiusmodi sacrificiũ seu sacramentum realiter non habebant, nisi tantum figuratiter, sed sacrificiis brutorum animalium occisorum utebantur, non leguntur cõmuniter fuisse, tam deuoti Deo, sicut sancti noui testamẽti, qui ex vsu debito huius sacrificij tam excellentissimi deuotiores Deo viuere se ostendunt. Videmus enim quòd in primordiis Ecclesię, tanta deuotio in ipsis fidelibus demonstrabatur, quòd quam plurimi eorum & ferè omnes omnia bona temporalia relinquebãt, vt Christum seu eius doctrinam sequerentur. Ex quo manifestè ostenditur, quòd tanta in eis vigeat Christi deuotio, quòd omnia terrena pro ipsius amore seu sequela contenebant: neque solũ hoc faciebant circa bona terrena exteriora, quæ sunt minima hominis bona, sed etiam circa bona corporis quæ maiora sunt respectu exteriorum. Fuerunt enim in primitiua Ecclesiã, & etiã post, quã plurimi martyres, qui in suis corporibus crudelissima martyria pro fide Christi sustinuerunt, similiter & virgines Deo dicatæ quamplurimę: quod tamen

Antiqui Patres non fuerunt Deo ita deuoti quã Patres noui testamenti. Vide causam.

Sancti noui testamenti in temporalibus contempserunt, secus autem fecerunt veter. leg. sancti qui temporalibus adhaeserunt.

de sanctis antiquis minimè seu rarissimè talia leguntur. Fuerunt enim præcipui eorum omnes ferè adherentes mundi diuitiis, & in eis abũdantes, vt patet de Abraham Patriarcha qui de excellentissimis viris antiqui testamenti fuit, de quo legitur Genes. 13. Erat autem Abraham diues valdè in possessione argenti & auri. & sic de multis sanctis illius temporis. Princeps autem Apostolorũ de se dicebat, Acto. 3. Argentum & aurum nõ est mihi. vnde generaliter loquendo, paupertas voluntaria, quæ valdè commendatur in statu noui testamenti, in antiquo tamen minimè legitur commendari, quod ad virtutem huius sacrosancti sacrificij meo iudicio, saluo semper meliori, attribuendum videtur. Nã licet in vtroque statu fuerunt sancti viri: nõ tamen in vtrisque æqualia deuotionis signa sunt ostensa. In antiquis enim quĩ nõ habebant sacrificia in quibus tãta dulcedo deuotionis abscondita esset, deuotio non ad tantum gradũ ascendere videbatur, vt ad dimissionem bonorum temporalium, nec ad martyria seu virginitatem attingeret, sicut in iis quæ sub nouo testamento Deo militat, & hoc vt existimo ratione prædicta.

MAGISTER. Estimatio tua satis videtur rationalis. In prima enim collecta de corpore Christi legitur, quòd Ecclesiã à Deo petit, vt per venerationẽ

debitam huius sacramenti, fructus redemptionis in ipsis fidelibus iugiter sentiatur. Opera autem virtutum secundum Ambrosium, vt in 1. 2. quæst. 70. dicuntur fructus, eo quod suos possessores sancta & sincera delectatione reficiunt. Sunt igitur fructus redemptionis Christi opera virtutum illarum, quæ per imitationem passionis Christi, per quam nostra redemptio celebrata fuit efficiuntur. In Christo enim summa paupertas voluntaria, & summum martyrium, & summa virginitas proculdubio fuerunt, ex quibus similes fructus in suis fidelibus, per virtutem huius sacramenti debite sumpti, iugiter sentiuntur, prout per te dictum est. Vnde ad considerationem tuam applicari potest illud Psalmi: Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem, vtique holocaustis non delectaberis. In quo reprobatio sacrificiorum demonstratur antiquorum, quæ quidem sacrificia solũ ex opere operante, vt dictũ est, Deo placebant, & ideo statim subdit: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, &c. quasi dicat: Holocausta nostra non delectat Deũ secundum se, nisi in quantum offeruntur à spiritu contribulato & corde contrito: & vt designaret quod futurũ erat in Ecclesiã Dei sacrificium seu holocaustũ per se Deo acceptũ. Ideo petit: Benignè fac Domine in bona voluntate tua Sion, vt ædificentur muri Hierusalẽ. quod de Ecclesiã

Ambro. S. Tho. 1. 2. q. 70.

Opera virtutum fructus dicuntur, vt de causam.

Per debitũ huius sacramenti summam fructus virtutum Christi augetur in nobis.

Psa. 50. d. 19.

Vide elegantem expositionem parous istius Psal.

fia Christi, prout tunc futura intelligendum est: in qua sacrificium iustitiæ offerendum erat, pro quo sacramentum altaris, vt supradictum, est intelligitur, de quo dicit: Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ, &c. Et quia virtute istius sacrificij fideles ad maximam imitationem Christi, quæ per martyrium perficitur attingere debebāt, ideo subdit: Tunc imponent super altare tuum vitulos. quod secundum glo. intelligitur de sanctis martyribus qui in odorē suauitatis se ipsos, quasi in altare Dei per modum holocaustorum accendunt: quod satis concordat cum tua estimatione. Et scias quod licet prædicta estimatio tua sit rationabilis vt dictum est, est tamē circa differentiam supradictam, alia propria cōsideratio, vt patet in scripturas sacras scrutanti.

CAPITVLVM II.

In quo redditur alia ratio, quare antiqui Patres bonis temporalibus vt communiter videbātur adherere, & non sancti noui testamenti, qui communiter consilia Euangelica sequuti sunt.

DISCIPVLVS.

Indica mihi quæso causam illā, quam dicis esse aliam ab illa superius dicta: nā animum meū quædam admiratio vehementer pulsatur, quæ talis est. Cū enim fides antiquorū ad necessitatem salutis pertinens vna & eadem sit, nisi solū in quantum quædam quæ antiqui crediderūt,

Admiratio circa prædicta eadem fides præteritorum & modernorum.

vt futura, moderni credunt, vt iam præterita, vt inferius videbimus. Cōstat autē quod ex re-cta fide mentiu pietas sequi debet actionū: consequēs videtur quod in appetitu seu conceptu bonorū esset æqualitas vel saltē magna similitudo inter sanctos vtriusque testamenti, cuius oppositum manifestē legimus. In gestis enim sanctorum antiquorum cōmuniter reperitur, quod adhærebant temporalibus bonis, & in illis assiduē exercitabatur, gaudentes de ipsorum licita acquisitione, & de eorū amissione valde dolētes. Legitur enim de Iacob Patriarcha, quod cū credidisset Ioseph filiū suū fuisse mortuum, indutus est sacco, & lugebat per multos dies, nec aliquo modo cōsolari volebat, Genes. 37. De Moysē etiam legitur, quod affligebatur valde de afflictione populi Israelitici, in tantum quod Deo dicebat: Domine, cur afflixisti populū tuū? quare misisti me, &c. Exo. 5. De Iosue autē legitur, quod cū aliqui de exercitu Israel terga verterunt ab hostibus, quod scidit vestimēta sua, & querulosē dicebat Deo: Quid dicam videns Israelem terga vertentē? Iosue 7. Hęc & multa similia scripturas scrutanti patent. Ex quibus habetur quod antiqui non patienter tollerabant tēporalia mala, cuius contrarium in discipulis Christi & eorū sequacibus frequenter reperitur: gaudebant enim cū de bonis propriis expo-

Quare tanta diuersitas est in modo viuendi, inter antiquos & modernos.

Antiqui Patres in bonis tēporalibus gaudebant, & in eorum amissione tristabantur. Sancti vero noui testamenti cōtrario. Genes. 37. 534.

Exo. 5. d. 5.

Iosue. 7. d. 7.

liabantur propter Deum: ad Hebræo. 10. Rapinam bonorum vestrorum cū gaudio suscepistis, nec solum hoc, sed etiam iniuriis & contumeliis pro nomine Christi sustinendis patientes erant. Vnde Acto. 5. Ibant Apostoli gaudentes à conspectu cōcilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Nec solum hoc sed etiam tormenta graua vsq; ad mortē propriam cum magna patientia, & nonnunquā cum mētis hilaritate sustinebāt, vt in gestis martyrorū latius cōtinetur. Non igitur immerito querenda videtur esse ratio tantę differētię inter sanctos vtriusq; testamenti, quorū fides salutifera eadem fuit, vt dictum est.

MAGISTER. Ad istā tuā admirationem tollendā presupponere debes, quod sicut in sciētiis oportet ordinatē procedere, sic vt ex notioribus incipiat disciplina, vt in 1. Philo. & in aliis locis docet Philosophus. Ita etiā oportet, quod qui inducere vult hominem seu populū ad obseruantias legū & præceptorum: eū incipiat mouere ex illis quę sunt magis in eius affectu. Pueri enim qui nondum habēt plene rationis vsum, nō prouocantur ad aliquid faciendum seu addiscendū, nisi puerilibus allitiātur munusculis, quę in eorum affectu magna bona estimantur. Cū enim ad perfectā perueniunt etatem, despectis puerilibus, mouentur ad aliquid fa-

Hebr. 10. 834.

Act. 5. g. 41.

Arist. 1. Philo. sico.

Modus inducendi homines ad obseruantias præceptorū

Antiqui quasi pueri sub pedagogo ducuntur

Ad Galat. a. 26.

Promissiones veter. test. sunt de bonis temporalibus, sed in noua lege de spiritualibus.

Ad Phil. 3. c. 13.

ciendū sub specie maiorū bonorū, ut puta diuitiarū seu honorū & huiusmodi. Cōstat autē quod lex vetus disponebat ad Christū, sicut imperfectū ad perfectū, eo quod dabatur populo rudi & imperfecto in cōparatione ad perfectionē, quę futura erat per Christū, quare ratione populū ille puero sub pedagogo existēti cōparatur, ad Gal. 4. Imperfectorū autem est tēporalia bona in magna estimatione habere, perfectorū autem est quod temporalibus cōtemptis in spiritualibus bonis tantum finem constituant. Et ideo sub veteri lege existentes, quia tanquā imperfecti temporalia querebant, & eis adherēbant, oportebat vt per tēporalia promissa manuducerentur ad Deum, quare ratione promissiones quę in veteri lege continentur, cōmuniter sunt de bonis tēporalibus, quę in affectu hominum imperfectorū magna representabantur, & sic ex talibus adeptis valde gaudebāt, & in eorum amissione vehementer cōtristabantur: secus est autē fidelibus sub nouo testamēto existentibus, qui tanquā perfecti, non per bona tēporalia, quę minima sunt, inducuntur ad legis obseruantia, sed per spiritualia, quę maxima sunt. Vnde Apostolus ad Philip. 3. Quę quidē retro sunt obliuiscens, ad anteriora me extēdo, quicumq; ergo perfecti sumus hoc sentiamus. Vnde isti de bonis tēporalibus adeptis vel amissis, non multū gaudebant

debant nec tristabantur, sed solū de spiritualibus. Ex quibus diligenter consideratis habes rationem supradictæ differentiæ.

DISCIPVLVS. Hæc ratio tua satis videtur sufficiens, quantum ad differentiam vtriusque populi in communi: populus enim antiquus in dubiè rudis erat & imperfectus, vt ex eorū gestis satis patet; nihilominus tamen inter antiquos erant aliqui viri perfecti. De Abraham enim legitur Genes. 17. Ambula corā me, & esto perfectus. & de Moyse Num. 12. Seruus meus Moyse in tota domo mea fidelissimus est, ore enim ad os loquor ad eū, & palam non per enigmata & figuram Deū intuetur. Ex quibus August. concludit quod Moyses tantę perfectionis fuit in hac vita, quod Deum videret per essentiā, quod maximę perfectionis est. Non igitur modica admiratione videtur dignū, quomodo prædicti & eorum similes, non leguntur in aliquo mundū contempsisse, nec temporalia bona propter Deum reliquisse, sed huiusmodi bonis sicut & alij simplices adherere. Non enim dicendum est, quod tales erant rudes seu imperfecti, cū de eis scriptura sacra oppositum testetur: vellem igitur de hoc amplius à te erudiri.

MAGISTER. Ad hoc quod quæris sanè intelligendū, præsupponere debes, quod perfectio spiritualis vitę non consistit essentialiter, in dimissione di-

uitiarū & virginitate seruāda & huiusmodi: licet ista sint via ad perfectionē facilius seu securi⁹ acquirendam: sicut aliqua sunt quę iuuāt seu proficiunt ad fanitatem corporalem habendā, quę tamen non sunt ad hoc necessaria, nec in eis etiā consistit essentialiter corporalis fanitas: & ideo de huiusmodi desertione tēporalium nō legitur Christū dedisse præceptum quod necessitatē imponit, sed tantum consiliū, quod non de necessariō datur sed de utili. Vnde possibile est, quod aliquis diuitias possidens habeat perfectionē spirituale, id est Deo per charitatem quātū in statu vię pertinet adherēdo, in tali enim adhæsione perfectio charitatis essentialiter consistit. Vnde Psalm. Mihi autē adherere Deo bonum est. Vnde Abraham & Moyses & alij sancti Patres antiqui, licet non leguntur tēporalia reliquisse: nihilominus tenendum est ipsos fuisse perfectos, sicut multoties reperitur, quod aliquis fanitatem corporalem perfectā acquirat, etiā non seruando medicorum consilia, quę Dei instinctu infirmantibus ad fanitatem dātur: immò ex hoc quod aliquis perfectam fanitatem sine huiusmodi medicinalibus cōsiliis adipiscitur, fortioris naturę esse iudicandum est, quam ille qui non potest acquirere seu conseruare fanitatem, nisi talia consilia sequatur, vt in libro de cælo & mundo. Vnde si benè scrutatus fueris verba Sal-

Repliat. Quare viri perfectissimi vel testis non temporalia propter Deū reliquisse legimus.

Gen. 17. 22.

Num. 12. b. 8.

August.

Perfectio spiritualis vitę in quo consistat.

Quare Christus non dedit præceptum de desertione bonorum temporalium sed tantum consiliū.

Psalm. 73 d. 28.

Similiter notanda.

Arist. in lib. de cælo & mundo.

ba Saluatoris circa Euangelica consilia, clarè reperies quod nō imponunt necessitatem, sed electioni eius cui dabatur ea relinquit, dicunt enim: Si vis perfectus esse, vade & vède, &c. Matthæi, 19. Ex quo patet, quod non necessitatem imponendo, sed solum consiliando hæc dicit. Non enim dicit: Si vis saluus esse, vel si vis ad vitam ingredi eternam, sed si vis perfectus esse. Similiter in hoc quod subdit: Et sequere me. satis innuit, quod in sequela Christi perfectio essentialiter consistit: dimissio verò diuitiarum nō perfectio sed perfectio nis via est: & sic intelligit istum passum Hieronymus & alij Doctores. Abraham igitur, qui diuitias possidebat, perfectus fuit, non enim habebat animum diuitiis irretitum, sed totaliter quantum in statu vię, possibile est Deo coniunctum. Vnde si diligenter verba Domini ad eum intelligis dicentis: Ambula coram me, & esto perfectus, satis reperies, quod perfectio Abraham in ambulando coram Deo, eum perfecte amando vsque ad contemptum sui & omnium suorum consistit: quem quidem contemptū in immolatione filij sui vnigeniti maximè demonstrauit: manifestum est enim quod Abraham prædiligebat filium suum vnigenitum, quā omnia bona sua exteriora, dicebat enim ad Deū: Domine quid dabis mihi? & ego vadā sine liberis. & ibidē infra: Ecce mihi non dedisti semē, & ver-

Consilia Christi si hominis voluntati relinquuntur.

Matth. 19. c. 21.

Hierony.

Quomodo possessio bonorum temporalium non impedit spiritualis vite perfectionē.

Abraham exemplum perfectionis vite.

Gen. 15. 2. 2.

naclus meus hæres meus erit. & tamen ipse Abraham ad vnicum iussu Dei volebat immolare filium, quē tam diu desiderauerat habere: vnde & ibidē dictū est ei: Quia fecisti rem hanc, & non pepercisti filio tuo propter me, benedicā tibi, &c. vsque ibi: Et benedicentur in semine tuo omnes gentes terrę, in quibus vobis facta est promissio Abraham, de Christo ex semine suo venturo, in quo omnes gentes secundum sufficiencyam spiritualem benedicuntur, vt Apostolus dicit: Non igitur dubitandū est quod bona exteriora Abraham, propter Deum dimisisset, qui immolationē filij, tam prompte propter Deum facere intendebat. Similiter & de Moyse legitur, quod in tantū proximos diligebat propter Deū, quod pro remissione peccatorum populi Deum deprecans dicebat: Aut dimitte eis noxā hanc, aut si non facis, dele me de libro tuo quē scripsisti. Quomodo autē intelligatur talis deletio potest haberi. Exo. 32. vbi est proprius locus tam in postilla, quā in additione, & quocūque modo exponatur. Ex hoc manifestè habetur, quod charitas Moyse ad proximos propter Deum erat tantum intensa quantum possibile erat in statu vię, & sic non est dubitandum, quod Moyses dimisisset omnia bona temporalia exteriora, & etiam vitam corporalem, propter bonū populi spirituale. Similiter & de

Exemplum perfectionis vite Moyse.

Deletio de libro vite quomodo intelligitur, vt de additionem super Exo. c. 32. f. 32.

444 Secunda pars de Scrutin. scriptu.

2. Reg. vlt. c. 17.

Exemplum perfectionis vite David

David legitur 2. Reg. vlt. Quod cum vidisset Angelum percussentem populum dixit Deo: Ecce ego sum qui peccaui, isti qui oues sunt quid fecerunt? vertatur obsecro manus tua contra me, & contra domum patris mei. Ex quo patet, quod in ipso David virtus charitatis sic erat ordinata, quod preelicebat mortem propriam temporalem sui & suorum plusquam mortem populi, qui non peccauerat in illo peccato: & sic non est dubitandum, quod David reliquisset omnia bona temporalia, quibus vita corporalis praefertur, propter Deum & proximum. Ex praemissis igitur habes quod antiqui patres, & si non leguntur reliquisset temporalia, prout in consiliis Evangelicis continetur, quae ad viam perfectionis pertinent, non ex hoc tenendum est, quod ipsam perfectionem spiritualem non haberent. Nec mirari debes, ex hoc quod antiqui patres, non leguntur mundum contempnisse, seu bona temporalia: nam quia ex ruditate populi oportebat eos per promissionem bonorum temporalium, populos ad observantiam legis inducere, ut iam dictum est. Ideo necessarium erat ut temporalia bona, per quorum promissiones rudes & simplices inducere, ad spiritualia conabantur, tanquam preciosa viderentur reputare. Ille enim qui puerum per manuscula parua vult ad aliquod bonum inducere, oportet, quod illud manusculum ut ma-

Corollarium in quo perfectionem antiquorum exponit.

Similitudo notanda.

gnum & preciosum puero ostendat, ut puer per illud attrahatur ad bonum: si enim illud manusculum puero illi vile ostenderet, sicut est in rei veritate, nequaquam per promissionem illius manusculi puerum promoveret. Isto igitur modo antiqui patres temporalibus bonis videbantur adherere sicut caeteri, ut vulgares rudes temporalia bona, magna esse existimarent, ut si per talium promissiones ad spiritualia bona inducerentur.

Quomodo optimi antiquos patres, bona temporalia possidere, & non consequantur.

CAPITVLVM. III.

In quo ostenditur, quod consilia Evangelica, licet non sint ad salutem necessaria, sunt tamen valde utilia: & ibidem redditur ratio, quare huiusmodi consilia non fuerunt antiquis, data explicitè.

DISCIPVLVS.

Si consilia praedicta, quae tu discis, solum viam perfectionis habent demonstrare, non sunt necessaria ad salutem, eo quod perfectio etiam sine illis haberi posset, ad quid quæso praedicta consilia data sunt, cum sine eis, ut dicis, perfectio haberi possit.

Ad quid si consilia Evangelica fuerint data à Christo.

MAGISTER. Manifestum est, quod licet ad victoriam quaerendam de aduersario, non sit necessarium armis uti militaribus: legitur enim de Sapsone, quod cum mandibula asini interfecit quam plurimos Philistaeos, Iudic. 15. Similiter & David deuicit Philistaeum sine armis militaribus, cum sola fundibula, 1. Reg. 17. Non tamen ex hoc sequitur,

Respondit per similitudinem opinionem.

Iudic. 15. 25.

1. Reg. 17. g. 50.

Distinct. IIII.

quitur, quod non sit consilium utile militantibus ut armis competentibus utatur in bello, pauci enim sunt qui inermes triumphum belli obtineant, nec sua securè possideant, vnde. Luc. 11. Si fortis armatus custodit atrium suum, &c. Vnde & consilia Evangelica de dimissione temporalium & huiusmodi valde utilia sunt: illa enim, quae in consiliis continentur Evangelicis, sunt quasi arma contra spirituales nequitias, quae impediunt perfectionem vitae spiritualis, & ideo summè utilia sunt, praesertim pro infirmis, qui ex huiusmodi temporalibus ut plurimum impediuntur à consequitione spiritualium, ut dictum est supra: licet talia consilia quandoque non sunt necessaria, quo ad fortes & robustos, qui radicati sunt in charitate Dei, ut patet ex praedictis sanctorum antiqui testamenti exemplis.

Luc. 11. c. 21.

Consilia Evangelica sunt quasi arma contra spirituales nequitias.

Quare consilia non fuerint antiquis data.

Heb. 5. d. 13.

Capit. 3. 445

MAGISTER. Ratio autem quare consilia Evangelica non leguntur, in antiquo testamento expressè data, potest esse duplex. Prima quia inter consilium & praecipitum talis differentia communiter assignatur, scilicet quod praecipitum necessitate importat, consilium autem in optione eius cui datur est impositum. Vnde in lege noua, quae est lex libertatis, conuenienter fuerunt addita consilia praecipitis, non autem in veteri lege, quae lex seruitutis erat. Et haec ratio habetur 1. 2. q. 108. ar. 4. Alia ratio potest ad hoc assignari, & est talis, nam antiquus populus sic erat rudis, quod spiritualia valde difficulter capiebat, & temporalibus communiter adhaerebat. Vnde si talibus expressè dimissio temporalium fuisset proposita, tanquam valde utilis, tunc tales ex sui ruditate à cultu diuino faciliter recederent. Legitur enim Matth. 19. Quod cum Christus de consiliis ad perfectionem pertinentibus expressè loqueretur, ut dicendo adolecenti: Si vis perfectus esse, &c. quod ille abiit tristis: similiter & cum discipulis dixisset, de consilio continentiae: Sunt eunuchi qui castrati sunt propter regnum caelorum. illi dixerunt: Quis ergo poterit saluus esse? Si igitur isti qui doctrinam saluferam ab ipso Christo immediate audiebant, eius miracula continuè videntes, cum hoc tamen ex talibus consiliis contristabantur seu turbabantur, Et quanto

Duplex ratio quare consilia antiquis data fuisset, non leguntur. Prima ratio.

S. Th. 2. 2. q. 108. artic. 4. Secunda ratio, quia antiquus populus erat rudis, cui si dimissio temporalium praecipisset, facile recalcitra-

Matth. 19. c. 21.

446 **Secunda pars Scrutin. scriptur.**

quanto magis sentiendum est de populo illo antiquo, qui puero sub pedagogo existenti comparatur. Ad Gal. 4. unde talia consilia non conueniebant ut talibus dareretur expresse, sicut populo nouæ legis, in quibus communiter gratia abundantius data est per Christum: iuxta illud Ioã. 1. Lex enim per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Et circa hoc notare debes, quod licet consilia prædicta in antiquo testamento, non fuerunt expresse data propter rationes prædictas, nihilominus tamen talia consilia esse ad perfectionem utilia implicitè ibidem continentur, licet Phariseorum turba hoc non sentiat

Ad Gal. 4. a. 2.

Ioan. 1. b. 17

Consilia data erant iis quibus magis dabantur implendi gratia.

CAPITVLVM III.

In quo ostenditur, quod consiliu de desertione rerum temporalium est utile ad Deo adherendum, et implicitè continentur in veteri testamento.

DISCIPVLVS.

Declaramihi rogo, quomodo consilia Evangelica implicitè in veteri testamento continentur.

MAGISTER. Ad ista sciendum attendere debes, quod sicut de iis que sunt de necessitate salutis credenda, ad que naturalis ratio humana minimè attingit, sicut est mysteriũ Trinitatis in diuinis, & mysteriũ incarnationis Christi, similiter & vltimum premiũ beatorum, non traditur in veteri testamento, expresse

Antiquis mysteria supernaturalia implicitè tradebantur, non autem expresse ob debilitatem intellectus illius populi.

propter debilitatem intellectus illius populi, ut supra dictum est: nihilominus tamen prædicta traduntur implicitè seu figuratiuè, in tantum quod habentes sensus spirituales exercitatos possunt illa percipere: sicut eadem ratione in agnoscibilibus, illa que cadunt sub consiliis filiis Euangelicis, ad que implenda homines modice virtutis seu considerationis difficulter attraherentur, talia non traduntur in lege veteri expresse, nihilominus traduntur implicitè. Unde si scripturas sacras antiquas diligenter scrutatus fueris, reperies quod paupertas pertinet ad illos, qui ad cultum diuinum singulariter deputantur, & hoc ut liberius & expeditius se haberent ad obsequiũ diuinũ. Tribus enim Leui qui ex ordinatione diuina fuit separatus ab aliis tribubus, ut Deo seruitio deputaretur, ideo fuit sibi prohibitum habere possessiones seu hereditatem cum cæteris. Legitur enim Deut. 10. Eo tempore separauit Dominus tribum Leui, ut portaret arcam fœderis Dñi, & stare in ministerio coram eo, ac benediceret in nomine illius, usque in præsentem diem, quam obrem non habuit Leui partem, neque possessionem cum fratribus suis, quia ipse Dñs possessio eius, & hæc tibi. Ex quo habes manifestè, quod dimissio terrarum propter Dei obsequiũ, virtuosa est & laudabilis: alioquin non fuisset hoc singulariter impositum tribui Leui, que inter alios diuino cultui assignabatur.

Pari ratione Evangelica consilia implicitè tradebantur.

Paupertas proprie pertinet ad illos qui cultui diuino deputantur.

Deut. 10. b. 8.

Paupertas tribus Leui.

Diverse opiniones circa decimasque in veteri testamento soluebantur.

Quidam dicunt tres decimas deberi solui singulis annis.

Distinct. III.

DISCIPVLVS. Ista que proponis vltiori indigent declaratione: paupertas enim Leuitarum, non erat per desertionem omnium temporalium bonorum, sicut ad consiliũ Euangelicum pertinet. De quo Matt. 19. Vade & vende omnia que habes, &c. Leuitique habebant decimas omnium fructuum in mercedem laborum suorum, unde Numerorum 18. legitur: Filiis autem Leui dedi omnes decimas Israel in possessionem pro ministerio, quo seruiunt mihi in tabernaculo fœderis. Constat autem, quod illi qui omnes decimas totius Israel habebant, non debent dici pauperes, nec omnia exteriora deserentes, sed potius diuites possunt dici.

Matth. 19. c. 21. Arguit quod Leuitique tribus, quod indigebat: cum haberet decimas. Num. 18. c. 21.

MAGISTER. Ad istam tuam obiectionem tollendam, præsupponere debes generaliter, quod sicut illa, que figuratiuè traduntur in veteri testamento de credendis, non sunt omnino similes rebus per ea figuratis, sed multum differentes, alioquin essent eadem, sic inter implicitam traditionem eorum, que in veteri testamento traduntur agendorum & inter ipsorum explicitam expressionem, magna differentia censenda est. Particulariter etiam circa decimas, que in veteri testamento precipiuntur solui, debes scire, quod de huiusmodi decimis varij varia senserunt. Fuerunt quidam opinantes quod tres decime debebant dari in quolibet anno. Vna scilicet

Cap. 4. 447

pro Leuitis, de qua Numero 18. Filiis Leui dedi omnem decimam Israel, &c. ut supra fuit allegatum. Secunda verò decima erat retinenda apud dominos prædiorum, ad hoc ut ipsam vel precium eius portarent in Hierusalem, & ibidem expenderentur in victualibus ad nutum dominorum eam portantiũ. De qua decima habetur expresse Deut. 14. vbi dicitur: Decimabis omnem fructum feminis tui, & comedes coram Domino Deo tuo in loco quem elegerit, &c. Tertia verò decima, erat danda peregrinis, pupillis & viduis, & huiusmodi pauperibus, ut infra eodem cap. & secundum hanc opinionem ad Leuitas pertinebat in quolibet anno, præterquam in anno septimo, scilicet Sabbathi, vna decima integra. Sed licet hæc opinio satis possit in litera fundari, non tamen sic tenetur communiter ab Hebræis, quibus in similibus, que non respiciunt fidem nostram assentiendum est, præsertim cum ratio dicat, quod tres decimas in quolibet anno soluere, seu separare esset grauissimum. Videmus enim per experientiam quod fideles Christi ut plurimum vnã solam decimam difficulter solunt, & hoc in aliquibus regionibus, quia in multis aliis nulla soluitur decima. Unde secundum communem sententiam Hebræorum, prædictæ tres decime aliter sunt intelligendæ. Ad cuius declarationem sciendum, quod in quolibet hebdomada annorum, erat vnus annus

Prima pro Leuitis. Num. 18. c. 21. Secunda, portabatur in Hierusalem.

Deut. 14. c. 22.

Tertia danda peregrinis, pupillis, viduis & pauperibus.

Hebræi non tenent prædictam opinionem.

Alia opinio decimarum.

Septimo an
no non lice-
bat colere
terram, &c.
quia erat an-
nus Sabba-
thi.
Leui 25. a. 5.

Modus quo
persolueban-
tur decimæ
sex annis.

Nume. 18.
c. 21.

Deut. 14.
c. 22.

Expositio
notanda de
soluione de-
cimæ, &
de modo di-
tribuendi
Leuitis, do-
minis, &
pauperibus.

annus Sabbathi terre, in quo nõ
licebat seminare neque colere
terram: fructus enim illius erat
communis, tam hominibus quã
bestiis agri, vt habetur Leui. 25.
& sic in illo Sabbatho terræ non
dabantur decimæ, cum fructus
terræ non erant proprii alicui-
us, sed occupanti, seu comedē-
ti concedebantur. In sex verò
annis cuiuslibet hebdomadæ de-
cimæ dabantur isto modo. Nam
primo anno decimæ dabantur
Leuiticis: secundo verò anno
decimæ assignabantur dominis,
scilicet decimantibus, ad hoc vt
eas vel precium earum comede-
rent in Hierusalem: in tertio ve-
rò anno, decimæ dabantur paupe-
ribus: & iste ordo seruabatur in
tribus sequentibus cuiuslibet
hebdomadæ: ita quòd in quar-
to anno decimæ pertinebant ad
Leuitas, in quinto verò ad ipsos
dominos decimantes, in sexto
pertinebant ad pauperes. Vnde
cum legitur Nume. 18. Filiis au-
tem Leui dedi omnes decimas
Israel. hoc est intelligendum in
primo anno, & in quarto cuiusli-
bet hebdomadæ tantum. Cum
autem dicitur Deute. 14. Deci-
mã partem separabis de cunctis
fructibus, qui nascuntur in ter-
ra per annos singulos, & come-
des in conspectu Domini Dei
tui, in loco quẽ elegerit Domi-
nus Deus tuus: nec si potueris
ad eum hæc cuncta portare, ven-
des omnia & in precium redi-
ges, portabisque manu tua, &
proficisceris ad locũ, quem ele-

gerit Dominus Deus tuus, &
emes ex eadem pecunia quid-
quid tibi placuerit & comedes,
&c. hoc intelligitur de decimis
secundi & quinti anni cuiuslibet
hebdomadæ, ad dominos deci-
mantes pertinentibus. Cum au-
tem in aliis locis dicitur, quòd
decimæ erant dandæ peregrinis,
pupillis & huiusmodi, prout in
prædicto cap. & in aliis habetur,
hoc est intelligendũ de decimis
tertij & sexti anni, quæ ad paupe-
res pertinebãt, vt dictum est: &
sic intelligunt omnes Hebraici
expositores, tã antiqui quã mo-
derna distributiones decimarũ:
& quia in fine cuiuslibet triennij
domini prediorũ debebant cõ-
putare decimas illorum triũ an-
norũ, vt prædicti perfectè habe-
rent portionem suam modo su-
prædicto: idcirco legitur Deut.
26. Quando cõpleueris decimã
cunctarum frugũ tuarum, anno
decimarum tertio dabis Leuitæ
& aduene, pupillo & vidue, vt co-
medãt intra portas tuas & satu-
rentur. in quo loco non fit men-
tio de portione propria pertine-
ti domino decimanti, vt dictum
est: quia illa erat sua ad prædictũ
vsum, sed fit mentio de Leuita,
cuius erat decima primi anni, &
de peregrino & vidua, &c. cui-
us erat decima tertij. Ex qui-
bus patet, quòd ad Leuitas non
pertinebant decimæ cuiuslibet
anni, sed solũ decimæ duorũ an-
norum, scilicet primi & quarti,
in qualibet hebdomada septem
annorum: & sic præsumendũ est,
quòd

Deut. 26.
b. 12.

Hinc patet
responso ad
argumentũ
ostendendo
Leuitas non
esse animati.

quòd ex ista decima Leuitæ non
essent diuites: nam cum tribus
Leui esset duodecima pars, seu
tredecima totius Israel, & tamẽ
non haberet aliquas possessio-
nes sicut cæteræ tribus, vt dictũ
est: constat quòd decima duo-
rum annorum tantum in qualibet
hebdomada non corresponderet
eis ad totalem sufficientiam
vitæ, sed semper essent indigen-
tes seu egeni. Vnde in sacra scri-
ptura Leuitæ, cum pauperibus
& peregrinis & huiusmodi nu-
merantur, Deute. 12. Gaudebitis
cũ Domino Deo vestro vos
& filij & filie vestræ & serui & an-
cillæ, & Leuita, qui in portis ve-
stris est, & non habet partẽ nec
hæreditatem vobiscum. Simili-
ter in eodem 14. Venit Leuita,
qui non habet partem nec hære-
ditatem tecũ, & peregrinus &
orphanus & vidua, & comedet,
&c. & sic in quã pluribus locis:
ex quibus patet, quòd Leuitæ
vt pauperes reputabãtur inter
omnes tribus Israel, quæ quidẽ
paupertas dispositione diuina
fuit tribui Leui assignata, eo
quod erant deputati ad ministe-
rium diuinum, prout habetur
Deute. 10. vt supra est allegatũ.
Ex quo vltius sequitur, quòd
desertio bonorum temporalium
exteriorũ pertinet ad eos qui
Deo & suis obsequiis mancipã-
tur, quod est propositum.

Leuita in
sacra scrip-
tura cõ pau-
peribus cõ-
putantur.
Deut. 26.
c. 12.

Deut. 14.
c. 29.

Leuita in-
ter omnes
tribus pau-
peres repu-
tabantur.

Deut. 10.
b. 8.

Arguit ostẽ-
dendo pau-
pertatẽ Apo-
stolorum in
comparatio-
ne ad Leui-
tã.

DISCIPVLVS. Pauper-
tas Leuitarum prout tu etiã ex-
ponis, nullo modo est similis
paupertati, quæ in cõsiliis Euan-

gelicis continetur: in illa enim
nihil debet remanere propriũ.
Legitur enim de Apostolis, Mat-
thæi. 19. Nos qui reliquimus om-
nia, & sequuti sumus te. & Mat-
thæi. 19. Vade & vende omnia quæ ha-
bes, &c. vbi ergo omnia dimit-
ti debent, nihil debet remane-
re. Vnde & si prædictæ decimæ
duorum annorum tantũ in heb-
domada præsumantur suffice-
re ad sustentationem sufficientẽ
Leuitarum, sufficiunt tamen ad
excludendum ab eis paupertate-
m, vt manifestum est.

Matt. 19.
c. 27.

Ibid.

MAGISTER. Si decimæ
duorum annorum prædictorum
quæ ad Leuitas pertinebant ef-
sent singulariter assignatæ, ita
quod quilibet Leuita haberet
certam portionẽ assignatã sibi
de illis decimis, sicut modo in
Ecclesia vbi decimæ dantur, cle-
rici cõmuniter habet portiones
suas assignatas in diuersis locis,
vel in eodem secũdam certam
taxationem, sic verũ esset quòd
Leuitæ non deberent dici pau-
peres, secũdam omnimodã de-
sertionem temporalium, etiã si
portio sua nõ esset sibi sufficiens,
sed sic pertinebant decimæ illo-
rum duorum annorum Leuitis,
quòd nullus eorum habebat ali-
quã portionẽ certam: nã in op-
tione seu libertate dominorum
decimantium erat soluere de-
cimas ad Leuitas pertinentes,
cuique Leuitæ maluisset. Vnde
si omnes darent decimas suas,
vni Leuitæ tantum, nulli aliorũ
tenerentur dare decimas suas,
& sic

Quomodo
Leuita per-
cipiebãt de
decimis.

In optiõne
dominorum
erat soluere
decimas Le-
uitæ cui ma-
luisset.

& sic nullus eorū dici debet habere proprium in decimis, quia erant quasi omnibus communia. Habere autem proprium in communi tantum, non semper excludit rationem paupertatis, vt potest haberi 2. 2. quæst. 88. artic. 7. In primitiua enim Ecclesia tempore Apostolorum, à quibus religio sumpsit exordium, omnia erāt eis cōmunia. Act. 2. Vnde huic primitiuae paupertati quodāmodo assimilatur paupertas Leuitarū, & hoc in duobus. Primo in habendo aliquid in communi: secundo in non habendo bona immobilia, quia tēpore Apostolorum fideles vēdebant talia bona: vnde etiam si strictē paupertas Leuitarum, non sit omnino similis, paupertati Euangelicæ siue Apostolorum: tamen satis sufficit ad ostendendum quod dimissio terrenorū utilis est ad adhærendū Deo seu ad vacandum diuinis obsequiis. Nec obstat prædictis quod in promissionibus antiquo populo factis legitur: Indigens & mendicus non erit inter vos. Deute. 15. & infra, 28. Et scenerabis gentibus multis, &c. Ex quibus apparet quod paupertas non est laudabilis, sed potius abundantia diuitiarum. Nā ista & consimilia pertinent ad communem statum illius populi, qui per promissiones temporales, erant reducendi ad opera virtutum, vt iam dictum est, sed ad innuendum, quod desertio terrenorū est utilis ad Deo ad-

S. Tho. 2. 2. q. 88. art. 7.

Act. 2. g. 45 Paupertas in primitiua Ecclesia similis erat paupertati Leuitarum in duobus.

Nota expositionem illarum autoritatum.

Deut. 15. a. 4 & 28.

hærendum, satis ostenditur per paupertatem Leuitarum supra dictam.

CAPITVLVM. V.

In quo ostenditur continentiam esse laudabilem & opportunam ad diuina suscipienda: & quod in veteri testamento saltem implicitè traditur.

DISCIPVLVS.

Sufficiunt mihi prædicta ad ostendendum, quod desertio temporalium sit utilis vel opportuna ad vacandum Deo seu adhærendum ei, præsertim ad eos qui alios habent docere legem diuinā, sicut de Leuitis legitur Deute. 23. Docebūt iudicia tua Iacob, & legem tuam Israel. sic est in Hebræo. Sed adhuc scripturas scrutando antiquas, non inuenio, quod continentia sit ibidem cōmendata intātum, quod sit licitum & multominus meritum, vt homo à cōtrahendo matrimonio absteineat, potius enim reperio oppositum. Legitur enim Deut. 7. Benedict⁹ eris inter omnes gentes non erit inter te sterilis vtriusque sexus. Ex quo patet, quod ad benedictionem singularem illius populi inter omnes gentes fecunditas reputabatur, quod nō potest exerceri cum omnimoda cōtinentia, quæ inter Euāgelica cōsilia habetur: talē enim cōtinentiā nullus Patriarcharum seu sanctorū antiquorū nec etiā ipsi Leuitæ, qui Deo, vt dictū est, specialiter famulabātur, legūtur obseruare.

Arguit de continentia.

Deut. 27. b. 10.

Deut. 7. c. 14.

Vnde

Vnde peto quod mihi ostendas si fortē in aliquo loco scripturarum antiquarū reperiri posset saltem implicitè, quod huiusmodi cōtinentia sit laudabilis.

MAGISTER. Virginitas seu cōtinentia perpetua in veteri testamento non legitur cōmendari, eo quod maior seu potior benedictio quam antiqui à Deo habuerūt fuit illa, per quā fuit eis diuinitus annunciatum, quod in semine suo, scilicet in Christo, benedicerētur omnes gentes. Gen. 22. Ad cuius maxime benedictionis exequutionē necessario requirebatur fecunditas in illa natione: quapropter in illo statu sterilitas non commendabatur, sed potius fecunditas. Nihilominus tamē, si scripturas antiquas scrutatus fueris, reperies saltem implicitè, quod cōtinentia requiritur, & est laudabilis saltem in illo tēpore, quo quis habet seipsum eleuare ad diuinas suscipiendas reuelationes: quandoque etiā cum habet vti aliquo sacro insolito modo. Primum patet, nam cum Deus moneret populum per Moysen, vt disponerentur seu sacrificarentur ad legem diuinam in monte Sinay recipendam, tunc specialiter prohibuit eis accessum ad vxores. Vnde Exo. 19. cum de datione legis tractaretur sic legitur: Descendit Moyses de monte ad populum & sanctificauit eos: cumq; lauassent vestimenta sua, dixit ad populum: Estote parati in

Virginitas in v. test. non legitur commendari, nisi a causa.

Genes. 22. d. 18.

Cōtinentia requiritur ad diuinas reuelationes suscipiendas, & ad rei sanctificationem.

Probat primum.

Exo. 19. c. 15.

diē tertium, id est, per tres dies, ne appropinquetis vxoribus vestris. Ex quo satis innuitur, quod actus matrimonialis licet in aliis temporibus esset licitus: tamen in præparatione ad audiendam seu recipiendam legem diuinā illicitus erat, quod satis demonstrat intentum saltē implicitè. Secundum patet, nam cum Dauid à facie Saulis fugiēs ab Abimelech sacerdote panem peteret, ad sui & suorum necessitatē subueniendam, legitur sacerdotem respōdisse ipsi Dauid, 1. Regum. 21. Non habeo panes laicos ad manum, sed habeo panē sanctum: si mundi sunt pueri maxime à mulieribus manducant. Ex quo patet, quod etiam ad debitum vsum rei sacre cōtinentia saltem momentanea requiritur: quod satis sufficit ad ostendendum implicitè, quod cōtinentia laudabilis est in casibus prædictis & similibus.

Probat se cōm. candum.

1. Reg. 21. b. 5.

CAPITVLVM VI.

In quo ostenditur, quod obedientia, prout cadit sub voto religionis, est virtuosissima & laudabilis, & etiam implicitè in antiquis documentis traditur.

DISCIPVLVS.

Quis habet ex parte dictis, quod obedientia temporalium est cōm. cōm. cōm. affectionū per cōm. cōm. cōm. quæ secundum cōm. cōm. cōm. ad viam perfectionis pertinent, in antiquo testamento licet non explicitè, saltem implicitè innuitur. De obe-

Obedientia necessaria ad salutem.

obedientia verò, quæ inter cætera consilia continetur, si consideretur in communi, secundum quam quilibet inferiorum tenetur obedire suo superiori in iis quæ pertinent ad talem superioritatem, satis habetur in veteri testamēto. Nam de iis quæ pertinent ad obedientiam Dei, quæ se extendit ad omnes & per omnia manifestum est. In hac enim obedientia tota vis obligationis diuinę legis fundatur. Vnde Exo. 19. cum Deus intenderet populū disponere ad suę legis receptionem, præmittit: Nūc si audieritis vocem meam, & quod idem est ac si diceret, si obedieritis mādatis meis. Vnde de talis obedientia, secundum quam Deo oportet obedire, necessaria est nec pertinet ad consilium. Sunt etiam alia in quibus obedientia est de necessitate salutis in antiquo testamēto: in iis enim quæ pertinent ad iudicialia negotia lex antiqua docuit, vt obediretur summo faceret, vel Iudici, in loco à Deo electo præsidenti vel præsidentibus, vt habetur Deute. 17. In aliis verò agilibus obediendū est voci Prophetę. Deut. 18. Ex quib' licet habeatur quod obedientia sit quid virtuosum & laudabile, est tamen necessaria in casibus prædictis, non enim reperio in antiquis voluminibus quod aliqua obedientia sit laudabilis & virtuosa, quę tamen non sit de necessitate salutis, sicut est obedientia religio-

Exo. 19. 2. 5.

Obedientia que præceptis debetur nõ pertinet ad consiliū.

Deut. 17. c. 13.

Deut. 18. d. 19.

Quariz an sit aliqua obedientia laudabilis que non sit necessaria ad salutem.

forum, quæ ante votū cadit sub consilio tantum, non autem sub præcepto.

MAGISTER. Quod autem quis totum suū velle in potestate alterius, supponat propter Deum, de quo datur consilium Evangelicum, quod quidem consilium religiosi vouent, si diligenter antiquas scrutatus fueris scripturas, satis reperies quod saltem implicite talis obedientia, quæ est totalis in quantum fit per abdicationē proprię voluntatis, est laudabilis & meritória, quod sic patet. Nam vt legitur I. Regum. 15. Obedientia præfertur victimis & holocaustis. cuius ratio est: nam in sacrificiis quæ Deo offeruntur, vt ait Gregor. aliena caro mactatur: in ipsa verò obedientia propria voluntas Deo offertur. Constat autem quod inter sacrificia quæ Deo offeruntur, holocaustum principalem tenet locum, in quantum totum incenditur in Dei honorem, de ceteris verò sacrificiis pars incenditur in altari, & pars cedit in usum offerentium, vt habetur Leuit. 1. & infra. Sicut ergo se habet holocaustum ad cætera sacrificia, sic se habet obedientia totalis ad particulares obedientias supradictas. Item circa obedientiam totalem de qua agimus considerandū est, quod per desertionem temporalium bonorum exteriorum propter Deum, quod ad viam pertinet perfectionis, vt dictū est, homo

Obedientia religiosi vni laudabilis implicite saltem reperitur in scripturis.

I. Reg. 15. c. 22.

Grego.

Holocaustū inter sacrificia principaliorum non tenet locum.

Leuit. 1. b. 9.

offer

offert Deo sacrificium de bonis exterioribus: per continentiam autem offertur Deo sacrificium de proprio corpore, per obedientiam verò totalem homo offert Deo sacrificiū de bono animæ: cum voluntas in regione animæ principatum tenet: per ipsam enim homo dominatur cæteris viribus animæ & corpori proprio, & etiā rebus exterioribus. Ex quib' patet quod sicut inter hominis bona, corpus præfertur ex terroribus bonis, & anima corpori: sic qui propriam voluntatem offert propter Deum, aliquid magis offert, quàm qui offert bona corporis seu bona exteriora. Vnde & Samuel, vbi supra, victimis & holocaustis obedientiam prætulit. Vnde ex prædictis satis habes, quod abdicatione proprię voluntatis ad viam perfectionis præcipue pertinet.

Abdicatione voluntatis ad perfectionem pertinet.

CAPITVLVM VII.
In quo ponuntur quedam obiectiones Pharisæorum contra viros iustos seu sanctos nostre religionis, qui per ieiunia & abstinentias frequenter se affligunt: quę quidem obiectiones ibidem solvuntur.

DISCIPVLVS.

EX dictis tuis sufficienter habeo, quod tria vota, in quibus consistit essentialiter religio, pertinet ad viam perfectionis habendæ, & etiam quod illa ad perfectionem pertinere in scrutinio scripturarum antiquarum implicite reperiuntur. Sed

adhuc video quedam, quæ in religione Christiana consueuerūt laudari, de quibus tamen infideles marmurant, dicentes hoc esse contra doctrinam legis antiquę, vnde amplius vellem à te circa illa erudiri.

MAGISTER R. Explica mihi illa vt veritas pateat.

DISCIPVLVS. Infideles & specialiter illi, qui sectam Pharisaicam sequuntur, non solum simplices, sed etiam eorum præcipui Rabbini seu magistri in suis codicibus sæpe derident de sanctis atque religiosi nostris, in hoc quod affligunt se, vitam asperam ducendo, abiectè viuendo, & corpora sua variis ieiuniis & abstinentiis macerando, quod asserunt esse contra mentem Mosaicę legis. Vnde Rabbi Moyses ille magnus magister eorum in suo Deuterono. lib. 1. titulo de moribus humanis capitu. 3. dicit: Qui abstinent à carnibus, vel à potu vini, vel à contrahendo matrimonio, vel ab honestis indumentis, ita quod non nisi sacco vel lanis grossis induantur, sicut faciunt religiosi Idumitæ, per Idumitas autem communiter apud eos intelliguntur Christiani, de quo subdit: Hęc est via pessima, & qui in ea ambulat impius seu peccator vocatur. Hęc ille. Ad quod probandum inducit illud quod legitur Numer. 6. de Nazaræo, qui in translatione nostra dicitur consecratus, qui ex voto proprio tenebatur à vino & ficera

Pharisæi irrident religiosos se ieiunius & abstinentiis affligentes. Rab. Moys. lib. 1. titu. de moribus. c. 3.

Idumitæ apud Hebræos sunt religiosi Christiani Pharisæi eos Idumitas vocant.

Num. 6. a. 3.

Ff abstine-

abstinere, & à racemis recentibus seu siccis, & huiusmodi. De quo Nazaræo legitur in eodem capit. quòd debebat offerre parturiturum, aut duos pullos colubarum, vnū pro peccato, & aliū pro holocausto, & quòd sacerdos debebat orare pro eo, quia peccauit super animam, sic est in Hebræo. Ex quo arguitur in nomine Talmudistarū antiquorum sic: Si Nazaræus, qui non affixit se, nisi tantum per abstinentiam vini indiget propitiatione seu indulgentia, eo quod affixit animam suā in abstinendo, quanto magis peccat illè, qui à multis rebus licitis abstinet: & post multa dicit ibidē concludēdo, quòd illi qui ieiunant frequenter non bene faciunt, & quòd de istis Salomon scripsit Ecclesiast. 7. Noli esse iustus multum. Hæc & alia similia prædictus Rab. scribit contra abstinentes & ieiunantes, & hoc quamplurimi eorum sequuntur, vertentes quasi in derisum abstinentias & vigilias, & alias austeritates, quibus veri deuoti & sancti nostræ religionis communiter vtuntur.

MAGISTER. Nō mireris si Pharisei & eorum sequaces in prædictis errant. In quam plurimis enim aliis, quæ ad verū intellectum sacræ scripturæ, & etiam ad bonos mores pertinet, manifestè errasse reperiuntur, prout patet ex quibusdā supra dictis, & Deo duce forte in sequentibus amplius patebit. Ad præsens autem ipsos errasse in

hoc quod abstinentias & ieiunia nostra reprobant, manifestè potest haberi per Scrutinium scripturarum, in quibus putant vitam æternam habere. Moyses enim legislator, de quo Deus testatur, quòd in tota domo Dei fidelissimus est, & multas alias præ eminentias habuit respectu cæterorum prophetarum. Vnde Num. 12. De eo tamen legitur: Quòd bis ieiunauit 40. diebus & 40. noctibus, vt mereretur legē diuinā accipere. Vnde in prædicto cap. legitur: Quando ascēdi in montē, vt acciperem tabulas lapideas, &c. & perseueravi in mōte 40. diebus & 40. noctibus panē non comedēs, & aquā non bibens. & infra: Cūq; transissent 40. dies & toridē noctes, dedit mihi Dñs duas tabulas lapideas tabulas fœderis. Ieiunauit etiam secundo alios 40. dies & 40. noctes pro peccato populi expiando, vnde ibidem infra: Et procidi ante Dñm, sicut prius 40. diebus & 40. noctibus, panē non comedens, & aquam non bibens propter omnia peccata vestra, quæ gefistis contra Dominum. Quanta ergo insania est illorum, qui ieiunia deuotè facta reprobant, cū scriptura testatur, quòd mediāntibus ieiuniis Dominus legem diuinam dedit Moyse, & peccatis populi percipit. Isti enim duo effectus, scilicet receptio legis diuinæ, & remissio peccatorum maximè totius populi, quos mediāntibus ieiuniis Moyses à Deo impetrauit,

Probat per testimonia scripturarū Phariseos errare abstinentias & ieiunia videntes. Num. 12. b. 7.

Moyse bis ieiunauit quadraginta diebus & quadraginta noctibus.

Maximi effectus ieiuniorum.

uit maximi sunt. Vnde & ieiunia deuotè facta, quibus talia à Deo impetrantur non modici meriti reputanda sunt. Item Dan. 1. de Daniele & tribus pueris, qui à cibo & potu regio abstinentes, solis leguminibus & aqua contentabantur: de eis ibidem legitur, quòd eis Dominus dedit scientiam & disciplinam in omni libro & sapiētia, Danieli autem intelligētiam omnium visionum & somniorum: quomodo ergo abstinentia etiam stricta reprobari posset? cū Deus ipsa mediante talia dare famulis suis cōsueuit. Item Dan. 9. de se ipso Daniel dixit: Et posui faciem meam ad Dominum Deum meū rogare & deprecari in ieiuniis, sacco & cinere, & orauī Dominum Deum meum & confessus sum & dixi: Obsecro, &c. Per quod quidem ieiunium responsum accepit ab Angelo de aduentu Messia, quem Daniel vir desideriorum maximè desiderabat: vnde pro tunc habuit reuelationē Angelicam de 70. hebdomadibus, per quam terminū aduentus Messia cognouit. Itē ibidem capitu. 9. legitur. In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierūt in os meum, sed neque vnguento vnctus sum, donec explerētur trium hebdomadarum dies. in quo capitu. postquam narratur quædam visio terribilis Danieli facta, per quendam An-

Le ieiunij. Dan. 1. c. 12. Tres pueri per ieiunium adepti sunt scientiam.

Dan. 9. a. 3. Daniel per ieiunium Messia aduentum accepit.

gelum Danieli missum, legitur: Et ait ad me: Noli metuere Daniel, quia ex die primo, quo posuisti cor tuum ad intelligendum vt te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua. Ex quibus habetur, quòd oratio Danielis audita seu accepta fuit apud Deum, mediāntibus afflictionibus ieiuniorum & aliorū, quæ ad humiliationē & afflictionem corporis pertinet. Item de Niniuitis legitur, quòd audita sentētia diuina cōtra eos, crediderūt in Deū, & cū maximis ieiuniis induci sunt sacco, & Deum inuocauerūt in fortitudine, auerterūt se à via mala, & sic Deus miseratus est eis, & sententiam contra eos latam reuocauit. Ionæ 3. quis ergo sanæ mentis contēnere ieiunia potest & afflictiones, & huiusmodi, quæ tanti meriti sunt apud Deum, vt etiam sentētia condemnationis à Deo lata reuocetur.

DISCIPVLVS. Ex historia Niniuitarum quā allegas Pharisei & eorum sequaces arguere nituntur contra laudabilitatem ieiunij, dicunt enim, quòd si quis verba de Niniuitis in hoc loco dicta diligēter scrutetur, manifestè reperiet, quòd nō fuit sentētia Dei contra Niniuitas reuocata propter meritū ieiunij, sed propter hoc quod pœnituerunt & conuersi sunt à viis suis pessimis. Legitur enim ibidē, scilicet Ionæ 3. sic: Et vidit Deus opera eorū, quia cōuersi sunt de via sua mala, & misert⁹ est super malitia,

Ieiunij facti, vt Danielis oratio cœ audiretur.

Niniuita per ieiunium reuocationē diuinæ sentētiæ meruerunt.

Ionæ 3. d. 10.

Replicæ estendens non propter ieiunium, sed propterea quod cōuersi sunt reuocati meruerunt.

Ionæ 3. d. 10.

Argumentū Rab. Moys. contra se affligentes.

Ecclesi. 7. b. 17.

qualoquutus fuerat, vt faceret eis, & nō fecit. Ex quo sic arguit. Non dixit scriptura: Vidit Deus ieiunium eorum & faccum & mifertus est, &c. Ex quo patet, quod non propter ieiunia seu indumēta faccinea Niniuitarum Deus mifertus est eis, sed propter cōuersionem à viis eorum pessimis: & sic ex hac historia secundum eos non habetur, quod ieiunia laudabilia sint seu meritoria, sed fortè potius oppositū.

MAGISTER. Ieiuniū, de quo loquimur, prout scilicet est virtuosum, in quantum est actus virtutis, est illud quod per rationē ordinatur ad aliquid bonum honestum. Assumitur enim tale ieiuniū principaliter ad tria.

Primum scilicet assumitur ieiunium virtuosum, ad hoc quod mens liberius eleuetur ad sublimia contemplanā. Secundum verò quantum ad concupiscentias carnis reprimendas: per abstinentiam enim cibi & potus secundum ieiunium tempescit luxuria.

Tertium verò ad satisfaciendum pro peccatis. Vnde primum ieiunium Moyses supradictum intelligitur esse assumptū primo modo, vt scilicet mens eius eleuaretur ad superna, vt legem Dei recipere mereretur, similiter & ieiuniū Danielis triū hebdomadarum, nam post illud ieiunium reuelationem à Deo recepit, vt ibidē. Secundū verò ieiuniū Mosaicum assumptū est, tertio modo, scilicet, vt pro peccatis populi satisfaceret. Ieiunium verò Niniuitarum intelligitur assumi secundo & tertio modo, nam cum ipsi haberent peccata carnalia, ad quæ reprimēda ieiunia, vt dictum est, cōferunt, similiter & peccata alia quibus per ieiuniū satisfacerēt. Idcirco ieiunia eorū ad talem finem ordinata reputanda sunt inter bona opera, de quibus dicitur: Vidit Deus opera eorum, quia cōuersi sunt de via sua mala, &c. Niniuite enim, qui prius carnalibus vitiis dediti erant, ieiunando ab illis malis viis conuertebantur, similiter & pro præteritis peccatis satisfaciebant. Et ideo in hoc quod dicitur: Vidit Deus opera eorum non excluduntur ieiunia, prout Pharisei intelligere volunt, sed potius intelligēda sunt includi inter cetera bona opera eorum. Ieiunia enim simpliciter sumpta in quā plurimis locis sacre scripturæ ad bona opera reputantur, in quantum secundū se intelliguntur ordinare ad eleuationem mentis & carnis superbiam supprimēdam. Vnde Ioelis 2. ad conuersionē generalem exhortans, dicit: Conuertimini ad me in toto corde vestro in ieiunio & fletu & sacco, &c. Circa quod si amplius scripturas scrutari vo-

lueris, reperies quod ieiunia & indumēta faccinea & huiusmodi quandoque etiam in iis, qui non sunt verè pœnitentes commendantur à Deo, in quantum talia inducunt quandam humiliatiōnem seu attritionem, quæ sunt dispositiones ad pœnitentiam.

DISCI-

Niniuite quare ieiunauerunt.

Ex Achab pœnitentia videmus pœnitentiā malorū dispositionem esse ad verā pœnitentiā, & etiam veniam obtinere.

Ieiuniū Niniuitarum inter opera bona numerantur.

Ioel 2. c. 11.

Ieiunia etiā in non verè pœnitentibus disponunt eos ad pœnitentiā.

DISCIPVLVS. Velle scire vbi habetur hoc quod dicitur, scilicet quod etiam sine vera pœnitentiā, ieiunia, & huiusmodi quandoque commendantur à Deo.

MAGISTER. De Achab qui pessimus fuit, vt historia sacra testatur, de eo tamē legitur quod cum audisset ab Helia sententiam Dei contra eum latā de deletione sua cum sua posteritate, quod scidit vestimenta sua, & indurus est sacco, & ieiunauit, &c. & licet ista non fecit ex detestatione peccati, nec amore Dei: sed solū quodam timore seruili, scilicet pœnē, cū legitur Deū dixisse Helie: Nō vidisti Achab humiliatū coram me: eo quod humiliatus est, in eū non inducā malum in diebus eius. Quæ quidem historia habetur 3. Reg. 21. Ex quo patet, quod per ieiunia, & alia quæ superbiā mentis supprimunt, etiā si nō sint ex corde totaliter cōtrito facta, Deus leuat aliquid saltē de pœna tēporali. Vnde ieiunia & alia similia quæ humiliatiōnem mentis inducunt, non sunt contemnenda seu deridenda, sicut Pharisei existimant, nisi fortè cū fiunt per exteriora signa: tamen sine hoc quod interiorius aliquē effectum humiliatiōnis inducāt, quod pertinet ad hypocrisim, quæ est bonitas simulata, & per cōsequens secundum Greg. duplex iniquitas, de qua falsa humiliatiō Ecclesi. 19. legitur: Est qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo.

3. Reg. 21. 8. 29.

Infert ex diuisis ieiunia & opera pœnitentiā nō esse contemnēda.

Ecclesi. 19. 4. 22.

In quo ostenditur, quod autoritates, in quibus Rabini Phariseorum fundantur ad reprobandas abstinentias, & ieiunia nostræ religionis, nihil faciunt pro eis.

DISCIPVLVS.

Licet vera sint & mihi grata, Lea quæ circa ieiunia & abstinentias per te sunt dicta, adhuc restat dicendum cōtra auctoritates Rabbi Moyse supra allegatas, quarum prima est de Nazareo Numer. 6. qui propter hoc quod nouerat abstinere à vino & sicera incurrebat peccatum, in tantum quod indigebat propitiatiōne cum sacrificio & orationē sacerdotis, licet non affligerat se, nisi tantum per abstinentiam à vino. Ex quo arguitur, quod multo magis peccat illæ, qui à multis rebus licitis abstinendo se affligit. Alia autoritas sumitur ab Ecclesiast. 7. vbi dicitur: Noli esse iustus multum. Ex quo intelligunt, quod supra iustitiam legalem Mosaicam, per quam prohibentur certa cibaria & comestibilia, non sunt addendæ aliæ abstinentiæ seu ieiunia, quia hoc videtur esse multa seu superflua iustitia. Declara ergo mihi has autoritates, sic vt sciam quomodo non contradicant illis, quæ à te circa hoc supra dicta sunt. Sequitur prima autoritas.

MAGISTER. Prima autoritas supradicta, scilicet de Nazareo

Perit expositiōnem auctoritatum Rab. Moyse.

Num. 6. b. ii.

Ecclesi. 7. b. 17.

Ieiunium, prout est actus virtutis propter tria fit.

Primum ad eleuationē mentis confert.

Secundum confert ad comprimendā vitia.

Tertium ad satisfaciendū pro peccatis.

Lex Nazaeorum & consecratorum.

Num. 6. a. 2

reō manifestè facit contra ipsum allegantem, scilicet Rab. Moyf. & suos Rabbinos Phariseos: nā aspicienti legem Nazaeorum, seu cōsecratorum, quæ Num. 6. continentur, manifestè patet, quòd Nazaeus cōsecratur seu sanctificatur Deo per votum de abstinentiā à vino & ficera & aliis ad hoc pertinentibus. Legitur enim ibi sic: Loquere ad filios Israel vir siue mulier, qui fecerint votum vt sanctificentur, & se voluerint consecrare Domino, à vino & omne quod inebriare potest abstinebunt, &c. Ex quo clarè habetur, quòd votum prædictum de abstinentiā à vino & aliis inebriantibus, ad sanctificationē & consecrationem vouētis pertinent: & ideo infra de ipso legitur: Omni tempore cōsecrationis suæ super mortuum nō egredietur, nec super patrem, &c. & reddens rationem huius subdit: Quia consecratio Domini super caput eius est. & est ratio. Nā sicut sacerdotes ministrātes olim feruare se debebant à contaminatione mortui, vt Leuit. 21. sic Nazaeus consecratus per votum abstinentiæ supradictum, à tali cōtaminatione mortuorum obseruare se debebat, quæ quidem obseruatio, ita strictè præcipiebatur Nazaeo, sicut summo Sacerdoti, qui etiam pro patre & matre non debebat contaminari. Simples verò sacerdotes licet à contagiis quorumcunq; mortuorum obseruari debebāt, non tamen à patre seu matre de

Quomodo intelligatur quòd Nazaei nō egredierentur super mortuum nec super patrem.

Leuit. 21. a. 2

Summus Sacerdos non poterat se cōtaminare, nec pro patre nec pro matre.

functis, vt habetur Leuit. cap. supra allegato & Nu. 6. Ex quo manifestè habetur, quòd sanctitas Nazaei, æquiparabatur sanctitati summi sacerdotis in cærimonialibus supradictis de cōtatione mortuorū. Et quia posset contingere, quòd Nazaeo, minimè circa hoc prouidente, talem cōtaminationem mortui incurreret. Ideo legitur infra: Si autem mortuus fuerit quispiam subito coram eo, polluetur caput consecrationis eius. ad cuius reparationem seu recōciliationem debebat offerre sacrificium, prout in litera, & sacerdos debebat de præcari pro eo quod peccauerit super mortuo modo prædicto. Vnde expiatio ista requirebatur, eo quod non diligenter fuerat obseruatus à cōtatione mortui, cum tamen esset Deo consecratus. Ex quibus patet, quòd votum Nazaei de abstinentiā à vino, & huiusmodi commendatū est & laudatū, tanquā virtuosum, & Deo sanctificatum seu cōsecratum, eius tamen negligentia, circa obseruationem à contaminatione, ad quā tenebatur indigebat propitiatione & indulgentiā, vt dictū est, quod manifestè facit contra Rabbi Moyfes. Et attēde, quòd in hoc loco male interpretati sunt illud verbū: Eo quod peccauerit super animam. dicendo quòd peccauerit super animam suam in abstinentiā, quòd tamen litera nō patitur, quæ prædictum votum Nazaei ad sanctificationem, & con-

*Leuit. 21. a. 3
Num. 6. a. 7
Simplex autē sacerdos non tenebatur seruare hanc legem cum patre & matre.*

Nazaei sanctitas æquiparatur sanctitati summi Sacerdotis in hoc.

Nazaeus debebat se mundare à negligentia, quā habuit tangendo mortuum.

& consecrationem pertinere dicit, quod etiam Amos 2. manifestè ostenditur: vbi inter magna beneficia, quæ Propheta in persona Dei recitat fuisse impesa populo Israelitico, de quibus fuerunt Deo ingrati, etiā de Nazaeis facit mentionē, vnde cū dicitur: Et ego ascendere feci vos de terra Aegypti, &c. Duxi vos per desertum quadraginta annis, &c. ibidem subdit: Et suscitavi de filiis Israel Prophetas, & de iuuenibus vestris Nazaeos. Ex quo habetur manifestè, quòd ad magnam gratiā reputare debebat populus Israeliticus diuinitus sibi concessum, quòd de eis suscitarentur Nazaei. Vide igitur, quanta sit fatuitas Pharisæica, quæ Nazaeos peccatores reputat. Intelligendum est ergo quod dicit super animam, id est super mortuum, à quo sequestrata est anima, sicut in translatione nostra. Nam anima in scripturis sacris, quandoque accipitur pro toto homine, vt cū dicitur Ezech. 18. Anima quæ peccauerit ipsa morietur, & sic in aliis. Quandoque autem per animam intelligitur mortuus. Vnde cū dicitur Numer. 6. Immundi sumus super animam hominis. quæ quidem immunditia intelligitur ex tactu hominis mortui modo prædicto. Item illa autoritas, quam allegat Ecclesiastes 7. vbi dicitur: Noli esse iustus multum, nihil facit pro eo, arguit enim à disparibus. Ibi enim agitur de virtute iustitiæ,

Amos 2.

Magna gratia fuit à Deo facta, cum ex iuuenibus corruis excitauit Nazaeos, nec minor gratia sit populo Christiano religiosi concessendo.

Anima in scriptura sacra, quandoque pro toto homine, quandoque pro mortuo accipitur.

Num. 6. a. 7

Eccles. 7. b. 17

quæ corrumpitur, quandoque per excessum, scilicet cū quis acrius quam oportet, quod pertinet ad crudelitatem, quod cōmuniter ex hoc quod aliquis de iustitia sua nimis estimat, ad quod reprimendum dicit: Noli esse iustus multum. hīc autem agimus de ieiuniis & abstinentiā, quæ pertinent ad temperantiam, quæ est alia virtus distincta à iustitia, vnde sua argumentatio in hoc loco non valet.

Expositio secundæ autoritatis.

Iustitia virtus corruptur per excessum.

CAPITVLVM IX.

In quo agitur de differentia victoria antiquorum patrum ad victoriam noui testamenti.

DISCIPVLVS.

A Dhuc video quandam differentiam inter statum seu vitam iustorum seu sanctorū veteris testamenti, & inter statum seu vitam sanctorum noui testamenti, cuius differentie rationē habere cupio, quæ quidem differentia talis est. Sancti enim antiqui testamenti in hoc gloriabantur, quòd Deum in gentibus magnificabant, quia superabant infideles, & eos ultra modum vincebant seu supprimebant, & hoc quandoque per armorum potentiam, sicut legitur de Abraham Genes. 14. qui quatuor Reges vicit potentes cum paucis suæ comitiuæ viribus, & hoc siue aliquo miraculo patēte. Similiter de Machabæis, qui plures debellauerūt Græcos, qui valde

Differentia sanctorum vet. test. & noui in victoria de hostibus suis partis.

Genes. 14. c. 15. Sancti veteris test. hostes suos, quandoque armis, quandoque miraculis occurrunt.

1. Mac. 1. a. 2

plures eis erant numero, & magis armis muniti bellicis, ut habetur Mach. 1. & sic de aliis quam plurimis. Fuerunt etiam in illo statu, qui mediantibus miraculis visibilibus aduersarios vincebant, vel eorum resistebant tyranni. Primum patet per Moysen in mari rubro contra Aegyptios Exod. 14. & de aliis quam plurimis, quæ in libro Iudicum & in aliis libris canonicis continentur. Secundum patet in Daniele, quem Dominus ab ore leonum miraculose eruit Dan. 6. Et de tribus pueris, qui virtute diuina impetum ignis in fornace arden- ti euaserunt, & sic restiterunt seu superauerunt persecutorum ra- biem, ut habetur Dan. 3. In statu autem nouo specialiter in primi- tiua Ecclesia aliter contingit, & quasi per oppositum: nam Apo- stoli & sancti martyres tunc tem- poris non leguntur superasse ad- uersarios, sed potius ab eis affli- gi & occidi, ut patet in quamplu- rimis legendis sanctorum. Cum autem eadem sit fides utrorumque, scire cupio tantæ differentiae ra- tionem.

MAGISTER. Ad ra- tionem huius differentiae, quam quæris ostendendam, oportet te reducere ad memoriam que- dam supradicta. Ex quibus cum aliis quibusdam veris rationem differentiae quam petis habebis manifestè. In supradictis enim, scilicet in 1. parte dist. 5. ostensum fuit, quod duplex est victoria, scilicet corporalis & spiritualis,

1. part. dist. 5. Victoria duplex, corporalis & spiritalis.

& quod victoria spiritualis est melior seu dignior quam victo- ria corporalis, quod testatur scri- ptura Pro. 16. vbi dicitur: Me- lior est patiens viro forti, & qui dominatur animo suo expugna- tore urbium. cuius excellentiæ rationem in prædicta dist. planè habes. Vnde victoria Christi, secundum quam hostem huma- ni generis deuicit, non fuit cor- poralis victoria, quæ imperfecta est, sed spiritualis, patiendo enim & moriendo vicit. Victoria enim antiquorum patrum, ut commu- niter corporalis fuit, superando diuina virtute aduersariorum cor- porales potètiæ: ex quibus ha- bere posses differentiae rationem quam petis. Ad populum enim antiquum, qui tanquam imperfe- ctus per corporales promissio- nes inducebatur ad legis obser- uationem, victoria corporalis, quæ sensibilis est, licet minus di- gna, pertinebat. Ad populū ve- ro nouū, qui tanquam perfectus per spirituales promissiones dicitur, victoria spiritualis, quæ di- gnior est, pertinet. Et ideo Apo- stoli, & alij discipuli, vestigia Christi sequentes victoriam spi- ritualem sequuntur, quæ perfici- tur per veram paciētiam & per- sequentium, vsque ad mortem propriam, docente vero Magi- stro Luc. 9. Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tol- lat crucem suam, & sequatur me. Circa quod ulterius attendere debes, quod utraq; victoria in testimonium, fidei fidelibus est concessa.

Pro. 16. d. 32

Victoria Christi, spiritalis.

Victoria antiquorum patrum corporalis fuit, quæ eis tanquam minus digna pertinebat.

Ad populū nouum spiritalis victo- ria, quæ dignior est pertinet.

Luc. 9. c. 23

Vtriusque fide- libus concessa est victoria in testi- monium fidei.

concessa. Sicut enim antiqui, vi- dētes victorias miraculosas cor- porales, in Deum credebāt. Vn- de Exod. 14. Vidit Israel manum magnā, quā Deus fecit in Aegy- ptiis, & crediderūt Deo & Moy- si seruo eius. Sic tempore noui testamenti videntes populi con- stantiam mitissimam & paciētiā Apostolorum & aliorum disci- pulorum Christi, qui paciēdo terribilia & acerbissima tormen- ta, viriliter in fide Christi perma- nebant vsque ad mortem crude- lissimā, per hoc populi ad assen- sum fidei inducebātur, ut patet in historia Ecclesiastica, & aliis sanctorum martyrum legendis. De qua quidem differentia cir- ca testimonia fidei inter patres veteris testamenti, & patres no- ui consideranda, Apostolus ad Heb. 11. agit vbi de primis, dicit: Sancti per fidem vicerūt regna, operati sunt iustitiam, obturaue- runt ora leonum, extinxerūt im- petum ignis, &c. vsque ibi: Alij verò exclusiue, quæ omnia ad statum antiquorum pertinent: vbi omnia illa & plura similia legun- tur facta fuisse per sanctos anti- quos, ut patet per discursum ve- teris testamenti. Vnde diuina sa- pientia, quæ omnia suis tempo- ribus & locis suauiter disponit, antiqui testamenti patribus vi- ctoriam temporalem, sicut & bo- na temporalia, cōmuniter præ- stauit in testimonium fidei: ut ex- talibus bonis imperfectis, popu- lus ille imperfectus induceretur ad agendum & credendum

Exod. 14. 33

Heb. 11. f. 33. De victoria sanctorum veteris.

Victoriam temporalem, sicut bona temporalia antiquis pa- tribus Deus dedit.

illa, quæ ad perfectionem vitæ pertinebāt. Consequenter post- quam Apostolus narrauit victo- rias & alia miracula antiquorum patrum subdit: Alij verò distēti sunt, non suscipientes, &c. vbi lo- quitur de sanctis noui testamēti, qui sunt alij à prædictis, scilicet antiquis. Qui quidē sancti, præ- fertim in primitiua Ecclesia, non leguntur victorias tēporales ha- buisse de aduersariis, sed potius ab eis affligi & occidi: vnde de iis dicit: Non suscipientes redē- ptionem, scilicet corporalem ab hostibus, ut meliorem inuenirēt resurrectionem, scilicet spiritua- lem. Vnde de istis, scilicet san- ctis noui testamenti dicit: Lapi- dati sunt, secti sunt, in occisione gladij mortui sunt, &c. vbi fina- liter de omnibus concludit: Ij omnes testimonio fidei probati inuenti sunt. Si autem quis quæ- rat de comparatione alterius vi- ctoriae ad alteram, scilicet corpo- ralis ad spiritualem, quæ scilicet illarum sit maior, scrutando dili- genter Apostolorum dicta, hanc reperiet cōparationem. De an- tiquis enim sanctis propriè dicitur, quod vicerunt regna: illi enim per veram fidem vicerunt Aegyptum, Chananeā, Palesti- nam, Idumeā, & huiusmodi, quæ sunt regna particularia. Sancti verò noui testamenti per victo- riam spiritualem, non solum re- gna dicuntur vincere, sed mun- dum. Vnde 1. Ioan. 5. Hæc est vi- ctoria, quæ vincit mundum fides nostra. cuius ratio est. Nam iu-

Victoria sanctorum noui testamēti.

Cōparatio prædictarū victoriarū.

Antiqui vicerunt regna Aegyptium, Chananeorum, Idumeorum, &c.

Sancti verò noui testam. vicerunt mū- dum.

1. Ioan. 5. a. 5

stusille, qui tormenta mudi vsq; ad mortem patiendo immobiliter in fide manet, non solū vnum regnum vel plura regna particularia vincere dici debet, sed vincere mundum. Si enim totus mundus visibilis aggregatus esset, non plus posset contra vnū hominem facere, quā ipsum multipliciter torquendo interficere: et ideo sancti noui testamēti superando omnia in testimonium fidei, quæ mundus contra illos posset facere, totum mundum vicerūt. Vnde Christus huiusmodi nouas victorias commēdādo dicebat: Ne terreamini ab illis, qui occidūt corpus, & post hoc non habent amplius quid faciant. Luc. 12. & si vis amplius de hac materia habere, vide in additione super epistolam ad Hebræ. 11.

DISCIPVLVS. Satis habeo rationem differētiæ, quā petebam in autoritatibus noui testamenti, quam modo allegas fundatam: vellem tamen adhuc informari, si fortē in antiquis scripturis de hac differentia, scilicet victoria antiquæ & nouæ aliquid habeatur.

MAGISTER. Scripturas scrutādo antiquas, aliquid de hoc inueniri posset, licet non ita clarē, sicut in aliis mysteriis contingit, vt dictum est. De victoria enim antiquorum, quæ corporalis erat, scilicet per corporalem potētiam, satis traditur in historiis antiquis, in quibus habetur, quod populus Dei sæpe aduer-

sarios vincebat, eos debellādo corporaliter & affligendo, non virtute propria sed diuina: vnde Psal. de huiusmodi victoriis antiquorum dicebat: Non in gladio suo possederunt terram, nec brachiu suum saluauit eos, sed dextera tua & brachium, &c. De victoria tamen spirituali non palā, sed figuratiuē antiquitus traditur, & hoc per sacrificia diuersa & varia, quæ in veteri lege fiebant, ad præfigurandum principaliter sacrificium Christi, per quod victoria spiritualis habetur, vt supra dictum est: de qua figuratiōe in 1. 2. quæst. 102. plenè habetur.

DISCIPVLVS. Licet in iis, quæ modo allegas duplex victoria intelligatur, hoc tamen est in diuersis autoritatibus: vellem autē scire si forte in vna aliqua autoritate de antiquis hæc duplex victoria tradatur.

MAGISTER. Scrutanti diligenter scripturas, hoc quod petis reperiri posset, & specialiter in Psalmo 76. qui incipit: Voce mea. Ibi enim propriē Psalm. in persona fidelium Christi, qui in primitiua Ecclesia sub tyrannica potestate Romani imperij maximè affligebātur, principaliter loquitur, vt rectè intuenti literā illius Psalms hoc patet: & quia hoc erat cōtra modum diuinitus consuetum circa antiquos, vt dictū est, qui aduersarios suppresserunt & debellabant: idcirco Psalm. ibidem dicit: Et dixi nunc cœpi, hæc mutatio

Psal. 43. a. 4

De victoria spirituali figuratiuē scriptura loquuntur.

S. Tho. 1. 2. q. 102.

Psal. 76. b. u. Nota pro utraque victoria expositionē Psalms prædicit.

Mutatio dextera Excelsi, quæ modo instituitur.

tiō dextera Excelsi. cuius sensus est potentia Dei, quæ per eius dexteram communiter in scripturis significatur: iuxta illud Exod. 15. Dextera tua Domine confregit inimicum. antiquitus manifestabatur per destructionem aduersariorum corporalem. Nūc autem, scilicet in statu primitiua Ecclesia, de qua ibidem Psalm. tractat, principaliter manifestabatur dextera Dei seu eius potentia per miram patientiam fidelium, qua grauissimas persecutiones, vsque ad acerbissimam mortem ab aduersariis pro fide veritatis tollerabant. Vnde de hoc Psal. dicebat: Nūc cœpi hæc mutatio dextera Excelsi. Nam dextera Excelsi, quæ vna & eadem est essentialiter, scilicet diuina potentia non vni formiter, sed mutabiliter incipiebat manifestari in statu primitiua Ecclesia, ab eo modo quo manifestabatur tēpore antiquorum, vt dictum est. Et sic ex ista autoritate bene intellecta habes differentiam supradictam quam petis.

DISCIPVLVS. Hic Psalmus communiter exponitur de fidelibus in captiuitate Babylonica afflictis, prout in postilla Nicolai, qui ad literam Psalmū prædictum sic exponit, habetur. Vnde secundum suam expositionē, quæ literalis est, nō habet locum allegatio tua supradicta.

MAGISTER. Vide additionem super postillam in prædicto Psalmo, & ibi manifestè re-

Exod. 15. a. 7.

Vide additionem super Psal. 76.

peries, quod expositio postillatoris non propriè applicatur literæ, vt patet ex multis rationibus, quæ in prædicta additione hæc ostēdunt, sed propriè applicatur litera statui primitiua Ecclesia, vt iā tibi allegavi, in quo statu incoepit mutatio dextera Excelsi modo supradicta. Vnde si de expositione illius Psalms plenius vjs informari, vide ibi in postilla & in additione.

DISCIPVLVS. Adhuc litera istius versus non videtur consonare tuæ sententiæ: dicit etenim: Et dixi nunc cœpi hæc mutatio dextera Excelsi, debuisset enim dicere secundum te. Et nunc cœpit mutatio dextera Excelsi.

MAGISTER. In scripturis sacris, vt nosti, sæpe ponitur præteritum pro futuro & cōtra. Similiter & verba seu pronomina primæ personæ pro tertia: vnde Exo. 3. Angelus loquēs Moyse dicebat: Ego sum Dominus Deus patris tui, &c. vnde in hoc loco non est inconueniens, vt verbum primæ personæ ponatur loco verbi tertiæ personæ.

Verba seu pronomina prima personæ sæpe pro tertia ponuntur in scriptura. Exod. 3. b. 6

Distinctio quinta de Scrutinio scripturarum, quæ in libro Iob continetur, declarando mentē ipsius Iob & sociorum. Similiter & Helui, in quibus expositores Hebræorum manifestè errauerunt, & continet tredecim capitula.

In capitulo primo ostenditur, quod Iob in dictis suis seu altercationibus, quas cum sociis habuit, non est blasphemus, nec hæreticus cōsensus, sicut Rabbi Moy-

Luc. 21. a. 4. Vide additionem in epistolā ad Hebr. 11.

De victoria corporali antiquorum historiis loquuntur manifestè.

bi Moyses, & omnes antiqui Talmudici erroneè existimauerunt.

In capitulo secundo ponuntur, quaedam dicta ipsius Iob, ex quibus prædicti Hebraei arguunt Iob fuisse hereticum seu blasphemum, & ponitur quoddam præambulum ad veram intelligentiam quorundam, quæ in disputatione Iob cum sociis continentur.

In capitulo tertio ponuntur ea, in quibus tam Iob, quam socij eius conueniebant, & ea in quibus differebant, & ibidem respõdetur ad autoritates supra dictas, quæ per Rabbi Moyses contra Iob allegantur.

In capitulo quarto arguitur contra prædictam responsionem, & soluantur argumenta.

In capitulo quinto ponuntur, quaedam alia verba ipsius Iob, ex quibus arguunt supradicti, Iob negasse resurrectionem futuram, & ibidem soluantur argumenta eorum per veram expositionem verborum ipsius Iob.

In capitulo sexto ponuntur quaedam verba Dei ad ipsum Iob, ex quibus apparet, quod Iob loquebatur contra iustitiam diuinã: & exponuntur verba prædicta sic, vt ex iis non intelligatur Iob fuisse loquutum in derogatione diuinæ iustitiæ.

In capitulo septimo ostenditur, quod ex hoc quod Iob natiuitatem suam & conceptionem, & huiusmodi maledixisset, & etiam vitam propriam dicebat se abhorreere, nõ derogatur perfectioni ipsius Iob, seu ipsius virtuose patientiæ: nam talia secundum partem inferioris rationis dici intelligenda sunt, non autem secundum partem rationis superioris.

In capitulo octauo ponitur quaedam obiectio contra ea quæ dicta sunt in præ-

cedenti capitulo, & ibidem soluitur.

In capitulo nono declaratur conuenientia amicorum Iob in ipsius impugnatione, & distinctio eorum inter se.

In capitulo decimo exponitur opinio Helui, quæ fuit erronea, & à Deo condemnata contra Hebraeos, qui asserunt, quod Helui victoriam obtinuit de ipso Iob.

In capitulo vndecimo ostenditur, quod sicut tres amici Iob erant de secta Saduceorum, sic & Helui erat de secta Phariseorum, quibus assimilatur tam in suis opinionibus erroneis, quam in conditionibus suis.

In capitulo duodecimo ostenditur, quid in respõsionibus diuinis super addi intelligitur, quo ad questionem propositam de Iob pertinere videatur.

In tredecimo ostenditur, quod ex malis temporalibus, quæ hominibus eueniunt, non semper concludi possit eorum malitia.

CAPITVLVM I.

In quo ostenditur, quod Iob in dictis suis seu altercationibus, quas cum sociis habuit, nõ est blasphemus nec hereticus censendus, sicut Rabbi Moyses, & omnes Talmudici erroneè existimauerunt.

DISCIPVLVS.

RLACENT mihi rationes tuæ, quas assignas ad hoc quod antiqui patres veteri testamenti bonis temporalibus adhærebant, propter conformitatem ad populum, quæ ad observationem diuinorum præceptorum

rum inducere intendebant, qui quidem populus ex sui ruditate temporalibus adhærebat, in tantum quod non nisi per temporales promissiones ad Dei obsequium induci oportebat: sed circa hoc quædam insurgit mihi admiratio, quæ talis est: Quomodo Iob, de quo scriptura testatur, quod erat simplex & rectus, timens Deum & recedens à malo. Iob 1. cum hoc tamen in tantum temporalibus adhærebat, quod ex eorum amissione quandoque in blasphemiam Dei verba prorūpebat, prout Rabbi Moyses, in libro de directione parte 3. cap. 23. dicit: Non enim dicendum est, quod Iob adhæsisset temporalibus propter ruditatē populi, quem intendebat inducere ad fidem seu opera legis faciendam, quia Iob gentilis erat, nec de eo legitur fuisse sub aliqua lege diuina præter legem naturalem constitutus, nec fuit à Deo missus ad aliquem populum de lege diuinæ informandum. Vnde admiratione dignum videtur, quod tantus vir à Deo sic approbatus in blasphemiam diuinam prorumperet, propter temporalium bonorum amissionem.

MAGISTER. Dicere quod Iob fuit blasphemus, vel non bene sentiens de Deo seu de prouidētia diuina, est valde erroneum, tanquam contra veritatem sacræ scripturæ dictum: manifestè enim testatur scriptura de eo in principio suæ historiæ, quod fuit rectus & timens Deum,

&c. Similiter, quod Deus frequenter vocat eum seruum tam in alloquutione cum sathana, vt cum dicit: Nunquid posuisti cor tuum super seruum meum Iob, quia nõ est similis ei in terra, &c. Iob 2. quàm etiam in fine huius historiæ Deus alloquens ad ipsum Eliphaz, dicit: Iob seruus meus orabit pro vobis. Ex quibus & similibus manifestè patet, quod Iob computandus est inter seruos Dei, non autem inter blasphemos. Itē Ezech. 14. Deus alloquens Prophetam, dicit: Et si fuerint tres viri in medio eius Noë, Daniel & Iob, ipsi iustitiã suã liberabunt animas suas. Ex quo patet, quod Deus reputabat Iob inter iustos, qui per suã iustitiam fuerant digni liberare illos. Absit ergo dicere Iob fuisse blasphemum, & huiusmodi, sicut Rabbi Moyses erroneè asserit in loco per te allegato. Quæ quidem errorē ipse Rabbi Moyses non habuit ex se, sed in hoc sequitur Talmudicam seu Pharisæicam opinionem, qui in diuersis locis habet errorem, sicut & in multis alijs supradictis, & Deo duce infra dicendis.

DISCIPVLVS. Ad hoc quod allegas pro defensione iustitiæ ipsius Iob, Rabbi Moyses, vbi supra respõdit, dicens: Quod de blasphemia & alijs erroribus suis Iob poenituit: vnde in vltima loquutione ipsius Iob ad Deum, sic dicit: Idcirco me reprehendo & ago poenitentiam in fauilla & cinere. Iob 42. In quibus

Iob. 2. a. 3.

cap. 4. 2. b. 6.

Ezech. 14. f. 20.

Replicat ad dictam solutionem dicens: Quod Iob poenituit de blasphemia

Iob. 42. a. 6.

Iob. 1. a. 1. Videur quod Iob ob temporalium rerum amissionem, quædam doque blasphemari. Rab. Moys. lib. de directione. part. 3. c. 23.

Iob blasphemus nõ fuit sed seruus Dei.

quibus verbis secundum ipsum Rabbi Moyses ostenditur, quod Iob poenituit de blasphemia diuina, & de aliis erroribus per ipsum dictis. Et ideo post predictam poenitentiam Deus vocat ipsum seruum in predicto capit. similiter & in Prophetia Ezech. & sic etiam antequam tentaretur, nec predicta peccata incurreret, seruus vocatur, vt in 1. & 2. capit. ipsius Iob hoc patet: Motiuum autem seu causam poenitentiae ipsius Iob ipse Rabbi Moyses, vbi supra assignat, dicens, quod Iob opinabatur, quod prosperitates temporales erant finis vltimus vitae humanae, & hoc quando ipse Iob cognoscebat Deum solum ex narratione seu auditu, non per viam speculatiuam, quod probat ex hoc quod Iob dicit Deo in capitu. 42. supradicto: Auditui auris audiui te, & nunc oculus meus videt te. Vnde secundum eum non fuit Iob commendatus in principio suae historiae de intelligentia seu sapientia & huiusmodi, sed de simplicitate & rectitudine vitae, & timore Dei, & recessu a malo, quae conditiones possunt competere etiam rudibus. Ex quo dicit, quod Iob quando ex solo auditu cognoscebat Deum erat perplexus in predictis opinionibus: sed postquam habuit notitiam diuinam per viam speculatiuam, tunc cognouit, quod finis vltimus humanae vitae non consistit in prosperitatibus huius mundi, scilicet temporalibus: & ideo poenituit de iis quae dicta

Motiuum poenitentiae Iob secundum Rab. Moys.

Iob. 42. a. 5.

fuerunt per eum contra diuinam iustitiam atque prouidentiam, prout in libro Rabbi Moyses supradicto per te & capitulis allegatis ista plenius habentur.

MAGISTER. Si bene verba Dei ad Elipham & socios eius directa scrutatus fueris, sane reperies quod Deus, tanquam verus seu proprius determinantor disceptationis seu contentionis ipsius Iob, & eius aduersariorum, determinant quod in ipsa disceptatione seu disputatione Iob cum illis loquutus fuerat rectum coram Deo, non autem aduersarij eius: dicit enim sic Deus ipsi Elipham: Iratus est furor meus in te, & in duos amicos tuos, quoniam non estis loquuti coram me rectum, sicut seruus meus Iob. Ex quibus manifeste patet, quod Deus approbat verba ipsius Iob in predicta disputatione contenta tanquam recta, & condemnat partem illorum tanquam oppositam: quam quidem sententiam Deus infra paucis interpositis replicat sub eisdem verbis. Constat autem, quod si Iob in disputando cum aduersariis, prouidentiam Dei negasset seu eius iustitiam, contra quod aduersarij eum impugnassent, quod tunc falsum esset dicere, quod Iob fuerat loquutus rectum coram Deo, & socij oppositum, ex hoc autem quod Iob fecisset poenitentiam de commissis seu de dictis suis, non recte dictis, non sequitur quod fuerat loquutus rectum in disputatione praecedenti.

Deus iudex determinat litem inter Iob, & Elipham & socios.

Iob. 42. b. 8.

Deus Iob verba approbat tanquam recta.

Magis meritorium est hominem per auditum de Deo accipere intelligentiam, quam per speculationem humanam habere. Ad Ro. 10. d. 17.

Iob commendatus a Deo de timore & recessu a malo.

Oportet

Oportet ergo dicere, quod in disputatione ipsius Iob cum aduersariis, Iob tenuit quod rectum est, vt litera testatur: Et sic patet quod tam Rabbi Moyses, quam magistri sui quos sequitur, scilicet Pharisei non recte, sed false & erronee dicta ipsius Iob in disputatione cum sociis, tanquam haeretica condemnauerunt, cum constet hoc esse manifestum contra diuinam determinationem supradictam. Item quod asserit ipse Rabbi Moyses de motiuo poenitentiae ipsius Iob, quod fuit, quia antea cognouerat Deum per solum auditum, nunc autem per viam speculatiuam, est inconuenienter dictum: tunc quia in iis, quae pertinent ad cognitionem humanam de diuinis magis meritorium est, quod homo ex auditu accipit, quam si per speculationem humanam hoc haberet. Fides enim est ex auditu, ad Rom. 10. Tum quia per speculationem humanam, non sufficienter habetur prouidentia diuina esse circa particulares actus hominis, & quod remuneratio & punitio hominis secundum ipsius actus sit in alia vita, & multo minus in resurrectione futura, de quibus Iob aliqua docuit, vt infra patebit. Item, quod ipse Rabbi Moyses asserit Iob non fuisse commendatum a Deo de sapientia seu intellectu, falsum est. Nam commendatus fuit de timore Dei & recessu a malo in principio historiae, & etiam postea 2. capit. dicente Deo de Iob ad ipsum sathan, quod non

Circa Rab. Moyses & Phariseos.

erat similis ei in terra, vir simplex & rectus timens Deum & recedens a malo. Constat autem quod timor Dei est ipsa sapientia, quae in scripturis commendatur: similiter & recedere a malo est intelligentia, quae laudatur in scripturis, vt habetur expressè Iob 28. & sic Iob, de quo Deus testatur, quod erat timens Deum, & recedens a malo, necesse est dicere, quod erat sapiens & intelligens & timens Deum.

Iob 1. & 2. d. 2.

Iob 28. d. 28.

CAPITVLVM II.

In quo ponuntur quaedam dicta ipsius Iob, ex quibus predicti Hebraei arguunt Iob fuisse haeticum seu blasphemum: et ponitur quodam praebulum ad veram intelligentiam horum, quae in disputatione Iob cum sociis continentur.

DISCIPVLVS.

Quicquid sit de aliis, velle habere veram intelligentiam de autoritatibus, quas ipse Rabbi Moyses allegat, ex quibus ad literam videtur haberi, quod Iob credebat, quod differentia non erat inter iustum & impium apud Deum, vterque enim, vt dicit, simili modo ab eo consumuntur. Vnde in cap. 9. ipse Iob dicit: Vnum est, quod loquutus sum, & innocentem & impium ipse consumit. Item infra Iob 21. videtur dicere de impiis, quod aliqui moriuntur in magna tranquillitate & opulentia, & aliqui in magna amaritudine: & de vtrisque concludit: Et tamen simul in

Acusatur Iob de blasphemia, quia dixit: Innocentem & impium ipse consumit.

Iob 9. c. 22.

Idem 21. d. 26.

in puluere dormient, & vermes operient eos. Ex quibus auctoritatibus videtur arguere, quod de mente Iob erat, quod Deus indifferenter punit innocentem & impium, similiter & quoslibet impios indistinctè, quod videtur contra diuinam iustitiam seu prouidentiam: vnde ex istis concludit, quod secundum Iob Deus non prouidet de actibus humanis: quorum vtrumque est erroneum, tanquam repugnans sacrae scripturae in multis locis, in quibus manifestè habetur, quod Deus habet noticiam de omnibus actibus humanis, & retribuit vni cuique secundum opera sua. Vnde & in Psalmo de primo dicit: Qui finxit sigillatim corda eorum, & intelligit omnia opera eorum. De secundo verò Psalmista Deo dicit: Tu reddis vnicuique secundum opera sua. & sic in multis aliis locis, vellem igitur vt mihi ostenderes: quomodo verba Iob & similia possunt intelligi sine derogatione diuinæ iustitiæ & prouidentiae.

MAGISTER. Ad intelligentiam praedictorum & similiarum oportet primo scire, in quo pendeat huiusmodi disceptatio, scilicet Iob & suorum aduersariorum, sic vt opinio cuiuslibet eorum distinctè habeatur, aliàs procederetur confusè & indeterminate. Et circa hoc ulterius est attendendum, quod stilius libri Iob, & ipsius modi loquendi, est valdè singularis in obscuritate inter ceteros libros ve-

teris testamenti. Vnde communiter tradunt Hebraei, quod modus loquendi istius libri est non solum poëticus, sed etiam metricè compositus, in quibus cõcordat Hieronymus: vnde in prologo huius libri, sic dicit: A verbis Iob, in quibus ait: Pereat dies, in qua natus sum. vsque ad eum locum vbi ante finem voluminis scriptum est: Idcirco me reprahendo: ex metri versus sunt dactilo sponde oq; currentes. Et sic patet, quod liber iste per modum poëmatici conscriptus est, vnde per totum huc librum figuris & coloribus vtitur, quibus poëtae vti cõsueuerunt. Illa autem, quae metricè traduntur, non planè exprimitur, sicut fit in loquutionibus prosaicis, sed truncatè, & quandoque propriè, quandoque impropriè, & quandoque breuius quãdoque largius quàm oportet proponuntur, similiter & in talibus vna sententia saepe replicatur sub diuersis verbis seu similitudinibus. Itè in similibus quandoque quaedam traduntur, quae prima facie videntur esse secundum mentem loquentis, & tamen serie disceptationis prospecta, oportet ea intelligere non secundum mentem loquentis, sed secundum mentem aduersarij, quam loquens seu proponens vult inducere ad inconueniens, prout in quibusdam videbitur. Vnde ad habendam veram intelligentiam de mente ipsius Iob & sociorum, & in quo vel in quibus consistit huiusmodi disputationis

Calumnia quam contra Iob ponunt dicentes ipsum negare prouidentiam diuinam, erga hac inferiora.

Psal. 32. c. 15.

Psal. 61. b. 33

Liber Iob est obscurior ceteris libris veteri testamenti, eo quod more poetico carmine sit compositus.

Hieronymus

Primum. Cõueniebant Iob & eius amici in hoc quod assererant res humanas à diuina prouidentia regi.

Philosophi antiqui non intelligebant prouidentiam diuinam à diuinis patribus tamen fuisse reuelatam.

Modum intelligentiæ libri Iob.

Primo per historias.

rationis fundamentum, oportet primo certitudinaliter habere cuiuslibet mentem per dicta plana cuiuslibet eorum, & sic de singularibus dictis cuiuslibet posset sciri quomodo sint intelligenda, & in quo ipsorum disceptatio consistat.

CAPITVLVM III.
In quo ponuntur eas in quibus tam Iob, quàm socij eius conueniebant, & ea in quibus differebant: & ibidem respondetur ad auctoritates supradictas, quae per Rabbi Moysen contra Iob allegantur.

DISCIPVLVS.

ANte omnia placeat, vt mihi declares mentem ipsius Iob, fundando eam in suis dictis, & hoc fundato habito, procedetur ad alia.

MAGISTER. Ad hoc quod petis clarius ostendendum praesupponere debes, quod tam Iob quàm eius amici, qui ei aduersabantur firmiter tenebãt, quod res humanae à diuina prouidentia reguntur, sicut boni diuina prouidente iustitia praemiantur, mali verò eadem iustitia puniuntur: quod quidè ratione conceptum se habet, vt principium ad alia quae ex fide credenda sunt, quod etiã conceptum seu principium, licet per solam rationem naturalem à Philosophis antiquitus non fuit repperitum, per inspirationem tamen diuinam antiquis veteris testamenti patribus reuelatum fuit, & in sacris scripturis dupliciter traditum, tam scilicet per historias sacras

hoc testantes, quã per dogmata diuina, quae hoc expressè asserunt. Primum patet in quã plurimis locis, in quibus scripturae diuinæ iustitiã res humanas prouidere historialiter testatur, quod patet tam in singularibus personis, vt Gen. 4. de punitione Caim fratricida, & de praemiatione Noe iusti, Genes. 6. & de praemiatione Abrahae Gen. 12. & 15. quã etiam in quodã vniuersali, vt de punitione pereuntium in diluuiio Gen. 7. & de punitione Sodomitarum Gen. 19. & sic de quã plurimis historiis sacris testatur, quod, diuina iustitia prouidete, mali puniuntur & boni praemiantur. Secundo modo idem patet per diuina scripturarum sacra dogmata: vnde de Genes. 18. Abraham dicebat Deo: Absit à te, vt res hanc facias, vt occidas iustum cum impio, non est hoc tuum, qui iudicas omnem terram, &c. & in datione legis Exod. 20. Ego sum Dñs Deus tuus Deus zelotes, visitas peccata patrum in filios, &c. Et facies misericordiam diligentibus me, &c. quae quidem prouidentia circa actus humanos iuxta sacrarum testimonium scripturarum non tantum considerat exteriora hominum opera, sed etiam interiora & interna, vt vnicuique reddatur praemium vel poena secundum propria merita seu demerita. Legitur enim Hier. 17. Ego Dñs scrutans cor, & probans renes, qui do vnicuique iuxta viam suam, & iuxta fructum adinventionum suarum, vbi Propheta postquam ostendit,

Gene. 4.

Gen. 6. Gen. 12. & 15.

Gen. 7. & 19

Secundo per dogmata.

Gen. 18. c. 25.

Exo. 20. a. 5.

Hie. 17. b. 10

dit, quod humana notitia non attingit ad interiores hominum cogitationes seu actiones cognoscendas, dicens: Præuū est cor hominis, & inscrutabile, scilicet ab homine, qui tantum ea quæ apparent videt. 1. Reg. 16. statim subdit, quod hæc interiora scrutatur dicens: Ego Dominus scrutans cor & probans renes, in quo intelliguntur cogitationes & affectiones humanæ quantumcumque sint occultæ, & ut ostendat huius scrutini diuini, seu probationis effectum subdit: Qui do unicuique iuxta viam suam, & iuxta fructum adinventionum suarum. Vbi per viam suam intelligitur finis, quem homo in suis operibus constituit, sicut per viam corporalem homo tendit ad terminum interitum: per fructus autem ad inuentionum intelliguntur ipsa opera ab homine facta. Vnde ex hac autoritate, & quibusdam similibus habetur manifestè, quod Deus prouidet de actibus humanis ipsos examinans secundum se, & etiam secundum intentionem operantis seu adinuentis.

Ex qua autoritate, & quæ plurimis similibus habetur, quod dictum est de prouidentia diuina circa res humanas: quod quidem principium à quolibet fidelicredendum est, tanquam quoddam præsuppositum ad omnia, quæ per fidem traduntur seu creduntur. Vnde Apostolus ad Heb. 11. Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & inquirentibus se remunerator est. Hoc autem præsupposito, scire debes, quod fuerit non

1. Reg. 16. b. 7.

Principium fidei est credere Deum habere prouidentiam circa res humanas, tam internas, quam externas.

Heb. 11. b. 6

nulli, qui licet prædictum principium credidissent: errauerunt tamen circa præmiū iustorum & punitionem malorum, ponentes vtrumque in hac vita tantum esse, non autem in futura, quæ scilicet vitam omnino negabant, asserentes animam hominis esse mortalem, vnde post hanc vitam secundum illos, nulla remanet poena vel præmiū homini.

Consequenter etiam eandem erroneam rationem de mortalitate anime humanæ sequentes, resurrectionem negabant, & de hac falsa seu hæretica secta fuerunt Sadducei, de quibus Iosephus in lib. 20 antiqu. refert, quod recipiebant tantum quinque libros Moyse, in quibus non fit mentio expressa de alio seculo, nec de immortalitate anime, sed potius cõminationes & punitiones, quæ secundum literæ superficiem omnes sunt temporales: vnde sequentes pentatheum cum superficialiter tantum, & nihil aliud de scripturis diuinis, in hunc inciderunt errorem, quem errorem cõfutat Christus Matt. 22. ut ibidem plene continetur. Vterius autem considerandum, quod ij tres aduersarij ipsius Iob propriè videtur fuisse de secta prædicta Sadduceorum nefanda: & ideo omnes tribulationes temporales, quæ ipsi Iob contigerunt, attribuebant peccatis seu delictis ipsius, falsè existimantes, quod in hac vita nullus affligitur, nisi in poena proprij delicti: vnde innocentes & recti secundum eos nunquam affligebantur in hac vita, quod patet per dictum ipsorum: Eli-

Muli errant circa præmiū bonorum & punitionem malorum, quia dicebant in hac vita tantum vtrumque esse, eo quod credebant animam esse mortalem.

Sadduceorum error negans resurrectionem. Iosephus lib. 20. antiqu.

Matth. 22. d. 35.

Iob aduersarij de secta Sadduceorum erant.

phas enim dicebat ipsi Iob: Recordare obsecro, quis vnquam innocens periit, aut quando recti deleti sunt, quin potius videri eos, qui operantur iniquitatem, &c. Iob. 4. Baldach etiam dicebat ipsi Iob: Si mundus & rectus incesseris statim euigilabit ad te, & pacatum reddet habitaculum iustitiæ tuæ Iob. 8. Sophar etiam ipsi Iob dicebat, & intelliges quod multo minora exigaris, ab eo quam meretur iniquitas tua. Iob. 11. Et hæc sententia pluries replicatur in dictis eorum. Ex quibus patet, quod non credebant, quod aliquis homo in hoc mundo tribularetur, ut meritum suum augeretur in alia vita, talis enim vita esse non credebant. Iob autem tanquam verus fidelis firmiter credebat per diuinam prouidentiam actus regi humanos, sed verum & proprium premium iustorum, & veram & propriam punitionem reproborum non ponebat in hac vita, quæ momentanea est & caduca, sed in vita futura: & cõmuniter ex hoc quod sibi in hac vita tribulationis maximè deuenit, non credebat sequi, quod ipse esset iniustus, sicut nec secundum veritatem fidei hoc sequitur. Ex quibus patet quod Rab. Moy. manifestè errauit asserens, quod Iob in prouidentia diuina cõueniebat cum Aristotile, qui negauit prouidentiam diuinam esse in istis inferioribus, nisi solum secundum genus vel speciem, non autem secundum indiuidua & particulares actiones: cuius oppositum in multis dictis ip-

Iob amici credebant, quod innocentes nunquam affligebantur in hac vita. Iob 4. b. 7.

Iob 8. a. 6.

Iob 11. b. 6.

Iob nec poenam præmiū in hac vita ponebat, sed in futura.

Error Rab. Moyse, qui cum Arist. negat diuinam prouidentiam circa inferiora indiuidua.

fius Iob manifestè patet: dicit enim Iob de Deo: Nonne ipse cõsiderat vias meas, & cunctos gressus meos dinumerat Iob. 31. & infra in eodem se excusans à præsumptione seruorum suorum, sic dicit: Si cõtempserim subire iudicium cum seruo meo, & ancilla mea cum disceptarem aduersum me, quid enim faciam cum surrexerit ad iudicandum Deus, & cum quæserit, quid respondebo illi? Ex quibus manifestè patet, quod Iob credebat prouidentiam diuinam se extendere usque ad actus particulares humanos: & etiam quod iudicium diuinum contra se, si à iustitia deuiasset, timebat. Ridiculum enim videtur asserere, quod Iob negasset prouidentiam diuinam in actibus particularibus humanis, cum expressè tantam generationem quam formationem suam, quam omnia quæ ipsi deuenit, Deo tantam quam principali auctori attribuebat, ut patet in multis locis specialiter Iob. 10. vbi dicit: Manus tuæ fecerunt me & plasmauerunt me, &c. usque ad finem capit. & in omnibus dictis suis ferè clarissime patet, quod ipse gubernationem diuinam se extendere ad actus humanos fatebatur. Ad auctoritates supradictas per Rab. Moy. allegatas, quarum vna est illa, in qua Iob dicebat. Vnum est, quod loquutus sum, innocentem & impium ipse cõsumit, ex qua intendit probare, quod Iob loquebatur contra diuinam iustitiam: dicendum, quod hoc est verum, sed intelligendum est, hoc dixisse Iob

Iob. 31. a. 4.

Iob credebat prouidentiam diuinam se extendere, usque ad actus particulares humanos.

Iob. 10. b. 8.

Responso ad auctoritates Rab. Moy. & expostio notanda.

secundum opinionem aduersariorum, quam ad incōueniens in tēdit deducere: quasi dicat, hoc est quod dixi, scilicet, quod si in hac vita tātum totum præmium iustorum & pœna impiorum cōsisteret, ut vos asseritis, sequeretur, quod innocentes & impij æqualiter à Deo punirentur: cū tā isti quā illi morte temporali, quæ maxima pœnarum temporalium est, cōsumantur: & quia secundū vos nulla pœna nec præmiū hominis remanet in alia vita, sequeretur, quod Deus non iustè procederet in hominū gubernatione. Et quia contra hoc posset dici, quod pœna mortis est communis omnibus propter peccatū naturæ, quod est cōmune, ad huc videtur irrationabile, quod innocentes, qui ex propriis peccatis nō sunt rei, alias pateretur afflictiones præter mortē, cū secundum vos nulla alia causa est, quare alicui infligatur pœna, nisi propter peccatū propriū: cōstat autē innocentes pœnas pati in hoc mūdo, & sic secundū vos sequeretur, quod tales sine causa punirētur, de quo subdit: & si flagellat, occidat semel, & nō de pœnis innocētium irrideat. Idē dicendū est ad aliā autoritatem Job. 21. ubi dicitur: Simul in puluere dormiēt, &c. quia hoc dicit Job ad confutandū aduersarios, qui tātum modo in hac vita dicūt esse totalem pœnā impiorum, cū tamē videmus, quod aliqui impij continuē viuunt, & moriūtur in prosperitate temporali, &

Job. 21. d. 26.

alij per oppositū, qui tamē simul in puluere dormiunt, &c. quod esset contra diuinā iustitiam seu prouidentiam, nisi in alia vita illa reducerentur ad veram iustitiā: & sic Job impugnat suos aduersarios in huiusmodi loquutionibus & similibus, deducendo eos ad incōueniens, ex hoc quod futuram vitam negabant.

C A P I T V L V M III.

In quo arguitur contra prædictā responsionem, & soluantur argumenta.

D I S C I P V L V S.

Contra expositionem tuā de dictis ipsius Job, supradicti Rab. Moy. & turba Talmudicorū possent obicere, sic dicētes: Verba Job planè intellecta, intelligi debent fuisse dicta de mente ipsius Job non autem aduersariorum: non enim dixit secundū vos, innocētem & impium ipse, scilicet Deus, cōsumit, sed dicit simpliciter: Vnū est quod loquutus sum, innocentem & impium ipse consumit. quod plane sonat hoc esse dictum de mente Job. Cū autem in expositione tua superaddis, quod hoc intelligitur secundum mentem aduersariorum, hoc est extra textū: unde nec videtur talis sensus recipiendus, nisi aliqua ratio seu autoritas nos cogat ad hoc. Idem posset dici cōtra expositionem secundæ autoritatis supradictæ.

M A G I S T E R. Ex duobus cogimur exponere verba Job in hac disputatione esse fidelissima

*Obiectio di-
tra prædi-
cta.*

*Job verba
ex duobus
veris effect.
probat.*

lissima & vera, & specialiter ea, quæ ipse dixit circa futuram vitam & circa resurrectionem. Primum est autoritas diuina, quæ falli non potest, quæ testatur, quod Job fuit loquutus coram Deo in illa disputatione, non autem sui aduersarij. Job vlt. Non estis loquuti rectum coram me, sicut seruus meus Job. prout supra fuit allegatum. Si enim Job in sua disputatione cōtra ea, quæ in fidei veritate continentur aliquid asseruisset, non potuissent prædicta verba verificari de loquutione ipsius Job cum aduersariis. Et vltra hoc notandū est, quod non dixit Deus solū: Nō fuistis loquuti rectum, sicut seruus meus Job: sed addit. coram me. in quo denotatur, quod verba Job intellecta secundum intimam sui intentionem, quæ nuda est & aperta coram Deo, fuerunt recta licet possint iudicari, sicut sonant aliter. Deus enim, qui solus nouit corda hominum, testatur quod verba ipsius Job recta fuerūt coram Deo: & ideo verba sua, & si possunt dupliciter intelligi, oportet ut exponantur eo modo, quo recta sunt coram Deo, & hoc est quod nos cogit verba Job exponere sic, ut sint recta coram Deo, & nō aliter. Secundum verò, quod nos cogit ad prædictam expositionem est, quod ex verbis Job propriè intellectis nos oportet concedere, ipsum habere spem in aliam vitam, quod est manifestè consonum fidei, & repugnans

Job vlt. a. 7.

*Deus testatur
verba
Job vera esse,
&c.*

errori aduersariorū: Dicit enim Job cap. 13. sic: Etiam si occiderit me, in ipso sperabo, veruntamē: vias meas in conspectu eius arguam, & ipse erit saluator meus, non enim veniet in conspectu eius omnis hypocrita. In quibus verbis manifestè habetur, quod Job in hac vita existens habebat spē, ut Deus ipsum saluaret post mortem, quod est manifestè contra errorem faciorum, qui vitam futuram, & salutē omnino negabant. Vnde verba sua alibi dicta, in quibus apparet, quod ipse parificat innocentem & impium, oportet ut intelligatur non secundum suam mentem, sed secundum mentem aduersariorū, & ut insinuaret quod verba prædicta, scilicet: Si occiderit me in ipso sperabo, &c. dicta sint secundum mentem propriam & nō aliter: idcirco immediatē ante illā præmittuntur hæc: Tacete paulisper, & loquar quodcunque mihi mens suggererit, quare lacerabo carnes meas dentibus meis, & animam meam leuo in manibus meis, etiam si occiderit me, &c. In huiusmodi enim verbis ante præmissis duo exponuntur. Vnum est, quod illud quod erat loquutus ex propria mentis suggestione procedebat, & de hoc dicit: Tacete paulisper, & loquar quodcunque mihi mens suggererit. Secundum est, quod omnia quæ patiebatur tam in carne, quā in spiritu, sustinebat propter spem futuræ salutis. Primum patet per hoc quod dixit: Qua-

*Job 13. b. 15.
Job spem
firmam ha-
buit de futu-
ra vita.*

*In prædi-
ctis verbis
duo expri-
muntur, sci-
licet, quæ ex
propria pro-
cedūt sugge-
stione. &
quod omnia
quæ patieba-
tur sustine-
bat propter
spem futuræ
salutis.*

relacero carnes meas dentibus meis. quod pertinet ad corporales pœnas. Secundum verò cum dicit: Animam meam leuo in manibus meis. quod pertinet ad afflictiones intrinsecas animæ: unde declarans quare ista sustinebat, statim subdit: Etiã si occiderit me, in ipso sperabo. quasi dicat, non solùm alias pœnas citra mortem, sed etiam ipsam mortẽ, quæ est maxima pœnarum, præfertim cum sit violenta, quæ pertinet ad occisionẽ, paratus sum sustinere propter spem salutis. Idem dicendum est ad secũdam autoritatẽ Iob 21. scilicet, quòd illa dicta intelligenda sunt secundum mêtẽ aduersariorũ, quos vult ad incõueniens deducere, vt supra dictum est.

Iob 21. d. 26

CAPITVLVM V.

In quo ponuntur quedam alia verba ipsius Iob, ex quibus arguunt supra dicti Iob negasse resurrectionem futuram: Et ibidem soluantur argumenta eorum, per veram expositionem verborum ipsius Iob.

DISCIPVLVS.

Sunt alia verba ipsius Iob, quæ manifestè videntur negare resurrectionem futurã, vt cum dicit cap. 14. Lignum habet spem, si præcisum fuerit rursus virefcit, &c. Et infra in eodẽ contextu. Homo cum dormierit nõ resurget, donec atteratur cælũ non euigilabit, nec cõsurget de somno suo. In quibus verbis &

Iob 14. b. 7
Talmudistæ arguunt Iob negasse resurrectionem.

similibus manifestè patet, quòd Iob negabat resurrectionẽ, nec valet dicere, quòd hæc dicebat secundum mentem aduersariorum, nã ante prædicta verba sic præmittit: Recede ergo paululũ ab eo, vt quiescat, donec optata veniat sicut mercenarij dies eius. In quo loco Iob loquitur Deo supplicãs habere refrigeriũ pœnarum, cõsiderata breuitate vitæ humanæ: ad quod fortificandum inducit differentiam inter durationem ligni & durationẽ hominis, eo quod lignũ post sui præcisionem virefcit, nõ autem homo post mortem, & sic vult inducere Deum ad miserendũ homini, propter breuitatẽ vitæ suæ, ex quo ad ipsam nõquam redit, lignum verò sic. Vnde manifestum est secundum seriem literæ, quòd hoc loquitur de mête sua, non autem secundum mentẽ aduersariorum.

MAGISTER. Hæc verba ipsius Iob, quæ allegas, intelligi possunt esse dicta de mête ipsius. Ad quod sciendũ, quòd fuerunt aliqui antiqui, qui falsè asserbant, quòd homo post hæc vitam post magna temporis curricula, redeuntibus omnium constellationibus siderum, sicut fuerant ante, tunc idem homo per naturã similiter rediret ad vitam mortalem, & omnia officia, vel alia quæcũq; prius per ipsum fiebãt, vt puta quòd Plato legeret Athenis in eisdẽ scholis, & easdẽ lectiones, sicut ante dũ viuebat. Quæ quidem opinio de resurrectione

Fuerunt filio ass. reu. quidam ex antiquis, qui dicebat hominem post longa temporis curricula ad hanc vitam redire.

Aristo. 2 de genera.

Expositio verborum lib.

Alia expositio verborum Iob. de vera resurrectione hominis.

atione est erronea & falsa. Nã secundũ Philosophorũ doctrinã, ea quæ corrumpuntur, nõ redeunt eodem numero per motum seu mutationem, vt in secũdo de generatione. Est etiã cõtra veritatem fidei, secundum quã resurrectione creditur seu spectatur ad vitam gloriosam immortalẽ. Vnde Iob illã falsam resurrectionẽ negat, quod patet ex hoc quod dicit: Lignũ habet spẽ, &c. Lignũ enim post sui præcisionẽ iterũ virefcit in eadẽ vita, prout ad animã pertinet vegetatiuã, homo verò cũ dormit nunquã ad talẽ vitam resurgit, sed ad vitam mortalem, vt dictũ est. Vnde ex hoc Iob volebat inducere Deum, vt cõcederet sibi refrigeriũ pœnarum in hac breui duratione, ex quo nunquam ad vitam similem resurgendus erat homo. Et sic ex prædictis verbis non habetur, quòd Iob negasset verã resurrectionẽ, quæ per fidẽ habetur, sed falsam resurrectionem, vt dictũ est. Alij verò exponunt verba Iob prædicta, vt ex iis cõcludatur vera resurrectio futura, dicentes: Quòd homo cum sit nobilissima creatura, inter corruptibiles creaturas, rationabile est, vt nõ sit deterioris conditionis ligno, sed cõstat quòd si lignum fuerit præcisum iterũ producit ramos & germinat. De corpore autem hominis præcisi à vita presenti, nihil tale videtur pullulare: & ideo ne homo sit peioris conditionis ligno cõcluditur, quòd in homine sit aliquid immortale, scilicet

anima rationalis, cuius resurrectio spectatur, & secundum hoc exponunt illud: Lignum habet spem, &c. sic quod per modum persuasionis rethoricæ, secundum quem proceditur in hoc libro, Iob resurrectionem veram cõcludit. Vnde ex prædictis verbis Iob in hoc loco, non habetur ipsum à fide resurrectionis deuiasse, exponendo ea aliquo prædictorum modorum, ad quod cõgimur non solùm autoritate diuina supradicta testante Iob reata fuisse loquutum, sed etiã ex dictis ipsius Iob resurrectionem veram testantibus. Vnde in 19. cap. volens de mysterio resurrectionis loqui, quod est de maximis seu difficilioribus inter credibilia, vt redderet auditores attentos præmittit: Quis mihi tribuat, vt scribãtur sermones mei & exarẽtur, in libro stilo ferreo aut plũbi lamina vel scelte sculpãtur in silice? Et declarans, quæ sint illa tã magna & ardua, quæ peteret scribi, modo prædicto subdit dicens: Scio, quòd redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursus circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deũ saluatorem meum, &c. quæ verba propriissimè exponuntur de resurrectione futura, quã expressè sanctus Iob in hoc profiteretur: & ideo oportet, quòd cum alibi de hac materia loquatur, ipsius verba sic exponantur, vt huic suæ veræ professioni concordent.

Iob. 19. d. 23.

Expressè sanctus Iob resurrectionem generalem ponit.

CAPITVLVM VI.

In quo ponuntur quedam verba Dei ad ipsum Iob, ex quibus apparet, quod Iob loquebatur contra iustitiam diuinam: & ibidem exponuntur verba prædicta, sic ut ex eis non intelligatur Iob fuisse loquutum in derogationem diuine iustitiæ.

DISCIPVLVS.

Sufficiunt mihi prædicta ad ostendendum, quod Iob crederet futuram vitam, in qua spectatur iustorum præmium, ut verba sua supra allegata. 13. c. Et si occiderit me, in ipso sperabo. testantur. Similiter, & quod crederet resurrectionem futuram, ut patet ex autoritate per te ultimo allegata, sed video quod Deus ipsum Iob condemnauit seu reprehendit in suis responsionibus in duobus locis. Primo ubi dicit: Quis est iste inuoluens sententias sermonibus imperitis? Secundo legitur Iob 40. Nunquid irritum facies iudicium meum, & condēnabis me, ut tu iustificeris, ex quibus patet secundum veritatem diuinæ sententiæ, Iob non solum fuisse loquutum sermones imperitos, sententias inuoluendo, sed etiam in derogationem diuinæ iustitiæ, quod manifestè patet cum Dominus alloquens sibi dixit: Condēnabis me, ut tu iustificeris. Peto igitur ut mihi declares, quomodo verba prædicta possunt concordare, cum verbis Domini per te allegatis, Iob vlt. ubi dicitur: Non fuistis loquuti rectum coram me, sicut seruus meus Iob.

Iob. 13. b. 15.

Arguit quod Deus reprehendit Iob in duobus.

Iob. 38. a. 1.

Iob. 40. a. 3.

Iob. vlt. a. 8.

MAGISTER. Verba Domini, quæ primo allegas, scilicet: Quis est iste inuoluens sententias sermonibus imperitis. si rectè exponantur intelliguntur de Helui esse dicta, non autè de Iob, prout infra Deo dante, si de mente ipsius Helui tractabitur erit manifestum. Ad verum autem intellectum secundæ autoritatis, quam allegas attendere debes, quod quia aduersarij Iob communiter asseriebant, quod erat punitus in vitione suorum delictorum, quod erat falsum, ut patet ex historia ipsius Iob, in qua ante huiusmodi disputationem præponitur, quod Deus dixit ipsi sathan, qui ipsum Iob permissione diuina affligebat. Nunquid considerasti seruum meum Iob, quod non sit similis ei in terra, vir simplex, & rectus, & timens Deum accedens à malo, & adhuc retinens innocentiam suam. Tu autem commouisti me aduersus eum, ut affligerem illum frustra. Ex quo patet manifestè, quod Iob non erat afflictus propter demerita sua. Et ideo Iob volens excludere falsam impositionem suorum aduersariorum, suam iustitiam commendabat in tantum quod petebat disputare cum Deo, quod aliis videbatur redundare in derogationem diuinæ iustitiæ. Circa quod notare debet, quod si contingat contentio inter duos æquales, non est reprehensibile si alter eorum à culpa se expurget, etiam si ex hoc alter culpabilis in hominum opinione videatur: quia homo plus

Expositio prima autoritatis.

Expositio secunda autoritatis.

Iob non fuit afflictus ob demerita sua, ut aduersarij opinabatur, & ut hanc opinionem excluderet, suam iustitiam commendabat.

plus se diligit naturaliter, quam alium. Sed cum inter Deum & hominem sit distinctio infinita, in quacumque perfectione potius debet homo pati, ut in se culpa iniuste referatur, quam quod in Deo putetur esse iniustitia & ideo, Dominus ad arguendum Iob de commendatione indiscreta suæ iustitiæ, proponit excellentiam Dei super homines, quæ quidem excellentia in verbis prædictis manifestatur. Vnde autoritas illa quam allegas: Nunquid irritum facies iudicium meum. intelligitur sic, quasi dicat: Nunquid sic iustitiam tuam commendas, ut irritum, id est non rectum facies videri iudicium meum, sic enim commendas iustitiam tuam, quod ego apud alios videar condemnabilis, & hoc est quod dicit: Condēnabis me, ut tu iustificeris? Vnde ex verbis prædictis Dei ad ipsum Iob manifestum est, quod non reprehendit eum de hoc, quod providentiam Dei negabat circa homines, ut Rabbi Moyses, erroneè existimauit, sed solum de hoc quod se iustificabat indiscretè, in tantum quod hoc posset referri in derogationem diuinæ iustitiæ, de qua incauta loquutione, seu iustificatione indiscreta Iob poenituit. Vnde postquam reprehensionem Domini audiuit, in fine concludit: Idcirco me reprehendo, & ago poenitentiam in favilla & cinere.

Dei excellentiam ostendit Dominus, ad arguendum Iob de commendatione indiscreta suæ iustitiæ.

Expositio autoritatis.

Deus non reprehendit Iob, eo quod providentiam Dei circa homines negaret.

CAPITVLVM VII.

In quo ostenditur, quod ex hoc quod Iob natiuitatem suam et conceptionem suam, et huiusmodi maledixisset, & etiã vitam propriam dicebat se abhorrere, non derogatur perfectio in ipso Iob, seu ipsius virtuosè patientiæ: nam talia secundum partem inferioris rationis dici intelligenda sunt, non autem secundum partem superioris rationis.

DISCIPVLVS.

SI Iob prout tu docest tate perfectionis erat, quod etiã si flagellatio ei inflata à Deo, usque ad mortem inclusiuè attingere, ad huc in ipso remaneret vera spes in Deo, prout verba per te supra allegata sonare videtur, cum dicit: Et si occiderit me, in ipso sperabo. Iob 13. quomodo ergo vitæ perfectionis per amissionem rerum temporalium, & etiã per afflictionem corporis sui in tantam incideret tristitiam seu anxietatem, ut conceptionem suam, & natiuitatem malediceret, & etiam vitam propriam abhorreret? quæ quidem pertinent ad vitæ perfectionem seu ad virum perfectum, in quo spes futuræ vitæ consistit. Secundum enim doctrinam Apostoli: Non sunt condignæ passionibus huius seculi ad futuram vitam, quæ reuelabitur in nobis. Rom. 8. Incōueniens igitur est, quod vir iustus non ex peccatis propriis, sed ad meriti sui augmentum flagellabatur, sicut erat Iob, prout ex prædictis patet, quod vitam sic abhorreret, ut appeteret nunquam fuisse sub hac luce, quod tamen Iob appetebat, ut patet in 3. cap.

Iob. 13. b. 15. Arguit Iob fuisse impatientem Deum conceptionis, & natiuitatis maledicendo.

Rom. 8. d. 8.

Iob. 3. a. 3.

MAGISTER. Ex hoc Gg 5 quod

Iob. conceptionem & natiuitatem suam maledicendo nō fecit aliquid perfectioni suae repugnans.

Christus cōtristatus est de morte sua. Matth. 26. d. 38.

Sicut Christus secundū rationem superiorē passionem accepit: ita quoque Iob licet secundū inferiorē partem flagella abhorrebat, secundum tamen superiorē partem acceptabat cum gratiarū actione.

quod Iob suam conceptionē & natiuitatem, & huiusmodi maledicebat, & ex quibus odibile vitam suam demonstrabat, nō sequitur aliquid perfectioni suae repugnans. Christus enim, qui super omnes sanctos perfectionem vitæ humanæ attingit, legitur de morte sua futura tristari, dixit: Tristis est anima mea usque ad mortem. Matth. 26. Cuius ratio est. Nam ratio inferior humana, quæ sensitiuam partem sequitur (quæ quidem sensitua nihil ad finem refert) talis ratio abhorret illud quod sensui repugnat. Ratio verò superior illa, quæ secundum partem sensitiuam odibilia sunt (si tamē referantur ad finem bonum) talia acceptat vt bona, sicut patet de portione amara, quæ licet secundū sensum horrida est & odiosa, cum autē referatur ad sanitatem consequendam, est secundum rationem valde accepta. Vnde Christus dispositionem sensitivæ partis circa imminentem passionem ostēdens, tristitiam suam de passione declaravit, quam quidem passionem secundum rationē superiorē semper acceptavit: simili modo dicēdū est de Iob, quod licet flagella sua, & afflictiones patienter sustinebat, reddens pro eis Deo gratias: vnde postquā ei omnia aduersa adenerunt, dicit: Dñs dedit, Dñs abstulit, sicut Dño placuit ita factū est, sit nomen Dñi benedictū. nihilominus tamē secundū dispositionē sensitivæ partis, quam ratio inferior sequitur

valde dolebat & anxietatur de huiusmodi aduersitatibus: ad quā dispositionem ostendendā dicebat: Pereat dies in quo natus sum, &c. ostendendo quod secundum huiusmodi dispositionem vita sua erat odibilis & onerosa. Vnde verba Iob in hoc loco nō sunt intelligenda, tanquā verba impatientis, sed tanquā hominis passiones suas sensitivas exprimentis, & secundū eas de se loquentis: sicut etiā & Hieremias, qui sanctificatus in utero legitur fuisse Hier. 1. nihilominus tamē superuenientibus sibi tribulationibus seu persecutionibus magnis, maledixit non solū diei natiuitatis, sed etiā viro denunciandi patri suo natiuitatem suā. Hier. 20. vt ostenderet se esse in tantis miseriis, quod vita sua secundum inferiorē rationē, quā homines vt plurimum sequuntur, odibilis erat & onerosa. DISCIPVLVS. De Christo trititiā ostēdente imminente tēpore passionis nemo rationaliter dubitare posset, quin hoc esset secundū sensitivā partē humanā, quā ad ostendendū humanitatis veritatē fieri oportebat, Christus tamē magna signa ostēdit, in quibus manifestabatur, quod ipse passionē suā acceptabat, vt cū eam futuram sapientissimè suis discipulis prēdixit, & crucifigētibz occurrit, & discipulū increpauit, dicens: Calicē quē dedit mihi pater non vis, vt bibam illum. Ioann. 18. Hierem. etiam, vt ostēderet quod verba illa, in quibus

Sic quoque Origenes exponit.

Hieremias quoque maledixit natiuitatis suae diem.

Hier. 20. d. 15.

Christus & Hieremias magna signa ostenderunt, quibus suas acceptabant passiones, non autem sic videtur de Iob.

Ioā. 18. b. ii.

quibus maledicebat virum, qui suam natiuitatem denūciauit, nō secundum rationem superiorē dicebatur, eisdem verbis immediatè ante prēmisit: Cantate Domino. Laudate Dñm. quia liberauit animam pauperis de manu malorum. in quibus verbis satis ostendebat, quod ad laudem & honorem Dei aduersitates suas, cum cantu & gaudio offerebat, quod intelligēdum est secundū rationem superiorē, sed de Iob, qui simpliciter maledicebat natiuitatem & vitam & huiusmodi, scire vellem si ex dictis suis seu ex historia propria ostendi posset, quod hæc non secundum superiorē rationem ab eo dicebantur. M A G S T E R. Quod autē Iob tribulationes, seu plagas suas secundum cōsiderationem superioris partis animæ, quæ rationem sequitur, patienter sustinisset, satis habetur ex dictis, nā post omnia aduersa, quæ ei aduenerūt, vxori eū subuerrere volēti, dixit: Si bona suscepimus de manu Dñi, mala autē quare non sustineamus? Ex quo patet, quod secundum ipsum æquinimèter suscipienda sunt huiusmodi bona & mala, quæ à Deo dantur, seu infliguntur: vnde omnibus aduersitatibus susceptis, in benedictionem Dei omnia terminauit, dicens: Sit nomē Dñi benedictū. Et ideo tanquā disputationem inferioris rationis suæ sensitivæ partē sequēris vt expressisset, notatè prēmittitur in litera: Post

Iob. secundū superiorē partem anime plagas suas cū gratiarum actione suscipit.

hec aperuit Iob os suum, & maledixit diei suæ. quasi dicat: Postquam Iob ex plagis & anxietatibus, sibi illatus Deum benedixit, quod intelligendū est secundum rationem superiorē, post eam maledixit diei, &c. ad ostendendum inferioris rationis dispositionē. Vnde ex prima benedictione, scilicet Dei & sequenti maledictione natiuitatis & conceptionis, &c. satis habetur distinctio supradicta. Item ex historia Iob, in huiusmodi tēratione satis innuitur propositū. Nā vt ait magister in secūdo dist. 4. talis nūc in homine tērationis ordo est & progressus, qualis tūc in primis præcessit parentibus. Vt enim serpens tunc mulieri malum suavit, ipsaq; consensit, deinde viro suo dedit, & sic consumatum est peccatū: ita & nunc in nobis pro serpente est sensualitatis motus animæ, pro muliere inferior portio rationis, pro viro superior rationis portio. Hæc ille. Attende igitur diligenter, quod in tentatione parentum, in qua consumatum est peccatum per serpentē, mulier, & per mulierem vir, pro lapsi sunt, & sic peccatum perfectè cōsumatū est, per lapsum viri, qui superiorē rationem designat, non sic in tentatione ipsius Iob. In tentatione enim Iob mulier persuasa fuit à serpente, seu a sathana tentante, in tantum quod viro dixit, ipsum intendens à rectitudine declinare: Adhuc retines innocentiam tuam, &c. Iob 2. sed vir mulierem

Magister sent. dist. 4. in 4. lib.

Tentationis ordo talis nunc est in hominibus, qualis tunc fuit in peccato Adæ.

Tentatio Iob in hoc differt à tentatione Adæ, quod Adæ nō obiurgauit uxorem, Iob vero ipsam exproubrauit.

lierem exprobrauit, dicens ei: Quasi vnade stultis mulieribus loquuta es: si bona suscepimus, &c. Ex qua historia tentationis Iob, vir, scilicet superior ratio, nō cōsensit in peccato, licet mulier per quam inferior ratio intelligitur consensisset: quē quidem mulieris consensum, Iob in sua prima propositione exprimere volens, dicit: Pereat dies, &c. quod exponendū est de motu inferioris partis rationis, vt supra dictum est, non autem superioris. Et circa hoc considera, quōd licet omnia, quæ erant ipsius Iob præter animam Deus dedit in manu ipsius sathan, vt patet in 2. cap. per quam potestatem permissiuam sathā, ad omnia ipsius Iob destruenda processit, vsque ad filios & filias, & etiam corpus proprium, vt in historia patet: non tamen sathan nocere mulieri legitur, retinuit enim eā illæsam, vt esset instrumētum ad seducēdum virum, scilicet Iob, quod quidem instrumentum expertus fuerat fuisse sufficiens in subuersione Adæ, vt patet Genes. 3. sed in hac tentatione Iob sathan hoc nō potuit obtinere, etiam per dictum instrumētum, scilicet per mulierem, eo quod ratio superior, quæ per virū designatur, semper remansit illæsa, & sic prædicta expositio non ex solūm verbis Iob, sed etiā ex ipso intellectu ipsius historię, confirmatur.

Expositio dicti Iob: Pereat dies. c. 3.

Iob. 2. c. 9.

Nota quōd licet sathan omnia ipsius Iob destruerat, non tamen mulieri nocuit, quia instrumentum diaboli erat

Gen. 3.

CAPITVLVM VIII.

In quo ponitur quedam obiectio contra ea quæ dicta sunt in precedenti capitulo, & ibidem soluitur.

DISCIPVLVS.

SI prædicta verba Iob in male dictione diei natiuitatis & huiusmodi solum intelliguntur, prout tu exponis, scilicet, quōd fuerunt dicta tantummodo secundum inferioris partis rationem, non autem secundum superiorem, inconueniens videtur, quōd amici Iob, cū essent sapientes, & literati viri, cōtradixissent ipsi Iob tali modo loquenti: debuissent enim scire passionis afflictiuas tristabiles esse simpliciter, secundum sensitiuam partē: vnde secundum hoc tota disputatio contra Iob videtur procedere in æquiuoco: nā amici Iob nituntur ostēdere, quōd ipse ex impatientia, tanquā loquens ex erronea ratione, blasphemiam incurrisset, quod tamen Iob secundum te, hoc loqueretur ex solo motu inferioris rationis.

Obiectio contra prædicta & est Nicolai de Lyra contra sanctū Thomam.

MAGISTER. Expositio mea supradicta est S. Thomæ super Iob, cōtra quam Nicolaus in postilla arguit, opponēdo prædictam tuam obiectioem, quæ quidem obiectio, si bene consideras, non videtur valere. Nam Iob & amici eius, principaliter disputabant circa hoc, quod Iob credebat seu dicebat, se esse flagellatum sine culpa, amici vero quia existimabant falsē, quōd nulla

Statim canse, circa quā disputant Iob & amici ipsi.

Distinct. V.

nulla alia vita esset nisi præsens. Consequenter habebant asserere, quōd nullus patitur poenam in hac vita, nisi propter peccatū proprium: vnde oportebat eos dicere, quōd Iob erat flagellatus in poenam sui & suorum, vt patet ex processu huius disputationis: vnde eorum disputationis non erat in æquiuoco, vt obiectio tua ponit, quæ est postillatoris, sed de directo huiusmodi disputantes sibi inuicem contradicebant. Disputabant enim sub hoc titulo quæstionis, scilicet vtrum Iob fuisset iustus temporæ suæ flagellationis an non: in qua quæstione Iob tenebat partem affirmatiuam, aduersarij verò negatiuam. Vtrum autem Iob exprimens vitam suam esse odibilem secundum partem sensitiuā, prout mea expositio, quæ S. Thomæ est, ponit, an essent dicta secundum superiorē rationē, hoc nō est de principali materia quæstionis, vnde nec amici de hoc curabant, sed solum de impugnando iustitiam ipsius Iob.

Titulus disputationis Iob & amicorum.

Replicat cōtradicta.

DISCIPVLVS. Indica mihi vnde habebāt amici Iob, quōd ipse credebat seu existimabat se esse iustum, vt hoc intēderent principaliter impugnare, prout tu dicis: non enim video Iob hoc dixisse seu asseruisse antequā Eliphaz, qui primus fuit inter impugnātes, loqueretur. Vnde videtur, quōd titulus quæstionis principalis huius disputationis non fuisset circa iustitiam ipsius Iob prout tu dicis.

MAGISTER. Quōd crederet se ipsum sine culpa fuisse flagellatum, potuerunt amici sui percipere, tum ex eorum cōuersatione cum ipso antiqua. Isti enim tres viri, qui ad consolādam eum venerant, vnusquisque de loco suo, vt habetur Iob. 2. præsumendum est, quōd erant noti ipsi Iob, & sciebant vitam & conuersationem suā. Tum quia ex iis verbis, quæ Iob dixerat: Si bona suscepimus de manu Domini, mala autē, quare non sustineamus, posset intelligi, quōd si cut bona frequēter datur à Deo sine meritis, ita & mala pœnalia darētur à Deo sine culpa: æqualiter enim dicebat bona & mala à Deo dari: tū quia ex hoc quod Iob tā ardentem procedebat in maledictionē suæ natiuitatis, & huiusmodi rationabiliter præsumebatur, quōd Iob credebat se esse flagellatum sine culpa: qui enim ex culpa propria punitur, non tantum procedit in quærulas proclamationes, tū quia Iob in prima sua respōsione cap. 3. dixerat de se: Viro cuius abscondita est via: quod verisimiliter intelligebatur, eo quod ipse se incedere credebat per viam iustitiæ, prout erat verum, & tamen cōtingebant illi miseriæ magnæ, sicut impiis sæpe contingunt, & sic eius via erat eis abscondita: vnde ex prædictis amici percipientes, quōd Iob crederet se ipsum sine culpa esse flagellatum, processerūt ad impugnationem sue iustitiæ quilibet secundum modū suum:

Amici Iob potuerunt illū cognoscere iustum ex multis. Iob. 2. c. 11.

Iob. 3. d. 23.

suū: quod patet in processu disputationis eorum, in quo quilibet eorum conabatur impugnare iustitiam secundum modum proprium cuiuslibet eorum.

CAPITVLVM IX.

In quo declaratur conuenientia amicorum Iob in ipsius impugnatione & distinctio eorum inter se.

DISCIPVLVS.

V Ideo quod isti tres communiter conabantur impugnare iustitiam ipsius Iob: sed non video aliquam distinctionem inter impugnationes eorū, sic vt quilibet teneat proprium modum in huiusmodi impugnatione: & de hoc peto à te aliam declarationem.

Tres amici Iob erāt de secta Saducæorum, & omnes sub pretextu diuine iustitiæ iustitiā Iob impugnabat unusquisque secundum suū modum.

MAGISTER. Sicut iā tibi dixerā isti tres de secta sunt Saducæorum, ponentium totum præmium iustorum & poenā impiorum in hac vita tantū: & ideo omnes conueniunt in impugnatione iustitiæ ipsius Iob, erroneè estimantes, quod non posset aliter diuina iustitia saluari, quod oportebat eos dicere secundum falsum præsuppositū suum supra dictum. In hac tamen impugnatione quilibet eorum trium inuenit primo vnū modum ad saluandum iustitiā diuinam, quādo cōtingit, quod aliquis qui secundum famam cōmunem est iustus punitur, quod patet diligenter eorū dicta scrutāti. Eliphas enim qui primo loquutus est iustitiam

Eliphas imponebat Iob publicas iniustitias.

ipsius Iob impugnabit, imponēdo ei publicas iniustitias seu in iustitias: vnde in prima ipsius propositione, dicit: Recordare obsecro, quis vnquam innocens perit, aut quando recti deleti sunt. Iob. 4. Ex quo patet, quod secundum eum, ex quo Iob sic affligebatur sequebatur, quod non erat innocens nec rectus: & infra ipse Eliphas cap. 22. dicebat ipsi Iob: Nonne propter malitiam tuam & infinitas iniustitias tuas, abstulisti enim pignus fratrum tuorum sine causa, & nudos spoliasti vestibus, &c. vbi multa publica peccata attribuit ei, ad crudelitatem & avaritiam pertinentia. Baldach verò iustitiam Iob impugnabat, non sic opponēdo ei publicas malitias sed occultas, sic quod secundum eū licet opera Iob exteriora bona apparerent, quia tamen occultè non rectam sed peruersam haberet intentionem, idcirco ei contingebant mala: vnde in 8. capi. Baldach imponebat ipsi Iob vitium hypocrisis dicens sic: Viæ hominū, qui obliuiscuntur Deū & spes hypocritæ peribit. Arguebat enim in ipso esse hypocrisim ex aduersitatibus sibi eueniētibus, licet exteriora sua opera fuissent bona: vnde ad prædicta verba sic præmisit: Nunquid virefcere potest stirps absq; humore. quasi dicat: Ex hoc quod tu non virefcis, sequitur quod non habes humorem intrinsecus, quod intelligitur de humore charitatis, per quem homo

Iob. 4. b. 7.

Iob. 22. a. 5.

Iob. 8. c. 13.

Baldach impugnat Iob, ex occultis iniustitiis.

Secundum mentem Baldach. bona temporalia sunt præmia virtutis.

Iob. 1. b. 10.

Sophat impugnabat in iustitiam Iob, ex diuine sapientie profunditate.

mo secundum veritatē virefcit in virtutibus secundum Baldach in bonis tēporalibus, quæ secundum eum sunt præmia virtutis: & quia iis tēporalibus bonis manifestè carebat Iob, idcirco concluderat ipsum esse hypocritā: & in hoc Baldach concordabat cū sathan. Cū enim Dñs dixisset sathan de Iob, quod erat simplex & rectus & timēs Deū, &c. sathan respondit: Nunquid frustra Iob timet Deū, &c. quasi dicat: omnia bona quæ Iob facit non procedunt ex recta intentione, sed solū vt bona tēporalia ei conserues. Sophat autem & si non attribuebat Iob aliqua publica peccata nec etiā hypocrisim, impugnabat attamē iustitiā ipsius Iob, ex profunditate diuinæ sapientiæ, secundum quā Deus mundum gubernat, dicens: Vtinam Deus loqueretur tecum & aperiret labia sua tibi, & ostenderet tibi secreta sapientiæ, & intelligeres, quod multo minora patiaris ab eo quā meretur iniquitas tua. quasi licet ego nescirē ostendere tibi peccata tua publica seu occulta nec fortè tu ipsa scis, nihilominus tamen si Deus tecū loqueretur ostēderet tibi secreta sapientiæ suæ, & intelligeres, quod multo minora exigaris ab eo quā meretur iniquitas tua: hoc est dicere, quod te punit citra condignum.

DISCIPVLVS. Hęc distinctio quam ponis inter impugnationes, quas amici Iob cōtra eū opposuerunt, licet sit rationabi-

lis, & in Dictis eorū fundata, non tamen sic videtur præcisa, quod impugnatio vnus non tangatur per alium. Hypocrisis enim quā Baldach imponit ipsi Iob, etiā Eliphas similiter facit, qui in 15. c. dicebat Iob: Cōgregatio hypocritæ sterilis. vbi notans eum de hypocriti causam sterilitatis seu perditionis bonorum suorū hypocriti attribuebat. Sophat etiā ipsi Iob dicebat 20. c. Hoc scio à principio, ex quo positus est homo super terram, quod laus impiorū breuis sit, & gaudium hypocrite ad instar puncti. Ex quo patet, quod ipse imponebat Iob peccatum hypocrisis, secundum quod dicebat prosperitates suas fuisse momētaneas, seu cito transituras. Ex quibus & aliis quæ in dictis amicorū Iob possunt inueniri, videtur quod distinctio tua non sit præcisa, vt dictum est.

Eliphas similiter imponit, id quod Baldach de hypocrisi.

Iob. 20. a. 7.

Sophat etiam caluniatur Iob de hypocrisi.

MAGISTER. Cōcedo tibi, quod distinctio tua supra dicta de impugnationibus amicorū Iob contra eū, non est sic præcisa, vt vnusquisq; sociorum ponat impugnationē suā tantum, & nunquā tangat impugnationem alterius: sed cōsideranda est prædicta distinctio sic, vt vnus sociorū quandā primo inuenit impugnationē, & deinde alij illā eandē inter sua quādoq; reputāt, vt puta, quod Eliphas primo impugnauit Iob de publica iniustitia & impietate, non autē de hypocrisi, similiter & Baldach primo impugnauit eum de hypocrisi, non autē de publica iniustitia.

Quomodo cōsideranda est impugnationum distinctio.

Cōsequenter Sophar primo impugnavit eum per inscrutabilitatem diuinæ sapientiæ: secundū quam credēdum esset, quod minus puniebatur à Deo, quā peccata sua exigerēt: sed ex hoc nō excluditur, quod quilibet eorū obiectionem alterius in suis dictis interponeret, quandoq; tanquam verum, sicut cū in disputationibus cōtingit, quod opposcentes diuersis viis impugnent respondentem, & tamen ipsi inuicem in omnibus impugnationibus concordent, præsertim in hoc libro, in quo non solū poëtice sed metricè, vt dictum est proceditur: & sic vna sententia pluries repetitur & sæpe replicatur tam propria quàm aliena. Vnde si scrutatus fueris verba Iob in vltimo respōsionis suæ loco, scilicet cap. 27. & in sequenti, scilicet 28. manifestè reperies, quod ad tres impugnationes prædictas dirigit defensionē suam. In eodē enim cap. prædictis impugnationibus per ordinē contradicit: vnde postquā omnes simul falsificat dicens: Absit à me vt iustos vos esse iudicē. consequenter contra impugnationē primo per Eliphaz inuentam dicit: Iustitiam meam quam cœpi tenere non deseram, &c. Sit sicut impius inimicus meus & aduersarius meus quasi iniquus. Ille enim cuius exteriora bona sunt iusta sicut Iob, omnes sui inimici dicuntur impij, tanquā impugnatē publicam iustitiā. Consequenter cōtra impugnationē Baldach

Iob 27. & 28. a. 5.
Responsio Iob ad impugnationes prædictas amicorum per ordinem.

Impugnatio contra Eliphaz.

Impugnatio contra Baldach.

dicit: Quæ est spes hypocritæ, &c, quasi dicat: Nō debetis mihi imponere vitium hypocrisis: scio enim quod hypocrita nō potest habere veram spem, quæ ex meritis & gratia habetur: quod autem hypocrita nō habeat ex meritis spem, declarat, cū subdit: Cū auarè rapiat, &c. quod autem ex gratia nō debeat spectare declarat dicens: Nunquid clamorem eius exaudiet Deus, &c. Et vt Iob suis aduersariis ostendēret, quod erat immunis à prædictis duobus vitiis, scilicet publicis & occultis, quæ sibi imponebantur subdit: Ecce vos omnes nostis, & vt quid sine causa loquimini: nouerant enim eius aduersarij, quib⁹ cōuersatio sua nota erat, quod nulla peccata exteriora habuisset, similiter nec interiora: quia necesse est, vt per diurnam conuersationem, per exteriora opera interiora cognoscantur. Vnde saluator de hypocritis dicit: Ex operibus eorū cognoscetis eos. & ideo suos aduersarios inuocat in testes circa prædicta, cū dicit: Ecce vos omnes nostis, & vt quid sine causa vana loquimini. Ad tertiam verò obiectionē, per quam vitam suā impugnant ex inscrutabilitate diuinæ sapientiæ, secundū quam homo debet credere, quod Deus iustè punit, licet causa punitionis in actibus humanis ab hominibus nō inueniatur: ad hoc respondet consequenter in prædicto cap. scilicet 28. primo ostendendo excellentiam sapientiæ, quæ

Impugnatio contra Sophar, que multiplex est.

Iob. 28. b. 3

Primo ostendit sapientiam diuinam excellentiam.
Secundo occultatione.
Tertio quod Deus solus nouit eam.
Quarto ea docuit homines.

quæ intelligenda est diuina, quæ incomparabiliter transcendit in preciositate omnia preciosa dicens: Nescit homo precium eius, &c. Secundo ostendit occultationem eius cū dicit: Abscondita est ab oculis omnium viventium, &c. Tertio dicit, quod solus Deus cognoscit eam dicens: Deus intelligit viam eius, & ipse nouit locum illius. Quarto dicit, quod Deus, qui illam scit, seu cognoscit viam eius, docuit hominem quæ sit illa sapientia, prout ad gubernationem rerū humanarum pertinet, & de hoc dicit: Vidit illam, & enarrauit, &c. & sequitur: Et dixit homini: Ecce timor Domini ipsa est sapientia, & recedere à malo. intelligētia. Ex quibus colligitur sufficiens responsio Iob, ad tertiam obiectionem supradictā, quæ ex magna profunditate seu sapientia Dei in gubernatione humana procedebat, quæ quidem responsio in hoc consistit. Posito enim, prout verum est, quod diuina sapientia excellit, cunctas res in preciositate, prout in primo præsupposito. Secundo posito quod illa diuina sapientia sit abscondita ab omnibus creaturis, prout in secundo præsupposito, etiam quod solus Deus intelligit viam eius, prout in tertio præsupposito. Posito etiam, quod Deus reuelauit homini, quod timor Dei est ipsa sapientia, scilicet quantum ad res humanas gubernandas, similiter & recedere à malo sit intelligentia. Consequen

ter habetur, quod non obstante inscrutabilitate seu profunditate diuinæ sapientiæ quantum ad se, cū hoc tamen stat quod sciat quod in rebus humanis gubernandis, timor Domini ipsa est sapientia, & recedere à malo intelligentia, prout patet ex diuina reuelatione per ipsum Iob allegata. Cū autem de Iob testatur scriptura, quod erat timens Deum, & recedens à malo, Iob. 1. Sequitur vltius quod, non obstante inscrutabilitate diuinæ sapientiæ, iudicandus erat rectus, & sic non erat puniendus propter demerita sua. Ex quibus omnibus diligenter consideratis habes opinionem ipsius Iob, quæ vera est & catholica, scilicet quod præmium iustorum & poenæ impiorum principaliter in alia vita consistunt, non in vita præsentis: & sic non sequitur, quod si aliquis in hac vita punitur, quod sit iniustus, sicut si aliquis in hac vita prosperatur, non ex hoc sequitur quod sit iustus, prout amici Iob falsè opinabantur. Vnde Rab. Moys. qui sententiam Iob tanquam hæreticam condēnauit, parte & cap. supradictis manifestè in hoc errauit. Habes etiam ex hoc opiniones amicorum eius, qui de secta Saducæorum vt dictum est erant. Vnde simul conueniebāt in hoc, quod totum præmium iustorum & poenæ impiorum, in presenti vita erat, non in alia, quam non credebāt. Ex quo firmiter æstimabant concludere, quod nullus in hac vita

Iob. 1. a. 1

Opinio Iob certissima, scilicet quod præmium iustorum & poenæ impiorum principaliter in alia vita consistunt.

Rab. Moys.

Error Rab. Moys. & Saducæorum.

Hh punie-

puniebatur, nisi propter propria demerita, quod est falsum, ut patet in historia ipsius Iob, de quo scriptura testabatur, quod erat simplex & rectus, &c. & tamen fuit grauiter punitus, nullis suis demeritis præcedentibus: ex quo patet error Rab. Moyf. qui opinionem Eliphaz approbavit, ut patet ubi supra. Qualiter autem opiniones prædictorum trium distingui intelliguntur habes supra.

CAPITVLVM X.

In quo exponitur opinio Helui, que fuit erronea & à Deo condemnata contra Hebræos, qui asserunt quod Helui victoriam obtinuit de ipso Iob.

DISCIPVLVS.

Licet ea quæ dicis circa disputationem Iob & sociorum eius, tenenda videtur tanquam vera: tamen adhuc occurrit mihi in eisdem vnū, quod videtur inconsonum supradictis. Video enim quod Helui conuenit cum prædictis tribus in condemnatione ipsius Iob, quod patet in multis ipsius dictis, & tamē Helui videtur, victoriam obtinere de ipso Iob, quod saltem patet ex hoc: nam Iob silentium videtur imposuisse tribus sociis, qui ad vltimas responsiones eius quæ à cap. 26. vsque ad 31. inclusiuè continentur, nihil valuerunt respondere: ad dicta tamē Helui, quæ à cap. 32. vsque ad 37. inclusiuè continentur, nihil vide-

tur Iob respondisse: ex quo patet quod Helui deuicit, seu conclusit ipsum Iob. Vnde & expositores Hebræorum, ut Rab. Salo. & Rab. Moyf. & alij communiter tenent, quod Helui in hac disceptatione triumphum obtinuit: cum tamen cum aliis tribus conuenisset in ipsius Iob condemnationem, ut dictum est. Vnde de hoc volo ut me doceas declarando mihi opinionem ipsius Helui & eius distinctionem ab opinionibus aliorum.

MAGISTER. Circa hoc quod petis scire est, quod sicut tres amici Iob, ut dictum est, erant de secta Saducæorum, futuram vitam negantium, & totum præmium iustorum & pœnam impiorum in hac vita tantum esse ponebant: vnde & Iob ex sua flagellatione ut impium condemnabant, credentes quod nullus in hac vita punitur nisi secundum propria peccata seu demerita, ut supra largius dictum est. Sic tenendum est quod Helui erat de secta Phariseorum, qui licet aliam vitam concedunt, credunt neminem in hac vita puniri nisi propter propria demerita, ut Rab. Moyf. qui proprie Phariseus fuit, in parte, & cap. allegatis exprisè dicit, & est communis sententia Talmudistarum. Falsitas tamen huius credulitatis manifestè patet ex ipsa historia Iob, quæ testatur quod Iob nihil mali demeruit, ut sic puniretur, sed solum hoc

Helui erat de secta phariseorum, qui licet aliam vitam concedunt, credunt neminem in hac vita puniri nisi propter propria demerita. Rab. Moyf. Matth. 23. d. 35.

euenit ei per modum tentationis, ut ipsa litera manifestè dicit in primis duobus cap. Quod autem Helui aliam vitam crederet, habetur ex dictis suis cap. 33. vbi dicit: Vt reuocet animas eorum à corruptione. scilicet animas poenitentium, de quibus ibidè loquitur, & subdit: Et illuminet in luce viuentium. quod ad literam intelligitur de vita futura. Quod autem Helui crederet nullum in hac vita puniri, nisi propter propria peccata, satis patet ex hoc quod ipse condemnauit Iob sicut & alij socij, & adhuc acrius, propter demerita quæ sibi imponebat. Et notandum, licet opinio Helui quantum ad aliquid magis contineat veritatem, in quantum aliam vitam concedit: tamen est magis inconsona sibi ipsi, in quantum cum dicit, quod nullus in hac vita punitur sine proprio peccato: cum enim punitiones & præmia huius vitæ momentaneæ sunt respectu eorum quæ sunt in futura: manifestum est, quod licet iusti in hac vita puniantur, & mali prosperentur, quod ista possunt recompensari ad plenum in alia vita, quæ est imperpetuum duratura. Vnde credentes præmia & punitiones in futuro seculo, non debent condemnare patientes tribulationes in hac vita, dicitur enim Ecclesiastes 9. Vniuersa æque eueniunt iusto & impio. quod intelligatur ad literam, de aduersitatibus & prosperitatibus

Iob. 33. c. 18.

Helui acriter condemnat Iob quam prædicti tres amici.

Eccle. 9. a. 2

huius vitæ. Et ideo de Helui proprie intelliguntur verba Dei dicentis: Quis est iste inuoluens sententias sermonibus imperitis. Iob 38. Inuoluit enim Helui sententias, in quantum sententiam ipsius Iob asserentis in alia vita esse vera præmia & punitiones, inuoluebat cum sententiâ aduersariorum ipsius Iob condemnantium, quæ quidem sententiæ non consonant ad inuicem, ut dictum est. Quod autem dicis de expositoribus Hebræorum asserentibus, quod Helui obtinuit victoriam in huiusmodi disputatione, verum est & rationi consonum. Nam expositores Hebræorum proprie sunt Pharisei sicut & Helui, ut dictum est, sed assertio eorum in verificando opinionem Helui est falsa, sicut etiam falsè condemnauerunt Iob de hæresi, ut iam supradictum est. Nec ex hoc quod Iob non respondit Helui, & tamen respondit aliis tribus, solum debet argumētum ad hoc, quod Iob fuit conclusus ab ipso Helui, posset enim ad hoc triplex ratio assignari. Quarum prima est, quia si scrutatus fueris dicta Helui, manifestè reperies quod fuit loquutus ex arrogantia, intendendo principaliter vilipensionem ipsius Iob. Dicebat enim illi: Tace, & docebo te Sapientiam. 33. & infra 34. dicebat: Iob autem stultè loquutus es. sic in aliis locis, qua ratione Iob ipsi Helui noluit respondere, sequens Sapientis consilium, Prouerb. 26. a. 4.

Iob. 38. a. 1

Expositio Hebræorum de victoria Helui est falsa.

Triplici de causa Helui, non respondet Iob, licet tribus sociis responderet.

Iob. 33. & 34. a. 31.

Prou. 26. a. 4.

Arguit de Helui, quæ dicit victoriam obtinuisse de Iob.

Iob. 32. vsque ad 37.

488 Secunda pars de Scrutin. scriptu.

Stulto non respondendum, nisi secundum stultitiam suam.

Ne respondeas stulto iuxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis illi. Aliis verò sotiis, qui non sic ex arrogantia videbantur loqui, Iob respondit, ut ipso error patefieret, sequendo consilium sapientis prædicto cap. Responde stulto iuxta stultitiã suã, ne sibi sapiens videatur. Secunda ratio est, nam Helui intantũ elatus est per superbiam, quòd correctionem Iob non desiderabat, sed eius maiorem ruinam apetebat. Vnde in 34. cap. supra dicto dicebat Helui ipsi Deo: Pater mi, probe tur Iob vsque in finem. in quibus verbis, prout communiter exponuntur, Helui petebat à Deo, quòd nõ desisteret à flagellatione ipsius Iob in præsentia vita, & etiam quòd in alia vita duceretur ad æternam condemnationem: quod est valde inhumanum, & à magna elatione procedens. Vnde glos. hñc dicit: Quòd asperitas superbiæ vsque ad maledicendum se extendit. Helui, contra Iob Deum præcatur, & ideo talia loquenti non videtur dignũ respondere. Tertia verò ratio est, nam verba Helui, non solum ex arrogãtia, sed etiã ex ira processerunt. Ex ira enim Helui principaliter fuit prouocatus ad loquendum, ut in 32. expressè dicitur: Et ideo laudabiliter Iob abstinuit à responsione ipsius Helui, intendens irẽ locum dare, iuxta illud Eccles. 8. Ne litiges cũ homine linguato, & ne strues in ignem illius ligna.

Secunda

Iob. 34. d. 36.

Tertia ratio.

Iob. 32. a. 2.

Eccles. 8. a. 4.

DISCIPVLVS. Video quòd de Helui propriè possunt intelligi verba supra per te allegata: Quis est iste inuoluens sententias. prout tu exponis: sed ad huc vellem doceri de hoc quod sequitur: Sermonibus imperitis. intelligere igitur vellẽ qui fuerunt sermones imperiti inter dicta Helui, de quibus ista verba possent verificari.

MAGISTER. Inter verba Helui sermones imperiti reperuntur, dixit enim Helui in cap. 33. Omnia hæc operatur Deus tribus vicibus per singulos. qui est sermo manifestè imperit, exponitur enim ab Hebræis communiter quòd tribus vicibus tantum recipit Deus peccatores ad poenitentiam, sed non amplius: nam si quarto reciduat nõ recipitur, sed reservatur ad gehennam, quod est falsum secundum communem sententiam sanctorum, & etiam secundum historiam veteris testamenti: Peccauit enim Dauid, primò in adulterio Bethsabæ, secundo in homicidio Uriæ, tertio, in fractione iuramenti facti Ionathæ, quartò, in numeratione populi, & secundum quosdam peccauit in morte sacerdotum Nob: & tamen Dauid connumeratur inter sanctos, vnde seruus Dei post mortẽ in multis locis sacre Scripturæ vocatur. Vnde necesse est dicere, quòd poenituit de omnibus, & sic prædicta verba Helui, secundum expositionem supradictam Hebræorum, quæ est inter

Querit quæ sint verba imperia Helui.

Iob. 33. d. 29.

Sermo imperit quid Deus tantum recipit & non amplius.

Dauid pluries quater peccauit & inter sanctos numeratur.

Alia expectatio prædicta autoritatis Helui quæ est falsa & imperiosa.

Distinct. V.

est inter eos communior, sunt falsa. Fuerunt etiam aliqui eorum ut Rab. Moyf. Gerudensis, qui prædicta verba exposuerunt de reuolutione seu reuocatione animarũ, afferentes quòd anima vnus hominis post eius separationem à corpore, iterum informat corpus alterius hominis, quod dicunt fieri, quod est imperitè dictum, non solum secundum veritatem fidei, sed etiam secundum naturalem rationem, ut patet intuitu. Et licet prædicta verba ab expositioribus nostris intelligantur ad infinuandum, quòd Deus monet peccatores ad poenitentiam toties quoties iudicauerit expedire, utendo numero trino determinato pro numero indereterminato, hoc tamen non sonant verba eius: & ideo magis sentiendum est, expositores Hebræorum non errasse, intelligendo illa secundum expositionem Hebræorum, qui de secta Pharisaica erant sicut ipse Helui, ut dictum est, quàm secundum interpretationem nostrorum, qui verba sua voluerunt reducere ad verum intellectum. Item imperitè fuit loquutus in condemnatione ipsius Iob: afferens quòd nullus in hac vita flagellatur nisi propter propriam culpam: quod est erroneè dictum, ut supra dictum est. Vnde Helui tam ex dictis suis principalibus, quàm ex circumstantiis eorum Phariseus iudicandus est.

Rab. Moyf. Gerud.

Alius imperitius sermo quod nullus in hac vita flagellatur nisi propter culpam.

Capit. II. 489

CAPITVLVM. XI.

In quo ostenditur, quòd sicut tres amici Iob erant de secta Saducæorum, sic & Helui erat de secta Phariseorum, quibus assimilatur tam in suis opinionibus erroneis, quam in conditionibus suis.

MAGISTER.

EX multis posset haberi, quòd sicut tres amici Iob erant de secta Saducæorum, ut dictum est, sic Helui erat Phariseus, tã in suis opinionibus quàm in conditionibus eius: de opinionibus enim patet per sermones imperitos, de quibus statim supradictum est, de conditionibus verò patet ex hoc, nam nec Iob nec tres amici sui leguntur genealogizari in hoc libro, sed tã ipse quàm illi solum à regionibus suis cognominatur, ut Iob de terra Hus. Eliphas Themanithes, Baldach Subithes, Sophar Naamathites, Helui verò, nõ solum cognominatur à regione cũ dicitur: Helui filius Barachiel, similiter & nomen cognationis, cũ dicitur de cognatione Ram, quod interpretatur altum, in quo Helui assimilatur Phariseis, qui gloriabantur de bonitate parentũ suorũ, quibus dicebatur Math. 3. Ne velitis dicere inter vos, patrem habemus Abraham. Item Pharisei assueuerunt intantum iactare de se, quòd ceteros spernebant, ut patet Lucæ. 18. de parabola Christi, in qua dicitur: Duo homines ascenderunt in templum, vnus Phariseus & alter

Sicut tres amici Iob Saducæi erant, ita quoque Helui Phariseus in conditione & opinione erat.

Dicitur sicut etiam imponitur ibi nomen patris, dicitur Helui filius, &c.

Matt. 3. b. 9. Condicio Phariseorũ est gloriari de bonitate parentum, & alios spernere.

Luc. 18. b. 10.

Publicanus, &c. quam arrogan-
tiam, scilicet Pharisæicā, Helui
sequutus est, qui tam Iob, quam
eius aduersarios spernebat, vt
patet ex suis dictis cap. 32. & in-
fra. Item Helui fuit motus ad lo-
quendum ex passione iræ, vt pa-
tet, cū dicitur cap. 32. Iratus est
furor Helui in Iob. & infra: Et in
tres amicos eius iratus est, &c.
super quod verbum glos. Vane
enim gloriæ sectatores cū se ho-
minibus præferunt, alios de fa-
tuis sensibus, alios de indignis
meritis repræhendunt. Hæc in
glos. Helui autem Iob de fatuita-
te & blasphemia, & socios de
ignorantia repræhedit, & sic ma-
nifestè incidit in errore Phari-
saico, qui Deo dicebat: Gratias
ago tibi, quia non sum sicut cete-
ri hominum, &c. Luc. vbi supra.
Itē Helui assimilatur Pharisæis
in hoc, quod non solum corre-
ctionem desiderabat, sed potius
pro eius ruina Deū imprecabatur,
dicebat enim Helui: Pater
mi probetur Iob vsq; in finem.
cap. 34. In quibus verbis pete-
bat Helui à Deo, quòd nō desi-
steret à flagellatione ipsius Iob,
in præsentī vita, & etiā in alia vs-
que ad æternā condemnationē,
vt dictum est, quod ad magnā &
crudelē superbiam pertinet, vt
in glo. supra allegata, in quo Hel-
ui assimilatur Pharisæis qui in
suis orationib; & codicibus aliis
nunquā orant pro conuersione
Gentilitatis, sed pro eorū finali
destructione. Ex quibus iā dictis
habetur quod opinio eorū qui

Iob. 32. a. 2.

Vane glo-
ria sectato-
res alios cō-
temnunt.

Iob. 34.
d. 36.

dixerunt, quòd liber Iob fuit à
Moysē scriptus, est verisimilis.
Nam super Pentateucum quē
Moyses scripsit tres diuersæ sen-
tentia insurrexerunt. Prima sci-
licet fidelium aliam vitam cōce-
dentiū, in qua vera sunt præmia
& punitiones, & in hac vita prof-
pera & aduersa iustis & iniustis
æque contingerent: & hæc fuit
sententia ipsius Iob. Alia verò
fuit sententia Saducæorum, qui
nullā vitam nisi præsentē conce-
debant, & prospera & aduersa
huius vitæ iuxta merita & deme-
rita hominum esse afferebant.
Tertia verò sententia Pharisæo-
rū, qui duas supradictas inuolue-
bant, vt supra dictum est.

Opinio eo-
rum qui di-
xerunt librū
Iob, à Moysē
fuisse scri-
ptū est veris-
similis, quia
tunc de fu-
tura vita
tres fuerunt
sententia.

CAPITVLVM XII.

In quo ostenditur, quid in responsioni-
bus diuinis super addi intelligitur, quo
ad questionem propositam de Iob
pertinere videatur.

DISCIPVLVS.

Cum Iob veram sententiam
tenuit in prædictis, vt tu as-
seris, & etiā verba Dei dicta Iob
approbātis testātur cū dicit: Nō
fuitis mihi loquuti rectū, sicut
seruus me⁹ Iob. Iob. vlt. Respō-
sio igitur diuina videtur esse
quasi superflua: sufficisset enim
Deū approbasse suā sententiam
& reprobasse alias, tam trium so-
ciorum, quā Helui, nec vide-
tur sufficere, quod quidā expo-
sitores dicūt, scilicet quod om-
nia quæ in responsionibus diui-
nis, quæ in 38. & 39. cap. continē-
tur, traduntur ad inmensitatem
diuinæ

Iob. vlt. 7.
Responsio
diuina que
ex in certu
videtur su-
perflua.
Iob. 38. &
39. 1

diuinæ potentia & sapiētia ostē-
dēdam: vt ex hoc manifestetur
quòd Iob indiscretè seu fatuè
se habuerat incipiendo disputa-
re cum Deo: nam hoc non vide-
tur conuenienter dictum. Illa
enim quæ altera pars disputan-
tium per se concedit, non requi-
ritur vt per aliam sibi probetur.
Constat autem quod Iob conce-
debat potentiam diuinā, & sa-
pientiam esse tantę inmensita-
tis, quòd ab hominibus nō esset
cōprehensibilis. Vnde in cap. 26.
postquā Iob narrauit multa de
mirabilibus à Deo factis subdit.
Ecce hæc ex parte dicta sunt via-
rum eius: & cū vix parua scin-
tillā sermonis eius audierimus,
quis poterit tonitruum magni-
tudinis eius intueri. Ex quibus
patet quod Iob profitebatur in
cōprehensibilitatem & inmen-
sitatem diuinæ sapientia & po-
tentia, quæ in diuinis effectibus
apparet. Non ergo requireba-
tur vt de hoc vterius aliquid
sibi diceretur. Rogo ergo vt mi-
hi aliquid vterius circa hoc de-
clares.

Iob. 26.
d. 14.

MAGISTER.

Ad hoc
quod petis amplius intelligen-
dū cōsiderare debes, quòd Iob
in suis proclamationibus instan-
ter à Deo petebat, vt Deus ostē-
deret sibi causam suæ flagella-
tionis, cū ipse credidisset se esse
iustum. Vnde Iob. 10. dicebat:
Indica mihi cur me ita iudices?
Ad quod videtur Iob, in multis
aliis locis tendere, Deus tamen
ostendit sibi in his capitulis,

Iob à Deo
petebat suæ
flagellatio-
nis causam,
quam peri-
tionem ostē-
dit, Deus ef-
ferratione
vilem.
Iob. 10. a. 2.

quòd interrogatio sua prædi-
cta esset irrationalis & hoc sic.
Constat enim quòd diuina pro-
uidentia disposuit, omnia crea-
ta, producendo ea secundum me-
suram & modum corresponden-
tem cū iustitiae rei existentia, &
durationi: vt exemplificat pri-
mo de terra, quæ habitationi ho-
minis, cui loquebatur est depu-
rata, de quo dicit: Vbi eras quā-
do ponebam fundamenta terræ,
&c. quasi dicat, illa quæ pertinet
ad existētiā terræ & eius stabi-
litate fuerunt per meam pro-
uidentiam fundata & mensura-
ta, te non existente, nec etiam
nunc horum rationem ad plen-
num comprehendente. Simili-
ter quod sequitur: Cū me lau-
darent astra matutina, &c. intel-
legendum est, quasi dicat: per
meam prouidentiam dispositum
est, vt à principio creationis me
laudarent astra matutina, & filij
Dei iubilarent, cuius prouiden-
tia rationem tu plenè non scis.
Similiter quod sequitur: Quis
concluserat hostiis mare, &c. & o-
mnes interrogationes quas De-
i ipsi Iob proponit in prædictis
capitulis, tam de principalibus
partibus mundi, quā de certis
conditionibus aliquorum ani-
malium, per hunc modum sunt
intelligendæ, scilicet, quòd om-
nia illa per diuinam prouiden-
tiam fiunt, taliter quòd in suo ef-
fate naturali perseuerant: de qui-
bus fragilitas humana non suffi-
ceret per singula reddere ratio-
nem, nisi solū quòd omnia prædi-
cta,

Omnia di-
uina prou-
dentia dis-
posita, nec
ratio huma-
na sufficit
per singula
reddere ra-
tionem.

cta & quęcunq; similia per diuinā prouidentiam disposita sunt modo & ordine debitis: iuxta illud quod dicitur de Sapientia diuina: Attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Sap. 8. Ex quo sequitur, quod indiscretum est vt homo quęrat à Deo rationem suę prouidentię circa singulares personas seu actus humanos, prout Iob petebat, vt dictū est, sed firmiter tenendum est, quod si sapientia seu prouidentia diuina omnia suauiter disponit, licet à nobis ipsius rationes sint incomprehensibiles, sic etiā circa actus humanos credendum est, scilicet prouidentiam diuinam esse iustam & rationabilem, quāuis à nobis eorum rationes non comprehendatur: iuxta illud Apostoli: O altitudo diuitiarū sapientię & scientię Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius & inuestigabiles vię eius. Vnde in responsione diuina concluditur quoddā proprium & principale circa materiam propositę quęstionis in lib. Iob, scilicet quod circa actus humanos nō semper est causa particularis quęrēda, eo modo quo Iob videbatur petere.

CAPITVLVM XIII.

In quo ostenditur, quod ex malis temporalibus quę hominibus eueniunt, non semper concludi posset eorum malitia.

DISCIPVLVS.

Sic circa huiusmodi materiam scripturas sacras scrutemur

manifestē reperitur, quod ex hoc quod mala temporalia aliqui eueniunt, sumitur argumentum efficax, quod ille cui talia eueniūt est à Deo elōgatus seu derelictus. Legitur enim Deut. 31. de populo Israelitico, quod ex malis quę ei euenissent debuisset arguere seu intelligere quod Deus non erat in eo seu cum eo. Vnde de eo ibidē dicitur, ita vt dicat in illa die: Verē quia non est Deus mecū, inueniunt me hęc mala. Similiter & ibidē in 32. cap. Deus redarguēs illos qui ex malis temporalibus sibi eueniuntibus, non intelligebāt hoc venisse ex punitione diuini iustitię, sic dicit: Vtinā saperent & intelligerēt, &c. & sequitur: Quomodo persequebatur vnus mille, & duo fugarunt decē millia, nisi qua Deus vendidit eos & Dñs cōclusit illos. Ex quibus & multis similibus clarē habetur, quod ex malis temporalibus quę hominibus infligūtur seu contingunt, arguendum est efficaciter, quod hoc prouenit ex Dei iustitia puniente talium peccata, quod videtur facere pro opinione trium amicorum Iob & etiam Helui.

MAGISTER. In hac materia distinguendum est. Nam secundū Thomam in 1.2. q. 99. historias veteris testamēti reuoluenti seu scrutanti, clarē patet quod communis status illius populi semper sub lege in prosperitate fuit, quādiu legem obseruabant, & statim declinantes à

Arguit quod ex malis temporalibus quę hominibus eueniunt, conuenit cōcludere eorum malitiam. Deut. 31.

Deut. 32. c. 18.

S. Tho. 1.2. q. 99.

De prosperitate populi Iudaici legē seruantis, & aduersitate illius ipsam legem relinquētis particulari

præceptis legis in multas aduersitates incidebāt: sed aliquę personę particulares etiam iustitię legis obseruantes in aliquas aduersitates incidebant, vel quia iā erāt spirituales effecti, vt per hoc magis ab affectu temporalium retraherentur, & eorū virtus approbata redderetur, aut quia tales opera legis exterius implētes, cor carneū habebant in temporalibus defixum, & à Deo elōgatū, de quibus Isai. 29. Populus ille labiis me honorat, cor autē eorum longē est à me. Hęc ille. Vnde autoritates per te allegatę de statu totius populi Israelitici loquuntur: in historia autem Iob agitur de persona particulari vt est manifestum: & ideo tres socij Iob, & ipse Helui, qui ex tribulationibus ipsi Iob eueniuntibus ipsum esse iniustū arguebāt, erroneē se habuerūt: nam hęc debuissent interpretari in meliorem partem, scilicet quod hoc ei cōtingebat, vt ipsius virtus approbata redderetur, prout secundum veritatem huiusmodi aduersa ipsi euenerūt, quibus aduersitatibus virtus ipsius Iob examinata fuit, & à Deo approbata, prout ex supra dictis patet: & vt huiusmodi approbatio seu examinatio manifestaretur, etiam apud eos qui aliam vitam non credunt, sicut Saducęi & infideles: ideo legitur, Iob vlt. Et addidit quoque

Dominus omnia quęcunque fuerunt Iob duplicia.

legem obseruans quędamque aduersa patiuntur, non carent virtute.

Historiam Iob est de persona particulari.

Isai. 29. d. 13.

Iob virtus aduersitatibus examinata fuit.

Iob. vlt. d. 12.

Distinctio sexta de Scrutinio scripturarum, circa ea quę Iudęis in sua pernitiosa perfidia, post mortem Christi pertinaciter existentibus euenerunt, & aliis ad hoc pertinentibus. Et continet quatuordecim capitula.

In capitulo primo ostenditur, quod pœna Iudęorum Christum negantium & occidentium cum eorum sequacibus, grauior est etiam in hac vita, quā pœna Sodomitarum & Darban & Abiron, qui subito consumpti sunt: & quod eorū duratio in hoc seculo, cedit in utilitatem Ecclesię.

In capitulo secundo ostenditur, quod tres conditiones occurrere habent necessario in peccato negationis & occisionis Christi, pro quo peccato Iudęi in hac captiuitate existunt.

In capitulo tertio ostenditur, quod nō solum per rationē comprobatur, quod prædictę tres conditiones occurrerunt in peccato negationis & occisionis Christi, sed etiā hoc fundatur in autoritatibus sacris, & ibidem ostenditur, quod Iudęi per eorum culpam cecitatem mentis incurrerūt circa cognitionem eorum quę erant sibi ad salutē necessaria: quę quidē excæcatio seu ignorantia nō excusat eos, sed potius aggrauat.

In capitulo quarto datur ratio, quare primi, scilicet Iudęi in captiuitate Babylonica existentes, non legūtur incurrisse excæcationem mentis, sicut & secundi, scilicet existentes in hac captiuitate.

In capitulo quinto ostenditur, quod pro peccato pessimę hypocrisis Iudęi, tempore templi secundi captiuitate excæcationem mentis supra dictam incurrerunt, Isaię Prophetę testimonio.

In capitulo sexto ostenditur, quod licet hypocrisis simpliciter considerata non sit de grauisimis peccatis, hypocrisis tamen Pharisæica, quam Christus multipliciter increpauit, grauisimum peccatum est, quod ex quinque rationibus consideratur.

In capitulo septimo ostenditur, quod in cecitate Pharisæica includitur negatio diuinae providentiæ magis culpabiliter, quam in illis quæ peccata sua publicat, sicut Sodomitæ: & in eodem ostenditur, quod ex huiusmodi Pharisæica hypocrisis nefanda Deus elicit magnum bonum, scilicet Gētium illuminationem: & utrumque fundatur in quadam auctoritate Isai. de qua hic agitur.

In capitulo octauo ostenditur, quod Pharisæi tripliciter incurrerunt excacationem mentis, sicut & triplicem veritatem per suam nefandam hypocrisim corruerunt: quorum duo in hoc cap. explicantur, & ibidem declarantur verba Isaiæ ad hoc pertinentia, scilicet cum dicit: Et peribit sapientia à sapientibus eius, &c. quod proprie & multipliciter de Pharisæis & eorum sequacibus intelligendum est. Et ibidem declaratur, quod hoc non est doctrina Christi dicentis de Pharisæis: Supra cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi, quicquid dixerint vobis facite.

In capitulo nono declaratur tertius modus excacationis Pharisæicæ, qui consistit in hoc quod suas proprias inuentiones & assertiones ab eisdem absconduntur.

In capitulo decimo ostenditur, quod multa de inuentionibus seu assertionibus Pharisæorum, quas ipsi inuenter seu asserentes minime intelligunt, quandoque nobis proficiunt ad erudi-

tionem: & quod in terminis per eos assignatis ad suam redemptionem aliqua emerferunt, ad honorem fidei Catholice pertinentia.

In capitulo undecimo ostenditur, quod aliqua verissima circa eorum redemptionem asseruerunt, quæ tamen ipsi met non intelligunt, & quod hoc probatum fuit per Isaiam.

In capitulo duodecimo ostenditur, quod cecitas Pharisæica, de qua Isaias prophetauit, compendiosè traditur in Evangelio.

In capitulo tredecimo ostenditur, quod ex excacatione Pharisæica nullum preiudicium generatur fidelibus de genere descendentes Israhelico, nam in potissimis temporibus Ecclesiæ, scilicet in eius exordio & fine, in quibus Christus fuit, & erit presens in Ecclesia in natura assumpta, Sancti de stirpe Israhelica descendentes principales fuerunt, & in fine mundi totum genus Israheliticum Christo firmisissime adhaerebunt.

In capitulo decimo quarto ostenditur, quid de Iudeis in tempore medio, qui intra primum aduentum Christi & secundum secundum scripturarum scrutinium, sentiendum est: & ibidem huiusmodi tractatus in laude diuina finitur.

CAPITVLVM I.

In quo ostenditur, quod pœna Iudeorū Christum negantium & occidentium cum eorum sequacibus grauior est etiā, in hac vita quā pœna Sodomitarū, & Dathan, & Abiron, qui subito consumpti sunt: & quod eorum duratio in hoc seculo cædit, in utilitatem Ecclesiæ.

DIS-

DISCIPVLVS.

Magister Erum est, prout sanctus Thomas docet in loco per te allegato, secundum sacrarū Scripturarum testimonia, quod populus Iudaicus dū legē sub qua erat diligenter obseruabat in tranquillitate viuebat, cū autem ab huiusmodi obseruatione declinabat in magnas aduersitates incidebat. Sed ex hoc occurrit mihi quædā non modica admiratio, quæ talis est. Video enim quod populus illē Iudaicus valde grauius peccauit, blasphemando & crucifigendo Christū, quā si quæcumque alia peccata commississet citra blasphemiam Dei: dicit enim glōf. Isai. 18. Omne peccatū blasphemie cōparatum leuius est. Cū igitur Chore, Dathan & Abiron, & eorum Synagoga, propter hoc quod cōtradixerunt sacerdotio Aarō & preposituræ Moysi, descendere rūt in infernū viuētes. Num. 16. sic quod nihil ex eis remāsit, scilicet de participantibus in eorū crimine: quāto magis debuisset subito à terra deleri, quinon Christū solūm verū Deū & hominem esse contradixerunt, sed eum cum magnis opprobriis & blasphemis crucifixerūt. Maxima ergo admiratione dignū est, quod Deus tanto tēpore tolleraret prædictū peccatū, quod incōparabiliter maius est quā peccatū Dathan & Abiron, quos tam celeriter ab hac vita Deus repu-

Iudei dum legem obseruauerunt in quiete viuebant.

Cū blasphemiam peccatū grauisimū omnium sit, quare Iudei non fuerunt pernit saltem sicut Chore, Dathan & Abiron, quia in infernum uiuētes fuerunt cōiecti eo quod cōtradixerunt Aaron. Maior pœna digni sunt Christū crucifigentes. Nume. 16. 33.

lit: præsertim cū hoc peccatum continuè & pertinaciter ab omnibus & singulis sub infidelitate Iudaica existentibus committitur. Nullus enim talium est qui prædicta peccata in Christū commissa nō approbet, immo singuli tam in dictis, quā in scriptis suis prædicta peccata approbāt, laudant & cōmendant, prout in suis codicibus, tam Tamuldicis quā aliis quibuscunq; hoc manifestè reperitur: quorū allegatio omittitur, tum ad euitandā prolixitatem, tum quia ab ipsis cōmuniter conceditur.

MAGISTER. Verum est quod occisores Christi, præsertim illi qui eū cognouerunt, ut principes Iudeorum, in quibus si aliqua ignorantia fuit, non tamē eos poterat excusare, cū esset affectata, ut in 3. p. q. 47. Nec etiā talis ignorantia excusat minores de populo, præsertim eos qui post Resurrectionem Christi & discipulorū prædicationē, per quā maior seu præcipua pars mundi ad fidem Christi per testimonia scripturarum & miraculorum euidentia conuersa est: quonon obstante adhuc pertinaciter, in sua nequissima perfidia perseuerant, se excusando per falsas interpretationes scripturarum, quibus nituntur negare Christum, ut in prima parte huius tractatus multipliciter est ostensum. Talis enim excusatio est circūstantia aggrauās quodcunque peccatum, ut habetur in glōf. super illud Psalmi:

S. Tho. 3. p. q. 47. Ignorantia Iudeorū nō potest eos excusare à grauisimo delicto occisionis Christi, sed magis peccatū aggrauat eorū excusatio.

Non

Glossa supra per Psal. 74

Nolite extollere in alium cornu vestrum. Itē aggrauatur hęc blasphemia per cōcomitans homicidium, quod est grauisimū peccatum inter ea quę committuntur in proximum. Vnde simpliciter concedēdum est, quod peccatum occidentium Christi supradictorum, similiter & consentientū seu approbantū illud postquā commissum fuit, est simpliciter grauisimum, vnde & ei debetur grauisima pœna, vt dicitur, Deut. 25. Secundū mensuram delicti erit & plagarum modus. Quę quidem pœnalicet sit grauisima, credendum tamen est eis esse reseruatam ad futurū seculum, in quo vnusquisque accipiet premium vel pœnam secundum operum exigentiam. Sed considerandū est quod etiā in hac vita nō relinquuntur sine pœna iustissima, à Deo proportionata peccato eorum ad Ecclesię vtilitatem & infidelium confusionem.

Deut. 25. a. 3

Peccatum Christi occidentū est simpliciter grauisimū, cui grauisima pœna in hac & in alia vita subsequitur.

DISCIPVLVS. Quæro vt mihi ostendas, quomodo in hoc supradicti proterui puniantur, proportionabiliter ad suum peccatum, cum per te concessū est, quod istud peccatum est simpliciter grauisimum, & tamen videmus, quod illi qui fuerunt tempore diluuij & Sodomitę & Chore, repentina plaga fuerūt consumpti, quod pertinet ad grauitatem pœnę, isti verò adhuc viuunt in humanis.

MAGISTER. Ex hoc quod isti, scilicet occisores Christi, &

eorum sequaces, secundum consensum & approbationem non sunt puniti repentino modo, sicut legitur de illis quos allegas, non sequitur quod leuius puniuntur quā supradicti. Diuturna enim duratio pœnarum, sepe efficit maiorem grauitatem pœnę, sicut & momentanea pœnæ duratio, ad leuitatē pœnę videtur quodāmodo pertinere. Vnde de hac propria materia, scilicet de comparatione pœnæ Iudeorū ad pœnā Sodomitarū, loquitur Propheta magis aggrauās peccatum suū: Filia: populi mei, quā peccatum Sodomitarū, quę subuersa est in momēto. Ex quo patet, quod longa diuturnitas pœnę Iudeorū reddit eam, grauiorem seu magis odibile, quā pœna Sodomorū momētanea.

Diuturna pœnarū duratio maiorem pœnæ grauitatem facit.

Tren. 4. a. 6

DISCIPVLVS. Video quod momētanea pœna etiam si sit grauisima in se, eligibilior tamen fortē est quā aliqua minor pœna, non ita grauis, si sit valde longa seu diuturna. Vnde & puerbialiter solet dici, quod melius est semel cadere, quā imperpetuū pendere: sed velle scire quomodo huiusmodi pœnę diuturnitas magis cedat in vtilitatē Ecclesię, prout tu asseris.

Proverbium

MAGISTER. Considerare debes quod Iudei Christū occidentes, seu ipsius occisionē cōmuniter approbātes, nō subito perierūt de hoc seculo, sicut illi de diluuiio, & Sodomitę, & qui fuerunt in scismate Chore, licet enim isti grauius quā illi peccauerunt,

Occisores Christi ob multas rationes in Ecclesię vtilitatē subito nō perierunt.

uerunt, hoc tamen cedit in vtilitatem Ecclesię multipliciter. Primo vt ex eis in temporū successione aliqui à Deo prædestinati saluarentur, per quos Ecclesia, numero & merito augeretur, prout ex historiis autēticis haberi potest, & fortē aliquid de hoc infra tangetur. Secundō, vt testimonia fidei quę in veterilege continentur, cuius textus ab eis conseruatur, Ecclesia haberet ab eis. Sunt enim Iudæi, prout dicit quędam glos. Bibliothecę nostrę, & baiuli codicum nostrorum, à quibus codicibus sacre Scripturę testimonium accipitur, tanto fiducialius, quanto nobis supradicta testimonia obtinentes, auidius aduersantur. Tertiō cedit in vtilitatē Ecclesię duratio populi Iudeorum in vili statu, seruitutis & miserię, in quantum vltio sanguinis Christi in eis magis relucet, eo quod in diuersis tēporibus, & locis eorū deiectio, & opprobrium dignoscitur, quod nō sic ostenderetur si in breui tempore & solum in aliquibus regionibus cōsumpti fuissent, & de hoc propriē intelligitur, illud Psal. Ne occidas eos, ne quando obliuiscantur populi mei. scilicet ne populus Dei obliuiscatur iustitię diuinę vlciscētis occisionē Christi. Si enim celeriter fuissent consumpti, sicut Sodomitę & Dathan & Abirō, cito posset, hęc vitio tradi obliuioni, sicut multa quę temporibus retroactis contigerunt, iam non sunt in

Prima ratio, vt prædestinati saluentur.

Secunda. Vt fidei testimonia Ecclesię exhiberent.

Iudæi sunt baiuli librorum nostrorum.

Tertia ratio Duratio Iudeorum in vili statu est Ecclesię vtilis, in memoriam passiois Christi.

Psal. 58. b. 12.

memoria hominum vt certa, sed quasi sub dubio narrata, sed videntes eos quotidie affligi & supprimi in pœnam sceleris occisionis Christi, non posunt ista obliuioni tradere, nec de ea dubitare: sensus enim visus certior est auditu & cæteris sensibus, vt in I. Metaphisicę.

DISCIPVLVS. Scripturas sacras scrutanti satis constare debet, quod Deus quandoq; non statim cōsumit peccatores, sed in hac vita per pœnas eos affligit, vt ex hoc fortitudo Dei & eius iustitia prolixius ostendatur. Legitur enim Deum dixisse Pharaoni, qui diuinis præceptis de missione populi Dei resistebat: Nunc enim extendens manū meā, percussissem te & populū tuum peste, ita vt perires de terra: idcirco tamen posui te vt ostendam in te fortitudinem meā, & narretur nomen meū in omni terra. Ex quo patet quod multitudo plagarum quas Deus Aegyptiis inflixit, non fuit propter hoc, quod Deus nō potuisset eos consumere per vnā plagam tantum, sed ideo vt fortitudo Dei in eis diutius ostēderetur prout verisimiliter cōtingit in proposito. Sed adhuc velle in doceri quid sit dicendū cōtra Iudeos, qui captiuitatē presentem in qua sunt nō dicūt eis aduenire propter peccatum occisionis Christi, sed ppter peccata suorū prædecessorū antiquorum, vt puta propter peccatū vituli in deserto fabricati. Vnde Rab. Sa. super

Ex sacra Scriptura patet, quod Deus nō statim vindictam de peccatis sumit.

Quare Deus tot plagis Aegyptium percussit.

Iudæi adhuc credunt captiuitatē presentē esse non propter Christū mortem, sed propter peccatum vituli, quem in deserto fecerunt. Rab. Sa.

498 Secunda pars Scrutin. scriptur.

Exo. 32.

super illud verbum Exo. 32. vbi dicitur: Ego autem in die ultionis visitabo hoc peccatum eorum. dicit, quod in omnibus oppressionibus seu aduersitatibus quæ populo Israelitico in diuersis locis & temporibus contingunt, peccatum vituli, de quo ibi ad litteram, agitur à Deo puniatur. Alij etiam dicunt, quod propter peccata quæ in templo primo fuerunt perpetrata, quæ fuerunt magna & multa, ipsi puniuntur in hac captiuitate. Vellem igitur scire si esset aliqua ratio, seu autoritas autentica, ex qua ostendi posset, quod captiuitas Iudæorum & eorum ignominiosa deiectio, in qua nunc sunt, eis infligitur propter peccatum occisionis Christi, vt tu asseris: licet enim hanc assertionem tuam credo esse veram, vellem tamē adhuc habere aliquid rationis, seu autoritatis fulcimentum.

CAPITVLVM II.

In quo ostenditur quod tres conditiones occurrere habent necessario in peccato negationis & occisionis Christi, pro quo peccato Iudæi in hac captiuitate existunt.

MAGISTER.

SI diligēter scripturas sacras & alias apud Hebræos autēnticas scrutatus fueris, certē reperies quod in peccato pro quo Iudæi existūt in hac diuturna captiuitate tria oportet concurrere. Primum est, quod hoc peccatum sit valde grauius quā illud pro quo afflicti seu detenti

Alij credūt captiuitatē pati ob peccata quæ in templo primo perpetrarunt.

Tria concurrunt in peccato Iudæorum, pro quo in diuturna captiuitate existunt.

Primum.

fuerunt in captiuitate Babylonica, quod patet ex hoc: nam sicut præsens eorum captiuitas valde longior est in duratione, quā illa, vt est manifestum, sic acrior est atque acerbior illa. In captiuitate enim Babylonica in quantum 70. annis durauerunt, vt habetur Hiere. 29. Ioachim Rex Iuda honoratus fuit, & in sede regali cum aliis Regibus honorificè positus per Regē Babylonie, vt habetur 4. Reg. vlt. Similiter & alijs ipsi generis in honore fuerunt constituti, vt habetur Danie. 1. & 2. Similiter in illa captiuitate non leguntur Iudæi fuisse venditi in vilissimo precio, nec etiam in magna multitudine interfecti sunt. In hac verò captiuitate communiter non leguntur sic in honore notabili constituti, sed quodammo do vt serui seu eiectione vbique tractantur, & de eis maxima multitudo in destructione Hierusalem per Titum interfecti, & cōmuniter in destructione ciuitatis, quæ dicitur Bithur, vbi innumerabilis multitudo eorum sub quodā falso Messia, quē sibi imposuerūt nomine Barcozba cōmorabantur, maxima multitudo eorū vastata fuit, vt ista largius traduntur à Iosepho in libro de Iudaico bello, & in Talmuth in libro quid dicitur Gintin. Item in captiuitate Babylonica inter eos fuerunt multi Prophetæ: quidam eorum præsentēs fuerunt in ipsa captiuitate, qui eos ex parte Dei increpabant de pec-

Hæc captiuitas acerbior & longior captiuitate Babylonica.

Septuaginta annis fuerunt in captiuitate Babylonica. Hiere. 29. b. 10. 4. Reg. vlt.

Danie. 1. & 2.

In hac vitima captiuitate nullus est verus Propheta, quod est magnum signū reprobationis Psal. 73. b. 9.

Barcozba falsus Messias.

Iosephus lib. de Bello Iudaico. Talmuth.

In Babylonica captiuitate, multi Prophetæ fuerunt.

Distinct. VI.

Cap. 2. 499

de peccatis præteritis, & exhortabantur ad bonum penitentiæ. Similiter de spe redemptionis, & salutis consolabatur, vt patet de Hieremia & Ezechiele, in eorum prophetiis. Quidam verò Prophetæ fuerunt inter eos, iam prope finem captiuitatis, & in principio reductionis, vt patet de Daniele & Esdra, & Zacharia, & Aggeo, & huiusmodi, ex quo Dei penitentiæ in eis manifestabatur, eo quod Deus adhuc habebat eos tanquā populū propriū. In hac verò captiuitate nūquā aliquis Propheta insurgit, iuxta illud Psalmi: Iam non est Propheta, & nos non cognoscet amplius. quod est magnum signū reprobationis eorum à Deo, & quod eos iam dereliquit tanquā non populū suū. Ex quibus & multis alijs similibus manifestè habetur quod Iudæi in hac captiuitate, sunt grauius puniti & à Deo elongati quā fuerunt in Babylonica captiuitate. Ex quo consequenter concluditur veritas primi præsuppositi, scilicet quod peccatum ex quo captiuitas eorum præsens eis prouenit valde grauius est, quā illud pro quo in captiuitate Babylonica fuerunt: patet ex hoc, quia secū dū mensurā delicti erit plagarū modus. Deute. 25. Secundum verò quod oportet concurrere in hoc peccato est, quod sit cōmune omnibus in hac captiuitate vbiq; terrarum existentibus, ita quod in illo omnes quasi cōmuniter participēt, faciēdo, vel cō-

Deute. 25. a. 2. Secundum quod concurret in Iudæorum peccatum cōmune omnibus.

sentiēdo, seu approbādo, & hoc à tempore quo ista captiuitas incœpit vsque nunc, & sic patet. Nam dicere quod per peccatū vituli in Oreb fabricati vel aliud simile quodcūque, in quo homini non participant per factū seu assensum vel approbationē, est manifestè contra scripturæ sacre autoritatem, per quam habetur, quod Deus reddit iniquitates patrum filijs, ac nepotibus, in tertiam & quartam generationem, Exod. 20. & 33. & in alijs locis: secū dū quam autoritatem & alias similes habetur, quod non plus se extendit iustitia diuina in puniēdo peccata prædecessorum in hac vita, nisi ad quartam generationem tantum. Cuius ratio est, nam filij & nepotes pluries inueniuntur imitatores paterni sceleris. Vnde in translatione Chaldaica super illud verbū: Vsque in tertiam & quartam generationē dicitur, quod hoc est, cū filij sequuntur opera patrū. Constat autē quod hoc nō habet locū in peccato vituli, quod cōmuniter de se statuitur ab omnibus Iudæis hodiernis. Et sicut isti non fuerūt participes in cōmittēdo illud peccatū, quia nondū erāt in rerum natura, sic etiā non participant consentiēdo vel approbādo illud, vt est manifestū. Vnde cōtra diuinam iustitiam esset, quod isti pro tali peccato punirentur. Vnde Rabbi Salo. & alij videntur fingere vt applicent huic captiuitati peccatū idolatriæ, quod est de maxi-

Quo sit causa ista dicitur ne captiuitas.

Exo. 20. & 33.

Quare iustitia diuina punit vsque ad quartam generationē & nō ultra. Chaldaica translatio.

Rab. Salo.

*Tertium quod
concurrit in
hac captiui-
tate est,
quod est pec-
catu eius ig-
notum.*

*Talibus in
lib. Magni
ta.*

Hierem. 29

29. 21. 22.

*Quod est
quod est
quod est
quod est
quod est
quod est
quod est
quod est
quod est
quod est*

*Iudaeorum
captiuitas
fuit blas-
phemia, &
moriu Christi
sti.*

maximis: quod tamé non habet locum, vt dictum est. Tertium verò quod in peccato huius captiuitatis oportet concurrere est, quod hoc peccatum est eis omnino ignotum. Hoc enim habetur expresse in libro Talmudico, qui dicitur Magni; vbi quæritur ratio quare primis, scilicet existentibus in captiuitate Babylonica, fuit terminus captiuitatis reuelatus, vt patet Hierem. 29. vbi dicitur: Postquam completi fuerint in Babylone, 70: anni visitabo vos, &c. & tamen posteris, scilicet existentibus in hac captiuitate, terminus redemptionis ab hac captiuitate non fuit, nec est eis reuelatus. Ad quod responderetur ibi dem sic, scilicet in captiuitate Babylonica existentibus, quibus peccatū suę captiuitatis fuit reuelatum, terminus etiam reuelatus fuit: sed posteris, scilicet existentibus in hac captiuitate, quibus peccatū suę captiuitatis nō est reuelatum, similiter nec terminus suę captiuitatis reuelatus fuit. Hæc ibidem. Ex qua autoritate apud eos autentica habes intentum, scilicet quod peccatum; pro quo in hac captiuitate existunt, non est reuelatum eis; sed est eis occultū seu ignotum; quod fuit tertium suppositum. Ex quibus bene consideratis concluditur intentum, scilicet quod peccatum pro quo Iudæi in hac captiuitate existunt, propriè est illud, scilicet blasphemia Christi & eius occisio, quod sic

patet. Nā prædicto peccato propriè conueniunt tria præsupposita supradicta, & nulli alteri, quod rationabiliter posset assignari, applicatur enim huic peccato primū præsuppositum. Nā blasphemia Dei in persona Christi, cum tanto scelere & inormitate commissa, vsque ad ipsius occisionem turpissimam & ignominiosam, grauior est quam idolatria; quæ licet sit de grauissimis peccatorum, non tamen in personam Dei committitur de directo. Vnde nec Idolatria æquiparari debet blasphemiæ Christi in grauitate. Qui enim in personam Regis committit offensam, præsertim eum blasphemando, & turpiter occidendo, criminosis eum offendit, quàm qui alium Regem supra se præter proprium Regem imponit, vel quam ille, qui dominiū suo Regi negat tantum, nō committendo in personam suam aliam offensam. Cū enim peccata primorum prout declarantur, in 4. Regum, & in aliis locis, fuerūt idolatria, adulteria, & homicidia, quæ licet sint graua, non tamen sunt tantæ grauitatis, sicut peccata supradicta, quæ in personam Christi veri Dei fuerunt commissa: sequitur quod hoc peccatum grauius est quàm peccata quę in templo primo a Iudæis fuerunt commissa. Secundum verò præsuppositum quod occurrere debet in hoc peccato est, quod tale peccatum sit commune omnibus in hac captiuitate, vbi que

*Omnis in-
de & occiso-
nem Christi
approbant.*

Distinct. VI.

vbiq; terrarum existentibus, &c. quod propriè conuenit huic peccato, scilicet de blasphemia & de occisione Christi: licet enim Iudæi, qui post destructionem secūdi tēpli fuerunt, nō interuenerūt in blasphemia Christi & eius occisione, omnes tamen quicunque sunt sub Hebraica perfidia cōsentiunt, approbant & laudāt omnia scelera atq; peccata, quæ commissa fuerunt per suos prædecessores in persona Christi, vt patet per omnes magistrōs eorū, qui conueniunt in hoc, quod occisores Christi secundū verā iustitiā legis eū occiderūt. Vnde Rab. Moyf. in lib. de iudi. tit. de regibus & Messia, sic dicit: Circa finem templi secūdi, Nazarenus ille iactauit se esse Messia: & ideo sapientes & magistri nostri fecerunt de eo seu in eū, quod debebat fieri. Hæc ille. Et est cōmunis sentētia omnium eorum, prout est satis notū cuicunq; notitiā eorū habēti. Tertium verò, quod in huiusmodi peccato, pro quo Iudæi in hac captiuitate existunt occurrere habet, scilicet quod tale peccatū sit ignotū, propriè applicatur peccato blasphemiæ & occisionis Christi, quod sic patet. Nam ipsi non reputāt, quod hoc fuit peccatū, immo in hoc credūt se obsequium præstasse Deo, cū estimant, quod secundū iustitiā legis Christi fuisset reus mortis, vt statim supra dictū est. Cū autem nulli alteri peccato Iudæorū prædicta tria conueniunt simul, nisi tantū peccato supradic-

*Rab. Moyf.
lib. de Iudi.
iii. de regi-
bus & Mes-
sia.*

Cap. 3. 501

cto, scilicet blasphemiæ Christi, &c. sequitur, quod sit istud peccatum, pro quo solo in hac captiuitate existunt: assumptum, patet, nam nullum peccatum dari posset, quod sit grauius, quàm blasphemia Dei, nec ipsi in alio peccato blasphemię conueniunt: vt est manifestum, nec est etiam aliud peccatū, in quo omnes conueniunt, nam si aliqui eorū peccant in homicidio, vel adulterio & vsuris & fraudibus seu mendaciis, & huiusmodi, non tamé omnes, prout est manifestum. Similiter nō omnes peccāt in aliquo quod secundum omnes estimetur iustum & meritorium, sicut est peccatum supradictum, scilicet blasphemiæ Christi, &c. Ex quibus rectè consideratis habetur quod quæris, scilicet quod peccatū supradictum est causa propria suę captiuitatis per modum demeriti.

CAPITVLVM III.

In quo ostenditur, quod non solum per rationem comprobatur, quod prædictę tres conditiones occurrerunt in peccato negationis & occisionis Christi, sed etiā hoc fundatur in autoritatibus sacris: & ibidem ostēditur, quod Iudæi per eorum culpam cecitatem mentis incurrerunt, circa cognitionem eorum, quę erant eis necessaria ad salutem: quę quidem excusatio seu ignorantia non excusat eos, sed potius aggravat.

DISCIPVLVS.

Quod peccatū huius captiuitatis Iudæorum grauius sit, li quam

quàm peccatū seu peccata, pro quibus fuerunt in Babylonica captiuitate, rationabile est, prout tu primo præsupponis, quod etiã scripturas scrutando aliqua reperiuntur autoritates, quæ huic consonant veritati: vnde Hier. 7. de eis dicitur: Non audierunt me, nec inclinauerunt aurem suã, sed indurauerunt ceruicẽ, & peius operati sunt, quàm patres eorū. quæ propriè verificatur de occisoribus Christi & eorum sequacibus. Nã vt dicit Chryst. super illud verbū Matth. 23. Impletẽ mensurã patrum vestrorū. patres eorū Prophetas occiderunt, isti verò Dñm Prophetarū. Secundum verò, quod præsupponis, scilicet quod peccatū, per quod Iudei in hac captiuitate existūt est cõmune omnibus in eadẽ captiuitate existẽtibus, etiã habet aliquas autoritates, quæ huic cõsonant veritati. Vnde Hier. 2. Quid vultis me cū iudicio cõtendere? omnes enim vos dereliquistis seu præuaricati estis me. quod propriè de hoc peccato intelligi debet, secundum quod quasi in iudicio videtur, cū Deo contendere, eũ condẽnando, blasphemando, & huiusmodi: in quo etiã omnes Deũ derelinquũt. Ad tertium tamen præsuppositū tuum, in quo scilicet ostẽdis, quod huiusmodi peccatum est eis ignotū: licet hoc secundū rationem & autoritatem apud eos autenticã manifestas, vellẽ tamen adhuc habere alicuius sacrę autoritatis fulcimentū.

Autoritates scripturæ sacra ad probandū prædicta.

Hier. 7. f. 26

Chryst. in Matth. Matth. 23.

Hier. 2. f. 29

Quare peccatum captiuitatis sit ignotum.

MAGISTER. Si scripturas sacras scrutatus fueris satis reperies, quod inter alias plagas, quæ à Deo infligẽde erāt populo Iudaico, vna erat præcipua, scilicet ignorantia seu nesciẽtia eorū, quæ sibi ad salutẽ per diuinas reuelationes propheticẽ insinabãtur. Vnde Isa. 6. postquã Deus reuelauit Prophetæ summa fidei mysteria, scilicet mysteria sanctæ Trinitatis, voce Seraphico ter proclamãdo: Sanctus, Sanctus, Sanctus, simul & diuinitatis subiũgendo: Dñs Deus Sabaoth, in singulari, & cõmuniter innuẽdo ibidem mysterium sanctę Incarnationis, cū statim subdit: Plena est omnis terra gloria eius. quod propriè impletum fuit per plenitudinem diuinitatis in Christo habitãtem, de quo in Psalmo: Veritas de terra orta est. & Isa. 45. Aperiat̃ terra & germinet saluatorẽ. Quod autem hæc plenitudo gratiẽ esset in humana natura, satis demonstratur ex hoc quod apparitio illa fuit in effigie hominis sedentis, per quod significabatur, quod Deus assumpturus esset formam humanam. Vbi attende, quod in eadem serie ostendit hæc mysteria ad salutem humani generis pertinere, licet populo per veras prophetias proponerentur Iudaico: ipsi tamen pro maiori parte prædicta sacra mysteria nequaquã intelligebant seu credebãt, propter quod ibidem sequitur: Vade & dices populo huic: Audite

Iudeorum præcipua poena est ignorantia.

Isa. 6. b. 3.

Psa. 84. d. 11
Isa. 45. b. 3.

Aparitio Isa. c. 6. facta, fuit in effigie hominis sedentis, ut significaret Dei assumptionem formam humanam.

Execratio Iudeorum, quare fuit à Deo facta.

Exorta Iudeorum expositio ad dictionem sanctus, &c.

Hier. 22. 3. 29.

Triplex terra Iudeorum, videlicet terra Iudæ, Gallilæa & terra transiordanem.

Sanhedrin.

dicite audientes, & nolite intelligere: & videte visionem, & nolite cognoscere. & vt ostenderet, quod in credẽdis supradictis cõsistebat salus eorum, statim subdit: Excæca cor populi huius & aures eius aggraua; & oculos eius claudẽ, ne fortẽ videat oculis, & auribus suis audiat; & in corde suo intelligat; & conuertatur, & saluum faciam eum. Ex qua autoritate manifestè habes duo. Vnum est, quod cor huius populi debebat esse excæcatū, similiter, & aures grauata, & oculi clausi, sic vt non intelligerent seu crederent prædicta mysteria ad salutem humanam pertinentia. Secundum est, quod si forrẽ hoc intelligerent seu crederẽt, & conuernerentur, statim essẽt salui, quod propriè correspõdet tertio præsupposito. DISCIPVLVS. Placet mihi expositio prædicta de mysteriis fidei in prædicta visione Isaie inclusa: licet enim Iudei trina iterationem huius dictionis Sãctus ad maiorem expressionẽ sanctitatis diuinę exponant, allegãtes quẽdam, quæ credunt esse similia, vt cū dicitur Hier. 22. Terra, terra, terra audiui verbū Domini. hoc tamen non valet: tum quia trina iteratio huius termini terra, referenda est ad triplicem distinctionem terrę, cui loquebatur: Erat enim tripartita, cuius vna pars dicebatur terra Iudę, alia Gallilę, alia verò transiordanis, vt habetur in libro qui dicitur Sanhedrin: & de

istis tribus prouinciis, quibus terra promissionis diuidebatur fit expressa mentio in Euangelio in gestis Christi. Fuit enim conceptus in Gallilea, Luc. 1. Missus est Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Gallilę, &c. Fuit natus in Iudęa Matth. 2. Cū natus esset Iesus in Bethleem Iudę. Fuit baptizatus transiordanem, vbi erat Ioannes baptizans, Ioannis 1. Et de istis tribus prouinciis intelligenda est trina iteratio terrę, per Hieremiam antedictam. Similiter dicendum est de hoc quod legitur Hierem. 7. Templum Domini, templum Domini, templum Domini est, &c. Erat enim templum Salomonis principaliter tripartitum, scilicet in sanctum sanctorum, & sanctum, & in atrium sacerdotum. Vnde ex iis autoritatibus Hierem. magis habetur, quod talis trina iteratio distinctionem insinuet, quàm confirmationem. Tum quia licet loquendo de creaturis, scriptura quandoque vtitur tali iteratione, ad fortificandum sententiam in huiusmodi, non tamen ex hoc est trahenda consequentia ad iteranda nomina omnino similia, quando de Deo agitur. Nam in Deo summè periculosum est multiplicatẽm ponere, non autẽ in creaturis, sed de hoc quod dicitur: Excæca cor populi huius, &c. videtur non modicū admirandum: videtur enim, quod illa verba sonãt, quod Deus præciperet, quod corda populi

Christus in Gallilea cõceptus.

Luc. 1. a. 1. Natus in Iudæa.

Matth. 2. a. 1.

Baptizatus transiordanem.

Ioan. 1. d. 28.

Hier. 7. a. 1. Templum Salomonis trinitum.

Petit expositio nem verborum Isaie.

Excæca cor populi huius.

huius excæarentur, & aggrauarentur eius aures, &c. quod est inconueniens, cum à Deo de directo procedunt cuncta bona, non autem mala.

Excæcacio Iudaorum non à Deo principali-ter causata, sed defectu liberi arbitrii humani.

Deus excæcat subtrahendo gratiam.

MAGISTER. Scire debes, quod huiusmodi excæcacio seu obturatio, quæ in hoc loco, & in aliis similibus habetur. scripturis, non est intelligenda, tanquam à Deo directe causata, sed potius ex defectu liberi arbitrii humani. Nam homo qui se auerit à Deo, meretur ut Deus iuste retrahat gratiã ab illo, cuius gratiæ effectus est illuminare intellectum, & mollificare affectum, quæ quidẽ gratia subtracta, homo remanet excæcatus in intellectu, & obturatus in affectu ex sua propria malitia, non autem ex diuina operatione.

Repleat. Si cæci, non est peccatum, quod Christum non agnouerint.

DISCIPVLVS. Licet excæcacio prædicta ex defectu liberi arbitrii humani procedat, ut tu dicis: adhuc videtur, quod per talem excæcationem excusarentur ab illo peccato, quo Christum non cognouerunt, &c. Legitur Ioann. 9. Christum dixisse: Si cæci essetis non haberetis peccatum.

Ioan. 9.

Cæcitas naturalis à peccato excusatur, cæcitas uero ex defectu uoluntatis cum sit affectata malitia non excusatur sed grauat peccatum.

MAGISTER. Cæcitas quæ excusatur à peccato est illa, quæ contingit ex naturali defectu: unde Philosophus in libro Ethicorum: Nemo increpat cæcitate nato, sed magis miseretur. Cæcitas autem, de qua Propheta hic loquitur, non prouenit ex defectu naturali, sed ex defectu uoluntario, causato ex liberi arbitrii

infirmirate seu malitia: ideo talis non excusatur, sed potius aggrauatur peccatum, præsertim cum sit affectata & ex malitia, prout est in proposito.

DISCIPVLVS. Velle ut ostenderes mihi, quomodo in proposito huiusmodi cæcitas sit uoluntaria, cum cæcitas dicit omnimodam priuationem cognitionis, circa illud quod quis sit aptus cognoscere.

Ignorantia dupliciter potest aggrauare peccatum.

MAGISTER. Ignorantia seu excæcacio, quæ non solum non excusatur à peccato, sed etiam ipsum aggrauat, dupliciter potest contingere. Vno modo quando est affectata, ut puta cum peccator uult ignorare illa, quæ tenetur agere vel ommittere, ut

Iob 22.

liberius peccet, de quibus Iob 22. Qui dicunt Deo: Recede à nobis, scientiã viarum tuarum nolumus: quod propriè applicatur Iudeis, & præsertim principibus Iudeorum, qui in crucifixione Christi affuerunt, qui per scrutinium scripturarum loquentium de Christo poterant & tenebantur Christum cognoscere, prout in prima parte huius tractatus est ostensum, similiter & per eius opera: unde Ioann. 15. Si opera

Ioan. 15.

non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Unde de talibus propriè verificatur uerbum Isaiæ præallegatum, scilicet: Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua & oculos eius claude, &c. Isti enim habuerunt oculos clausos quasi non uidentes opera Christi

mira-

miraculosa, ut ex eis proficeret: habuerunt etiam aures aggrauatas, in quantum non audierunt debitè ea, quæ à Prophetis de Christo prænucciabantur: & quia ista in eis procedebat ex uoluntate deprauata, ut dictum est: idcirco de ipsis verificatur habuisse cor excæcatum, quod totum in quantum posset considerari per modum pœnæ attribuendum est Deo: & sic uidetur loqui Propheta. In quantum enim consideratur per modum culpæ ex defectu malitioso liberi arbitrii procedente, attribuendum est ipsis transgressoribus, quæ omnia applicabilia sunt etiam modernis, in quantum nequitia seu facinorosi prædecessorum assentunt.

Excæcacio per modum pœnæ attribuenda est Deo per modum uero culpæ per ipsos transgressoribus.

Excusatio modernos Iudeos, qui opera Christi non uiderunt.

DISCIPVLVS. Et si modernis posset applicari aggrauatio aurium, in quantum ea quæ in scripturis traduntur de Christo debitè non percipiunt. Similiter excæcacio cordis in quantum hanc ignorantiam affectant. Clausura tamẽ oculorum non uidetur eis sic applicabilis, non enim moderni uiderunt opera Christi miraculosa.

MAGISTER. Miracula Christi bene in corde dispositis nunquam deficient. Unde in collecta dicitur: Deus qui nullum tempus sine testimonio tuæ bonitatis relinquis. sed adhuc miracula Christi & discipulorum eius in nomine ipsius, debuissent credere: habent enim in multis eorum scripturis, quod Christus miracula faciebat, &

etiam discipuli eius, sed hoc attribuebant magicis artibus superstitiosis, sicut & prædecessores eorum etiam Christo præsentente dicebant: In Beelzebub principe demoniorum eicit demonia. Matth. 9.

Matth. 9. d. 34.

DISCIPVLVS. Habeo primum modum, in quo ignorantia seu excæcacio aggrauat peccatum: doce ergo me de secundo modo.

Ignorantia ex malitia.

MAGISTER. Est alius modus secundum quem ignorantia peccati non excusatur, sed potius aggrauat peccatum, & hoc est cum quis ex malicia passionis errat in electione eius quod agendum sit, de quibus dicitur Sapi. 2.

Sap. 2. d. 21.

Excæcavit illos malitia eorum, quod potissime contingit in prædictis transgressoribus, qui ex uitio pessimo inuidiæ moti sunt ad crucifigendum uerum Christum, ut Matth. 27. Euangelista de Pilato dicit: Sciebat enim, quod per inuidiam tradidissent eum.

Matth. 27. b. 18.

De inuidia enim Greg. in 4. moralium dicit, quod quamuis per omne uitium, quod perpetratur humano cordi, pestis antiqui hostis intus effunditur: in hac tamen nequitia tota sua uiscera serpens concurrit. Dicitur enim Sapient. 2. Quod inuidia diaboli mors intrauit per orbem terrarum. Fuit etiam hæc inuidia grauissima, in quantum fuit inuidia fraternæ gratiæ, secundum quam aliquis dolet de augmento gratiæ Dei, non solum de bono proximi: quæ ratione talis

Greg. 4. lib. 4. Mora.

Sap. 2. d. 27.

Inuidia peccatum grauissimum.

2. Th. 2. 2. q. 27.

invidia ponitur peccatum in Spiritum sanctum 2. 2. q. 27.

CAPITVLVM III.

In quo datur ratio, quare primi, scilicet Iudaei in captiuitate Babylonica existentes, non leguntur incurrisse excacationem mentis sicut & secundi, scilicet existentes in hac captiuitate.

DISCIPVLVS.

Grego. 3. Mora. Excacatio mentis ex luxuria.

Secundum doctrinam Greg. in 5. moralium. Excacatio mentis oritur ex peccato luxuriae: quod quidem peccatum non legitur fuisse in templo secundo, sicut in primo, in quo tempore Prophetae frequenter increpabant populum de illo vitio. Vnde Hiero. 5. Vnusquisque ad uxorem proximi sui inhiabat. Vnde huiusmodi excacatio potius debisset contingere existentibus in captiuitate Babylonica, quam in huiusmodi secunda, quod tamen non legitur.

Hiero. 5. c. 8

MAGISTER. Si bene consideras aliud est vnum peccatum oriri ex alio, & aliud est aliquod peccatum per modum poenae infligi alicui. De primo loquitur Greg. assignans quaedam ex aliis prouenire per modum originis, quae quidem peccata dicit esse filias alterius, vt cum dicitur, quod invidia oritur ex vanagloria: similiter excacatio mentis ex luxuria: sed hic agitur de secundo modo, scilicet, quod excacatio cordis & aggravatio aurium, & huiusmodi infligta fuerunt populo

Excacatio Iudeorum fuit in poena eius peccati.

Iudaico in poenam alterius peccati, in quo peccatum per modum poenae infligta correspondere habet illi peccato, quod infligitur per modum demeriti. Et isto modo excacatio mentis & huiusmodi infligta fuit illi populo: demerebatur enim excacationem mentis & clausuram oculorum, & huiusmodi per aliud peccatum, in quo volutarie incurrerant, & hoc per correspondentiam vnus ad alterum, iuxta illud verbum supra allegatum: iuxta mensuram delicti erit, &c.

CAPITVLVM V.

In quo ostenditur, quod pro peccato pessime hypocrisis Iudaei tempore templi secundi captiuati, excacationem mentis supra dictam incurrerunt, Isa. Propheta testimonio.

DISCIPVLVS.

De clara quod sit illud peccatum, per quod populus Iudaicus seu eorum principes excacationem meruerunt supra dictam.

MAGISTER. Si bene scrutatus fueris scripturas reperies, quod per peccatum pessime hypocrisis, quae est simulata sanctitas, & secundum Hiero. est duplex iniquitas, Deo claudere habet oculos eorum, de quorum officio erat lege & prophetias Iudaeis interpretari, sic quod periret sapientia a sapientibus eorum, & intelligentia eorum occultaretur, quod manifeste habetur Isa. 29. vbi Propheta praenosticauit Iudaicam caecitatem a Deo infligendam in populo, dicens: Quonia miscuit vobis

Hiero. Hypocrisis peccati causa fuit excacationis Iudeorum.

Isa. 29. c. 10

vobis Dominus spiritum soporis, & claudet oculos vestros, prophetas, scilicet falsos, & principes vestros, qui vident visiones operiet. quae quidem excacatio, & clausura oculorum in Iudaeis futuram Propheta declarat fore principaliter, circa intelligentiam scripturarum, a quarum vera intelligentia in locis pertinentibus ad cognitionem Christi dupliciter Iudaei declinant. Nam illi qui sunt apud ipsos periti, vbi Propheta loquuntur de tempore aduentus Christi, & huiusmodi, sic quod secundum planum, & verum intellectum, Christum iam aduenisse demonstratur, respondent, quod talia sunt occulta, & non interpretabilia per eos: simplices vero de hoc excusantur per suam imperitiam: de quibus duobus modis, quibus veritas scripturarum a supra dictis ammonetur Propheta in loco allegato, sic dicit: Et erit vobis visio omnium, sicut verba libri signati, quem cum dederint scienti literas, dicet: Lege istum, & respondebit: Non possum, signatus est enim, quod pertinet ad eorum peritos, & sequitur: Et dabitur liber nescienti literas, diceturque ei: Lege, & respondebit: Nescio literas. quod pertinet ad illiteratos. Et sic patet, quod vtrisque veritas scripturarum ignoratur per excacationem supra dictam: & reddens causam, quare sic Deus claudit oculos eorum, vt veritatem in scripturis traditam minimè participent, statim sub-

Iudaei a vera intelligentia dupliciter declinant.

Isa. 29. d. 11.

dit: Et dixit Dominus, Eo quod appropinquat populus istae ore suo, & me glorificat labiis suis, cor autem eius longe est a me, & timuerunt me mandato hominum & doctrinis: ideo ecce adadam, vt admirationem faciam populo huic miraculo grandi & stupendo, peribit enim sapientia a sapientibus & intellectus prudentum eius abscondetur. Ex quo patet manifeste, quod in ipsis habebat esse peccatum hypocrisis, secundum quod exterius Deum colebant, de quo dicit: Labiis suis glorificant me. intus autem non solum glorificabant Deum, sed etiam ab eo elongabantur in corde. In corde autem cultus Dei verus secundum August. consistit, propter quod peccatum Deus ab eis abstulit veram sapientiam & intelligentiam. Vnde sequitur: Ideo ecce addam, vt admirationem faciam populo huic miraculo grandi & stupendo, peribit enim sapientia a sapientibus, & intellectus prudentum eius abscondetur. Quod autem dicitur hic de hac plaga excacationis, quod est miraculum magnum & stupendum, intelligendum est propter magnitudinem detrimenti, quod eis ex ista excacatione contingit: nam per hoc errauerunt, circa cognitionem Christi, ex quo in caeteris aduersitatibus & erroribus sunt lapsi: ex quibus habes propositum, scilicet causam excacationis Iudeorum a Deo infligta esse eis, in poenam hypocrisis nehandae.

Causa excacationis.

In corde verus Dei cultus. August.

Plaga excacationis magnum miraculum est poena hypocrisis.

DISCIPVLVS. Vt supra per te dictum est, poenę correspondere debent culpis: vellę igitur scire, quomodo culpa peccati hypocrisis, correspondet poenę excacationis, prout autoritas Isaię supra videtur sonare.

MAGISTER. Correspondentia peccati hypocrisis supradicti ad poenam pro eo infligendam haberi potest per dictũ saluatoris dicentis: In qua mensura mensi fueritis, remetietur & vobis. Marc. 4. Cõstat autem quod hypocrita, presertim illę, qui exterius Deum videtur glorificare, interius autem, scilicet in corde, a Deo longę recedit, de quo Propheta loquitur, dicens: Populus istę, &c. Et cor eius longę est a me. talis conatur veritatę vitę suę, quę pessima est, hominibus sub signis falsis exterioribus occultare. Vnde eadem mensura huiusmodi hypocritę remetietur, cum veritas intelligentię sacrascripturę, in qua vita spiritualis humana doctrinaliter cõsistit, ei occultatur seu celatur: & ideo hypocrisis de directo oppponitur virtuti veritatis, vt in 2.2. q. 111. ideo eadem huiusmodi poena, scilicet excacationis, per quam veritas diuinarum scripturarum occultatur, proprię correspondet culpę hypocrisis supradictę.

Mar. 4. c. 24

Commensuratio hypocrisis ad excacationē.

S. Tho. 2.2. q. 111.

CAPITVLVM VI.

In quo ostenditur, quod licet hypocrisis simpliciter considerata non sit de grauissimis peccatis, hypocrisis tamen Pharisæica, quam Christus multipliciter increpauit, grauissimum peccatum est, quod ex quinque rationibus consideratur.

DISCIPVLVS.

Licet hypocrisis sit peccatũ, non tamen semper est mortale, vt in 2.2. quęst. 111. per te allegata habetur. Cum autę est mortale non videtur equiparari maximis vitiis, vt potę idolatrię, homicidio & adulterio, & huiusmodi. Irrationabile igitur videtur, quod poena Iudęorum in hac captiuitate existentium, qui de hypocrisis principaliter notantur, grauior sit quàm poena primorũ, qui de Idolatria, & aliis peccatis supradictis fuerunt rei. Cõstat tamen ex prædictis, quod sicut maior est poena existentium in hac captiuitate, quàm in Babylonica, vt ex dictis patet, sic & culpa maior debet esse secundũ iam dicta.

S. Tho. 2.2. q. 111.

Arguit quod hypocrisis nõ sit grauissimũ peccatum.

Hypocrisis aliquando veniale peccatum.

S. Tho. 2.2. q. 111.

Hypocrisis Pharisæorũ grauissimũ peccatum. Luc. 12. a. 1.

MAGISTER. Licet hypocrisis, simpliciter cõsiderata, prout solũ dicit simulationę vel fictionę, nõ sit ita grauis, sicut homicidiũ & adulteriũ, cum hypocrisis, quãdoq; possit esse veniale peccatũ tantũ, vt in 2.2. q. 111. hypocrisis tamen, de qua hęc loquimur Pharisæica, magnę grauitatis est. Vnde super illud verbũ Saluatoris. Luc. 12. Attendite a fermęto Pharisęorum, quod est hypo-

hypocrisis. Beda ait: Sicut modicum fermentum totam farinę massam corrumpit, sic simulatio ne animi tota virtutum sinceritas & veritas fraudabitur, & Theophilatus ibidę: Nihil enim sic alterat mores vt hypocrisis, scilicet Pharisæica. Vnde patet, quod grauitas huius peccati, prout in Pharisęis vigeat, magna est tanquã alteratiua & corruptiua omnium morum. Circa quod considerandum est, quod seriem Euangeliorum diligenter scrutanti manifestę patet, quod Christus non legitur tantum impugnasse cętera vitia, quę in Pharisęis & aliis suo tempore abundabāt, sicut hypocrisis: cuius ratio est, nam hypocrisis Pharisæica, quã increpabat ex quinque redditur grauissimum peccatum. Primũ est propter ipsius grauitatem, quę quidem grauitas patet ex hoc quod vitium hypocrisis est corruptiuum omnium morum, vt dictum est. Secundo, quia glos. super illud Thren. 4. Maior est iniquitas populi mei peccato Sodomorum. dicit: Scelerata animę planguntur, quę in hypocrisim labitur, cuius maior est iniquitas peccato Sodomorum. Si autem quæratur, ratio quare hypocrisis sit maior iniquitas quàm Sodomorũ, ad hoc dicitur secundum Hiero. super illud Isaię vbi supra: Populus istę labiis me honorat, &c. In cõparatione duorum malorum, leuius est apertę peccare quàm simulare sanctitatem. In tali enim

Beda.

Theophila.

Christus in inter cętera vitia maxime in Euangelio hypocrisim arguit, quę ex quinque causis grauissimũ peccatũ est.

Prima ob grauitatem.

Secundo, quia in simulatione duplex iniquitas. Ture. 4. a. 6

simulatione cõcurrit duplex iniquitas, quarum vna est malitia interior, alia verõ simulatio exterior. Tertio, quia hypocrisis secundũ se considerata est, quędam species mendacij, vt in 2.2. q. supra allegata. Cõstat autem, quod mendacium, quãto magis elõgatur a veritate tãto est grauius. Vnde Philosophus in Methaphysica: Magis mentitur, qui afferit de nouem, quod est centum, quàm qui dicit quod est decem. Mendacium autem, quod in hypocrisi Pharisæica includitur in extremis distat a veritate. Ipsi enim cum essent pessimi & pleni vitiis, simulabant se non solum esse iustos vel bonos, sed etiam sanctos, tanquam ceteros in bonitate & iustitia excedentes: vt patet de Pharisęo ascendente in templum, qui de sua iustitia se iactans confidebat, ceteros spernendo, Luc. 18. In tantũ enim ex superba iactantia ceteros spernebant huiusmodi Pharisęi, quod dedignabatur, vt alij qualitercunque eos tangerent, de quibus Isai. 65. qui dicunt: Recede a me non appropinques mihi, quia immundus es, isti fumus erunt in furore meo. Ex quo patet, quod eorũ simulatio erat maximę mendosa. Quarto, quia hoc vitium, scilicet hypocrisis Pharisæica, Christo maxime contrariabatur. Christus enim, qui non solum secundum diuinã naturam, sed etiam secundũ humanam intrinsecus plenus gratia & veritate est, foris tamen in

Tertio quia est quoddã mendacij genus.

Arist. in 5. Methaphy.

Mendacium Pharisæicũ.

Lu. 18. b. 10

Isa. 65. a. 5.

Quarto, quia hypocrisis Pharisęicã est maxime Christo opposita

Ad Philip.

similitudine carnis peccati mundo apparuit, sicut dicit Apostolus ad Philip. Pharisei autem per totum oppositum, conabantur enim magnam innocentiam exterius ostendere ut oves, intus autem omni immunditia & rapacitate erant pleni sicut & lupi, de quibus Matth. 7. Veniunt ad vos in vestimentis ouium intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Quinto, quia hypocrisis Pharisæica non solum contrariatur veritati in vniuersali, sed etiam particulariter contrariatur cuiuslibet speciei veritatis, scilicet veritati doctrinæ, & veritati iustitiæ, & veritati vitæ. In iis enim tribus secundum Hiero. veritas consistit, quam quidem triplicem contrarietatem veritatis, in Pharisæica hypocrisis contentam Christus execrabatur Matth. 23. ubi hypocrisis Pharisæorum multipliciter increpans, pronuncians eis poenam æternæ maledictionis, cum dicit: Væ vobis Pharisei, &c. ibidem explicat quomodo triplicem veritatem supradictam, quantum in eis erat offuscari conabantur: quod patet primo de veritate doctrinæ, cum dicit: Væ vobis scribæ & Pharisei, qui clauditis regnum cælorum, &c. scilicet cælestem beatitudinem, cuius introitus ipse Christus est. Vnde Ioannis 10. Ego sum ostium per me, si quis introierit saluabitur. quod quidem ostium recte aperitur per sanam doctrinam scripturarum, secundum quam vera Christi cognitio habetur. Vnde

Matth. 7. b. 16.

Quinto, quia hypocrisis Pharisæica non solum contrariatur veritati in vniuersali, sed etiam in particulari.

Tribus veritatibus contrariatur hypocrisis. Hiero.

Matth. 23. b. 13.

Contrariatur doctrinæ.

Ioan. 10. b. 7.

de Christus discipulis, qui conabantur tēdere ad eius cognitionem aperuit sensus, ut intelligerent scripturas, & sic eum cognouerunt. Luc. 24. Pharisei verò peruersè scripturas, quæ de Christo dicuntur interpretando, ut patet in iis, quæ supra in prima parte huius tractatus dicta sunt, regnum cælorum clauderant quo ad se & eorum sequaces, de quo dicit: Vos non intratis, nec introeuntes finitis intrare, &c. Et quia Pharisei non solum eos, qui de gente sua erant per falsam doctrinam corrumpebant, sed etiam laborabant, ut gentes ad suam falsam doctrinam peruerterent, ideo subdit: Væ vobis scribæ & Pharisei, qui circuitis mare & arida, ut faciatis vnum profælitum, & cum fuerit factus facitis eum filium Gehennæ duplo quam vos. In quo ostenditur, quod corrumpere conabantur per suam falsam doctrinam, non solum Israelitas, sed etiam usque ad alienigenas, & quia non solum in iis, quæ ad cultum Dei pertinebant doctrinam veritatis nitebantur corrumpere: ideo subdit: Væ vobis duces cæci, qui dicitis, quicumque iurauerit per templum, nihil est, quicumque autem iurauerit per aurum templi, debet. In quo loco Christus ostendit, quod circa obseruationem iuramentorum, quæ ad Idolatriam pertinet Pharisei falsè interpretabantur scripturas ex cupiditate excæcati, præferentes sanctitatem auri, quo templum ornabatur, sanctitati templi, per quod aurum

Lucæ 24. d. 27. f. 49

Hypocrisis Indæorum contra veritatem iustitiæ multipliciter.

aurum sanctificabatur, prout communiter exponitur. Consequenter ibidem Christus increpat Pharisæicam hypocrisis circa veritatem iustitiæ: & primo in hoc quod illa quæ erant maioris necessitatis ad salutem consequendam contemnebant, ut est misericordia, vel iudicium, vel fides: illa quæ modicè utilitatis ad salutem erant, ut est decimare mentam magna reputabant, ad quod ex duobus propriis suis vitiis mouebantur. Primo ex iactantia, ut ab omnibus crederentur esse sancti, in quantum decimas de minimis rebus offerebant. Secundo ex cupiditate, ut aliis exemplum præberent, quod soluerent eis decimas de omnibus, nihil præmittendo, & de hoc dicit: Væ vobis scribæ & Pharisei, qui decimatis mentam, &c. Idem ostendit sub alio exemplo dicens: Væ vobis duces cæci excolantes culicem, camelum autem glurientes, &c. in quo ostendit, quod illa quæ erant magni ponderis secundum mentem legis, ipsi pro nihilo reputabant, minima verò cum magna diligentia perquirebant, quod est contra veritatem iustitiæ, quæ vnicuique quod suum est reddit, secundum equitatem proportionis. Consequenter ostendit qualiter veritatem vitæ corrumpebant. Et primo in quantum de munditia exteriori, scilicet vestium & corporum, curabant, non autem de interiori munditia, scilicet mentis, quæ potentior est, & ad salutem necessaria,

Matth. 23. b. 13.

Hypocrisis veritatem vitæ corrumpentes.

de quo dicit: Væ vobis scribæ & Pharisei, qui mundatis, quod de foris est, &c. Pharisei cæce munda prius, quod intus est, ut fiat quod de foris est mundum. Consequenter hoc idem increpat sub alio exemplo, dicens: Væ vobis Pharisei hypocritæ, qui similes estis sepulchris dealbatis, &c. Quod quidem exemplum differt à præcedenti, quia primum respicit res exteriores, secundum verò respicit propriam conuersationem, quam ab extra honestam habebant, ut cooperiret malitiam interiorè, sicut sepulchra ab extra sunt dealbata, ab intus verò plena ossibus mortuorum. In ultimo verò exemplo increpat eos de corruptione veritatis vitæ, in quantum se conabantur ostendere esse meliores, quam patres eorum. Vnde & ornabant & edificabant sepulchra prophetarum, qui fuerunt à suis prædecessoribus interfecti, dicentes: Si fuissetus in diebus patrum nostrorum non essemus socii eorum in sanguine Prophetarum. sed quia ipsi Pharisei non solum erant æquales in malitia patribus, in occidendis Prophetis, sed erant dispositi ad maximum malum perpetrandum, scilicet ad occidendum Christum, qui est Dominus Prophetarum: idcirco eos maledicit prophetizando, dicens: Implete mensuram patrum vestrorum. Pharisei enim Christum occidentes impleuerunt mensuram patrum suorum, eos in malitia plenissime excedendo: in quo summa malitia Phari-

Summa malitia hypocrisis Pharisæicæ.

Pharisaice hypocrisis ostenditur, in quantum iustiores patribus se ostendebant, dicentes: Si fuisset in diebus patrum nostrorum, &c. & tamen occulte Sanctum sanctorum, & Regem Prophetarum occidere intendebant. Ex quibus omnibus, diligenter consideratis, satis habetur, quod Pharisaica hypocrisis cetera vitia excedebat, in quantum ex ea sequitur est occisio Christi, quae grauior est grauissimis peccatis. Unde postquam dixit: Implete mesuram patrum vestrorum. statim subdit: Serpentes & genimina viperarum, quomodo fugietis a iudicio gehennae quasi dicat, sic estis in malitia obstinati per excacationem mentis, quam per hypocrisim meruistis, ut auctoritate Isaiae supradicta est ostensum, quod nullo modo potestis fugere a iudicio gehennae aeternae, nec etiam a poena temporalis, scilicet a destructione templi tunc per Romanos futura, de qua in fine capituli subdit: Ecce relinquetur domus vestra deserta.

CAPITVLVM VII.

In quo ostenditur, quod in caecitate Pharisaica includitur negatio diuinae prouidentiae magis culpabiliter, quam in illis qui peccata sua publicant sicut Sodomites, & in eodem ostenditur, quod ex huiusmodi Pharisaica hypocrisis nefanda Deus elicit magnum bonum, scilicet Gentium illuminationem, & utrunque fundatur in quadam auctoritate Isa. de qua hic agitur.

DISCIPVLVS.

HAbeo quod hypocrisis Pharisaica grauisimum peccatum est, prout tu doces, sed aliquid quando per scrutinium scripturarum reperire posses, quod grauius peccat ille, qui sua peccata publicat, quam ille qui occultat ea ceteris paribus. Unde legitur quod Propheta quosdam increpabat, eo quod peccata sua publicabant & non abscondebant ea. Isa. 3. Et peccatum suum quasi Sodoma predicauerunt nec absconderunt, ut animae eorum, quod non videtur omnino consonare predictis.

MAGISTER. Cum quis publicat peccata sua non curans ea abscondere, hoc communiter contingit ex contemptu Dei & iudiciorum eius, specialiter cum quis credit, quod Deus non habet notitiam de istis inferioribus, iuxta illud Psalmi: Vidua & aduenam interfecerunt, & dixerunt: Non videbit Deus. & hoc manifeste aggrauat peccatum. Sed si bene consideras, hoc etiam includebatur in Pharisaica hypocrisis, ex hoc enim Pharisei hypocrite occultabant peccata sua hominibus tantum, quia credebant, quod Deus non esset inspector cordium. Unde in auctoritate allegata Isa. 29. Postquam Propheta dixit culpam hypocritarum, dicens: Labiis me honorant, cor autem eorum longe est a me. similiter & poenam excacationis eorum dicens: Peribit enim sapientia a sapientibus eius, & intellectus pru-

Arguit quod peccatum publicum grauius peccat, quam occulte peccans.

Isa. 3. b. 9

Quare quis peccata sua publicat.

Psal. 93. a. 6

Isa. 29. d. 15

prudendum eius abscondetur, quae quidem poena correspondet culpae illius hypocrisis, ut supra dictum est: statim ibidem Propheta declarat, quod huiusmodi peccatum hypocritarum abscondentium peccata procedebat ex hoc quod credebant, Deum non cognouisse abscondita humanarum mentium: unde immediate ibidem subdit: Vt qui profundi estis corde, ut a Domino abscondatis consilium, quorum sunt in tenebris opera. et consequenter de eis dicit: Et dicunt quis videt nos, & quis nouit nos? Et attendendum, quod negatio diuinae notitiae seu prouidentiae, quae includitur in iis qui peccata sua simpliciter publicant & si sit valde grauis, non tamen tantae grauitatis est sicut negatio illa, quae in hypocrisis praesertim Pharisaica includitur. In ista enim peccata occultantur ab hypocritis, ut per exteriorem iustitiam alios decipiant, & ad errores inducant, non autem in alia. Ex quo patet, quod in Pharisaica hypocrisis includitur negatio diuinae notitiae de humanis, grauius quam in Sodomis, qui peccata sua publicant: & super hoc in hypocrisis Pharisaica adduntur alia nephanda, quae supra tacta sunt.

DISCIPVLVS. Verba Isaiae in auctoritate per te allegata, scilicet 29. cap. non videntur omnino ad inuicem consonare. Dicitur enim ibidem: Et claudet oculos vestros, Prophetas & principes vestros, qui vident

In caecitate Pharisaica includitur negatio diuinae prouidentiae.

Quomodo grauius peccatum hypocrisis Phariseorum, quam peccatum Sodomitarum.

Isa. 29.

visiones, operiet. quod tu exponis de caecitate Pharisaica, quae in poenam suae hypocrisis est eis inflicta, quod satis conuenienter videtur esse dictum cum continuatione ad illud, quod statim de eis sequitur: Populus iste labiis me honorat, & in quo declaratur eorum hypocrisis. Similiter & statim subdit poenam eorum; cum dicit: Ideo addam, ut admiratione faciam populo huius miraculo grandi & stupendo; peribit enim sapientia a sapientibus eius, &c. De quibus statim declaratur unum de principalibus eorum motibus, cum dicit: Vt qui profundi estis, &c. Et dicit, quis videt nos & quis nouit nos? prout tu conuenienter exposueras, de quo interpretatur eorum Propheta, dicens: Peruersa est cogitatio vestra, &c. Sed hoc quod sequitur in littera: Nomen adhuc in modico, & in breui conuertetur libanus in Carmel, & Carmel in saltum reputabitur, & audient in die illa surdi verba libri, & de tenebris & caligine oculi caecorum videbunt. non videbunt bene consonare cum hoc quod dictum est: Et claudet oculos vestros, &c. Unde peto, quod istam prophetiam mihi declares, quae videtur multum facere ad hypocrisim Pharisaicam declarandam simul cum eorum poena, quae fuit mentis excacatio.

MAGISTER. Recte iudicasti in hoc quod Isaia in auctoritate allegata Pharisaicam hypocrisim, cum ipsius poena declarat:

rat: sed ad illa verba, quæ vltius sequitur; quorum petis declarationem, præsupponere debes, quia secundum doctrinam Augustini: Deus adeo est bonus; quod non permitteret mala fieri, nisi ex eis bona eliceret: permittit enim primum angelum peccare, vt inde ruinæ Angelorum restitutio per Christum gloriosius fieret. Vnde in proposito ex Pharisæica excacatione, quâ in poenam sui hypocrisis nefandæ incurrerunt; diuina bonitas elicit illuminationem gentium, qui hætenus erant inuis, quæ per tinet ad diuina surdi & cæci. Vnde Apostolus ad Rom. II. Cæcitas ex parte cõtingit in Israel, donec plenitudo gentium intraret: de quo Acto. 13. Quia indignos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. quo præsupposito, sensus literæ, quæ peris clarè habetur: nam postquâ Prophetæ declarauit cæcitatem Pharisæicam, vt dictum est, statim subiungit: de illuminatione gentium, quæ ex prædicta cæcitate Pharisæica, statim sequuta est, dicitur: Nonne in modico, & in breui conuerteretur Libanus in Carmel, &c. Carmel enim mōs sterilis & siccus est, Libanus vero mons fructuosus & aromaticus: per hoc figuratiuè intelligens, vt gens Iudaica, in qua cõmuniter consueuerant fructus spirituales vigere, conuerteretur in Carmel, scilicet in siccitatem seu sterilitatem, & è contra de gentibus: & vt hanc figuram

Aug. 51.
Deus adeo
bonus, vt nõ
permitteret
malum, nisi
ex malis bo-
na eliceret.

Ad Ro. II.
25.

Acto. 13.
8. 46.

Ex cæcitate
Pharisæica
illuminatio
gentium se-
quitur est.

Expositio
prædictæ an-
toritatis de
illuminatio-
ne gentium.

apertè nobis declararet, statim subdit: Et audient in die illa surdi, id est gentiles, qui nunquam audierunt diuinum verbum: Verbalibri, scilicet legis diuinæ, & de tenebris & caligine oculi cecorum videbunt, & est eadè sententia, & quia ex ista illuminatio ne gentium Apostoli, & discipuli Christi fuerunt valdè læti, idcirco subdit, & addent mites in Domino lætitiā. quod intelligitur de discipulis Christi, quos ipse docuit: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde, Matth. II. Et pauperes homines in sancto Israel exultabunt, scilicet ipsi discipuli, quos ipse docuit, Matth. 5. Beati pauperes spiritu. Alia autem ratio lætitiæ prædictæ, scilicet mitem & pauperum Christi, subdit, cum dicit: Quoniā defecit, qui præualebat, consumatus est illusor, & successi sunt omnes, qui vigilabant super iniquitatē, &c. quæ omnia de cætu Pharisæorum & scribarum planè intelliguntur, prout communiter exponitur, qui in destructione Hierusalem per Romanos occisi sunt, & dispersi, & in captiuitatem, vsque in præsentem diem deducti.

Matth. II.
d. 19.

Matth. 5.
23.

C A P I -

Distinct. VI.

CAPITVLVM VIII.

In quo ostenditur, quod Pharisæi tripliciter incurrerunt excacationem mentis, sicut & triplicem veritatem per suam ne phandam hypocrisim corruerunt, quorum duo in hoc cap. explicantur: & ibidè declarantur verba Isai. ad hoc pertinentia, scilicet cū dicit: Et peribit sapientia à sapientibus eius, &c. quod proprie & multipliciter de Pharisæis, & eorum sequacibus intelligendum est. Et ibidem declaratur, quod hoc non est doctrina Christi dicentis de Pharisæis: Supra cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi, quidquid dixerint vobis facite.

DISCIPVLVS.

ADhuc volo, quod mihi declares quædam verba Prophetæ, in hac prophetia contēta, scilicet, vbi dicitur: Ideo ecce addam, vt admiratione faciā populo huic miraculo grandi & stupendo, & peribit sapientia à sapientibus eius, & intellectus prudentiū eius abscondetur. Si enim hæc verba de Pharisæica cæcitate exponantur superfluum videretur enim de ipsis dixerat modicum supra: Et claudet oculos vestros, Prophetas & principes vestros, qui vident visiones operiet. quod sufficit ad ostendendam cæcitatem suam prædictā: querendum ergo videtur, quid hinc additur supra prædictā cæcitatē cū dicitur: Idcirco ego addā, &c. in quo videtur aliquid addere super prædictā excacationem.

MAGISTER. Si bene

Capit. 8.

scrutatus fueris in hoc loco verba Prophetæ, reperiēs ipsa propriissimè adaptari Pharisæicæ cæcitati, in quantū incurrerunt in poenam sui hypocrisis prædictā, vt dictum est. Ad cuius declarationem scire debes, quod Pharisæi hypocrisim, sicut triplicem veritatem corrumpebāt seu offuscabant, vt supra 6. cap. sic triplicem incurrerunt excacationem mentis. Primo, scilicet circa cognitionem temporis aduentus Christi, & diuinitatē eius, & modum redēptionis eius, & huiusmodi: de quibus Prophetæ fuerunt sufficienter loquuti, & tamen ipsi tanquā clausos mentis oculos habētes, hoc nescierūt, de quo in 1. part. dist. 1. & in multis sequētib; largè dictum est. Et de hac excacatione Prophetæ loquitur, cū dicit: Et claudet oculos vestros, &c. vsque ibi: Nescio literas. de istis enim, & similibus literati eorū quādoq; prætendunt se excusari dicētes, quod talia sunt signata seu secreta, simplices vero excusant se dicentes: Nescio literas, prout supra dictum est. Secundo verò incurrerunt excacationem circa obseruationē legis Mosaicæ, estimantes quod lex Mosaica erat perpetuo duratura etiā quoad cærimonialia & iudicialia, quod falsum est, vt patet supra in 1. parte dist. 8. Et de hoc dicit Prophetæ: Peribit sapientia à sapientibus eius. Ad quod sciendū est, quod huiusmodi cærimonialia tempore durationis Mosaicæ legis

Sicut tripli-
cem verita-
tem corrum-
pebant Pha-
risæi, ita tri-
plicem excac-
ationem.

Primo.

Secundo.

516 Secunda pars Scrutin. scriptu.

gis iudicabantur rationabiliter apud omnes, sapiētia esse. Vnde Deut. 4. postquam dixit Moyses: Scitis quod docuerim vos p̄cepta atq; iustitias, sicut p̄cepit mihi Dominus, &c. subdit: Obseruabitis & implebitis opere, hæc enim est vestra sapientia & intellectus coram populis, vt audiētes vniuersa p̄cepta hoc dicant: En populus sapiens, & intelligens gens magna hæc. quæ quidem sapientia manifestū est, quod periit ab eis post Christū. Nā sicut per obseruationem legalium tempore legis à cæteris nationibus iudicabantur sapientes, in quantum per huiusmodi obseruationē regebantur à Deo tāquam populus peculiaris per miracula & reuelationes propheticas & huiusmodi, vt patet in processu vet. test. sic post Christi aduentū & diuulgationē Euāgelij ipsius, cum huiusmodi legalia fuerūt euacuata, ab omnibus iudicantur per eorū obseruationē insipientes & stulti, tanquam laborātes in iis, quæ nullius sunt autoritatis seu utilitatis, quod patet ad sensum, cū hodie omnia illa vertūtur in derisum apud intelligentes, & de hac ignorantia & cæcitate Propheta, dicit: Et peribit sapientia à sapiētibus, scilicet sapientia supradicta, quæ in legalium obseruatione consistebat. Item p̄dictum verbum: Peribit sapiētia à sapiētibus. verificatur de eis ex hoc quod illud opus Talmudicū eorū cum magnis fatuitatibus & absur-

Deut. 4. 2. 5

Post Christi mortem In dei sapientiam perdidit.

Nefandum opus Talmudicum.

ditatibus permixtis composuerunt, vt largè habetur supra Isa. 34. & Zach. 9. in additionibus, vide ibi: de quibus, scilicet scribis huiusmodi mendacissimā doctrinam componētibus, intelligitur illud Hierem. 8. Quomodo dicitis sapientes sumus, & lex Domini nobiscū est, verè mendacium operatus est stilus mendax scribarum. vbi Prpheta volēs reddere causam tantæ insanix, subdit: Verbū Domini proiecerunt, & sapientia nulla in eis. quasi dicat: Postquam verbum Domini, scilicet filium Dei proiecerunt, intantū caruerunt vera sapiētia, quod ad huiusmodi nefandā doctrinā in scriptis ponendā modo p̄dicto processerunt. Et quia illa, scilicet cōtenta in p̄dicto opere Talmudico nefandissimo, sunt tantæ insanix & fatuitatis, quod merito quilibet sensatus admirari debet, quomodo talia ab hominibus audentur transcribi: ideo de hoc propriè intelligitur illud in hac Prophetia Isa. contentum, scilicet: Ideo ecce addam vt admiratione faciā populo huic miraculo grandi & stupendo, & peribit sapientia à sapientibus. quasi dicat: Hæc perditio sapientix ad tantam deueniet insaniam, quod in admirationes stupēdas vertetur: quod manifestè patet aspiciēti p̄dictas additiones.

Isa. 34.

Zachar. 9.

Vide Additiones in Hierem. 8.

DISCIPVLVS. Verū est, quod in codicibus illis Talmudicis multa traduntur de Deo, quæ si intelligantur sicut sonant, non solum

Distinct. VI.

solū falsa sed absurdissima sunt, vt cū dicitur in libro Barath, quod Deus in qualibet nocte super Hierusalem & populum Israel flendo dicit: Væ mihi quia destruxi ciuitatem meam, & cōbussi templum meum, & in captiuitatem populum meum redēgi. Similiter dicunt in libro qui dicitur Hulin, quod Deus peccauit in faciendo quod Luna esset minoris quantitatis quàm Sol: propter quod peccatum expiandum, Deus misit, vt in Israele fieret sacrificium de vno hædo cararum, vt peccatum Dei supra dictum expiaretur. Quæ quidē & multa similia in suis codicibus contenta, ipsi conantur à falsitate seu absurditate excusare sic dicunt enim quod ista intelligi debent metaphoricè fuisse dicta, sicut cū Deo in scriptura attribuitur motus, vt cū dicitur Exo. 19. Descendit Deus super montem Sinay. similiter attribuitur Deo in scripturis sacris, ira & pœnitudo, quæ nullo modo competūt, perfectissime inmutabilitati diuinæ vt manifestum est: sed ista & similia saluantur, exponendo ea methaphoricè fuisse dicta, scilicet quod Deus se habet non in se, sed in suis effectibus per modum descēdentis, seu irati, vel pœnitentis & huiusmodi. Vnde & simili modo dicunt, quod sunt intelligenda verba Talmudica supradicta, & similia cū de Deo dicūt aliqua, quæ nullo modo Deo competunt, scilicet meraphori-

Exo. 19. b. ii. Iudeorum excusatio à falsitate qua de Deo commemorati sunt.

Multa absurda & fatua Talmudica de Deo dicunt omnino incredibilia in lib. Barath & in lib. Hulin.

Capit. 9. 517

cè, seu similitudinariè, & non aliter, & isto modo nituntur defendere multa, quæ in p̄dicto opere nephando Talmudico continentur. Precor igitur quod mihi ostendas, quid circa hoc sit tenendum.

MAGISTER. Si bene consideras illa quæ de Deo in sacris scripturis dicuntur, quæ licet imperfectionem important, tamē aliquid bonitatis seu perfectionis includunt: moueri enim nō licet perfectioni diuinæ, cuius esse purus actus est, nulla potentialitate admixta, quod licet Deo omnino non pertineat, importat tamē actum entis, quod est aliquid perfectionis, secundum quod Deo attribuitur: omnes enim perfectiones, quæ in creaturis sunt, in Deo p̄existunt, seclusa quacunque imperfectione, quæ in eis includitur, vt in 1. p. quæst. 4. art. 2. Ira, similiter licet in creaturis est passio quædam, quæ Deo non competit, quia tamen quandoq; laudabilis est, vt cum mouetur à ratione recta, idcirco Deo attribuitur sub ratione perfectionis, quacunque imperfectione amota. Sed miserum esse quod intelligitur per illud dictum: Væ mihi. vel peccare, quæ non solum non Deo, sed nec beatis competit, nullo modo Deo est attribuendum, cū nec etiam idolatræ suis diis falsis, talia audent attribuere: quæ tamen fatuitas Talmudica Deo temerariè attribuitur, vt dictum est. Item dif-

Que de Deo in sacris scripturis dicuntur semper aliquid bonitatis seu perfectionis includunt.

S. Th. 1. p. 9. 4. art. 2.

Motus quomodo tribuitur Deo.

Ira quomodo Deo tribuitur.

Miserum esse vel peccare nullo modo Deo potest conuenire.

Differentia qua debet esse inter Prophetas & Prophetarum interpretata.

ferentia debet esse inter modum tradendi Prophetarum, & inter modum tradendi eorum, qui verba Prophetica exponunt. Prophetę enim quia quandoque de iis quę supra hominem sunt eis reuelata loquuntur, quandoque verò vt homines more loquuntur humano, in dictis suis inveniuntur obscuritates, vnde super illud Psalmi: Tenebrosa aqua in nubibus aeris. glos. obscura doctrina in dictis Prophetarum, expositores tamen qui dicta Prophetarum declarare debent, non obscure sicut Prophetę sed aperte, sic vt errores qui contingere possunt in expositione propheticarum loquutionum vitare studeant, non autem vt in doctrina errores proponant.

Expositores Talmudici metaphoris in scripturis contentas debent exponere, & non vt metaphoris.

Rab. Moys. Aegyptius.

Vnde & Talmudici qui expositores sacrarum scripturarum se dicunt, non metaphoricis loquutionibus vti debent, sed metaphoras in scripturis sacris contentas recte habent exponere: cuius oppositum in supradictis & similibus Talmudica insania frequenter inducit. Et attēde quòd non solum antiqui Talmudici in cognitione diuinorum sepe errauerunt, sed etiam eorum modernum magni Rabini: inter quos præcipuus est Rab. Moys. Aegyptius, quem alterum Moysen esse dicunt, & qui quasi per viam Pharisaicam & expositionem sacrę Scripturę tendere videtur, cum hoc tamen in multis errauit, quę ad cognitionem pertinent diuinorum, vt cum asserit

omnia nomina, quę de Deo & creaturis dicuntur, esse merè æquiuoca. Ex quo sequeretur quòd nullam de Deo haberemus veram notitiam. Similiter cum alios errores in suis codicibus ponit periculosos, de quibus supra aliquid est tactum. Itē quia humana perfectio precipue consistit in imitatione diuinę perfectionis, iuxta illud Leuit. II. Sancti estote, quia sanctus sum ego Dominus Deus vester. Idcirco talia in scripturis attribuuntur Deo, in quorum imitatione quandoque homo meritorie proficit: meretur itaque homo in odiendo impios, seu irascendo contra eos propter bonum iustitię, iuxta illud Psalm. Nonne qui oderunt te Domine oderam, & super inimicos tuos tabescebam. & sic ista & similia, in scripturis Deo attribuiuntur, vt ea homines imitentur in bonum: sed miserum esse vel peccare ad quorum imitationem nullo modo homines inducendi sunt, nunquam Deo attribui debet.

Le. II. 5. 41

Psalm.

DISCIPVLVS. Licet verum est, quòd Pharisei Talmudici in credendis multa falsissima & absurda introduxerunt, prout supra dictum est, & in tuis additionibus, scilicet Isai. 34. & Zach. 5. plenius tamē continentur in agendis. Videtur enim quòd Christus eorum doctrinam approbavit. Vnde Matth. 23. Super cathedram Moysi sederunt scribę & Pharisei quicquid dixerint vobis facite, &c. Ex quo patet, quòd de iis quę

Arguit Christum appropinquasse Pharisęorum doctrinam.

Isai. 34. Zach. 5.

Mat. 23. 2. 2

iis quę agenda erant, Pharisei & Scribę non extortere, sed recte docebant, licet ipsi opere non implerent.

Responsio ad Matthei autoritatē.

MAGISTER. Verbum Christi supradictum, intelligendum est de doctrina Mosaycę legis, quam Pharisei, non excedebant nec corrumpēbant per eorum traditiones: non autem de lege Talmudica, quam fingunt esse secundam legem Moysi datam. Vnde notanter Christus dixit: Super cathedram Moysi sederunt Pharisei. vt designaret quòd loquitur de doctrina in lege Mosayca verè contenta, non autem de doctrina falsa & ficta, scilicet Talmudica.

CAPITVLVM IX.

In quo declaratur tertius modus excitationis Pharisaicę, qui consistit in hoc quòd suas proprias inuentiones & assertiones ab eis abscōduntur.

DISCIPVLVS.

Habeo duos modos excitationis Pharisaicę, per te mihi ostensos, sed quia dixisti, quòd tribus modis incurrerant cęcitatē suę mentis, ideo peto vt mihi declares tertium modum.

Tertium Inuentionum excitationis est, quia proprias inuentiones non intelligunt.

MAGISTER. Tertio incurrunt mentis cęcitatē intantum, quòd verba propria sua & suos mentis conceptus non intelligentes, suę proprię inuentiones ab eis absconditę sunt. Est enim supra in prima parte in multis locis ostensum, quòd per dicta Doctorum suorum veritas catholica quandoque ostenditur,

quòd tamē ipsi non intelligunt, sed sicut de Caipha. Ioan. II. legitur, quòd nesciens prophetauit, de quo intelligitur predictum verbum Isai. scilicet: Intelligentia prudentium abscondetur. quasi dicat: Prophetę non solum prophetias antiquas de Christo dictas, per cęcitatē mentis non intelligunt, nec solam sapientiam eorum legalem perdēt, sed etiam quòd ipsi met intelligunt abscondetur ab eis. Verbi gratia. Dicunt quòd Patriarchę & omnes sancti ante aduentum Messię non intrabant paradysum, sed erant in eius suburbio, donec veniret filius Phares id est Christus filius Dauid, & hoc propter peccatum Adę: & tamen cum hoc negant originale peccatum fuisse, nec esse per Christum seu Messiam expiandum. Et inter multa quę ipsi asseruerunt vera & salubria, quę tamen ipsi non intellexerunt, vt bene agerent, præcipua sunt illa quę ad terminum aduentus Messię pertinent, circa hoc enim fuerunt multipliciter in opinionibus diuisi. Quidam enim volentes claudere portam inquisitionis huius termini per scripturas, asseruerunt, quòd terminus redēptionis eorum ab hac captiuitate est inscrutabilis per scripturas, & quę runtratione quare primis, scilicet in transmigratione Babylonica existentibus, fuit reuelatus terminus suę redēptionis. Hierem. 29. Cum impleti fuerint in Babylone, septuaginta anni visitabo vos. & tamen secundis, sci-

Ioan. II. f. 54.

Multa & varię opinionēs de aduentu Messię.

Hierem. 29. b. 10.

licet qui fuerunt seu sunt in hac captiuitate non fuit reuelatus terminus suæ redemptionis: ad quod respondet, quod ratio huius differentiae est ista: nam primis fuit reuelatum peccatum seu peccata pro quibus fuerunt in captiuitatem ducti, vt patet Reg. 4. & Paralip. 2. Et ideo illis fuit reuelatus terminus suæ captiuitatis, vt dictum est: sed secundis, scilicet in hac captiuitate existentibus, non est reuelatum peccatum, propter quod in hanc captiuitatem sunt deducti: & ideo terminus suæ redemptionis est eis similiter ignotus. Alij verò tam antiqui quàm moderni assignauerunt terminos diuersos ad huiusmodi aduentum, qui tamen termini omnes iam transierunt in præteritum, vt supra distinct. 3. cap. 4. plene est ostensum. Quidam verò eorum asseruerunt, quod omnes termini præterierant, & quod non pendeat redemptio eorū nisi in sola poenitentia. Attende igitur, quomodo secundū tres opiniones supradictas, ipsorum propria intelligentia absconditur ab illis. Nam si primam sequatur opinionem oportet eos concedere, quod peccatum pro quo sunt in hac captiuitate est eis ignotum, & hoc est verum, prout supra in præsentī distinct. ostensum est. Et consequenter si hoc peccatū sibi innotesceret, quod quidem peccatum est derelinquere Christum verū Deū & hominem, & suas fatuitates se

4. Reg.
2. Paralip.

Infr. dist. 3.
6. 4.

Vera intelligentia aduentus Messie, abscondita fuit In diebus & quare.

qui, tunc manifestū est quod terminus captiuitatis esset eis notus, scilicet cū ab illo peccato conuerterentur per agnitionē veri Christi seu Messiae: per hanc enim conuersionem statim redemptionem adipiscerentur. Si autem secundam opinionem sequerentur oportet eos concedere, quod Christus seu Messias iam venit, cum omnes termini per suos magistros assignati in præteritū transierunt: non enim possunt scripturæ diuinæ in quibus quilibet eorum secundum suam intelligentiam fundatur, à veritate deficere. Si autem tertiam sequatur opinionem, oportet eos concedere, quod nullus eorum est in vera poenitentia: nā si aliquis eorum in vera poenitentia esset, tunc saltem ipse poenitens esset redemptus per Messiam. Ex quibus manifestè habetur, quod illud quod ab ipsis met intelligitur circa tempus redemptionis, seu aduentus Messie, ab ipsis met absconditur: & hoc est quod Propheta prædixit. Et intelligentia prudentium eius abscondetur, non enim dixit, & intelligentia eorum peribit, sicut dixerat de sapientia, sed dixit abscondetur, quasi dicat quod ipsi met non percipient ea quæ per ipsos sunt intellecta, sed ab eis abscondentur, vt dictum est: Nos autem quibus veritas propalata est intelligentiam supradictorum per eos inuentam, specialiter eorum, quæ aliquid continent, veritatis habere possu-

Corollarium
notandum.

Mat. 29. 6. 11

Arist. in Metaphi.
Viri Philo-
sophi in cog-
nitione ve-
ritatis pro-
fecerunt, ex
opinionibus
antiquorum
etiam à ve-
ritate deui-
ant.

Pharisei tri-
bus modis
circa inqui-
sitionem ter-
mini suæ re-
demptionis
se habent.

mus, & ad nostram eruditionem proficere possunt, si sacras scripturas scrutari conemur, & quædam vera historialia ad hoc pertinencia attente prospiciamus.

CAPITVLVM. X.

In quo ostenditur, quod multa de inuentionibus seu assertionibus Phariseorum, quas ipsi inuentiones seu assertiones minime intelligunt, quandoque nobis proficiunt ad eruditionem: & quod in terminis per eos assignatis ad suam redemptionem, aliqua emerferunt, ad honorem fidei Catholice pertinentia.

DISCIPVLVS.

HOC vltimum quod dicis, vltiorem requirit declarationem: vnde peto quod mihi amplius declares, quomodo intelligentia quorundam supradictorum erroneè opinantium ad nostram proficiat eruditionem.

MAGISTER. Secundum Philosophum in Metaphisica: veri Philosophi in cognitione veritatis profecerunt, ex opinionibus antiquorum etiam à veritate deuiantium, in quantum in talibus erroribus aliquid veritatis continebatur, cuius simile in proposito contingit. Ad quod sciendum, quod Pharisei & eorū sequaces Christum perniciosè abiiciendo tribus modis circa inquisitionem termini suæ redemptionis in ipso processu temporis se habent. Quidam enim eorum sic sunt in sua exce-

catione obdurati, quod nec volunt inquirere de peccato, pro quo sunt in hac diuturna captiuitate, nec etiam ipsius captiuitatis terminum per scripturas scrutari curant: & ideo dicunt, quod vtrūque est eis ignotum: & ij assimilantur infirmo, qui tantum incurrit suæ sanationis desperationem, quod non curat de cognitione suæ infirmitatis, neque etiam de curatione. Et istis correspondet primus modus errandi supradictus, qui inter alios pessimus est, scilicet dicentium, quod peccatum pro quo sunt in hac captiuitate est ignotum, similiter & terminus suæ redemptionis: quorum vtrūque, licet sit verum quantum ad eos qui vtrumque ignorant, non tamen quo ad nos qui vtrūque per Scrutinium scripturarum cognoscimus, vt ex supradictis in prima parte habetur. Hæc tamen ignorantia non excusat eos, sed potius accusat, cū sit non solum crassa sed etiam affectata. Sunt alij qui non curant de inquirendo circa peccatum, pro quo in hac captiuitate detenti sunt: vel si curant, hoc attribunt aliis peccatis antiquis, vt puta peccato vituli in deserto fabricati, vel peccatis modernis, quæ non sunt communia toti eorum vniuersitati sed singularia, quorum vtrumque est falsum vt supra ostensum est, cū de tribus conditionibus huius peccati ageretur. Isti tamen conantur scrutari terminum suæ re-

Primus modus.

Secundus modus.

demptionis per scripturas, & assignauerunt singuli singulos terminos iam preteritos: in quibus terminis vel in notabilioribus eorum secundum quosdam fideles in antiqua sacra pagina literatos, & à Iudaica cæcitate ad lumen fidei conuersos, aliquod bonum magnū spirituale ad laudē Dei & honorem Christianæ fidei emicuit: quod sic patet. Nam sic in terminos assignatos per Iudæorū Doctores, duo fuerunt præcipui, scilicet terminus assignatus per Rab. Moyf. Aegyptium, secundum quem redemptionem Israeliticam dixit esse futuram in anno certo, computando à creatione mundi: qui quidē terminus iam trāsiuit in præteritū per 218. annos, prout supra dictum fuit. Constat autem quòd in prædicto termino ab ipso assignato vel ferè, claruerunt in Ecclesia Dei duo viri sancti & religiosissimi, scilicet, beatus Dominicus & beatus Franciscus: ex quibus & eorum sequacibus in religione, doctrina fidei & morum Ecclesia vniuersalis maximè resulget, ut est manifestum. Non igitur immerito estimādum est, quòd de tantis viris & ordinibus toto orbe coruscantibus, aliquod prænotisticum esset, per scrutinium scripturarum reperiendum. Vnde terminus quem Rabbi Moy. Aegyptius scrutatus est, non ad redemptionem Iudaicæ perfidiæ, seu pertinaciæ est referendus, sed potius ad redemptionē

populi Dei, scilicet Christiani. Quis enim numerare posset, quot animæ per ministerium prædicationis & doctrinæ Prædicatorū & Minorū, tam in dictis quā in scriptis sunt Deo cooperāte à demoniaca captiuitate redēpre? certè nullus nisi solus Deus, cui soli cognitus est numerus electorum. Item post prædictū Rabbi Moyf. Aegyptium fuit in Hispania alter Rabbi Moyf. Gerundensis: qui licet non tam magnæ autoritatis fuit sicut primus, nō tamē mediocris autoritatis fuit, sed inter eos magnus reputatur. Scripsit enim super Pentathecum, & super aliquos alios libros Bibliæ, & super suum Talmuth, multa quæ apud eos habentur, tāquam magistralia, qui in expositione Pentatheuci in parte prohemiali, cū magna solennitate determinauit, quòd terminus aduentus Messiaæ futurus erat certissimè in anno 5118. à creatione mundi, secundum computationem Hebræorum. Quem quidē Rab. Moyf. sequutus est in huiusmodi termini assignatione Rabb. Leui Begner, qui fuit de prouincia Prouinciæ in sua expositione super Danielem: iactans se super hoc diuinā reuelationem habuisse, prout ista latius dicta fuerunt supra, distinct. 3. Quem quidem terminum omnes Iudæi specialiter citra marinā tanquam certissimū, antequam trāsisset spectabant, sed Deo disponente cōtigere eis oppositū. Pro quo scire debes, quòd

Laus prædicatorum & Franciscanorum.

Secundus terminus per Rab. Moyf. Gerun.

Quinto millesimo & cetero resimo decimo octavo à creatione mundi, liberationis Iudeorum. Rab. Moyf. sequutus est in hac assignatione. Rab. Leui Begner, que fuit de prouincia Prouinciæ, in Danielem.

Duo termini assignati sue liberationis.

Primus terminus, per Rab. Moyf. Aegyp.

Dist. 1. c. 4.

S. Franciscus & S. Dominicus.

quòd in Hispania specialiter in regnis & dominiis serenissimi domini Regis, Regis Castellæ & Legionis, à magnis temporibus, suadente antiquo hoste, Iudæi magnos habebant status, in tantum quòd fidelibus in multis præerant, & officia magna & publica exercebant inter Christianos, & fidelib⁹ in multis præficiiebantur. Obtinebant enim in domibus Regum & etiam magnatum officia magna, per quæ omnes subditi etiā fideles eos in magna habebant reuerētia & timore: quòd non in modicum scandalum seu periculum animarum cederebat fidelium simplicium: de facili enim tales cōsueuerunt ad errores eorum qui eis præfunt moueri. Infideles Iudæi etiam ex hoc occasionem perfestendi in suis erroribus sumebant dicentes, & in suis codicibus nonnullis eorum scribentes, quòd Prophetia Iacob Patriarchæ in qua dicitur: Non aufere tur sceptrum de Iuda, &c. Genes. 49. verificabatur in hoc quòd Iudæi in Hispania sceptrū domini seu regiminis obtinebant modo supradictō. Sed scrutanti historias Hispaniæ notum est, quòd in termino supradictō, qui concurret cum anno Domini, 1358. vel circiter, contigit quòd Rex Petrus in carcerem duxit illū, qui inter Iudæos erat maximus & valdè magnus in domo Regia, quæ etiam in carcere iussit interfici, & alios magnos eiusdem generis cum eo, & ex

Iudæi in Hispania antiquo hoste suadente, præficiiebantur in maiorib⁹ officiiis Regni.

Genes. 49. b. 10.

Petrus Rex cognomento crudelis primarios Iudeorum in Hispania interfecit. Non cognominat illum magnam.

tunc non fuit aliquis Iudæus, qui de domo regia sicut hactenus præficeretur. Cōsequenter etiā Rex Henricus secundus, bonæ memoriæ frater eius, qui Regnum fratris habuit, multas cedes seu strages ante quā regnasset in Iudæis fecit, tam in vrbe Tolerana, quā in quibusdam aliis villis & castris, in cōfinibus regni Castellæ existentibus: & cum huiusmodi rex Henricus secundus regnauit, regno accepto à fratre suo Petro, ipse instituit in curiis generalibus, quòd Iudæi portarent signum distinctionis in suis vestibus, prout iuræ canonica voluit: quòd tamen nunquam fuit auditum in Hispania, sed indistinctè cum fidelibus conuersabantur, ex quo multa enormiæ & diuina legis difformiæ sequebantur. Consequenter Rex Ioannes primus foelicis recordationis filius prædicti Regis Henrici secundi instituit, quòd Iudæi nulla haberent officia publica, nec iurisdictionem etiam inter seipos in criminalibus exercerent: qua quidem iurisdictione aliàs maximè abutebantur. Post quem, scilicet Regem Ioannē, regnauit Rex Henricus tertius sanctæ memoriæ filius eius, in anno vndecimo ætatis suæ. In cuius regni principio, Deo vltionem sanguinis Christi excitante, multitudo populorū magna & valida contra eos furere, & quamplurimi fuerunt interfecti per totā Hispaniam: qui quidem tumultus incepit

Henricus Rex secundus, multos Iudæos occidit.

Henricus instituit quòd Iudæi portarent signum distinctionis in suis vestibus.

Ioannes primus Henrici filius instituit ut Iudæi officia publica seu iurisdictionem non haberent.

Tempore Henrici tertij tumultus maxim⁹ populorum excitatus est contra Iudæos.

524 **Secunda pars de Scrutin. scriptu.**

à ciuitate Hispalensi : in cuius ecclesia metropolitana quidam Archidiaconus, in literaturâ simplex, & laudabilis vitæ, cæpit prædicare cõtra errores Iudeorum, & modos viuendi enormes, & cõtra sinagogas eorum, nouiter contra sacrarum Canonum tenores ædificatas, ex quo tumultus supradictus incæpit: & consequenter, in breuissimo tempore per totam Hispaniam, & vsq; vltra Pirineos, & in insulis Maioricarum & Sardinia, velocissimè euolauit. Deus autè qui ad eò bonus est, vt ex malis eliciat bona, sic disposuit, quòd hac vexatione currite & etiam post ipsius sedationem, nõnulli Iudeorum, ad cor suum reuersi, dixerunt illud. Deut. 31. Verè quia nõ est mecum Deus, inuenerunt me hæc mala. Et sic, vexatione dâte intellectum auditui, scripturas scrutari cæperunt, & à Deo illuminati errorè suum cognouerunt, sic quòd ad Deum conuersi nomen Christi publicè & deuotè prædicantes, multorum corda filiorum ad patres, Deo dirigente, conuertebant, quæ omnia in iis regionibus manifesta sunt. Post prædictum verò Regem Henricum tertium sancte recordationis, successit serenissimus Rex Ioannes filius eius, qui hodie regnat & in longuis temporibus feliciter regnauit. Iste cæpit regnare in cunabulis, cum esset in secundo anno ætatis suæ, & sic fuit sub tutoribus vsque ad tem-

Multi Iudeorum ex hac vera nõne ad fidem sunt conuersi.

Deut. 31.

Isai.

Ioannes Hèrici tertij filius cæpit regnare in cunabulis, et multa cõtra Iudaicã impietatem inuenit.

pus præfinitum à patre. In cuius tempore tam durante tutela, quàm post, cū iam regimen suorum regnorum accepit, multa fuerunt instituta contra Iudaicã impietatem, quæ in suis curiis & regnis pro maiori parte obseruabantur: sub quo, diuino auxilio opitulante fideliter spectatur, quòd infidelitas tam Iudaica, quàm Sarracenicã supprimitur. Ex quibus satis patet, quòd in termino finaliter à peritis Iudeorum pro sua redemptione assignato, incæpit vastatio perfidorum infidelium, & salus, vita & resurrectio fidelium ad Christum conuersorum est exorta, quòd est intentum. Et attende quòd inter duos prædictos terminos, qui per prædictos Rabbinos in suis libris assignati fuerunt, fuit terminus alius à duobus Iudeis in Hispania, qui prophetæ dicebantur, quorum vnus erat in ciuitate Abulensi Prouinciæ Cõpostellanensis, & alius, in villa quæ dicitur Ayllon, Seguntinensis dicecesis Tolletanensis Prouinciæ. Qui quidè duo tam magnalia loquebantur, & quandoque futura prænosticabant, & occulta reuelabant, & secundum morem eorum honestè viuiebant, quòd ab omnibus Iudæis istius regionis reputabatur sancti prophetæ: & isti duo assignauerunt tempus ad videndum signum suæ redẽptionis, in anno a creatione mundi 5045. secundum eorum computationem: qui quidem annus concurrat cum anno

Alius terminus liberationis Iudeorum.

Duo Iudei in Hispania dicti Propheta terminum liberationis assignauerunt.

Distinct. VI.

anno Domini. 1295. In quo quidem anno, in quarto mense qui apud vos dicitur Chaum, vltima die ipsius mensis, in qua die prædixerunt quòd Iudæi debebant habere signum suæ redemptionis, à Deo miraculosè factum. Ad quorum proclamationem omnes Iudæi fecerunt suas pœnitentias, in ieiuniis multis, cum satisfactionibus & elemosynis, quasi ad Deum reuersi, orantes, vt sibi prædictum signum suæ salutis ostenderet. In quo anno mense & die assignatis, intraerunt sinagogas suas ad orandum Deum, induiti sindonibus albis, lineis seu sericeis, prout est moris apud eos in die expiationis, scilicet in die decima mensis septimi. Et tunc, altissimo Deo cooperante, qui nullum tempus sine bonitatis suæ testimonio relinquit, in sindonibus supradictis apparuerunt cruce in omnibus, & vbicunq; erant, etiam in illis sindonibus qui seruabantur in suis apothecis: quo signo viso, multi eorum fuerunt turbati, quorum quidam dicebant, quòd hoc fuerat factum diabolica arte: nimirum cum prædecessores eorum de Christo maxima miracula faciente dicebant: In Beelzebub eicit dæmonia. Matthæi. 9. Alij verò dubitabant, non audentes loqui, nec aliquid circa hoc iudicare: Alij vero crediderunt hoc signum fuisse veri Christi crucifigi, & disposuerunt se ad eius fidem, cum Baptismo recipiendã.

Signa Crucis in sindonibus Iudeorum apparuerunt die illo quo sperabatur hora signum suæ liberationis.

Matth. 9. 4. 34.

Capit. 10.

Isti tamen fuerunt pauci, iuxta illud, Hier. 3. Assumam vos vnũ de ciuitate, & duos de cognatione, &c. Saluator etiã de via quæ ducit ad paradysum, dicit: Et pauci inueniunt eam. Matth. 7. quæ omnia large traduntur à Magistro Alphõso Vallisoletanensi, in quodam suo libro qui dicitur de Bellis Domini, c. 27. Qui ex prædictis multa vidit, & testimonium perhibuit: ego autè licet nõdum essem tempore istius signi natus, qui quidem terminus præcessit natiuitatè meam, per 60. annos ferè. Testificor tamè coram Deo, qui hoc prædictum signum modo prædicto cõtigisse, sepe & sepius audiu ab antiquioribus Iudæis nemine contradicente in ipso facto, nisi solum in causa eius, quia quidam eorum hoc attribuerebant Magicæ arti, quidam verò causam relinquebant sub dubio. Ego autem quandoque mirabar, quomodo Domini illius temporis, præsertim Ecclesiæ prælati de hoc non fecerunt mentionem in suis historiis, de quo tamen rationabiliter debuisset imperpetuũ celebrari festum ad honorem Crucis Christi. Sed reuera hæc admirationè tollit à me excessiuus Iudeorum status, in illis temporibus de quo iam dictum est. Tantum enim locum habebant, cū regibus & principibus terræ, tam in Ecclesiasticis quàm secularibus, quòd hoc potuerunt suis cauillationibus impedire. Ex quib' omnibus rationabiliter præsumendum est, quòd

Hiere. 3.

Matth. 7. b. 14.

Alphonsus Vallisoletanus in lib. de Bellis Domini. c. 27.

Testimonium autoritatis auctoritatis de prædicto signo.

In memoria tantè miraculi, festum Crucis debuisse celebrari.

sicut in prædictis terminis à suis magistris assignatis, redemptio per ipsos falsè spectata nõ peruenit, sed potius aliqua cõtigerunt ad confirmationem seu honorem fidei catholicæ pertinentia, & per consequens ad nostrã redemptionem seu salutem. Sic presumendum est contigisse in aliis terminis, de quibus fuit facta mentio supra per te i. dist. 3. licet illa ad nostram notitiã non deuenissent propter remotiõnem partium terræ Orientaliũ, atque Meridionalium, ab hac regione Hispaniæ, quæ occidua est & Septemtrionalis.

CAPITVLVM XI.

In quo ostenditur, quòd aliqua verissima circa eorum redemptionem asseruerunt, quæ tamen ipsi met non intelligunt, & quòd hoc Prophetatum fuit per Isaiam.

DISCIPVLVS.

Querit de tertio modo aduentus Messia, scilicet de pœnitentia.

HAbeo ex parte dictis, quomodo ex primis duobus modis errandi Phariseorum, circa cognitionem aduentus Christi aliquid nobis utile elicitur: sed de tertio modo, scilicet asserentium, quòd omnes termini aduētus Messia seu Christi præterierunt, & quòd non penderet redemptio nisi ex pœnitentia, vellem aliqualem declarationem: vt scirem quomodo ex hoc nobis aliquid utile insurgat.

MAGISTER. Iste tertius modus dicendi eorum, verissimus est, nec indiget alia in-

terpretatione, sed sicut sonat propriam obtinet veritatem. Nam quòd omnes termini aduētus iam præcesserunt, hoc omnino consonat catholicæ veritati, per quã creditur, quòd cum venit plenitudo tēporis misit Deus filium suum, &c. tunc enim plenitudo temporis venit, quando omnes termini per scripturas sacras ad hoc assignati sunt impleti. Si enim sacras scrutatus fueris scripturas reperies, ad idem tempus aduentus Messia fuerunt termini diuersis modis assignati. Aliqui enim termini assignati sunt ex parte ablationis potestatis seu dignitatis principatus à populo Iudaico: & hoc modo Patriarcha assignauit huiusmodi terminum dicens: Non auferetur sceptrũ de Iuda, &c. Genes. 49. Fuit etiam alius modus assignandi huiusmodi terminum ex parte Monarchiarũ, quæ in orbe præcesserunt aduētum Messia, & hoc modo Daniel huiusmodi terminum declarauit, cum dixit: In diebus Regum istorum suscitabit Deus celi Regnum, quod in æternum non corrumpetur. Daniel. 2. Fuit etiam alius terminus assignatus ex abscissione septuaginta hebdomadarum, Dani. 9. & sic de aliis quæ ad huiusmodi assignationem in sacris scripturis possunt reperiri. Vnde notãter Apostolus dixit: Cum autem venit plenitudo temporis. tunc enim plenitudo tēporis venit, quando tempora diuersimodè ad hoc

Termini aduentus Messia diuersis modis fuerunt assignati.

Tren. 2. p. 16.

Corollarium notandum.

Genes. 49. b. 10.

Danie. 2. s. 44.

Danie. 9. f. 14.

Ad Gal. 4. a. 4.

ad hoc assignata simul concurrunt. Similiter & verba Pharisæica supradicta non aliud propriè sonant, nisi quòd omnes termini præfiniti transierunt in præteritum, & quòd non penderet redemptio, nisi ex pœnitentia. Quæ quidem verba fidelissima sunt & vera: quæ vtinam intelligerent, vt benè agerent: sed verus intellectus huiusmodi verborum est eis asconditus, vt supradictum est: specialiter ex hoc quòd peccatum pro quo in hac captiuitate existunt est eis ignotum, quòd expressè prænotificatum est per Hierem. Tren. 2. vbi dicitur: Prophetæ tui, id est expositores tui, viderunt tibi falsa & stulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent. Ex quo patet, quòd si huiusmodi peccatum esset eis cognitum ad pœnitentiam prouocarentur, & sic statim adipiscerentur redemptionem. Sed per tertium modum excæcationis, quam iustè inuentiones suæ sunt eis absconditæ, iuxta illud: Et intellectus prudentium abscondetur. sanus intellectus propriè inuentionis eorum est absconditus, vt dictum est.

CAPITVLVM XII.

In quo ostenditur, quòd cecitas Pharisæica, de qua Isaias prophetauit, compendiosè traditur in Evangelio.

EX præmissis habeo triplicem excæcationem Pharisæicam, per Isaiã, per supra prædicta pronosticatam, cum illuminatione gētium, simul in eadem autoritate contentam; & vellè scire si fortè huiusmodi cæcitas fuit à Christo ipsis Pharisæis denunciata.

MAGISTER. Si scrutatus fueris Euangelia Christi, clarè reperies quòd illud quòd Prophetica tuba, scilicet Isaias, de hac cecinit cæcitate, Euangelica dicta compendiosè exposuerunt. Vnde Saluator in Phariseorum præsentia dicit:

In iudicium ego in hunc mundum veni, vt qui non vident videant, & qui vident cæci fiant, Ioan. 9. 8. 29. In quibus verbis Christus quatuor expressit circa huiusmodi cæcitate. Primum scilicet, quòd hoc intelligendum erat de Phariseis. Vnde ibidem subditur: Et audierunt Pharisei & dixerunt: Nunquid & nos cæci sumus? Secundum quòd hanc cæcitate ex iudicio diuino incurrerunt Pharisæi, vt iam dictum est, & de hoc prædixit: In iudicium ego in hunc mundum veni. Tertium est, vt illuminatio gentium cum prædicta concurreret cæcitate, de quo dicit: Vt qui non vident videant. Quartum, quòd huiusmodi cæcitas Pharisæica non excusat à peccato, sed potius aggrauat. Vnde Pharisæis dicentibus: Nunquid & nos cæci sumus?

Euangelia compendiosè Pharisæicam cæcitate exposuerunt.

Ioan. 9. 8. 29.

Circa Ioannis verba quatuor Christus expressit. Primum.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

mus ? respondit: Si cæci esse-
tis, peccatum non haberetis.
non enim erant cæci per priua-
tionem luminis naturalis ratio-
nis, sed per luminis gratiæ sub-
tractionem, quam vt supra dictū
est meruerunt.

CAPITVLVM XIII.

*In quo ostenditur, quod ex excæcatione
Pharisaica nullū præiudicium genera-
tur fidelibus de genere descenditibus
Israëlitico: nam in potissimis tempori-
bus Ecclesię, scilicet in eius exordio &
fine, in quibus Christus fuit & erit præ-
sens in natura assumpta, de stirpe Israe-
litica descēdentes principales fuerūt,
& erunt: nam in fine mundi totum
genus Israeliticum Christo
firmissime adhe-
rebit.*

DISCIPVLVS.

Considerans hanc triplicem
excæcationem iudicio diui-
no iustissimo Iudaicam plebem
incurrisse, vt ex vaticiniis Pro-
phetarum & Euangelicis patet
documentis. De qua triplici ex-
cæcatione videtur intelligen-
dum illud. Deute. 28. Percutiat
te Dominus amentia & cæcitate
ac stupore mentis. vbi non de
cæcitate corporali agitur, sed
mentali: nam statim subdit: Et
palpes in meridie sicut palpare
solet cæcus. Si enim cæcitas, de
qualoquebatur esset corpora-
lis, superflue diceretur: Palpes
in meridie sicut cæcus: non inme-
rito mirandum videretur, nō so-

Deute. 28.
c. 28.

*Querit si
aliquando a
tali cæcitate
se sanandi
sint Iudæi.*

lūm quomodo aliquis eorum
saluari potest vel potuit, sed
etiam si aliqui eorum saluantur,
quomodo ab eis opprobrium
seu macula tantæ excæcationis
tollī posset. Et circa hoc scire
vellē, si de hoc sunt aliqua pro-
phetica vaticinia specialiter lo-
quentia de sua illuminatione &
eleuatione post calum.

MAGISTER. Iuxta do-
ctrinam Saluatoris: Quod apud
homines est impossibile, non est
impossibile apud Deū. *Matth. 19.
d. 6.* Et ideo præueniente gratia di-
uina, qua homo se conuertit ad
Deum, nō est impossibile quod
homo illuminetur, & Deo adhe-
reat per gratiam gratificantem.
Sed ad tollēdam pœnitentiam
secundam admirationem, audi
Apostolum ad Roma. II. qui de *Rom. II.
b. II.* hac materia altè loquitur & pro-
fundè, & circa hoc tradit verif-
sima documenta, vt cum dicit
de Iudæis: Nunquid sic offen-
derunt vt caderent, ab sit, &c.
In quo docet quod conuersio
eorum potius est intenta à Deo
tanquam ad perfectionem hu-
manæ salutis pertinentem, quā
eorum casus, & infra: Si enim
amissio illorum recōciliatio est
mundi, quæ assumptio, nisi vita
ex mortuis, &c. In quo osten-
dit, quod ex quo amissio eorū
profuit in reconciliatione mun-
di, à fortiori considerare de-
bemus, quod assumptio eorum
potior esset, & quasi vita ex
mortuis: & infra: Potens enim
est Deus iterū inserere illos, &c.

*Matth. 19.
d. 6.*

*Rom. II.
b. II.*

*Iudæorum
conuersio à
Deo inten-
ta potius
quam eorū
casus.*

Et vt

Et vt Apostolus ostendat, quod
huiusmodi conuersio eorū non
solūm reputanda est tanquam
possibilis apud Deum: quia de
multis possibilibus apud Deum
quamplurima non procedunt
ad actum, sed quod extimanda
est de possibilibus, quæ spectan-
da erant seu sunt ventura: idcir-
co ibidem dicit: Nunquid Do-
minus populum suum repulit?
quasi dicat: Nullo modo credē-
dum est, quod Deus populum
suum repulisset antiquum, sic vt
eos pœnitens, nunquam esset re-
conciliaturus, quod probat ex
hoc quod sine pœnitentia sunt
dona & vocatio Dei: quæ qui-
dem verba Apostoli, si diligen-
ter perspexeris cum aliis in hoc
capitulo contentis, admiratio
tua pœnitē tolleretur: & de hoc
vide supra in 1. parte distinct. 2.
cap. vltimo. Et circa hoc atten-
dere debes, quod sicut excæca-
tio Iudæis in credulitate Phari-
saica in factis fuit Propheticè
prænunciata, sic eorum conuer-
sio salutifera in Prophetarum
vaticiniis reperitur fore excel-
lens & potentissima, intantum
quod opprobrium excæcatic-
nis in honorem conuerteretur,
quo ad illuminatos.

*Infra 1. p.
dist. 2. c. vlt.*

*Conuersio
futura Iu-
dæorum per
Prophetas
prænunciata.*

DISCIPVLVS. De hoc
vltimo quæso vt me vltius
doceas.

MAGISTER. Ad huius-
modi declarationem considerā-
dum est, quod si diligenter scru-
tatus fueris scripturas reperiēs,
quod tam in exordio Ecclesię,

quam in fine, quæ principalio-
res partes sunt totius Ecclesię
Christi durationis, & in quibus
Christi præsentia in sua Eccle-
sia potior consideratur, in illis,
scilicet duabus partibus, fide-
les Christi de genere Israelitico
carnaliter descendentes, prin-
cipales assistentes, ipsi Christo
fuerunt seu erūt. In primo enim
aduentu Apostoli, qui pro maio-
ri parte Israelitici fuerunt inter
ceteros à Christo fuerunt ele-
cti, ad fructum redemptionis in
orbe producendum: iuxta illud
Ioannis. 15. Ego vos elegi de *Ioan. 15. c. 16*
mundo, vt eatis & fructum affe-
ratis, &c. In secundo verò ad-
uentu similiter ipsi principalio-
res spectantur, iuxta illud: Cūm
sederit filius hominis in fede
maiestatis suæ, sedebitis & vos,
&c. *Matth. 19.* Ex quibus tan-
ta excellentia huic nationi Israe-
litica attribuēda est, quod oppro-
brium excæcationis supradictæ
sufficiēter ab eis tollitur. Vnde
Isai. 39. vbi de cæcitate quam
Pharisæi ex suis meritis incurre-
rant agitur, Propheta ibidem
subdit: Propter hoc, hæc dicit
Dominus ad domum Iacob, nō
modo confundetur Iacob, nec
modo vultus eius erubescat,
quia cum viderit filios suos san-
tificantes nomen meum, & san-
tificabunt sanctum Iacob, &
Deum Israel prædicabunt. In
quibus verbis Propheta remo-
uet opinionem falsè estimantiū,
quod ex hoc quod Pharisæi &
eorū sequaces, quæ maior pars
Iudæo-

*Principales
assistentes
Christo de
Israelitico
genera des-
cenderunt.*

Ioan. 15. c. 16

*Matth. 19.
d. 26.*

*Opprobriū
excæcacio-
nis tollendū*

Isai. 39. c. 24

*Nota præ-
clarā ex-
positionem*

Iudæorum erat, secundum numerum tantam incurrerant cæcitatem, quod Christum eis promissum eiecerant, quod hoc in confusione ipsius Iacob, à quo secundum carnem descenderant redundaret, quod tamen Propheta improbat dicens: Non modo confundetur Iacob, scilicet Patriarcha pater eorum, non habebit de hoc ratione confusionis, ex hoc quod Pharisæi pessimi & ingrati, ab ipso Iacob secundum carnem descenderunt: nam cum viderit filios suos, scilicet Apostolos, qui de sua stirpe descenderunt, sanctificantes nomen meum, & Deum Israel prædicantes: ex quorum sanctificatione & prædicatione errores spirituales fuerunt euacuati, & increduli legem didicerunt diuinam, de quo statim subdit: Et scient errantes spiritu intellectum, & musitatores discent legem. ex hoc non habet locum confusio supradicta. Ex quo patet, quod dictum est, scilicet quod in exordio Ecclesiæ, principales fuerunt illi qui de stirpe Iacob descenderant: intantum quod ex hoc tollitur confusio Iacob & fidelium ab eo descendentium, licet ex eo Pharisæi vel Scribæ descenderunt. Item Isai. 4. ubi agitur de tempore primi aduentus Christi, cum dicitur: In die illa, scilicet incipiente tempore gratiæ quæ dies est, erit germen Domini, scilicet Christus in magnificentia, &c. subdit: Et erit om-

Corollarium notandum.

Isai. 4.

nis qui relictus fuerit in Sion, & residuus in Hierusalem, sanctus vocabitur, &c. quod intelligitur de fidelibus Christi primitiuis, qui pauci & quasi derelicti fuerunt, & consequenter sancti vocantur, qui omnes ferè de genere Israelitico fuerunt, ut est manifestum. In secundo vero aduentu Christi, qui propè finem mundi spectatur, ipsi qui in primo aduentu Christo principaliter assisterunt, in hoc secundo principaliter assistere debent, ut dictum est: De reliquis verò, scilicet Iudæis, qui illo tempore remanserunt, communiter tenetur, quod derelicta antichristi falsitate, Christo firmissime adhærebunt, intantum quod pro eius fide magnas persecutiones usque ad martyria passuri sunt, & in fide Christi deuotissime perseveraturi: de quibus intelligitur illud Apostoli ad Romanos, II. Omnis Israel saluus fiet. prout Doctores ibidem exponunt, quod propriè & planè legitur Osee 3. ubi sic dicit: Dies multos sedebunt filij Israel sine Rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine Ephod, & sine Therafin. Et post hæc reuertentur filij Israel, & quærent Dominum Deum suum, & David Regem suum. ubi in translatione Chaldaica dicitur: Et obediet Messia filio David Regi suo, & pauebunt ad Dominum. in Hebræo habetur: Et fluēt ad Dñm & ad bonum eius in nouissimis diebus. Hæc Osee: Quæ

De secundo Christi aduentu.

Qui in primo aduentu Christo principaliter assisterunt in secundo, principaliter ipsi assistere debent.

Rom. II. a. 6

Osee 3. b. 4

Chaldaica translatio.

quidem

quidem autoritas Prophetica, propriè verificatur de statu Iudæorum, qui est in præsentia diuturna, & absque certo termino captiuitatis, quæ propriè signat Propheta dicens: Dies multos. quasi diceret: Per dies multos quorum finis non est nobis notus. In hac enim captiuitate manifestum est, quod sunt sine Rege de genere eorum, & etiam sine principe, quod tamen non fuit in Babylonica captiuitate, ubi Reges habuerunt & comites, quantum ad honorificentiam, ut in 4. Reg. Sunt etiam in hac captiuitate sine sacrificio & altari, cum carent templo secundum legem Mosaicam regulato: sunt etiam in hac captiuitate sine Ephod, scilicet veste sacerdotali & sine Therafin, quod est quoddam idolaticum, quod secundum ritum idolatriæ ad futura cognoscenda ordinatur. Laba enim dicebat, Gen. 31. de suo Therafin: Cur furatus es Deos meos? Per ista enim Propheta significare intendebat, quod in hac captiuitate Iudæi nec colebant Deum verum nec idola, quod tamen aliàs non sic erat, sed semper fuerunt cultores Dei vel idolorum. Quid autem de hoc contingeret in nouissimis diebus, scilicet circa finem mundi, ostendit dicens, quod postea, scilicet post multos dies, illos qui diuturnam signant captiuitatem, reuertentur filij Israel, id est conuertentur & quærent Dominum Deum suum, scilicet

In captiuitate Babylonica Reges habuerunt Iudæi in hac vero sine Rege sunt.

Ge. 31. d. 26

Iudæi semper fuerunt Dei cultores vel idolorum.

Conuersio Iudæorum ad Christum in fine mundi.

Deum Patrum suorum, qui Deus Israel communiter nominatur in scripturis: & quærent David Regem suum, id est Messiam, & fluent ad Dominum, ad Deum recurrendo, ad modum impetus fluminis, & ad bonum eius scilicet ad bona spiritualia per Christum promissa, & hoc in nouissimis diebus, scilicet in fine mundi, ut dictum est: ex quo habes, quod in nouissimis diebus scilicet in fine mundi, tota gens Israelitica conuerti debet ad fidem Christi, quod concordat cum Apostolo ubi supra ad Romanos. II.

DISCIPVLVS. Hæc autoritas Osee exponitur ab Hebræis de Messia, per ipsos expectato, quem dicunt ueturum esse in fine temporum.

MAGISTER. Sibenè consideras, hoc quod dicit Propheta: Et quærent David Regem suum, ubi secundum translationem Chaldaicam habetur: Et obediet Messia filio David Regi suo, non potest uerè seu propriè intelligi de Messia per ipsos spectato, de illo enim debuissent dicere: Et ueniet David Rex suus, quia in illo tempore, scilicet in nouissimis diebus secundum eos primo ueturus est, sed cum dicit: Et quæret David Regem suum: seu. Obediet Messia filio David Regi suo. manifestè ostenditur, quod ille Messias iam uenerat, sed filij Israel ipsum antea non quærebant, nec ei obediebant: & ideo non

Exorta expositio Osee

Vera Osee expositio.

inuen-

inueniebant eum: sed in nouissimis diebus quarent Deum & obediunt vero Messia, qui iam erat in mundo, licet vsque nuc eum non quaesissent nec obediissent.

CAPITVLVM XIII.

In quo ostenditur, quid de Iudeis in tempore medio, qui intra primum aduentu Christi & secundum, secundum Scripturarum scrutinium sentiendum est.

Et ibidem huiusmodi tractatus in laude diuina finitur.

DISCIPVLVS.

Habeo ex iis quae doces, quod in duobus temporibus praecipuis, scilicet in tempore aduentus Christi, primo & secundo fideles, qui fuerunt & erunt de genere Israelitico, excellentiam habent & habere debent inter caeteros fideles communiter, sed in tempore intermedio vellem scire, quid de eis per scripturarum scrutiniu sentiendum sit.

MAGISTER. De hoc tempore intermedio quod valde maius est in extensione durationis, licet minus in deuotionis intensione: ille Propheta Euangelicus scilicet Isaias praedixit, qualiter Israelitici descendentes a Iacob secundum carnem se debebant habere, scilicet quod paucissimi eorum per interualla temporum & locorum distinctione, erant ad statum salutis colligendi: de iis enim intelligitur illud

Querit de statu Iudeorum tempore intermedio.

Tempore intermedio pauci Iudei conuertuntur ad Christu.

Isai. 17. b. 6.

Isai. 7. Et relinquetur in eo si-

cut racemus, & sicut excussio oliuae duarum, aut trium oliuarum in summitate rami. Postquam enim per eorum infidelitatem sunt excussi, & separati a radice oliuae, in qua fuerunt antiquitus radicati, adhuc erunt in eis relictae quasi duae vel tres oliuae, scilicet pauci numero, qui in viriditate suae radices, radicati relinquentur. Quod videmus impletum in isto medio tempore, in quo aliqui paucissimi eorum in fide Christi sunt radicati: quod non solum intelligendum est de simplicibus seu illiteratis eorum, sed etiam de viris notabilibus, qui foeliciter Ecclesiarum gubernacula possederunt, & opuscula fidelissima in honorem fidei & Christianae religionis composuerunt: vnde notanter dixit Propheta: In summitate rami, quasi diceret de illis paucis remanentibus nonnulli erunt in summitate rami, id est in apicibus magnis seu summis Ecclesiae. Vnde secundum historiā Damasij, prout Tholominus de Lucha narrat. Quidam Summus Pontifex de genere Israelitico nomine Euaristus, in cathedra Petri sedit. Anno Domini 112. & fuit septimus a beato Petro, & per decem annos, septem menses & duodecim dies, vniuersalem Ecclesiam laudabiliter rexit, & vitam suam glorioso finiuit martyrio. Fuit etiam in Hispania tempore Gothorum, quidam de stirpe Israelitica nomine Iulianus Pomerij, qui tertius a beato

Paucissimi Iudei sunt in Christo radicati.

Damasij Histo.

Euaristus Pontifex Iudaeus.

Iulianus Pomerij Archiepiscopus Toletanus Iudaeus.

a beato Ildefonso cathedra Toletanensis Ecclesiae & primatum Hispaniarum obtinuit: de cuius vita virtuosa Rodericus Archiepiscopus Toletanus, in sua compendiosa historia laudabilem fecit mentionem. Item Vincetius Valuacensis in sua historia narrat, quod fuit in Hispania, quidam de hoc genere nomine Petrus Alphonsi, qui quendam dialogu solennem edidit, ad fidei Catholice declarationem, contra Pharisaeicam perfidiam, qui quidem dialogus in iis reperitur partibus. Fuit etiam in hac regione tempore Regis Alphonsi X. quidam magister Alphonsus Burgensis magnus Biblicus Philosophus & Methaphisicus, qui in sexagesimo anno aetatis suae vere fidem Christi & sacrum baptismum suscepit. Et consequenter cum esset sacrista Ecclesiae Vallisoletanensis pulchra opuscula ad confirmationem fidei, & confutationem Iudaicae perfidiae, in Hebraica lingua edidit: quorum translationes in vulgari in domo Praedicatorum Vallisoletanen. hodie reperiri possunt. Vnde praesumendum est, quod in aliis mundi partibus, vbi captiuitas Israelitica est dispersa, similia contigerunt: licet ad nostram notitiam, propter eorum raritatem, & viarum prolixitatem nondum venit: quorum omnium consideratione potest intelligi impletum fuisse illud propheticum: Assumam vos vnum de ciuitate, & duos de co-

Rodericus Archiepiscopus in sua historia.

Alfonso Burgensis Iudaeus conuersus contra perfidiam Iudeorum scriptu.

gnatione, & adducam vos in Sion, Hier. 3. DISCIPVLVS. Scrutinium nostrum casti eloquij hora est, vt interrumpat oratio, gratiarum actio & vox laudis: quoniam finem scrutandi finis libri spectare non potest, quia incomprehensibilis est, quem ceepimus scrutari: & vt verbis vtar Hilarij, qui pie infinita prosequitur, et si non se perueturum nouit, tamen profectum gratulatur inestimabilem. Ideo fructu tam dulcis scrutini, celsis laudibus prosequamur, aperte confidentes. Quia haec est lex Domini immaculata, conuertens animas: testimonium Domini fidele, sapientiam praestans paruulis. Illa ergo parua stilla sermonum eius, quam ipso stillante scrutando degustauimus, a prosequenda lectione in eius dilectionem sponte nos rapiat. Vnde quem diligenter haecenus scrutati sumus, scrutemur amando diligendo: ex quo in iis, quae Christianae religionis sunt penetrabilis, sine carta & calamo procedemus: quia dilectio interdum intrat, vbi cognitio foris stat. Si alimenta quoque morituri corporis adunt pauperes & saturantur, vt laudent Dominum, qui requirunt eum. Immensa eloquiorum Dei, mendullam aeternae vitae, sub cortice scrutantes, in voce exultationis & confessionis debent epulantes alacrius resonare: quoniam quicquid in ea studiose

Hiere. 3.

In gratiarum actione tractatum factu ceterum absoluit.

Hilarij.

Scrutanda in Deo.

scrutamur est veritas, quicquid
præcipitur bonitas, quicquid
promittit felicitas. Ipse autem
mediator Dei, & hominū homo

Christus Iesus veritas est sine
fallacia, bonitas sine malitia, læ-
licitas sine miseria. Cui honor &
gloria in seculorū secula. Amen.

Explicit opus planè diuinum D. D. Pauli

de Sancta Maria, Episcopi Burgen. summo studio ac diligentia correctum,
per Magistrum Christophorum Sanctotisium Augustinianum,
suisque expensis typis mandatum.

F. CHRIS-

F. CHRISTOPHORVS SANCTOTISIVS AVGVSTINIANVS, Sacrae Theologiae Professor, candido Lectori Salutem.

MIRACULO tribuendum puto, epistolam hanc, seu potius li-
bellum dixerim è manibus Iudeorum erutum, ad nostras deuenisse.
Diu enim Sathanae arte apud eos delituisse: si libri discursum
& eius supputationem considerare volumus, constat. Rabbi enim
Samuel Israelita, anno mille simo à tempore quo Titus & Vespasi-
anus Hierosolymorū ciuitatem omnium inclitam vastauit, libellum hunc Rabbi
Isaac Synagoga magistro, à Deo intimè tactus, veritatis addiscēdę auidi-
simus dicauit. At verò post ducentos & triginta annos à tempore præfato, in hominum no-
titiā, diuino fauente numine, peruenit. Vbi verò ducētis, & eo amplius annis la-
tuerit, & ex quibus fuerit Archiuus extractus, quis scire poterit? Hoc mihi unum
validissimè persuadeo, & certa fide credo, libellum hunc inter thesauros niuium,
& grandinum, nempe inter Iudeorum scrinia & scripta, omni niue frigidiora, om-
niq; Spiritus sancti calore destituta, interq; durissimam grandinem ipsorum cor-
dium absconditum delituisse. At verò Deus Opti. Max. Ecclesie suae prospiciens,
ex Iudeorum promptuariis, multa in lucem ad nostram maximam vtilitatem pro-
dire fecit, quibus tempore hostis, temporeq; pugnae & belli, ipso videlicet tempore,
quo Iudaica perfidia magis magisq; contra Christi fidem insurgere nitebatur, Chri-
sti fideles ex eorum Bibliothecis, tanquam ex eorum armamentariis, selecta colli-
gerent arma, quibus ipsos debellarent, vincerent, & necarent, atque tanquam cor-
pora iam mortua & foetida ab Ecclesie arce omnino propellerent. Hinc fit, candi-
de lector, vt inter varia Rabbinorum scripta, quae ad nostrae Christianae fidei ro-
bur, & amplitudinem non parum conducere videntur, libellus hic Rabbi Samue-
lis Israelitae primas habeat, vt pote qui summa breuitate primaria nostrae fidei my-
steria ex Sacrae scripturae limpidissimo fonte hauserit, & nobis propinarit. Vbi lu-
ce ipsa meridiana clarius ipsis Iudeis ostendit, omnes qui Messiae aduentum perti-
naciter expectāt, in summa cecitate, cordisq; duria nequiter persistere. Idq; nō mo-
do validissimis scripturae Sacrae argumentis conuincit, sed etiam hostium nostro-
rum, nempe Sarracenorum testimonius comprobatum relinquit: & quod adhuc ef-
ficacius est, propria ipsorum experientia malorum, tanquam digito demonstrat,
lōgam ipsorum captiuitatem, quam miseri patiuntur perpetuam omnino futuram,
ob plusquam ferinam crudelitatem, quam in verum Messiam ipsis à Deo missum cō-
miserunt. Quibus tandē argumētis efficacissimis cōmoti, omnes sui generis, vna cū
ipso tandē ad Christū percutientes pectora sua conuerterentur, fatentes atq; publicè
prædicātes. Verè filii Dei erat iste. Sed (proh dolor) miserrimi omniū homines Cy-
meriis, plusquā tenebris inuoluti adhuc perpetuò in illa miserrima cecitate, absque
ullo penitentiæ signo infelices manent. Et vt cecitate cecitati tandē agglomera-

rent, perfidi Iudei, videntes sese tot tantisque veritatis testimoniis, & Prophetarum & Rabbimorum, necnon etiam exterorum, atque longissima tantorum malorum experientia omnino conuictos, tanquam frenetici, qui in medicum furore perciti insurgunt: ita in hunc libellum ferina rabie commoti, insurgentes, postquam lacerare, aut Vulcano tradere (Deo sic disponente) ausi non fuerunt, in obscurissimis latebris, ne quando à fidelibus inuentus, per eius fortissima argumenta conuincerentur, absconderunt. Deus, qui uti omnipotens, ita misericors est, thesaurum hunc diutius delitescere noluit, sed in Ecclesie sue utilitatem, per pium ac religiosum virum fratrem Alfonso boni hominis Hispanum, Dominicani instituti professorem in lucem emitti voluit. Qui ex Arabico in Latinum sermonem, anno ducentesimo trigesimo nono supra millesimum trāstulit. Et ne Sathane malitia iterum nobis periret, ex vetustissima excusatione, cum bladis & tineis decertante, in lucem prodire feci, atque una cum D. D. Pauli Burgensis Episcopi Scripturae sacre scrutinio, cum eiusdem plane sit argumenti conuixi. Tu candida lector, diligenter lege, & laboris suscepti, mihi crede, non poenitebit. Vale & me iam semel confectum, tuis precibus, commendatum prosequere animo. Ex nostro Augustiniano museo. Vigesima mensis Iulij

1591.

TRACTA-

TRACTATVLVS MVL-
TVM VTILIS AD CONVINCENDVM

Iudeos de errore suo, quem habent de Messia adhuc venturo, & obseruantia legis Mosaicę.

Epistola probæmialis.

REVERENDO in Christo patri patri Hugoni, Magistro, ordinis Predicatorum dignissimo, ac sacre pagine professori, eius subditus F. Alfonso boni hominis Hispanus, promissam obedientiam promptam in omnibus semper & deuotam. Cum ego propter paruitatem meam, & insufficientiam non sum talis, quod vobis possim, vel sciam aliquid magnū facere, vel saltem assistere ratio patri in laboribus & curis vestris, quos pro vera quiete omnium, & totius patrię sustineris: ad solatiū vestrum aliquantulum, quasi subleuamen laboris libellum hunc antiquissimum, qui nuper deuenit ad manus meas, & fuit in antea tot temporibus occultatus, noua translatione de Arabico in Latinum per me interpretatum, paruum Enzeniolū vobis mitto. Sciendum, quod inter Iudeos multum gloriantur illi, qui Arabicarum literarum obtinent peritiā. Tum quia illę literę sunt in antiquorum Philosophorum usu satis copiosę. Tum etiam, quia in eis, ut puto, paucis Iudeis paucioribus Christianis notis scribunt confidentius secreta sua, quę volūt aliis occultare. Qua de causa, ut estimo, Iudeus istę, licet Cathecumenus, autor huius libri, non ipsum Hebreo sermone, sed in Arabico annotauit. Sed oportet, ut tarde vel cito omnia occultata reuelentur, iuxta sententiā Saluatoris. Ego verò in trāfferendo ipsum auctoritates Biblię ab ipso Iudæo inductas, sic scripsi in locis suis in Arabico & Latino, non prout in nostra habentur translatione secundum beatum Hieronymum, sed prout iste Iudeus eas scripsit, quando composuit istud opus. Et hoc feci, ne aliquis mihi possit imponere, quod in contextu aliquid presumpserim addere, diminuere, vel etiā immutare: & ut super hoc essent omnes Arabici mihi testes. Et hoc dico, quod Iudeus iste nostram translationem non sequitur, ut videbitur in processu. Me autem, ut credo oportuit ipsum exponere in Latino, prout ipse loquitur in Arabico, eius modum loquendi & ordinem, quantum possibile est, seruando: aliter non interpretus eius sed corruptor libri sui dici possem, ut etiā Iudei, si viderunt istum librum in vtraque lingua conscriptum, tantum conuincantur per eum si viderent, quod auctoritates in Latino adhuc descriptę in Arabico non discordarent. Et cum solatio vestro, Dñe mi & magister, hic est finis huius, quę intendo. Conseruet vos ordini nostro Dominus noster Iesus Christus per multa tempora in sua gratia & amore, Amen.

Hic liber ex Arabico in Latinam linguam translatus.

Magnus habetur inter Iudeos, qui Arabicam linguam peritiā habent.

Excusat se eo quod non videtur vulgata versione D. Hier. in auctoritatibus citatis.

Iudeus quod re non Hebræicę, sed Arabicę scripsit.

¶ Incipiunt capitula.

Capitulum primum. Quare Iudæi sunt in ira Dei.

Capitulum secundum. Probat quod pro quodam graui peccato, in quo sunt, sint in hac dispersione: & arguitur contra eorum obseruantiam legis.

Capitulum tertium. Quomodo omnis obseruantia legis Iudæorū non est acceptabilis Deo propter peccatū in quo sunt.

Capitulum quartum. Ostēdit, quod Iudæi sunt cæci.

Capitulum quintum. Quod Iudæi decipiunt alios & seipso.

Capitulum sextum. Quod sit illud peccatū, propter quod Iudæi sunt in hac captiuitate.

Cap. septimum. Quod iustus Iesus Christianorum, Deus iniuste venditus sit.

Cap. octauum. Quomodo post occisionē facta est dispersio Iudæorum secundum Daniele.

Cap. 9. Quod duo sunt aduentus Christi.

Cap. 10. De primo aduentu Christi.

Cap. 11. De secundo aduentu Christi, quod tunc sit cum potentia iudicaturus.

Capit. 12. De Christi ascensione.

Cap. 13. Adhuc fortius probat corporalem ascensionem Christi.

Capitulum 14. De cæcitate Iudæorum, quod non credunt Christum aduenisse nec intelligant.

Cap. 15. Quomodo cæcitas Iudæorū,

& incredulitas circa Christū fuit præ-nunciata per Prophetas.

Capitulum 16. Ostendit reprobationem Iudæorum propter eorum perfidiā, & electionē gentiū, propter eorū fidem.

Cap. 17. De viuificatione gentium, & interfectione Iudæorum, prout etiam videbitur in cap. sequenti.

Cap. 18. Quomodo gentes per fidem viuificatę habent mundas obseruantias nouę legis.

Capitulum 19. De electione Apostolorum loco Prophetarum.

Capit. 20. De reprobatione sacrificij Iudæorū & electione sacramenti Christianorum.

Cap. 21. Quod Deus refutauit ieiunia, sabbatha & sacrificia Iudæorū & Christianorum elegit.

Cap. 22. Probat electionem Synagoge & electionem Ecclesię per verbū Domini ad Rebeccam.

Cap. 23. Probat hoc idem per verba Malachię Prophete.

Capitulum 24. Quod cantus Christianorum est Deo acceptus.

Cap. 25. Quod Iudæi indebitē reprehendunt cantum Christianorum.

Cap. 26. Probat apostasiam Iudæorum à Deo.

Capitulum 27. Concludendo inducit aliqua dicta Sarracenorum de Iesu & Maria matre eius.

¶ Incipit Epistola, quam misit Rabbi Samuel Israelita, oriundus de ciuitate Regis Morochorum, ad Rabbi Isaac magistrum Synagoge, quę est in Subiulmeta in prædicto regno, in anno Domini millesimo, sed translata de Arabico in Latinum, per fratrem Alonsum boni hominis Hispanum, ordinis Prædicatorum: quam translationem fecit Anno Domini millesimo trecentesimo tricesimo octauo, tempore Pontificatus domini Benedicti Papę XII. Quę epistola cuius sit æditionis, & ad quid valeat, pro-

Videtur ad dendum à reipore T. iii.

Anno millesimo scrip-
pta f. i. hac epistola.

Trecentis & triginta sēto annis hac epistola latuit.

hocemium ipsius Epistolę, & narratio eius plenius declarabunt, cum titulo qui est talis.

EPISTOLA QUAM SCRIPSIT MAGISTER Samuel Israelita, oriundus de ciuitate Regis Marochiani, ad Rabbi Isaac magistrum Synagoge, quę est in Subiulmeta in regno prædicto.

Conseruette Deus, o frater, & permanere te faciat vsquequo terminetur ista nostra captiuitas, & congregetur ista nostra dispersio, & appropinquet spes nostra, & signet Deus beneplacitū suum super vitam nostram. Amen. Noui & expertus sum, quod plenitudo scientię nostri temporis est in te, & tu es spes nostrę certificationis in dubiis legis & Prophetarum cum tuis expositionibus gloriosis. Vnde ego particeps doctrinę tuę fieri desiderans, tibi expono exitus cordis mei, super illis quę legis sunt & prophetarum, super quibus anxior cum timore. Quapropter recurro ad abundantem scientiam tuam & sapientiam, & mitto tibi libellum istum, sperans per te, Deo volēte, in veritate cōfirmari ac in dubiis declarari.

Optima saluatio, quę pietatem indicat.

Scriptura sacra sic legēda est cū anxietate & timore.

Nota quāto affectu cupiat doceri.

Captiuitas Babylonica 70. tantū annis durauit.

CAPITVLVM I. Quare Iudæi sunt in ira Dei.

DESIDERO, Domine mi, certificariper te extestimoniis legis & Prophetarum & aliarum scripturarū, quare nos Iudæi generaliter percussi sumus à Deo in captiuitate ista, in qua sumus, quę potest vocari propriè ira Dei perpetua, quoniam non habet finem. Nam modo sunt mille anni completi & vltra, quod per Titum fuimus captiuati. Nos scimus, quod patres nostri adorauerunt idola, occiderūt Prophetas, & legem Dei abiecerunt, & propter omnes istas transgressiones Deus nō percussit eos captiuitate, nisi per 70. annos in Babylonia, &

Quare tam diu in captiuitate manent eo enim tempore mille anni erāt iam completi.

post tēpus præfatū placatus est eis, & reduxit eos, in terrā suam. Et secundū scripturā ira Dei fuit tūc tēporis validissima super omnes iras, quas ante tēpora illa cōmemorat scriptura: & tamen vdictū est pœna tantorum peccatorum non fuit, nisi 70. annis. Et nūc, Dñe mi, ira Dei, quę in præfenti punit nos, non habet terminū, nec finis ei⁹ nobis pmititur in Prophetis. Si voluerimus dicere, quod ista præfens ira in qua sumus, sit adhuc illa ira, propter quā fuit illa captiuitas 70. annorū, quia tunc non cōpletè satisfactū est de peccatis prædictis per illos patres nostros, nos facimus Deū mendacē, quod absit, quoniā ipse Deus verus & gloriosus illi captiuitati imposuit præfatū terminū per Prophetas, scilicet 70. annos, vnde talis non est ref-

Ira Dei præfens alia ab ea quā Deus habuit, quādo ducti sūt in Babyloniā.

pōtio, sed euasio seu excusatio, nec esset corā intelligētibus proponenda. Et si dixerimus, quōd Deus in illa transmigratione misertus est vni parti generis nostri & non alteri, & illos quorum misertus est reduxit ad reedificandum templū, vt dicit propheta Nehemias, & quōd nos sumus de illis, quorum nō est misertus, tūc dicēt nobis Christiani, quōd Deus misertus est eorū, qui adorauerunt idola, & qui occiderūt Prophetas: ergo & nobis, quia nos non peccauimus. Item in patribus peccatoribus fuit pōna diuinę vltionis in certo termino: quare ergo nostra pōna esset sine termino, qui nō peccauimus? Itaq; longa est, & sine termino pōna in qua sumus: modo iam sunt mille anni, nec in lege nec in Prophetis huius pōnæ terminū possumus inuenire. Quare, Dñe mi, cūm Deus punierit patres nostros propter idolatriam & propter interfectionem Prophetarum, & pōna & culpa sint notæ in scriptura, cūm Deus non punit bis id ipsum, pro peccatis illis præteritis fuit pōna, scilicet captiuitas 70. annorum, & cūm Deus nō punit vniuersaliter, nisi propter vniuersale peccatum, oporteret quōd post illam captiuitatem nos peccauerimus omnes coram Deo, peccato maiori quā fuerit idolatria primorum parentum, & quā fuerit interfectio Prophetarū, ex quo Deus pro illis peccatis puniuit patres nostros 70. annis & nō amplius:

Nehemias.

& nos puniuit iam sunt mille anni & vltra, & punit & disperfit nos per quatuor partes mundi. Tamen quicquid contingat Deifumus in omni euentu, quia nulla est excusatio super dicta. Responde.

CAPITVLVM II.

Probat quod pro quodam graui peccato in quo sunt, sint in hac dispersione.

Et arguitur contra eorum obseruantiam legis.

SVpposito igitur, Dñe mi, quōd sumus in peccato aliquo maximo, rogo nunc quōd certifies me, si postquam Deus disperfit nos de Hierusalem, & misit in captiuitatem istā longissimam seu perpetuam propter illud peccatū, autoritate nostra, & propria volūate, sine speciali mandato Dei: cur nos in captiuitate ista inceperimus obseruare circuncisionem & sabbathum & alias cærimonias, quas tenemus secūm legem Moyfi? Nā nos cognoscimus, quōd à tempore, quo Titus destruxit ciuitatē sanctam, & templum combussit, & Bibliothecas, & nos in captiuitatem istā disperfit, & ex tunc cessauit inter nos vigere sacrificiū, oblationes & holocausta, & Deus non promisit nobis postea per Prophetam aliquē, nec per prophetiā, nec per reuelationē aliquam certam, quōd nos debemus reddere aliquando in Hierusalem in statu pristino, nec mandauit nobis, postea quōd obseruaremus obseruātiās prædictas: vide-

A tempore, quo Titus destruxit ciuitatem sanctam, & templum & Bibliothecas combussit, ex tunc cessauerunt sacrificia, nō fuerunt Prophetæ.

CAPITVLVM III.

Quomodo omnis obseruantia legis Iudeorum non est acceptabilis Deo propter peccatum in quo sunt.

INuenimus, Domine mi, Deū loquētem per os Zachariæ, & dicētem 7. c. vbi loquitur de illa prima captiuitate breui. (Hęc verba nō sunt autoris sed interpretis interpretando hanc autoritatem, secundum quod scripta est in Arabico, sicut infra posita est sonat in Latino) Hęc dicit Dominus Deus Sacerdotibus & populo terræ: Quādo ieiunastis & plorastis in 6. & 7. toto tempore 70. annorū, intellexistis, quōd mihi ieiunaretis aut ad me ploraretis, ego tale ieiuniū nolui à vobis (nostra autem trāslatio aliter se habet, sed ego scribere propono, sicut iacent in Arabico autoritates, quas Samuel iste adducit, non sicut sunt in nostra Biblia.) Innuit Dominus, Domine mi, in prædictis verbis, quōd dū nos Iudæi fuimus per 70. annos in dicta captiuitate, fuimus sine lege, quia ieiunium non habuimus, nec habemus à lege, sicut alias obseruatiās, & similiter fuimus sine circuncisione & sine sabbatho, & sine dubio omnia hæc non valent dum ira Dei manet super populum suum. Illa verò prima ira Dei fuit breuis, quia nunc sumus est longa iam mille annorum & vltra, & non inuenitur ei terminus in Prophetis: &

Zach. 7. b. 3

Tempore cōptiuitatis Babilonica fuerunt Iudæi sine lege sine circuncisione & sine Sabbatho.

videtur ergo sequi, quōd nos non à Deo sed ab illis, qui erant in ira Dei obseruātiās prædictas accepimus & tenemus: & videtur, quōd iustè dicent nobis aduersarij nostri: Sicut vos obseruatis circuncisionē & sabbathū, & legitis in sinagogis libros Moyfi & Prophetarum sine mandato Dei, quare nō assumitis vobis similiter sacrificium, & nō facitis vobis Sacerdotē & Regem & Principem, & vnctiōnes sanctas & incensum? & quare non ædificatis vobis altaria, & seruatis cærimonias, & omnia alia quę sunt in lege cōtenta, sicut sabbathum & circuncisionem, & plura alia, quę obseruatis secundū traditiones vestras sine mandato Dei propria volūate? ex vtraq; parte curritis in offensam Dei. Et si hæc prædicta facitis contra voluntatem Dei. Vel si dicitis, quia voluntas Dei est, quōd hæc seruetis & beneplacitum, quod tamen ostendere non potestis, quare nō obseruatis supradicta alia, quorum multa facere potestis. Et si non permittunt vos facere Reges populi, sub quibus iacetis, non permittent tamen vos multa alia facere, sicut permittunt circuncisionem & libros, & sinagogas, & alia quę seruatis. Et ad hæc, Dñe mi, non est nobis in promptu responsio sufficiens vt videtur. Sumus tamen Dei in omni euentu.

Obiectio, que poterat Iudæis fieri.

Hæc omnia peccatori enuntiat, quæ do à diabolo captiuis inueniuntur ad ipsius voluntatem, ut nec iniuria accipiet, nec obseruantias ritus, donec à captiuitate egrediantur.

timeo, Domine mi, quod sicut Deus misit in captiuitatem illam breuem patres nostros sine lege & sine obseruantis, nec acceptauit ieiunia nec obseruantias legis eorum, quousq; fuit cõpletum tempus pœnæ ipsorũ, scilicet 70. annorũ: sic in ista captiuitate vltima non acceptat opera, quæ facimus secundum obseruatias legis. Quare cõstat quod nos sumus in maiori peccato nunc quàm patres nostri fuerint in Babylonia: vnde nos sumus in maiori ira Dei quàm illi essent, & per consequens opera nostra sunt ei minus placita, & nos sumus ei magis odiosi. Et patet, quod illi propter mortem Prophetarũ, & quia idola coluerũt, fuerunt tantũ 70. annis in captiuitate, & nos propter magnum peccatum, & maximũ sumus captiui iam sunt mille anni & vltra. Et hæc captiuitas, Domine mi, si ne dubio est illa, quam Deus per os Danielis Prophetę vocat desolationem, cũ dicit cap. 9. Vsq; ad consumationem & finem per seuerabit desolatio, &c. Prima captiuitas vocatur transmigratio, quia post modicum tempus fuerunt reducti cum honore in Hierusalem: sed hæc vocatur desolatio perpetua, in qua pro certo Deus non miserebitur nostri, sicut miserebatur patrũ nostrorũ in Babylonia: excepto quod cõsolabatur eos per Prophetas, qui promittebant illis liberationem, & erant omnes simul, nobis autem nihil promittitur, & insu-

Nota.

Dan. 9.

Prima captiuitas Iudeorum vocatur transmigratio Babylonicæ, quia cum honore fuerunt reducti, secunda vocatur à Daniele desolatio.

per disperfit nos per vniuersa regna mundi: Attamẽ quicquid contingat Dei sumus in omni euentu.

CAPITVLVM IIII.
Ostendit, quod Iudæi sunt cæci.

Domine mi, valde mirabile est mihi de nobis. Speramus enim quotidie liberationẽ de captiuitate ista, & semper de hoc loquimur, & semper loquimur de reductione nostra in Hierusalem: & ideo sumus cæci, vel deceptores simplicium. Nã constat, quod post dispersionem nostram, quæ facta est per Titũ non apparuit in nobis Propheta, qui nobis promitteret reductionẽ, nec etiam post captiuitatem 70. annorum fuit Propheta, qui loqueretur de ista captiuitate, quæ non habet finem, nisi in fine mundi, nec de liberationẽ habet, nisi per consumationẽ seculi: quare Daniel illam vocat desolationẽ, sine fine cap. 9. Vnde timeo, Domine mi, quod cum tanta captiuitas nõ possit manere super totam gentem nostram à Deo, nisi propter maximum peccatum in Deum, quod maius est quàm interfecisse Prophetas & adorasse idola, propter quæ peccata patres nostri fuerunt puniti, quod sicut Deus non miserebitur nostri in vita cum in eodẽ peccato perseueremus, sic etiã nec miserebitur mortuis ex nobis. At-

Quare Iudæi secũda captiuitate sunt cæci.

Nullus Prophetarũ loquutus est de fine secũda captiuitatis.

Nec dũ dico gnoscat Rab. Samu. Israellita peccatum propter quod in hæc captiuitate venerunt.

men sumus Dei in omni euentu qui euenit.

CAPITVLVM V.

CAPITVLVM V.
Quod Iudæi decipiunt alios et se ipsos.

Quomodo Iudæi decipiunt alios, et se ipsos.

Ecce videtur non tam puniti, quæ peccata illorũ, quibus promissiones sunt, totaliter impeditur, sicut propono coram te, Dñe mi.

Ezech. 1. 1. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70.

Omnes Promissiones implere fuerunt ante destructionem Hierusalẽ per Titum.

Domine mi. Videtur quod decipiamus alios & nos ipsos: quia in libris legum & Prophetarum habemus Deum promittentem nostræ genti liberationem & congregationem de dispersione multipliciter. Sed bene aduertẽti omnes promissiones quas habuimus, vel fuerunt completę ante captiuitatẽ 70. annorũ, & in ipsis 70. annis, vel promissiones fuerunt propter peccata illorũ, quibus promissiones sunt, totaliter impeditur, sicut propono coram te, Dñe mi. Exempli gratia. Ista pauca dicuntur in Ezechiele: Si feceritis iustitias meas, & madata mea seruaueritis, cõgregabo vos de quatuor partibus mundi, & leuabo vos, & adducam vos per mare, & reducam vos in domũ sanctam vestrã. Ecce quod id quod Dominus nobis promittit per Ezechielem in prædictis verbis, & aliis locis libri eiusdẽ Prophetæ, iam cõpletum est pluries ante illam captiuitatem 70. annorum: & omnes promissiones Domini tales maiores & minores, quæ in diuersis locis sacrorum librorum continentur, completę fuerunt antequam caderemus in istam vltimam captiuitatem, quæ non habet finem: modo iã sumus in millesimo anno & vltra, nec in aliquo libro Prophetarũ eius terminum inuenimus:

nec vlla Dei promissio, vbi agit de liberatione & cõgregatione, intelligitur de ista captiuitate perpetua, sed de illis tribulationibus & dispersionibus; antedictos 70. annos, nec postea congregatio de dispersione promissa est nobis. Vnde oportet quod post istos 70. annos commiserimus illud peccatum magnum, propter quod Deus sine termino punit nos, in quo peccato sumus & manemus omnes: aliter Deus misericordiam suã non cõtinuisset in nobis ira tam longa. Nã videmus per scripturas, quod omnia peccata, quæ cõmiserunt patres nostri ante 70. annos prædictę captiuitatis punita fuerunt, & de multis exẽpla hæc pauca induco. Peccauerunt patres nostri ante 70. annos, qui exiuerunt de Aegypto, & promissio eis facta in eis locum non habuit, sed in peccatis suis in deserto mortui sunt. Peccauit ipse Moyses ad aquas contradictionis, & terram promissionis non meruit. Peccauit ipse Aaron & portauit pœnam. Heli sacerdos peccauit, & ruptis ceruicibus exspirauit, & posteritas eius sacerdotio priuata est: & tamen Deus promiserat sacerdotium in æternum. Sed huiusmodi promissa intelliguntur semper, nisi propter peccata demereãtur accipere, vt patet in regno David, quod carnalis posteritas eius priuata est regno: sicut etiam Deus verus & gloriosus promisit Abraham & semini suo terram illam in æternum

Omnes Promissiones de libertate factas, intelliguntur de libertate à Babylonica captiuitate, & non de secũda.

Omnia peccata cõmissa ante captiuitatis annos punita fuerunt.

Peccatum in deserto punitum.

Peccatum Moysi punitum.

Aaron peccatum etiam Heli peccatum punitum.

Promissiones Dei, quæ æternitatem dicunt, quomodo intelligantur.

æternum possidendâ, & frequenter perdidit eam propter peccata sua, & frequenter restituit illis Dominus, usque ad ultimam vicem quam perdidit, iam sunt mille anni & ultra: & iam non est spes recuperandi eam, quia manemus omnes in eodem peccato, propter quod terram nostram perdidimus. Et, Domine mi, multum mirabile est, cum omnes concordemus, quod oportet, quod post captiuitatem 70. annorum in Babylonia peccauimus contra Deum maximo peccato, & tamen nullus est qui dicat, quod est id peccatum, propter quod incurrimus tanta mala: & si aliquis nostrum cognoscat nostram causam, & peccatum, propter quod incurrimus tanta mala: nullus tamen id aperit proximo suo, nec ipsemet qui cognoscit, in suam conuertit utilitatem: sed omnes iacemus prostrati: & videmus manifestè, quod in predicta captiuitate 70. annorum erat Deus cum patribus nostris in Prophetis, id est Hieremia & aliis Prophetis, & dedit eis Salathiel ducem & principes & sacerdotes, cum quibus exierunt de Babylone peracta penitentia, & placato Deo, & edificauerunt Hierusalem & templum & alias ciuitates, & effudit Deus super illos misericordias suas copiose. Et tamen in ista captiuitate nullus Propheta nobiscum est, nec Deus, ut apparet. Igitur, Domine inquiram & non cessabo querere, quod peccatum est id tantum, propter quod sumus in hac

Nemo est qui dicat, quod est maximum peccatum propter quod peccatum post captiuitatem Babylonicam

In captiuitate Babylonia Deus erat cum illis in Prophetis, qui una cum illis exierunt de Babylone.

captiuitate mille annis & ultra, nec habemus Prophetam, nec Regem, nec Sacerdotem, nec altare, nec sacrificium, nec venerationem, nec incensum, nec purificationem: immo facti sumus abominabiles toti mundo, sicut Deo, & contemptibiles: in solo corde tantam nostram regnat superbia, qua nos ipsos præferimus toti mundo. Et quod super hoc sentio pater tibi, Domine mi. Nec minus, quicquid eueniat nos Deus sumus.

CAPITULUM VI.
Quod sit illud peccatum propter quod Iudei sunt in hac captiuitate.

Nunc ergo, Domine mi, pater, uero, quod id peccatum propter quod sumus in hac desolatione, & in captiuitate ista, sit illud peccatum, super quo loquutus est Deus per Prophetam Amos 2. cum dicit sic: Super tribus sceleribus Iuda conuertam, vel transferam Israel (Non sunt verba autoris, sed interpretis. Nota quod ubi in Biblia nostra est: Conuertam. hic habet transferam, & est ad propositum eius magis: & super quarto non transferam eos, quoniam vendiderunt iustum pro argento. Et nos, Domine mi, secundum doctrinam nostram docemus, quod iste iustus fuit Ioseph filius Iacob, qui fuit venditus a fratribus suis in Aegypto, & sic teneo ego: nisi quod sermo diuinus ponit istud peccatum venditionis quartum in numero peccatorum seu scelerum Israel.

In quinta parte inquit Iudei in captiuitate sunt.

Amos 2. a. 4.

Nota, littera & explicacionem clarissimam, qua docet peccatum pro quo sunt in hac secunda captiuitate.

Iudei exponunt de Ioseph vendito in Aegypto.

Ipsi autem venditum sunt.

Israel. Ipsi etiam Christiani, quibus sanctorum librorum studium videtur esse traditum a Deo, respondent doctrinam nostram predictam, & dicunt, quod primum in quatuor sceleribus Israel est venditio Ioseph a fratribus suis: & secundum peccatum suum scelus assignant adorationem vituli in Oreb: & tertium scelus occisionem Prophetarum, propter quod fuimus captiuati in Babylonia 70. annis: & dicunt quod quartum scelus Israel fuit venditio iusti, scilicet Iesu, qui ad literam fuit venditus post transmigrationem præfatam 70. annorum. Et si nos, Domine, volumus tenere præfatam doctrinam nostram, & respondere Christianis, oportet quod nos assignemus in Israel ante venditionem Ioseph varia scelera præcessisse, ut ipsa venditio Ioseph sit quartum scelus. Sed hoc non poterimus sustinere, quia testimonium libri Genesis est contra nos, qui venditionem Ioseph ponit primum scelus filiorum Israel, & Propheta Amos ponit expressè quartum scelus venditionem iusti, propter quod fuimus in captiuitate: de qua loquitur Deus comminans, quod non reducet nos ultra in terram promissionis, cum dicit: Et super quarto non transferam eos, quoniam vendiderunt iustum pro argento. Et manifestè apparet mihi, quod nos super illo peccato quarto venditionis iusti, iuste sumus puniti iam suat mille anni, & ultra, in quo tempore nil profici-

Primum ex quatuor sceleribus Israel est venditio Ioseph. Secundum adorationem vituli. Tertium occisionem Prophetarum. Quartum venditio Iesu.

Ge. 37. f. 28

Amos 2.

mus inter gentes, nec est spes proficiendi amplius.

CAPITULUM VII.
Quod iustus Iesus Christianorum Deus iniuste venditus sit.

Expauesco, Domine mi, & timeo, quod iste Iesus quem colunt Christiani, sit ille iustus venditus pro argento secundum Amos Prophetam, & timeo, quod de ipso sunt hæc que mihi occurrunt testimonia Prophetarum, & illa eadem in doctrina sua valde aperte applicant Christiani. Isa. Propheta 1. cap. dicit: Ve genti peccatrici filiis sceleratis, quoniam ipsi elongauerunt se a Deo & blasphemauerunt sanctum eius, & inclinati sunt retrorsum. Item Isa. 53. b. 7. idem Propheta dicit: Quasi ovis ad occisionem ductus est, qui non aperuit os suum. Item dicit: Vir habens dolorem, & sciens infirmitatem. Item: Fuit despectus, & propter hoc non reputauimus eum, ipse enim oblatu est, quia ipse voluit. Item: De angustia iudicij depositus est, generatione eius quis enarrabit? Item: Propter culpam populi mei transfixi est, & dabit iniuriatores pro sepultura, & diuites pro morte sua. Et timeo, Domine mi, quod iniuriatores fuerunt patres nostri, & diuites Pilatus, & Herodes, & Anna & Caiphas, sicut dicit Propheta David: Consurrexerunt omnes Reges terræ, & maiores & contra Deum, & contra Christum eius. Reges, scilicet predicti, maiores, scilicet patres nostri. Et timeo

Iesus est iustus, de quo Amos dixit quod esset pro argento vendendus.

Isa. 1. b. 4.

Isa. 53. b. 7.

Ibid. a. 3.

Ibid.

Prophetia de Christo. Ibid.

Ibid.

Psal. 2. a. 2.

Et timeo Domine, quod iste Iesus sit ille commutatus & venditus pro argēto, de quo loquitur Zacharias Propheta & Amos & alij Propheta. De quo etiam loquitur Isa. Propheta cap. 53. Deponet omnes iniquitates, & orabit pro infidelibus. Timeo ego, Domine mi, quod iste Iesus sit ille iustus, de quo dicit David in Psalmo 93. Delectati sunt in animam iusti, & sanguinem innocētem condemnabunt, & propter hoc eiecit eos Deus & disperdet illos Dominus Deus noster. Et timeo, Domine mi, quod iste sit ille iustus, de quo loquitur Hiere. cap. 9. cum dicit: Homo est, & quis est qui intelligit eum? Item Hiere. 10. Species vultus nostri Christus Deus captus est pro peccatis nostris, cui dixim: In umbra tua viuemus inter gētes. Timeo etiam, Domine mi, quod iste sit ille iustus, de quo dixit Deus per os Zachariæ Prophete, cap. 13. Dicetur enim in illa die: Quæ sunt istæ plagæ in palmis tuis. Et respondebit: Plagus fui in medio domus meæ inter illos, qui dilexerunt me, & leuauit ensē pastor meus supra me. Idē cap. 12. Aspicient ad me die illa, & illum quem transfixerunt, & plangent super illū quasi plāctum vnigeniti. Timeo etiā, Domine mi, quod iste fuit iustus ille, de quo dicit Abacuch. 3. Cornua in manibus eius, ibi abscōdita est fortitudo eius, &c. Et cōcordat Euangelium Christianorum, vbi narratur mors Ie-

Isa 53. d. 72.

Psal. 93

Hiere. 9. & 10.

Zach. 13.

Zach. 12.

Abac. 3.

su, & ostendunt: Cū autem venissent ad Iesum inuenerunt eū mortuum, & misit vnus ex eis lanceam suam & transfixit. Paneo, Domine mi, quod iste sit iustus, de quo dicit Abacuch 13. Egressus es Domine saluare populum tuum cum Christo tuo.

Abac. 13.

CAPITVLVM VIII.

Quomodo post occisionem Christi facta est dispersio Iudeorum secundum Danielelem.

Expauesco, Domine mi, super iis, quis fuit iste iustus sine peccato, de quo loquitur Isa. Propheta: Et quis sit ille iustus venditus pro argento, propter quod dicit Dominus per Amos Prophetam vbi supra, quod in testimonium quarti sceleris non trāfferet eos in terram promissionis amplius. Videtur etiā, Domine mi, quod completum est, quod scribitur Dan. 9. vbi dicit: Postquam cōsumatæ fuerint 72. hebdomadæ occidetur Christus, & tunc veniet populus cum principe venturo, & destruet ciuitatem & domum cōminuet, & condemnabūt eam, & auferetur sacrificium, & consumabitur destructio perpetua. Et nō est dubiū, Domine mi, quin destructio desolationis perpetuæ sit captiuitas ista, in qua sumus iam sunt mille anni. Et apertè dicit Deus per Prophetam, quod erit desolatio perpetua post occisionem Christi, sicut est desolatio nostra postquam Iesus fuit occisus, nec comminatus est Deus nobis per

Expouit Prophetiam Dan. de 72. hebdomadibus.

Dan. 9.

Postquā Iesus fuit occisus facta est Iudeorum desolatio.

CAPITVLVM IX.

Quod duo sunt aduentus Christi.

Timeo, Dñe mi, quod Christus iam venit, & iā adimpleuit primū aduentum suum: quia in scripturis nostris inuenimus duplicē eius aduentum. Primus aduentus Christi describitur in Prophetis in paupertate & humilitate. Secundus in gloria & maiestate. Et de vtroq; aduētū proponā illa, quæ mihi occurrūt. De primo aduentu dicit Deus per os Zach. 9. Letate filia Sio, ecce præceptor tuus venit pauper, æquians asinum. Et in isto aduētū describit eum Isaias despectū, Daniel occisum, Zacharias & Amos venditum: & tamen iam fuerunt completa, quæ in libello descripsi & describam, non reputauimus eum, id est non cognouimus eum, sicut dixit Isaias Propheta, sed despeximus eū, & preualuimus cōtra eum. Sed gloria eius & maiestas eius erit manifesta in secundo eius aduentu, quā doignis & flamma præcedet eū, & exardescet & inflammabit in circuitu inimicos eius: sicut dicit Deus per os Prophetarū Dauid & Isaiæ. Et timeo, Domine mi, quod Christus non iudicabit aliter quā cum igne ad mortē, quia nos interfecimus omnes Prophetas, qui annūciauerunt nobis de ipso, prout Deus testificatur cōtra nos per os Helie Prophetæ 4. lib. Reg. Et sic interfecimus illum iustum propter quē sumus in ira Dei sine fine. Attamen Dei sumus.

Primū Christi aduentū iam præcessisse & factū dū expectabare docet.

De primo aduentu. Zacha. 9.

Isai. de primo aduentu describit Messia despectū. Dan. occisum. Zachar. & Amos venditum.

4. Reg.

petuam desolationem, nisi post occisionem Christi. Et si voluerimus dicere, quod ante mortem Iesu fuimus in desolatione. Ad hoc respondēt nobis Christiani, quod ante mortem illam nō fuit desolatio, nisi 70. annis, & post hoc fuimus redacti in terrā promissionis, & fuimus apud Deum in gratia & honore. Certe, Dñe mi, ego non video euasione contra Prophetiā istam: quia defacto probatur nobis, quod postquam à reedificatione fuerunt completæ 72. hebdomadæ supra anno, qui sunt anni 433. tunc fuit Iesus occisus à patribus nostris, & postea venit dux, scilicet Titus & populus Romanus, & fecerūt nobis secundū Prophetiā istā, hodie sunt mille anni & ultra: & nihilominus si in ira Dei fuimus, & tamen in ipso speramus. Et si dicamus, quod Christus venturus est, & nondum venit, & re habebimus terrā promissionis & reedificabimus ciuitatē, & habebimus gratiam Dei & honorē in terrā nostra, & ista desolatio non erit perpetua. Respondēbunt Christiani, quod adhuc ergo manet nobis occisio Christi, & aduētus Titus & populi Romani, & desolatio peior ista, in qua iā fuimus per mille annos. Heu, Domine, non est excusatio, nec euasio cōsona. Sed tamen quicquid contingat Dei sumus in omni casu, si in eo speramus.

72. hebdomada, quæ faciunt 4934. anni à Prophetia Danielis impletæ sunt, quādo Christus fuit occisus.

si Christus venturus veni, ergo manet occisio Christi, & alia peior desolatio.

CAPITVLVM X.

De primo aduentu Christi.

Timeo, Dñe mi, Deus describit apertè duos aduentus Christi per os Isa. Prophete 51. cap. cum dicit: Confurge, cõsurge, induere fortitudinem brachium Domini bis dicens, confurge. propter eius duplicè aduentum, & singillatim clarè primum Christi describit aduentum quantum ad passionem & deiectionem cap. 50. & 53. per totum & specialiter, cū dicit: Vidimus eum, & non erat aspectus & species, neque decor, &c. Primum eius aduentum ponit Isa. 9. cū dicit: Paruulus natus est nobis. Et statim subiungit secundū eius aduentum, cū dicit: Et vocabitur fortissimus gigas, potens, super thronum David sedebit, vt confirmet illum ab initio vsque in æternum. Zacharias autè Propheta describit eum pauperem & sedetem super asinum, cap. 9. Et quid aliud est hoc, nisi quòd Propheta iste describit primum aduentum in humilitate, & Isaias secundum in potètia & maiestate. Sic etiam describit eum Daniel cap. 7. circa medium, vbi dicit: Considerabam vel aspiciebam in visione noctis: & ecce in nubibus celi, quasi filius hominis veniebat, & vsq; ad antiquū dierum peruenit: & in cõspectu eius obtulerunt eum, & dedit ei potestatem & honorè & regnū: omnes populi, tribus ac linguæ adorabunt eū & seruient ei. Hebræus habet, tribus ac linguæ ho-

norabunt eū, & nō deficiet potestas eius, quia nō auferetur, & regnū eius manebit in eternū. (Nō istra autè trãsslatio habet: Tribus ac linguæ seruiet ei, potestas eius potestas eterna, quæ non auferetur, & regnū eius, quod nō corrūpetur, aliàs, & nō deficiet potestas eius, aliàs, potestas eius in eternū, & regnū eius manebit in eternū, aliàs, nō corrūpetur.) Et manifestū est, Dñe mi, quòd in secūdo aduentu sedebit Christus ante antiquū dierū, qui est Deus, ad iudicium, sicut sedet in primo aduentu ante patres nostros Iudæos vt iudicaretur. Et istos duos aduentus Messie, idest Christi, innuit Propheta David in Psa. cū dicit: Quia venit, quoniã venit iudicare terram. Propter primū eius aduentum, qui fuit simplex dicit: Quia venit, propter secundū verò, quia erit cū potètia dixit: Quoniã venit iudicare terrā. De secundo eius aduentu loquitur Zach. 14. cū dicit: Imprimet vestigia pedes super montem oliuarum, &c. Et nos, Domine, non dicimus, quòd Deus in essentiã suã & natura habet pedes, nec carnē, nec ista, quæ corporis sunt, sed habere pedes cõuenit creaturæ corporeæ. Dicit etiam David Propheta, quod supra allegatū est, loquendo de secūdo eius aduentu: Ignis in cõspectu eius exardescet & in circuitu eius inflammabit. Sed, Dñe, nō dicimus, quòd Deus sit circūscriptus, quòd aliquid posset esse in circuitu eius in quantū Deus, sed

Nō sunt verba autoris, sed interpretis.

Sedebit Christus ante antiquum dierum, hoc est ante diu patre ad iudicandum.

Psal.

Zach. 14.

Psal.

sed autoritates similes habent veritatem ad literam in illo iusto, quem Prophete describunt: nunc loquentes de eius humilitate, nunc de eius maiestate: & de hoc loquitur Malachias. 3. cū dicit: Ecce Dominus venit, & quis poterit stare ante aduentum eius? Ipse enim quasi ignis conflans, & sedebit & liquefaciet argentum & aurum. Ecce qualiter iustus ille qui fuit iudicatus veniet in secundo aduentu. Et attēde, Domine mi, qualiter describit eum, ibidem Propheta in eodem cap. 3. cū dicit: Tūc ego veniam, & intrabo in iudicio ad eos, & ero testis verax super adulteriis & malis, & periuriis, & super illos qui defraudant mercedem mercenarij, & qui spoliāt pupillos & viduas, & opprimūt peregrinum & pauperē. Et idem, Domine mi, describit Ezechiel cū dicit 34. Vbi loquitur de pastoribus & ouibus, dicēs: Ego separabo ab eis, scilicet à iustis, transgressores & incredulos (hoc non habet translatio nostra, sed in Arabico dicit sic:) O Domine mi, ecce quòd in secundo aduentu separabit incredulos de medio iustorum, sicut etiam dicunt Malachias: & Ezechiel clarè & in primo aduentu nemo nostrum cognouit eum, quia exiuerat limites humanæ nature, sicut dicit Deus per os Isaiæ Prophete. c. 53. Et inter iniquos cõputatus est, & propter hoc nō reputauimus eum. & Hier. dicit c. 18. Ipse est

homo, & quis scit eum? & timeo, Domine mi, quòd patres nostri in primo aduentu Messie defecerunt & errauerunt, & propter hoc sumus in ista captiuitate, quæ non habet finem. Et tamen quicquid contingat Dei sumus, & in ipso speramus.

CAPITVLVM XI.

De secundo aduentu Christi, quòd tunc sit cum potentia iudicaturus.

Domine mi, Paueo, ne iste iustus iudex sit ille qui iudicaturus est, cum potentia in aduentu secundo, & qui fuit Saluator in aduentu primo omnium qui crediderunt in eum, quoniã Propheta David dicit de illo: Notum fecit Dominus salutare suum, & in cõspectu gentium reuelauit iustitiam suam. Adhuc dicit Isai. 12. Haurietis aquas de piscinis Saluatoris, quòd dictū secundum, videre meum, intelligo de Baptismo. Nā in primo aduentu saluauit per aquam, & in secūdo iudicabit per ignem. Et de isto Salvatore dicitur, Domine mi, Job. 19. Scio quòd Saluator meus uiuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & in carne mea oculi mei videbunt Deum meum. Attēde, Domine mi, quòd vocat istum Saluatorē Deum. Cõstat autem quòd oculi carnis non videbunt Deum. Ecce habemus secundum scripturas, quòd Saluator est iste Deus iustus, de quo est sermo: & solus potest dici verus iustus, quoniã

Cum potentia iudicaturus est Christus.

Psal.

Isai. 12.

In primo aduentu Christi fuit saluator per aquam, in secundo vero iudicabit per ignem. Job. 19.

Mm nullum

Isa. 50. & 53.

Isa. 9.

De duplici Christi aduentu.

Zach. 9.

Secundus aduentus in maiestate. Dan. 7.

Expositio Daniels.

Malach. 3.

Ezech. 34.

Non sunt verba autoris sed interpretis.

Christus nō fuit cognitus à Iudæis quia limites humane nature excedebat ipse humilitas. Isai. 53.

Mere. 18.

nullum peccatum fecit, secundū quod de illo testificatur per os Isai. Prophetæ: Qui peccatum non fecit, nec inuentus est, dolus in ore eius. Nec de Moyse, nec de aliquo Prophetarū dicitur, quod sit Saluator iustus & sine peccato, quia Moyses peccauit, & omnes Prophetæ peccauerūt, sicut vos scitis, Domine mi. Et idcirco nullus eorum vocatur iustus in scriptura, sed illud nomē isti soli seruatur: & sine dubio non saluantur nisi ij, qui credunt primum aduentū suum: & illi qui non credunt non habent causam aliquam, quod saluetur in secundo aduentu eius, sed digni sunt morte: quia digni erant morte illi qui nō credebāt Moyse, & non obediebant ei qui fuit peccator: quanto magis digni sunt igne illi, qui non credunt, & blasphemant istū iustum & Dominum qui peccatum nesciuit vnquam. Quicquid tamen eueniat Dei sumus nos.

CAPITVLVM XII.

De Christi Ascensione.

Domine mi, nos inuenimus in scripturis, quod Christus exaltabitur de terra ad cælum: & ego timeo quod illud sit completum in isto, qui fuit interfectus à patribus nostris: & de ista exaltatione dicit Dauid Propheta in Psalm. 23. O magnates aperite portas principat⁹ vestri, & eleuamini portæ æternales, & introbit princeps gloriæ. Et attende, Domine, quod respon-

dēt illi Angeli: Quis est iste princeps gloriæ. & ipse respondet illis: Dominus virtutum fortis in prelio. Et cōstat, Dñe mi, quod iustus iste Dñs virtutū nō habuit preliū, nisi in primo aduentu suo: quia quando sedebit ad iudicandū, ignis in circuitu eius exardescet, & inflāmabit in circuitu inimicos eius, & cōflabit iustos per ignem, quasi argentum, & hoc in vltimo eius aduentu. Nullus autem præliabitur contra illum, nec locus erit pugne. Adhuc de iusti huius exaltatione dicit Isa. cap. 64. Quis est iste qui venit de Edom, de terra rubēs vestimentis eius de bosra, sicut ille formosus in stola. & respōdet iis iustus iste: Ego qui loquor iustitiam, sum expugnator ad saluationem. & dicunt ei Angeli: O Domine, quare rubrum est vestimentum tuum, sicut calcantis torcular? respondet dicens illis: Torcular calcaui solus, & non erat vir mecum. Vide, Domine mi, quā propriè loquitur Isaias: & timeo quod huius iusti responsio nō tangat nisi nos, cū dicit: Calcaui eos in ira mea, donec aspersus est sanguinis eorū super indumenta mea, & inquinata sunt omnia vestimēt mea. Sed dies vltionis in corde meo, & annus retributionis meæ venit. Quantū ergo sperare possumus in iusto isto, Dñe mi, vbi scimus ipsum de nobis angelis fuisse conquestum in cælo, & notificauit eis, quod ipse calcauerit torcular solus. Et quid aliud cal-

cavit

In primo aduentu praelium est Christi.

Isa. 64.

Iudas calcavit ira furoris Domini.

CAPITVLVM XIII.

Adhuc fortius probat corporalem Ascensionem Christi.

cavit in ira sua nisi nos, qui post bellū, quod habuit in primo aduentu suo, prostrati sumus ab eo & calcati, iam sunt mille anni, & adhuc restat dies vltionis in vltimo eius aduentu, & annus retributionis in corde suo. Utinam, Dñe mi, quando interfecimus, Isaiam deleuissemus istam autoritatem prædictam de Prophetia sua, quod nūquam legeretur ab aliquo. Et ecce quod Dauid vocat bellum, cū dicit: Dominus virtutū fortis in bello, hoc Isaias vocat torcular: Heu, Dñe mi, nos bibimus mustum illud, de quo etiā dicit Iacob Patriarcha & Propheta, vt habetur in libro generationis creaturarū, cap. 49. de Iuda: Lauit stolam in sanguine, scilicet vne, sicut est factum in nobis in primo aduentu Messie: sed quid faciemus in aduentu eius vltimo, quādo stabūt homines coram homine iudicante, & in circuitu eius erit ignis paratus, ad deuorandum illos, contra quos tulerit sententiam: tunc enim non erit tempus belli, nec iā in torculari calcabitur, quia iam extūc non erit locus, nec tempus pœnitendi nec refugij, sed iustitia, vt sicut ipse iudicatus fuit sine peccato, quod inueniretur in eo, sic ipse iudicabit peccatores. Dicit enim Deus in Prophetia Salomonis, Prouerb. II. Quando iustus recipiet iudicium, vbi erit impius & peccator? Vnde si iustus vix saluabitur, quid erit tunc de impio?

Quod Dauid vocat bellum. Isaias vocat torcular.

Gen. 49.

Prouerb. II.

Isai. 3. De nullo propheta dici potest peccatum non fecit.

Qui Moysi non credebant digni erant morte, quanto magis qui Christus non credunt.

De Christi Ascensione.

Psal. 23.

Efficacius corporalem Christi Ascensionem probat.

Valde timeo, Domine mi, quod hæc, quæ dicta sunt testimonia Prophetarum de illo iusto, quod, scilicet fuit vēditus pro argento, vt dicit Amos Propheta: quod calcauit torcular, vt dixit Isaias: quod gessit bellū cum patribus nostris, sicut dicit Dauid: quod captus fuerit in peccatis nostris, sicut dicit Hierre. quod vulneratus fuerit in palmis suis, sicut dixit Zachar. quod super eius vestem missæ sunt sortes, sicut dicit Dauid: quod ascendit in cælum sicut dixit idem Propheta & alij: quod non conueniat Deo in essentia, siue in natura diuina, secundum quā nec resurgit, nec exaltatur, nec sedet, nec descendit. Ex iis quæ dicta sunt sequitur necessarium, quod iā venerit ille iustus, cuius naturæ corporeæ hæc prædicta & similia poterunt conuenire. Si autem tibi videtur forte durū credere, Domine mi, quod homo corporeus ascendit in cælum, audi auctoritates & exempla, quæ mihi occurrunt de scripturis nostris. Et super hoc dicit Dauid Propheta de illo: Ascendit Deus in altum & saluabit captiuitatem, dedit dona hominibus. dicit etiam in Psalmo 67. de ascensione eius: Iubilate Deo & glorificate nomen eius, iter facite, qui ascendit de partibus Occidētis, Dominus nomē illi.

Non durū videri debet quod homo corporeus ascendat in cælum.

Psal.

Psal. 67.

Mm 2 Adhuc,

Adhuc, Domine mi, dixit David de illo in Psalmo, quē tu habes in corde: Iubilate Deo, qui ascēdit super cælum cæli ad Orientē. Et de isto dixit Amos. cap. 9. Dñs est qui edificauit in excelsis sedē suam. Et de ipso dicit etiam David in Psalmo. 67. Ascendit Deus in iubilo, & Dñs in voce tubę. De ipso etiam dixit Aser Propheta. c. 3. Vidi hominē descendē de corde maris, & peruenit vsque ad cælum. (Et quia non habemus istā prophetiam, ommissi multa scribere, quę allegat super hoc, immo habemus eū, sed ipse tunc nesciuit, quod Aggeus in Latino vocaretur, Aser in Arabico.) Dicit etiam Moyses in Cantico: Leuabo ad cælū manum meam. & Deut. 33. Dicit etiā Isai. c. 21. Cōsurge cōsurge brachiū Dñi. De isto etiā ait Anna mater Samuelis 1. Regum. 2. cap. Dabit Dominus imperium Regi suo, & sublimabit Christum suum. David etiam dixit: Ascendit Dominus super pēnas ventorum. Et hæc autoritates occurrunt mihi ad probandum exaltationē Christi corporealem vsq; ad cælum, & sunt plures alię quas tu Dñe bene scis. Nunc etiam exempla aliqua adducā de lege nostra, quia videtur etiam nobis multum incōueniens credere, quòd in corpore ascēdit in cælū, & hoc est propter considerationē: nam in lege & in Prophetis inuenimus, quòd Deus verus & gloriosus assumpsit de terra, & eleuauit plures

sanctos viros patres nostros. Et si de istis nō dubitamus propter eorū sanctitatē, & propter testimoniū scripturę, quare dubitamus de ascensione istius iusti in corpore & anima? cui magis scriptura perhibet, quā illi testimonium sanctitatis. Et quia durius bellū secundum Prophetas sustinuit, & plures captiuationes mūdi, quā aliquis de prædictis. Et præterea, Dñe, sine exēpli positione scis, quod Matusalem & Enoch iusti, & Helias Propheta fuerunt assumpti à Deo de mundo isto in corporibus suis. De Moyse etiā non est dubitandum quin sit in cælo in corpore & anima, vt dicitur Deut. 34. dixit Deus ad Moysen: Ascende in mōtem nocte, & morere ibi. & ascendit in montem, & mortuus est ibi. Et nesciuit homo sepulchrum eius, vsq; in hodiernū diem. Et quid significat, quòd sepulchrū eius est ignotū in terra, cū ipse fuit Propheta maior & sanctior aliis, nisi quòd Deus resuscitauit eū, & assumpsit eum in corpore & anima, sicut alios iustos assumpsit, & eleuauit ad locū vbi sunt. Nec nos debemus mirari supra hoc, quòd aer iste leuis & subtilis posset portare corpora tam grossa & pōderosa: quia nos scimus quòd aqua, quę est in raritate similis aëri, quādo placuit potentię omnipotēti, portauit corpora filiorum Israel, in eorū exitu de Aegypto, & quando fuit acceptum sacrificiū, ignis descēdit de cælo, & eleuauit & portauit

Matusalem & Enoch, & Helias, assūpti sunt à Deo. De Moyse credit Rab. Salo. Israeli ta, quòd in corpore & anima assūptus sit à Deo.

Non est mirandū quòd aer leuis, corpora grossa possit portare.

Sacrificia pecorū fuerunt portata per aeri.

Psal.

Amos. 9.

Psal. 67.

Aggeus in Latino, est Aser in Arabico. Non sunt verba autoris sed interpretis.

Deut. 33. Isai. 21.

1. Reg. 2.

Psal. 67.

Exēpla ex lege ad probandā Christi Ascensionem.

Ascensionis multorū in lege veteri.

uit corpora pecorum & boum quę offerebātur Deo. Moyses verò & Helias prophetauerunt de illius iusti eleuatione, ac alij Prophete. Vnde cū oportet nos esse credētes de eleuatione corpore dictorum sanctorū, cur sumus increduli de eleuatione istius iusti, & eum eleuatum esse in cælum, de quo tot sunt testimonia Prophetarum in scripturis, sicut dictum est. Et posset induci, quia satis apparet, quòd Deus assumpsit prædictos sanctos, de quibus nullus dubitat, vt ad fidē disponantur corda hominū, & vt de ascensione sui iusti etiā nō dubitarent. Est autem & alia causa, quare de ipso nostri dubitant: quia aduentus eius primus fuit occultus, & modus insolitus, sicut dicit Isai. Homo est, & quis cognosceret eum? Idē Propheta etiam dicit: Virgo concipiet & pariet filiū. Vbi aduertendū est, quòd tacet de patre secundum carnē, & propter hoc quòd alibi dicit: Nō reputauimus eū, & Hiero. cap. 31. dicit: Signū nouum creauit Deus super terrā, mulier circūdabit, &c. Dicit etiā cap. 5. Propter hoc dabit eis Deus vsq; ad tēpus in quo parturiēs pariet. Et notandū, quòd non facit Propheta mentionem de marito istius parturientis, cū inquit natiuitatē istius iusti, qui solum natus est præter solitum modū, cursumq; carnalem, qui est ex viro & foemina, sicut de illo prædictum est per os Isai. c. 9. cū dicit: Audite domus Ia-

Voluit Deus sanctos assumere, vt corda hominū disponeret ad fidem ascensionis Christi.

Hiero. c. 31.

Isai. 9.

cob, Deus dabit vobis signum, virgo concipiet, &c. Omnes autem alij sancti, qui dicti sunt, nati sunt de foemina & viro carnaliter, concepti in peccato, & omnes fuerunt peccatores: & ipse Moyses sanctior parētibus Prophetis peccauit, & confitetur per os suū se peccasse: de iusto autem isto dicitur per Isai. 53. c. Qui nunquam peccauit, nec inuentum est mendacium in ore eius: de aliis omnibus sanctis dicit Deus per os Iob. c. 25. In omnibus sanctis suis non est inuentus sine prauitate. Et Hiero. Propheta dicit, cap. 17. Corda hominum praua.

Isai. 53.

Iob. 25.

Hiero. 17.

CAPITVLVM XIII.

De cecitate Iudæorum, quod non credunt Christum aduenisse, nec intelligunt.

Timeo, Domine mi, quòd sit cōpletū in nobis, quòd dixit Dominus per Isai. Prophetā: Cecidit cecitas super Israel, quousq; intrauit plenitudo gentium. & iterū dicit cap. 6. Audientes, audient & nō intelligent: & vidētes videbunt, & nō cognoscent, quia corda istius gētis sunt ingrossata. Et adhuc eodē cap. Exceca cor populi huius, & obturata aures eius, ne fortē addiscant & conuertātur ad me, & sanem eos. Et dixit Isaias: Vsque quo Dñe, & dixit: Quousque sunt ciuitates desertæ, & maneat domus sine habitatore. Dixit etiam Daniel cap. 12. Claude sermones & inuolue prophetiam. Et Hiero. 17. Peccatum Iudę scriptum

Iudæorum cecitas.

Isai. c. 6.

Isai. ibi.

Dan. 12.

Hiero. 17.

est stilo ferreo in lapide adamantino, & extensum super latitudinem cordis eorum. Et Isai. c. 1. Cognouit bos possessorem suum, & asinus presepe Dñi sui, populus autem meus non intellexit. & iterum 8. Miluus & hirundo & ciconia sciunt tempus aduetus sui, populus autem meus non cognouit me. Et hec omnia, Dñe mi, dicta sunt propter nos, quia nō cognouimus aduetum istius iusti Domini. Et de nobis dixit Dñs per Isai. cap. 43. Elongate foras gentem cecam, & non habentē oculos: & surdam, & non habentem aures: ecce omnes congregati sunt. & quid voluit dicere Propheta per hæc verba: nisi quod Deus nos repulit, quia non cognouimus tempus istius iusti citius, & congregauit ad se in fide gentes loco nostri. Super quo admirat⁹ David dixit in Psal. 77. Hec est muratio dexterę Excelsi: Nos tamē Dei sumus in casu isto nostro, & in captiuitate ista, quæ non habet finem, in qua sumus iam sunt mille anni, & hoc tamen nō accidit ita malè patrib⁹ nostris qui adorauerunt idola, & occiderunt Prophetas, & transgressi fuerunt legem ex toto corde suo.

CAPITVLVM XV.

Quomodo cecitas Iudeorum & incredulitas circa Christum fuit prenunciata per Prophetas.

Timeo, Domine mi, propter hoc, quod quia non credidimus in isto iusto: idcirco accidit

nobis & cōpletū est illud, quod dixit Deus per os Isai. c. 19. Erit Propheta tanquam verba libri clausi, qui dabitur lectori, & dicitur: Iste liber clausus est, nescio quid est in eo: & tunc dabit nescienti literas, & dicet, non sum lector ego. Et quæ clausura libri maior est, Domine, quā clausura qua clausit De⁹ corda nostra: iam sunt mille anni & ultra, nec possumus cognoscere per Prophetiā nobis traditā à Prophetis super aduentum istius iusti, propter quod alibi dixit Deus per Prophetā: Desolabitur Hierusalem, & corruet domus sancta, dixit etiam cap. 1. Terra nostra deserta, ciuitates nostrę succensę igne, & remanebit Sio sicut tugurium in vinea dissipata. hoc est, Domine mi, & iam sunt mille anni & ultra: dixit etiā Isai. cap. 25. Domine Deus exaltabo nomen tuum, quia posuisti ciuitatem in tumultum, & domum in confusionem, vt non sit vsq; in æternum. Et 30. cap. dixit: Cōteret populos contritione vasis fragilis, in quo non remanet pars ad portandum carbonem ignis, nec hauriendam guttam aquæ. Completum est etiā Dñe mi, quod dixit Daniel, cap. 9. Postquam fuit occisus Christus, remanebit desolatio perpetua. in qua desolatione sumus, iam sunt mille anni & ultra. Dixit etiā Isai. 24. cap. Relicta est in vrbe solitudo, & sibilabit terra eorum sibilo vsq; in sempiternum. Dixit etiam Hier. c. 16. Ar-

Isai. c. 19.

Clausura libri est corda Iudeorum clausura.

Isai. 2.

Isai. 25.

Isai. 30.

Dan. 9.

Isai. 24.

Hier. c. 16.

gentum reprobū vocate illos, quia Dominus proiecit eos. Dixit etiam Isai. c. 50. Ambulate in lumine ignis vestri, & in flāmis, quas succendistis vobis. in quibus flammis nos sumus iam mille anni sunt. Et dixit etiā Amos. 5. cap. Domus Israel cadet, & nō est qui erigat eam. Et videtur mihi, Domine mi, quod Deus in duxit super nos ruinā istam post aduetum iusti huius, postquam Propheta nullus surrexit in nobis, nec surget, sicut Propheta tū est nobis, quia nos manemus in incredulitate, nō recipientes fidem illius, sed negantes. Dixit etiā Oseas 1. cap. Cū accubuit mulier super terrā & peperit, dixit Deus, voca nomen eius sine misericordia, quia non miserebor populo huic. Et si De⁹ proiecit nos & nō miseretur nostri, vt experti sumus iam sunt mille anni & ultra, quæ utilitas est, nos habere legem, circuncisionem & Sabbathum: dixit Isai. 53. cap. Educ foras populum cæcum, sicut eduxit nos de terra nostra, Deus verus & gloriosus, iā sunt mille & ultra anni: dixit etiam idem. 26. cap. Vetus error abiit. Et quid est antiquum nisi lex nostra, quæ recessit à nobis, Domine mi, cum Rege, cū sacrificio, cum incenso & cum altaribus? & quid peius nobis poterit euenire? & quid est quod nos expectamus? nonne videmus quod dispersit nos, per quatuor partes mūdi in dispersionē, sicut dixerūt nobis Moyses, Hieremias

Isai. c. 50.

Amos. 5.

Oseas. 1.

Isai. 53.

Isai. 26.

Lex, Rex, sacrificiū, altare & omnia vetera iā cessant.

& Isaias, & alij Prophetæ? Et tamen nos Dei sumus, & ad ipsum recurrimus in omni euentu.

CAPITVLVM XVI.

Ostendit reprobationem Iudeorum propter eorum perfidiam, & electionē gentium propter eorum fidem.

Timeo, Dñe mi, cū nos dicimus inter nos: Ego & tu etiā sumus filij Iacob & Israel, quia iā completū est illud quod dicit Deus per os Isa. c. 65. Interficiet te Deus, o Israel, & vocauit seruos nomine alieno. paueo quod de illis seruis simus, quibus debet imponi illud nomen, secundum quod Moyses dixit, Deut. 28. Erunt gentes in caudate, sicut nos sumus, iam sunt mille anni & ultra. De illis etiam dixit Hier. 12. c. Replebitur terra fide Dei, & redundabit sicut aqua maris. & de illis dixit Salomō. 3. Reg. 8. Domine Deus, cū venerit alienigena ad domū sanctam tuā, & inuocauerit nomen tuum benedictum, exaudi eum Dñe Deus meus, vt discat vniuersa terra nomen tuum timere sicut populus Israel. In quo ergo gloriabimur Domine mi, & quare contemnimus gentes? ex quo Salomon Propheta fecit eas participes in timore Dei, & in domo sancta nobiscum, & forte nos indignos eiecit Deus de ista domo, & dedit eam istis, & de illis etiā dixit Moyses. Hec dicit Dñs Deus: Replebitur terra tota gloria Domini. & de ipsis dixit David in Psalm. 21. Præuenient

Gentium cōuersio per Prophetas prænunciata. Isai. 65.

Iudeorum reprobatio propter eorum perfidiam, & gentium vocatio. Deut. 28.

Hiere. 12.

3. Reg. 8.

Psal. 21.

Isai. 1.

Idem. 8.

Isai. 43.

Gentium vocatio. Psal. 77.

Cecitas Iudeorum per Prophetas prædicta.

nient & conuertentur ad Dominum vniuersi fines terre & mille generationes: de ipsis etiam dixit Isai. cap. 60. O domus Dauid sancta, venit lumentuum, & gloria Dñi super te orta est, &c. Et ambulabunt gētes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui. Leua in circuitu oculos tuos & vide: omnes isti congregati sunt, venerunt tibi: & filij extranei edificabunt muros, & principes eorū seruiēt tibi. Et qui sunt isti filij extranei, Dñe mi, qui venerunt ad domū Dei, nisi gētes quę seruibant idolis, qui erant extranei à Deo, & ipsi principes & Reges eorum, de quibus dixit Deus, quòd ambulabūt in lumine domus sanctę, & nos erimus in tenebris extra illam, & sumus iā sunt mille anni. Dixit adhuc idē Propheta de illis c. 65. Ecce gentē, quā nesciebas, vocabis: & nationes quę te non cognouerunt ad te venient. Et sicut de facto videm⁹ hodie, sunt mille anni & vltra, quia Christus missus secundū legem nobis datā venit: & gentes quę legē non nouerāt venerunt ad eū: & ipse dedit eis legem nouā puram & sanctam. Adhuc. 45. cap. cōcordauerunt & reges eorum cōgregati sunt in fide Dei. Et timeo, Dñe mi, de illis fuisse dictum eodem cap. Cōgregamini omnes & venite gētes, quę saluatę estis per Deum ex gentibus. & de populo dixit Isai. 65. Quęsierunt me, & nō interrogabant: & inuenierunt me, qui nō querebāt me.

Isa. 60.

Isai. 65.

Isai. c. 54.

Non habet hoc translatio nostra.

& de ipsis etiam dicit Hier. c. 3. Hier. c. 3. Congregabuntur omnes in nomine Domini in domo sancta, & non ambulabūt in prauitate cordium. De ipsis idē Propheta dixit cap. 16. Ad te veniēt omnes gentes ab extremis finibus terre & dicent: Non hereditauerūt patres nostri nisi mendacium & iniquitatē. Et de ipsis dixit Sophonias cap. 3. Datum est gentibus vt loquerentur simul in nomine Domini, & seruient ei humero vno, omnis homo de loco suo, & omnes insulę gentiū. Et de illis dixit Zacharias. 2. c. Lætare domus Sion, quia ego veniam ad te & habitabo in medio tui in illa die, & appropinquabunt Deo gentes in multitudine sua. Dicit idē Propheta. 8. cap. Hęc dicit Dominus Deus exercituum: Veniēt gētes multę de locis multis, & dicet vir ad vicinum suum, Vadamus & quęramus Dominum Deum in honore. Et ista, Dñe mi, cōpleta sunt nūc, & complentur in oculis nostris de plano: vides populos & linguas legere libros legis & Prophetarum omnium & psalterium, dimissis idolis suis: nullus ex eis credit per manū Moy si, nec Aaron, nec alicuius Prophetarum nostrorū, nec aliquid remanet de fide ab idolis, ab illo tempore quo crediderunt iusto illi, de quo dicit Abacuch cap. 3. Egressus es Domine ad salutem populi tui, ad salutem cum Christo tuo.

Hier. 16.

Sopho. 3.

Zach. 2.

Idem. c. 8.

CAPI-

CAPITVLVM XVII.

De viuificatione gentium & interfec-tione Iudeorum, prout etiam videtur in cap. sequenti.

Gentes viuificat Deus per fidē, & Iudeos in incredulitate mortificat Isai. 65.

Ira Dei contra Iudeos non ad castigationē, sed ad destructionem.

Timeo, Domine mi, quòd Deus victor & gloriosus viuificat illas gentes per fidem, & interficit nos in incredulitate nostra, sicut ipse dicit per os Isai. Prophetę. 65. cap. Pro eo quod vocaui, & non respondiſtis, hęc dicit Dominus Deus: Ecce serui mei comedent, & vos esuriētis: ecce serui mei bibēt & vos sitietis: ecce serui mei gaudebunt in exultatione cordis, & vos concutiemini prę amaritudine cordis: & interficiet te Deus o Israel, & vocabit seruos suos nomine alio, in quo benedixit illis, qui est benedictus super terram, Amen. Et nos videmus receptores istius nominis benedictos à Deo super faciem terrę, & nos dispersit, scilicet in captiuitate per quatuor partes mundi hodie sunt mille anni: & apparent expressē in nobis vestigia irę Dei, non ad castigationem sed ad destructionē, & illa est interfectio quā Deus cōminatus est, quòd interficiet Israel, & illę gentes viuę, quas vocat seruos, recipiēt nomē quod Deus promisit, sed nō ante mortē nostri nominis primi, secundū ordinē verborum Dei per Isaiā: & fames & sitis quas patiemur, nō est panis aut aque, sed cordiū & animarū sterilitas & fames verbi Dei, sicut Prophetę declarāt

per os Amos cap. 8. Et tu, Domine, scis hoc plenius quā ego. Veruntamen Deus sumus in omnibus quę accidunt nobis.

CAPITVLVM XVIII.

Quomodo gentes per fidem viuificatę habent mundas obseruantias nouę legis.

Timeo Domine mi, quòd gētes quę iustificatę sunt, iam sunt mille anni postquā fuit mortuus Iesus in Hierusalē: quia nihil boni habuerunt, antequam crediderunt in Deo, & in Christo, & in Apostolis: quoniā ipsi fortē erant illi pisces & ille bestia, de quibus loquitur Abacuch Propheta, quę non habēt dācem: & ipse gentes purificatę, per fidem habēt ieiunia sua, & obseruantias suas legis nouę, & habent cuncta illa quę ad mundiciam pertinent, in lege antiqua contenta Iudeorum. Vides quòd in omni lingua, & in omni loco in Oriente & in Occidente gentes sunt cōfidentes in nomine Dñi, & non credunt in eū per Moysen nec per aliquē Prophetarū, quamuis sunt studiosi in lege & in libris omnium Prophetarū: sed Deus vocauit eos per discipulos iusti, qui egressus est cū Deo ad salutē eorum: sicut ipse Deus benedictus & gloriosus, prędixit per os Abacuch Prophetę, & isti discipuli ei⁹ fuerūt filij nostri de filiis Israel, qui alio nomine vocantur Apostoli. Valdē timeo, Domine mi, quòd isti sunt illi, de quibus dixit Deus per os Dauid in Psalmo:

Gentes iustificatę obseruantias mundas, nouę legis habent.

Abacuch.

In omni loco, & in omni gente fideles crediderunt per Apostolos Christi.

Pfal. 18. In omnem terram exiit sonus eorū, & in extremis finibus extensa verba eorū. Et verba Prophetæ expressè demonstrant nobis, quòd de istis loquitur & nō de nobis, cum dicit: Nō erit lingua neque sermo, qui nō audiāt voces eorum: & hoc non potest esse de lingua nostra Hebræa, quæ enim gentes obediūt præceptis Moyfi & Aaron? quinimo ipsi interfecerunt gentes & fugauerūt eas à se: hec autem gentes sciunt hodie Moysem & Prophetas, & cognoscunt Deum, & seruant legē nouam sicut Apostoli docuerūt eos. Attamē Dei sumus.

Apostolorū doctrina vniuersum orbem impleuit.

CAPITVLVM. XIX.
De electione Apostolorum loco Prophetarum.

Zacha. 13. **T**imeo, Domine mi, quòd illud quod Zacharias Prophetæ dixit cap. 13. Percutiā pastorem & dispergētur oues gregis. fuit completum quādo nos percussimus pastorem istorum puerorum & sanctorū Apostolorum: extunc nos oues dispersimus per vniuersum orbem, & isti filij nostri, scilicet Apostoli, surrexerunt loco Prophetarū, quod apparet ex hoc quod Deo post illos nō misit nobis Prophetam, nec notificauit aliquid per visionem. Timeo, Domine mi, quòd isti pueri sint Apostoli de quibus dixit Deus per os Ioelis Prophetæ, c. 3. Senes vestri somnia somniabunt, & pueri vestri visiones videbunt. Certissimè, Dñe mi, senes sunt Prophetæ no-

Apostoli loco Prophetarum fuerunt electi.

Ioel. c. 3.

stri, qui somniauerunt fidē gentiū, quā consequuti sunt illi pueri, scilicet Apostoli, & viderunt, & de istis pueris dixit Dauid Prophetæ: Venite filij, audite me, timorē Domini docebo vos. & Deus nō nominat filios in plurali, sed solū nominat eos Israel primogenitum in vsu loquendi cōmuni, & in alio Psalmo nominat istos pueros filios, cū dicit: Filij tui sicut plantæ nouellæ. De Israel Domine mi, dixit Deus per os Isai. cap. 5. Vineam Dei, exercituum fuit domus Israel, expectauit quòd veniret cum vua, & venit cum spinis, propter hoc ego adducam, qui destruet illam in conculcationem. & de illis prædictis filiis Dei, qui vocantur Apostoli, dixit Deus per os Isai. 13. cap. non modo erubescet Iacob, nec liquæfiet facies eius: sed tunc quando videbit de filiis suis illos quos creauerunt manus meæ sanctificatos ante oculos suos. Et si essent, Domine mi, filij isti sanctificati coram nobis, secundum viam legis nostræ, non diceretur de nobis, quòd essemus in erubescencia propterea, & dissoluerentur facies nostræ, immo haberemus gloriā & resplenderent facies nostræ, sed confusio facierum Iacob, & desolatio est ista quòd isti filij quos Deus creauit manu sua, scilicet Apostoli sunt sanctificati corā nobis, & nō secundū legē nostrā: propterea Deo dat intelligere quòd lex nostra nō est lex ipsorum. Dixit etiam

Is. 1.

Psal. 124.

Isai. 5.

Isai. 13.

Apostoli sanctificati nō secundū legē Iudeorum, ergo nō est lex eorū Iudæica, sed gratia.

Hiere. 25. etiam Deus per os Hierem. ca. 25. In illa die non dicent patres nostri, comederunt vnam acerbā, & dentes filiorum obstupescūt, sicut infidelitas Iudæorum non nocuit, fidei Apostolorum nec nocebit, & propter hoc scribitur: Vt ego dicit Dominus, si erit vltra prouerbiū istud in Israel. quia nunquam aliquis de Apostolis postquā receperunt fidem, rediit ad fidem nostram: quare non sentiūt acerbam infidelitatis nostræ: sicut dentes nostri obstupescunt de peccato patrum nostrorum. Adhuc de istis filiis, Domine mi, qui sunt Apostoli, dixit Deus per os Isai. Prophetæ: A quo transmigrabo nisi à populo meo: filij autem qui erūt infideles, Deus erit Saluator eorum in omnibus angustiis eorum, & vultus eius custodiet eos in charitate eius, & in clemētia redemit eos, & propitius erit eis in lōgitudine dierū. Verissimū est, Dñe mi, quòd isti filij, de quib⁹ loquimur, semper māserunt firmi, nec Deus transmigravit ab eis, ab illo tempore quo redemit rex ille iustus, magister eorum, sed trāsmigravit à nobis & fuit semper cum eis: & de istis etiam filiis qui sunt Apostoli, dixit sapiens Iesus filius Sirach, in libro suo, cap. 3. Audite filij charissimi, & operamini in salutē: quia honorat Deus patrē in filiis. & qualiter intelligi debeat honor ille, declarat Deus per os Malachiæ cap. 3. Mittet Deus Heliam, qui cōuertat cor

Iudæorum dentes obstupescunt ob peccata maiorum.

Isai.

Eccle. c. 4.

Malach. 3.

da patrum nostrorum ad filios. O Domine, si Deus debuisset conuere corda filiorum, scilicet Apostolorū, ad patres cū hoc debeat intelligi de fide, tūc isti filij, scilicet Apostoli fuissent nobiscū in captiuitate ista, quæ non habet finem, sicut & patres nostri & nos sumus. Sed ex quo Deus ordinauit quòd debeant corda patrum ad filios conuertere, quid est quod expectamus, Dñe mi? & quid prestolamur? Et si voluerimus dicere, quòd alij filij debent esse præter Apostolos, de quibus intelligatur prædicta, illi erant in captiuitate sicut & nos, ex quo viā illius iusti non sunt sequuti, quem Apostoli firmiter sequuti sunt, & docuerūt sequendā: & propter hoc habēt honorē patrum, in hoc quod patres dicuntur ad illos conuerti. Cū ergo, Domine mi, filij nostri, venerūt antequā nos ad fidem Dei, si corda nostra conuertantur ad filios, corda eorum conuerterentur ad nos, & sicut dicit Deus altissimus: Erunt populus vnus, animus vnus in Deo glorioso & victorioso. quia non debemus intelligere illam conuersionem nisi de infidelitate ad fidem & doctrinam illius iusti, qui est magister salutis eorum qui credunt in eo: & secundū quod dixit Dauid de eo: Ipse est cuius Sacerdotium erit secundum ordinem Melchisedech in æternū, quo obtulit sacrificium panis & vini, & fuit Melchisedech Sacerdos Dei altissimi ante Aarō.

Psal. 105.

Et

Longè dif-
feri Christi
sacerdotiū
à Sacerdo-
tio Aaron.

Aaron mor-
tuus fuit ata-
te 120. anno
rum.

Aaron car-
nes sacrificia
uit, Christus
verò panem
& vinum, &
sub illis spe-
ciebus seip-
sum.

Non habe-
mus istā pro-
phetiam.
Ecclesi. 10.
cus Dei pro-
prius est.

Synagogam
vocat primo
genitum in
singulari,
sed in plura
li filios Dei
fideles vocat

Deut. 32.

Et attende, Domine mi, quanta sit differentia inter sacrificium Aaron & iusti istius Domini, Dixit Dominus Domino meo, tu es Sacerdos in æternum non ad tempus sicut Aarō, qui mortuus fuit, 120. annorū. Item sacrificiū Aaron fuerunt carnes, & sacrificium illius iusti Domini, fuit panis & vinum, secundum ordinem Melchisedech. In quibus verbis Dominus per Prophetam ostendit manifestè, quoniam sacrificium Aaron finiretur, quando inciperet illud sacrificium in æternum, & ordinatio sacrificandi, sed Aaron finiretur quando inciperet sacrificium in pane & vino æternaliter duraturū. Sed de hoc, Domine mi, adhuc habeo loqui: specialiter dicam aliquapauca de istis filiis Dei quæ mihi occurrunt, de quibus dixit Deus per os Iesu Prophetæ filij Bethoni cap. 1. Erit locus in quo dicetur: Vos estis filij Dei viui, & iste locus, Domine mi, absque dubio est Ecclesia, quia Prophetam denominat locum: in hoc quod dicit erit locus, quia Synagoga quæ est locus primus iā erat, & Synagoga vocat Deus per os Moyfi & Aaron, & omniū Prophetarū primogenitum meū: sed in plurali & quasi quilibet in speciali, istos secūdo genitos vocat Prophetam filios Dei. De istis filiis dicit etiam Deus per os Prophetæ Moyfi. Deut. 32. Sanguinem filiorū vlcifcetur, & lauabitur terra populi sui. & nos Domine occidimus

prophetas, & nō fecit vindictam de eis, nisi per 70. annos, sed occidimus Apostolos & iustum magistrum eorū, & fecit Deus vindictā de filiis, iam sunt mille anni & vltra, & per mortem ipsorū lauit Deus terram populi sui: & nō dixit terram filiorum Israel. De ipsis etiā filiis dixit David in Psalmo. 135. Sicut sagittæ in manu potentis, ita filij fideles. Comparat enim Prophetam istos filios fideles sagittis emissis de manu potentis: quia Deus omnipotens misit eos ad duodecim partes mundi, per quatuor mundi climata fideles, hos filios cū doctrina legis, psalterij & prophetarū. Moysem autē & Aaron nō misit extra domum sanctam ad docendum: quia non ad Indiam, Romam, nec ad alia loca extra terram sanctam misit eos annunciare doctrinam legis & Prophetarum: sed isti fideles filij sic proiecti, vel missi per vniuersum mundū, surrexerunt coram Deo loco nostri, postquam Deus occidit Israel & nomē nostrum, quod benè innuit David in Psalmo, cū dicit: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos filios Reges & principes, & per istos innouata est lex prima secundū ordinē Melchisedech, qui sacrificiū Dei instituit in pane & vino, ex quibus comunicauit Abraham amic⁹ Dei prout extat in lege scriptū, apud nos. Quoniā De⁹ per ministeriū istorū mutauit sacrificiū nostrū, sicut mutauit nomē nostrū, & sicut

Per Aposto-
lorum mor-
tē lauit De-
terram po-
puli sui.

Psal. 135.

Apostolos
misit Domi-
nus per vni-
uersū orbē,
Moysem &
Aaron non
misit ad do-
cendum ex-
tra domum
sanctam.

Psal. 135.

mutauit

Per Aposto-
lorum mini-
sterium mu-
tauit Deus
legem & sa-
crificium.

Melchise-
dech omnium
necauit non
de sacrificio
carnis, sed
de sacrificio
panis & vi-
ni.

Deus abie-
cit vetera sa-
crificia &
acceptauit
noua.
Malach. 1.

Sacrificium
gentium est
mundum.

Iudai omni
sacrificio
priuari ma-
nent.

mutauit legem carnalem nostrā in legē spiritualem. Et si Deus dixisset nostro Moysi, sicut dixit per os David Messix̄ siue Christo. Tu venies sacerdos in æternum secundum legem Moyfi & Aaron, stare illa lex, sed dixit: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Et amicus Dei comunicauit de sacrificio panis & vini, & non de sacrificio carniū. Ad hoc benè sonat verbum Moyfi cū dixit: Comeditis vetustissima veterum, per quod intelligit sacrificium Melchisedech. Et iterum, & nouis superuenientibus, id est nouæ legis sacrificio publicato, vetera, scilicet vestra sacrificia proicietis. Nos tamē Dei sumus in omni euentu.

CAPITVLVM. XX.
De reprobatione sacrificij Iudeorū, &
electione sacramenti Christianorū.

Timeo, Dñe mi, quod Deus eiecit nos à se, & sacrificiū nostrum, & acceptauit sacrificiū gentiū, sicut dixit per os Malach. cap. 1. Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus: neque accipiam sacrificium vestrū: quoniam ab ortu solis vsque ad occasum eius magnum est nomen meum in gentibus, quæ offerunt in nomine meo sacrificium mundū. ergo apud Deum sacrificiū gentium est mundius quā sacrificiū nostrū. Et insuper, quia Deus priuauit nos omni sacrificio mūdo, & alio docens Christianos vt ipsi vitarēt nos, ne cō-

taminarentur, sicut nos vitauimus gentes omni tēpore, quo sacrificium nostrum fuit mundum apud Deum & acceptum legis. Etiā tu, Domine, mi nosti, quid dicit Deus in Psalmo. 80. de nostro sacrificio, cū ait per os David Prophetæ: Nunquid vidistis vos, quod ego comedi carnes taurorum, & hircorum sanguinem biberem. per quod manifestat Deus quod ipse condēnat carniū sacrificium. Et vnde est nobis Domine mi, quod nos detestamur in gētibus sacrificium panis & vini, quod statuit Deus, & in illo reprobat sacrificium carniū: cū Salomō describat illud Aaron dicens: Iste, scilicet Aaron extendit manus suas super altare, & obtulit sanguinem vus & incensum Deo viuo, & obtulit sacrificium nostrū de granis terræ, sicut Melchisedech obtulit pro Abraham. Deus etiam testificatur per os Iesu Prophetæ, cap. 19. quod nos obtulimus sacrificium de panibus, cū dixit: Non offeratis mihi sacrificium panis: quoniam panes vestri tristitiæ sunt, & quicumq; comedit ex eis contaminabitur. Vnde nos offerebamus aliquando sacrificiū panis, sed nullum est acceptum sacrificium Deo de manibus nostris. Et de nostro sacrificio carnis dixit Iesus Prophetam filius Bethoni, cap. 9. Deus magis diligit pietatem & misericordiam quā sacrificiū carniū. Declarat Deus sacrificium gentiū per Moysem. Leuit.

Psal. 80.

Ecclesi. 30.

Iudai sacrifi-
cium panis
aliquando
offerebant.

Leuit.23.

Leuit.23. Offeretis Deo sacrificium de leuatis de aëra, & de ex præsiōne vuæ, & benedicat vobis Deus, & cunctis operibus manuum vestrarū. Scimus etiam nos, Domine mi, quod Deus mā daut in principio poni ante archam fœderis Domini panes & non carnes. In Exo. etiam cap. 29. dixit Moyfi: Offeras hircos, & cum illis panes azimos, qui panes azimi sunt sacrificium gentium. Etiā, Domine mi, cū Deus de hoc in libro Leuit. cap. 21. Præcepit Aaron per Moysen dicēs: Homo de semine Aaron Sacerdotis, qui habet maculam, non offerat sacrificium de panibus nec aliud quodcunque sacrificium. Vide, Domine mi, per quod præponitur sacrificium panis. Dicit etiam Deus per Moysen. 3. Regum. 3. Offeretis Deo sacrificium de omnibus habitationibus vestris, panes duos de primitiis frugum & cum panibus arietes septem: & primo ponit, Domine mi panes & postea carnes. In alio loco legitur, quē tu scis, Domine, Dixit Iesus charus & gloriosus filiis Israel, quādo intraueritis terrā habitationis vestræ, quam daturus est vobis Dominus Deus in hæreditatē, offeretis Deo panes in sacrificium, & sacrificium totum, & adhuc taurum cum farina purissima & pane. ergo Deus præcepit fieri sacrificium de pane, & ex farina purissima & acceptabit illud, & tale sacrificium est hodie gentium, scilicet panis

In principio mandauit Deus ponere ante archam fœderis, panes & non carnes. Exod. 29.

Leuit. 21.

ex farina purissima. De sacrificio etiam panis fit mentio. 1. Regum. 21. cū Dauid venit ad Abimelech principem sacerdotum in Silo, & petiuit ab eo panes, qui respōdit: Non sunt hīc panes nisi panis oblati, quē nō cōuenit comedere pueris tuis, quia sanctus est. Hæc dicta sunt de sacrificio panis, & plura dici possent, quæ tu, Domine mi nosti: sed quia gentes ponunt in sacrificio suo aquam, non debet nobis inconueniens videri, quia etiam in scripturis sanctis inuenimus, de hoc exemplum, scilicet quod Deo fiebat sacrificium de aqua, & fuit Deo acceptū. Inuenimus etiam 2. Regum 23. Quod duo iuuenesauerunt aquam de cisterna, quæ erat ante portam Bethleem, & Propheta Dauid obtulit illam Deo in sacrificium: ergo non est contra scripturam, si gentes hodie ponant aquam in sacrificio, quod faciunt Deo: Nos etiam legimus, vt dictū est, quod Aaron fecit Deo sacrificiū de pane & vino, & Dauid de aqua, & ista tria sunt simul in vno sacrificio mūdo quantum natura patitur, & quantum intellectus noster excogitare potest, & non sicut carnes taurorum pinguium. Helias noster vt narratur 3. Regum 3. Infudit aquam super sacrificium carniū, & Deus misit ignem de celo, & acceptauit sacrificium cum aqua perfusum magis. Angelus in figura cōmunicauit etiā Heliam in pane subcine-

1. Reg. 21.

Quare ponimus etiā aquam in sacrificio.

2. Reg. 23. Aqua allata ex cisterna Bethleem noluit bibere sed libare eam Domino.

Tria sunt in sacrificio non mūdo panis vini & aqua.

3. Reg. 18.

3. Reg. 19.

CAPITVLVM XXI.

Quod Deus refutauit ieiunia Sabbathæ, & sacrificia Iudeorum, & Christianorum elegit.

Valde timeo, Domine mi ab illo verbo, quod Deus fortis & gloriosus dixit per os Malach. 1. vbi sic tangit de sacrificio gentium: Ab ortu solis vsq; ad occasum gentes offerent sacrificium nomini meo mūdo, vbi aduerto, quod sacrificium nostrum non fuit acceptum nisi in vno loco solo, scilicet in domino sancta precise: quo etiam loco & sacrificio priuauit nos Deus, scilicet terra promissionis, & vbiq; disperfit nos terrarum iā sunt mille anni. Vnde venit super nos, & completum est, quod Deus dixit de nobis per similitudinē loquens, per os, Isa. 22. vbi ait: Completa est vindemia, & nō est de cetero collectio. Vnde venit super nos, & cōpletū est, quod Deus dixit per os Malach. Prophetę vbi sic ait: Non est mihi voluntas in vobis, & sacrificium non accipiam a vobis. Venit etiam, & iam completum est, quod Deus dixit per os Isa. 1. Cū ait Sabbathæ vestra & festiuitates vestras, & sacrificium vestrum non recipiam, quia omnes vos estis in ira mea. Venit etiam, & completum est super nos, quod dixit in eodem capitulo Isa. cū loquitur per eū Deus & ait: Quid mihi multitudo victimarum vestrarum, quid multiplicastis mihi sacrificium de arietibus & carnibus hircorum.

Malach. 1.

Ieiunia Sabbathæ & sacrificia Iudeorum refutauit Deus: & Christianorum sacrificia elegit.

Loco & sacrificio priuauit nos Deus.

Isa. 22.

Isa. 1.

Isa. 18.

subcinericio & aqua, quādo Helias ambulauit in fortitudine cibi super illud quod natura nō potest concedere, quadraginta diebus vsque ad montem Dei. Hoc etiam sacrificium vini cum aqua mixtum, pulcherrimum & aptum describit Salomon Propheta in libro Prouerb. 11. cū dicit: Sapientia altissima, comunicauit sacrificium suum, & parauit mensam: tunc misit seruos dicēs: Qui est paruulus, veniat ad me, insipientes comedent panem meum, & bibent vinum meum temperatum aqua. Quid, Domine mi, mēsa, parata sapientia Altissimi, nisi altare? Quid, Domine, panis & vinum mixtum, nisi sacrificiū de pane & vino & de aqua, quod fit in altari? qui sunt insipientes vocati per seruos sapientiæ, nisi gentes, quæ ignorabant Deum, vocatę per Apostolos? Et notabiliter dicit: Panem suum & vinū suum. per id enim innuit, hoc sacrificium esse gratum Deo, & quod ad istud conuiuium tam sublime & tam spirituale, non vocauit patres nostros, qui erant sapientes in lege, qui erant occupati in sacrificio legis, quod etiam carnale sacrificium nō dimisit nobis, sed priuauit nos illi iam sunt mille anni completi, quod nobis accidit propter illū iustum in quem peccauimus. Attamen Deifumus.

Prouerb. 11.

Altare est mensa Dei parata cum pane, vino, & aqua.

Insipientes quos vocat ad conuiuiū sunt gentes per Apostolos vocatę.

hircorum: ego autem contem-
 si sanguinem vitulorum & arie-
 tum carnes & hircorum, cū pre-
 sentaueritis ea corā me, & quis
 recipiet ea à vobis: nō deturpe
 tis lapides meos sanctos frustra,
 non offeretis vltra sacrificium:
 quoniam incensum vestrum &
 Sabbathā vestra & solennitates
 vestras nō recipiā à vobis, quia
 odiuit illa anima mea: si eleuatis
 manus vestras ad me, auertā vul-
 tum meum à vobis, & si multipli-
 caueritis orationes vestras non
 exaudiā: quoniam manus vestre
 plene sunt sanguine, & omne sa-
 crificium vestrum sicut cadaver
 foetidum, & egressus atrij porte
 exterioris: & ille qui mihi iugu-
 lauerit taurum, sicut qui decol-
 lauerit hominem: & ille qui ob-
 tulerit in sacrificiū hircum, sicut
 qui obtulit carnem, & qui obtu-
 lit vinum, sicut qui offert sangui-
 nem porci. Sed abominatio de
 sacrificiis apud Deū nihil aliud
 significat, nisi mutationem sacri-
 ficij nostri carnalis & grossi, in
 sacrificiū istius iusti Domini spi-
 rituale & subtile, qui instituit of-
 ferre panē loco carniū, & aquā
 mundam loco pinguedinis car-
 niū, & vinum purum loco san-
 guinis, & homo offertur spiritua-
 liter & acceptabiliter Deo, non
 sicut animalia decollata, per nos
 quæ per Prophetam compara-
 tur cadaveri putrido. Nos attamen
 Dei sumus & ad ipsum redi-
 bimus, in omnibus quæ euenerint
 nobis Et quia nō credimus
 Dñe, hæc quæ loquutus est nobis

Abominatio de sacrificij significat sacrificij mutationem.

Quomodo Deus mutauit sacrificia, nam panē loco carniū, & aquā loco pinguedinis carniū, & vinū loco sanguinis iusti.

Deus per Prophetam istum, qui
 describit tā euidenter de sacri-
 ciis nostris, dixit etiā Deus per
 Hiere. 7. Inuitate proximos ve-
 stros ad sacrificia, & comedite
 cum eis carnes sacrificiorum ve-
 strorum: quia in die quā eduxi
 patres vestros de Aegypto, nō
 præcepi eis verbū de sacrificiis,
 sed dixi: Audite vocem meam
 & ero vobis Deus, & vos mihi
 populus: si ambulaueritis in om-
 nibus quæ præcipio vobis, bene-
 erit vobis: & non audierunt nec
 posuerūt aurem suam ad dictū
 meum: & tu, Domine mi, es qui
 hoc nosti. Attamen Dei sumus
 in omnib⁹ quæ euenerint nobis.

Hiere. 7.

CAPITVLVM. XXII.

Probat abiectionem synagoge & electionem Ecclesie, per verbum Domini ad Rebeccam.

Timeo, Domine mi, quòd de
 Synagoga & Ecclesia intel-
 ligatur verbū illud, quod scribi-
 tur, 25. cap. 1. libri legis, cūm di-
 cit Dominus De⁹ Rebecce vxori
 Isaac. Duæ gentes sunt in vte-
 ro tuo, & duo populi veniēt de
 vtero tuo, & gens gentem su-
 perabit, & maior seruiet minori.
 Domine mi, sola Rebecca fuit
 mater Iudeorum & Gentilium.
 Populus maior & primogeni-
 tus fuit Synagoga, quæ maior
 fuit honore & scientia Dei dota-
 ta. Populus secundo genitus &
 minor apud Deum, fuerunt gen-
 tes in infidelitate manentes &
 in ignorantia sua. Si tamen. Do-
 mine mi, Deus occidit Israel

Gen. 25. Figura explicans Synagoga reprobationē.

Rebecca Iudeorum & gentium mater.

prout

prout describit Isayas: & tunc to-
 ta subuersa est synagoga, quæ fue-
 rat maior, & seruiuit gentibus,
 quæ fuerat minor: vt comple-
 tur verbum, quod Deus dixit
 Rebecce: Gens gentem supera-
 bit. Etiam de Ecclesia dixit Deus
 per os Dauid Psalmo 44. Astitit
 regina à dextris tuis in vestitu
 deaurato, distinctis coloribus ad-
 ornata. Exponitur, Domine
 mi, quòd ecclesia Gentiliū, quæ
 vocatur regina, diuersitate lin-
 guarum omnium, quæ seruiunt
 ei est, adornata quasi colorum
 distinctione. Nam omnes lingue
 in Ecclesia concordant in vera
 expositione legis & Psalterij
 & libri omnium Prophetarum.
 Synagoga verò non habuit, ni-
 si vnam linguam, ad ornatum
 suum quasi vno colore, scilicet
 Hebræa.

Pla. 44.

Omnes lingue concordant in expositione legis, Synagoga nō habuit nisi vnam linguam.

CAPITVLVM XXIII.

Probat hoc idem per verba Malachie Prophetæ.

Malach. 1.

Sacrificiū mundum nā aqua, vinum & farina munda sunt à natura, ex quibus sacrificium fit.

Timeo etiam, Domine mi, de
 verbis inductis superi⁹, fre-
 quenter per Malachiā Prophe-
 tam: dixit Deus Synagoge, cūm
 ait: Non est mihi voluntas in sa-
 crificiis vestris: quia ab ortu so-
 lis vsque ad occasum magnū est
 nomen meum inter gentes, quæ
 offerūt nomini meo sacrificium
 mundum. sicut de natura sua mū-
 da sunt aqua, vinum, & farina pu-
 ra, de quibus factum est sacri-
 ficium, & non indiget mūdatione
 & lotionē: sed Synagoga indi-

get lauare carnes sacrificiorum,
 & purgare ventres animalium,
 quæ in sacrificio sacrificabantur,
 & lauare locum de sanguine &
 pinguedine sacrificiorum, aliter
 esset horror tractare. In sacri-
 cio autem panis & vini & aquæ
 non apparet aliquid indecens,
 nihil turpe etiam corporali-
 ter sumptum. Estimo, Domine
 mi, quòd de isto sacrificio, dixit
 Deus per Salomonem Prou. 15.
 Melior est bucella panis cū chari-
 tate, quā vitulus saginatus cū
 inimicitia. Buccella amoris, Do-
 mine mi, pura est mansuetudo su-
 per mansuetudinem, & remissio
 mutua offensarū, & vitulus odij
 saginatus est oculus pro oculo,
 & occulta interfectio inimicorū.
 Ergo, Domine mi, sacrificiū Sy-
 nagogæ est vitulus pinguis cum
 inimicitia, & sacrificiū Ecclesie,
 bucella est panis cū charitate,
 de qua dixit Deus: Melior est
 bucella, &c. Pulchræ etiā des-
 cribit Deus Ecclesiam assimilan-
 do ceruis per os Salomonis Pro-
 uerb. 5. vbi ait: Cerua Deo cha-
 rissima in himnulo suo, cuius vbe-
 ra inebrient te omni tempore,
 & amor illius delectet te in æter-
 nū. Synagoga enim dici posset
 cerua aliquo modo, sed non est
 nobis possibile exponere ver-
 bum istud respectu illo, præfer-
 tim, quia nō habet himnulū vnū,
 sed himnulos multos. Himnuli
 eius fuerūt Moyses & Aarō, Da-
 niel, Isaias, Hieremias, & ceteri
 similes. Et Ecclesia est Deo dile-
 cta cerua in himnulo suo vno, de

Horror sacrificiorum vet. leg.

Prouerb. 15.

Buccella pura est mansuetudo super mansuetudinem.

Vitulus odij est oculus pro oculo. &c.

Ecclesia sacrificiū Buccella panis cū charitate.

Prouerb. 5. Cerua charissima in himnulo est Ecclesia in Christo.

Nū quo

quo & qua scribitur: Cerua charissima Deo in himnulo suo, nō habēte parē in nobilitate & gratia. Tūc addit, Dñe mi, & dicit: Inebriēt te vbera eius omni tempore, delectare in amore illius in æternum. In quibus verbis describit Deus sacrificium Ecclesie omni tempore duraturū, in æternum. Similat autem Deus illam, matri lactanti filios, & in hoc quod dixit: Inebriabo te. denotat materiā sacramenti spiritua-liter quantum ad vinum, & vbera denotāt in reliquis partibus sacramenti esse delectabile nutrimentum, & sufficiens sacramentum, quo sacrificio iam fruitur & delectatur Ecclesia iam mille anni sunt, à quo tempore priuauit Synagogā sacrificio. Himnulus autem ille, in quo Ecclesia est tā grata Deo, est Christus Dominus & vbera eius dant vinum perpetuum: de quo peruenit gaudiū sempiternum, & nō dicit: Quod dabit carnes & pinguedinē vel sanguinem, quæ faciunt sacrificium laboriosum. Sacrificiū Synagogæ, quo Deus priuauit nos iā sunt mille anni: Nos autē Dei sumus, Domine mi. Fuit autē Synagoga sicut mulier, quæ habuit alium virum, supple Deū, & perdidit illum & domū sanctam. Et ista Ecclesia fuit cerua in deserto sine marito, sed Deus vicem illius supplet. Vnde ipse fortis & gloriosus dicit per Isa. 63. Puellę sequestratę meliores sunt, quā illę quæ habent virum. Item ille Propheta cap. 63. Ego faciam,

Pulchra expositio.

Synagoga qualis fuerit.

Isa. 63.

dicit Dñs Deus, in deserto viā & flumina ad potum populo meo electo, & tu Iacob non obedies, & tu Israel nō audies. Sicut nos, Dominem i, sumus extra obedientiam, nec habemus aures, nec oculos, quapropter hęc captiuitas nostra iam, vsque ad cōplementum mille annorum peruenit. Timeo, Domine mi, de lege nostra, quæ furoris irā habet in prōptu, & dicit oculū pro oculo, &c. Sed cerua illa himnulum habens vnicum dixit in Euangelio suo glorioso Matth. 5. Qui te percusserit in vnam maxillā, statuat illi alteram. Loquitur David in Psalmo 31. Quam magna, & quam multa dulcedo tua, Domine, quam abscondisti timētibus te, & compleuisti eam sperantibus in te. Et est clarum, Domine mi, quod populus Synagogæ timui pœnas legis, scilicet oculum pro oculo, quia erat in promptu exequutio. Sed populus Ecclesie sperans est in dulcedine Dei, qui percussi in faciem non reperiunt, quapropter parauit illis Deus, scilicet gentibus, magnam multitudinem dulcedinis suę, quam abscondit à Iudæis. Attamen. &c.

CAPITVLVM XXIII.

Quod cantus Christianorum est Deo acceptus.

PAueo, Domine mi, quod loquatur Deus de nobis per os Isa. cap. 28. cum ait: Erunt Prophetę apud nos, sicut verba libri

Matth. 5.

Psal. 31.

Synagoga pœnas legis, quia erat in promptu exequutio timebat.

Isa. 28.

libri signati, quem non aperit lector, nec ignorans literas. De filiis autē supradictis, quos Deus totiens descripsit, vt allegatum est, cum pluries loquitur Deus in eodem capitu. cum dicit: Manifestabunt sanctum Iacob, & euangelizabunt Deum Israel, & accipient ignorantes sciētiam, & musici scient leges. Aperte videmus, Dñe mi, quod iā sunt mille anni quod ignorantes & musici sciunt, & docēt legem nostram. & qui sunt ignorantes, nisi gentiles, & qui sunt musici cantantes Psalterium nostrum & Prophetias in Ecclesiis suis, nisi Christiani? De quibus musicis, siue cantoribus, dicit Deus per os David in Psalmo 75. Cantate Domino canticum nouum, quia mirabilia fecit. Et quid est canticum illud nouum, Domine mi, nisi testamentum nouū, & antiquum, nisi lex antiqua? Et de istis etiā musicis, dicit Deus per David Prophetā Psalmo 95. Cātate Domino omnis terra Psalmum dicite nomini eius. Et in eodem: Cantabunt tibi & psallent nomini tuo vniuersę familię gentium, & notanter dicit: Vniuersę familię gentium. & nō Israel singulariter. De istis etiā musicis, dicit Deus per os David Psal. 88. Beatus populus, qui scit cantilenam, in lumine vultus tui ambulabunt. De illis etiam, Domine mi, scribitur in Psalmo 88. Cantabunt tibi gentes in domo Dei mei canticum. in loco isto ponit cantilenam antonomasiz: etiam sunt mille an-

Iudæi non sum musici, de quibus Deus loquitur, Christiani autē cātant Psalteriū & Prophetas in Ecclesiis suis.

Psal. 75.

Psal. 95.

Psal. 88.

Ibidem.

ni, quod nos Iudæi non cantauimus in domo sancta. De istis cantoribus dicit David: Cantabunt canticum in domo Dei in æternum. De nobis dicit in Psal. 139. Quomodo cantabunt canticum Dei in terra aliena. Et qualiter potest esse, Domine mi, quod speramus terram habere & nomen, cum Deus dixit per Amos Prophetā cap. 5. Cecidit Israel, & non resurget, virgo Israel prostrata est, & non eleuabitur. Idē Propheta cap. 9. Et veniet tribulatio, & non saluabitur, qui effugerit ex eis: & si absconderint se in monte Carmeli, inde precipitabit eos manus mea: etiā si descenderint in profundum maris, illuc mittam serpentes & mordebunt eos: & si abierint in captiuitatem coram inimicis suis, ibi mādabo gladium & occidet eos, & ponam oculum super eos in malum & non in bonum, quod fecit nobis Deus iam sunt mille anni completi, quod canticum & Psalmum cantauimus, ex quo sic est. Attamen. &c.

Psal. 139.

Amos 5.

Idem 9.

CAPITVLVM XXV.

Quod Iudæi indebitē reprehendunt cantum Christianorum.

Domine mi, dixit Deus de nobis: Ponā oculum meū super eos in malum & non in bonū. sicut manifestē videmus sunt mille anni: dixit verò de istis filiis musicatoribus per os David: Omnes gentes plaudite manibus, & cantate Deo in voce laudis.

Filij musicę Dei sunt Christiani, ex gentibus collecti.

Psal. 46.

dis. & alibi dicit: Iubilate Deo
 omnis terra, seruite Domino in
 lætitiā : introite in conspectum
 eius. dicas totū iubilate. Et Psal-
 mo 66. Cantate Domino omnis
 terra, & annūciate de die in diē.
 Pauo, Dñe mi, ex quo Deus di-
 xit per os Hierē. cap. 9. Docete
 filios vestros & filias vestras fle-
 tum & planctum, quoniam mors
 ingressa est per portas vestras,
 ex quo Deus dixit de iis filiis mu-
 sicis, siue musicatoribus per os
 Dauid Psalmo 148. Reges terrę
 & omnes populi, principes & om-
 nes iudices terrę, iuuenes &
 virgines senes cum iunioribus
 laudent nomen Domini. Et Psal-
 mo 48. In sacrificio cantus hono-
 rabit me. ac si aperte diceret, nō
 in sacrificio carniū hircorum,
 sicut erat sacrificium nostrum.
 Etiam, Domine mi, si negemus
 verba Creatoris veri, quæ dixit
 per os Isa. Prophetę cap. 48. mu-
 sici, seu musicatores addiscētes
 scripturas cū totum Psalterium
 Dauid, sic musicali arte notatū
 personum acutum & grauē. His
 omnibus cōsideratis videtur mi-
 hi, quod nos erramus in hoc
 quod nos de suæ laudis sacrifi-
 cio iudicamus, quod in Ecclesia
 Dei exhibent cantando, præfer-
 tim cū in lege Dei de hoc in-
 ueniam præcepta & exēpla Da-
 uid, qui etiam dicit: Laudate eū
 in cithara & organo, laudate eū
 in cimbali magnis laudibus, &
 omnis spiritus laudet Dominum
 Iesum Christum. hoc scribit Psal-
 mo 150. Exemplum etiam in 2.

Psal. 99.

Psal. 66.

Hiere. 9.

Psal. 148.

Psal. 48.

Isa. 48.

Iudai errās Christianos reprehēden- tes, eo quod sacrificium laudis in Ec- clesia exhibent cantan- tes.

Psal. 150.

Reg. cap. 6. vbilegitur, quod 2. Reg. 6.
 Dauid discooperto capite sal-
 tans psallebat cum cithara ante
 arcam Domini, quem temera-
 riā vxor sua Michol aufa est re-
 darguere: cui ipse ait: O fatua
 nōne videbit me Dominus des-
 pectum psallentem? filij autem
 Israel sonabant buccinam dum
 transducebant arcam. Sed qui
 sumus, Dñe mi obsecro, nos irri-
 dentes solēnitates ipsorum mu-
 sicorum, nisi Michol fatua : &
 qui sunt isti canentes, nisi Chri-
 stiani saltantes & exultātes Deo
 in humilitate sicut Dauid, præ-
 fertim cū dicit Dauid: Omnis spi-
 ritus laudet Dominum. si dixis-
 set omnis Israelita præcisē, tunc
 possemus aliis insultare. Et sic
 Deus fortis, & gloriosus dicit
 per os Isa. Prophetę c. 40. quod
 gentes sunt in conspectu eius,
 quasi nihil: sed hoc est intelligē-
 dum de gentibus istis, qui fue-
 runt antequam haberent noti-
 tiam Dei per aduentū iusti, quia
 tunc fuerunt pagani & idolatræ:
 ideo intelligi nō potest beneil-
 lud nisi de gentibus, quæ inue-
 nerunt Dominum, quæ offerunt
 omni die sacrificium mundum in
 oriente & in occidente, sicut di-
 cit per os Malach. Prophetæ, vt
 iam superius est allegatū: & cer-
 tē, Domine mi, nos erramus.
 Attamen, &c.

Iudai musi- cam Christi- anorum irridentes.

Micholis fatua perso- nam agunt.

Isa. 40.

CAPITVLVM XXVI.

In quo probat apostasiā Iudęorū à Deo.

PAueo, Dñe mi, quod nos
 apostatauimus à Deo in pri-
 mo

Iudai apo- statarunt à Deo in pri- mo aduentu Christi.

mo aduētū istius iusti, de quo in-
 duximus autoritates prædictas,
 & cui expressē cōueniunt om-
 nia, quę scripta sunt apud nos in
 libris legis & Prophetarū: pro-
 pter quam apostasiā, sicut Deus
 protendit lōgitudinem dierum
 & captiuitatem istam nobis intu-
 lit: & si expectamus saluatorem
 aliū ab illo iusto, non prodest no-
 bis, sed a. gumentum nobis eui-
 dens est captiuitas, illa quæ fuit
 in Babylonia 70. annis, & quan-
 tum ad tempus quia breue: quā-
 tum ad gratiā, quia Daniel Pro-
 pheta fuit captus nobiscum, qui
 erat amicus Dei, & per quē cōso-
 labatur nos de liberatione pro-
 pinqua: non etiam omnes tribus
 fuerunt in ipsa captiuitate, sed
 hæc captiuitas iam peruenit ad
 complemētum mille annorum,
 nec est Daniel nobiscum, & om-
 nes tribus nulla excepta sunt in
 dispersione elōgata à domo san-
 cta. Ex quo signum est euidens,
 quod pro peccato generali,
 quod est in nobis omnib⁹, quod
 peccatum cū perseverat in no-
 bis, perseverabit ira super gentē
 nostram sine spe, & tamē specta-
 mus aliquem aliū: quę expecta-
 tio non prodest nobis. Et si vo-
 luerimus dicere, quod hæc capti-
 uitas non est generalis, & quod
 in aliqua parte mundi nos habe-
 mus Regem & principem, cito
 poterimus secundum legem no-
 stram argui de mendacio & con-
 uinci. Nam si nos Iudęi in aliqua
 parte mundi Regem & principē
 haberemus, hoc esset de vna fo-

Efficax ar- gumentum reccitatis In- dęorū, aliū Messiam ex- pectantium esse eorū lon- ga captiui- tas.

Differentia vna & se- cunda capti- uitatis.

Iudai non possunt Re- gem suę na- tionis habere, quia non potuissent esse de tribu Iuda.

la tribu, scilicet Iuda, sed Deus
 diffiniuit cōtra Iudam, quod nō
 esset super Iuda rex ex illa in
 æternum. Vnde dixit Hierē. Pro-
 pheta cap. 17. Peccatū Iudę scri-
 ptū est stillo ferreo in lapide ada-
 mantino in filiēs super corda eo-
 rum: & id quod est scriptum sti-
 lo ferreo in lapide adamantino,
 qualiter deleri expectamus? nō
 delebitur in æternum, præsertim
 cū Deus fortis & gloriosus lo-
 quutus est per os Isa. Prophetę
 cap. 3. Dominator Dominus au-
 fert à Hierusalem & Iuda iudicē,
 Prophetam & Principē. De no-
 bis etiam dicit Propheta filius
 Bocerī cap. 3. libri sui. Erunt filij
 Israel sine principe & sine lege.
 Nos scimus, Domine mi, quod
 ab initio mūdi fuerunt aliqui ma-
 gni & sancti corā Deo, & in prin-
 cipio fuerunt longæ vitę, sicut
 Matusalem & Enoch & ceteri, &
 nullū illorū extendit Deus vitā
 ultra mille annos, & nos inueni-
 mus inter nos, quod Messias si-
 ue Christus promissus nobis, fuit
 natus in Babylonia tempore ca-
 ptiuittatis illius, quę fuit 70. an-
 norum, sed hoc tempus nos-
 trum habet in ætate 1500. an-
 nos, quam fabulam & non pro-
 phetiā nulla ratione possumus
 defendere: hoc tamē dicimus &
 asserimus in Synagogis nostris,
 vbi nullus comiscetur nobis ex-
 traneus. Sed audias doctrinam
 Christianorum publicam super
 Psa. 88. Fundatā: Ad Sion, dicit
 homo, & homo natus est in ea,
 & ipse qui est fundauit eā. In ver-
 bis

Hiere. 38

Isa. 3.

Oseas 58

Est fabula de Messia nato in Ba- bylonia tem- pore captiui- tatis.

Psal. 86.

Nomine ciuitatis nominat Mariam, & dicit, quod homo natus est in ea, & dicit in ea, ut intelligamus, quod Mariae filius natus quam fuit in lumbis alieius hominis.

2.Reg.2.

De virginitate Beatae Virginis ex Psal.109.

Psal.88.

bis istis nominat Mariam dominam nomine ciuitatis, & dicit: Quod homo natus est in ea, & non dicit: Talis Israelita, vel talis. ut intelligas quod filius Mariæ non fuit vnquam in lumbis alieius hominis. Et in 2.lib.Reg. capit.2. hoc manifestè declarat, cum Deus dicit ad Dauid: Quando cõpleueris dies tuos, & dormieris cum patribus tuis, suscita bo progeniem tuam post te, quæ egredietur de vtero tuo: & ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium. Sed nunquã fuit possibile, Domine mi, quod aliquis egrederetur de vtero patris sui: sed hoc expressè ponit ad demonstrandum, quod Christus nõ foret concipiendus in muliere per femem deciduum de lumbis viri, sicut ceteri homines, tam à Dauid quàm ab aliis descendendo. Dicit etiam Deus per os Dauid in Psalmo. Ex vtero ante luciferũ genui te. ac si Deus fortis & gloriosus diceret de Christo suo, quod de voluntate sua, quæ est Spiritus sanctus genuit eum, & non de femine ducendo, cum ponit ex vtero, quia Christus natus est ex vtero sine virili femine præter cursum solitum naturæ: & hæc est vera doctrina Christianorum, quæ non intrat in capitibus nostris: propter hoc euenit nobis illud, quod euenit nobis. Describit etiam per eundem modum Christum nasciturum Dauid Propheta, cum dicit in Psalmo 88. Iurauit Dominus Dauid veritatem: De fructu vētris

tui ponam super sedem tuam: Attamen Dei sumus.

CAPITVLVM XXVII.
Concludendo inducit aliqua dicta Sarracenorum de Iesu & Maria matre eius.

Certe, Domine mi, licet nobis non opponant Christiani dicta Sarracenorũ, præcipuè quæ traduntur in Alcorano, & in expositionibus eius, scientes quod nos nõ reciperemus, sicut nec ipsi recipiunt: tamen ad fortificationem nostram, & ad fortificationem credentium esset, si nobis opponerentur illa, quæ dicuntur à Sarracenis de Iesu, & de beata Maria matre eius matre. Omnes enim Sarraceni dicunt, quod ipse fuit ille Messias, quæ Prophetæ prædixerunt esse venturum, & præponunt illum Mahometo eorũ Deo quantum ad genealogiam: fatentur enim quod parentes Mahometi fuerunt idolatræ, & prauis, & de semine Agar Ancillæ. Et dicunt, quod Messias fuit filius Isaac, & Prophetarum & iustorum, ex recta linea, vsque ad beatam Mariam virginem matrem eius. De Maria verò dicitur sic in Alcorano de familia Adamar, dixit Angelus Gabriel ad Mariam: O Maria Deuste elegit & dotauit gratia, & prælegit super omnes mulieres omnium seculorum, & posuit te quasi nouum medium, diuidēs inter homines terrenos, & Angelos Dei in paradiso deliciarum.

Sarracenorum testimonia de Iesu & Maria.

Iesum præferunt Sarraceni suo Mahometo.

Sarraceni fatentur Mahometum ex idolatriis patribus de se disse.

De Christo verò fatentur, quod fuit filius Isaac & Prophetarum & iustorum vsque ad Mariam.

Vide præclarum testimonium de Maria ex Alcorano.

Testimonium quod Sarraceni ferunt de miraculis Christi.

Alcoranus in 3.ca. Domar.

Testimonium ipsorum de vita ipsius. Concubinas esse causa peccati, & in obedientia fatentur etiam Sarraceni. Verbum Evangelicum in Alcorano.

Eise vocatur Iesus in Alcorano, & fatentur quod Iesus est verbum Dei.

tiarum. Dicunt etiã omnes Sarraceni, quod Christus siue Messias habuit à Deo potestatem faciendi miracula, sanãdi omnem languorem, & infirmitatem, & eiiciendi dæmonia, & suscitandi mortuos, & sciuit omnia secreta cordium: & credunt omnia miracula Iesum fecisse, quæ Euangelium commemorat: & hoc expressè testificatur Alcoranus, vbi dicitur in cap. prædicto Domar, quod Messias sciuit, & scit omnia, & etiam secreta cordiũ. Vnde verba Mahometi sciuit Eise, id est Iesus omnem librũ, & omnem sapientiam, & etiam totam legẽ Moisi, & quod omnes comedebant & bibebant in domibus suis, & quid reponebat in thesauris suis. Dicunt etiam de Christo siue Messia, quod dum fuit in hoc mundo, cõtempnit diuitias, & abiicit carnales delectationes, nec habuit concubinas, quæ sunt occasio peccati & causa inobediẽtiæ. Item dicitur in Alcorano illud verbum Evangelicum: Vulpes foueas habent & volucres cælinidos. Et hæc omnia, licet sint autoritates aperte dicentium contra, sunt tamen conformes iis, quæ Prophetæ dixerunt de Messia in primo aduentu suo, vt patet in prædictis. Dicit etiam in Alcorano quod Eise, id est Iesus Christus, est verbum Dei, & omne verbum Dei est Iesus Christus apud Sarracenos, quasi nomẽ proprium: ita quod nullus alius homo vocatur hoc nomine nisi Iesus, quem vocant

Eise. Vnde dixit Deus ad Eise: Ego sum sufficientia tua: ego leuabo te vsque ad me, & purificabo te ab infidelibus. Considera ergo Domine, quod gēs Iudeorum propter captiuitatem quã passi sunt mille annis, sunt enim paucissimi Iudæi in comparatione aliarum nationum. Nam Sarraceni multiplicati sunt & crescunt quotidie, fides autem Christi impleuit totum mundum, nos vero vbiq; dispersi sumus à Deo nostro, & vbiq; sumus paucissimi, sicut Ruben cum dixit: Non crescas, &c. nos autem nõ crescimus & illi crescunt, quibus sumus inimici super omnes gētes, & nil proficimus: testimonium multorũ stat semper contra nos, scilicet Christianorum & Sarracenorum. Alcoranus eorum & Euangelium Christi, quibus nolimus obedire, tamen meo iudicio Alcoranus nihil valet, cum manifestè contineat contra doctrinam nostrã, sicut ipse nosti: & sicut expositores eius, apparet euidenter, quod ignorauerunt testimonium. Sed quid dicemus de Euangelio Christianorum supposito, quod Christus siue Messias iam venerit? nihil enim continet contra Prophetas & legem nostram, sed est manifestatio omnium Prophetarũ, & promissionis impletio, quæ in lege continentur, sumendo spiritualiter, prout continet doctrina Christianorũ. Nihilominus, Domine mi, super iis dubiis ad te recurro, maximè super pri-

Iudæi sunt paucissimi in comparatione aliarum nationum.

Gen.49.

Alcoranus Iudæi contemnit.

Euangelium verò cum nihil contra Prophetas contineat, imo potius promissionũ impletio tenetur Iudæi recipere.

mis nostris, quæ habui à Prophetis: quia de Alcorani testimonio scio, quòd quasi nihil reputabis, tu maximè, qui Arabicum scis. Perfectè enim nosti, quia ipse Mahometus, qui dixit se Prophetam, nec ventura prædixit, & qui dixit se nuncium Dei, contra Deum, & eius scripturam docuit, vt corruptus homo pœnitus & ignorans.

Mahometus mēdax.

Burgis, apud Philippum Iuntam.

Handwritten Latin text, likely a letter or manuscript fragment, including the date '1591' and various signatures and notes.

INDEX LOCORVM Scripturæ, qui in hoc opere declarantur.

Genesis, Caput Primum.

- N principio creavit Deus, &c. Pag. 333
Spiritus Dñi ferebatur super aquas. 330
Apparuit arida. 315
Cap. 3. Sumat de ligno vitæ, & comedat & viuat in æternum. 403.
Cap. 5. Genuit filios & filias. 109
Cap. 12. Circumcidetis carnem præputij vestri. 280
Cap. 14. At verò Melchisedech Rex Salem. 434
Cap. 15. Creditit Abraham Deo. 280
Ibis ad patres tuos. 210
Quomodo possum scire, quòd possessurus sum eam? 202.
Tu ibis ad patres tuos. 210
Domine quid dabis mihi, & ego vadam. 443
Cap. 17. Vtinam Ismaël viuat coram te. 140
Cap. 22. Et vocauit nomen loci illius Dominus vi debet. 349
Et benedicentur in femine tuo omnes gentes terræ. 380
Cap. 26. Et benedicentur in femine tuo omnes gentes terræ. 116
Cap. 31. Die noctuq; vrgebar & gelu. 47
Cur furatus es Deos meos? 531
Cap. 36. Fera pessima deuorauit eum. 30
Cap. 49. Donec veniat qui mittendus est. 106
Alia translatio, Sylo. 131. & 132.
Non auferetur sceptrum de Iuda. 48. & 116. & 131. & 132. 526
Iacob benedictiones filiis dabat. 73.
Congregamini filij Iacob, vt annunciem quæ ventura sunt vobis in nouissimis diebus.
133
Non cresecas. 571

Exodus.

- Cap. 1. Hæc sunt nomina filiorum Israel. 109. & 110.
Cap. 3. Hoc est nomen meum in æternum. 348
Cap. 4. Et fecit signa corâ populo, & creditit populus. 411.
Dimitte filium meum, vt seruiat mihi. 304
Cap. 8. Digitus Dei est hic. 211
Cap. 12. Cum dixerint filij vestri, quæ est ista religio. 224
Eadem lex erit indigenæ & colono. 120
Hæc est religio Phatæ. 120
Cap. 15. Dexterâ Domini cõfregit inimicum. 463
Cap. 17. Edificauitq; Moises altare, & vocauit. nomen eius 349
Cap. 19. Descendit Moyfes de monte. 451
Cap. 20. Deus reddit iniquitatem patrum in filios

vsque in quartam generationem. 499
Memento diem Sabbathi sanctifices. 283
Cap. 32. Aut dimitte eis noxam hanc, aut dele me de libro vitæ. 443

Leuiticus.

- Cap. 21. Ne contaminetur Sacerdos in mortibus ciuium. 458
Cap. 23. Hæc sunt feriæ Domini quas vocabitis sanctas. 142. & 249. & 250.
Cap. 25 Numerabis quoque septem hebdomadas annorum. 142.

Numerus.

- Cap. 5. Det te Dominus in maledictionem & exemplum in populo. 123.
Cap. 6. Benedicat tibi Dominus & custodiat te. 294. & 295
Loquere ad filios Israel, vir siue mulier. 458
Cap. 8. Vt orent pro eis, scilicet Leuitæ, ne fit in populo plaga. 52
Cap. 12. Quando ascendi in montem vt acciperem tabulas lapideas. 454
Cap. 18. Filiis autem Leui dedi omnes decimas Israel. 448
In terra eorum nihil possidebis. 119
Cap. 36. Omnes viri ducent vxores de tribu & cognatione sua. 17

Deuteronomium.

- Cap. 4. Et nũc Israel præcepta & iudicia quæ ego doceo te. 243
Scitis quod docuerim vos. 253. & 516
Cap. 6. Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo. 20. & 250
Cap. 8. Prophetam suscitabo. 248
Cap. 10. Dominus est possessio eius. 7
Eo tempore separabit Dominus tribum Leui. 446.
Cap. 11. Filij estis Domini Dei vestri. 304
Cap. 12. Gaudebitis cum Domino Deo vestro, vos & filij & filia vestra. 449.
Cap. 14. Decimam partem separabitis de cunctis fructibus. 448.
Cap. 15. Indigens & mendicus non erit inter vos. 450
Cap. 17. Si difficile & ambiguum apud te iudicium perpexeris. 130. & 136
De medio fratrum tuorum pones super te Regem. 137
Cap. 23. Ammonites & Moabites etiam post d. cimã

INDEX.

generationem non intrabunt Ecclesiam Do-
mini. 119
c. 26. Quando compleueris decimam cunctarum
frugum tuarum. 498.
c. 27. Maledictus qui non permanserit in omnibus
operibus legis. 20.
Docebunt iudicia tua Iacob, & legem tuam Is-
rael. 450. & 452.
c. 28. Foenerabis gentibus multis, &c. 450
Percutiat te Dominus amentia & cæcitate. 528.
c. 29. Hæc autem verba quæ mandauit. 245.
c. 30. Reducet Dominus Deus tuus, &c. 159.
c. 31. Et abscondam faciem meam ab eis. 157
Verè quia non est Deus mecum, inuenerunt me
hæc mala. 492. & 493.
c. 32. Noui, recentescq; venerunt. 80
Pars autem Domini populus eius. 110.
Deum qui te genuit dereliquisti. 304.
Vtinam saperent atque intelligerent. 492. &
493.

Iosue.

C Ap. 7. Fili da gloriam Domino Deo Israel,
& confitere, &c. 430.

Iudicum.

C Ap. 6. Et ædificauit ibi Gedeon altare Do-
mino, & vocauit eum Adonai pax. 349
c. 15. Accepit trecentas vulpes Samson, & ad cau-
das eorum faces ligauit, &c. 79.

1. Regum.

C Ap. 1. Et aducam eum, & apparebit ante fa-
ciem, &c. 250
c. 7. Tulerunt arcam Domini, in Cariathiarim.
132
c. 9. De asinis quas nuduis tertius perdidisti ne so-
licitus sis. 141.
c. 15. Nunquid vult Dominus holocausta & victi-
mas, & non potius vt obediatur voce Domi-
ni? 429.

2. Regum.

C Ap. 1. Ego ero illi in Patrem, & ipse erit mihi
in filium. 304.
c. 2. Quando compleueris dies tuos. 570
c. 19. Decem partibus ego maior sum, apud Regē
magis quam tu. 127

3. Regum.

C Ap. 19. Ego relictus sum solus, & querunt ani-
mam meam. 128.
c. 21. Nonne vidisti Acab humiliatum coram me.
457.

4. Regum.

C Ap. 4. Filij prophetarum sedebat coram eo,
109.
c. 15. Regnavit Phæc filius Romelia. 113.
c. 16. Ascendit Resim Rex Syriæ. 114
c. 18. Ascendit Salmanasar Rex Assyriorum in Sa-
mariam. 113.

Paralipomenon. 1.

C Ap. 29. Tua sunt omnia, & quæ de manu
tua accepimus reddimus tibi. 423

Paralipomenon. 2.

C Apit. 17. Habentes librum legis Domini
52.

Esdra 1

C Ap. 1. Quis est in vobis de vniuerso populo,
& ascendet in Hierusalem, 118
c. 2. Et habitauerunt Sacerdotes & Leuitæ 155

Iob.

C Ap. 2. Benedic Deo & morere. 24.
Pereat dies in qua natus sum, nox in qua
dictum est, conceptus est homo 478. & 480.
c. 3. Viro cuius abscondita est via, 481.
c. 4. Recordare obsecro, quis vnquam innocens
periit, aut quando recti deleti sunt 482.
c. 8. Viæ hominum qui obliuiscuntur Deum & spes
hypocritæ peribit 482.
Nunquid virefcere potest stirps absq; humore.
482.
c. 9. Vnum est quod loquutus sum, innocentem &
impium, &c. 471. 472. & 473
c. 13. Si occiderit me in ipso sperabo, veruntamen
vias meas in conspectu eius arguam. 473.
c. 14. Quis potest facere mundum de immundo,
conceptum semine. 22.
Lignum habet spem si præcissum fuerit, rursus
virefcit 475.
c. 15. Congregatio hypocrisis, sterilis, 483.
c. 19. Quis mihi tribuat, vt scribatur sermones mei,
& exarentur. 475.
c. 20. Hoc scio à principio ex quo positus est ho-
mo super terram. 483
c. 21. Et tamen simul in puluere dormient, & ver-
mes operient eos. 472. & 473
c. 22. Qui dicunt Deo, recede à nobis, sciētiam via-
rum tuarum nolumus. 504
Nonne propter malitiam tuam & infinitas ini-
quitates tuas abstulisti pignus fratrum tuorū,
482.
c. 26. Ecce ex parte prædicta sunt viarum eius, &
cum vix paruam scintillam, 491.
c. 27. Absit à me, vt vos iustos iudicem, 484

INDEX.

Quæ est spes hypocritæ 28
Nescit homo pretium eius, absconditus est ab
oculis omnium viuentium. 485
c. 31. Nonne ipse considerat vias meas, & cunctos
gressus meos dinumerat 471
c. 33. Spiritus Dei fecit me, & spiraculum Omnipot-
entis viuificauit me, 329
Vt reuocet animas eorum à corruptione, 487
Omnia quæ operatur Deus, tribus vicibus, per
singulos. 488. & 489.
c. 34. Pater mi, probetur Iob vsq; in finē. 488.
c. 38. Quis est iste inuoluens sentētias sermonibus
imperitis? 471. & 487
c. 40. Nunquid irritum facies iudicium meum, &
condemnabis, vt iustificeris. 477.
c. 41. Ipse est Rex super omnes filios superbiæ
109
c. 42. Iratus est furor meus in te, & in duos ami-
cos tuos, &c. 466.
Non estis loquuti rectum coram me, sicut ser-
uus meus Iob. 473.

Psalms.

2. Filius meus es tu, ego hodie genui te 303.
Astiterunt Reges terræ, & principes cō-
uenerunt in vnum aduersus Dominum. 340.
& 545
5. Iusti autem hæreditabunt terram. 158.
12. Præualui aduersus eum. fol. 75.
18. Præceptum Domini lucidum illuminans ocu-
los. 158.
22. Et calix meus inebrians. 407.
23. Quis ascendet in montem Domini? 159.
Innocens manibus & mundo corde. 110.
24. Vniuersæ viæ Domini misericordia & veri-
tas. 185. & 186
30. Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Do-
mine, quam abscondisti, &c. 415.
32. Verbo Domini cæli firmati sunt, &c. 317. & 318
39. Multiplicati sunt super numerum. 19.
Eduxit me de lacu miseriæ & de luto fœccis.
19. & 75.
40. Quando morietur & peribit nomen eius. 233
43. Non in gladio possederunt terram, neq; bra-
chium suum saluauit eos. 462.
44. Eructauit cor meum verbum bonum. 341.
342. & 343.
49. Audi populus meus, & loquar. 421. & 428. &
432.
50. Quoniam si voluisses sacrificium dedissem.
439. & 440.
54. Quis mihi dabit pennas sicut columbæ. 75.
57. Sicut aspidis surdæ, &c. 27.
58. Ne occidas eos, ne quando obliuiscantur po-
puli mei. 477.
66. Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat
nos Deus. 296.
68. Infixus sum in limo profundi. 23

71. Erit nomen eius in secula ante solem, &c. 306
& 307. & 310.
Orietur in diebus eius iustitia & abundantia
pacis. 139.
Et Psalmi expositio. 434.
73. Iam non est propheta, & nos non cognoscet
amplius. 499.
74. Delectati sunt in animam iusti, &c. 546.
76. Cogitavi dies antiquos. 19
Hæc mutatio dexteræ Excelsi. 27
Voce mea ad Dominum clamaui. 462.
77. Immisiones per Angelos malos, viam fecit
semitæ iræ suæ. 82. 83. & 84.
83. Concupiuit anima mea in atria Domini. 159.
84. Veritas de terra orta est. 502
86. Nunquid Sion dicet homo, & homo natus est
in ea? 569
88. Ipse inuocabit me, pater meus es tu. 305.
Iurauit Dominus David veritatem. 570.
93. Viduam & aduenam intertulerunt, & dixe-
runt, non videbit Dominus. 512.
Non repellet Dominus plebem suam & hære-
ditatem, &c. 126.
97. Quoniam venit iudicare terram. 548.
103. Emitte spiritum tuum & creabuntur. 330
105. Effuderunt sanguinem inno. centem. 195.
106. Confiteantur Domino misericordiæ eius &
mirabilia eius. 430
109. Iurauit Dominus & nō poenitebit eum. 434.
Ex vtero ante luciferum genui te. 570.
110. Confitebor tibi Domine in toto corde meo.
436
Memoriam fecit mirabilium suorum. 436.
117. Confitemini Domino quoniam bonus. 430.
118. Beati qui scrutantur testimonia eius. 101. &
103.
Ideo scrutata est anima mea, ibidem.
121. Hierusalē quæ ædificatur vt ciuitas. 153
129. Apud Dñm misericordia & copiosa. 165
131. De fructu ventris tui. 116. & 380.
136. Beatus qui tenebit & allidet paruulos suos
ad petram. 84.
138. Quo ibo a spiritu tuo, & quo à facie tua fu-
giam. 329.
Nonne qui oderunt te Domine oderam. 518.
141. Quando veniam & apparebo. 75.
Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, ibid.
147. Annuncians verbum suum Iacob. 253.
150. Omnis spiritus laudet Dominum. 168.

Proverbia.

c. 2. Si quæsieris eam tanquam pecuniam. 301.
c. 6. Si fili mi, si spopoderis pro amico tuo. 47.
c. 8. Dominus possedit me in initio viarum sua-
rum. 334.
c. 9. Venite & comedite panem meum & bibite
vinum, quod i miscui vobis. 435.
c. 16. Melior est patiens viro forti, & qui domina-
tur

INDEX.

- tur anima sua.170.& 171.& 460.
c.22. Gloria Dei est celare verbum, gloria Regū
inuestigare sermonem.413
c.30. Verba congregantis filij vomentis. 314. &
315.

Ecclesiastes.

- c.1. **Q**uid amplius habet homo de vniuerso
labore suo, quo laborat sub sole.310.
Ego Ecclesiastes fui Rex in Hierusalē.314.
c.7. Noli esse iustus multum.459.
c.9. Vniuersa æquè veniunt iusto & impio. 402.

Canticum Canticorum.

- c.2. **S**ub umbra illius quem desiderabam sedi,
& fructus.416.
c.4. Turris Dauid cum propugnaculis mille cly-
pei.3.
c.5. Bibite amici & inebriamini charissimi. 407.
c.6. Terribilis vt castrorum acies ordinata.1.

Liber Sapientia.

- c.2. **E**xcauit illos malitia eorum. 505
c.7. **Q**uam sine fictione didici.61
c.11. Cor Regis in manu Domini.14.

Ecclesiasticus.

- c.3. **O**mnia opera, quæ fecit Deus, perfeue-
rant in æternum.256
c.19. Est qui nequiter se humiliet, & interiora
eius plena sunt dolo.457
c.44. Corpora ipsorum in pace sepulta sunt. 77.
Qui de illis nati sunt, reliquerunt nomen
narrandi laudes eorum. ibid.

Esaias.

- c.1. **N**isi Dominus reliquisset nobis semen.
116.
Si enim iustitia redimetur. 190.
Et blasphemauerunt sanctum eius.545.
c.2. Erit in nouissimis diebus præparatus.219. &
220.
c.3. Dominator Dominus auferet sã Hierusalem
& Iuda, Iudicem, Prophetam & Principē.
569.
c.4. In die illa erit germen Domini in magnifi-
centia. 105.
Et erit omnis qui relictus fuerit in Sion. 530.
c.5. Et vos qui dereliquistis Dominum, & obli-
tistis nomen sanctum meū, qui ponitis for-
tunæ mensam.124.
c.6. Vidi Dominum sedentem super folium ex-
cellum. 295.
Plena est omnis terra gloria eius.502.

- Excæca cor populi huius & aures eius aggra-
ua.503.& 504.
c.7. Ecce Virgo concipiet.88.& 89.
Ascendit Rasim Rex Syria.114.
c.8. Dñm exercituum ipsum sanctificate. 113.
Et erit vobis in sanctificationem, ibid.
c.9. Parvulus natus est nobis.344.345.346.347.
& 548.
c.11. Et egredietur virga de radice Iesse.106. &
115.
Et habitabit lupus cum agno.169.
c.13. Propè est vt veniat tempus eius.118.
Et erit Babylon illa gloriosa in Regnis in-
clyta in superbia Chaldaeorum.134.
c.14. Miserebitur enim Dominus Iacob & eriget
aduc de Israel.518.
c.17. Et relinquetur in eo sicut racemus, & sicut
excusio oliuæ. 49.
c.22. Dabo clauem Dauid.229.
c.27. Qui egrediuntur impetu Iacob.116.
c.28. Qui credit non festinet.362.
c.29. Quoniam miscuit vobis Dominus spiritum
soporis.507.
Et erit vobis visio sicut verba libri signati.
ibidem.
Eo quod appropinquat populus iste ore
suo, & me glorificat labiis suis. ibidem
Peribit sapientia à sapientibus eius. 512
Væ qui profundi estis corde, ibid.
Claudet oculos vestros, Prophetas & Prin-
cipes vestros, qui vident visiones, operiet.
ibid.
Ideo addam vt admirationem faciã popu-
lo miraculo grandi & stupendo, &c. Per-
uersa est cogitatio vestra, & statim nonne
aduc in modico, &c.513.514.515. & 516.
Et intelligentia prudentium eius absconde-
tur.520.
c.39. Propter hoc, hæc dicit Dominus ad domū
Iacob.529.
c.41. Primus ad Sion dicet, ecce adsum, & Hieru-
salem Euangelistam dabo. 121.
Donec ponam in terra iudicium.253.
c.42. Ecce seruus meus suscipiam eum, electus
meus.121.
Calamum quassatum non conteret.175
c.43. Frater tuus primus peccauit.202. & 203.
Interpres tui præuaricati sunt.204.
c.44. Effundam Spiritum meū super semen tuū,
110.
c.45. In Domino iustificabitur & laudabitur om-
ne semen Israel.105. & 107.
Israel saluatus est in Domino salute æterna,
116
Verè tu es Deus absconditus, Deus Israel sal-
uator, 413. & 414
Aperiat terra & germinet Saluatorem,
502.
c.48. Audite hæc domus Iacob.110

INDEX.

- Et nunc Deus misit me, & spiritus eius.319
320.321.323. vsq; 327.
c.51. Consurge, consurge, induere fortitudinem.
548.
c.52. Quam pulchri super montes pedes annun-
ciantis.172.
Ecce intelliget seruus meus.125.
c.53. Ipse autem vulneratus est propter iniquita-
tes nostras.179. & 180.
Verbum meū, quod procedit de ore meo.
32.
Disciplina pacis nostræ.198
Posuit iniquitates omnium nostrum. 546
Vidimus eum, & non erat aspectus.548
c.54. Vniuersos filios tuos doctos à Deo.223
c.56. Et filios aduenæ, qui adhærebunt Dño. 119
c.60. Populus tuus, omnes iusti.157
c.65. Educam de Iacob semen.115. & 122.
Et dimittetis nomen vestrum in iuramen-
tum.122. & 125
Quomodo si inueniatur granum in botro,
& dicatur.124
Iniquitates vestras & iniquitates patrum ve-
strorum.124
Interficiet te Dominus.123
Et vos, qui reliquistis Dñm, & obli-
tistis nomen.124
Recede à me, non appropinques mihi. 509
c.66. Assumam ex eis Sacerdotes & Leuitas. 119

Hieremias.

- c.2. **Q**uid vultis mecum iudicio contendere.
502
c.3. Conuertimini filij reuertentes. 107
In illo tempore vocabitur Hierusalem.159
Vnusquisq; ad uxorem proximi sui inhiabat
506
Assumam vos vnum de ciuitate, & duos de
cognitione.525
Peccatum Iudæ scriptum est stillo ferreo in
lapide adamantino, in filiis super corda eo-
rum.569
c.7. Non sum loquutus patribus vestris, & nõ præ-
cepi eis.424
Non audierunt me, neq; inclinauerunt aurem
suam.502
Templum Domini, templum Domini, tem-
plum Domini est.503
c.17. Ego Dominus scrutans cor, & probans re-
nes.465. & 466
c.20. Maledicta dies in qua natus sum.478
c.22. Terra, terra, audi verbum Domini. 503
c.23. Ecce dies venient, dicit Dominus, & suscita-
bo Dauid germen iustum.347. vsq; 350
Hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dñs
iustus noster.139
Verba mea quali ignis, & quasi malleus
conterens petras.32

- c.25. Ecce ego mittam, & assumã vniuersas co-
gnationes Aquilonis.133
c.29. Cũ coeperint impleri in Babylonia 70. anni
143
c.31. Ecce dies venient.245
Confirmabo super domum Israel.20
c.33. In illa die saluabitur Iuda.106

Trenorum.

- c.2. **P**rophetæ tui viderunt tibi falsa. 527
c.3. Misericordia Domini, quia non sumus
consumpti.30
c.4. Maior est iniquitas Populi peccato Sodomō-
rum.509

Ezechiel.

- c.2. **E**t congregabuntur gentes multæ in die
illa.106
c.3. Ecce dedi frontem tuam, validiorem fronti-
bus eorum. 47
Ego separabo ab eis transgressores, ibidem.
& 549
Ecce, dicit Dominus Deus, qui audit audiat,
& qui quiescit quiescat.367
c.8. Filius non portabit iniquitatem patris. 214
c.13. Et congregabo vos de populis. 152
Sicut vulpes in deserto sunt. Prophetæ tui.
146
c.15. Quid fiet de ligno vitis.23
c.18. Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. 459
c.20. A, a, a, Domine Deus, 161.
c.39. Hæc, dicit Dominus Deus, nunc reducam
captiuitatem.151
c.45. Hęc, dicit Dominus Deus, in primo mensē.
162
c.48. Per circuitum decem & octomillia, & no-
men ciuitatis.160.161. & 162
Nomen ciuitatis ex illa die Dominus, ibid.
& 349

Daniel.

- c.1. **P**roposuit Daniel in corde suo, ne pollue-
retur de mensa Regis. 455
c.2. Et ecce quasi statua vna grandis. 219. & 220
In diebus Regnorum istorū suscitauit. Deus
cæli Regnum.526
Videbas ita, donec abscessus est lapis de mōte
sine manibus: & percussit statuam.226
c.7. Iudicium sedit, & libri aperti sunt.130
Videbã in visione mea nocte, & ecce qua-
tuor venti cæli pugnabant in mari magno,
& quatuor bestię grandes ascendebant.
223. & 548
Considerabam cornua, & ecce cornu aliud
paruulū ortū est de medio eorū.239. & 240
Aspicie-

INDEX.

- Aspiciebam donec throni positi sunt, & anti-
quus dierum sedet. 353.
Millia millium ministrabant ei. 396
c.9. Septuaginta hebdomadæ abreniatæ sunt. 7.
139. 140 & 141. & deinde ad finem capitis.
Ego Daniel intellexi in libris numerum anno-
rum, de quo factus est sermo Domini ad
Hieremiam. 144
Ab exordio precum tuarum. 139
Et possui faciem meam ad Dominum Deum
meum. 455. 456. & 457
Postquam consumatæ fuerint septuaginta
hebdomadæ. 546
c.12. Vade Daniel, quia clausi signatiq; sunt. 150

Oseas.

- c.1. **V**Oca nomen eius non populus meus.
112
c.2. Et canet ibi iuxta dies iuuentutis suæ. 108
Sponsabo te in iustitia & iudicio. 191
c.3. Dies multos sedebunt filij Israel sine Rege,
sine Principe. 135. 530. 531. & 569. & infra.
Et fluent ad Dominum. 531
c.9. Propter malitiam operum suorum de domo
mea expellam eos. 116

Ioel.

- c.2. **C**onuertimini ad me in toto corde ve-
stro in ieiunio. 459

Amos.

- c.2. **E**T ego ascendere feci eos de terra Ægy-
pti. 459
Super tribus sceleribus Iuda, & super quatuor
non conuertam. 544

Jonas.

- c.3. **V**idit Deus opera eorum, quia conuerſi
sunt de via sua mala. 156

Micheas.

- c.2. **C**ongregatione congregabo Iacob totum
107. & 116
c.6. Quid dignum offeram Domino. 429

Abacuc.

- c.3. **C**ornua in manibus eius ibi abscondita
est. 546
Egressus Domine saluare populum tuum.
546

Sophonias.

- c.1. **S**crutabor Hierusalem in lucernis. 101
c.3. **T**unc reddam populis labium vnum. 223

Zacharias.

- c.2. **L**auda & latere filia Sion, quia ecce ve-
nio. 119
c.8. Et erit sicut eratis maledictio in gentibus do-
mus Iuda & domus Israel, sic saluabo vos
& eritis benedictio. 129
c.9. Ecce Rex tuus venit sedens super asinam. 130
136. & 547.
Tu autem in sanguine testamenti. 130
Ibi erit Deus Rex super omnem terram. 223
c.12. Aspicient in eum quem confixerunt. 546.
c.13. Quid sunt plagæ istæ? His plagatus sum. 546
c.14. Et stabant pedes eius in die illa super montes
Oliuarum. 548

Malachias.

- c.1. **N**on est mihi voluntas. 254
Ab ortu solis vsque ad occasum magnū
est nomen meum. 420
c.3. Purgare venit filios Leui. 7.
Et quis poterit stare ante aduentum eius? 549.
c.4. Ecce ego mitto Angelum meum. 254.

Mattheus.

- c.1. **D**e qua natus est Iesus. 9
Liber generationis Iesu Christi 380
c.2. Occidit omnes pueros qui erant in Bethlem.
137
c.5. Non veni soluere legem. 120
c.11. Ecce qui mollibus vestiuntur. 72
c.15. Magna est fides tua. 22
Non sum missus nisi ad oues. 120
c.19. Si vis ad vitam ingredi. 258. & 263
c.22. In duobus præceptis. 258
c.23. Circuitis mare & aridam, vt faciatis vnū pro-
felytum. 23
Væ vobis Pharisei, & Scribæ, qui clauditis Re-
gnum cælorum. 510.
Væ vobis Scribæ & Pharisei qui circuitis ma-
re & aridâ, &c. Iterum vë vobis duces cæci,
&c. Væ vobis qui decimatis, qui vobis du-
ces cæci excolentes culicem. 511.
Væ vobis Scribæ & Pharisei, qui mundatis
quod de foris est. Væ vobis Scribæ & Pha-
risei, qui similes estis sepulchris dealbatis.
& infra. Implete mensuram patrum. 511
Super cathedram Moisi sederunt. 519
c.28. Vobiscum sum vsque ad consummationem
seculi. 436

Lucas.

INDEX.

Lucas.

- c.1. **E**Lizabeth cognata tua. 9
Quonia in virum non cognosco. 374
Beatam me dicent omnes generationes. 384.
c.11. Vniuersa arma eius auferet in quibus confide-
bat. 82
c.12. Attendite à fermento Phariseorum, quod est
hypocrisis. 509
c.15. Gaudium est in cælis. 30
c.23. Memento mei Domine dum veneris in re-
gnum tuum. 22.

Joannes.

- c.1. **I**n propria venit, & sui non receperunt. 22.
c.5. **I**scrutinini scripturas, in quibus putatis vi-
tam æternam habere. 101. & 105.
c.6. Qui manducat hunc panem, viuet in æternū.
406.
c.9. Si cæci essetis, non haberetis peccatum. 504.
In iudicium ego in hunc mundum veni. 527.
c.10. Ego sum ostium, per me si quis introierit, sal-
uabitur. 510
c.11. Prophetauit, nesciens quid diceret. 102
c.17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te Deum
verum, & quem misisti. 101
c.20. Beati qui non viderunt, & crediderunt. 411.
& 413.

Acta Apostolorum.

- c.4. **N**emo egens erat inter illos. 67
c.9. **M**ulto magis conualecebat. 10.
Saule, Saule, quid me persequeris? 11.
Cæciderunt quasi scamæ. 19. & 21.
Quonia Iesus est Filius Dei. 24
c.13. Quia indignos vos iudicatis. 128.
c.17. Quotidie scrutantes scripturas, si hæc ita se ha-
berent. 101.

Epistola ad Romanos.

- c.1. **Q**ui cum cognouissent Deum, non sicut
Deum glorifica uerunt. 83
c.6. Consepulti enim estis cum illo. 57
c.9. Non est in potestate figuli de eadem massa. 12
Non est volentis neque currentis. 20
c.10. Non est distinctio Iudæi & Græci. 127. &
129.
c.11. Contra naturam insertus est in bonam oli-
uam. 23
Nunquid Deus repulit plebem. 127. & 128.
Si enim amissio eorum reconciliatio est mun-
di. 128
Nunquid sic offenderunt, vt caderet? absit. 528
Si enim amissio illorum. ibid.
Potens est enim Deus iterum inferere illos. ibi.
& 529.

- c.11. Omnis Israel saluus fiet. 530
c.15. Dico enim Christum Iesum ministrum fuisse
se circumcisionis. 121

1. Ad Corinthios.

- c.4. **P**er Euangelium ipse vos genui. 26
c.11. **P**robet autem se ipsum homo, & sic. 432
c.15. Gratia Dei sum id quod sum. 26.

2. Ad Corinthios.

- c.1. **P**ater misericordiarum, & Deus totius con-
solationis. 75
c.3. Quod si ministratio mortis literis deformata
in lapidibus. 21.

Ad Galatas.

- c.1. **P**roficiēbā in Iudaismo supra omnes cogi-
tantes meos. 19
c.2. Si enim quæ destruxi, iterum hæc reedifico.
28.
Contuli cum illis Euangelium. 28
c.4. Sub tutoribus & actoribus est vsque ad præfi-
nitum tempus. 49
Cum autem venit plenitudo temporis. 526

Ad Ephesios.

- c.2. **D**eus qui diues est in misericordia. 19
c.5. **D**eratis enim aliquando tenebræ. 31
c.6. Non est nobis colluctatio aduersus carnem &
sanguinem. 81
Sumentes scutum fidei, & galeam salutis assu-
mite. 82

Ad Philippenses.

- c.1. **C**vpio dissolui, & esse cum Christo. 75.
c.3. **C**ad brabium supernæ vocationis. 23

Ad Collossenses.

- c.3. **E**xpoliantes veterem hominem. 10. & 27.
Qui secundum Deum creatus est. 21

1. Ad Thessalonicenses.

- c.2. Vt impleant peccata sua semper. 84

1. Ad Timotheum.

- c.2. Mediator Dei & hominum. 22.

2. Ad Timotheum.

- c.1. **V**ocauit nos vocatione sancta sua. 21
c.2. **E**t respiciant à laqueis diaboli. 23.

Ad

INDEX.

Ad Titum.

c.3. Per laticrum regenerationis. 57

Ad Hebraeos.

c.6. **Q**uam sicut anchoram habemus. 22

c.11. **S**ancti per fidem vicerunt regna. 461

1. Petri.

c.2. **Q**ui de tenebris vos vocavit in admirabile

lumen suum. 19

c.5. Parati reddere rationem eius, quæ in eo est fides. 33.

Non dominantes in clerum, sed forma facti gregis. 34

2. Petri.

c.2. **C**anis reuersus ad vomitum. 24.

INDEX

INDEX RERVM MEMORABILIVM, quæ in hoc toto opere tractantur.

A.
Abundantia bonorum temporalium Dei obliuionem, Idolorumque cultum parit. 167
Abraham (cui futuræ beatitudinis promissio facta) Patriarcharum primus & perfectior. 202
Abrahæ facta est repromissio seminis benedicti per holocaustum & sanguinis effusionem. 192
Abraham non legimus improbatum de aliquo peccato, minus de infidelitate vel dubitatione. 202
Abraham non quæsiuit dubitatio de promissione sibi facta, quod terram promissionis possideret. 202
Abraham primus fidei pater, & multarum gentium ductus. ibid.
Abrahæ quando reuelatæ sunt species animalium sacrificandorum in templo. 202
Abrahæ tantum expressè promissa pax post mortem, cæteris implicite. 211
Abraham Patriarcharum primus non tempore, sed separatione à cœtu infidelium signaculo fidei receptione, scilicet circumcisionis, promissio nisq; venturi Messia, & separationis sepulturæ ab infidelibus. 211
Abrahæ fidem & opera imitantes, verè & simpliciter Israelitæ: descendentes ab eo secundum carnem, nomine tantum. 111
Abraham non est iustificatus per circumcisionem, quæ iam iustificatio in lignum fœderis est data. 280
Accidentia pertinentia ad naturæ dispositionem traduntur in filios, si natura genitoris fortis sit. 216
Actus naturalis rectitudine carens ad finem debitum, peccatum est, licet non sit voluntarium. 215
Actualia peccata personalia non transeunt à patribus in filios. 216
Adæ peccato omnes contaminati sumus. 202
Adæ peccatum delendum per effusionem aquæ & spiritus. 205
Admiratio, causa dulcedinis. 415
Admiratio erga Eucharistiæ sacramentum, de quibus esse debet. 416
Admiratio coniunctam habet spem, consequendi cognitionem eius, quod scire desiderat. 416
Adoptio filiorum quid. 204
Adorans sculptile latría, quod ipse non fecit, vnius præcepti transgressor est. 271
Adoratio creaturæ non omnis prohibita, sed quæ soli Deo debetur, nimirum latría. 271
Adorationem latría per externa signa oportet explicare. 271
Aduentus Messiaë varij termini assignati à Iudæis. 522. & 526

Aduentus Messiaë generalis duplex. 130. 175. 547. & 548
Aduentus primus, in forma humili. 175. & 547
Aduentus primi præcipuus effectus & tempus. 175
Aduentus secundus & effectus illius. 176. & 547
Aduentus secundæ tempus Prophetis non reuelatum. 176
Aduentui primo tribuuntur criminum remissiones, quæ tunc erant implendæ: non tumultus vel armorum strepitus. 176
Aduentus Messiaë vera intelligentia abscondita Iudæis. 520
Aduentus Messiaë variæ Iudæorum opiniones. 519
Alexandrum Magnum seruum seruatorum suorum, dixit Diogenes: quod ambitioni & auaritiæ seruiret, quibus Diogenes ac patiens quisq; dominatur. 171
Alfonfus de sancta Maria sancti Ioannis Vrtece cenobium fecit, multique ditauit bonis. 66
Aliud est dicere seruare & custodire legem Moysis, aliud mementote legis Moysis. 283
Alma, lingua punica idem quod virgo. 89
Angeli in figura humana apparent, vt designetur eorum intelligentia, alati, vt promptitudo celeritasq; in exequendis Dei iussis. 270
De Angelorum missione ad annuncianda externa triplex opinio. 395
Anima in scriptura, quandoq; hominem integrum, quandoq; mortuum significat. 459
Animam traduci in prolem error. 214
Animæ defectus in corpus, & corporis redundant in animam, vt ex fatuis fatui generentur. 214
Animæ Prophetarum non fuere in Syna monte Deo legem Moysi dante, neque Prophetiæ spiritum tunc accepere, quo suo quisque tempore vteretur, vt falsò testantur Hebræi. 321
Animus eodem mouetur motu in representantem & representatum. 273
Antichristus apud Daniele vocatur quasi homo, rationem vide. 240
Antichristus vnà cum quarta bestia interiturus. 241
Apparitio Isaiaë facta. c.6. Dei in folio sedentis, in effigie hominis fuit facta. 502
Aquilæ translationis excellentia. 133
Archiepiscopus Burgenfis, zelum Apostolicum circa suam Ecclesiam habet. 6
Argumenta de sumpta ex Thalmudicis scriptoribus contra Iudæos efficacia. 102
Argumenta ex scriptura contra Iudæos, tantum in literalis sensu vim habent. 102
Arma aduersariorum prouidere oportet, & fortiora contra eos parare. 1

INDEX.

Ascensio Christi in cælum probatur scripturæ testimoniis. 551. & 552
Atheistæ multi Genesæ in Ecclesia Italica. 96

B.

Babylonici paruuli quomodo allidendi ad pe-
tram. 84
Babylonia longo tempore fuit destructa, neq; in
ea capita transmigrations manere poterant, vt
Iudæi mentiuntur. 134
Baldachamicus Iob in bonis temporalibus consti-
tuit virtutum præmia. 483
Baptismus D. Pauli Burgensis. 24
Baptizatur D. Ioanna vxor D. Pauli. 29
Beatitudo vltimum à creatura rationali desidera-
bile. 233
Beatitudo spiritualis in terrenorum contemptu,
cælestiūq; amore, & pro Christi nomine mor-
te & persecutione terenda consistit. 233
Beatitudo cælestis quibus nominibus vocetur in
scriptura. 159
Beati in gloria conformabunt voluntatem suam
diuinæ, non solum materialiter sed etiam for-
maliter. 284

C.

Calvinus Iudæorum patronus. 85
Calvinus ex symbolo Athanasij substituit
Alia est persona patris. 85
Calvinus Nizenum symbolum negat, quod de
Trinitate tractet. 86
Calvinus voluit hereses omnes in Alcorani fidem
transformarentur. 97
Caluinistarum sententia ad hereses omnes extin-
guendas, vt omnes dicant animam simul cum
corpore interire, pro nefas. 97
Canonici regulares in cœnobio sancti Ioannis de
Vrteca habitare solebant. 64
Canticorum liber ab Hebræis exponitur de Syna-
goga, sed verius de Ecclesia Dei. 343
Captiuitas Iudæorum transmigratio vocatur, quia
cum honore fuere reducti, secunda, in qua no-
do sunt vocatur à Daniele desolatio. 542
Captiuitatem præsentem Iudæi pati credunt, non
ob Christi mortem, sed vel ob peccatum ado-
rationis vituli, vel ob peccata in primo templo
à suis commissa. 498
Captiuitas, quam nunc patiuntur Iudæi per orbē
dispersi, vt longior ita maior, acerbiorq; Baby-
lonica. 498
In captiuitate Babylonica multi Prophetæ fuere,
quidam & ipsi captiui cum populo, alij prope
finem captiuitatis. 499
In captiuitate, quā nunc patiuntur, Prophetæ nulli,
quod signum est reprobationis eorum. 499
In captiuitate nouissima absq; Rege, Sacerdote,
altari, sacrificio, vnctione, incenso & purificatio-

ne sunt Iudæi, facti Deo & orbi abominabiles.
544
De captiuitatis secundæ sine nullis prophetarum
loquutus est. 542
In captiuitatis Babylonicæ redditu, nonnulli remā
seruere. 153
Cardinalis Seripandus sacri Concilij Tridentini
Legatus, scrutinium D. Pauli Burgensis in lucē
prodire mandauit. 2
Caro humana oblata ex mandato Dei gratū Deo
sacrificium, contra verò Dei mandatum vel in
Idolorum cultum, nefarium. 195
Carthaginenses quare vocati D. Pauli filij. 18
Catharina Ioannis secundi Regis mater verita-
priuari filio suo, fores ciuitatis Segouiensis oc-
cludi fecit. 38
Cæcitas tertia Iudæorum, proprias inuentiones nō
intelligere. 519. 553. & 554
Cæremoniariū veteris legis cultus Christi mor-
te cessauit. 124
Chaldei iustorum oppressores, Nembroth primus
eorum. 238
Charolstadius nullum præter sabbathum festū
agnoscit. 91
Cherubini duo erant in sancta sanctorum, humanā
habentes formam. 269. & 270
Christus non modò populum Iudaicum verum
gentilem saluare venit. 106
Christum personarum acceptorē nō fuisse, pro-
batur Hebræorum testimoniis. 106
Christum verum Messiam probat Iudæorum dis-
persio ipsius occasione. 112
Christus solum secundum carnalem generationē
à patribus descendit, secundum spiritale à Deo.
117
Christi mysteria non quærenda superficialiter.
101
Christus dignitate antecellit Patriarchas, quin &
Angelos etiam secundum Hebræos. 125
Christi aduentus duplex, ad saluandum & iudicā-
dum. 130
Christus passus 42. annis ante destructionem tē-
pli. 136
Christus fidelibus in sanctificationem, incredulis
in offensionis & scandali petram. 124
Christi passio ad salutem hominum ex supposi-
tione necessaria, non absolutè & simpliciter.
184
Christus non vicit vniuersum vi armorum (cuius
victoria spiritualis) vt Dauid inimicos suos. 168
In Christi passione relucet Dei iustitia & miseri-
cordia. 189
Christus præ cæteris Phariseorum criminibus hy-
pocritism eorū arguit, quæ ex omnibus grauissi-
mum peccatum fuit. 507
Christi patientis charitas maior odio omnium Deū
offendentium. 189
Christus non solum sufficienter, verum superabū-
danter satisfecit. 189

Christus

INDEX.

Christus simpliciter dicitur Redemptor, quod eius
dignitatem & excellentiam exaltat. 191
Christus vt homo non diceretur Redemptor, si sola
misericordia & voluntate, citra passionem &
mortem redemisset hominem. 191
Christi passio nisi operata fuisset redemptionem,
non diceretur Redemptor vt homo, sicut neq;
Moyses populi, cuius minister fuit. 192
Christi passio vt Iudæorum inferentium, malefi-
cium potius quàm sacrificium. 194
Christus sanguine eduxit vnctos, cuius effusio sa-
crificium. 196
Christi passio, obedientiæ, humilitatis, aliarumq;
virtutum eximium exemplum. 198
Christus factus est seruus & passus pro peccatis
populi. ibidem.
Christi passio & mors substulit originis peccatum,
quoad culpam impediens beatitudinis con-
sequutionem: non quoad pœnas, ad quas dam-
nati fuimus. 213
Christi passio non abstulit clausuram paradisi ter-
restris, sed cælestis. 214
Christus lapis absq; manibus, id est humana poten-
tia coniuuit statuam, scilicet idolatriam. 220
Christus adubratus in lapide absq; manibus ab-
cisso, ob conceptionem & natiuitatem in car-
ne, non ex virili semine. 224
Christus seruabit circuncisionis præceptum, vt re-
liqua, neque enim venit soluere legem. 281
Christus non solum dedit præcepta verum confi-
lia. 326
Christum in Prophetis promissum, futurum Deū
& hominē verum, probatur scripturæ testimo-
niis. 340
Christus vt Deus nihil postulat à Deo. 340
Christus habuit esse filius Dauid, & Abraham se-
cundum naturalem generationem. 380
Christi ab Abraham & Dauid naturalis propaga-
tio sufficienter traditur, quoad fideles in primis
Euangelij Matthæi verbis. 380
Christum secundum famam publicam (secundū
quam filius putabatur Ioseph) conueniens fuit
credetur à Dauid descendere, idq; in Euāge-
lio traderetur. 381
Christus prius cognitus fuit vt Saluator, etiam ab
electis, quàm vt Deus & homo. 381
Christus prius cognitus vt filius Ioseph, quàm ag-
nosceretur esse sine patre in terris. 381
Christus & ab æmulis, & à discipulis simplicibus,
cognatusq; Ioseph filius reputatus, donec virgi-
nitatis Mariæ mysterium referatum est. 381
Christū sub ratione Messiae, & filij Dauid agnos-
ci à principio expedit, absq; diuinitatis & vir-
ginitatis maternæ reuelatione. 382
Christum vocasse Virginem Mariam matrem nuf-
quam legimus. 383
Christū in corpore glorioso apparuisse matri suæ,
Resurrectionis die dicere, nihil prohibet, quā-
uis Euangelistæ id subtraxerint. 391

Christus instituens sacrificium altaris, excellenter
impleuit legem, quoad triplicem sacrificiorum
causam. 426
Christus legem impleuit, supplendo quod legi dee-
rat. 427
Christi gesta variè vaticinata, quædam apertè quæ-
dam sub ænigmatibus. 433. & 434
Christiani cum sint filij Israël secundum spiri-
tum, quare Christiani non Israelitæ vocantur.
122
Christianis nomen Israel manet in iuramentū exe-
crationis & maledictionis. 123
Christiani in primitiua Ecclesia discipuli Christi,
nunc verò Christiani vocantur, vide causam.
123. & 125
Cibos diuersos disposuit Deus optimus homini,
pro temporum diuersitate & status congruita-
te. 400. & 401
Circuncisio Abrahæ data, in signum fœderis, non
iustificationis. 280
Circuncisio in lege computatur inter cæremonia-
lia. 281
Circuncisio spiritualis perseuerat sub Euangelio
corporalis loco. 281
Circuncisio prima sui diuisione in corporalem di-
uiditur & spiritualem, vtræq; multiplex. 281
Vt circuncisio spiritualis corporali prælat, sic incir-
cuncisio spiritualis, corporali in circuncisioe lō-
gè deterior. 292
Circuncisio corporalis aduentu Euangelij cessa-
uit. 282
Circuncisionem reuocant sectarij. 95
Cognitio Dei, quæ per fidei auditum habetur, ma-
ioris meriti est, & perfectior longè, quàm quæ
per speculationem. 467
Colloquium Patriarchæ Pauli ad Deiparam Virgi-
nem parum ante mortem. 75
Colloquium eiusdem ad Christum. ibid.
Colloquium eiusdem ad beatum Thomam.
ibidem.
Confessio aduersarij in iudicio & disputatione
Logica, pro sufficienti probatione habetur.
143
Congregatio vox æquiuoca in scriptura. 158
Communicatio idiomatum Dei & hominis osten-
ditur scripturæ testimoniis. 365
Concionatores verbi Dei quæ debeant obserua-
re. 31
Concionatores discant à Daniele, orationem, ieiunium,
& pœnitentiæ opera prædicationi præ-
mittere, vt ille prophetiæ 70. hebdomadarum
præmissit. 139
Contrarietatem oblatam in scriptura vt tollas,
scrutandæ sunt vocum significationes vniuocæ,
an æquiuocæ merè, an à consilio sint.
108
Contritio vera D. Pauli. 23
Consilia sub lege non sunt expressè data duplici
ratione. 445

INDEX.

Consilia danda erant, quibus maior dabatur gratia, ad implenda ea. 446
 Cornua decem quartæ apud Danielem bestiarum, varia & diuersa regna ab exordio Regni Romanorum ad usque mundi finem, simul vel successiue futura & Mahometi regnum significabant. 240
 Cornu paruulum, Antichristus intelligitur de genere Iudæorum & humili tribu Dan. 240
 Cornu paruulum futurum circa iudicij diem & mundi finem. ibidem
 Creatio mundi à solo Deo facta, nullo intercedente adiutorio seu ministro extrinseco, vnum est ex fidei fundamentis. 317
 In creatione prima rerum prius fit mentio motus quam temporis. 331
 Credere vera supernaturalia diuina autoritate, seu inspiratione, nullis miris visis, maioris meriti est, quam credere signis sensibilibus miraculose factis. 413
 Credenda de necessitate salutis, in lege Moysis non sunt expressè tradita, sed implicite & figuratiue, sic consilia Euangelica implicite tantum sunt illis tradita. 446
 Crucis signum in syndonibus Iudæorum apparuit, quo die sperabant signum redemptionis suæ à captiuitate, in qua exulant, regnante Ioanne tertio in Hispania. 525
 Culpæ culpis puniuntur. 84
 Cultus verus Dei in corde consistit. 507

D.

Daniel oratione, ieiunio, ac peccatorum confessione, & penitentiarum operibus obtinuit à Deo reuelationem aduentus Messiae, quem prophetauit. 139
 Davidis Georgij secta, Christum venisse cum Iudæis negat. 87
 David Georgius quanta de se iacet. ibidem.
 Davidis Georgij ossa Basileæ combusta. ibidem.
 A David & deinceps domus Regia domus David dicta. 114
 Decimæ primo anno cedebant in Leuitarum usum, secundo assignabantur decimantibus, vt eas vel earum pretium commederent in Hierusalem, tertio pauperibus, qui ordo seruabatur tribus sequentibus annis cuiuslibet hebdomadæ, scilicet quarto anno Leuitis, quinto decimantibus, sexto pauperibus cedebant. 448
 De decimarum solutione in lege variæ Hebræorum opiniones. 447
 Decimæ primi & quarti anni Leuitis cædentes, non erant singulariter assignatæ, vt quilibet Leuita haberet sibi certam portionem, quemadmodum sub Euangelio clerici habent portiones signatas in diuersis locis vel in eodè certam taxam. 449

In decimantis optione erat soluere decimas, cui maluisset Leuitæ. 449
 Deus plus solet dare ex abundantia pietatis, quam ab eo petatur. 140. & 141
 Deo, miserum, esse vel peccare, nullo modo potest conuenire. 517
 De Deo, quæ in concreto dicuntur, in abstracto verificantur. 139
 Dei vnitatem negans, vt hæreticus ab infidelium consortio repellendus. 286
 Dei vnitatem ratione naturali cognouere Philosophi. 286
 Deus cum loquitur in prima, vel de Deo, alius in secunda vel tertia persona, verbo numeri singularis loquutiones huiusmodi eius vnitatem inuunt. 285
 In Deo non est realis distinctio: personarum distinctio excepta. 298
 Deus cum sit super omnia, quæ de eo dicuntur non sunt intelligenda iuxta modum creaturarum infimarum, scilicet corporalium, sed secundum similitudinem creaturarum intellectuum, in quibus etiam similitudo accepta deficit à repræsentatione perfecta diuinorum. 301
 De Deo loquimur humano more verbis & aduerbiis significantibus tempus. 305
 Deum philosophi non norunt verè nominare. 315
 Deus clypeus sperantibus in se contra tela hæreticorum, & tyrannorum persecutionem. 316
 Deus ipse, qui dedit legem Moyse in Sina, missus est à Deo, & spiritu eius per incarnationem. 326
 Dei folius esse ubique per essentiam, præsentiam & potentiam. 328
 De Deo ascensus & descensus metaphoricè dicuntur. 330
 Deus & homo generant hominem, ille vt prima & remota, hic vt proxima causa. 192
 De Deo multa dicuntur in scriptura, quæ sine motu fieri non possunt. 330
 Denominatio in naturalibus & supernaturalibus fit à digniori. 125
 Deserto bonorum temporalium ad eos pertinet, qui Deo eiusque obsequiis mancipantur. 449
 A destructione primi templi, ad secundam destructionem fluxere anni 490. septuaginta quidem, quibus durauit destructio facta à Nabuchodonosor 420. reliqui à principio ædificationis templi ad eiusdem per Romanos usque destructionem. 145
 Differentia, quæ debet esse inter Prophetas & Prophetarum interpretes, quoad modum tradendi doctrinam. 518
 Ad dignitates Israeliticas non omnes recipiebantur. 118. & 119
 Dilectionis Dei & proximi præcepta duo ex parte obiectorum, vnum ex fine. 258

Ad di-

INDEX.

Ad dilectionis præceptum referuntur decalogi præcepta, seu conclusiones per principia communia. 258
 Dilectio Dei explicita & perfecta tradita Deuteronomij. 6. capite, omnium præceptorum diuinorum custodiam complectitur. 260
 Diligentia prudentiæ iungenda. 43
 Dies primus descensus Mannæ in deserto non fuit prima hebdomadæ dies, quæ Hebraicè vna sabbathorum dicitur. 279
 Dies nouissimi dies Messiae secundum Hebræos. 133
 Disciplina pacis nostræ doctrina Christi, per quam pacem spiritualem consequimur. 189
 Diuitiæ, religiones corrumpere solent. 65
 Diuina præscientia & dispositio quassari non potest. 184
 De diuinis bene loquitur, qui Deum habet in se, quoad intellectum & affectum. 305
 Doctrina Thalmudica nōdum fuerat redacta ad volumina Christi tempore. 102
 Doctrina Christi omnibus populis communis. 169
 Dominicis diebus piscibus vescuntur protestantes aliquot, in odium catholicorum. 92
 Domus duæ, de quibus Iudas duo status præcipui, regalis videlicet & sacerdotalis. 115
 Dominus Iuda & domus Israel vna domus, David, tamen Reges Israel successiue fuerint, multi. 114
 Dominicanam religionem ardentè amauit D. Paulus. 54
 Donatio magni Constantini in fauorem Ecclesiæ atheniensibus esse perhibetur. 234
 Datus censuris, quas Hebræi Midoch vocant, scilicet iustitiæ, fidelitatis, & misericordiæ Adonai nuncupatis, mundum gubernat Deus. 185
 Dulcedo spiritalis intelligitur quodammodo ad similitudinem dulcedinis corporalis. 45
 Dulcedo spiritalis in Eucharistia gustatur in suo fonte. 45
 Duo ablata tribui Iudæ titulus Regius, & Sanhedrin diuersis temporibus, licet non valde ab inuicem remotis. 137

E.

Euangelici Iudaizantes quid de Christi diuinitate sentiant. 86
 Euangelici isti verum scripturæ sensum corrumpere nituntur. 83
 Euangelici isti cum Iudæis sabbatizant. 91
 Ex Euangelicis prodire Atreistæ. 96
 Ecclesiæ cunei eleganter dispositi in Concilio Tridentino. 1
 Ecclesia non auro aut gemmis ditatur, sed præclaris patrum doctrinis. 3
 Ecclesia turris David, sortiam armatura, sanctorum patrum doctrina sunt. 3

rum patrum doctrina sunt. 3
 Ecclesia Burgensis D. Paulo offertur, quam recusat accipere. 44
 Ecclesiam sancti Pauli ciuitatis Burgensis liberalissima elemosyna construxit Dominus Paulus. 54
 Ecclesia super duas, pietatis videlicet & doctrine, columnas fulcienda est. 60
 Ecclesiæ excellentia in structura. 62
 Ecclesia quot nialis referta. 80
 Ecclesiæ regnum à cæteris regnis longe differt. 228
 Ecclesiæ & Christi regnum cur dicuntur cælorum & Dei regnum. 228
 Ecclesiæ potestas videtur deduci ex Isaia cap. 22. 229
 Ecclesia à Christi passione per 400. circiter annos grauiter afflictæ. 231
 Ecclesia quamuis afflictæ, non tamen desit esse perfecta. 232
 Ecclesiæ proprium cum persecutionem patitur florere, cum opprimitur crescere, cum contemnitur proficere, cum læditur vincere, cum arguitur intelligere, stare cum superari videtur. 332
 Ecclesia habuit suum esse perfectum à Christi passione per solam Pontificalem potestatem. 230
 Ecclesia ab Apostolorum tempore ad Siluestrum vique nimum ditata bonis spiritualibus. 233
 Ecclesia floruit frequentibus triumphalibus martyribus à beato Petro ad Siluestrum usque Papam. 233
 Ecclesia, si se nunc expediret dominis, potestatis & possessionibus secularibus, vt erat Apostolorum tempore, non esset minoris dignitatis & perfectionis inbecillior quamuis viribus ad coercendos rebelles, quod maximè necessarium. 234
 Ecclesia successit synagogæ, quia fidei eadem veterum patrum & Apostolorum. 343
 Ecclesia Regina, quia Christo Regi cōiuncta spōsa sponso. 343
 Elemosynarum distributio populi gratiam pastori conciliat. 53
 Elemosynis impertiendis liberalissimus D. Paulus. 53
 Episcopis quanta sint dona à Deo comissa ad populi gubernationem. 33
 Episcoporum speculum D. Paulus. 47
 Episcopi studium in Ecclesia ditanda esse debet. 60
 Episcopi Dominum Paulum Episcopum imitentur. ibidem
 Episcopalis officij vera ratio. 34
 Episcopatum Ecclesiæ Burgensis D. Alphonus de Carthago patre superflite D. Paulo eiusdem Ecclesiæ Episcopo, accepit. 72

INDEX.

Epitaphium sepulturæ D. Mariæ matris D. Pauli. 46
 Epistolas gratulatorias Dominus Paulus ad vxorem mittebat de illius conuersione desiderata. 30
 Æternitas tota simul. 305
 Æternitas coexistit temporum differentiis. 310
 Euaristus Pontifex, Hebræi (nomine Iudas) filius, patria Bethlehemitica. 50
 Eucharistia debite sumpta, venialia purgat. 405
 Eucharistia non remittit mortalia, rationem vide. 406
 Eucharistia digne sumpta, quidquid corporalis cibus corpori, id ipsum & animæ confert. 405
 Eucharistia digne sumpta, excellit cibos omnes corporeos, quod fumentibus vitam æternâ præstat. 407
 Eucharistia digne sumpta, effectus spirituales similes effectibus corporeis, Mannæ respondentibus in fumente operatur. 408
 Eucharistia miraculorum occultorum, quæ ad meritum fidelium augendum fiunt maximum. 411
 Erga Eucharistiæ sacramentum, quandoq; fiunt mira visibilia, licet raro, ob causas Dei filio notas. 412
 Eucharistiæ finis, duplex, proximus & remotus. ibidem.
 Eucharistiæ sacramentum qua ratione sacrificiû, qua verò viaticum. 420
 Eucharistiæ sacrificium vbique terrarum offertur Deo, vetera non nisi in templo Hierosolymitano, vel ad hostium tabernaculi. 420
 Eucharistia propriè laudis sacrificium. 428. 431. & 433
 In Eucharistiæ sacrificio quæ consideranda. 430
 Eucharistiam in mortali offerens Deum inhonorat. 432
 Eucharistiæ sacrificium figuratur in Melchisedech. 434
 Eucharistiæ sacrum mysterium reuelauit Melchisedech Abrahamæ, de bello reuertenti, iuxta Hebræorum sententiam. 435
 Eucharistia varia nomina sortitur. 436. & 437
 Eucharistia quos effectus operatur in anima. 406 & 407
 Exortatio Domini Pauli ad vxorem post conuersionem. 30
 Excæcat Deus hominem, subtrahendo gratiam ab illo, quæ intellectum illuminat, & affectum mollificat, qua subtracta, homo remanet excæcatus in intellectu, & obduratus in affectu, ex propria ipsius hominis malitia. 504
 Excæcatio vt pœna tribuitur Deo, vt culpa transgressoribus. 505
 Excæcatio Iudæorum magnum miraculum, & pœna hypocrisis eorum. 507
 Ezechielis visio c. 40. de cælesti Hierusalem, in-

telligitur etiam de Ecclesia sanctorum, in hac vita commemorantium. 160
 Ezechiel inter reliquos Prophetas pluribus vitur parabolis. ibidem.
 Ezechiel per modum præcepti ponit aliqua, quæ tamen sumenda sunt per modum consilij. 162
 Ezechielis visio rotarum & animalium inter Hebræos tanti erat, vt non liceret eam in publico exponere. 351
 Eandem quidam referunt ad mundi præcipuas monarchias, falso tamen. 351
 In eadem visione per hominis similitudinem, super seraphini throni similitudinem positam, intelligit Deum vniuersæ creaturæ præsidem. 351. & 352

F.

Faciem suam Deus abscondit malis, nunquam autem bonis. 154
 Facies Dei, ipsius gratia, quam nunquam abscondit fidelibus suis ibidem.
 Faciens sculptile intentione, vt adoretur latria, & sic adorans illud, duplex transgreditur præceptum. 271
 Faciens illud, non vt adoretur latriæ cultu, neque adorans illud, nullum transgreditur præceptum. 271
 Fecunditas & sterilitas terræ sub lege ex meritis pendebat populi vel demeritis, non sic sub Euangelio. 402
 D. Ferdinandus à Couarrubias Regem sanctium coronat, anno 1284. 25.
 Dominus Ferdinandus infans tertiam clauem testamenti Regis Henrici sibi & Reginæ serua-bit. 37
 D. Ferdinandus infans, Aragoniæ Rex declaratur. 42
 D. Ferdinandus Aragoniæ Rex instat apud D. Paulum, vt Ecclesiam Burgensem fidei suæ commissam accipiat. 44
 Fides & charitas vera, & maxima spiritualia bona nimium florere in primitiua Ecclesia. 233
 Fides fundamentum virtutum Theologicarum, sicut humilitas reliquarum. 378
 Fides Virginis, vt reliquæ virtutes ipsius summam. 389
 Fide vera fit homo dignus exaudiri à Deo. 377
 Fides discipulorum ante Domini in cælum ascensionem modica, spesq; debilis. 389
 Fide vera, quæ primæ nititur veritati, firmiter certiusq; hæret cognitis per eam fidelis, quam cognitis per sensum, vel per naturalem intellectum. 416
 Filiatio quot modis in scriptura accipiat. 109

Filij

INDEX.

Filij Israel duplices secundum carnem, & secundum imitationem. 109. & 110
 Filij Israel, qui nominantur secundum Hebræos. 111
 Filij Prophetarum, qui in prophetia succedunt. ibidem.
 Filij Israel, nomine, non re, qui non faciunt opera filij. ibi.
 Filius non punitur spiritali pœna pro peccato parentis, nisi participet illud origine, vel imitatione. 214
 Filij veri, qui de substantia Patris secundum similitudinem sunt geniti. 303
 Filij multipliciter dicuntur in scriptura. ibidem.
 Aliqui dicuntur filij eorum, à quibus non sunt geniti naturaliter, alij à contra geniti dicuntur ab aliquo, eius non sunt filij. ibidem.
 Filij Dei multi dicuntur in numero plurali, in singulari solus verus Dei filius. 304
 Filius, vt in paternis bonis succedit, bifariam dicitur. 379
 Filius naturalis plerumq; patri in moribus similis. ibidem
 Filius putatiuus succedit parenti, nec dum in bonis fortunæ, verum in nobilitate. 379
 Fipis optimi rationem habet. 165
 Forma substantialis proportionatur materiæ. 173
 Fortitudo D. Pauli commendatur. 47
 Fortitudo eiusdem contra Iudæos. ibid.
 Fortitudo animæ eo melior corporis fortitudine, quo ipsa est corpore melior. 171
 Fortitudo Christi, abscondita fuit in passione eius. 345
 Fructus Redemptionis operatæ per Christum in Eucharistiæ sacramento, spiritaliter sumpto, sentitur. 416
 Frustra fiunt per plura, quæ possunt fieri per pauciora, in naturalibus & diuinis, verum & quo sentit. 185
 Fundamentum virtutum virginalium duplex. 378

G.

Gaudium vniuersale, ex promotione Domini Pauli ad Ecclesiam Burgensem. 45
 Generatio in diuinis intelligitur secundum emanationem intelligibilem, verbi intelligibilis, à dicente. 301
 Generatio in Deo non nisi æterna. 303
 Gentes ad fidem & Christi cognitionem adducendas. 106. 555 & 556
 Genuflexiones, tam latriam, quàm duliam adorationem innuunt. 272
 Gladius versatilis terrestris, paradisi ingressum impediens, non numeratur in bonis spiritalibus. 213
 Gloriæ vanæ sectatores, alios contemnunt. 490

Gratia, quæ se in martyribus ostendebat, abundantior fuit in primitiua Ecclesia. 154
 Gratitude religiosorum cœnobij sancti Pauli Burgenensis erga D. Paulum. 61
 Gubernatio nulla recta, amore, timoreq; diuino sublato. 41
 Gubernatores Regni Castellæ & Legionis, quatuor sui loco instituit D. Ferdinandus Aragoniæ Rex. 42
 Dominus Gundisaluus Domini Pauli primus filius Episcopus Placentinus, deinde Seguntinus. 17

H.

Hebdomada in scriptura dierum vel annorû, Iubilei vero figmentum, scripturæ dissonum, & vsui communiter loquentium. 142
 Hebdomada vltima Danielis Christus passus est. 144. & 547
 De hebdomadarum Danielis quantitate & initio. 141
 Hebdomadæ Danielis annorum sunt. 142
 Hebdomadæ Danielis, ab exordio sermonis cœperunt, & quid per exitum sermonis intelligatur. 143
 Hebdomadæ Danielis cœpere à destructione primi templi, terminanturq; in destructione secundum. 145
 In qualibet hebdomada annorû erat vnus annus sabbathi terræ, nimirum septimus. 448
 Hebræi partem genealogiæ relatæ à Matthæo, accipiunt vsque ad Zorobabel, non vltra. 380
 Hebræi asserunt sanctos esse, in suburbio paradisi vsque ad aduentum filij Phares, idest Messias. 210
 Henricus Rex tertius, viros insignes ad dignitates promouit. 33
 Henricus Rex tertius, in dignoscendis viris præstantissimis insignis. ibid. & 35
 Henrici Regis tertij tempore viri præstantissimi fuere in suo Regno. 35
 In huius Regis Regni initio cædes magna facta est in Iudæos per vniuersam Hispaniam, & vltra Pyrenicos. 524
 Henricus Rex tertius comitia Regni Toleti celebrat. ibidem.
 Henricus Rex Regni & animæ suæ negotia cum D. Paulo contulit ibidem.
 Henrici Regis mors comendatione dignissima. ibidem.
 Hæreticorum nonaginta dogmata diuersa in Germania. 79
 Hæretici quantam cladem inferant orbi. 79
 Hæreticos Sansonis vulpibus figuratos. ibidem.
 Hæretici omnes sub Euangelij larua decipere nituntur. 100

O 4

Hæretici

INDEX.

Hæretici omnes sua dogmata Euangelium esse dicunt. 100.
Hæreticorum voces non sunt audiendæ. 81
Hæretici in castris Iudæorum descendunt, & armis eorum contra catholicos se defendunt. 1
Hæretici in Iudaismum, Mahometismum & Atheismum prolabantur iusto Dei iudicio. 82
Hæretici Pharisæorum more falsis interpretationibus legem corrumpunt. 89
Hæretici imagines non ferunt. 92
Hæreticorum multi matrimonium secundum leges Mosaicæ in affinitatibus cum Iudæis celebrant. 93
Hæretici multi ex monachis se maritos fecerunt. 93
Hæreticorum insatiabilis libido. 94
Hæretici Mahometis peiores. 96
Hæretici Iudæorum fratres. 97
Hæretici vel à Iudæorum stirpe progeniti, vel maiores eorum Iudæorum sectam profitentur. ibidem.
Hæreticorum capita primaria multa à Iudæorum stirpe descendunt. 98
Aduersus hæreticos omnes latebræ quærendæ. 99
Hæreticorum morbus quomodo curandus, ibid.
Hæreticos vocant Iudæi Nazareni discipulos. 181
Hæreses ad suam originem reuocare, refutare est. 99
Herodes interfecit omnes Rabbinos collegij Sanhedrim. 136
Herodes infantes omnes ab imatu & infra occidit, & etiam Sanhedrim, diuersis tamen temporibus. 137
Hierusalem inferior dirigitur ad superiorem. 159
Hierusalem æquiuocè à consilio accipitur in scriptura. 159
Holocaustum inter sacrificia Mosaicæ primū obtinet locum. 482
Homo sibi simile generat in specie, non secundum indiuiduum. 216
Homines non compelluntur modò ad idolorum cultum, sicubi colunt illa, vt Chaldæorū & Romanorum temporibus. 221
Homini contra se dicenti, creditur in forensi iudicio, non tamen pro se dicenti. 232
Homo debet pati culpam in se iniuste referri, quæ quod in Deo putetur esse iniustitia. 477
Hominem condere & viuificare solius Dei est. 329
Honores mundi impediunt Dei veram cognitionem. 167
Honor exhibitio reuerentiæ est, in signum virtutis. 433
De honore parentum præceptum seruauit Christus, non solum erga matrem quæ vera & sancta parens erat, verum etiam erga Ioseph, qui fama tantum. 383

Humilitas eximia virtus, per quam Dei gratia homini conceditur. 198
Humilitas à Philosophis nunquam numeratur inter virtutes morales, neque intellectuales, ab scriptura verò & sanctis vt magis & virtutum fundamentum commendatur. 372.
Humilitas vera tædium habet, cum proprias commendationes audit. 375. & 377
Humilitas virginis cur potius exprimitur quàm aliæ eius virtutes. 375
Humilitas sola quamlibet magna absq; alia virtute non est commendanda. 377
Humilitas Virginis non manet in gloria, quoad hunc actum se vilescere, sed quoad hunc imis adhærere. 385
Humilem esse in abiectioe, non est magnum, rara virtus humilitas commendata, vel honorata. 373
Hypocrisis simulata bonitas, secundum Gregoriū, duplex iniquitas. 457
Hypocrisis Iudæorum causa excæcationis eorū. 506
Hypocrisis directè opponitur virtuti veritatis. 508
Hypocrisis simpliciter considerata, vt simulatiōnem dicit, non est ita grauis vt homicidium, & aliquando est veniale: Pharisæorum tamen hypocrisis grauisimum fuit, vide causam. 508. & 509
Hypocrisis corruptrix omnium morum. 509
Hypocrisis Pharisæorum triplici veritati opposita. 510

I.

Iconomachi, veteres & noui valde crudeles & impij. 92
Iconomachi noui in catholicos crudelissimi. ibidem.
Idolatria Mosis & prophetarum tempore nõ potuit extirpari, non solum à gentibus, verum neq; à Dei populo. 219
Idolatriæ repulsam ab orbe per destructionem flatuæ designatam, significauit lapidis incrementum in montem, ab Esaia & Michea Prophetis longe antea decantatum. 216
Idolatria cepit in mundo, à tempore Enos, iuxta Hebræorum sententiam. 423
Ante Idolatriam fuit in mundo sacrificiorū Deo oblatorum vsus. ibi.
Ieiunantes vespertino tempore deuotius orant, quod in Daniele ostensum fuit. 139
Ieiunauit bis Moyses 40. diebus & 40. noctibus. 454
Ieiunio adepti sunt tres pueri scientiam & disciplinam in omni libro, & sapientiam Daniel præter hoc, visionem quoque intelligentiam. 455

Ter

INDEX.

Perseuerantia Daniel Messia aduentum accepit. ibide m.
Ieiunio & oratione obtinere Niniuitæ sententiæ contra se à Iona promulgatæ reuocationem. 455
Ieiunium, vt virtutis actus, per rationem ordinatur ad aliquod honestum. 456
Ieiunium virtuosum ad tria principaliter sumitur, scilicet mentis eleuationem, carnis compressio nem, Deoq; pro peccatis satisfactionem. 456
Primum Mosis ieiunium, triumq; puerorū & Danielis ad primam speciem pertinet, secundum Mosaicum ad tertiam: Niniuitarum verò ad secundam & tertiam speciem. ibid.
Ieiunia & indumenta faccinea, & id generis alia quandoq; etiam in non veris pœnitentibus commendantur à Deo. 456. & 457
Ignorantia aggrauas peccatum duplex, alia cum peccator vult ignorare, quæ agere tenetur, vel omittere, vt liberius peccet, alia cum quis ex malitia passionis, errat in electione agendorum. 504. & 505
Illiricus Heructus cum Caluino & aliis negat Christum aliam personam à patre. 86
Illiricus damnatur ab Vitenbergensi Academia. ibidem.
Imagines facere, non est prohibitum, sed tantum cultus latræ earum. 169
Imagines inter Christianos, ad hoc potissimum fiunt, vt simplicibus ad memoriam reuocent sanctorum gesta virtuosa, quibus excitentur ad Dei laudem & sanctorum imitationem. 271
Imago quæuis dupliciter consideratur, in esse rei, & in esse repræsentationis, primo modo non, sed secundo adoratur. 279
Imolatio agni Paschalis vltima dicitur. 424
Imperium Christi, apud Isaiam. 9. capit. fuit legis iugum. 345
Inarnationis & Trinitatis mysterium in quo differunt. 364
Inarnationis mysterium primo capite Ezechielis contentum, in eo quod dicit, quasi similitudo hominis erat super thronum positum super animalia & rotas. 367
Inquisitor primus in Hispania fuit Ioannes à Turæ recremata, postea Cardinalis. 98
Inquisitores Hispaniæ origines Iudæorum inquirunt, literis sacris edocti. 98
Iob commendatur à Deo de sapientia & intelligentia. 467
Iob petitio quærentis à Deo causam flagellorum, quæ patiebatur, iustus & innocens, irrationalis erat. 491
Opinio asserentium librum Iob à Moyse conscriptum esse vero similis. 490
Iob triplici causa non respondit, Helui, licet responderet aliis tribus. 487. & 488
Iob acius condemnatur ab Helui, quàm ab aliis tribus amicis. 487

Iob amici potuerunt cognoscere iustitiam illius ex multis. 486
Iob tres amici suo quisq; modo à reliquis longè diuerso iustitiam ipsius impugnabant. 482.
Iob verum iustorum præmium, veramq; reprobatorum punitionem, in futura, non in præsentia vita possuit. 471
Iob non credidit quempiam iniustum, quod in hac vita tribuletur, neque id verum secundum fidem. ibid.
Iob firmiter credit, diuinam prouidentiam vniuersos humanos actus complecti, ibidem.
Iob, de quo reprehendatur à Deo. 477
Iob, conceptioni & natiuitati suo maledicens, non repugnauit perfectioni suæ. 478
Iob secundum rationem superiorem, plagas suas cum gratiarum actione, suscepit. 479
Ordo tentationis Iob per omnia similis tentationi Adæ, nisi quod Iob uxorem obiurgauit, non Adamus. 475
Iob aduersarij de secta Saducæorum fuere. 470
D. Ioannæ vxoris D. Pauli ad fidem conuersio. 29
D. Ioannæ vxor D. Pauli ab ipso catechizata. 29
Ioannes secundus regnare cepit, anno 1407. ætatis suæ 22. 57
Ioannis secundi æducatio ad Reginam matrem, & ad Ferdinandum infantem, & ad D. Paulum pertinet. 38
Ioannes prius Iudæos à publicis officiis exulauit, iurisdictionemq; in criminalibus exercere, etiam inter ipsos Iudæos, vetuit. 523
Ioanes de Velasco, & Didacus Lopez à Stunica à cura Regis Ioannis habenda, prætio semouetur. 38
S. Ioannis Vrtece cœnobij historia, tam de fundatione, quàm de reparatione per D. Paulum facta, & legatum quod ipsis patribus reliquit. 64
Iudæorum potentia in Hispania. 48
Iudæorum potentiam abominatur D. Paulus. ibi.
Iudæorum pessima interpretatio, ad locum Genes. 49. Non auferetur sceptrum de Iuda. ibidem.
Iudæi suo halitu Hispaniam insciebant. 50
Iudæi segregati à Christianis in Hispania, ibi. & 97
Iudæorum primarios in Hispania interfecit Rex Petrus, cognomento crudelis. 524.
Iudæi, in Hispania, antiquo suadente hoste, maioribus præficiantur honoribus & officiis, in ipsis quoq; Regum domibus. 523.
Iudæi ab Hispania relegati. 50. & 98
Iudæorum nomen, quomodo execrabile. 128.
Iudæi mendaces. 135.
Iudæorū regimen comissum 70. senioribus. 136.
Iudæi, Prophetias de Messia ex tortè exponunt. 143.
Iudæi per vias obliquas veritates fugiunt. 145.
Iudæis malis clausa est incarnationis Christi cognitio, bonis minimè. 150.

O 5

Iudæi

INDEX.

Iudæi congregandi per Messiam. 151.
Iudæorum congregatio duplex, corporalis & spiritalis, ibi.
Iudæorum corporalis congregatio, quomodo & quando facta, ibid. spiritalis verò per Messiam. 152.
Iudæi Romanis, Machabæorum tempore confederati, quod fœdus Daniel ditiusum regnum vocat, scilicet quòd cultibus, ritibusq; diuinis differrent. 227.
Iudæi, pro maiore parte, non crediderunt mysterium passionis, neq; hodie credunt. 268.
Iudæi moderni, cõfundunt quantum possunt, scripturas sacras, de Christo loquentes. 345.
Iudæis signotum peccatum, pro quo diutinã hanc captiuitatem, patiuntur à destructione secundi templi. 501.
Iudæi perfidi præsentis, præteriti & futuri, à destructione secundi templi, ad finem vsq; seculi, probant & laudant peccata in Christum à maioribus eorum comissa. 501.
Iudæi à vera intelligentia scripturarũ, in locis pertinentibus ad Christi cognitionem dupliciter declinant. 507.
Iudicium criminale, non licebat ferre Iudæis, extra terram promissionis. 135.
Iulianus Pomerij, genere Iudæus, tandem Archiepiscopus Toletanus. 531.
Iustitia exercita absq; iniquitate, perficit Dei opera. 188.
Iustitia diuina relucet in eo, quod nõ solum satisfactionem æquivalentem, sed superabundantẽ accepit de peccato. 190.
Iustitia originalis traducta fuisse in posteros, Adã nõ peccante, vt traducitur illius priuatio, in quo deordinatur à fine vltimo. 216.
Iustitia sempiterna, vocatur à Daniele, Messias, & Sanctus sanctorum. 140.
Isaac qua ratione dicitur sanctificatus ex vtero. 209.
Isaias prophetans redemptionem Babylonicam per Cyrum, subito transit ad redemptionẽ futuram per Christum. 324.
Israel, Iacob & Iuda, quinq; modis accipiuntur, in scriptura. 115.
Israel interdum refertur, ad carnalem propagationem, interdum ad mysticam per assimilationẽ operis. 110.
Israelis domus est. 114.
Israelitæ Christi fidem amplectentes, dignitates etiam Ecclesiasticas accipere possunt. 126. & 129.
Israelitici secundum carnem, descendentes ab Israel, non omnes per Christum saluãdi sed pauci. 107.

L.

Latria soli Deo debita. 271.
Latria principaliter consistit in corde. 272.
Latria mentalis apud omnes eadem, externa di-

uersa, pro ratione temporum & regionum. 272.
Laudes cœnobij S. Pauli ciuitatis Burgenlis. 55.
Leonum imagines erant intra Sancta sanctorum, vt sumus sacerdos Regni Iudæ, quod in Israel præcipuum erat, recordaretur. 207.
Leonis figura erat, in vexillis tribus Iudæ. 270.
Leuitica tribus, legitimo iure, Deum incarnatum possidet. 8.
Leuitica ex gente Deus sacerdotium instituere voluit, ibidem.
Leuiticę tribus viri ex quauis alia tribu vxores ducere poterant. 17.
Leuitæ, à cætera populi turba, separati erant, vt ministerio templi, & studio diuinorum essent intenti. 52.
Leuitæ tenebantur seruire in templo vel tabernaculo à vigesimo quinto anno vsq; ad quinquagesimum. 251.
Leuitæ sanctificati fuere primogenitorum loco. 275.
Leuitæ in scriptura inter pauperes computabantur, quòd egerent. 449.
Lex Messias, in humilitate & mansuetudine, nõ in timore, sicut lex Moyfis data. 123.
Legis veteris & nouæ collatio, D. Paulum ad fidẽ stimulabat. 20. & 21.
Legis Mosaicę condiciones, ibi.
De legum differentia quæstio S. Thomæ contulit, D. Paulo ad fidei conuersionem. 21.
Leges quas aduersus Iudæos Ioannes Rex secundus tulit, D. Pauli ordinatione fecit. 49.
Legis diuinæ meditatio, vnica D. Pauli delectatio. 52.
Leges Moyfis iudiciales seruandas cum Iudæis, hæreticorum multi docent. 94.
Lex noua alio modo erat danda quàm vetus. 245.
Lex noua, fœdus nouum, & pactum secundũ. 245.
Lex Messias alia à lege Moyfis, quæ vana dicitur collata nouæ, quòd per eã homines, suum finẽ non consequebantur. 245.
Lex tota, quoad præmium, & meritum, pendet ex duobus præceptis, dilectionis Dei & proximi. 253.
Leges quas Deus instituit mutare potest, absque sui mutatione. 266.
Legi Moyfis nemo de populo poterat aliquid addere aut demere, nisi Propheta Dei autoritate. 162. & 167.
Lex noua obligat ad semper, vt naturæ lex. 259.
Lex Moyfis obligauit vsq; ad nouam legem, ad quam disponebat, in quam ordinabatur, sicut imperfectum ad perfectum. 255. & 262.
Legem impleuit Christus tribus modis, qui apparent in institutione sacramenti Eucharistiæ. 421.
Lex noua, multis nominibus Mosaicam excellit, ibidem.
Lex Mossis, quoad aliqua, obligat tempore gratiæ. 258.
Lex Mossis, & contenta in libris canonicis veteris testamẽti, vtilia nobis, etiam post datam nouã, & ad

INDEX.

& ad nostram doctrinam scripta. 256.
Legislatio tribuitur Filio, quia ad sapiẽtiam pertinet, quæ cõmunis, licet tribus personis, Filio tamen appropriatur. 328.
Loca sacra olim colebantur & reuerbantur, pedum discalcatione, modò secus. 272.
Locus Esaiæ 53. propter tria nequit referri ad populum Iudaicũ licet variè attritũ, vulneratũq; in hac captiuitate, in qua exulat. 180.
Locus Deutero. 18. duorum Prophetarum suscitãdorum meminit, quorum primus futura annũciaret, non tamen daret legem, secundus vtrũq; præstaret. 248.
Limbus patrum Hebræi suburbium paradisi vocant. 210.
Limbus, dictus Abrahæ sinus, quia sibi pax post mortem fuit annunciata, in qua quiescerent fideles. 212.
Liure Christi sanati sumus, non tantum effectiue & meritoriè, verum doctrinaliter. 198.
Lucubrationes super scripturã Ecclesiæ propriã donauit D. Paulus. 61.
Lutherus quomodo ex semita erroris, quã semel fuit ingressus, viam diuinę iræ aperuit. 82.
Lutherus diaboli magisterio vsus. 83.
Lutherus ex scriptura deleuit quęcũq; suis dogmatibus contraria. 90.
Lutherus in epistolam D. Iacobi impiè debachatur, ibidem.
Lutherus 1500. errores, in bibliis sparfit. 91.
Lutherus diem Dominicũ Paschæ immutare cupit, ibidem.

M.

Machabæi de tribu Leui Sacerdotes erant. 13. & secundum lineam maternam de tribu Iuda. 136.
Machometani cum Euangelicis in quibus conueniant. 95.
Malactias Prophetarum vltimus initio secundi tẽpli floruit, à quo vsque ad Christum fluxere anni 400. & plures. 283.
Manna durauit in tabernaculo, vsque ad primam templi destructionem. 400.
Manna quotidie dabatur populo, nõ semel in multos, vel dies, vel menses, vel annos. 402.
Manna expediebat in cibum populo rudi & incredulo, vt in fide conualsceret. 402.
Mansuetudo maior veltanta atque Christi Domini non legitur. 198 a.
Maria Deipara ex Leui & Iudæ tribu originem traxit. 9. & 17.
Maria virgo Paulo de sancta Maria miraculosè apparuit. 10.
Maria virgo, licet virtutes omnes haberet, de humilitate gloriatur. 373.
**Mariæ virginis virtutes heroicę & quasi diuinę, de quibus Aristoteles 7. Ethicorum, 373.
 Maria meruit esse mater Dei de congruo.** 389.
Maria virgo non eguit certiorari de resurrectione

ne Filij per Angelos, propter eximiam fidem suam. 357.
Maria D. Pauli mater quando baptisate abluta, 13. ex qua stirpe, ibidem.
Matrimonium inter D. Paulum & vxorem dissolutum. 28.
Matrimonium dissolui posse leuibus de causis, Caluinus docet. 94.
Matrimonium dissoluit Hæretici cum Iudæis, propter adulterium, ibidem.
Messias futurus erat scandalum Israel, tam in maioribus, quàm in minoribus. 113.
Messias officium cuique pro ratione meritorum referre præmium, ibidem.
Messias Deus & homo. 114.
Messias futurus ex Abrahę semine de tribu Iudæ, & de fructu David. 116.
Messias prius ad Sion venit, non credentibus verò Iudæis, ad gentes. 121.
Messias primus aduentus in forma humili, secundus ad iudiciũ in maiestate. 130. & 131.
Messiam venisse ante Machabæorum tempora, male probare nituntur quidam. 135.
Messias aduentus designatus, per 70. Hebdomadas Danielis. 138. & 140.
Messias & iustus & iustitia per excellentiam. 139.
Messias an nomine iustitiæ sempiternę intelligatur, in quo sensu Daniel de eo Prophetauit. 139.
Messiam an voluit Daniel in sua oratione petere. 140.
Messias iustitia sempiterna, & Sanctus sanctorum etiam secundum Thalmudistas. 140.
Messias tempus præterisse. 148. & 149.
Messiam vêturum, anno à creatione mundi, 5118. contendit Rabbi Moyses Gerundenis, cui ad stipulantur Rabbinorum multi. 149.
Messias redempturus erat populum à peccato, patiendo crudelias, acerbamq; mortẽ. 178. & 183.
Messias, Patriarchis, Prophetis & Saluatoribus cõtis excelsior. 172.
Messias nõ erat futurus personarũ acceptor. 106.
Messias tempore è gentibus assumẽdi ad sacerdotium. 119.
Messias ante venit in mundum, quàm sceptrum auferretur de Iuda, ante etiam gẽtes aggregatę sunt ei per passionem, quàm scriba de filiis eius auferretur, idest Sanhedrim. 138.
Messias secundum Doctores Hebræos vocandus erat nomine diuino proprio. 349. & 350.
Messias multis nominibus diuersa ratione, nominatur ab Hebræis. 350.
Midã & Midoch, relata ad res corporeas, mensuram significant, relata ad spiritalia, proprietatẽ. 297. & 298.
Miracula visibilia frequentia fiebant in datione, & sumptione Mannæ, apud Hebræos, & quæ ratio. 401.
Miracula diuina, quoad eorum fines proximos in duplici differentia. 411.

INDEX

Miracula publica seu visibilia non sunt circa Eu-
charistiæ Sacramentum, vt olim circa arcam
testamenti, & quæ ratio, 412.
Miracula occulta & abscondita, vt plurimum fa-
cta sunt in nouo testamento, 411.
Miracula partus virginæ & Dominicæ Resurre-
ctionis fide sola agnoscuntur, quorum oculta-
tio, fidelium meritum vel efficit, vel auget, 411
Missam solennem Deiparæ Virginis singulis die-
bus Sabbathi in propria Ecclesia offerendam,
D. Paulus fundauit. 56. alias fundationes
vide. 58.
Misericordia magna Dei relucet in eo, qui ob nul-
la mundi aduersa à rectitudine & cordis iusti-
tia, ac veræ fidei confessione recedit, 155.
Misericordia & iustitia Dei quomodo inuenian-
tur in creatione Adæ, præceptoque eidem
dato, ac expulsionem e paradiso, 187.
Misericordia diuina relucet in hoc quod hominū
peccata Christi satisfactione relaxauit, cuius li-
uore non proprio sanati sumus, iustitia verò,
quod peccata non reliquit inulta, propter quæ
attritus fuit, 190.
Misericordia humana sola sine sacrificio Deo ac-
cepta, non est contra, 194.
Mitti ad annuntianda externa, neque Angelis ne-
que homini repugnat, vt mitti ad redemptionem
vniuersalem vel particularem per gratiam, 396
Mors Christi, conuenientior modus fuit ad redē-
ptionem, quam si ex sola misericordia vel vo-
luntate populum liberasset, 185.
Mors Christi ex parte crucifigentium grauissimū
peccatum, ex parte patientis summa charitate
& obedientia, sume meritoria, 189.
Mors Christi dispersionis populi Iudaici causa.
112.
Mosses & Mathusalem credit Rabbi Salomon
assumptos cum corpore, 552.
Moyses Prophetarū præcipuus, legis datione, Dei
cognitione, mirorum operatione, 172.
Motus primi mobilis primus & præcipuus, à quo
omnes regulantur, ceu à prima motuum men-
sura, 330.
Motus naturaliter est prior tempore, 331.
Mulieres interdum recensentur in genealogiis, 379
Mundum duraturum 6000, annorum, quidam di-
cunt, 147.

N.

Nabuchodonosor fecit sibi diuinos honores
impendi, quod à nemine ante ipsum fa-
ctū legimus, propterea merito ab ipso, tamquā
à capite idolatrarum figuratio cœpit, 238.
Natura humana in Christo, licet sit quid recens
suppositum eiusdem naturæ, non est recēs, sed
æternum, quare neque dicimus Deum recen-
tem, 364.
Natura initium sumit à perfectis, sic gratia quæ
ipsam perficit, 372.
Nazareorum institutionem, inter beneficia popu-

lo à Deo collatā, referēbat populus antiquus,
neque minorē gratiam accepit populus Chri-
stianus in institutione regularium, 459.
Neophiti, nouiter quæ ad fidem conuersi, sum-
mariefunt de articulis erudiendi, neque debent
ad difficilia & ardua festinare, 361.
Nobilitatē summam inter Israelitas Leuitica tri-
bus habebat, 8.
Nobilitatem duplicem Prophetæ in Christo de-
clarauerunt, 8.
Nobilitas vera quæ, 16.
Nobilitatem duplicem habuit D. Paulus. ibi.
Nomina quædam merè æquiuoca, quædam ac-
comodata, 109.
Nomen uiuit per bonam famam, moritur per
malam, 123.
Nomina Hebraica, durationem significantia, alia
temporalem, alia significant perpetuam, Sella
Necali perpetuam, Helam pertinentem rei cui
coniungitur, scilicet nunc perpetuam, nunc tē-
poralem, 251.
Nomen Israel manet apud Christianos in iuramē-
tum execratorium & maledictionis, 123.
Nomen quodlibet pueri apud Isaiam. c. 9. signifi-
cat aliquid peculiare in eo, 345.
Nomen Tetragramaton, infinitatem diuinæ essen-
tiæ absque respectu ad creaturam vel effectum
aliquem significans, tanti fuit apud Hebræos,
vt nisi sacerdotibus & sacrificij tempore, & in-
tra templum nominare non liceret, 347.
Nominis eiusdem solennitatem indiuiduitatem,
& incommunicabilitatem, docet Rabbi Moises,
lib. de Directione. c. 61. & 62. 348.
Nomen Dei Tetragramaton communicatur, non
secundum naturam humanam, sed secundum
suppositum, 364.
Nominati fuere multi propriis nominibus, ante-
quam nascerentur, inter quos & Messias, 309.
& 345.

Obedientia Christi nulla maior, vel ei similis,
198.

Obedientia Religiosorum Euangelicorum, per
abdicationem propriæ voluntatis etiam iuxta
legem Moysis laudabilis, 452.
Obedientia præfertur victimis & holocaustis, 453
Oblatio sacrificiorum de iure naturali est, 421
Odor mirus ex corpore Patriarchæ Pauli efflauit,
dum sepeliretur, 77.
Opera seruilia sunt, quibus vnus homo seruit al-
teri corporaliter, 279.
Opera Trinitatis ad extra indiuisa, 328.
Opera ad potentiam pertinentia appropriantur
Patri, pertinentia ad sapientiam Filio, quæ verò
ad bonitatem Spiritui sancto, 328
Opera virtutum redemptionis Christi fructus, sin-
cera & sancta delectatione reficiunt, 439
Oratio Danielis exaudita à Domino, ob ieiunium
& corporis afflictiones, 455.

Oratio

INDEX

Oratio Iudæorum, quàm quotidie in Synagogis
faciunt, scilicet omnes Hæretici subito pereant,
181.
Orant quotidie Iudæi in Synagogis pro euerfio-
ne Romani Imperij, maxime verò Ecclesiæ
Christi & discipulorum, 181.
Orabat summus Sacerdos ingressus Sancta-san-
ctorum sub hac forma: Nō auferetur sceptrum
de Iuda, quasi duas res petens, scilicet Messia
aduentum, & Regni Iudæ perseverantiā, 270.
Oratibus plura & maiora interdū concedit Deus
(qui & supplicum merita excedit & orantium
vota) quàm ipsi petere audent, 140.
Ordinationes factas circa templum sancti Pauli
Ciuitatis Burgenfis, 62.
Ordinem sancti Dominici intimo prosequēba-
tur amore D. Paulus, 63.
Originem D. Paulum duxisse à dominis de Lara,
& Vizcaya, opinantur multi, 63.
Ornamentorum quatuor tēcas D. Paulus Ecclesię
Burgenfis donauit, 59.

P.

Pater tradit in filium per generationem, quæ
ad naturam speciei pertinent, vt oculus
oculatum generat, nisi deficiat natura, 216.
Pater non tradit in filium, quæ ad personam pa-
tris pertinent, neque enim Grammaticus gene-
rat Grammaticum, 216.
Patri tribuitur rerum productio de non esse ad
esse per creationem, 330.
Patri tribuitur creatio vt causę efficienti, Filio vt
exemplari, Spiritui sancto per modū amoris, 331
Paternitas & maternitas, quàm excellentiam im-
portent, 383.
Patrum pietas quantum ad filiorū educationem
conducatur, 77.
Patres antiqui statim à morte descendebant in in-
fernum, 209.
Patres Abraham idolatræ, 209.
Patriarchæ & Prophetæ post mortem non descē-
debant in locum damnatorum, neque ascen-
debant ad beatorum locum, sed erant in loco
pœnali vt damnati, absque gehennali pœna, se-
curique de visione diuina, 210. & 211.
Patriarchæ ceterique iusti post mortem caruere
Dei visione, tanquam prophani ex Adæ pec-
cato, 204.
Patriarchæ & Prophetæ non fuere immundi ob
culpā originalem, bene tamen prophani, id est
Dei visione in hac vita priuati, 206.
Patriarchæ & Prophetæ vique ad Christi mortē
in suburbis fuere Paradisi, 209.
Passio Christi celebrata fuit vltima Danielis Heb-
domada, 144.
Passio Christi fidei luce carentibus vix credibilis,
188.
Passio Christi maioris meriti quàm exigebat of-
fense cōpensatio, ob charitatis magnitudinē, ex
qua passus est, & vitę dignitatē quā obtulit, 189

Passio Christi, quatenus Deo reconciliāuit homi-
nem, sacrificium est, dicitur etiam sanguis testa-
menti, & Christus ipse Sacerdos, 197.
Passio Christi, vt suscepta in ipso carne, satisfacto-
ria est, per cuius sanguinem liberamur à serui-
tute peccati, 197.
D. Paulus de sancta Maria ad exemplum B. Pauli
conuersus, 7.
D. Paulus ex tribu Leui originem duxit, 7.
D. Paulus duplici ratione de sua gloriatur ori-
gine, 8.
D. Paulus duplicia bona, naturæ scilicet & gratiæ,
obtinauit, 9.
D. Paulus quare Paulus vocatus, ibidem.
D. Paulus ante baptismum quis fuerit, ibidem.
Diuus Paulus D. Paulum conuertit, 10.
D. Paulus Diui Pauli imitator, ibidem.
D. Paulus, cognomen accepit de sancta Maria,
quod ex stirpe Virginis originem traxerit, eodē
& 11.
D. Paulus in lege a prime institutus, 16.
De D. Paulo vaticinium à suis factum, eodem.
D. Paulus moribus compositis fuit, ibid.
D. Paulus Rabbinus insignis, ibidem.
D. Paulus matrimonio iunctus cum D. Ioanna, &
quo tempore, 17.
D. Paulus quinque proles habuit, 17.
D. Pauli mirabilis conuersio ad fidem, 19.
D. Paulus quadragenarius ad fidem conuersus, 19
D. Paulus diuina gratia fuit excitatus & præuen-
tus, 19. & 20.
D. Paulus quando studiosius scripturas sacras rele-
gebat, 20.
D. Paulus ad fidem conuersus ex cognitione diui-
narum promissionum, ibid.
D. Paulus B. Thomæ summo in honore habuit, 21
D. Paulus in honore B. Thomæ sacellum in ec-
clesia primaria Burgenfi extruxit ad suam se-
pulturam, 21.
D. Paulus erga Ordinem Dominicanum singula-
riter affectus, ibidem.
D. Paulus potentissimè à Deo illuminatur inter-
nè, ibid. & 22.
D. Paulum quis baptizauit, 25.
D. Paulus stemmata ministri baptizatis suscepit, ibi.
D. Pauli, filij Patrem sequebantur ad baptismum,
ibidem.
D. Paulus post suam cōuersionem alios ad fidem
atrare nitebatur, 26.
D. Paulus fratres suos ad fidem conuertit, ibi.
D. Paulus post conuersionem quis fuerit, 27.
D. Pauli vxoris duritia ante cōuersionē ad fidē, 27
D. Paulum ad maiora præparabat Deus, 28.
D. Paulus ad vniuersitatē Parisiensem se contulit,
vbi gradus omnes accepit, 28. & 29.
D. Paulus aduersus Iudæos fidem prædicabat, 31.
D. Paulus magnis donis à Deo cumulatus, ibid.
D. Paulus suis concionibus multos conuertit ad
Deum, ibidem.

Paulus,

INDEX.

Paulus multa millia Iudæorum conuertit ad Christum, 32.
 Paulus in magno pretio à Pontifice habitus, ibid.
 Paulus sua omnia expendit in studiis & prædicatione, ibidem.
 Paulus Archidiaconus Treuincensis factus, & Hispalensis Canonicus, ibidem.
 Paulus ab Henrico tertio magni habitus, 33.
 Paulus Carthaginensis Episcopus factus, ibid.
 Paulus grauius ferebat Episcopale onus, ibidem.
 Pastoris veri & perfecti officij ratio, ibidem.
 Paulus in Episcopali functione Apostolicus fuit, 34.
 Paulus qualem uisitationem in Episcopatu fecerit, ibidem.
 Pauli consilio testamentum instituit Rex Henricus, 35.
 Paulo commissa Regis Ioannis institutio, ibidem.
 Paulus primarius Regni Cancellarius fuit, ibid.
 Paulus testamenti Regis tertiam clauem accepit, secundam Petrus Xuarez de sancta Maria, 37.
 Paulum in Regis educationem, solum admisisse Regina ac infans Ferdinandus, 39.
 Paulus ecclesie Carthaginensi varia dona concessit, ibidem.
 Paulus diocesim uisitans, munera confert, 40.
 Paulus, in aggredendis uirtutibus non diuitiis studiosus, ibidem.
 Paulus ecclesiam Collegialem sancte Marie ciuitatis Murcie ditissimo retabulo exornauit, ibid.
 Paulus Legatus à latere per uniuersam Hispaniam, 40.
 Paulus Regem Ioannem optimè instituit, ibid.
 Paulus Regnorum Castellæ & Legionis gubernator, 42.
 Paulus de morte potius quam de dignitatibus cogitabat, 43.
 Paulus in sancti Pauli cœnobium Burgis capellam ad sepeliendum parare iubet, ibidem.
 Pauli ingressus solennis in ecclesiam Burgensem, 45.
 Pauli prudentia, 47.
 Pauli sapientia mirabilis, 51.
 Paulus de Cœna Domini & super primum Matthæi caput scripsit, ibidem.
 Pauli scripta quanti sint habenda, ibidem.
 Paulus quantis honoribus claruit, 52.
 Paulus Postillas ad sacram Bibliam composuit, anno 1429. ætatis suæ 70. ibidem.
 Paulus in propria ecclesia Burgenfi capellam extruxit quam D. Thomæ dicauit, 55.
 Paulus in propria ecclesia multas memorias fieri ordinauit, 56.
 Paulus pietate & doctrina instituebat ecclesiam, 60.
 Paulus erga pauperes liberalis, propterea Deus tot ac tanta concessit ei bona, 61.
 Paulus quare non fuit sepultus in medio ecclesie sancti Pauli, 63.
 Paulus multa bona patribus sancti Ioannis de Vrteca ordinis sancti Hieronymi concessit, 65.
 Pauli laudes non vulgares, ibidem.
 Paulus curiæ suæ Notarios suis expensis alebat, 67.
 Pauli testamentum pietate ac deuotione refertum, ibidem.
 Pauli officia, 69.
 Paulus exiguam reliquit hereditatem filio Petro de Carthagena, ibidem.
 Paulus post Episcopatus renunciationem, Patriarcha Achilegiensis factus, 72.
 Paulus Patriarcha in fossa sancti Clementis obiit, anno 1435. & 29. mensis Augusti, 76.
 Pauli Codicilij compendium, 73.
 Paulus pridie ante mortem duobus filiis Episcopis in Basiliense Concilio agentibus literas scripsit, 73.
 Paupertas uoluntaria commendatur in Euangelio, non sub lege, 439.
 Paupertati primitiua Ecclesie paupertas Leuitarum similis, 450.
 Paupertas pertinet ad eos qui singulariter deputantur ad diuinum cultum, 446.
 Peccatori quanta mala eueniant, 542.
 Peccatum & causam & poenam peccati ostendit, 83.
 Peccata non solum contemporaneorum Christi impropere Isai. c. 65. uerum antiquorum, 124.
 Peccatum Adæ ex parte obiecti infinitum, quatenus infinitam meruit quodammodo poenam, 187.
 Peccata duo eorumque poenæ transire in posteros, alterum origine, alterum imitatione, quorum meminit Isaias, 204.
 Peccatum commune nature, id est Adæ peccatum, impediuit sanctorum ingressum in paradysum non sola singulorum peccata, 212.
 Peccatum originale, non personæ, sed nature peccatum est, 215.
 Peccatum originale, cum non sit in uoluntate proli, non est increpabile, habet enim peccati rationem, quia auertit à recto fine, 215.
 Peccata primorum parentum, primo excepto, non traducuntur in filios per originem, 216.
 Peccatum Moisis & Aaron, ad aquas contradictionis non fuit ita graue, ut præuaticatio dici debeat, 203.
 Peccatum consentientium & approbantium Christi mortem commissam, grauissimum, & grauissima quoque poena debita illi, 496.
 Peccatum crucifigentium Christum grauissimum, grauissima quoque ei poena respondet in hac & in alia uita, 496.
 Peccata omnia à Iudæis commissa ante captiuitatem Babylonicam punita fuere, 547.
 Peccatum, pro quo nouissimam hanc captiuitatem patiuntur Iudæi, omnes fatentur commissum post captiuitatem Babylonicam, & nemo illorum assignat illud, 544.
 Peccatum hypocrisis quomodo commensuratur peccato, excæcationis, 508.
 Peccata sua, qui prædicant Deum, eiusque iudicia contemnunt, 512.

Peccatura

INDEX.

Peccatum hypocrisis Phariseorum in quo sensu fuerit grauius peccato Sodomorum, 513.
 Poena occidentium Christum, & in occisione ipsius consentientium, in Ecclesie utilitatem protrahitur longa per secula, 497.
 Poena sine culpa non datur, 203.
 Poena quo diuturnior est grauior, breuitas ad leuitatem pertinet, 496.
 Penalia à Deo definita, propter Adæ peccatum transire in posteros, ut rei euidencia indicat, ipsum quoque peccatum, 203.
 Pharisei Thalmudicæ doctrine inuentores, proprie dicuntur interpretes præuaticatores, 204.
 Pharisei errore seducti, abstinentias & ieiunia irrident, 454.
 Phariseos hypocrisis, sua triplicem ueritatem corrumpere, propter quod triplici cæcitate puniti sunt, 513.
 Phariseorum ingenium, gloriari de parentum nobilitate, 489.
 Pharisei præuaticati sunt in Deum, præ aliis legem transgredientes falsa interpretatione, quam etiam ad posteros transmissere, 204.
 Pharisei interpretes dicti, quia neque legem dederunt, neque suam doctrinam ut Prophetæ, sed ut expositores, ibidem.
 Pharisei exquirebant Christum in scriptura, non ut agnoscerent, sed ut repellerent, 103.
 Perfectior forma perfectiori materie debita, 373.
 Perfectiori Redemptori perfectior uictoria debita, ibidem.
 Perfecti temporalium copia bonorum non auertuntur à Dei cognitione & amore, 169.
 Perfectio spiritalis charitas Dei & proximi, 442.
 Perfectionis uia temporalium dimissio, 442. & 444.
 Perfectum aliud simpliciter, aliud non simpliciter, 255.
 Perpetua dicuntur, quæ complent terminum sibi præfixum, 252.
 Persequutio prima aduersus Christianos facta, circiter quadraginta annos durauit, 154.
 Polygamiam docuere Bernardinus Ochinus & Buzerus, 93.
 Populi fidelis cum Deo desponsatio, quæ uera redemptione & reconciliatio est, iustitiæ simul & misericordie opus est, 191.
 Populus Hebræorum pronus ad credendum multitudinem Deorum, corporeitatemque in Deo, 367.
 Populus Hebræorum quamdiu legem seruauit, in prosperitate fuit, 493.
 Præceptum dilectionis non ponitur expressum in Decalogo per modum præcepti, sed supponitur, ut per se notum per naturam uel fidem, 260.
 Præceptum dilectionis Dei expressum, Deuteronomij, 6. dilectionis proximi, Leuit. 19. 260.
 Præcepta hominem ad Deum ordinantia, ex præcepto dilectionis Dei pendunt, 259.
 Præceptorum aliorum obseruatio, absque obseruatione præcepti dilectionis Dei, nullius meriti, 259.
 Præceptum dilectionis Dei omnium præceptorum diuinorum custodiam includit, non uice uersa, 260.
 Præcepta legis Moisaicæ, 613. affirmatiua, 248. negatiua, 365. 263.
 Præcepta prædicta Dauid, Psal. 33. Reduxit ad uindictam, Esaias. c. 33. ad sex, Micheas, c. 6. ad tria, Abacuc ad unum, 261.
 Præcepta legis Moisis non omnia eodem modo data, sed quædam solennius, scilicet Decalogi, qua ratione & ipsa præstant dignitate cæteris, 264.
 Præcepta Decalogi omnino in dispensabilia, & perpetuo duratura, 264.
 Præcepta naturalia quibus modis cognoscantur, 265.
 Præcepta cæremonialia determinant moralia, quoad Deum de sacrificiorum ritu & sacerdotum de abstinentia ciborum & uestium, & similibus faciendis, per angulos palliorum, & similia, 269.
 Præcepta iudicialia determinant moralia, in pertinentibus ad ordinationem hominum ad inuicem, in iis que non obligant, ex sola ratione, sed ex humana institutione, 265.
 Præmium poenamque bonorum & malorum multum errore seducti possuere tantum in hac uita, 470.
 Primus liber in duas partes diuiditur, prior in forma Dialogi, posterior in didascalica procedit, 104.
 Primus exitus sermonis Dei, de quo Angelus ad Daniele de reductione captiuitatis Babylonicæ, factus fuit ad Hieremiam, 144.
 Primum præceptum filiis Israel datum fuit de immolatione agni Paschalis, qua nocte exiere de Ægypto, 424.
 Principatus Ecclesie penes Pontificem residens ligandi animas atque soluendi, potestas est distans à potestatibus cæterorum regnorum, ut res spiritalis à corporea, 228.
 Prophanum interdum idem quod contaminatum, interdum idem quod non sanctum, licet non sit in mundum, 206.
 Prophetia & interpretatio distinguuntur, 203.
 Prophetia in secundo templo iam deficiebat, 162.
 Prophetæ tempore primi templi accerrimè, frequenterque increpabant populum ob luxuriæ peccatum, 506.
 Prophetis familiaris est transitus ab una materia, ad aliam sibi similem, maximè si una sit figura alterius, 323.
 Prophetæ loquuntur de futuro in præterito, 436.
 Prohibitio de non faciendo simulacra ordinatur, ad prohibitionem, Non adorabis, neque coles, & c. 269.
 Promissiones sunt de maximis bonis, 165.
 Promissiones omnes Prophetarum impletæ fuerunt ante

INDEX.

ante destructionem Hierusalem per Titum. 543.
 Promissiones omnes Prophetarum intelliguntur de libertate à captiuitate Babylonica, non de secunda. 543.
 Promissiones veteris testamenti de bonis temporalibus, noui autem de bonis spiritualibus. 441.
 Providentia diuina circa res humanas à quolibet fidei credenda, tanquam præsuppositam ad omnia quæ per fidem traduntur. 470.
 Providentiæ abyssum Philosophi non intellexere, patribus tamen reuelatus est. 467.

Quid quid aduenirei post suum esse perfectum, accidentale. 230.
 Quod legis apud Daniele, quartam bestiam habere cornua decem, numerum determinatum pro indeterminate ponit. 239.

R.
Rabini in triplici differentia. 146.
Rabbi Moyses Gerundensis, magnæ autoritatis apud Iudæos. 149.
Rabbi Salomonis autoritas collata ad autoritatem Chaldaicæ translationis Thalmudicorumque doctorum longe habetur in scholis Iudæorum. 180.
Rabbi Samuel, primaria nostræ fidei capita in epistola sua posuit. 535.
Rabbi Samuel quare non Hebraicè sed Arabicè scripsit. 536.
Rabbi Salomonis expositio referretis locum Isaie 53. ad populum Iudæorum in captiuitate hodierna existentem, eiusque languores, ignominias, ac despectus refellitur. 179. & 180.
Rabbi Salomon hodiernam Iudæorum captiuitatem adorationis vituli adscribit, alij ad varia singulorum peccata, alij ad peccatum eis ignotum & nondum reuelatum. 181.
Rabbi Moyses Ægyptius in sensu parabolico interpretatur locum Isaie. c. 11. de Lupo, agnosque simul commemorandis. 169.
Rabini Hebræorum fatentur aliqua fuisse ante mundi creationem, inter quos referunt Messie nomen. 310.
Rabbi Moyses & Pharisei falsè damnant dicta Iob in disputatione cum locustis. 467.
Rabbi Moyses cum Aristotele negat diuinam providentiam circa inferiora indiuidua. 471.
 Redemptio quomodo fit per Christum facta, cum Israelitæ à seruitute non sint redempti, neque Christi fideles à persecutionibus mundi. 164.
 Redemptio duplex corporalis & spiritualis, ibi.
 Redemptionis à captiuitate, in qua nunc exulat Iudæi, per orbem dispersi, termini varij à Iudæis assignati. 520. 521 & 523.
 Redemptio Christi à seruitute peccati fuit. 164.
 Redemptio spiritualis dignior corporali, ibidem.

Redemptio Messie perfectior cæteris redemptionibus. 173.
 Redemptio perpetua perfectior temporali. 174.
 Redemptor perpetuus redemptionem perfectam acquirit suis. 174.
 Redemptio expectata à Messia validior & diuturnior cæteris, ibidem.
 Redemptionis mysterium non potest nobis innotescere nisi per scripturam. 177.
 Redemptionis modus per Christum valde à ratione naturali remotus. 177.
 Redemptio à peccatis magna & copiosa, de qua Psalm. 139. 165.
 Redemptionem Adæ & generis humani, non deicit fieri per solam misericordiam & Dei voluntatem seclusa iustitia. 186. & 197.
 Redemptor omnium Deus, ut prima causa, Christus ut proxima. 192.
 Redemptionem fieri per passionem & Christi mortem, quam gratis conuenientior fuit, tum ex parte Dei, tum ex parte Christi, tum ex parte hominis redempti. 198.
 Redemptio vera in vltima beatitudine consistit. 213.
 Redemptio promissa Prophetis per Christum spiritualis. 213.
 Redemptio Babylonica per Cyrum Regem, & generis humani à culpa per Christum, in quibusdam conueniunt, in multis quoque differunt. 324.
 Redemptio Babylonica naturali cursu facta, ablique miraculorum operatione, Christi verò miraculis intercedentibus. 324.
 Redemptio corporalis & spiritualis penes quid differant. 404.
 Ad refectionem corpoream triplex vis necessaria, attractiua, retentiu, nutritiua, seu digestiua, totidemque ad spirituale. 403. & 404.
 Regnum Christi & Ecclesie, comminuit quatuor orbis regna, nõ quoad potestatem eorum quæ defierat, sed quoad idolorum cultum. 220.
 Regnum Christi ab vniuerso vel maiori & principali eius parte idolatriam expulit. 219.
 Regna mundi ante Christi Aduentum, licet inter se diuersa & aduersa, in hoc conuenere, vt debitum Deo cultum impenderet creaturis. 220.
 Regnum Christi licet in se vnum, dupliciter loquimur de eo, iuxta duplicem ipsius aduentum. 223.
 Regnum Romanorum & Christi vel Ecclesie, longe differunt. 234.
 Regna quatuor, de quibus Danielis 7. in hoc conuenere, quod afflixere iustos & fideles cum ferocitate. 278.
 Regia domus eadem à tempore Dauid, & citra. 114.
 Regius titulus, ab vniuerso Iudæorum genere, ablati in Herode alienigena, circa tempora Natiuitatis Christi. 136.
 Religionis ac religiosi ordinis sancti Hieronymi, D. Paulus concessit cenobium sancti Ioannis de Vrteca. 55

INDEX.

Religionis sanctæ Mariæ de Frefdelual, maiores conuentum sancti Ioannis de Vrteca in pristinum religionis statum restituere. 65.
 Representationes rerum vt plurimum delectabiles. 418.
 Representationes duæ sunt in Eucharistiæ Sacramento, valde animi nostrum delectantes. 418.
 Res eadem ob varios effectus, diuersa quoque fortitur nomina. 197.
 Resurrectio Christi nõ omnibus manifestata, sed testibus à Deo præordinatis. 392.
 Resurrectio Christi primo mulieribus reuelata. 394.
 De resurrectione Christi non eguit certiorari per Angelos Virgo sanctissima. 389.
 Restituere ablatum de iure naturæ est, duplum verò & quadruplum de iure positiuo iudiciali, non morali. 266.
 Rex Ioannes secundus, in arte musicæ peritissimus tam in voce quàm in instrumentis. 41.
 Rex Ioannes secundus, in Latino sermone versatus, & condendis carminibus elegans. 41.
 Rex Philippus nisi dignos virtute, scientiaque insignes ad dignitates Ecclesiasticas non promouet. 52.
 Rex Psalm. 44. anthonomaticè sumitur. 341.
 Reges in historiis antiquis versati esse debent. 41.
 Reges licet multi fuerint in Iuda, omnes tamen domus vna. 114.
S.
Sabbatho succedit dies Dominicus, ad vacuum Deo. 233.
 Sabbathum primum in deserto celebratum septimus dies fuit à descensu Manne, quæ nõ descendit prima Sabbathi. 277.
 Sabbathum primum fuit dies illa quam sanctificauit, in qua primo cessauit Deus ab operibus, quæ neque mutari potest, neque amota fuisse. 276.
 Sabbathata sequentia non fuere à Deo proprie sanctificata, sed tantum in signum prioris à Deo sanctificati. 276.
 Sabbathum primum deserti non respondit primo à Deo sanctificato. 279.
 Ad seruandum de sabbatho præceptum, sufficit seruare septimum diem post sex dies laborum. 277.
 Sabbathum terræ & remissionis non respondebat primo mundi, à Deo sanctificato. ibidem.
 Sabbathi sanctitas ceremonialis quoad determinationem certi diei amota fuit, vt reliqua ceremonialia. 276.
 Sabbatho excepto nihil aliud sanctificauit Deus eorum, quæ fecit sex diebus, quamuis cuncta benedixit. 275.
 Sacræ Scripturæ prauus intellectus venenum. 81.
 Sacræ Scripturæ Canones, vt Iudæi illos habent ab Ecclesia diuersos, sic Euangelici horum terminorum. 88.
 Sacrificare Deo de iure naturæ est. 266.

Sacrificare Deo certo loco, modo & circumstantiis non est iuris naturæ, sed positiuum, ceremoniale, non morale. 266.
 Sacrificiorum veterum ratio à Rabbi Mosse Ægyptio reddita, scilicet ne Hebræi laberentur in idolatriam, quam solam reputat adæquatam, refellitur. 421. 422. & 423.
 Sacrificium offerre præterquam Deo, in lege sub anathemate prohibebatur. 423.
 Sacrificia veteris legis simplicem habebant causam. 425. Prima & principalis locum habuit ante legem, sub lege, & post legem. Secunda literalis tempore quo idolatria per orbem vigebat: tertia figuralis, scilicet Christi sacrificium, quæ à mundi exordio ad Christi passionem vsque, locum habuit, figurata per prædicta sacrificia. 226.
 Sacrificia cessarunt à tempore quo Titus Hierosolymam destruxit. 540.
 Sacrificia vetera grata Deo ex parte offerentium, si essent rectè dispositi, nõ ex parte oblatorum. 228.
 Sacrificium tria genera erant in lege, holocaustum pro peccato, & pacificorum, & hoc duplex. 429.
 In sacrificio altaris excellenter impleuit Christus legem sacrificiorum, secundum tres causas. 426. & 433.
 Sacerdotes & Leuitæ tempore Messie, è gentibus erant sumendi. 119.
 Salomon cur dictus filius congregantis, cur filius vomentis. 314.
 Salomon se virorum stultissimum cur vocet. 314.
 Salus à Messia quesita, perpetua: quesita ab aliis temporanea. 173.
 Salus nostra in pace spirituali sita. 178.
 Sanhedrim Collegium seniorum fuit in tempore Dauid, & in captiuitate Babylonica, atque etiam Machabæorum tempore. 136.
 Sanguis sacrificiorum effusus Christi passionem figurabat. 192.
 Sanguinis effusione & sacrificiorum oblatione olim sancti placabant Deum, & ab eo magnas gratias impetrabant, populumque plaga ab hostibus inferenda liberabant. 192. & 193.
 Sanguinis asperisionis sicut imperfectum, perfectum Christi passionem & sanguinis eius effusione figurabant. 193.
 Sanguis Christi sanguis testamenti, quo nouum firmatum, vt vetus per asperisionem sanguinis holocaustorum. 196.
 Sancti qua ratione dicantur profani. 206.
 Sancti per iustitiæ opera mundabantur à peccato, quoad personam propriam, non quoad reatum totius naturæ. 212.
 Sanctificata à Deo reddi aliquando profana, & in eorum sanctitate succedere alia, non est inconueniens. 275.
 Sanctorum scientia de diuinis perfectior est quàm humana, propter multa. 315.

INDEX.

Sapientia Dei, qua cuncta sunt condita, Deus est. 333.
 Sapientia, quæ erat in Deo ante mundi constitutionem, neque creata, neque facta, sed cõcepta à Deo, cum ipso cuncta componens. 333.
 Sceptrum de tribu Iuda non dum ablatum, nituntur probare Iudei multis. 134.
 Sceptrum de Iuda quando ablatum. 135.
 Scriptura sacra sub corporalium figura consuevit tradere spiritualium notitiam. 156.
 Scriptura diuina Dei voluntatem nobis manifestat. 184.
 Scriptura docet quæ ex sola Dei voluntate proueniunt, supra omne debitum creaturæ. 184.
 Scriptura in sensu literali, quomodo scrutanda. 102.
 Scripturas quomodo mali scrutantur. 103.
 Scripturæ testimonia & Rabbiorum sententiæ, quæ indicare videntur, Israeliticum populum tantum saluandum. 105. & 107.
 Scripturæ sacræ nihil addendum quod verbis Domini contrarietur. 316. 317.
 Scripta in veteri testamento in quadruplici sunt differentia, historialia, prophetica, sapientialia, lægalia, quæ etiam cultoribus Euangelij magnâ conferunt utilitatem. 217. & 218.
 Ex scripturis sacris non solum quærendus Christus, verum ex locis Hebræorum authenticis. 101.
 Scrutinium scripturæ D. Pauli armentum securum contra Euangelicos Iudaizantes. 2.
 Seculum interdum denotat durationem perpetuam, interdum temporalem. 250.
 Sensus verborum Euangelij. Non sum missus nisi ad oues. 120.
 Sensus literalis scripturæ, ex significatis primariè per voces accipitur. 102.
 Sermo Dei ignitus, id est purus ab omni falsitate, 316.
 Silo Hebraicæ ponitur loco illius Prophetiæ Iacob, Gen. 49. Qui mittendus est. 131.
 Silo interpretatur Missus. 132.
 Silo obscura dictio, variaque illius expositio. 133.
 Signa externa adorationis patrie non eadem apud omnes, neque ubique aut semper, sed pro ratione temporum & regionum diuersa. 272.
 Signa externa, quæ ad placitum significant, frequenter variantur. ibidem.
 Sola Christi passio substulit reatum naturæ, non fides neque iustitia alterius sancti. 212.
 Sollicitudo D. Pauli in gubernatione Ecclesiæ. 47.
 Sorores D. Pauli virgines fuere. 15.
 Spes amorem generat. 23.
 Spiritus sanctus probatur esse Deus. 328. & 329.
 Testimoniis quoque Thalmudicorum, ibidem.
 Spiritus sanctus ubique. 328.
 Spiritui sancto tribuitur viuificatio secundum nomen primi mobilis. 330.
 Spiritualis refectio Eucharistiæ assimilatur corporali refectio. 403.

Statua quadrupartita Danielis. c. 2. Chaldæorum, Græcorum, Romanorum & Medorum, regna figurabat. 220.
 Statua communiter designat idolatriam. 220.
 Statua Danielis tota simul corruit istu lapidis, sic idolatria preteritorum & presentium, ad euulgationem Euangelij tota corruit. 223.
 T.
T Annaim fuere tantæ autoritatis apud Iudeos vt proximum post Prophetas locum tenerent. 146.
 Thalmudica autoritas tanti apud Iudeos, quanti Ecclesia apud Catholicos. 145.
 Ex Thalmud, efficax argumentum sumitur contra Iudeos. 102.
 Thalmudici scriptores quandoque prophetabant nescientes. 102.
 Thalmudici fatentur Mesiæ legem excellentiorè Mossaica. 246.
 Thalmudici de Mesiâ interpretantur locum Isaiæ. c. 53. referentes verba: Exaltabitur, eleuabitur, & sublimis erit ad Abraham Moïsem & angelos, quos multis antecelluit. 172. 179. & 182.
 Thalmudici credunt Chaldaicam translationem, ab Aggeo, Zacharia, & Malachia Prophetis traditam. 179.
 Thalmudici dicunt, angelos non fuisse creatos prima die, ne putarentur fuisse Dei cooperatores. 317.
 Thalmudici multa absurda & fatua de Deo dicunt, omnino incredibilia. 517.
 Non solum veteres Thalmudici verum moderni Rabbini, sepius errauere in diuinorum cognitione. 518.
 Templum à diuersis variè ornatum. 158.
 Templi spiritualis significatio ibidem.
 Templi ædificium quod Ezechiel corporaliter depingit, ad Spiritualem intelligentiam ducit. 162.
 Tempus durationis legis Mossaicæ dicitur seculum perse, & seculum prius, id est Helam prius, respectu seculi Mesiæ. 255.
 Tentatio Dei qualiter intelligenda. 400.
 Tentationis ordo idem nunc in hominibus, qui olim in primis parentibus. 479.
 Terra in scriptura æquiuocè dicitur, pro sensibili & spiritali. 157.
 Terra sine additione etiam pro spiritali capitur. 158.
 Testamentum Regis Henrici Regine defertur in arca ferrea, quatuor clauibus unita. 37.
 Testamenti Regis Henrici clausula. 38.
 Testamenti Regis Henrici qui executores. 39.
 Testamenti dubiorum Regis Henrici interpretatur D. Paulus. ibidem.
 Testamenti D. Pauli legatum, in fauorem structuræ Ecclesiæ sancti Pauli ciuitatis Burgenfis. ibi.
 Testimonium Ioannis Tritemij de D. Paulo. 71.
 Testimonia, scripturæ testantia Mossis legem perpetuam duraturam, intelliguntur de perpetuitate periodica vel limitata. 551.
 Titulus Regius siue sceptrum Iuda sublatum fuit in occisione innocetum, tunc enim vniuersum genus Regium fuit extinctum. 138.
 Translatio Chaldaica, quæ inter Hebræos prætextui habet autoritatē, interpretatur, Psal. 44. de Christo Mesiâ vero Deo & homine. 342.
 Translatio prædicta ex ore Helie & Iosue Rabbiorum, qui multis annis templi destructionem præcessere ordinata. 346.
 Tribus Leui & Iuda apud Hebræos, præ ceteris florebant. 8.
 Tribus decem præcisi, non modò à regno, verum à cultu diuino. 153.
 Tria debent concurrere in peccato, pro quo Iudei diuinam presentem captiuitatē patiuntur, quæ in Christi occisione reperiuntur. 490.
 Trinitarij Hæretici nostri temporis Iudaizant. 84.
 Trinitarij ex Lutheri dogmatibus fundamentum sui erroris accepere. ibidem.
 Trinitarij sunt Zuuinglius & Caluinus, & Symoniste. ibidem.
 Contra Trinitarios peculiarem librum edidit Hofsius. 85.
 Trinitatis vox Caluino exosa, quod Ciceronem non sapiat. ibidem.
 Trinitatis effigiem cerberum inferni Hæretici vocant. ibidem.
 Trinitatis mysterium in vnitatem essentia, in scriptura expressum. 293.
 Trina diuini nominatio in scriptura, tria diuina supposita demonstrat. 254.
 Trinitatis mysterium in vnitatem essentia explicatur, & probatur triplici scripturæ testimonio, primum sumptum ex lege, secundum ex Prophetis, tertium ex Agiographis, quæ partes sunt inægregantes vetus testamentum. 295. & 296.
 Trinitatis mysterium probatur testimoniis Thalmudicorum. 297.
 Trinitatis mysterium non repugnat rationi naturali. 300.
 Trinitatis mysterium summum omnium, quæ in scriptura traduntur. 301.
 Trinitatis mysterium colligitur ex Psalm. 32. & ex verbis Isaiæ. c. 48. scilicet, Et nunc Deus misit me & Spiritus eius. 319.
 Trinitatis mysterium ita ostendit Isaias, vt non solum personarum distinctionem, verum earum ordinem indicet. 322.
 Trinitatis perfecta mentio, in prima rerum conditione facta. 366.
 Tristitia interdum delectationis causa, idque dupliciter. 417.
 Tyrannis si semel cœpit, finem habere nescit, nisi ei resistatur. 233.
 Tyrannidem Nembroth continuauerunt Assyrii vsque ad Nabuchodonosor. 237.
 Tyrannidem Nembroth & Nabuchodonosor (qui

INDEX.

ferocitate superauere reliquos à mundi exordio, ad Medorum & Persarum vsque tempora) significauit legem alata, quæ nõ est in rerum natura, ad innuendam eorum ferocitatem, singularem & monstruosam. 238.
 Tyrannorum aliorum qui tantum ferocierunt scriptura non meminit, creditur tamen fuisse. 239.
 V.
V Anum est, quod finem non assequitur. 246.
 Verba seu pronomina primæ personæ, sepe ponuntur pro tertia. 463.
 Verborum significationes ad contrarietatem tollendam oportet inquirere in sacris eloquiis. 108.
 Verbum (Interpres tui Isaiæ 42.) innuit eos peccasse in interpretatione diuine legis. 203.
 Veritas debet figuram excedere. 194.
 Veritatem & eius figuram non est opus eiusdem speciei vel generis esse. 194.
 Veritas conclusionum in speculatiuis ex veritate principiorum sic in practicis ratio, particularium agendorum, ex ratione summorum principiorum. 259.
 Veritas triplex, doctrinæ, iustitiæ, vitæ. 510.
 Veritati triplici hypocrisis Pharisæica contraria. ibidem.
 Victoria Mesiæ, bonorum affluentia & libertas Prophetis promissa, spiritualiter intelligenda. 173. 213. & 460.
 Victoria duplex, alia corporalis, alia spiritalis, & hæc melior & dignior. 460.
 Victoria antiquorum sub lege corporalis, quæ vt minus digna pertinebat ad eos. 460. & 461.
 Victoria spiritalis dignior & melior, pertinet ad sanctos noui testamenti. 460.
 Vtraque victoria fidelibus concessa in testimoniū fidei. 460.
 Victoria antiquorum sub lege relata ad victoriā sanctorum noui testamenti, perinde est, ac si singularia mundi regna conferas ad mundum ipsum. 461. & 462.
 Vigilantia D. Pauli erga oues sibi commissas. 47.
 Visitandi ecclesiæ optima ratio. 34.
 Visio statuæ apud Daniele ad primum Mesiæ aduentum refertur, in quo idolatria fidei promulgatione fuit repulsa. 223.
 Visiones ædificationum traditæ ab Ezechiele metaphoricè intelligendæ, vt literalis sensus sit, nõ qui per literam significatur, sed qui per res quas literæ significant. 162.
 Ex visis mouetur animus. 271.
 Visio beatifica succedit fidei, apprehensio spei fruitio charitati. 387.
 Visus, auditu ceterisque sensibus certior. 497.
 Virginitas in veteri testamento non legitur commendari, vide causam. 451.
 Virginitas sola Mariæ cum maternitate & humilitate exprimitur in nouo testamento, ceteris eius virtutibus pretermisissis. 375.
 Virginis virtutes considerandæ sunt heroicæ. 347.
 Virginis

INDEX.

Virginis facta subtrahitur, propter eximiam eius humilitatem. 375.
Virgo beatissima à fidelibus & infidelibus prædicatur sancta. 384.
Virgo gloriosa in cælum assumpta, non ignorat quæ pro illius honore geruntur in terra, neque talia sibi displicent. 384.
Virgo beata immediate à Deo habuit notitiam Resurrectionis filij. 392.
Virgo benedicta ob excellentiam suæ dignitatis, non debuit mitti ad annunciandum filij Resurrectionem. 395.
Ad Virginem sacram promptior esse debet fidelium deuotio, quàm ad alios sanctos præter Christum. 397.
Virtutum aliæ Politicæ pertinentes ad hominem, quatenus serentè habet in rebus humanis gerendis, aliæ exemplares pertinentes ad Deum, in quo rerum omnium perfectiones præexistunt, aliæ purgatoricæ pertinentes ad eos, qui politicas trāscedentes in diuinarum similitudinem virtutum tendere conantur aliæ purgati animi pertinen-

tes ad eos, qui diuinā similitudinē in virtutibus quodāmodo sequuntur quantū vita hæc patitur à Philosophis heroicè dicte, id est diuine. 347.
Virtutes morales ex parte manent in gloria, scilicet quo ad id quod est formale ex parte non. 385.
Vltio Iudæorum propter Ecclesiæ vtilitatem protrahitur, ne subito pereant. 497.
Vnio verbi non est facta in natura. 363.
Vnionem verbi cum natura humana supposita quæ de Deo dicuntur possunt de homine illo dici, cuius natura assumpta est in vnitatem suppositi. 364.
Voto paupertatis offerimus Deo sacrificium de bonis externis, continētia de proprio corpore, obedientia de bono anime. 453.
Votum cōtinentiæ præstat paupertatis voto, vtrique verò obedientiæ votū, vt corporis bona, præstāt bonis fortunæ, vtrisque verò bona anime. 453.
Vsuras noui sectarij cum Iudæis exercent. 94.
Vxor D. Pauli durissima fuit ante suam conuersionem. 24.

FINIS TABVLAE.

BVRGIS.
Apud Phillippum Iuntam.
1591.

[Handwritten signatures and notes in the right margin, including names like 'Philippus Iuntanus' and '1591' with decorative flourishes.]